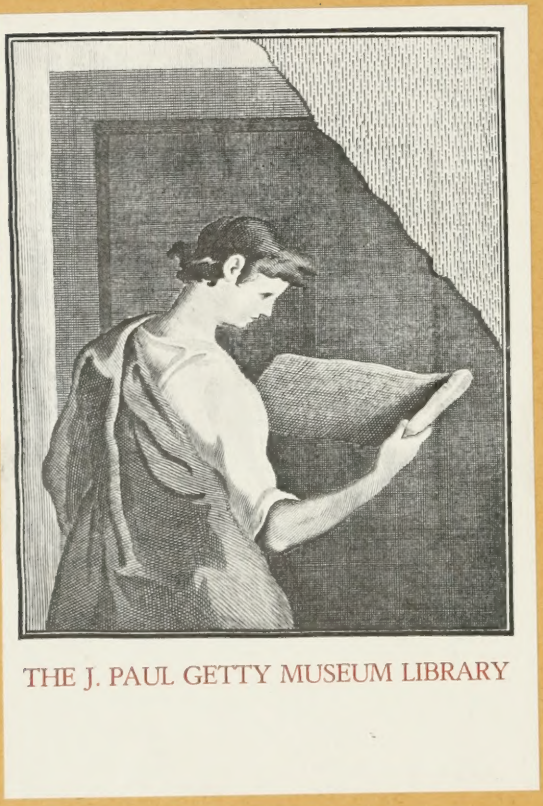

THE J. PAUL GETTY MUSEUM LIBRARY

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

MUD^R. JINDŘICH WANKEL,

c. k. konservator v Olomouci.

ROČNÍK IV.

obsahující čísla XIII.—XVI.

V OLOMOUCI 1887.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

THE J. PAUL GETTY CENTER
LIBRARY

OBSAH:

Články delší.

Provolání ku členstvu vlasten. muzejního spolku olomuckého. Str. 1.
V. Houdek: O staroslovanských hradech. Str. 7., 58., 106. a 154.
Fr. Stránecká: O srovnalosti místních jmen „Halič“ a „Halle.“ Str. 14.
Ed. Peck: Pověsti o černokněžnících. Str. 18.
L. Bakešová: Praehistorické památky. I. Poloostrov Krym. Str. 21. — II. Slovanské poustevny a kláštery, t. zv. meteory. Str. 133.
Prof. H. Krch: O ctění studánek, kamenů, stromů. Str. 31.
J. V.: Příspěvek k ocenění praehistorické kultury slovanské. Str. 49.
Prof. J. Klvaňa: O geologických poměrech Moravy a Slezska. (Dokončení.) Str. 51.
V. J. Střela: Románský sloh jest byzantský sloh. Str. 66.
Dr. J. Wankel: Kolové stavby v Olomouci. Str. 68.
J. Spöttl: Měděná sekyra nalezená na Moravě. Str. 101.
Vl. Havelková: Stehové kvítky. Str. 104.
P. J. Vyhlídal: Příspěvek ku poznání kroje a vyšívání slováckého. Str. 113.
V. Čapek: Příspěvek ku poznání ptactva moravského. Str. 140.
Prof. H. Krch: O želivském samostatě. Str. 144.
Dr. J. Wankel: Řecké kolonie na břehu černomorském. Str. 147.
J. Kramář: O kulturním významu přádla. Str. 152.

Články kratší a drobné zprávy.

Prof. H. Krch: Litera X na úvodnicích. — Pavučinky. Str. 35.
Jos. Nevrla: Počítací známky. Str. 36.
Fr. V. Sasinek: Barvení a vyšívání u Slovanů. Str. 36.
V. Houdek: Archaeologický sjezd ve Štětíně r. 1886. Str. 37.
V. Houdek: Nové muzeum národopisné v Berlíně. Str. 37.
Prof. J. Klvaňa: Podzimní tah ptačí v okolí Uh. Hradiště. Str. 38.
Prof. J. Klvaňa: Poznámka ku rybám moravsko-slezským. Str. 38.
Prof. J. Klvaňa: Želva evropská (Emys europaea) na Moravě a Slezsku. Str. 38.
Prof. J. Klvaňa: Lebka tura pižmového. Str. 39.
V. Houdek: Osady moravské založené před 100 lety, t. j. r. 1786. Str. 39.
Děk. R. Kašpar: K ornithologii moravské. Str. 89.
Prof. V. Spitzner: Drobnosti přírodopisné z okolí Prostějova. Str. 89.
Prof. V. Spitzner: Výsledky botanického zkoumání na Moravě a ve Slezsku za r. 1886. Str. 90.
V. Houdek: Co znamenají místní jména Příbor, Příbram, Příkazy? Str. 90.
V. Houdek: K výkladu místního jména „Žeravice“. Str. 92.
V. Houdek: Nález mincí u Rakvic na Moravě. Str. 120. a 169.
Vl. Havelková: Výstava lidových výšivek slovenských v Turč. Sv. Martině. Str. 121
V. Houdek: Jednočetná místní jména moravská na -ice. Str. 123.
Nadpor. J. Novotný: K výkladu jména „Náklo“. Str. 125.
Fr. V. Sasinek: Kde ležel Blatenhrad v Pannonii? Str. 170.
Prof. J. Klvaňa: „Ten již je len do popelnice súcí“. Str. 170.
Prof. J. Klvaňa: Sopka u dvora Ordějovského. Str. 170.
Prof. J. Klvaňa: Mlat z Mařatic. Str. 170.
Prof. J. Klvaňa: Nové nerosty Moravy a Slezska. Str. 170.
Prof. J. Klvaňa: Vlašťovka první. Str. 171.
Prof. J. Klvaňa: Houba sladkovodní z řeky Moravy. Str. 171.

Prof. J. Klvaňa: O podnebí bruěnském. Str. 171.
V. Houdek: Osady moravské založené před stem let, t. j. r. 1787. Str. 171.
Úmrtí: J. B. Miltner. Str. 40. — A. H. Kirkor. Dr. K. Szulc. Al. Ecker. Str. 91. — Dr. K. Passavant. Str. 125. — Dr. N. Battaglini. Konst. Grewingk. K. Langer rytíř z Edenbergu. Hr. Jan Zawisza. Str. 172.
Doplňky a opravy: Prof. Woldřich. Str. 91. a 92. — M. Václavek. Str. 125. — Prof. V. Spitzner. Str. 125. — V. Houdek. Str. 172.

Dopisy: Z Uher. Hradiště. (Prof. Ig. Tkáč.) Str. 32. — Z Kokor. (P. D. Deutsch.) Str. 34. — Od Křtin. (J. W.) Str. 34. — Ze Bzence. (Fr. Myklík.) Str. 81. — Z Tršic. (Jar. Bém.) Str. 88. — Z Určic. (F. Heidenreich.) Str. 118. — Z Kroměříže. (K. Biefel, inž.) Str. 119. — Z Vyzovic. (Ed. Peck.) Str. 120. — Z Kyjova. (Adj. K. Tvarůžek.) Str. 161. — Z Olomouce. (K. B.) Str. 164. — Z okolí Brna. (B.) Str. 167.

Literatura:

Kl. Čermák: Pravěk lidstva evropského. (Pos. prof. K. Maška.) Str. 40.
H. Söhnel: Hradiska dolnolužická. Něm. (Pos. V. H.) Str. 41.
Ad. Oborný: Flora moravská a slezská. Něm. (Pos. prof. J. Klvaňa.) Str. 41.
L. Schlögl: Trh houbový v Uh. Hradišti. Něm. (Pos. prof. J. Klvaňa.) Str. 41.
Fr. V. Sasinek: Záhady dějepisné. Seš. 2. Jornandes a Slované. (Pos. V. H.) Str. 42.
Dr. J. J. Egli: Dějiny zeměpisné jmenovědy. Něm. (Pos. V. H.) Str. 42.
Fr. V. Sasinek: Čechy v X. stol. (Pos. V. H.) Str. 43.
Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1884. (Prof. J. Klvaňa.) Str. 43.
Fr. V. Sasinek: Ulfilas a glagolské písmo. (Pos. Y.) Str. 44.
Národopisné články o Moravě. (V. H.) Str. 44.
Vzory národní docházejí svého ocenění. (Vl. H—ová.) Str. 45.
Dr. Ed. Formánek: Příspěvek ku květeně střední a jižní Moravy. Něm. (Pos. prof. V. Spitzner.) Str. 93.
V. Spitzner: Květena okresu prostějovského a plumlovského (Pos. Fr. Polívka.) Str. 93.
Berta Sojková: Vzory vyšívání lidu slovanského na Moravě. (Pos. J. V.) Str. 94.
Zapiski archeologiczne poznańskie. Seš. I. a II. (Pos. V. H.) Str. 95. a 174.
Památky archaeologické a místopisné. Str. 95 a 173.
Zpráva muzejního spolku „Včela Čáslavská“ za r 1886.—87. Str. 96.
Zprávy anthropologické společnosti vídeňské. Něm. (Pos. V. H.) Str. 96. a 174.
Slovanský sborník. (Pos. V. H.) Str. 96.
Dr. J. Ranke: Člověk. Něm. (Pos. Y.) Str. 97.
Vl. J. Procházka: Studie konané na moravských koralech miocénových. (Pos. R. K.) Str. 126.
Dr. Ř. Krek: Úvod do dějin slovanské literatury. Něm. (Pos. J. V.) Str. 126.
V. Brandl: Život P. J. Šafaříka a Život K. J. Erbena. (Pos. V. H.) Str. 126.
Dr. Ed. Formánek: Květena Moravy a rak. Slezska. I. sv. (Pos. prof. V. Spitzner.) Str. 127. a 172.
Dr. L. Čelakovský: Analytická květena Čech, Moravy a rak. Slezska. II. vydání. (Pos. prof. V. Spitzner.) Str. 173.
Dr. Grempler: Nález šakrovský. Něm. (Pos. V. H.) Str. 174.
Sborník československé jednoty. Roč. 1887. Red. dr. J. L. Píč. (Pos. V. H.) Str. 175.
Jos. Müller: O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína, příjmím Pulkavy. (Pos. A. Z.) Str. 175.
Mat. Václavek: Moravské Valašsko. (Pos. V. H.) Str. 175.
Lingvističnо-istoričeskij Razsuždénije A. S. Petruševiča. Str. 176.

Kronika, sbírky a členstvo vlastep. muzejního spolku olomuckého, listárna jakož i illustrace (kreslené prof. Čermákem; akad. malířem J. Spöttlem a M. W.) v každém čísle.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 13. Vydáno v dubnu r. 1887.

Provolání

ku členstvu vlasteneckého muzejního spolku olomuckého.

Již v proslovu ku I. číslu časopisu tohoto pronesl nezapomenutelný zakladatel a první jeho redaktor prof. Havelka větu, že by časopis nedošel cíle svého, „kdyby mu bylo obmeziti se na péči redakce a několika jen spolupracovníků, a že tedy nezbytnou věcí, by za spolupracovníky pokládali se členové všickni.“ — Jednáme tedy v duchu a dle úmyslu nebožt. prof. Havelky, ano dokonce na základě podrobných rozhovorů s ním o té věci vedených, když předkládáme ct. členstvu spolku našeho sestavené otázky, týkající se vlastivědy moravské, ku zodpovídání. Nejde nám při tom ani tak o jakýsi návod, dle kterého by členové zprávy své podávali; návod takový dán jest nejlépe časopisem samým, zejména dopisy a drobnými zprávami v něm uveřejněnými; ale jedná se o to, obrátiti pozornosť členstva muzejního na jisté věci, které by snad jinak pozornosti našich spolupracovníkův ušly. Úmysl, jenž nás při tom vede, jest, zjednati dle možnosti úplný materiál pro budoucí obšírnou vlastivědu moravskou.

Archy nevyčerpávají otázky ty všech stránek moravské vlastivědy, což se vysvětluje tím, že v některém oboru vlastivědy již tolik bylo pracováno, že nezbývá než sbírati pouhé doplňky ku vydaným již spisům souborným, kdežto opět jiné obory vyžadují neobyčejného odborného vzdělání přípravného. Tak co se týče historického místopisu, dá se nanejvýše doplňovati to, co Wolný mravenčí pilností svou byl nasbíral a ve své topografii uložil. Podobně i národní poesie moravská dosavádními sbírkami písní a do jisté míry i pohádek aspoň zhruba vyčerpána jest. Moravská dialektologie zase, právě tak jako přírodozpyt vyžadují onoho nevšedního odborného vzdělání přípravného, o němž svrchu jsme zmínili. Zbývá tedy jen archaeologická i ethnografická (národopisná) stránka moravského místopisu, ve kterýchžto oborech každému, byť jen všeobecně vzdělanému vlastimilovi hřivnou svou přispěti jest možno, anobrž i žádoucno, jelikož tu ku vyčerpání látky síly jednotlivce nikterak nestačí.

Co se dotýče zeměpisného rozsahu, přáli bychom si zahrnouti v naše zkoumání i ony sousední krajiny dnešní Moravy, které před věky s touto dnešní Moravou tvořily jeden celek státoprávní i národopisný, slavnou to říši velkomoravskou, zejmena tedy Slezsko a Slovensko. Na Slezsku ovšem založeno muzeum při Matici Opavské, avšak muzeum toto doposud samostatného orgánu nemá. Na Slovensku pak od té doby, co následkem zrušení Matice Slovenské za své vzal i zdárně si vedoucí její Letopis, dnes taktéž není žádného orgánu, v němž by podobné vlastivědné studie slovanské ukládány býti mohly.

Pozýváme tudíž veškero ct. členstvo spolku našeho, nejenom na Moravě samé, nýbrž zejmena také na Slezsku a Slovensku, ku hojnému účastnění se naší společné práce. Těch členů, jimž samým nebylo by lze odpovědi na otázky naše podati, prosíme, aby na toto provolání alespoň upozornili jiné osobnosti, zejmena důstojné duchovenstvo, záslužné učitelstvo a snaživé studentstvo naše, po případě aby nám udali adresy takových osobností, by jim výtisk otázek těchto zaslán býti mohl.

Jest zajisté nejvyšší čas ku soustavné práci takové. Nacházíť se lid náš od r. 1848. u převratu, nikdy před tím nebývalém. Do nedávných ještě dob kladla konservativnosť slovanského lidu houževnatý odpor všem nivelizujícím novotám západní kultury a lid přidržoval se svých starobylých zvyků a zachovával v paměti jak starobylá podání a pověsti, tak i názvy místní. Čím více otevírá se brána novotám a čím více uvolňuje se připoutanosť lidu k rodné půdě, tím více mizí národní, osobitný ráz, zvyky, písně, hry, staré tradice, pověsti, místní názvy, ornamenty, kroj, atd., — všecko to, co vespolek vzato, činí národ národem. Jazyk sám o sobě zajisté národa ještě nečiní; teprve všechny shora vypočtené věci s jazykem dohromady vzaty tvoří to, co slovem „národnosť“ vyrozumíváme. Jest tedy svrchovaný čas, soustavnou prací mnohých sil každý ten podnes zachovalý nebo aspoň v paměti staršího pokolení dosud utkvěvší zbyteček někdejší původní, samorostlé kultury našeho národa a osobitného národnostního rázu jeho sebrati a v jeden celek sestaviti. —

Odpovědi na otázky dole uvedené nám zaslané, budou — pokud jich použito nebude ihned v časopisu nebo jiných publikacích muzejního spolku — uloženy v archivu muzejním, aby tvořily materiál k budoucí obsáhlé a důkladné vlastivědě někdejší Veliké Moravy. Jmena pp. zasýlatelů pak uveřejněna budou neprodleně v časopisu tomto.

Otázky místopisné, archaeologické a národopisné.

1. Jméno osady. (Jméno to podáno budiž věrně a bezprostředně z úst lidu; přípustny jsou pouze změny, jež činí dialekt nutnými. Zejmena upozorňujeme, že pro správné znění jména nikterak nejsou rozhodujícími úřední seznamy míst, jež podávají místní jména česká namnoze nesprávně a zkomoleně.) V jakém rodě a čísle užívá se jména toho, a jak zní genitiv jeho? (Důležito zejmena při jménech s koncovkou „ice“, k eráž jsou buď mnohočetná, na př. Těšetice, do Těšetic, anebo jednočetná ženského rodu, jako: Senice, do Senice; rovněž důležito jest to při jménech na měkkou neb obojetnou souhlásku zakončených, na př. Litovel, Kelč; některých takových jmen užívá lid v mužském i ženském rodě, na př. Olomouc; což taktéž poznamenati třeba.) Vypravuje si lid, že jméno to kdysi slulo jinak? A jak? Jak si vykládá lid jméno to?

2. Vypravuje si lid nějakou pověsť o vzniku osady?

3. Jakou polohu má osada? Leží na rovině, v dolíku, v údolí, na stráni, na výšině? Jaký je krajinný ráz jejího nejbližšího okolí? Leží u lesa nebo močálu? Změnil se krajinný ten ráz za lidské paměti?

(Otázka tato, jakož i následující důležity jsou proto, aby se mohlo zjistiti, v jakých krajinách předkové naši osady své zakládali.)

4. Leží osada na břehu nějaké vody? či po obou březích? na stoku dvou vod? nebo vyschlého močálu? Nezměnila tekoucí voda během věku své ložisko? Jak se jmenují řeky a potoky a vůbec všeliké vody, dosavádní i bývalé rybníky atd. v obvodu osady? (Jména i nejmenších potůčků jsou důležita, to tím více, ježto mnohé pro nepatrnost potůčku ani na nejpodrobnějších mapách zaznamenáno není. Jména vod a osad při nich ležících jsou velmi zhusta ve vzájemném vztahu k sobě, tak že často jedno druhým vysvětliti lze.)

5. Jak se nazývají jednotlivé polnosti, části lesa, luk atd? Jak se říká okolním vrchům v obvodu osady? (Jména tato jsou i na podrobných mapách neúplná, a poněvadž všecky podrobné i katastrální mapy moravské doposud jsou německé, bývají tam zpravidla zkomolená zaznamenána. Jedná se tedy předně o úplný výčet jejich, a pak o správné znění jich, t. j. třeba je zaznamenati přímo z úst lidu. Jména tato jsou ve mnohém vzhledě pro vlastivědu důležita: předně po stránce jazykozpytné: mnohá z nich jsou nám již pouhými zvuky, od pradědů tradicí na nás přenešenými, zvuky namnoze zkomolenými, jichž smyslu my již nerozumíme. Výklad takových jmen bude závažným důvodem při řešení otázky, zdali ve vlasti naší před Slovany obývali ještě za dob historických národové jiní, čili nic? — Jmena ta důležita jsou také ve vzhledě historickém, resp. místopisném: věc totiž, kterou mnohá ze jmen těch označovala, během časů pominula, ale jméno zůstalo jakožto jediná památka: tak zejmena zašlo u nás ještě za posledních století dosti a dosti osad, které nezanechaly po sobě památky hmotné pražádné, takže jenom jméno, osadu přetrvavši, někdejší stanovisko její označuje. V tomto vzhledě zvláštní pozornosti zasluhují jména na „sko“ zakončená; na př. jmenuje-li se některé pole „Lhotsko“, je to důkazem, že tu kdysi stála osada, jménem „Lhota“. Leckteré jméno tratí, budouc vysvětleno, objasní tak mnohou stránku duševního i společenského života našich dávných předků, a vrhne snad paprsek i na staroslovanské bájesloví; takovými jmény jsou na př.: ráj, pekla, pekliska, hrobuvka, soudná, na popravě, požáry, pálanisko, opály, moriska; nemenší pozornosti zasluhují též jména: kruhy, háj, skleněný vrch. Každoukoli trať, zvláštní nějaké jméno nesoucí, potřeba jest dopodrobna popsati: jsou-li to pole, luka, lesy; leží-li na rovině, na kopci, při vodě atd.: třeba místo ono ohlédnouti i ve vzhledě archaeologickém, jeví-li stopy nějakých náspů nebo mohyl atd.; třeba též připojiti pověst k místu tomu snad se vížící, jakož i lidový výklad jména toho. Teprve podrobným porovnáním všech stejně pojmenovaných míst bude možno jméno trati té vysvětliti a další kulturně-historické dusledky z toho vyvoditi. Také je mezi jmény tratí nemálo slov z dnešního jazyka vymizelých nebo k nepoznání pozměněných: i tu třeba popsati a ohlédnouti dotyčná místa, abychom se k výkladu jmen takových alespoň přiblížili; takovými jmeny jsou na př. na Moravě: Armovi, Indichy, Perklus, Tites atd., ač-li mapy jména tato správně podávají. Uvedena budtež jména tratí nejenom doposud užívaná, nýbrž i vymizelá, zaznamenaná na mapách katastrálních nebo snad jiných, ještě starších mapách, chovaných snad v archivu obecním, nebo panském, jakož i jména, jež se čtou snad ve starých obecních zápiskách atd.)

6. Stojí jednotlivé usedlosti každá různo či souvisle? Tvoří přímou ulici nebo snad náves vypuklou, okrouhlou, čtyrhrannou? (Osady staroslovanské mají zpravi☰ a oblou náves, někdy úplně okrouhlou, tzv. okrouhlice.) Kolik ulic ústí do návsi? (Do mnohých staroslovanských osad byl pouze jediný vchod.) Vedou vchody do dědiny přes vodu? Říká se některé části osady „brána, branka, zábraní“ nebo podobně? Trvá dosud podání, že v těch místech vskutku stávala brána? Vypravuje se snad ještě něco o její podobě a materiálu, z jakého byla shotovena? Stojí stodoly mezi dvorem a zahradami, či v zahradách, či na konci zahrady? Tvoří ploty za humny či zahradami souvislou čáru? Byla osada někdy opevněna hradbami? Zbyly nějaké stopy jejich? (Velmi žádoucno by bylo připojiti půdorys osady, učiněný aspoň ve hlavních rysech asi po způsobu půdorysu Náměště v č. XII. str. 181. Časop. zobrazeného, dle katastrální mapy v obecním archivu uložené, a po případě poznamenati, jaké změny od doby, ze které katastrální mapa pochází, v osadě nastaly.) Nejsou snad v archivu obecním, farním, školním nebo panském starší mapy osady? (Bylo by taktéž žádoucno okresliti z nich půdorys osady, aby se porovnáním s novější mapou katastrální seznati dalo, v čem osada podobu svou změnila, a jak vzrůstala, které části její jsou starší, které novější.) Neexistuje snad nějaké staré vyobrazení osady? a z které doby? Kdo je majitelem obrazu toho? (Žádoucno jest podrobné popsání toho obrazu, nelze-li ho dáti okresliti.)

7. Jak se nazývají jednotlivé části osady, ulice atd.? Jest nějaká pověst nebo snad historická zpráva, odkud se to které jméno vzalo?

8. Jest pozorovati při domech nějaký společný, starobylý ráz, zejmena „žudry?“ Jsou domy zomítány, omalovány? Jakými barvami? (Žádoucno, okresliti arabesky nad okny, nade dveřmi.) Z jakého materiálu jsou domy a zídky stavěny? Snad ještě z tzv. „válků?“ Jak jsou staré domy zpravidla uvnitř rozděleny? (Jizba, komora, síň, přístěnek atd.)

9. Jsou v archivu obecním, farním, školním nebo panském nějaké listiny nebo jiné písemnosti dosud tiskem neuveřejněné? V jaké řeči jsou psány? Z které doby pocházejí? Jak vypadají? Co obsahují? Jest v nich snad udán počet obyvatelstva osady v té které době? Snad i národnost i vyznání? (Opis jich byl by velmi vítaným.) Byl o osadě nebo některé budově její (kostele atd.) uveřejněn tiskem samostatný spis? Či jen článek v některém časopise? (Podrobné udání roku atd. žádoucno.)

10. Jest v obvodu osady nějaké hradiště, zbytky náspův a příkopů? Jak se říká místu tomu? Leží hradiště to na rovině, na ostrově, na osamělém kopci či na ostrohu horském? Jeho podoba a rozsáhlost, délka valů; výška i šířka jejich, šířka i hloubka příkopů. Jsou valy přímé, obloukovité, kulaté či hranaté? Obklíčují hradisko na všech stranách či jenom na některé? Má hradisko to jen jediný val či více náspů? Jak daleko jsou jednotlivé náspy od sebe vzdáleny? (Půdorys hradiska je svrchovaně žádoucí.) Jsou náspy jen z hlíny nasypány, či je hlína s kamením smíchána, či sestává val jen z kamení? Je kamení toto jenom na sebe navaleno, či jsou to valy spečené, jež poznati lze po kusech škváru, ohněm vzniklých? Nejsou v náspu zbytky ohořelých trámů? (Zvláštní pozornosti v té příčině zasluhují hory se jmény „spálený vrch“ a „skleněný kopec“ nebo podobnými.) Kolik vchodů vede do hra-

diska a na kterých místech jsou náspy jimi protrženy? Mají vchody ty nebo tratě poblízku jich zvláštní jména, jako: vrata a pod.? Není při těch vchodech stopy po mostech nebo po cestě vedoucí ze dna příkopu podél valu vzhůru? Jest v hradisku nějaký pramen, studánka nebo dokonce hluboká studně, neb aspoň stopy cisterny? Jaký původ přikládá lid tomu hradisku? Nevíže se k hradisku nějaká pověst, že se tu propadlo město nebo že tu je zakopán poklad? Byly v hradisku nebo poblízku jeho nalezeny nějaké starožitnosti? Jaké a kde jsou? Lze s hradiska toho dohlédnouti k jinému hradisku? Nenazývá se některá cesta v obvodu osady „hradskou?“ (Cesty tyto jsou prastarého původu: bylyť to již za dob ústavy hradské, tedy zajisté za dob říše velkomoravské, cesty obchodní i vojenské, od hradu ku hradu vedoucí.)

11. Jest v obvodu osady nějaké místo, zvláště návrší, které by se nazývalo „Stráž, Strážnice, Varta, Hutberg“ nebo podobně? Jest místo ono opatřeno náspy? Jest na něm vůbec něco archaeologicky nápadného? Byly tu nalezeny nějaké starožitnosti? Jaké a kde jsou? Jest odtamtud viděti k některému sousednímu hradisku nebo k jiné „stráži“?

12. Jsou v obvodu osady nějaké mohyly či byly tu objeveny jinaké hroby prachistorické? Byla o nich již někde (kromě Časopisu muz. spolku olom.) uveřejněna zpráva?

13. Byly nalezeny v osadě nebo v okolí kostry ze starých dob, jednotlivě nebo pohromadě, zvláště na místech, kde za lidské paměti nebylo hřbitova? — Kterak byly uloženy? zdali roztaženy, či se skřivenými okončinami?

14. Nebyly nalezeny vedle lebek malé stříbrné nebo bronzové prsteny, a kam se dostaly? Byly při kostrách nalezeny nástroje železné nebo bronzové, předměty kostěné nebo kamenné, nádoby úplné, zvláště popelnice, střepy, též kosti zvířecí?

15. Byly lebky ještě zachovalé? (Žádoucno by bylo poslati je, ať jsou celé, ať roztříštěné, spolu s čelistí do muzea olomuckého.)

16. Byly hroby, jež byly objeveny, obloženy kameny, anebo byly kostry v kamenných komorách uloženy? Jak hluboko byly kostry, jak hluboko hroby?

17. Bylo nalezeno při kostrách obilí nespálené neb uhlí?

18. Byly nalezeny jednotlivé kosti lidské, roztroušené, se střípky nádob? na jakých místech, snad na hradisku? nebo s uhlím, snad na lukách, na poli, nebo jinde?

19. Jaké pověsti kolují mezi lidem o těch místech, kde kostry neb kosti lidské byly nalezeny?

20. Jaké jiné starožitnosti byly v osadě nebo v okolí nalezeny? Co se s nimi stalo? (Upozorňujeme zejmena na hlíníky, jakožto přečastá naleziště starožitností předhistorických.)

21. Zachovaly se někde stopy slévaren, cihly nebo zbytky jejich a trusky? kde, v jaké hloubce?

22. Byly v obvodu osady nalezeny staré peníze? Jaké a kde jsou?

23. Jsou v osadě nebo v obvodu jejím jaké lochy (podzemní chodby v hlíně vykroužené, umělé jeskyně, pečery)? Jsou-li přístupny? Výška,

šířka i délka chodeb a síní? Jest klenutí oblé či zašpičatělé na způsob slohu gotického? Jsou v nich výklenky a otvory za příčinou provětrání (tzv. sopouchy nebo komíny)? Nepozorovati na stěnách nebo stropech vrytá znamínka, stopy kreseb a ozdob? (Všecky takové věci buďtež pečlivě okresleny.) Nevedou lochy ty snad pod kostel nebo k nějaké studni? (Půdorys je žádoucí.) Jaký původ a účel se jim tam všeobecně přikládá? Jde o nich nějaká pověst? zejmena, že by v nich byli bydleli černokněžníci nebo poustevníci? Nevypravuje se v osadě, že v obvodě jejím vůbec, v lese, v dérách lesních atd. bydleli nějací poustevníci nebo černokněžníci, mniši nebo mnišky?

24. Jest v osadě nebo v obvodu jejím kříž „cyrillomethodějský“ (kamenný, asi 1 metr vysoký, hrubě tesaný)? Stojí snad při vodě? (Výkres jeho, k popisu přiložený jest velmi žádoucí.) Má snad nějaké zvláštní jméno, zejmena „baba?“ Jaký původ přikládá mu lid?

25. Jsou v obvodu osady jinaké kameny, balvany neobyčejné podoby, snad se žlábky nebo miskovitými prohlubeninami? (Upozorňujeme zejmena na tzv. „čertovy kameny“ a pod. jména. Výkres jejich vedle popisu je velmi žádoucí.) Jde o nich nějaká pověst? Pozorovati na starých budovách, zejmena kostelích, žlábky a misky v pískovcovém kamení vyhloubené? Jaký původ se jim přikládá?

17. Jest v obvodě osady studánka, nazvaná „dobrá, zdravá, svatá voda“ nebo podobně? Jde nějaká pověst o ní?

26. Vypravuje se v osadě nějaká zvláštní místní pověst? Zpívá se tam nějaká píseň národní, která by v dosavadních sbírkách zaznamenána nebyla? (Sbírky moravských nár. písní vydali Sušil, Bartoš, Peck, akad. spolek „Slavia“ v Praze; slovenských, pokud nám známo, Kollár a pak matice slovenská pod titulem „Sborník slov. nár. piesni“. — Klademe váhu též na sbírání starých písní kostelních; muzejní spolek olom. sbírá též starobylé kancionály a jiné dotýčné zpěvníky.) Zachovává se tam nějaký zvláštní místní zvyk, ať církevní ať světský?

27. Jest v osadě zvykem, jísti v určité dni určitá jídla? Váže se k tomu nějaká místní pověst? Připravuje se v osadě té v určité dni nějaké zvláštní, jinde neobvyklé jídlo? (Jako na př. „tatarské uši“ v Štramberku.) Budiž podán seznam jmen jídel, jen v lidu užívaných, jakož i způsob přípravy.

28. Budiž popsán národní kroj, v té osadě nošený, pokud se ještě zachoval. Vypravuje se tam, jak se tamější lidé za starodávna nosili? Pěstuje se v osadě národní vyšívání? Jakého způsobu?

29. Provozuje se všeobecně v osadě určitý průmysl? Snad od pradávna? Vyskytuje se v osadě určitá ornamentika, na př. na pracích kovářských, zejmena na vozovém a jiném kutí, na ozdobách prodávaného másla, na vajíčkách velikonočních a hračkách dětských?

30. Vyskytuje se snad v osadě některé jméno rodinné nápadně často? Která jména to jsou? Mají jednotlivé stejnojmenné rodiny různé přezdívky? —

O staroslovanských hradech.

Pojednává V. Houdek.

Západní Slované, jsouce na první ráně vlivu německému, jenž u nich nalezl právě v nejmocnějších osobnostech z osobní politiky nejvřelejší podporovatele, odcizili se — obzvláště od počátku XIII. století — samým sobě, t. j. prvotnímu duchu a rázu slovanskému mnohem více než národové slovanští na východě a jihu. Století XIII. tvoří v dějinách českomoravských rozhraní mezi starší dobou slovanskou a novější dobou německou; tvoří, ať také díme, nepronikutelnou zeď, která nám brání viděti jasně do starší minulosti naší. Na očích našich leží bělmo moderních názorů západních, neslovanských, a kdo poznati chce slovanský pravěk národu československého ve pravém světle, v pravé podobě jeho, ten musí dříve bělmo toto odstraniti, což není dnes jinak možno než-li předběžným poznáním duševního života oněch národů slovanských, kteří svůj národní ráz, svou slovanskou individualitu do našich dnů pečlivěji zachovali než-li Slované západní. Protož kdo chce nejstarší kulturní dějiny národů západoslovanských správně seznati, tomu jest prostudovati kulturní dějiny Slovanů východních.

Zásada tato osvědčila se již v nejednom vzhledě a konala výtečné služby pro poznání zvláště nejstarších p r á v n í c h dějin národa československého. Abychom ze mnohých věcí jen jednu jedinou, ale nejdůležitější vytkli, základ to celé stavby staroslovanského života právního i kulturního, klíč to, bez něhož by budova ta nám navždy byla zůstala tajemstvím nevyzpytným, — dotýkáme jen života z á d r u ž n í h o. Přeskrovny jsou u Slovanů západních zbytky tohoto praslovanského řádu sociálního, a zbytky ty nebyly by vedly k objevení a zjištění jeho někdejší existence u nás, kdyby tu nebyla analogie východních a jižních Slovanů vypomohla, kdyby nebylo předcházelo studium dnešních i bývalých poměrů společenských na slovanském východu a jihu.

Jiným dokladem k tomu, jak jsme my na západě prvotním názorům slovanským odcizeni, jest slovo „hrad.“ Se slovem tímto jest u nás na Moravě i v Čechách v š e o b e c n ě spojena představa těch hradů, jichžto trosky vidíme podnes na strmých vrších a nepřístupných skalách t. j. hradů středověkých čili — jak jsme je dle německého způsobu nazývati uvykli — hradů rytířských. Následkem toho přenáší se obecně a ovšem mylně tento obraz hradů rytířských také na hrady staroslovanské, v čemž čtenáře české utvrzuje onen obraz, jejž podává o hradech staroslovanských Dr. Herm. Jireček ve svém Slovanském Právu (II. 20.), an dí: „Prostor sám nebýval právě velký, jakž to z hradišť podnes stávajících vyrozuměti se může.“ Když vydáno bylo „Slovanské právo“ (r. 1864), bylo jen málo hradišť staroslovanských známo, čímž se tento ve své všeobecnosti mylný výrok vysvětluje. Jsouť staroslovanská hradiska zhusta rozsáhlosti převeliké.

Vímeť na př., že prostora, jižto valy B u d ě č s k é v Čechách v sobě zavírají, obnáší 22.440□°; „rozsáhlost to znamenitá, dostačující, aby se na ní četné obyvatelstvo osadilo“, dokládá Vocel v „Pravěku země české“ (str. 409.). O staré Kouřimi taktéž v Čechách praví Vocel (Pravěk 412.): „Vstoupivše do ohrady, překvapeni jsme n á r a m n o u r o z s á h l o s t í valů, neb délka hradiště obnáší 600°, největší šířka jeho 290° a objem valů 1496 sáhů; valy obmezují prostor 99.032 čtver.

sáhů čili 124 strychů výsevku obnášející.“ Hradiště Přistoupímské v Čechách má objem 485° a povrch jeho obnáší asi 20.595□ sáhů, t. j. 24 strychů 359□° výsevku. Hradiště Hryzelské má v objemu 1581 víd. sáhů, vnitřní povrch má dokonce 118·259□°, asi tolik, co 146 strychů a 459° výsevku. Hradiště u Dolních Břežan má v objemu neméně než 1000°, a zaujímá plochu asi 94. 572□°, „prostoru totiž, na niž by se více než sedmkrát Pražské náměstí Svatováclavské vešlo.“ Hradiště na Svákově u Soběslavi má v objemu 448°. Hradiště u Nasevrk obnáší 70 korců. Hradiště u Ostroměře má 43 jiter výsevku. Hradiště u Žernosek obsahuje 36.368□° čili 36 jiter 768° atd. (Vocelův Pravěk, str. 415 a násl.) Moravských hradisk jest poměrně málo známo a ještě méně jich změřeno. Můžeme tudíž poukázati jenom k valům na Hostýně, které mají v obvodu 2200 kroků (Časop. Mat. Mor. roč. VII. str. 13.); také hradisko na Rmizu u Náměště na Olomucku (popsané v tomto Čas. č. II.) je dosti rozsáhlým, majíc v objemu více než 1 kilometr. Z jiných hradisk poukazujeme jen ještě ku hradisku u Podturné na Slovensku, 760 metrů dlouhému a 570 m. širokému, pak ku hradisku Štilfridskému při řece Moravě v Dol. Rakousích, které má v objemu 190 metrů, tedy asi půl hodiny cesty a jehož plocha měří 27 hektarů. (Mittheil. der anthrop. Gesellsch. in Wien V. 40 a IX. 49.) V gubernii Kyjevské jsou dvě hradiska obnášející 44, druhé dokonce 136 desjatin (1 desj. 1·9 víd. jitra.) atd. Jsou to tedy vesměs prostory, na kterých lidnaté město pohodlně směstnati se mohlo.

Proto neshodujeme se co do formy u výrazu s učením novějších historiků českých, ze spisu do spisu, až i do čítanek pro národní školy bez výkladu přejímaným, učením to, jež čteme na př. ve Slov. právu (I. 41.): „Ve starých Čechách až do konce XII. stol. nebylo než hradů a dědin“; a pak opětně (I. 59.): „V XI. stol. nebylo na Moravě osad jiného způsobu než, právě tak jako v Čechách a jinde v Slovanech: hradů a dědin.“ Bez patřičného výkladu, jehož při tomto výroku v dotyčných spisech pohřešujeme, bude těmto větám čtenář český rozuměti takto: V Čechách a na Moravě, právě tak jako jinde v Slovanech, nebylo do konce XII. stol. žádných měst!

Učení takové pozarazí zajisté každého, kdo zná starší historiky slovanské, kteří ve spisech svých velmi zhusta výslovně o staroslovanských městech mluví. Že zejmena nejslavnější mezi učenci českými znatel slovanského pravěku Šafařík, o někdejší existenci měst staroslovanských ani dosť málo nepochyboval, toho důkazem jsou tyto věty z jeho „Starožitností slovanských (vyd. I. str. 68., pak 830. a násl.): „Slovanské národy od nepaměti bydlely v městech a vesnicech.“ „Již v bulle pap. Evgenia II. ok. 826. připomínají se města a první biskupské stolice té země (tot. Velké Moravy) Faviana, Speculijulium jinak Soriguturum, Nitravia a Vetvar . . . . Okolo l. 836 připomíná nejmenovaný Salisburčan město Nitru. Město a hrad Děvín blízko Velehradu slove z letop. Fuldenských l. 864 Dovina, v list. 1030 Devin. Že Velehrad, v jehož zbořenin později Hradiště povstalo, již tehdáž velmi slovoutným, anobrž sídelním městem byl jak kn. Rastice a Svatopluka, tak též arcib. Methoda, nahoře podstatnými důvody jsme provedli. Obě tato města byla snad tak sebe blízka jako Vyšehrad a Praha. Ve Slovácích město Brecisburg — nyní Prešpurek, l. 1042. u Hermanna Contracta

Pohled na dnešní Kyjev.

V levo dóm sv. Ondřeje, vystavěný na prachistorickém valu; v pravo chrám desetinný; pod ním taktéž prastaré násypy městské.

se připomíná. V vadunajské Moravě paměti hodné jest město a hrad Mosburk.“ — I při jiných větvích slovanských všude mluví Šafařík o městech slovanských a nikde nenalezáme ve spisech jeho tvrzení, že by Slované do XIII. stol. měst nebyli měli. Podobně i historikové polští, jako Maciejowski, mluví o slovanských městech již za pravěku slovanského, dávno před zakládáním u nás měst od Němců.

Dlužno tu především odpověděti na otázku: Co se vyrozumívá slovem „město“? — Dnešní města naše liší se od osad venkovských předně již svým názvem, a pak městským charakterem, jenž záleží ve výstavnosti, větší hustotě obyvatelstva, v tom, že jsou středisky obchodu a průmyslu a sídly úřadův občanských i církevních; zvláštního stavu městského dnes není. Na Moravě arci jest také jeden veřejnoprávní rozdíl mezi městy a venkovem, ten totiž, že do sborů zákonodárných volí města přímo, venkov pak nepřímo (prostřednictvím volitelů); ale zemské řády některých jiných korunních zemí rakouských nečiní v této příčině mezi městy a jinými osadami tak přesného rozdílu, nechávajíce voliti v kurii měst také osady průmyslem vynikající, třebas tyto titulu města neměly (Städte und Industrialorte). Ostatně však neplatí pro dnešní města výrok, v záslužném spisku Zoubkově „O zakládání měst v Čechách“ (str. 15.) zcela všeobecně pronešený, že „sama toliko ohrada města nečiní, ale samospráva.“ Samospráva byla vedle jiných privilegií výhradným znakem měst pouze řeckých, římských (Italských) a německých. Z toho však nenásleduje ještě, že by byla samospráva charakteristickým znakem měst vůbec. Vždyť dnes mají všecky obce, nejenom města, své samosprávné úřady. A tak i u starých Slovanů nemohla býti samospráva charakteristickým znakem měst již proto, že takové samosprávy požívaly osady veškery, spravujíce jmění své na základě řádu zádružního hromadou všech dospělých členů rodu pod voleným stařešinou. Rozhodujícím momentem při městech vůbec však je městský charakter, to jest právě hustější lidnatost, čilý obchod a průmysl, úřady atd. A že takovýchto středisk správních a obchodních, t. j. tedy měst, ve starých Slovanech bylo dosti a dosti, o tom je hojně zpráv historických a neméně dokladů archaeologických.

Vždyť pak staří kronikáři cizí, kteří psali po latinsku, mluví nad míru často o staroslovanských urbes, civitates, oppida, castra, castella. — Slova „urbs, civitas, oppidum“ zvykli jsme překládati právě slovem „město.“ U starých kronistů slovanských arci nemluví se o osadách jiných než-li o hradech a dědinách. Tak píše i ruský letopisec Nestor, tak i životopisec sv. Methoděje i ostatní letopisci slovanští. Na domnělou nesrovnalost tu ve výrazu letopisů slovanských s cizími upozornil již r. 1862. archivář Brandl ve svém spisku „Poloha starého Velehradu (str. 7.), kdež píše: „Hrady tyto (tot. moravské) slují u německých kronikářů civitates (města), kdežto životopisec sv. Methodia mluví jen o gradech.“ — Domnělou nesrovnalost tuto mínili odstraniti novější historikové čeští tím učením, že prý „názvy kronistů, kterých užívají v latině: urbs, civitas, oppidum, castrum, jednomyslně o hradech, nikoli o městech rozuměti se musejí.“ (Slov. pr. I. 41.) A přece se nám objeví nesrovnalost mezi chronisty slovanskými a cizími jenom zdánlivou, zvíme-li, že slovo hrad změnilo u západních Slovanů svůj význam. Jaký pak byl původní význam slova toho u nás, toho dovíme se na základě methody analogické od Slovanů východních. Srbové

totiž i Chorváti slovem „grad“, právě tak jako Rusové slovem „gorod“ rozuměji podnes „město“. Terminus „město“ ve smyslu německého „Stadt“ vešel v užívání a platnost od XIII. stol. jenom u Slovanů západních, Čechů, Moravanů, Slováků a Slovinců (mesto) a pak i Poláků (miasto). U Slovinců ostatně i slovo „grad“ podnes vedle „Burg“ značí také „pevné, hrazené město“, kdežto Slované ostatní svá města podnes nazývají slovem „grad, gorod.“ Tu učí nás tedy osvědčená při studiu kulturních dějin slovanských methoda analogická tomu, že slovo „hrad“ i u západních Slovanů mělo prvotně význam jiný než dnes, t. j. že slovem tím kdysi u nás — jako podnes u Slovanů východních — označována města.

Tím rozpadává se v nic ona domnělá nesrovnalost mezi kronisty německými, mluvícími o „urbes, civitates, oppida,“ a slovan-

Novgorod při jezeře Ilmenském v r. 1169.

V pravo vidětu na městské zdi průvod množstva i obyvatelstva s obrazy Boží Rodičky a sv. Trojice; přival střel tatarských odráží se bezmocně od hradby městské.

skými, mluvícími jen o hradech; zároveň objevuje se tím bezpodstatnost onoho učení, dle kterého by staří Slované před XIII. stoletím nebyli měli měst, t. j. osad s charakterem městským, této životní podmínky všeho pokroku, zejmena obchodu. Slované neměli dokonce zapotřebí, aby jim teprva Němci města zakládali; právě naopak, Slované oplývali takovým množstvím a tak velikými i bohatými městy, že to budilo úžas a závisť jejich sousedů, jak o tom doleji doklady podáme; vždyť pak Skandinavci nazývali zemi slovanskou „gardariki“, t. j. zemí měst; Marcian Herakleotský (v 2. pol. 4. stol.) praví, že v Sarmacii je měst znamenitějších (πόλεις ἐπιφανεῖς) třiapadesát, a bavorský zeměpisec IX. věku napočetl na 4.000 slovanských „civitates, urbes, oppida.“

A protož tam, kde staroslovanští kronisté mluví o „gradech“, rozuměti sluší každým řádem a nade vši pochybnosť staroslovanská města,

jak učil již Erben, předkládaje Nestorův letopis ruský, což odůvodnil (poznámkou 35. na str. 256.) následovně: „Slovem „grad“ znamená se v Nestoru „město“ upevněné hradbami, ohražené. České „hrad“ nevyhovuje smyslu starého „grad“, znamenajíc toliko hražený zámek čili tvrz. A protož kdekoli v Nestoru přichází slovo „grad“, vyloženo jest tuto (tot. v překladě) slovy „město hražené“ anebo také prostě slovem „město“. —

Že Erben, překládaje takto, učinil správně, uvidí se na citátech, doleji z Nestora uvedených a svědčících o tom, že tyto Nestorovy gorody byly faktickými městy, nikoli pak nějakými hrádky v našem dnešním smyslu, t. j. opevněnými zámky.

Nejinak rozuměl slovu „grad“ u staroslovanských kronistů i otec českého dějepisu, Palacký. Praví on ve svých Dějinách národu českého (I. 1. str. 202): „O hrazených městách u Čechů a Moravanů již v IX. stol. častá řeč jest . . . . V každé župě stál hrad, ve smyslu a způsobu staroslovanském, t. j. město prostranné, pevnými hradbami se všech stran ochráněné.“ — Od této tak řízně, jasně a úsečně pronešené pravdy uchýlili se novější historikové čeští; mluvíť oni až do začátku XIII. stol. jen o hradech a zřejmě tvrdí, že měst u nás ani u ostatních Slovanů do té doby nebylo. Teprvé Břetislav Jelínek ve svém pozoruhodném spise „Ueber Schutz- u. Wehrbauten aus der vorgeschichtlichen u. aelteren geschichtlichen Zeit“ (1885.) poukázal na někdejší význam slova „hrad“ a přisuzuje starým Slovanům též města, snaže se arci náhled svůj uvésti v souhlas s učením, ve Slov. právu zastávaným, o čemž ještě budeme míti příležitosť se zmíniti. Také Píč ve svém díle „Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage“ (1886.) mluví bez rozpaků o staroslovanských městech již za pravěku. —

Chceme sebrati tuto jak historické, tak archaeologické zprávy o někdejší existenci měst slovanských před koncem XII. stol., aby laskavý čtenář z vlastního názoru o správnosti náhledu námi zastávaného přesvědčiti se mohl. Ubírati se budeme při tom od východu k západu.

Hlavním pramenem zpráv o městech u Slovanů ruských jest letopisec Nestor, jenž psal na počátku XII. stol. Přede všemi ostatními kvetly tu již v IX. stol. dvě slavná města: Kyjev i Novgorod. Jak Kyjev vzrůstal, o tom vykládá dle zpráv Nestorových Erben*) takto: „Hrad Kyjev v IX. stol. pokrýval jen severovýchodní část hory Starokyjevské, sotva čtvrtý díl pozdějšího Starého města; v objemu měl asi dvě versty. Za časů pohanských bývala tu kamenná věž se dvorem knížecím . . . K západu hradu toho byla rokle, přes kterou vedl dřevěný most do Starého města Kyjeva branou, později Batyova nazvanou. Toto staré město počalo se za Vladimíra I. (968—1015) osazovati a vzrostlo znenáhla v město veliké, jež potom kníže Jaroslav (r. 1037.) opevnil hradbami. Kromě brány nadřečené mělo toto město ještě brány tři, tot.: naproti staré bráně Kyjevské k jihozápadu byla brána Ladská a k severovýchodu Židovská. Pokud z letopisu Nestorova známo, byli na hradě a v Starém městě Kyjevě tito chrámové: chrám sv. Basileje, Boží Rodičky, chrám kamenný příjmím Desetinný, jiný chrám kamenný Boží Rodičky na Zlaté bráně, chrám sv. Žofie hlavní, klášter sv. Jiří, chrám sv. Ireny a chrám sv. Ondřeje s ženským klášterem.“ S tím porov-

*) K. J. Erben: Nestorův letopis ruský, str. 294. a násl.

nati sluší, co cestovatelé arabští X. věku vykládají, že tot. tehdy již Kyjev byl větší než Bolgar (město Bulharů na Volze), jenž tehdy měl 10.000 obyv. Ve století XII. pak kvetlo již Kyjevské „Podolje," to jest podhradí čili předměstí, které bylo taktéž hradbami chráněno. Podnes zachovány jsou na mnohých místech Kyjeva prastaré valy, jak na připojeném vyobrazení (na str. 9.) vidno.

I Novgorod při jezeře Ilmenském je znám již ze stol. IX. Město toto vzrůstalo velmi rychle, neboť roku 1211 vyhořelo tu 4300 domů a 15 kostelů! Zachovalo se vyobrazení města toho z r. 1169., (připojeno na str. 11.), jež velikost jeho zřetelně dokazuje. Bylo již tehdy obehnáno trojnásobnými hradbami, a jako nejvnitřnější prostora, tak i pásy zevnější pokryty byly množstvím domů a dvorců. Památné toto vyobrazení z r. 1169 zobrazuje město Novgorod za doby oblehání tatarského, a sice právě v tom okamžiku, když obyvatelstvo v největší tísni své vyneslo ve slavném průvodě, v čele majíc biskupy a mnichy, a zpívajíc chorály, obraz B. Rodičky i obraz sv. Trojice na městské hradby proti oblehajícímu nepříteli. I vypravuje pověst, že přijati byli sice deštěm střel tatarských, které však bezmocně odrazily se od hradeb městských, nikoho nezraniviše, čímž Tataři tak na mysli poklesli, že bázní pojati jsouce upustili ihned od oblehání Novgorodu a prvé odtáhli.

Kromě těchto dvou největších měst staroruských známe z Nestora ještě veliké množství jiných měst ruských, která byla již tehdy sídly knížecími a zároveň sídly hierarchie, na Rusi se světskou mocí nerozlučně spojené. Jsou to hlavně Černihov, Polotsk, Přemysl, Přáslav, (Perejaslav), Rostov, Smolensk, Tmutorokaň, Turov, Vladiměř, Vyšehrad. — O Černihově je v Nestoru výslovná zmínka, že se skládal v XI. stol. ze dvou částí, tot. z vnitřního města ohraženého (dněšnij grad) a města okolního (grad okolnij). Vypravuje Nestor k. r. 1078. takto: „I táhl Izjaslav s Jaroplukem, synem svým a Vševlad s Vladimírem synem svým a táhli k Černihovu, a Černihovci zavřeli se v městě . . A když Černihovci neotevřeli, přistoupili k městu; a Vladimír přistoupil ku bráně východní a od Střeženi dobyl brány i vzali město okolní a spálili je a lidé zatím byli uprchli do vnitřního města ohraženého." — V Přáslavi bývala prvé metropole; posvěcen tu byl roku 1090. chrám sv. Michala „Eřremem metropolitem toho chrámu, jejž byl vystavěl ve spůsobu velikém . . . A ten Eřrem . . . spůsobil mnohé stavby: dokonav chrám sv. Michala, založil chrám na bráně městské ve jmě sv. mučeníka Theodora, a potom sv. Ondřeje u chrámu od brány, a lázeňské stavení kamenné, jehož před tím v Rusích nebylo: i hradbu městskou byl založil kamennou od chrámu sv. mučeníka Theodora a ozdobil město Přáslavské stavbami chrámovými i jinými stavbami." (Erben: Nestorův letopis ruský str. 165. a 166.)

I o jiných městech ruských, která nebyla knížecími sídly, velmi zhusta v Nestoru zmínka se děje. Tak čteme tam k r. 988: „I řekl Vladimír: Není dobré, že jest málo hražených měst okolo Kyjeva. I začal stavěti města hražená po Desně, i po Ostři, i po Trubeži, i po Sule, i po Stuhně: a počal vybírati muže nejlepší ze Slovanův i z Křivičův, i z Čudův i z Vjatičův, a těmi osadil města." (Erb. 95.) — Hned potom k r. 992. praví Nestor opět: „Léta 6500. Vladimír založil město Bělohrad (u Kyjeva) a vybral do něho z jiných měst, a mnoho lidí

uvedl do něho: neb miloval toto město.“ (Erb. 95.) — Taktéž k roku 1095 čteme tam: „Svatopluk pak kázal založiti město hražené na Chlumu Viticově, a nazval je jmenem svým město Svatoplukovo, i přikázal biskupu Marínovi s Jurjevci, aby se tu usadili, i Zásakovcům a ostatním z jiných měst.“ (Erb. 180.)

Vůbec jmenuje Nestor jmenem neméně než 47 g o r o d ů na Rusi, tedy m ě s t, v čemž nejsou zahrnuty osady, které se výslovně za města hražená nevydávají. Měli tedy staří Slované ruští dávno před XIII stol. hojnosť skutečných měst. Že obyvatelstvo těchto staroslovanských měst nebyla snad nějaká jen posádka vojenská nebo družina knížecí nebo jen úředníci a pod., jak o „župních hradech“ českomoravských novější historikové zhusta tvrdí, o tom dává svědectví jiné místo Nestorovo k r. 946. Kněžna Olga, město Iskorostěn marně oblehající praví tot. k Iskorostěncům takto: „Čeho chcete se doseděti? však vaše m ě s t a všecka vzdala se mně i podvolili se k dani, a v z d ě l á v a j í n i v y s v é a z e m ě s v é.“ (Erb. 42.) Dle toho tedy bydleli v městech ruských rolníci právě tak jako po „selěch“ t. j. dědinách. Než o obyvatelstvu měst staroslovanských bude nám ještě obšírněji mluviti.

(Pokračování.)

O srovnalosti místních jmen „Halič“ a „Hall.“

Pojednává **Františka Stránecká.**

Učebné knihy naše vysvětlují nám pojmenování polského území „Haliče“ tím spůsobem, že země celá nazvána tak podle hradu pevného téhož jména, kterýž jakous důležitosť co do polohy měl a taktéž soustředění dřívějších potřeb území tohoto znamenal.

Někteří Poláci však pátravše po původu názvu takového, proskoumávali spisy starých klasiků, zda-li by některá poznámka nepoukazovala přiměji k názvu tomu neobyčejnému.

Herodot na příklad, kdysi sám meškaje v „Olbiu“ na černém moři, hlavním to středisku průmyslu a obchodu řeckého vzhledem k provinciím severním, tak věrně byl popsal zmohutnění a děsný příval horských bystřin a říček při rozvodnění v Skythii, pak krajinu v jezera a močál náhlým přívalem pozměněnou, že na snadě jest myšlénka, že buď sám očitým svědkem takového případu byl, anebo věrně zaznamenal, co obchodníci touto krajinou se ubírající jemu byli po pravdě sdělili.

Toto věrné vypravování pobízelo polské skoumatele, zvláště pak Zaluského ve spisku „Słowo o stósunkach handlowych mieszkańców Scytyi zachodniéj ze względu na stanowisko żeglugi na rzece Sanie w szczególności Leżajska“ *) k dalšímu pátrání. Při tomto pátrání se objevilo, že Herodot nazývá Skythy rolnictvím se zabývající „Alazoni“. Jelikož někteří vydavatelé Herodota slovo Alazoni „Halazoni“ vyslovují, Zaluski neváhal v nich spatřovati ony Halizony, kteříž později na Haličany změněni, pevným sídlem svým celému území název ten snad vtiskli.

Náš Šafařík takto se o nich pronáší: „Jižní oddíl těchto Skythův oráčův, rozhostěný okolo středního Buhu, sloul „Alazoni.“ Na přímoří

*) „Slovo o obchodních poměrech obyvatelů západní Skytie, pokud se týče plavby po řece Sanu, obzvlášté vzhledem k Leżajsku“ (městu v okresu Sandomirském).

samém (totižto černomořském) nalézala se města řeckými osadníky zalidněná, a okolo nich řečtí mesticové jmenováni „Kallipidae.“ (Starožitnosti slovanské str. 227.). A k takovému blízkému styku s Řeckem aneb s osadníky jeho, již obchodu v jeho prospěch dbali, musíme přihlédnouti, než důmněnku vyslovíme, kteráž se nám Slovanům zamlouvá z nejedné příčiny, za podstatnou a pravdivou.

Řecký národ vůbec kupčícím byl od jakživa. Srbům podnes kramář-kupec slove „grk“ totižto „Řek“, a vliv, jejž Byzantynci na národ ruský míval, osvědčuje se až podnes, všimneme-li si kupčícího Rusa jednak, a za druhé jeho houževnaté vytrvalosti v označování náboženského ritu „pravoslavného,“ totiž řeckého.

Jakým tento vliv při ohromné rozsáhlosti čeledí slávských i v dobách pozměněných v těch neb oněch územích i u ostatních Slávů byl, toť vypátrati a na jisto postaviti úlohou zpytatelův snad ještě budoucích jest věků, avšak i nyní žijícím ta která hvězdička pravdy ve tmě nejistoty a pochybností zakmitne v tušení cesty pravé. Lahodně sice nám Slovanům zaznívají zprávy starých spisovatelů řeckých o císaři Justinianu „Úpravda“ řečeném (u Staroslovanů slula „pravda“ právem, spravedlností), avšak zase trudnou myslí naslouchámě zvěstům řeckým, v nichž doslýcháme o poddanosti Slávů, ba zpříma o zotročení jejich pod velmoc řeckou, a o nelitostných nájezdech jejich po případě do krajin hellenských. Jakého to byly původu rozepře? Jaké to byly svády národů příbuzných, ba snad — přihlédneme li totiž ku znakům odvěkým — i sbratřených?

Pod znaky těmito na oko nepatrnými míním částice ornamentní, až po tu dobu oběma národům těm zubožených, ponížených i seslabených společné. Tyto společné částice ornamentní spatřiti lze tu na okrasách nástěnných, tu na rouchu, na nářadí domácím, na nádobách, na prádle kostelním atd. a to zcela bezprostředně, bez všelikého umělkovaného pěstování. Podobnou shodu viděti lze i v pohádkách a bájích, a snad i ve hrách a tancích u lidu našeho za dřívějších dob právě jako nyní ještě u Rusů (chorovody) velmi oblíbených. —

To zdálo se mi nutným předeslati, než důmněnku vyslovím, že snad název Halizoni, následovně i Halič původ svůj ztahovati by mohly k řeckému „hals — halos“, co tolik znamená jako sůl. Všeobecně známo, že Řekové rozsáhlý obchod jistým časem přes Halič až k baltickému moři prováděli se s o l í z limanů jednak u Ponta Euxina, jednak na pomoří baltickém těženou; taktéž jantar od Baltu v úžasném až množstvído Řecka přinášeli, jakož i kůže z bobrů v bařinách Skythie schytaných. Používáno k dopravování soli v krajinách těchto nejprvnějších a zajisté i nejjistějších drah, totižto řek, jak Sadowski ve záslužném spisu svém: „Obchodní dráhy Řeků a Římanů“ odůvodňuje mimo jiné i místním názvy osad, jež kdysi skladištěm solí byly a kudy hlavní cesta tato „solní“ se brala za dob, když ještě přerozsáhlé močály staropruské či poznaňské i polské řeky plnívaly tou měrou, že lodě po nich na mnoha místech plouly, kde nyní voda nepatrná jimi proudívá. Solná dráha hlavnější brala se řekou Sanem, Vislou, odtud ústím Narvy a Buhem až po jeho ústí.

Než nejen průchodištěm obchodu solného bývala Halič, nýbrž i nitro území tohoto hostí a hostívalo sůl ve vrstvách i dolech, a tato okolnost připomíná bezděky i na jiná místa kromě Haliče až posud dobývaním

soli aneb solnovkou k láznim upotřebenou proslulá, jejichž jména taktéž na ono řecké „hals“ odkazovati se nám zdají.

Obzvláště významným však připadá mi, že osady tyto v obvodu hor a vubec v krajinách se nalézají, v nichž obývání Slovanů za starých dob svědectvím dávnověkých dějepisců, místními jmény hor, řek a jiným způsobem dotvrditi lehce se dá.

Ku příkladu Hall u Kremsmünstru. Přihlédněme, co Šafařík praví o Kremsmünsterském okolí: „Ve starodávní Trungavě na Kremži, na Ifě, na Loibenu, na Dietachu a Sierninku nedaleko nynějšího města Štyry (Steier) vysvědčuje zakládací listina Kremsmünsterská o valných osadách Slovanův před letem 778. Tolikéž ve Trungavě ve Steinfeldu připomíná Slovany listina l. 993. V zápisní knize klášterských nadání v Admontu dosti zhusta jsou zmínky o Slovanech, na Travně a Enži ještě v 11. a 12. století stávajících. Za příčinou těchto četných osad slovanských slula tehdáž částka Rakous na Enži obyčejně „úděl slovanský“ (pars Sclavanorum) n. p. v list. r. 834. (villa Granesdorf in parte Sclavanorum); anobrž i krajina na pravém pobřeží Enže, jejíž východní končiny Avarie a Hunnia jmenovány byly, tytýž zprosta se nazývá „Slovany“ (Sclavinia).“

V Solnohradsku nejznamenitější v tomto vzhledě místo kolkolem horami obstoupené, přiléhající těsně k jezeru, jest „Hallstadt.“ Pomíjím zde o světoznámých starožitnostech z přerozsáhlého pohřebiště Hallstadtského se šířiti, jež muzea vídeňská, linecká i solnohradská plní, a v proměnu i do cizozemska zaslány byly (jantarových perel pouze našlo se na měřice), však to prozatím po pravdě zde stůj, že okrasy ornamentní do zbraní vryté, do šperků vtepané na vlas některým ne-li všem částicím se podobají, jež lid náš a ostatní slávské čeledi až podnes v různém užívání mají. Hned k místu uvedenému druží se „Hallein“ jak solným ložiskem tak starožitnostmi tu objevenými znamenité. Pak následuje „Hallwang“ blíže Solnohradu, a stopujeme-li sídla dávných předků našich přes blízké hranice nynějšího Bavorska podle řeky Sálach zvané, lázeňské místo „Reichenhall“, jež prastarými solnými stoky a pánvemi k jich vypařování se vyznamenává.

O tyto pánve ucházeli se již za času Karla Velikého biskupové Solnohradští a u císaře si jich vyžadovali. Praví se, že k jich žádosti císař též zbudovati dal opatství sv. Zenona a německé mnichy tam usadil. Jeho obraz jakožto zakladatele v kámen vtesaný až posud ukazuje se v staré křížové chodbě u sv. Zenona v Reichenhallu.

Že i v těchto údolích Římané dříve plenili, dosvědčují zbraně a peníze římské, jež zhusta se v okolí Reichenhallu objevují. Povšimnutí hodno jest, co p. Bühler vypráví, že Reichenhall slul Římanům „Halla major“ a nedaleký hrad, vlastně již zříceniny pevného hradu Marzolla, jenž střežíval vchod do úzkého údolí, jež vede kolem jezírka „Thumsee“ horami dále až do Pinzgavy (také Vintschgau — a snad Windischgau?), nazýván prý byl od nich „ad marciolam“, hranic to naznačení. Jisto jest, že průsmyk širší, mezi horami v pravo od údolí Thumského k Jinomostí (Innsbruck) též do Tyrol vedoucí, střežiti se dal a částečně přehlednouti z hradu Marzollu.

Zde tuším od místa nebude, co Šafařík vyňal z díla Koch-Sternfeldova „Beiträge zur deutschen Länder-, Völker-, Sitten-, und Staaten-

kunde. Passau. 1825.“ S jedné strany vyplnili Slované Pinzgavu, Zillské a Vypské údolí, též severní úboče hořejšího údolí Inského; s jiné strany pronikli za Maximilianovu cestu v Pongavě, dolinami Hagenského pohoří přes Tüenten, Urslavu a Ramseiden vedle Saly až ke Strubu na Loveru, z leva až ku Grassavě, z prava až k Unkenu. Částka jich, obrátivši se z dolní Pinzgavy přes Lingang a Glem v levo, táhla údolím Lingenským a Inským nahoru, majíc obchodní silnice a rudní i solní doly na zřeteli. Nápodobně na východ šířili se Slované od haje k háji, přes Poetschern a Goisern až ke Strobelu na jezeru Abrianském. (Aber — nyní Mondsee, jehožto stavby kolové a vydobyté z nich pozůstatky kulturní nám Slovanům neměly by býti lhostejné!) Asi sto i padesáte čtverečných mil obnášely země od Slovanův z oné strany Taurův v Bavořích zaujaté. Dostavše se pod moc Němcův, potratili sice osadníci tito brzo svůj jazyk, ale příznaky kmenového jejich původu ještě dlouho, ba téměř až podnes se zachovaly.“

Ryze svědomitý, nevyrovnatelný náš badatel přičiňuje pod čárou následovní poznámku: „Počítá on mezi dnešními*) obyvateli Bavor (3,660.000) asi 600.000 Slovanův dle původu a tělesné povahy, dle jazyka Němcův, ovšem pojímaje v ten počet i Slovany severo-dunajské, jež my zde odlučujeme. Škoda, že tento spisovatel důkazy své o sídlech Slovanů v Bavořích nikoli na výslovných svědectvích starých pramenův, zvláště listin, nýbrž na pouhé etymologii místních jmen zakládal.“

Než zotročilí jsouce pod drsným jhem hrdých, sobeckých Římanů, jak měli Slované po sobě zůstavovati písemných památek, když po pádu zpuchřelé říše římské nadvládu římskou ihned nastupovali Němci a kde ji výbojně zachvátiti nedovedli, tam nejznamenitější ctnosti Slovanů, totiž zbožnosti jejich nadužívali k podrobení, k odnárodnění pod zpupně zneužitým svatým znakem křesťanství?

A kromě nejhlavnější ctnosti slovanské Němec i tu nejhlavnější chybu slávské čeledi využitkoval — rozkol zasel v srdce slovanská a našel všude půdu kyprou, povolnou.

Spokojiti jest se nám tedy na ten čas se zprávami, jež nepřejný a málo kde upřímný a spravedlivý nepřítel byl o nás zaznamenal.

Litery černidlem na sežloutlých pergamenech provedené nám tedy nepřály, známky vzrůstající pod rukou, již chladný rozum učencův řídil, příznivy nám nebyly, ale známky a litery, jež srdce a v něm vřelý cit velely slabé ruce ženské vyšíti a vetkati v šat, známky ty a litery, jež třeba již v poddanství úpící ženu slávskou pudilo mužovi vyrýti a vtepati v zbraň ač mnohdy již v cizí službě tasenou, ty odznaky kmenové, ty se nám nezpronevěřily, ty čím dále, tím zvučněji se budou ozývati a vyprávěti přesvědčivěji ještě děje předkův našich, než ty černé, mrtvé známky listinné. Tyto prosté, nepatrné části všeslávského ornamentu, ta srdéčka, točeničky, paprsky, ptáci a květy ve dřívějších sídlech předků našich až podnes tak živě k příbuznému srdci promlouvají, že radostí až zaplesá.

A kdysi snad i jiné národy doznají, že Slované od výbojců barbary zvaní již tehdy známky kultury, a to značné, po sobě zůstavovali, kdy jiní národové okolo sídel svých na třicet mil v okršku vše hubili, ničili a plenili; než o tom jinde obšírněji. —

*) Šafařík vydal „Starožitnosti“ r. 1837.

Ku konci vzpomeňme ještě jednoho „Hallu“ s druhé strany Alp bavorských, a to znamenitého ložiska solného nedaleko Inomostí v Tyrolsku. Vše co dříve bylo řečeno o starožitnostech s částicemi ornamentními, jež na vlas se podobají našim moravským, i o tomto Hallu platí i o užívání jich až podnes v okolí, a totéž by se nám snad objevilo i v okolí někdejšího „Děvína“ nyní „Magdeburgu“ v Sasích, kdež „Halle“ na řece Sále taktéž nám připomíná dřívějších příznivějších dob.**)

Jen třeba jest nám pilně bádati a výsledky seřaďovati.

Pověsti o černokněžnících.

Na Vyzovsku sebral **Eduard Peck**, učitel ve Vyzovicích.

1.

Jasenský hajný spatřil jednou v horách černokněžníka, jak říkal z knihy. Přiblížil se nepozorovaně až k němu a nahlédal mu přes rameno do knihy. Černokněžník se ohlédne a praví: „Vítám vás! Kde jste se tu vzali?“ „Jak vidíte, přišel jsem!“ odpověděl hajný. „A nebojíte se mne?“ „Nebojím!“ „No, když se mne nebojíte, tak si sedneme na plášť a pořečnujeme si trochu!“ Šotva dosedli, strhlo se strašné povětří, a už je to neslo, neslo, až je to do Prahy zaneslo. Tam černokněžník zmizel, a ubohý hajný, nemaje groše v kapse, chodil ulicemi, plakal a naříkal: „Co si počnu! Jak já se jenom domů dostanu!“ V tom ho potkal pán v černě a ptal se, proč pláče. Hajný se mu vyznal ze všeho. Pán mu dal na cestu peníze a napomenul ho, aby po druhé nebyl tak všetečný.

2.

A co se nestalo ve Vyzovicích! Tam šel jeden člověk v noci z pivováru — bylo to v rorátový čas — a potkal v úzké uličce černokněžníka. „Uhni!“ pravil černokněžník. „Neuhnu, až mne odstavíš!“ odpověděl bratr z mokré čtvrti. A černokněžník ho odstavil. Víte-li, jak daleko? — Až do Uh. Brodu za bránu!

3.

Ve vyzovských horách u slopenské studénky zdržoval se drak a velice škodil. I radili se v obci, jak by se toho škůdce zbavili. Usnesli se na tom, že poprosí černokněžníka, aby on jim od něho pomohl. Když po nějakém čase černokněžník přišel, přednesli mu svou prosbu a poslali s ním obecního posla, aby mu ukázal ta místa, kde drak se zdržuje.

**) Zajímavý doklad ku náhledu velect. pí. spisovatelky, zde zastávanému podaly „Národní listy“ ve článku „Na březích Sály a Body“ v čís. 142. r. 1886. V „Halle“, staro-slovanské to Dobrogoře, žije podnes zbytek původního obyvatelstva slovanského, počtem asi sto, kteří až po dnešní den zachovali některé zvláštnosti slovanské v řeči, kroji i mravech. Zabývají se solivarnictvím a jmenují se „Haloři“; nejvydatnější studnici solnou nazývají „studnicí slovanskou“, solivarnám říkají „pečke“ (peci) a chlebu „klib“. Pekou zvláštní druh koláčů, jimž Němci říkají „Halorenkuchen“; každoročně v určitý den přichází k panovníkovi deputace Halorů, nesoucí mu takový veliký koláč, což Haloři považují za své staré právo. Slavnostní kroj jejich upomíná prý na kroj slovenský. Svého původu slovanského jsou si dosud vědomi, ač již nejasně. Že tolik své původní individuality dodnes zachovali, to mají děkovati své naprosté odloučenosti od Němců. „Halor jen dívku halorskou smí pojati za ženu, chce-li zůstati ve starém svazku, jinak pokládán za odrodilce a je ze spolku halorského vyloučen.“ Red.

Když už byli na místě, zavolal černokněžník na draka. Drak hned vylezl z doupy a kroutil ocasem jako pes, když se ke svému pánu lísá. Obecní posel strachy se třásl: ještě nikdy také potvory neviděl. „Neboj se! Nic zlého se ti nestane! Jenom si sedni na zem a chyť se dřeva!“ pravil černokněžník a už se vznášel na drakovi vzhuru. Povětří povstalo takové, že se zdálo, jakoby všecky hory z kořene vyvrátiti se měly. Od té chvíle měli vyzovští pokoj; drak se už víc nevrátil.

4.

„Na Chrastešovách“ v Rychlikově pasece pásala kravařka krávy. Tam byla taková mez a v mezi jabloň stará, prachnivá. Děvečka slýchala, jakby pod jabloní cosi dýchalo, ale nevšímala si toho hrubě. Jednou jak tam pásla, zjevil se jí černokněžník a ptal se jí, jestli s ním půjde. Ona pravila, že půjde. Přišli k té staré jabloni. Černokněžník ji odstavil, oddělal dvéře a kravařku tam poslal, aby si vzala, co chce. Jí se zalíbily zlaté svíčny; vzala si tři a vyšla ven. Černokněžník přidělal dvéře, přistavil jabloň a zmizel. Za chvíli přišel ke kravařce přestrojen a ptal se jí, dá-li mu jeden ten svícen. Ona pravila: „Proč bych nedala? Jak poženu domů, zase si naberu!“ Černokněžník vzal svícen a odešel. Po nějaké chvíli přišel ke kravařce zase jinak oblečen a ptal se jí, dá-li mu jeden ten svícen. A ona: „Proč bych nedala? Jak poženu domů, zase si naberu!“ Černokněžník vzal druhý svícen a odešel. Pro třetí si už nepřišel. Jak hnala kravařka domů, chtěla si nabrat, ale nemohla jabloně odstavit. Doma vykládala, co se jí přihodilo. Hospodář vzal svícen a zanesl do kostela na oltář.

5.

U Zimáčků ve Stěpi bývali před lety Ticháčci a měli malého synka. Jednou vyběhl synek v košilce na zahrady pod kopec. I přišel k němu černokněžník a ptal se ho, jestli s ním půjde. On, že půjde. Černokněžník pojal synka za ruku a vedl ho k chrástu. Potom vzal chrást za vršek, odstavil jej a kázal chlapcovi, aby si šel nabrat, kolik chce. Tam byly v bečkách dukáty. On si jich nabral do klína a utékal mezi chlapce. Všecky jim rozdal, jenom tři si nechal. S těmi přiběhl domů. „Kdes to nabral?“ ptali se ho udiveně rodiče. „Tam na zahradách chodí takový panáček; ten mi to dal!“ odpověděl chlapec a už vykládal, co a jak. Rodiče vyběhli hned na ulici mezi chapce a kterého ještě popadli, tak mu to sebrali. —

6.

Ve slopenských horách jsou v jednom místě hluboké díry do země, v nichž prý zlatá ruda ve velikém množství se nalezá. Vypravilo se jednou několik chudobných lidí ze Slopného k milým „jamám rudovým“ a spustili do jedné, do té nejhlubší, dvanáctiletého synka po provaze, aby tam rudy nabral. Ale synek už jim nedal znamení, aby tahli hore. Potkal tam černokněžníka a jel s ním po vodě do Prahy. Přijeli tam k večeru. Černokněžník nacpal mu do rukávu od halenky dukátu a poslal ho k jedné vdově na noc. Vdova měla dceru v jeho letech, a když viděla jak je synek od zlata těžký, pravila mu aby u nich býval, že se bude míti dobře. Synek tam ostal. Po několika letech pojal vdovinu dceru za manželku, koupil si hospodu a teprv psal rodičům svým do Slopného, aby chalupu prodali a přijeli za ním do Prahy. —

7.

Jedna hospodyně měla černou krávu, a ta kráva jí najednou přestala dojiti. Nevěděla, jaká by toho byla příčina. Po nějakém čase přišel k ní černokněžník a přiznal se, že on tu krávu cecal. Pojal pak hospodyň s sebou do pole, odstavil chrást a kázal jí, aby si to mléko dobře zaplatila.

8.

Pod jednou hruškou seděli tři černokněžníci na plášti a jedli. Podlé nich šel člověk, a oni ho volali, aby šel s nimi pojísti. On přisedl a pojedl. Potom se zdvihli všeci čtyři na plášti a zaletěli daleko. Ten člověk nepřišel až za rok zpátky. Bídy neměl; dostal na cestu, kolik potřeboval. —

9.

Byli jedni chudobní rodiče a měli tři syny. Dva byli vyučeni, a ten třetí byl hloupý. Rodiče ho vyhnali, aby si šel hledat služby. On šel a potkal v lese černokněžníka. Černokněžník dal se s ním do řeči. Když se dověděl, kam jde a proč ho rodiče vyhnali, odstavil chrást, nahrnul mu peněz a řekl: „Jdi domů; už tě nebudou vyháněti!“

10.

Jedna chudobná vdova šla do hor na dřevo. Potkal ji tam černokněžník a volal ji, aby šla s ním. Ona šla. Přišli k chrástu. Černokněžník jej chytl za vršek a odstavil. Bylo pod ním trochu kovářského uhlí. Černokněžník kázal jí, aby si toho nabrala. Ona zprvu nechtěla, že nač by to měla; ale když ji pořád nutil, uposlechla a nabrala si. Jak už byla sama, vysypala uhlí a šla domů. Ostaly jí tři uhlíky kdesi v klíně a staly se z nich doma tři dukáty. Nyní teprv litovala, jak byla hloupá. Běžela zpátky do lesa, ale po uhlí ani památky.

11.

Přišel černokněžník k šestinedělce a volal ji, aby šla s ním. Ona se bála a nechtěla jíti; ale když ji ujišťoval, že se jí nic zlého nestane, tak šla. Přišli do pole k chrástu. Černokněžník jí kázal, aby chrást odstavila. Ona pravila, že toho pro slabost nedokáže. „Jenom chyť! Já ti pomohu!“ Tak odstavili spolu chrást a černokněžník jí nahrnul pokladu do klína, kolik jen mohla unésti.

12.

Byla jedna chudobná vdova a měla synka. Přišel k ní černokněžník, aby mu dala toho synka do služby. Ona svolila. Synek se měl dobře: jenom knihy oprašoval. Jednou odešel černokněžník ze světnice a zapoměl knihu otevřenou v tom místě, kde se volají zlí duchové. Sotva začal chlapec čísti, už tu byl „nedobrý.“ Lekl se ho tak, že jenom zkřikl a bylo po něm. Černokněžníci se hned sběhli, ale nevěděli, co se chlapcovi stalo, až nahlédli do knihy. Teprv na novo říkali, a nedobrý přišel zase. Ptali se ho: „Proč se's mu ukázal v tak škaredém způsobě?“ „V jakém způsobě mne žádal, v takovém jsem se mu ukázal!“ odpověděl čert. Ale nic mu neprospělo. Zavázali ho, že musel tak dlouho v podstatě chlapce u nich sloužiti, až ta matka jeho umřela.

13.

Šel jeden hospodář na pole vázat a potkal černokněžníka. Pravil mu černokněžník: „Ponáhli se! Co dnes navážeš, jenom to bude tvoje!“ Hospodář ponáhlel se, i naptaní lidé se ponáhleli. Vázali, vázali až do půl noci, ale všecko přece nesvázali. O půl noci zdvihl se silný vítr a uchytil všecko, co nebylo svázáno.

* * *

Jezoviti byli učeni a mocni. Oni slibovali císaři Josefovi, nezruší-li jejich řád, že v jeho říši na každém obilním stéble dva klasy porostou. Na jejich vůli padla na kolena kamenná socha sv. Jána před císařem. Černokněžníci byli však ještě mocnější. Oni mohli se státi neviditelnými a vcházeti do domů a světnic zavřenými dveřmi: uměli zlé duchy volati a k různým službám je zavázati; uměli chytati draky a jezditi na nich v povětří; znali průchody a cesty podzemské; věděli o pokladech v zemi ukrytých. Byli to lidé nadpřirozené činnosti. A tomu všemu naučili se ve školách, z knih. Takové školy byly v Praze. Skoro každý černokněžník, který se kdy v našem kraji zjevil, byl z Prahy. A každého člověka všetečného, kterého vždy sebou pojali, zanesli do Prahy. V Praze byli usedlí. Tam bydleli buď po různu v soukromých domech, anebo společně v jednom velikém domě. Jejich příbytky byly plny knih. Měli zvláštního služebníka, který je oprašoval. Doma se málo zdrželi. Oblečeni byli vždy ve kněžském rouše. Oděni byli pláštěm: na hlavě měli lebečku, pod paždí knihu. Nejčastěji okazovali se v horách, na osamělých místech, u studánek a pramenů horských. Ale přicházeli také do osady, chodili veřejno městem a vcházeli do domů, co je lidé viděli. Chodili tam pít mléko od černé krávy. Ke každému byli přívětivi a vlídni, žádnému neublížili, nýbrž každému dobře činili a pomáhali, kde mohli. Peněz rozdali dost a dost. Proto se jich lidé nebáli. Kdo zasloužil, toho i potrestali. Obyčejně jezdili v povětří na drakovi nebo na plášti. Když jeli, bývalo vždy hrubé povětří. Draky chytali a prodávali v horkých krajinách za drahé peníze. Lid tamější kupoval jejich maso, aby se uchránil před žízní. Dosti malý drobet v ústech pod jazykem dostačí, aby člověk žízně nepocítil. Draci jsou zvláštní druh zvířat. Než někdy i ze starého hada vyvine se drak. Ve vyzovských horách viděli lidé hada, už mu rostla křídla. Za našich dnů už neslyšeti, že by se kde černokněžník zjevil. Už jich tedy bezpochyby není. Ale že bývali a chodili, nedá si nikdo ze starších lidí upříti.*)

Praehistorické památky.

Píše **Lucie Bakešova.**

I. Poloostrov Krym.

„Proč píšu o Krymu?“ Proč v Časopisu muzejním, zájmům pouze Moravy, národu a kultuře jeho dřevní věnovaném? —

Píšu proto o minulosti a starožitných památkách krymských, protože na Inkermaně v peščerách bydleli svatí naši věrověstcové Cyrill a Method a v nedalekém Korsuně (řecky Chersones) nalezše kosti sv. Klementa odtud přinesli je až k nám na Moravu. Zdá se mi, jakoby idea cyrillomethodějská, Velehrad a Inkerman ve spojení byly a k ní že druží se otázka peščerská, která opět s lochami - byty to podzemními na Moravě a jinde, souvisí. Idealního spojení Moravičky naší s Krymem, s kulturou řeckou nesnadno upříti. Když dlela jsem při kongressu anthropologickém v Oděsse, neopomenula jsem se podívati na převzácnou sbírku měšťana p. Lemé-a, chovající namnoze zlaté předměty z hrobů řeckých: většina

*) Budiž s tím srovnáno, co o černokněžnících praví B. M. Kulda na str. 268. a násl. II. dílu svých Moravských národních pohádek. Ku zajímavé otázce této ostatně brzy se vrátíme. Redakce.

jich jest z kolonie řecké, jménem Olbia, blíž města Chersona v Rusku: a tu překvapila nás podobnosť zlatých kruhů ušních s našimi slovanskými spánkovými kruhy, vyskytujícími se vždy tam, kde Slované seděli, i pozorovali jsme malou jen odchylku, že tot. při řeckých ozdobách ono karakteristické ∂ s kruhem jest spojeno, kdežto u slovanských kruhův nespojeně zakončuje. (Viz obr. č. 4. na str. 29.)

Uvážíme-li, že za doby řecké kolonizace na Rusi — dle výpovědi historika J. D. Ilovajského — vedle Skyto-Sarmatských také slovanská plemena v Krymu sídlela, tu namane se otázka, v jakém poměru stála kultura řecká ke kultuře staroslovanské? A což tak zvaná řecká hvězda, která v našem vyšívání národním tak často se objevuje a jejíž slovanský původ paní Vlasta Havelková v Časop. muzej. č. 8. dokazuje — není to opět ideální spojítko mezi řeckou Tauridou a Moravou naší? —

Poloostrov Krym býval druhdy dle mínění některých učenců ostrovem, což také ve svých spisech podotýká římský zeměpisec Plinius, že „Tavrika (t. j. Krym) leží na východ od Kartinitského zálivu (nyní Perekopský) a obehnán byl celý vodou, i tam, kde nyní jest pevnina.“ Krym posud jest obklopen vodou, pouze malým územím asi 7 verst širokým spojen jest s ostatní pevnou zemí. Černé moře omývá ho se tří stran, jen na severovýchod vlny své rozčeřuje voda Kerčského zálivu o břehy jeho, kdežto část východní obklučuje moře Azovské. Na sever spojen jest úžinou Perekopskou s Ruskem, kde rozsáhlé jezero Sivaš vydává nepříjemné páry jodové spolu se zálivem hnilým (gniloe morje), do něhož se vlévá.

Pojmenování Krym obdržel poloostrov teprv ve 13. století od Tatarů. Krym značí „pevnosť“ (krjepost, Крѣпость); slovo to je příbuzno mongolskému „kerm“ — stěna; považovántě Krym ode všech národův jím vládnoucích za ochrannou zeď, pevnou bránu, za klíč k moři a zemi.

Jméno Tavrika čili Tavrida (řecky Tauris) obdržel v 7. století před Kristem od divokých Tavrů, jinak Tavro-Skytů. Tři tisíce tomu let, co žil na Krymu surový, divoký ten národ, před ním pak Kimeriáni; jim připisuje se budování nesčíslných peščer ve strmých skalách Tavridských, jakož i hrobů megalithických, také dolmeny zvaných. Hrob takový sestává ze čtyř i více kamenných desek do čtverce podle sebe postavených i pokrytých druhými plotnami většího rozměru.

Hrob takový nalezl dr. Wankel při pobytu v Krymu na temeni vysoké, kuželovité hory Tepe-Kermen u Bachčisaraje, který také jako hrob megalithický konstatován byl známým učencem prof. Antonovičem z Kyjeva. (Obr. na str. 23.) Zřícený, prázdný hrob ten strmí nad krajem a překrásný jest odtud dálný rozhled na siné moře a na vysoký Čatyr Dag. Bavorský cestovatel Bayer též zmiňuje se ve svém cestopisu o hrobech takových v Bajdarské dolině a u Jalty na Krymu.

Ač historikové ruští připisují dolmeny i peščery na Krymu Kimerianům nebo Tavro-Skytům, jest mínění to zajisté jen domněnkou; neboť velmi mlhavy a nejisty jsou zprávy o životě národů před Řeky v Tavridě bydlivších. Anthropologové ruští dokládají, že peščery prvobytným národem vysekány jsou do skal a připisují tudíž většinu jich člověku paleolithickému. Tvrzení to nabývá věrojatnosti, čteme-li rozličné pověsti, tradice a pohádky o lidech přebývajících ve skalách i zemi, o čemž na jiném místě pojednáno bude; o věrojatnosti tvrzení toho svědčí i to, že nalezli jsme, meškajíce na Krymu na hoře Tepe-Kermské, v níž jest více než 10.000 peščer vysekáno,

z pazourku nožíky a střepy velmi starého rázu, bez kruhu hrnčířského shotovené, velmi silné, jakož i trusky železité, z čehož soudí se na stálo bydliště lidská, trvavší až do doby kovové.

Velmi zajímavé místo v Tavridě jest starožitné židovské město Čufut-Kale, které nedaleko bývalého chánského sídla Bachčisaraje na vysoké, ploské skalině, naproti skalnímu Uspenskému monastýru (klášteru) v rozvalinách se rozkládá. Hluboko pod ním vede silnice až k údolí Josafatskému — starožitnému pohřebišti židů Karajimů čili Karajitů, kde nacházejí se kameny přitesávané, plotny kamenné s nápisy z r. 6., 30., 80. atd. po Kristu. Remy píše ve svém cestopisu: „Karajimové velmi si na vysokém stáří města toho zakládají a jedni odvozujíce původ svůj z nepamětných dob, dokázati se snaží starými rukopisy na pergamenech ve starých synagogách nalezených, že přišli do Čufut-Kale již po zboření chrámu Jerusalemského, druzí odvozují svůj původ od kmene Judy, Benjamina nebo Levi. Pokolení to přišlo prý před pádem Samarie do zajetí

Megalithický hrob na hoře Tepe-Kermen na Krymu.

v Medii, odkudž pak po dvěstěletém zajetí posláni do Tavridy, kde perský král Kambyzes prý v odměnu jim dal některé části Krymu, zvítěziv pomocí jejich nad gruzínskou královnou Tamarou.“

Historikové odporují si ve svých náhledech o Karajimech. Někteří mají Karajimy za potomky Saduceů, jiní za potomky Chazárů. „Několik a dvě stě let před Kristem rozdělili se židé na dvě části“, píše jeden Karajim: „na Talmudisty a Karajimy.“ Tito zavrhují talmud, jsou skromní, počtiví lidé, vzdělaní a v sebe uzavření. Jsou rozdílní od židův nejen v náboženství, nýbrž i ve způsobu života, zvycích, postavě atd. Jsou lidé přívětiví, hezcí, postrádající židovského rázu jak duševního tak tělesného a šatí se i mluví po tatarsku, ač umějí všichni rusky.

Pojmenování „Čufut-Kale“ jest novější, asi ze 16. století. V starověku, jak z listin starých vysvítá, nazývala se pevnost ta Kirkjer — pevnost čtyřiceti, skála čtyřiceti neb skála židovská — selo Jugudinovo. Nyní více než 400 domů leží v rozvalinách, mezi nimiž některé opraveny bývše spolu se starožitnou synagogou poskytují obydlí asi pěti rodinám Karajimů, kteří hlídají posvátné památky po otcích zanechané.

Uprostřed zřícenin těch nachází se malá kamenná budova, hrobka čili mausoleum, velmi krásně okrášlené ornamenty: v něm pochována je dcera chána Tochtamiše, jak lze z nápisu tatarského seznati. Náhrobek jest z bílého mramoru a na něm umělé a krásně vytesány jsou okrasy a průpovědi. Nápis na hrobce zní: „Tato hrobka náleží slovutné dceři Tochtamiš-chána děvě Nenkedžan-chanym, zemřela v měsíci Ramezaně r. 841.“ (1437. po Kr.)

Prof. Golovacký sdělil mi, že vypravuje se v lidu o nešťastné lásce krásné princezny k mladému Tataru, kterého vlastní rukou skolil otec chán, načež ona v zoufalosti se vrhla se závratné výše skály Kirkjerské do srázné propasti, kde o dno skalnaté roztříštila něžné tělo své. — Druhá pověst zní: „Tochtamiš, jsa již velmi stár, nerád řídil ochranné práce pevnostní a byl velmi mrzut, že ustavičně na pozoru míti se musí před útoky nepřátel. I radil mu mladý jeden kněz, by řízení a ochranu Čufut-Kale odevzdal zmužilé, duchaplné dceři své Nenkedžan-chanym, což starý chán rád učinil. Za nedlouho však zpozorován byl tajný poměr mezi princeznou a knězem. Tochtamiš rozzuřen nad tím, vlastní rukou probodl krásnou dceru svou a shodil mladíka s ohromné výšky skalní do propasti, dceři své prý pak vystavěl onen překrásný pomník.“ —

Čufut-Kale stojí na ploské skále 2000 stop nad mořem se vypínající. Vedou do města dvojí pevná vrata železem okutá, a na kolmých stěnách skalních u samého kraje vystaveny jsou kamenné, nyní sřícené domy i se synagogou. (Obr. na str. 25.) Čerpajíce ze starých listin, píší dějezpytci, že někteří z Krymských chánův, jako Mengli-Girej měli sídlo své na Kirkjeru t. j. v Čufut-Kale a odtud řídili svou říši až do přesídlení chánské stolice do Bachčisaraje.

Skála židovská však nejen v době dějepisné znamenita jest, nýbrž i pravěk utkal nad ní tajemný svůj závoj, který snaží se učencové ruští sníti. Pod rozvalinami židovského města v ňadrech šedých skal vytesáno jest 50 peščer a tvoří tak jako v Tepe-Kermen (viz Čas. muz. čís. 6.), v Inkermaně, Mangupě a j., celá peščerská města. Původ jejich připisuje se, jak jsem byla již řekla, Kimeriánům.

Pod peščerami vine se ona příkrá stráň, končící hlubokým údolím vedoucím ku skalnímu klášteru Uspenskému. Ve skále pod peščerami nalezeny byly kovové kruhy, i domnívají se lidé, že sloužily k uvazování loděk, neboť tradice praví, že všude, kde nyní jsou hluboké rokle a doliny, bylo moře rozlévající se až k útvaru vápencovému, v němž jsou peščery vysekány.

Neméně zajímavé místo na Krymu jest Inkerman, také Inkjermen.*) Jest to pohoří vysoké a podlouhlé, v jehož kolmých stěnách vysekány jsou nesčíslné peščery a krypty: (obr. na str. 27.) mezi nimi rozbořené cerkve, t. j. kaple čili svatyně mnohou zajímavost skýtají. Jsoutě na stěnách skalních uvnitř zbytky maleb freskových, sloupoví, oltáře rozbořené, křtitelnice kamenné a p.

Na výšinách Inkermanských jsou rozvaliny bývalého pevnostního města Inkermanu a pod nimi v nitru útesu skalního jest známá kaple sv. Klimenta pocházející z I. věku po Kristu. Zvláštností všech peščer, cerkví, skytů čili monastýru jeskynních, jsou na stěnách vyrytě, četné rýhy a dílky velikosti rozdílné, často přes celou stěnu vyhloubené, podobné těm, které nalezl dr. Wankel na chrámě sv. Mořice v Olomouci.

*) Viz „Čas muz.“ č. 6. a Obzor z roku 1884.—85.

p. L. Karner v podzemních bytech a chodbách Dolno-Rakouských, jež okreslil ženiální malíř p. Spöttl z Vídně. Pohoří Kači-Kaljen nedaleko od Tepe-Kermen jest taktéž rozryto množstvím peščer. Jsou to krypty, komnaty, chodby, cerkve, tak jako v Inkermané, Mangupé a jinde.

Jednu zvláštnost musím vytknouti. V hořejší části skály vysekány jsou v peščerách do kamene jámy hluboké, čtverhranné, úhledné, v nichž prý uschovávano obilí, vubec potraviny, i nazývá se v Krymu taková místnost silo. U nás na Moravě posud říká se ve sladovnách oném tůním, v nichž obilí, slad a pod. se uschovává, také silo. Ještě jedna zvláště zajímavá hora na Krymu s velkolepými rozvalinami města Mangup-Kale, tajuplně strmí k nebesum: a tak jako Tepe-Kermen a Ćufut-Kale

Cufut-Kale.

kolem do kola v ňadrech svých mají celé jeskynní město, tak i Mangupská skála. Krásné budovy, zvláště synagoga karajimská, mešita tatarská a křestanský chrám, leží v ssutinách a obehnány jsou rozvaliny ty zříceenou zdí, s vraty mramorovými, jež opatřeny jsou nápisy řeckými. Broněvský ve svém „popisu Tatarie“ uvádí za vladaře na Mangupě řecká knížata, příbuzná cařihradských i trapezuntských císařů. Učenec prof. Brun míní, že jest Mangup ono často jmenované město Feodoro čili Lotedoro, o němž v italských listinách zmíněno často. Roku 1427. byl vladařem města Feodora Alexej, jak lze z nápisu, na Krymu na jednom kameni nalezeném, poznati. Starší mínění jest*), „že Feodoro čili Theodoro bylo Inkerman, ale Brun dokazal nepodstatnost tvrzení toho, a s ním

*) Г. Карамзинъ путеводитель по Крыму.

souhlasilo mnoho učenců. Italský archaeolog Desimoni, který proskoumal staré janovské dokumenty z roku 1472., našel, že kníže Mangupský Izajiko, v ruských listinách z roku 1474. zove se „Izaik Signore del Theodoro", a že byl vládcem na Mangupě. Že také Karajimové obývali pevnost tu, dokázáno nejen historicky, nýbrž nalezeny též hroby čili krypty židovské ve skále, náležející Karajimům.

Nyní zbývá mi zmíniti se ještě o dvou v dějinách světových proslavených místech na Krymu, totiž: Sebastopolu a Bachčisaraji, bývalém to sídlu tatarského chánství. Město samo úplně má ráz turecký a obyvatelé jsou většinou Tataři, vyznání mohamedánského. Krymští chánové měli stolici svoji v městě Bachčisaraji od XV. století do XVIII., když připadl Krym k Rusku. — Sebastopol leží na jihozápadní straně Krymu na skalnatém břehu Ponta Euxina a jeho zříceniny strmící k nebesům, jakoby žalovati chtěly Bohu všemocnému na krutost vojska, na ctižádost a vladařivost lidskou. „Před 29 lety zbarveny byly vlny mořské na několik metrů krví padlých vojínů a půda i kameny města červenaly se jako šarlat krví z půl milionu těl lidských", tak vyprávěl nám starý vojín, očitý svědek, zastávající nyní místo sluhy v muzeu městském. Ano posud Sebastopol jest rozvalinou, z níž jako kouzlem vyrůstají nové krásné budovy, bohužel stavěné většinou z mramorových ploten a sloupců, — slovem z drahocenných zbytků řeckého Chersonesu, kterých nevědomost lidská použila tak nešetrně. Sebastopol založen jest carevnou Kateřinou II. na místě tatarské dědinky „Achtiar" r. 1784. a dáno pevnosti té jméno klassické.

Tajemný, zvláštním nádechem poezie naplněný duch klassický starých Řeků všude ještě vane nad Tavridou, nad Pontem Euxinem! Zdá se nám, jakmile vstupujeme v ona místa zaniklé slávy řecké, že vítr šepotá, že vlny mořské povídají nám o ní a vyprávějí děje zříceniu!

Asi osm verst od zbořeného města Chersonesa, nedaleko Sebastopola, jest skalní mys jménem Fiolent aneb mys sv. Jiří, na němž nyní vystavěn je ruský klášter, Georgevský monastýr. Zde dávno před narozením Krista, v prastarých dobách bylo slavné kopiště t. j. pohanský chrám divokých Tavrů, zasvěcený božské děvě Parthenos, odkudž mys ten nazýval se Parthenion; ještě před nedávnem bylo tu lze spatřiti podstavce sloupů.

Učenci arciť nejsou usjednoceni dosud, kde vlastně onen chrám pohanský stál. Jedni myslí, že na Ajn-Dagu, jiní na mysu Auja-Buruně a mnozí na mysu Chersoneském. Učený prof. Brun v Oděsse, opíraje se však o slova Strabonova, naznačil mys sv. Jiří za onen mys božské děvy.

Daleko do moře vniká útes skalní, odkudž překrásný jest rozhled na moře dalné; zde prý schytáváni bývali zabloudilí mořeplavci, cizinci, a v oběť dáváni krvelačné bohyni. Zde také — dle slov prof. Bruna — naselénci čili kolonisté řečtí měli proslavený chrám bohyně Artemidy čili Diany Tavridské, v němž Ifigenia, oběť Trojské války, dcera Agamemnonova a Klitejmnestřina, byla kněžkou a odkud ji Orestes, bratr, a Pylades, švakr její unesl a vysvobodil. Místo to posvěceno ještě tím, že v I. věku našeho letopočtu Řekové na zříceninách pohanské svatyně, přijavše v Chersonesu víru křesťanskou, vystavěli klášter, jenž sice obnoven a přestaven byl, předce však počítá se ku nejstarším v Tavridě.

Velmi mlhavé a nejisté jsou zprávy o národech před Řeky v Tavridě bydlivších. Jasnější zvěst o poloostrově začíná dobou, kterou historikové

zovou epochou řecko-latinskou. V V. století před naroz. Krista přišli Řekové na poloostrov Tavridský, ze dvou maloasijských měst: Miletu a Herakleje. Milefané usídlili se na jihovýchodní straně a vystavěli Pantikapae (nynější přístavní město Kerč). Heraklejci usadili se na jihozápadě a vystavěli město Chersones, známé v letopisech ruských co Korsun, na poloostrově Trachejském t. j. kamenitém, který Tatarové nazvali pro žlutou barvu kamene Cary-Kermen - žlutá pevnost. Jest to onen Korsun, poloostrov Trachejský, na němž posud jsou zbytky bývalé svatyně zasvěcené sv. Klimentu a kde sv. Cyril a Metod nalezl ostatky svatého toho r. 842.: jest to onen Chersones, kde přijal velkokníže sv. Vladimír křest r. 988.

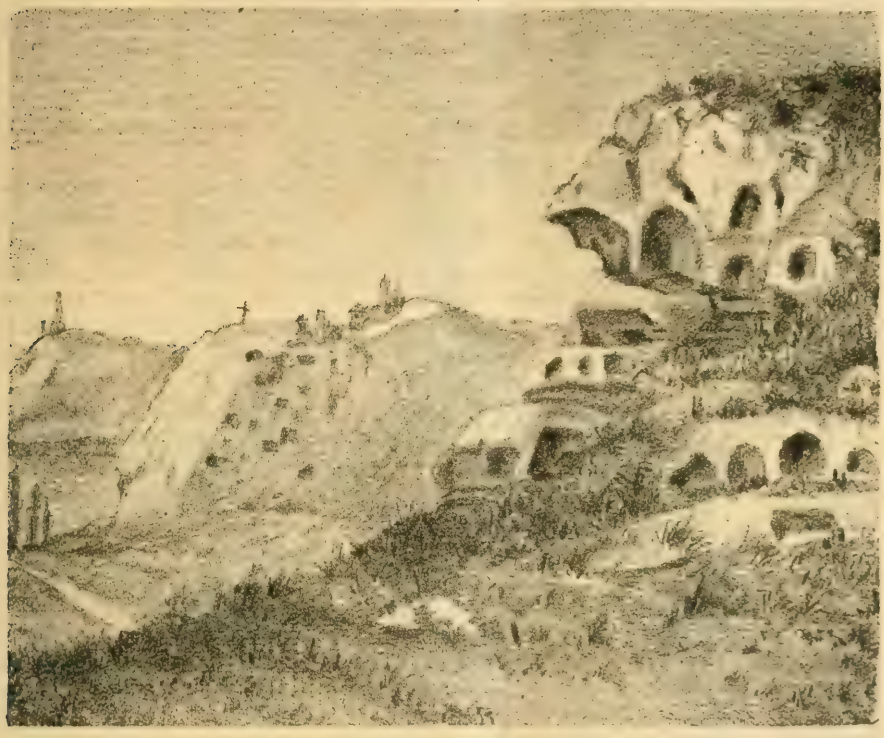

Inkermanské peščery.

a přenesl křesťanství do města Kyjeva. Když naseléncí (kolonisté) řečtí břehy Krymu obsadili, nazývalo se „Černé moře" - Pontus Axinus, nehostinné; později však, jakmile zanesli Řekové svou kulturu a obchod do Tavridy a mořští loupežníci pozbývali moci, nazváno moře to Pontem Euxinem, pohostinným. Proč vlastně nyní jmenuje se černým mořem, nikdo s jistotou říci nemůže. Někteří myslí, že pojmenování to jest od tmavší barvy vln, než u ostatních moří, a při zamrzání že povrch hladiny jest černý. Také mi praveno bylo v Oděsse, že časté, krutě bouře název „Černé moře" vyvodily. Prof. Vojevodský tuším v Oděsse přednesl referát při kongresu anthropologickém v Oděsse „o pojmenování Černého moře", v němž vyslovuje náhled, že jméno to odvozuje se

od světla slunce, jak dopadá na moře, dávajíc jemu barvu světlou nebo tmavou. Řekové i Turci zovou je též „Černým.“ Vojevodský cituje slova Maxe Müllera, že Indové jmenují východ krásným aneb červeným (rudým), jih bílým, západ modrým či sinýmm, sever pak černým; taktéž i Kitajci. Jest tudíž možné, že moře Černé obdrželo jméno své od svitu slunce a připisuje p. Vojevodský název ten původu mythologickému.

Zda-li Řekové při svém usídlování naráželi na odpor tuzemců, není známo; historie pouze zachovala zvěst, že poselenci přibyvší v neznámý kraj, vybírali si místa k usídlení nejvíce osamotnělá, blíže moře a co nejvíce chráněná, by zbojnickým mořeplavcům, pro jejichž loupeže moře obdrželo jméno „nehostinného“, snáze se ubrániti mohli.

Řekové zakládali města a tvořili republiky; kolik měst, tolik republik, což bylo příčinou rychlého rozkvětu politického. Obchod zkvétal, poezie a umění se rozvíjelo a veden vůbec liberální, republikánský život; neboť každé město mělo svou správu vlastní a řecký Milet s hrdostí jmenoval se v brzku metropolí 80 kolonií, mezi něž náležely: Sinope, Heraklea, Trapezunt, Chersones, Pantikapae a j. v. —

Jak znamenité bylo vzdělání Řeků na Krymu, poznati lze nejen ze zbytků stavitelských, nýbrž také z předmětů v hrobech nalezených. Byl u nich v obyčeji dvojí způsob pohřební: spalování těla a odevzdání jeho zemi. Mrtvoly spalováno s největší slávou; popel a kostky zbylé sebrány i vloženy do popelnice nebo zvláštní schránky. Tyto pak okrašlovaly se květinami, pokrývaly drahými tkaninami a slavnostně přenášely se v hrob, kolem něhož urovnány nejmilejší předměty zemřelého; nad hrobem nasypána mohyla čili kurgan.

Obyvatelé Chersonesu měli hroby vždy mimo město a často ve skalách vysekali peščery malé, mající podobu krypt. Jak přísně šetřili pravidla, mrtvé za městem pohřbívati, o tom svědčí tato veselá historka o krásné Gikiji. Paní ta byla prý velmi bohatá, šlechetná a dobroditelkou města. Za to však chtěla něco, co žádný nesměl míti, totiž: býti pohřbena uprostřed města Chersonesu. Dala si zavolati starší města a přednesouc své přání, slíbila jim krásný palác, když přisahati budou, že po smrti pohřbí ji uvnitř zdí městských. Občané slíbili svatosvatě i přisahali, že tak učiní. Darovala jim tedy palác. Znajíc však dobře přísné pravidlo, jehož úzkostlivě vždy šetřeno, umínila si za nedlouho, zkoušce podrobiti spoluobčany, zda-li dostojí přísaze a slibu jí složenému. Podplatila své sluhy a kázala jim rozhlásiti, že zemřela. I přišli občané a chtěli domnělou mrtvolu odnésti za město. Věrné služky varovaly je, připomínajíce jim slib, avšak občané Chersoneští vrtíce hlavami, poukazovali na přísné pravidlo řkouce: „Paní Gikije mrtva, neví o ničem; jedno jest, kde pohřbena bude.“ I odnesli mrtvou Gikiji se vší slávou z města. Blízko hrobnice však chytrá paní odhodila pokrývku i závoj a planouc hněvem vytýkala věrolomnosť úžaslým Řekům a žádala navrácení krásného paláce. Studem rděli se věrolomní Řekové, prosili za odpuštění, vymlouvajíce se na zákon přísný, který musel vždy se zachovávati. Aby však Gikije byla jista, že vyplní se přání její, slíbili občané podruhé vykonati pohřeb v městě a pro větší jistotu svolili k tomu, aby si vyhledala v městě místo pohřební, kamž dali postaviti za živa Gikije měděnou sochu pozlacenou, kteráž také skutečně z rozvalin vykopána byla. A že vskutku znamenitou osobností byla chytrá paní Gikije, lze souditi z toho, že i druhá socha její měděná našla se v rumu.

Řekové Chersoneští měli také rodinné hrobky, o kterých nám nyní již zemřelý hrabě Uvarov, znamenitý archaeolog ruský, vyprávěl. Hrobka taková měla podobu čtyrhranné komnaty vysekané ve skálu. Podél stěny byly prohlubiny, před nimi v řadě lavičky, na nichž ležely kostry. V jedné z nich, pod kamennou lavičkou shledán byl malý výklenek ve skále a v něm nalezen bronzový bůžek pohanský. Mrtvé své odívali Řekové ve skvostný rubáš, okrašlujíce je květinami; vynášeli je na nosítkách za město, kladli těla na desku, dali do krypty nebo do hrobu a zastavili pak vchod buď kamenem nebo plotnou kamennou.

Hrabě Uvarov otevřel velké množství skalních hrobu, o nichž mnohé zajímavosti jsme zvěděli z úst jeho. Kostry byly v hrobnicích

Šperky řecké na Krymu nalezené.

vápencových, velmi dobře zachovalé. Když odňata deska, tu na kostrách rozeznati bylo bohatý, zlatem protkávaný oděv, často i jemný závoj s pozlátkem. Pohled ten však trval jen okamžik, neboť jakmile vzduch dotekl se sprachnivělých koster, již rozsypalo se vše v prach, a pouze zlato, spěžové, skleněné nebo hliněné předměty udržely se vědě. U hlavy koster nalezl hrabě obyčejně skleněnou slzničku (slznici), u noh pak hliněné hrnéčky, lampy různé velikosti, poháry, talířky z hlíny, stříbra i bronzu a j. v. Oděv mívaly mrtvoly upevněn na hrudi sponou stříbrnou, zlatou nebo spěžovou, zbraň kladena k boku. Věci, které mrtvému za živa milými byly, přidávaly se do hrobu. V jednom hrobě Chersoneském nalezen stříbrný dysk, (terč čili okrouhlá deska), v levé ruce mužské kostry, v pravé držela kuličku z topasu. Obojích věcí upotřebováno při hrách olympických. Metatel dysku zván byl *δίσκον βάλλων*.

Také mnoho řeckých nápisů do kamene vrytých našel hrabě Uvarov, jejichž otisky nyní jsou většinou v Eremitáži Petrohradské. Jeden kámen nese vyobrazení ženštiny s robátkem a pod ní nápis řecký: Nejdůstojnější ze všech žen! — Na jiném vyobrazeni jsou manželé a pod nimi stojí: Theagen syn Christiona i žena jeho Ulpia Makaria, 65 i 52 let od narození. Vítejte nám! — Jiný nápis zní: Kalleas, syn Gaja i Iditie, dcery Dimitriovy. Na jedné velké kamenné plotně vytesána jest postava muže, zahalená v pláštík (chitón řecký) a uvnitř stojí: Geruzia na památku Iraklidovi 35 let starému! — a j. v.

Jak bohati byli Řekové, vidno z rozkopek mohyl. Zvláště kostry ženské mívají drahý šat, šperky zlaté i stříbrné a bronzové; věnce na hlavách ze zlatých listů dubových, olivových, myrtových a j. Věci tyto drahocenné nacházejí se namnoze v Petrohradě v cárském muzeu.

V Oděsse spatřili jsme divy prací zlatnických u měšťana p. Lemé-a, který kupoval zlaté předměty zvláště z kolonie Olbie blíže města Chersona. Trnuli jsme, když onen pán vyprávěl, že kostry s lebkami, bronzy a j. věci nepatrné ponechal dělníkům. Jen zlato pro něho mělo cenu! Zlato možno i nyní koupiti i nyní spracovati, avšak takové šperky pro svou jemnost, originálnost a krásu nedají se vynahraditi ani napodobiti. Onyť již více než dva tisíce let jsou staré, utvořené rukou, z níž snad ani popele již není! A proto každá kůstka, každý střípek nebo nepatrný kousek bronzu měl cenu nenahraditelnou pro vědu. P. Lemé zapůjčil do Florence sponu a nejdovednější zlatník se vyslovil, že nedovede tak jemně provésti šperk, jak jest onen dvoutisíciletý. Viděli jsme nákrčník ze zlatých, malinkých kroužků podlouhlých, v nichž bylo jemně broušené, podlouhlé z karneolu srdéčko. Viděli jsme zlaté náušnice, představující opičku (viz obr. na str. 29. č. 1.) na řetízku sedící, tak jemňounce provedenou, že rozeznati bylo chloupky i zoubky šklebícího se zvířátka; pozorovali jsme také, že jedna opička seděla, druhá však stála na řetízku, aniž nestejnost ta rušila celkový dojem, tak jako při druhém páru, kde milostné amoretky s křidélkami tvořily náušnice, každou jiného tvaru. Jiné náušnice mají tvar malých jemných váz (viz obr. na str. 29. č. 2.) a druhé tvoří kulatý zvon s okrasami velmi něžnými, visící na zlaté hlavě podoby mongolské (viz obr. na str. 29. č. 3.) Neméně pěkný jest zlatý přívěsek představující býka a zvláště pozoruhodna jest jemná zlatá plotna, na níž vyobrazen andělíček s křidélkami, podobný andělíčkům na Rafaelově Sixtinské madonně; podoba ta jest překvapující. Zde také viděla jsem ony zlaté kruhy do uší, o kterých jsem v předmluvě se zmínila. (Viz obr. č. 4.)

Přicházejíc tam, odkud jsem byla vyšla, zakončuji své pojednání krátkým rozjímáním. Jak těžko jest o minulosti toho, onoho národa mluviti, jak těžko, ze zbytků jejich staveb a hrobů na způsob života souditi, patrně vysvítá z pracného skoumání učenců, archaeologů a anthropologů. Avšak prachistorie ne sama dáti má světu objasnění o žití, kultuře národnosti toho neb onoho kmene, ale i přítomnost musí spolu pracovati s ní a individualita, originelnost, zvláštnost národův, způsob jich života vede často vědu k cíli kýženému. Tak na př. dokázáno jest, že naše vyšívání národní tytéž ornamenty v sobě chová, jako staré prachistorické bronzy, že slovanská jména rozličných míst, řek a kopců možno až do pradějinné doby stopovati a že národní naše píseň stará, velmi stará jest, — o čemž jindy.

O ctění studánek, kamenů, stromů.

Podává **Hynek Krch**, professor v Přerově

Pražský Kosmas v kronice české (I. kn. čl. 4.) vypravuje, že ještě ve 12. století „mnozí vesničané jako pohané jeden studánky neb ohně cti, druhý hájům a stromům neb kamenům se klání: jiný vrchům neboli chlumům obětuje, jiný k modlám hluchým a němým, které sám udělal, se modlí a jich prosí, aby dům jeho a jej samého ostříhaly.“

Z této zprávy nejstaršího našeho kronikáře soudívá se obyčejně a mnohdy i zlomyslně vytýkává se starým Čechům, že nepřilnuli dlouho k náboženství křesťanskému, nemohouce zapomenouti zvyklý a obyčejů pohanských; avšak podobná výtka není důvodna. Kdyby měla jaké váhy, nebyl by sám kronikář poznamenal „jako pohané“, když věděl, že byli křesťany, a pak nesmí se vytýkati Čechům, co dle Galletiho činili také Němci, kteří se proto přece nijak za pohany nevyhlašují. Z toho jest na snadě, že čeští a snad vůbec západní Slované za svého již křesťanského věku měli zcela jinou příčinu ku ctění studánek, stromů, kamenů, model či vlastně obrazů a pod.

O nejedné studánce v našich zemích zachovala se pověst, že v ní sv. apoštolé slovanští Cyrill a Methoděj podle východního obyčeje křtili: odtud ona úcta k posvátným studánkám: Cyrillkám, Methodkám, Apoštolkám, Dobrým vodám, t. j. vodám dobra.

Rovněž známy jsou dnes mnohé a mnohé kříže tak zvané cyrillo-methodějské, o kterých zhusta podání vypravuje, že stojí na místech, kde sv. Soluňané kázali našim předkům slovo spásy. Kříže tyto jsou kamenné, namnoze již velmi sešlé; odtud ona úcta vzdávaná těmto „kamenům“ zajisté posvátným i památným.

Příčinou ctění stromů byly sošky a obrazy v nich uschované. Jak z věrohodného pramene víme, tvrdil hrabě Mieroszowski, že v severní Polsce dosud smekají před posvátnými stromy (dubem), domnívajíce se že jsou v nich ukryty sošky a obrazy svatých, které prý polští křesťané řecko-slovanské liturgie uschovávali ze strachu, aby jim odňaty nebyly. — Dále čteme v Rainoldově Kreisbeschreibung von Böhmen (V Praze, 1821., díl I. „Bunzlauer Kreis“ str. 34.), že prý v Haindorfě, vsi patřící k panství Fridlandskému v Čechách, nalezl se před několika staletími v jedné lípě obraz Panny Marie, kteryžto nález dal podnět nejprvé k vystavění malé kaple, pak chrámu a naposled kláštera (františkánského.) K tomu dodává Rainold, že jest pořád ještě velmi mnoho takových, zvláště Slezanův a Lužičanů, kteří k tomuto milostnému obrazu rok co rok putují.

Z jaké příčiny byl dotčený obraz v lípě schován, nevíme sice určitě, ale poněvadž také v Čechách památky po řecko-slovanském obřadu ničeny byly (na př. na Sázavě), podobá se pravdě nejvíce domněnka, že byl ukryt před pronásledovateli církve cyrillo-methodějské. Byly-li ve stromech skrývány sošky a obrazy svaté, snadno pochopíme úctu křesťanských Slovanů k stromům takovým.

Posvátné tyto stromy stály buď o samotě buď v hájích. Stály-li v hájích, slovanští křesťané ctili ovšem i háje pro posvátné stromy a obrazy v nich se nalezající; ale počali tak činiti nepochybně teprv od času maření jejich milých obrazův a sošek čili za násilného potlačování řecko-slovanského obřadu. Z řečeného také vyplývá, že pronásledovatelé

slovanského obřadu stotožňovali křesťanské obrazy a sošky u cyrillomethodějských Slovanů s pohanskými modlami, z čehož jest potom na bílední úskočnost západnických kronikářův a životopisců, kteří všemožně podstrkovali křesťanským Slovanům „modly", jen aby z nich nadělali — aspoň na papíře hodně dlouho pohanův a tak svým stranníkům k slávě za pokřtění jich dopomohli.

Ještě něco. Latinik Kosmas vytýká našim pradědům úctu prokazovanou vrchům neboli chlumům „jako" pohanskou; avšak ani tato výtka neobstojí. Na chlumech stávaly neb stojí dosavade kříže, pod- nebo nadzemní církvice a církve (kaple a chrámy), pečery čili jeskyně jednotlivých slovanských poustevníků nebo mnišských sborů, konajících tu bohoslužbu, vzdělávajících mládež, obírajících se všelikým uměním, zejména církevním, řemesly, orbou atd. Z té příčiny pohlížel křesťanský Slovan k takovým vrchům jako k pramenům křesťanské osvěty a vzdělanosti, měl je za posvátné a nazval je vším právem „Svatými Horami" podobně, jako Athos jinak Svatou Horou slule. Proto také rád na ně putoval i putuje, rád na nich obětoval i obětuje.

Ze všeho, tuším, dosti jasně vysvítá, že zprvu položená slova Kosmova o ctění studánek, kamenů, stromů, hájův a hor mohou se dobře vyložiti i ve smyslu křesťanském — cyrillo-methodějském — a dojista jediné správném po více než dvěstěletém pokřtění našich předků.

Dopisy.

Z Uh. Hradiště. (Jména tratí Uh. Hradišťských.[1]) Zabývaje se se Dskami Olomúckými shledal jsem, že dnes, tedy asi po čtyřech stoletích už nám nelze nalézti mnohých osad, v těchto tak důležitých knihách zaznamenaných. Poněvadž pak jména zaniklých osad zhusta ve jménech polností slovanských vystopovati se dají, bylo by velmi záhodno, aby jména všech polností moravských, pokud se jich dopídíti lze, seznamenána byla, čím by dějinám našim jistě velmi posloužено bylo; a proto já jsa v sousedství nejstaršího a nejpamátnějšího sídla moravského, chci začíti s Uh. Hradištěm a posvátným městem Velehradem.

I. Uh. Hradiště, v listinách královským městem Hradištěm jmenované, které se svými polemi druhdy malý ostruvek v Moravě zaujímalo, má jen pět tratí polních, tot.: Tuně, Tenice, Staré Tenice čili Teničky, na jižní straně Stonky a na západ k lesu Kunovskému dolů podle Moravy táhnoucí se Štěpnice. Tůně znamenají hlubiny neb močálovité polnosti. Tenice zdá se býti zdrobnělina slova „tůně". Stonky zvou se vyčnívající pně vymýtěného lesa. Vskutku byl v těch místech ještě v 16. století les. „Kunovské stonky" slují v listinách z 15. stol. Klčovaniny (klučiti les káceti, rubati.) Za Moravou leží předměstí Rybárně a polnosti tamější mají totéž jméno. Dle starých listin táhly se totiž chalupy rybářské pozdél Moravy k severu, tedy na těchto lukách.

II. Staré Město, které v zakládací listině města Hradiště ještě městečkem Velehradem slulo, později pak Starým městem Hradištěm se

[1]) Dopis tento slouží ct. pp. spolupracovníkům našim zároveň za vzor, jak bychom si přáli, aby na otázku 5. „Provolání" v čele čísla tohoto uveřejněného, odpovídáno bylo. — Red.

nazyvalo, jak i listiny i „Naučenie Brněnská“ z 15. století dokazují, poskytuje více rozmanitých jmen i ve vsi i v okolí. Ono má asi šest neb sedmadvacet tratí. Vyjdouce z Hradiště za most máme na pravé straně Rybárně hradišťské, na levé straně leží nerovné kotlinaté pole Zerzavice; mapy katastrální jmenují je (snad chybně) Teničky. Za mostem Zerzavským leží na západ Staré Město, jímž vede široká cesta: tu po pravé straně z počátku je hospoda Lapač. Odtud jde široká ulice na pole „Za lúžou.“ Uprostřed vsi v ulici k Huštěnovicím vedoucí je mlýn, u kterého jsou velikánské, dílem i zazděné sklepy. Podle toho mlýna a těchto sklepů jsou Valy, na Valoch, vedle kterých příkopa teče k mlýništi. Pole z pravé strany zove se „na Valoch,“ vedle něho „na pálánku.“ Cesta k Huštěnovicím končí „předměstím“ Klevetovem. Vedle Klevetova je „Záluží.“ Na pravé straně této cesty asi naproti mlýnu vede zpátky Svatovítská ulice. Tam byl nejstarší chrám Velehradský, tot. chrám sv. Víta, jehož základy ještě před nedávnem bylo lze viděti. Za mlýnem jsou pole Altýře čili Nad altýři. (Z něm. Halter, Fischhalter nádržka na ryby.) Po hlavní cestě přijdeme k druhému potoku, Salašskému, který z pravé strany od Salajky přes Síruch a Prčov pod cestu teče a mezi St. Městem a Špitálkou do Moravy vtéká. Za tím potokem na pravo jest pole Písečnica, které podle cesty domky jest ověnčeno. Na levé straně jest dílem stráň, dílem naplavená země zvaná Špitálkou, kde se při stavění lokální dráhy mnoho starožitností, obzvláště z tureckých válek našlo. Jméno Špitálka povstalo bezpochyby v XV. stol., darovalť tehdy jeden staroměšťan hradišťskému špitálu pole i celý statek svůj[2]). — Tratě okolo Starého Města jsou: Na pravé straně od Rybáren Hradišťských jsou pole „U rybníka“ a Pod hrázou, pak Moravičky, luka to u samé řeky Moravy, přervaná malými potůčky, které se nazývají „Moravičkami“; konečně Svárov blíže vsi Huštěnovic: podle cesty vedle Klevetova jsou Pasunky a pak role Katovina, t. j. pole, které svým časem katovi k výživě dáváno bylo. Mezi cestami k Huštěnovicím a k Velehradu jsou tratě Na altýři, Spidlov a Podměluška (bezpochyby od slovesa „podmílati“). Nejsevernější část polí „Na altýři“ na Jakubské hranici sluje Crhův důl, protože prý tam sv. Crha pohřben leží. Za strážním domkem na Spidlově proti Jalubí leží Hrnčířské doly. Vedle Crhova dolu a podle cesty k Velehradu vedoucí jsou Vinohrady, kde nyní už vína není, nýbrž jen sklepy a sady. Trať u samého háje Velehradského zove se Na hanbě, protože prý před časy našinci tam poraženi byli, kteří ale přes Šipový kopec na Hlaviny se dostavše tam zase zvítězili. Na pravé straně cesty zove se pole Nad kopánkou, Nade žleby až k Šípovému kopci, kde vedle cesty stojí starožitný, snad Cyrillomethodějský kříž, o němž se bájí, že prý jakýsi ruský princ tam padl a pod ním leží. Na druhé straně železnice, t. mezi sev. dráhou a řekou Moravou mají polnosti tato pozoruhodná jména: Kruhy přední a zadní, Za starou příkopou a Na prostředních kruzích. Vypravuje se, že v těch místech bývaly hradby; a vskutku jsou tu podnes stopy valů. Na mapě města Hradiště z r. 1743. slují okrouhlé věže hradební „die Rundeln“ (Rondeau, tedy: kruhy).

Prof. Ign. Tkáč.

[2]) Viz: Naučenie Brněnská, vyd. Ign. Tkáč, 1882, str. 228.

Z Kokor. Městys Kokory má polohu velmi příhodnou, jsa z jedné strany obklopen rovinou, na druhé pak vroubem úpatím hor jesenických, jež poskytují pohled malebný, krásný. Jak daleko jinde musejí Hanáci dojížděti pro kámen na stavby a pro vápno; to vše my v hojné míře máme na blízku. K tomu tu máme pole veleúrodné a na pahorcích roste chmel, který podobně jako tršický co do jakosti žateckému chmelu se vyrovnává. Chmel miluje půdu žlutou, železitou a takovou mají právě naše pahorky a taková jest též na většině kolem Žatce. Tyže kopce naše jsou důležity také proto, poněvadž poskytují mnoho výborného kamení. Hned za Kokorami směrem k Žeravicím jest skála „u Barborky", kde se láme žlutavý vápenec. Jest velmi tvrdý a pro suchosť do zdiva znamenitě se hodí. Nalézají se v něm rozličné drobné zkamenělíny i různé kosti zkamenělé. Před lety našly se tu kosti celého velikého zkamenělého zvířete a poslány jsou do muzeja vídeňského. Několik jen metrů od skály nalézá se skála docela jiná, čistý to modravý vápenec a vedle o několik metrů dále na povrch vyčnívá pouhý pískovec, k němuž poblíž druží se kámen břidlicový, kterážto rozmanitosť kamení na tak malé prostoře jest zajisté podivuhodná. — Také to jest zajímavo, že mezi Kokorami a Žeravicemi vyčnívá kopec, nazvaný „Hradisko", o němž lid okolní všelicos bájí, o tamních sklepích a pokladech, které prý nočního času hořívaly, o duších, již se tam zjevovali a j. Jisto jest, že na hoře té stával kdysi pevný hrad, z něhož zbylé zdi a valy posud viděti na místech některých. Ale velmi podobá se pravdě, že Hradisko již v pravěku mělo svou důležitosť, že tam byla již opevnění nějaká za dob pohanských. K takovému prastarému původu nepochybně poukazuje také název blízké hory „Lipové", směrem k Roketnici ležící. Snad hora ta, druhdy samými lipami jsouc porostlá, pohanským předkům našim za posvátný háj sloužila, což alespoň částečně dokazují popelnice a jiné starožitné nádoby, jež se na Lipové vyskytly. — Zdaž jméno blízkých Žeravic taktéž nějak ku pravěku se táhne a snad s „žertvami" souvisí, netroufám si rozhodnouti. V Žeravicích, kde se láme taktéž dobrý vápenec a na pálení vápna daleko po Moravě rozváží, nalezeny byly hojné kosti předpotopních zvířat, které ve sbírkách muz. spolku v Olomouci již jsou uloženy. A zajisté i příště, cokoli pamětihodného ve zdejší krajině se vyskytne, do vlasten. muzeja neopomeneme zaslati. *P. Daniel Deutsch, farář.*

Od Křtin. Přišlo by vlastivědě vděk, kdyby se snesly pokud možno všecky pověsti a jak ústní tak písemné zprávy, táhnoucí se k staromoravským pouštkám, samostanům a klášterům. Usnadnilo by se doklady takovými pěstovatelům historie, objasniti starší děje naší vlasti se stanoviska, jehož dotud bohužel dostatečně nebylo šetřeno, se stanoviska totiž — církevního. Že lid vesměs název „Křtiny" odvozuje od křestu, jeho předkům ss. Cyrillem a Methodem aneb jejich žáky zde udělovaného, známo. Jmenuje se proto také u nejstarších popisovatelův Křtin údolí naše „Křtinským" (vallum baptizmi); ač sám Vigsius i jiný praemonstrát zábrdovský opravdově zastávali názor, jakoby křtiny znamenaly německé „Kehret ein" (introeatis). Křtiny jsou místem poutnickým a povšimnutí hodno, že se ku Křtinské soše Panny Marie uherští Slováci valně dostavují, v té domněnce, jakoby socha ta do okolí křtinského byla za pradávných časův přenešena byla z kraje jejich! Socha tato však pochází, jak se vůbec za to má a jak to také dotčený Vigsius i nejme-

novaný praemonstrát zaznamenali, ze sousední Bukoviny, kde prý ji poustevníci uctívali a střežili, až pan Lev z Klobouk a na Polehradsku klášter praemonstrátek r. 1210. ve Křtinách založil a jim dotčenou sochu v ochranu odevzdal. Dle zpráv těchto byla Bukovinka útočištěm poustevníkův či mnichův dříve, než klášter praemonstrátek ve Křtinách vznikl. I toho třeba připomenouti, že na základě tradic kostelníci ve Sloupě taktéž mariánském nazývají se poustevníky, že o samotě přebývají, a že jeden výklenek ve skalách sloupských nese název „Poustevna“. Také v jeskyni nade vchodem do Býčí skály prý žil poustevník; konečně podotýkáme, že jedna jeskyně v údolí Josefovském na blízku Býčí skály v lidu nazývá se „Kostelík“. *J. W.*

Drobné zprávy.

Litera *X* na úvodnicích. — Pavučinky. Zasloužilá paní Frant. Stránecká podala veřejnosti v srpnovém a zářijovém sešitě „Květů“ (1886.) velmi zajímavé pojednání o Národním ornamentu moravském, kdež praví, že litera podobná *X*, která bývá vyšita vždycky na „úvodnicích“ pod srdéčkem, zůstává co do významu na ten čas temnou. Avšak podle mého zdání není to nic jiného než cyrillské *ch*, jež se psalo a píše *х*, a znamená nejspíš christianina (= křesťana), což jest zajisté případným znakem na úvodnici, kterou je zastřen mladinký křesťan nesený šestinedělkou do chrámu.

Že toto *X* neznamená Christa (Krista), lze souditi z toho, že řeckoslovanský monogram Spasitelův bývá úplný, t. j. $\overline{IX}$ (*I*sus Christus), kdežto zde *I* a ∞ scházejí. Každým řádem pokládám tuto zvláštnosť v národním vyšívání moravském za tradicionální památku po řeckoslovanské církvi v zemi, kde zářila někdy stolice velikého metropolity sv. Methoděje. I nepochybuji ani dosti málo, že by i v jiných zemích k velehradské metropoli druhdy příslušných této památce přišlo se na stopu, jen kdyby se pilně pátralo. — Z téhož pojednání paní Stránecké se dovídáme, že lid na Moravě místy nazývá takové „hrachůvky“, jejichžto prostředky jsou vyplněny jemným síťovitým mřížkováním, „pavučinkami.“ Takovýmito pavučinkami bývají vyšity netoliko dírky, květy ale i okrasy měřického rázu, tak že dávná záliba slovanských žen v tomto druhu vyšívání jest nepochybna. Pravím: dávná záliba proto, poněvadž vycvičenosť našich krajanek v takové jemné práci potvrdil očitý svědek již v 10. století po Kristu. V Čechách totiž byly ještě v druhé polovici desátého století náhradou za kovovou minci síťovité šátečky ze závojové látky, o čemž zachovalo se nám svědectví u Araba Al-Bekriho, jenž zase sám dověděl se toho ze zprávy španělského vyslance Ibrahima ibn Jakuba, navštívivšího za času německého císaře Oty I. také Prahu. Al-Bekri píše o tom následovně: „V zemi Bujmy (v Čechách) dělají lehké malé šátečky z velmi jemné síťovité tkaniny, která se k ničemu nehodí. Cena šátečků těch u nich pořád je stejná, 10 šátečků za knšar (arab. mince.). Jimi obchody vedou a mezi sebou účtují. Mnoho jich mají, celé nádoby jimi naplněné, a šátečky ty u nich znamením jsou bohatství a předmětem nejcennějším. Za šátečky vyměňují pšenici, mouku, koně, zlato, stříbro a všeliké věci“. (V. Křížek. Z dějin starých Slovanů str. 75. a sld.) Za tehdejší doby jakož i předtím a ještě dlouho potom obírały se tkaním, šitím, krášlením rouch a jiných potřeb pro domácnosť i na prodej samy slovanské ženy; máme tudíž dovednosť českých žen v tak jemném vyšívání nebo tkaní nad pochybnosť potvrzenu. A poněvadž moravské „pavučinky“ co do technické stránky rovnají se oněm českým šátečkům, potvrzuje se tím zároveň dovednosť i Moravanek v podobné jemné práci, která později, když šátečky vymizely z obchodu výměnného, zachovala se pak toliko v národní ornamentice zajisté současně s oněmi šátečky na vyšívkách pěstované. Tyto šátečky dostaly se obchodem i do ciziny; i není pochyby, že jich tam bylo používáno za vzor k podobným jemným tkaninám neméně nežli „pavučinek“ na vyšívkách. A protože vyšívání a tkaní dle dra. Ant. Springera*) zasáhlo hluboko do dějin středověkého výtvarného umění tím, že tkané nebo vyšívané okrasy na-

*) Ikonografische Studien u. Mittheilungen der Central-Commission zur Erhaltung der Baudenkmale. Wien, 1860.

podobeny byly řezbáři a kameníky na okrasách hlavic sloupových, vlysových a pod.: lze dnes už právem tvrditi totéž o našem národním ozdobném vyšívání; neboť i u nás na starých památkách stavitelských spatřujeme zhusta kamenické okrasy téhož rázu či slohu, tytéž motivy, jako na výšivkách. Mimo to kdo, bloudě po dědinách našich, všímá si okras nadokenních, nadedveřních, na rozličných výrobcích řemeslných, kolářských, stolařských, kovářských a j. v., přesvědčí se brzy o jejich shodě s okrasami na našich krásných vyšívkách, což všechno svědčí o našem národním slohu druhdy velmi živém, umění i řemesla stejně pronikajícím a velmi stálém, jehož počátky sáhají do šeré naší minulosti. Důkaz toho máme na stařinách z historické i předhistorické doby, z nichžto některé vzhledem k ornamentice jeví tak nápadnou podobu s klassickými ornamenty hellenskými, že se nelze ubrániti domněnce, že staří Řekové přijali jisté motivy od Slovanů, praobyvatelů to Evropy, podobně jako jiné motivy přijali zas od starých Egypťanův, Peršanův, Asyrských a j. národův a tyto vypůjčené motivy svým známým ušlechtilým způsobem pak stylizovali, t. j. upravili nebo přetvořili. Ano, přijde bohdá brzy doba, která svět poučí, že i tak zvané keltické památky a ornamenty nejsou než výrobky starých Slovanů, s nimižto se tropil jen vědecký humbug; neboť sourodosť staroruských jakož i jinoslovanských ornamentů s tak řečenými keltickými může neviděti jenom ten, kdo jmenované ornamenty nesrovnává a nevzpomíná, že mnohé kmeny slovanské byly křesťanské o mnoho dříve, nežli se za to obyčejně má. *Prof H. Krch.*

Počítací známky. Ve XII. čísle Čas. muz. sp. olom. str. 180. zaznamenal pan Spöttl, mluvě o mincích v Žadlovicích nalezených, že až do 17. století počítáno bylo na Moravě pomocí počítacích penízků. Poznámka ta pohnula mne ku vyhledání zápisníku z mých let studentských, ve kterém zaznamenal jsem sobě na pochůzkách po moravském Valašsku znaménka, kterými na stole počítati jsem viděl. Počtář ten, prostý venkovan, který dříví na vorech plavil, počítal těmito známkami jako číslicemi: / znamenalo krejcar; ○ groš; V 5 grošů; + ½ zl.; ⊕ 1 zl. = 60 kr; Peněžitou částku na př. 6 zl. 16 grošů a 2 krejc. psal člověk ten následovně: ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ + V ○ ○ //. Při počítání větších obnosů byl ovšem stůl pokryt známkami. Celkem možno ale připustti, že tyto počítací známky vyhověly obyčejným potřebám venkovanů, kteří neměli příležitosti nebo nenaučili se počítati číslicemi arabskými. Pochybuju, že by dnes, při všeobecném rozšíření věd elementárních dosud známek těch používáno bylo; snad podaří se ale předce některému z přátel našeho muzea nalézti ve starších spisech tyto počítací známky, které mají již tím jakousi historickou cenu, že tvoří přechod ku počítání číslicemi arabskými. *Jos Nevrla.*

Barvení a vyšívání u Slovanů. Dlouho jsem se napřemýšlel, proč přikládáno za jisté doby Slovanům nad Černým mořem jméno Antů, které před tím bylo neslýcháno, a potom opět jako meteor zaniklo. Zajisté měli Slované nějakou nápadnou známku, podle které je Řekové — ovšem ve svém vlastním, řeckém jazyku — jmenovali. Znamená pak řecké slovo ἄνθος — květ, květnatosť; φιλανθής, ἀνθής pak značí: přítel květinový, květinový; a tak se domnívám, že řečtí spisovatelé proto Slovanům přikládali jméno Ἄνθος, poněvadž je vídali oděny pestrým, květnatým rouchem. Tato etymologie z jedné strany dodává váhy květnatým národním vyšívkám slovanským, z druhé strany přisuzuje starobylosť jak národnímu kroji slovanskému, tak i samým Slovanům. Zdá se mi však, že květy vyšívané jsou z doby pozdější. Výtvarné umění vyvíjelo se u Slovanů zajisté zcela obdobně jako u jiných pranárodů. Nejprve malovali sebe, potom malovali svá roucha a příbytky a pak teprv to, co dosud dělali štětcem, tvořili na oděvu též jehlou. Tuto domněnku potvrzuje i dějepis. Dle Plinia (XXII, 2) Geto-Dakové a Sarmatové, zvláště ženské se jedna druhou malovaly.[1]) Totéž praví Mela o Agathyrsech, kteří bývali v nyn. Sedmihradsku, tedy na tom území, kam dějepis klade Dacii i Sarmacii, a dokládá, že čím kdo byl bohatší, tím že byl i bohatěji malován[2]). Že při tom užíváno jistého ornamentu národního, i to nám naznačil Mela, připomínaje, že se to malování dělo stejnými znaky, a to tak, že se nedaly smýti[3]). Nepochybuju, že při tom nejvíce malovány květy a tak Geto-Dakové, Sarmatové a Agathyrsové vzhledem na toto malování těla byli Ἄνθοι čili květnatí Slované. Původu zcela stejného jest zajisté i jméno Piktů ve staré Britannii. Praviť o nich Beda, že

[1]) Intinunt certæ aliis alie faciem in populis barbarorum fœminæ, maresque etiam apud Dacos et Sarmatas corpora sua inscribunt.

[2]) Agathyrsi ora artusque pingunt; ut quique majoribus præstant, ita magis vel minus. Lib. II. c. 1.

[3]) Ceterum iisdem omnes notis, et sic, ut ablui nequent.

pocházeli ze Skythie a že jmenováni byli Pieti (Malovaní) proto, že těla svá malovali. Totéž o nich praví Julius Cæsar i Plinius. Pocházeli tedy z pravlasti Slovanů a přinesli ssebou i slovanský zvyk malovati tělo svoje. Dalším stupněm vývoje malby jest malování příbytků. Tacitus o Germánech praví, že stavějí domy ze dřeva a „některá místa (domu) dosti bedlivě tak čistou a lesknoucí se hlinou potírají, že malovaným a barvami natřeným se podobají“. Památku této germánské marnivosti darmo hledati u Němců; dá se ona nalezti jen u potomků Tacitových klassických Germanů, totižto u Slováků na Moravě a Slovensku. Díky národnímu konservatismu svému slovenský lid selský doposud neodvrhl štětce, jímž k vysvětlování Tacitovy Germanie poskytuje hmotné doklady. Malování štětcem doplnila jehla, která přenesla malbu na roucho. Již Tacitus praví o ženách germánských, že „ženy častěji lněným rouchem se zahalují a je na červeno barví“. Dosavad naše Slovenky nosí závoje a plachty s červenými pruhy a takovými též ubrusy pokrývají stůl.

Fr. V. Sušnek.

Archaeologický sjezd ve Štětíně r. 1886. Dne 10., 11. a 12. srpna m. r. odbývala německá společnosť pro anthropologii, ethnologii a pradějiny ve staroslavném sídle pomořanském Štětíně svůj XVII. všeob. sjezd, jenž stal se pro nás zajímavým zejmena tím, že jednáno tam také o vykopaninách předmostských u Přerova. Súčastnilť se sjezdu také kustos muzea a redaktor časopisu tohoto, p. Dr. J. Wankel, jenž předložil slovutnému anthropologovi německému Schaaffhausenovi čelisť lidskou, v Předmostí vykopanou. Schaffhausen ocenil nález tento zvláštní přednáškou, v níž na zvláštnosti této kosti upozornil. P. Dr. Wankel podal pak podrobnou zprávu o nálezišti, jakož i o všech vykopaninách předmosteckých. V čas. něm. spol. anthropol. (Correspondenzblatt, 1886, č. 9—12.), v němž celé jednání sjezdu štětínského je otištěno, připojeny jsou též obrázky jak naleziště tak nálezů předmostských, pro čas. muz. spolku olom. od zvěčnělého prof. Havelky kreslené. — Z ostatního jednání sjezdu má pro nás poněkud zajímavosti ještě zpráva o objevení obchodní stanice (domněle římské) v Sakrově v Pruském Slezsku, kdež nalezeny v jakémsi zasypaném stavení s tzv. suchými zdmi (bez vápna stavěnými) četné drobné předměty, mezi jinými též zlaté a stříbrné, jako nůžky, náušnice, lžice a pod. — Nad míru pozoruhodnými však jeví se i pro nás mnohé věty zahajovací řeči předsedy společnosti, známého anthropologa R. Virchowa. Přejeť si on, aby po celém Pomořansku prostudována byla podoba i způsob stavby dědin, aby se na základě toho odpovědíti mohlo na otázky: Jak byla ta která dědina původně stavena? Jakým národem byla založena? Neboť Slované stavěli své dědiny zcela jinak než Němci. Za tou příčinou žádá Virchow, aby se sestavil celý archiv plánů, půdorysů dědin; žádá tedy totéž, čeho redakce tohoto časopisu provoláním v tomto čísle uveřejněným dosíci se snaží. Dále prý třeba prostudovati stavbu domů, rozdělení polností a jiné stránky ethnologické. Mluvě o dávnosti osídlení ostrova Rujany podotýká Virchow významně: „Význam svatyní na Rujaně, poklady chrámové, které tam Slované měli, Arkona, Hochhilgard atd. — to všechno má základ svůj na tradicích bezpochyby daleko starších, zasahujících až do doby kamenné.“ Úzký rámec této naší zprávy dovoluje nám z velikého množství významných a pozoruhodných myšlének, v této řeči Virchowa nahromaděných, pouze ještě tuto uvésti: „Co my teď civilizací pranárodů jmenujeme, to jest ve skutečnosti hubení prvotních plemen.“ Jeť tomu dnes právě tak jako před stoletími, kdy počato „kulturou“ západní národy slovanské oblažovati; i dnes ještě jsou účinky moderní kultury stále tytéž: národ, jejž ona zasáhne, jest též obětován. — Památný to zajisté výrok německého učence! — Účastníci sjezdu podnikli též výlet na blízká hradiska údolí Randowského (o nichž jsme v čísle XII. tohoto čas. zprávu podali), jakož i ku obrovskému hrobu kamennému nedaleko Stolzenburku: pod mohylou 10′ vysokou je komora z velikých desek kamenných vystavěná a obrovskými balvany pokrytá, 6¼ stopy vysoká, 8′ dlouhá a 5′ široká; nalezeny tu byly zbytky dvou koster a četné střepiny nádob. Společnosť pro dějepis Pomořanska zakoupila mohylu tu a obklopila ji zábradlím. Výletem nad jiné zajímavým na ostrov Rujanu, posvátnou to půdu baltských Slovanů, zakončen štětínský sjezd archaeologický.

V. H.

Nové muzeum národopisné v Berlíně. Dne 18. prosince 1886. otevřeno bylo slavnostním způsobem za přítomnosti korunního prince německého a jiných členů císařské rodiny německé, zástupců diplomacie a četných vysokých hodnostářů státních nové muzeum anthropologické v Berlíně, první to v celém světě samostatné muzeum pro všechny obory vědy anthropologické, to jest popředně prähistorie a ethnografie. Událosť tato zajímá i nás, a to hlavně pro to, že prähistorické oddělení ústavu toho obsahuje s veliké části starožitnosti slovanské, památky to hlavně

vyhynulých Slovanů polabských. Muzeum to jest velikolepá budova o třech, částečně i čtyřech patrech, z nichž v každém je pět velikých a šest menších sálů kolem velikého, sklem krytého dvora rozloženo. Celý přízemek věnován je sbírkám prähistorickým a pak sbírce, kterou slovutný objevitel staroslavného Ilija, Schliemann, státu daroval. O bohatosti prähistorických sbírek muzea berlínského svědčí ta okolnosť, že jeden z menších sálů věnován je výhradně jen zlatým a stříbrným předmětům prähistorickým, v Braniborech nalezeným. Patra ostatní chovají sbírky národopisné celého světa v tak úplné všestrannosti a bohatosti, že se muzeu tomu v tomto vzhledě dnes žádné muzeum celého světa nevyrovná, třebas by některá muzea specialními sbírkami ethnografickými jednotlivých zemí nebo národů muzeum berlínské předčila, jako Londýnské (předměty z Polynesie), Pařížské (Amerika), Leydenské v Belgii (Vých. Indie), Kodaňské (krajiny polární) a snad i vídeňské dvorní muzeum (Brazilie), dosud arci nedokončené; co do starožitností na Rusi nalezených pak asi žádné muzeum nevyrovná se cárské sbírce v petrohradské Eremitáži. Kromě místností pro sbírky je v muzeu berlínském ještě amfiteatrální sál pro přednášky, rozsáhlé místnosti pro knihovnu, úřadovny atd. — Nemohouce se zde pro skrovnosť místa o podrobnostech rozepisovati, máme přece za to, že i tato stručná zpráva postačí, aby dosvědčila, jaká důležitosť přikládá se badání anthropologickému v říši německé, když této vědě zbudován byl státem stánek samostatný s nákladností tak velikolepou. K tomu poukazujíce, vyzývají odborné listy německé i ostatní vlády německých států, aby zřizovaly krajinská muzea anthropologická, zvláště pro sbírky domácích starožitností jakož i domácích zvláštností národopisných, dokud prý nebude neodvolatelně pozdě. Otevření muzea berlínského je novým dokladem k tomu, jak včasnou a důležitou byla myšlénka, zříditi pro Moravu vlastenecké muzeum anthropologické, v němž by od záhuby uchraňovaly se jak památky anthropologické tak národopisné zvláštnosti našeho lidu — dokud nebude neodvolatelně pozdě! *V. H.*

Podzimní tah ptačí v okolí Uher. Hradiště neposkytl četné kořisti. Přece však zasluhují zmínky mládě potáplice lední (Colymbus glacialis), dále dytík (Oedicnemus crepitans), obzvláště však kulík bledý (Squatarola helvetica), který žije v severových. Evropě, severní Asii a Americe, k nám velmi zřídka přichází a na Moravě jen několikráte střelen byl. Jest ovšem ve vybarvení podzimním; černá pérka krycí pod křídly a maliný zadní prst však ihned odliší nám jej od kulíka obecného, jenž v rouše podzimním kulíku bledému poněkud jest podoben, pod křídly však bílá krycí pérka má a zadního prstu postrádá. Vzácný tento pták zdobí sbírky Hradišťského gymnazia českého. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Poznámka ku rybám moravsko-slezským. Losos tak jako ouhoř není jak známo rybou úvodí Dunajského a proto žádného z obou ve vodách do úvodí toho patřících nenajdeme. Přese vše to činily se a budou se asi ještě činiti pokusy alespoň lososa pro dunajské úvodí umělе získati, s velkou však pravděpodobností marně. Podobný pokus učiněn u nás před lety ve Vyzovicích baronem Stillfriedem, jenž usazovati dal do potoků netoliko pstruhy, lososy alpské (saiblingy) ale i lososy obecné, tyto ovšem bezvýsledně, neboť Černé moře, do něhož lososi odtáhli, jim nesvědčilo, takže se z něho více nevrátili. Lososy alpské pěstoval také dr. Juren ve Žďáře.

Prof. Jos. Klvaňa.

Želva evropská *(Emys europaea)* **na Moravě a Slezsku.** Želvu pokládáme u nás nyní za zvíře cizozemské. Pouze na jižní Moravě vykládají lidé, že tu a tam v bahnech želvu zahlédli, kteréžto tvrzení nebývá vždy věrohodno, neboť za prvé fantazie našeho lidu jest dosti bujna a za druhé dováží se k nám nyní častěji než kdy jindy želva řecká, která, když náhodou nějakou uteče, zavdá příčinu, že mluví se o želvě v divokosti žijící. Jaká to želva, o to se ovšem lid nestará. Že však želva evropská u nás dříve bývala, ba že se i zhusta vyskytala, můžeme souditi z následujícího: V pamětech letopisce Rožmberského, známého Václava Březana (spisů muz. čes. č. 151. r. 1880. str. 203.) čteme: „10. junii, to jest v autery po sv. Medardu Voldřich Vítha z Rzavého na svobodném dvoře v Zaječím J. Msti panu vladařovi z markrabství Moravského na Třeboň poslal 18 žab v skořápkách aneb šiltkrotů; a potom odesláno jich pánu s jeden plný sud. A od těch se jich na tisíce po blatech a bahnách Třeboňských rozplemenilo.“ Dále praví náš Pešina z Čechorodu ve svém Marte Moravico z r. 1677. v kapitole tuším páté (str. 52.), že některé rybníky moravské oplývaly želvami (quaedam piscinae etiam testudinibus abundabant), což neméně nasvědčuje rozšíření želv evropských u nás. Však od doby té zaniklo mnoho blat a bahen a počátkem toho století pouze některé panstvo Moravské a Slezské ve zvláštních rybničkách želvy, jichž maso jak známo dává chutnou a silící polévku,

chovalo. A. Heinrich podotýká v pojednání (o obratlovcích moravsko-slezských mimo ssavce), že v bažinatých valech města Krnova bývaly želvy časty až do r. 1813., kdy následkem velkého rozvodnění řeky Opavy naprosto vymizely. Stopy želv v pověstech sám na jižní Moravě jsem vypátral, želvy však samé nikde ani jediné jsem nezahlédl, nechci-li uvésti želvu, kterou chová škola Kunovická a která dle pověsti chycena v kunovickém lese močálovitém. Správa školy nedovedla mi však říci, odkud želva ta pochází a kým do školy dodána. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Lebka tura pižmového, nalezená (jak na str. 134 čís. 9. t. č. uvedeno) v Prachovských skalách u Jičína, kterou dle špatného obrázku pokládali jsme za nepatrný zbytek, jest ve skutečnosti nález neméně zajímavý než nález předmostecký, ačkoliv pahýly rohů nejsou na ní zachovány tak jako na této. Laskavostí p. konservátora Šnajdra dostaly se nám pěkné fotografie lebky prachovské do rukou a na základě jich milerádi připouštíme, že snad tato v některé příčině i nad lebku předmosteckou vyniká.

Prof. Jos. Klvaňa.

Osady moravské založené před 100 lety, t. j. r. 1786. Jak jsme ve článku „Které osady moravské založeny jsou r. 1785., tedy právě před jedním století v loňském ročníku tohoto časopisu (č. 7. str. 123.) dovodili, dostoupil ruch kolonizační na Moravě za císaře Josefa II. zahájený, vrcholu svého r. 1786., tedy právě před sto lety. Kdežto r. 1785. založeno osad 17, vzniklo jich r. 1786. neméně než 24 (dle Volného; v citovaném článku omylem udáno 25), následujícího r. 1787. pak již jenom 9. Všechny osady r. 1786. založené umístěny jsou na rozkouskovaných pozemcích někdejších panských dvorů. Sedm z nich tvoří dnes samostatné obce. Veliká většina jich (18) leží v někdejším kraji olomuckém. Jenom 6 z nich má obyvatelstvo německé, ostatních 18 pak české. Uvádíme je s udáním počtu domů a obyvatelstva z let 1793., 1835., 1869. a 1880. (dle topografií Schwoyovy a Volného, a dle obou posledních sčítání lidu), pokud prameny tyto dotýčná data obsahují. 1. Andlerka (Antlersdorf, s. okr. Prostějov); *1793:* 11 domů, 52 obyv., *1835:* 44 domů, 237 ob., *1869:* 61 d., 322 ob., *1880:* 70 d., 350 ob. Čechů. — 2. Bedřichov (Freiheitsberg, obec Teplice, s. okr. Vizniberk); *1793:* 18 d., 84 ob.; *1835:* 21 d., 122 ob.; *1869:* 23 d., 106 ob.; *1880:* 19 d., 82 obyv. Něm. — 3. Ceronín (obec Babice, s. okr. Uh. Hradiště) nazván dle tehdejšího sekretáře c. k. zrušovací komise klášterní, Petra Cerroniho; *1793:* 31 d., 134 ob.; *1835:* 37 d., 154 obyv.; *1869:* 40 do., 168 ob.; *1880:* 48 d., 231 ob. Č. — 4. Frainersdorf (česky též Vranovská ves, s. okr. Znojmo); *1793:* 45 d., 339 ob.; *1835:* 73 d., 397 obyv.; *1869:* 81 d., 484 ob.; *1880:* 80 d., 497 ob. (466 Č., 31 Něm.). — 5. Geblov (Geblersdorf, ob. Dolany, okr. Olomouc); *1793:* 20 d., 93 ob.; *1835:* 29 d., 193 ob.; *1869:* 31 d., 205 ob.; *1880:* 31 d., 176 ob. Č. — 6. Jilkov (Gilkendorf, obec Libuš, s. okr. Šternberk) nazván dle tehd. vrchního na panství klášt.-hradišťském, Gilke; *1793:* 25 d., 101 ob.; *1835:* 27 d., 172 ob.; *1869:* 28 d., 235 ob.; *1880:* 28 d., 194 ob Č. — 7. Kašnice (Kaschnitzdorf, s. okr. Klobouky u Brna) založ. na pozemcích zrušeného kláštera zábrdovského a nazvána dle tehdejšího administrátora statků náboženského fondu, Ant. bar. Kaschnitze z Weinbergu; *1793:* 36 d., 124 ob.; *1835:* 40 d., 217 ob.; *1869:* 39 d., 180 ob.; *1880:* 42 d , 199 ob. Č. — 8. *Labutice* (Schwanenberg s. okr. Konice) nazvány dle tehd. prvního mor.-slez. guberniálního rady bar. ze Schwanenbergu. *1793:* 19 d., 76 ob.; *1835:* 28 d., 197 ob.; *1869:* 31 d., 220 ob.; *1880:* 31 d., 190 ob. (152 Něm., 38 Č.) — 9. *Marjelíkov* (s. okr Prostějov) nazván dle tehd. c. k. dvorního rady bar. Margelika: *1835:* 32 d., 184 ob.; *1869:* 40 d., 213 ob.; *1880:* 51 d., 239 ob. Č. — 10. *Milovice* (ob. Soběsuky, s. okr. Zdounky): *1793:* 13 d., 62 ob.; *1835:* 38 d., 193 ob.; *1869:* 38 d., 201 ob.; *1880:* 44 d , 218 ob. Č. — 11. *Mitrovice* (ob. Doubravice, s. okr. Mohelnice): *1793:* 20 d., 68 ob.; *1835:* 20 d., 122 ob ; *1869:* 25 d., 102 ob.; *1880:* 25 d., 98 ob. Č. — 12. *Modrá* (Neudorf, s. okr. Uh. Hradiště): *1835:* 30 d., 186 ob.; *1869:* 59 d., 268 ob.; *1880:* 63 d., 357 ob. Č. — 13. *Novosady* (Neustift, ob. Přemyslovice, s. okr. Konice); *1835:* 60 d., 332 ob.; *1869:* 76 d., 391 ob ; *1880:* 78d., 424 ob. Č. — 14. *Novosady* (něm. Nowosad, ob. Štěpánov, s. okr. Jevíčko): *1880:* 39 d., 240 ob Č. (V topografiích jakož i v sezn. z r. 1869 počítány Novosady dohromady s Pohorou, dole následující). — 15. *Otmarov* (ob. Přibyslavice, s. okr. Vel. Meziříčí) založen na někdejších pozemcích kláštera rajhradského a nazván dle tehdejšího rajhradského probošta; *1793:* 8 d., 41 ob.; *1835:* 14 d., 106 ob.; *1869:* 22 d , 157 ob.; *1880:* 25 d., 158 ob. Č. — 16. *Pohora* (ob. Štěpánov, s. okr. Jevíčko); *1880:* 32 d., 182 ob. Č. (Srov. poznámku při Novosadech.) — 17. *Přírest* (Duldungsdorf, ob. Světlá, s. okr. Jevíčko); *1793:* 8 d., 50 ob.; *1835:* 42 d., 108 ob.; *1869:* 42 d., 202 ob.; *1880:* 22 d., 114 ob. Č. — 18. *Růžov* (Rosenberg, ob. Přemyslovice.

s. okr. Konice); *1793:* 21 d., 103 ob.; *1835:* 36 d., 222 ob.; *1869:* 40 d., 243 ob.; *1880:* 43 d., 249 ob. Č. — 19. *Sokol* (ob Dub, okr. Olomouc); 1793: 20 d., 104 ob.; *1835:* 29 d., 245 ob.; *1869:* 30 d., 218 ob.; *1880:* 38 d., 168 ob. Č. — 20. *Švagrsdorf* (ob. Teplice, s. okr. Viznberk); *1835:* 2 d., 16 ob.; *1869:* 3 d., 17 ob.; *1880:* 3 d., 17 ob. Něm. — 21. *Švagrov Horní* (Ober- Schwagersdorf, s. okr. Mohelnice); *1803:* 17 d., 57 ob.; *1835:* 26 d., 142 ob.; *1869:* 32 d., 162 ob.; *1880:* 34 d., 207 ob. Něm. — 22. *Švagrov Dolní* (Unter- Schwagersdorf, s. okr. Viznberk) *1793:* 15, d.; 75 ob.; *1835:* 24 d., 198 ob; *1869:* 27 d., 187 ob.; *1880:* 27 d., 291 ob. Něm. — 23. *Stettenhof* (ob. Sobotín, s. okr. Viznberk) nazván dle tehd. inspektora statků komorních Joachima ze Stettenhofu; *1793:* 54 d., 273 ob.; *1835:* 56 d., 412 ob *1869:* 57 d., 662 ob.; *1880:* 56 d., 559 ob. Něm. — 24. *Veselá* (Fröhlichsdorf, ob. Křemenec, s. okr. Konice); *1793:* 16 d., 53 ob.; *1835:* 17 d., 94 ob.; *1869:* 18 d., 126 ob; *1880:* 21 d., 111 ob. Č. *V. H*

Úmrtí. Dne 31. ledna 1887. zemřel v Praze **Jan Bohuslav Miltner**, professor c. k. akademického gymnazia, redaktor „Památek archaeologických a místopisných.“ Zůstavil drahocennou sbírku mincí a jako redaktor „Památek“ zvláště ke kulturním stránkám národním pilnou měl pozornosť. Česť budiž jeho památce!

Literatura.

Pravěk lidstva evropského. (Doba kamene.) Napsal **Kliment Čermák,** c. k. konservator v Čáslavi. Matice lidu ročník XXI., č. 1. V Praze, 1887. Str. 142. — Kromě několika článků roztroušených v rozličných časopisech a kromě jednotlivých úryvkovitých statí v odborných spisech neměli jsme dosud v literatuře české díla, jež by aspoň přehledně pojednávalo o četných a pro dějinný vývoj člověčenstva veledůležitých výzkumech a nálezech z nejstarších dob pobytu člověka na povrchu zemském. Letošího roku překvapila snaživá redakce „Matice lidu“ odběratele své novoročním dárkem nahoře udaným a věru nemohla se jim ani literatuře české lépe zavděčiti, neboť podáno tu čtenářstvu dílo ceny trvalé a obsahu přebohatého, jež, ač látku samu nelze nazvati populární, prostým, lehce srozumitelným slohem se zamlouvá. Čermákovo pečlivé dílo přese vši stručnosť, jež snad některé nepatrné nesrovnalosti se stanoviskem přísně vědeckým zavinila, podává jasný a téměř úplný obraz dosavadních výzkumů evropských jak o člověku doby čtvrtohorní, jehož stopy se naskytují v jeskyních, ve štěrku a hlíně cihlářské, tak i o pomnících, hrobkách, mohylách, osadách jezerních a jiných památkách z tak zvané mladší doby kamenné. Záslužno jest zvláště, že spisovatel v dílo své také ze slovanských zemí hojně zpráv pojal, jichž bychom na př. v německých spisech marně hledali. Že nálezy z Čech a Moravy, pokud byly spisovateli známy, vesměs jsou udány, rozumí se samo sebou. Pohřešujeme-li však přec některá z nejnovějších nálezišť, tu třeba uvážiti, že rukopis již asi přede dvěma léty redakci byl odevzdán a oprava v poslední době nemožnou se stala. Pokud Moravy se týče, obsahuje dílo zvláštní stať „Jeskyně na Moravě“ nadepsanou, jež obsahuje nálezy Dra. Wankla v Býčí skále a Jáchymce (Evině jeskyni) a výzkumy zpravodaje v Šipce; kromě toho uvedeny jsou na mnoha místech ještě jiné nálezy moravské, zejména na str. 38., z tábořiště předpotopního u Předmostí. Jsouce přesvědčeni, že „Pravěk lidstva evropského“ se zálibou čten bude ve všech vrstvách lidu československého a že tudiž smysl pro památky dávných předků na ich čím dále tím více šířiti se bude, čímž i věda starožitnická v těchto zemích nemálo získá, odporučujeme dílo toto každému vzdělanci co nejvřeleji podotýkajíce ještě, že ozdobeno jest četnými úhlednými obrazy, jež zdařile mnohé nálezy znázorňují. *Prof. K Maška.*

Památky archaeologické a místopisné. Redakcí prof. **J. B. Miltnera** vyšly dílu XIII. seš. 4.—6. V Praze 1886 Z bohatého obsahu vyjímáme: Kl. Čermák: Kříže z hrobů v kostele Bračickém. — Fr. K. Chytil: Vývoj miniaturního malířství. — J. V. Miltner: Paměti Volyňské (1607.—1647.) Bart. Prokopa. — J. Smolík: Mnoho-li vážila staročeská hřivna? — M. Lüssner: Archa Bydžovská. — J. Smolík: Kadluby na slévání bronzových předmětů, nalezené ve Zvoleňovsi. (15 pískovcových kadlubů na slévání jehlic, kroužků, nožů, dlátek a kladiv; 5 jich je úplných, t. j. nalezeny jsou obě polovice.) — Fr. Leger: Mohyly Podtuhošťské. (Obsahovaly zlatý plíšek, úlomky nádob bronzových a předmětů železných.)— A. Rybička: Pomůcky k biograf. slovníku česk. malířů. — Em. Leminger: Hradiště nad mlýnem Cimburkem u Kutné Hory. (Valy spečené s

předměty bronzovými, kamennými a kostěnými.) — Fr. Prusík: Staré nápisy české. — Zprávy: Předhist. hrob u Rehnic. (Kostra se zbraněmi bronzovými.) — Staré pohřebiště u Radonic. (10 koster, nádoba s vlnitým ornamentem.)

Hradiska dolnolužická dle nynějšího stavu zkoumání. (*Die Rundwälle der Niederlausitz.*) Napsal **H. Söhnel.** Guben 1886. 8°, 60 str. — Spisovatel „přisahal na slova mistra“ Virchowa: pokládáť za nedotknutelné dogma učení jeho, že Slované přišli do Polabí teprva v 6. stol. po Kr., a že tedy starožitnosti bronzové jsou předslovanskými; Slovanům ponechává jenom železo a nádoby s ornamentem vlnitým. Dle toho také ona hradiska, ve kterých nalezeny byly bronzy nebo nástroje kamenné, pokládá šmahem za předslovanská, rozumí se, že německá, nic nedbaje toho, že se tím zaplétá do četných odporů, jelikož sám konstatuje, že v některých hradiskách dolnolužických nalezeny byly nástroje železné a střepiny s vlnitým ornamentem pospolu promíchány v téže vrstvě kulturní s bronzy. V tomto vzhledě tedy lze práci Söhnlovu jen ku velmi opatrnému použití odporučiti. Cenu má spisek ten jenom jakožto sebrání zpráv o dosud objevených hradiskách dolnolužických; přehlednosti tu vadí arci ta věc, že rozeznává mezi hradisky slovanskými a předslovanskými, a mnohé mezi oběma druhy uvádí; celkem je jich na prostoře 125□ mil neméně než 82, z nichž pokládá spisovatel 14 za předslovanská, ostatních 68 pak za slovanská, — ale jen na odvolání, na tak dlouho totiž, pokud se v nich nenajde kousek bronzu! Celá tato protislovanská theorie padá tou okolností, že se až dosud našlo v Dolní Lužici pouze jediné prý, slovanské pohřebiště! (str. 56.) Týž zjev totiž, který pozoroval Schumann v Pomořsku, jeví se i v Dol. Lužici: kdežto na hradiskách se nacházejí bronzy jen výminkou, není tam žádného pohřebiště, ve kterém by nebylo bronzů. Jestliže tedy všecka pohřebiště praehistorická jsou předslovanskými, německými, — kam se potom poděly tělesné pozůstatky někdejších obyvatelů hradisk i od Söhnla za slovanské uznaných, kterých je přece daleko více než oněch předslovanských? — Na tuto otázku nedává nám odpovědi ani učeň Söhnl, ani jeho mistr Virchow, ale dal ji Schumann stran Pomořanska, pravě, že bronzy jsou slovanské a Slované že byli v Polabí již před Kristem. — Při spisku Söhnlovu citelně pohřešujeme archaeol. mapky Dolní Lužice. *V. H.*

Adolfa Oborného Flora moravská a slezská (*Flora von Mähren und österr. Schlesien I V. Theil. Brünn, 1886.*). Čtvrtým dílem svým jest veliké, s nevšední pílí a kritickou svědomitostí sestavené toto dílo ukončeno. Jak již při prvním díle spisu toho jsme podotkli, líto nám nejvíce toho, že podobný spis nevyšel česky, aby přístupnějším stal se českým přátelům botaniky vlasti naší moravskoslezské. Dva svazky díla toho, v němž zahrnuto vše, co dosud o floře moravskoslezské jest známo, tvořiti budou základní kameny, na nichž pracovati jest všem následujícím botanikům našim. Není účelem řádků těchto posuzovati spis ten důležitý, aniž vypočítávati zajímavosti floristické v knize uvedené. Však toho mlčením pominouti nemůžeme, že moravskoslezská flora vyniká velkou bohatostí svých dítek a to hlavně z té příčiny, že zastoupeny jsou u nás netoliko Sudetská a Karpatská flora, nýbrž částečně i flora alpská, k nimž druží se zajímavé rostliny krajin podunajských. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Ludvika Schlögla: Trh houbový v Uh. Hradišti. (*Der Pilzmarkt in Ung. Hradisch.*). Zvl. výtisk rak. botanického časopisu 1886. Č. 9. a 10. Nevelká, však obsažná práce tato vypočítává neméně než 60 druhů hub, jež na trh Uh. Hradišťský na prodej bývají donášeny a udává také jich naleziště. Zajímavo jest, že lid venkovský jednak rozmanité jedovaté aneb alespoň podezřelé houby na trh donáší a sám jí beze zvláštních nehod, jednak že zase jiné jedlé houby za jedovaté pokládá. Památnější z uvedených tu hub jsou lanýž černý (Tuber cibarium) a císařka (Amanita caesareus), kteroužto poslední výtečnou houbu sběratelé až do nedávna za jedovatou pokládali. Rozumí se samo sebou, že vedle uvedených hub v okolí Uh. Hradiště ještě mnoho jiných roste, jež na trh se nedonášejí. Ku zprávě celé připojen seznam lidových názvů, pod nimiž se ty které houby prodávají a tento seznam je věru rovněž tak záslužným, jako pojednání samo. Nebude snad od místa když seznam ten i na tomto místě*) uvésti si dovolíme: Jelenice (Tuber), čertův tabáček (Lycoperdon), smrha (Morchella), chřapáč (Helvella), Kozí brady (Clavaria), kladná huba k(tydnum), beranica (Polyporus umbellatus. P. frondosus), maso na špendlíku (Polyporus sulphureus), maso (Fistulina hepatica), hřib dubový (Boletus luridus), modřák, habrový kozák, jalovcový hřib, hřib hlohový nebo zlutý dubový (Boletus satanas, erythropus, lupinus, piperatus, cyanescens, radicans), vosík (B. rufus), kozák, lipový ko-

*) V závorkách jména vědecká.

záček (B. scaber), podborůvky. (B. luteus s. annulatus), máselničky (B. subtomentosus), pansťák (B. variegatus). janek (B bovinus). hřib (B. edulis), hřib královský (B. regius), kozák (B. aurantiacus), borový hřib (B. spadiceus), matrinka (B. aeneus), pečůrka (Agaricus campesotris, silvaticus, arvensis), lipůvky (A. mutabilis), holúbky (Russula), šafranica (R. lutea), kuřátka (Cantharellus cibarius), livy, karfiolky (Agaricus ostreatus, salignus, ulmarius), dubůvky (A. oreades), špičky (Marasmius, scorodonius), rezek (Agaricus deliciosus), kravina, syrůvka (Lactarius volemus), májůvky (Agaricus graveolens, columbella, pomonae, gambosum), václavky (Ag. melleus), křivánka (Ag. procerus), císařka, šafranica (Ag. caesareus.).

Prof. Jos. Klvaňa.

Záhady dějepisné. Rozlušťuje **Fr. V. Sasinek**. Seš. 2. **Jornandes a Slované.** V Praze, Urbánek 1886. 8° 31 str. Cena 20 kr. — V tomto sešitě dovozuje Sasinek na základě Jornanda, jenž psal kol. r. 550. po Kr., že Vendové za doby té bydleli západně od Karpat v Illyriku až po Adrii a pak západně od Visly po nesmírných prostorách klassické Germánie. Jinak rozuměl dotyčnému spisu Jornandovu Šafařík, klada ony nesmírné prostory (immensa spatia) východně od Visly, ačkoliv i on na str. 127. „Starožitností“ doznává: „Odkudž patrně, že okolo r. 494. v krajinách na levém boku Visly, v západním Polsku a Slezsku, anobrž i v Čechách a Lužicích, již Vendové bydleli, což poněkud i z Jornandových slov průvodné jest, anoť, ohledem na křivolaký tok té řeky, téměř možné není, aby který veliký národ okolo pramenů Visly bydlel, a v držení krajin na levém břehu jejím nebyl.“ — Kloníce se k náhledu Sasinkovu a uznávajíce závažnosť důvodů jím ve spisku tomto sestavených, nemůžeme přece nepodotknouti, že sporná otázka tato nebude rozluštěna pouhým studiem zpráv psaných, nespolehlivých to, namnoze nejasných, zmatených a neúplných zaznamenání špatně zpravených Řeků a Římánův, nýbrž že poslední a rozhodující slovo ve příčině té prosloví archaeologie, dosud arci od německých učenců jednostranně pěstovaná i využitkovaná. — Sešit 3. „Záhad“ přinese významné pojednání Sasinkovo „Tacitus o mravech Slovanů v Germánii.“ *V. H*

Dějiny zeměpisné jmenovědy. *(Geschichte der geographischen Namenkunde.).* Napsal dr. **J. J. Egli.** V Lipsku, 1886. vel 8°. Str. 430. Cena 10 mark. — Nová věda domáhá se knihou touto býti přijata do řady samostatných odborů lidské činnosti duševní: sloučenina to zeměpisu s jazykozpytem a do jisté míry s dějepisem. Za účel obrala si věda tato předně vyložiti smysl všelikých jmen zeměpisných (osad, vod, hor atd.), za druhé pak vyzkoumati a stanoviti zákony, dle nichž jmena zeměpisná vznikají. Dosavadní práce sem spadající byly samé studie zlomkovité, zabývajíce se jen jmény jisté země nebo jednoho národa, zhusta i jenom jmény porůznými. Curyšský univ. prof. Egli má zásluhu, že on první všecky ty jednotlivé potoky a řeky svedl v jedno moře, že postavil se u výkladu jmen zeměpisných na stanovisko nejširší, tot. světové, obíraje se zeměpisnými jmény všech dílů světa, všech národů, všech řečí. Je to práce přímo obrovská, předpokládající znalosť aspoň hlavních jazyků světových, jakož i ohromnou sečtenosť dotyčné literatury. Již r. 1870. vydal Egli slovník, vykládající zeměpisná jména celého světa, arci v jistém výboru (celkem 17.000), pod titulem: Nomina geographica, t. j. jména zeměpisná. Dílem tím položen základní kámen nové vědě: onomatologii, jejížto stavba dovršena nyní „dějinami“ této zeměpisné jmenovědy. Zajímavá kniha tato rozpadá se ve 3 části: I. má nápis „Jmenozpyt“ (Namenforschung) a podává historický přehled veškeré literatury, výkladem jmen zeměpisných se obírající, od autorů řeckých a římských počínaje až do samého r. 1885. Zmíněno tu více méně obšírně o více než *2000* spisech a článcích jmenoslovných a podáno zdání spisovatelovo o jich ceně a významu. Keltomanům se spisovatel arci nezavděčil, neboť všude staví přechmaty jejich v příslušné světlo. Nás arci především zajímají odstavce zabývající se dotyčnou literaturou slovanskou vůbec a českou zvláště. Ačkoli spisovatel sám na několika místech poukazuje k nezbytnosti, znáti jazyky slovanské při výkladu jmen slovanských, přece zdá se, že právě jmena slovanská nepatří mezi silné stránky jeho. Potřeboval tudíž spolehlivých zpravodajů o dosavadních pracích českých v oboru tomto. Jestliže však zvolený od něho český zpravodaj (prof. Jan Palacký, syn Fr. Palackého) nepodal dru. Eglimu jiných zpráv literárních, nežli které čteme v knize této, pak mezi oněmi četnými vědami, jimiž mnohostranný prof. J. Palacký se zabývá, onomatologie není. Zmiňuje se Egli sice velmi pochvalně o Fr. Palackého „Rozboru etymologickém místních jmen československých“, dotýká se též Dobrovského, Pelcla i Hanky, odsuzuje přechmaty Kollárovy v oboru tom, odsuzuje i Šemberu, ale o ostatních, zejmena novějších

českých pracích jmenoslovných neví ani toho nejmenšího. Ano snášelivý a nestranný celkem spisovatel strání v rozepři mezi Šemberou a Muchem (o slovanský či německý původ velké části místních jmen dolnorakouských) Němci Muchovi, který prý „přechmaty slovanské obratným způsobem odrazil.“ Není tuto místo k vyvrácení tohoto zcela nesprávného tvrzení; věc je příliš důležita, a vyžaduje samostatné úvahy. — Část II. knihy té zabývá se psaním a výslovností jmen zeměpisných, část III. a poslední pak sluje „jmenosloví“ (Namenlehre), a mluví se tu o sbírání materiálu jmen, o systematice materiálu toho a o zákonech či zásadách nové této vědy. — I přes některé nedostatky a nesprávné jednotlivosti podrží kniha tato na dlouhé doby vysokou cenu svou, obzvláště pro svou část bibliografickou. Jako pak kniha sama je ve světové literatuře unikum, tak je unikum i mapka k ní připojená, tot. „toponomastická“ mapka Švýcarska, znázorňující graficky, kteří učenci, ve které době se výkladem zeměpisných jmen švýcarských zabývali; zároveň naznačena tu poměrná hustota vysvětlených jmen v jednotlivých kantonech švýcarských světlejší nebo tmavější barvou. Pro přátely onomatologie, nejen německé ale i slovanské zůstane dílo to zajisté, pokud nebude spisu, jenž by si vývoj onomatologie slovanské za výhradný účel postavil, nezbytnou pomůckou. *V. H.*

Čechy v X. století. Píše **Fr. V. Sasinek.** V Praze 1886. 12°. 67 str. Cena 30 kr. — Neunavný badatel v oboru nejstarších dějin československých, Fr. V. Sasinek ve knížce této snaží se dokázati mylnosť některých dosud všeobecně za pravdivá pokládaných tvrzení o dějích v Čechách, na Moravě a na Slovensku za X. stol. a podepírá myšlenky svoje důvody, jichž nikterak na lehkou váhu bráti nesluší. V prvních dvou kapitolách dovozuje Sasinek, že Mojmír II. padl — nikoli teprva r 907., nýbrž již r. 902., že však zavraždění jeho nemělo za následek okamžitý pád říše velkomoravské; zejmena popírá, že by Uhři, jež Sasinek za té doby pokládá za kmen slovanský, byli Moravu spustošili; má spíše za to, že Morava dobrovolnou smluvou, snad již od r. 907., spojila se s Čechami a že byla již od té doby údělným knížectvím českým. — Další kapitoly spisku toho věnovány jsou církevním dějinám československým X. věku; Sasinek tu hájí zejmena náhled, že vypuzením učeníků sv. Methoděje nezahynula slovanská liturgie v našich vlastech jedním rázem, nýbrž že ještě po dlouhé věky udržela se vedle liturgie latinské. Nápisy dotyčných kapitol jsou: Slovanská církev po smrti sv. Methodia; církev cyrillo-methodějská v Čechách; sv. Prokop a opatství Sázavské; povaha slovanské církve v Čechách; kníže Václav, Svatý a Mučenník; chrám sv. Jiří na hradě Pražském. — Všem přátelům nejstarších dějin vlasteneckých budiž spisek tento vřele odporučen. *V. H.*

Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1884. (Vyňato ze IV. zprávy meteorologické kommise přírodozpyteckého spolku v Brně.) Činný a čilý spolek přírodozpytecký v Brně uveřejňuje dobou poslední zvláštní zprávy o meteorologických pozorováních na Moravě, které netoliko velmi záslužny jsou samy o sobě, nýbrž i relativně všestrannou zevrubností se vyznamenávají. Poslední zpráva (IV.) pojednává o meteorologických pozorováních v r. 1884. Roku toho bylo na Moravě a Slezsku 189 meteorologických stanic pozorovacích. Z těchto položen nejseverněji Javorník (50° 25′), nejjižněji Břeclav (48° 45′), nejvýchodněji Jistebna (36° 33′). nejzápadněji Dačice (33° 6′). Nejníže leží Břeclav (152 m.). nejvýše Sněžka Špiglická (1215 m.). Nejvyšší pozorovaný tlak vzduchu byl 1. ledna v Napajedlích (760 mm.), nejnižší na Sněžce 20. prosince (636·7 mm.). Tu ovšem pro velkou výšku pozorovací nejvyšší tlak v roku (dne 31. října) obnášel pouze 669·5 mm. Nejvyšší průměrnou teplotu roční mají: Brno a Lechovice (9·3°), pak Uh. Brod (9·2°); nejnižší Gabel u Vrbna (4·1°). Sněžka, jako vysoká hora, má ovšem průměrnou roční teplotu 2·9°. Největší tepla byla r. 1884.: 17. července, kde na slunci bylo na Sněžce 23·4°, ve Zdánicích 36°, Moskovicích 36·5°. Zima nejtužší byla v Drömsdorfu (Dremlovicích u Libavé) 30. listop. a 1. pros. (20°) a tolikéž — 20° v Heřmanicích a Goldstýně dne 2. prosince, na kterýžto den všude byly tuhé mrazy. Co do množství srážek (dešťů, sněhu) bylo jich nejvíce v Sudetských krajích, pak okolo Lysé hory na Slezsku a v okolí Nov. Města v českomor. pohoří. Nejméně srážek vykazují kraje nejjižnější Moravy. Číselně nejvíce (ze stanic, na nichž ustavičně pozorováno) měly Dremlovice (1518 mm.), nejméně Slavkov (343 mm.). Nejvíce děště ve 24 hodinách naprselo 19. června ve Visle 115·8 mm. a v Jistebně téhož dne 101·3 mm., kdežto průměrně největší děště ve 24 hod. dosahují u nás výše 30—40 mm. Nejprudší déšť padl 3. července v Lázích u Kelče, kde za 2 minuty napadlo 28·2 mm. vody, což na 100 sekund činí 23·5 mm., kdežto průměrně na tuto dobu u nás 0·345 mm. připadá. Nejvíce deštivých a

sněžných dnů bylo na Sněžce (220) a ve Slavicích u Třebíče (189), kdež také nejvíce bouří (29) a krupobití (8) bylo. Nejméně deštivých dnů vykazují Kladruby u Náměště (56). — První sníh padl u Klepáčova za Sobotínem (2. října), v Rymařově, Gablu a na Sněžce (3. října), poslední 29. května v Heřmanicích, Gablu, Klepáčově a Dremlovicích a 18. června na Sněžce. Nejméně naprosto jasných dnů (11) měl Nový Jičín při 218 zachmuřených dnech, nejvíce jasných (141) Přestavlky při 104 zachmuřených. Co do větrů pozorovati na některých místech jistou stálosť, podmíněnou zajisté polohou toho kterého místa. Nejprudší větry vály v lednu (24. ledna „orkány“ po celém území) a v říjnu (17. a 18. také orkánovité v celém území) i v prosinci, v lednu nejvíce jižní a západní, v říjnu západní a jižní, v prosinci tolikéž. Rok 1884. byl celkem rokem suchým, zima a jaro byly teplejší, léto a podzim o něco studenější než jindy. Únor, srpen a září byly většinou suché, červen, červenec a říjen většinou mokré měsíce. — Z připojených fänologických*) pozorování uvedeno budiž jen, že hrušky na p. kvetly u Karlova při Zidlochovicích 24. dubna, v Dětřichově u Berouna až 26. května, žito kvetlo v Buchlovicích 20. května, na Roudnu (Rautenberg) až 26. června, žalo se u Karlova 7. července, na Roudnu až 17. srpna. První skřivánek pozorován v Slavicích 31. ledna, v Heřmanicích na Slezsku však až 10. března, kukačka ve Zdánicích 16. dubna, na Roudnu 7. května, vlašťovka ve Vranově 1. dubna, v Molenburku u Sloupu až 10. května atd. Faenologickými těmito pozorováními končí zpráva ta o 175 tiskových stránkách. Přidány jsou k ní dvě mapy o srážkách, větrech a teplotě na jaře i v létě a na podzim i v zimě. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Ulfilas a glagolské písmo. Rozjímá **Fr V. Sasinek**. V Praze u Fr. A. Urbánka. 1887. 12° Cena 25 kr. — Není snad otázky v oboru slovanského jazykozpytu, jež by častěji byla přetřásána, nežli otázka prvotního písma slovanského. Nejpřednější učenci naši (Dobrovský, Kopitar, Šafařík, Geitler, Miklošič a. j.) různá pronesli ve příčině té mínění: jedni glagolici, jiní kyrilici za písmo, sv. apoštoly slovanskými na Velkou Moravu přinesené, a tudíž za nejstarší písmo slovanské považují. Prohlédneme-li příčiny nesnáze této, nabudeme přesvědčení, že dílem nedostatek památek písemných, dílem jednostranné posuzování legend a jiných pramenů historických z doby té pocházejících práci znesnadňovalo. Obtíži této hleděl se vyhnouti, a nový vskutku překvapující názor nám předložil, ve spisku svrchu uvedeném prof. Fr. V. Sasinek, jehož objasnění různých záhad dějepisných u čtenářstva našeho se zálibou se potkalo. — Spisek Sasinkův, jenž jest psán slohem pěkným a všude doklady dějepisnými opatřen, rozvržen jest ve tři části: V prvém oddílu pojednává spisovatel o německo-gotském písmě sv., popíraje, že by od Ulfila pocházelo; v druhém dílu vypisuje a rozebírá kriticky dosavadní hlavní studie o slovanském písmu prvotním (domněnku Dobrovského, Kopitarovu i Šafaříkovu), až konečně v části třetí dospěje ku přesvědčení, že původcem slovansko-gothského čili glagolského písma a překladatelem bible do slovansko-gothské čili glagolské mluvy jest Ulfilas, biskup podunajských slovanských Gothův čili Getův. *Y.*

Národopisné články o Moravě. Za posledních let počíná se obraceti zaslouženou měrou pozornosť celého českého národa ku nevyčerpatelným a dosud namnoze ještě netknutým zdrojům moravského národopisu. Ku souborným, samostatně vydaným spisům předního ethnografa moravského, prof. Bartoše, řadí se již četné články v časopisech pražských, probírající jednotlivé kmeny moravského lidu po stránce národopisné. Ačkoli nevyšly dosud samostatně, ba snad právě proto, aby zůstaly v evidenci, zasluhují býti registrovány jakožto materiál pro budoucí důkladný národopis moravského lidu. — Duševní život mor. Slováků obral si za předmět studií svých dr. J. Herben, jenž uveřejnil ve Slov. Sborníku (1883. a 1884.) originálně a poutavě psané články: „Život slovácký chlapců“ a „Život slovácký děvčic.“ Jejich povaha, písně a hry. V roč. 1886. je od něho podobný článek: „Bratři naši v Dolních Rakousích“, zabývající se zapomenutou, germanizaci v šanc vydanou větví lidu kdysi moravského. Od téhož spisovatele přinesl „Pokrok“ řadu feuilletonů nadepsaných „Ze slovácký dědin.“ — Obzvláštní pozornosť vzbudil vřele psaný delší článek „Z moravské Slovače“ od pí. M. Červinkové-Riegrové v loňských (1886.) Květech. — Jinou, zevnější stránku mor. Slováků obral si za předmět pozorování svého velepilný spolupracovník náš prof. J. Klvaňa,

*) Zjevoslovných t. j. pozorování, týkajících se jednotlivých pravidelně každým rokem se naskytujících úkazů přírodních, na př. přilétání ptactva, rozkvetání rostlin atd.

jenž v loňském (1886.) Světozoru uveřejnil řadu pěkně psaných článků „O národních krojích na Mor. Slovači“, podávajících výmluvné svědectví o bohatosti a leposti národního kroje našich Slováků a Slovének; hojné illustrace Šímovy a Mukařovského znázorňují text. Čtouce články tyto, nemůžeme zatajiti podivení, ano rozhořčení svého nad tím, kterak mohl spisovatel známého díla „Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien“ (1861. str. 256.) napsati o našich Slovénkách, že „se nosí nevkusně“ (geschmacklos)! Je věru svrchovaný čas, důkladným dílem ethnografickým o Moravě čeť její v širších kruzích rehabilitovati. — Valachy mor. oblíbil si ode dávna Mat. Václavek, jenž ve Slovanském Sborníku 1885. podává pod názvem „Dožinky na mor. Valašsku“ národní písně, jimiž valaští ženci a žnečky doprovázejí každý krok svůj v době dožinek. Písně ty sladí lidu našemu krušnou práci; nikde v nich není moderního světobolu, ze žádné nevane rozmrzelosť, všude jen veselá mysl a radostná chuť ku práci, pravá to filozofie života, jak ji na celém světě jenom u slovanského lidu nacházíme. — Hanáky konečně vybral si prof. V. F. Vykoukal, jenž sám jsa Čechem z království, za krátkého pobytu svého v Příkazích na Hané národopisnou stránku Hanáků bystře prohlédl. Ve Světozoru 1886. čteme od něho hanácký jídelní lístek pod titulem „Za hanáckým stolem.“; „V hanácké dědině“ pak zove se jiný pěkný, řízným hanáckým humorem opepřený článek o povaze a životě hanáckém, uveřejněný v kalendáři Ústř. matice školské na r. 1887. — Všechny kmeny moravské konečně zahrnuje článek slov. spolupracovnice naší pí. Fr. Stránecké „O národním ornamentu moravském“ ve Květech 1886. s četnými ukázkami mor. vyšívání pěkně kreslenými uveřejněný, psaný s velikou láskou ku předmětu tomu a osvědčenou znalostí. — Jest to nad míru potěšitelný zjev, že přichází národní zachovalost Moravy v Praze, duchem západním mnohem více zasažené, ku cti. Jen takovým způsobem možno bude národu českému dojíti pravého národního obrození. *V. H.*

Vzory národní docházejí svého ocenění. Vyšívání naše národní zásluhou vlasteneckého spolku muzejního postaveno jest před celým světem na místo čestné, i vládkyně světa, vrtkavá moda, vydává skvostům našim národním povinný hold. Cílý ruch slovanský ozývá se k nám se všech stran, a již nyní s potěšením pozorujeme, že naše sázenice požehnaná počíná se ujímati a brzo brzoučko květem vonným se zaskví.

Také naše pilné a obětavé dámy olomucké přičiňují se, by vzorky národní zavedly prakticky do příbytků svých.

Na příklad uvádíme zde nad míru obětavou vlastenku, paní Miloslavu Procházkovou, která listem svým „Náš kroj“ zvaným poučuje nás, jakým způsobem vlastenecké dámy nositi se mají, aby nejen ústy, nýbrž i svým krojem světu hlásaly, že jsou věrné dcery matičky „Slavie“. Dále paní Adleta Hrubá, majitelka gal. obchodu, přičiňuje se, by na náčiní, vějíře a jiné předměty ozdoby moravské přenesla. Skutečně mnohé překrásné service stolního náčiní, sklenic a vejířů, vzorky národními zdobené ve svém obchodu ku prodeji chová.

Aby národní vzorky moravské v praktické upotřebení i dále se rozšířily, vstoupila v kroužek ten úzký také paní Berta Sojková a chystá dílo „Vzory lidu slovanského na Moravě v křížkové a stehové technice provedené“ k tisku.

Neunavně s pílí a potěšením kreslí mladá naše vlastenka překrásné národní vzorky moravské, ze sbírek muzejních vybrané, sama na kámen, a již tento měsíc dílo toto v barvotisku vyjde.

Těšíme se upřímně na dílo paní Sojkovou připravované a odporučujeme je již napřed všem vlastenkám a školám národním. Doufáme, že za krátký čas nejen v salonech našich, nýbrž i v chatrčích album „Vzory lidu slovanského na Moravě“ rozšířeno bude. Neleží tedy vyšívané skvosty naše v muzeu vlasten. spolku olomuckého ladem, nýbrž svědkové tito dávné kultury slovanské jsou nám pomůckami, abychom samostatnosť a pravou národnosť slovanského národu poznenáhlu nabývati mohli. *V. H—ová.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

V neděli dne 20. února 1887. konala se valná hromada v místnosti „Matice školské“ v Olomouci. Za nepřítomnosti p. předsedy, veledůst. pana hraběte A. d'Orsay, který funkcemi církevními zaneprázdněn byl, zahájil valnou hromadu p. místopředseda, dr. Hynek. — Především podal zprávu pokladník p. dr. Pokorný, dle níž jmění spolkové 2542 zl. 72 kr. na hotovosti obnáší. Na to následovala zpráva

jednatele p. E. Bufky. Týž zmínil se na prvním místě o úmrtí zakladatele spolku a redaktora muzejního časopisu, jehož památce vzdána počesť povstáním všech přítomných; dále vytkl potěšitelný ruch minulého spolkového roku, který se ve značném rozšíření sbírek a v obeslání čtyř výstav: v Praze, v Kutné Hoře, v Táboře a ve Vídni s výsledkem nad míru uspokojivým jevil. Na konci zprávy té však podotkl p. jednatel, že obecenstvo nepodporuje snahy spolku tou měrou, jak by toho zasluhoval. Jest počet členů na začátku 4. roku činnosti spolkové menší, než v roku prvním, ačkoli žádný spolek nepodává tolik výhod, jako vlastenecký spolek muzejní, zasýlaje svým členům muzejní časopis franko a zdarma. I vyslovil naději, že obecenstvo hojným přistupováním za členy odmění snahy výboru a vlasteneckému spolku muzejnímu ku výsledkům ještě utěšenějším dopomůže. Výborem navržený rozpočet na rok 1887. v plném znění schválen. A sice povoleno: 1. na papír a tisk časopisu s illustracemi 700 zl., 2. na kopání, badání přírodopisná a zakupování památek 250 zl., 3. na nábytek a adjustování sbírek 145 zl., 4. na poštovné 63 zl., 5. na kancelářské potřeby, otop, čistění a malbu 97 zl., 6. na jiná vydání 96 zl. —

Pak přikročeno k volbám, jež měly následující výsledek: zvoleni pro rok 1887. do výboru pp.: JUDr J. Ambros, koncipient v Olomouci, E. Bufka, účetní v Olomouci, J. L. Černý, jen. zást. „Slavie“ v Olomouci, JUDr. J. Hynek, advokát v Olomouci, vp. R. Kašpar, em. děkan v Olomouci, vp. Fr. Koželuha, professor v Prostějově, vp. M. Kráčmer, kooperator v Olomouci, J. Kramář, měšťan v Olomouci, F. Kreutz, professor v Olomouci, vdp. hrabě A. d'Orsay, kanovník v Olomouci, MUDr. Fr. Pokorný, lékař v Olomouci, Frt. Slaměník, řed. v Přerově, J. Sytko, inspektor okr. v Olomouci, MUDr. J. Wankel, lékař v Olomouci, vp. Ig. Wurm, poslanec v Olomouci. Za revisory účtů zvoleni na rok 1887 pp.: J. Mádr, professor, K. Sojka, ředitel tiskárny, vp. J. Vyvlečka, katecheta, vesměs z Olomouce. —

V ustavující schůzi, kterou krátce po valné hromadě výbor nově zvolený odbýval, rozděleny jsou jednotlivé funkce tímto způsobem: předsedou veledůst. p. hr. A. d'Orsay, místopředsedou dr. J. Hynek, pokladníkem dr. Frt. Pokorný, jednatelem E. Bufka, prvním kustodem a redaktorem dr. J. Wankel, druhým kustodem děkan R. Kašpar, knihovníkem prof. Kreutz a opatrovatelkou vyšívání paní V. Havelková.

Zaznamenati jest nám vzácnou návštěvu v místnostech našeho spolku gospod. Štěpána Popoviče, přednosty odboru pro nár. hospodářství v srbském ministerstvu, který do Olomouce zavítal, aby se přesvědčil o zařízení našeho muzea a našemu spolku dar královny srbské Natalie, drahocenný to koberec, odevzdal. — Ve schůzi výborové usneseno odevzdati p. Popovičovi několik kusů vyšívání národního, jakožto dar pro královnu Natalii, která, jak pozdější zprávy oznamují, vzájemný dar ten blahosklonně přijala.

Také vzato s velkým potěšením u vědomosť sdělení, že se pomýšlí na to, zaříditi v Srbsku muzeum dle vzoru našeho spolku a klestiti tak dráhu intencím, jež spolek náš za heslo své přijal.

Dále vítal spolek náš ve středu svém pana Felixe Laye z Vídně, jenž jest znalcem na slovo vzatým a sběratelem pilným vyšívání národního.

Týž věnoval obzvláštní pozornosť sbírce národního vyšívání a prohlásil svůj nelíčený a nadšený obdiv nad pracemi lidu našeho. Zdá se, že pověsť o našem muzeu, pověsť o sbírkách stále a stále rostoucích proniká čím dále, tím více do nejširších vrstev národa našeho; neboť vedle návštěv, kterých se nám dostává z dalekých krajin, jsou návštěvy našeho nejbližšího venkova úkazem toho nejpotěšitelnějším.

Ze všech stran, z měst i dědin moravských, co den ohlášena jest návštěva členů muzejních i nečlenův, a k tomu druží se časté korporativní prohlídky sbírek muzejních, pořádané buď obcemi pokročilými, neb spolky národními. Tak zavítali k nám občané z obce Tršické, Penčické, Olšanské, Chvalkovské, dále spolek dělnický v Olomouci. Zvláště četná však byla společnosť z farnosti kralické, přivedená dne 24. března vel. p. Daňkem. Záliba, s jakou naše sbírky si prohlíželi, krásné dary, jež přinesli, nejlepší poskytují důkaz, že právě lid náš pochopil dosah muzea vlasteneckého.

Uvážíme-li četné dary, zvláště sl. záložnami věnované, popředně však veliké dary vysokým sněmem a vysokou vládou poskytnuté, můžeme blahé budoucnosti vstříc hleděti a nevyslovujeme jiného přání, než aby dosavádní pp. členové nezapomínali roční příspěvky své.

Vloni dostalo se nám od země 200 zl. a od státu 500 zl., a letos od země 400 zl a od státu opětně 500 zl. — skvělé to odměny, bez níž bychom asi sotva se zdarem a úspěchem vytrvati mohli na dráze započaté a podniknouti to, co našim svatým a pevným předsevzetím bylo, jest a bude!

Členy přistouplé uvádíme níže ve výkazu zvlášním. —

Sbírky vlast. spolku muzejního.

Sbírky muzejní za posledních měsíců rozmnoženy jsou následovně:

Přírodniny darovali: P. Fr. Spáčil, c. k. setník-auditor v Olomouci: krásný bílý korál a kus zkamenělého dřeva z ostrovu Ligri; p. F. Ryml, správce v Šelšicích: kus zkamenělého dřeva; paní Lucie Bakšová z Ořechoviček: ohromný amonit z okolí Boskovic; p. L. Černý, zástupce banky „Slavie“ v Olomouci: velký kus zkamenělého dřeva z Čech.

Památky pravěké darovali: p. S. Mucha, stavitel: velmi krásný, hlazený, kamenný mlat a přeslen, nalezené u Plumlova; p. Václ. David, učitel v Olšanech: kamennou sekyrku hlazenou a tři přepěkně pracované pazourkové šípy; p. S. Kráčmar, rolník v Mor. Huzové: kus pravěké popelnice; pí. Lucie Bakšová z Ořechoviček: více praehistorických předmětů, mezi nimi velmi ostrouhaný pravěký žernov a kamennou zajímavou sekyrku. Všecky tyto věci vykopány byly na staroslovanském hradišti u Ořechova. Konečně darovalo muzeum Stralsundské, požádáno byvši p. drem. Wanklem, celou sbírku nástrojů pazourkových prostřednictvím kustoda dra. Bayera.

Sbírka mincí opětně jest rozmnožena: p. Tomáš Hájek z Nezamyslic a p. J. Běhal z Olšan: několik pěkných mincí stříbrných; p. Zd. a Lud. Černý, stud. v Olomouci, 31 rozličných mincí.

Do sbírek historických památek přispěl: p. S. Kaňák, starosta v Seloutkách, koženým ornátem ze 16. století.

Z novějších předmětů darovali: p. cís. rada dr. Fr. Groh, ředitel zemské nemocnice v Olomouci, více zajímavých předmětů z Tater; p. Jos. Orsák z Nov. Hrozenkova, dřevěné krásně vyřezávané národní formy na potištění plátna a jiných látek.

Sbírky národního vyšívání také se poslední čas rozmnožily jednak koupí překrásných výšivek, jednak také mnohými dary: p. Jos. Kunert, učitel ve Všemině, daroval tři kusy krásného vyšívání valašského; p. J. Janík, studující v Přerově: aksamitku a kytici hanáckou; p. J. Zapletal, majitel domu v Olomouci: krásný, úplný vyšívaný přístroj hanácký na koně z r. 1815.: p. F. Vaculík, bohosl. v Brně, daroval: šest kusů vyšívání valašského; p. J. Nečesaný, starosta v Mor. Huzové: dvě hanácké kazajky a pás: vel. p. Kubánek, farář v Němčicích: velmi krásné vyšívání hanácké; vel. p. J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci daroval: mnoho kusů vzácného vyšívání valašského ze Vsacka.

Členstvo vlast. spolku muzejního.

Výkaz XII.

Od počátku roku 1887. přibyli tito členové:

A. Zakládající: paní Jos. Černochová v Olomouci; pan Alexander Jiříček, redaktor „Našince“ v Olomouci; sl. občanská záložna ve Vyzovicích; vel. p. Fr. Ocásek, kaplan ve Fulneku; vel. p. Jos Vyvlečka, katecheta gymnaz. v Olomouci; vel p. P. Karel Vodička, minorita v Krňově.

B. Řádní členové: p Beneš Ed., c. k. cestmistr v Želetavě, p. Beneš K., professor v Prostějově, sl. Beseda občanská v Určicích, p JUDr. Blahovec A., advokát v Třebíči, p. Brejcha M., ředitel pivovaru v Mnich. Hradišti.

P. Cahel Frt. v Hradšovicích u Uher. Brodu.

Sl. čtenářský spolek „Břetislav“ v Břeclavi, sl. Čtenářský spolek v Záhlenicích, sl. Čtenářsko-pěvecký spolek v Žešově.

P. David Václ., učitel v Olšanech, vel. p. Dohnal, farář v Komárově, p. Drápal Jan v Olomouci, veled. p. P. Dungel, probošt kláštera v Kotvíku, vel. p. P. Dvorský, rektor a professor v Mor. Třebové.

P. dr. Florinský, professor v Kyjevě v Rusku, pí. Foukalova Anna z Dolan, vel. p. Frühbauer V., katecheta v Chotěboři.

P. JUDr. Hanák, notář v Třebíči, vel. p. P. Havránek, člen řádu milosrd bratří v Praze, sl. Hellerova Louisa, sl. Hradečná M. ve Frenštátě.

P. Cholava Štěpán, professor v Olomouci.

P. Jelínek J., okr. školdozorce v Třebíči, p. MUDr. Joklík Šev., lékař v Kyjově.

P. Káčer J., prof. v Třebíči, p. Kaňák J., starosta v Seloutkách, vel. p. Klempa Jan, farář v Linci u Trnavy, p. Kožený J., professor v Táboře, vel. p. Krejčí Fr., spirituál v Kroměříži, p. Křenek Frant., obchodník ve Frenštátě, vel. p. dr. Th. Kubíček Jan, professor theolog. fakulty v Olomouci, p. Kynský Emil, lékárník v Olomouci.

P. Libinský J., přednosta stanice v Třebíči, p. dr. Lošťák J., advokát v Mnichově Hradišti, p. Lorenc J., vinárník v Třebíči, vel. p. Lysý Karel, farář v Horní Lhotě.

P. Málek B., mlynář v Plumlově, p. Mašička Vend., učitel v Dřevohosticích, p. dr. Matyáš F., státní nadvládní v Olomouci, p. Maťcha J., rolník v Topolanech, p. Měšťan F., mag. farmacie v Třebíči, p. Mucha, stavitel v Plumlově.

P. Nedbal Fr., učitel v Plumlově.

Sl. Občanská beseda v Náměšti, slav. Okresní učitel. knihovna Brněnská.

Vel. p. Pacholík Alb., praeses konventu praemonstr. na Sv. Kopečku, p. Pečenka Ad., c. k. okr. inženýr v Mladé Boleslavi, p. Pittnerovo knihkupectví v Prostějově, p. dr. Pohl A., advokát v Třebíči, p. Pospíšil J., učitel ve Vel. Bystřici, p. Pouchlý A., c. k. major u drag. pluku ve Zdounkách, p. Přichystal, hostinský v Tovačově, p. Pukl Jan, učitel v Prusenovicích.

P. Sauer Arnošt, hostinský v Olšanech, vel. p. Sedlečka Al., kooperator v Lanžhotě, pí. Šebestová Aug., choť účetního při cukrovaru ve Vel. Pavlovicích, p. JUDr. Skrejšovský v Praze, p. Smažinka Jan. nadučitel ve Vrchoslavicích, pí. Sojková Berta, choť ředitele tiskárny, sl. společnosť „Kufráci“ v Jaroměři v Čechách, p. Stavěl Libor v Bejstrošicích.

P. Vitásek Jan, učitel v Mor. Ostravě.

P. Wolf, stavitel v Třebíči.

P. Zapletal Jan, učitel v Plumlově, sl. Zedníkova Božena v Brně, p. Zlámal Jos., lesník v Kostelanech u Zdounek.

Dary. P. Chytil Jan v Drahotuších 1 zl., slavná Ústřední záložna roln. v Olomouci 20 zl., sl. Rolnická záložna ve Chvalkovicích 5 zl., sl. Roln. záložna v Kojetíně 5 zl., sl. Roln. záložna v Čechovicích 1 zl., sl. Rolnická záložna v Těšňovicích 10 zl., sl. Rolnická záložna v Dolanech 5 zl., pí. Kusá J. v Brně 2 zl., sl. Učitelská okr. jednota Šumbersko-Zábřežská 2 zl., vysoký zemský sněm moravský 100 zl., vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování 500 zl., veled. p. P. dr. Brém, probošt na Sv. Kopečku 1 zl., slavná Záložna občanská v Plumlově 5 zl.

Vyzvání

ku všem členům a příznivcům vlasteneckého spolku muzejního olomuckého!

Malovaná vajíčka, jichž v krajích slovanských za dárky velikonoční se používá, daleko větší mají význam, než lid náš snad by se domníval. — Jsouť ona, abychom tak řekli, posledním vzácným zbytkem individualní ornamentiky slovanské, až podnes lidem naším venkovským pěstované.

Ozdoby zajisté, jimiž vajíčka velikonoční opatřena bývají, ať jsou malovány, ať škrabány, ať nalepeny, jsou ornamenty zcela zvláštními, jen národu slovanskému vlastními. Zvláště zajímavo jest, že v úzké jsou příbuznosti s ornamenty na starožitných nálezech kovových i kamenných se vyskytujícími, ba že i na vyšívání národním žen slovanských ve stejné podobě se nalézají.

Poněvadž tedy malovaná vajíčka valně prospěti mohou studiu o ornamentice, ladnosti, harmonii barev, i individualitě umělecké národu slovanského: dovolujeme se obrátiti nyní, kdy doba svátků velikonočních se blíží, na všecky příznivce své s tou uctivou prosbou, aby sbírky malovaných vajíček muzeu vlasteneckému, jako roku loňského, též letos laskavě věnovali.

Sejde-li se větší zásoba vajíček takových, přičiní se výbor vlasten. spolku muzejního v létě zvláštní výstavu vajíček malovaných uspořádati a neopomene též v časopisu spolkovém obšírněji o významné stati této národního umění našeho pojednati.

Všeliké zásylky adresovány buďtež laskavě *na redakci muzejního spolku v Olomouci, (Blažejské náměstí, číslo 5.)*

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: Provolání ku členstvu vlasten. muzejn. spolku olomuckého.— V. Houdek: O starosloranských hradech (Se 2 obr.) — Františka Stránecká: O srovnalosti místních jmen „Halič“ a „Hall“. — Eduard Peck: Pověsti o černokněžnících. — Lucie Bakešora: Praehistorické památky. I. Poloostrov Krym. (Se 4. obr.) — Hynek Krch: O čtění studánek, kamenů, stromů — Dopisy: Z Uh. Hradiště od prof. Ign. Tháče. — Z Kokor od P. Daniela Deutsche.—Ze Křtin od J. W. — Drobné zprávy: H. Krch: Litera X. na úrodnicích slovanských — Paručinky. — Jos. Nevrla: Počítací známky. — Fr. V. Sasinek: Barvení a vyšívání u Slovanů. — V. H.: Archaeologický sjezd ve Štětíně. — Nové muzeum národopisné v Berlíně. — Prof. Jos. Klvaňa: Podzimní tah ptačí v okolí Uher. Hradiště. — Poznámka ku rybám moravsko-slezským — Želva evropská na Moravě a Slezsku. — Lebka tura pižmového. — V. H.: Osady moravské založené před 100 lety. — Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

„Časopis vlasten. spolku muz. v Olomouci“ o 1 až 3 arších vydává se ve lhůtách čtvrtletních jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25 zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor Dr. Jindřich Wankel. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 14. Vydáno v červnu r. 1887.

Příspěvek k ocenění praehistorické kultury slovanské.

Podává J. V.

Nestará-li se historie naše o to, aby způsobem povinným čest dávnověkých předků našich hájila, připadá úkol ten vděčný archaeologii, vědě mezi vlastenci našimi, bohužel, nedosti posud pěstované. A s potěšením doznáváme, že nálezy v lůně země, v pohanských hrobech, jakož i v jeskyních od pravěku předky našimi obydlených objevené, ač mrtvy jsou, přece mocný, ano neklamný podávají světu důkaz o veliké vzdělanosti praobyvatelů vlasti naší moravské. Na důležitosť krásných umělých nástrojův a zbraní kamenných, též na význam nádob různých, ozdobami podobnými výšivkám slovanským opatřených, častěji v listu tomto již poukázáno bylo.

Všimněme si proto dnes jednoho odvětví kultury, jež do dob nejnovějších učenci německými Slovanům upíráno, a teprva v posledních dnech drem. Wanklem čestně obhájeno bylo; jest to slévárnictví.

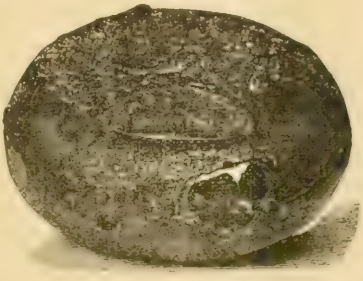

Dutý prsten ze železa ulitý, nalezený v Býčí skále.

Roku 1872. dal totiž badatel náš v oboru archaeologie, dr. J. Wankel, překopávati za příčinou výzkumův starožitných jeskyní „Býčí skálu“ zvanou: jest s dostatek známo, že neunavná práce jeho skvělými výsledky pro vědu naši korunována byla.

Již v předsíni jeskyně té odkryl zajímavé pohřebiště vojvody, jenž tam na hranici spálen byl a s nímž také ženy, družina i koně utraceny byly. Vůkol velkého spáleniska tohoto přišlo se pak asi na čtyřicet koster mladistvých dívek a několika statných mužů, dílem celých, dílem rozházených; dále na ozdoby zlaté i bronzové, na náramky a perly skleněné i jantarové, na střepiny různé, na železné nářadí a pod.

Všechny tyto předměty ležely v pestré směsici rozházeny a pokryty byly množstvím spáleného obilí; ležely bezprostředně na začernalé, utlučené hlinité půdě jeskynní, a zasypány byly mohutnými balvany vápencovými, pak pískem a štěrkem.

Když hrudy vápencové odstraněny byly, nalezeno bylo pod nimi nejen žáriště, kostry a drahocenné předměty, nýbrž v nejzazší části předsíně také místo na 20□ m. široké, jež předměty jiného druhu pokryto bylo.

Ve velkém množství popele a uhlí ležely tam takové předměty, s nimiž možno se shledati v míře toliké jen v dílnách na nástroje kovové. Tam nalezl dr. Wankel na hromadě plech bronzový, namnoze

pořezaný a polámaný, velké plochy slité z bronzu, bronzové držáky z kotlů, hromady beztvarých kusů železa polokutého, velikánská kladiva, železné pruty, těžké železné palice a klíny, kleště, kovadlinu, železné srpy, klíče, kladiva, hřebíky a nože, dále kuté hole železné a formy na lití.

„Z povahy těchto nálezů, ze způsobu uložení jejich a ze zásoby surové hmoty ku spracování přichystané s jistotou lze souditi, že zde byla dílna, kdež po delší dobu nejen železo, nýbrž i spěž se kula a spracovávala.“ [1])

V mínění tomto potvrzuje nás ještě více ta okolnosť, že na většině nástrojů nalezených, zvláště na kladivech železných, poznati jest, že jich více nebo méně upotřebeno bylo. Ano některé z nástrojů ještě ani nebyly zúplna dohotoveny, z čehož nabýváme přesvědčení, že v dílně této po dlouhou dobu bylo pracováno. Konečně nalezeny byly v jeskyni též formy na slévání, jedna bronzová, jiná kamenná.

A poněvadž většina nálezů ornamenty různými opatřených má ráz doby halštatské sotva se mýlíme, tvrdíme-li, že slévárnu v Býčí skále již do století IV nebo V. př. Kr. počítati můžeme.

Ze předmětů na žárovisku objevených však zvláštní důležitosti pro nás nabyl dutý prsten ze železa ulitý, a proto věrně dle skutečnosti jej tuto vyobrazujeme. (Viz str. 49.)

Průměr zevní prstenu toho jest 43 mm. a průměr vnitřní 20 mm.; jest tedy 23 mm. tlustý. Uvnitř jest dutý, stěny jsou na 2 mm. silny, ač ne všude stejnou měrou. Váží 22 gr. a specifická váha jest 6.98. Pozůstává z šedého, jemnozrného železa litého, v němž chemik dr. Edmund König valnou část kostíku uznamenal. Nasvědčuje tomu hlavně křehkosť litiny; tak také když naň při kopání bylo naraženo, utrpěl na zevnější straně dvě malé nepravidelné rány. Na přední stěně v pravo od otvoru viděti jest zřetelně vroubek litím povstalý, a v levo ubroušené místo, průměru 8 mm., kterýmž kovovina roztavená lita byla. — Prsten byl tedy asi lit ve formě ze dvou částí složené, jež kolmo postaveny byly. Na vnitřním obvodu jest prsten otevřen a pozorovati tam lze rozsedlinu 3 mm. širokou, která, jakož i u jiných dutých prstenů bronzových v Hallštatu i jinde nalezených shledáváme, k tomu sloužila, aby jádro hliněné uvnitř formy takto se udrželo v prosté poloze, až by kovovina potřebná formu úplně vyplnila.

Důležitý objev tento, když o něm dr. Wankel na veřejnosť zprávu byl podal, vzbudil přirozeným způsobem polemiku velikou, kteréž se chopil nejprve dr. L. Beck z Biberichu v časopisu „Archiv für Anthropologie“ (XII. 92.). Pomlčeti nemůžeme, že kritik psal tehdá v tónu, jakéhož mužové vědou se obírající zřídka kdy užívají Upíral hlavně dru. Wanklovi, že by staří byli znali železo slévati; neboť počátky umění slévárnického dlužno prý klásti až do století 17., kdy pomocí síly vodní a mocnějších fukačů stupeň žáru zvýšen byl. Obviňoval jej též z tendenčnosti; jistotně spoléhal více na neklamnosť svých subjektivních názorův, nežli na nepředpojaté studium.

Dále dokazoval dr. Beck, že prsten zmíněný nemůže býti ulit ze železa, nýbrž spíše shotoven z plechu; jelikož dutého „uzavřeného“ [2])

[1]) Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien. VIII. B. Nr. 10—12.

[2]) Podotknouti však nutno, že přívlastku tohoto dr. Wankel nikdy ve svých zprávách neužil.

prstenu z litiny nedovedli prý shotoviti nejen staří, nýbrž dosud ani naši průmyslníci toho prý nedovedou. Konečně dovolával se obecenstva, aby mu svědectví vydalo, a žádal dra. Wankla, aby dokonalou analysí lučebnou a neklamnými doklady fysikálními dokázal, že materiál jeho prstenu skutečně jest litým železem. —

Roku 1880. přivezl dr. Wankel prsten zmíněný v čas výstavy předmětů předhistorických a anthropologických, pořádané společností německých anthropologů, do Berlína, při kteréž příležitosti také tajný rada Dechen z Bonnu dobrozdání své v ten smysl podal, že prsten skutečně ze železa jest lit.

V září r. 1885. poslal dr. Wankel prsten onen dru. Adolfu Gurltovi do Bonnu, aby jej prozkoumal, za kterýmž účelem také bližší okolnosti nálezu mu byl popsal. A dr. Gurlt, jenž uznanou jest autoritou v oboru železářství, potvrdil úplně mínění dra. Wankla, prohlásiv prsten objevený za dílo umělecké průmyslu železářského. Též proti dru. Beckovi dokázal, že slévarnictví nikterak se nesmí době nové přisuzovati, poněvadž už starým Římanům a Řekům známo a jimi též provozováno bylo.[3])

Jelikož však dr. Beck, jenž sám o sobě vyznal, že 11 let majitelem jest závodu slévarnického a denně uměním tím se zabývá, a přece upíral, že také za naší doby by možno bylo ze železa uliti prsten dutý, uzavřený: dal dr. Wankel uliti ze železa ve slévárnách Blanenských nejen faksimile prstenu, nýbrž i prsten jiný, zcela uzavřený, úplně dutý, jen jediným otvorem, průměru 6 mm. na předním vrubě opatřený, a zaslal jej spolu s prstenem nalezeným společnosti anthropologické do Berlína ku prozkoumání.

Takto důmyslným studiem a přičinlivostí dra. Wankla nejpádnější podán důkaz, jak intelligentní jsou dělníci naši slovanští, jak dokonalá jest technika naše slévárnická, ana si nikterak nezadá před uměním německým! Zároveň však doznati nám jest, že též předkové naši slovanští již za dob před narozením Kristovým skutečně mistry byli ve slévárnictví, jakož učený Galetti v předešlém století již byl konstatoval.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává **Jos. Klvaňa,** professor v Uher. Hradišti.

(Dokončení.)

V uvedeném moři neogénovém*), rozkládajícím se v mezích vytčených, po dlouhá tisíciletí ukládaly se arcit rozmanité vrstvy a to nejen tolik rozmanité nad sebou v rozmanitých dobách, nýbrž i různé na různých místech v téže době.

Čím blíže k našim dobám, tím různotvárnější byly poměry pozemské a rozmanitější. Tu rozkládal se mělký záliv mořský, skorem bažina, a v něm rostly mechy bahenní, rašelinové, měnily se, dole uhnívajíce, na rašelinu, na uhlí hnědé. Jinde zase potoky zanášely do moře štěrky, anebo bystré řeky písky, v nichž pohřbeny jsou pozustatky měkkýšů, žijících pouze na místech, kde voda říční s mořskou se směšovala (zví-

[3]) Srv. na př. „Bonner Jahrbücher", seš. 80.

*) Viz čís. 12. tohoto Časopisu str. 158. a násl.

řena brakická č. říčnomořská), jinde zase ukládaly se, daleko od břehů, přejemné šedivé částičky hornin rozdrcených ve formu šedivého jílu č. šedivic třetihorních t. zv. teglu, obsahujícího již zkamenělíny čistě mořské. Na řídkých místech srážel se v moři třetihorním i vápenec. A to vše dělo se často současně na místech jen několik mil od sebe vzdálených, pod i nad sebou, čímž vším studium neogénových vrstev ještě skorem složitějším se stává, než studium přeházených souvrství eocénových. Jakés takés rozlišení vrstev neogénových děje se na základě některých význačných zkamenělin a to místy nedosti spolehlivé. Vídeňští geologové rozeznávají v pánvi vídeňské, k níž, jak uvedeno, moravský neogén náleží, ze spoda nahoru následujících pět stupňů neogénových:

1. Stupeň Aquitanský, jenž leží na útvarech buď eocénových anebo ještě starších, obsahuje vrstvy přerozmanité, buď písčité neb jílovité sladkovodní, mořské i říčnomořské a jest na Moravě jen vzácně vyvinut jako slíny, měkké pískovce, jíly t. zv. septariové v okolí Židlochovic, Vel. Němčic, Uherčic a j. v.

2. První středomořský stupeň. Obsahuje drobivý, mořský pískovec (místní vyvinutí), písky, slíny a jíly modrošedé. Vápenec velmi málo kde vyvinut. Se stupněm tím setkáme se na Moravě jižně a jihových. od Židlochovic u Vel. Němčic (na břehu Svratky), Blučiny, Nosislavi (tu najdeme i zbytky ryb), Rajhradu a j. (V souvrství tom vyskytují se v okolí Věličky a Bochně v Haliči mohutné lože soli kamenné.)

3. Druhý středomořský stupeň. Ten skládá se z mořských jílů šedomodrých, z písků, pískovců a zajímavých útesů vápence nazvaného „litavským.“ Sladkovodní vrstvy jsou tu vzácné a vyskytují se pouze v zálivech u břehu bývalého moře. Litavský vápenec tvoří u nás ostrůvky, dosud lepšího prohlížení zasluhující, u Selce (Voitelsbrun) při Mikulově, vých. od Židlochovic, u Mal. Hostěrádek, záp. od Křenovic, mezi Slavkovem, Velešovicemi a Kroužkem, mezi Hlubočany a Vyškovem, vých. u Orlovic (při Švábenicích), u Pustoměře a j. v. Také na úbočí Pálavském stopy jeho se vyskytují, i u Rájce a u Konice(?) se s ním setkáme. Tégl či šedivé až šedomodré, zřídka bělavé nebo žlutavé jíly tohoto stupně dostihneme všudy ve větší neb menší hloubce severně od Hříbečích hor a ve všech hlubších zářezech potočních a říčních. U Olomouce dosahuje místy mocnosti 50 metrů. Na okrajích svých obsahuje často kyz železný, jenž větráním svým způsobuje netoliko sádrovec (Blučina, Borkovany, Boskovice, Hranice, Jankovice, Křepice, Kobeřice, Mikulčice, Němčice, Slavkov, Těšany a j. v.), nýbrž i různé prameny železité (rezavé vody) a kyselky (Teplice u Hranic) i lázně sirkové (Bochoř, Pornice u Moskovic, Kostelec u Štípy, Slatěnice, Losín). Šedivice ty úzce souvisí se šedivicemi stupně následujícího, majíce netoliko stejnou podobu, nýbrž i stejné vlastnosti.

4. Stupeň Sarmatský č. Cerithiový. (Má jméno své dle sarmatských t. j. ruskopolských rovin, v nichž velmi význačně vyvinut jest; cerithiovým sluje dle význačných, šroubovitě špičatých, podlouhlých mušlí, v něm se vyskytujících. U nás jest vyvinut jako spodní šedivice a vyšší písky a štěrky. Písky a štěrky, obsahující cerithie, však i jiné zkamenéliny, vyvinuty jsou mezi Podivínem, Prušánkami, Čejčí a Pavlovicemi. Také v okolí Strážnice, Sudoměřic a Ho-

líče jakož i mezi Morkovicemi, Troubkami, Litenčicemi, Nemochovicemi, Chvalkovicemi, Pavlovicemi, Kozlany, Málkovicemi, Bučovicemi, Letonicemi a Dražovicemi a j. se s nimi setkáme. Místy obsahují valouny žuly, ruly, svoru a křemene. Vápenec schází v nich. Šedivice tyto mají vzezření šedivic předešlého stupně a rozšiřují se všude v nižinách již. od Hřebčích hor a jich eocénových výběžku, také však na záp. ku Znojmu a v chobotu zasahujícím přes Brno, Blansko, Boskovice a Jevíčko až ku Čes. Třebové*). Na jihových. kraji mořských těchto jílů rozkládá se hnědouhelná pánev jihomoravská obsahující vrstvy hnědouhelné místy i přes 5 m. silné. Byl tu patrně mělký, bažinatý kus moře, v němž nětoliko mechy bahenní ale i celé kmeny tonuly, na hnědouhelné vrstvy material poskytujíce. Doly hnědouhelné otevřeny jsou anebo byly: u Čejče, Dubňan, Hodonína, Hovoran, Kelčan, Kyjova, Lužic, Milotic, Osvětiman, Ratiškovic, Svatobořic, Strážkovic, Šardic a j. v. Jako vubec poblíž ústrojných látek, tak i tu vyskytuje se při uhlí dosti kyzu. Zapálil-li se na pokraji pánve při větrání kyz ten sám od sebe a zažehl-li uhlí, hořelo toto pod zemí a vypálilo sousední šedivice na tvrdou hmotu porcelánového jaspisu červeného neb šedého (přirozenou cihlu) a útvar takový můžeme pozorovati na hřbetě mezi Medlovicemi a Osvětimany (sr. str. 95, čís. 6. tohoto časopisu), kdež vypálené šedivice takové na silniční štěrk se vyvážejí. Takovýchto stop podzemních požárů jest v sousedních Čechách v útvaru hnědouhelném hojnost.

I tyto šedivice mají místy kyz, sádrovec (Čejč, Hodonín, Hovorany, Kyjov, Žeravice, Sardice), prameny železité, kyselky (Luhačovice, Záhorovice, Nezdenice) a sirkové smraďávky (Napajedl) a druhdy, (Buchlovice, Čejč a j. v.).

Protože šedivice všechny jsou jíly mastné, nepropouštějí vodu, ale drží ji nad sebou a proto se nad nimi snadno vody dovrtáme. Voda ta však, rozpouštějíc látky rozpustné v šedivicích (sádrovec a vápenec) jest velmi tvrdá a jsouc místy skoro vodou svrchních vrstev, nehodí se příliš k užívání. Proto města všechna nad šedivicemi se nacházející mají potíž o pitnou a dobrou vodu. (Olomúc, Kroměříž, Hradiště, Uh. Brod, Brno v některých částech.) Také budovy nad šedivicemi vystavené, navlhávají, jelikož svrchní, dešťové vody do země vnikati nemohou. Tím byty přízemní stávají se tu vlhkými a hlavně pro malé děti, na světnici odkázané, nezdravými. Rozpadáním dávají šedivice t. zv. prašnice, plané to a ne příliš dobré ornice.

Vrstvy stupně tohoto i předešlého na velmi mnohých místech, hlavně v pořící větších řek, pokryty jsou naplaveninami mladšími i staršími, za to potoky do nich často zařezávají svá řečiště.

5. Stupeň Kongeriový. Stupeň tento nejvyšší skládá se z jílů a štěrků, místy i z vápence, však sladkovodních, a má jméno své od význačné zkamenělíny „kongerie.“ Jest vubec stupeň tento útvarem říčnomořským, obsahuje mnoho sladkovodních zkamenělin, což poukazuje k tomu, že moře neogénové buď mizelo nebo pozvolnu od ostatních moří

*) V okolí Č. Třebové jsou u Rudelsdorfu, Třebovic, Č. Třebové a Opatova čtyři ostrůvky teglové jako jediní zástupcové mořského třetihorního útvaru v Čechách. U Opatova nalezena v teglu tom celá kostra obrovského, slonovitého Dinotheria.

se oddělovalo, stávajíc se mořem uzavřeným, vnitrozemským, sladkým. S vrstvami stupně toho setkáme se v okolí Hodonic u Znojma, poblí. Čes. Křídlovic, Křídloviček, Hrušovan, Drnholce, Nové Preravy, na levém břehu Jihlavky mezi Medlovem, Po-, hořelicemi, Ivaní, Vranovicemi a Žabčicemi, j. v. od Napajedel kolem dvora Prusníku a u Nov. Dvora při Březolupech. U Prusníku dobýval se v dolech as 10 m. hlubokých žlutý okr železitý, kterýž není asi nic jiného než rez usazený z pramene železitého, v téglu vyvěrajícího. U paty Čejkovské hory, sev. Čejkovic nachází se sladkovodní vápenec, nad nímž písky s kongeriemi se nacházejí a pod ním sarmatské vrstvy Bilovicko-Čejčské. Vápenec ten sluší také ku kongeriovým vrstvám počítati. Nejvýše ve stupni tom a v moravském Neogénu vůbec leží štěrk a písky, jež rozkládají se na Kyjovsku, Dubňansku a Hodonínsku.

Řekli jsme již dříve, že nové zvedání se vrstev starších nad okolní moře počalo již koncem doby křídové a v době třetihorní nejvyššího vrchole svého dosáhlo. Jest přirozeno, že při každém takovém zvedání způsobeny značné trhliny ve vrstvách se zvedajících. Nesahaly-li tyto vrstvy hluboko, byly pozvolna naplněny usazujícími se na nich nerosty, časem i užitečnými (rudami); sahaly-li však až ku teplému anebo dokonce až ku žhavému jádru zemskému a bylo-li po blízku dosti vody — moře — která do trhlin těch vnikajíc, ve velké množství par se proměňovala, — tu vznikaly sopky t. j. hory, z nichž žhavé hmoty zemské, parami vodními vyhazovány neb alespoň ve formě proudů žhavých vytlačovány byly. A takové proudy vyvřelé, kteréž u našich sopek lávou zoveme, poznáme i nyní velice snadně, netoliko po tom, že barvou od sousedních vrstev se liší, ale i po tom, že ze zcela jiných nerostů než sousední horniny se skládají. Jak už snad čtenář laskavý a trpělivý poznal, naskytají se v každém útvaru jiné horniny vyvřelé.

Za doby třetihorní, kde i u nás velké proměny na povrchu zemském se dály a moře na blízku bylo, snadno se dají očekávati horniny vyvřelé. A s těmi jsme se také už částečně setkali — při devonském a kamenouhelném útvaru. To není nic divného. V sousedství moře třetihorního byly tu jen tyto útvary starší, devonský a kamenouhelný a hmoty vyvřevší musily arciť pouze jimi proraziti a tak se do jich oboru dostaly. Tak poznali jsme v útvaru devonském (str. 150. č. 4.) čedič ode Dvorce a Bruntálu (hora Rudno, Venušina či Messendorfská, Uhlířská hora, Zlatá Lípa u Guntramovic Groergarten u Friedlantu), v útvaru kamenouhelném pak (str. 65. č. 6.) od Stremplovic, Budišovic, Brumovic, Moravské Ostravy a Hrušova, k nimž ještě připojen budiž čedič od Otic (Ottendorf) u Opavy.

K těmto čedičovým nalezištím přidružuje se v okrsku pikritu a tešenitů z útvaru křídového lom čedičový t. zv. Ráblův (na str. 125 č. 11. zmíněný) mezi Palačovem a Janovicemi. Ve vrstvách třetihorních vyvřely u nás vrstvy čedičové pouze severně od Starého Hrozenkova a mezi andesity Bánovsko-Bojkovskými, na Hrádku u Dvora Voleňovského (při Nivnici) a na „skalce“ mezi Krhovem a Pitínem.

Na posledních místech vystupují čediče obyčejně jemnozrné (u St. Hrozenkova však hrubozrné) a černé vedle šedivých andesitů, o nichž také již řeč byla. S andesity těmi setkáme se v okolí Bojkovic, na

Starém Světlově, u zámku Světlova, u Nezdenické kyselky, v Nezdenicích, na Kalvárii u Bánova, na Chladikově a Zubačově nad Komnou, u Ordějova a jinde. Místy bývá andesit černý a jemnozrný a obsahuje mnoho augitu, přecházeje tím do čediču, obyčejně však je šedivý a prošlehán černými krystalky amfibolu č. jinorázu. Andesit ten na místech těch podle všeho vyvřel nejdříve a teprve jím prodraly se vrstvy čedičové, které zaujímají nejvyšší dvouvrcholí celého toho velezajímavého okrsku sopečného. Zdánlivý kráter u Ordějovského dvora, jakkoliv obsahuje ve středu svém skutečně vyvřelé 3 skalky není kráterem, nýbrž starým spečeným valem hradním, v jehož struskách dosud otisky dřevěného uhlí nalézti můžeme. —

Zbývá nám ještě promluviti, jaké **živočišstvo a rostlinstvo** u nás za doby neogénové bylo anebo alespoň, soudíme-li podle zbytku v zemích sousedních nalezených, býti mohlo.

Od doby eocénové se teplota podnebí poněkud zmírnila a rostlinstvo u nás nabylo rázu subtropického, až středomořského. Lesy listnaté z kaštanů, vavřínů, dubů vždy zelených, střídaly se s lesy našich listnatých i jehličnatých stromů, a v nich bujely kapradiny, jež nejen u nás, ale i na Kanárských ostrovech a v Americe se vyskytují. Zajímavé cypřiše, podobné čínským i mexickým tvarům, tvořily podrost. Místy rozšířeny byly ananasovité, zázvorovité a banánovité rostliny, ba tu a tam i palmy lesíčky tvořily. Fíky v nejrozmanitějších druzích s vavříny a olivami se střídaly a myrty netoliko nynější jihoevropské, nýbrž i Americké a Australské zdobily povrch zemský. Těžko, těžko vylíčiti několika řádky krásu květeny neogénové.

Také zvířena nebyla méně zajímavá a rozmanitá. Mušle mořské byly podobny nynějším středozemním (patrné jest moře toto zbytkem neogénového oceánu), měkkýši sladkovodní náležejí většinou druhům nynějším. V moři žili mimo jiné ryby rozmanití žraloci, jichž zuby se nám uchovaly. Z plazů zasluhují hlavní zmínky želvy, které dorůstají obrovské velikosti 3—4 m., a z obojživelníků hlavně pověstný mlok Andrias Scheuchzeri, pokládaný od učence z předešlého století (1725.) Scheuchzera za „smutnou kostru starého hříšníka, jenž při potopě utonul," a za „věru vzácnou památku pokolení lidského ze světa prvnějšího." Ptáků bylo plno, všeplničko a všech druhů i řádů, mezi nimi ovšem netoliko našim nynějším ale i afrických i amerických podobných. Velezajímaví byli ssavci doby té, hlavně z rodu slonovitých. Byli to hlavně Mastodonti se stoličkami a Dinotheria se dvěma tesáky dolů z dolní čelisti zahnutými. Dinotherium pokládáno druhdy za zvíře velrybovité, však zmíněný nález od Opatova, kde kostra se všemi čtyřmi nohami nalezena, ukázal zřejmě, že zvíře to jest ze řádu slonů. Vedle slonů tapíři a nosorožci nebyli u nás vzácni. Také památni jsou neogénoví předchůdci našeho koně — Hipparioni — kteří měli nad prostředním velkým kopytem ještě dvě malá kopýtka vyvinuta.*) Také žirafy — ale obrovské — žily v době té v Evropě. Ze dravců vynikal hlavně veliký, tigrovitý Machairodus, který svými obrovskými, srpovitě zahnutými tesáky zajisté velmi mnoho ku vyhubení tolika třetihorních druhů přispěl. Na konci doby neogénové, jak již jsme podotkli, objevil se podle všeho světa pán — člověk . . . . . .

*) Nalezen také u Mikulova.

Čtvrtihory.

Vše co po usazení třetihor se vyvinulo, patří do čtvrtihor. Zdálo by se, že ve čtvrtihorách přestává geologie, neboť vedle štěrků cihlářských hlín starších čtvrtihor a vedle náplavů nejnovějších není na zdání žádných předmětů geologických v době této. Ovšemť pravda, že archaeologie, čili abychom to jinak řekli, dějepis člověčenstva v té době o níž nemáme ani zpráv psaných ani zkázek zděděných, hlavní poutá, pozornosť naši v době té; však přece vedle toho najdeme tolik zajímavostí zeměžpytných v období tom, že nepodivíme se nikterak, když zajímavostem těm zeměžpytným mnozí učenci celý svůj život věnovali.

V rozmanitých článcích časopisu tohoto, zejména pak zasloužilého p. Dra. Wankla i čilého p. děkana Kašpara dotknuto čtvrtihorních poměrů vůbec a našich vlastí zvlášť tak obšírně, že dostačí, když jen k vůli úplnosti náčrtku a k vůli přehledu o čtvrtihorách stručně se rozepíšeme.

Po vyvření všech uvedených spoust kamení eruptivního v Evropě začaly se náhle časy krásné u nás tratiti a ustupovati podnebí chladnějšímu, ba postupně tak chladnému, že zoveme časy ty dobou ledovou, kterou do čtvrtihor starších č. t. zv. diluvia již počítáme.

Postupným zvedáním kontinentu změnil se tvar Evropy na novo. Moře severní, obkličující Švédsko a Norsko jako ostrov, dotýkalo se Islandu s Britskem spojeného. Britsko spojeno bylo s Francií a moře severní rozšiřovalo se v celém nynějším severním Německu, dotýkajíc se Harcu, Krkonoš, Sudet, Karpat a zasahujíc hluboko do Ruska. Středozemní moře neprorývalo úžinu Gibraltárskou, za to bylo ve styku s mořem saharským a zasahovalo hluboko do Egypta. Černé moře, jako zbytek třetihorního, vnikalo hluboko do Asie kolem Kavkazu a spojeno jsouc s kaspickým a Aralským jezerem, stýkalo se za tímto s ledovým mořem na severu Asie se rozprostírajícím.

Přístup ledových moří do vnitra Evropy a moře Saharské na jihu byly samy o sobě dosti silné příčiny, aby teplota Evropská značně se ochladila, aby nížiny se ustavičně stala se hrobem mnohým a mnohým tvorům z doby třetihorní zůstavším. A jak se zdá přistupovaly i jiné příčiny zevní ku všemu a zavinily spolu dobu ledovou. Rozeznáváme vlastně dvě doby ledové v starších čtvrtihorách a můžeme mezi nimi dokázati jakousi chvíli teplejší.

V době té ledové přistěhovaly se do krajů našich rozmanité druhy zvířat i rostlin polárních a odstěhovala se květena i zvířena do teplejších krajin středomořských, aby se k nám již nevrátila. Té doby byly u nás časy jako nyní v sev. Švédsku.

Sob a tur pižmový jsou zajímavými zvířaty tehdy u nás meškavšími a k nim, jako pohádka ze starých věků, druží se nosorožec a slon diluviální, jinak mamut zvaný, pokrytý dlouhou srstí a vzdorující takto nepohodě. A z rostlinstva zase kleč č. kosodřevina charakterizuje nám s dostatek podnebí. V době té žil člověk v jeskyních a živil se lovem zvířat i bránil se proti dravcům neúhlednými zbraněmi z kamene vyštípanými. Dobu tu archaeologové zovou dobou starší kamennou a někteří rozdělují ji dle zvířat v tom kterém oddíle nejvíce se vyskytujících 1) na období jeskynních medvědů, 2) na dobu mamutí, 3) na dobu sobů, 4) na dobu zubrů.

Geologická mapka
MORAVY a SLEZSKA.
Ke článku
o geolog. poměrech těchto zemí
nakresl. Jos. Hvaňa.
Čtvrtihory.
Neogén.
Eocén.
Útv. křídový.
Útv. jurský.
Útv. permský.
Útv. kamenouhelný.
Útv. devonský.
Břidl. prahorní.
Žula.
Syenit.
Váp. prahorní.
Serpentin.
Vyvřelé horniny
mladších útvarů.
1887

Geologické vrstvy, které v době té se usadily, jsou rozmanité na rozmanitých místech. V sev. Německu, ano až po Krkonoše, Sudety a sev. část Karpat, tedy v našem Slezsku, jsou to štěrky skládající se z kamení donešeného na ledových krách až ze Švédska, skládajícího se z úlomků silurských (Švédsko), jurských (Livonsko), z tmavočervených žul Norských atd. Na úpatí Alp zase setkáme se se sutěmi přihrnutými ledovci, jež z Alp hluboko do údolí zasahávaly.

K nám na Moravu nesahalo sev. ledové moře, a nižu nás bylo ledovců; stop ledovců zajisté nikde, ani na nejvyšších horách našich nenalezáme a pravých bludivých balvanů uvnitř Moravy také ne.

Na Moravě známe jen diluvialní štěrky říční, tvořící vysoké tarasy podél řečišť nynějších, diluvialní rašeliny tu a tam pod naplaveninami, novějšími ukryté, tufy vápenné a diluvialní žlutnice č. známé cihlářské hlíny. Štěrky a cihlářské hlíny pokrývají většinou nížiny, a údolí všech našich řek naplněna jsou jimi a mírná návrší jsou jimi pokryta. Pokrývajíce rozsáhlými okrsky svými starší útvary, jsou samy pouze naplaveninami mladšími kryty. Na povrchu dávají více méně úrodnou ornici. Cihlářské hlíny nemalé jsou zajímavosti, nejen tím, že v nich na přečetných místech nalezáme kosti vyhynulých obrů diluviálních — mamutu a nosorožců — nýbrž i tím, jak se vytvořily. Dlouho myslívalo se, že naneseny jsou mohutné vrstvy diluvialních těchto hlin vodami z ledovců horských tekoucími. Jelikož však nalézají se i tam, kde vůbec ledovců v okolí nebylo a nejsou nijak zvrstveny, začalo se přicházeti ku přesvědčení, že jinak než nánosem vod povstati musily. Pozorování lepší vysvětlilo snadno vzniknutí nevrstevnatých těchto žlutnic.

Zabloudí-li někdy některý z vážených čtenářů k Voleňovu u Nivnice, ať dá si ukázati ty větrné nánosy prašnic tamnějších, kteréž rok co rok větry tam způsobí. Bývají místy do roka i 3 m. vysoké a odletuje z polí netoliko země práškovitá ale i obilí zaseté, které potom v nánosích těch pohřbeno bývá. Tak vytvořily se i žlutnice - větrem nanešeny byvše. Proto v nich bývají jen lehounké a malé skořápky rozmanitých plžů, a nikoliv, jak by při nánosu říčním se očekávati dalo, i velké škeble, jak je ve štěrcích nacházíme. Ve žlutnicích těch nacházíme často zvláštní, hořečnato-vápenaté shluky, bramborum podobné, uvnitř rozpukané, které také často za zkamenělé brambory bývají do škol donášeny. V Čechách shlukům těm říkají „cicvary.“

Tufy vápennými zoveme usazeniny, z vápenných vod v době diluvialní a nynější se vytvořivší, a s těmi setkáme se ledakde u nás (Slatěnice, Zdounky, Starý Hrozenkov, Rozhraní u Letovic a j. v.). Usazuje-li se vápenec takový v jeskyních vápencových, zove se krapníkem a ten jak známo jest obyčejným zjevem v jeskyních jurských a devonských našich vápenců, maje zde i tu důležitost, že korou svojí potáhl často diluviální vrstvy, obsahující kosti jeskynních zvířat diluvialních a tak je až na naše doby zachoval. O prozkoumání těchto jeskynních zbytků učinili se u nás velezasloužilými slovutný p. dr. Wankel a prof. Maška.

Na Slezsko, jak řečeno, zasahovalo sev. moře ledové a celá řada bludivých balvanů (jak zoveme ony kusy sev. skal, jež k nám na ledových krách donešeny jsou, hlavně syenitu a žul), nalezených u Vidnavy, Otic, Opavy, Hradce, Raduně, Fryštátu, Těšína a j. v., nám památky po moři tom představuje.

Kusy žul uvnitř vých. Moravy nalezené jsou světleji zbarveny, než ony ze Švédska a Norska pocházející a pocházejí nejspíš ze zmíněného prahorního valu Karpatského. —

Po starších čtvrtihorách přišly mladší čtvrtihory č. alluvium, v nichž nyní žijeme.

Archaeologové, stopující v době té činnosť a jsoucnosť lidskou rozeznávají tu období kamenné (mladší), kde člověk hlazených zbraní kamenných, a období kovové, kde zbraní kovových, měděných, bronzových a železných, často všech stejnou dobou užíval.

Geologicky zřejmy jsou v době této nynější jen nánosy říční, usazeniny jezerní a rašeliny nynější. V době té se krajiny naše zase oteplily a k nám přistěhovaly se z jihu zase rostliny a zvířata jižnější. Květena a zvířena ledová buď vyhynula anebo vystoupila na vysoké hory (květena alpská), kdež v ní pozdravujeme pamětníky zašlých smutných dob. Také člověk diluviální vyhynul a na jeho místo přistěhoval se člověk nejspíš středoazijský, který s sebou přivezl nové rostliny (obilí) i nová zvířata . . . . .

A přejdou časové naši a přijdou noví, naplaveniny nynější ztvrdnou v útvar pevný, v němž zbytky z dob nynějších jako zkameněliny hlásati budou dobám budoucím, co bylo za dob nynějších . . . . .

A člověk?

Jaký byl, jakž takž se domýšlíme; jakým bude, ani tušiti nemůžeme! Je nám smutno, teskno! Jenom pohled do věčně staré a věčně se obnovující přírody, do jejich nekonečně půvabných, byť i tajuplných záhybů nás osvěžuje, těší, povznáší, že zapomínáme na pomíjejicnosť svoji a jasněji povznášíme oko po té všemohoucí síle, která světy rozvířila a skalám rusti kázala. Kdo sílu tu v sobě vystihnouti nemůže, vystihne ji pohledem hlubším do přírody a kdo hlouběji do přírody nahlédnouti neumí, jest politování hoden. . . . .

Poznámka: Ku lepší přehlednosti črt právě dokončených podána bude v časopise tomto malá mapa geologická Moravy a Slezska.

O staroslovanských hradech.

Pojednává **V. Houdek.**

(Pokračování.)

Že také země Slovanů polských měla hojně skutečných měst, vysvitá nejlépe ze slov nejstaršího polského dějepisce Martina Galla (žil v první polovici XII. stol.), který za panování Boleslava Chrabrého (992.—1025.) jménem uvádí polská města Poznaň, Hnězno, Vladislavl a Gdeč, dokládaje, že „ostatní města a hrady polské vypočítávati dlouhou i nekonečnou práci by vyžadovalo“.[1]) O počtu obyvatelstva těchto měst svědčí další údaje Gallovy, že za doby Boleslavovy město Poznaň postaviti mohlo do pole 5300 ozbrojenců, Hnězno 6500, Gdeč 2300, Vladislavl pak 3800 vojínů. Hnězno bylo od r. 968. sídlem biskupa, od r. 1000. pak

[1]) De aliis vero civitatibus et castellis nobis longus et infinitus labor est enarrare. (Martini Galli Chronicon pag. 53.)

sídlem arcibiskupa, jemuž tehdy podřízeno trojí biskupství: Kolobřežské v Pomoří (dnešní Colberg), Vratislavské a Krakovské, později pak ještě Poznaňské. O Krakově praví Arab Al-Bekri, jenž psal v 2. polov. X. věku, že „do Prahy přicházejí z města Krakova Rusové a Slované se zbožím“.[2]) Na „hradě“ Krakovském, dnešním Wawelu, samotném stály — dle kronisty Dlugosze (liber beneficiorum) — druhdy tři kostely, tot. kromě posavadního chrámu kathedralního ještě zaslé kostely sv. Jiří a sv. Michala.

Zprávy mnohem četnější a podrobnější máme o městech uschlé větve slovanské, tot. Slovanů polabských a Pomořských. Zprávy tyto jsou tím závažnější, poněvadž pocházejí od kronikářů německých. Tak píše Němec Adam Brémský (zemř. r. 1076.) o slovanském městě Volinu či Vinetě na ostrově Volinu v baltickém moři, že „Vineta jest město mezi všemi, co jich v Evropě se nachází, největší, v němž Slované s Řeky a jinými národy cizího jazyka přebývají .... Město to jest bohato zbožím všech národů půlnočních i není věci příjemné nebo vzácné, které by tam nebylo.“ V obvodu města toho byly tři hrady, z nichž v jednom byl královský dvůr. O počtu obyvatelstva volinského lze si učiniti pojem ze slov životopisců sv. Oty, dle nichž tam biskup ten na křesťanství obrátil 22.156 obyvatelů, kteryžto počet však poměrně k veškerému obyvatelstvu města byl tak skrovný, že byli křesťané od pohanských spoluobčanů svých donuceni, po čas slavností pohanských město opustiti. Zdá se však, že město toto brzy předstiženo bylo velikostí i važností od slovanského města Štětína při ústí Odry položeného. Neboť životopisové sv. Oty (ve XII. stol.) vykazují Štětínu nejpřednější místo mezi městy pomořskými, nazývajíce jej hlavním městem Pomořanska (metropolis) a vypravujíce, že se prostíralo na třech pahorcích: na nejvyšším byl chrám Triglavův, na západním palác knížecí čili vlastní hrad; uprostřed pak města že bylo veliké tržiště, na kterém dvakrát týdně odbývaly se trhy; tam stálo řečniště, s něhož se při sněmech národa mluvilo. Již tehdy ve XII. století měl Štětín 900 „patres familias“. Na základě této zprávy počítá Píč[3]), že Štětín měl tehdy jistě 6000 obyvatelů. Avšak terminus „pater familias“ neznamená u starých Slovanů prostě otce rodiny, nýbrž stařešinu, vladyku, hlavu zádruhy staroslovanské. A poněvadž některé zádruhy jihoslovanské podnes i 50 hlav čítají[4]), lze s plnou jistotou prohlásiti výpočet Píčův za přespříliš nízký. — K r. 1214. nazývá se tento Štětín, jenž již sto let před tím měl tolik obyvatelstva, a jenž podnes jest lidnatým městem, — „castrum“. (Castra videlicet Pozewolk et Stytin, que marchio occupaverat, sunt reacquisita.[5]) Nemůže tedy slovo „castrum“ znamenati pouhý hrad ve smyslu pozdějším. — Město Retru, hlavní to

---

[2]) Viz: J. Jireček, Zprávy Arabův o středověku slovanském, v Čas. česk. muz. 1878, str. 517.—Za té příležitosti nelze nám pominouti mlčením tvrzení našich keltomanů, kteří mají Krakov za Ptoloměovo domněle keltické Karrhodunum, čímž upírají Krakovu slovanský původ. Bájku tuto vyvrátil již před lety slovutný archaeolog polský J. N. Sadowski ve svém díle „Drógi handlowe“ na str. 62., dokázav důmyslně, že Ptoloměovo Karrhodunum hledati slusí na dnešní Moravě, asi tam, kde dnes je město Rymařov, a že tedy nemůže býti totožno s Krakovem.

[3]) Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage, 214.

[4]) Dr. Herm. Jireček: Slov. právo, I. 66.

[5]) Langebeck III. Chron. Danorum, str. 263.

město kmene Ratarů, nazývá Adam Brémský „nad míru lidnatým“ (civitas eorum vulgatissima Rhetre); dle něho měla Retra devatero bran.[6]) — Dětmar meziborský popisuje k r. 1010. jakožto očitý svědek slovanské město Liubuzua v dnešním Sasku; město to, když je spatřil, vzbudilo v něm takový úžas, že dle jeho mínění mohli jenom Římané takové město zbudovati. Mělo prý dvanácte bran a místa v něm bylo pro více než 10.000 lidí. — Město Gdánsko (nyní Danzig) bylo dle zpráv Ibrahima ibn Jakuba (v X. stol.) velikého rozsahu a mělo dvanácte bran a přístav. (Čas. Muz. král. česk. 1880. str. 296.) O městě Karenici (či Korěnici, Karentia) na ostrově Rujaně (po blízku nyn. Garze) vypravuje annalista Saxo Gramaticus, že r. 1168., když se vzdalo oblehajícím je Dánům, domy o třech patrech měly četné obyvatelstvo a přilehaly tak těsně k sobě, že žádný kámen přes valy vržený, nebyl by dopadl k samé zemi. Chrámy měla Karenica tři. Saxo praví sice, že Karenica byla v době míru opuštěna, čemuž však vzhledem k tomu, že byla sídlem králů Rujanských, zajisté rozuměti sluší v ten smysl, že nebyla za míru tak hustě zalidněna, jako za války. (Srov. Balt. Studien roč. 24. str. 241.) — O hlavním sídle bohoslužby baltských Slovanů, tot. o staroslavné Arkoně na Rujaně budeme ještě mluviti.

Jest ještě celá řada jmen slavných měst Slovanů polabských; jmenujeme jen: Stargrad (nyní Oldenburg), Zvěřín (Schwerin), Lubica a Bukovec (nyní Lübek), Roztok, Viligrad či Veligrad (Magnopolis nyní Meklenburk), Děvín (Magdeburg), Chotkov (nyní Gützkow), někdy hlavní město kmene Kisinů a mn. j. Poněvadž však o městech těchto není nám po ruce zpráv takových, ze kterých by charakter skutečného města již před XIII. stol. zřejmě vysvítal, pomíjíme u nich se pozastavovati. Mámeť za to, že zprávy o Vinetě, Retře, Štětíně, Karenici, Gdánsku a Liubuzui znějí tak jasně a přesvědčivě, že charakter těchto míst jakožto skutečných měst je nade vši pochybnosť povýšen. Všecka města tato vedla rozsáhlý obchod, o čemž mimo uvedené zprávy dějepisců německých i arabských svědčí i ta věc, že pozdější německý spolek obchodní „Hansa“ je původu slovanského (viz o tom Kollárův výklad ku Slávy dceři, str. 135); samo jméno „Hansa“ odvozuje se případně od slovanského „chasa“, t. j. spolčení, čeleď.

Zajímavou je též ta okolnosť, že všude po blízku hradišť severoněmeckých nalezena byla pohřebiště, kterážto okolnosť přiměla meklenburského archaeologa Lische[7]) k výroku: „Pozorování toto vede bezděky k tomu náhledu, že veliká vendická hradiska již za doby bronzové byla místy zvláště důležitými a hustě obydlenými.“ —

Nuže, vratme se již od jiných Slovanů do vlastního domova, abychom zodpověděli otázku, zda-li staří Čechoslované měli před XIII. stol. měst či děkují-li je teprva Němcům přistěhovalým. Dbáti tu budeme opětně jen takových zpráv, které charakter té které osady jakožto města dokazují. Tu předně obracejí k sobě pozornosť naši obě staroslavné metropole království českého, Vyšehrad i Praha.

O Vyšehradě víme, že tu stál prostranný knížecí palác, ve kterém se r. 1130. odbývalo shromáždění 3000 osob, dále že tu byly tři prastaré menší kostelíky (sv. Klimenta, sv. Maří Magdaleny a sv. Martina) a pak

---

[6]) Kollár ve svém Výkladu ku Slávy dceři (str. 119.) čte nikoli „portas“ nýbrž „partes“ a překládá: „toto město vystavěno bylo na devíti ostrovech“.

[7]) Jahrbücher für meklenburgische Geschichte XII.

veliký kapitulní chrám sv. Petra i Pavla a Klimenta, vystavěný v druhé polovici XI. stol., s domem kanovníků (claustrum Wissegradensis ecclesiae). Veršovaná legenda o sv. Prokopu poučuje nás o tom, že již ku konci X. stol. byla na Vyšehradě slavná škola slovanská.[8]) Dále víme z Kosmovy kroniky, že roku 1091. existovalo již dnešní město Vyšehrad; mluvíť Kosmas k tomuto roku o „vicus Wissegradensis", což Tomek[9]) vykládá „podhradím". Vicus znamená vlastně ulici, a jest tedy případným pojmenováním města Vyšehradu, jež podnes z jediné, dle staroslovanského spůsobu poněkud vyduté ulice záleží.

Velmi brzy však předstižen byl Vyšehrad sousední Prahou. „Hrad" Praha zaujímal od nejstarších dob totéž prostranství, jako dnešní královský hrad se všemi budovami s ním souvisícími; což je prostranství nemalé rozsáhlosti. Měl dvě brány a tři kostely; z nich nejstarší byl

Půdorys dnešní Libice v Čechách.
A „starý hrad"; B nynější ves Libice, náspem a b d f g a obehnaná.

kostel Panny Marie, pak kathedrální chrám sv. Víta a při něm sídlo biskupské s domem kněžským (claustrum) a konečně kostel sv. Jiří s klášterem. Záhy však počala růsti Praha mimo zdi vlastního hradu pražského, po obou březích Vltaviných. Dle Tomka byl tam již v X. stol. dvůr pro cizí kupce (curia hospitum). Arab Al-Bekri (v X. stol.) praví o Praze: „Město Praha zbudováno jest od kamene a vápna, i jest největším trhovištěm v zemích slovanských. Rusové (t. j. Normané) a Slované přicházejí tam se svým zbožím z města Krakova, a Moslemové,

[8]) Vidúce to roditeli, jakého synáčka jměli, vzachu (vzali) mezi sobú radu, chtiec jej sláti k Vyšehradu, k mistru na slovo vzatému, by jej učil čteniu všemu, kdež slavné učenie bieše, v slovenském jazyce ktvieše atd. (Prameny dějin českých. I. 349.)

[9]) Dějepis města Prahy I. 11—29., kdež i ostatní tuto uvedené zprávy o Vyšehradě i Praze šíře vypsány a prameny doloženy jsou.

Židé i Turci (Maďaři) přicházejí z území tureckého (nyn. Uher) s koupěmi a byzantskými mithkály (stříbrné peníze), i směňují za ně od Slovanů i bobroviny i jiné kožešiny .... V městě Praze zhotovují sedla, uzdy a štíty, jakých se v těch zemích užívá.“ [10]) — Roku 1091. nebylo prý (dle Kosmy) nikde tolik bohatstva, nikde tak nekvetl obchod i průmysl jako v Praze. K roku následujícímu (1092) vypravuje Kosmas, že při slavném vjezdu Břetislava II. do Prahy „rozestaveny byly tanečné zástupy po rozdílných rozcestích ulic“ (per diversa compita). Do roku 1187. připomíná Kosmas patero kostelů v Praze pod vlastním hradem. Dle mínění Tomkova zaujímala Praha již ve XII. stol. na pravém břehu Vltavy největší část nynějšího Starého města pražského.

Slávy za dob říše velkomoravské z československých měst největší požívalo však staroslavné sídlo Rastislavovo i Svatoplukovo i sídlo metropolity sv. Methoděje — Velehrad. Nemáme arci podrobných zpráv současných, ze kterých bychom o rozsáhlosti a městském karakteru královského sídla toho souditi mohli. Jen překlad legendy sv.-Václavské, pořízený ve XIV. stol. nazývá staromoravský Velehrad městem, pravě, že Bořivoj i Ludmila pokřtěni byli „v tom městě, ježto Velehrad slove.“ Rovněž dnešní jméno oné vesnice, jež se v místech někdejšího Velehradu rozkládá, tot. Staré Město (Altstadt) při Uh. Hradišti svědčí pro naše tvrzení, dovozujíc, že slovo „hrad“ druhdy mělo ten význam, jako dnešní slovo „město“. Vzhledem archaeologickým ještě tu mnoho zbývá práce; zejména bylo by třeba vystopovati a podati půdorys existujících ještě prachistorických valů jak při Starém Městě, tak při dnešním Velehradě. Zjistí-li se někdejší souvislosť obojích valů těchto, bude podán důkaz, že Velehrad i co do rozsáhlosti zasluhoval onoho úžasu, jemuž letopisy fuldenské průchod dávají, nazývajíce město ono pevností nesmírnou, všem posavadním nepodobnou (Carolus, dum in illam ineffabilem Rastici munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset). Důkaz arci jen nepřímý o rozsáhlosti města Velehradu podávají tytéž letopisy Fuldenské, vypravujíce, že Karel „všechny hradby oné krajiny spálil“ (omnia moenia regionis illius), ze kterýchžto slov již archivář Brandl ve svém spisku „Poloha starého Velehradu“ (str. 26. a násl.) soudil, že hradby se kolem vlastního Velehradu daleko široko po krajině roztahovaly. „Z těchto daleko rozsáhlých a souvislých hradeb, náspů a zásek“ — praví Brandl tamže — „dá se vysvětliti pověsť, vedle které prý po zboření Velehradu biskupská stolice do Polešovic a pak do Kunovic přeložena byla.“ [11])

[10]) Čas. česk. muz. 1880., 295.

[11]) Snad to byl podobný systém souvislých hradů, jaký nalezáme v Pomořansku v tzv. Hühnerwinkel, kde tři hradiska ležící v někdejším močálu (nyní v tzv. Ploewner-Bruch) spojena jsou vespolek hrázemi. (Viz Schumann, Die Burgwälle des Randowthals. Balt. Stud. XXXVII.) — Na tomto místě nelze nám nezmíniti se o domněnce, pronešené Břet. Jelínkem ve spise „Uiber Schutz- und Wehrbauten“ (str. 45. a násl. pozn. 2. a 3.), domněnky tot., že Velehrad byl již sídlem markomanského (správně: moravského) krále Marobuda za časů Kristových, tak že by po více než 800 let byl sídlem moravských králů býval. Tacitus, mluvě ve svých „Annálech“ (kn. II. kap. 62.) o sídle Marobudově, rozeznává v něm zcela určitě hrad a město, pravě: „Katvalda vnikl do královského města sídelního a do hradu vedle položeného“ (inrupit regiam castellumque juxta situm; ku „regiam“ zřejmě doplniti sluší „urbem“, t. j. sídelní město). O městském resp. obchodním charakteru sídla Marobudova svědčí též další zpráva Tacitova, že se tam utekli všichni markytáni a kupci, kteří římské nadvládě uniknouti chtěli. Dle toho byl by Velehrad již za dob Kristových býval městem.

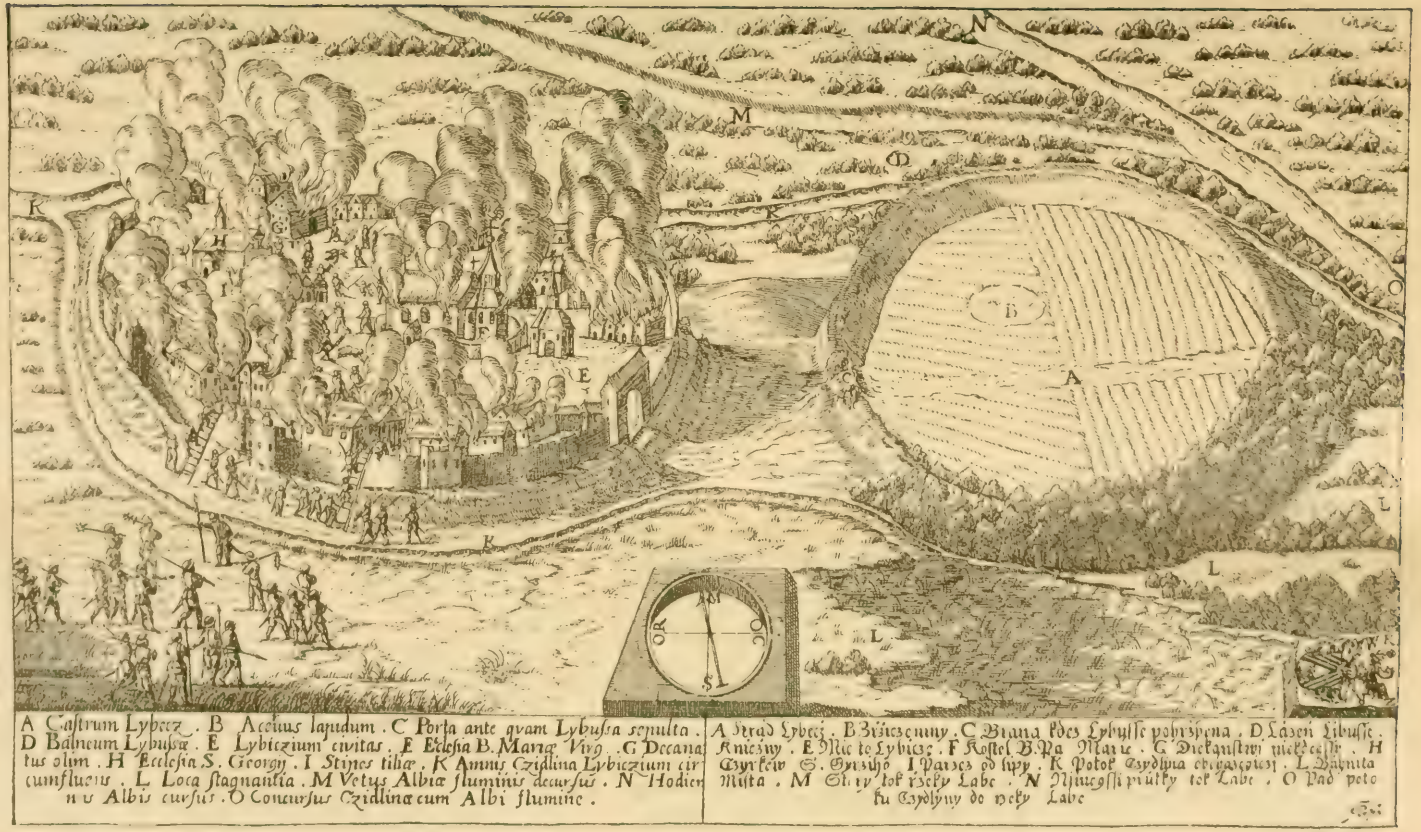

Přepadení Slavníkovců ve hradu Libici od Vršovců r. 995. Dle obrazu K. Skrety v Boleluckého „Rosa boëmica“ z r. 1668.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje temná dosud, avšak dle našeho náhledu neprávem nevšímaná zpráva německých kronistů Fritegalda i Witemara, kterou uvádí starý historik uherský Jan Bolský ve svém spise „Memorabilia septem montanarum civitatum“ (Paměti sedmi báňských měst, totiž slovenských). Dle této zprávy stálo za pravěku v Turčanské stolici na Slovensku nedaleko města Křemnice přebohaté a přepevné město Eturum, kteréžto prý založeno bylo od moravského knížete Tura (a principe Murahanorum Thauro aut Turo) a kolem r. 280. po Kr. od Silingů rozbořeno bylo. P. Križko, podávaje zprávu tuto ve článku „Historické pamätnosti v Turci (v Letopise Matice Slovenskej, roč. III. a IV. str. 39. a násl.) dokládá, že si dosud vypravuje tamnější slovenský lid, kterak prý v těch místech „kdysi stálo veliké město, v němž sídlel král.“ A v skutku podnes v celém tom kraji vyskytují se mohutné podzemní základy křižujících se zdí atd. I tu zbývá ještě mnoho práce archaeologii, která jest povolána rozhodující slovo o podstatnosti zprávy té pronésti.

Z „hradů“ staromoravských zmíniti se chceme jenom ještě o následujících: O Nitře na Slovensku víme, že tu údělný kníže Pribina dal kolem r. 830. vysvětiti kostel od arcibiskupa Adalrama, a že se Nitra stala později sídlem biskupa, neblahé paměti Němce Vichinga. — Hlavním městem pannonské Moravy byl Blatengrad, něm. Mosburg. Roku 850. vysvětil tam solnohradský arcibiskup Liupram kostel a poslal knížeti Pribinovi na zbudování druhého kostela v Blatnu hradě zedníky a jiné řemeslníky.

Za doby Přemyslovské a snad i dříve byla na Moravě knížecími sídly: Olomouc, Brno a Znojmo. V Olomouci sluší rozeznávati dvojí hrad knížecí; starý stál v místech dnešního metropolitního chrámu sv. Václava a jeho nádherné zbytky v poslední době objevené s dostatek jsou známy. Druhý hrad stál na návrší, na kterém dnes stojí kostel sv. Michala. Oba hrady byly obehnány společnými hradbami zevnějšími. Uvážíme-li, že starý, zbořený kostel sv. Petra, jenž již na začátku XII. století objevil se pro množství věřících nedostatečným, stál v místech dnešní nemocnice, že dále ve XII. století také již chrám sv. Mořice stál, a konečně že zbořenému kostelu sv.-Blažejskému na náměstí stejnojmenném tradice vykazuje stáří daleko větší, — uznáme za pravděpodobný výrok Müllerův,[12]) že objem města Olomouce ve XII. stol. jen o málo menší byl, než-li objem dnešní pevnosti Olomoucké. Zcela případně vykládá Müller terminus „hrad“ německým „Burgstadt“, ježto zevnější hradby Olomoucké obklíčovaly nejen vlastní hrad (Castell), nýbrž i četné příbytky soukromé, zahrady, ano — jak Müller tvrdí — i pole. Již roku 1086. nazývá se Olomouc tržištěm (forum); a smíme-li věřiti Fischerovi (Geschichte von Olmütz), jenž arci odvolává se na pramen nepřístupný, tedy měla Olomouc již r. 1105. uvnitř hradeb 577 domů a celkem (i s předměstími zevně hradeb) 9500 obyvatelů.

O vzniku a vzmáhání se města Brna nemáme ze starší slovanské doby arci zpráv zřejmých. O tom však, že dnešní „Staré Brno“ bylo slovanským městem, bude ještě později řeč. — Podobně i o městě Znojmu máme zprávy teprva ze XIII. století. O tomto však víme přece aspoň tolik, že ještě před „založením“ „města“ Znojma r. 1226. (dle něm. práva)

[12]) Wil. Müller: Geschichte der k. Hauptstadt Olmütz, str. 32. a násl.

mělo „podhradí“ Znojemské několikero ulic (vicus Ujezdec circa ecclesiam sci Nicolai, vicus Ungarorum, vicus Bala s kostelem sv. Michala atd.) V zakládací listině z r. 1226. připomíná se již, že zmíněná ulice uherská (vicus Ungarorum) táhla se až ku „bráně východní“ (ad portam orientalem), což svědčí o tom, že toto „podhradí“ bylo již před „založením“ „města“ Znojma ohraženo, a že mělo nejméně dvě brány, z nichž jedna slula „východní“. —

Ale že i jiné hrady, nejenom sídla knížecí, do XII. stol. v Čechách a na Moravě, zejména tak zvané hrady župní, byly fakticky městy, toho důkaz pádný a jasný čteme v Kosmově kronice o „hradu“ Libici nad Cidlinou v Čechách, památném krvavou tragédií z r. 995.; bylit tu roku zmíněného čtyři bratři sv. Vojtěcha od Vršovicův s veškerým potomstvem povražděni: podáváme ono místo kroniky Kosmovy doslovně dle překladu Tomkova (Prameny dějin českých II. 43.–44.): „Za jistého dne svátečního pokradí vtrhli do hradu Libice (urbem Lubec), ve kterém bratři sv. Vojtěcha a bojovníci hradští všichni (milites urbis universi) jako nevinné ovečky stáli při slavné mši svaté, svátek slavíce. Ti pak, jako vlci ukrutní zlezše zdi hradské (urbis moenia), muže i ženy do jednoho zbili, stavše čtyry bratry sv. Vojtěcha se vším potomstvem před samým oltářem, hrad (urbem) vypálili, ulice krví zkropili (plateas sanguine perfundunt) a naloživše si krvavé kořisti a ukrutnou loupež, vesele navrátili se k svým domovům.“ — Tážeme se: Byl-li „hrad“ Libice pouhým hradem ve smyslu novějším, t. j. jen opevněným zámkem, — jak možno pak mluviti o jeho ulicích? Toto místo z Kosmovy kroniky nejpádněji dokazuje nesprávnost onoho tvrzení, dle něhož prý slovo „urbs“ u latinských kronistů do XIII. století znamená hrad v novějším smyslu, totiž opevněný zámek.

Šťastnou náhodou dochoval se nám z „hradu“ toho půdorys „v originále“; podnes totiž zachovány jsou „praehistorické“ valy „hradu“ Libice. Vocel (Pravěk 409. a násl.) praví o valech těchto tato památná slova: „Za nejdůležitější ze všech starobylých hradišť českých považovati lze ohradu Libickou, nejen proto, že se vážné historické upomínky k místu tomu vztahují, nýbrž i z té příčiny, že původní náspy až dosud kolem starožitné osady nad Cidlinou zachovány jsou.“ Pro důležitost „hradu“ toho připojujeme na str. 61. dnešní půdorys jeho, z něhož vidno, že valy Libické ze dvou hradisk sestávají: menší, mající 650⁰ v objemu, jest na náhorní rovince asi 3⁰ nad okolí vyvýšující, a je dnes pusto. Od tohoto hradiska příkopem oddělena je dnešní ves Libice, obklíčená podnes starobylými náspy. Vzniká tu otázka, zda-li krvavá tragédie r. 995. se udála v hradisku dnes pustém či v místech dnešní vsi Libice?

Životopisec sv. Vojtěcha, M. B. Bolelucký (nar. okolo 1630.) připojil ku svému spisu „Rosa boëmica sive Vita sci. Woytiechi“ [18]) obrázek, událost tuto znázorňující, kreslený od slavného malíře českého Karla Škrety; podáváme kopii zajímavého obrázku toho na str. 63., zajímavého zvláště proto, že jest to — po našem vědomí — nejstarší obraz pustého hradiska staroslovanského v našich vlastech. Že pak obrázek ten není pouhou fantazií, ale že je kreslen dle skutečnosti, dle přírody, o tom poučí i zběžné srovnání jeho s půdorysem dnešní Libice na str. 61.

[18]) Růže česká čili Život sv. Vojtěcha. V Praze, 1668.

Na obrázku tom tedy viděti, jak vypadal „hrad“ Libice v XVII. stol.; hradisko menší bylo tehdy, tak jako dnes, již pustým: město, které na obrázku vidíme v plamenech, je dnešní ves Libice. Třebas pak vyobrazení toto je o 600 let mladší než událost, kterou zobrazuje, přece co do hlavní věci je správným; událať se krvavá tragédie r. 995. v skutku v místech dnešní Libice. Máme na to klassického svědka, nejslovutnějšího mezi žijícími dějepisci českými, překladatele Kosmova samého, W. W. Tomka, jenž ve svém pojednání „Oldřiš a Libice“ (v Památkách archaeol. a místop. III. 102.) praví následující: „Když pak i místní pověst neklade památky rodu sv. Vojtěcha do jiného staršího hradu tudíž na blízce, jejž lid zná a starým hradem skutečně jmenuje, než vesměs do nynější vsi Libice, musíme ovšem míti za to, že hrad Libice, pověstný za časů Slavníkovců a Vršovicův, stál tu kde nynější ves Libice, staré pak hradiště u vsi že jest ještě staršího původu z časů pohanských.“ S tím také úplně souhlasí konservator Beneš, jenž Libici důkladnému prozkoumání podrobil a v Památkách archaeologických (díl VII. str. 255.) následovně píše: „Jako Přemyslovci vystavěli si naproti Vyšehradu nový hrad Pražský, tak i v Libici, když západní „starý hrad“, na němž druhdy Svatoslav byl přebýval, slavnému rodu již nestačil, vystaven byl v stranu východní větší hrad („město“), na němž Slavník s čeledí svou seděl, na němž udály se skutky, o nichž víme z časů sv. Vojtěcha.“ Na základě archaeologických badání v Libici lze tedy s určitostí tvrditi, že již za doby sv. Vojtěcha, t. j. v X. století obydleno bylo hradisko, v němž dnešní Libice stojí; i jest tedy vypravování Kosmovo o „ulicích“ in „urbe“ Libici zcela případné, jelikož urbs Libice byla skutečně městem, právě tak jako jiné „hrady“ staroslovanské. Z onoho shora citovaného překladu Tomkova však viděti, do jakých odporů zaplétají sebe samy ti, kdož učí, že do XIII. stol. slova „urbs, civitas, oppidum“ překládati se musejí jenom slovem „hrad“ a nikoli slovem „město“. Překlad takový je arci správný dle staré slovanštiny, nevyhovuje ale dnešnímu pozměněnému smyslu slova „hrad“. Překládáme-li tudíž slova ona v duchu staré slovanštiny slovem „hrad“, nutno přidati k překladu takovému výklad k pravému porozumění nezbytně potřebný, jehož ale u našich novějších historiků nenacházíme. Výklad takový však arci nesrovnával by se s oním učením, že staří Čechové, jako Slované vůbec, neměli měst. — (Pokračování.)

Románský sloh jest byzantský sloh.

Napsal **V. J. Střela.**

Dra. Živného „Parlamentär“ vídeňský přinesl v 5. čísle ze dne 9. ledna 1887. pozoruhodný článek od K. Lomenského, nadepsaný: „Der romanische Kunststyl“, ve kterém se jasně dokazuje, že nynější název tak řečeného „románského“ slohu, teprv nedávno vymyšlený, jest nesprávný, a že se jím chce zakrýti neb umlčeti jen pravý název i sloh byzantský, jehožto se dříve všude a také u nás zcela správně užívalo, tak že nebývalo o nějakém románském slohu v umění ani slechu. I doporučí se nam, abychom se vrátili k starému pojmenování středověkých uměleckých památek, totiž k byzantskému slohu. Posléze pak se radí, kdyby západníci od svého vynálezu, t. j. názvu „románského“ slohu ne-

upustili, aby Slované naproti nim nazývali pak své středověké umění napořád řeckoslovanským, což tuto v plném znění podepisujeme i vřele doporučujeme.

Avšak přes to lze o téže věci promluviti ještě také jinak, a sice: Kdož nazývají naše i jiné středověké stavby nebo vůbec středověké umění, zejména církevní, *římským* nebo *románským*, říkají právě tolik, jako kdož je zovou *byzantským*. Proč?

Dějiny rozeznávají Řím pohanský a za křesťanského věku: Řím starý čili západní (italský) a Řím nový čili východní, jinak též Byzanc, Konstantinopol nebo Cařihrad nazvaný.

Starý Řím za pohanského věku, ano ještě ve dvou prvých stoletích po Kristu vykonal v umění velmi mnoho památného, což nikdo ani nebude ani nesmí popírati, ačkoli v četných příčinách bral si vzory z východu, zvláště pak z Řecka Mumiem pokořeného, kromě toho i od národův italských, zejména Etruskův; ale za to za křesťanského staršího středověku tomu tak nebylo: tehdáž starý Řím střediskem křesťanského umění nebyl. Kdo hledí na sedmipahorkový Řím okem renaissance nebo přítomnosti, jest na omylu: neboť přisuzuje mu víc, než zasluhuje.

Křesťanský věk v římské říši zahájil císař Konstantin Veliký, když památným ediktem, vydaným r. 313. v Miláně, vyhlásil křesťanství za náboženství státní. Po monarchickém uspořádání římské říše tentýž Konstantin přeložil pak sídlo své trvale do Byzance, následkem čehož stal se Byzanc čili Konstantinopol ovšem středem římské říše i ohniskem křesťanského umění, odkudž vycházely paprsky jak na východ tak na západ; na západ i tehdy, když napotom císař Theodosius rozpůlil svou říši na východo- a západořímskou (395). Po tomto rozdělení starý Řím nebyl ani středem západořímské říše, protože císař Honorius zvolil si za sídlo Ravennu.

Když pak západní říše římská byla vyvrácena (476), ani potom nebyl a nemohl se starý Řím zváti metropolí, poněvadž jej nepřátelé opět a opět oblehali a bořili; ano, též víme, že ani papežové, jako zhusta později, v něm nesídlili: hlavou Italie zůstala Ravenna, a byla jí, i když novořímský čili byzantský císař Upravda (Justinian I.), rodilý Slovan, podrobil si Italii, Španělsko, a v Ravenně dosadil svého zástupce (exarcha).

Neméně pak jest známo, že řečtí císařové měli svrchovanou moc nad starým Římem až do VIII. století, t. j. do času Pipinova čili Karlovicův. Za řecké vlády řecký (novořímský) vliv vůbec a v umění zvláště blaze působil i panoval v Italii, jako někdy za pohanského věku, a učinil z Ravenny onu Ravennu, kterou dějiny umění svorně tak velebí pro její krásné stavby a jiné umění. Tyto stavby jak centrální tak basilikové*), které tam Justinian zbudoval ovšem ve slohu východořímském čili byzantském byly potom hojně na západě napodobeny jakožto nejkrásnější vzory církevního umění, oč si získal zásluhu Karel tak zvaný Veliký.

Avšak jako mocný vliv tohoto staršího byzantského umění na západě jest nepopíratelný, rovněž nelze popříti vlivu mladšího byzantského slohu za císařského rodu slovansko-makedonského v Řecku (876—1056), kdy novořímský sloh liboval si ve větší jednoduchosti svých výtvarův, a novořímští (byzantští) umělci, volaní do Italie, nový ruch v umění zde opět způsobili a jakožto vzorové italské umění napotom velmi dlouho

*) Ostatně centrální stavba jest také basiliková.

ovládali. Jako v Italii, podobně též ve Španělích, Francii a vůbec na západě, ve střední a východní Evropě křesťanské umění všude kráčelo ve šlepějích novořímských čili byzantských, všecky církve (římská, německá, slovanská atd.) následovaly příkladu církve východní, jsouce vespolek vázány jednotou víry, k čemuž valnou měrou přispívaly též sňatky západních i jiných knížat s řeckými princeznami, obchodní styky s Cařihradem, křížové výpravy a j., zejména pak slovanské praobyvatelstvo, rozšířené od východu až k atlantskému oceanu, obyvatelstvo to, jehožto osvícenosť, kultura i umělecká dovednosť, jak víme z bezpečných zpráv, kulturu a dovednosť ostatních západních národů předstihovala.

Z toho již vysvítá, že za středověku panoval v umění vlastně Nový Řím (Byzanc), a k tomuto východnímu Římu nesou se v podstatě kronikářské vzpomínky vzmiňující se o „díle římském“, aneb mají se tak vykládati, tím spíše, poněvadž východní Řím předčil svou vzdělaností veškeren západ, poněvadž u českého kronikáře Neplacha sám novořímský císař Justinian I. sluje „Romanem“ (Prameny dějin českých III., 457 sld.) a poněvadž až do nedávna všecky středověké památky umělecké před gotikou za byzantské čili novořímské jsou pokládány i též tak jmíny. Nejnovější přezdění slohu toho na „románský“ sloh stalo se jen po dohodnutí se západnických spisovatelů, jest tedy nahodilé a není věcné. Tímto novým názvem měl se jen zastříti nenávidělý byzantinismus, s nímž má Slovanstvo mnoho společného, a měly se nekřesťansky umlčeti neskonalé zásluhy východního Říma o křesťanskou vzdělanosť a umění vůbec, seč ale není a nebude jakékoliv překrucování pravdy.

Ze všeho jde, že i při rozdílném jmenování věc zůstává tatáž: římský či románský sloh jest a zůstává přece jen slohem byzantským nebo-li novořímským, kteréhožto názvu dlužno opět užívati zejména u Slovanů západních, jak tomu bylo ještě nedávno, nechtějí-li slouti nevděčníky a nechtějí-li v umlčovací methodě západníků následovati na př. nynější „modu“ tu berlínskou, tam vídeňskou nazývanou, kterou si Berlín i Vídeň vypůjčily — z Paříže!

Kolové stavby v Olomouci.

Podává dr. **Jindř. Wankel** v Olomouci.

Jednou z hlavních podmínek národní existence Slovanů je znalosť národní minulosti své, své někdejší vzdělanosti a veliké starobylosti. O tuto minulosť připraveni jsme byli tendenčním badáním historickým. I jest tudíž svrchovaně potřebí, jí opět se domoci, a to bude možno jenom tehdy, bude-li každý, komu na rozvoji národního karakteru Slovanů záleží, horlivě přispívati k tomu, aby doklady k minulosti národa byly sbírány, a na věčnou paměť i za účelem opětovného zkoumání vědeckého uschovány. Jenom seznáním dějin a pradějin svých můžeme my západní Slované dospěti opět ku národnímu sebevědomí, i měla by tudíž každému vlastenci na mysli tanouti slova slavného i šlechetného cařе Alexandra II., jež on r. 1859., zakládaje cís. komisi pro zpytování a zachování starožitností, ku svému příteli hrab. Alexeji Uvarovu pronesl: „Chce-li který národ velikým, silným a svobodným býti, třeba mu znáti svou minulosť.“

Pravdu slov těchto uznávajíce, sestoupili se vlastenci olomučtí a založili spolek, jehož úkolem jest, všecko, cokoli dějiny slovanské, obzvláště pak dějiny lidu moravského objasniti může, sbírati a ve zvláštním muzeu uschovati. Po tomto podniku následoval brzy pod nátlakem poměrů veřejných podnik jiný, založení národního střediska. Usnešeno zbudovati národní dům ve staroslavném hlavním městě moravském, kde druhdy stál hrad Mojmírovců, knížat říše velkomoravské, z něhož doposud zachovala se — jako na svědectví vysoce zdokonaleného stavitelství starých Slovanů — klenutá okna, umělecky ornamentovaná, bohužel však málo přístupná a následkem toho nevšímaná a nedocenéná. Za sympathií všeho lidu severomoravského počato již také začátkem tohoto jara se stavbou národního domu. Když pak kopány základy k této budově, tu objeveny byly stavby nákolní, které považovati dlužno za příspěvek, byť i skrovný, ku poznání minulosti vlasti. Tak získán doklad, jímž vlastenecké muzeum naše podstatně bylo obohaceno, a jejž prohlédnouti si, každému je volno.

Kolové stavby ve Švýcarsku.

Rok 1854., pověstný svým parnem a suchem poskytl příležitosť, že poznány byly kolové stavby ve Švýcařích. Působením sucha dlouhotrvajícího totiž klesly hladiny jezer tak, že bylo lze spatřiti na dně jejich koly, jež v různých pravidelných vzdálenostech zaražený byly, a mezi nimi ležely kosti, kusy parohů, střepiny a nádoby, nástroje bronzové i železné, jak v bahně tak na povrchu dna.

M. Aeppli z Meilenu na jezeře Curyšském první poznal v předmětech objevených předměty z doby prastaré a sdělil se o názor svůj s drem. Kellerem z Curychu, jenž tolikéž ve věcech těch zbytky bydlisk nákolních, starými Švýcary stavených konstatoval. (Viz obraz na této str.)

Nový objev tento vzbudil zvláště proto pozornosť a velké napjetí, že podobné stavby kolové poznány byly do té doby pouze u národův australských, kteříž také na řekách i jezerách až podnes příbytky své staví, aby se uchránili ak náhlého přepadnutí od zvířat divokých, tak od lidí.

Pátralo se ještě dále, a shledáno, že již Herodot zprávu podal o chýžích fénických, jež na jezeře na kolech postaveny a mostkem s pevninou spojeny byly.

I uznány takto stavby kolové za prastaré nejen na všech téměř jezerech Švýcarských, nýbrž i v jiných zemích, jako v Bavořích, Italii, Rakousích, Tyrolích, Kraňsku, též v bařinách a jezerech francouzských, škotských, meklenburských, a shledáno, že v Irsku zachovaly se až do dob historických, any staré letopisy irské o nich se zmiňují; ba podnes ještě viděti lze na rumunském břehu Dunaje chýžky pobřežních strážníků, vystavěné na kolech, aby odolaly přívalu vln. (Viz obraz na str. 71.)

Daleko by nás zavedlo, kdybychom o všech stavbách kolových rozepisovati se chtěli, v nichž podnes někteří národové v jiných dílech světa bydlí: zkrátka jen řekneme, že se vyskytují ještě téměř u všech národů divokých, a sice staví se jak na stojatých, tak na tekoucích vodách; v rašelinách i na pahrbcích a výšinách, dílem aby chránily od nenadálých přepadův, dílem aby též skýtaly ochrany, zvláště v horkých krajinách, od obtížných stěhovavých hmyzů.

Na jezerech stavěno bylo dvojím spůsobem: buď zaraženo do dna koly jednoduché neotesané, dole přiostřené, aneb udržováno je v kolmém postavení hromadami kamení kolem nich narovnaného, což nazývali Angličané Cranoges (Packwerkbau.) Na koly tyto pak byla upevněna tlustá prkna nebo pně, čímž zbudována jakási paluba čili lešení, na němž stavěny chýže buď okrouhlé, buď čtverhranné; tyto byly též opatřeny dveřmi padacími, jimiž smetí do jezera házeno. Nezřídka byly chýže takové, jež někdy též z proutí nebo větví stromových spleteny byly, i hlínou obmítnuty, jež při nastalém požáru na červeno se vypálila a do jezera sřítila. Z útvaru a povahy těchto spálených omítek bylo později možno také o podobě chýží takových souditi.

Podle prozkoumaných předmětů, jež na dně jezerním mezi koly nalezeny byly, seznáváme, že stavby kolové různým obdobím přičísti dlužno: že některé až do pozdější doby kamenné, tak zvané neolithické sahají, že však ku konci doby bronzové řídnou a znenáhla mizí. Objeveny byly stavby kolové, jež neobsahovaly než nástroje kamenné, předměty kostěné a nádoby hliněné, žádných však kovů; jindy zase naskytly se stavby, jež sice mnoho nástrojů kamenných chovaly, nadto však i předměty měděné a bronzové, z nichž onyno po většině na způsob předmětů kamenných utvořeny byly, tak že téměř určitě souditi můžeme, že tyto oněm vzorem byly; zase jindy objeveny stavby kolové, jež nástroje kamenné, předměty měděné, bronzové i železné pospolu ukrývaly. Z převahy pak toho neb onoho materiálu bylo lze velmi pravděpodobně dobu odhadnouti, do níž stavby ty vřaditi by se měly.

Bylo-li možno již z materiálu předmětův udati přibližně čas, jemuž ta neb ona stavba kolová náležela, dostalo se nám prostředku ještě bezpečnějšího v kostech po zvěřeně (fauně) za doby oné žijící pozůstalých a ve zbytcích květeny (flory), jelikož jak zvěřena tak květena se časem dle jistých zákonů měnila a jiný ráz na se brala. Tak byly nalezeny kosti zvířat, o nichž určitě říci lze, že byla předchůdci zvířat nynějších, zejména našich domácích.

Rozdělení zvířat, zvláště zvířat domácích v těchto nákolích poskytuje často pádné důkazy o době: tak příkladem schází ve všech stavbách kolových z doby kamenné nynější svině domácí, a objevuje se teprv za doby kovové zhusta, jakož vůbec v této době počet zvířat domácích značně roste.

Stejně se má věc s květenou, jmenovitě s druhy obilnými: pšenice drobnozrná a ječmen drobnozrný šestiřádkový (triticum vulgare antiquorum a hordeum hexastichum) vyskytují se hlavně ve stavbách z doby kamenné: kdežto pšenice velkozrná tak zv. egyptská (triticum turgedum) často se nachází ve stavbách z doby kovové.

Starožitnosti, jež mezi koly na dně leží, jsou podle toho, stojí-li stavby na vodě tekuté anebo na močálu, buď pískem pokryty, jenž často přívalem vln až ke dnu pronikajících spláchnut bývá, a předměty tak odhaluje, že s povrchu hladiny nezřídka viděti je lze; anebo bývají hlenem

Nynější strážnice nákolní na Dunaji.

a bahnem zaneseny, a jen když stavba taká se vysuší, mohou motykou býti vykopány, aneb nástroji rýčovými, zvláště upravenými spolu s bahnem na světlo vyneseny.

V kolových stavbách doby kamenné vykopány byly nejvíce nástroje a náčiní kostěné a kamenné, jako: kamenné sekerky, dlátka, kladívka, pilníky, oštěpky pazourkové, brousky, šídla kostěná, střepiny i celé nádoby hliněné útvaru nemotorného, jež nebyly na kruhu hrnčířském pracovány a buď všelikých ozdob postrádaly, anebo hrubými jen ornamenty nehtem nebo prstem vyrytými, opatřeny byly, dále vřetena atd. Též dřevo se zachovalo, které podivným způsobem z vnitřku na venek vlivem kyseliny prsťové zuhelnatělo; nalezeny byly dále rukojeti ku zbraním, spínadla, topůrka ku kladivům člunv rybářské, vesla, části vozův atd.

Kosti zvířat byly téměř vesměs rukou lidskou roztříštěny; mnoho jich po délce naštípnuto, aby tak morek z nich mohl býti vyňat, a všechny skoro budí pozornosť svou barvou tmavohnědou, až do černa přecházející.

což povstalo po více století trvajícím vlivem kyseliny prsťové (humus), burelu a kostíkového kysličníku železitého. — Kosti ty nesou též zde onde zřejmé stopy zpracování anebo stopy ohně. Třeba též zmíniti se tuto o mnohých nástrojích koštěných, jakož i o kosti z nohy koňské pocházející, na brusli zpracované, jež objevena byla v kolových stavbách mosdorfských ve Švýcarsku.

Ze zvěřeny nejvíce se shledáváme s jelenem (cervus elaphus), skotem hovězím a sice krávou bahenní (bos brachyceros), sviní divokou i bahenní (sus scropha ferus et sus scropha palustris), srncem, kozou, ovcí, taktéž liškou, kunou a psem. — Kdežto liška častěji se vyskytá za doby kamenné, objevuje se řídčeji za doby kovové, kdy zase hustěji pes bahenní (canis fam. palustris) jako zvláštní odrůda vyniká. Řídčeji nalezen kůň (equus cabalus); vzácnou jest též kočka, bobr, ježek a jezevec; kořistí loveckou byli: medvěd, vlk, tur a los. K těmto zvířatům druží se pak celé hejno menších ssavců, ptákův a ryb.

Co se květeny týče, můžeme mimo zmíněné již druhy obilí uvésti ještě proso, hrách, révu, ořechy vlaské i lískové, třešni, švestku a více než sto patnáct jiných druhů rostlinných. Bob vyskytuje se teprve v novějších stavbách kolových.

Z výrobků průmyslových, jež všecky vypočítávati od místa by bylo, chceme hlavně tkanivo lněné, niti a kůži uvésti, jež u velké míře se zachovaly. O plátně víme, že již před čtyřmi tisíci a snad více lety Egypťanům známo bylo. Do prostěradel lněných, rozpuštěnou pryskyřicí prosáklých zaobaleny bývaly balsamované mrtvoly starých Egypťanův; i nebude nám tudíž divno, shledáme-li se s plátnem taktéž v kolových stavbách doby kamenné, kdež tentýž průběh zakusilo jako vlákna dřevová. — Než netoliko ve stavbách kolových, nýbrž i na kostrách z doby kamenné jsme je nalezli. Na lebce kostry jedné, ve zkřivené poloze pochované, kterouž u Hajan na Moravě jsem vykopal a k níž pouze nástroje kamenné a jeden koštěný se dvěma malýma nádobama, zhruba pracovanýma, přiloženy byly, spatřil jsem hnědé skvrny, jež plátnem býti se objevily, když jsem je zevrubněji byl prohlédl. Plátno toto dlužno považovati za zkamenělé, jelikož každá niť malými krystaly vápennými poseta jest, čímž také usnadněno jest rozeznati tkanivo. Tkanivo samo srovnává se úplně s plátnem, jež rozeznati lze na kusu mumia*), který jsem si vzal v Egyptě z jednoho hrobu v Sakaře. Oba zbytky uloženy jsou ve vlasteneckém muzeu našem. Ostatně len a plátno připomíná se již Homérem a Mojžíšem.

Za přechod kolové stavby z doby kamenné ku stavbám z doby kovové považovati lze ty, jež nástroje měděné obsahují. Náležejí době měděné, nedávno teprva zjištěné, jež předcházela době bronzové, a kterouž dr. Much z Vídně tak znamenitě zpracoval.**) Takové předměty měděné nalezeny byly v jezerech solnohradských a tyrolských, jmenovitě v jezeře Mondsee zvaném, dále ve Švýcařích v jezeře Bělském, kdež v jedné stavbě kolové „Finels“ zvané pouze samé předměty měděné se nalezly.

*) Mumium, záležející z plátna mnohokrát složeného a vonnými pryskyřicemi prosyceného, dostalo se také do obchodu jako druh kadidla i jako lék a užíváno ho druhdy ve všech lékárnách.

**) Mittheilungen der k. k. Central-Comission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Baudenkmale. 1886.

Stavby kolové z doby bronzové obsahují již také náčiní ze železa; nepostrádají však úplně nástrojů kamenných. Bylo-li železo již spíše známo než měď a spěž (bronz), o tom teprve další badání nás lépe poučí.

Tvary větší části bronzu přiměřeny jsou určitému směru kulturnímu, a tudíž také jisté době. Rovnají nebo podobají se těm, jež nalezeny byly ve hrobech halštatských; pročež též dobu onu, v níž podobné předměty bronzové se vyskytují, nazváno dobou halštatskou, po níž následovala doba latènská, zvaná podle vsi La Tène, ležící na místě, jež spojuje jezero Bělské s Nevšatelským, poněvadž tam novější předměty bronzové nejspíše a v největší míře objeveny byly. Tato doba latènská považuje se za dobu přechodnou z doby halštatské do pozdější doby železné. Že v kolových stavbách také již zlato a později stříbro se nalézalo, jest asi všeobecně známo.

Pro nás však zvláště jsou důležity nádoby hliněné a jejich ozdoby (ornamenty). Nádoby hliněné z doby bronzové jsou ovšem pěknější, skvostnější, bohatěji ozdobeny, jsou pouhou rukou zhotoveny, bez kruhu hrnčířského. Nalezeny též byly střepy z nádob velkých se stěnami velmi tlustými, často tuhových, v nichž dle mínění učenců švýcarských prý asi obilí uschováváno bylo. Zvláště třeba vytknouti okolnost, že prof. Jeitteles ornament vlnitý, jejž prof. Virchow později za výhradně slovanský označil, též na některých střepinách z kolových staveb švýcarských*) prý pozoroval. — Mimo střepy z nádob nalezeny byly ještě zbytky tyglíků tuhových a kusy bronzoviny, znamení to, že slévání bronzu obyvatelům švýcarských nákolí neznámo nebylo.

Kosti lidské ve stavbách kolových poměrně řídčeji se naskytují. Lebky poukazují ku plemeni mesocephalskému (středolebému). Dr. Gross nalezl v jezeře Bělském lebku, jež na číši byla upravena, a lebku, na níž se jeví stopy pohrobní trepanace (vrtání).

Rozepsali jsme se povšechně o nálezech v kolových stavbách švýcarských z té příčiny, abychom stanovili obdoby (analogie) s oněmi stavbami kolovými, jež v Olomouci objeveny byly, čímž také doufáme odstraniti skepsi lidí, věci té neznalých.

Zásluha o odhalení prvých kolových staveb v Rakousku, a vůbec kolových staveb na řekách přísluší bývalému profesoru přírodovědy, L. H. Jeittelesovi v Olomouci. Onť roku 1864, v létě, tedy deset let po objevení kolových staveb ve Švýcarsku, upozorněn byl, když plynovod v městě Olomouci u hloubi dosti značné se zakládal, na množství kostí zvířecích a spáleného obilí, na výrobky z kosti a kamene, na střepy nádob hliněných, ba i na věci bronzové, jež ponejvíce mezi koly v rašelinách ležely.

Poznal ihned, že všechny tyto předměty podivuhodně se podobají předmětům z kolových staveb švýcarských, pročež povzbuzen jsa přisvědčujícími výklady znamenitých objevitelů staveb kolových ve Švýcarsku, konstatoval stavby kolové uprostřed města Olomouce. Uveřejnil zprvu malé zápisky v časopisech tehdáž vycházejících: „Oesterreichische Zeitung“, později ve „Wiener Zeitung“, na něž se odvolává také Lyell ve svém

*) Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien. I. sv., str. 244.

díle: „Antiquy of Man“ (Starožitnosti ostrova Man); po té následovala zpráva zevrubnější v časopisu „Wanderer“ z roku 1865., a konečně objemná práce vědecká ve Zprávách vídeňské společnosti anthropologické (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien roku 1871. a 1872.) vyšlých.

Než přes to přese všechno, přes pojednání kritické v Archivu anthropologickém (Archiv für Anthropologie z r. 1866. p. 219), přes výpovědi učenců švýcarských. kteří údaje Jeittelovy správnými uznali, obecenstvo polovzdělané svedeno byvši nevědomostí skeptickou, proneslo úsudek nejen odsuzující, nýbrž Jeittelovi dokonce se vysmálo.

Ovšem nejsou jen koly podmínkou stavby kolové z doby staré; též předměty, jež mezi koly se nalézají, musejí jednak s dobou příslušnou se srovnávati, jednak též stavby samy musejí poměry místními oprávněny býti. Místní poměry jedné části města zamlouvají se dokonale podmínkami, jichž vyžaduje zřízení staveb kolových. S jistotou lze souditi, že v době předhistorické, za velkého tehdejšího zavodnění Morava se rozlévala po celé rovině v podobě jezer, a že se šířila směrem severovýchodním a jihozápadním od Olomouce. Tomu ostatně zřejmě ještě nasvědčuje močálovitá půda, jež druhdy byvši jezerem, od Nákla až k Olomouci, ano až k Sudetům se rozprostírá: a též stavby kolové, jež za doby nejnovější pod chrámem v „Nákle“ (t. j. na kolech) objeveny byly, potvrzují mínění to co nejurčitěji. Stavby tyto pocházejí z dob velmi starých, a potrvaly až do rozkvětu tak zv. doby bronzové, jakož souditi lze ze skvostných předmětův, jež mezi vykopanými koly objeveny byly. Nesmíme se tudíž pranic diviti, shledáváme-li se také v Olomouci se stavbami kolovými, když tě až sem jezero ono se rozprostíralo, nerci-li, že i u Nemilan stavby takové zjištěny byly, u Kožušan, Charvát, Dubu a Tovačova pak aspoň za pravděpodobny pokládány býti mohou.

Když později spoust vodních ubývalo, zbylo oněch několik ramen Moravy, která tento kraj dnes vysušený protékají. Nejzápadnější z ramen oněch teklo západní částí města, vnikajíc do něho v těch místech, kde nyní klášter dominikánský stojí, plynulo nynější Bernardinskou ulicí, dále dle podání jedněch směrem ku chrámu sv. Mořice, dle jiných ulicí Ferdinandovou, horním náměstím, západně od radnice do Terézské ulice, a pak se obrátilo pod nynější domy dolní ulice, kdež za dolní branou zase s Moravou se spojovalo. Dle údaje Fischerova v díle: „Geschichte der kön. Hauptstadt Olmütz“ z r. 1808. sv. I. str. 46. dal prý Vratislav rámě toto v letech 1050—60. zasypati a novou stoku mimo hradby městské vykopati, jež posud na straně jihozápadní teče a Povelkou se zove. V okolí tohoto zasypaného ramene byly prý staveny domy na kolech a jehlách (pilotách), jakož i o radnici městské pověst vypravuje. Není tudíž divu, objevil-li prof. Jeitteles poblíž oné stoky novější a starší stavby kolové. Jeitteles vypravuje, že nejzajímavější nálezy učinil na horním a dolním náměstí a v ulici dolní. Neboť pokaždé ve hloubi asi 6 stop dokopal se vrstvy více neb méně mohutné, bahnité, v níž u velkém množství nalezl parohy jelení, odpadky zpracovaných pazourků, vřetena, střepy, zbytky teglíků, výrobky bronzové i železné, krušce, spěže, uhlí, trusky, pak velké množství částí rostlinných, spálenou slámu, mezi tím skořápky doby třetihorní, jako Congeria, Ostraea, Cheropus, Venus a j. v.; a co zvláště jest zajímavo, též zánovní koraly z moře

indického, oculina virginea zvané. Stejně zasluhuje zmínky nalezený peníz římský s kouskem krušce, v němž kost lidská byla uzavřena. Pochází z dob císaře Galliena, (jenž panoval od roku 259—268.) a byl vykopán na Blažejském náměstí, ne sice v bahně, však ve stejné hloubce.

Abychom dle možnosti porovnání si učinili mezi nálezy, jež Jeitteles objevil ve stavbách kolových na horním a dolním náměstí, pak v dolní ulici, a mezi stavbami kolovými, jež nám se objevily, budiž mi dovoleno zevrubněji o oněch se rozepsati. —

Kosti, jež Jeitteles nalezl, byly více nebo méně polámány, ve všech téměř směrech: mnohé kyčle byly po délce rozštípeny, tak že z nich morek mohl vybrán býti, mnohé kosti zpracovány byly na šidla, sekerky a rozmanité jiné nástroje, jedna střední kost (metacarpus) koňské nohy byla zpracována v brusli.

Zvěřena byla většinou učenci a přírodopisci švýcarskými určena, jako Rütimeyerem, Kellerem, Desorem, Vogtem a j., a uznána jest totožnou se zvěřenou staveb kolových ve Švýcarsku a též do stejné doby vřaděna. Určeny byly tyto druhy: kráva bahenní (bos brachyceros palustris), bos frontosus, svině bahenní (sus scropha palustris), koza (capra hircus), králík (lepus cuniculus), zajíc (lepus timidus), medvěd (ursus arctos), kočka domácí a j. — Též zachovalá lebka lidská byla vykopána, a Jeitteles zaslal ji prof. Schaaffhausenovi do Bonnu, aby dobrozdání o ní podal; ten ji prohlásil za mesocephalskou (středolebou) s 1587 c. c m. kapacity, t. j. obsahu prostorového, a upozornil též na nepravidelné prodloužení kosti, která kost spánkovou s kostí čelnou spojuje. Ještě jest se zmíniti o množství kostí ptačích, popředně kohouta domácího, jimž Jeitteles tolik váhy přikládá.

Ze zbytků rostlinných, jmenovitě obilných, nalezl Jeitteles pšenici nákolnou, ječmen nákolný, ořechy a lísky, dále listí dubové, hruškové a bukové atd. — Uprostřed této vrstvy bahnité leželo právě jako v nákolích švýcarských buď po větších kusech anebo po menších příštipcích velké množství kůže.*)

Střepiny representují více druhů nádob, z nichž některé bez kruhu hrnčířského byly zhotoveny, jiné na kruhu. Přechod mezi oběma tvoří velikánské nádoby hliněné nebo tuhové, jež sice pouhou rukou, však pomocí desky, jíž někdo druhý v jistém směru otáčel, pracovány jsou. Deska tato zastupovala hrnčířský kruh, později vynalezený. Všecky tyto trojí střepy z nádob ležely smíšeny vespolek v téže vrstvě: mohly tedy jen z jedné doby pocházeti. Některé jevily nadto tak zvaný vlnitý ornament, jejž Virchow za výhradně slovanský prohlásil. Mnoho jiných předmětů nalezených v nákolích olomuckých popsáno a vyobrazeno jest v Časopisu muz. sp. olom. č. 5. str. 7., jakož i ve zprávách anthropol. společnosti ve Vídni z r. 1871. a 1872.

Jako na dolním náměstí, tak i poblíž tak zvané „zemské cudy“ nalezl Jeitteles více předmětů bronzových, a sice: prsteny, jehlice, kusy bronzoviny, z nichž většina, cinku postrádajíc, pozrazovala, že době bronzové náleží; kdežto kusy ostatní nadobyčejným obsahem cinku jeví

*) J. Lubbock. Die vorgeschichtliche Zeit. 1874. p. 209.

ráz pozdější. Jest to patrně známkou nepřetržitě postupujícího rozvoje kulturního.

Nástrojů kamenných, vyjímajíc několik úlomků pazourkových, nůž ze dřeva zkřemenělého, malou sekeru z šedého pískovce a zpracovaný úlomek hadce, vůbec se nenalezlo. Dřevo zachovalo svůj útvar úplně; koly zhnědly, dlouho v kyselině prsťové leževše, a v hlubších místech zčernaly. Předměty železné jsou vesměs málo okysličeny, ponejvíce jsou pokryty modrou zemí železitou (vivianit, kostičnan železitý). V bahnité zemi na proboštství dómském nalezena byla homolovitá přilba železná, jež prý asi z 11. století pochází a nyní ve sbírce Ambraské ve Vídni uschována jest. Popis a obraz její uveřejnil Demmi v díle: „Die Kriegswaffen“ na str. 266. —

Předeslavše pro lepší porozumění něco o nákolích ve Švýcarsku a v Olomouci, chceme teď vypsati a blíže vysvětliti výsledky, k nimž při kopání základů k domu národnímu se dospělo.

Na vystavení domu tohoto bylo pět domů jihozápadního rohu ulice české a bernardinské koupeno a sbořeno, načež kopáno základy. Když zbytky zdí byly odstraněny a rum i s hlinou pod tím ležící byl vyvezen, objeveno bylo na jihových. straně staveniště ve hloubce $1^1/_2$—2 m. veliké množství písku říčního, jenž sahal až do hloubky slínu, usazeného na dně bývalého řečiště. Množství skořápek říčních v něm roztroušených, jež svou pokožku (epidermis) ještě zachovaly, ukazují k tomu, že zde řeka tekla a že staré údaje authenticky, správny jsou. Dříve než na písek se přišlo, nalezeno 150 kusů stříbrných mincí a sice tam, kde stával dům Beilův na dvoře při samé zdi domu sousedního Stejskalova, ve hloubce asi $1^1/_2$ metru, v podobě vejčitého chumáče v pouhé zemi, bez nádoby. Peníze jsou silně pokryty měděnkou a mnohé byly jí slepeny, tak že násilím rozděleny býti musily. Jsou to mince namnoze polské Sigmunda III. Vasy (1587–1632), pak několik kusů rakouských Ferdinanda II. (1619—1637) dvojího rázu; starší nese zřetelný letopočet 1624. Jeden peníz jest Gustava Adolfa krále švédského (1611—1632). Poněvadž mince ty spadají vesměs v dobu třicetileté války, a ježto nalezeny byly v chumáči podoby vejčité, jakoby byly v měšci nějakém neb šátku zaobaleny do země dány bývaly, který zetlel, načež celé to množství mincí následkem obklopující je země pohromadě zůstalo, ano když měděnka začala práci svou, i dohromady se slepilo, tu není daleka možnosť, že asi někdo z bázně o poklad svůj v dobách těch nepokojných jej matičce zemi svěřil v opatrování, ovšem v příslušném obalu, v té naději, že až nastane doba klidnější, aneb — musel-li opustiti domov svůj — až se vrátí, poklad svůj opět ze země dobude a užije.

Ať již je příčina toho jakákoli, jisto jest, že se tak nestalo a poklad zůstal v lůně země uschován do doby nynější, kdy národ jal se budovati sobě stánek tento důstojný, při čemž poklad na světlo vynešen, a skoro celý vlasteneckému muzeu odevzdán.

Mimo poklad ten nalezena za znakem nad portálem kapitolního domu zúmyslně zazděná krabice plechová, v níž uloženo 5 kusů mincí měděných různých z doby Marie Terezie (1740—1780). Peníze ty vloženy byly v listinu, která taktéž v krabici spočívala. Písmo psané oby-

čejným inkoustem duběnkovým sežloutlo a stalo se na mnohých místech úplně nečitelným. Nicméně poznati letopočet na listině nahoře v čele napsaný r. 1780. a kusy textu jazykem německým psaného. Vyrozumíváme z listiny té, že dům ten kapitulní ze základů znova toho roku vystavěn byl za arcibiskupa olomuckého Antonína Theodora, načež vyjmenováni všichni tehdejší kanovníci olomučtí a něco asi pověděno o výlohách a obtížích stavebních.

Jinaké byly výsledky na severozápadní straně staveniště, tam kde hraničí s domy sousedními. Tam dokopali se dělníci pod vrstvou štěrku a hlíny, (a.) vrstvy bahnité, černé, hnijícími látkami rostlinnými, slamou, zbytky hmyzu a všelikými odpadky proniklé (b.), sirníkem vodičnatým zapáchající, jež ve tloušťce téměř 4 metrů až na dno sáhala. V této bahnité naplavenině vězely všemi směry koly 3—4 metry dlouhé a 15—30 cm. tlusté (e), buď kulaté, buď čtyrhranné, jež zde onde nahoře prkny značně tlustými, pilou řezanými, ve vodorovné poloze spojeny byly.

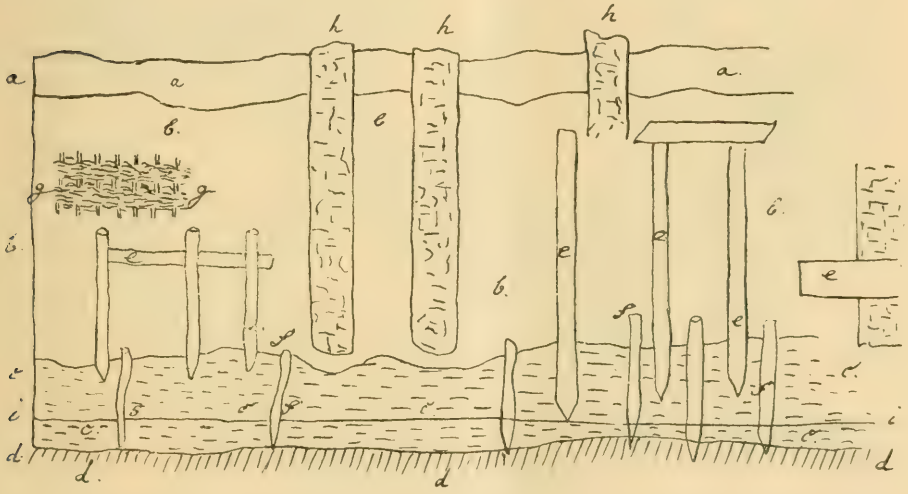

Průřez nákolí na stavenisku národního domu v Olomouci objeveného.
a. štěrk; b. vrchní naplavenina bahnitá; c. dolejší naplavenina bahnitá; d. vrstva slínu; e. jehly (piloty); f. spodní koly; g. košatiny; h. zbytky zdí a opěráků; i. hladina vodní. —

Mezi těmito koly vestaveny byly v různých směrech zbytky zdí (h.), na způsob pilířů, z nichž mnohé velmi hluboko vnikají. Koly ty, zdá se, byly zaraženy na podporu dřevěného domu, druhdy zde stávavšího; jsou zevně hnědy, uvnitř černy a zdají se býti původu mnohem pozdějšího, než koly níže zaražené.

Při zevrubné zkoušce ukázalo se však ještě, že celá bahnitá naplavenina až po spodní slín sestává ze dvou na sobě uložených vrstev, jež úzkým pásem písku od sebe jsou odděleny. Naplavenina spodní (c.), poněkud celistvější jest asi 1 m. vysoká a byla posázena koly krátkými, neoroubanými, na dolním konci přitesnutými: předcházelo tudíž stavbě jehlové nákolí staršího způsobu.

Příklad podobný uvádí J. Lubbock (Die vorgeschichtliche Zeit. 1874. p. 183.) z nákolí u Niedervillu ve Švýcarsku, jež na své oči jsem viděl: stojíť tam zbytky dvojí stavby kolové, a sice starší dole, nahoře pozdější. Vyobrazení, jež uveřejnil, podobá se podivuhodně našemu.

Předměty, jež v této spodní vrstvě nalezeny byly, jsou celkem tytéž, jako Jeitteles objevil; totiž: kosti z krávy bahenní, svině bahenní, svině domácí, psa a pod., dva železné kruhy poutkům vozovým podobné, však kysličníkem železitým úplně znetvořené, něco málo střepin, dále zpracované kosti a sice: šídlo koštěné, a nedopracovaná brusle z koňské kosti nártní (metacarpus). — Zdá se, že zpracování toto provedeno bylo pazourkovým nástrojem, jelikož plocha nařezaná vesměs značné prohlubiny jeví.

Velký podiv však vzbuzují kosti lidské asi osmi osob, a sice tři z dětí půlletých až dvouletých, a pět z osob dospělých prostředního věku. Většina kostí těchto jest polámána, zvláště lebky jsou ode dávna roztříštěny; jsou barvy tmavohnědé, ve stavu ještě vlhkém, a kyselinou prsťovou téměř zčernalé. Lebky tyto se jeví, pokud za porouchaného stavu jejich zjistiti se dalo, mesocephalskými (středolebými), klonícími se ku brachycephalii (širokolebosti), některé zase jsou chamaecephalní. Mnohé utrpěly na sobě poranění traumatická; tak na př. na jedné je stopa rány tupým nástrojem mocně zasazené; rána zasáhla levou stranu kosti čelné, neprorazila sice lebku, byla však přece vedena takovou silou, že leb na kříž pukla. Jiná kosť čelní jest proražena ostrým nástrojem, tak že vnitřní sklovina koruny, jež jistě ještě byla jemná a čerstvá, byla prolomena, nikoli však odštípena. O jiných poraněních, jež za živa již u těchto tří dítek způsobeny byly, později zprávu podám. — Jedna kosť holenní jest zřetelně platiknemická.

Střepin jenom málo se zde našlo, a žádná nebyla z nádob na kruhu pracovaných; jedna pochází z nádoby bohatým ornamentem vlnitým (Burgwalltypus) ozdobené.

Vrchní, mnohem mocnější naplavenina černého bahna jednostejného, však ne tak hustého, kompaktního, poskytovala podstatně jiné poměry. Bezmála uprostřed ní vězela vedle kolů větší skupina košatiny (g.), téměř $^3/_4$ m. vysoké, z tlustého proutí upletené. Stála kolmo a ohraničovala bezpochyby prostoru jakési jámy na odpadky. Poněkud dále na jihovýchod, dokopali se dělníci jakési zasypané studně, jež byla $1^1/_2$ m. hluboká a dřevěným sudem, v němž množství střepův a též celé nádoby ležely, zakončena byla. — Pocházejí z 11. až 16. století; tak pochodí, jak se zdá, velký džbán tuto vyobrazený (na str. 79.) z konce 17. nebo z počátku 18. století p. Kr.: oproti tomu střepina z jedné nádoby ze století 11. p. Kr., čemuž pravdojatně nasvědčuje porovnání s nádobou, obsahující peníze sv. Štěpána a Ondřeje, jež nalezena byla u Němčic poblíž Kroměříže, a vyobrazena jest v Časopisu našem č. 8. str. 177. — Sotva lze o tom pochybovati, že nádoby i střepiny při čerpání vody do studně spadly a tam zasypány byly, když už nové stavby na nákolích a vedle nich zakládány byly. Pro dobu staveb těch zamlouvají se též částečně nálezy peněz.

Zajímavo jest zvěděti, že v Dolní Lužici objevena byla studně stejně zařízená a za podobných okolností. Dr. Jentsch v Gubenu podal v sezení anthropologické společnosti ze dne 15. října 1886. v Berlíně

o svém badání ve hrobech slovanských u Haaso tuto zprávu: „Na roli selského statku Heinkova vykopáno bylo více koster s pálenými nádobami hliněnými, na nichž se zračil ráz nádob slovanských hradisk (Burgwalltöpfe). Na východním díle role té nalezena byla i úplná kostra koňská. Na jihu odhrabána byla prohlubeň na způsob studně zasypané. Dno její tvořil zvláštní sud; nad tím stály v kruhu koly a otvor zakryt byl dvěma velkými kameny, jež menšími do věnce byly obloženy.“ *)

Střepiny také byly nalezeny všude, v celé vrchní vrstvě bahnité, a též čtyrhranná, dutá kachle z kamen, jež měla líční plochu roztlučenu, a ozdobena byla po kraji květinovým ornamentem. Pochází ze středověku.

Středověké nádoby nalezené v hořejší vrstvě nákolí olomuckých.

Též neobyčejně veliké a tlusté střepiny objemných a nad míru velikých nádob, podobné těm, které se nezřídka naskytly v nákolích švýcarských, jen že poněkud jiného způsobu, nalezeny byly v mladší náplavě bahna. Zmiňuje se o nich již Jeitteles, kterýž je též okreslil. Mají velmi tlustý a vysoký okraj, na hoře vodorovně seříznutý, jenž na zevnější stranu vybočuje a od břicha nádoby hlubokou rýhou je oddělen, pod níž pak běží kolem nádoby ornament buď v podobě čáry vlnité nebo v podobě rovnoběžných pruhů příčných, nebo konečně šikmých důlků, nehtem vtlačených. — Nezřídka je také široký okraj čarami vlnitými nebo rovnoběžnými pruhy ozdoben. Střepy tyto sestávají po většině z tuhy (grafitu) nebo z hlíny, tuhou silně promíšené.

*) Zeitschrift für Ethnologie. Berlin, 18. Jahrg. p. 597.

Prof. Virchow, jemuž p. inženýr Biefel v Kroměříži takové střepiny z Olomouce zaslal, uznává je sice za výrobek zřejmě slovanský, klade však původ jejich teprva do X. stol., k čemuž přiměla ho jejich technika, vysoce prý dokonalá, jakož i tuha, kterou je hlína jejich promíšená. S náhledem tímto nesouhlasím, poněvadž jednak na těchto hrubých, nemotorných formách žádné dokonalé techniky spatřovati nemohu, jednak také proto, že mísení hlíny s tuhou, která se v severní Moravě podnes dobývá, již za doby předhistorické při dělání nádob na severní Moravě v obyčeji bylo.

Ostatně bylo nádob těchto upotřebováno bezpochyby při tavení kovů, ježto nezřídka nalezeny byly zároveň s nimi kusy bronzoviny a strusky.

Také sluší vytknouti, že ony ornamentální, vodorovné, často nerovnoběžné pruhy prozrazují nedokonalé zacházení s kruhem hrnčířským, takže se lze spíše domýšleti, že nádoby ty byly dělány na desce, kterou někdo jiný otáčel. Že nádoby ty z dob asi mnohem starších pocházejí než-li ze stol. X., dovozuje i ta okolnosť, že se vyskytují ve spodních vrstvách mladších naplavenin bahna.

Kosti zvířecí byly všecky mnohem světlejší barvy a náležejí zvířatům domácím nyní žijícím, jako: svini, hovězímu dobytku, ovci, koze, kočce a j. —

Též železných předmětů bylo mnoho ve vrstvě této vykopáno, a byly téměř všechny železitou zemí na modro zbarveny. Byly tam: kladiva, nože, klíče, krokve, kování, nástroje, mnoho domácího nářadí a mnoho malých podkov buď úzkých buď širších.

Z předmětů dřevěných objevena byla malá palice a kus dřevěného hřídele mlynského kola, z něhož prameny byly vyňaty. Tato dřevěná palice je skoro totožná s onou, kterou H. Schwartz vytáhl z bahna nákolních staveb v Lagiewnikách v Poznaňsku, a která je též vyobrazena v 17. svazku Časopisu pro ethnologii (Zeitschrift für Ethnologie) na str. 177. V onom nákolí nalezeny byly kosti z jelena i skotu, úlomky pazourku, stříbrný kruh nákrční, špice jehly z bronzového spínadla doby latènské a dvojí střepiny, tot. hrubě pracované střepy popelnic a střepiny s ornamentem vlnitým. Jinou palici úplně stejného rázu, taktéž dřevěnou nalezl dr. Gross v kolových stavbách Finelzkých, a jest vyobrazena v díle jeho „Les Protohelvètes“ obr. 12. na tab. IV. Naše palice ležela v nejvrchnějších vrstvách starších naplavenin bahna, s čímž souhlasí též ta okolnosť, že je skrz na skrz zuhelnatělá.

Podivuhodno však zůstává velké množství zbytků vydělané kůže jež tvoří souvislou vrstvu v dolní třetině vrchní bahnité naplaveniny a jak ve starých tak v pozdějších nákolích různých zemí objevěno bylo.

Olomucká nákolí, pokud jsou prozkoumána, nebyla požárem zničena, alespoň jen pořídku se vyskytly zbytky uhlí. —

Zbývá nám ještě v souhrn uvésti výsledky, k nimž jsme dospěli kopáním tímto, udati přibližně dobu, kdy stavby ty povstaly a poznati, který národ zde bydlel.

Jisto jest, že na tomto malém místě jen malá část jak starších tak novějších staveb kolových byla odkryta, většina nákolí těch však že

ještě dále pod domy sousedními se rozprostírá; že nákolí spodní pravdojatně až do doby bronzové zasahuje, vrchní však až do pozdního středověku čítati dlužno; dále že doba jedněch nákolí přecházela do stavby druhých, ba že možná starší nákolí olomucká a stavby kolové v Nákle z jedné doby pocházejí, poněvadž tu zřetelné přechod starší doby bronzové do latènské vyznačen jest.

Římská mince, jež na hradě byla nalezena, svědčí patrně o jakémsi obchodním spojení s Římany za dob Gallienových, anebo brzy po něm; anebo pochází od nějakého římského obchodníka, jenž tam pohřben byl.

Sotva tudíž asi pochybíme, prohlásíme-li, že Olomouc už okolo 2. stol. po Kr. četně byla obydlena; a že obydlení toto do doby ještě dřívější sahá, toho svědectví vydává též charakteristická spěž doby bronzové, již Jeitteles lučebně prozkoumati dal.

Podivuhodna jest nám však pozvolná záměna zvěřeny a rozvoj kulturní od doby bronzové nákolí nákelských až do pozdějšího středověku olomuckých staveb kolových znenáhla se zdokonalující. Zřejmě rozeznati lze pozvolné přechody na mnohých předmětech nalezených, což svědčí o jednostejném národu, od doby bronzové až do středověku zde bydlícím. Střepiny, z nichž v nejspodnější vrstvě dva kusy nalezeny byly, representují nádoby, jež nebyly na kruhu hrnčířském pracovány; na jedné střepině viděti jest mimo to dokonalý ornament vlnitý, kdežto druhá opatřena jest zbytky oušek; jistě tudíž byly oboje týmže národem vyrobeny; pro domněnku protivnou pak, že totiž v národnosti obyvatelstva olomuckého od dob Kristových stala se změna, nemluví ani nejmenší okolnosť; nezbývá nám tudíž, než potud za to míti, že obyvatelstvo jednostejné od nepaměti zde žilo, pokud se nám nedostane opačných důkazů věcných, byť i sebe menších. A takto právem můžeme tvrditi, že již před Kristem zde Slované bydleli, a až do nové doby se udrželi; a všichni z hrobů vyvolaní duchové Keltův a starých Germánů nedovedou přesvědčení našeho zvrátiti.

Dopisy.

Ze Bzence. (Nález na Předměstí Uh. Ostrožském a jiné nálezy v okolí Bzeneckém.) Minulého léta jednoho rána přijel pro mne přítel můj pan Fadrus z Předměstí Uh. Ostrožského v radostném rozechvění, prose mne důrazně, abych ihned s ním jel na Předměstí, že se tam vykopávají nádoby s kostmi. Rozumíť se, že jsem neváhal; i shledal jsem toto: Trať nové dráhy příční protíná na Předměstí Uh. Ostrožském silnici vedoucí Stránským prusmykem do Uher. Jelikož dráha byla projektována nízko, musila býti i silnice snížena, při kteréžto příležitosti narazili dělníci půl metru pod dlažbou na několik nádob, mísami přikrytých a drobnými pálenými kostmi naplněných, mezi nimiž byly též všelijaké zelené dráty, kroužky, jehlice a pod.

Dal jsem si o tom vyprávěti a tázal se, kam se poděly všecky ty střepy a drátky. — Zahodily! Nikdo nevěděl a nemohl povědětí, co by ty hrnce znamenaly, a tak je dělníci na místě rozbili a měděné věci polámali a odhodili, poněvadž nebyly ani zlaté ani stříbrné! Poučil jsem

co nejlépe a napomenul i dělníky i dozorce, a vyprosil jsem si od podnikatele stavby pana Soukupa, aby hleděl co možno zachrániti a pro mne uschovati, že se ihned na místo dostavím, jakmile mi o nějakém nálezu dá zprávu.

Jal jsem se též ihned sám kopati a přišel jsem skutečně na tři nádoby vedle sebe postavené, však úplně stlačené. Bylyť to: jedna mísa bez popelnice, jedna popelnice, jediná s úškama, a jedna nádoba, jejíž podoby nebylo lze ustanoviti pro drobnosť střepů.

Než nedalo se vše ze země vyzvednouti, any nádoby ve vlhké slínovité půdě tak rozměklé byly, že se drobily, i když se jen zemí kolem nich pohnulo. Mohl jsem jenom onu dvojuchou popelnici (obr. 6. na str. 83.) až na některé kousky sebrati, již jsem pak doma v celek složil. V těchto nádobách nebylo nijakých kovových šperků aniž hliněných přeslénků, jako v oněch, jež dříve byly vykopány. Rád bych byl nechal popelnice uschnouti, aby trochu ztvrdly; než nedalo se to učiniti, poněvadž po cestě, na níž jsem právě kopal, se jezdilo a já musil největším kvapem pracovati.

Brzy po té, právě když dlel u mne p. prof. Maška, aby seznal náš Starý hrad, obdržel jsem opět od p. Fadrusa zprávu, že nalezlo se několik popelnic se šperkem měděným a celá kostra i se zbraní, již pan Soukup pro mne uschoval. Spěchal jsem i s p. prof. Maškou na Předměstí. Z popelnic zůstaly jen střepy, věci kovové byly rozebrány. Kostru však, jež arci velmi neúplná byla, vzal p. Maška ve svůj majetek, pravě, že lépe ji zaopatří než já; tolikéž učinil i se zbraní, již nebožtík v hrobě měl. Leželať kostra tato tváří vzhůru, hlavou obrácena k jihovýchodu, asi tři metry jižněji od místa oné svrchu zmíněné popelnice, rovněž pod silnicí. Na rameni pravém podepřeno měla kopí železné hrotem vzhůru (obr. 15.), kdežto po levém boku ležela válečná sekera (obr. 14.) jakoby skloněna k noze, rovněž železná, a ačkoliv velmi silnou vrstvou rzi pokryta byla, přece asi 2 kilogramy těžká. Mimo tyto zbraně nalezeno při kostře několik železných obručí, jakoby drátěného kování z nějakého věderce. Jak při kostře ležely, nemohli jsme již vypátrati.

Při prohlídce místa určil jsem hned 4 hroby: tři v jedné čáře, každý od druhého 4 metry vzdálený, a jeden stranou ležící. Ihned jsme se dali do práce a popelnice ze všech čtyr jsme dobyli. Já, chtěje viděti věci co nejlépe zaopatřeny, nechal jsem p. prof. Mašku vše annektovati, spokojiv se vědomím, že mou zásluhou pohřebiště bylo zjištěno. Popelnice tyto byly všecky přikryty mísami, byly bezuché, velmi slabě pálené, místy barvy cihlové, místy černé, jako naše černé hliněné nádobí. Ač velmi pečlivě a zvolna jsme sobě počínali, ani jediné jsme neobdrželi celé; neboť byly na sta kousků v zemi již rozpukány. Obsah jejich byl skrovný. V jedné nalezeno bronzové spínadlo a několik bronzových závitků a tenkého drátu, úplně rozdrobených; pak hliněný přeslének. V jedné nalezeny 3 kroužky železné, asi 5 mm. silné, otevřené, průměru asi 5 cm. Kroužky tyto byly tak rzí zhlodány, že se dotknutím drobily. V jedné popelnici byla spona železná dosti zachovalá, již chová p. prof. Maška ve své sbírce. (Obr. 16.)

Téhož dne nalezli dělníci železniční při odvážení země opět jeden hrob, pátý to, jejž jsme otevřeli. Pod střepy mohutné jakési nádoby byla neporušená velmi krásná popelnička, v níž přeslének s kůstkami byl uložen. (Obr. 10.) Velmi umělá ozdoba této nádobky sestává z vypouklých

Starožitnosti z okolí Bzence.

1., 2., 8., 9. a 11. Nádoby nalezené na „Babích“ u Bzence. — 3. Popelnice přikrytá mísou, nalezená v Chylici. — 4., 5., 6. a 10. Popelnice nalezené na Předměstí Uh.-Ostrožském. — 14. Železná sekera, nalezená tamže. — 15. Železné kopí nalezené tamže. — 16. Železná spona nalezená tamže. — 17. Bronzová spona nalezená tamže. — 7. Popelnice s miskou, nalez. u Bzence. — 12., 13. Střepiny nalezené v okolí Bzence.

vroubků, jakoby jazýčků, pokladených širším koncem na největší objem, špičkou pak ke dnu směřujících. Výška této nádobky byla asi 1 dc. a šířka téměř tatáž. Něco později odevzdal mi opět podnikatel stavby p. Soukup několik popelnic, k jichž prohlédnutí se nebožtík zvěčnělý prof. Havelka chystal, ana ho smrť nám urvala. K důtklivé žádosti prof. Mašky jsem jemu vše poslal, jelikož sliboval věci ty pro naše muzeum připraviti. A tak jsou všechny věci z hrobů Předměstských v jeho rukou. V posledních popelnicích, jež na sta drobtů byly roztlačeny a jenom slínovitým obalem se držely pohromadě, nebylo pražádných přídavků, aniž která z nich něčím zvláštním vynikala. Jedna, největší to ze čtyr, měla na vysokém hrdle 4 vypouklé růžky, asi $1^1/_2$ cm. zvýší, čímž jakož i řečeným hrdlem se lišila poněkud od ostatních, majících hrdlo buď velmi krátké, buď žádné. (Obr. 4. a 5.)

Toť o pohřebišti Předměstském, co jsem sám spatřil. Arciť že to není daleko vše, co se vykopalo; neboť náš dělnický lid jest v těch věcech ještě velmi neuvědomělý a nedůvěřivý; tak že mnohé věci byly rozlámány a mnohé popelnice roztlučeny dříve, než dozorce ku místu přišel. Tak roztlučena byla úplně též jedna popelnice, v níž byla pěkná ozdoba bronzová, ne-li úplně měděná (majetek p. Ant. Fadrusa. Obr. 17.) Jest to velmi pěkná práce, tepaná s drobounkou tečkovanou ozdobou.

Jest mi ještě zmíniti se o poloze tohoto pohřebiště. Jest to velmi ploský hřbet táhnoucí se od Blatnice až ku Předměstí, na jehož severovýchodní patě se vine potok Okluky, kdežto jiho-západní sklon obtéká potok Svodnice. Pohřebiště jest na posledním konci severozápadním na sklonu k severu a k východu. Hroby prozrazují se černou prstí, jež nádobu obklopuje. Průřez jeví prohlubinu 1 metr hlubokou, dole zaokrouhlenou, mající podobu duté polokoule 1—2 m. průměru, na jejímž dně uložena jest nádoba, pokud jsem pozoroval, vždy jen jedna. Tak jsem snadno poznal, kde mám kopati, a nikde jsem se nemýlil.

Po objevení tohoto pohřebiště jal jsem se porovnávati krajinu naši, v níž jako ve svém domově znám každou píď země, s jinými krajinami, jenž se pyšní památkami předhistorickými. I dospěl jsem úsudku, že předvěké osady mohly nejvíce státi na nejnižších okrajích výběžků karpatských z jedné strany a hor Hříbečích z druhé strany Moravy, a sice blízko kraje roviny lučnaté, která až do nedávna byla velmi bařinatou a dříve jezerem, čemuž svědčí dno rašelinaté, pod nímž leží hrubý bílý písek. Prohlédl jsem si kraj toho svahu, při čemž mi velmi posloužily práce železniční, jenž na některých místech tvoří dosti hlukoký průkop. A nebyl jsem nikterak sklamán ve svém očekávání: Nalezlť jsem stopy žárových hrobů, podobných Předměstským, jižně od Kunovic u studánky, „Katová“ zvané. O studánce této vypravuje sobě lid, že pokud na tomto místě stávala šibenice, kat, vykonav popravu, ruce sobě v prameni umýval. Starému agátu nad studánkou až podnes přisuzují léčivou moc. Na téže trati železniční lze v průkopu na některých místech spatřiti dvojí vrstvu kulturní. Vrchní asi 5 dc. silnou, spodní však 1 až $1^1/_2$ m. mocnou. V této druhé vrstvě jsou na újezdě, před Novou Vsí, „pod kapličkou“, ložiska téměř čistého popelu, v němž se nacházejí střepy a zbytky pálených kostí ve hloubce až tří metrů, jakož i černá místa uhlím zbarvená a střepy nádob velmi malinko pálených. Zda-li při kopání trati bylo co nalezeno, nevím; a bylo-li nalezeno, sotva asi bylo zachováno,

proto že zde pranikoho nebylo, kdo by pro ty věci byl smysl měl. Jisto jest však, že půda tato předvéké památky v sobě chová. V skutku dověděl jsem se později opět, že u Nové Vsi našli lidé při kopání písku 9 divných hrnců, a myslíce, že jsou to čary, roztloukli je na kusy, aby totiž více hospodářovi neškodily. Škoda, že tak pozdě jsem mohl na místo se dostaviti, neboť jáma byla při mém příchodu zaházena a pole zaseto. Tak jsem vyhledal ze střepů nezavlačených pouze polovici šálečku 8 cm. vysokého, 11 cm. širokého, jenž taktéž bez kruhu byl zhotoven z písečnaté hlíny a málo vypálený. Více jsem se nemohl dověděti, protože nález ten učinili dva duševní i tělesní ubožáci, kteří dávají za odpověď jenom: „*ná, co já vím?*“ Místa tohoto nemohl jsem pro počasí nepříznivé prozkoumati, ač mi od dětinství známým jest. Tolik pouze mohu dnes sděliti, že jest to asi 50 kroků východně od břehu bývalého rybníka, na malé sníženině hřbetu, jenž rybník uzavíral.

Jistější naděje choval jsem k rodišti svému Chylici. I zde kopán průkop železniční polem, na němž od nepaměti strašidla za temných nocí svůj rej provádějí. Této báji přikládal jsem vždy jakýsi tajuplný původ, který se mi měl jednou odhaliti. Sám nemoha pro vzdálenosť přihlížeti ku pracím železničním, svěřil jsem tu věc svým příbuzným. Vskutku přišli dělníci na hojný počet popelnic a nádob přerozmanitého tvaru. Litovati jest jenom, že lakotou dělníků téměř vše bylo zničeno. Vidouce, že někdo po těch hrncích se pídí, chtěli je míti draho zaplaceny a když nikdo neplatil, nešetřilo se a nikdo se v práci nezadržoval. Tak koupil pro mne švagr můj s největším úsilím jednu popelnici a několik střepů, z nichž jsem opět jednu popelnici a půl mísy, přikrývku totiž k první nádobě, sestavil. Ona celá popelnice (obr. 3.) jest 12 cm. vysoká, při otvoru 17 cm., uprostřed pak 20 cm., a na dně 9 cm. široká; mísa pak, která ji přikrývala, má průměr 19 cm., jsouc 4 cm. hluboká. Obě nádoby jsou urobeny z jemné hlíny tmavošedé, beze všeho přídavku písku nebo slídy nebo tuhy, jak při nádobách hradských jsem shledal, jsou tuhou natřeny, práce však nestejné: popelnice zhotovena jest bez kruhu, ale mísa byla zajisté na kruhu dělána. Popelnice je beze vší ozdoby s krajem nestejno vysokým a nestejno silným, jakož i vroubek, na který přikrývka měla přiléhati, nerovně jest od kraje přistrouhán. Míska jeví velmi jemnou ozdobu, vybíhající uvnitř mísy od kraje dna k okraji mísy a to do čtyr směrů, v pravidelné od sebe vzdálenosti. Byl-li mi i obsah této popelnice neporušen vydán, nemohu jistiti pro lakotu dělníků, kteří vše, co se lesklo, vybírali a zkoumali. Nicméně zůstala mezi zbytky kostí truska velmi pěkné, tuším kruhovité zápony železné, na níž viděti lze stopy tenkého závitku, jímž byla ovinuta. Mimo to nalézala se ještě v nádobě bronzová jehla, jednoduchá, 83 mm. dlouhá a 3 mm. silná. Opět tedy bronz vedle železa jako na Předměstí. Věci tyto chovám u sebe.

Chylice a Nová Ves jsou mi příliš vzdáleny, abych mohl činiti tu a tam vycházky do jejich okolí. Věnoval jsem tudíž veškeru pozornosť a čas nejbližšímu okolí Starého hradu Bzeneckého. Dávné objevení pohřebišť na dvou místech uvnitř města vedlo mne na myšlenku, že i opodál města mohly by se nalézti památky předvěkých osad a jejich bohoslužby. V domněnce té posilnila mne poznámka prof. Mašky o jmenu „Babí“. Táhneť se na zadní straně od Bzence píseitá vyvýšenina jmenem „Babí“, sklánějíc se na tři strany v nižiny mokrých a rašelinatých lučin,

jež posud nesou známky svého jezernatého původu. Na jednom výstupku těchto „Babí“ stávala až do konce minulého století šibenice. Vyzvídaje od starších lidí, slyšel jsem, že Babí bývaly až do nedávna trávníkem, a že tu a tam byly na nich kopečky, které časem byly rozorány. Kolik kopečků těch bylo, nikdo se neví pamatovati. Prochodil jsem tedy celé Babí; však po oněch kopečkách nenašel jsem ani stopy. Za to ale jsem seznal místa, na nichž bylo množství divných střepů vyoráno; černých, červených, tenkých, tlustých, hladkých, drsných, svědčících o velké rozmanitosti a velikosti nádob, z nichž pocházejí. Byl jsem jist, že řečené kopečky nebyly než mohyly, a střepy že z mohyl těch pocházejí. Po všelikém pátrání vyvolil jsem si dvě místa, jež nápadně od okolí se lišila, a jal jsem se zemi odklízeti. V hloubce 1 metru objevila se mi veliká spousta nejrozmanitějších střepů, divně a jinak pomatených, pokřivených, přes sebe popřekládaných, že jsem si věru rady s tím chaosem nevěděl. Odstraniv dokola zemi až na $1^1/_2$ m. hluboko, jal jsem se opatrně hromadu rozebírati. Byloť to ohniště čtverhranné, ustavené z velmi dlouhých cihel nepálených, položených jenom jednou vrstvou na písčitou půdu. Jedna strana byla obloukovitě vypouklá a vrchní kraje byly ozdobeny slabou římsou též z hliny nepálené podobně jako kraje našich hliněných kamen. Vše toto stavivo bylo tak rozměklé, že při nejjemnějším dotknutí se drobilo. Na ohništi tomto nakladeno bylo veliké množství nádob, vedle sebe a na sobě, však bohužel na tisíce kousků rozpukaných, tak že nebylo ani pomyšlení, že by se daly slepiti. Jenom dokud jsem se jich nedotekl, mohl jsem poznati jejich podobu a velikosť. Většina byla úplně roztavena ohněm, a tak pokroucena jako sklo, když je do silného žáru hodíme. Dalyť se rozeznati štoudve zvýš $^1/_2 - 1$ metru, a $^1/_2$ m. v průměru mající. (Obr. 1.) Štoudve tyto zhotoveny jsou úplně bez kruhu, jest to velmi hrubá práce hrnčířská z pískovité hlíny slabě vypálené, uvnitř jemnou jakousi hlinou vyhlazené, barvy nanejvíce cihlové. Všechny tyto štoudve jsou stejně dělané: na povrchu táhnou se mělké ryhy od kraje až po dno, způsobené lidskými prsty do měkké ještě nádoby. Na největším obvodu, kde nádoba přechází v hrdlo, přilepen jest vypouklý vrub kolem celé nádoby, na němž jako ozdoba jsou vetlačeny jámečky koncem prstů. Ruce, jichž stopy tu vidíme, byly dle rýh těch malé. Takovétéž znaky prstů jsou na všech hrncích, jichž bylo alespoň 20 od velikosti půl litru až do 10 litrů. Všecky tyto hrnce byly dvojuché a našim hliněným hrncům úplně podobné. Podařilo se mi, jeden z nich téměř celý sestaviti. (Obr. 2.)

Mimo tyto nádoby bylo několik misek též dvojuchých velmi jemné práce a všelijaké velikosti i tvaru. Z misek těch pouze jednu jsem mohl složiti. Misečky tyto jsou všecky tuhou natřeny a nemají pražádných ozdob, stěny jejich jsou dle velikosti 2 až 4 mm. silné, kdežto štoudve mají stěny až dva centimetry tlusté. Jiné nádoby zde uložené znázorňuje obraz 8., 9. a 11. Druhé místo bylo jen asi 4 dm. pod povrchem a shodovalo se úplně s prvním — až na to, že ohniště nebylo z hlíny, nýbrž z pískovce. Ostatné nádoby tytéž, taktéž rozdrcené a promíchané týmže černým popelem a zuhelnatělými plevami, jako v ohništi prvním. Střepů bylo všech tolik, že dva lidé, kteří mi pomáhali, na dvakrát jich neunesli.

Nejvíce jsem se divil, že jsem nenalezl ani památky po kovu. Nalezl jsem při obou ohništích asi 8 drtidel kamenných a dvě hliněná,

zvící hodné pěstě a jeden kámen, na němž obilí se třelo, vše hodně upotřebované a též ohněm poškozené. Nač asi tato ohniska sloužila a proč takové množství nádob, a proč tak rozbitých na nich uloženo bylo? Myslím, že to byly oltáře obětní, na nichž pokrmy bohům v zápal přinášeny byly, v nádobách docela bohům věnovaných. Drtidla i plevy svědčí o oběti obilní. Že by to byly krby domácí, nezdá se mi; neboť k potřebě domácí nedá se mysliti tak rozmanité nádobí, ani ohniště ozdobně upravené. Z ohnišť těchto patrně bylo viděti, že všecko nádobí bylo nové a celé na oltář postaveno, a rozpukání že dělo se jen prudkým žárem, jakého při obyčejném vaření netřeba, pak ale zas náhlým ochlazením, když zbytky oběti i s krbem prstí zasypány byly. Kopáním na jiných místech na Babích seznal jsem, že země jest plná střepů v množství až úžasném. Pravdať že mnoho jest zničeno parním pluhem, jímž před lety Babí rozorány byly.

Kovu nijakého jsem tu nespatřil: zato však jsem nalezl velmi krásný kamenný nůž s ostřím po obou stranách pravidelně přibroušeným, 11½ cm. délky a 4 cm. šířky, serpentinové dlátko velmi ostré, porouchaný hrot z oštěpu a polovici malého kladiva či sekery.

Nenalezl-li jsem posud jistých důkazů o pohřebištích na Babích, nalezl jsem je na místech jiných. Tak ku př. na jedné výspě, jenž se táhne přes mokré louky východně od Babích, odkudž mám malý přeslének a střepy z nádob ozdobených vlnitým ornamentem. Žároviště a pohřebiště táhnou se obloukem asi 7 km. kolem Bzence a kdož ví, ne-li ještě dále. Místo mezi osadou Olšovcem a nádražím sev. dráhy obsahuje dvě žároviště, řečené „u katového kříža“ a „na oběšených.“ Toť již třetí místo, kde šibenice pomáhala ničiti upomínku a úctu k místu, jež lidu bylo posvátným. Zbytky nádob zde vykopaných shodují se úplně se střepy z Babích. Stálo-li by za práci tato dvě místa prokopati, nechci tvrditi, ješto půda již jednou byla proryta při kácení olšového lesíka, který zde ještě před 50 lety stál.

Potěšitelnější nález než dosud „na oběšených“ podařil se mi na polích asi na dostřelenou od známé staré bzenecké lípy. Rozkládá se totiž na straně severozápadní od Bzence údolí potoka Syrovínky, do dneška mokré se stopami bývalých rybníků. Po obou stranách Syrovínky dají se rozeznati nízounké výspy, buď úplně okrouhlé jakoby schválně nasypané, buď podlouhlé, znenáhla v mokřinu přecházejíce. Prozkoumav čtyry z těchto výsp, seznal jsem je býti pohřebišti, rázu však mnohem mladšího než na Babích. Kopati však na místech řečených mně jest zhola nemožno. Náhoda, která někdy na člověka se usměje, chtěla, aby dala zdejší vrchnosť upraviti jeden záhon pro kousek chmelnice. Poučil jsem dělníky, co mohou vykopati, jak se mají při tom zachovati, a slíbil jsem za pozornosť jejich odměnu. Než těžko jest žádati po lidech tak nevýslovně pečlivé práce, když pracují na úkol nebo od sáhy, a vědí, že každé omeškání v díle jim výdělku ubírá. Já pak celý den jsem u nich státi nemohl. Přišli skutečně asi na sedm velikých popelnic, černých, z hlíny pískem promíšené zhotovených na kruhu. Obsahu kovového nebylo v žádné, pouze jediný přeslének, hodně ploský s rozkrájeným krajem byl nalezen. Poněvadž písečná půda v hloubce osmi decimetrů (tak hluboko popelnice odpočívaly), úplně byla mokrá, byly všecky nádoby na bláto rozměklé, tak že ani střepy se z nich nedaly ze země vybrati. Stěny

byly na prst tlusté, uch nebylo, ale místo nich podlouhlé dva hrboly na hrdle. Snad by se bylo dalo něco zachovati peněžným darem, to však mi bylo lze leda v míře skrovné; a opravdu: sotva že jsem ráno podělil několik dělníků po šestáku, již se jim odpoledne podařilo dostati celý džbáneček i s misečkou. (Obr. 7.) Nedůvěřiví lidé však, nemohouce pochopiti, proč a nač tak o ty střepy stojím, když jsou v nich jen kosti, měli pevně za to, že mezi těmi kostmi musejí býti i peníze a rozbili mi džbáneček, dříve než jsem se na místo dostavil, tak že nyní z něho několik střípků schází. Jest vysoký 12 cm., široký na otvoru $4^1/_2$ cm., uprostřed 10 cm. a na dně 6 cm.; mísečka jest $2^1/_2$ cm. vysoká a $11^1/_2$ cm. široká, s ciplíkem na kraji jakoby pro knot na kahanec. Ve džbánečku byly drobné kůstky s černou hlinou, ve které jsem našel asi 20 zuhelnatělých zrnek drobné rži a několik součků ze slámy. Bylať to asi krmě nebožtíkova na cestu do říše duchů.

Toť jest výsledek mého osamoceného badání na Slovači. Nejmenoval jsem arci všechna místa, z nichž mám důkazy, že kryjí památky předhistorické (obr. 12, 13), anebo sám jsem jich ještě nedosti prozkoumal. Mám jediné přání vroucí, totiž aby někdo brzy zachránil, co zachrániti se dá, jakož i aby snad lakotou jednotlivců nebyla drancována rodná půda naše na úkor našich muzeí. — V celku tedy jsem objevil 13 míst, které čekají důkladného prozkoumání. Doufám, že budoucně se podaří, ne-li mně, tedy jinému utěšenějších úspěchů se domoci, k čemuž já přeju z plna srdce nejlepšího zdaru. *Frant. Myklík*, učitel.

Z Tršic. Staroslavný městys náš právem zváti se může nekropolí staroslovanskou. Neboť málo asi jest míst ve vlasti naší, jež tolik památek hrobních by chovala, jako Tršice. Již r. 1876. na podzim upozornil nebožt. otec můj p. dra. Wankla na okolnosť tu, když při orání na polích poblíž obce se nacházejících na množství střepův a nádob se přišlo, a p. dr. Wankel neopomenul též okolí to vědecky prozkoumati. Též letos zavítal p. kustos za příčinou dalších výzkumů dvakráte do městečka našeho a podruhé, dne 12. dubna, též zajímavých výsledků cestou svou docílil. Odkryto bylo tehda pomocí pp. učitelů Donáta a Křížka a pp. občanů Ambrose a Sovy hrobů deset počtem, jež založeny byly v řadách, tak že hrob od hrobu dva až tři metry vzdálen byl, a každý z nich ukrýval skupinu popelnic velmi zajímavých, jež majetkem se staly vlast. muzea olomuckého. Přímětků kovových ani jiných tehda jsme nenalezli. Dne 30. dubna a 2. května orali jsme na poli témž, jež „díl za hrušky“ se zove. Poněvadž jsme na řepu orali, bylo nám radlici hlouběji do země spouštěti: a tu vyorávali jsme zhusta střepy, ba i úplné popelničky malé, jiné ovšem po vrchu jen jsme zasáhli, poněvadž hluboko v zemi ležely. Všecky popelnice i kahánky objevené byly překrásně ornamentovány. — Když jsme orali dále, zachytlo se asi 20 kroků od místa toho na ostří radlice něco tak, že pluh z brázdy vyjel. Počal jsem tudíž v prsti opatrně kopati. I přišel jsem v brázdě na nádobku, jež naplněna byla černou, jakoby mastnou hlinou (bez kostí) a o ni podepřeno bylo malé bronzové kolečko s křížem uprostřed, dále mezi spálenými kostmi, uhlím a popelem měděný náramek, na nějž jsme orajíce narazili, pak spiralovitě točené, na sebe položené kotouče drátu bronzového, jehlice, malé točinky, konečné tři podivné předměty, podobné velikým hřebům. Pod těmito předměty bylo znáti zbytky ztrouchnělého a zhlinovatělého

dřeva: snad byly předměty ony položeny na nějakém prkně. Podotknouti mi jest, že na pohřebišti tomto ještě nikdy takové množství kovu na jednom místě se nenalezlo a nalezeno-li co bylo, uloženo bylo obyčejně v popelnicích: a proto doufám, že na základě objevů těchto podaří se znalcům nade vši pochybnost dokázati, že na místech těchto bývala pohřebiště našich milých předků, že jsou to tedy hroby slovanské.

Jaroslav Bém.

Drobné zprávy.

K ornithologii moravské. Podávaje v čísle 9. „Časopisu muzejního“ na str 15. zprávu o některých ptácích na Moravě zřídka se vyskytujících, žádal jsem zároveň všecky přátele ornithologie, aby laskavě upozorňovali na zjevy ptáků u nás řídčeji se ukazujících. — V skutku dostalo se „Časopisu“ zpráv o dytíkovi, Oedicnemus crepitans (schreiender Dickfuss); dopsalť medik p. J. Ličman do čís. 11. Časopisu (str. 135.) ve zprávě „pozorování ornithologické“, že oedicnemus crepitans na Bečvě poblíž Černotína téměř každoročně spatřen bývá, ano že se zdá, jakoby tam i hnízdil, což sám p. Ličman byl pozoroval. P. prof. J. Klvaňa pak uvádí v čísle 13. „Časopisu“ na str. 38., že na podzim r. 1886. dytík nedaleko Uher. Hradiště střelen byl. A též mně se podařilo, že jsem laskavostí p. nadlesního Mádra z Holešova krásný exemplář dytíka obdržel, jejž zastřelil na pastviskách Količinských u Holešova dne 9. dubna 1887. tamní hajný panský. Ptáka toho jsem vycpal, a zdobí již ornithologickou sbírku muzea našeho. — Z toho, co jsem uvedl, vidno, že dytík asi častěji u nás na Moravě se vyskytuje, než posud za to se mělo, bezpochyby z té příčiny, že jeho zjevu málo pozornosti se věnovalo. — Děkuje nejuctivěji jmenem muzea pánům zpravodajům za příspěvky poslané, prosím i pro budoucnosť za další zprávy o všech nabytých zkušenostech v oboru ornithologickém a vůbec přírodovědeckém; zvláště však žádám, aby ti, kdož mají sbírku ornithologickou, anebo kterým se příležitostně dostane ptáků zřídka se naskytujících, na vlastenecké muzeum naše laskavě pamatovali; neboť tímto spůsobem zvláštní zásluhy si získají o rozšíření vědomostí o zvěřené ptačí na Moravě. *Děk. Rud. Kašpar.*

Drobnosti přírodopisné z okolí Prostějova. Zkameněliny v kulmovém pískovci vysočiny Drahanské jsou velmi vzácné. Minulého roku nalezeny byly v lomu kulmového pískovce u Aloizova blíže Určic dvě větevky stromovité plavuně z rodu Lepidodendron, snad L. Weltheimianum Sternb. Každá větevka jest 12 cm. dl. a 4 cm. šir., jedna s negativním otiskem kůry. — Lučebný rozbor devonského, množstvím zkamenělin prosluléhо, živičného vápence z devonského ostrůvka u Prostějova provedl chemik Al. Navrátil, a nalezl ve vápenci z Kaple: CO_2 40·8747 mg, H_2O 1·7094 mg, živičných látek 0·7326 mg. CaO 50 4963 mg, MgO 0·8535 mg, Al_2O_3 0·6051 mg, Fe_2O_3 0·5901 mg, nerozpustných látek 4·7011 mg. Ve vápenci od Čelechovic: CO_2 41·4893 mg, H_2O 1·6502 mg, živičných hmot 0·1305 mg, CaO 51 0202 mg, MgO 1·6096 mg, Al_2O_3 0·3714 mg, Fe_2O_3 0·6189 mg, nerozpustných látek 2 8434 mg. — Zajímavým dokladem tvrzení prof. Klvaně, že všecky sirnaté prameny na Moravě původ svůj mají v rozkladu pyritu, kyzu železného, kterýž hojně v šedivici miocenové na pokraji pánve neogenové se nalezá, jsou všechny tři arteské studnice v Prostějově. Na str. 93. roč. III. tohoto časopisu uvedl jsem, že uhlovodíky to jsou, jimiž voda dvou vrtaných studnic zapáchá. Lučebný rozbor tenkráte provedený v laboratoři techniky pražské od prof. Bělohoubka a v laboratoři české reálky v Prostějově od prof Štěrby byl úplně správný, a jen uhlovodíky od obou lučebníků byly konstatovány. Avšak během doby zápach po uhlovodících se úplně vytratil, tak že nyní vody všech tří studní, vrtaných v šedivici blíže kraje neogenové pánve zapáchají sirovodíkem, což i prof. Bayer, kterýž při prvé analysi ho nezjistil, nýbrž až při druhé, nedávno provedené, uznal. Voda všech tří studní nehodí se ani na pití, ani k účelům pivovarnickým; zapáchá jako voda v blízkých Kralicích a Slatěnicích. — Dne 3. listopadu m. r. dostal se mi do rukou náhodou živý dytík (Oedicnemus crepitans L.), chycený na olšanské silnici v silničním příkopu blíže Prostějova. Jakýsi vozka, jeda k Olšanům, bičem po něm tak dovedně šlehl, že ho v následujícím okamžiku polapiti mohl. Bezpochyby ptak

ten byl marodeur, kterýž podzimní pout na jih dokončiti nemohl. Choval jsem jej živého dva dni; bavil mne velice, zejména večer při světle, vybíhaje každou chvíli z pod lůžka a divaje se jaksi udiveně na světlo lampy svýma krásnýma očima. Sám žráti nechtěl, ač byl úplně dorostlý; musil jsem jej krmit houskou v mléce namočenou, což mu příliš nechutnalo. Pozoroval jsem na něm, že chřadne. Nechtěje, aby se dlouho trápil, musil jsem mu připraviti smrť rychlejší. Nyní zdobí sbírky české reálky.

Prof. V. Spitzner.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a ve Slezsku za rok 1886. Květena Moravy a Slezka obohacena opětně mnohými zajímavými rostlinami, zejména mnohými druhy a míšenci nesnadných rodů Hieracium, Rosa a Rubus, jimiž nyní skoro ve všech zemích středoevropských čelnější botanikové se zabývají. Ve Květeně Moravy a Slezska od prof. A. Oborného uvádí se celkem 1717 druhů samorostlých mimo četné pěstované, zdivočelé a zavlečené, jež nejsou číslovány. Že se toto číslo během doby ještě zvětší, ukazuje následující seznam nových rostlin. Botanik J. Bubela, o květenu jihomoravskou velmi zasloužilý, objevil v okolí Vsetína a Bzence: Bromus secalinus L. var. asper Nlr., Carex paniculata × teretiuscula, Orchis maculata L var. candidissima Krock, Euphrasia ericetorum Jord. mimo jiné, již v dodatku ku květeně Oborného uvedené. Dr. Formánek: Rubus silvaticus Wh. N., R. nitidus Wh N., R. macrostemon Focke, R. silesiacus Wh., R. insolatus P. J. Müller, R. brachyandrus Gremli, R serpens Wh., R. rivularis Müller et Wirtg. var. prionophyllus Progel, R. longiramulus Sabr., R. erythrocomus G. Braun, R. laetevirens Progel, R. moritanus Wirtg., R. orthacanthus Wim., R. Wahlbergii Arrh. R. candicans × caesius. K těmto druží se četné růže hlavně z okolí Brna, určené ve smyslu vídeňského rhodologa J. B. Kellera, z nichž některé jsou zcela nové, a několik druhů a míšenců rodu Gallium a Viola, jež uvedeny jsou v posudku spisu: Beitrag zur Flora des mittleren und südlichen Mähren od dra. Formánka (Viz Literatura). Prof. A. Oborný při revisi Hieracií dle nejnovějšího stanoviska nalezl: Hieracium germanicum Naegeli et Peter H. panonicum Naeg. et Pet. z okolí Znojma. Prof. Palla: Pulmonaria obscura × mollissima Borb. a Polygonum persicaria × mite A. Br. v okolí Kroměříže, vynechal. K. Schilberzsky z Budapešti: Quercus hiemalis Stev. a Rosa terebinthina cea Bess., rostliny jihoevropské z okolí Nových Zámků. Referent nalezl na vysočině drahanské: Rubus Vestii Focke, R. montanus Wirtg., R. rudis Wh, R. Kaltenbachi Metsch, R. Ebneri A. Kern. Mimo tyto pro naši květenu nové rostliny zjištěna četná nová stanoviska již známých rostlin, zejména pro květenu Karpat a Jeseníku. Podrobné zprávy o tom podal dr. Formánek v „Oester. bot. Zeitschrift“ na rok 1886. *Prof. V. Spitzner.*

Co znamenají místní jména Příbor, Přibram, Příkazy? Wolný ve své topografii (I. 176.) míní, že jméno Příbor znělo původně „při zboru“ a odvolává se k pověsti, dle které toto město původně více k západu stálo, r. 1241. však od Tatarů zbořeno bylo, načež obyvatelé, kteří byli před Tatary uprchli, vrátivše se po jejich odtáhnutí, nedaleko zbořenin (zboru!?) staré osady novou založili, kterou „při zboru,“ t. j. při zbořeninách prý nazývali. Výklad tento vyvraceti, pokládáme za zbytečno; jenom se musíme se stanoviska filologického ptáti, kamže by se bylo ono *z* (při zboru) podělo? — Miklošič (Slav. Ortsnamen aus Appellativen) má za to, že jméno to znělo původně „při boru“, t. j. při borovém lese; a prof. Kaemmerling (Die Geschichte der Stadt Freiberg v Programu gymnasia příborského 1879/80 str. 2.) kloní se k tomuto výkladu, protože Příbor „za nejstarší doby zajisté (?) borovými lesy obklopen byl.“ Výklad tento přijali též Knaus (Zeitschrift für Schulgeographie IV. 1.) jakož i Umlauft (Geogr. Namenbuch 186.) Ale i tomuto výkladu odporuje forma grammatická. Složeniny substantiv s předložkami berou tot. v češtině tvar substantiv středního rodu, zakončených na *í*, na př. hrad — předhradí, podhradí; dvůr — nádvoří; hora — pohoří, předhoří; voda — závodí, úvodí atd. Vskutku také jsou na Moravě osady: Předhradí, Předmostí, Předklášteří, Zádvoří (obec Komárno, s okr. Bystřice p. H.), ano i Přílesí (obec Všechovice), Oboří a Meziboří, — nikoli však Předhrad, Předmost, Předklášter, Zádvůr, Příles, Obor, Mezibor. Dle toho by tedy i jméno Příbor, kdyby se skládalo z předložky a substantiva bor (= les), musilo důsledně zníti Příboří. Z toho následuje, že ve jméně tom hledati sluší jiný kmen nežli substantivum „bor.“ Jaký? — Máme ovšem v češtině také appellativum příbor, znamenající stolní náčiní; že však místní jméno Příbor tohoto významu míti nemůže, je na bíle dni; nicméně jsme toho náhledu, že je v něm týž kmen, právě tak jako ve slovech výbor, od-

bor, obor a také obora, tot. sloveso bráti s různými předponami. Ve slově příbor může býti předpona při, ale také pře, ve smyslu: 1. přes, 2. nad. Předpona při je zajisté na př. ve slovech: příhoda (při hoditi se), příkrov (při kryti), příměsek (při mísiti) atd., kdežto ve slově i místním jméně „Přívoz" je předpona pře (od převážeti, přívoz = Ueberfuhr); rovněž tak ve slovech příkopa (při kopati), přísada (při saditi), přílazek (při lízati) atd. V appellativu „přibor" (= stolní náčiní) jest zajisté předpona při, neboť slovem tím označujeme věc přibranou za účelem pojídání potravy. Místní jméno Příbor však nedávalo by smyslu, kdybychom za to měli, že součástku jeho tvoří předpona při. Jméno to bude míti smysl jenom tehdy, budeme-li je pokládati za složeninu slovesa bráti s předponou *pře*, ať pak již předpona tato nám znamená: přes, na druhou stranu (srov. Přívoz) anebo: *nad* (sr. Přemysl). V prvém případě by jméno Příbor znamenalo osadu na druhou stranu (řeky?) přebranou či přeloženou, což by se i s tradicí u Wolného zmíněnou shodovalo; v případě druhém ale značilo by místo k usazení se nad jiné vybrané, příhodné. — S týmže kmenem v poslednějším — po našem soudě — významu setkáváme se i v místním jméně Příbram, což je přisvojovací přídavné, utvořené příponou jь od osobního jména Příbram, starého to participia praes. pass. od slovesa přebrati, ve smyslu „nad jiné vyvoliti." Osobní jméno Příbram (jméno v českých dějinách z doby hnutí husitského s dostatek známé: mistr Příbram na vysokém učení pražském) znamená dle toho muže „nad jiné vybraného," tedy vynikajícího; místní jméno Příbram pak je hrad nebo osada muže vynikajícího. — Zcela obdobně jako v appellativu a místním jméně Příbor, tak nalezáme obě předpony (při i pře) též v appellativu a místním jméně „Přikazy." Appellativum „příkaz" souvisí se slovesem přikázati; naproti tomu místní jméno Příkazy uvádíme ve spojení se slovesem zcela jiným, totiž překaziti, k čemuž poukazuje listinná forma Prekaz k r. 1268 a 1305. (Emler, Regesta II. 233, 235. a 892.) Dle toho rovnalo by se místní jméno Příkazy významem jménům Přeseka (také Příseka), Záseka á pod., a poukazovalo by jako tyto k starobylému hájení země. *V. H.*

Úmrtí. V řadách vynikajících pěstitelů archaeologie řádí neúprosně smrť. Dne 23. listopadu 1886. zemřel v Krakově v 60. roce věku svého Adam Honory Kirkor, učenec mnohostranný, archaeolog na slovo vzatý a vřelý pěstitel vzájemnosti slovanské. Z jeho péra pochodí také pozoruhodný článek „Hroby a mohyly předhistorické v Polsce, na Litvě a Rusi", jímž Slovanský Sborník v Praze zahájil svou činnosť. Životopisu a podrobnějšího ocenění jeho literární činnosti (vydal několik cenných i objemných spisů polských i ruských) lze se dočísti ve Slov. sborníku r. 1887. seš. 6. a 7. — Ještě jinou těžkou ztrátu utrpěla archaeologie slovansko-polská úmrtím dra. Kazimíra Szulce, jenž zemřel 27. března t. r. v Poznani. Byť on statečným obhájcem slovanského směru v archaeologii krajin polabských; on to byl, jenž r. 1884 na sjezdě archaeologickém ve Vratislavi pronesl epochální přednášku „O prabydlitelích mezi Vislou a Labem", v níž neohroženě hájil proti německé vědě učení, že krajiny polabské již před Kristem zalidněny byly Slovany. Mnohé cenné práce archaeologické z jeho péra uveřejněny jsou v Ročnících poznaňského tovaryšstva přátel nauk. — Krátce před tím (20. března t. r.) zemřel ve Freiburku ve velkovévodství badenském tajný rada prof. Alexander Ecker v 71. roce věku svého. Byl jedním z předních anthropologů německých a přítelem Slovanů. — Budiž jim česť i vděčná paměť!

Dopínky a opravy. (Odkud bral člověk diluvialní látku ku svým zbraním kamenným?) Pod nápisem tímto v čísle 10. Čas. str. 91. zmínil se p. prof. K. J. Maška o mé domněnce, již jsem pronesl v práci své: „Die ältesten Spuren der Cultur in Mitteleuropa", kdežto na str. 22. pravím: „V jeskyni Gudenově, jakož i v Předmostí nalezen byl pazourek z břehů dánských, v Předmostí též rohovec z břidlic melinithových ze Slezska i Haliče." K tomu podotýká pan Maška: „V příčině nálezů předmosteckých zdá se mi býti úsudek tento povážlivým. V kruzích odborných panuje mínění, že v těch dobách, kdy člověk diluvialní na moravských nivách lovil a tábořil, pláň severního Německa byla jemu nepřístupna.... Pochybnosť o pravdě vývodů páně Woldřichových je tudíž odůvodněna, dokud nebude podán důkaz přesný, že podobné pazourky, na nichž úsudek p. Woldřichův spočívá, na Moravě a v sousedních krajích se nenalezají." — Dovoluji si k tomu poznamenati tolik: V kruzích odborných, v nichž sám se pohybuji, jest známou věcí, že za oněch časů diluvialních, o nichž ve svém spisu jednám, již dávno byla pláň severního Německa člověku diluvialnímu přístupna. O věci té možno se dočísti ve spisu mém: „Die diluvialen Faunen Mitteleuropa's. Wien, 1882.", kdežto jednám i o geologickém

vývoji diluvialních útvarů severního Německa. — Z uvedených příčin pochybnosť o doměnce mé jest tudíž p. Maškou zcela neodůvodněna; neodůvodněna však zůstane pochybnosť p. Maškova o náhledu mém tak dlouho, dokuď nedokáže, že se pazourek takový na Moravě neb sousedních krajích nalézá. Kdyby se vůbec o doměnce mé pochybovati mohlo, čehož dosud vzhledem na jeden kus, jejž jsem v muzeu olomuckém viděl, nepřipouštím, musilo by se pátrati po dalším východu a nikoliv po Moravě. *Woldřich.*

(K d e n u t n o h l e d a t i p ů v o d n í n á s t r o j e k o š t ě n é?) Ve článku: „Pravěké nálezy ve Štramberku“ p. K. J. Maška na str. 172. čís. 12. Čas. mluvě o nálezech v „Čertově díře“ učiněných, jimž jsem mnoho času věnoval a jejichž vědecký podklad tvoří veliké množství zbytků zvířecích, mnou určených, vyslovil se o mně takto: „Nelze mi připojiti se zejména k úsudku dra. Woldřicha, jenž s určitostí prohlásil velké množství třísek koštěných z této jeskyně za u m ě l é n á s t r o j e a zbraně člověka diluvialního, a často ve svých spisech na tyto domnělé výrobky se odvolává. Zdá se mi býti mnohem pravděpodobnějším, že jsou to nahodilé odpadky s rozličnými stopami roztříštění, ohryzení a omletí, jimž podobných na tisíce jsem i v Šipce nalezl; o nichž jsem však rovněž přese vše srovnání nenabyl přesvědčení, že by byly za nástroje sloužily.“ K tomu podotýkám, že mi není známo, že bych v některém spisu svém byl prohlásil velké množství nahodilých odpadkův a třísek, jakýchž p. Maška i v Šipce na tisíce (a já nesčíslné tisíce na různých místech) nalezl, za „umělé nástroje a zbraně.“ — Pozoroval jsem totiž na j e d n o t l i v ý c h odštěpcích koštěných stopy úmyslného roztříštění a přitloukání, na jiných známky upotřebení jich a vyjádřil jsem přesvědčení své (poprvé v akademických spisech svých), že takových ano i jiných, nahodilých odpadkův a třísek bez vší stopy přitloukání úmyslného, avšak hodících se k potřebě, použil člověk diluvialní za časů dávných ku všelijakým potřebám; čítal a čítám je i dnes k nejstarším koštěným nástrojům, ano i zbraním v řadě artefaktů. Zkušenosť přírodovědecká mě totiž učí, že člověk, jenž později z kostí roztříštěných skutečně nástroje „umělé“ přitloukal, přihlazoval a přibrušoval velké množství nástrojův a zbraní, nespadl s „uměním“ tímto s nebe, nýbrž že se krok po kroku tomu přiučil a tedy dříve se pokusiti musil použíti odpadkův a třísek kostí ku všeliké práci; mezi těmito nutno tedy hledati nejstarší koštěné nástroje a zbraně původní. Jak správným náhled ten můj jest, o tom jsem se přesvědčil právě v posledním čase porovnav zmíněné třísky kostí s typickými nástroji koštěnými ze slují istrických. — Podotýkám jen ještě, že p. Maška v čís. IX. Čas. na str. 59. mezi koštěnými výrobky pravěkými z „Čertové díry“ nejen takové třísky a odštěpky (pod čísl. 5. a 9.), nýbrž pod číslem 4. dokonce výkres třísky takové „s umělým připevněním“ vyobrazuje a sice tak, jak jsem je jemu já sám byl vykreslil. — *Woldřich.*

K výkladu místního jména „Žerавice“. V čís. XIII. toh. Casop. na str. 34. praví P. D. Deutsch v dopise „Z Kokor“ následující: „Zdaž jméno blízkých Žeravic taktéž nějak ku pravěku se táhne a snad s „žertvami“ souvisí, netroufám si rozhodnouti.“ — K tomu podotýkám tolik: Jméno toto jest sice velmi staré, vyskytuje se v listinách již r. 1160.; se „žertvami“ však zajisté n e souvisí. Listinné formy jeho jsou tyto: r. 1160. Sirouici, r. 1201. Zirouici, r. 1235. Sudomir de Serauih. (Erb. Reg. I. 134, 207, 410.); nikde v těchto formách nečte se tedy ono t, které je ve slově „žertva“. Kmen jména Žeravice jest buďto ž e r a v, jinak zorav, jeřáb (Kranich); slul takto praotec rodu, jenž v této osadě sídlel; že osoba má jméno původně ptačí, není nic divného, jakož o tom svědčí osobní jména podnes existující: Orel, Sokol, Káp atd. Anebo je kmen jmena toho ž i r ƨ = život (Miklošič: Slav. Personennamen 136.); je to týž kmen, který je ve slově ž i r n ý = živný, úrodný, a ve jméně osobním „Ž i r o t a“, od něhož utvořena jsou místní jména Žirotín a Žirotice jakož i zdrobnělina tohoto: Žirůtky (dnes Žerotín, Žerotice, Žerůtky). Dávaliť staří Slované dětem svým jména se kmenem žiƨ, t. j. život, přejíce takto dítěti dlouhého, šťastného života. — Znělo-li jméno Žeravice původně Žirovici, pak je to prostě patronymicum od osobn. jména Žir (srov. ves Žirov v Čechách); znělo-li však odjakživa Žiravici, pak pochodí od osobn. jména Žírava (což jest totožno se jmény Žirata i Žiroța); přípona a v a dosud při jménech osobních tu i tam se naskytá; srov. na př. osobní jména Cholava, Náplava, Nohava, zvláště pak ženská jména Svatava, Tichava a j. Od osobn. jména Žirava utvořeno také moravské místní jméno Žeravín (původně Žiravin, scil. dvůr, hrad). Jméno Žeravice znamená dle toho osadu, patřící potomstvu nějakého Žerava nebo Žira nebo Žiravy. Od jména Žerovice pochodí též moravská zdrobnělina Žerůvky, pův. Žirůvky = Malé Žirovice. Od téhož kmene žiƨ pochodí ještě tato místní jména moravská: Žeranovice, pův. Žiranovici (osobní jméno Žiran, porov. Dlouhan, Stojan atd.) a Žerkovice, pův. Žirko-

vici (os. jm. Zirek = Žiroslav, jako Jarek = Jaroslav; o někdejší existenci osobního jména Žiroslav svědčí ves Žeroslavice v Haliči). Týž kmen je konečně také v mor. jmenech místních Kroměříz a Vrtěřiz, původně Kroměžíř a Vratižíř, kterážto jména jsou adj. poss. od osobních jmen Kroměžír a Vratižír. *V. H*

Literatura.

Příspěvek ku květeně střední a jižní Moravy. *(Beitrag zur Flora des mittleren und südlichen Mährens.)* Od dra. **Ed. Formánka.** Nákladem spisovatelovým. Str. 115. Výzkum květeny moravské pokračuje rychlým krokem. Do let sedmdesátých mohlo se právem říci, že žádná země ve střední Evropě v ohledu botanickém není tak zanedbána jako Morava; dnes s potěšením konstatujeme, že Morava nenáleží více ku zemím botanicky neznámým, nýbrž že patří ku zemím prozkoumaným na základě moderních názorů, nyní v botanice zevšeobecnělých. Dnes majíce po ruce květenu Moravy a Slezska, sepsanou slovutným botanikem prof. A. Obornym, můžeme prohlásiti, že Morava důstojně Čechám stojí po boku co do výzkumu botanického, ba že ve mnohém je předčí. Bohužel jest literatura o květeně Moravy skoro úplně německá. Práce shora uvedená jest cenným příspěvkem ku poznání vegetačních poměrů střední a jižní Moravy. Autor tohoto záslužného díla podává tu nesčetnou řadu nových stanovisek pro různé již známé a mnohé nové rostliny, ve Květeně Oborného neuvedené. Nové pro Moravu jsou: Gallium commutatum Jord., laeve Thuill, valdepilosum H. Braun a čtyři míšenci tohoto rodu; Cynoglossum officinale L. var. viridans Form., Orobanche Picridis Schultz, Viola stagnina Kit., montana Flora Dan., a míšenci tohoto rodu: Viola dubia Wiesb., permixta Jord., Markensteinensis Wiesb., orophila Wiesb., silvatica × arenaria, canina × silvatica, Rubus caesius L. d) glandulosus Focke, e) aquatilis Wh. N. Oceňujíce tuto záslužnou práci plnou měrou, vítáme ji v literatuře o květeně Moravy co nejvřeleji.

Prof. V. Spitzner.

Květena okresu prostějovského a plumlovského. Napsal **V. Spitzner.** prof. při české zemské vyšší realce v Prostějově. Nákladem vlastním. 1887.

Má-li milá naše Moravěnka jedenkráte dokonalého nabýti přehledu o svém přírodním bohatství, jest nutno, aby ve všech odvětvích přírodopisu pilná dála se pozorování. K tomu v první řadě nejspůsobilejšími jsou učitelé škol středních, jednak proto, že odborníky jsouce nejstřízlivěji při pozorování přírodnin si vedou, jednak také z té příčiny, že mnohdy vydatně ve sbírání materialu žáky svými podporováni býti mohou.

Tou asi myšlénkou veden jsa vytknul si professor V. Spitzner již před sedmi lety krásný úkol, prozkoumati totiž květenu okolí svého působiště a dokončiv úkol svůj podává nyní veřejnosti úplný obraz veškerých rostlin, které v okresu prostějovském a plumlovském rostou.

V posledních letech vyšlo v české literatuře podobných, řekněme „krajinských“ a „okresních“ Květen několik, které povšechnou floru země ve mnohém doplnily, ale tak bedlivě sestavenou Květenu, jakou jest květena Spitznerova, zdá se nám, dosud v rukou jsme neměli. Jest ovšem věcí velice nesnadnou spravedlivý vynésti soud o práci druhu podobného, poněvadž nelze dle libosti o všech lokalitách a druzích rostlin, ve Květeně uvedených se přesvědčiti a nemožno také lokality a rostliny ve Květeně snad opomenuté vytknouti; nicméně již z toho, co podáno jest, nutno souditi, že p. spisovatel oba okresy květeny křížem krážem procestoval a to nejednou, ale několikráte, jak kdy třeba bylo. Ba skoro se nám zdá, že svědomitosť jeho, podati květenu požehnané Hané co nejúplnější a nejvěrnější, až do úzkostlivosti zabíhala, an nejen rostliny pěstované, ale také úplně cizí, náhodou tu a onde pro ozdobu vysázené uvádí.

Seznámiv čtenáře dokonale se zeměpisnou polohou, s horopisem a vodopisem obou okresů a vylíčiv poměry klimatické a geologické, které nemalý často vliv ve květenu mají, uvádí pak v systematickém přehledu všechny druhy rostlinné i s jejich náleziště, od tajnosnubných cevnatých počínaje. A tak dovídáme se, že v obou okresích úplný tisíc rostlinných druhů roste, z nichž připadá na př.: na tajnosnubné cevnaté 17, na nahosemenné 12, na jednoděložné 192 (z těch na trávy 81, na ostřice 38, na liliovité 24, na vstavačovité 10); ostatní rostliny jsou dvouděložné a z těch připadá na př.: na pryšcovité 15, na vrbovité 16, na složnokvěté 107, na drsnolisté 18, na krtičníkovité 36, na pyskaté 49, na pryskyřníkovité 35, na kři-

žaté 40, na oko čnaté 42, na růžokvěté 69, na motýlokvěté 63.

Srovnáme-li druhy ve Květeně Spitznerově uvedené se seznamem rostlin českých, moravských a slezských, jejž klub přírodovědecký v Praze vydal*), radostně nás překvapuje, že přes 60 druhů pro seznam ten jest nových. Zejména uvádíme: 3 svízely: Gallium scabrum(se 2 odrudami), G austriacum a G. elongatum; 2 světlíky: Eufrasia Rostkovina, E. stricta; 2 zárazy: Orobanche alba, O. major; 2 máty: Mentha candicans, M. palustris s odrudou plicata; 2 hruštičky: Pirola secunda, P. uniflora; nejvíce však překvapuje veliký počet růží a ostružin, neboť 14 růží a tolikéž ostružin (Rubus) uvádí p. Spitzner ve své Květeně, jichž jména v řečeném seznamu dosud uvedena nebyla.

Ještě více by vynikly nové druhy rostlin pro květenu česko-moravsko-slezskou ve spise p. Spitznerově uvedené, kdyby se byl těsněji přidržel svrchu udaného seznamu, „Flora bohemica, moravica et silesiaca“, jenž jest na základě výtečného Prodromu Čelakovského sestaven Takto však uvádí p. spisovatel některou rostlinu jakožto druh, kdežto ve Floře za odrudu jest uznána, a opáčně. Tak na př. Carex Oederi Ehrbg. jest odrudou C. flava L.; Hieracium tridentatum jest odrudou H. laevigatum; a naopak: Carex umbrosa není dle Flory české odrudou C. verna, ale považuje se za samostatný druh.

Také to znesnadňuje přehled, že pan spisovatel uvádí mnohé rostliny těmi jmény, jichž ve Floře buď vůbec není, anebo která jako synonyma v závorce jsou položena.

Cena Květeny tím ovšem co do věci samé nikterak netrpí, vždyť každému spisovateli jest na vůli vybrati si z mnohých synonym kterékoli, obzvláště když vedle jméno autora položí, jakož p. Spitzner všude učinil; jedná se však o to, abychom Češi i Moravané na společné terminologii se usjednotnili a základem té budiž nám terminologie ona, které nejlepší náš botanik dr. Čelakovský a po něm i klub přírodovědecký se přidržuje.

Vedle této výtky dovolujeme si p. spisovatele upozorniti (neboť ani to nelze jako chybu Květeně vytýkati) ještě na dvě věci. Prvá týká se toho, že zkráceniny autorů nejsou zvláště v abecedním pořádku, jak bývá obyčejem, vysvětleny. Ovšem domníval se snad p. spisovatel, že v každé vědecké botanice čtenář vysvětlení zkratek nalezne; nač však sáhati k jiné knize k vůli věci, která na stránku by se byla dobře vešla? Druhá věc týká se mapky příslušných okresů; míníme totiž, že by úplná, všechny lokality, pokud možná, udávající mapa velice se doporučovala. Toho by v žádné Květeně nemělo se zanedbávati.

Jinak Květeně Spitznerově i co do věci i co do formy nelze dle našeho soudu ani nejmenší výtky činiti. Jest to práce důkladná, svědčící o veliké píli a obětavosti spisovatelově a proto všeho uznání hodná. Jest na kruzích příslušných a zejména na mládeži studující, aby hojným kupováním Květeny svůj dík obětavému spisovateli na jevo dala a zároveň alespoň částečně snahu jeho a oběť hmotnou, jakou na vydání knihy své přinesl, splatila.

Frant. Polívka.

Vzory vyšívání lidu slovanského na Moravě. Dle originálů, jež nacházejí se ve vlasteneckém muzeu v Olomouci, na kámen kreslila a vydala **Berta Sojková.** V Olomouci 1887. Když před dvěma lety uspořádána byla první výstava moravského vyšívání národního ve vlasteneckém muzeji našem, vzbudily zbytky tyto veliké kultury předků našich slovanských takový podiv, že hosté vznešení a znalci na slovo vzatí z dalekých končin Rakouska se sjížděli, aby na vlastní oči se přesvědčili, čeho schopna jest upracovaná ruka venkovských dívek našich, jimž ve školách ani nejmenšího vzdělání v pracech ručních se nedostalo. — Proto s úsilím největším jalo se muzeum naše sbírati veliké zbytky ornamentiky národní na prádle i na šatech. Než účelem muzea není sbírati pouze památky cenné předků našich: muzeum, nemá-li života prosto býti, musí též k památkám těmto veliký důmysl, ba i praktický smysl krajanův a národovcův obraceti. Neboť pouze tímto způsobem, když poznáme a oceníme veliké zbytky různých odborův umění národního, vzpružíme lásku svou k národu od pradávna slavnému, pouze tímto způsobem naučíme se uhájiti svérázu národního a dovedeme opříti se vlivu kultury západní, pro nás cizí, jež zhoubně vše starobylé nivelizujíc, zhoubnému kosmopolitismu v pospas nás vydává. A první takou tlumočnicí památek těchto stala se nám neunavná choť zakladatele vlast. muzea, paní Vlasta Havelková, ana první se pokusila, a to se zdarem, vyšívání národní se stanoviska starožitného i uměleckého oceniti, uveřejnivši celou řadu důmyslných článkův o ornamentice národní v časopisu tomto. Jí po bok postavila se letos síla nová, jež ve skutek uvedla, po čem tolik jsme toužili, že totiž ornamentika národní stane se přístupnou všem, kdož ji zase ku zaslouženému ocenění v domácnosti i průmyslu přivésti chtějí a nemají příležitosti skvosty ty v původní ryzosti seznati. Jest to paní Berta Soj-

*) Flora bohemica, moravica et silesiaca. Druhé vydání. V Praze 1883.

ková, jež vybravši 110 zajímavých vzorků ze sbírek vyšívání ve vlasteneckém muzeji olomuckém uschovaných, jala se je na kámen kresliti, a již také prvý svazek alba svého s názvem svrchu udaným uveřejnila. A věru svrchovaný byl čas, že paní Sojková dílem svým nás potěšila. Vždyť sami protivníci naši shánějí se již po vzorech národních, uvádějí je v obchod, vydávají výkresy vzorků našich, a při tom všem splácejí nám tím vděkem, že původ slovanský vzorů těch úplně — umlčují.

Sbírka pí Sojkové vydána jest s textem českým a francouzským. Obsaženo v ní 110 vzorků, jež vzaty jsou z různého prádla při obřadech církevních i rodinných užívaného, jako: oltářních pokrývek, boudnic, úvodnic, šátků, ručníků, rukávců a j., a dají se opět buď v celku neb jednotlivě upotřebiti na vše, co vyšíváním zdobeno býti může, jako na límce, obruby šatů a rukávce, kabátce, prádlo ložní a stolní atd. Steh ponejvíce jest křížový a lze jej hedbávím, vlněnou nebo bavlněnou nití přes strámín (kanavu) na každou látku, hedvábí nebo plátno přenésti. Část jest též stehováním (Holbein), jež vyniká tím, že jest na obou stranách stejné.

Vzorky přenešeny jsou na 12 tabulek formátu 4°; z nichž 6 provedeno jednobarevně (červeně), 5 dvojbarevné (červeno a modro neb černo a modro), 1 jest o třech barvách (červené, černé a žluté). Všecky vzory vynikají ušlechtilostí a lahodností tvarů, zamlouvají se lahodností barev a poskytují tudíž hojný výběr k vyšívání všeho druhu. Za zvláštní přednost přičítáme paní Sojkové, že s pilí v skutku mravenčí se přičinila, vzory jednotlivé tak věrně dle originálu okresliti, že nesetřeno ani nejmenších podrobností ve formách, že původnosť ve všem mistrně se prozračuje. Doporučujíce sbírku tuto co nejvřeleji ct. čtenářstvu svému, dodáváme, že cena jest velmi mírná. Jsme ochotni každému, kdo nám zašle 1 zl. 10 kr., album toto franko zaslati. Kéž neschází dílo toto v žádné uvědomělé rodině české, v žádné škole národní, abychom do roka slíbený sešit druhý „Vzorů“ uvítati mohli! *J. V.*

Zapiski archeologiczne poznańskie jest titul nádherného časopisu archaeologického, jejž počátkem roku tohoto počalo vydávati poznaňské tovaryšstvo přátel nauk redakcí Wł. Jazdzewského a dra. B. Erzepkiho ve foliovém formátě. Vydaný sešit I. obsahuje přehledné pojednání Ign. Zakrzewského „O grodach Wielkopolskich“, stručně podané to výsledky posavadního badání o hradiskách velkopoských; pak článek dra. Erzepkiho „Vykopalisko granowskie,“ pojednávající o hromadném nálezu bronzovém, učiněném r. 1885 v Granově a sestávajícím z 21 předmětů bronzových, mezi nimiž je 6 dýk, 9 náramků a 4 nákrčníky. Na to následuje od Dra. Koehlera několik úvah „nad wykopaliskami z Czacza,“ kdež v objeveném pohřebišti nalezena mimo jiné též popelnice se vzácným jinak ornamentem meandrovým, jemuž pisatel podkládá arci původ italský. Na konec podává Wł. Jazdzewski zprávu o nálezu v Kluczewu (2 bronzová vědra) a v Szelagu pod Poznaněm (kostra s bronzovými ostruhami a perly skleněné). Čtyry tabule foliového formátu s vyobrazeními illustrují články tyto. — Poznaňská společnosť přátel nauk, která již od počátku let šedesátých vydává své „Roczniki,“ časopis to zabývající se všestranně vlastivědou Poznaňska, utvořila takto pro archaeologii Poznaňska nový, nákladný orgán a slibuje mimo to v předmluvě, vydati koncem roku tohoto „Album zabytków (památek) przedhistorycznych poznańskich zebranych w muzeum towarzystwa przyjaciół nauk poznańskiego.“ S potěšením možno tudíž konstatovati, že v učeném světě slovanském stále více obrací se pozornosť k té vědě, bez které je výhled do dávného kulturního života našeho národa nemožným. *V. H.*

Památky archaeologické a místopisné. Dílu XIII. vyšel ještě za redakce **J. B. Miltnera** seš. 7. a 8., z jejichž obsahu nás nejvíce zajímá „Nález denárů českých a českomoravských u Rakvic na Moravě“, od J. Smolíka; ve zprávě této popsáno 150 mincí z epochálního nálezu tohoto, o němž bude nám v těchto listech ještě podrobněji promluviti. — Počínaje sešitem 1. dílu XIV. převzal redakci Památek dr. **J. L. Píč**, učenec na slovo vzatý. Ze zajímavého obsahu vyšlého právě sešitu 1. vyjímáme tyto články: Sarkofag sv. Longina v koleg. chrámu ss. Petra a Pavla na Vyšehradě, od M. Lüssnera, kdež se dokazuje, že byzantský tento sarkofag je vzácná památka snad ze začátku 12. stol.—Dr. K. Hostaš podává obšírnou zprávu o mohylách na Husíně, jichž zjistil 27 a prokopal 11. Vykopaniny zobrazeny jsou na zvláštní tabuli. Dr. J. L. Píč rozebírá otázku „Jak vypadali naši předkové“, a připojiv dvě vyobrazení ze života sv. Václava dle kodexu Wolfenbüttelského z XI. věku dospívá k tomu výsledku, že „během tisíciletí pleť u různých kmenů slovanských podlehla proměně; vous i střih vlasu měnily se dle módy.“ – Z dalšího obsahu uvádíme ještě zprávy V. Diviše Listeckého o starém hradišti Pračově (s půdorysem) a o pohřebišti u Trnové.—Přejeme „Památkám“ za nové redakce zdaru co největšího. *V. H.*

Zpráva muzejního spolku „Včela Čáslavská“ za r. 1886—87. Také letos, jako léta minulá došla nás zpráva o činnosti muzejního spolku čáslavského, zvaného „Včela Čáslavská“ za uplynulý rok. Obsahuje pak zpráva následující pojednání: Drobovice, monografický úryvek. Napsal J. Hendrich. Spor Adama Staršího z Valdštýna na Žehušicích s obcí Čáslavskou. Líčí dle J. Teige Václav Jedlička. Hrad Chlum. Popisuje Klim. Čermák, c. k. konservator. České mince ve sbírkách „Včely Čáslavské“. Popisuje Jan Novák. S potěšením na základě bohatého obsahu zprávy uznáváme horlivou činnosť spolku tohoto, který s prostředky nepatrnými takovými úspěchy vykázati se může. Přejeme, aby na dráze zdárně započaté pokračoval a ušlechtilá snaha jeho aby korunována byla výsledkem nejlepším.

Zprávy anthropologické společnosti vídeňské *(Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien)* dospěly ku seš. 3. a 4. svazku XVI. (1886.), kdež umístěny jsou mimo jiné též zprávy kustoda zemsk. muzea v Brně, M. Trappa o *lochách u Lechovic* na Znojemsku a u *Rosičky* blíže Kunštátu. Jsou to zprávy úřední, vypracované již r. 1857. a 1858. a podané mor. zemsk. výboru, nyní pak jen doplněné některými přídavky p. autorovými. Bohužel nesrovnáváme se s náhledem p. autorovým o původu podzemních těchto chodeb a komor, které dle jeho mínění byly pouhým útulkem lidu venkovského za dob nepokojných, válečných, vzniknuvše prý vesměs teprva za dob války třicetileté. Bylo již na jiných četných místech tohoto časopisu zastáváno stanovisko, které podzemním bytům těm přisuzuje stáří daleko větší; a také redakce zpráv anthropol. společnosti vídeňské, vytýkajíc výslovně neshodu náhledů p. autorových s nynějším stavem badání, popřála článku tomu místa jenom proto, že vrhá světlo na *dějiny zkoumání* v oboru tomto. Článku tomu připojeny jsou jak půdorysy tak i průřezy kolmé a pohledy na jednotlivé chodby a komory. Jako zvláštnosť lochů zde popsaných vytknouti sluší, že Lechovické lochy vyhlouben jsou v pískovci, Rosické pak ve slídovité břidlici. — Druhý nás zajímající článek v těchto sešitech je zpráva R. Kulky o *spečeném hradisku na Burgberku poblíž Krnova* na Slezsku, kdež nalezeno množství nádob, částečně s ozdobami přímočárnými, v trojúhelníky seskupenými, zbraně kamenné, přesleny, bronzové jehlice, zvláště pak bronzový pancíř, bohatě vtepanými ornamenty ozdobený, jakož i úlomky forem na lití bronzových předmětů. Článek illustrují četná vyobrazení. — Mimo obsáhlé pojednání Dra. Krausa, nadepsané „Sreča, štěsti i osud ve víře lidu jihoslovanského“, uveřejnil tu ještě slovutný spolupracovník náš dr. Woldřich třetí díl svých „Příspěvků ku pradějinám Čech“ s četnými vyobrazeními. *V. H.*

Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života. Redaktor **Ed. Jelínek.** V Praze, J. Otto. Vel. 8°. Celoroční předplatné poštou 5 zl. Roč I.—V. (1881.—1886.)—Národní znovuzrození národa českého v tomto století spočívalo na širokých základech všeslovanských. Základní kámen položil zajisté otec slavistiky Dobrovský a v první řadě buditelů národních stáli velicí duchové slovanští Kollár i Šafařík, onen lyrou svou, tento hlubokou učeností volajíce probouzející se národ český do veliké rodiny slovanské. Avšak když oni odstoupili s jeviště života, nenašel se dědic slovanských idejí jejich, a tak po dlouhou řadu let nacházelo slovanství jen mimochodem místa po různých našich časopisech vědeckých, poučných i zábavných. Teprve od r. 1881. máme orgán, jenž si obral seznamování národa českého s duševním životem všech větví slovanských za jediný, výhradný účel. Skromné byly jeho začátky. Ročník I. záleží z jednoho svazečku o 182 stranách, ale s mnohoslibným obsahem. Již 2. ročník však přeměněn byl na měsíčník o ročních 600—700 stranách, jímž Slov. sborník také zůstal. Z obsahu jeho prvních pěti ročníků zajímají nás na tomto místě hlavně články z nejstarší kulturní historie (tedy články archaeologické) a pak národopisné. Již první článek prvního ročníku zasluhuje plné pozornosti naší; jednáť o hrobech a mohylách předhistorických v Polsce, na Litvě a Rusi; článek ten přeložen je do češtiny z rukopisu slovutného, nedávno zemřelého učence slovanského A. H. Kirkora. V. roč. II. je článek J. Vařeky: K archaeologii jihoslovanské (bosenské hroby); v roč. III.: Pohraniční val v jižním Bulharsku, od Hermína a Ladislava Škorpila, pak zprávy o posledních archaeologických sjezdech slovanských v Oděsse a ve Lvově dle A. H. Kirkora; konečně od Kl. Čermáka: Měšec sv. Štěpána se slovan. nápisem. — Četněji zastoupeno je slovanské bájesloví, k němuž se odnášejí tyto články v II. roč: Vidy čili Sudice, vzácný to literární pozůstatek po našem nezapomenutelném K. J. Erbenu; „O slovanské mythologii“ od známého slavisty Francouze L. Legera; Pohanské oběti u Bulharů, od J. A. Voráčka. V roč. III.: Slovanské svěceniny, od Vl. Nedzvědského; O lužické modle „Flins“, od H. Máchala. V roč. IV.:

Slovanské bájesloví a básnictví od J. Perwolfa; Vrchy Běloboh a Černoboh, od H. Machala. V roč. V.: Něco o bohu Velesu, od C. Zibrta. — Dějiny práva slovanského zastoupeny jsou v roč. III. a IV. řadou článků prof Perwolfa „Staroslovanské řády a obyčeje“, o nichž v tomto časopise již čestná zmínka svým časem se stala. — Nejčetnější jsou ovšem články ze slovanského národopisu, z nichž také již v tomto časopise oceněny byly aspoň ty, které užší vlastí naší, Moravou se zabývají; dodatkem k tomu uvádíme ještě pozoruhodný článek J. Herbena „Umění našeho lidu“ v roč. V. — Typy a kroje lidu slovanského znázorněny jsou ve Slov. sborníku řadou vyobrazení. Že pak literaturám a bibliografii slovanské věnována ve Slov. sborníku náležitá pozornosť, rozumí se samo sebou. Třebas bychom i netvrdili, že Slov. sborník by dalšího zdokonalení ani schopen nebyl, přece tolik říci můžeme, že úloze své dle daných poměrů dobře vyhovuje, a že plnou měrou zaslouží hojné podpory všeho intelligentního obecenstva českého, nikoli pak oné netečnosti, s jakou se k němu valná část národa chová, ohrožujíc tím jeho existenci a nedopřávajíc mu potřebného fondu k žádoucímu rozvoji. Slovanský sborník měl by býti nezbytnou lektyrou každého uvědomělého Čecha-Slovana. *V. H.*

Der Mensch von **Dr. Johannes Ranke.** *(Člověk od Dr. Jana Ranka.)* Dva svazky s četnými vyobrazeními. V Lipsku, 1886. a 1887.— Mezi všemi otázkami přírodovědeckými, jimiž duch lidský za dnů našich se obírá, nejdůležitější a nejzajímavější jest náuka o člověku samém. Minulosť a přítomnosť člověka zahalena jest záhadami nesčetnými, a ty, poněvadž kolem vlastního „já“ se otáčejí, nesnadno jest rozluštiti. Naše literatura v oboru tomto velmi jest chuda; a proto rádi chopíme se zmíněného díla učence na slovo vzatého, Dra. Ranka, chceme-li větších úspěchů v bádání anthropologickém i ethnologickém, jež přece podkladem časopisu našeho jest, se domoci. „Člověk“ Rankův zajisté, abych slov uznaného kritika německého užil, může dnes základem se státi všelikého studia anthropologického. — Daleko jsme toho, abychom se pouštěli tuto do podrobného rozboru a posouzení vědeckého velké práce Rankovy. Upozorníme jen stručně na obsah. Dílo to vyšlo ve dvou svazcích, z nichž v prvém o anthropologii zvláštní, ve druhém o ethnologii, a sice o nynějších a prehistorických čeledích lidských se pojednává. Svazek prvý popředně s původem, ústrojím a rozvojem těla lidského nás obeznamuje, a zvláště jsou v něm zajímavy staté o tvaru lebek (str. 173. a 374.), o výživě těla lidského, o vlivu podnebí na plemena lidská a zaměstnání (str. 459.), konečně pojednání o vyšších orgánech. Ve svazku druhém vyličuje spisovatel nejprve zevrubně tělesné rozdíly čeledí nynějších, zmiňuje též anthropoidův. — Rozebrav dále poměry částek tělesných, velikosť, váhu, kůži, oči, vlasy, lebku, udává rozdělení rodů lidských nyní žijících, což vhodně objasněno jest řadou obrázkův anthropologických. Po té obrací pozornosť naši zejména na prvorody v Evropě a pojednává o potopě, o pračlověku, o nejstarších příbytcích lidských, o zbytcích kostí člověka diluvialního a konečně o velkých periodách kulturních až do doby ledové. — Zvláštní zásluhou spisovatelovou jest, že při ohromném materiálu povždy byl pamětliv různých domněnek příznivých i protivných, čímž hlavní pravdy a děje nemálo jsou objasněny. Uprava díla jest vzorná a velmi je zdobí více než tisíc vyobrazení, z nichž 32 barvotiskem jest provedeno. Cena díla toho obnáší 19 zl. Doporučujeme je všem stoupencům anthropologie za základ studia. *Y.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

S potěšením můžeme říci při sklonku čtvrtletí tohoto, že spolek náš ode dne ke dni utěšeněji zkvétá, a co hlavní jest, zvláště na venek činnosť svou blahodárně rozvinuje. Důkazem toho nejlepším jest počet členů stále rostoucí, jakož i záliba, s níž obecenstvo muzeum navštěvuje a nezřídka dary velmi cennými sbírky obohacuje. — Usnesl se totiž výbor, aby po dobu letní místnosti muzejní každou neděli a svátek mezi 10. a 12. hod. předpol. obecenstvu byly přístupny: a věru množství hostí jak z okolí tak z krajů dalekých — uvádíme jen chovance střední školy hospodářské v Chrudimi a techniky z Brna — zavítalo sem, aby na sbírkách tu vystavených nabyli důkazův o bývalé slávě a velké vzdělanosti národu slovanského. — Vděčně zde budiž připomenuto ochoty, s jakouž důst. p. děkan Kašpar a p. prof. Kreutz hostím různé vzácnosti ukazovali a vysvětlovali.

Též ve zkoumání pravěkých památek vlasti naší pilně se pokračovalo. Kustos muzejní podnikl více cest po Moravě, jednak aby památky objevené prozkoumal, jednak aby lid venkovský o důležitosti vědy archaeologické poučil. Dvakráte vypravil se p. kustos do Tršic, staroslavné oné nekropole slovanské, aby tam prostudoval rozsáhlé pohřebiště popelnicové. U příležitosti té zvláště jej podporovali pp. učitelé a p. Bém Jaroslav. Též více cenných památek z popelnic pro muzeum naše získáno.

Poslední dobou navštívil p. kustos Blatnici hlavně z příčin ethnografických a konečně Kroměříž, kdež si prohledl zajímavé ustriny u Kotojed.

Nejzajímavějšího však studia poskytly p. kustodovi kolové stavby, jež konstatoval na staveništi národního domu v Olomouci, a z nichž velmi krásnou sbírku urovnal a vystavil v muzeu vlasteneckém.

Také obor národního vyšívání neležel ladem, a pracováno bylo hlavně v tom směru, aby zákony ornamentiky na něm se prozkoumaly, jakož i aby umění toto znovu rozkvetlo a přístupným se stalo dívkám slovanským. Že ve vyšívání národním (přes mnohé pochybování) přece mocný zdroj národní individuality se ukrýval, nejlépe dosvědčují různé výstavy průmyslové a umělecké, jež muzeum naše o zapůjčení vyšívání národního požádaly.

I byly obeslány výstavy v Litomyšli, v Turnově, v Plzni, v Kolíně, v Ivančicích.

Nemálo ctí vlastenecké muzeum naše přízeň, jíž se mu za hranicemi dostává za uchování krásného vyšívání moravského. Tak píše se nám z Litomyšle: „Zasli jsme, ohledávajíce vzácné ty poklady; i navštěvovatelé naši žasli a zajisté že v nás všech probudila se vroucí snaha provésti v malém, co podařilo se slavnému spolku muzejnímu (olomuckému) uskutečniti měrou tak rozsáhlou. Dá Bůh, že iniciativa, kterou nutně přinesla nám vzácná obětavosť Vaše, vzkličí ve zdárné ovoce a že u nás i v okolí záhy povstanou sbírky národního vyšívání českého, z něhož vyskytly se na naší výstavě ukázky hojné, původní a krásné — —.“

Z dopisujících členů zvláštní pozornosť spolku věnovali: p. A. Pecha, učitel v Kožušanech a vel. p. Fr. Přikryl, kooperator ve Vel. Karlovicích.

Naše „Provolání ku členstvu muzejn. spolku olom.“, v čís. XIII. tohoto Časop. uveřejněné, vzbudilo — jakož jsme doufali — v kruzích spolkového členstva čilý interes, který se jeví přípisy na redakci, v nichž jednak za další pokyny, jednak za zvláštní výtisky tohoto „Provolání“ se žádá. Jest ovšem přirozeno, že na zodpovídání všech otázek v „Provolání“ našem položených potřebí je delšího zkoumání, hledání a přeptávání, čímž se vysvětluje, že počet přípisů, dávajících pozitivní odpovědi je dosud poměrně skrovný. Tu však upozorňujeme, že není dokonce potřebí, vyčkávati s přípisem, až by zodpovídány býti mohly všecky v „Provolání“ našem uvedené otázky. Stačí vybrati si i jen porůzné otázky, na něž lze ihned odpověděti, po případě tu neb onu skupinu otázek. Zajímať zajisté někoho hlavně národopis, jiného zas místopis, třetího snad jen archaeologie atd — Za té příležitosti poukazujeme též k tomu, že mnohé obce a fary mají starobylé pečeti, jichž otisky budou muzeu našemu taktéž vítány. S uveřejňováním seznamu přípisů došlých počneme v čísle příštím, doufajíce, že zejména nadcházející doba letních prázdnin poskytne dostatečného volného času ku dotýčnému badání; třeba tu pouze na paměti míti, že v oboru vlastivědného badání jest výsledek zabezpečen jen tehdy, pracují-li k němu mnohé ruce spojenými silami.

Sbírky vlast. spolku muzejního.

Sbírky muzejního spolku rozmnoženy jsou následovně:

Památky pravěké darovali: P. J. Bém z Tršic přispěl znamenitou sbírečkou popelnic a jiných archaeologických předmětů vykopaných z pohřebiště staroslovanského v Tršicích; p. Fr. Pospíšil, rolník v Charvátech: velmi zajímavý meč železný s měděnou pochvou a mnoho železného a spěžového šperku z doby latènské; p. J. Krejčí ze Slatinek: spěžové kroužky; p. Zenčák z Kožušan: železné předměty pravěké; p. M. Dostál z Kožušan: kamenné kladívko; p. Stöger z Tovačova: více zajímavých úlomků z popelnic, bronzové kroužky (snad peníze) a velmi pěkný koštěný hrot; p Chyla, obchodník v Charvátech: železný náramek nalezený v Čertoryji; p. Franěk, inženýr dráhy v Blansku: daroval dva spěžové náramky nalezené v Tišnově; p. Gregárek Fr. z Blatce daroval kosti z nákolí Blateckých, nůžky a jehlici bronzovou; p. M. Dostal z Kožušan: kamenné kladívko.

Přírodniny darovali: P. A. Koťátko, učitel v Holešově: šest kusů vzácných nerostův a zkamenělin; vel. p. J. Konečný, vikář v Olomouci: sbírku mušlí; vd. p. Rudolf Kašpar, děkan: dva páry parohů od virginského jelena.

Sbírka mincí rozmnožena těmito dary: Vel. p. Frt. Fuksa, farář v Domažlicích: devět velmi vzácných stříbrných mincí; pp. Bolousek Frt., Hopjan M., Coufal A., K. Hoch, Gust. Drápal a Chytil, stud. v Olomouci: stříbrné mince; p. J. Kalabus, studující v Brně: daroval 11 stříbrných velmi zajímavých mincí; pí. Polášková v Prostějově: velmi cennou minci stříbrnou.

Novější předměty darovali: P. J. Menčík, obuvník v Olomouci: velký starý obraz; p. Melhuba J., rolník v Měníku: staré právo, jež mívala chasa o hodech v taneční síni jako odznak práva rozsudkového; p. Prušek, klempíř v Prusovicích: cínovou konvici; vel. p. J. Barták, děkan v Kostelci: tabatěrku ze slonové kosti s velmi umělou řezbou, znamenitý to kus kabinetní; vel. p. Lužný, farář v Prusinovicích: železnou podkovu ze středověku; pí. Dostalová z Penčic: fotografii hanáčky; p. Klem, studující v Olomouci: velmi pěkný obraz; p. Frant. Ocásek, kaplan ve Fulneku: dvě fotografie bratrské sborovny ve Fulneku; dp. Frant. Malota, farář v Bílovicích: handžár a skleněný kalich.

Do knihovny muzejní přispěli: P. Frt. Spáčil, cís. kr. setník-auditor v Olomouci: daroval dva svazky spisů A. Mickiewicze: sl. M. Hradečných: starou svatební smlouvu; pí. Vl. Havelková: psanou kroniku města Boskovic; veld. p. R. Kašpar: celou řadu knih starších i novějších; p. Otáhal z Holice: památnou báseň; dp. J. Wurm: Ostatky slovanského Bohoslužení v Čechách od V. Hanky a dva vzácné rukopisy staroslovanské; p. Rud. Kreutz, professor v Olomouci: Aesthetische Untersuchungen od Josefa Bayera, V Praze, 1863., Vítězslava Hálka Dědicové Bílé Hory Praha, 1870, Památné hrady a tvrze v Šumavě od F. J. Š. Klatovy, 1876., dr. Ernst Münch: Geschichte von Brasilien; Dresden, 1829., L. Pölitz: Geschichte des Königreiches Sachsen. Dresden, 1829., J. H von Kirchmann: Fridrich Schleiermachers Monologen. Berlin, 1868.; p. Sohr, listonoš v Olomouci: několik starých učebných knih školních; p. Ulman Alois, studující v Olomouci: Vzácné vydání Cornelia Nepota. V Norimberce, 1662. — Vzácnou knihou obohatil muzejní knihovnu P. J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci; kniha jím darovaná má tento titul: „Rosa boëmica sive Vita sancti Woytiechi, agnomine Adalberti, Pragensis episcopi, Vngariae Poloniae Prussiae Apostoli. Labore et sumptibus ... M. B. Boleluczky de Hradišt. Pragae, MDCLXVIII. t. j. Růže česká čili Život sv. Vojtěcha příjmím Adalberta, pražského biskupa, apoštola Uher, Polska i Prus. Sepsal i vydal M. B. Bolelucký z Hradiště. V Praze, 1668. S 45 rytinami kreslenými od Karla Škrety, mezi nimiž je též mapa země české a obraz města Libice v tomto čísle Časop. na str. 63. reprodukovaný. Co však exemplář tento činí zvláště vzácným, jsou psaná slova na titulním listě: „Ex libris Joannis Georgii Stržedowský, 1706", t. j. Z knih Jana Jiřího Středovského, 1706. Exemplář tento byl tedy majetkem moravského dějepisce Středovského, faráře v Pavlovicích na Bečvě, autora knihy „Sacra Moraviae historia sive Vita SS. Cyrilli et Methodii" t. j. „Posvátné dějiny moravské čili Život sv. Cyrila i Methoděje", a jiných spisů historických Také několik poznámek v textu knihy Boleluckého zdá se pocházeti od vlastní ruky Středovského.

Sbírka vyšívání národního se také rozmnožila: darovali: P. Orszák z Nov. Hrozenkova: krásně vyšívanou plachtu nevěstinskou a šátku; sl. Růž. Zbránkova ze Vsetína: vyš pruh z valašské plachty a vyšívání ze zavázačky; pí Ant. Dokoupilová, sl. S. Zdařilova, p. A. Smýkal, pí. J. Křížková, sl. A. Frýbortova a vel. p. Tom. Švehlík, děkan, všickni z Kralic: darovali mnoho převzácného vyšívání hanáckého; sl. A. Přemyslovská a sl. V. Přemyslovská z Bedihoště: dar. kordulku, kazajku a oplíčko hanácké; p. Možný, studující v Olomouci: hedbávný šátek; p. Fr. Dostál ze Sajlerova: kordulku, oplíčko a límce z rukávců: pí Marie Hošková z Hrubčic: krásný hanácký pentlík; pí Fr. Přehnálková z Hrubčic: úvodnici hanáckou; sl. K. Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích: hanácký pestře vyšívaný šátek; vel. p. Novotný, farář v Sokolnicích: 200 let staré vyšívání z kůtné plachty; vel. p. Vrbík, farář v Šumicích: dvě šátky kostelní; vel. p. Svoboda v Blatnici: pěkné rukávce a sbírku velmi krásného vyšívání ze Slovácka; vel. p. Vyvlečka, katecheta v Olomouci: několik kusů valašského vyšívání; pí. Vítězová v Olomouci: tři vyšívané ručníky jihoslovanské a šátek; p. K. Hladiš, stavitel v Mor. Ostravě: čtyry čepce ze Slezska; sl. A. Spínova, vyšívání valašské ze Zubří; pí. Kreutzová v Olomouci: vyšívanou úvodnici, p. A. Drásal, měšťan z Holešova: původní oblek hanáckého kroje po svém zemřelém bratru, Josefu Drasalovi, ve kterém se tento světoznámý obr takořka po celé Evropě obecenstvu ukazoval.

Kraslice darovali: Sl. L. Stavělova v Olomouci: jedno vajíčko z Bělkovic; sl. Ondrýskova: více kraslic z

Lanžhota; p. Ziegelheim, měšťan v Přerově: několik velmi zajímavých vajíček z okolí Star. Jičína; p. Peška, krejčí z Kunovic: více pěkných kraslic ze Slovácka; vel. p. J. Nepustil: dar. několik malovaných vajíček z Březnice; pp. Venus, Prager, Roubal, Rohan, Šťastný, studující slov. gymn. v Olomouci: darovali sbírku malovaných vajíček; sl. B. Černochova z Hluku: devět vajíček; sl. F. Dostálova z Příkaz: dvě malovaná vajíčka 29 let stará; studující slov. gymn. v Olomouci: pp. Skalík, Donát, Coufal, Flleder, Černý, Daněk a Klem darovali čtrnáct malovaných kraslic.

Všem těmto spanilomyslným dárcům a dárkyním vzdává výbor muzejního spolku srdečné díky.

Členstvo vlast. spolku muzejního.

Výkaz XIII.

Ve druhém čtvrtletí roku 1887. přibyli tito členové:

Vel. p. Adamec Dom., kaplan v Nákle; vel. p. Adámek Fr., katecheta v Mor. Ostravě;

p. Beneš K., professor v Prostějově, p. Benýšek Ant., bohoslovec, p. Buchta J., bohoslovec v Brně, p. Burda Josef, cís. rada v Olomouci;

p. Cahel Frant. v Hradšovicích; Česká společnosť u „Hawelki“ v Krakově;

sl. Dittrichova M., učitelka v Ivančicích; p. Dostál L., hostinský v Litovli;

vel. p. Havránek B. u milosrd. bratří v Praze, p. Holubek Ant. v Bajanici;

p. Chytil Josef, bohoslovec;

p. Janáček Arnošt, učitel v Moravské Ostravě, p. Ječmínek Alois, bohoslovec;

pí. Klenková z Vlastimilův Pavlina, sl. Kočích L., učitelka v Ivančicích, p. Komínek, inspektor ve Vídni, p. Kress K., civil. inženýr v Praze, p. Kubíček Meth., bohoslovec, p. Kunz Silvestr, bohoslovec;

p. Liška J., hutní úředník ve Štěpánově;

p. Mačas Ant., inženýr v Třebíči, p. Malota Fr., bohoslovec, p. Matulík, bohoslovec, p. Mazáč S., c. k. stavební přiručí v Šumberku, p. Myklík Fr., učitel ve Bzenci;

p. Nemerád Alois, bohoslovec, p. Novák Kristián, bohoslovec;

dp. Papoušek Karel, farář v Třebíči, p. Pleva Josef, bohoslovec, p. Prokišovo knihkupectví v Mor. Ostravě;

p. Riml Rafael, bohoslovec, p. Ruller F., zlatník v Třebíči, p. Řezníček, bohoslovec, „Růže Sušilova“, literární spolek bohoslovců brněnských;

p. Sládeček Alois, bohoslovec, p. Svoboda Č., lékárník v Hodoníně, p. Škreta J. v Kohotovicích, pí. Štichová Augusta, majitelka realit v Židlochovicích;

p. Tesárek Karel, bohoslovec, p. Trolč V. v Kroměžíži, p. Tuček Arnošt, bohoslovec;

p. Vrchoslav Josef, lékárník v Třebíči;

p. Zajíček A., stavitel v Kroměříži;

p. Zvoníček Frant., bohoslovec.

Peněžné dary.

Slav. záložna obč. v Plumlově 5 zl., Slav. úvěrný spolek záložny v Přerově 20 zl., p. Ziegelheim, měšťan v Přerově 1 zl., p. A. Černošek, krejčí v Přerově 1 zl., p. Psota H., lekárník v Přerově 1 zl., p. Mráček, stavitel v Přerově 1 zl., slav. občanská záložna v Pustoměři 3 zl., p. Rychlý v Kutné Hoře 5 zl., p. Běhálek v Chuděnicích 1 zl., p. Venus, studující v Olomouci 1 zl., pp. Viktor Müller, Jan Nekula a Cyriak Novotný, studující v Třebíči, po 1 zl., pí. Pavlina Klenková z Vlastimilův 1 zl.

Listárna.

Všechny přírodniny, tak jako ostatní dary pro muzeum buďtež laskavě zasílány do *Olomouce, Blažejské náměstí, čís. 5.*, nikoli jako dřív určeno bylo ohledně přírodnin do Holešova, an P. Rud. Kašpar, děkan holešovský, nyní na odpočinku, do Olomouce přesídlil.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: J. V.: Příspěvek k ocenění praehistorické kultury slovanské. (S 1 obr.) — Jos. Klvaňa: O geologických poměrech Moravy a Slezska. — V. Houdek: O staroslovanských hradech. (Se 2 obr.) (Pokračování). — V. J. Střela: Románský sloh jest byzantský sloh. — Dr. J. Wankel: Kolorované starby v Olomouci. (Se 4 obr.) — Dopisy: Ze Bzence od Frant. Myklíka. (Se 13 obr.) — Z Třšic od Jaroslava Béma. — Drobné zprávy: Děk. Rud. Kašpar: K ornithologii moravské. — Prof. V. Spitzner: Drobnosti přírodopisné z okolí Prostějova. — Výsledky botanického zkoumání na Moravě a ve Slezsku za rok 1886. — V. H.: Co znamenají místní jména Příbor, Příbram, Příkazy? — Úmrtí. — Doplňky a opravy. — V. H.: K výkladu místního jména „Žeravice.“ — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor Dr. Jindřich Wankel. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 15. Vydáno v říjnu r. 1887.

Měděná sekyra nalezená na Moravě.

Podává **J. Spöttl,** akad. malíř ve Vídni.

Když se v letech třicátých na severu Evropy zrodila nauka o třech periodách či obdobích, tot. o době kamenné, bronzové a železné, kterážto nauka bleskorychle jakožto nedotknutelné dogma se rozšířila a ode všech na slovo vzatých badatelů za pravou uznána byla, — nikdo se toho tehdy nenadál, že toto dítě vědy praehistorické je nezralé a že dobu poměrně jen krátkou živořiti bude.

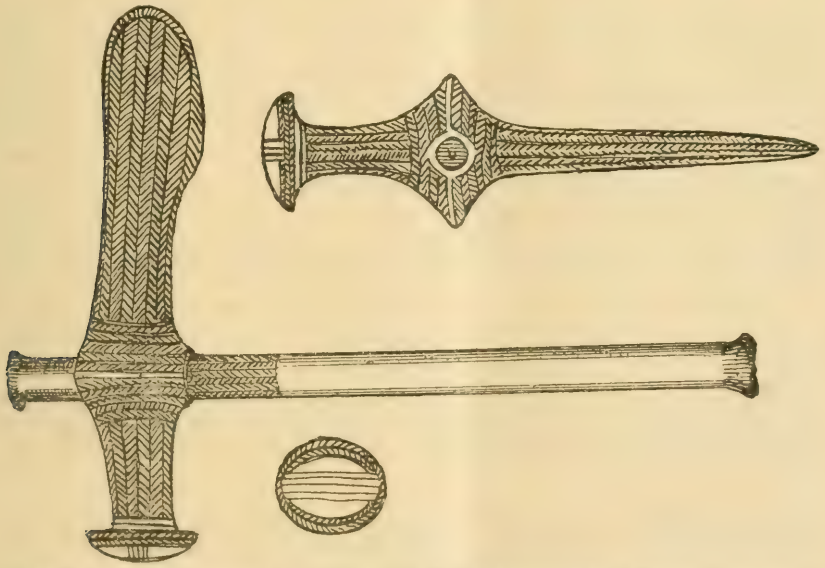

Měděná sekyra nalezená u Hodonína na Moravě. (Pohled se strany a s vrchu; pak pohled s předu na tupý konec sekyry.

Keller, Lindenschmidt, Hostmann a jiní to byli, co mocně otřásali touto chatrně zbudovanou stavbou systému tří period a kteří předvídali smutný nezdar, kterého se tyto odvážné domněnky, tyto umělé kombinace a libovolné výklady skutečných okolností nezbytně dočkati musí, ano vskutku také již dočkaly. A jestliže ta stavba ještě nadobro shroucena není, a mluví-li se ještě tu i tam zase o době bronzové a železné, není příčinou toho nic jiného nežli zvyk a konservatismus, kterého ani badatel prost není.

Věda praehistorická dospěla toho poznání, že v předhistorických kulturních dějinách lidstva nebylo hlavních period více než dvě, totiž doba, ve které člověk ještě pražádných kovů upotřebiti nemohl, a pak doba, ve které kovy znal a jich upotřeboval; které kovy však nejprvé poznal a upotřebil, toho věda dosud bezpečně zjistiti nedovedla. Víme pouze, že kovy jednoduché známy a upotřebovány byly dříve nežli umělé sloučeniny kovů; tak můžeme s jistotou tvrditi, že před vynalezením bronzu známy býti musily ryzí měď a cín. Již Keller snažil se dokázati vratkosť periody bronzové, za ním přišel Pulský, který chtěl pro Uhry utvořiti zvláštní dobu měděnou na základě četných nástrojů měděných, které tam nalezeny byly, což se vysvětluje tím, že se v Uhrách na mnohých místech ruda měděná vyskytuje, v Banátě zvláště u Moldavy, u Sasky, pak ve Zvoleňské i Gemerské stolici; za ním následoval dr. Victor Groos, který objevil ve Finels a S. Blaise na jezeře Bělském nákolí s nástroji pouze měděnými.

Konečně pak dokázal dr. Mat. Much ve Vídni ve svém epochálním spisu*), že měď je spojidlem mezi dobou kamennou a tzv. bronzovou a že jí po dlouhou dobu zároveň s kamenem jakož i s bronzem používáno bylo. Uvedeme výsledky zkoumání Muchova vlastními slovy jeho: „Ze všech kovů poznalo lidstvo Evropy, počítaje v to i řecké ostrovy i azijský břeh Hellespontu, nejprvé měď; i upotřebováno jí po celém bezmála tomto dílu světa. První stopy upotřebení mědi jeví se již v prvopočátcích doby tzv. mladší kamenné, po dlouhý čas pak upotřebováno jí vedle nástrojů kamenných i koštěných a sice ne jenom na ozdoby, nýbrž dokonce výhradně na nástroje i zbraně; při tom podržuje měď staré formy nástrojů kamenných, jež jenom ponenáhle vyvíjí. Měděné ty nástroje nestaly se majetkem evropského obyvatelstva výměnou obchodní za jiné zboží od cizích národů, nýbrž ony jsou vlastním domácím výrobkem, i dobýváno bylo za tím účelem potřebného materiálu z měděných dolů a tavíren.“

Takovéto doly, v nichž za předhistorických dob na rudu měděnou kutáno bylo, a odkud braly svou zásobu mědi na shotovování nástrojů nákolníci na jezeře Atterském, Mondském a jinde, jakož i po velké části severního Rakouska, na Moravě, v Čechách atd., — takovéto doly opět objevil dr. Much v báních měděných na tzv. Mitterberg-Alpe nedaleko Bischofhofenu v Solnohradech, ve kterýchžto báních od r. 1827. opětně na měď se doluje.

Při postupu báňských prací objeveny byly prastaré ony báně, téměř veskrze zatopené, a když byly odvodněny, nalezeny tam dřevěné i kovové nástroje, jichž při té práci upotřebeno bylo. Dr. Much dokázal, že vylamování rudy měděné dálo se ohněm a další práce že vykonána nástroji kamennými a měděnými.

Opatrný badatel tento vyzkoumal též místa, kde ruda byla tavena, ano i jednu tavírnu s velikým množstvím měděných strusek a zjistil v nákolí jezera Mondského, které se četnými nálezy měděnými vyznačuje,

*) Die Kupferzeit in Europa und ihr Verhältniss zur Cultur der Indogermanen. (Doba měděná v Evropě a její poměr ke kultuře Indogermánů.) Zvl. otisk z Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Baudenkmale. Roč. XI. a XII. (1885—1886.)

zbytky tyglíků na tavení a lžic kovolitectých, na kterých ještě lpějí zbytky strusky měděné.

Dr. Much uvádí nyní všecky dosud známé nálezy měděné, o kterých se dověděl; ve výpočtu tom je také Morava zastoupena, tak zmiňuje se o měděné jehlici spirální, kterou prof. Maška v jeskyni Čertově díře nalezl (Časopis vlast. muz. sp. olom. č. X. str. 57.), o ploché sekyrce měděné, nalezené u Olomouce od dra. Wankla, o malém plochém dlátku měděném taktéž od dra. Wankla u Mutěnic nalezeném, konečně o měděném kruhu spirálním z Olomouce. V nejnovější době nalezeny na Moravě ještě měděné závitky v pohřebišti tršickém, pak 16 plochých sekyr měděných u Plumlova, z nichž jedna olomuckému muzeu se dostala, dále jednoduchá měděná jehlice ve Slatěnicích a měděná sekyrka v Kroměříži.

Nejzajímavějším nálezem však je měděná sekyra s topůrkem z téhož kovu, kteráž vyorána byla z močálovité louky u Hodonína na Moravě: znázorněna je na připojeném obrázku (na str. 101.) Sekyra tato je nyní mým vlastnictvím. Sekyra i topůrko sestávají z ryzí téměř mědi a váží vespolek 4·8 kgr., topůrko je 47 cm. dlouhé a 2·5 cm. tlusté: vlastní sekyra podoby dýkovité má délku 33 cm., šířku pak na předním konci jakož i uprostřed 8 cm., na zadním pak, poněkud sploštělém konci 7 cm., a průměrná tloušťka její je 1 cm. Ostří je do tupa zaokrouhleno. Ozdobení její je nápadně prosté: záležíť ze 12 vrytých čar, které tam, kde topůrko sekeru proniká, napříč kolem sekery vyryty jsou, a pak ze 6 též takových čar, které pozdéj vyryty jsou a žebrům hrubého vzorku na způsob rybí kostry utvořeného se podobají. Je to tzv. ornament čárkový.

Měděnou tuto sekyru lze — třebas je hodně těžká — pokládati snad za odznak důstojnosti, za zbraň slavnostní. Analogie k tomu nalezti lze ve spise Lindenschmidtově: „Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit“ (Starožitnosti našeho pohanského pravěku) sv. I. 4. díl. tab. 2., obr. 13., 14., sv. II. 3. díl, tab. 2., obr. 9., sv. III., díl 6., tab. 1., obr. 2., 3.

Patina (rez) je na ní táž, jaká je obyčejnou při všech nálezech měděných, tot. tmavá, černohnědá, protože měď následkem lpícího na ní obalu litinového po delší dobu nežli bronz lučebnímu rozkladu se vzpírá. Nález tento je v Rakousku dosud svého druhu jediným, jenom v Uhrách nalezeny byly podobné sekyry.

Krajina, kde sekyra byla nalezena, je bohata předměty bronzovými, a také četné nálezy strusek poukazují k někdejším slévárnám. Pokládám sekyru tuto za slovanskou, poněvadž ornamentika její, zejmena ornamenty čárkované čili ornament rybí kostry na nepochybně slovanských předmětech hrnčírských, nalezených ve hradiskách uherských a moravských často se naskytá; ano dokonce i v lochách moravských a dolnorakouských ornamentu toho nájíti lze: z té příčiny bylo na místě, uveřejniti zprávu o nálezu tomto v časopisu vlasteneckého muzea moravského, jehož účelem právě jest, podati obraz země i lidu moravského za dávnověku.

Stehové kvítky.

Napsala **Vlasta Havelková.**

Že slovanské vyšívání národní, jemuž již nikdo velikou cenu kulturní neupře, ode dávna jiným národům k užitku sloužilo, čím dál tím patrněji vychází na jevo. Sama vládkyně světa — vrtkavá moda — brala a bere doposud plnýma rukama z bohatého zdroje slovanské ornamentiky. Důkazem tvrzení toho jsou všecky modní noviny světové, starší i nové; neboť ukazují celou řadu vzorů, vzorů to vesměs slovanských. Někdy arci v těchto listech modních bývá poznamenáno, že ten který vzorek jest původu slovanského, ale kdo pilně studoval národní vyšívání naše, pozná hned, že i velké množství ostatních vzorů okresleno jest ze slovanského vyšívání lidového.

Všeobecně jest známo, že po mnoho let chodí židovští agenti po krajinách slovanských a kupují nebo vyměňují od lidu našeho za špatné továrnické výrobky staré lidové vyšívání a krajky, které pak do ciziny odvádějí.

Také v papírnách bývá vyšívání, od našich venkovanek mezi hadry odhozené, vybíráno a k okreslování do Němec a do Paříže posíláno. Nejen vzorů našich však upotřebila cizina pro „Bazar“ a j. modní listy, nýbrž také techniky, jíž slovanské vyšívání se vyznačuje.

Povšimněmež si na příklad ve sbírkách olomuckého muzea národního vyšívání, provedeného tak zvanou holbeinovou technikou, kterou lid náš „stehovými kvítky“ jmenuje. Podivíme se, jakou hojnosť a rozmanitosť vzorů touto technikou vyšívaných obzvláště na nejstarších kusech nalezneme.

Název „holbeinova technika“ pochází od ředitelky vyššího ústavu pro vyšívání ve Vídni, paní Emilie Bachové, jež „stehové kvítky“ naše takto pojmenovala. Paní Bachová shledala totiž na některých podobiznách od Holbeina, slavného to malíře školy německé (zemř. 1554.) zhotovených*) malované vyšívání, jehož způsob práce jí byl neznámý. Domnívajíc se, že je to zaniklé již, renesanční vyšívání staroněmecké, pronesla se o něm následovně: „Pro vyšívání na plátně černým hedbávím provedené, podobající se kresbě pérem na bílém podkladě, nemáme dnes názvu žádného; neboť tento způsob práce vymizel nadobro.“ — Táž paní praví na jiném místě: „Mistrný štětec Holbeina mladšího zvěčnil na některých jeho obrazech onen způsob vyšívání tak dovedně, že možno pozorovati, kterak vzorek vyšíván byl na líc a rub stejně.“ Z obrazů těchto prý povedlo se paní Bachové, jak sama vyznává, vzorky tyto a způsob jejich vyšívání důkladně nápodobiti; neznajíc však pro techniku dle jejího domnění nově získanou názvu, pojmenovala ji po malíři onom „technikou holbeinovou.“

Holbeinova technika čili stehové kvítky jest však vynálezem Slovanů, neboť tento způsob vyšívání jest dosud obyčejným u všech slovanských kmenů. Ubozí Vendové na Sprévě doposud až 200 let staré boudnice stehovými kvítky vyšívané v úctě chovají.

*) Mimo jiné obrazy Holbeinovy, na nichž tuto techniku vyšívací stopovati možno, jest to zejmena podobizna dámy ve vídeňské dvorní obrazárně v Belvederu, v II. patře, sál I., číslo obrazu 61.

Stehové kvítky nejlépe se hodí pro hrubé plátěné pokrývky oltářní, záclony atd., kdežto jemnější a drahocennější látky vyžadují složitějších vzorků a umělé techniky vyšívací. Chceme-li se při vyšívání dle zákonů

Šatka, stehovými kvítky vyšívaná, z r. 1691., chovaná ve vlast. muzeu olomuckém.

aestetiky říditi, třeba nám toho dbáti, by barvy i materiál vyšívací vzorku odpovídal. Pro vzory stehové bráti sluší hedbávím černé nebo červenou a žlutou přízi. Náš lid přirozeným svým krasocitem a vytříbeným vkusem

přesně všecka pravidla aestetiky ve vyšívání svém zachovává. Tato okolnost opět svědčí, že Slované již od pradávna ve vyšívání vynikali. Nesvědčí však jen přepěkné vzory stehové v národním vyšívání o umělosti vyšívací, nýbrž tvoření těchto vzorů taktéž ukazuje na neobyčejný důmysl žen slovanských.

Tvůrkyně vzoru stehového musí — nic nekreslíc — před započetím práce své celý vzor míti promyšlený stále na mysli. Nebo, jak jsem již podotkla, stehové kvítky mají rub i líc stejný a jako by jednou nití provedený; protož musí takovým způsobem vyšívány býti, aby mezi dvěma po sobě učiněnýma stehama zůstala mezera pro steh, který švadlena pak na zpáteční cestě ku začátku vzoru vyplní. Vyšívací technika tato vymáhá všecku opatrnosť tvůrkyně vzoru, neboť kdyby umělkyně na první cestě jehlou ve stylizování vzoru pochybila, nebo jakkolivěk se ve stehování přepočetla, musela by dlouho párati, než by chybu napravila.

Obrázek na str. 105. představuje šatku chovanou ve vlasteneckém muzeu olomuckém, vyšívanou stehovými kvítky, které jsou dvojitým plochým stehem spojeny. Šatka tato pochází z okolí velehradského.

Zmíněná posledně technika znamenitě se hodí k stehovým kvítkům, neboť jest též na líc i rub stejná, tak že šatku upotřebiti možno na obou stranách. Cenu šatky té však zvyšují vyšitá jména dárců „Kateřina a Jakub Nejezchleba“ *s letopočtem 1691.* což dokazuje že již tenkráte stehové kvítky u našeho lidu známy byly, že vyšívání to není vyšíváním renesančním, tím méně původu německého, nýbrž že jest prastarým vyšíváním slovanského lidu.

Dnes ovšem přičiněním německých časopisů módních název „Holbeinova technika“ zdomácněl nejenom v obecenstvu německém, ale i jinde, zvláště ve vzdělaných vrstvách národa českého. Poněvadž ale název tento — jak jsme ukázali — na omylu spočívá, a pravým duchovním vlastníkem této techniky, t. j. pravým vynálezcem jejím je slovanský lid, bylo by záhodno, aby jak vlastenecké kruhy české tak zejmena české módní časopisy opět vrátily se k původnímu starobylému slovanskému názvu této techniky, jejž dosud byl z jeho práv vytlačoval název nahodile přijatý a na nepravé domněnce se zakládající.

O staroslovanských hradech.

Pojednává **V. Houdek.**

(Pokračování.)

Kromě zpráv historických, psaných, pro náš náhled mluví také prameny jiné, z nichž prachistorická archaeologie čerpá, totiž památky hmotné a pak tradice čili ústní podání. Co se především týče památek hmotných, tedy ovšem nedochovaly se našich dob zbytky měst staroslovanských v té způsobě jako měst řeckých, římských, egyptských, perských a j. Stavěliť Slované až do X. století po většině jen ze dřeva, tak že když ta která osada jejich lehla popelem, zmizely tím úplně všecky stopy jejích budov — vyjma kousky vypálené hlíny, jíž

vymazány byly mezery mezi trámy a břevnovím.[14]) Města staroslovanská tedy buďto zašla úplně, tak že jen náspy bez jakýchkoli zřícenin jejich místo označují, anebo trvají dosud, ale ve tvářnosti měst moderních, z nichž prvotní tvářnost dnes již poznati nelze. Nám známy jsou jenom dvě staroslovanské osady v Čechách, doposud původními valy obehnané; jest to zmíněná již Libice a pak ves Hradiště na břehu Mže. (Pojednal o ní Kalina z Jäthensteinu ve svých „Böhmen's heidnische Opferplätze" 85; srov. též Vocelův Pravěk 431.)

Zřícenin měst staroslovanských — vyjma hradební náspy a velmi zřídka sporé základy zdí — tedy dnes není: za to však chovají mnohá hradiska slovanská v lůně svém takové množství drobných předmětů předvěké kultury, že již touto samotnou okolností je dokázáno, kterak místa ona osídlena byla zcela jinak než pouhé hrady ve smyslu pozdějším. Uvážíme-li, jaké množství starožitností nalezeno bylo již na př. na Leskouně u Mor. Krumlova, na hradisku Křipickém, na horách pálavských, v Čechách pak na př. na Řivnáči u Levého Hradce, kde vrstva kulturní je i 5 m. hluboká, na hradišti Šáreckém, Tetíně, obzvláště pak na hradišti Stradonickém,[15]) v dnešních Dol. Rakousích pak na hradisku Stilfridském a j., tu nemůže býti pochybnosti o tom, že místa tato nebyla pouhými sídly pohlavára kraje s jeho družinou, nýbrž že byla „stálým bydliskem mnoha tisícům lidí po několik století" (Břet. Jelínek: Schutz- u. Wehrbauten, 73.). Jsou arci také hradiska, kde — dle paměti lidské — pranic anebo jen poměrně velmi málo starožitností nalezeno bylo, ačkoli jsou rozsahu tak náramného, že jich za pouhé hrady ve smyslu středověkém pokládati nelze. Tu bychom však dříve zjistiti musili, zdali se na nich snad dříve, než počato hradisko zkoumati za účely vědeckými, starožitnosti nenalezly. Vždyť v muzejích našich chováme pouhé zbytky toho, co během mnohých set let z lůna země objeveno bylo. Částka nepoměrně větší objevených starožitností padla za oběť nevědomosti, svévoli a zištnosti nálezců. V některých krajinách prováděn s vykopáváním starožitností z pouhé zábavy a kratochvíle pravý sport: tak na př. praví vratislavský učenec Jiří Uber v jednom listě psaném r. 1544. dru. Ondřeji Aurifabru (Goldschmiedovi), že jest u vratislavských měšťanů zvykem, v době svátků svatodušních podnikati výlety do Masselu a tam na tzv. Töppelberku pro kratochvíli vykopávati popelnice.[16]) Možno si z toho učiniti pojem, jak mnohé naleziště starožitností takovýmto hanyhodným způsobem bylo vyčerpáno dříve, nežli počato bylo prohledávati je za účely vědeckými. Mimo to třeba i toho s mysli nepouštěti, že v hradiskách nalézají se jenom takové památky, které člověk odhodil jako nepotřebné, anebo které katastrofou nějakou, jako požárem a pod., pod zemi se dostaly. Upírati však nechceme, že některá ohrada nebyla obydlena stále, nýbrž že sloužila jen za útočiště okolnímu obyvatelstvu v čase války.

[14]) Ostatně není otázka, kdy Slované z kamene stavěti počali, podnes tak důkladně prozkoumána, aby byla vyloučena oprávněnost domněnky, že Slované s kamennými stavbami obeznámeni byli již mnohem dříve. (Srov. na př. tento Časopis č. V. str. 45.)

[15]) Podrobněji popsal vykopaniny těchto hradů prof. J. Havelka v tomto Čas. (č. VII. str. 105. a násl., a č. VIII. str. 172. a 173.)

[16]) Dr. Rud. Drescher: Ueber den gegenwärtigen Stand der Ermittlungen auf dem Gebiete des schlesischen Heidenthums. (Schlesiens Vorzeit in Bild u. Schrift. I.)

Pravili jsme, že z měst staroslovanských nezachovaly se nám původní budovy. A přece nacházíme dosti často na praehistorických hradištích jisté budovy podnes zachované, ano podnes upotřebované, stavby to, které nemohou býti zbytkem pouhého hradu ve smyslu středověkém: — tot. chrámy. Možno-li si tu okolnost, že chrámy ty vystavěny jsou zcela o samotě na kopci často neschůdném, vysvětliti jinak než tím, že kolem nich rozkládala se kdysi osada, která se průběhem doby přestěhovala pod kopec? A nejen kostely osamělé nacházíme na ohražených kopcích, ale — což ještě nápadnějším — zhusta shledáme v opuštěném dnes hradišti ještě aspoň osadu mrtvých, hřbitov tot., jejž by obyvatelé osady v dolině rozložené zajisté nebyli založili na kopci těžko přístupném, kdyby jim úcta ku prastarému pohřebišti dávných předků, ve staré osadě na kopci kdysi bydlivších a tam k věčnému spánku ukládaných, nebyla bránila založiti nový hřbitov v nové osadě pod kopcem. Tak stojí ve staroslavném, dnes pustém hradisku Budečském v Čechách, kde sv. Václav v literním umění se cvičil, starožitný okrouhlý kostelík sv. Petra a při něm hřbitov; tak i na pustém hradisku Libošíně, jejž — jak Kosmas vypravuje — Libuše založila, je starožitný kostelíček sv. Jiří uprostřed hřbitova. Také na pustém hradisku Dřevíči je kostelíček sv. Václava. (Vocelův Pravěk 403, 404, 408 a 430.) Podobně i na několika hradiskách dolnorakouských (na př. na Štilfridském) jsou podnes prastaré osamělé chrámy a hřbitovy[17].) Takový osamělý kostelík na pustém hradišti viděti také na připojeném obrázku (na str. 109.) vzatém — jako obraz Libice — z Boleluckého životopisu sv. Vojtěcha (Rosa boëmica) a představujícím zavraždění tohoto světce pohanskými Prusy, jimž sv. Vojtěch víru Kristovu kázal. V pozadí obrázku znázorněna také pověst o zázraku, kterou zaznamenal Paprocký (Stemmatographia part. 2. de episcopis pag 278.), že prý totiž mrtvé tělo mučedníka, jemuž již probodenému pohané byli ještě také hlavu uťali, zdvihši uťatou hlavu svou kráčelo do chrámu města, kde za poslední doby života svého bohoslužby konával.[18]) Zázrak tento znázornil Skreta, od něhož i tento obrázek pochází, v pozadí obrázku, jenom že na místě města nakreslil opuštěný kostelík v pustém hradišti. Tak asi vypadalo město ono (oppidum), k němuž se pověst tato víže, ve stol. XVII., za doby Skretovy.

Některé z takových kostelíků na hradiskách jsou arci původu novějšího, jako kaple sv. Trojice na hradě Náměšťském, nebo kaple sv. Víta i Václava na hradišti Staro-Kouřímském v Čechách, obě v minulém století vystavené. Tu však bylo by třeba napřed zjistiti, zdali takové novější kaple a kostely nebyly postaveny na místě starých, věkem sešlých chrámův, o nichž se nám nanmoze zpráv nezachovalo. Víme zejmena, že kostelík na Hostýně, r. 1748. vystavený, r. 1787. bleskem zapálený a teprve r. 1841. opět obnovený, zbudován byl vedle starých rozbořených kaplí, z nichž jedna, ač spustlá a dnes za kolnu upotřebovaná, podnes stojí. Jak známo, tvrdí tradice i rukopis královdvorský, že na Hostýně

[17]) Viz: M. Much, Germanische Wohnsitze und Baudenkmäler in Nieder-Oesterreich v Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien. V. 109. a násl.

[18]) Na zvýšení zázraku pak zpívala prý uťatá hlava sv. mučedníka staroslovanskou píseň „Hospodine pomiluj ny“, kterou druhdy všeobecně svat. Vojtěchov připisováno.

ve XIII. stol., za návalu tatarského stála kaple divotvorné Matky Boží. Stáří ještě větší přisuzuje tradice kapli sv. Klimenta u Osvětiman, při níž stál klášter, dnes dávno úplně rozbořený, a kterou obklopují podnes zachované dvojnásobné valy; nemí pochybnosti, že kaple ta pochodí z dob kyrillo-methodějských. Že jak Hostýn, tak i Hora sv. Klimenta byly druhdy sídlem většího počtu obyvatelstva, o tom svědčí rozsáhlost a mohutnost valů na obou těchto památných místech: Hostýnské mají délku přes 2000 metrů, valy Osvětimanské obklopují pak prostoru 115 hektarů. Že zejmena Hostýn již za doby předhistorické obydlen byl, dávno před vpádem Tatarů to dokazují nálezy, které i při zběžném ohledání Hostýna učinil prof. Maška a popsal ve článku „Archaeologická vycházka na Hostýn“ (ve Sborníku muz. společnosti ve Val. Meziříčí.)

Zavraždění sv. Vojtěcha pohanskými Prusy.
Dle obrázku Skretova v Bolelouckého „Rosa boëmica“. V pozadí ubírá se pustým hradiskem mrtvé tělo svatého Vojtěcha, nesoucí uťatou hlavu svou, do kostela v hradisku tom stojícího.

Vůbec lze míti za to, že nejstarší kostely křesťanské stavěny byly zajisté v osadách nad jiné důležitých, četněji zalidněných, ve centrech celého okolí; i plyne z toho, že tam, kde založeny za prvních dob křesťanských u nás kostely, stála města. —

Na tomto místě nemůžeme mlčením pominouti jedné poznámky výtečného Krekova spisu „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ (Úvod do dějin slovanských literatur), kdež na straně 148. v poznámce se praví, že z významu slova „grad“ u některých národů slovanských nelze souditi na existenci slovanských měst za pravěku, t. j. „za dob slovanské jednoty jazykové.“ Nebylo nám možno, na poznámku tuto odpověděti již shora na místě příhodnějším, kde jsme mluvili o významu slova

„grad“ u Slovanů východních a jižních; neboť II. vydání díla Krekova vyšlo teprvé během tohoto roku, po vytištění dřívějších částí tohoto článku. Činíme tak nyní, pravíce tolik: Není účelem tohoto článku našeho, dokazovati existenci měst staroslovanských již „za doby jazykové jednoty Slovanů“, kterou Krek klade od V. stol. před Kristem do 3. až 4. stol. po Kristu. Účelem řádků těchto je dokázati, že Slované měli města dávno před tzv. zakládáním měst dle práva německého u nás, které počalo teprva po r. 1200. Od rozštěpení se Slovanů v různé větve, kteréžto rozštěpení stalo se dle Kreka asi v 3. nebo 4. stol. po Kr., do r. 1200. jest ještě dlouhá doba, částečně ještě do pravěku zasahující, a pro tuto dobu vedeme důkaz o existenci měst staroslovanských, t. j. — jak slovu tomu i Krek správně rozumí, — o existenci „větších, těsněji vedle sebe stavěných komplexů budov, náspem (valem) a příkopem obklopených a stále obydlených“ (viz str. 60. pozn. 3. Krekova spisu).

Že staroslovanské „hrady“ byly městy, to dokazuje také název silnice, jejž ve starých listinách slovanských čteme a jenž podnes udržel se na Slovensku, tot. slovo „hradská“, t. j. cesta. Víme, že dle práva slovanského byl lid každé župy povinen stavěti a opravovati tyto veřejné cesty, od „hradu“ k „hradu“ vedoucí. Cesty tak pečlivě v dobrém stavu udržované měly tedy zajisté důležitosť nejen vojenskou, nýbrž také obchodní, ano tuto dle našeho mínění více než onu; spojovalyť obchodní stanice či tržiště, jakými právě „hrady“ staroslovanské byly.

Konečně také tradice svědčí pro naše tvrzení, že staroslovanské hrady byly skutečnými městy. Tak o hradišti Hryzelském v Čechách dle Vocela (Pravěk 416.) „okolní obyvatelé vypravují, že v těch ‚starých šancích‘ před věky město stávalo.“ Podobně stvrzuje konservátor M. Lüssner o hradišti u Nasevrk v Čechách: „Vesničané tamnější vypravují, že zde někdy město stávalo.“ (Vocelův Pravěk 422.) Naproti městu Kouřími je hradiště, které podnes „Stará Kouřím“ sluje a je rozsáhlejší než dnešní město Kouřím uvnitř hradeb. (Památky arch. a místop. díl IV. odd. II. str. 32.) Taktéž tvrdí obyvatelé Libičtí o dnešní vsi Libici, že byla druhdy městem („městem Slavníkovým“). O starém městě Turovu na Slovensku byla již shora zmínka. Na Moravě známo jest mi pouze, že u Velk. Újezda jest místo řečené „Na městském“; o místě tom je pověsť, že tu kdysi stálo krásné město, které se propadlo. Takových pověstí našlo by se zajisté ještě mnoho, kdyby se k nim zřetel badatelův obrátil. Že pak tradice čili ústního podání pro badání praehistorické podceňovati nelze, ukázal dr. Wankel v článku „O pramenech praehistorických“. (Časop. muz. sp. olom. č. 12. str. 145.)

Že jsme již před tzv. zakládaním měst dle něm. práva měli města, která až do historické doby potrvala, o tom svědčí dále naše tzv. „Stará Města“[19]). Historie jejich je černým listem v knize dějin Přemyslovců. Obecný osud jejich byl takovýto: Vedle kvetoucího města slovanského založil panovník město nové dle práva německého t. j. nadal je privilegiemi na úkor celého okolí, zejména tzv. právem mílovým, dle kterého v obvodu jedné míle kolem města nesměly provozovány býti živnosti. Tím arci usnadněna osadníkům nového města, po většině z Němec přistěhovalým, konkurence s živnostníky domácími, starousedlými; ba nejen

[19]) Viz V. Prasek: Záhady místopisné v časop. „Komenském“ 1881.

to, nýbrž právem mílovým zadána smrtelná rána sousednímu městu slovanskému v obvodu práva mílového ležícímu. Následkem toho upadl v tomto starém městě průmysl i obchod, neboť živnostníci i obchodníci stěhovali se do města nového privilegiemi nadaného: někdejší kvetoucí město slovanské muselo za takových poměrů pozbýti významu a poklesło zpravidla na pouhou vesnici. Staré, zvláštní jeho jméno vymizelo a lid nazýval je — na rozdíl od města nového — jménem všeobecným „Starým Městem“. Tím se vysvětluje, že naše „Stará Města“ na Moravě jsou dnes vesnicemi: byly ony před německou kolonizací XIII. věku skutečnými městy. Zároveň dokazuje název tento, že moderní slovo „město“ kryje se se starým významem slova „hrad“. Úplnou analogii tohoto zjevu shledáváme při pomořském městě Penkunu, kde Hugo Schumann[20]) objevil staré hradiště slovanské; nazývá se část dnešního města Penkunu, na onom hradišti stojící, „die alte Stadt“ = Staré Město.

Nejdůležitější ze „Starých Měst“ moravských jest ono při Uher. Hradišti, starý to Velehrad. K tomu, co jsme shora o něm pravili, podotýkáme ještě tolik: Když král Přemysl Otakar II. r. 1257. zakládal dnešní Uh. Hradiště, měl v úmyslu, aby nové toto město se nazývalo „Novým Velehradem“. (Datum et actum apud Novam Velgrad.) Lid však nazýval i nové toto město dále tak jako doposud, Hradištěm totiž, ježto na ostrově, na němž ono vystavěno, byly z doby říše velkomoravské valy, zbytky hradeb starého Velehradu, jenž — jak jsme již dovodili — rozkládal se i po druhém břehu Moravy; zejména dnešní Staré Město jest zřejmě totožno s onou „antiqua urbs Rastici“ letopisů Fuldenských, jakož i s „antiqua civitas“ listiny z r. 1202. (usque ad vallum antiquae civitatis.)[21])

Dále uvádíme „Staré Město“ Litovelské, dnešní to předměstí směrem k Uničovu. Již Volný[22]) soudí, že Litovel patří mezi nejstarší města moravská; nepřipomíná se však před r. 1241, kdy byla od Tatarů zpustošena. Volný také již propověděl domněnku zajisté správnou, že ono původní, od Tatarů zpustošené město prostíralo se na místech dnešního předměstí „Starým Městem“ zvaného. Kdyby ona stará, od Tatarů zbořená Litovel byla pouhou dědinou bývala, neslula by nejstarší část její „Starým Městem.“ — Dnešní vesnice Staré Město u Mor. Třebové nazývá se v listinách až do II. polovice XV. stol. Starou Třebovou, a ještě v letech 1350—1450. trhovým městečkem. Byla tedy druhdy městem a sklesla na vesnici teprva následkem založení (ve XIII. stol.) dnešního města Mor. Třebové s privilegiemi něm. práva.[23])

Rovněž tak byly osady řečené „Staré“, položené nedaleko měst a městeček stejnojmenných, městy nebo trhovými vsemi, a jen privilegiemi nových (stejnojmenných) měst, u nich založených poklesly na vesnice. Tak zejména dnešní vesnice Stará Břeclav jmenuje se německy podnes Alten markt (t. j. Starý trh; tedy místo trhové, o důležitosti obchodní svědčící). Roku 1050. připomíná se město Břeclav. Poněvadž dnešní

[20]) Die Burgwälle des Randowthals (Baltische Studien XXXVII).

[21]) Srov. Brandl: Poloha starého Velehradu 16; — Christin: „O dřevním Velehradě“ v časop. „Komenském“ roč. II., 416. a násl.

[22]) Die Markgrafschaft Mähren, V. 177. a násl.

[23]) O ostatních „Starých Městech“ na Moravě a Slezsku viz citovaný článek Praskův. Staré Město Litovelské v něm uvedeno není.

město Břeclav nemohlo vzniknouti před stol. XIII., míní se oním městem Břeclaví r. 1050. zajisté dnešní dědina Stará Břeclav. Rovněž pochodí Staré Brno ještě z doby slovanské, neboť mělo obyvatelstvo veskrze české ještě dlouho po založení ostatních čtvrtí města Brna dle práva německého.

Ne vždy však založeno bylo nové, německým právem nadané město vedle starého města slovanského. Máme četné zprávy listinné, že mnohá města moravská před dobou německou (ve stol. XIII. počínající) měla čestnou dobu slovanskou, jsouce osadami, počtem obyvatelstva i obchodem kvetoucími. Prokázali jsme to již shora o Olomouci, jíž dáno bylo německé právo — tak jako jiným městům — teprva po r. 1200., kdežto rozkvět jeho datuje se z dob daleko starších. — O Znojmě, jehož německá doba počíná rokem 1226., víme, že tu odbývány již r. 1086. týdenní trhy, neboť roku řečeného udělil král Vratislav opatovskému klášteru benediktinskému důchody každého devátého trhu týdenního ve Znojmě. — V Kroměříži odbýván r. 1207. taktéž jeden výroční trh, kdežto městem dle německého práva stala se teprva r. 1258. — Přerov byl trhovou osadou již r. 1086., ježto t. r. král Vladislav důchody každého devátého trhu týdenního v Přerově udělil klášteru opatovskému v Čechách. Německého práva městského se jemu dostalo teprve r. 1256. od Přemysla Otakara II., právo mílové pak uděleno mu dokonce teprva r. 1278. od císaře Rudolfa Habsburského. Prostějov připomíná se poprve r. 1201. a sice již jako město s právem trhovým (jura forensia exercet), tedy v době, kdy práva německého ještě neměl. —

Příklady uvedené postačí snad pro důkaz, že se nikterak nesrovnává s pravdou, tvrdí-li se, že města vznikla u nás teprve kolonizací německou ve XIII. stol. Měst ve smyslu práva německého arci nebylo, ale slovanských měst, to jest osad s charakterem městským bylo u nás dávno před tím dostatek. Ono zakládání měst v XIII. stol. u nás tedy vlastně záleželo v tom, že stará existující města a trhová místa slovanská byla tehdy buďto propůjčením německého práva a usazením v nich německých osadníků přetvořena na města německá, anebo že byla založením v sousedství nového, výsadami opatřeného města k úpadku přivedena.

Každým řádem byl tedy u nás dávno před tzv. „zakládáním“ měst dle německého práva život městský v plném rozvoji. A jako na Rusi kvetla i kvetou města bez německého práva městského, které až tam neproniklo, tak kvetla a ve květu svém by se byla i dále rozvíjela i u nás města i bez tohoto, i od mnohých historiků našich velebeného „dobrodiní“ západní kultury. —

Nechceme arci upadnouti v extrém opačný naprostým tvrzením, že všechny staroslovanské hrady bez výminky byly městy; hrádky menší měly snad jen účel strategický (t. j. obranný) a snad také náboženský (božiště).

Při mnohých hradiskách odporovati se zdá náhledu, že byla stálým bydlištěm většího počtu obyvatelstva, jistá okolnosť přírodní, — totiž nedostatek pramenné vody; neboť jen v nemnohých hradiskách nalezáme dnes — následkem vysoké polohy jejich — prameny a studánky, jako na př. proslulá studánka na Hostýně, v Čechách pak v hradištích na Plešivci, St. Kouřími, Hostimi, Leštěni a j. Nedostatku vody pramenité

snažili se však obyvatelé mnohých „hradů“ pomoci cisternami: tak na př. objeveno bylo na hradišti Stradonickém v Čechách roku 1878. několik cisteren a velmi hluboká, ve skále vysekaná studně. Na Tetíně objeveny dokonce zbytky umělého vodovodu. (Jelínek: Schutz- u. Wehrbauten 126.) Při některých hradech, kde prýštil se horský pramen mimo vlastní obvod hradní, zřízeny opevněné, t. j. hradbami kryté stezky z hradu až k prameni, jako na Dřevíči (Pravěk 130.), na Arkoně rujanské (Čas. Mat. Mor. VII. 33.) a j. Dokladů podobných najde se u nás zajisté dosti, obrátí-li se jen ku věci té patřičná pozornosť. Uvážiti však sluší také, že následkem postupujícího vysýchání půdy tak mnohý horský pramen dnes je vyschlý. Na doklad můžeme uvésti hrad Náměšť u Olomouce, kde posud jsou stopy nedávno teprv vyschlého pramene, tot. suchá dnes studánka i suché koryto potůčku.

S druhé strany ovšem existence pramene v hradisku není ještě o sobě dostatečným důvodem, abychom hradisko takové již pokládali za někdejší město. S jistotou neklamnou však tvrditi můžeme, že ráz města měly všecky takové hrady, které byly stálými sídly knížecími a biskupskými. Co se zejména naší vlasti týká, s určitosti tvrdíme, že již za doby říše velkomoravské, tedy v IX. stol., hrady: Velehrad, Nitra a hrad Blaten (Mosburg) byly městy s četným obyvatelstvem, nikoliv pak pouhými hrady ve smyslu toho slova pozdějším. Ve stol. XI. a XII. pak byla na Moravě již celá řada měst, z nichž přede všemi knížecí sídla Olomouc, Brno a Znojmo uvádíme, pomíjejíce výčet oněch „hradů“, kde již v té době odbývány pravidelné trhy kupecké. — (Dokončení.)

Příspěvek ku poznání kroje a vyšívání slováckého.

Podává **Jan Vyhlídal,** kooperator v Dobromělicích.

Pan professor Bartoš chtěje jedním slovem pojmenovati Slováky, bydlící v jihovýchodní Moravě u hranic uherských, užil slova „Kopaničáři“, ačkoliv málo z nich obývá kopanice. Nazval je tak z té příčiny, protože v životě, kroji, řeči zvláště co se týče výslovnosti „r“ místo „ř“ jsou si podobni. Kdoby však na př. Veličanům, Vrbčanům, Javorničanům atd. řekl „kopaničář“, s dobrou by se nepotázal. Mrzí je to, řeknou-li jim Moravčíci od Strážnice „horáci“, ač vesnice jejich zastrčeny jsou v horách; — na to potom „kopaničář!“ O kroji, vyšívání těchto „titulárních kopaničářů“, ne však ze všech osad, nýbrž pouze z městečka Velké, Javorníka, Hrubé a Malé Vrbky, Kuželového, Louky a Lipova několik zpráv umínili jsme si napsati, k nimž pro lepší poznání přirovnáme kroj a vyšívání nekopaničářské z Kněždubu.

Jmenovaný kraj jest v patrném rozkladu. Kopaničáři u židů zadluženi jsou po krk, statky roztrhány, daně průměrně vzhledem k neúrodnosti půdy dosti značny, obce plny židů, a tak nikdo ať se nediví, že psota s bídou v kopaničářských kotářích naslouchají světoznámým zpěvům slovenským jdoucím do bolestného mol. Než přese všechny útoky moderních nepřátel, kořalky, tabáku, lichvy, parcelářství, — mají Kopaničáři kroj i vyšívání

zachovalé, ačkoliv i tady viděti kroky k úpadku. Nemůže býti jinak. Hrdá kultura tlačí se k nám od západu, ničí napořád vše, co se jí na odpor staví, byť krásné a dobré — a rozšiřuje kultus sobectví. Nastane snad jednou čas, neobrátí-li se vše k lepšímu, že Slovák oněmí na svých pastviskách a rolích jako obyvatel Hané na žirných nivách, že svůj krásný kroj zamění za cáry cizí. . . . .

Příčina, že se kroj kopaničářský zachoval, jest na bílední. Jmenované vesnice ukryty jsou v horách, vzdáleny jsou vlnu veřejného života, postrádají železnic a jiných spojovacích prostředků, a proto pokrok moderní nemá tam tak snadného přístupu. . . . . Nejzachovalejší ve všelikém vzhledu jest vesnice Javorník, obývaná helvety. Pro své vyznání náboženské Javorničané straní se sousedů svých katolíků, houževnatě přidržujíce se starých tradic.

Přistupme již k popisu kroje. Děti sotva že odrostly košilce, nosí hned kroj podobný dospělým, jen že v malém vydání. Chlapci v zimě hlavu, na níž „pútcem“ vlasy jsou na dvě rovné plochy rozděleny, pokrývají beranicí barvy černé, v létě širákem s malými skyvami, obtočeným červenými „húsenkami“, kosírek u chlapců školáků za žádnou beranicí ani širákem neschází. Dospělejší chasa častěji kosírků nenosí. Pod kulatou tváří chlapci kopaničářští zavazují si tkanicemi na krku „lémečky“ černě vyšívané režné košile. Košile nemá překládaných límců, takové viděli jsme jen v Blatnici, vyšívané barevnou bavlnou. Na košili leží vesta — pruclek, obyčejně modré nebo zelené barvy, různými květy posázený, kterýž v létě samojediný zdobí hruď Slováků svobodných. Je-li chladněji, chlapci a dospělí na pruclek přibírají bílý kabát vlněný, který na přeložených límcích u krku a křídlech kabátu srdcem a různými geometrickými ornamenty z červeného sukna vystřiženými jest okrášlen. Přituží-li zima, tu halena bílá, vlněná chrání kopaničáře dospělé. Ze chlapců školáků jen zámožnější nosí haleny. Haleny ve vesnicích námi vypsaných jsou dvojího druhu: trhové a domácí. Trhové kupují se na trhu a domácí robí se doma. Tyto jsou též ozdobnější a pevnější než onyno. Domácí haleny nosí ze všech Kopaničárů toliko Veličané, Javorničané a Lhoťáci. Taková halena stojí až 16 zl., má-li více šňůr na sobě v různé obrazce složených. Trhové haleny jsou mnohem lacinější. Ve Velké, Javorníku a Lhotkách mají vzadu na haleně „hazuchu“ čili „darmovis.“ Je-li zima nejkrutší, ale také jindy — dle chuti — oblékají se Kopaničáři do kožichů. Ve Velké, Kuželovém, v obou Vrbkách a Javorníku mají kožichy jiného střihu než-li třebas v sousední Louce, kde kožich od hlavy až pod kolena jest rovný, barvy bílé. V dotčených osadách kožich jest poněkud kratší, v půli trochu stažen, takže šosy poněkud odstávají. Místa, kde kůže jsou sešity, pokryta jsou pásem bílé kůže; kožich sám bývá barvy tmavočervené. Baránky u krku a rukávů, vůbec kolem celého kožicha jsou namodralé. Z malých chlapců málokterý má kožich, leč by jej zdědil po starších bratřích. Chlapcům menším v létě v zimě splývají řásné, režné nohavice s lýtek, s tím toliko rozdílem, že v zimě zastrčeny bývají v botech. Dospělí za tepla při práci mají též řásné režné nohavice, ale jdou-li do kostela, zvláště na slavnosti, mívají nohavice světlomodré (či jak říkají „světlé“) a černé. Do krpců málo kdo se obouvá. Jindy tak činívali. Není tomu dávno co „půdmistr“ z Velké vsadil se s půdmistrem Lhoteckým, že dojde z Velké v krpcích na Lhotky, — a dokázal to!

Při oděvu ženských líbí se kdekomu jeho jednoduchosť, čistota: Čistotě obzvláště věnují Kopaničářky velikou píli, protože značná část jejich šatstva jest barvy bílé. Jako u školáků a chlapců svobodných v šatstvu seznali jsme nepatrný rozdíl, právě tak i u ženských. Podívejme se na Kopaničářku přistrojenou ve svátek. Červený lipský šátek jest zavázán tím způsobem, že po bedrách splývá jí jako nějaký lelík. Vlněný „lajbl“, na zádech a kolem knoflíku různě vyšitý, nebývá na hoře zapjat. Knoflíky u lajblů krejčíři dávají všem stejné. Pozorovali jsme jen dvojí druh knoflíků: skleněné bílé a kovové s prostředkem červeným, třemi tečkami posetým. Na lajblu u krku rozložen jest vyšívaný obojek od rukávů, jehož okraje obejímají „cípky“, které jsou teď často u velikých parádnic ze žlutých kovových nití, jak říkají — ze zlata. Je-li teplo, ustupuje lajbl rukávcím. Přední část rukávcí jmenuje se „stánky.“ Rukávy u rukávcí nepřesahují až za záloktí. V zimě málokterá z děvčat na hrubou jde v kožichu, kterýž ponechávají vdaným ženám. Kožich bílý, s černými baránky, sahá až pod kolena. By nepřekážel v chůzi, jsou na předku šosy přeloženy, takže viděti srst z kožíšek. Uvedeme-li ještě fěrtoch, fěrtůšek a rubáš, tož jsme vypočetli obyčejný oděv Kopaničářek. Fěrtoch a fěrtůšek bývají různých barev: obyčejně bledožlutý, bílý, černavý. Fěrtoch sestává ze samých jemných záhybů. Límce u fěrtocha a fěrtůšku bývají vyšity bavlnou. Rubáš jest košile, která však nesahá až ku krku. Ostatek zakrývají rukávce. By rubáš nespadal, jedna tkanice od zadu přetažena jest přes rámě do předu. Na rubáši vyšívají děvčata počáteční písmena svého jména.

Na všední den nosí děvčata boty hrubší práce, v neděli úhlednější. Cvoky na podešvách seřaděny jsou v pěkné obrazce. Slaví-li Kopaničářky rodinné události, slavněji se odívají. Podobněž ve výroční svátky církevního roku. Při křtinách, úvodkách, svadbách, na veliké svátky sdělávají ženy šátky lipské s hlav a na místo nich uvazují si bílé šátky, jichž dva konce hodně hluboko visí na zádech. Konce šátek jsou vyšívány. Šátka běloskvoucí na hlavu položena tvoří ze zadu hlavy okénko, kteréž vyplňuje čepec, podobný nočním čepečkům, a má právě uprostřed vyšitý pás. Dříve nosívali i svobodné ba i děvčata malá šátky, teď až na děvčata javornická v obyčejný svátek na hlavy si jich nekladou. V Javorníku žádná nesmí do helvetské modlitebny vstoupiti bez šátky. Jdou-li děvčata z Velké na pohřeb za družičku nebo na svadbu, některá i na vánoční svátky, na velikonoční neděli, Sv. Duch, Boží tělo, tehdy nosívají šátky. Bílou plachtou s vyšitým pruhem uprostřed odívají se nevěsty. Plachty té pak upotřebují i když stanou se matkami. Ve veliké svátky ve Vrbkách, Kuželovém a Velké bývalo před časy u žen viděti „damašky“, „kabátky“ podobné kordulám. Bývaly zelené a černé. Některá ze starších teď ještě má damašek.

V zimě ženy při úvodech a kmotry, pak družičky na pohřebech oblékají se do teplejších kabátů „mentyků“ barvy světlé. Nemá-li některá mentyku, vypůjčí si jej. Kopaničářky šátků vyšívaných nemají, nyní prý již to nejde, ale „chodívalo to.“

Slováci vůbec jsou hlubokého citu a přesvědčení náboženského. Proto nebuďiž nám s podivem, že Kopaničářky v rozličné doby církevního roku s naší sv. církví buď jsou vesely anebo mají smutek. V radostné doby vlají s hlav svobodným šátky červené, v advent, půst, v čas rodinného smutku — šátky bílé, černě kropenaté.

Šátky tyto bílé nemají cípů visících v zadu na zádech, nýbrž zavázány jsou na přední části hlavy, že ani cípů neviděti. Tyto bílé šatky, které obyčejně nosívají ženy, vážou se jen, když jsou nové. Pak pokaždé v čas potřeby vsunou se na hlavu. By naškrobený bílý šátek se nepřelamoval, dávají do vnitř papír. Která nemá výběru v šátcích, nosí v každou dobu jaký má. Bílou barvu v šatstvě podržují Kopaničářky i za smutku. Nápadně se touto bílou barvou shodují se ženami zármutek majícími v Horní Lužici pruské na př. ve Slepě, kdež slují „žalující.“ Rovněž bílá plachetka i za dob smutkových nescházívá u našich Slovaček tak jako u Horno-Lužičanek. Tato režná bílá plachetka chrání je proto od nepohod zlého počasí. Ze zvyku pak i když vypravují se někam, berou ji ssebou. U Kopaničárů neviděli jsme deštníka. Kopaničářka má plachetku a Kopaničář zdvihne hazuchu místo deštníka. Smutek u Kopaničářek poznáme, podíváme-li se na výšivky. Je-li vyšívání jednoducho, aneb není-li — mimo nějaký pruh — žádné, pak na jisto bol rozrývá její srdce. Ostatně velikých změn v šatstvě ostatním nevidíme. Jinak zachovává smutek Kněždubjanka, sousedka Kopaničářek. Podívejme se hned na hlavu, jak má zavázaný smutkový černý šátek s krajem červeným na „zaušnice.“ Z pod šátku visí lelík s modrou pentlí Kolem štíhlého těla vidíme šorec, fěrtůšek barvy černé. I málo výšivek spatřujeme na ženě bolem stížené, jen bavlněné vyšívání čili po kněždubjansku pěkně praveno „malování.“ Ve smutečný čas adventní Kněždubjanka má též vpletenu modrou pentli ve vlasech, ale v postě — době největšího smutku — chodí bez pentle. Mimo to ještě černá kordula, bílý lajbl s červeným vyložením na rukávech, bílý neb modrý patisový fěrtůšek, někdy květovaný aneb černý šorec prozrazují světu, že v Kněždubě slaví smutnou památku času postního.

V oděvě Kopaničárů smutku nepoznati, jen snad při odvodech. Odveden-li švarný šohaj z Velké, hned mu starosta koupí černý, hedbávný šátek s červeným okrajem, jejž pak odvedenec do nastoupení služby vojenské na krku nosí. Kněždubjan za smutku nosí se jinak. Chodí v černém lajblu, v černých nohavicích, v zástěře téže barvy přivázané červenými „šňůrkami“ a v nabíraných botech.

Oděv Slovaček jest jednoduchý, jak jsme podotkli, ale dosti drahý. Spočítejmež, zač stojí jedna obláčka. Za čepec na hlavě dáme nejméně 1 zlatý, za šatku 3, za rukávce 4, za lajbl 4 zl.; k tomu připočítáme-li výlohy za fěrtoch, fěrtůšek, rubáš, boty atd., napočítáme přes 36 zl. za prajednoduché šaty. Počet obláček nespočítám; často dle barvy, nýbrž dle „formiček“, na něž celý šat vyšit. To jest obyčejem u Kopaničářek, že jedna jediná formička ve vyšívání jest na celé obláčce. Nejobyčejnější formičky na výšivkách jsou tyto: formička na srdce, na celou růži, na půl růže, křížková, na ječmenné zrnko, na 5 a 7 stehů, okenková, vyřezování na makový vršek, na chám, na krpjadla, na hroznový střapec atd. Dalo by nám to mnoho práce, než bychom je všecky vyjmenovali. Tázali jsme se několika švadlen, na kolik formiček umějí vyšívati, ty nám ale odpovědély „na kolko chcú“. Z toho patrno, že duch švadlen jest velmi tvořivý. V Kněždubě zase nejobyčejnější formička jest na malinu, holešovskou, kroměřížskou růži. Bychom se přesvědčili o vkusu švadlen, učinili jsme s nimi zkoušku. Poručili jsme jim, by nám vyšily nějaký oděv, ale naschvál jsme si rozkázali, aby barvy dle harmonie sobě protivné vedle sebe stály, aneb aby byla barvy té větší plocha, oné

zase menší atd. Švadleny se příčily, všelijak se vymlouvaly, že by to nebylo pěkné, — a tak musilo zůstati po jejich zachovalém dobrém vkusu.

Na výšivkách Kopaničářek převládá barva žlutá. Co se týče sestavení barev, tož vedle sebe bývají nejčastěji barva žlutá, červená, bílá nebo žlutá a modrá, též často červená, modrá, žlutá a bílá, ovšem dle potřeby té které barvy na větší nebo menší ploše. Tak na př. ve skupeninĕ barev červené, modré, žluté a bílé vyšívání červeného a modrého bývá stejně, žlutého méně a bílého nejméně.

Na šatech ženských zřídka kdy najdeme černé výšivky (viděli jsme pouze na starších čepcích žlutočerné), kdežto u mužských výšivky černé jsou obyčejny. Na režných košilích mužských na všední den bývá bílé vyšívání. Také Veličanky a obyvatelky sousedních vesnic mimo svátky nosí bílé vyšívané šaty, též i jiné barvy, zvláště dotrhávají-li sváteční oděv. Měli jsme na sta vyšívaných předmětů v rukou a viděli jich ještě více, alo v málokterých byla barva zelená. Byla-li v některých, tož byly barvy takto sestaveny: červená-žlutá-zelená-bílá-červená (větší pole) — žlutá-černá bílá-červená a zelená (největší pole.) Uveďmež ještě jeden vzorek, na němž položeny barvy tímto způsobem: zelená-žlutá-červená-modrá-červená-žlutá-modrá-červená-bílá-červená a modrá (největší pole.) Vybledne-li barva žlutá, tehdy navracejí jí původní žlutosť šafránem. Obtočí Kopaničářky špici sirky bavlnou a tak připraveným rylcem namočeným v rozředěném šafráně barví výšivky.

Co se týče ceny výšivek, řídí se tato krásou a množstvím vyšitého hedbávím. Obyčejně platívá se 40 kr. od kventlíka vyšitého hedbávím. Starší vyšívání jsou vzácnější a jemnější, ale i mnohé nové kusy se jim vyrovnají. Nejlépe umějí vyšívati ve Velké, Javorníku a Hrubé Vrbce. Nápadno nám bylo při sháňce po výšivkách, že kusy, které jsme měli ze zbožných, spořádaných rodin, byly uměleckější, jemnější než z rodin nepořádných, zvláště kořalce oddaných. Ovšem zcela přirozeno. Čeho srdce plno, tím i přetéká, co člověk má uvnitř, to prozrazuje i na venek. Mysl švadlenina zušlechtěná zbožností, láskou k rodičům, bližním, celé přírodě, ráda vymýšlí též ušlechtilé plody a přenáší na výšivky, znemravnělá švadlena tvoří výšivky více méně odpovídající jejímu nitru. Bývají-li někdy tyto přece lepší, pak jest to zbytek z bývalých lepších dob. Proto, kdož znemravňují jakýmkoliv způsobem slovácký lid, prohřešují se netoliko na jeho duších, nýbrž i na národních statcích, chloubě naší — vyšívkách, kroji — — —.

V každé rodině teď již se nevyšívá, mnohé zanášejí práce švadlenám.

Na kopaničářských výšivkách, ať jest to na obojcích, šatkách, čepcích, plachetkách svadebních atd., vytvořují umělkyně hedbávím nejobyčejněji geometrické ornamenty. Při tom nikterak neodporují nám různé formičky na hoře uvedené, jako na ječmenné zrnko, makový vršek, na půl a celou růži atd., které málo podobny jsou ku jmenovaným předmětům v přírodě. Při tvoření jich mysl dívčí více obrazotvorností vedena byla, než nápodobováním přírody. Formička na celou růži podobá se nejvíce skutečné růži. Na ozdobu lajblů, prucleku krejčíři berou si látky z přírody; hlavně nápodobují různé květiny.

V krajinách, kde kvete národní vyšívání, shledáváme se obyčejně s malovanými vejci a krásnými podrovnávkami stavení. Podrovnávky však neshledáváme u Kopaničárů, nekrášlí jimi domů; jen Louka činí

nepatrnou výjimku. Budiž nám dovoleno podotknouti, že nejlepší a nejuměleckější podrovnávky viděli jsme na Moravském Slovácku, pokud nám známo, v Tasově a Písku. Zvláště do posledního ať zajdou si naši malíři pro motivy pro své umění po příkladu nesmrtelného Mánesa.

Ve Velké a okolí velikonoční vajíčka „na šlahačku“ vykrášlují buď vyškrabováním, vypalováním lučavkou nebo barvením. Ozdoby vyškrabané, které ve Velké pocházejí od mužských, vzaty bývají z přírody. Obyčejná ozdoba bývají květy, kohout, velebná svátosť, kněz u oltáře, kaplička atd., na jinak vyzdobených viděti ornamenty geometrické, právě takové jako na výšivkách. Ty pocházejí od ženských. Nejdokonaleji snad malovati vajíčka na Slovácku dovedou děvčata v Nové Vsi blíž Uh. Ostrohu. Obratný malíř nebyl by s to, by na kulaté ploše tak souměrné obrazce vyrejsoval. Na plných vejcích lépe se ozdoby vykouzlují než na prázdných.

Vkus u Kopaničárů pro krásu, souměrnosť, harmonii barev nepozorujeme pouze na výšivkách, kroji, velikonoční pomlázce, nýbrž i záhony květin v zahrádkách, sestavený nábytek v domácnostech, upletené kytice, věnce atd. hlásají do světa, že vkus tento je hluboce zakořeněn v srdcích Kopaničárů, že vkusu tak dokonale vyvinutého v krátkém čase osvojiti si nelze. Proto právem rozšiřuje se názor, že naše národní vyšívání, ozdoby na vajíčkách, podrovnávkách, „jsou vymožeností kulturních pradávných dob našeho národa, kteréž až po naši dobu schudlý náš lid ve svých chaloupkách v myslích živil a vzdělával.“ K čemuž vhodně poukazuje výrok dvorního rady Falka a jiných na slovo vzatých znalců v tomto oboru, když tě dí, že naše slovácké vyšívání nápadně podobno jest staroitalskému a hanácké orientálnímu. Pravdu těchto slov potvrzuje i ta skutečná událosť, že naše vyšívání v muzejích pokládá se za perské, — orientální. Kdo bydlí na Slovácku, ten často vidí zvláště přede žněmi, kdy bída největší, dohazovače židovské kupovati to „orientální vyšívání“ za babku. — Náš lid rád prodá židovi v tak smutný čas „konce“, raději než křesťanovi. —

Těmi řádky v krátkosti vypsali jsme své zkušenosti o národním vyšívání a kroji u moravských Kopaničárů. O našem vyšívání mnoho se teď píše a mluví, ale málo ještě je prozkoumáno. Bylo by záhodno, by na úplné ocenění slováckého vyšívání vysláni byli znalci, kteří v každém ohledu byli by vzděláni, aby nám mohli jasný obraz vykresliti o našich pokladech.

Dopisy.

Z Určic. (Lochy určické.) Upozorněn byv p. drem. Wanklem za návštěvy jeho v Určicích, pátral jsem, pokud příležitosť jen se k tomu naskytla, po loších, a z výpovědí různých nabyl jsem přesvědčení, že skutečně v Určicích lochy jsou. Tyto, prostírajíce se pod usedlostmi celé „Hornice“, jsou značně rozsáhlé. Lidé staří, 60—70tiletí, vykládají, že za svého mládí je procházívali, a popisujíce je udávají totéž, co známo o loších jinde objevených. Vchodů k nim nyní více není; neboť zrušením sklepů návesních zataraseny a zasypány i vchody k těm tajemným chodbám a komůrkám podzemním. Nejdéle otevřen byl loch vedoucí ze sklepa

pololáníka J. Marka, a o něm se vypravuje, že chodby jeho vedou až do „Skalice", lesíka to asi 20 minut od Určic vzdáleného; ale konce jeho nikdo nedošel; shasloť prý jim světlo pokaždé, když přišli hodný kus. I tento loch již několik roků jest zazděn. — Dle rozličných známek možno domnívati se, že i pod kostelem a okolními staveními lochy vykrouženy jsou; neboť se tu země na několika místech propadává. A když r. 1870. škola zdejší, kteráž u kostela stojí, opravována a sklepy před ní tříčí rozebírány byly, přišlo se na chodbu vedoucí pod školním dvorkem až pod kostel. Dělníci zde zaměstnaní šli chodbou tou kus, ale daleko vniknouti nemohli, bylať zabořena. Nenalezli v ní ničeho; vypravují jen, že jest asi na $1^1/_2$ metru vysoká a pěkně ve slínovici vystrouhána. Dláždíce dvorek uzavřeli také tuto chodbu, tak že nyní ani nepoznati, kde vlastně jest. — Podaří-li se mi získati několik občanů, pokusíme se otevříti některý z lochů našich, a potom neopomenu podrobnější podati zprávu.

F. Heidenreich.

Z Kroměříže. Na širé pláni, k vesnici Kotojedům mírně se sklánějící, pokryté úrodnými rolemi kroměřížských občanů, vedle silnice z Kroměříže do Kvasic vedoucí, leží právě 2 km. od kroměřížského nádraží — role p. stavitele Zajíčka, čísl. parc. 1063. V těch místech, zrovna vedle Kroměřížsko-Zborovské dráhy, je cihelna, v níž za posledních let odvážením hlíny utvořena stěna asi 100 m. dlouhá a 4 m. vysoká; ve stěně té pak viděti lze $2^1/_2$ m. pod povrchem půdy 15 trojhranných, podlouhlých jam (ustrin), vyplněných popelem dřevěným, kousky uhlí dřevěného, odpadky z domácnosti, zuby a kostmi zvířecími, jakož i tisíci úlomků z nádob hliněných, mezi nimiž nalezeny dvě celkem dobře zachovalé nádoby a jeden obzvláště pěkný, ornamentovaný hrníček tuhový. Ve hlíně pak vůbec nalezeny tu byly dva mlaty, jeden ze serpentinu, druhý z mědi, pak pazourkový, obzvláště ostrý nástroj na upravování zvířecích koží, konečně pak polovice fibule (spony) bronzové.

Nelze pochybovati, že nám tu činiti jest se zbytky praehistorické, před tisíci let vzniklé osady lidské, snad mateřské osady pozdější Kroměříže. A v pravdě! pradědové naši nezvolili k tomu místa nevhodného. Neboť v těch dobách, pokud řeka Morava ještě nebyla prolomila horskou hrázi v průsmyku u dnešního nádraží napajedelského, a pokud voda následkem toho tvořila v krajině dnešní Haně vzhuru až k Olomouci jezero, byl v v těchto místech pravý břeh jezera toho nad míru příhodným pro rybáře i lovce, a také bujný vzrust trávy lákal kočovníky k trvalému usazení se tu se svými stády.

Ohledáním místa dá se zjistiti, že chaty této praehistorické osady, bídně ovšem zbudované i zařízené, a beze stopy zmizelé, zařízeny byly dle jednotného systému. Stály ve dvou řadách, tvoříce nepravidelnou, 15 m. širokou ulici; vedle každé chatrče pak byla jedna z oněch výše zmíněných jam, do nichž házeny všeliké odpadky domácnosti. Nalezena tu též jedna lidská kostra položená hlavou k východu, což by k tomu poukazovalo, že obyvatelé již své náboženství měli, ctíce největšího dobrodince svého, vše oživující slunce.

Ježto majitel pozemku toho pro praehistorické nálezy vřele je zaujat, je nám to zárukou bezpečnou, že i budoucí nálezy, které při další práci v těchto místech zajisté učiněny budou, pečlivě budou zachovány.

Kar. Biefel, kn.-arcib. inženýr.

Z Vyzovic. (Nález mincí.) V neděli odpol. 28. srpna 1887. zachváceny byly Vyzovice zhoubným požárem, který v malé chvíli strávil 129 domů se stodolami a chlévy. Ještě dřevo ve zdích a hromadách rumu doutnalo, a již se všude konaly přípravy na stavbu, aby bylo do zimy vše hotovo. V jednom domě na náměstí kopali základy. Sotva na píď pod povrchem země přišli na peníze, které byly uloženy v nádobce hliněné, záhrdlité. Kłbaňka se ovšem rozbila. Byly to vesměs drobné, stříbrné groše, od rzi zelené, k nepoznání. Mohlo jich býti ke dvěma tisícům kusů a reprezentovaly kdysi značný kapitál. Dnes už mají cenu jenom jako starožitnosti. Značnou část nálezu odkoupil jsem od majitelů a jal jsem se hned mince čistiti a roztřiďovati. Nejstarší nalezená mince pochází z r. 1542., nejmladší z r. 1702. Není nesnadno uhodnouti, kdy byl poklad zakopán. Zajisté že v r. 1707., nebo byly Vyzovice toho roku na počátku od Kuruců vydrancovány a vypáleny (Václavek, Dějiny Vsetína). Z panovníků v zemích rakouských jsou tu zastoupeni Ferdinand I., Rudolf II., Matyáš, Ferd. II. a III., Leopold I. Grošů Leopoldových je dobrá polovice téměř z každého roku jeho dlouhého panování (1658—1705.) s nápisem: „Leopoldus D. G. R. I. S. A. G. H. B. Rex. Archid. Aust. Due. Bur. et Sil (Co. Tyr)“ anebo „Patrona Hungariae“, „Poltura“ a „Duarius“. Nejšpatnější Leopoldovy groše obsahující pramalou součástku stříbra jsou z r. 1695. : „Böhmische Landmüntz“, „Steierische Landmyntz“. Také četné jsou penízky biskupů Olomuckých (Caro:, Leopol: Gvil:), Vratislavských (Franc: Ludov:, Frid:) a arcibiskupů Solnohradských (Jo: Ern:, Max: Gand:, Quidobald, Paris) s heslem: „Pro Deo et Ecclesia“. Něco zvláštního jsou mince s třemi hlavami: „1652. D. G. Georg: Lud: et Christ: Frat: Duces Si: Lig: et Breg. Polské groše Sig. III. z r. 1620.—1630. mají nápisy: „Mo: No: Reg: Polo:, Gross: Reg: Polo:, Gross: Civi: Gedanensis:, Gross: Mac: Duca: Lit:“. Jediný peníz s nápisem českým, „Maley gross“, je od Rudolfa II. z r. 1594. Jiné zajímavé druhy jsou: „Stadt-Müntz, Respub. Norimberg, Albus Reipub: Francofurt, Albus Hess-Darm:, Ca: E: Pr: de Lichtens:, Soli Deo Gloria, Augusta Vindelicorum, Eberhard Dux Wirt:“ a jiné.

Eduard Peck, učitel.

Drobné zprávy.

Nález mincí u Rakvic na Moravě. O tomto epochálním nálezu, nejdůležitějším to nálezu mincí, který kdy na Moravě učiněn byl a do veřejnosti vnikl, uveřejněno bylo již několik článků v různých časopisech, z nichž na prvém místě jmenovati sluší článek Jos. Smolíka „Nález denárů českých a českomoravských u Rakvic na Moravě“ v Památkách archaeologických a místopisných, díl XIII. seš. 7. a 8., kteryžto článek psán je s takovou znalostí věci, že neváháme podati podle něho čtenářům našim podrobnější zprávu o předůležitém tom nálezu, jakož i důsledcích, pro vlastenské dějiny kulturní z něho vyplývajících.

U obce Rakvic blíž Podivína (okr. Hustopeč) bývaly od nepamětných dob až do r. 1876. na straně jihovýchodní obecné pastviny, ladem ležící. Teprve jmenovaného roku rozdělena celá tato dosud neúrodná půda mezi občany rakvické, kteří ji poznenáhla na pole proměňovali, jimž se nyní „na trávníku“ říká. Jeden takový kus vzdělával občan p. Jos. Filípek, jenž už po několik roků při orání přicházel tam na drobné stříbrné penízky, kterých si bylo však málo všímáno. Když pak v březnu r. 1886. oralo se zde důkladněji asi na 30 cm. hluboko, narazil pluh na hliněnou nádobu, kterou též rozdrtil a z níž vyvalil se „poklad“, tot. asi *3000*

(dle jiných zpráv asi 2400) drobných penízků, více méně rzí pokrytých. Soudíce dle střepin měla nádoba ta podobu květináče, jsouc asi v polovici výšky okrášlena dokola důlky. Část penízků sem a tam se rozdala na památku, největší jich díl však dostal se do majetku hraběte Westphalena, vrchního správce panství Liechtensteinských (zemřel 20. října t. r.), jenž je zaslal na určenou dru. A. Luschinovi z Ebengreuthu, prof. na universitě ve Štýrském Hradci. Jen 244 denárů dostalo se darem přímo z Rakvic do česk. muzea v Praze, mezi nimiž 160 domácích, t. j. českých a moravských, a 84 cizí. Celkem bylo v nálezu rakvickém více nežli 600 denárů cizích, jak se zdá, vévod rakouských a bavorských, skoro vesměs rázu tak neobyčejného a dosud neznámého, že vykladatelé jich budou míti s nimi práci nemalou.

Článek Smolíkův v Památkách obmezil se na popsání denárů českých a moravských, a sice popsány jsou tu všecky kolky domácích denárů v Rakvicích nalezené, i takové, které se do českého muzea nedostaly, což se umožnilo dohodnutím se prof. Smolíka s drem. Luschinem o vzájemném zapůjčení sobě vyobrazení těch mincí. Celkem vyobrazil jich prof. Smolík 102 na dvou tabulích, mezi nimi 72 rázu dosud neznámého. Všechny mince v Rakvicích nalezené pocházejí z XI. a zač. XII. stol. a byl poklad ten dle domnění prof Smolíka zakopán asi r. 1130.

Nálezem tím dokázána je především ta předůležitá skutečnosť historická, že údělní knížata na Moravě v XI. a XII. stol. své vlastní mince měli, že provozovali právo mincovní, jedno z práv svrchovanosti panovnické. Ještě Dudík pronesl se ve svých Dějinách Moravy (IV. díl, 172.) o věci té rozhodně takto: „Žádný kníže moravský neužíval tohoto svrchovaného práva“ (rozuměj: mince raziti), ačkoli již starší znalci domácích mincí, mezi nimi i Fr. Boček a za našich dob dr. Kupido, notář v Libavé na Moravě, osvědčený to numismatik, na základě nálezů (tento poslední zejmena na základě nálezu tzv. Ivančického z roku 1865.) hájili náhled opačný, který nyní nálezem rakvickým nade vši pochybnosť jasně je dokázán. V nálezu tomto zastoupeny jsou totiž denáry těchto knížat: Vratislava II. (byl 1054—1061. údělným knížetem olomuckým, 1061—1092 českým vévodou a konečně králem), Oty I Sličného (1054—1061. údělný kníže brněnský, pak 1061—1087. údělný kníže olomucký), Kunrata (1054—1061. úd. kníže znojemský, 1061—1092. úd. kníže znoj. a brněnský, 1092. vévoda český), Břetislava II. (vév. český 1092—1100.), Svatopluka (1095—1107. úd. kníže olom., 1107—1109. vév. český). Litolta Znojemského (1092—1112.), Oty II. Černého (1107—1125. úd. kníže olom.) a Soběslava I. (1125—1140. vév. český).

Z knížat těchto tedy dva, tot. Oto I. Sličný a Litolt Znojemský nikdy na vévodský stolec český nezasedli a přece vykonávali svrchované právo raziti mince! Zejmena o nějakých mincích znojemských se doposud naprosto nevědělo a jsou tedy zvláště tyto denáry Litolda Znojemského vzácným a důležitým příspěvkem k poznání mincovnictví českomoravského, protože jimi dokázáno stejné právo každého údělu na vlastní minci, třeba by o tom písemné paměti se nezmiňovaly.

Některé mince ukazují na obrazu pána mincovního známky tak charakteristické, že důvodně souditi lze, že jsou skutečnými podobiznami dotyčných knížat. Takové mince budou prý fotograficky zvětšeny, aby se takto fyziognomie starých knížat moravských z rodu Přemyslovců restaurovaly. Na jiných mincích viděti opět charakteristické, ač ovšem velmi prostinké kontury chrámů, nejstarších to chrámů moravských, i bude úlohou historiků staromoravského stavitelství, tyto mince důkladnému studiu podrobiti.

Jak zajímavou právě tato věc je, dokazuje již jedna poznámka Hankova z r. 1859. v Památkách archaeol. a místop. (díl III., str. 370.), jenž popsav jednu minci Kunratovu s takovýmto chrámem, poznamenal: „Podoba chrámu toho připomíná velmi podobu chrámu Vasilija blaženého v Kremlu v Moskvě.“ Chrámy na denárech českomoravských vskutku vyobrazují časté tehdy chrámy dřevěnné, zcela podobné dnešním „církvím“ ritu východního.

Že v mincovnictví českomoravském vliv byzantský mnohostranně se jeví, je věc dávno uznaná. Charakteristický je na nich zejmena kříž podoby byzantské, s rameny stejně dlouhými, ke koncům širšími. Jiný doklad tohoto vlivu je tento: Na několika denárech Otty II. Černého a na jiných dosud neurčených je ryba, což na domácích denárech dosud shledáno nebylo. Dle domněnky prof. Smolíka, zajisté správné, je v tom právě viděti vliv byzantský. Řeckému slovu ἰχθύς (ryba) přikládán byl tot. význam Ježíše Krista, neboť pět písmen onoho řeckého slova vyznačovalo prý dle jakéhosi sibyllského verše inicialky slov „Ježíš Kristus, boží syn, spasitel“ (Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ). (Dokončení.)

Výstava lidových výšivek slovenských v Turč. Sv. Martině. Ženský spolek „Živena“ v Turč. Sv. Martině na Uherském Slovensku uspořádal v měsíci srpnu t. r. výstavku národního vyšívání slovenského. Ze skromných prostředků a v krušných poměrech, ve kterých ubozí naši bratři žijí, podařilo se přece obětavým ženám a mužům slovenským, sesbírati skvostné vyšívání ze všech končin Uher. Slovenska a domoci se u nepříznivé jim vlády povolení, by zařídíti směli výstavku. I vyslal také náš spolek muzejní ze svého středu malý hloueček osob, aby dokázal, že Moravané vřelý podíl berou na úspěchu milých bratří svých.

S okem zaroseným a posvátnou úctou vkročíme do nádherného pavillonu, vystaveného schválně pro výstavku ve slohu slovanském a okrášleného národními vzorky. Mnoho síní procházíme a nemůžeme ani patřičně vysloviti obdiv i naši vděčnost těm obětavým Slovákům, kteří pořízením výstavky ukázali, že není Slovanstvo posledním mezi kulturními národy světa. Krása ornamentů, jemnosť vyšívací, barvitosť ladná, vše, vše naplňuje nás rozkoší nevýslovnou. Tu jsou zápony vyšívané bohatě přízí červenou a modrou, tam zase zápona krášlící vchod do sousední místnosti vyznamenává se barvitostí ladnou. Pokrývky režné, okrášlené prolamovanou prací hrachůvkovou nebo hedvábem žlutým a bílým, bohatě vyšívané oltářní plachty vzbuzují naši pozornosť. Zde od pokrývky provedené jemnou prací quipirovou a od jemné krajky na způsob benátský zhotovené nemůžeme zraků svých odtrhnouti. Cípky drhané, ve všelikých barvách provedené na způsob nizozemských krajek doplňují vyšívání na ručnících, šatkách a čepcích. Pak plátěné rukávce, čepce a zástěrky vyšívané zlatem a stříbrem blyskotají se mezi obojky, mozaikovými vzory v překrásné harmonii barev vyšitými. Co těch sukeň řásných, co pestře vyšívaných kabátků, zástěr, ručníků na sta tu vyložených, nemůžeme ani důkladně prohlédnouti.

A tyto všecky skvostné práce, tyto důkazy dávnověké kultury slovenské zachovaly nám prostinké ženy z lidu! Chudobná ženička slovenská vezme kus plátna, jehlu a přízi a vyšije bez všelikých dalších pomůcek v krátké době nejkrásnější vzory. Ptáme se, odkud bere ty vzory, kde naučila se barvitosti ladné? Vždyť neštudovala na vysokých školách, neučila se z kněh zákonům aestetiky a ornamentiky. Odpověď je snadná: Toto vyšívání jest potřebou duše slovanské ženy ještě neodnárodněné; toto vše s vrchu uvedené jest drahé dědictví matek slovenských a jako ta jedna žena vykouzlila pravé divy jehlou a nití, tak i ostatní lid slovenský zachoval nám ještě mnohé skvosty, mnoho důkazů velké druhdy kultury slovanské. Jaká to byla zajisté kultura před tisíci lety, když tyto skvosty jsou jen zbytky její! —

Musíme ještě podotknouti, že každý host, který zavítal prohlédnout výstavku uvítán byl od slovenských vlastenců tak mile, tak srdečně a vděčně, že zajisté nikdo nezapomene na krásné dny prožité ve Sv. Martině. Očekávali jsme, že vypraveny budou ten čas zvláštní vlaky do Sv. Martina, neboť výstavka slovenská velký užitek kulturní přinesla nejen nám, nýbrž celému Slovanstvu.

Znamenitý a osvědčený znalec vyšívání slovenského P. B. Sochůň píše v Národních Novinách o moravském vyšívání, které náš spolek na výstavku Martinskou zaslal, takto:

„Vzácnu kollekciu vyberaných predmetov vystavil „Vlastenecký spolok musejní“ v Olomúci. Je to tiež výrobok domáceho umeleckého priemyslu našich sestier moravských Slováčeк, ktoré práve s tak velkou obľ'ubou zdobia seba a svoje okolie. Kollekcia táto robí nám velkú službu pri porovnávaní s výšivkami našimi a tu frappantnú príbuznosť nikto odškriepiť nemôže. Predmety sú po väčšine starožitné: plachty, búdnice, šatky, obalenky, čepce, obojky, náramky, vložky. Sú tu ale i roboty žien hanáckych a valašských: úvodnice, opléčka, zástery, zavázačky, čepce, číchy.

Predmety moravské sú v motívoch totožné s našími, stylisované docela podobne. Len v technike badáme väčší rozdiel, totiž ženičkám moravským známe sú stehy, ktoré neznajú naše a naopak. Táto Morave vlastná technika je velmi kombinovaná, preto nesmierne namáhavá, naše milé sestričky však pohrávajú si s ihlou svojou velmi ľahko a obratne a pichajú korrektne.

Vyznať musíme menovite, že Morava prenášala vyšívané ornamenty svoje s dôslednou konservativnostou z generácie na generáciu. Čo na nich menila, menila pozvolna s rozvahou a vždycky len na prospech umenia. Ornamenty moravské nie sú tak početné jako naše, nie sú tak smele stylisované a komponované jako naše, ale jednoducho, skromne. Naivne v kompositii, seriosne v stylu, prísne v aesthetickej nutnosti. Ornamenty naše sú velmi často, zvlášť v dobe novej, naturalisticky znázorňované a kombinované, moravské sú až primitívne, ale klassické, z nichž jasne hovorí duch praveku. Slovenský kolorit na mnohých stranách pod vplyvom modernej industrie tratí historický podklad a vývin

svoj a bezohľadne a nesmyselne hádže barvami; Morava však posial verne pridržuje sa svojho tradicionálneho koloritu. Slovenky sú často svobodomyseľné. Moravanke svätá je každá čiarka, ktorú nedovolí si ani len o vlas zkrátiť, svätý je každý odtieň, ktorý neosmelí sa preinačiť, a trebárs len z jednoho miesta na druhé preložiť.

Týmto vysvetlíme si, že na moravských búdnicach zachovaly sa kyrillské nápisy, pravda všelijak zkomolené a že vyskytuje sa mnoho takých ornamentov, ktoré len čo pohanské hieroglyfy a pravekú symboliku lúštiť možno.

Moravský kolorit je zvučná harmonia, jemná elegancia. U nás sme ho tiež mali, staré predmety to svedčia, ale zachoval sa už len v niektorých odľahlých kútoch a vidíme ho všade na výšivkách, kde sú ony čiste slovenské, ani materialom neposkvrnené.

Keď bližšie zkúmáme kolorit moravsko-slovenský, nájdeme, že v niektorých barvách nachodí lud svoju zvláštnu oblubu, a toto sú barvy jeho, vlastné jeho prirodzenému vkusu, charakteristické jeho temperamentu, jeho duchu — to sú barvy národnie, ktoré iné barvy len doplňujú. Kto upiera národu jeho určitý kolorit a pripisuje nahodilému, bezzákladnému, bezúčelnému — bezsmyselnému zahrávaniu si s ledajakými barvami, jaké namanú sa pod ruku a privlastňuje to jedine prirodzenému smyslu pre harmoniu bariev, ten vynáša výrok o svojom vlastnom nevkuse a svojej povrchnosti.

Takéto úsudky o „sedliackych“ barvách nie sú zriedkavé na výstavke. Že však „sedliacke“ barvy sú nielen harmonické, ale i určite charakteristické, to pozorujeme u všetkých národov. Slovenské barvy bol som už raz označil v článku „Slovenské ludové výšivky“ v týchto novinách, prehovoríme si však ešte o nich niekdy dôkladnejšie a obšírnejšie.

Len jeden rozdiel badáme v kolorite moravsko-slovenskom, totiž že isté barvy dominujú viacej na Morave, iné zase viacej na Slovensku.

„Vlastenecký spolek musejní“ v Olomúci založil r. 1883 † Ján Havelka, bývalý prof. na tamejšom českom gymnasiume. On sa stal i zakladatelom vedy novej, totižto ornamentiky slavianskej. Spolu so svojím tesťom dr. J. Wanklom, svojou testinou a svojou paňou Vlastou ujali sa zanikajúceho umeleckého priemyslu domového na Morave, shromáždili pri výdatnej podpore vp. Ign. Wurma a viacej dám, ktoré za tým účelom utvorily zvláštny dámsky odbor, množstvo drahocenných, starobylých i nových predmetov a tak stvorili krásne museum, kde výšivky najdôležitejšie a najväčšie miesto zaujímajú. Hlbokým studiumom svojím, menovite Vl. Havelková, vynášajú na svetlo fakta a dokazujú nepopieratelnými dovodmi pravdy, ktoré velmi prispievajú na objasnenie temných historických záhad slavianského praveku.

Národnie výšivky moravské vystavované už boly po mnohých velkých mestách a všude budily sensáciu a obracaly na seba pozornosť všeobecnú. Jích príkladu nasledovali sme aj my a dnes už zdvíhame mohutný prápor na povznesenie hrdosti a slávy zaznávaného ludu svojho, zdvíhame mohutný prápor na základe nepodvratnom, ktorý si sám lud behom tisícich a tisícich vekov položil.“ —

S výstavou výšivek spojena byla výstava obrazů Věšínových, která dosvědčuje, kterak slovanský tento umělec porozuměl životu slovanskému a stal se takto pravým neodnárodněným umělcem naším.

Vl. H . . ová.

Jednočetná místní jmena morayská na -ice. Poprvé objevil Fr. Sláma v Časopise česk. musea r. 1834. „onen památný rozdíl“ mezi jmény na -ice zakončenými, že jmena z osobních pošlá vždy jen ve množném počtu se kladou, jména pak z okolností přírodních vzatá „nejináče než v počtu jednotném“. K tomu dokládá Fr. Palacký ve článku „Rozbor etymologický místních jmen českoslovanských“ (Časop. česk. musea 1834.): „Zákonu tohoto u předkův našich tak věrné šetříváno, že již proto, majíce jakékoli staré jmeno místní na -ice se končící podle toho, v jakovém počtu se ho užívá, bezpečně je do náležité třídy klásti můžeme A však novější věk v ohledu tomto, z nevědomí tuším, často se prohřešuje proti zákonům jazyka našeho, mluvě ku př. o Teplicích atd.“ — A Vocel v „Pravěku země české“ (str. 278.) promluviv o místních jmenech rodových v -ice zakončených, dokládá: „Takováto souborná jmena každý snadno rozezná od těch, ježto majíce taktéž koncovku -ce, od povahy půdy neb události nějaké místní odvozena jsou; neb těchto neužívá náš lid v množném, nýbrž naskrze v jednotném čísle ženského rodu, na př. Skalice, Bystřice, Vrbice, Dubnice, Lipnice, Jilemnice, Lomnice, Strážnice, Včelnice, Roudnice, Lednice atd.“

Ve článku „K výkladu jména Senice“ (Časop. vlast. muz. spol. olom č. XI. str. 137.) měli jsme příležitosť ukázati k tomu, jak celá řada předních našich učencův o jméně tomto, v jakém čísle by ho totiž užíváno bylo, na omylu byla, z čehož vidno, že není dokonce tak snadno ve mnohém případě rozeznati jména jednočetná v -ice

od stejně zakončených jmen mnohočetných. Říká-li celý národ v „Teplicích“ a nikoli „v Teplici“, nelze proti tomu nic namítati, neboť národ tvoří sobě řeč sám. Čteme-li však v časopisech a knihách: „v Konicích, do Konic“, nelze toho schvalovati, ježto se tím dotyčný pisatel dostal v rozpor s lidem, jenž vesměs říká nejinak než „v Koni ci, do Konice“; a naopak zase čítáme „ve Slatěnici, do Slatěnice“, kdežto lid říká „ve Slatěnicích, do Slatěnic“. Konice je sing. fem., neboť kmen toho jména je koň, kůň, a jak se zdá, znamenalo jméno to původně koňský stáj. V Hercegovině je též Konjic*a*. (Jinak ovšem jméno Kounice, odvozené od osobního jmena Kuna = Kunrat; toto jmeno je patronymicum, tedy mnohočetné.) Exceptio firmat regulam, čili: žádné pravidlo bez výjimky — tato věta osvědčuje se ostatně i v tomto případě. Na př. místní jméno „Hranice“ (Weisskirchen) nepochodí od jména osobního, a je přece mnohočetné. A podobně i jména „Teplice“ dle našeho náhledu právem užívá se ve mnohočtu, ač nepochodí od jména osobního. Slovo „teplica“ značí totiž teplý pramen, těch však bývá obyčejně více nedaleko sebe,— odtud plural. Jak klamné jest mnohdy vzezření takového jména, dokazuje ta okolnosť, že i tak důkladný znalec místních jmen jako Herm Jireček, pokládá jméno Mohelnice za mnohočetné, maje za to, že znělo původně „Mohylníci“, t. j. lidé u mohyl usedlí; zatím je Mohelnice jméno jednočetné (lid říká: Mohelnic a, do Mohelnic e, v Mohelnic i) a značí prvotně vodu kolem mohyl tekoucí, k čemuž dokladem nezvratným je říčka „Mohelnica“ na Těšínsku. Ano, ves Mohelnice v Čechách leží na říčce Mohelnici.

A tak bude každý z nás v nejednom případě na rozpacích, sluší-li to neb ono jméno s příponou ice pokládati za jednočetné či mnohočetné, pakliže nemá vlastní o tom vědomosti, v jakém čísle ho lid užívá. Dokavad v národě našem nezavládla přehláska, snadno arci bylo obojí druh jmen rozeznati; mluviloť se tehdy všeobecně (jako dosud v moravských dialektech): Senica, Konica atd. Ale dnes vyznívá ve spisovné češtině nominativ obojího druhu jmen stejně. Chyba pak jednou učiněná, plodí chyby jiné. Protože dr. Dudík a jiní historikové myslili, že je „Senice“ mnohočet, užívá se v literatuře již také zdrobněliny tohoto jména v mnohočtu: kdežto lid nerekne nikdy jinak nežli „Senička, v Seničce“, čteme v rejstříku Regest Emlerových II. sv. Seničk*y*; Emler nedal se přesvědčiti ani listinnou formou Seniczk*a* z r. 1280., kterou hned vedle své plurální formy uvádí; a podle něho pak čteme plural Seničk*y* již i na nejnovějších mapách Moravy i v úředních seznamech míst.

Pokud bude taková nejistota trvati, dotud nebude lze uvarovati se podobným omylům jak v užívání jmen tak u výkladu jich. Tuto nejistotu alespoň částečně obmeziti, jest účelem těchto řádků.

Pouze jeden druh jmen pozná každý snadno za jmena souborná, tot. jmena odvozená od osobních jmen dosud v křesťanském kalendáři užívaných, jako: Albrechtice, Janovice, Petrovice atd. Jména taková končí přečasto v -ovice, nesouce takto zřejmě svůj patronymický ráz na odiv. — S druhé pak strany lze poznati jednočetná jména v -ice z té okolnosti, ležíli dotyčné osady na stejnojmenné vodě anebo existuje-li aspoň jinde stejnojmenná voda. Pravzorem takových jmen je Bystřice: na Moravě leží pět Bystřic na vodách zvaných Bystřice; podobně osada Moravice leží na řece Moravici, Kopřivnice na říčce Kopřivnici, Ostravice na řece Ostravici, Březnice na říčce Březnici, Senice (valašská) na říčce Senici atd. Osady pak Mohelnice, Roketnice, Trstenice vzaly taktéž jméno své od vod takto jmenovaných, jen že tyto vody jméno své změnily. Lze také ještě stanoviti pravidlo, že všecká jména v -avice jsou jednočetná, ježto přípona tato je zdobnělou příponou ava, značící vždy a všude původně vodu: Morava — Moravice, Opava — Opavice, Ostrava — Ostravice atd.

Ale i po vyčerpání všech takových jmen jednoho i druhého druhu zbývá ještě dlouhá řada jiných v -ice zakončených, k nimž nedá se zjistiti ani jméno osobní ani stejnojmenná voda. V takových případech nestačí více úsudek jednotlivce; k určení takových jmen je nezbytně potřebí již spojených sil četných spolupracovníků, z vlastního obcování s lidem znajících, v jakém počtu jich tento užívá. Abychom takovou součinnosť mnohých sil umožnili, vypočteme tuto moravská místní jména v -ice, od nás za jednočetná považovaná, a žádáme všech, koho věc zajímá, za laskavé doplňky, po případě opravy, které se ovšem zakládati musí na bezprostřední vědomosti o tom, v jakém čísle lid dotyčného jména užívá. Za jednočetné pokládáme tedy následující místní jména moravská s příponou ice: Blatnice (=Blatná voda, zdrobněl. Blatnička), Brtnice (zdrobn. Brtnička), Březnice (na stejnojmenné vodě), Bukovice, Bystřice, Celožnice, Černice, Chýlice, Doubravice (zdrobn. z Doubrava), Holice (= holá půda, lesem neporostlá), Hornice, Hříšice (zdrobn. z Hříše), Jasenice, Jedovnice (?), Konice

Kopřivnice (na stejnojmenné vodě), Lesnice, Lipnice, Lišnice, Lomnice (zdrobn. Lomnička), Lubnice, Lukavice (= lukavá voda, t. j. zlá), Lužice, Mohelnice, Moravice, Olešnice (zdrob. Olešnička), Ostravice, Oznice, Police (zdrobn. Polička), Pornice, Řečice (zdrobn. od Řeka), Roketnice, Roštěnice, Rudice, Senice (zdrobn. Senička a Seninka), Skalice (zdrobn. Skalička), Skotnice, Strážnice, Studnice, Sušice, Šumice, Telnice, Temenice, Temnice, Tulnice, Vápenice. —

Ostatní místní jména moravská s příp. ice pokládáme za mnohočetná. Eventuelní doplňky a opravy tohoto seznamu uveřejníme příště. *V. H.*

K výkladu jmena „Náklo“. V I. roč. Časopisu muz. spolku olomuckého rozvinula se polemika o původu i významu místního jmena „Náklo“. Zvěčnělý prof. Havelka odvozoval je od nákolních staveb i poukazoval k tomu, že kdekoli ve slovanských zemích jméno to se vyskytuje, všude dá se dokázati existence staveb nákolních. Přehlížeje onehdy mapu generálního štábu okolí přemyského, nalezl jsem severovýchodně od Přemyslu osadu „Náklo“; celá krajina na východ od této osady jest bařinatá, jak z mapy vidno. Nebylo mi posud možno informovati se stran staveb nákolních, učiním tak ale, jakmile budu míti k tomu příležitosť a neopomenu sděliti výsledek se všemi podrobnostmi i plánem, abych přispěl takto ku rozřešení otázky svrchu zmíněné.

Jan Novotný, c. k. nadporučík.

Dodatky a opravy. Ku „počítacím známkám“ p. Jos. Nevrly v č. 13. t. Č. str. 36. dokládám, že staří lidé na Vsacku, byť i uměli mnohdy počítati číslicemi běžnými, nicméně posud (jako ze zvyku) užívají v počítání obnosů peněžných zvláštních těchto známek, z nichž některé na římské připomínají číslice:

půl krejcaru	I	1 zl.	⊖
krejcar . . .	—	½ zl.	◯
groš	▬	5 zl.	V
pět grošů. . .	V	10 zl.	⊜
10 grošů . .	⊕	100 zl. . . .	⊕

Počtáři tito počítají namnoze ještě v šajnech. Také jsem pozoroval, že někteří píšíce známky tyto v něčem ode druhých se odchylují, an z pravidla každý řečené počty má jen „pro sebe“.

Mat. Václavek.

Pan professor Polívka uveřejnil v předešlém čísle tohoto časopisu o mé „Květeně okresu prostějovského a plumlovského“ posudek, k němuž podotýkám, že nových rostlin pro květenu česko-moravskou není v mé Květeně přes 60 druhů, jakž p. P. praví, nýbrž pouze 25. Že jsem se nepřidržel seznamu „Flora bohemica, moravica et silesiaca“ klubem přírodovědeckým vydaného, toho příčinou je, že zmíněný seznam není vzhledem ku květeně moravské a slezské dosti kritický. Uvedeno v něm 41 rostlin, které na Moravě a ve Slezsku nerostou, jiné opět na Moravě a ve Slezsku rostoucí uvedeny nejsou; máť i jiné vady, na př. Orobanche eliator a O. stigmatodes jsou dle Prodromu Dra. Čelakovského jeden druh, dle Seznamu však dva. Některé rostliny uvádějí se mylně pouze pro Moravu, jiné opět pouze pro Čechy. V novém vydání bude nutno Seznam tento důkladně opraviti. Že pak jsem se nepřidržel výtečného Prodromu, pokud se týče pojmu druhu, nikdo mé Floře vytýkati nemůže; přidržel jsem se v tom jakož i pokud té osudné synonymiky se týče, většiny rakouských moderních botaniků. Vysvětlivky zkrácenin jmen autorů měl jsem ovšem připojiti: neučinil jsem to ale z příčiny, kterou pan kritik uvádí, a též z toho důvodu, že studující na středních školách jmen autorů hrubě ani si nevšímají. Připojiti příslušnou mapku obou okresů bylo mým a jiných přáním; zůstalo ale pouze přáním z příčin na snadě ležících. *Prof. V. Spitzner.*

Úmrtí. Dne 22. září 1887. zemřel na Honolulu dr. Karel Passavant, rozený Švýcar, u věku 33 let. Zesnulý byl horlivým badatelem v oboru přírodovědy a obíral se s úspěchem též anthropologií. Za tím účelem konal obtížné cesty, zvlaště do Západní Afriky. Výsledek studií těchto uložil mimo jiné v díle: „Craniologische Untersuchung der Neger und der Negervölker“. —

Literatura.

Studie, konané na moravských koralech miocénových. Přednesl v král. české společnosti nauk Vlad. J. Procházka dne 11. února 1887. Zvl. otisk, 28 str. a 4 tab. — Spisek tento, v němž si pan autor z bohaté zvěřeny miocénových korálů moravských obral za předmět studií svých rod turbinolidejí, je podstatným příspěvkem ku známosti miocénových korálů, jejž každý palaeontolog s uspokojením uvítá. Spisovatel seznamuje nás tu s novým bezpečným způsobem diagnózy (rozpoznání) jednotlivých rodův i druhů koralové skupiny tuto projednávané. Seznav totiž, že roze návací známky, dle nichž se doposud rody a druhy korálův určovaly, tot. epitheka (zevnější podoba i obal) a poměr polypária (kalicha polypového či kmene) k epithece, velice jsou kolísavy a pro pravé určení nepostačitelny, věnoval pozornosť svou ustálenější vnitřní stavbě polypária i jeho částí, kteréž dosud málo bylo dbáno; zrakem znaleckým pozoruje p. spisovatel tyto kritické známky a určuje každému jedinci místo, v systému jemu příslušící. Vděčně uznáváme cenu této namahavé práce a vyslovujeme jenom to přání, aby i ostatní moravská zvěřena koralová podobnému důkladnému studiu podrobena byla. *R. K.*

Úvod do dějin slovanské literatury. (Einleitung in die slavische Literaturgeschichte.) Napsal dr. **Řehoř Krek**, v Hradci, 1887. Str. 887. Cena 12 zl.

Chtěl-li kdo posud zevrubněji seznati vznik a rozvoj kulturní národů slovanských od dob nejstarších, nezbývalo mu, než často velmi pracně vyhledávati různé monografie a články druhu toho po časopisech roztroušené. Dnes s potěšením vzíti můžeme do rukou zmíněnou knihu Krekovu, která r. 1874. vyšla poprvé, nyní pak v objemu téměř třikráte větším vydána byla podruhé. Dílo Krekovo dělí se ve dvé knih. V prvé uvádí spisovatel nejdůležitější zprávy o dávnověku slovanském, opíraje se vesměs o studium „linguistické palaeontologie.“ Dokázav, že původ Slovanů hledati dlužno v čeledi arijské, líčí způsobem velmi zajímavým nejprve způsob života jejich „rolnického“. Jen to nás podivením naplňuje, že znalec slovanského dávnověku tak důkladný dosud nazývá zádruhu řádem patriarchalním, ačkoli na podstatný rozdíl mezi zádruhou a zřízením patriarchalním již r. 1860 Utiešenović poukázal, jak to již i v tomto časopise (č. 5. str. 23.) šíře podotknuto bylo. Dále popisuje spisovatel stručně dějiny Slovanů, zejména kulturní. Sotva také se klameme, tvrdíme-li, že nikde posud mythologie slovanská vylíčena nebyla správnější, než ve spise tomto.

Ve knize druhé pojednává o literatuře a duševních plodech národních, tradicí zachovaných. Vysvětliv význam názvů zvířat, rostlin, nerostů, jména měsíců v a j., probírá staroslovanské báchorky a pověsti, pověry, hádanky a končí zevrubným rozborem písní národních. Material po drahnou řadu let sbíraný sestaven v díle tomto velmi přehledně; jest ono nezbytnou knihou příruční pro všecky, kdož zasvětiti se chtějí studiu slavistiky i archaeologie vlastenecké. Velká cena knihy té záleží též v důkladném a přesném citování pramenů. Dílo Krekovo jest důstojnou náhradou za II. díl Šafaříkových Starožitností, ku jehož sepsání Šafařík bohužel nedospěl. Čtenáře naše nemálo též potěší, že mimo autority všeobecně uznané (Šafaříka, Dobrovského, Vocela, Hanuše a j.) oceněna jsou p. spisovatelem po zásluze také studia neunavného našeho kustoda muzejního, dra J. Wankla. *J. V.*

Život Pavla Jos. Šafaříka a Život Karla Jar. Erbena. Sepsal **V. Brandl.** Vel. 8. Str. 141. a 97. V Brně 1886. Nákladem Matice moravské. Životopisy tyto uveřejněny nejprvé v časopise Světozoru; matice moravská vydala je nyní samostatně za podíl členům svým pro r. 1886. Vychvalovati spisy p. archiváře Brandla pokládáme za zbytečno. Dostačiž, že životopisy obou těchto slavistů našich — áč poněkud stručněji psány — důstojně se řadí ku životopisu otce slavistiky J. Dobrovského, jejž vydal Brandl nákladem matice moravské pro r 1884. Nikdo, vzav jednou tyto životopisy do rukou, neodloží jich nejsa hluboce dojat a povznešen touto vpravdě ušlechťující četbou; každý upřímný syn národa s interesem stále stoupajícím čísti bude toto vroucí vypsání osudů našich veleduchů, podivovati se bude energii, železné vytrvalosti a nezištné poctivosti charakteru, s jakou právě Šafařík i Erben snášeli všeliké útrapy životní, nedadouce se ani nedostatkem hmotným ani dlouholetou nemocí ani jiným neštěstím zastrašiti od neustálé práce vědecké ku větší cti a slávě svého národa. Věru, kdokoli přečte tyto životopisy našich duševních heroův, ten naučí se vyslovovati jméno jejich s tou úctou, jaká veleduchům náleží. Matice moravská pak zavděčila se členům svým spisy těmito nemálo. Nebudiž vlastence uvědomělého na Moravě, jenž by nebyl členem této Matice. Roční příspěvek obnáší 2 zl. *V. H.*

Květena Moravy a rak. Slezska. Sepsal dr. **E. Formánek**, c. k. professor v Brně. První díl. Nákladem spisovatele. Oznamujíce všem přátelům vědy botanické tuto literární novinku, těšíme se z toho, že konečně naše milá Moravěnka míti bude svoji českou Květenu, tak touzebně očekávanou a nutnou. Uveřejněná část I. díla obsahuje dějiny botaniky na Moravě a ve Slezsku, popis poměrů zeměpisných, zeměžpytných a klimatických se zvláštním zřetelem ku poměrům vegetačním a soustavný výpis tajnosnubných cévnatých, nahosemenných a jednoděložných až po rod melica. Ponechávame si podrobnější zprávu na budoucno, až uveřejněn bude celý první díl.

V. S.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Čtvrtletí právě uplynulé bylo na zajímavé události v životě spolku našeho nemálo bohato. Památným zejmena zůstane v dějinách muz. spolku olomuckého den 21. srpna, ve kterýžto den uspořádal spolek náš, jenž za účel si obral nejen starovědu národní pěstovati, nýbrž i ráz národní prostudovati a v lidu našem zase oživiti, kočující schůzi v Němčicích. — A právem díme, že schůze neminula se s účelem, že skvěle se vydařila: účastniloť se jí veškero občanstvo německé, nadto nesčetný zástup hostí zdaleka široka. Nebylať to slavnosť obyčejná, jakých má veřejný život náš dostatek: schůze ta nesla ráz ryze národní, slovanský; byla to živá výstava ethnografická, účelem jejím bylo, předvésti zrakům dnešního, zmodernizovaného pokolení lidu našeho — starou, zapomenutou Hanou, jak žila a se bavila za starých zlatých dob. — V Němčicích rozvinul se zrakům našim obraz zátiší předků našich, netušeně krásný, jakým jistě jen život Slovanů starých honositi se může.

Slavnosť tato zahájena byla zmíněného dne odpoledne, když olomucký spolek muzejní, veden jsa předsedou svým, veledůst. panem hr. d'Orsayem, v počtu velmi značném vlakem na nádraží němčické přibyl. Byl tam co nejsrdečněji uvítán zástupci obce, davy lidu a malebným průvodem švarných našich Hanákův. V předu jela družina „honění krale“ zvaná na koních bohatě vyšňořených, ve starém kroji, jejž kdysi na Kojecku nosívali, totiž ve žlutých koženkách, bílých lajdících, s převäšeným šátkem lipským, voničkami jsouce ozdobena. Po té následoval průvod hanácké svatby, plný zpěvu a humoru: na vozech vícespřežných, všemožně okrášlených jely družičky s mládenci, ženich s nevěstou, družbové se starosvatkami, roztodivné tetky a kmotřenky. Za těmi konečně ubírali se hosté přibylí s ostatním zástupem lidu, provázeni jsouce hudbou.

Když průvod až ku náměstí německému dospěl, přivítaly družičky, v malebný kroj hanácký oblečené a korunkami ozdobené, hosti spolku muzejního, podávajíce jim po staroslovansku chleba a soli. — Slova srdečná, jimiž o příležitosti této člen výboru muz. spolku, p. kons. rada Wurm, obnovu zvyků starých ocenil, přiměřena byla vznešenému účelu schůze té.

Od brány ubírali se členové a přátelé spolku muzejního, nechtějíce ani ve zbožnosti od mravu předků svých se odlišovati, do chrámu Páně, kdež vdp hrabě d'Orsay udělil přítomným sv. požehnání, a po něm zapěl lid starobylý chorál: „Gospodi, pomiluj ny“. Nejedni zpěváci sotva kdy opravdivěji a vroucněji péli hymny Bohu, než velebný onen chorál, jedinou to památku z bohoslužby Cyrillo-Methodějské zachovanou. — —

Po pobožnosti ukončeno „honění krále“: Na předu vlál prápor, uprostřed jel koňmo mladistvý král Julek, veden jsa na pentlích dvěma hochy, v řadě před králem prosebník, recituje: „máme krále chudobného, ale velmi poctivého, — dejte, matko, klobásu, co se jí devětkrát opásu a po desáté svého vraného koníčka podepřu“; voj končil vajčář s rozcuchaným vousem, obrějlen a začerněn, dřevěnou šavlí laškuje.

Ještě jsme přemýšleli o záhadném původu obyčeje tohoto, a dohadovali se smyslu slov říkaných, a již rozvinoval se před očima našima nový obraz, koruna to celého průvodu, totiž hanácká svatba se vším leskem a slávou. Mimo uvedená již spřežení s nevěstou a družkami zvláště poutal pozornosť vůz s ohromným koláčem, na kterém čněl celý les těstových stromků a květů řetězy hrozinkovými a perníkovými opletený, mezi nimi, pak nejvýše figura, představující hanáčku v pentliku; neméně zajímal vůz, na němž čtveračivé tetičky vyzdobenými peřinami nevěstinými potřásaly. Ba ani pátého kola u vozu nescházelo, na němž popředně dětem radosť působil nesmírnou svým zběsilým rejem vycpaný tanečník s babou. Připojiti ještě třeba, že ženichovi bylo nevěstu napřed draze si vykoupiti, neboť ženy „zalikovaly“

cestu průvodu svatebnímu květovaným „lipštíkem“. —

Celý průvod konal ještě objížďku kolem náměstí, kdežto členové spolku se shromáždili uprostřed náměstí, aby si prohlédli výstavu, jež pod širým nebem rozložena byla. Zvláštní zmínky zasluhuje sbírka starožitností, již pp. učitelé z nálezův okolních nastřádali: popelnice, lebky a kosti zvířat nákolních, kamenné nástroje, střepiny různými ornamenty ozdobené dosvědčují, že Němčice jsou osadou též archaeologicky zajímavou, a že od pravěku jsou kolébkou slovanskou. Kéž dotyční páni laskavě přivtěli své sbírky soukromé vlast. muzeji olomuckému, aby tím rychleji mohutnělo a bohatším zdrojem studia vědeckého se stalo! — Divkám našim skýtalo zase utěšený pohled národní vyšívání, jež nejen svou bohatostí a množstvím, nýbrž i vkusem ornamentálním vynikalo. Týž vkus něžný postřehli jsme též na náčiní domácím, opodál postaveném, jmenovitě na talířích, miskách, džbáncích, any ozdoby malebné a pravidelné prozrazovaly. Jednotlivci vystavili cenné kusy nábytku domácího, starobylého, jiní nástroje zámečnické, kovářské atd. Slavná obec propůjčila ku výstavě svůj archiv, obsahující mnohé vzácné listiny až z 15. století; občané někteří přidali knihy a spisy starožitné, až 300 let staré.

Však nesmíme zapomenouti ani na kuchyni starohanáckou, jež nesčetné druhy jídel nám neznámých vykazovala. Přestaneme tuto na pouhých názvech. Poznali jsme: trdelníky na rožni a v peci pečené, vysmažované, režňáky, vdolky, hrušáky, trnčáky, ptáčky, psíčky, makovníky, brejle, beneše, jidáše, strači hnízda, věnečky, houbky, růže, kraple, panáky, boží milosti.

Neméně zajímavou a originelní byla jiná část této ethnografické výstavy: Seděly tu babičky, a malovaly dovedně vajíčka velikonoční; tam opět vyšívaly děvy hanácké samorostlé ornamenty a vzory národní na prádle, na šatech; opodál rozvinula se celá přástva při kolovratu i na vřetenu; ba nescházelo tam ani stařenky, prostonárodnípověsti a pohádky vykládající.

V dáli ozval se zpěv: přicházeliť ženci se srpy, hráběmi, hrabicemi a povřísly kvítím ozdobenými, a kráčeli s tlumočníkem, majícím věnec z obilných klasů na hlavě, ku hospodářům s pozdravem tímto: „Dobrý večer, hospodáři, vinšujeme vám, tento věneček zelený přinášíme vám; vy ho z lásky přijměte a za nás se nestyďte, dá vám Pánbůh požehnání na každém místě“. Ostatního blahopřání a zpěvů, jakož i obřadů svatebních nelze pro krátkosť místa uvésti: budou zajisté brzy na svém místě v plném znění uveřejněny.

Tu bohužel déšť přerušil na krátko schůzi. Neradi odcházeli jsme s divadla, kde každému tak volno bylo; — však po půl hodince ustal déšť a ve schůzi pokračováno. Vdp. děkan Kašpar přednášel o geologických poměrech země moravské za pravěku, oživuje poutavou přednášku svou příklady a ukázkami zkamenělin z různých dob země naší pocházejících. — Následovati měly ještě dvě přednášky: O ceně národního vyšívání a o potřebě studia archaeologického, však neuprosný déšť znovu s oblohy sypati se počal. Okamžiku posledního ještě použil p. říšský poslanec Ignát Wurm, žehnaje slovy vroucího nadšení snaze občanů němčických na poli vědy, národnosti a víry, a vyprošuje pro snahu tu přímluvu sv. Cyrilla a Methoděje, zvěstovatelů pravdy a práce slovanské. S těžkým srdcem opouštěli účastníci slavnosti místo výstavní.

Tak skončena schůze, jíž podobné bychom marně mezi slavnostmi moderními hledali. Kéž jen za vzor slavnosti si ji obere omladina naše! Vždyť věru svrchovaný již jest čas, abychom se vymanili z jařma cizáctví a vrátili se ku mravům krásným předků svých, abychom kdysi nelitovali toho, že jsme tohoto vzácného odkazu otců svých zanedbali a jím povrhovali, stírajíce se sebe zvláštní národní ráz, a samovolně vrhajíce se v to beztvárné západní, neslovanské moře, které již tolik větví slovanských pohltilo. —

Koncem srpna súčastnil se kustos muzea našeho a redaktor časopisu tohoto, dr. Wankel na vlastní útraty kongresu archaeologického v Norimberce, o němž svým časem v časopise tomto podána bude zpráva podrobná.

Návštěva muzea našeho za posledního čtvrtletí byla nad míru hojná. Přede všemi jinými zaznamenáváme, že dne 10. a 11. září poctil sbírky naše návštěvou svou slovutný praesident c. k. komise pro zachování památek uměleckých, Jeho Excellence pan baron Jos. Alex. Helfert; můžeme věru s hrdostí a uspokojením tuto vznešenou návštěvu vynikajícího odborníka na poli archaeologickém, jakožto okamžik v klidném životě muzea našeho přímo epochální zaznamenati, ježto se tím dosavádní snaze naší dostalo plného uznání se strany, k posouzení takovému v Rakousku nejpovolanější.

Ještě odpoledne v den svého příchodu prohledl si J. Exc., veden jsa c. k. konservatorem a staveb. radou p. Merettou, jakož i říšským poslancem P. Ig. Wurmem, obnovený dóm olomucký, jehož obnovu J. Exc. znalecky posoudil a velmi pochvalně o ní se vyslovil; pak prohledl byzantská okna bývalého hradu knížecího,

o nichž svůj upřímný obdiv vyslovil, zároveň ale i politování, že umístěna jsou na místě tak málo přístupném, a pronesl přání, aby jim při obnově dotyčné části dómu věnována byla péče a opatrnosť co největší.

Dopoledne druhého dne věnováno prohlídce sbírek muzea našeho. J. Excellence ohlednuv za přítomnosti četně shromážděného výboru muzejního bohaté oddělení přírodovědecké sestávající ze sbírky zoologické, mineralogické a palaeontologické, jichž se muzeu našemu dostalo darem od vdp. děk. R. Kašpara, obrátil se ku oddělení anthropologickému a ethnografickému, z něhož jej obzvláště paleolithické nálezy z Předmostí a z nákolí olomuckého zajímaly; vznešený host náš nemohl se též dosti nadiviti bohaté sbírce nádherných výšivek lidu moravského a slovenského, vysloviv při tom jen politování, že nedostatek místa nedovoluje, tyto pro vědu a umění tak důležité předměty tak rozestaviti, jak toho pro svou krásu zasluhují; obzvláště zaznamenati sluší, že J. Exc. nejenom sbírání a hromadění praehistorických věcí, ale i tu tendenci pochválil, lid v tomto směru vzdělávati a poučovati, jak si to muzeum naše za účel vytklo, kterýžto účel v celém uspořádaní muzea a vůbec v celé činnosti spolku muzejního se jeví.

Téhož dne odpoledne podniknut byl z muzea malý výlet do Charvát asi hodinu vzdálených, kterážto osada je tím pamětihodna, že v praehistorických vrstvách půdy své jeví obraz nerušeného postupu kulturního od nejstarších dob se všemi přechody z doby neolithické do doby kovů, v které zastoupena doba měděná, perioda halštatská, latènská, starší i mladší železná, až do samého středověku. Kostel tamější stojí na mohyle, z níž každým rýpnutím rýče střepiny praehistorických nádob dobyti lze. Na severovýchodním konci je hlinník, ve kterém objeveny byly ustríny čili jámy žarovišť různých podob, a v nichž nalezeny mimo popel, kosti zvířecí a lidské a četné střepiny též celé nádoby s věcmi bronzovými a železnými, ano porůznu i zlatými. Za přítomnosti J. Excellence vyhrabány byly z takových jam kusé i celé nádoby, bronzové peníze kroužkové a kosti z koně, skotu a jelena. V zahradě p. Mrázkově tamže prohledl si bar. Helfert značný Kjökkenmöddinger, hromadu to lastur, jenž na místě mořských konchylií sestává z tisícův a tisíců lastur druhu unio batavus, promíchaných —jako Kjökkenmöddingry u baltského moře a v Americe — střepinami nádob, přesleny, polámanými nástroji kamennými a kostmi zvířecími. Pahrbek tento je první na Moravě objevený Kjökkenmöddinger z lastur sladkovodních sestávající. Ani lochy, tato praehistorická obydlí, v Charvátech nescházejí, jeť jimi jílovitá půda pod dědinou veskrze proryta; a v nížinách jihovýchodní strany v obvodu zavodňovacím Moravy nacházejí se tu i stopy staveb nákolních, neboť opětovně vytaženy tam byly ze země zuhelnatělé koly se spracovanými kostmi jeleními, střepinami a kamennými nástroji. Na jednom poli na straně severozáp. od dědiny nalezeny byly pěkné věci z doby la-tènské, zejmena železný meč s bronzovou pochvou, s pěknou bronzovou ozdobou závěsní a bronzové náramky hrbolovité, prozrazující přechod z doby halštatské do la-tènské, kromě mnohých střepin typu lužického a nádob na kruhu hrnčířském robených s charakteristickým ornamentem vlnitým, jenž se Slovanům připisuje. Všecky věci tyto ležely v souvislé vrstvě a uloženy tu byly nepochybně krátce po sobě. J. Excellence měl zde příležitosť seznati, jak horlivě se obyvatelstvo tamější o praehistorické nálezy zajímá, a pronesl se o tom též velmi pochvalně, zejmena o činnosti nadučitele charvátského p. Fr. Buriánka, učitele p. Pechy z Kožušan a poštmistra p. Chýly a pronesl přání, aby všichni učitelé venkovští stejnou horlivosti tyto doklady pravěké historie sbírali, které, jsouce majetkem zemským, ve vlasten. muzeu našem ukládati by se měly, aby zemi zachovány byly.

Třetího dne (12. září) podniknut byl výlet do Předmostí, kdež, jak známo, v zahradě p. Chromečkově v hlinníku objevena byla kulturní vrstva z nejstarší doby lidského obývání na Moravě; nalezenat ve vrstvě té hojnosť praehistorických památek, zejmena hojnosť nástrojů koštěných a kamenných, které nezvratně dokazují současnosť člověka s mamutem, nosorožcem, medvědem jeskynním, lvem, sobem, pravěkým koněm, vlkem, turem a mnohými jinými zvířaty doby diluvialní. S pomocí několika dělníků bylo za přítomnosti J. Excellence na několika místech kopáno a k nemalé radosti jeho bylo z vrstvy kulturní vytaženo několik kostí mamutích, zubů, nástrojů pazourkových a nožů, z nichž slovutný host náš některé vlastnoručně z hlíny vybral. J. Excellence uznamenal důležitosť tohoto místa, jemuž co do rozsáhlosti a bohatosti nálezů téměř po celé Evropě žádné naleziště se nevyrovná a uložil kustodovi muzea našeho dru. Wanklovi — jakožto konservátoru c. k. komise pro zachování památek, — zaříditi čeho třeba, aby nikdo nepovolaný tam nekopal bez dovolení, jak majitele tak úřadu kompetentního.

Odpoledne téhož dne rozloučil se s námi J. Excellence, slíbiv ku prosbě naší, aby muzeum naše opět brzy poctil, že tak učiní, a vysloviv při tom naději, uviděti muzeum již ve vlastním domě muzejním.

Kromě této vzácné návštěvy, zmíniti se sluší ještě o návštěvě prof. univ. Aurela z Töröku, ředitele anthropologického muzea v Budapešti, který se vyslovil o muzeu našem nad míru lichotivě ve svém „pozdravu vlastencům moravským“, z kterehožto otevřeného listu — jakožto nestranného úsudku učence maďarského — tento výňatek uvádíme, podotýkajíce, že list tento v úplném znění otisknut byl v časopise „Olmützer Zeitung“ ze dne 10. srp. 1887.: „Již dávno toužil jsem, ohlédnouti si praehistorické sbírky dra. Wankla, které v učeném světě pověsti tak chvalné požívají. Jakkoli jsem byl literárními zprávami na znamenité archaeologické nálezy moravské připraven, pročež jsem také s dychtivostí nemalou do „národního muzea“ v Olomouci vkročil: toť jest mi přece vyznati, že tím, co jsem viděl, moje očekávaní daleko bylo předstiženo. Tvrdím, že Morava má nyní, třebas ne právě velikou, ale pro pradějiny její tak drahocennou a poučnou sbírku praehistorickou, jaké nalezti možno jenom v největších muzejích Evropy. — — — Jakkoli nejsem synem Moravy, toť ve mně prohlídka památek z pravěkých dob Moravy vzbudila přece veliké nadšení a také tužby národnostní, totiž touhu po smíření, dorozumění a vzájemné podpoře ve mnohých společných zájmech, které nám národům různého jazyka ukládá prospěch všeobecné kultury člověčenstva. Posýlám proto vlasteneckým, vzdělaným synům a dcerám Moravským srdečný pozdrav, volaje jim z upřímného srdce: „Na zdar Slovanům!“

V Olomouci, 1. srpna 1887.

Dr. Aurel z Töröku,
prof. anthropologie v Budapešti.

Dále poctěno bylo muzeum naše návštěvou paní lanthraběnky Terézy z Fürstenberku, která důkladně jsouc obeznalá ve vědách přírodních, zejmena v palaeontologii, archaeologii a dotyčné literatuře, po zásluze ocenila sbírky muzejní; dále navštívili muzeum naše moravský zemský archivář p. V Brandl, dr. Mieczysław Jan Bierzyński, advokát v Kelči v ruském Polsku; Václ. Šulc, kustos česk. muzea v Praze; dr. Katholický z Brna; vdp. kanovník Hanel z Olomouce; prof. Frant Bartoš z Brna; baron Vlad. a Otakar Pražák; dr. Jar. Čelakovský z Prahy; p. Alwin Langenhan, kustos ze Vratislavi; p. Heyduk filolog z Oděsy a mnozí jiní. —

Sbírky vlast. spolku muzejního.

Od posledního výkazu rozmnoženy jsou sbírky muzejního spolku následovně:

Památky pravěké darovali: Vel. p. Frant. Gregárek, kooperator v Hrozné Lhotě, bronzovou jehlici nalezenou v Blatci; vel. p. F. Přikryl, kooper. v Soběchlebech, prokopal na útraty hraběnky Thun-Hohensteinové na panství Kvasickém na „Tabarkách“ několik hrobů s kostrami ve prospěch našeho muzea, nalezené předměty pak, mezi nimi pěkné stříbrné náušnice jakož i jednu zlatou jemné práce, pak dřevěnou nádobu železem pobitou a mnohé jiné předměty praehistorické odevzdal našemu muzeu. Stříbrný šperk, pak více bronzových kroužků a kamenný mlat je prozatím uschován u pí. hraběnky, kteráž tyto předměty také muzeu našemu slíbila. P. Fr Heidenreich, účetní záložny v Určicích, slíbil mnoho vzácných předmětů, zejmena kamenné mlaty, nože, sekyrky, popelnice, pak velmi zajímavou kamennou formu na lití pravěkých mincí, t. zv. duhových misek; forma ta je tím důležitější, protože prý tam před lety vskutku nalezeny byly zlaté duhové mističky. Vel. p. Vepřek, kooper. v Kokorách, daroval malou pánvičku s pyskem pro nalévání roztaveného kovu do formy; pánvička je dosud truskou jakéhosi kovu obalena. P. Jos. Sytko, c. k. okr. školdozorce v Olomouci, daroval krásný mlat kamenný, nalezený v okolí Přerova. P. Sigm. May, nájemce velkostatku v Náměšti u Olom., daroval prostřednictvím p. V. Houdka, c. k. okr. komisaře, železný meč s částmi železné pochvy a jiné zajímavé předměty železné z doby la-tènské, vyorané u Náměště. Sl. V. Baldessariova, učitelka v Kroměříži, darovala velmi vzácnou měděnou sekerku plochou, nalezenou v Plumlově, kdež učiněn hromadný nález, asi ze 16 kusů záležející. Zásluhou pí. M. Pospíšilové dostalo se muzeu kamenné kladívko z Těšetic darem p. A. Halouzky, učitele v Těšeticích, pak mamutí zub, na němž lpí kus uhlí, nalezený ve Bzenci, darem vel. p J. Pospíšila, arcikněze ve Bzenci.

Památky středověké: Sl. K. Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích u Olom., darovala starobylé kachle s ornamenty národními a nádobu s dvanácti ouškami pocházející asi ze XII.—XIII. stol.

Novější předměty: Vel. p. Frant. Malota, farář v Bílovicích, daroval handžár s koštěnou rukojetí a skleněný broušený kalich vzácné práce; vel. p. Fr. Gregárek, koop. ve Hr. Lhotě, daroval starý obraz; p. Jos. Sytko, c. k. okr.

školdozorce v Olom., tabatěrku ze želvoviny, přes 100 let starou, zlatem vykládanou; p. Z. Baumann v Olomouci, starý obraz.

Sbírka mincí rozmnožena těmito dary: Pan okresní školdozorce J. Sýtko v Olomouci dar. několik mincí stříbrných; p. Chyla z Charvát 10 mincí měděných a stříbrných; p. Jos. Kučera, mistr zednický z Rudslavic, 34 stříbrných mincí; p. Klement, účetní v Olomouci, 21 mincí měděných; p. Zapletal Frt., stud., 1 minci cís. Františka II; p. Stratil Jan, stud., 1 minci měděnou; p. Schreiber Ed., stud, 7 mincí měděných; p. Ullman Alois, stud., 7 mincí měděných; p. Ed. Peck, učitel ve Vyzovicích zaslal z nálezu mincí ve Vyzovicích 37 mincí stříbrných; p. uč. Pecha v Kožušanech, několik mincí stříbrných.

Přírodniny darovali: p. Rud. Kubíček, c. k. okr. sudí v Mor. Ostravě, několik vzácných nerostů; p. Fr. Zavřel, učitel v Třebíči, moldavit, na Moravě nalezený; p. J. Spöttl, malíř, krystal leštěnce antimonového z Japonska.

Sbírky nár. vyšívání opětně rozmnoženy byly o mnoho vzácných předmětů: Vel. p. Jan Vyhlídal, kooper. v Dobromělicích, daroval celou sbírku krásného vyšívání slováckého v ceně 100 zl, které nově vyšívati dal; sbírka tato vyniká krásou vzorků i barev nad jiné vyšívání národní. P. Fl. Straka, právník v Určicích, úvodnici hanáckou; p. Frant. Vaňka, starosta v Určicích, 6 límců hanáckých; pí. B. Vaňková, kordulku hanáckou; mimo to dostalo se muzeu z Určic ještě 9 vyšívaných límců; sl. K. Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích, dar. několik kusů vyšívání hanáckého; sl. H. Minaříkova, hospodyně na faře v Němčicích, velmi vzácné staré plachty vyšívané.

Knihovně muzejní dostalo se za posledního čtvrtletí těchto darů: Dp. P. Eduard Buchlovský, farář v Horce, daroval: Annotationes Edovardi Leei in annotationes novi testamenti Desiderii Erasmi an. 1520. K tomu přivázáno: Epistola apologetica Joannis Reuschii Fontani in Lypsiomastigas. Ejusdem ægloga in Eduardum Leeum Erasmi Calumniatorē. V Basileji, 1520. Dp. Aug. Kubes, theolog. Ord. cap. v Brně: Velmi vzácný zlomek, jejž r. 1885. p. Aug. Kubes odloupl z desek nějakého foliantu kapucínské knihovny Brněnské a zaslav jej ku prozkoumání slov. prof. dru. J. Gebauerovi, na to pak zároveň s výsledkem zkoumání p. Jos. Truhlářem provedeného, uveřejněným v Listech filologických na r. 1886. našemu Muzeu daroval. Dle domnění p. Jos. Truhláře je to nový zlomek staročes. zpracování t. zv. Růžové zahrady a patrně zlomek nejstaršího známého zpracování, dle písma i jazyka asi z let 1350. 1370. — Je to velmi cenný dar, který našemu Muzeu ku ozdobě slouží a vyslovujeme zde dárci vřelé díky. — Ant. Vaněk, stud.: Gallerie aneb Vyobrazenosť nejslovutnějších a neiznamenitějších osob země české spolu s vypsáním důležitých, zvláštních pamětných věcí, jenž se v Čechách za časů starobylých tak i pozdějších sběhly v německém jazyku od Josefa Šiffnera, přeložil Jan Rulík. V Praze 1803—1804. — Novotný Josef, stud.: První ročník „Světozora“. Nejlacinější spis obrázkový k rozšíření užitečných známostí pro Čechy, Moravany a Slováky. Za redakce Pavla J. Šafaříka. V Praze 1834.—P. M. Béňa, učitel v Súchově: stará listina prodejní z r. 1777.— P. Frt. Skalík, abiturient v Olomouci: Opera Horatii Flacci. Lipsiæ 1563.—P. Podloucký, kancelista v Olomouci: Orationum quæ argentinensi academia, exercitii gratia scriptæ et recitatæ ab illustr. generos. nobil. et aliis . . . . a Melchiore Junio, Witenbergen 1611. — Vdp. P. Kašpar: Das Kaiserthum Österreich. 3 svazky.—Veldp. hrabě D'Orsay: Der Mensch und sein Ursprung, Schatten und sein Alter von Dr. B. Flutz.—P. Ed. Peck, učitel ve Vyzovicích: 13 patentů císařovny Marie Terezie a Moravského gubernia. — Pí. Vlasta Havelková: M. J. A. E. Schmidt: Deutsch-griechisches Handwörterbuch. Leipzig, 1850; Historia o těžkých protivenstvích církve české. 1756; Latinsko-maďarsko-německo-český slovník. — P. Vojtěch Kotsmích, c. k. ředitel slovan. gymn. v Olomouci, daroval gymnazialní programy od roku 1868. až do roku 1887.

Všem ctěným dárcům buďtež vzdány srdečné díky.

Členstvo vlast. muzejního spolku.

Výkaz XIV

P. Bayer Tom., zám. kaplan v Hor. Moštěnicích, p. Benýšek Ant., bohoslovec v Olomouci;

p. Chytil Jos., bohosl. v Olomouci;

p. Ječmínek Al., bohosl. v Olomouci;

p. Kadlíček, bohosl. v Olomouci, p. Kanitz, dr. ve Vídni, p. Krejčiřík J., učitel v Uher. Ostroze, p. Kubíček Meth., bohosl., p. Kunz Sylvestr, bohosl., oba v Olomouci;

p. Malota Fr., bohosl. v Olomouci, p. Mareš Fr., prof. v Brně, p. Matulík Fr., bohosl. v Olomouci;

p. Náprstek V. v Praze, p. Nejezchleba Frant., bohosl., p. Nemerad Al., bohosl., oba v Olomouci, p. Noháček L., učitel v Oslavanech, p. Novák Kristián, bohosl. v Olomouci;

p. Odstrčil Fr., bohosl. v Olomouci;

p. Pleva J., bohosl. v Olomouci, p. Polívka E., učitel v Mor. Ostravě, p. Pražák Otakar, dr. baron, advokát v Brně, p. Pražák Vladim., baron, c. k. okr. hejtman v Lanškrouně, pí. Preissová Gabr., spisovatelka v Hodoníně;

p. Richtr H., adv. koncip., p. Riml Raf., bohosl., oba v Olomouci, sl. Rokozsova M., učitelka v Plzni;

p. Řezníček, bohosl. v Olomouci;

p. Schimko J., učitel v Kobelnicích, p. Sládeček Al., bohosl. v Olomouci;

p. Šimko Mil, dr., pravotár v Klohovci v Uhrách, p. Špaček Fr., bohosl. v Olomouci, p. Šula J., architekt v Praze, sl. Šulcova E., učitelka na Mělníce;

p. Táborský A., adv. konc., p. Tesárek Kar., bohosl., p. Tesařík Štěp., bohosl., p. Tiegl K., rytíř z Lindenkronu, inženýr, p. Tuček Arn., bohosl., všichni v Olomouci;

p. Valouch Jindř., bohosl. v Olomouci, p. Veselský J., dr., pravotár v Trnavě v Uhrách, p. Vrbík K., lahůdkář v Praze;

p. Zaymus G., prof. v Lovči v Uhrách, p. Zaymus K., ev. farář v Bystřici u Žiliny v Uhrách, p. Zvoníček Fr., bohosl. v Olomouci.

Dary peněžité.

J. Urozenosť pí. hraběnka T. Fürstenbergova, dvorní dáma J. V., zaklád. člen, darovala roční příspěvek 5 zlat.; p. Štoček, bohosl. v Olomouci, 1 zl.; p. Rosa, stavitel v Holešově, 4 zl.; sl. záložna ve Vyškově 10 zlat.; p. V. Richlý, velkostatkář a poslanec, člen zaklád., na zámku Mířešovském v Čechách, daroval 5 zl. (v předešlém čísle chybně uvedeno: p. Rychlý v Kutné Hoře, dar. 5 zl.) — Všem těmto šlechetným dárcům vzdává výbor muzejní srdečné díky.

Na provolání naše v čísle XIII. tohoto časopisu uveřejněné zaslány nám byly dosud odpovědi z těchto stran: p. Karel Smekal, říd. učitel v Konici, zodpověděl většinu otázek našich stran Konice; p. prof. Klvaňa v Uh. Hradišti zaslal seznam jmen tratí jihových. Moravy, důležitých ve směru archaeologickém; p. Fr. Myklík ve Bzenci zaslal podrobnou mapku svých nálezů pravěkých v celém okolí Bzence; podporu nejúčinnější však myšlénce naší věnoval a srdečný dík náš zasloužil si p. M. Béňa, učitel v Súchově, zodpovídav jednak důkladně veškery otázky „Provolání“ našeho stran Súchova, jednak zasýlaje neunavně výsledky zkoumání svého (často plány i mapkami opatřené) po celém okolí Súchovském, na památná místa přebohatém a dosud téměř nadobro neznámém. Kéž by se našlo více tak horlivých badatelů v oboru vlastenské topografie; pak bychom za krátko mohli světu podati velkolepý místopis vlasti naší jakožto ovoce pilné práce všeho vzdělaného obecenstva na Moravě!

Výbor nížepsaný sděluje, že pokladník spolkový, pan dr. Frant. Pokorný, povinnostmi svého lékařského povolání jsa nucen se rozhodl, úřadu pokladníka muzejního spolku se vzdáti; za pokladníka zvolen prozatímně člen výboru p. E. Bufka, jemuž pokladna i knihy řádně odevzdány byly. Výbor prosí však, aby příspěvky peněžné vzhledem k mimoměstskému domicilu prozatímního pokladníka zasýlány byly veledůst p. děkanovi Rudolfu Kašparovi pod adresou: *Vlastenecký spolek muzejní v Olomouci, Blažejské náměstí, čís. 5., I. patro.* Příspěvek členů řádných je ročně 1 zl., členů zakládajících jednou pro vždy nejméně 25 zl.

Za té příležitosti dovoluje si výbor bývalému pokladníku p. dru. Pokornému za jeho poctivou a nezištnou správu pokladny spolkové vysloviti své díky.

Výbor vlast. sp. muz. v Olomouci.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: J. Spöttl: Měděná sekyra nalezená na Moravě. (Se 3 obr.) — Vlasta Havelková: Stehové kvítky. (S 1 obr.) - V. Houdek: O staroslovanských hradech. (S 1 obr.) (Pokračování.) — J. Vyhlídal: Příspěvek ku poznání kroje a vyšívání slovácského. — Dopisy: Z Určic od F. Heidenreicha. — Z Kroměříže od K. Biefela. — Z Vyzovic od Ed Pecka — Drobné zprávy: V. H. Nález mincí u Rakvic na Moravě (Dokončení.) — Vl. Havelková: Výstava lidových výšivek slovenských v Turč. Sv. Martině. — V. H.: Jednočetná místní jména moravská na -ice. — Jan Novotný: K výkladu jména „Náklo“. — Dodatky a opravy. — Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor Dr. Jindřich Wankel. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5 v Olomouci

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 16. Vydáno v lednu r. 1888.

Praehistorické památky.

Píše **Lucie Bakešova.**

II. Slovanské poustevny a kláštery, t. zv. meteory.

Již v minulém století upozornil slovutný dějepisec Schlötzer, že historikové sledujíce děje člověčenstva směrem od západu k východu, pravdy se dopíditi nikdy nemohou, protože děje ty ubíraly se směrem od východu k západu.

Východ do sloupské jeskyně

Co o dějích lidstva vůbec platí, to platí zvlášť o poustevnících a mniších, jejichžto vznik a původní působení v našich krajích moravských vyskoumati ukládá nám vlastivěda. Ča opis náš vytkl si za účel pěstovati vědu tuto všestranně a jelikož má otčina oplývá posvátnými místy, k nimž přečasto vížou se upomínky na poustevníky a mnichy, což všechno dosud temno a plno záhad, jest mojí touhou přispěti k objasnění této záhadné temnoty.

Směrem od východu k západu tedy jest nám hledati děje poustevníkův a mnichův, a tak zajisté nechybám, promluvím-li na prvém místě

o poustevnách a klášteřích v Azii a v Řecku. Tam v ňadrech skal bývaly poustevny, z nichž časem kláštery se vyvinovaly, když poustevníci-mniši ve sbory se sestupovali. Na vyšší Salamarii (staré Peneios) u thessalského města Trikky (staré Trikkala), taktéž u města Kalabaky (staré Aiginion), na vysokých skalách i v nitru jejich jsou chudičké, skoro opuštěné, rozbořené kláštery a ty jmenují se meteory. Jméno meteor jest řecké adjectivum „meteoros“ a znamená „vysoce vznešený.“

Časem poustevny přeměňovaly se v kláštery, o čemž svědčí listina z I. polovice 16. století datovaná. Nazývá první obyvatele jeskyň thessalských poustevníky, kteří později sestoupivše se ve sbory budovali monastýry či kláštery ve skalách i na nich. Vyjímáme z ní: Roku 1356. rozbořen byl klášter na vysoké hoře Athos zbojníky, a mniši vyhnáni. Dva z nich přišli až do hor thessalských a Kyr Athanasios usadil se na kolmé úzké skalině. Stylos (sloup) zvané, v níž v peščeře poustku si zřídil a po čase na sloupě kapličku vystavěl; z této vzrostl klášter „Meteoron“. Přístup do meteora toho pouze prý byl možný v koši k silnému provazu připevněném; vzdušná ta cesta trvá asi 5 minut.

V azijském Turecku jsou na skalách i uvnitř meteory a posud v nich bydlí poustevníci-mniši chudičtí, živící se z dárkův obyvatelů dobročinných. V pohoří Kapadokie, Lykaonie, Frygie a jinde jsou též meteory tak ukryty ve skalách, že sotva nalezti je může oko cestovatelovo. U jezera Akžherského na sloupovité skalině, pod níž valí se řeka, jest zbořený starý klášter, k němuž podskalními pouze chodbami vniknouti možno. V Syrii taktéž jsou jeskyně ve skalách, buď přirozené neb uměle v kameně vytesané, v nichž nalezeny stopy bohoslužby prastaré. —

Čtouc o meteorech azijských, vzpomněla jsem zajímavé přednášky prof. Antoniviče z Kyjeva, kterouž měl v Oděse při kongresu archeologickém. Přednášel o meteorech-klášteřích v Rusku. Mluvě o peščerách na břehu Dněstra se stanoviska archeologického i náboženského, upoutal pozornosť mou zvláště zprávou o starém, rozbořeném meteoru ve vysokém útesu skalním blíže vsi Bakoty, v němž dle dějepisných zpráv „bydleli dávno před 14. stoletím poustevníci-černci“ čili černí mniši (monachi nigri.) Nyní monastýr ten pust, rozbořen a pouze dřevěné zbytky trámoví a desek blízko stropu se nacházející, poukazují k tomu, že zde poustevníci-mniši kdysi bydleli, stěny a strop kamenný dřevem obíjejíce. Lid nazývá posud rozrušený klášter ten „Monastyrysko“.

Po přednášce prof. Antoniviče myslím, že záhadné dosud dřevěné zbytky ve slujích na Moravě, zvláště v peščerách Sloupských přestávají býti hádankou. Domnívám se, že ono trámoví, o němž Nagel se zmiňuje,[1]) ve slujích Sloupských bylo zbytkem dřevěného obvdlí černců čili poustevníků-mnichů, za dávných věků zde bydlivších. Ve všech skoro podskalních chodbách viděli staří lidé i slyšeli od svých dědův a pradědů, že byly zbytky trámu a desek. A ještě žijí lidé, kteří se dovedou upamatovati na trámoví v nízké chodbě kostí (Knochenstrecke) i tam, kde snižuje se chodba až na 4 metry.

Dle pověsti bylo lze spatřiti takové trámy též ve Výpustku a Býčí skále ještě za pozdní doby dějepisné, a všimneme-li si pověstí o jeskyni

[1]) Rukopis z r. 1745. v cis. dvorní knihovně ve Vídni.

„Kostelíku“ u Býčí skály, v němž kdysi prý bydlel poustevník, a o jeskyňce nad Býčí skálou, kde poustka byla obývána poustevníkem[2]), tu namane se nám myšlénka, že snad i jméno Výpustek ve spojení je s poustkou a poustevníky.

Mezi Sloupskými peščerami je též jedna jeskyňka, již zovou obyvatelé „Poustevna“. Zajisté beze všech důvodův sluj tu nepojmenoval lid „Poustevnou“, a že památka na poustevníky ne bez příčiny se zachovala, jest na bíle dni. Ještě roku 1729., když hraběnka Karolina z Rogendorfů dala vystavěti ve Sloupě dřevěnou kapličku, kamž zázračný obraz Panny Marie od Minoritů z Brna přinešený uschován byl, uloženo dvěma poustevníkům obraz a kapličku střežiti a posud marianský ška-

Církev sv. Jana Křtitele u vesnice Ljadavy na Rusi.

pulíř na věčnou paměť založený, ošetřují dva kostelníci, jimž lid říká — poustevníci.

Také záhadný nález agnusky drem. Křížem ve Sloupské jeskyni učiněný nabývá jasnosti domněnkou, že mniši snad již v 9.—10. století peščery sloupské obývali a polámaný obrázek tu pohodili, který pak sta a sta let pod travertinou uschován byv, dáti nám má nyní svědectví o dávné minulosti sluje a jejích obyvatelích. Pan dr Kříž nalezl agnusku r. 1881. pod 10 centim. silnou vrstvou krapníkovou (travertinou); nález ten přiveden byl tehdy ve spojení se založením poutnického místa Sloupu, což stalo se r. 1728., — tedy před 153 lety. Kdyby výpočet p. dra. Kříže byl správným, tu by za několik set let jeskyně veškeré krapníkem vy-

[2]) Hertot: Tartaro-mastix Moraviae.

plněny byly a nadobro by vymizely.[3]) I prosím pány badatele, aby můj náhled o černcích a klášteru mnišském ve Sloupu nenechali nepovšimnutým.

Blansko vůbec ověnčeno jest samými posvátnými místy a středem jejich jest světoznámý Sloup, jenž jméno své obdržel od vysoké ohromné skaliny, která má tvar obrovského sloupu, od lidu nyní „Hřebenáčem“ zvaného. (Obr. na str 133.) Také „skálou Šimona Stylita“ zovou lidé sloupovitý útes, na jehož temeni stojí posud pilíř, kdysi sochu tohoto svatého nesoucí. Tu opět přemýšleti nám jest, jak k nám na Moravu do Sloupu na Hřebenáč přišla socha onoho svatého a kdo pojmenoval skalnatý útes „skálou Šimona Stylita“. Maně vracejí se myšlénky k oné skalině „Stylos“ v Thessalii, v níž Kyr Athanasios poustevnu měl, ze které časem vzrostl klášter Meteoron. Toto uvážíce, domnívati se zajisté můžeme, že z poustevny sloupské znenáhla povstal peščerní monastýr t. j. meteoron, a časem poutnické místo.

Domněnka má nabývá váhy, pohlédneme li na podivuhodný věnec posvátných míst kolem Sloupu. V první řadě jsou to poutnické Křtiny, o nichž píše Hertot, že leží v „údolí křtu“, kde dle pověsti hromadné pokřtění pohanův vykonáno bylo. Pak je zde Lipůvka s kaplí sv. Kli menta vystavenou na pohřebišti pohanském. Bořitov s lochy a starodávným, podivným obrazem.[4]) Starý kostelíček „Sv. Kateřina“, o němž jde pověst, že sv. Cyril a Metud v něm kázali. Samo Blansko mělo prý v místech nynějšího zámku ženský klášter. V líbezném údolí Punkvy poskytovaly prý jeskyně ukryté ve příkrých skalách poustevníkům též útulku, a viděla jsem sama dřevěný, červeně natřený kříž u vchodu do sluje vysoko ležící, jejž tam zbožný náš lid na památku někdejšího tam obývání poustevníka stavěl, a snad posud zvyk ten se zachovává. —

A nyní vrátíme se opět k přednášce prof. Antoniviče, jenž vyprávěl nám o druhém, neméně zajímavém podněstranském meteoru, církvi čili církvi[5]) sv. Jana Křtitele, ležící v pohoří blíže dědiny Ljadavy. Jak sama církev, tak i cely, chodby, komůrky uvnitř skal vytesány jsou, a poskytují velmi pěkný pohled (vyobr. na str. 135.).

O skalních peščerách přirozených na břehu Dněstra podal Antonovič mnohé zajímavé zprávy, z nichž některé chci uvésti. Peščera u Něčina, jejíž vchod prý jest pohodlný, kdežto u ostatních je velmi nízký a úzký, vede do velkého skalního sálu, v němž odbývá se posud každoročně modlení dle prastarého zvyku. Ze síně vede dále chodba do vnitř skály rozvětvujíc se na všechny strany. V naplavenině bylo velké množství kostí lidských i zvířecích v nepořádku úžasném, tak že ani jedna lebka celá neudržela se vědě. Kosti ty klade prof. Antonovič do kamenné doby neolithické. Peščery u Nagorjan jsou zajímavější ostatních, neboť vnitřní stěny pokryty jsou malbami i rytinami, mezi nimiž převládá

[3]) Na základě dlouholetého pozorování a bedlivého měření tvořící se vrstvy krapníkové, na místě samém v chodbě kostí (Knochenstrecke) Sloupské jeskyně podniknutého, dospěl dr. Wankel (Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien, I. sv., str. 329.) k tomu výsledku, že za konstantních okolností této chodby, průběhem 10 let vytvoří se krystallinická vrstva krápníková průměrně asi 1 millimetr tlustá, což dlužno pokládati za výrok empirický, jenž nedá se vyvrátiti pouhým tvrzením opaku. Poněvadž agnuska v textu zmíněná nalezena byla pod vrstvou 10 cm. tlustou, bylo potřebí průběhu asi 1000 let, než se nad tou agnuskou tato vrstva vytvořila, což se vcelku shoduje s dobou, ve které u nás slovanští mniši byli. *Redakce.*

[4]) Wankel: Bilder aus der mähr. Schweiz 1882, pag. 315.

[5]) Církev, církev — kaple, chrámeček nebo skyt nebo peščerní monastýr.

vyobrazení kříže, sestaveného často z teček, pak lidská postava i čtverec rozdělený úhlopříčnami na 4 trojúhelníky a vyplněný desíti kroužky takto:

U vchodu peščery ve stěně skalní jest 7 miskovitých prohlubenin (důlků) asi toho druhu, o jakých pojednal dr. Wankel v tomto časopise, v čís. 3., str. 127.

Promluviv o přirozených jeskyních přešel Antonovič pak ke slujím uměle ve skalách vykrouhleným a okrášleným. U dědiny Buše v Jampolském újezdě v žulovém útesu jest uměle vytesaná peščera. Ač jest 1 m. 40 cm. vysoká, má u vchodu sotva 70 cm. — právě tak jako naše podzemní umělé peščery či lochy, kde vchod mívá obyčejně 55 – 60 cm. Po celé délce stropu jsou hluboké výseky

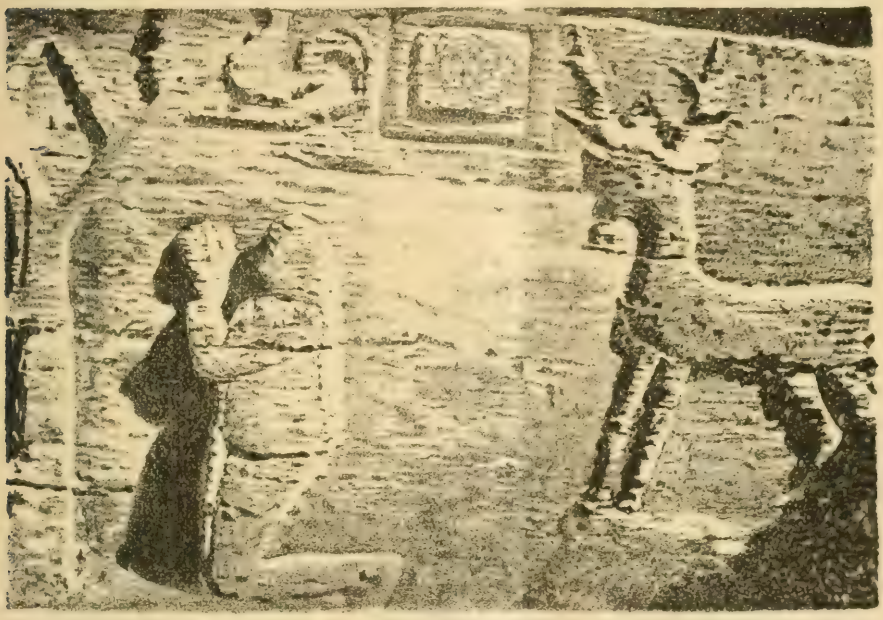

Polovypuklina v peščeře u dědiny Buše v Jampolském újezdě na Rusi.

neb záseky, sloužící — jak prof. Antonovič tvrdil — na připevnění trámův a desek, což opět dodává domněnce mé, shora pronešené, váhy; neboť zdá se, že jeskyně tato obývána byla černci čili poustevníky-mnichy, kteří chladné své obydlí dřevem obíjeli. Taktéž vysoký relief na ploché stěně skalní vytesaný, přes 3 m. dlouhý a 2 m. široký svědčí bohoslužbě a náboženským výkonům. Před vchodem do peščery tvoří skála úhel a na ní vytesán jest obraz (vyobr. na str. této) práce hrubé, tloušťky nestejné; dlouhá staletí rozbrázdila a ohlodala jej. Na levé straně stojí strom bez listí; na jedné z větví sedí „pětuch“ — kohout. Pod stromem klečí lidská postava s pozdviženýma, sepjatýma rukama, kteráž činila na prof. Antonoviče dojem „kamenné baby“.[6]) (Pohlížím-li

[6]) „Kamenná baba“ zovou se na Rusi starobylé pomníky z předdějinné doby; také u nás se vyskytují, někdy jsouce předělány v kříž — kyrillo-methodějský.

však na postavu zde klečící, tu připadá mi na mysl poustevník-mnich; neboť ony kamenné baby, kterých jsem přes půl sta na Rusi viděla, neměla žádná sepjaté pozdvižené ruce, žádná z nich neklečela, nýbrž jen stála nebo seděla, ruce majíc na klíně nebo přes žaludek složeny a v nich držela nádobu — čašu, calathus.) Za postavou stojí jedeň s rozvětvenýma parohama na podstavci, — patrně symbol jakýsi. Pod obrazem v zemi kolem skály nalezeno množství úlomků křemenných i zbraně a nástroje kamenné. —

Že poustevníci nebo černí mniši (černci) nežili z počátku v klášterních stánech nebo budovách, nýbrž v jeskyních buď přirozených, buď uměle vytesaných nebo vykrouhlených v hlinovici i ve skále, vidno nejen z uvedeného, nýbrž potvrzeno jest mínění to ještě jinými zprávami. Ještě v 11. stol. sv. Ivan poustevník žil v jeskyni u Loděnic v Čechách [7]) a o sv. Prokopu také povídá se, že zprvu poustevníkem býval, ač později ku rozkazu knížete Oldřicha poustevníky mnichy ve sbor svolav Sázavský klášter založil a je do řehole sv. Benedikta uvedl; tak povstali z černých mnichů (slovanských) Benediktíni slovanští, kteří časem s latinskými splynuli aneb od těchto vytlačeni do Uher a Polska utekli.[8]) Ve Sloupu (něm. Bürgstein) na Litoměřicku je skála, v níž uměle vytesány jsou peščery s výklenky, kaplemi a chodbami, slouživší ještě za historické doby několika poustevníkům nebo mnichům za obydlí. Skála ta jmenuje se Sloup, také „kámen poustevníkův“ — Einsiedlerstein.

I v Rusku žili poustevníci ještě ku konci 10. století v jeskyních. Posud ukazuje se poustka peščerní sv. Antonína Kyjevského, blíže městečka Ljubec u Černigova, v níž žil za jinošství svého pod jménem „Antipa“. Později (r. 983?) odebral se do kláštera Athonského v Macedonii, kde opět ve sluji nad mořem si zřídil poustevnu. Kolem r. 1050. vrátil se do Ruska.[9]) I přišel na vysoký, lesem pokrytý chlum, v němž usadil se v jedné z četných v hlinovici vykrouhlených peščer. Z poustevny této časem vyvinula se rozsáhlá, světoznámá, přeskvostná peščerská lávra Kyjevská, ku níž základ položen patriarchou Antoniem.

Antonij Sijský, malíř poustevník, bydlel v poustce na řece Šelešce. Roku 1520. jsa tam znepokojován, zřídil si poustevnu při řece Siji u jezera Michajlova blíže místa Cholmogory v Rusku, z níž povstal klášter a Antonij stal se v něm igumenem. —

Taktéž na Slovensku jsou peščery ve skalách, o nichž se povídá, že obývány bývaly černými mnichy a některé posud buď k monastýru náleží nebo k bohoslužbě se upotřebují podobně jako peščera náboženská u Něčína na Rusi, anebo v posvátné úctě se chovají jako peščery Inkermanské na Krymu.

Očitý svědek mi píše: „Asi hodinu cesty od Turč. sv. Martina na Slovensku, téměř ve spojení s osadou Sučany, stojí útvar kamenný jmenem „Skála“, v němž jsou jeskyně kdysi mnichy obývané. Nyní používá peščer těch žid za sklep. Na urovnaném vrcholu „Skály“ viděti tu onde ještě zbytky základů, neboť stával zde výstavný klášter. Jest tam viděti starou

[7]) Beckovského „Kronyka země české“ z r. 1698.

[8]) А. С. Петрушевичъ: О ВВЕДЕНІИ ХРИСТІАНСТВА въ предкарпатскихъ странахъ во времена св. Кирилла и Меѳодія.

[9]) Někteří dějezpytci udávají r. 1013.

studni a nedaleko zbytky rybníku, jenž patřil mnichům. Na vrchu tom nalézal okolní lid často malé penízky i vyprávěl nám stařec, průvodčí k zříceninám klášterním, že bydleli v pešćerách pod „Skálou“ červení mniši.[10]) Jiní však pravili nám, že byli to černí mniši. — Taktéž u Trenčína blíže Teplic jest farnost jmenem „Skála“. Ve farnosti této leží bývalý klášter „Skála“ ve skalách s pešćerami, v nichžto jsme se procházeli a kde poustevníci-mniši (černí mniši) bydleli, z nichž dva prosluli mučedlnictvím a jsou nyní patrony diecése nitranské, tot. sv. Ondřej a Benedik. Lid podnes scházívá se do svatyně jeskynní uctívat sv. mučedlníků. Pešćerami vniknouti lze do skalní cérkve (chrámečku), kde sloužívá se mše sv. Pešćery ty tvoří několik poschodí (podobné jako v Rusku). Asi ¼ hodiny od kláštera leží v ssutinách starý, polozbořený chrám sv. Benedika, jenž byl umučen a vržen do Váhu. Časem vystaven na počest jeho kostelík ve slohu kdysi románském (byzantském). Sloh ten jak vidno ustoupil opravou gothice a později renesanci. Sv. Ondřej a Benedik byli odchovanci samostanu či kláštera na hoře „Soboru“ na Slovensku u Nitry, ve kterém Svatopluk II., velkomoravský král, dokončil život svůj jako mnich.[11]) Má se za to, že usadili se mniši na hoře Soboru v letech 870.—880. a snad i dříve.“

Také ve království Polském v gubernii Radomské jest „Skála“, kde stával kdysi klášter mnichy obývaný. Praví se, že byli zakladateli kláštera „Skály“ jako Soboru a podobných klášterů slovanští černí mniši[12]); neboť mniši původu německého byli by klášter svůj sotva nazvali jmenem slovanským. Ku slovanským mnichům poukazuje také jméno kláštera „Zwetl“ v Dolních Rakousích. Dr. E. baron Sacken[13]) praví, že jméno to jest původu slovanského a znamená světlo (světlý), což později od Němců v Zwettl proměněno a latiníky v Austriae Claravallis přeloženo bylo. Píše dále tamtéž, že r. 1248.—1259. opat Bohuslav cestoval do kláštera Citeaux ve Francii a přinesl odtud do Zwettlu drahocenné dary, mezi jiným i několik ministeriálních kalichů, z nichž dle zvyku mnichů Cisterciáků podáváno mnichům nekněžům pod obojí („unter beiden Gestalten.“)

U Blatenského jezera nalézá se také bývalý skalní klášter, jemuž lid říká Tichov aneb Tichany. Jméno od Němcův převráceno v Tihany, také Tihány. Píše se[14]), že jest to klášter Benediktinský, založený králem Ondřejem I. r. 1054., jenž prý tam také odpočívá. Pozůstatky staré stavby té jsou prý velmi skrovny a pouze hrubě provedená bez ornamentův hrobka svědčí slohu románskému, kdežto nový klášter z 18. století pocházející má sloh gothický. Nedaleko Tichova jsou pešćery skalní. Zdá se, že v dřevních dobách sloužily Benediktinům k bohoslužebným obřadům. —

Ku konci ještě podotýkám že skoro všechny staré, většinou již jen v zříceninách ležící nebo zastavené staré zbytky staveb klášterů a

[10]) Slýchávala jsem od nebožtíka prof. Havelky, že lid v Lošticích také vypráví o červených mniších, kteří kdysi v Lošticích prý se zdržovali.

[11]) Vykládají o tom staří kronikáři čeští: Kosmas a Dalimil.

[12]) O Soboru slovenském to dosvědčuje Dalimil, pravě: „I dnes na tom miestě černí mnišie pějú, a tomu klášteru v Uhriech Zabor dějú.“ (Pram. děj. č. III. 51.)

[13]) „Die Zisterzienserabtei Zwettl in Niederösterreich.“

[14]) Mittelalterliche Kunstdenkmale Österreichs.

chrámů na Slovensku a v Uhrách připisují se sv. Štěpánu; i praví se, že církevní organizací. sv. Štěpánem vykonanou, stavitelské poměry v Uhrách způsobily úplné vítězství latinské církve nad řeckou. Svato-Martinskou „Skálu“ již jmenují dnes „Zála“, „Sobor“ překroutili v Zobor atd., kláštery a chrámy jsou prý z doby sv. Štěpána atd.[15]) Že takové překrucování jmen a domněnky a náhledy individuelní, bez pádných důkazův, přinášejí jenom zmatek do praehistorie i historie, snadno si každý domyslí. Jest nám proto býti na stráži, abychom z nejstarší historie národa našeho vyplenili ty četné bludy, jimiž ji cizí dějepisci zrovna zasypali.

Příspěvek ku poznání ptactva moravského.

Podává **V. Čapek**, učitel v Oslavanech.

1. *Výr. Bubo maximus.* Silný tento dravec náleží u nás, všude jsa horlivě pronásledován, již mezi vzácnosti. Divoké partie skalní, jež od dávných dob má obsazeny a odkudž jako loupežný rytíř často daleké výpravy podniká snadno lze vypočísti. Hnízdiště jeho hledati sluší nejvíce v západní polovici vlasti naší. Jsou to jmenovitě tato místa: 2) skály podél Dyje mezi Bítovem a Vranovem; 2) rozervaná skaliska poblíž zříceného hradu Templštýna nad střední Jihlavkou; 3) rulové skály u Šenohrad na dolejší Oslavě; letos hnízdil tu jeden pár; 4) při Svratce jsou tři stanoviště: údolí „Prudká“ u Doubravníka, příkrá, vysoká skála nad Štěpánovem a stráň „Bukovice“ u Lhoty blíže Rovečína; 5) vápencové skály v okolí Macochy. — Před lety hnízdil výr též u Sloupu, v Jeseníku blíže Goldštýna, u Podštátu, na Kotouči a j. V Jeseníku se prý posud v lese na úpatí „Jaronické hole“ (blíže Rýmařova) vyskytuje. V moravských Bezkydech objevuje se výr pořídku jako pták přeletavý. R. 1882. zdržoval se jeden kus delší dobu na Maydenberku v horách Pálavských. (Talský).

2. *Šoupálek zední Tichodroma muraria.* K zajímavým pozorováním, jež o podivném tomto obyvateli velehor od pp. prof. Talského a děk. Kašpara v „Časopise“ našem uveřejněny byly, připojuji novou zprávu, jež tím zvláště důležitosti nabývá, že se týká Moravy západní. R. 1884. pozorován byl totiž v měsíci březnu párek těchto ptáků na zřícenině hradu Templštýna, o níž jsem shora zmínil. Poletovali několik dní po zdech a skalinách, až se podařilo hajnému jednoho zastřeliti, načež druhý zmizel. Ulovený kus byl vycpán a uschován na Lichtenšteinském zámku v Krumlově. Nepochybně by tu byl párek ten hnízdil; od těch dob tu šoupálek zední pozorován nebyl.

Považujeme-li za východiště oněch šoupálků zedních, kteří v moravských výběžcích Karpat pozorováni byli, vším právem Vysoké Tatry, musíme přijati pro párek templštýnský spíše Alpy. V zimě pozorován byl pták náš častěji ve Vídni, jakož i na skalinách a hradech v Podunají; odtud pak jest cesta přes vysočinu manhartskou a skalnaté Podyjí mnohem bližší a pro ptáka eminentně horského pochopitelnější nežli z Karpat na západ přes roviny středomoravské.

[15]) R. z Eitelbergrů: „Mittelalterliche Kunstdenkmäler Österreichs.

3. *Lejsek malý Muscicapa parva.* O nepatrném a skrytě žijícím lejsku malém jsme až do novějších dob málo věděli. První zevrubné zprávy o něm podal p. prof. Talský, jenž zjistil hnízdiště jeho v lesích východomoravských (Hodslavice, Rožnov, Frenštát a j.); zajisté hnízdí lejsek ten i na četných jiných místech v našich Karpatech, ač ovšem hojným není nikde. Já pozoroval jsem hnízdící párek r. 1883. blíže Helfštýna u Lipníka; kromě toho ulovil jsem mládě r. 1880. na říčce Chvojnici, záp. od Oslavan. Též ve starých lesích u Sovince ptáče toto hnízdí.

4. *Kvíčala. Turdus pilaris.* O kvíčale, jenž na zimu často ve velikých hejnech u nás se objevuje, víme, že v posledních dobách svůj okres hnízdní, jejž původně v severních končinách hledati sluší, stále více a více k jihu posunuje, a že bydliště své tu a tam mění. Nyní známe na Moravě více míst, jež sobě kvíčaly za hnízdiště oblíbily. Jsou to nejvíce výběžky karpatské, jako: 1. Místecko (dle Schwaba); 2. Novo-Jičínsko (Talský); 3. Pobečví u Hustopeč a Kelecko, kdež jsem r. 1883. asi 20 párů při hnízdění pozoroval.*) — Kromě toho hnízdily r. 1884—86. dva páry v borovém lesíku u Oslavan, několik párů usadilo se v borovinách poblíž rybníků Náměšťských (záp. Mor.) a od r. 1873. hnízdí dle bar. Dalberga 2—5 párků v parku Dačickém.

5. *Drozd skalní. Monticola saxatilis.* Hledaný tento pěvec, jehož domovem vlastním jsou hornatiny jihoevropské, hnízdí posud na několika místech vlasti naší. Stanoviště tato jsou: 1. Skaliska v Podyjí u Bítova, Vranova a Znojma. 2. Širší okolí města Ivančic a to: stráně podél Jihlavky mezi Ivančicemi a Kounicemi; lom pískovcový u Hrubčic nad Jihlavkou; skály hadcové pod Biskoupkami, rovněž na Jihlavce; skaliska útvaru permského u Budkovic nad dolní Rokytnou. 3. Maydenberk, zříceniná Maydenštein a snad i jiná místa v horách Pálavských. 4. Skalnaté partie u Štěpánova na střední Svratce. 5. Zříceniná Staro-Jičínská. 6. Vrch Kotouč s okolními „skalkami" a se zříceninou Štramberskou. — Některé stanoviště obsazeno jest pouze jedním párem, a poněvadž drozd skalní bohužel všude od ptáčníků pronásledován bývá, zůstává tu a tam některé hnízdiště na čas neb i snad na vždy neobsazeno. Tak na př. byly skály na „Červeném vrchu" u Brna r. 1881. navštíveny snad naposled.

6. *Rehek domácí var. horský. Ruticilla tithys var. montana.* Všude v osadách našich známý rehek domácí zastoupen jest ve vysokých horách zvláštní odrůdou, jež liší se od typické formy z rovin hlavně tím, že starý sameček nikdy nenabývá černého peří, kterým se sameček v rovinách po druhém roce ozdobuje. Odrůda horská zjištěna byla ve skalnatých partiích alpských i karpatských. Upozorněn byv na ni rytířem Tschusim, konstatoval jsem ji v červenci r. 1886. na četných místech v Krkonoších. Letos pátral jsem po rehku horském v měsíci červenci v Jeseníku a skutečně setkal jsem se s ním všude na příhodných, t. j. skalnatých místech, jako: na osamělém „Petrově kameni", na severním svahu Praděda, na jz. svahu Sněžky kralické a j. Dlužno tedy odrůdu tuto připočísti mezi ptactvo u nás hnízdící.

7. *Strnad zahradní. Emberiza hortulana.* Strnad zahradní náležel až do nejnovější doby mezi vzácnosti moravské. Ve veškeré literatuře ornithologické (pokud ovšem vlasti naší se týče) setkáváme se s ním

*) Viz „Mittheil. d. ornith. Vereines in Wien" 1884. p. 5—6.

dvakrát pouze. — A. Heinrich praví totiž o něm, že „vyskytuje se na Moravě a ve Slezsku velmi zřídka“, a zaznamenává zároveň vycpaný exemplář, jenž po ud ve Františkově muzeu v Brně je umístěn, dle Talského však sotva na Moravě střelen byl; Heinrich měl sotva určité zprávy o ptáku tomto. Ornitholog Talský zmiňuje se dále o exemplář, jenž uschován jest ve sbírce Pernštýnské a jenž kdesi na statcích hraběte Mitrovského střelen byl. —

R. 1886. a 1887. podařilo se mi však zjistiti, že strnad zahradní v poslední době často se u nás vyskytuje, ano že u nás hnízdí. R. 1886. střelil jsem dne 3. června krásného samečka v sadě ovocném u Oslavan (na Ivančicku), upozorněn byv jeho charakteristickým zpěvem; téhož měsíce pozoroval jsem po více dní zpívající samečky v sadech ovocných 2 km. východně od Oslavan, jež slují „Novosády.“ Na jaře roku následujícího (1887) očekával jsem dychtivě, zdali se vzácný strnad opět dostaví. Štěstí mi přálo. Dne 30. dubna spatřil jsem prvního, od jihu táhnoucího samečka, a dne 8. května zpívalo k veliké radosti mé v „Novosádech“ několik samečků jednoduchou sloku svatební. Usadiloť se tu 10 párků a činilo přípravy ku hnízdění; samečkové horlivě ve vrcholcích stromů ovocných zpívali. Zpěv jejich jest zcela jednoduchý, sestávaje ze sloky: try try try try — tryeeeé. První čtyry slabiky jsou asi *cis*; druhý, táhlý ton je o terci, řídčeji o sekundu *níže*, tedy *a*, resp. *h*. Strnad obecný (Ember. citrinella) zpívá jak známo asi o kvartu *výše* v druhé polovici; každý zná jeho: „si si si si-pán.“ Zmiňuji se o tom proto, že dle zpěvu nejsnadněji lze strnada zahradního poznati; snad se podaří zajímavý druh tento i jinde zjistiti.

Dne 31. května nalezl jsem po dlouhém hledání tři hnízda, jež obsahovala po čtyřech nebo pěti holátkách a nacházela se v plochém poli žitném mezi stromovím ovocným. Staří živili mláďata zelenými housenkami, jež sbírali v lupení třešňovém. Koncem června hnízdily párky po druhé. Naposled jsem viděl dva strnady zahradní koncem srpna; brzo na to nepochybně odtáhli.

Kromě „Novosádů“ slyšel jsem v polovici června 1887 zpívající samečky v sadech po levé straně silnice, vedoucí od Bosonoh k Brnu. Jest to tedy druhé hnízdiště, a počet jejich se nepochybně brzo rozmnoží. Náležíť strnad zahradní k ptákům, kteří bydliště své v posledních dobách rozšiřují neb alespoň mění.

8. *Vrabec žlutokrký. Pyrgita petronia.* Mimo zprávu, již podal o vrabci žlutokrkém dp. děkan R. Kašpar v tomto časopise (r. 1886. str. 14.), nalezám v literatuře ornithologické jen jedno ještě pozorování týkající se Moravy. Počátkem srpna r. 1866 pozoroval totiž ptáka tohoto pruský důstojník a znamenitý ornitholog Alex. šl. Homeyer u Račic; zpráva o tom uveřejněna byla v berlínském časopise „Journal für Ornithologie“ r. 1867. strana 54. Homeyer ptáka našeho viděl a slyšel jen jedinkrát poblíž cesty.

Vyžádav si od račického p. nadučitele Axmanna poučení o místních poměrech, obrátil jsem se o bližší vysvětlení k šl. Homeyerovi, na něhož mne poukázal p. ryt. Tschusi. S neobyčejnou laskavostí dostalo se mi žádoucích zpráv, načež jsem se dne 8. května r. 1887. do Račic odebral. Prohledal jsem bedlivě „Skalku“ u Račic, lomy v malebném úvale račickém, příhodný lom u Nemojan, — ale marně. Buď bylo pozorování

Homeyerovo jen nahodilé, aneb opustil pták, když se stanoviště jeho změnilo (t. j. snad že ona „Skalka“ křovím obrostla) kraj tento docela. Jest velmi žádoucno po vzácném vrabci žlutokrkém u nás pátrati.

9. *Čečátka horní čili červená. Linaria rufescens.* Skupina čečatek jest jednou z nejobtížnějších v oddělení ptáků semenožravých. Jsou to ptáci severní a zaletují k nám na zimu, často ve velikém množství. Též druh, o němž se tuto zmiňuji, považován byl do nedávna za ptáka čistě severního. Později zjištěno, že hnízdí i na některých místech v rakouských Alpách. Lübbert pak ho pozoroval v době hnízdní v Krkonoších a v pohoří Kladském. Toto pozorování jakož i okolnosť, že se dle Tschusiho v muzeu opavském jeden exemplář v šaté mláďat nachází pohnulo mne k tomu, abych ptáku tomu na svém výletu ornithologickém do Jeseníka a hor Kladských (v poslední třetině července 1887.) bedlivou pozornosť věnoval. —

Dne 23. července vystoupil jsem na Sněžku Králickou a sestupoval pak odpůldne po jižním (moravském) svahu tohoto velikána horského podél pramenů Moravy. Pod temenem travnatým jest pásmo zakrnělého smrčí s hustým borůvčím, níže pak vysoký les smrkový, jemuž vysoké kapradí mezi kamením mechem obrostlým bující a houštiny nikdy neproklestěné rázu pralesa dodávají. Namáhavě prodíral jsem se se svým kollegou temným tím hvozdem. Tu zaslechl jsem nenadále vábivý hlas čečatek: nad námi letěla rodinka těchto ptáčků letošní vyvedená mláďata. O něco níže s druhou rodinkou jsem se setkal. Patrno z toho, že čečatka horní*) na Sněžce hnízdí, že jí tedy právo občanské mezi ptáky moravskými uděliti třeba.

Řidší ptáci, kteří za posledních let v okolí Oslavanském pozorováni byli.

1. *Luňák hnědý.* Milvus ater. Střelen byl r. 1881. u Ivančic a nachází se ve sbírce učitele Havlíka ve Svitavách. — 2. *Konipas severní.* Budytes borealis. Dne 1. května 1886. pozoroval jsem čtyry párky těchto severních ptáků pod Oslavany ve společnosti několika konipasů žlutých (Budytes flavus). — 3. *Ořešník.* Nucifraga caryocatactes. Jak známo, objevili se tito severní hosté na podzim r. 1885. v neobyčejném počtu všude po střední Evropě. V okolí mém pozorováno od 7. října do polovice listopadu poruznu asi 20 exemplářů, z nichž několik střeleno. Podotýkám, že na jaře roku následujícího (1886.) zpáteční tah k severu skoro ani pozorován nebyl; avšak kolem 5. března střelen jeden z nich u Těčic (blíže Rosic). — 4. *Strnad sněžní.* Plectrophanes nivalis. Starší sameček střelen byl dne 12. prosince 1884. u Ivančic. V prosinci r. 1885. pozorován též jeden, a koncem ledna 1886. chycen opět mladší sameček u Ivančic na vějičky. (Sbírka Zieglerova v Ivančicích). — 5. *Datel prostřední.* Picus medius. Dvě samičky řídkého tohoto ptáka zastřeleny byly roku 1886. (28. ledna a 12. listop.) v revíře budkovickém u Ivančic. — 6. *Dytík.* Oedicnemus crepitans. Dne 1. listopadu 1886. dostal jsem dytíka,

*) Když jsem o pozorování tomto dopisoval p. ryt. Tschusimu, poukázal ornitholog tento na to, že jest to snad spíše čečatka obecná (Linaria alnorum.) V druhů sobě tak podobných rozhodnouti může ovšem jen pták střelený.

který na malém palouku byl od sokola stěhovavého napaden a usmrcen. — 7. *Kopřivka.* Anas strepera. Párek těchto severních kachen pozoroval jsem v době hnízdní r. 1886. i 1887. na rybnících u Náměště (okres Třebíč) po dlouhou dobu. Zajisté tu hnízdil. — 8. *Lžičák.* Spatula clypeata. Hnízdí v počtu asi 6 párův u Náměště. — 9. *Hohol.* Clangula glaucion. Od 20. do 22. března r. 1886. pozoroval jsem na Oslavce pět samečků a dvě samičky překrásné této kachny. Koncem prosince téhož roku střelen byl sameček u Rosic. — 10. *Morčák velký.* Mergus merganser. Samička zastřelena byla 19. ledna 1887. na Oslavce; byla tu samotna. — 11. *Racek bouřní.* Larus canus. Mladší exemplář tohoto druhu střelen byl dne 12. prosince 1884. u Alexovic na Jihlavce.

O želivském samostaně.

Napsal **Hynek Krch,** prof. v Přerově.

Středověké samostany (kláštery) byly ohniska věd a umění. Slovanské samostany pěstovaly, šířily osvětu východní a slovanskou; kdežto latinské, zejmena pak u nás německými řeholníky osazované kláštery rozšiřovaly kulturu západní. Ale při tom jest památno také to, — čehož bylo si posud málo všímáno, — že západním, německým řeholníkům musili ustupovati původní mniši slovanští, vypovídaní buď na dobro ze svých sídel, anebo živší tak až do svého vymření vedle řeholníků německých. Jmenovitě vypravuje na př. učený Petruševič, že mniši slovanští z Břevnova ustoupiti musili latinským benediktinům. O svatoprokopském arcisamostanu na Sázavě jest vůbec známo, kterak slovanští mniši byli vypuzeni z tohoto svého sídla, nejprve za Spytihněva II., podruhé pak za Břetislava II. roku 1097., načež dostalo se Sázavy břevnovským řeholníkům latinským. Též o Kladrubech u Plzně vypravují letopisy zwyfaltské, že v tomto samostanu žili původně mniši čeští (slovanští), ku kterým přivedl kníže Vladislav I., vlastně jeho manželka Riksa (Rejčka), dcera Švábského hraběte z Bergu, řeholníky ze Zwyfaltu v nynějším Würtembersku, aby zde obojí mniši společně žili; ale mezi českými a přišlými sem mnichy nastaly takové různice, že zvyfaltská kolonie od r. 1117.—1130., tedy během 13 let, Kladruby třikrát opustila, a pokoj tam nebyl dříve zjednán, až teprv za Vladislava II., téhož Vladislava, který osvědčil se býti velikým příznivcem mužských i ženských řeholí německých, tak že jim devatero klášterů dílem postoupil, dílem založil, a tak německé benediktiny a benediktinky, prémonstráty a prémonstrátky, cisterciáky a johanity do Čech uvedl. Ducha toho nassál do sebe bez odporu, nejen z matky Riksy Švábské ale i z olomuckého biskupa Jindřicha Zdika, který též Hradiště u Olomouce starým benediktinům odňav, odevzdal je prémonstrátům, jejichžto řeholi byl sám asi r. 1137. přijal. Mimo tyto řečené osoby působil tak tehdy též pražský biskup Daniel.

Pravili jsme, že Vladislav II. německým řeholím postoupil, t. j. odevzdal samostany staré. To se týče zejmena Litomyšle, odkudž r. 1145. vypudil „benediktiny“, a uvedl tam kanovníky řehole sv. Augustina čili prémonstráty; a též tak stalo se po třech letech (1148) v Želivě, kdež „černí mniši“ musili ustoupiti také prémonstrátům.

Jak se toto vyhostění „černých mnichů“ ze Želiva stalo, vypravuje nám ve svém letopise Jarloch (Gerlach), jehožto svědectví nepřipouští nižádné pochybnosti, poněvadž byl sám prémonstrát a nežli se stal opatem kláštera svého řádu v Milevsku (1167—1198), žil v Želivě; byltě tedy současníkem nad jiné lépe věci znalým. Vypravování jeho zní takto:

„Známo jest všem obyvatelům Čech, že želivského kostela prvním zakladatelem byl jakýsi (!) opat, Reinard zvaný, černého řádu vyznavač (nigri ordinis professor), který v hustý přišed les a z hvozdu zdělav role kostel tam postavil ke cti bl. Petra apoštola dosti pohodlný, jejž rukama pana Oty, pražského biskupa, vysvětil a náležité dokončil, kapli též na poctu svaté Marie vždy panny s dvěma absidami a čtyřmi oltáři vystaviv ji až do polovice lodi přivedl a biskupským požehnáním podobně posvětiti dal. — Po těch a takovýchto chvatných činech, když již mnoho času a práce témuž místu byl věnoval, očernili přece po smrti Oty, pražského biskupa, nevím z jakého úmyslu, někteří lidé některé z mnichů jeho před Danielem, pražským tehdy zvoleným biskupem, z mnohých a velikých poklesků, jejichž on slovům přespříliš důvěřuje a věc ani vyšetřiti ani ji pominouti nechtěje, tak se rozpálil, že nad opatem, jakož i nad mnichy, nevyslechnuv jich, aniž usvědčiv, rozsudek vynesl vypovězení ze země neodvolatelný. A poněvadž řád náš (premonstrátský) na Strahově velmi se mu líbil, podle jehož vzoru želivský dům zařídíti chtěl, vyslal poselství do Steinfeldu, žádaje odtud konvent s opatem na místo, které měl, jakož pravil, příjemné, uprázdněné, pro řád spůsobilé, ale o obmýšleném vypuzení osob řečených vůbec pomlčel. Krátce povím vše: co žádal, obdržel“ ..... (Gotšalk zvolený ve Steinfeldě za opata želivského) „vydal se konečně s bratry sobě přidělenými na naznačenou cestu, a přišli do Mohuče, kde je pan Daniel, jenž tam k svěcení přibyl, očekával, ale zatím, jakmile vysvěcen byl, domů se odebral.“ Mniši měli ho koňmo následovati; ale poněvadž jim zloději téměř všecky koně odvedli, konali cestu uprostřed zimy a hroznými sněhovými závěji do Prahy na Strahov pěšky, kam se dostali po Narození Páně .... „A tak pobyvše na Strahově za nějakou dobu, dověděli se tam z jistých zpráv, že místo povolání jejich není uprázdněno, než že před příchodem jich jest třeba vypuditi staré obyvatele jeho. Což oni těžce nesouce, pověděli to biskupu Danielovi, jimž on takovou prý dal odpověď, řka: Nevypuzují se k vůli vám, nýbrž pro pych svůj [1]), neboť, i kdyby vás nebylo, chtěl bych raději, aby tam vlci vyli, než oni bydleli. A tak když biskup setrval na rozsudku, stalo se jich vypovězení, a naši (prémonstráti) následují je až po dnešní den. Tak sběhlo a takovým pořádkem událo se oněch vypuzení a těchto uvedení; zdaž dobře či nedobře, nechci souditi, to nechť si vyjedná biskup“ ..... „Uvěřiti nelze, co napotom (prémonstráti) hladu, jaký nedostatek všech věcí snášeli, poněvadž mniši (monachi), kteří vypuzeni byli, jakoby schvalně vše roznesli, všecko spotřebovali, nic jinak než jako pustošící

[1]) Jaký to byl pych, o to se s námi Jarloch nesděluje; ale bylo to asi se strany mnichů chránění nepodlehlosti vůči latinskému biskupu Danielovi, který nad nimi neměl práva leda vnitřního; právo nad nimi měli na západě generálové, na východě ale jen biskupové.

nepřítel, s tím toliko rozdílem, že nezapálili stavení. Biskup (Daniel) též, jenž je byl uvedl, žádného více milosrdenství neprokázal jim, aniž jim almužny poskytnul, jakoby pouze to dosti bylo, že je do prázdného poslal statku.“ Za to se jich horlivě ujal a štědře podporoval olomucký biskup Jindřich Zdik, „jehož pomocí a radou založen jest strahovský (kdež byl pochován), jakož i litomyšlský, nad to i hradišťský u Olomouce opraven od řádu našeho, který tam uvedl.“ Tak vyličuje opat Jarloch vypuzení „mnichů“ nebo „vyznavačů černého řádu“ ze Želiva a první trudnou chvíli nových tohoto stanu obyvatelů, totiž premonstrátů. (Prameny dějin českých 1876, svazek 4.—6., dílu II. str. 487.—490. respect. 491.)

Jací mnichové to byli ze Želiva vypovědění? — Němečtí to zajisté nebyli, z té jednoduché příčiny, poněvadž právě ve 12. století byli Benediktini ze švábského Zwyfaltu do Kladrub uvedeni a německým mnichům těmto byly dány r. 1159 Podlažice, benediktinkám pak již asi r. 1156. Teplice. Mimo to nepraví se nikde, že by latinští benediktini odněkud byli bývali vyháněni; a také biskup Daniel nebyl by německé klášterníky na pouhé očernění, bez vyšetření viny jejich ze země vyhnal a nebyl by si přál, aby raději vlci na tom místě vyli, kde oni bydleli. Učinil-li tak přece, pak vyhostil násilně ze Želiva mnichy jiné, neněmecké a nelatinské, kteryžto případ upomíná živě na vypuzení slovanských mnichů ze Sázavy (1097).

Kromě toho zasluhuje povšimnutí zvláštního, že souvěký Jarloch prémonstrát nazývá vypuzené řeholníky ze Želiva prostě „mnichy“ neb „černým řádem“, a nenaznačuje při nich žádné ústavy čili řádu, podle kterého žili. Německé řehole měly určité řády: benediktini ústavu sv. Benedikta, opravenou na počátku 10. století, prémonstráti spravovali se duchem sv. Augustina, cisterciáci Bernarda atd.; kdežto východní mniši, nemajíce zvláštního zakladatele, jenž by byl jejich život zvláštním řádem ustrojil, žili toliko podle oněch předpisů, které sv. Vasil biskup ze své právomoci dal mnichům pouze ve své césarejské diecési, a kterými se napotom mniši i z jiných diecesí spravovali. Proto sluli a slují východní mniši buď prostě — mnichy aneb, ač neprávem, basiliány; a poněvadž nosili a nosí roucho černé, slují duchovenstvem černým, černými kněžími[2]) na rozdíl od duchovenstva světského, bílého neb jinobarvého, kterému se dostalo zase názvu podle oděvu jeho. Soudíme-li vedle těchto známek a z toho, že při želivských vypovězencích Jarloch žádného zvláštního řádu se nedotýká: můžeme z toho důvodně zavírati, že Jarloch mluví o mniších slovanských, kteří žili v našich zemích od času sv. vladyky a metropolity slovanského, Methoděje; jinak byl by opat milevský, kdyby totiž byli bývali mniši západní, pravý řád jejich uměl imenovati a bezpochyby jmenoval.

Avšak kromě prostého názvu „mniši“ vyskytuje se v našich starých listinách a legendách také název „benediktini“, kterými se míní právě mniši slovanští. Jak se má tomuto názvu rozuměti? Na štěstí zachoval nám jeho vysvětlení pokračovatel Kosmy, totiž mnich Sázavský, jenž vypravuje, kterak sv. Prokop „shromáždil jest některé bratry, životem i mravy řeholné (fratres vita et moribus religiosos), z jichžto duchov-

[2]) Z názvu toho pocházejí nejspíš „černokněžníci“ v pověstech a pohádkách našich, ovšem ve smyslu ponižujícím.

ního srozumění v lásce jednomyslné uzavřel jest, spůsobiti pravidla a tajemství boží podle příkladu ctihodného otce Benedikta". (Prameny dějin českých II., 242 násl.) Svatý Prokop († 1053) tedy zreorganizoval mnichy na Sázavě a v ostatních Čechách žijící a sepsal jim pravidla podle ústavy Benediktovy, ponechav jim starou bohoslužbu slovanskou. Poslední vysvítá úplně jasně nejen ze slov mnicha Sázavského, že břevnovští latiníci na Sázavě jiných knih kromě slovanských nenalezli, ale i z památného evangelia svat. Prokopa, chovaného v Remeši ve Francii. Tím si vysvětlu eme, proč se sv. Prokop považuje za „benediktina" (ovšem slovanského), proč mnich Sázavský nazývá samostan jeho na Sázavě „arcisamostanem", a proč naši spisovatelé pozdější jmenovali slovanské mnichy buď jednoduše „mnichy" aneb také „benediktiny", kteréž ale chceme jmenovati (jak bylo už pověděno v Komenském a Besedě učitelské) benediktiny Svatoprokopskými na rozdíl od latinských benediktinův pravých i reformovaných.

Máme-li všecko zde řečené na mysli, snadno pochopíme, jaké „mnichy" nebo „vyznavače černého řádu" nebo „benediktiny" vyháněli ještě v polovici 12. století z Čech a Moravy, i také snadno pochopíme pravý význam slov ve starých našich listinách „primum monachorum nunc canonicorum" (prve mnichů nyní kanovníku), když si připomeneme, že v dotčeném století po vypuzených původních mniších slovanských usazovali se v jejich samostanech kanovníci sv. Augustina čili prémonstráti, na př. v Želivě, v Litomyšli, v Hradišti u Olomouce a jinde, jakož i na jiných místech zase cisterciáci a p. řády německé.

Hledíme-li dále k tomu, že ještě ve 13. století bylo v Uhersku množství řeckoslovanských klášterů, ano že jeden takový samostan (v Ostřihomě) udržel se až do 16. století, jakož i přihlížíme-li k duchovnímu spojení slovanských mnichů českých s uherskými, což nám odchod Sázavských s opatem Vítem do Uher (v 11. stol.) dosvědčuje: můžeme pak důvodně ukončiti tento článek slovy: Želivští původní mniši byli řeckoslovanští, bydleli v Želivě až do r. 1148.

Řecké kolonie na břehu černomorském.

Napsal dr. **J. Wankel.**

Řecké osady vzniklé dávno před 5 stol. předkřesťanským na severním pobřeží Černého moře, jež Řekové zvali pontus euxinus (původně axinus, nehostinné) v zemi Herodotových Skythův i Sarmatů slynuly za dávného pravěku jak svým obchodem v zemích barbarských daleko široko prováděným, tak i rozvojem své kultury. Podnes ještě vzbuzují překrásné, o bezvadném vkusu svědčící a velmi dovedně shotovené práce zlatnické, z osad těch pochodící, náš obdiv. A tyto osady, které se na tak vysoký stupeň vzdělanosti vyšinuly a k takovému rozvoji umění dospěly, že v tomto směru materskou zemi svou znamenitě předstihly, rozvíjely se uprostřed národů, jež staří dějepisci jmenovali „barbarskými." Mimovolně namítá se nám tu myšlénka, že tito národové snad přece tak surovými a nevzdělanými býti nemohli neboť jinak byli by rozvoj řecké kultury v osadách těch spíše zadržovali než podporovali.

Jací to vlastně byli národové, toho nám staří dějepisci neoznamují, nýbrž uvádějí pouze jejich jména, která nadto dle jejich dočasných sídel stále se měnila. Staré dějepisectví jmenuje národy u Kymerského Bosporu zeměpisnými jmeny „Kymeriové, Sauromati, Androphagové“, a drobí je ještě na nesčetné kmeny, jimž hned dle jejich sídel a způsobu zaměstnání, hned zase podle jejich charakteru i vzezření nejroztodivnější jména uštědřilo. Plinius praví o těchto národech: „Od Kymerské úžiny morské dále bydlí Maeotiové, Valové, Srbové (*Σέρβοι*, *Σίρβοι*), Arechové, Zingové a Psessové.“ Ještě určitěji pronesl se Ptolemeus, udávaje, že mezi pohořím Keraunickým a řekou Rha bydlí Orynajové (rolníci), Valové a Srbové. Nestor uvádí Dřevany, Tiverky a Narevjany, kteří severně od Dněpru seděli. L. Vojevodský uvádí jako obyvatele kolem Meotidy a na severním pobřeží pontu mnoho národů, kteří opět v nesčetné kmeny menší se rozpadají, jako Meotici, Jazygové, Roxolanové, Sauromati, Tauriskové, Tauroskythové, Bastarni, Karpini, Peukini, Melanchleni, Androphagi, Amaksové atd. Všichni tito národové se svými kmeny zahrnuti byli pod jmenem Skythův a Sarmatův. Jsou to dle Hanuše jména vesměs slovanská. Též velké osady Pan-tikapaea a Phanagora (Panigora), kde prý druhdy stál chrám Aphrodity, Venuše Apaturské, poukazují ku slovanskému původu. — Ritter tvrdí, že objevil ještě nyní ve slovanských zemích zbytky tohoto taurického chrámu Apaturského se starým nápisem „Děva Apator“.

Nejdůležitější z těchto osad na severním pobřeží černomorském byly Ofiussa (Tyras) na Dněstru (Tyr), Olbia při ústí Bugu a Borysthenu (dle ruského zaznamenání na staré mapě L. Vojevodského Olvia a „Vorysten“, snad odtud, že po této řece národové severní plavili na vorech dříví lodní a stavební do Černého moře); pak města Starý Chersonis Irakliský a Theudosia na východní Tauridě, jakož i starobylá Pantikapaea na poloostrově Kerčském a naproti ní Phanagora na Tamanu.

Trosky těchto bohatých měst dávno s povrchu země zmizely, — sotva že skrovné hromady rumu místo jejich označují. Za to však zachovala se až na naše dny aspoň částečně pohřebiště jejich, aby nám vykládala o tom dávno zmizelém, vysoce vzdělaném národě. Celé pobřeží i poloostrov taurický, nynější Krym, prostoupeny jsou značnými pahorky z hlíny nasypanými a rozryty jsou podzemními stavbami z kamene nebo cihel. Tyto stavby buď nejsou pokryty hlinou (hroby megalithické), jako náhrobek na Tepe-Kermenu*), anebo jsou to podzemní hrobky, jež zemí jsouce pokryty zdvihají se v podobě značných pahrbků (kurgany) a často pahrbky nižšími (kurgančíky) obklopeny jsou. Takové mohyly — arci bez kamenných staveb uvnitř — pokrývají daleko široko zemi Skythův a lze je stopovati až do Sibiře a centrální Azie. Mnohé z nich jmenuje lid hroby králů skythských.

Četné nálezy od zlata v těchto hrobech učiněné dráždily od nepamětných dob hrabivosť lidskou, tak že přemnohé, ano snad velká jich většina shledána byla při prozkoumání jich již vypleněna: ano objevilo se při tomto pozdějším jich prozkoumání, že některé ihned po pohřbu vyloupeny byly a lupič — podle všeho — že asi byl očitým svědkem

*) Viz tento časopis čís. 13, str. 23.

pohřbu**), ježto se ukázalo, že jenom bohaté hroby byly vyloupeny, chudé však nedotknuty zůstaly. Hrabě Uvarov otevřev jeden velký kurgan, shledal, že je úplně vypleněn: ale když pak dal kopati více stranou od hrobu, objevil lidskou kostru, která v náručí držela zlaté vázy; byl to patrně lupič, nad kterým právě v tom okamžiku, když s lupem svým z hrobu vyjíti chtěl, chodba v kypré ještě hlíně vyhrabaná se sesula a jej tam pohřbila.

Od r. 1851. do r. 1859. zkoumány byly hroby ty od různých učenců s výsledkem větším menším; ale veliké důležitosti vědecké nabylo zkoumání hrobů těch teprva mezi léty 1859. a 1871., kdy podnikla tam systematické badání carská komise ruská. Nalezené starožitnosti zavezeny pak částečně do carské eremitáže v Petrohradě, částečně uloženy v Kerčském muzeu.

Výsledky tohoto badání byly nad míru uspokojivy. Ukázalo se, že mrtvoly byly buď prostě na zem kladeny nebo ve dřevěných rakvích nebo v kamenném sarkofágu ukládány, nebo konečně že ležely v kamenných komorách. Některé rakve dřevěné byly nádhernými řezbami pokryty nebo pomalovány, často pak bronzem, zlatem, slonovinou a cetkami vykládány. Hlavu věnčil přečasto zlatý věnec bobkových listů, na kterých vyobrazeny byly vyobrazy; v těch místech na lebce, kde byly uši, ležely zpravidla zlaté náušnice podivuhodné práce filigránové*); krk zdobila zlatá páska, vykládaná drahokamy — granáty, karneoly, achaty, chalcedony, oryxy — broušenými na podobu hlav dračích a lidských; karneolové tyčinky jako jehla tenké nebo zlaté přívěsky nejpodivnějších forem visely dokola s nákrčníku; náramky nevyrovnaně krásně ze zlata pracované krášlily ruce, a na prstech skvěly se drahocenné prsteny s gravírovanými kameny, intagliemi (kameny s figurami vyhloubenými) a kameami (kameny s figurami vypouklými jiné barvy než základ), na nichž taktéž buď hlavy buď scény z mythologie vyryty byly. Na ramenách a na prsou leskly se zlaté sponky, sklem a emailem vykládané. Do každého ženského hrobu položeno bylo jedno nebo více bronzových zrcadel, jejichž zadní strana pokryta byla krásně provedenými figurami reliefovými. Po stranách hlavy stály bronzové, nejčastěji však hliněné vázy, červenou a žlutou barvou na černém základě skvostně pomalované, rovněž se scénami vzatými z bájesloví nebo z domácího života nebožtíkova; nezřídka kladeny do hrobů také nádoby skleněné a při mužských kostrách nalezeny z pravidla bronzové nebo železné zbraně.

Zlatý plíšek s amorem (ze sbírky p. Lemméovy v Oděse.)

R. 1864. otevřel Zabělin dva kurgany vedle sebe ležící, jež lid „bližénci“ nebo též „dva brata“ nazýval, a nalezl tam hrob kamenný, jejž carská komise takto popisuje. Hrob ten byl stavěn z desek kamenných a sestával ze dvou komor, tot. z chodby hranolovitě klenuté a z vlastní hrobky s klenutím jehlancovitým. Na konci chodby stály dva

*) Srov. tento časopis čís. 6., str. 94.

**) Viz tento časopis čís. 13., str. 29.

čtverhranné sloupy, které byly trámcem příčním spojeny a karnisem (římsou) opatřeny; stály na patce a nahoře zakončeny byly hlavicemi nádherně ozdobenými. Hořejší řada kamenů v obou komorách tvořila jakoby vlys v podobě pruhu pod karnisem dokola se vinoucí, jenž po celé délce své vyzdoben byl freskami představujícími květiny, větve myrtové, věnce a ornamenty kruhové. Na vnitřní straně veliké plotny mramorové, která hrobku uzavírala, vymalována byla obrovská postava ženská pestrými, sytými barvami; vlasy měla ozdobeny kvítím, v uších zavěšeny byly zlaté náušnice a krk ovíjela zlatá, pěkně zdobená páska; v pravici držela kytici květin, levicí pak ponášela závoj, s hlavy řásně spadající. Kamenná deska s řeckým nápisem hlásala jméno její a svědčila o tom, že hrob ten náležel 4. nebo 5. věku př. Kristem.

Takové desky kamenné s nápisy ve hrobech řeckých zhusta bývaly objeveny a podávají často netušené výklady o událostech i osobách, které buď jen málo známy nebo úplně neznámy byly. Z jednoho nápisu takového dovídáme se, že ve hrobě, z něhož dotyčný kámen byl vyzdvižen, pohřbena byla královna Dynamis, dcera Pharnakova, vnučka krále Mithridata Velikého, a hrob ten že jí vystavělo měšťanstvo. Jiný kámen s 12tiřádkovým nápisem pochází z r. 125. př. Kristem a oznamuje, že pomník zbudován byl k rozkazu krále Rhoemetalka na památku vystavění chrámu na počesť bohyně „Sol" (*ΤΗι ΘΕΩι ΣΩΛ*); o takové bohyni žádný pramen řecký do té doby se nezmiňoval.

Kromě těchto hrobů z kamene stavěných, nalezeny byly také hroby jeskynní (pešćerské, katakomby), hroby to sestávající z několika komor, v nichž více mrtvol pohromadě pochováno bylo tím způsobem, že buď prostě na zemi položeny nebo v sarkofágu uloženy byly. Jeden takový hrob otevřen byl r. 1869. Uzavřen byl plotnou kamennou, za kterou vedly kamenné schody do vlastní hrobky, v níž po obou stranách stály sarkofágy s kostrami koňskými, na kterých byly zlaté uzdy, na hlavách pak zlaté a bronzové pláty a skvostné pásky čelní po způsobě skytském. U schodů pak ležela kostra psí s obojkem bronzovým a řetězem z téhož kovu; v komorách ostatních byly kosti. Zlato a bronz v těchto hrobech často se nalézá, ale také železo, nádherně zlatými lístky vykládané.

Hrabě Uvarov pokračoval ve zkoumání hrobů jihoruských za let 70tých a objevil na blízku někdejší osady Olbie hroby několika řeckých kněžek, o kterých paní Lucie Bakešová píše v čísle 13. tohoto Časop. na str. 29.

Za ruského archeologického sjezdu v Oděse r. 1884. byl jsem i se svými dcerami pozván prohlédnout si skvostnou sbírku zlatých předmětů z hrobů jižní Rusi a Krymu pocházejících, kterou p. Lemmé si nashromáždil.

Tu padly zraky naše na malý plíšek zlatý, 42 mm dlouhý a 20 mm. široký a poněkud pomačkaný, na němž byl vypouklou prací vyobrazen jeden ze známých andílků Rafaelovy Madonny di San Sisto (viz obr. na str. 149.); postavení, výraz tváře i pohled tohoto amora na zlatém tom plíšku — vše bylo totéž jako při andílku na Rafaelově obrazu; jediná odchylka záležela v tom, že anděl Rafaelův má vlasy hladké, kdežto vlasy amorovy na čele se kadeřaví. Připojený obrázek plíšku s amorem je od prof. Čermáka proveden věrně podle dobré fotolitografie, a obraz

představující oba anděly Rafaelovy (na této str.) je reprodukon zinkofotograficky podle obrazu v Drážďanech se nacházejícího.

Tážeme se: Jak sluší vysvětliti tuto překvapující shodu?

1. Je snad ten plíšek zlatý falsifikátem, urobeným podle Rafaelova anděla? — Domněnku tuto sluší rozhodně odmítnouti: neboť mimo to, že technické i umělecké provedení se úplně shoduje s technikou na pod. figurách starožitných, je pravosť jeho potvrzena věrohodnými svědky.

2. Či viděl Rafael ten plíšek a vzal si z něho motiv? Ani toto není možno, neboť plíšek ten nalezen teprva v letech 70tých.

3. Je to tedy jenom náhoda?

To rozhodnouti ponechávám obecnému úsudku; nemohu však zaml četi poznámky, že mně později bylo sděleno, kterak prý týž amor vyobrazen je na jedné řecké váze bronzové, která kdesi v Italii. Římě nebo Neapoli, se chová. Zda-li tomu vskutku tak je, není mně známo.—

Andělé na Rafaelově Madonně di San Sisto.

Ukázali jsme těmito řádky, na jak vysokém stupni mravní vzdělanosti staří kolonisté řečtí stáli. Že s touto kulturou zajisté také vzdělanosť fysická sloučena byla, lze souditi z ornamentálního provedení různých předmětův. Obzvláště pak je to t. zv. práce knoflíčková (nebo bradavková), která jak svými ornamentálními podrobnostmi, tak i uměleckým provedením svrchovaný obdiv vzbuzuje; byloť této techniky u většiny předmětů sbírky p. Lemméovy se zálibou upotřebeno, takže se tento způsob ornamentu stal pro šperky z hrobů jihoruských zrovna charakteristickým. V tom směru povzbuzuje nás obzvláště technika tato k hlubšímu přemítání, poněvadž tento způsob práce při většině národů slovanských se zálibou byl pěstován; o čemž příště promluvíme šíře.

O kulturním významu přádla.

Napsal **Josef Kramář**, knihtiskař v Olomouci.

Předení náleží nepopíratelně mezi nejprvnější příznaky lidské kultury. Jakmile člověk z prvotní surovosti se vymanil, jakmile tak daleko dospěl, že již přestal živiti se pouhým ničením darů přírodních, jakmile se počal uvazovati k půdě a chovem bravu a pěstováním přírodnin se obírati, seznámil se kromě obilních zrn a luskovin zajisté také brzo s vlákny, především — jak se zdá — s vláknem konopným, jež brzo v tenké nitky sesukovati, tyto pak v látku souvislou tkáti se naučil. Měl ť k tomu učitele schopného, p a v o u k a. Poháněla jej k tomu též potřeba pohodlnějšího oděvu, než jakým posud tělo své pokrýval, a je před surovou povětrností chránil, což doposud byl činil jen lupením aneb korou stromovou, staženou koží s ubité zvěře, nevydělaným rounem skopovým a pod. Že se tak velmi záhy stalo, o tom poučuje nás bible v první knize Mojžíšově, nazývajíc v osmém plemeni po Adamovi N o e m u schopnou přadlenou. Taktéž stojí v první knize Mojžíšově, že Jakub miláčkovi svému Jozefovi pěknou sukni daroval, kterou bratří jeho, když jej kupcům Madiánským prodali, v krvi kozelce smočili a pak otci Jakubovi na důkaz přinesli, že Jozefa nepochybně dravá zvěř roztrhala. Toto podání shoduje se také s podáním čínským, dle kterého asi 350 let před potopou světa Číně vládl císař Hoangti, jenž prý byl zakladatelem ustálenějšího života a poddané své role vzdělávati, domy a vozy stavěti, polní nářadí a jiné potřebné nástroje robiti učil. Jeho manželka Silinghi pak prý byla zakladatelkou domácího hedvábnictví, ana jemná vlákna hedbávná odvíjeti a svíjeti, spřádati, tkaniny z nich robiti, je uměle vyšívati dovedla a společnice své tomu vyučovala, tak že pak roucha hedbávná v Číně v krátké době zobecněla. Toto poslednější udání předpokládá však již znalosť tkanin, zejmena — soudě dle tamní zeměpisné polohy — znalosť tkaniny bavlněné, která od nepamětných dob za původní tkaninu čínskou se považuje. — Rovněž staroegyptské mumie, nejméně 4000 let staré, ovity jsou proužky jemné plátěné tkaniny a poskytují takto též nezvratný důkaz o vysokém stáří přádla i tkaní. I v našich předvěkých hrobech nalezly se byť i nepatrné zbytky plátěných tkanin, jež náhodou po celá tisíciletí úplnému zetlení se ubránily.

U všech vzdělaných národů staro- a novověkých tedy potkáváme se se známkami časné znalosti přádla. Z toho vysvítá také, jakou úctu pro přádlo chovati máme. Přádlo jest základem našich oděvních látek, jimiž tělo své netoliko proti nepohodám povětrnosti přiměřeně chráníme, ale zároveň zdobíme. — Od nepamětných dob bylo předení dědičným domácím zaměstnáním, zaměstnáním ženské pleti, která v časech arci již dávno minulých, pokud ještě tkalcovství na samostatnou živnosť se nebylo vyšinulo, také tkaním látek oděvních se zaměstnávala. Ženštiny z rodů nejvznešenějších, královny, kněžny, až k občankám nejnižších stavů zabývaly se přádlem i tkaním a honosily se výrobky vlastními. Dobrá hospodyně honosila se tím, že celý dům výrobky z domácího plátna zaopatřila a kromě toho že ještě měla zásoby plátna neupotřebeného, jež v domácnosti vyrobeno bylo. Přádlo a len byly až do nejnovějších dob veledůležitými částkami výbavy pro mladou nevěstu; a

jakou důležitosť přádlo pro ženskou pleť mělo, dokazuje také ta okolnosť, že posloupnosť v rodinách, která vzhledem k mužům posloupností po meči se jmenovala, vzhledem k ženské pleti posloupností po přeslici slula.

Matěj Kalina rytíř z Jaetenšteinu prokázal r. 1839, ve svém pojednání o stavu rolnictva v Čechách za dob pohanských, předhistorických, že Slované a především staří Čechové již v pradobách v rozumovém rolnictví, včelařství, ovocnářství a vinařství velice pokročili, tudíž mnohem dříve nežli výbojní Germáni, kteří se teprv od Římanův a částečně od Slovanů rolnictví učili, a uvádí pro toto tvrzení množství nezvratných důkazů, z nichž uvádíme jen původní česká jmena všech polních plodin, rolnického náčiní, stromů ovocných, jmena místní (jako Konopiště, Lnáře, Lniště), původní jmena měsíců vesměs k rolnictví poukazujících, mnohé pohanské, z části dosud trvající zvyky, jež také k rolnictví se vztahují, jako zvyk, nedohořelé oharky z ohňů svatojanských zastrkovati do půdy lnem zaseté, aby se len lépe udařil atd. Z toho vysvítá, že přádlo u Slovanů velmi záhy zdomácnělo. Máme též písemné zprávy z nejstarších dob, že naši předkové již v prvních dobách křesťanství klášterům plátno a med, kostelům pak vosk odváděti musili.

Nejpádnějším dokladem, že naši pradědové přádlo znali a jeho pilně si hleděli, jest naše staré moravské a vůbec slovanské vyšívání. Neboť kde se vyšívalo, tam musily býti i tkaniny a tudíž i přádlo. Že ale vyšívání látek plátěných velmi starého jest původu, to dokazuje podobnosť forem vzorků jeho u rozptýlených již ode dávna slovanských kmenů. Poukazuje to k tomu, že Slované umělé vyšívání ještě dříve znali, než se v různé kmeny rozrodili.

V krajinách pobaltických, v prastarých sídlech Slovanů pěstuje se od nepamětných dob náš len, a krajiny tyto, zvláště Livonsko, zásobují od staletí až do dneška české krajiny pohorské výborným semenem lněným.

Vše to, co zde uvedeno, týče se přádla ručního, jež jak jsem pravil, tisíce, ba tisíce let netoliko zaměstnáním každé rodiny bývalo, ale kromě toho statisíce zvláště pohorských obyvatelů, byť i ne skvěle, přece slušně pod krovem domácím živilo. A tak to trvalo až do let třicátých nynějšího století, kdež neblahé strojové přádelnictví vynálezu anglického ve vlastech našich šířiti se počalo a nejprvé bavlnu, později pak i přízi lněnou rukodělstvu odňalo. Přádlo ruční počalo pak vůčihledě klesati a vymizelo téměř již úplně, neboť, byť i výrobek mnohem pevnější poskytovalo, nemohlo při moderním smýšlení, které především na větší láci, byť i při menší stálosti dotyčných výrobků hledí, v soutěži obstáti.

Bídně zaniklo toto zaměstnání, jež rodinám našim po tisíciletí jakýs idyllický ráz udílelo. S bolestným citem vzpomínám sobě ještě z mládí svého na přástky, kdež při společném vrčení kolovratů nábožné nebo národní písně se zpívaly, a děvčata o závod nitky své z kužele vytahovala, aby jedna druhou předčila a schopnosť svou v předení prokázala. I zdá se mně, že zaniknutím ručního přádla i pilnosť mladé ženské pleti v domácnostech zvláště venkovských ochabla, jelikož postrádá zaměstnání tak příjemného, jaké jí poskytovalo předení, které i výrobkem svým lákalo, a jakési povznášející sebevědomí vzbuzovalo. Děvče napředlo sobě, ba i budoucímu ženichu na košile, sobě na tištěnky,

svrchní totiž sukénky, jež tehdejší barvíři modrou indychovou barvou barvili a přiměřené, ba i krásné vzorky na nich vytiskli. Takové tištěnky byly netoliko úhledné, ale poskytovaly zároveň roucho trvanlivé.

V uvážení všeho toho domnívám se, že naše ruční přádlo této vděčné zmínky zasluhovalo.

O staroslovanských hradech.

Pojednává **V. Houdek.**

(Dokončení.)

Zbývá nám ještě podati obraz měst staroslovanských čili staroslovanských hradů a vytknouti pak, v čem lišily se zásadně jednak od měst německých i moderních, jednak od hradů pozdějších, středověkých.

Z názvu staroslovanských měst, tot. ze slova „hrad“ vyplývá, že všechna města starých Slovanů byla ohražena hradbami. U Slovanů tedy tvořily hradby podstatnou část charakteru městského. Osada neohražená byla dědinou (na Rusi „selo“ = sídlo). Města staroslovanská musela chráněna býti hradbami již proto, poněvadž byla středisky národními, chovajícími posvátný, společný majetek národa, chrámy, často s velikou nádherou stavěné i vyzdobené, a poněvadž byla sídly knížat a útočištěm všeho lidu před nepřítelem.

Co do podoby, polohy i velikosti jsou hrady staroslovanské nad míru rozmanity. Co se týče polohy čili místa, kde hrady takové zakládány, lze jen tolik všeobecně říci, že vybíráno k nim místo již od přírody pevné, nesnadno přístupné. Nacházíme je tedy na osamělých vrších homolovitých, nejčastěji však na horských ostrozích, avšak také v rovinách, zejména na ostrovech nebo při stoku dvou vod. V té příčině každá jednostrannosť svedla dosud k úsudkům mylným. Meklenburský archaeolog Lisch zkoumal jenom meklenburská hradiska a poněvadž tam našel pouze hradiska v močálech a jezerech, tvrdil, že staří Slované stavěli své hrady jenom v močálech, i soudil z toho, že hradiska na kopcích zbudovaná jsou původu germánského, resp. německého. Při tom zapomněl, že v nejbližším sousedstvu Meklenburku, tot. na ostrově Rujaně, kdež přece o slovanském původu tamnějších hradišť není ani nejmenší pochybnosti, není pražádných hradů v močálech, nýbrž všecky na vrcholech hor. Mylný, poněvadž jednostranný úsudek ten opravil nyní Schumann[24]), jenž v údolí Randovském v Pomorsku našel hradiska jak v močálech tak na horách, a na základě úplné stejnosti nálezů v jedněch i v druhých učiněných dovozuje stejný slovanský původ obojího druhu hradisk.

Naši staří předkové dovedli se právě při svých obranných stavbách přispůsobiti útvaru půdy: v krajinách hornatých využitkovali strmých strání, osamělých vrcholův i táhlých ostrohů horských; v krajinách rovinatých, vodami a močály prostoupených dovedli se však také „zakopati“ do země, používajíce ostrovů jezerních, jakož i ostrohův u jezer i na stoku dvou řek, ano stavíce hradby své i na nepevné, povolující půdě močálů, takže diviti se musíme neúmorné vytrvalosti předků našich, stavějících znova i znova sedající se stále náspy v močálech nasypané

[24]) Die Burgwälle des Randowthals (Baltische Studien XXXVII.)

Udržení takových stále klesajících hradeb v dobrém stavu bylo možno jenom tím způsobem, že celý národ pokládal práci tu za svou povinnosť, což zváno „gradozdění.“

Tento smysl pro využitkování povahy půdy k opevnění sídel jeví se ostatně při starých Slovanech nejenom stran hradů, nýbrž i při všech ostatních sedliskách jejich. Vizme jen půdorys staroslovanské dědiny. Domy stavěny jsou těsně pohromadě, tvoříce souvislou, více méně okrouhlou náves, do níž byl zhusta pouze jediný vchod, a i tento vchod vede přes vodu, tedy buď brodem nebo po mostě. Dědina pak obepjata je souvislým věncem zídek. Nejednou slyšel jsem důstojníky vysloviti se, jak znamenitě dají se hájiti takové osady se souvislými zahradními zídkami. V čerstvé paměti ještě jest, kterak hanácká Senice, jednoduchá to staroslovanská dědina, uhájila se Švédům. Není to tedy tak zcela s pravdou, praví-li se, — což často jako utkvělou frázi čtáváme — že staří Slované bydleli jednak v pevných hradech, jednak v otevřených dědinách. Dědiny našich předků právě naopak byly pečlivě uzavřeny, o čemž názvy jejich částí jako „brána, před branou, zábraní“ a pod. zřejmě svědčí, právě tak jako dosavádní vzezření starých dědin našich.

Však o stavbě staroslovanských dědin udá se nám snad ještě na jiném místě příležitosť šíře promluviti; vraťme se k hradům. Mnohdy nezdá se býti místo přírodou nijak chráněno; tu však sluší uvážiti, že za to tisíciletí, ano za delší ještě dobu, která od založení hradu toho uplynula, mohlo se velmi mnoho na místě tom změniti: vody berou jiný směr, hledajíce si nová ložiska; také byla před tisícem let vlasť naše zajisté bohatší na vodstvo, i lze za to míti, že zejmena rovina Haná tehdy pokryta byla na přemnohých místech močály, kde dnes pluh rolníkův suchou půdu rozrývá.

Příkladem hradu, na ostrově a vůbec na rovině uprostřed močálů ležícího, je staroslavný Velehrad moravský v místech dnešního Uher. Hradiště, jehož okolí podnes každoročně řekou Moravou bývá zaplaveno. Na severní Hané podařilo se mně letos konstatovati jedno hradisko na úplné rovině položené. Hradisko to leží asi 1 hodinu od Olomouce směrem severozápadním, od dědiny Skrbeně asi 5 minut vzdáleno směrem k Náklu. Uprostřed polí, rovných jako stůl pozoruje jenom bystré oko vyvýšeninu ze strany od Skrbeně zcela pozvolna vystupující, a jenom k severu srázně zakončenou. Nejvyšší bod tohoto vyvýšeného místa je jenom asi 2 metry nad okolní rovinou; objem celého místa obnáší asi 1000 kroků. Sotva bych si byl místa toho povšimnul, kdyby mě nebylo jméno těch polí na ně upozornilo; jmenuje se mírná zvýšenina ta podnes „hradisko“. Při zběžné jen návštěvě, kterou jsem tomuto hradisku věnovati mohl, shledal jsem půdu plnou střepin z nádob praehistorických, kostí zvířecích a uhlí, ano i jedno kamenné drtidlo na obilí se mi tam namanulo. Kopati nebylo tehdy — v době žní — ještě možno. Při tom pozoroval jsem tuto nápadnou okolnosť: Se tří stran obklopeno je hradisko toto rolemi panskými a částečně dosud mokrými lukami panskými, patřícími velkostatku města Olomouce, kdežto hradisko samo je rozděleno na parcely k usedlostem skrbeňským patřící a jen úzký pruh polí mezi hradiskem a dědinou Skrbení spojuje pole na hradisku s ostatními polnostmi skrbenskými. Vysvětluju si tu věc tím způsobem, že krajina kolem tohoto hradiska byla daleko do doby historické močálem, půdou bez pána, až za dob německého

práva feudálního prohlášena vysýchající sporná půda tato jednoduše za majetek panský.

Na Hané najde se ještě zajisté více takových hradisk na bývalém ostrově položených. Olomouc arci sluší čítati k hradům náhorním; ale nynější klášter Hradisko u Olomouce stojí zajisté na bývalém ostrově, za hrad slouživším. Hradisko u Skrbeně nemá valů, právě jako ostrovní hradiska v Pomorsku. Okolní voda byla pokládána za dostatečnou ochranu. —

Na poloze i útvaru místa či hradiště pak záviselo jak podoba tak i velikost hradu. Hrady na osamělých vrších jsou často podoby okrouhlé věnčíce náspy svými homolovitý vrchol hory; hrady na ostrozích jsou zhusta podoby vejčité, ježto ostroh bývá od ostatní náhorní roviny oddělen obloukovitým náspem. — Tu i tam vyskytuje se i tvar čtverhranný, ale jen výjimkou, neboť čára přímá není u Slovanův oblíbenou; Slovan miluje čáry oblé, více méně zaokrouhlené.

Velice nestejny jsou hrady staroslovanské i co do velikosti. Uvedli jsme již z předu několik hradů velikých rozměrů. Vedle toho známy jsou však i hrádky tak maličké, že nemohly pojati mnoho stálého obyvatelstva. Rozhodujícím byl tu útvar půdy: na homolovitém kopci, na ostrovu jezerním bylo každé vzrůstání hradu, každé šíření se této osady nemožným. Na velikosti hradu pak záviselo jeho pojmenování: hrad, hradec, hrádek, ano i hrádeček. Zda-li jména tato obsahovala i nějaký rozdíl věcný, zda-li na př. „hrady a hradce“ sloužily jiným účelům než „hrádky a hrádečky,“ nelze na ten čas rozhodnouti. Jisto jest pouze tolik, že dnešní města, z někdejších staroslovanských hradů povstalá, často nesou názvy „hrad“ (Běleh rad, Stargrad atd.), jakož i „hradec“ na př. Králové Hradec, (změněno v Grätz, Garz a pod.), nikdy však „hrádek“ nebo „hrádeček“. Lze z toho tedy souditi, že tyto poslednější názvy dávány takovým hraženým místům, která nebyla městy, ježto v nich pro četnější obyvatelstvo (kupce atd.) ani místa nebylo; tyto menší hrádky mohly míti jen účel strategický, tedy obranný, anebo náboženský (božiště).

Píč[25]) přisuzuje sice hradům staroslovanským také účel výbojný, čemuž možno však rozuměti jen tak, že hrady založené v zemích nově obsazených měly účel, držení země té zajistiti. Noví držitelé země zakopali se v pravém smyslu slova do ní, aby nemohli z ní býti vypuzeni. Eminentně strategický účel měly zajisté hrady podél hranic zemských vystavěné, nejen oproti národům jiného kmene, zejmena oproti Němcům, nýbrž i oproti sousedním plemenům slovanským. Takovými hrady pohraničnými jest na př. oněch 24 hradů, které stály podél hranic Pomorska a krajiny Ukerské při ústí řeky Odry. Hrady ty jsou od sebe zpravidla míli, často i jen půl míle vzdáleny a jsou vesměs menších rozměrův majíce v průměru svém nejčastěji 100, výjimkou 200 kročejů. U nás nazýváno hrady takové „Strážemi“; o nich pojednati však ponecháváme si na budoucno.

Rozdíl důležitý zdá se nám ležeti též v tom, měl-li hrad jediný násep, či několikanásobné valy. Že hrady několikanásobnými valy opevněné neměly jen účel strategický nebo náboženský, nýbrž že to byla hražená bydliště většího počtu obyvatelstva, pro to mluví zejména ta okolnost, že valy zevnější bývají od vnitřních značně vzdáleny, takže prostor od zevnějších valů k vnitřním bývá často větší než-li prostor vnitřním náspem uzavřený; jinými slovy:

[25]) Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage.

hrad okolní bývá rozsáhlejší než-li hrad vnitřní; neboť v tomto vnitřním hradě bylo potřeba jenom místa pro palác knížecí, chrám a jiné budovy veřejné, kdežto vlastní obyvatelstvo městské bydlelo v hradě okolním. Ve hradě vnitřním odbývány sněmy a slavnosti náboženské i národní; ve hradě okolním pak odbývány za míru trhy, tu bydleli kupci a ostatní obyvatelstvo. Důkaz pro tento obraz hradů staroslovanských poskytuje nám na př. Kyjev, Olomúc a nesčetné jiné hrady, jichž prvotní podobu dnes určiti můžeme, a při nichž hrad vnitřní obklopen byl hradem okolním. Jest arci pravděpodobno, že ve hradě okolním jistá část zůstávala prázdnou, neobydlenou, ježto byla rezervována pro případ války, aby tam mělo místa obyvatelstvo okolních dědin, ku dotyčnému hradu hledících.

S touto naší představou o staroslovanských hradech arci naprosto nesrovnává se ničím neodůvodněný náhled Dudíkův, dle něhož prý staroslovanské hrady dají se srovnati s většími hrady XIV. století![26])

Hradby staroslovanských hradů sestávaly z příkopu i náspu často ohromné výšky a šířky, jak o tom svědčí jednak četné zprávy německých kronikářů, jednak stopy do dneška — po době více než tisícileté! — zachované. Náspy arkonské na Rujaně byly dle Saxa Gramatika 50 loket vysoké, tak vysoké, že žádná střela z pod nich vymrštěná, nemohla jich přeletěti. Jaký obdiv budil u Němců starý Velehrad a jiné hrady staromoravské, bylo již řečeno.

Z jakého materiálu staří Slované náspy hradů svých stavěli, zdali jen z hlíny či také z kamene a jsou-li tedy hliněné i kamenné valy původu slovanského, — to jest podnes otázkou spornou, rovněž tak jako otázka, zdali valy t. zv. spečené, zvláštní to druh valů kamenných, Slovanům přičísti sluší. Vocel odpověděl ve svém „Pravěku" k otázce té zcela určité tvrdě, že jen hliněné náspy jsou slovanské, kdežto valy kamenné Keltům připisuje. Že však učení toto není povýšeno nade všelikou pochybnost, o tom svědčí následující pozorování a tato úvaha. Naši keltologové tot. pokládají také místní jméno Týn (jakož i formy od toho odvozené, Týnec atd.) po příkladě Šafaříkově za keltické. Dle učení Vocelova musela by tedy při všech těchto Týnech býti prachistorická ohrada kamenná. Zatím mohu na základě vlastního ohledání alespoň o hradisku u Vel. Týnce blíž Olomouce konstatovati, že náspy tohoto hradiska — pokud se zachovaly — jenom z hlíny nasypány jsou. Z toho jde, že jedna theorie keltická navzájem vyvrací druhou.

Jiná theorie opět připisuje hradiska se jménem, jichž kmen tvoří slovo „obr", (resp. hradiska nablízku osad s takovými jmény) jako na př. Obřany — Avarům. Teprva podrobné zkoumání dotyčných hradisk ukáže, zdali učení toto je správným, zvláště zdali hradiska sem náležející nějakou společnou charakteristickou známkou od hradisk jiných se liší.

Dokud tedy celá tato sporná otázka — v jakém vztahu je materiál valů k národnostnímu původu jednotlivých hradisk, na základě důkladného zkoumání archaeologického rozluštěna nebude, do té doby jsme zajisté oprávněni, pokládati všechna prachistorická hradiska naší vlasti za dílo slovanských předků našich. Před ukončením procesu nároku svého se vzdávati, od rozumného advokáta zajisté nikdo žádati nebude: a tak i my jenom nezvratným důvodům vědeckým o neslovanském původě toho neb onoho druhu hradisk ustoupíme; důvodů takových však dosud neznáme.

[26]) Dějiny Moravy VIII. Str. 90.

Na náspech byly ohrady a věže zprvu dřevěné, později však, a to zajisté dávno před r. 1000., namnoze kamenné, jak o tom Nestor v příčině měst ruských svědčí. (Viz shora.)

Co se tkne společnosti hradské, t. j obyvatelstva měst staroslovanských, sluší především vytknouti, že u starých Slovanů nebylo nějakého zvláštního „stavu“ městského, lišícího se od lidu venkovského zvláštními právy, jak bylo u nás později dle práva německého. Že by dále společnost hradská byla se skládala odjakživa jen z úředníků, posádky vojenské a družiny knížecí, ze sluhův a řemeslníků knížecích a jiných bezzemkův, tomu odporují jednak četná místa Nestorova letopisu, zejmena uvedené shora citáty o městě Iskorostěnu, Bělohradě a městě Svatoplukově, jednak i zprávy jiné, na př. zpráva o Štětínu, kde bydlelo 900 zádruh. Zejmena nelze za to míti, že by v hradech byli již za dob říše velkomoravské bydleli samí bezzemci, tot. sluhové a řemeslníci knížecí, jak se Palacký[27]) domnívá. To bylo snad na sklonku doby slovanské, po roku 1000, kdy vzmohl se již centralismus zeměpanský, jenž dle vzoru socialního řádu německého počal tříditi národ ve stavy; nemohlo toho však býti v době květu zádruhy, která bezzemkův neznala.[28]) Protož nelze nám také sdíleti náhled Tomkův[29]), dle něhož pod názvy „cives, oppidani, urbani“ do XII. stol. rozuměti se prý musí jen úřednictvo a služebnictvo knížecí, a sice prý proto, že „urbs, civitas, oppidum“ znamená „hrad.“ Dokázavše mylnosť præmissy, nepotřebujeme nyní vyvraceti konkluzi; tvrdíme tedy prostě: poněvadž „urbs, civitas, oppidum“ značí skutečné město, tedy také výrazy „cives, oppidani, urbani“ rozuměti sluší obyvatelstvo města, jimiž byli kromě úředníků, vojenské posádky a družiny knížecí také kupci, řemeslníci, ano i rolníci, jakož už z Nestora víme. Řemeslníci nebydleli ve městech arci výhradně, neboť průmysl slovanský kvetl po celém národě ve všech vesnicích, t. j. zádruhách, o čemž dávají důkaz přečetné názvy místní k jednotlivým řemeslům po ukazující, jako „Košíře, Bečváry, Koloděje“ atd. Ale ovšem byla staroslovanská města středisky obchodu, tržišti a skladišti zboží, a již za touto příčinou byla všecka staroslovanská města ohražena hradbami před loupeživými nepřátely. Že města staroslovanská byla vskutku výhradným bydlištěm kupců, to víme ze zprávy o staroslovanském městě Rarogu, dle které Gotšalk Dánský zbořiv toto město, odvedl slovanské kupce „tam bydlící“ do Dánska.[30])

Z řečeného vychází zřejmě na jevo význam měst staroslovanských pro národ. Ona nevzmáhala se na úkor průmyslu venkovského, jako později města německým právem obdařená. Naopak, staroslovanská města byla společným majetkem a společnou ochranou celého národa. Ona tu byla pro národ, k vůli národu, jenž z nich měl jen prospěch a bez nichž by nebyl mohl existovati. Tím se vysvětluje též povinnosť lidu slovanského, stavěti a opravovati zdi městské (hradozdění) jakož i povinnosť stavěti a opravovati cesty od města k městu vedoucí, tzv. „hradské.“ Bylo to ve vlastním interesu národa, aby tyto národní roboty konal.

---

[27]) Dějiny národu českého I. 1. str. 204.

[28]) Srovn. Časopis. muz. spolku olom. č. V. „O významu zádruhy.“

[29]) Dějepis města Prahy I. 43.

[30]) Viz o tom: Dr. Sieniawski, Pogląd na dzieje Słowian zachodnio-północnych, strana 319.

Ovšem, když staly se pak někdejší župní hrady, bývalý to společný majetek národa, výhradným majetkem země panským, pozbyly roboty ony právní podmínky, oprávněnosti své a staly se skutečným břemenem, z něhož pro národ prospěch nevzcházel žádný. —

Postavení zcela jinaké, ano zřímá opačné zaujímaly v národě našem města dle práva německého ve stol. XIII. a následujících založená. Co takovéto osady městy činilo, byly jedině ony výsady či privilegia, jež jim dávány na úkor starých měst slovanských. Německé právo vyznačuje se tím, že článkuje lidskou společnost na samé kasty či třídy, jež pak propůjčením zvláštních výhod jedné třídě na úkor druhé staví navzájem proti sobě, a tvoří takto v národě protivy. Ono utvořilo zvláštní stav městský, čímž nastalo odcizení měst od ostatního národa, jenž ve městech německým právem obdařených spatřoval pak usurpátory svého práva odvěkého. Z toho vidno, že města dle práva německého zřízená byla pro národ pravým opakem měst staroslovanských.

I zevně jeví se rozdíl mezi městy (hrady) staroslovanskými a německými. Při oněch (slovanských) byla hradba nezbytným přídavkem, nutnou součástí: staroslovanská města byla právě všecka bez výminky „hrady.“ Při městech dle práva německého založených není však hradba nezbytnou podmínkou charakteru městského. Tak víme o Litovli, že byla — po vypálení od Tatarů — znovu vystavěna r. 1243. dle práva německého; avšak teprva roku 1327. dovolil král Jan Lucemburský Litovelským město své opevniti zdmi. — Příbor nazývá se již koncem XIII. stol. „oppidum“ t. j. městem; a přece opevněn byl hradbami teprva po r. 1389. — Mnohá města dle německého práva založená, nebyla vůbec nikdy opevněna zdmi; tak na př. Brušperk, založený r. 1269 od biskupa Brunona, jenž městu tomu udělil právo magdeburské, nebyl nikdy opevněn zdmi. A naopak zase osada Střelná ohražena byla r. 1284. od hradišťského kláštera hradbami, aniž se kdy stala městem.

Okolnost tato, že tot. k charakteru města dle německého práva nejsou zdi hradební nezbytně nutny, jeví se již i v názvu samém: „Stadt“ (= Stätte), což i do češtiny slovně přeloženo: město (stč. miesto = místo, osada) — oproti názvu měst staroslovanských: „hrad“ t. j. místo ohražené.

Lze ostatně za to míti, že i německé slovo „Burg“ mělo tytéž osudy jako slovanské „hrad.“ Jako tot. „hrad“ původně značil každé místo hražené, nejenom ohražený zámek nebo dvorec (kteréhož významu nabyl teprv později), nýbrž i ohražené město, — tak i slovo „Burg“ pochodíc od slovesa „bergen“ (kryti, chrániti) znamenalo původně každékoli místo za ochranu sloužící, tedy každé místo hražené, tudíž i hražené město. Vždyť pak slovo „Bürger“ (t. j. slovně Burgbewohner) znamená podnes „měšťana“, nikoli obyvatele hradu středověkého. Tento širší význam slova „Burg“ obmezil se na význam hradu rytířského teprva tehdy, když vytvořil se pojem města dle práva německého, dle něhož, jak jsme viděli, nebylo hradeb ku charakteru městskému nutně potřebí.

Jaký pak byl dále poměr měst staroslovanských ku městům dnešním, moderním? Rokem 1848. resp. 1861. přestala města u nás býti městy dle práva německého; rokem tím zanikl dřívější zvláštní stav městský a

z privilegií svých, či t. zv. „práv a svobod“ (Rechte und Freiheiten) zachovala města do dneška jenom nepatrné trosky, jako přímé volby do sněmů, nepatrná menšina měst pak uchovala si správní statut, dle něhož podléhají co do politické správy přímo zemským správám (místodržitelstvu). Rok 1848., potažmo 1861. ukončil šestistyleté panování městského práva německého a přivedl opět k platnosti onu zásadu, kterou právo staroslovanské dávno před rozkvětem kultury západní bylo provedlo, zásadu, že před zákonem jsou sobě všichni rovni, a že žádný stav nemá požívati zvláštních privilegií. Z toho vyplývá, že města nynější ve smyslu veřejnoprávním mnohem bližšími jsou městům staroslovanským, než-li městům dle práva německého zřízeným. Praví-li tedy Dr. H. Jireček ve svém Slovanském Právu (I. 42.) že „města v nynějším způsobu vznikla teprvé ve XIII. stol.“, možno tomu rozuměti snad jen ve příčině zevnější podoby měst, nikoli však ve smyslu veřejnoprávním; neboť v této příčině nedají se města nynější nikterak stotožňovati s městy od XIII. stol. dle německého práva zakládanými. Rovněž tak má výrok Brandlův, že „staří Slované měst v novějším smyslu slova neznali,“ anebo, že „župní středisko starých Slovanů nemohlo býti městem v novějším slova smyslu“[31]), oprávněnosť svou jenom potud, pokud slovem „novější“ v těchto větách jsou míněna města dle práva německého zřízená a nikoliv města moderní, dnešní.

Poměr konečně hradů (měst) staroslovanských ku hradům pozdějším, středověkým, rytířským, je na snadě. Hrady staroslovanské byly společným majetkem a útočištěm i bydlištěm národa, — hrady rytířské pak byly soukromým majetkem jednotlivců, kteří ve smyslu práva německého, tvoříce taktéž zvláštní, privilegovaný stav, byli nezřídka utiskovateli lidu, a ovšem na mnoze také odpovědnými nepřátely měst. Hrady staroslovanské a hrady rytířské jsou tedy v ohledu sociálním taktéž protivy.

Co do zevnější tvářnosti jeví se následkem dotčené právě protivy, následkem prarůzného účelu obou druhů ráz zcela jiný. Podoba hradů rytířských je všeobecně známa; bylyť to ohražené zámky, pevná sídla jediné rodiny, která si tu vydržovala posádku a komonstvo. Hrady staroslovanské pak byly jednak pevnými městy, v nichž kromě knížete neb náčelníka kraje nebo župy sídlela také správa náboženská, kde byly chrámy, kde bylo tržiště, shromáždiště a bydliště lidu, t. j. národa, jednak to byly strážné pevnosti, které však taktéž byly majetkem národním, nikoli jednotlivcovým. O nějaké — jakékoli srovnalosti hradů těchto s hrady XIV. stol. nemůže tedy býti řeči. —

Mezi těmito dvojími „hrady“ dobrý rozdíl činiti a pravý význam staroslovanského slova „hrad“ na paměti míti sluší každému historiku slovanskému, který nechce národ svůj připraviti o předůležitý moment kulturní, tot. o někdejší existenci staroslovanských měst, nezbytné to podmínky pokroku, obchodu a vyvinutého života veřejného. Mělit vskutku, jak jsme dokázali, staří Slované velkolepá i četná města již v té době, kdy sousedé jejich Němci na města ještě ani nepomýšleli. Již Tacitus, na němž historikové němečtí pravěk národa svého budují, praví ve své „Germanii“ (cap. 16.), že „Germáni v městech nebydlí,“ nýbrž že staví domy své každý zvlášť uprostřed

[31]) Kniha pro každého Moravana 98; Poloha starého Velehradu 5.

polností svých, jako poměrné dvorce (t. zv. Hofsystem, jako podnes ve Westfalsku). A historik německého lidu Nitzsch[32]), jemuž nelze věru vyčísti nepřízeň k vlastnímu národu, praví: „Naprostá nechuť oproti městským sedliskám a městskému životu zůstává nade vši pochybnost po celé tisíciletí po Tacitovi (zemř. 117. po Kr.), základním rysem germánského názoru světového.“

Odtud onen úžas, jejž budila města staroslovanská i u vzdělaných Němců, tot. u německých kronistů. Za staletých bojů předků našich s výbojnými sousedy pak veliký počet měst staroslovanských lehl popelem a — zbyla po nich jen pustá hradiska naše.

Dopisy.

Z Kyjova. Kyjov a jeho okolí vyniká ne pouze krásným ječmenem, dobrými brambory, které se do Vídně, a vzácnými třešněmi, které se ještě dále, ba až do Petrohradu vyvážejí, ale také bohatstvím historických a praehistorických památek. Jak zajímavy jsou jen dějiny města samy! Kdo by sice po nich ve městském archivu pátral, se špatnou by se poradil; náš druhdy bohatý archiv propadl se — nikdo neví, kam; na štěstí starší měšťané a jejich otcové se tak velice o minulost města zajímali, že si opatřovali přepisy nejdůležitějších listin z městského archivu, a tak se mi podařilo sestaviti celou sbírku těchto přepisů. Na ukázku jejich zajímavosti stůjž zde listina, kteráž v dějinách města rozhraní dvou dob označuje. Když tot. měšťané ze strachu před ukrutným pánem svým, rytířem Janem Kropáčem, k císaři se utekli s prosbou, aby je od Kropáče vykoupil, že kupní cenu sami seženou, a když jejich žádosti vyhověno a Kyjovští na sv. Jakuba r. 1548. v Kroměříži kupní cenu 4.250 gr. byli složili, vydal jim císař Ferdinand I. listinu, kterouž je mezi královská města přijímá, následujícího znění:

„My Ferdinand z Božj Milostj Rzimsky kral po wsseczky czjasy Rozmnožitel Rzisse a Uhersky, Czjesky, Dalmatsky, Charwatsky etc. kral, Infant w Hyspanij, arcziknižie Rakouzske, Markrabie Morawsky, Luczemburske a Slezske knižie a Lužiczky Markrabie etc. Oznamugem timto listem vssem gakož gsau se Opatrnij Purgkmistr a konssele y wsseczka obecz Miesta Nasseho Kygowa v Margkrabstwj Morawskem ležiczy, Wiernj Nassi Milj prži czjasu Swateho Jakuba nynj minuleho s swymi wlastnjmi peniezy k rucze Nassy Kralowske wyplatili a Nam se s powinne podanosti dobrowolnie poddali, czož gsme od nich milostiwie jako od wiernych poddanych Nassych pržigjti raczili a pržigimame, y nechticz aby svrchu gmenowanj obywatele Kygowsstj pro gegich takowau poddanost bez zwlasstnj Milosti od Nas zanechanj byti mieli, nebrž to od Nas, že gim Milostj Nassy Kralowsku naklonienj byti Raczime, w skutku seznali. Protož s dobrym rozmyslem Nassym gistym wiedomiem s Raddu wiernych Nassych Milych, timž obywatelom Kygowskym tuto zwlasstnj Milost gsme uczinili, a timto listem czinime, že gmenowanj obywatele Kygowsstj, nyniegssy y budauczy od Nas ani dieciczuow Nassych Potomkuow a budauczych Kraluow Czeskych a Markrabj Morawskych odczyzowanj, edtrhowanj, zastawowanj, anj prodawanj žiadnym vymyssleným obyczegem a

[32]) Geschichte des deutschen Volkes. I. 60.

spuosobem byti nemagi a moczi nebudau, nebrž prži Nas, diediczych Nassych a budauczych Kralich Čžieskych a Markrabj Moravskych diedičžnie se wssym k temuž Miestu Kygowu pržislussenstwym na budauczy čžiasy zuostati magi. Gestli žie bychom pak My neb diediczowe Nassy a budauczi Krali Čžesstj a Margkrabj Morawsstj mimo to Nasse Milostiwe pržipowiedienj kdy buď z Omylu, nepamietj neb pro kterau koly ginau pržičžinu čžiasto psane Miesto Kygow s jeho pržislussenstwim nyni neb potomnie wsseczko neb na dile od Nas odczyzili, odtrhli, prodali, zastawili aneb precž dati Račžili, chceme, aby to žiadne moczy, pewnostj anj stalostj nemielo, neb to timto listem a Magestatem Nassym kazyme, moržime a v nicz obraczugeme. Tomu na swiedomj pečžiet Nassy kralowsku wietssy k listu tomuto g=me pržiwiesyti rozkazali. Dan w Widnj w Sobotu po Pannie Marij na nebewzetj, letha od Narozenj Syna Božiho Tisyczyho Pietisteho čžtyryczateho osmeho a kralowstwj Nassych Ržimskeho osmnaczteho a ginych dwameczytmeho. Ferdinand.“

Již z této ukázky vidno, jak zajímavou úlohou by bylo, roztroušené zbytky městského archivu shledávati a prozkoumati. Mnohému čtenáři však nebude snad zdáti se toto poukázaní na dějiny města dostatečným důkazem pro mé hořejší tvrzení o bohatosti historických a praehistorických památek; nezajímajíť každého památky psané, z nichž kdokoliv minulosť pohodlně vyčísti může; mnohý hledá památky, které důmyslnosti vyžadují, má-li z nich badatel vyčísti dějiny minulých pokolení. Než i těchto kolem Kyjova hojnosť nacházíme; kamkoli pohledneš, všude se ti vyskytnou památníky z dob dávno minulých; každým takořka krokem narážíš na stopy bývalých obydlí lidských i na jiné známky činnosti a působnosti našich předků. Sobůlky na př., západně od Kyjova, jsou dnes jen skromnou osadou a přece tu hned prvním pohledem nacházíš pomníky skvělejší minulosti: hned za dědinou na břehu potoka spatříš nevysoké zaokrouhlené, příkopem obehnané místo, o němž obyvatelé tvrdí, že prý zajatí Turci toto návrší v čepicích nanesli. Výše na temeni hory Sobůlkám vládnoucí pokocháš se rozkošným pohledem na pořící Moravy a modravé hory karpatské; není tu zajisté divu, že si za středověku některý mocný rod šlechtický vyvolil zde bydliště své, robotný lid sobulský vystavěl mu zde pevné hradby, kteréž hlubokým příkopem obehnal, a odtud pak pohlížel statečný rytíř sokolím okem k uherské straně a shlížel hrdě dolů na chatrné chaloupky svých poddaných. Staletí minula, a ještě se oko kochá pohledem na modravé hory karpatské, ještě se u Tvých nohou skromné chaloupky vinou kolem hory; kam však se poděl rod hrdých pánů Sobulských, kam jejich tvrdý hrad? — Pánové zmizeli bez památky, nikdo v osadě mi o nich vypravovati nevěděl. Snad by nám blízká trať „Kostelíček“ zvaná pověděti mohla, kde kosti své složili. Z hradu pak leda jen hluboké příkopy připomínají čilý život, který zde druhdy proudil.

Podobných památek po středověkých hradech lze v okolí více nalézti, tak na př. známé okrouhlé valoví u Nechvalína, jiné u Bohuslavic, Kelčan a Vlkoše. Toť jsou lapidárními písmenami psané dějiny středohéké našeho kraje; ony nám vyprávějí, že tato krajina za středověku vustě obydlena i střežena byla. Jak mnohem lépe bychom porozuměli řeči těchto památek, kdyby se po lidu sbíraly pověsti, které o nich kolují! A čehož bychom se teprva dočetli, kdybychom do lůna země viděli

které tak mnohou památku ze středověku uschovává! Kdyby jen to zachráněno bylo, co náhodou při orání a kopání nalezeno bylo, již tím by mnoho získáno bylo pro seznání středověkých dějin okolí kyjovského. Vždyť nálezy v okolí hradu bohuslavského učiněné by samy vystačily, sestaviti celou sbírku zbroje a jiného náčiní železného. A což by teprva získáno bylo pro řešení otázky o původu a účelu „lochů“, kterých taktéž v okolí kyjovském množství bylo a snad dosud jest, kdyby se po lidu sbíralo, co se o nich povídá! Jen náhodou jsem za krátkého pobytu v Syrovíně o tuto otázku zavadil a již mi ukazován zasypaný ovšem otvor k jednomu lochu, ve kterém prý zlatá „kachna nalezena“ byla, i vypravováno mi o jiných lochách, ve kterých lidské kosti a také nádoby nalezeno.

I pravěk zanechal kolem Kyjova četné stopy, které novým dokladem jsou pro tvrzení, že jižní úpatí hor Hříběcích za pradoby moravské hustě obydleno bylo. Již jednotlivá jména osad a tratí poukazují do šeré minulosti: osada Stražovice západně od Kyjova ležící na vysokém kopci s dalekou vyhlídkou v uherskou stranu jistotně svým původem do pravěku sahá, kdy zde stráž stávala, určená nepřítele v dálce vyhlídati a přechod přes hory hájiti. Podobně jména osad Svatobořice, Milotice a j. ukazují do dávné minulosti, les „Hradisko“ za Bohuslavicemi se stráněmi valům podobnými připomíná na staroslovanská hradiska, les „Náklo“ u Milotic upomíná na doby, kdy naši předkové poblíže řek, jezer a močálů své chatrče pro lepší ochranu před divokou zvěří a jiným nepřítelem na kolích stavěli. Toť jsou pouze některá očividně starobylá jmena místní. A což teprv ty kamenné, koštěné a bronzové starožitnosti, nádoby, nástroje, ozdoby a jiné potřeby domácí, ty zbytky těl lidských a zvířecích, kterých okolí kyjovské takové množství v zemi ukrytých chová! Připomínám jen podobné nálezy, o kterých jsem já se dověděl. Jistý rolník mi vypravoval, že poblíže lesa „Nákla“ vykopal hlubokou nádobu, i byl již jist, že jest plna dukátů neb aspoň dvacetníků; nádoba rozlítla se pod pádnou ranou jeho — ale jaké zklamání! místo dukátů sypaly prý se z ní popel, kostky a rozličné střepiny větších, menších nádob; neprohlížel to dále a mrzutě jámu zaházel. U Milotic v cihelně občas vykopávány nádoby, a dřívější správce prý jich značnou sbírku pohromadě měl. Před třemi roky při stavbě podružní dráhy z Kyjova do Bzence objeveno nad Skoronicemi celé pohřebiště; mrtvoly nespálené ukládány tam byly do země, ležely na boku, kolena majíce k prsám přitažena. O Bohuslavicích jsem již v čísle 9. toh. časop. psal, že v trati „Pískách“ místo „Popelov“ zvané značným pravěkým pohřebištěm seznáno bylo, že tu mrtvoly upalovány, popel v popelnicích ukládán, že tu nalezeny nádoby s pěknou ornamentikou a mimo to měděné a kamenné nástroje. Nejbohatší nálezy ovšem získány letos při stavbě příční dráhy: u Kyjova nalezeny v hrobech lebky lidské, krásné měděné náramky, náušnice, hliněné nádoby a j. v.; u Bohuslavic poblíže t. zv. tvrze objeveno ve hloubce asi jednoho metru několik velikých hrobů a v nich a kolem nich mimo popele hliněné nádoby nejrozmanitějšího druhu a nejušlechtilejších tvarů, lidský chrup, velké množství kostí zvířecích, parohy ohromných rozměrů a j. v.

Již z povrchního pohledu na rozmanité tyto nálezy můžeme posouditi, že již za pravěku okolí Kyjovské hustě obydleno bylo lidem, který

pohromadě bydlel, nádoby nejrozmanitějšího druhu robil, v krásné ornamentice na nich si liboval, náramky, jehlice a jiné ozdoby z mědi a bronzu vyráběl, méně však se zbraní zacházel, neboť zbraní v kyjovských hrobech nenalezeno.

Účelem řádků těchto bylo, upozorniti čtenáře na bohatosť našeho okolí co do památek druhu nejrozmanitějšího. Podařilo-li se mi, povzbuditi ku sbírání a ochraně jejich, jest účel můj dosažen.

Kar. Tvarůžek, c. k. s. adj.

Z Olomouce. (Z archaeologického výletu na Arkonu.) Před několika málo lety, když se bylo rozzuřené moře baltské utišilo, odebralo se několik rybářů na břehu arkonském na lov, těšíce se na hojnou kořisť. Náhle uzřeli ve vodě ležeti kámen neobyčejné podoby, který byla dle jejich domnění některá vlna rozvztekleného moře z hlubin jeho na břeh vyvrhla; i nelenili a vytáhše kámen provazy na suchou zemi, poznali vzácnosť tohoto nálezu a odevzdali jej panu Šilingovi, inspektoru majáku arkonského, který jej chová ve své sbírce co kuriozitu a ochotně jej hostům sem přišlým co památku z někdejšího slovanského města Arkony ukazuje.

Kámen, jenž byl ozdobnou částí buď sloupu nebo průčelí nějaké stavby a svědčí o velikolepých stavbách kamenných i veliké dovednosti stavitelské ze staré dávné doby má 1 metr výšky, asi půl metru postranní šířky, na níž se jeví točinkový ornament (spirála), z předu pak asi $^1/_4$ metru široký lidský, vousy zarostlý obličej (obr. na str. 165.) Zdá se, že jest slohu byzantského a možno, že jest malou částí samého velikolepého chrámu Svantovítova. Vždyť známo v novější době a historicky zjištěno, že nestavěli staří Slované pouze ze dřeva, jak se tvrdilo, nýbrž že prováděli též veliké stavby z kamene slohem tak zvaným byzantsko-slovanským, o čemž obšírněji pojednal v I. ročníku tohoto časopisu prof. Krch ve článku „O stavitelství starých Slovanů.“

Není pochybnosti, že kámen tento pochází z některé stavby slavné Arkony, o níž si tamější lid mnohou pověsť vypravuje a mezi jiným též tu pravdě podobnou, jak kdysi rozbouřené moře pohltilo celé toto město i s jeho obyvately a že tomu není dávno, co se o věže arkonské poslední loď ztroskotala; dosud prý někdy i slyšeti zaznívání zvonů pohlceného tohoto města z tajemných hlubin vodních.

A vskutku slyšeti někdy na břehu tomto opravdu jemný hlahol zvonův, i připadá překvapenému posluchači, jako by skutečně ze hlubin moře tyto tajemné zvuky zaznívaly, tvoříce ve spojení se šepotáním vlnek stříbrojasného Baltu překrásnou harmonii. Překvapeně naslouchámeto této zvláštní hudbě a povolíce fantazii své zalétáme do nadpozemské říše bájí, k čemuž nemálo přispívá velebnosť a krása přírody zdejší. Odkud však ty čarovné tóny? Myslitel chladného rozumu, nepředpojatý pověrčivostí však, pátraje po původu toho, shledá a zjistí, že jakmile vane větřík od pravé strany, tot. od protějších břehů Stubbenkammerských a zvoní-li se tam v některém kostele, dochází hlahol zvonů až sem na břeh vzdálené, tiché a osamělé Arkony.

Avšak vratme se ke kameni vzácnému, o němž pochybovati nelze, že pochází ze slovanské ohrady arkonské. Odkud jinud by také tento kámen pocházel na břehu pustém a smutném, kde široko daleko neuzříti více, než rovinu s roztroušenými rybářskými vesničkami, úrodnými po-

lemi a osadami jejich vzdělavatelů? Arcit před dávnou dobou byl ostrov Vítov porostlý lesy hustými, byl důležitým pro veškeré Slovanstvo zejména severních částí. Bylo tu mnoho slovanských ohrad, mezi nimiž byla Arkona nejslavnější a největší.

Na nejsevernější tento bod Německa putuje mnoho cizinců z daleka i blízka, by se podívali na arkonský maják v roku 1827. vystavený a pobavili se pohledem na velebnou krásu Baltu. I z naší vlasti sem mnohý zabloudí a každého, v jehož prsou vřelé upřímné srdce slovanské bije, pojme bolný pocit a jeho myšlénky zalétnou daleko zpět v dávnou minulosť života slávy a moci pobaltických nešťastných Slovanů, jejichž nejposvátnější místa zde, na tomto nejsevernějším břehu Německa stála. Zde se rozkládala mocná a hrdá Arkona, zde vlála korouhev Svantovítova a stála jeho svatyně, o jejíž nádheře a bohatosti souvěcí svědkové s nemalým obdivem píšou. I jest nám na místě tomto pro nás památném a posvátném zaplakati jako Jeremiáši nad zříceninami Jeruzaléma a zvolati s nesmrtelným Kollárem: „Stoj noho, posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš.“

Zbyla z oné veliké a nádherné Arkony pouze nepatrná ohrada, která příliš malá jest, než aby zaujímala celé prostranství někdejší Arkony. V roku 1868. bylo více ohrad na Rujaně komisí německých učenců prozkoumáno, mezi nimi též ohrada svrchu jmenovaná. Domnívají se členové tehdejší komise, že asi uprostřed této ohrady stál chrám Svantovítův což se objeví naprostou nemožností, když se nynější ohrada srovná s popisem Arkony od historiků tehdy žijících, dle nichž bylo prostranství, na němž ohrada či město Arkona stála zajisté mnohem větší; není pochybnosti, že čněly břehy tyto ještě daleko v moře; neboť dle výpočtů pana Šilinga a otce jeho, kteří od prvního roku vystavení majáku pozorují lstivé moře severní, mizí rok co rok jedna stopa země

působením hlodavých vln Baltu; mimo to jak pověst praví, celá ohrada kdysi sesula se do moře. Tak na př. na počátku 14. věku mezi Radovicemi a ostrovem Rudenem bylo velikou bouří mořskou úplně zatopeno kus pevné země, nynější „das neue Tief“; a na počátku let 30tých zde na Arkoně veliký kus skály se pojednou utrhl a sřítil se do moře, kdež po mnohá ještě léta bylo jej viděti.*)

Historie nám nedostatečně a i k pravdě nepodobně zaznamenala tehdejší poměry pobaltických Slovanů. Jisto jest tolik, že se všech stran povstala moc nepřátelská, zejména pak německá, ku potlačení a zahubení veškerého Slovanstva i rozlila se po tomto světě jako žhavá láva, by jej na vždy zadusila a zahubila, což se také po tisíciletém potlačování a utiskování konečně moci té hrozné podařilo.

Zahubili národ slovanský na severu a poněmčili jej, by žádné památky tu po Slovanech a na ně nezůstalo. Avšak předhistorických ba i všech historických památek zahubiti a zničiti nemohli a nemohou. Zjistili a dokázali již mnozí naši učenci, ba i cizí, nám přízniví a spravedliví, křivdu na Slovanech spáchanou a objevili mnohou důležitou pravdu, jíž zjištěna dávnověká i značná kultura slovanská, tak že nemožno více počítati národ náš ku národům barbarským.

Pádem Arkony padla celá slovanská moc na severu. Král Dánů Valdemar s biskupem Absolonem učiniv výpravu proti Ránům, přitáhl také na Arkonu, dobyl a rozbořil ji dne 15. června r. 1168 a odnesl odtud hojnou kořisť sestávající z nesmírných pokladů Svantovítových do svých zemí. Výpravu tuto popsal dánský historik Saxo Grammatikus, který se jí byl súčastnil, — a z tohoto zřídla dosud nejvíce bylo čerpáno ku pojednáním historickým o této tajemné ohradě; podle něho ji také popisuje Wünsch v V. roč. „Osvěty.“

Také jméno ohrady této zavdává mnohou příčinu ku hádkám nynějších učenců a jsou nejrůznější náhledy o původu tohoto jména. Zejména německý učenec Virchov všude jinde hledá a chce dokazovati původ jména Arkony, než-li u Slovanů. Dle Šafaříka povstalo jméno Arkona od nějakého jejího zakladatele a vladaře nazvaného Jar, Jarek, srov. Jarko, Jaromír, král Bugenský. Ačkoliv jmenují staří spisovatelé Arkonu městem, nebyla jím dle dnešních našich názorů o městech, nýbrž pevností neb ohradou, v jejíž středu stál chrám boha Svantovíta, k půlnoční straně poloostrova Vítova na příkrém, 200 stop vysokém okřídlí. Sem nosili téměř všickni Slované roční daně a dary. Arkona měla pro veškeré Slovany pobaltické velikou důležitosť, byla středem jejich bohoslužby, sem putovali veškeří pobaltičtí Slované za svými záležitostmi. Zde nejvyšší žrec Svantovítův (nejvyšší kněz) hádal osudy lidí a celých kmenů. Bohatství a poklady chrámu Svantovítova nemálo přispívaly ku lesku bohoslužby a povznesly moc kněží tak nad veškeré ostatní chrámy boha tohoto, že nejvyšší kněz čili žrec Svantovítův může se porovnávati s nejvyšším knězem křesťanské církve v Římě za tehdejšího věku.

Také svrchu jmenovanou komisí zde na ohradě této bylo na mnohých místech kopáno, při čemž nalezeny střepy popelnic s vlnitými ornamenty, kosti zvířecí, uhlí a popel i některé nástroje železné, bronzový plech, nástroje pazourkové, jako jsou šípy, nože, dláta a pod. Mimo to

*) Viz v Osvětě, roč. V. „Rujana“ od J. Wünsche.

prý tu nalezeny také při kopání náspu poloshnilé zbytky kolů dřevěných a popálených latí.

Mnoho zbývá ještě ku prozkoumání této památné země a mnoho zajisté pokladů, kterých pořídku jen náhoda na světlo boží přivádí, v lůně svém chová tajemná hlubina moře!

K. B.

Z okolí Brna. (Chorály, písně starých kancionálů, jsou podobny písním národním.) Když šlechetný Sušil sebral písně národní, roztroušené ty skvosty po naší Moravě, rád chlubíval se a rozmlouval o nich s důvěrnými svými přátely. I řekl jednou k příteli svému panu kanovníku Procházkovi: Příteli! Když zpívají se staré písně naše, slyším v nich zvuky „pohanské.“ — Co mínil touto výpovědí výtečný znatel hudby? Proč slyšel on jemností svého sluchu zvuky z doby pravěké? Proč neslyšeli jich druzí? — Protože si jich nevšímli! Proč překrásné vyšívání lidové teprv nyní v platnost tak velkou přišlo a uznáno bylo v nejširších i nejvyšších kruzích? Vždyť již před mnohými lety chovalo je chvalně známé muzeum Náprstkovo v Praze, vždyť sbírali je osoby rozličné a od pradávna bylo krásné, ano snad krásnější! — Protože si toho žáden důkladně nevšímal. Až olomucké muzeum teprva zjednalo mu věhlasu po celém bohdá světě, když zemřelý vlastenec Havelka malířským okem pojal ornamentiku klasickou a Vlasta Havelková badatelským okem poznala, že ornamentika ta pradávná, ano pravěká dávno před sv. Cyrilem a Metodějem byla.

A všimneme-li si hlouběji písní našich lidových i chorálů ve starých kancionálech nám zachovaných, tu teprv vane z nich duch prastarý a výpověď Sušilova stává se pochopitelnou, jasnou. Ornamentiku v našem vyšívání národním přivésti ve spojení s onou z pravěku, bylo nesnadnou věcí, avšak dalo se a dá se ještě dokázati podobnosť vyšívaných vzorů s ornamenty na bronzech i hliněných nádobách z pravěkých hrobů. Avšak dokázati, že písně naše a chorály původ svůj mají v pravěku, toť úloha velmi nesnadná, ano na oko nemožná. Pravím na oko, neboť se o to ještě nikdo nepokusil. — A přece zdá se mi, že vlastenec hudebník vzav si jemný sluch Sušilův za vodítko, snad najde pásku, která naše pradávné předky spojuje i zpěvem s námi. Dúst. p. P. Wurm, slyše zpívati velebné, tklivé v molových tonech chorály, hluboce dojat zvolal: „Toť zpěv, tak krásný jako naše vyšívání!“ A vskutku, porovnání to není beze vší oprávněnosti. Onen duch, který ve vyšívání se jeví, jest i v písních lidu našeho. Barvy mdlé, elegické odpovídají molovým, zádumčivým zvukům písní slovanských. Také slovutný náš mistr Nešvera*) píše o slovanských našich písních: „Dukazem, že některé z těchto písní jsou prastaré, je velká podobnosť jejich se starořeckými a římskými melodiemi, ano mnohé mají do konce podobné obraty i kadence.“ Dále píše: „Vůbec poukazuje celé složení jednotlivých národních písní moravských k pravěku.“

Na doklad toho, jak podobny jsou sobě národní písně a chorály (z čehož jde, že jeden národ, jeden lid je skládal a pěl), stojž zde malá historka. V jedné vesnici nedaleko Brna seděla jednoho večera větší

*) „Beitrag zur Geschichte der Slaven“ od dra. Wankla. Str. 68.—70.

společnosť v hostinci. Jak zvykem jest Slovanů, zpívalo se. Za zpěvu usnul jeden z hostí. To spatřil sedlák Martin T....., vousatý, hezký muž, vstoupil před spícího a začal jemně zpívati následující píseň:

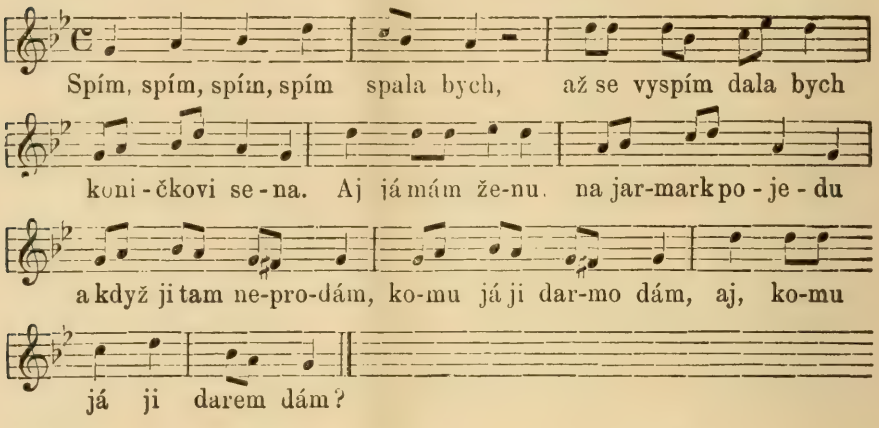

Když dozpíval potleskem odměněn, musil zpívati ještě jednou a již psal jeden z hostí, dobrý hudebník, na papírek pěkný ten nápěv. Společnosť se rozešla. Druhý den pokusila se zpívati žínka onoho hudebníka píseň, jak ji byla slyšela. Když dozpívala, pravil jí muž: „Zda-li pak víš, že jsi zpívala chorál?“ A skutečně; chorál byl tak podoben písni, že nový nápěv nepozorovaně spletl se zpěvačce. Chorál ten zní:

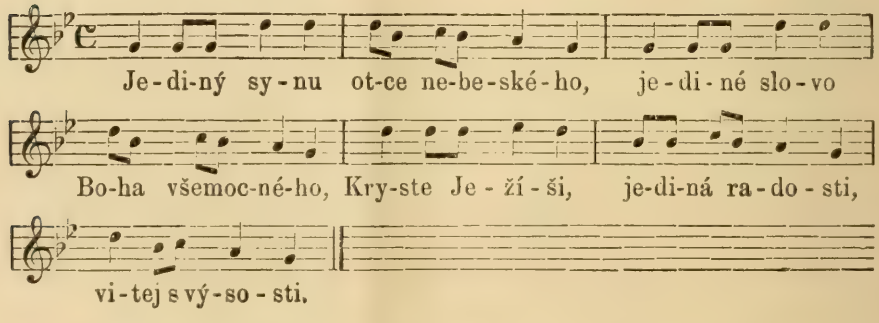

Prvnější píseň zachovala se nám tradicionelně, druhá pak nachází se v kancionálu starém ze 17. století, jehož zbytek uschován jest v olomuckém muzeu vlasteneckém. V obou písních vane tentýž duch, patří jednomu národu a pochází také z téže doby, z doby zajisté mnohem starší, než ze které pochází kancionál, v němž chorál ten se nachází.

B.

Drobné zprávy.

Nález mincí u Rakvic na Moravě. (Dokonč.) Bylo za doby té zvykem, na rubu mincí raziti jména patrona země, svatého, jemuž stoliční chrám v té zemi byl zasvěcen (tzv. legendy). Na některých mincích rakvických čtou se jména svatých, jichž jsme dosud na domácích mincích úplně postrádali; vedle známých legend: S. Wenceslaus, S. Petrus, čteme na některých nové legendy: S. Johannes a S. Nicolaus. — Legenda S. Wenceslaus čte se na přemnohých mincích českých, z moravských pak jenom na denárech údělných knížat olomuckých. Prof. Smolík, „maje na mysli, že Olomouc právě pro své úrodné a požehnané okolí staršího jest původu nežli kterékoli jiné město na Moravě, tak že k němu od nepamětných dob a proto mnohem dříve, nežli Morava v údělná knížectví rozdělena byla (r. 1055.), celá země jako k svému hlavnímu a nejpřednějšímu sídlu hleděla: domnívá se, že právě Olomouc, po příkladě Prahy, na celé Moravě byla první, která sv. Václava za svého patrona přijala, ačkoli nejstarší její slavný kostel sv. Petru a Pavlu zasvěcen byl.“ Domněnka ta stává se velice pravděpodobnou, poněvadž v Olomouci již r. 1071. bylo „castrum sancti Wenceslai“ (hrad sv. Václava, Reg. I. 64.), kde později od knížete Svatopluka, syna Oty Sličného, položen základ k novému nádhernému kostelu kathedralnímu ke cti sv. Václava.

Mince s legendou S. Petrus naproti tomu jsou vesměs mince knížat brněnských, kde stál prastarý stoliční chrám sv. Petra „in Monte“, a kde výhradní pocta tohoto svatého potrvala i po věky pozdější. Podobně i sv. Jan Křtitel ctěn v Brně. Sv. Mikuláši konečně zasvěcen byl prastarý kostel ve Znojmě, a vskutku čte se tato legenda (S. Nicolaus) jenom na denárech Znojemských (Litoltových). Poněvadž se v listinách kostel ten poprvé připomíná teprve k r. 1190., tedy zvyšují denary znojemské stáří jeho o plných 100 let.

Mimo to je však mezi mincemi rakvickými též dosti denárů takových, které nemají na líci hlavu ani jméno knížete, nýbrž na obou stranách (na rubu i líci) legendy svatých. Mince takové dosud nebyly známy. Prof. Smolík vysvětluje tyto denáry touto důmyslnou domněnkou: „Známo, že nejeden údělný kníže svrchovanosti českého vévody se zprotivil, proti němu pole sbíral, ano i z údělu svého se vystěhoval, avšak se nepřipomíná, že by též celá rodina takového odbojného knížete údělu svého byla zbavena. Spíše se dočítáme, že po útěku knížete z jeho sídla poslal český vévoda správce (svého bratra nebo syna) do opuštěného údělu, který mimo jiné též o výživu rodiny zde zůstavené — jemu příbuzenstvím velmi blízké — pečovati měl. A tu, jak se domnívám, neodňal vévoda český rodině opuštěné ani práva mincovního — značný užitek poskytujícího, — nýbrž dovolil, aby téhož i nadále účastna byla ovšem s tou podmínkou, že na dotyčných denarech jména odbojného knížete nebude, nýbrž pouze jméno patrona téhož údělu.“

Na otázku: byla-li toho času jaká mincovna na Moravě, odpovídá prof. Smolík takto: „Poněvadž mince s legendou „S. Petrus“ ve větším počtu nežli v Čechách se vyskytly na Moravě, a poněvadž denary jiných údělných knížat, necht Brněnských nechť Znojemských, buď se jmény těchto anebo s pouhými jmény svatých, dosud nikdy v Čechách, nýbrž zde v Rakvicích poprvé a jedině v takovém množství objeveny byly: soudím z toho pravděpodobně, že všechny tyto denary raženy byly na Moravě... Neboť kdyby denary ty raženy byly vesměs v Čechách, nebylo by si lze vysvětliti, proč tak mnohé druhy z nich, které z Rakvického nálezu poprvé poznáváme, nevyskytly se už v našich českých nálezích, ačkoli v nejednom bylo několik tisíc kusů rozličných denarů — současných s těmito Rakvickými.“ — Kde však tato mincovna moravská byla, toho na ten čas s jistotou říci nelze. Codex dipl. Mor. I. podává sice o takové mincovně zprávu, dle níž byla mincovna na hradě Podivíně, ale dotyčná listina, pocházející ze zlomků Monseových, prohlášena je od novějších historiků, a zejmena od dra. Dudíka za „více než podezřelou.“ Okolnosť, že nález tak bohatý učiněn byl v nejbližší blízkosti Podivína (Rakvice patří poštou do Podivína), je ovšem nápadnou, i lze toho věru litovati, že listina ta za podvrženou se uznává, poněvadž by jinak nálezem tím rozhodné opory došla. Souhlasíme plně s prof. Smolíkem, aby se hodnověrnosť té listiny nechala „in suspenso.“

Ku popisu a vyobrazením jednotlivých mincí důležitějších se svým časem ještě vrátíme. Zatím začal již také dr. Luschin uveřejňovati obšírné pojednání o nálezu rakvickém ve vídeňském numismatickém časopise „Numismatische Zeitschrift“ roč. XVIII. (1886.). Neopomeneme podati výsledky zkoumání jeho, pokud jimi článek Smolíkův se doplňovati bude, čtenářům našim, jakmile článek ten bude ukončen. *V. H.*

Kde ležel Blatenhrad v Pannonii? Nikde! Od nějakého času sídelní hrad Privinův doccla nesprávně jmenuje se Blatennradem a stotožňuje se s Moosburgem. Aby se další šíření toho protihistorického omylu překazilo, uvádím věc tu do pravého světla. Bylo ovšem Blatenské knížectví, které se rozkládalo kolem jezera Blatenského (mad. Balaton): ale nikde na tom jezeře nestál hrad, a tak nebylo žádného Blatenhradu. — Sídelní hrad Privinův byl na řece Sale a jmenoval se Budín na Sale nebo Sala-Budin (Salapugin), v maďarském překladě Sala-Vár. Sídelní hrad Kocelův byl při Dunaji uprostřed jezera Mysického (u Jornanda: lacus Mysianus). V diplomech jmenoval se Altenberch (Fejér: Cod. dipl. I. 171) čili Altenburg, pak Moosburg aneb Moesenburg; nikoliv od německého Moos, nýbrž od jezera Mysického (lacus Mysianus.) V listě papeže Eugena II. r. 826 již připomíná se Anno episcopus Vetuariensis čili Vetu-Arcensis. Ačkoliv Němci psali Mosburgk a Moesenburg, u Slovanů zachovalo se jmeno Staré Hrady, ano později zmizelo jmeno Mosburg a Moesenburg, a říkalo se Vetus Castrum (Theiner: Mon. Hung. I. 464), Magyar Ovár, Ungrisch Altenburg. Srov. mé pojednání v „Slovenském Letopisu, V. 288—292 a 346.

Fr. V. Sasínek.

„Ten už je len do popelnice súci.“ Rčení toho užívají dosud v Podhradí Zemanském a v Bošáci za hranicemi moravskými na Slovensku o člověku smrti blízkém. Vzácná to zajisté upomínka na doby pradávné!

Jos. Klvaňa.

Sopka u dvora Ordějovského při Bánově, o níž jsme se již na několika místech t. časop. zmínili, jest skutečně jen starobylý spečený val. O tom přesvědčil jsem se při návštěvě letoší, když již dříve jsem (v I. programu gymnazia Uh. Hradišťského) jako domněnku byl to pronesl. Navštíviv letos zase místo to, na němž od badatelů různých vykládán nám, od moře a sopek vzdáleným, útvar jícnu sopečného, shledal jsem severozáp. část valu značně rozkopanou a ve hlíně do červena vypálené dlouhé a silně zuhelněné trámce. Morava pozbyla tím jakés takés památnosti přírodní, za to archaeologům naskytl se objekt badání jejich snad dosti vděčný. Při té příležitosti upozorňuji, že val obdělávan jsa pluhem, ponenáhle se tratí, hlavně na severových. své straně.

Jos. Klvaňa.

Mlat z Mařatic. Na polích za Mařaticemi vyorán byl letos mlat 15 cm. dlouhý, v týle 8 cm. široký a 4·5 cm. tlustý tvaru obyčejného. Na povrchu jest šedavě žlutý, hnědě drobně kropenatý, uvnitř šedavě modrý, jemnozrný a po délce dle tloušťky poněkud břidličnatý. Drobnohledný praeparát, vybroušený z malého úlomku, ukazuje při 100 × zvětš. pruhovitě uloženou změť stěličkovitého amfibolu skoro bezbarvého, místy nahnědlého a řídkého čirého živce (orthoklasu). Mezi pruhy obou nerostů jsou černé shluky magnetovce, kteréž patrně kameni dodávají barvy šedomodré. Také zrnka křemene, pěkně polarizujícího se tu a tam vyskytují. Mlat sdělán jest tedy z amfibolitu*) poněkud břidličnatého, pocházejícího ze severní nebo západní Moravy.

Jos. Klvaňa.

Nové nerosty Moravy a Slezska. (Dle zpráv Rud. Treyna jako správce hutního v Buchberg-thalu.) Titanové železo z Pradědа nalezeno jako černé lesklé lístničky na trhlinách železitého křemene z vrcholku hory Titanové železo z Buchbergsthalu na Slezsku, jako lupínky černé v zelenošedé rule nad křemencovým lomem u skály „Affenšteinu.“ Také na „Černém pahrbku“ (Schwarzer Hügel) sz. od téže osady poblíž „Hubertusjagdbaude“ v rule s chloritem. — Titanit od Vrbna na Sl. Na svahu „Hohenbergu“ v lomu chloritové břidlice jsou žíly křemenné a vápencové a na jich okrajích místy pěkné zlatavé až zelenavé i hnědavé krystalky titanitu vyvinuty. — Pyrit a Limonit po pyritu. V chloritové břidlici na předcházejícím nalezišti bývá v krystalcích krychlových, často znetvořených až 10 mm. velkých pyrit nalézán. Působením vzduchu bývá mnohdy na hnědel (limonit) přeměněn. Rovněž nalezen pyrit v křemenci uvedeného „Affensteinu“, a také klamotvary hnědele po pyritu. Nedaleko Buchbergsthalu v lese „Räuberlehne“ zvaném vyskytují se v balvanech křemenných také pěkné krystalky pyritu a dále v chloritické rule na pr. břehu „Steinseifenbachu“ u t. zv. Zwillingsfelsu. — Adular nalezen v lese „Wasserlehne“ zvaném v rule na již. svahu lesa onoho na levém břehu řeky Opavy. — Molybdänit vyskytuje se jako šupinky v křemeni, jejž možno nalézti na starých kutištích kyzu železného u Gablu při Buchbergsthalu. — Slída železná (šupinatý lesklý hæmatit) objevena v lomu u „Eduardshammer“ ležícím asi 1 km od Buchbergsthalu směrem ke Frývaldovu a to na trhlinkách. S ní zároveň malachit, chalkopyrit a t. zv. smůlová ruda měděná zvě-

*) Amfibolity mívají obyčejně sporou součást orthoklasu a křemene a vždy magnetovec, vedle hlavní součásti, amfibolu.

tráním chalkopyritu povstalá a jej obalu jící. V rule z téhož naleziště obsažen jest epidot. V okolí Buchbergsthalu není také vzácným turmalin, ovšem černý a neprůhledný, vždy v rule se vyskytující. Tak u uvedené Hubertusbáude, na „Bärenfangkoppe," na pr. břehu „Steinseifenbachu" a v oblázcích středního řečiště Opavy. Epidot nalézá se na dioritickém kamení, které tvoří vrcholek t. zv. „Schlossbergu" u Vrbna a jest tu ve vrstvě a změtěně stébelnatý, žlutavě zelenavý a hnědý. Na zmíněném „Hohenbergu" u Vrbna, a sice na t. zv. „Kupferschachtu", jest také epidot v rule chloritické. — Aktinolith pozorován na Petersteinu u Karlsbrunnu a sice při klikaté nové stezce mezi t. z. „ovčárnou" a Petersteinem, a to barvy oslejchové a černozelené. Tu také nalezeny v chloritické rule kusy turmalinu. — Stilpnosiderit od Malé Morávky (na Slezsku) jakožto černá lesklá impregnace kamení, jež u Müllerovy továrny papírové bylo vylámáno. V dutinách téhož kamení nalezen albit v drobných krystalcích. — Baryt od Cukmantlu. Ve visutých vrstvách dolů pyritových a pyrrhotinových, na cestě k poutnickému místu Mariahilf se naskýtajících, objevuje se bílý zrnitý baryt v hnízdech a útržcích.

Chlorit u Waldenburku, již. od Frývaldova na Sl. vyskytuje se v trhlinách a dutinách rulv ve růžicovitých a oblounovitých shlucích krystalkových a jest barvy oslejchové až černozelené. *J. Kl.*

Vlaštovka první lítala letos v Uh. Hradišti již 9. března. Byla-li to nějaká zimu u nás přespavší, či skutečně-li tak záhy přišla, nelze říci. Více vlaštovek ukázalo se až 14. dubna. Poslední vlaštovky odtáhly letos velmi pozdě. Ještě 2. listop. lítalo jich hojně kolem čes. gymnasia. Mezi 5. a 25. říjnem nebylo viděti vůbec vlaštovek. Tu zase začaly se trousiti od severu a poslední pozorovány 8. listopadu. Ty byly velmi slabé a umdlené. Jako v loni tak i letos objevil se na mnoha místech „ořešník" (Nucifraga caryocatactes). *Jos. Klvaňa.*

Houba sladkovodní z řeky Moravy. Očekávaje na jisto, že některý druh houby sladkovodní v Moravě anebo v tůních poblíž ní najdu, dával jsem po ní po celý čas, co v Uh. Hradišti jsem, pozor bedlivý. Až teprv letos podařilo se mi jí se dopíditi. Kus mající asi 25 cm. v průměru, pěkně parožnatě rozvětvený donešen mně z bahna Moravního a sice z místa poblíž továrny Májovy. Byl to kus pěkný, barvy ovšem již šedohnědé, v dolejší části plný žlutavých jako ojedinělé jikry sledově vypadajících schránek zárodečných č. t. zv. gemmulí, kteréž po vypálení v drobnohledu pozorovány, žádných dvojštítků (amphidisků) neukazovaly. Patří tedy exemplář k druhu *Houba kalužní* (Spongilla lacustris, L.) Tato tvořivá velké obyčejně rozvětvené trsy, které za sucha lámavé jsou a křemennými jehličkami svými snadno do kůže se zadírají. Živé trsy jsou žlutavě zelené až hnědé zelené a bývají usazeny na vodních rostlinách. — Podle zpráv dále vypátraných, nalézá se živočich tento ještě a to dosti hojně u Kostelan, dále pak u Milokoště při, Uh. Ostrohu, vesměs v řece Moravě. Zjev hub těchto příbuzných houbám, jimiž se tabule utírají, jest velmi zajímavým a pp. učitelé poblíž řeky Moravy působící budtež tímto na něj upozorněni. Kdo by o zvláštních těchto zvířecích tvarech sladkovodních blíže se poučiti chtěl, viz „Vesmír" roč. VI. str. 187 a násl., kdež udány i znaky jednotlivých druhů. *Jos. Klvaňa.*

O podnebí Brněnském. (Dle pojednání J. Liznara, adjunkta c. k. ústřední meteor. stanice ve Vídni.) Pozorování prováděl pravidelně od r. 1848 dr. Olexik, po něm od r. 1878 prälát brněnský Řehoř Mendl a po smrti tohoto od r. 1884 prof. brněnský Lorenz. Pozorování Olexikova děla se v 6. hod. ráno, 2 odpoledne a 10. večer, Mendlova o 7, 2. a 9. hod. Z obšírných výkladů vyjímáme: Největší tlak pozorován v lednu 1859, totiž 764.5 mm. nejmenší v prosinci 1856, totiž 714.5 mm. Největší teplota zaznamenána v červenci 1859 a sice 36·2° C, nejnižší (— 26.5° C.) v únoru 1855. Nejvíce dnů mrazivých (kde teplota o 2. hod. odp. nestoupne nad 0° C.) bylo r. 1855, t. j. 69; nejméně, totiž 8, v r. 1868. Dnů jasných má Brno průměrně 77, pochmurných 119, bouří ročně 16 (v r. 1859 bylo jich až 38, r. 1869 pouze jedna), dnů sněhových 40 (nejvíce v r. 1767, t. j. 65; nejméně, totiž 21, v r. 1863.) Nejpozději padal v Brně sníh r. 1867, totiž 24. května a nejdříve r. 1877 a sice 6. října. R. 1852. začal tu sníh padati teprv 7. ledna. — Nejvíce krupobití padlo r. 1850 a to 8. celá řada let (1853, 55, 63, 68, 74, 75, 77, 78, 81, 82 a 83) neměla krupobití. Nejobecnější větry jsou JV. a SZ. Nejteplejší jsou SZ. a Z. Nejvíce vlhký bývá v zimě JZ a J., na jaře S. a JV., v létě Z a Sz., na podzim JZ., nejsušší v zimě SZ., na jaře SV. v létě V., a na podzim S. Celkem patří Brno k nejteplejším místům na Moravě. *J. Kl.*

Osady moravské založené před sto lety, t j r. 1787. (Pokračování výčtu osad moravských založených r. 1785. a 17 6. v čís. 7. a 13. tohoto časopisu.) R. 1787. založeno bylo na Moravě 9 osad, z nichž jedna (Waldsee) je nyní rozdělena ve dvě

vesnice. Všechny osady tyto založeny byly na pozemcích panských dvorů. Uvádíme je opět s počtem domů a obyvalelů v letech 1793, 1835, 1869 a 1880 (dle topografie Schwoyovy a Volného a dle obou posledních sčítání lidu v Rakousku). 1. *Gerstenfeld* (s. okr Znojmo) R. *179?*. domů 24, obyv. 121; r. *1835*. d. 35, obyv. 150; r. *1869* d. 36, obyv. 179; r. *1880*: d. 39, obyv. 232 Němců. Osada tato podržela jméno zrušeného dvora. — 2. *Juliánov* (něm. Julienfeld, s, okr. Brno). R. *1793* d. 45, obyv. 214; r. *1835*. d. 58, obyv. 464; r. *1869* d. 109, obyv. 1254; r. *1880*. d. 121, obyv 1295 Čechů. 3. *Karryánov* (s. okr. Slavkov) nazván po tehd. mor. zemském guvernéru hrab Caorianim. R. *1793*. d 33, obyv. 166; r *1835*. d. 43., obyv. 286; r. *1869* d. 52, obyv. 275; r *1880*. d. 55, obyv. 272 Čechů. (Dle Schwoye byla osada tato založena r. 1785.) — 4. *Ludvikov* (Ludwigsdorf, ob Pačov, s. okr Třebová). Roku *1835* d. 26, obyv. 184; r. *1869*. d. 28, obyv. 213; r. *1880*. d 28, obyv. 178 Němců. (Schwoy této osady neuvádí) — 5. *Roveň Nová* (či Rovna? s. okr. Jevíčko); pozemky, na nichž osada tato založena, patřily před tím k obvodu obce Rovně, která od té doby sluje Roveň Stará na rozdíl od nové osady R. *1793*. d. 22. obyv. 90; r. *1835*. d. 22, obyv. 144; r. *1869*. d. 22, obyv. 147; r. *1880*. d. 22, obyv. 129 Čechů. — 6. *Koloredov* (s. okr. Zábřeh). R. *1793*. d. 53, obyv. 177; r *1836*. d. 60, obyv. 409; r. *1869* d. 61, obyv. 425, r *1880*. d. 61, obyv 372 (206 Němců, 166 Čechů). 7 *Teodorov* (česky té ž Bohdanov, s. okr. Zábřeh). R. *1793*. d. 55, obyv. 230; r. *1835*. d. 55, obyv 320; r. *1880*. d 55, obyv. 297 Čechů. — 8. *Waldsee* (s. okr. Mohelnice). R. *1793* d. 37, obyv. 138; r. *1835* d. 43, obyv. 287. Po rozdělení této osady ve dvě vesnice mělo *Waldsee Dolní* (ob. Újezd) r. *1869*. d. 10, obyv. 66; r *1880* d. 10, obyv. 62 Němců; *Waldsee Horní* (*ob. Hrubé Podolí*) r. *1869*. d 33, obyv. 193; r *1880*. d 33, obyv. 139 Němců. Tři posledně jmenované osady: Koloredov, Teodorov a Waldsee obdržely jména svá po tehdejším arcibiskupu olomuckém hraběti Teodoru Koll redo-Waldsee. — 9. *Veselíčko* (ob. Slavkovice, s. okr. Zďár) založeno *kolem* r. 1787 na pozemcích stejnojmenného panského dvora. R. *1793*. d. 27, obyv. 144; r. *1835*. d 30, obyv. 190; r. 1869. d. 33, obyv. 189; r. *1880*. d. 35, obyv 164 Čechů. *V. H.*

Doplňky a opravy. Seznam oněch místních jmen moravských s příp. *-ice*, které pokládáme za jednočetná rodu ženského (viz č. 15. str. 123.—125.) doplňujeme těmito jmény: Bilnice, Borovnice, Dyjice (zdrobn. od Dyje), Hradnice (chybně Radnice, pův. voda pod hradem tekoucí), Kamenice (zdrobn. Kamenička), Lhotice (zdrobn. od Lhota), Lubnice, Lučice, Moutnice (moutná voda), Nivnice (voda nivami tekoucí), Věžnice. — Obsahuje-li seznam náš nějaké nesprávnosti, prosíme za lask. upozornění. *V. H.*

Úmrtí. Dne 24. června 1887. zemřel v Benátkách dr. Nicolo Battaglini, archaeolog známý ze sporu o runový nápis na hrotu oštěpu a nálezem kostí v Torcellu. — Dne 18. července 1887. zemřel v Derptě na Rusi prof. Konst. Grewingk, znamenitý archaeolog. — Dne 7. prosince 1887. zemřel ve Vídni dvorní rada Karel Langer rytíř z Edenbergu, místopředseda anthropologické společnosti vídeňské, slovutný anatom. — Dne 22. února 1887. zemřel ve Varšavě hr. Jan Zawisza, maje 64 let věku svého. Byl veleučeným vlastencem polským a zasloužil se zvláště o prozkoumání jeskyň polských. — Česť budiž památce jejich!

Literatura.

Květena Moravy a rakouského Slezska. Sepsal dr. **Ed. Formánek,** c. k. prof. při vyšším českém gymnasiu. První díl, 1. svazek. V Brně, 1887. Tiskem Mor. akc. knihtiskárny. Nákladem spisovatelovým. Str. 239. — S radostí upřímnou oznamujeme všem přátelům domácí květeny a vlastenecké literatury, že naše milá Morava a Slezsko již dočkaly se obsáhlé „Květeny“ pojednávající poprvé jazykem českým o květeně naší. Pohlížejíce na tento velezáslužný spis, vděčně uznáváme obrovskou píli, vytrvalosť a vlasteneckou obětavosť p. spisovatele. Plných šestnácte let připravoval se p. spisovatel ku práci té zkoumáním vegetačních poměrů Moravy a Slezska, dříve než-li mohl přikročiti ku sepsání výsledků svého mnoholetého badání. Svazek první tohoto díla zahrnuje v sobě několik částí, a to dějepisnou, zeměpisnou, klimatologickou a systematickou. V části dějepisné pojednáno obšírně o dějinách a písemnictví botaniky na Moravě a ve Slezsku. Uvedena tu řada zasloužilých pracovníků na poli vědy botanické na Moravě a ve Slezsku od dob nejstarších až na naši dobu. Částí zeměpisnou podán dosti podrobný zeměpis Moravy a Slezska se zvláštním zřetelem ku poměrům vegetačním. Není to pouhý popis horstev, vodstva, rovin atd., nýbrž všude uvedeny jsou četné

rostliny, jež karakterisují zvláště ten neb onen okrsek geografický. Nastíněn tu obraz květeny vysočiny českomoravské, moravsko-slezských Sudet, Karpat, Maršových hor, Polavských kopců atd. V části o poměrech klimatických uvádí pan spisovatel rozdělení území květeny naší na pět skupin na základě pozorování teploměrných. Nejdůležitější částí celého díla ovšem jest část systematická. Podána tu vědecky karakteristika rostlin, tajnosnubných vyšších a jednoděložných, rozvrh ve třídy a řády, diagnosy rodů, druhů, plemen, odrůd, jakož i při každé skupině klíč k určování. Připojené seznamy stanovisek ze všech končin Moravy a Slezska jsou velmi obsáhlé a zajímají dobrou polovici celé knihy. P. spisovatel postupoval tu, pokud ovšem bylo možno, od kraje brněnského ku hranicím území. Pokud se synonymiky týče, zdá se, že p. spisovatel co možná se vyhýbá uvádění synonym; že zásadou priority se řídí, schvalujeme. Z vlastního pozorování uvádí p spisovatel jakožto nové rostliny: Juniperus prostrata, Alisma humile. Těch dojista v dílech následujících bude více. Tiskových chyb je málo. Při Allium ursinum vynechána celá diagnosa. Končíce tuto úvahu, přejeme tomuto velezásluž-nému spisu rozšíření co možná největšího; doporučujeme jej všem odborníkům a přátelům domácí květeny, zejména pp. učitelům a studujícím. Z hojného rozšíření vzejde i láska ku přírodě, ku vědě botanické, ku rozmilým dítkám Flořiným; vzejde i prospěch vědě samé. To jest jistě vroucím přáním p. spisovatele. To jest i přáním naším.

V. S.

Analytická Květena Čech, Moravy a rak. Slezska Sepsal dr. **L. Čelakovský.** *II. rozmnožené vydání.* Cena výt. váz. 2 zl. 65 kr. Nákladem Tempského. Slovutný botanik náš rozšířil první vydání analytické Květeny Čech Květenou Moravy a rak. Slezska. Spis tento moravské botaniky překvapil; neboť v prosinci r. 1886. dokončena Květena Moravy a rak. Slezska prof A. Oborného, a již následujícího roku v březnu vyšla zmíněná Květena. Že tudíž Analyt. Květena obsahovati nemůže údaje o všech na Moravě a ve Slezsku pozorovaných rostlinách, dalo se předvídati. Pohřešujeme tu mimo jiné zejména celou řadu růží a ostružin, jež v Čechách se ignorují, ačkoliv v celé střední Evropě a ostatním Rakousku zvláště jmenované rody již dávno docházely a dosud docházejí zvláštního povšimnutí. Jest nám hádankou, jak spisovatel tak bystrozraký na př. Rosa vinodora, R. inodora, R. elliptica, R. agrestis, R. similata atd. zahrnouti mohl jedinou R. rubiginosa. „Liberálně“ stanoven jest pojem druhu v rodu Thymus, ale v rodech Euphrasia, Mentha, Rubus a Rosa nikoliv. Nad záslužnou činností českých botaniků Opice a Tausche, jichžto výzkumy Francouzové, Belgičané a j. uznávají, krčí se tu útrpné ramenoma. Prohlížejíce moderní Květenu Moravy a rak. Slezska od prof. A Oborného a Analyt Květenu, nemůžeme se ubrániti myšlénce, že část naší moravské a slezské květeny skoro násilím tu vřaděna do rámce pojmů botanických dle stanoviska Kochova. Potřeba samostatné české Květeny Moravy a Slezska stala se tím nutnější než dříve Přihlížejíce ku popisu uvedených rostlin, poznáváme tu našeho mistra v morfologii botanické. Celá kniha má ráz čistě vědecký, čímž nad podobné klíče jinojazyčné vyniká. Jenom povšechné údaje o stanoviskách některých rostlin, zvláště prostoplátečných, nejsou všude správny, na př. pro Carex umbrosa, Thesium humile, Inula Oculus Christi, Pulmonaria mollis, Clematis integrifolia, Pulsatilla grandis, Ranunculus Steveni, Aconytum lycoctonum, Cimicifuga foetida, Nymphaea alba, Coronopus Ruellii, Lepidium latifolium, Cardamine glandulosa, Diplotaxis tenuifolia, Erucastrum Pollichii, Linum flavum, L. austriacum, Polygala major, Rubus tomentosus, R. Schleicheri, Prunus chamaecerasus, Lathyrus latifolius a j. Pro některé udává se jakožto stanovisko pouze jižní neb jižnější Morava, což není všude správné, při jiných moravské stanovisko schází. Doba květu není všude udána. Dvě Hieracia: vulgatum a silvestre mají týž český název. Některé ve Floře Oborného neuvedené rostliny mohly býti uvedeny dle zpráv v Oester. Bot. Zeitschrift. Úprava typografická jest velmi slušná. Schází-li ale všem vázaným výtiskům rejstřík jmen lat. a českých, jako našemu, pak pochybujeme, že by začátečník v knize té nalezl velkou zálibu. Těmito poznámkami nechceme nikterak knize této upírati její cenu. Uznáváme všechny její přednosti, jen toho litujeme, že p. spisovatel tak málo si povšimnul moderních výzkumů naší moravské a slezské květeny se týkajících.

Prof. V. Spitzner.

Památky archaeologické a místopisné dospěly za redakce dra. **J. L. Píče** k seš. 2. a 3. dílu XIV. s tímto obsahem: Králův Dvůr a Berounka s okolím. Napsal M. Lüssner. — Lázně staroslovanské. Podává dr. J. L. Píč. — Zřízení J. Mti p. Rudolfa ze Šternberku, kterak se poddaní Jeho Mti chovati mají (1588—1620). — Příspěvek k poznání zřízení cechovních v Čechách. Podává dr. J. Emler. — Jan Ferdinand z Schönfeldu a jeho museum.

Napsal Ant. Rybička. — K dějinám převratů Kutnohorských v XV. věku. Podává J. Šimek. — Kouzla a čáry starých Čechů. Podává Č. Zibrt. — Archa Bydžovská (S vyobrazením). Napsal K. Madl. — Naleziště starožitností „na Bechově“ u Zvoleňovsi. Naps. V. Schmidt. — Stěnomalby v chrámě sv. Petra na Vyšehradě. Naps. dr. K. Chytil. — Příspěvky k místopisu českých Chodů Podává Herm. Jireček. Z výstavy kostelního umění ve Vídni. Naps. K. Madl. Pozůstatky některých hradů a tvrzí v správním okresu Hořovickém. Napsal M. Lüssner. — Z dějin města Chrudimi. Podává Ant. Rybička. — K dějinám kostela Sv.-Barborského v Kutné Hoře. Sdělil J. Šimek. — Hromadný nález bronzových artefaktů na Stráži u Radětic. Podává Václ. Pokorný. — Četné zprávy, drobnosti a literatura.

Zprávy anthropologické společnosti vídeňské *(Mittheilung d. der anthropolog. Gesellschaft in Wien.)* Konečně vydán byl dávno očekávaný seš. 4. roč. 1885., obsahující jediné velké pojednání od V. Radimského a Szombathyho: Pravěká badání v okolí Wiesu ve Štyrsku. Díl II. Je to podrobná zpráva o výsledcích zkoumání četných mohyl, jichž v té krajince do r. 1883. zjištěno bylo neméně než *1124!* Sedm krásně provedených tabul znázorňujících vykopané předměty a četné plány situační illustrují pojednání toto. — Z drobných zpráv v tomto sešitě uveřejněných zvláště zajímá nás zpráva skriptora olomucké bibliotheky, Wilib. Müllera o nákolí objeveném u Nemilan blíž Olomouce, kde zjištěny koly v 5 řadách do půdy močálovité zaražené. Starožitností tam dle zprávy té dosud nalezeno nebylo.

V. H.

Nález Sakrovský. *(Der Fund von Sackrau.)* Jmenem spolku pro muzeum slezských starožitností ve Vratislavi a podporou správy provinciální popsal a vydal dr. **Grempler.** 1887. Folio. 16 stran — Podávajíce zprávu o sjezdu archaeologickém ve Štětíně v čís. 13. na str. 37. tohoto časopisu zmínili jsme se též stručně o tomto nálezu, o němž podán byl na sjezdu tom referát Zpravodaj tehdejší domníval se, že starožitnosti v Sakrově (Zákrově?) nalezené pochodí z jakési obchodní stanice nějakého římského obchodníka. Jeť známo, že v těch asi místech (údolím Odry) vedla světová obchodní cesta za pravěku spojující Moravu se severní Evropou. Ve spise nyní vydaném však dovozuje se, že to byl hrob s kamennou komorou; tu okolnosť pak, arci nápadnou, že nebylo tam nalezeno ani nejmenší stopy kostry lidské, vysvětluje spisovatel tím, že před 300 lety asi byla uměle zdvižena hladina blízké řeky, následkem čehož vnikla voda do hrobu a způsobila úplný rozklad a zmizení kostry. Hrob ten obsahoval tyto přídavky: bronzový čtyrnohý stojan s dvěma poprsími Bacchovými a dvěma karyatidami představujícími Satyra; bronzový kotel bez dna, pak menší stříbrný kotel, zlatou lžíci ornamentovanou, zlaté prsteny, šest zlatých a bronzových fibul (sponek) a jiné přesky zlaté, také zlatou lžičenku ušní, pak stříbrné nůžky, zbytky zlatého a stříbrného plechu pěkně tepaného, jímž obita byla dřevěná skřínka na šperky; bronzový talíř s ornamentem figurálním, představující pardala a gryfa vrhající se na dva losy; pak kromě pěkných nádob hliněných též jedna celá miska ze vzácného skla achatového a přečetné úlomky nádob millefiorových. Všechny předměty tyto pokládá autor za římské, a dle formy fibul soudí, že hrob ten pochází z konce 3 nebo začátku 4. stol. po Kr. Spisu připojeno je 5 nákladně provedených tabul, mezi nimi jedna barvotisková; pak mapa okolí vratislavského.

V. H.

Zapiski archeologiczne poznańskie. Rok 1887. Seš. II. Redigují **Wł. Jazdzewski** a dr. **B. Erzepki.** (O seš. I. viz čís. 14 str. 95. tohoto časopisu). Všecek obsah 2. sešitu pochází jenom z péra obou redaktorů: Wł. Jazdzewski popisuje nálezy učiněné v Bytkově (okr. poznaňský), kde objeveny kamenné hroby s pěknými popelnicemi o úzkých hrdlech a pokrývkách v podobě čepiček, pak drobné předměty železné, bronzové a skleněné, vesměs to ženské ozdoby; zbraní tam nenalezeno. Hroby s kamennými komorami objeveny byly dosud v dnešním Německu jen mezi Odrou a Buhem a charakteristickým obsahem jejich jsou popelnice lícní (s lidskou tváří); připisují se době hallštatské, t. j. 3. nebo 2. století př. Kr. Z té okolnosti, že se vyskytují po obou březích Visly, soudí Jazdzewski, že týž národ obýval po obou březích Visly; a poněvadž jich západně od Odry není, soudí dále, že původcem jejich není národ nějaký germánský. — V 2. článku popisuje Jazdzewski nález učiněný v Sulměřicích, kde objevena popelnice se železnými věcmi, tot. hrot oštěpu, dvoje železné nůžky zcela takové, jakými se podnes ovce stříhají, a jaké se v Polsku i na Slezsku zhusta nalezají; železný štít a nože, pak 2 bronzové spony; na popelnici ležela lebka, ovinutá třikráte spirálně drátem zlatým; Jazdzewski domnívá se, že to zbytek nějaké čapky. Předměty ty klade do 1. stol. po Kr. — V článku 3. podává Jazdzewski

výsledky svého badání na „Hradě v Trzeku.“ — Ve čl. 4. podává týž zprávu o nálezu mincí u Szelagu pod Poznaněm; mincí bylo 25, z většiny valně porušených, nejstarší od Karla Tlustého z r. 884., nejmladší pak z 1. pol. 11. stol., mezi nimi též české mince Boleslavovy a Oldřichovy. Zároveň s mincemi nalezeny tam drobné předměty stříbrné, jako náušnice, povětšině jen úlomky. — V článku posledním podává dr. Erzepki zprávu o nálezu v Polské Przysicce, vykazujícím tři bronzové dýky, 1 bronzové dláto, obzvláště pak velikou perlu jantarovou (8,8 cm v průměru), největší snad exemplář svého druhu. — Textu připojeny jsou 4 tabule s vyobrazeními. *V. H.*

Sborník československé jednoty. Ročník 1887. Redaktor dr. **J. L. Píč.** V Praze. 8°. Str. 108. — Právě v čas počal v Praze vycházeti nový sborník, obsahující statě z kulturního života různých větví slovanských; právě v čas, aby aspoň jistým směrem vyplnil mezeru, která v literatuře naší právě povstala tím, že „Slovanský sborník“ po šestiletém vycházení následkem nedostatku odběratelstva koncem r. 1887 zanikl! „Československá jednota v Praze“, jejíž účelem je „pěstování kulturních zájmů československých a podporování chudé mládeže slovanské“, vydává jakožto roční prémii členům svým „Sborník“, jehož ročník 1887. za redakce osvědčeného slavisty dra. Píče vykazuje tento zajímavý obsah: Ve článku „Varjagorusové“ redaktor vyloživ stav sporné této otázky dovozuje, že povolání Rurika k východním Slovanům bylo jen epizodou, nemající nijakého vlivu na založení a vzrůst dnešní veliké moci ruské. — Další článek „Z doby nejhlubšího spánku národa českého“ je pilná kompilace Č. Zibrta z pozoruhodných citátů starších spisovatelů českých, hlavně Adama z Veleslavína, Balbína a málo známého Frozína. — Dr. J. Trakal napsal přesně vědecký článek „O srovnávacím badání v právech Slovanů.“ — Pak následuje zajímavá cestopisná črta o starém sídle bulharských carů „Preslavi“ od Konst. Jirečka. — Známý vydavatel „Slovanstva ve svých zpěvech“, Ludvík Kuba podává článek „Hudební umění lidu polského“, o důkladném studiu svědčící. — Klim. Čermák podal krátkou zprávu o „ruských skládacích obrázcích“, jež ruští vojáci za válek napoleonských do Čech přinesli. — Záhy zesnulý básník Rudolf Pokorný napsal stať literárně historickou „Děržavin“, jíž připojil svůj nový překlad světoznámé ódy jeho „Bůh“. — Drobné zprávy obsahují téměř naskrze dojmy z cest redaktorových po různých krajích slovanských; a „Historické anekdoty“ zakončují sborník. Sluší přáti jednotě, aby řady jejích členů (roční příspěvek 10, 5, 1 zl.) co nejvíce vzrostly. *V. H.*

O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína, přijmím Pulkavy, zvláště pak o rukopisu krakovském. Sepsal **Jos. Müller.** V Praze. 1888. Sex. 8°. Str. 26. — Spisek tento věnovaný archaeol. sboru „Vocel“ na Horách Kutných, ozdoben je dvěma snímkama latinského a českého rukopisu krakovského této kroniky, až dosud u nás jen málo známého. P. spisovatel dovozuje, že český text byl originálem a Pulkava že nebyl pouhým překladatelem této kroniky z latiny, jak Palacký tvrdil. *A. Z.*

Moravské Valašsko. Popsal **Matouš Václavek.** V Třebíči, 1887. 8°. Str. 85. — Dílko toto je třetím číslem cestopisné bibliotéky nazvané „Obrázky z našich a cizích luhů.“ Redakce časopisu tohoto měla již několikráte příležitosť poukázati ku pěkným stránkám spisů p. inspektora Václavka. Vše to chvalitebné, co tam pověděno bylo, platí měrou zvýšenou o knížečce shora citované; pohybuje se tu p. spisovatel na své nejvlastnější půdě domácí a málo je zajisté znalců kraje i lidu valašského tak důkladných jako p. spisovatel. Kdo chceš cestovati po této moravské Arkadii, učiň tak se spiskem p. Václavkovým v ruce; jeť poutavým stejně jako praktickým. Obrázky Val. Meziříčí, Rožnova, Vsetína a slavného rodáka hodslavského — Palackého jsou pěknou ozdobou knížce, ku které přidány jsou „některé pověsti z moravského Valašska.“ Jen tu tam stran některých podrobností s p. spisovatelem se nesrovnáváme, jako že Rožnov původně slul Rožnovec, což již topografovi Rožnova, Frt. Bayerovi řed. Prasek v „Komenském“ vyvracel. Na str. 59. p. spisovatel při popisu romantických skal Lideckých, zvaných „Hradiskem“ s naprostou určitostí praví, kterak prý „nic nenasvědčuje tomu, že by byl hrad v místech těch stával.“ Oproti tomu tvrdíme my s určitostí ještě větší, že lid nikdy nejmenuje místo nějaké „hradiskem“ bez důvodu; bylyť právě ve vlasti naší jiné ještě „hrady“ nežli středověké či rytířské. — Jméno „Vyzovice“ odvozuje p. spisovatel (na str. 63.) od osobního jména „Vyzov“, jež však sám poznamenal otazníkem; dle našeho soudu jsou Vyzovice nazvány podle osobního jména „Vyza,“ původně druh ryb; jméno rybí je podnes častým příjmením osobním, sv. Parma, Hrouzek atd. — Než i přes několik takových nedopatření zůstane knížka ta velmi pěkným příspěvkem ku vlastivědě moravské. *V. H.*

Lingvistično-istoričeskij Razsuždënije A. S. Petruševiča, Otbitok iz Literaturnavo Sbornika za god 1887. — Lingvisticko-historické úvahy A. S. Petruševiče. Výňatek z literárního sborníka za r. 1887. ve Lvově, tiskem Stavropigijského institutu. Dílko toto vydáno na oslavu 40letého jubilea literární činnosti A. S. Petruševiče od Haličsko-ruské Matice a obsahuje čtyři lingvistická pojednání, o nichž se praví v předmluvě: „Čtyři lingvisticko-historické stati jeho, které jakožto plody hluboké lexikografické znalosti svými vývody k vážnému poznání samého předhistorického života Slovanů nás přivádějí, vytištěny zvláště v nynějším našem vydání a ony nám předpovídají, čeho v tom oboru učený svět slovanský od našeho A. Petruševiče ještě nadíti se může.“ Podáme zde výňatky z jednotlivých těchto článků, aby každý mohl souditi sám. První článek má titul: O původu písma u Slovanů. Sv. Cyrill při vynálezu písma mohl použiti nejen črt a řezů pohansko-slovanských, nýbrž i písma vynalezeného gotským biskupem Ulfilou ve 4. století, neboť v životopise jeho srbského pořadí se praví: „Přišed na Cherson naučil se tu židovské řeči i knihám a naleznuv tu evangelia i žalmy ruskými písmeny psána i člověka naleznuv mluvícího tou řečí, i obcovav s ním i silu řeči přijav, své řeči přikládaje rozličná písmena, samohlásky i souhlásky, i k bohu modlitbu drže, brzo začal čísti i vykládati, i divili se mu boha chválíce.“ Slovo „ruskými“ vykládá Petruševič, že označuje písmo gotské vynalezené Ulfilou, poněvadž V. Strabo, historik 9. století praví, že náboženské obřady u Tomitanů (při Černém moři) konají se v gotském jazyku. Poněvadž pak Rusové byli obráceni na křesťanskou víru teprve v 10. stol., sv Cyrill pak nalezl již v 9. stol. na Chersonesu psaná evangelia a žalmy, nemůže toto slovo (ruskými) vztahovati se snad na ruské písmo nějaké, nýbrž na písmo gotské. Následkem toho tvrdí taktéž Petruševič, že písmo Rusů sousedících s přivolžskými Bulhary bylo spíše gotské než skandinavské runy, poněvadž překladu evangelií v gotském jazyce psaného těmito runami dosud nenaleznou, zvláště proto, že se dá předpokládati, že sami Varjago-skandinavci, přijavše křesťanství přijali také písmo od Gotů. (Dokončení.)

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Značný vzrůst členův i sbírek za minulého čtvrtletí svědčí o trvalém zdaru našeho spolku, jenž svou řádnou schůzi výroční konal dne 8. ledna 1888 za valného účastenství v místnostech, kteréž mu za tím účelem ochotně propůjčila „Česká Beseda“ v Olomouci. Ve schůzi této, s níž to spojena byla výstavka novějších výšivek, pak ornamentů na skle, na toufarových výrobcích i na železe dle staršího vyšívání provedených, po ednal napřed důst p. Ign. Wurm o významu a důležitosti starožitnických věd vůbec, a lidového umění zvláště, jež druhdy u nás všude vrcholilo ve zpěvu, jak světském tak posvátném, i ve vyšívání. Připomenuv, že netoliko jednotlivec, nýbrž také celý národ může odcizen býti sobě, netoliko pokud se týká řeči, nýbrž také sluchu i oka, uvedl řečník za příklad, kterak to stálo učitele církevního zpěvu v Ořechově blíže Brna — jak se osobně přesvědčil — zpočátku několik měsíců pilné námahy, nežli se farníci tamější jedinému staršímu nápěvu naučili, poněvadž ucho jejich vážnému chorálnímu zpěvu odvyklo; kdežto nyní farníci ti sebe těžší nápěv ze starého kancionálu v kratičké době si zapamatují; sluch farníkův ořechovských jest opět znárodněn Jako ucho — vysvětloval řečník dále — může odroditi se také oko, což na př. viděti na vyšívání módním, nehezkém, nevkusném a v novějším čase od znalců vůbec zamítaném. Takovýmto vyšíváním bylo vytlačeno staré lidové vyšívání moravské, vkusné a vzorné, napřed ze měst a bohužel také již i na venkově se vytrácí. Pochvaliv pak návrat městských dám — jak na výstavce pozorovati — ku vzorkům starším, pronesl řečník jistou naději, že návratem tím zrak národa celého opět znárodněn bude. Vzpomenuto uznale v řeči té také snahy, ku platnosti přiváděti ornamentiku národní na náčiní rozličném i v oboru zámečnických prací, jak toho důkaz podal tentokráte p. Lefenda v Olomouci.

Pak se ujal slova p. Kramář, majitel knihtiskárny v Olomouci, jenž se četnému obecenstvu nemálo zavděčil výkladem o svérázné, samostatné kultuře Číňanův. Po zajímavé přednášce této vzdala pí. Vlasta Havelková jmenem muzejního spolku díky všem, kdo jakkolvěk ku zdaru výstavky přispěli. Nebude však od místa, uvésti zde úsudek dotčené znalkyně národního vyšívání o výstavce té:

„Jsou tomu sotva čtyry léta, co vlast. muz. spolek olomucký zdvihl zapomenuté a nepovšimnuté národní vyšívání moravské ze zákoutí a zjednal mu úctu i obdiv daleko široko. Tyto čtyry roky dostačily k tomu, že dnes již všude nabývají vzory národní vládu nad nepěknými vzorky moderními, které valnou dobu naše byty, kroj i prádlo hyzdily. Aby se muzejní spolek přesvědčil, jak vlastenecký ženský svět porozuměl vzorům našeho lidového vyšívání, uspořádal při výroční schůzi muzejní malou výstavku vyšívání, dle národních vzorů pořízeného. Prostranný sál „České besedy“ byl přeplněn těmito ukázkami výšivek. S potěšením pozorujeme čilý ruch, který se v oboru tom u našich vlastenek jeví nejen ve městech, nýbrž i na venkově. Zejména jsou to některé obětavé učitelky, které vzory národní — beze změny — u dívek venkovských zavádějí. (Což pokládáme za zvláštní zásluhu jejich, neboť to jest nejvhodnější prostředek, aby se náš lid ku svým vzorům zase vrátil.) Celkem uspokojilo nás vyšívání vystavené — vyjma několik málo kousků — docela, tím více, že pozorujeme u všech pracovnic snahu, by každá co nejlépe úkol svůj provedla a vkusu národnímu se podrobila. Nemohu však dosti důtklivě upozorňovati na to, aby naše dámy se chránily, vzory národní dle své chuti a vůle měniti. Ornamenty národní tvořil náš lid znenáhla a bylo k tomu mnohých set let třeba, nežli je vytvořil a k té dokonalosti přivedl, jak se nám před oči nyní staví a zamlouvají. Až se zrodí pravý umělec, který porozumí ven a ven ornamentice slovanské, tomu bude pak dovoleno vzory naše měniti a sestavovati. Nám však přestati jest na věrném napodobování původních vzorů národních. Jako pak nesmíme měniti celku vzorů, tak sluší také některých charakteristických podrobností v národním vyšívání šetřiti. Jsou to zejména kraje, obruby vyšívaného předmětu, vyplňování ploch v ornamentech, ať květinových ať geometrických, způsob sešívání, ba i krajky samy, jimiž vyšívaný předmět krášlíme, musí býti ruční prací buď drhané, šité nebo quipirové. Krajky továrnické se k výšivkám, dle vzorů národních pořízeným, naprosto nehodí.

Ještě upozorňuju, že vzory křížkovou technikou provedené výborně se vyjímají na plátně nebo na látce plátnu podobné, ale na husté látky barevné, na hedbáv, sukno neb aksamit touto technikou vyšívati se nemá. Tyto poslednější látky vyžadují rozhodně vzorů kreslených, složitějších, a nerády obejdou se bez technik umělečtějších.

Konečně podotýkám, že ani při volení barev se od starších vzorkův odchylovati není radno, jelikož i ve skládání barev matičky a babičky naše stupeň dokonalosti dosáhly, kterouž i nejslavnější malíři uznávají. Podle svědectví znalců jest prý lad a sklad ve vyšívání našem vzorný a proto nebudiž rušen.

Dovolila jsem si poznámky tyto učiniti, poněvadž se mnohých stran k tomu hlavně z té příčiny vyzvána jsem byla, aby příští valná výstava novějšího vyšívání vynikla přesností a uznána byla, pokud se týkati bude ducha, slohu a vkusu, bezvadnou. Při výstavě velké, kterouž odbor dám vlasteneckého muzea v nadbě má, mohly by vyloženy býti také vzorky starších tkanin na důkaz, že i v tomto odvětví moravského řemesla a průmyslu domácího naskytují se stopy ornamentiky národní.

Vznáším tedy zvlášť na veleváženě pěstovatelky národního vyšívání snažnou prosbu, aby si neobtěžovaly, zbytky tkanin sbírati a do muzea zasýlati.“ *Vl. H – ová.*

K závěrku schůze vykládal dr. Wankel o zlatých a stříbrných náušnicích, nalezených důst. p. Přikrylem v praehistorických hrobech u Kvasic. Výklad a vývody dra. Wankla o tomto nálezu sděleny budou svým časem širšímu obecenstvu v tomto časopise.

Za minulého čtvrtletí podnikl kustos muzea našeho dr. Wankel výzkumné cesty na obadání „Kopečkův“ v okolí Sokolnickém a Tršickém, a kustodka pí. Havelková vypravila se v zájmu muzea do Vídně, aby prozkoumala ornamenty na předmětech pro sv Otce věnovaných a v rak. muzeu průmyslovém vystavených.

Úsilovná snaha vlasten. muz. spolku olomuckého nese již zdárné ovoce na všech stranách. Stále více uznává se důležitosť praehistorie, a smysl jak pro památky pravěké, tak pro ornamentiku našeho lidu, muzejním spolkem a časopisem naším po čtyry leta buzený, ujímá a šíří se stále více. Nejnověji sestoupil se kruh přátel archaeologie v Brně a usnesl se založiti spolek archaeologický, jehož orgánem by byl náš časopis muzejní. Vítáme upřímně a srdečně nového soudruha našeho v práci vlastenecké, jíž tolik ještě zbývá vykonati; připouštějíce rádi, že bude možno z archaeologického spolku v Brně intenzivněji prozkoumati Moravu jihozápadní po stránce archaeologické, béreme též s uspokojením na vědomí usnešení tvořícího se spolku, v časopise našem výsledky své práce ukládati a v něm officielní zprávy o činnosti své podávati, ježto se usnešením tím uznává věčná pravda, že úspěchův v každémkoli oboru domoci se lze nejsnáze a nejjistěji „spojenými silami.“ —

Členův muz. spolku olomuckého přibylo za poslední čtvrtletí 44, mezi nimi jeden základající, tot. p J. Brtníček, učitel v Rozvadovicích. —

Spolek muzejní vydal svým náklad m přehlednou mapu geologickou Moravy a Slezska, kreslenou od p. prof Klvaně, a připojil ji jako zvlástní přílohu tomuto číslu našeho časopisu, jakožto dodatek ku článku prof. Klvaně „O geologických poměrech Moravy a Slezska“, v dřívějších číslech našeho časopisu uveřejněnému

Ku „Provolání“ našemu z čís. XIII. zaslali nám zajímavé zprávy velcdůst. p. senior a far. J. L. Holuby v Zem. Podhradí v Uhrách o nálezech tam učiněných a o místech celého okolí archaeologicky památných, s vyobrazeními i mapkou okolí; pak pp. Jan Šrámek, seminarista v Kroměříži a Ferd K. Tauber, učitel v Náměšti u Olomouce, zprávy topografické o Vel. Týnci a Grygově.

Sbírky vlast. spolku muzejního.

Poslední dobou rozmnoženy jsou sbírky muzejní následovně: Památky pravéké darovali: P. F. Odstrčil, bohoslovec v Olomouci, starožitnosti nalezené na Hradisku v Bílovicích, tot.: malé kamenné dlátko, hliněná vřetena, koštěné šídlo a dlátko, konečně spracovaný jelení roh; p E Pecha, učitel v Kožušanech, kus měděného nože nalezeného tamtéž; vel. p. Vepřek, kaplan v Kokorách, nádobku na lití kovu do formy a vřeteno, nalezené na Hradisku u Kokor; p. Heidenreich M. starý železný nůž, nalez. v Charvátech; p. Vaněk, bohoslovec, kamenný zlomený mlat nalezený v Určicích; p. Rich. Dorazil, hostinský v Uh. Brodě, velmi starý, vzácný stříbrný prsten, vyoraný v Rudinově; p. F. Strejc, c. k. soud. adjunkt v Kyjově, velmi zajímavou hliněnou nádobku se stříbrnými denárky, nalezenou v Kyjově; pí L. Bakšová z Ořechoviček, kamenný mlat nalezený v Ořechovičkách; p. Al Kaplan, správce dvoru v Majetíně, velmi zajímavou bronzovou sekerku, nalez. na polích u Majetína.

Novější předměty darovali: Sl. Bochmovy z Lipníka, železné hroty ze středověku; pí J. Černochová v Olomouci, cínovou mísu ruskou, přes 100 let starou, s pěkným ornamentem národním; urozená paní hraběnka Belruptová, velmi zdařilou fotografii kor. princezny Štěpánky; p. Ant. Drásal z Holešova, hůl po zemřelém obru S. Drásalovi; vel. p. Adalb. Pacholík, praeses kláštera na Sv. Kopečku, nůž z Bosny; p. F. Racek z Klobouk, skleněné hladítko, jímž Slovénky hladí prádlo

Přírodniny darovali: p. Firlinger, lékárník ze Sobotky, dva krásně vycpané netopýry ze Sloupských jeskyň; p F. Racek z Klobouk, zkamenělé dřevo a zub z předpotopního koně; p. J. Zbořil. c. k. fin. komisař v Lipníku, kus kovu nalezeného v kamenném uhlí v Pol. Ostravě; Stud. Stratil Jan 12 kusů nerostů ze Zvole u Zábřeha.

Sbírka mincí rozmnožena těmito dary: vel p. Jan Paroubek z Uh. Brodu daroval stříbrný jidášský peníz; p Rich. Dorazil, hostinský v Uh. Brodě, měděný peníz Mariánský z roku 1705; p. J. Lad. Černý, studující v Olomouci, stříbrné penízky z r. 1695; p. F. Strejc, c. k soudní adjunkt, stříbrné penízky z dob Václava; sl M. Halamova z Olomouce, 12 měděných mincí a 4 stříbrné; p. Krejčí, učitel ve Slatinkách, mnoho stříbrných mincí; p. E. Pecha, učitel v Kožušanech, starou stříbrnou grešli z r. 1749; p T. Kratochvíl, radní a hostinský v Kelči, tři české groše a dukát z r. 1420. z dob Sigmundových; sl. A. a Th. Boehmovy z Lipníka, mnoho měděných mincí; vel. p Dom. Doležal, katecheta na měšťanské škole v Lipníku, památný peníz (Blücherorden); vld. p. J. Vykydal, děkan na Velehradě, památný peníz velehradský z r. 1885; p J. Pecha, výměnkář v Hor. Újezdě u Bystřice, starou stříbrnou minci; p. J. Bůbela, učitel na Vsetíně, groš polský z r. 1545. nalez. při kopání základu ve Vsetíně Stud. Skládal 8 mincí měděných; stud. Theimer 12 mincí měděných; stud. Leop. Nepustil 2 mince stříbrné vlaské; p. Josef Balč, sklepník, stříbrnou minci císaře Leopolda; stud. Fr. Zapletal 2 mince; stud. Ant. Vaněk 1 minci nizozem.

Sbírka národního vyšívání rozmnožila se těmito dary: p. Orszák ze Vsetína daroval velmi staré čepce valašské vzácné práce; vel. p. Páral, více kusů starého prádla kostelního s velmi pěkným vyšíváním národním; p. Stoček, bohosl. v Olomouci, několik kusů slováckého vyšívání z okolí Uh. Hradiště; p. Al. Ležák, bohoslovec v Olomouci, dvě pěkné úvodnice hanácké a více límců han. pěkně vyšívaných; p. C. Moudrý, spisovatel v Olomouci, několik hanáckých límců, jež pracovala jeho matka Nepomucena; p. Vaněk F., bohoslovec v Olomouci, dva han. límce z Určic; p. J. Bůbela, učitel na Vsetíně, velmi pěkně vyšívanou úvodnici valašskou

Obrazy darovali: pí. Josefina Černochová chrup ssavců a Vídeň r. 1873; stud. Jan Venus kreslený obraz starého

kapitolního domu olomuckého, hedvábím vyšívaný obraz biblický, pěkný obrázek svatý na hedvábí; stud. Bohumil Veselý krásný v pergamenu vyřezávaný obraz sv. Floriana z r. 1625 pochodící z Něm. Brodu.

Knihovně muzejní dostalo se za posledního čtvrtletí těchto darů: pí. Josefina Černochová darovala veliké množství knih počtem 47; p. prof. Theodor Vodička daroval časopis: Russische Revue, Monatsschrift für die Kunde Russlands, ročník IV., (12 seš.); stud. Jan Venus, dar.: Musil Alfred: Die Motoren für das Kleingewerbe. Braunschweig, 1878. Herrman Emanuel: Leitfaden der Wirthschaftslehre. Graz, 1870. Perwolf: Die Slavisch-orientalische Frage. Jos. Rupert M. Přecechtěl: Českomoravský národ, vítěz nad Tatary 1241. Hostýn. V Olomouci, 1875. Jos. Matzenauer: Die Bezirks-Verbindungs und Gemeinde-Strassen und Wege in der Markgrafschaft Mähren. Olmütz, 1878. Rich. v. Regner: Die Fabrikation des Rübenzuckers. Wien, Pest, Leipzig. Das Verdict der Thatsachen. Studie über die Orientpolitik des Grafen Andrassy. Von einem Oesterreicher. Leipzig, 1878; stud. Ant. Skyva: Krásné psané modlitby; veled. p. J. L. Holuby, farář a senior v Zem. Podhradí v Uhrách daroval celou řadu starých map; důst. p. Alois Krejčí, kooperator v Batelově: celou řadu knih cenných; p. P. J. Böhm z Lipníka: Početní knížku z r. 1577. od Jiříka Görla z Göreštejnu; veledůst. p. P. Rud. Kašpar, děkan: Cenné knihy rukopisné ze 14. stol.

Všem ctěným dárcům vzdává výbor muzejní srdečné díky!

Členstvo vlast. muzejního spolku.

Výkaz XV.

P. Bayer Fr., odb. učitel v Přerově; p. Brtníček J., učitel v Rozvadovicích (čl. zaklád.);

P. Cigna Lud., kapitolní adj. v Olomouci;

P. Čáp Albert, c. k. hutní správce v Příbrami; p. Čapek, filolog v Olomouci; p. Černil M., sochař a učitel při stát. prům. škole v Hořicích.

P. Frankl Lud., velkostatkář v Březolupech; p. JUC. Friedl Fr., adv. konc. v Ivančicích.

Slečna Halamova M. v Olomouci vel. pan Havlas ve Frýdku; pan JUDr. Helcelet Ctibor, advokát a zemský poslanec ve Vyškově; pan JUDr. Hodáč J., advokát v Brně; vdp. Holuby J. L., senior ev. církve a far. v Zemansk. Podhradí v Uhrách; pí. Hoppeová Olga v Kroměříži; pí. Hoppeová Ter. v Brně; p. Hrbáček J., soukromník v Olomouci; p. Huttula J., měšťan v Uh. Ostroze.

P. Jaruska Fr., učitel v Boskovicích; p. Jurek J., učitel v Boskovicích.

Pí. Kallabová, choť adv. a posl. zemsk. ve Vel. Meziříčí; sl. čten. spolek „Kaplíř“ v Kelči; vel. p. Kovář Fr., koop. v Boskovicích; pí. Kubelková, choť velkoprůmyslníka v Dolanech.

P. Novotný Fr., účetní záložny cyr.-methodějské v Brně.

Vel. P. Ošťádal, katecheta v Litovli.

P. Pejčoch J., zemský úředník v Brně; pí. Lud. z Popelků, choť adv. v Brně; p. Prchal Ferd., učitel v Boskovicích; pan Pulkrábek J., správce školy v Komárově.

Veled. p. prelát Rambousek (za knihovnu klášt. august. v Brně); sl. Rudišova Lud. v Brně; sl. ředitelství c. k. akad. gymnasia v Praze; sl. ředitelství české stát. prům. školy v Brně.

P. Sedláček J., nadučitel v Němčicích; uroz. pí. hraběnka Serényi-Berchtoldová v Luhačovicích; p. Slupka Jos., úředník zál. cyr.-methodějské v Brně; pí. Sobotková Karla, choť adv. a zemsk. poslance v Telči; sl. Sovičova Jos., učitelka ve Vyškově; p. JUDr. Špaček Kar., říšský poslanec ve Vídni.

P. Telíčko Ant., učitel v Křenovicích: vel. p. Tenora J., kooper. v Želetavě, p. Tichý Fr., nadučitel v Boskovicích; pí. Tučková Olga, choť advok. v Brně.

Sl. Wurmova Božena v Brně;

Vel. pan Zapletalík J., koop. v Něm. Libinách.

Dary peněžité.

P. Štoček, bohoslovec v Olomouci 1 zl., p. Jan Stähr, podnikatel paroplavby ve Vamberku 5 zl., důst. p. P. Jan Bebar, koop. v Rýmařově 1 zl., pí. Marie Klenková z Vlastimilů v Brně 1 zl., slavná Občanská záložna v Zelechovicích 1 zl., p. Karel Mohelský, c. k. notář v Olomouci 2 zl., důst. p. P. Karel Kastyl, farář ve Věsci n. Moravou 1 zl., pan Fr. Podivinský, bohoslovec v Olomouci 1 zl., sl. Učitelský spolek šumbersko-zábřežský 2 zl., veled. p. Monsgr. dr. Xav. Škorpík, děkan v Kuřimově 1 zl., p. Viktor Gardavský, c. kr. officiál vojenského zásobovacího sboru v Praze 1 zl.

Všem šlechetným dárcům vzdává výbor muzejní srdečné díky.

Oznámení.

Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci vydá během r. 1888. sbírku ornamentů slovanských. Tato ornamentika, která svou originálností, svými formami slohově správnými samostatnému kulturnímu vývoji národa přiměřena jest, jeví se nejenom ve výšivkách rukou ženskou vyrobených, nýbrž všude, kdekoli pro ornamenty je místo, a vyniká překvapující krásou i nádherou forem nejroztodivnějších. Ornamentika tato je společným duševním vlastnictvím lidu slovanského vůbec; ona je výplodem národních vlastností jeho a podává zároveň důkaz o vysokém rozvoji kultury, na kterém Slované již za dávných dob v rodině národů stáli. Ona také dokazuje, že Slované, osvojivše si cizí formy ornamentiky naskrze odchylné, nejen ničeho nezískali, ale i toho, čeho vlastní ornamentikou svou se byli domohli, zase pozbyli. Ve slovanské ornamentice jeví se zvláštní duch, vlastní, samostatný směr myšlénkový a stálý pokrok. Takováto ornamentika nemůže vzniknouti za jeden den ani rok; nežli dospěje takové dokonalosti forem, k tomu je potřebí velmi dlouhé řady let, ano věků. Ornamenty veškerého lidu slovanského srovnávají se — tu více, tu méně, jediný duch vane jimi, týž duch vytvořil všechny; nalezáme je na různých stupních vývoje a různě provedeny nejenom na výšivkách kroje slovanského, ale i na slovanských špercích ze zlata, stříbra i jiných kovů, na slovanském domácím nářadí a nástrojích, na vozech, na dřevěných řezbách slovanského lidu, na dětských hračkách, na nádobách a vůbec náčiní hliněném a kovovém (ze železa kuty nebo vyryty), na předmětech symbolických i s bohoslužbou souvislých. Z těchto posledně uvedených jsou to obzvláště vajíčka velkonoční, poskytující lidu místo i příležitosť, vkus svůj projeviti. A třebas slovanský ornament na těchto předmětech následkem podoby jejich nemá dostatek volnosti pro vývoj svůj, tož je nedostatek ten nahražen souladem barev, oku mile lahodících. Přineseme tedy řadu takovýchto ornamentův, abychom naznačili cestu, po které vrátiti se nám lze k té dokonalosti a svéráznosti, od níž jsme vlivem západním se byli odchýlili. **Celé dílo pro rok 1888. sestávati bude z 8 tabul (velikonočních vajíček) barvotiskem provedených, formátu tohoto časopisu, a vyjde ve čtyřech sešitech jakožto zvláštní příloha tohoto časopisu. Kdo by z pp. členů muz. spolku si přál, aby mu dílo toto zasláno bylo, připlatí ku členskému příspěvku na r. 1888. ještě 1 zl.** - Doufáme, že tento podnik spolku našeho dojde u ct. členstva zaslouženého ocenění a hojného odbytu.

Valná hromada vlast. muz. spolku odbývá se dne 26. února o 2½ hodině v budově „Matice školské“ s následujícím programem: 1. Zpráva jednatele. 2. Zpráva pokladníka. 3. Zpráva revisorů účtů. 4. Rozpočet na r. 1888. 5. Volby. 6. Volné návrhy. 7. Přednáška J. Kramáře o minulosti Slovanů v Čechách a na Moravě.

Listárna. Tímto číslem **ukončuje se čtvrtý ročník (1887.)** našeho Časopisu. Žádáme tedy uctivě pp. členy muzejního spolku, aby neopomenuli členský příspěvek na r. 1888. zavčas zaslati, aby v zasýlání časopisu nemusila nastati žádná přestávka, ježto se Časopis náš posýlá jen jakožto potvrzení za zaslaný příspěvek členský. Zároveň upozorňujeme na předcházející „Oznámení“ a přikládáme všem pp. členům poukázku za účelem předplacení na přílohu ornamentů slovanských.

Číslu tomuto přidána jest **zvláštní příloh**, totiž **geologická mapa Moravy a Slezska**, kreslená od prof. J. Klvaně jakožto dodatek ku článku jeho „O geologických poměrech Moravy a Slezska“ v tomto časopise uveřejněnému.

Chyba tisku: Na str. 137. řádek 3. shora čti místo 7, 10

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: Lucie Bakešova: Praehistorické památky. II. Slovanské pousterny a kláštery, t. zv. meteory. (Se 3 obr.) — V. Čapek: Příspěvek ku poznání ptactva moravského. — Hynek Krch: O želivském samostatě. — Dr. J. Wankel: Řecké kolonie na břehu černomorském. (Se 2 obr.) — Jos. Kramář: O kulturním významu přádla. — V. Houdek: O staroslovanských hradech. (Dokonč.) — Dopisy: Z Kyjova od K. Tvarůžka. — Z Olomouce od K. B. (S 1 obr.) - Z okolí Brna od B. — Drobné zprávy: V. H.: Nález mincí u Rakvic na Moravě. (Dokončení.) — Fr. V. Sasínek: Kde ležel Blatenhrad v Pannonii? — Jos. Klvaňa: „Ten již je len do popelnice súcí.“ — Sopka u dvora Ordějovského. — Mlat z Mařatic — Nové nerosty Moravy a Slezska. — Vlaštovka první. — Houba sladkovodní z řeky Moravy. — O podnebí Brněnském. — V. H.: Osady moravské založené před stem let, t. j. r. 1787. — Doplňky a opravy. — Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci. — Oznámení.

Redaktor Dr. Jindřich Wankel. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

VÍTĚZSLAV HOUDEK.

ROČNÍK V.

obsahující čísla XVII.—XX.

V OLOMOUCI 1888.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

V. Houdek: Hradisko Hostýnské. Str. 1.
Vlasta Havelková: O starobylosti národního vyšívání moravského. Str. 9
Ed. Peck: Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského. Str. 11., 71. a 111.
Kar. Jar. Maška: Příspěvky ku poznání pravěku mor. Slovenska. Část I. Hradisko Šumarník a okolí. Jadeitová sekyrka. Str. 17. a 64.
Jos. Zahradník: Ornithologické poznámky z okolí Kroměřížského. Str. 22.
Jar. Palliardi: O provrtaných nástrojech kamenných, na Znojemsku nalezených. Str. 27.
Jar. Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. Str 53., 115. a 150.
H. Krch: Církev sv. Havla ve Skvrňově na Sázavsku. Str. 59
Jar. Heyduk: O mohylných památnících západního Kavkazu. Str. 101. a 165.
Vlasta Havelková: O starobylosti řemesla kovářského u Slovanů. Str. 106.
Fr. Stránecká: Moosburg v Korutanech. Str. 109.
Kar. Jar. Maška: Nové výzkumy v jeskyních štramberských. Str. 121.
J. Klvaňa a V. Houdek: Kancionál boršický. I. Str. 145.
J. D. Štoček: Něco o nejstarších dějinách Velehradu. Str. 157.

Drobné zprávy:

B.: O starých chorálech. Str. 41.
Jan Šrámek: Krčmanská pověst o sv. Cyrillu a Methoději Str. 42.
J. Tiray: Nález mincí v Březce u Vel. Byteše. Str. 42.
Vl. Havelková: Výstava nár. vyšívání v Brně v lednu 1888. Str. 42.
J. K.: Drobnosti zoologické. Str. 43.
Jos. Klvaňa: Nově objevené rudy olověné a stříbrné v Jesenících mor. Str. 83
J. Zahradník: Lupenonožka štítková. Str. 84.
Klim. Čermák: Osudí z Kralic. Str. 84.
Týž: Chodba na způsob lochu v Čáslavi. Str. 84.
Jar. Palliardi: Římská mince nalezená u Vážan na Kroměřížsku. Str. 85.
Fr. Kretz: Nálezy mincí na mor. Slovensku. Str. 85.
V. Š.: Vzácný pták. Str. 85.
J. Čapek: O původu písma u Slovanů dle Petruševiče. Str. 85.
J. Klvaňa: Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1885. Str. 87.
V. Spitzner: Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1887. Str. 128.
F. Heidenreich: Kamenné uhlí od Určic na Prostějovsku. Str. 129.
J. D. Št.: Kostel sv. Víta na Velehradě? Str. 129.
J. Čapek: O původu a významu staroslovanských slov „župa, župan". Str. 129. a 147.
V. H.: Bronzové náramky ze Šardic u Kyjova. Str. 130.
Starožitnosti ve sbírkách učebných prostředků nár. škol. Str. 131.
J. L. Holuby: Vzácná houba. Str. 174.
V. Spitzner: Houbový trh v Prostějově Str. 174.
V. H.: Jméno „Berlín" co znamená? Str. 175.
J. Kučera: Zaniklé osady bývv panství světlovského. Str. 176.
J. Palliardi: Pustiny. Str. 177
V. H.: Vozové kování. Str. 177.
J. D. Št.: Boží muka. Str. 177.

Opravy a dodatky. Maška: O koštěných výrobcích diluviálních z jeskyň štramberských. Str. 88. -- F. Heidenreich: K výkladu slova „garažia“. Str. 132. — Fl. Koudelka: Kožený most. Str. 178.

Úmrtí: Františka Stránecká, P. K. Sicha, Fr. X. J. Beneš. Str. 89. — Daniel Sloboda. Str. 178.

Dopisy: Z Bošácké doliny pod Lopeníkem na Slovensku. (J. L. Holuby.) Str. 36. a 169. — Ze Súchova. (M. Béňa.) Str. 49. a 78. — Ze Znojma. (Jar. Palliardi) Str. 74. — Ze St. Města u Hradiště. (Fr. Myklík.) Str. 77. — Z Lipt. Sv. Mikuláše. (P. B. Socháň.) Str. 80. — Z „Horné země“. (M. B.) Str. 124. a 172. — Z Kožušan. (Jos. Ženčák.) Str. 171.

Literatura:

J. N. Woldřich: Diluviální nálezy ve prachovských skalách u Jičína v Čechách. Něm. (Pos. děk. R. Kašpar.) Str. 43.
K. Eichler: Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku. Díl I. a II. (Pos. V. H.) Str. 44. a 185.
Památky archaeologické a místopisné. Str. 45. a 94.
Náš kroj. — Včelka. (Pos. M. H.) Str. 46.
Fr. Bartoš: Národní písně moravské, v nově nasbírané. Seš. 1. (Pos. V. H.) Str. 89.
J. Lier: Národní kroje. (Pos. J. Klvaňa.) Str. 90.
Fr. Bartoš: Naše děti. (Pos. V. H.) Str. 90.
Jana Havelky Sebrané básně a vlastní životopis. (Pos. V. H.) Str. 91.
Klim. Čermák: Výzkumy na Hrádku v Čáslavi. (Pos. V. H.) Str. 91.
Klim. Čermák: O českých penězích do r. 1526. (Pos. V. H.) Str. 92.
Ukázky ženských ručních prací moravského průmyslu lidového. Něm. (Pos. J. Klvaňa.) Str. 92.
Fr. V. Sasinek: Záhady dějepisné. Seš. III. a IV. (Pos. V. H.) Str. 93.
K. Sicha: Nejzápadnější kraje Slávů v Evropě. (Pos. V. H.) Str. 83.
A. Rzehák: Fauna foraminiferová z neogénu mor.-ostravského. Něm. (Pos. J. Klvaňa.) Str. 93.
L. Jehle: Prozkoumávaní potravin, prováděné v lučební laboratoři bratří Skénův v Přerově. (Pos. J. Klvaňa.) Str. 94.
R. Behla: Pravěká hradiska vých. Německa. Něm. (Pos. V. H.) Str. 132.
M. Wosinski: Praehist. hradisko u Lengyelu, jeho původci a obyvatelé. I. Něm. (Pos. V. H.) Str. 133.
Popsání Max. Donebauerovy sbírky českých mincí a medajlí. Seš. 1. Něm. (Pos. V. H.) Str. 134.
Fr. Bauer: Podzemní žaláře na brněnském Špilberku a osudy nejzajímavějších vězňů. (Pos. A. Z.) Str. 135.
Jap. Steenstrup: Stanice lovců mamutích v Předmostí. Dánsky. (Pos. K. Maška.) Str. 179.
Alex. Makowsky: Žlutnice brněnská a učiněné v ní nálezy diluviálních zvířat a lidí. Něm. (Pos. Maška.) Str. 179.
Album Velehradské. (Pos. J. Kl.) Str. 185.
Ed. Formánek: Mor. slezské máty. Něm. (Pos. V. S.) Str. 186.
Fr. V. Sasinek: O církevním dějepise Slovanů. (Pos. A. Z.) Str. 186.

Kronika, sbírky a členstvo vlasten. muz. spolku v každém čísle. Illustrace v tomto ročníku kreslili: slč. Madlenka Wanklova, prof. J. Klvaňa, prof. H. Krch, akad. mal. Pav. Socháň, akad. mal. J. Spöttl, říd. uč. Jan Stránský a V. Houdek.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Administrace na Blažejském nám č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 17. Vydáno v březnu r. 1888.

Hradisko Hostýnské.

Popisuje **V. Houdek.**

Kromě staroslavného Velehradu není ve vlasti naší místa, ku kterému by lid náš s větší pohlížel úctou jako ku svatému Hostýnu, jehož bílý kostelíček za jasných letních dnů daleko široko s větrné výše své pohlíží na žírné nivy moravské. Který, vlasť svou milující Moravan neputoval aspoň jednou za života svého k tomuto, národu našemu tak posvátnému a drahému místu, zároveň s těmi davy pobožných poutníků

Hradisko Hostýnské.

V levo pod náspem kaplička nad studánkou „svatou vodou" (*K* na půdorysu na str. 3.); v pravo novější průlom skrz násep naproti průčelí kostela (*I* na půdorysu na str. 3.).

poklonit se před stolcem mateře boží, která tamo divy tvoří; pokochat se přerozkošným, čarovným rozhledem, s Hostýna po široké Hané až k protějším horám udivenému zraku se otvírajícím, rozhledem, že jemu rovného na Moravě není; nadýchat se toho čistého, horského vzduchu a občerstvit sprahlé hrdlo tou věru zázračnou „svatou vodou", jejíž pramen, před půl sedmým stoletím vyschlý a náhlou bouří oživlý stal se historicky tak památným.

To všechno je o Hostýně všeobecně známo; ale že památná hora tato věnčena je na temeni svém mohutnými náspy, že je tam hradisko,

na Moravě — pokud známo — snad nejrozsáhlejší. — jak málo je těch i mezi intelligentními vlastimily, kteří toto vědí. a jak mnoho těch, kteří navštívivše Hostýn — valů těch tam nepozorovali!

Upadlo hradisko to i u našich učenců starších naprosto v zapomenutí. Topograf Schwoy o něm při popisu Hostýna ani slovem se nezmiňuje. Rovněž Wolný nepozoroval tam nijakého náspu, ač sám dosvědčuje, že na Hostýně byl[1]); praviť jen[2]), že kaplička nad známou studánkou hostýnskou vystavěná, stojí v prohlubině, kterou by prý člověk skoro pokládati mohl za hradební příkop křesťanů z r. 1241. (in einer Vertiefung die man für den Wallgraben der Christen vom J. 1241. zu halten versucht wäre); a odvolává se pak na skalického občana Jana Záborského, jenž ve svých zápiskách[3]) k r. 1697. mluví o valech, které prý tehdy chrám hostýnský obkličovaly (von Wällen, die sich um die Kirche befanden); mluví tedy Wolný tak, jako by tam valů těch již nebylo. Nebudiž to slovutnému učenci tomu a velezáslužnému topografovi našemu řečeno na porok; nebylť on archaeologem; a za doby, kdy svou topografii vydával, všecek učený svět o pustých hradiskách našich ničeho nevěděl.

A když se konečně obrátila pozornosť vzdělanců k valům, Hostýn věnčícím, připisován původ jich křesťanům, r. 1241. na Hostýně od Tatarů obléhaným. Bylo to r. 1842., kdy prof. A. V. Šembera vydal v Olomouci malý spisek jubilejní pod titulem „Vpád Mongolů do Moravy“, kdež — poprvé v nové literatuře, Hostýna se týkající — je určitá zmínka o hostýnských valech; viděti prý tam „dlouhou hráz, která zároveň s příkopem, kolem celého vrchu v obchodu bez mála na půl hodiny vedeným, za zbytek někdejšího ohražení proti Mongolům se považuje“. (Str. 70)

O tomto náspu zmiňuje se rukopis královdvorský ve známé básni „Jaroslav“ na několika místech takto:

„V husté tmě křesťěné náspy vrhú,
náspy zakopané kolkol vrcha . . . .
Křesťěné na náspech všudy stáchu . . . .
Přivalichu klády pokraj násep.
Již již Tateré sě v náspy hnachu,
skřekem řvúce až do oblak strašno;
již se jechu náspy rozkotati.
I svalichu (tot. křesťěné) s násep klády mocné . .“ atd.

Zběžné čtení prvních dvou zde uvedených veršů mluvilo by vskutku pro to, že valy hostýnské vzaly původ svůj teprva za návalu tatarského. Ale již ve článku mor. historiografa dra. B. Dudíka, „Předkřesťanská pohřebiště na Moravě“[4]), ve kterém je podán první obšírnější popis hradiska hostýnského od pana Ed. Dudíka (bratra dra. Bedy Dudíka), klade se původ valů těch do minulosti další: jeť tam zmíněno o pověsti lidové, dle které prý byl Hostýn za dob pohanských sídlem boha pohostinství, „jehož starobylých ohrad křesťané v nebezpečí před Tatary

[1]) Kirchliche Topographie von Mähren, I. Abth, III. Band, pag. 273.

[2]) Die Markgrafschaft Mähren, I. 79.

[3]) Rukopisný zlomek, nalezený v literární pozůstalosti moravského dějepisce Středovského.

[4]) Časopis matice moravské, 1875, str. 9. a násl.

zase užili“. Také se tam praví, že „při vyměřování vozové cesty ku kostelu nalezeny jsou sice hojné střepy hliněných nádob, zůstaly však bez povšimnutí. Co z nich se zachovalo, pochází beze vší pochyby z popelnic, jaké se v předkřesťanských pohřebištích a žarovištích nalézají.“

Konečně pak r. 1884. podal neunavný badatel prof. K. J. Maška ve „sborníku musejní společnosti ve Val. Meziříčí“ zprávu o své „archaeologické vycházce na Hostýn“, dle které kopáním na různých místech Hostýna zjistil, že Hostýn obýván byl již za pravěku.

A vskutku, kdokoli shlédne náspy hostýnské, v tom zajisté vznikne oprávněná pochybnost, že by náspy tak rozsáhlé, bezmála 2 kilometry

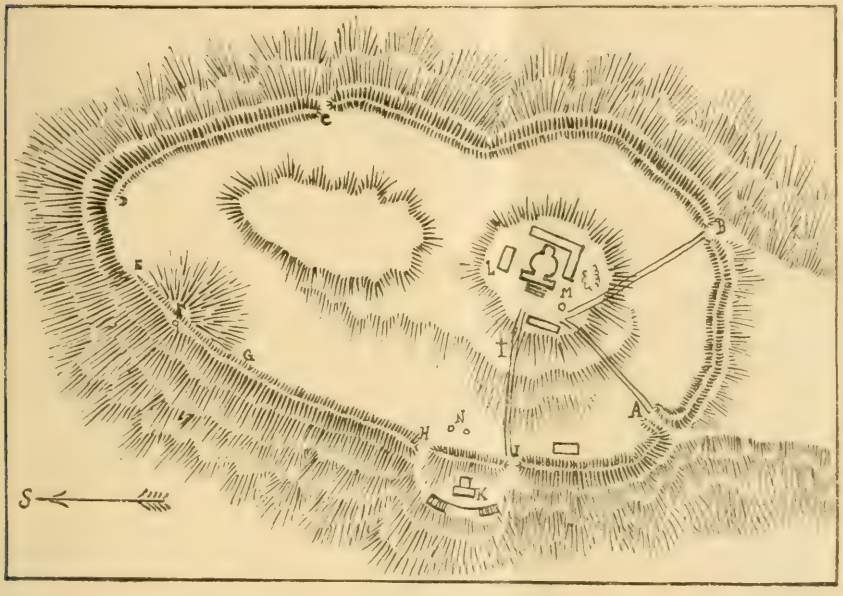

Půdorys hradiska hostýnského.

A B C D E F G H I A násyp. (*A* stará hlavní vrata; *B* novější průlom ke straně rusavské; *C* železná brána; *F* nejvyšší bod Hostýna; *H I* novější průlomy; *K* kaplička nad svatou vodou; *L* zbytky kaple ze 17. stol vedle kostela; *M* studně; *N* prohlubiny vodou naplněné.)

v obvodu mající, náspy 10—15 metrů vysoké a u paty své 20 metrů v průřezu mohutné, byly mohly zbudovány býti — „přes noc“, jak by se z povrchního čtení rukopisu královdvorského souditi mohlo. I sluší dotyčnému místu „Jaroslava“, totiž:

„V husté tmě křestěné náspy vrhú.
náspy zakopané kolkol vrcha“...

rozuměti zajisté jenom tak, že křesťané — utekše se před Tatary na Hostýn od pradávna opevněný — náspy, dlouholetým zanedbáním snad místy se bořící, na poškozených místech na rychlo přes noc opravili. Ostatně nelze epické básně upotřebiti jako přesného pramene historického.

Když tedy dnes nemůže již býti pochybnosti o tom, že hradisko hostýnské je praehistorické, zasluhuje zajisté zvýšené pozornosti naší. A poněvadž ani popisu Dudíkovu, ani které jiné zprávě o Hostýně není připojen půdorys hradiska toho; poněvadž dále udání Dudíkovo, že hradiště hostýnské má „formu různoběžníka“, je příliš neurčité, ano do jisté míry nepřiměřené, podávám půdorys tohoto hradiska, načrtnutý dle mého změření loni provedeného, arci pomůckami jen primitivními, bez přístrojů zeměměřických. Bohužel je kus náspu (od *D* k *E* a od *F* do *G* na půdorysu na str. 3.) porostlý nyní takovou houštinou mladých stromků jehličnatých, že mně po marných pokusech, jí proniknouti, konečně přece nezbylo než úmyslu toho se vzdáti. Změřil jsem tedy délku těch kusův aspoň od oka, a myslím, že o mnoho jsem se zmýliti nemohl; směr ohrady pak v těch místech snadno je uhodnouti, a jsou vůbec kusy ty v poměru k celému hradisku tak malé, že na podobu hradiska nijakého účinku míti nemohou. Vzhledem k těmto okolnostem, jakož i k tomu, že je to první půdorys hradiska hostýnského, doufám, že laskavý čtenář vezme jím za vděk; snad bude náčrtek tento podnětem ku novému důkladnějšímu změření a nakreslení památného tohoto hradiska.

Pan Ed. Dudík vypočetl, že valy hostýnské mají v objemu celkem 2200 kroků čili 1100 sáhů (r. 1874 byl násep, jak se zdá, ještě po celé délce své přístupen), a sice prý — na východ 800 kroků, na západ 650 kroků, k severu 350 a k jihu 400 kroků. Poněvadž však podoba hradiska není — jak z půdorysu vidno — čtyrúhelníková, ale celkem nepravidelně oblá, tedy nějaké dělení náspu na 4 strany, ku čtyřem úhlům světa položené, nezdá se mi právě případným, obzvláště, když hradisko to nemá podobu rohatou — nýbrž oblou. Moje měření vykazuje tento — arci poněkud kusý — výsledek: Počínám od původních hlavních vrat v jihozápadním koutě (*A* na půdorysu) do hradiska vedoucích, jež se označují podnes tím, že po obou stranách vrat je násep značně a náhle vyvýšen (stopy to někdejších věží bránu hájících) a že mimo to zabočuje jako dvěma okřídlíma délky asi 15 m. dovnitř hradiska, tvoře takto ulici pro větší ochranu brány. Od těchto vrat tedy až k průlomu novějšímu na straně rusavské (*B*) jde násep směrem východním a zatáčí se před tímto novějším průlomem k severovýchodu; délka tohoto kusu je 310 metrů. Odtud vine se násep klikatou čarou, napřed směrem severovýchodním, pak severním a pak opět severovýchodním až ku tzv. „železné bráně“ (*C*), úzké to brance taktéž starého původu, a kus ten je asi 400 m. dlouhý. Název „železná brána“ je zajisté starý; vyskytuje se v listinách 17. věku a Ed. Dudík se na základě toho domnívá, že branka tato „ještě i v pozdější době železnými vraty opatřena byla.“ Název tento („železná brána“) nalézáme i při jiných hradiskách, na př. při hradisku dřevickém v Čechách a lengyelském v tolnanské stolici v Uhrách.[5]) Od *C* podržuje násep směr severní, počíná se pak táhlým obloukem obraceti k západu, až se konečně u *D*, ve vzdálenosti asi 200 m. od „železné brány, ztrácí; odtud až k *E* ohraničovaly hradisko pouhé příkré boky hory v délce asi 100 m.; dále od *E* až k *F*, nejvyššímu to bodu Hostýna, je násep opět zřetelný a kus tento má 70 m. délky. Za *F* směrem ku *G* nebylo mně lze houštím proniknouti; myslím však,

[5]) Vocel: Pravěk země české, str. 429. — Wosinsky: Das praehistorische Schanzwerk von Lengyel. Str. 7.

že se nemýlím udávaje délku kusu toho na 100 m. Strana západní, téměř přímou čarou odtud až ku hlavní bráně hradisko ohraničující, prolomena je za pozdější doby dvěma otvory (*J* a *H*) vzdálenými od hlavní brány asi 200, potažmo 300 m.; celý kus od *A* až ku místu, kam nejdále proniknouti jsem mohl (*G*), měří 620 m. Celkem tedy dle mého výpočtu má hradisko hostýnské asi 1800 m. v objemu, což se s výpočtem p. Ed. Dudíka bezmála shoduje. Největší délka hradiska obnáší asi 800 m., největší šířka asi 400 m. Dle udání prof. Mašky pak pokrývá hradisko plochu 20 hektarů.

Proslulý pramen hostýnský prýští se na straně západní pod náspem, mezi průlomy *J* a *H* (na půdorysu *K*), tedy mimo vlastní hradisko; za starodávna vyvaloval se vzácný zdroj ten zrovna ze štěrbiny skalní; Jan hrabě z Rotalu dal jej však pro větší pohodlí r. 1659. zachytiti do trub a vedl jej několik sáhů klenutím podzemním do kašny[6]), nad vodovodem tím pak dal vystavěti kapličku (viz obr. na str. 1., provedený od akad. malíře p. J. Spöttla ve Vídni, jemuž tuto slušné díky se vyjádřují, podle náčrtku shotoveného dle skutečnosti od pisatele tohoto článku).

Původní studánku sluší tedy hledati několik sáhů výše nad dnešním výtokem pramene, tedy u samého úpatí náspu. Stavbou tohoto vodovodu i kapličky s terasou před ní a upravením cesty kolem studánky dnes vedoucí změněno bylo někdejší vzezření celého okolí kapličky tak důkladně, že se nedá již zcela na jisto postaviti, zdali pramen chráněn byl ještě nějakým náspem zevnějším; předpokládati se to ovšem dá. Ostatně není ani uzavřené hradisko samo bez vody: u kostela je zděná studně (*M*), která třebas byla novější, svědčí hojností vody své, že útroby hostýnské jsou na vodu bohaty; opodál pak, nad svatou vodou jsou dvě prohlubně vodou naplněné, které se dobře za cisterny pokládati mohou (*N*). —

Seznavše takto rozlohu hradiska, pokusíme se nyní odpovědíti k otázce, dosud temné: čím byl Hostýn za pravěku?

Staří dějepisci moravští vypravují, že tu byl chrám staroslovanského boha pohostinství, zvaného prý „Hostín“, odkudž prý jméno hory. Ed. Dudík tvrdí[7]), že tato pověst i v lidu se zachovala. Ale o nějakém bohu pohostinství u Slovanů, jmenem „Hostín“, žádný pramen nemluví; to všecko je patrně smyšlénka novějších bájeplodných kronikářů. A dejme i tomu, že na Hostýně vskutku bylo božiště pohanské, tu pozastaviti se nám jest nad tím, že by k účelům pouze bohoslužebným zřízeno bylo hradisko tak rozsáhlé. Namítne se nám snad, že kromě toho bylo ohražené božiště to též útočištěm okolnímu lidu v čas nebezpečí. My však právě tohoto názoru, že by hradisko to bylo za doby míru prázdným bývalo, sdíleti nemůžeme.

Arci není Hostýn dosud po stránce archaeologické dostatečně prozkoumán. Nálezy praehistorických nádob, o kterých se zmiňuje Ed. Dudík v pojednání často citovaném, a střepiny pravěkých nádob, které tu nalezl prof. Maška, ještě sice spolehlivých konkluzí o stálém četnějším obyvatelstvu na Hostýně nepřipouštějí. Ale prof. Maška nalezl tu také několik přeslenů a konstatoval tam také pravěký mlýn na obilí, což by již svědčilo o obyvatelstvu druhdy stálém.

---

[6]) Šembera: Vpád Mongolů do Moravy, str. 69,

[7]) Časopis mat. mor. 1875., str. 13.

Kromě toho jsou však ještě jiné věci, které vybízejí k úvaze a přemýšlení. Dle rukopisu královdvorského a dle staré pověsti o Tatarech stála na Hostýně kaple matky boží již před vpádem tatarským, před r. 1240. Vždyť, když křesťané hynouce žízní již již chtěli se vzdáti svěřepým oblehatelům, tu — dle slov oné básně — Vratislav plamennými slovy zrazuje jich z úmyslu toho a vybízí je:

„Za mnú poďte mužie, kdo tak smyslé,
za mnú před stolec mateře božiej!“
Ide za niem mnostvie k kaple světej....

Nebyl tedy chrám tento vystavěn snad teprva po vpádu tatarském, na památku zázračného osvobození křesťanů; ale stál tam již dávno před tím a dochoval se dle zachovaných svědectví[8]) v té podobě až do 17. století. R. 1658. dal hrabě Jan z Rotalu prastarou tu kapli přestavěti; ale teprva 18. století, nemající smyslu pro zachování starobylých staveb, připravilo nás, pozdní potomky, o prastarý ten kostelíček, který bychom dnes čítali mezi nejvzácnější památky staromoravské, kdyby nám byl zachován. Dalť hr. Fr. z Rotalu r. 1743 starou tu kapli rozbořiti a vystavěl na její místě prostrannější nový kostel.

Ptáme se: Odkud vzala se osamělá kaple matky boží již před r. 1240. na vysokém Hostýně, uprostřed rozsáhlého hradiska? Jaký tam měl osamělý ten chrám účel? — Rozvedli jme šíře názory své o starých kostelích a hřbitovech na pustých hradiskách praehistorických ve článku „O staroslovanských hradech“[9]), vyloživše tam, že pokládáme ty osamělé dnes chrámy, často hřbitovem obklíčené, za jedinou památku a upomínku na někdejší osady, které ve hradiskách těch za pravěku kvetly, následkem změněných okolností přírodních a socialních pak průběhem věků pod kopec se přestěhovaly. Jisto-li tedy, že hradisko hostýnské je praehistorické a že kaple mariánská v něm stála již za doby předtatarské, — pak můžeme s plnou jistotou i tuto kapli a toto hradisko pokládati za zbytek někdejší staroslovanské osady ohražené, za zbytek staroslovanského hradu, moderně řečeno: města.

Tento hrad byl asi ve XIII. stol. následkem změněných u nás poměrů veřejných již opuštěný. Ale když přihnali se diví Tataři na Moravu, hrůzu šíříce po kraji, rozpomenul se moravský lid na dávná svoje útočiště v době nebezpečí, na své prastaré „hrady“, a zachoval se tudíž právě tak, jako pradědové jeho činívali, když nepřítel do země vpadl: uchýlili se za ochranné staré hradby své na Hostýn a na Kotouč.

Ale ani za doby míru nepozbyla stará centra lidu moravského veškerého významu svého v každém vzhledě; zůstalyť mu povždy posvátnými centry náboženskými, k nimž bez přestání putoval. Tak na Hostýně kultus mariánský, již před r. 1240. existovavší, tedy patrně ještě z dob květu staroslovanského „hradu“ hostýnského pochodící, zvýšený zázračným osvobozením křesťanů r. 1241., udržel se nepřetržitě až na doby naše.

Lid moravský pohlížel tedy k bývalým „hradům“ svým dlouhé ještě věky jako ku svým střediskám ve vzhledě náboženském i obranném. Jen těmito tradicemi vysvětlíme si při Hostýně tu zajisté nápadnou věc, že

[8]) Šembera: Vpád Mongolů do Moravy, str. 68. — Wolný: Kirchl. Topographie von Mähren, I. Abth., III. Bd., pag. 270. a 271.

[9]) Časopis vlast. muz. spol. olom., roč. IV.

kostel r. 1743 na místě staré kaple na Hostýně vystavěný mohl býti farním kostelem rusavským a (dle světské topografie Wolného) prý i bilavským až do r. 1786., ve kterémžto roce byl odsvěcen a bezmála tak vyloupen a z pustošen, jako by toho roku vlasť naše novým vpádem Tatarů byla postižena bývala[10]). Těmito tradicemi vysvětlíme si i tu okolnosť, že lid přifařený nestěžoval si vynášeti své zemřelé z údolí na kopec od svého úpatí 400 metrů vysoký (temé Hostýna je 736 m. nad mořem, Rusava 387 m., Bilavsko 333 m. nad mořem) a pohřbívati je tam. Jenom tím vysvětlíme si i tu houževnatou úctu i lásku k místu tomu, se kterou lid moravský i po odsvěcení a devastaci kostela hostýnského na Hostýn každoročně v celých zástupech putoval a — dle očitého svědectví našeho slavného topografa Wolného — vroucně se modlil na rozvalených stupních oltářních, uprostřed spousty a smutných zřícenin. Nám nelze jinak než viděti v tom všem pradávné tradice lidu kolem Hostýna od pravěku usedlého, pohlížejícího k Hostýnu i za největšího úpadku jeho jako ku svému duševnímu středisku.

Konečně pobádá nás k názoru našemu, že Hostýn byl staroslovanským městem, ještě úvaha o jméně samém. Co znamená jméno „Hostýn“?

Sluší tu především zjistiti správnou formu tohoto jména, ježto někteří je korrigují na „Hostín“. Nedotýkajíce se otázky, zdali forma „Hostín“ je v jiných případech (při několika vesnicích na Moravě i v Čechách) správnou či ne, tvrdíme zde toliko, že jméno naší hory zní správně „Hostýn“. Že se čte v listině z r. 1028 „mons Gostine“ (locativ), nic nerozhoduje; zcela abstrahováno od toho, že listina pokládá se za podvrženou, pocházejíc ze zlomků Monsébových, — může „Gostine“ čísti se jak „Gostíně“, tak i „Gostýně.“ Staří písaři rozdílu mezi *i* a *y* nedbali. — Naproti tomu čte se v rukopise královdvorském forma Hostajnov; koncovka *ov* je asi pouhá licencia poëtica; jinde v památkách psaných koncovka tato se nezachovala a lid jí také nezná. Charakteristické je však to *aj* ve formě „Hostajnov“, které již Jirečkové v obraně rukopisu královdvorského proti Feifalikovi obhájili, pravíce tam[11]) trefně: „Lid kolem Hostýna říká na straně hanácké Hostín, na valašské Hostýn; *é* a *ý* zastupuje původní *aj*, *oj* (srov. lidové formy Pernštén, Réhrad za původní Pernstejn, Rejhrad). Německá forma „Hostein“ zachovala, tak jako Raigern (a jako vůbec němčina dosti často) původní zvuk slovanský „Hostajn“; toto slovo pak souvisí se staročeským, ještě ve 14. století běžným slovem „hostajný“. — Potud Jirečkové. (Srov. s tím v Tkadlečkovi: „s ním hostajnie bydliti.“) Slovo „hostajn“ je tedy neurčitá forma adjectiva „hostajný“, a sluší k němu doplniti — vzhledem k zachovanému podnes hradisku tamnějšímu — slovo hrad, tedy: hostajn hrad. Kmen tohoto adjectiva tvoří substantivum „host“, které našim předkům — tak jako podnes Rusům — znamenalo cizince a kupce (ruské „gostinnoj dvor“ znamená kupecký dvůr; polské „gościniec“ značí podnes dráhu nebo cestu kupeckou[12]). Takové místo tedy, které má jméno své odtud, že k němu putovali se zbožím svým a na něm patrně i bydleli cizinci — kupci, nemůže přece býti nic jiného než-li tržiště čili staroslovanský „hrad“, t. j. —jak jsme na jiném místě dovodili — staroslovanské město.

[10]) O tomto řádění viz Wolného Kirchl. Topographie von Mähren, I. Abth., III. Bd., pag. 273.

[11]) Die Echtheit der Königinhofer Handschrift. 1862. Str 17.

[12]) Více o tom dočísti se lze v Herm. Jirečkově „Slovanském právu“, I. 82.

Soudě pak dle mohutnosti a rozsáhlosti náspů hostýnských, dle úcty, s jakou k hoře té podnes lid moravský pohlíží, dle pověstí ji opřádajících, a konečně uvážíme-li, že Hostýn je obklopen četnými praehistorickými hradisky, níže položenými a menších rozměrů (uvádíme jen hradisko u Dobrotic, pak Hrad a Hrádek u Přílep a Hrad u Chomýže, od Hostýna vesměs ne více než 1 míli vzdálené), — byl Hostýn městem nad jiné velikým, jak dnes bychom řekli, hlavním městem celého kraje.

Že v takovém městě byl též nějaký pohanský chrám, to ovšem právem dá se předpokládati. Tvrditi však, že tam ctěn byl bůh pohostinství jménem „Hostín“, k tomu nijakého spolehlivého důvodu není. Nejen, že jméno takového boha nikde ve starých pramenech zaznamenáno není, ale bájesloví slovanské vůbec o nějakém bohu pohostinství neví; vždyť pak i Radigast, od něhož i jméno naší hory Radhoště odvozujeme, a jež od některých se zálibou ze slov „rád hostí“ (?) se vykládá, byl dle pramenů polabských bohem válečným, tedy pravým opakem pohostinství[13]).

Zbyla by ještě na konec otázka, byl-li Hostýn městem vskutku slovanským. Pan archivář Brandl připisuje valy na Hostýně Avarům[14]); ale tvrzení toto zakládá se na nedorozumění. P. archivář tot. připisuje Avarům všecka hradiska, jejichž jméno má kmen „obr“, na př. Obřany, a praví pak: „Jako Obřanské hradisko u Brna Avarům z nynějších Rakous do Moravy a přes Moravu do Čech táhnoucím bylo pevným hradiskem, tak bylo hradisko Obřanské na Hostýně baštou avarským plukům, kteří ze sídel uherských do Moravy jako záhubné kobylky se vyrojovali. Posud jest pozorovati na Hostýně valy v obvodu asi 2200 kroků . . .“ Z tohoto citátu vidno předně, že p. archivář skutečně míní hradisko na Hostýně, které dle výpočtu p. Ed. Dudíka 2200 kroků v obvodu má, a za druhé, že toto hradisko nazývá „obřanským.“ Takto se však hradisko hostýnské nenazývá, a po našem vědomí nikdy nenazývalo. Za to je však vedle Hostýna směrem jihovýchodním jiný kopec zvaný Obřany, na kterém — jak Šembera v citovaném spisku svém (na str. 71.) uvádí — „strmí zříceniny hradu Obřanského.“ Zda-li toto hradisko, od hostýnského asi 2–3 kilometry vzdálené a horským sedlem úplně oddělené, tedy od hostýnského úplně rozdílné, přičísti sluší — dle jména jeho — Avarům, jest otázka jiná, se kterou nám zde nic činiti není; jednalo se nám tu pouze o to, zjistiti, že hradisko hostýnské nemůže přičítáno býti Avarům.

Keltům pak je dosud nikdo nepřipsal, a jest to také dle theorie Vocelovy, jenž Keltům pouze hradiska s valy kamennými přisuzuje, nemožno; neboť valy hradiska hostýnského nasypány jsou z hlíny, jen velmi sporým kamenem promíšené.

Uvážíme-li jednak tuto okolnosť, jednak slovanské jméno této hory, dále podobnosť nádob na Hostýně nalezených s nádobami v moravských pohřebištích nacházených, kterou p. Ed. Dudík dosvědčuje, a konečně úctu, s jakou lid moravský k Hostýnu od pravěku pohlíží, — jest to, tuším, dostatek důvodů pro naše tvrzení, že na Hostýně stálo město staroslovanské.

---

[13]) Srov. o tom J. Jirečka „Studia z mythologie české“ v časop. česk. musea, 1863., str. 153. pozn.

[14]) Rozpravy o jmenech topických v „Obzoru“ 1885, str. 83.

O starobylosti národního vyšívání moravského.

Podává **Vlasta Havelková** v Olomouci.

Již v čísle VI. časopisu vlasten. muzejn. spolku olomuckého pojednala jsem o starobylosti našeho vyšívání lidového: tu jsem zvláště vytknula příbuznosť a namnoze shodu ornamentů vyskytujících se na praehistorických předmětech a na našem vyšívání národním. Našla jsem celé podoby šperků prastarých, které se v našem vyšívání vyskytují. Vyobrazení shod těch vzbudilo nejen u nás, ale ve větší ještě míře v cizozemsku podivení nemalé a bohdá že se nám konečně podaří těmito

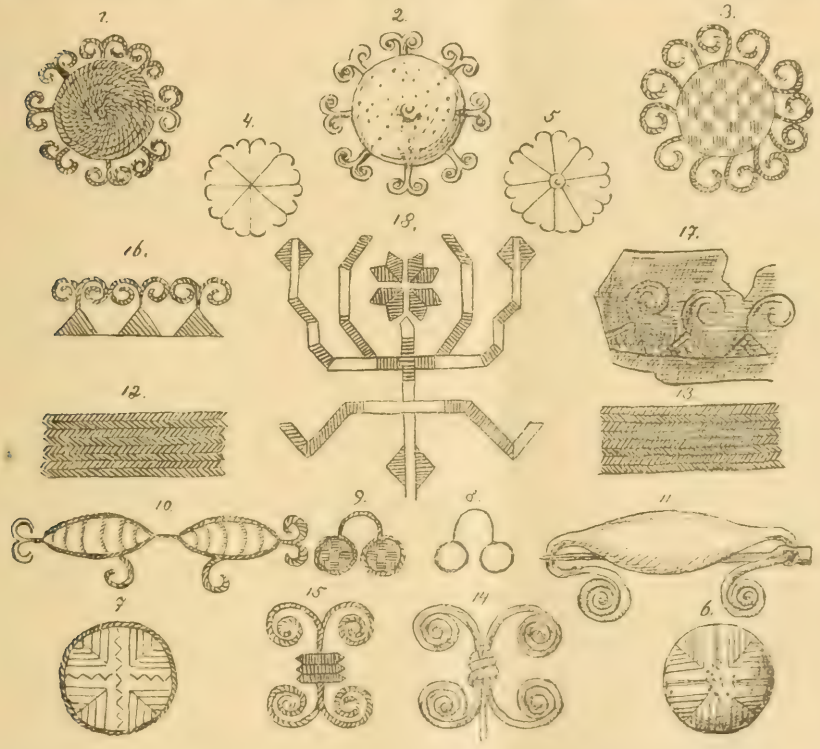

Ukázky, kterak shoduje se národní vyšívání moravské co do ornamentů a podob s pravěkými bronzy a nádobami: Č. 1., 3., 4., 7., 9., 10., 12., 15., 16. a 18. vyšívání moravské; č. 2. bronzová spona z Hallštatu; č. 5. ozdoba na bronzové sponě z Hallštatu; č. 6. dno bronzové nádoby z Býčí skály; č. 8. ornament brejlový; č. 11. bronzová jehlice z Heidensheimu v Bavor. Porýnsku; č. 13. ornament rozmarinkový na měděné sekyře z Hodonína; č. 14. měděná jehlice z Kotouče; č. 17. ornament popelnice z Wiesu ve Štyrsku.

důkazy úmyslnou nevšímavosť ciziny ke všelikým památkám slovanským odstraniti. Učenci cizozemští budou konečně přece mravně donuceni připustiti, že ony pěkné šperky, zbraně a nádoby nacházené ve krajinách, kde druhdy Slované žili a žijí, nejen od Keltů, bojovných Germánův a jiných národů pocházejí, nýbrž i výtvorem a prací Slovanů býti mohou.

Sestavila jsem opětně doklady pro podobnosť ornamentů v dnešním lidovém vyšívání našem s ornamenty praehistorickými, zřejmý to důkaz, že Slované byli kulturním národem, že měli svou samorostlou ornamentiku, která se směle postaviti může po bok ornamentice klassické. Kulturní vrstva slovanská byla arci přivalivší se vlnou kultury západní zaplavena a cizorodou, duchu slovanskému škodlivou vrstvou pokryta. Úlohou naší právě jest, tuto cizí vrstvu svrchní odstraniti, abychom ukázali pevný základ kulturní, který Slované položili a na němž ostatní vzdělaní národové v Evropě stavěli dále.

Porovnávajíc předměty ve slavném díle bar. Sackena „Das Grabfeld von Hallstadt“ (Pohřebiště hallštatské) vyobrazené, shledala jsem tam tyto podobnosti se vzorky našich výšivek.

Tak zvaný pavouk (čís. 1. na obrázku na str. 9.) vyskytující se často ve slovenském vyšívání docela se shoduje s bronzovou sponou (obr. čís. 2.) nalezenou v Hallštatě, a hlavní motiv vzorku čís. 3., na úvodnicích hanáckých ze Senice a Nákla vyšitý, zdaž není docela podoben sponě té? — Jinou jednodušší podobu pavouka (obr. čís. 4.) našla jsem vyšitou na slovenské pokrývce; tato forma opětně podobá se ornamentu vyrytému na ozdobném plíšku železné spony pásové (obr. čís. 5.), též vykopané z hrobů hallštatských.

Starožitnosti z periody hallštatské, otcem mým drem. Wanklem v jeskyni Býčí skále objevené ozdobeny jsou vzory docela příbuznými ornamentice naší národní. Tak na př. ornament dna z bronzové nádoby obětní v Býčí skále nalezené (obr. čís. 6.) máme vyšitý na šedesátileté valašské úvodnici z Hutiska, chované ve sbírkách našeho muzea (obr. čís. 7.).

Ornament brejlový (obr. čís. 8.) často vyšit bývá na límcích hanáckých (obr. čís. 9.). Na boudnici slovenské z Kobylí 200 let staré vyšita jest podoba spony s jehlicí i zámečkem (obr. čís. 10.); tato vyšitá spona připomíná bronzovou jehlici nalezenou v hrobě u Heidensheimu nedaleko Grünstadtu v Bavorském Porýnsku (obr. čís. 11.).

Ornament čárkový (rozmarinkový), který zhusta zdobí popelnice i bronzy praehistorické, jest na výšivkách buď vyplňovacím vzorkem na plochách ornamentu nebo zdobí často pásy hanácké (obr. čís. 12.). Ozdobná sekyra měděná nalezená u Hodonína a popsaná v tomto časopise v čís. XV.[1]) zdobena jest týmž ornamentem rozmarinkovým (obr. čís. 13.) jako naše vyšívání.

Měděné jehlice točinkové nalezené p. prof. K. Maškou v „Čertově díře“ na Kotouči (obr. čís. 14.) shledáváme zhusta vyšity na zástěrkách a límcích z okolí Kyjova a Hodonína (obr. čís. 15.). Velmi oblíbené v našem vyšívání a vůbec v ornamentice slovanské trojhrany čili krokvičky s točinkami (obr. čís. 16.) našla jsem na popelnici objevené v jedné mohyle u Wiesu ve Štyrsku[2]) (obr. čís. 17.). Vyplňovací ornamenty geometrické, které v našem vyšívání národním jsou zvláště charakteristické, takořka všechny nalezáme buď na popelnicích nebo bronzech praehistorických.

[1]) J. Spöttl: Měděná sekyra nalezená na Moravě.

[2]) Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 1885: V. Radimsky u. J. Szombathy: Urgeschichtliche Forschungen in der Umgegend von Wies in Mittelsteiermark: Tab. IX., čís. 9.

Konečně zbývá nám ještě upozorniti na podobu diblíčka (obr. čís. 18.) vyšitou na dýnku slovenského čepce, kteráž na jiném dýnku nahražena jest již křížem. Zajisté diblíček ten ornamentovaný pochází ještě z dob pohanských.

Jsem přesvědčena, že i v jinoslovanském vyšívání jsou mnohé vzorky s ornamenty praehistorickými se shodující, a že důkladné prostudování tohoto jinoslovanského vyšívání vynese ještě četné doklady pro shodu tuto na světlo.

Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského.

Napsal **Eduard Peck**, učitel ve Vyzovicích.

Čteme v dějinách našeho národa, že Kázi, nejstarší dcera Krokova, znala léčivou moc bylin a uměla jimi hojiti lidské neduhy. Od těch dob nevymizela z lidu znalosť bylin, a umění lékarské, spojené s rozmanitými kouzly a zaříkadly, kvete dosud, aspoň v našich pohorských vesnicích valašských. Na svých vycházkách po okolí vyptával jsem se lidu na jména a význam různých těch zelin, a čemu jsem se způsobem tímto naučil, vypisuji v následujících řádcích, neboť prý „jest vlasteneckou povinností, aby každý z nás dle sil a schopností svých se snažil vynajíti, stopovati a zachytiti každý i ten nejslabší rys zvláštnosti naší národní“ (Karolina Světlá).

Babí břuch či *babí rúcho*. Usušený b. bř. se kouří s tabákem.

Bahnitka uzdravuje chorý dobytek; roste v hošťalovských horách.[1])

Baľšánek je dobrý od bolení břicha; „vykrúcá sa čerstvý na užicu a vypije sa.“

Bedrník. Jak byla ve Vyzovicích kolera, chodila smrť v noci po městě a zpívala: „Cendelija, bedrník od kolery dobrý lík; kdo ho bude užívati, ten nebude umírati; já ho také užívám a nikdy neumírám.“

Benedikt je dobrý od dětských souchot.

Bezvŕška. Když má dobytče počarováno, nakuřují je bezvŕškou; také se vaří a dává do nápoje. Účinnou moc bezvŕšky poznáme z této pověsti. V Uble[2]) chodil jeden hospodář po smrti. Přicházíval do svého domu až do jizby, posadil se za stůl a řečnoval s domácími. Jim to ovšem nebylo po chuti, ale nevěděli si rady. Jednou stěžovala sobě hospodyň, že jí kravičky nechtějí dojiť. I slitoval se nad ní nebožtík hospodář a poradil jí, aby navařila *bezvŕščiska*, tolitiska a turáněiska, část aby dala kravám do nápoje, zbytkem pak aby vykropila okolo chléva. Hospodyň tak učinila, ale vykropila také okolo chalupy — byl chlév s jizbou pod jednou střechou — a hospodář od té chvíle nemohl přes práh. Už jenom sedával na blízké vrbě, pokřikoval na ženu a povolával na kolem jdoucí. Aby už dal pokoj měla se mu zrývať hlava. Však on věděl, co ho čeká. Den před tím volal na souseda: „Kajšu, Kajšu, přiď sa na mňa dívat, jak mi budú hlavu zrývat!“ Hlavu mu

[1]) *Hošťálková*, osada blíže *Vsetína*. Lid říká *Hošťalovsko*, *hošťalovský* a ne *hošťálkovský*.

[2]) Osada u Vyzovic.

zryli, a on — chodil bez hlavy. Nedal pokoje, až ho zavezli na „Smolný vrch“ a vhodili do „Smolného jezera.“[3])

Blúd roste v horách. Kdo přeseň přejde anebo naň šlápne, zabloudí. Těžce nemocnému dejme píti odvar z blúdu, aby smrť zabloudila, ušla.

Blva, „neplecha v jarém obilú.“

Brantovník, dobytku od „brantu“.

Bršlica dává se králíkům.

Břečtan. Břečtanem pomáhají začarovanému dobytku. Když nechce kráva dojiť, švácne se břečtanem třikrát mezi rohy. Břečtanem se také ošlahává podlaha ve chlévě, aby čarodejnice neměly „příkroku“ a nemohly vložiti nějaké kouzlo pod práh. Někdy začarovaná kráva „dójí krvjú“, a ze smetany nedá se máslo stlouci. Tu třeba vymyti másnici břečtanovou vodou.

Břesíní (vřesíní, vřes) roste v horách a slouží v čas bídy za stelivo pod dobytek. Také je dobré od „zákožních hlíst“ či dětských souchot. „Do východ slnce“ natrhané vřesíní vaří se v novém hrnci, odvar se vleje do škopíka od začarované krávy, a v něm se choré dítě skoupe.

Březa (bříza). Kdo má na nohách „vešky“ (podkožní puchýřky), má si zatáčeti nohu do březového listí. Z navrtaného snětu březového vytéká na jaře sladká vodička, „březovka“. Lidé ji pijí od kašle. Kdo ji stále místo vody pije, tomu narostou nové plíce. Kdo má pěhy, ať se umývá březovou vodou. Komu lezou vlasy, ať si máčí hlavu březovkou. Kope-li kráva při dojení, švácněme ji třikrát od ruky prutem z „černéj březe.“

Budíček. Dáme-li si budíček na noc pod hlavu, obudí nás, v kterou hodinu si umyslíme.

Bukvica je dobrá od bolení hlavy. Veliký, čerstvý list potluče se trochu na kameni a přiloží na čelo. „Bukvica brunátná“ hojí bolavé plíce; je od záduchu.

Cendelija dává se do botů; „vyháňá bol z nohú.“

Cibula morská pěstuje se za okny „v pernicách“; zahojí každou ránu.

Čaganka (čekanka) jest dle pověsti i mezi Němci rozšířené dívkou v kvítek proměněnou, která dlouho marně čekala na svého milence, až se z vojny navrátí.[4]) Schová-li se spravedlivý člověk v nebezpečný čas vojny za čaganku, tak mu žádný neuškodí; tam obstojí. Čaganka snad myslí, že to je ten její milý a proto ho chrání. Roste na cestách a v obilí. Uroste hruba. Je jí haňba stáť a vidí se raději dole, čemuž nasvědčují pořekadla: „čaganka čeká ženca, jak panna mládenca“ (ve Vyzovicích), „čaganka čeká vatí, jak panna vdatí“ (v Uble), „čaganka čeká žaju, jak dívka vdaju“ (v Zadveřicích). Natrefí-li „slobodná žnica“ na čaganku, sežne ji. Která ji nechá státi, nevdá se. Jedna dívka prý nevyžala čaganky a ještě se jí osmívala: „Čaganko, nastójíš sa!“ a čaganka odpověděla: „Čerečko, načekáš sa!“ Které děvče vyžíná mnoho čaganek, těší se, že se brzo vdá. V Zadveřicích žádný vazač nezaváže čaganky do snopu, nebo „ona potom v brstvě stone.“ Dříve než vyvede hospodář dobytče na trh, ošlahá je okolo rohů čagankou, aby bylo moc

[3]) „Smolný vrch“ a „Smolné jezero“ jsou báječná místa, kam všechny, kdož chodili po smrti, odváželi. Mezi lidem koluje mnoho pověstí o nich. Je záhodno, aby se všechny zaznamenaly.

[4]) Prima Sobotky: Rostlinstvo v národním podání slovanském. V Praze, 1879.

kupců. Však nesmí vzíti ji do holých rukou. Čagance přičítá se také léčivá moc. Je dobrá „od zimice a žmání v břuše.“ Čerstvý kořének se pokřoupe a sní. Kdo by měl už plíce na poly shnilé, ať si kořen vaří, odvar medem sladí a pije — plíce mu narostou nové. Má-li kráva na vymeně pliskýřky, natrhejme v polní cestě mezi kolajama čaganky, vařme ji a vymeno tím zmáčejme.

Černidlo roste v horách.

Černobýl. Děti, které mají souchotiny, koupou se v černobýle.

Černohlávek uroste tam, kde stoupil černokněžník svou nohou. Černohlávek zahání zlého ducha, proťež je dobře nositi jej při sobě. Je dobrý na bolačky, na užaté nebo uťaté. Čerstvý lístek přiloží se na ránu, a bolesť hned přestane. Také je od svrabu. Nemocný se v něm skoupe, vleze pak do horké peci, co jen může zdržeti a pobude tam, až se krev dobře rozehřeje. Po černohlávku všecko srostá. Přimíchá-li štěpař do štěpové masti se špetu květů černohlávkových, každý révek se mu ujme.

Čertovo péří či *rváč* roste v horách a táhne se jako provázky. Svobodná dívka opásaná „čertovým péřím“ jest při muzice vzácná; chasníci se o ni jistě seperou. Jedna stařenka z Pozdichova mi vykládala, co se tam už za její paměti stalo. Bylo to tu noc na Boží narození. Měsíček byl na plně. Kostelník, odzvoniv před půlnocí ponejprv na jitřní, díval se z okna věžového. Tu spatřil jakousi postavu míhati se „na lánoch“.[5]) Slezl dolů, aby se přesvědčil, kdo by to byl. Nemálo se podivil, když spatřil ženštinu prostovlasou. Poznal ji; byla to jednoho sedláka dcera. „Co tu děláš?“ zavolal na ni. Dívka se ulekla, avšak hned vzpamatovavši se zlořečila jemu a řekla: „Zapřisaháte-li se, že mne neprozradíte, povím vám, co tu dělám. Když kostelník svatosvatě slíbil, že bude mlčeti jako hrob, svěřila se mu a jala se mluviti takto: „O půl noci „na Lucu“ byla jsem tu také prostovlasá. Do tohoto kopence mravenčího na společní mezi zahrabala jsem mast, zelinu „tanečnicu“, „čertovo péří“ a harasku[6]) ze střív. Nyní j em si pro tyto věci přišla. Jak půjdu k muzice, namastím střívě mastí, dám do nich „tanečnicu“, obvážu haraskou, opášu se „čertovým péřím“, a nebude nade mne!“ O tom se rozešli, a přestrašený kostelník měl už celé svátky pomatenou hlavu. Tajemství nezrušil, za to ubohá dívka prozradila se sama. Když byla po třech králech „u muzigy“ a točila se v kole, spadlo s ní „čertovo péří.“ Chasa to zpozorovala a hned zanotila: „Spadlo s Kolajky čertovo péří, Kolajka s haňbú ke dveřám běží!“[7]) Kolajka nesměla ovšem dlouhý čas mezi chasu. Kdo vede dobytče na trh a zakroutí „čertovo péří“ do provazu, bude míti štěstí a prodá dobře.

Červíček či *podplotníček* roste u plotů a hnoju. Je na něm znáti krev, jak s Pána Krista kapala. Je dvojí: drobný a hrubý. Rány čistí a hojí. Bolí pod ním velice.

Česnečica (polní česnek).

Čistec hojí a čistí rány.

---

[5]) Pole u kostela.

[6]) Tkanička nazvaná od franc. města Arras.

[7]) Nápěv: $^2/_4$ g a h h a h c d d e d c h h a g a h d e d c h h a g a g g g

Devaterka, čarodejná zelina; má devět mocí.[8]) Vaříme-li ji, poví nám, zač máme tu neb onu věc prodati. Třeba jen pozorovati, kolik koleček z ní vyjde. Kdo má devaterku, tomu jsou všecky poklady přístupny; může i krásti, žádný ho nechytí.

Děvěsílí (podbíl) roste v březích u potoků. Přiložen rubem vytahuje materiu z ran. Zapuchne-li hovádku jařmem trýzněnému krk, obloží jej hospodář děvěsílím, a to rozežene opuchlinu. Kvítku z podbílu říkají *boliočko*. Kdo uhlédne první boliočko, má si jím potříti oči, aby ho nebolely.

Dívčí kolo.

Dobrá myseł, od záduchu a ohnipary.

Dryák, otravná zelina. Umřela jedna matka. Dítě po ní plakávalo a nechtělo spáti. Otec připravil koupel z dryáku a dítě v něm okoupal. Po koupeli usnulo a víckrát se neprobudilo.

Dunda. Která děvčice se chce při muzice dobře vytančiť, ať se dobře „nažmolí dundú.“ Koho bolí hlava nebo zuby, ať se nakouří dun dú Když se nechce kráva běhati, dejme jí slíznout se solí devět vršků .z dundy.

Hadovec, „neplecha v obilú.“

Hleď na mňa. To chodí trhat dívky, aby na ně „šohajé“ hleděli a byly při muzice vzácné.

Hlístník vaří a pije se od hlíst. „Srdečný hlístník“ je od srdečných hlíst.

Hloh, *hložek.* Miluje-li mládenec děvče, které nemá k němu lásky, může v ní lásku k sobě vzbuditi a živiti takto. Opatří si pramének „vlasí“ od děvčete, uvrtá novým perlíčkem díru do vrby, při vodě stojící, a zarazí hlohovým kolečkem vlasy tak, aby splývaly nad vodou. Jak se ty vlasy hýbou, tak se ta láska děvčete hýbe k synečkovi. Hloh má i v hospodárských pranostikách a v prostonárodním lékarství své místo. „Hloh pučí, zima fučí; hloh kvete, sníh mete.“ Hložkový květ vaří a pije se od kašle. „Hložkové kořenčí“ je dobré od „úplavic“. Komu by se zdálo, že má jeho dobytek „uškoděné od mrcha člověka“, ať uvrtá do chlévového práhu dírku, vleje tam trochu „živého stříbra“ a zarazí hlohovým kolečkem. Mrcha člověk musí odstoupiti a nemůže více škoditi. Když má dobytče „červenú“ (nemoc), zarazme na ta místa, kde pustí moč, hlohový kolek, to do třetice, a bude mu spomoženo. Když má dobytče bradavky, má se nalámati pcháčů z hlohu, těmi pak se mají bradavky vypchati místo vedlé místa. Bradavky uschnou a pcháče odpadnou.

Hlúzovník.

Hojačka, hojavá zelina.

Hořec roste v obilí a přitahuje oheň do stavení. Hospodář přikazuje žencům, aby jej i s kořenem vytrhovali a hned na poli pálili.

Hostečný kořeň, *hostýčné kořění*, od hostce.

Hubka prašivá, *čertí míšek*, *čertův tabák.* Rozkvašené rány zasypají se práškem z hubky prašivé. Komu se dostane prášek do očí, oslepne.

Husí šlapka je od „kŕčů“ v žaludku. Také se v ní koupou „nedúžlivé“ děti.

[8]) V okolí rožnovském má se za to, že devaterník, když se v jeho odvaru ženská devět razů umyje, učiní ji vzácnou a přivábí ji mnoho milenců. Pr. Sobotka: Rostlinstvo. Str. 319.

Charba. Pranostika: „Charba, chleba schraňba; kúkol, chleba ukroj.“

Chebz (bez). Léčivá moc chebzu jest všeobecně známa. Odvar z chebzového květu, „kozičky“, pije, kdo se chce potiti. Chebzovým lýčím, škrabaným shora dolů, vyčistiti lze žaludek spodem, zdola nahoru vrchem.

Chebz podzemský roste v obilí. Když má někdo „založené v krku“ a nemůže hltati, přikládají mu vařený chebz podzemský na krk. Také se stele pod vepřový dobytek, když má horkosť.

Chtěč, milovníček. Dívka chtějíc poznati, má-li ji milý v mysli, ždímá omládky z milovníčku v podolku u košile. „Štáva-li zelená — láska studená; čím červenější — tím upřímnější.“[9])

Chudá Bětka (chudobka).

Chuť neroste na daleko, jenom u Vyzovic „na břizkoch“. Klobučané, jdouce z hostýnské pouti, nenechají při cestě ani jediné, tak jest jim vzácná. Když nemocný pokřoupe její kořének a vycucle, dostane hned chuť na jídlo. Kdo má štípání v zubech, nadkryje si hlavu šatou a nakouří se chutí.

Jahoda. Matka, které umřelo dítě, nemá „do Jána“ jísti jahod. Která toho nedbá, objídá je svému dítěti. Pozdní, už omoklé jahodě říkají „zapomínka“. Kdo ji sní, rád zapomíná; proto se jí každý štítí, ba ani do rukou jí nebere.

Jahodníček roste v jižní Moravě „při Zajačú“. Valaši, kteří tam „choďá na žňa“, nosí jej odtud po noskách. Je dobrý na „porúbané a užaté.“

Jalovec je od mnohých nemocí. *Od zlátenice.* Tři mrkvy se vykroužlí, naplní močem nemocného, zavěsí do komína a podkuřují jalovcem. Jak mrkvy schnou, tak se nemoc tratí. *Od opuchliny.* Je-li mužský nemocen, natrhá se zelených jalovinek z vysokého, je-li ženská, z nízkého jalovce. Jalovinky se rozetrou, smíchají s mastným a přiloží na opuchlinu. Ta pak sejde dolů. Když má dobytek „podělané“, setněme kosákem od ruky z devíti jalovců vršky, čítajíce od devíti nazpátek, uvařme je a dejme do nápoje. Dobytku bude spomoženo.

Jatelina. Kdo nehledaje najde jatelinku o čtyrech lístkách a nosí ji při sobě, tomu jde všecka práce od ruky. Kdo má při sobě čtyrlístkovou jatelinku, nevěda o ní, toho komediant nezaslepí. Téměř všude známy jsou zábabonky: „O čtyry, pro milý: o pěti, pro děti; o šesti, pro štěstí; o devíti, vypoví ti.“

Jatelinka rajská, od štípání zubů.

Javor. O tom, kdo z nějakého nebezpečenství vyvázl, pravívá se „už je na bučku.“ Okolo Vyzovic, „na horňákoch“, říkají „už je na javoře.“ Z navrtaného javora teče na vesno „javorka“, kterou lidé pijí jako „březovku.“

Jazýček psí jest od psího čili černého kašle a od psiny. Lístek z psího jazýčku přikládá se na bolačky. Abys přimrazil někomu pohár na pysk, nakopej týden před Michalem psího jazyku, moč jej devět dní ve vinném octě, po devíti dnech vytahni jej, usuš v chládku, utři na prach a když má kdo píti, potři kraj sklenice — přimrzne mu. Aby odmrzl, pomáčej pysk čerstvou vodou.

[9]) Sobotka napsal totéž o „křížkovém koření.“ Viz Rostl. 320.

Jehlica jest trojí: žlutá, červená a bílá. Žlutá je od „žltéj“, červená od „červenéj“ (nemoci dobytka). Koho bolí zuby, ať kouří z „fíbky“ suchý kořének bílé jehlice, „ale enem po troše, nebo by mu všecky zuby z ďásní vytáhla.“

Kaštan (divoký). Napadané kaštany lidé sbírají a dávají do ložnic, po roce je pak vyměňují za čerstvé. Kaštany v ložnici u hlavy chrání od štípání v hlavě, u nohou od dření v nohách. Kaštanem pomáhají si také od žírky v břiše a od zimnice.

Klokoč. Kdo jda na jitřní, staví se na hřbitově a vyvrátí klokočovou tréskou trochu hlíny a dá si ji za čepici, „za štorc“, ten uhlédne v kostele kde kterou čarodejnici zádama k oltáři obrácenou. Na požehnání může nečekať, nebo by zle vypadl.

Kobylinec, kobyliščí, ščív (štovík) roste na lukách. Chlapci to „žvášú“ a dostávají z toho „psinu.“

Kohútek, od dření v nohách.

Kolocín, kolocíř, na bolačky.

Koní mňať, od různých nemocí. „Koní mňatka, všeckým zelinám matka.“

Konopě. V konopích zdržují se rády žáby, zvláště ropuchy. Ony prý hlavaté konopě sekají a semenec žerou. Na konec masopustu tancuje hospodář při muzice s hospodyní, aby jim urostly hrubé konopě. Hodně vyskakujíce zpívají: „Toto na konopě, toto na len, toto na cibulu, toto na křen!“[10]) Také dívky svoje pobízejí k tanci slovy: „Skákajte, roby, hodně do pozvýšky, aby nám urůstly hrubé konopě!“ Hospodářovi, kterému se povedly konopě, říkají kolem jdoucí: „Ale mosely ty vaše roby chodit moc k muzigám!“ Zvyk tento pomalu mizí, jako přestává pěstování konopí v našem kraji vůbec, neboť dnes konopnou košilí už i ta čeládka pohrdá. Když hospodář zaseje konopě, postaví do nich dřevěnou míru, jak veliké mají urůsti. Hlavaté konopě jsou od kolery. Žíly se jimi trou, aby kŕče“ přestaly, odvar z nich se pije, aby se moření utišilo.

Kořeň černý. Když má dobytče „černú“, udělá se šidlem do laloka dírka, do té se strčí „černý kořének“, který byl na veliký pátek vykopán, a nechá se tam po tři dni.

Kořeň bílý salašníci hledají, aby čarodejnice neškodily ovcím.

Koščivál. Když oblezou někomu vlasy, má si natírať hlavu potlučeným kořenem koščiválovým, a narostou mu brzo nové.

Kozí brada, kozica chutná sladce. Děti ji „žvášú“ a dostávají z ní „kútíky.“

Králka. „Králčiskem a lopúniskem“ se vypařuje másnice, nedá-li se smetana stlouci. (Pokračování.)

[10]) Nápěv: ¾ h h c c d d | h h c d | h h c c d d | h h a g |

Příspěvky ku poznání pravěku moravského Slovenska.

Podává prof. Karel Jaroslav Maška v Novém Jičíně.

Část I.

Hradisko Šumarník a okolí. Jadeitová sekyrka.

Zavítav o minulých prázdninách za příčinou archaeologického badání na krásné, ale v každé příčině zanedbané naše Slovensko, věnoval jsem hlavní pozornosť městu Strážnici a nejbližšímu okolí, kdež při stavbě moravské příční dráhy celá řada důležitých nalezišť z různých dob pravěkých byla objevena, jichž prozkoumání, pokud nebylo pracím železničním na újmu, jsem jmenem c. k. ústřední komise starožitnické převzal. Podám příště čtenárstvu tohoto časopisu obšírnou zprávu o zajímavých nálezech těch, dnes však načrtnouti hodlám výsledky několika vycházek, jež jsem téhož roku 1887. ze Strážnice do nejbližšího sousedství na východ učinil. Obmezuji se pouze na malý počet nalezišť ležících v půlkruhu kolem jakéhosi středu a podávám, co jsem za několikaho-

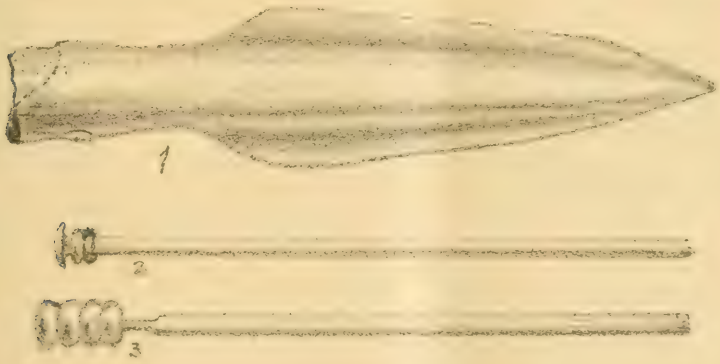

Bronzové předměty z moravského Slovenska.
Čís. 1. Hrot oštěpu z Kněždubu. Čís. 2. Jehlice z neznámého naleziště. Čís. 3. Jehlice z Jiříkovce. (Všechny předměty ve vel. $^2/_3$.)

dinného pobytu tam seznal, doplňuje zkušenosti své nálezy staršími sice, většinou však až posud neznámými. Dalším účelem těchto řádků jest, abych upozornil intelligenci tamější krajiny, zejmena kněžstvo a učitelstvo, na důležitá některá místa, jichž soustavné ohledání v příčině pravěkých památek a starožitností vůbec zajisté s dobrým výsledkem by se potkalo. Nálezům pak z krajin těchto vším právem tím větší přikládám důležitosť pro archaeologii moravskou, protože posavádní výzkumy z celého moravského Slovenska velmi spory jsou a zejmena z jihovýchodního koutu Moravy východně od Strážnice ani jediný nález z doby pravěké posud v literatuře se neuvádí.

Že v hornaté krajině této za pravěku osady nebyly tak hustě zakládány jako na př. na samém pobřeží Moravy, jest přirozeno; že však ani východnější části naší vlasti nezůstaly za pravěku neobydleny, toho podávám důkaz nezvratný v úvaze této. Dovozuji dále, že krajina ta leží mezi dvěma nejpřednějšími cestami, které již za prastarých dob

vedly od Dunaje pořícím Moravy a pořícím Váhu k moři jantaronosnému a že tudíž bezpochyby nějaká odbočka, jež obě hlavní dráhy kupecké spojovala, vedla krajem naznačeným. Za takovou odbočku pokládám na základě pravěkých nálezů prozatím pouze cestu vedoucí myjavským průsmykem z Uher městysem Velkou do Ostrohu a Hradiště, nepochybuji však, že pilným badáním bude lze i jiné spojovací dráhy pravěké naznačiti.

1. Šumarník.

Něco přes hodinu cesty na východ od Strážnice vypíná se hora Šumarník, jehož témě lesem porostlé daleko široko jest viděti, ač hora ta ani výškou (399 m. nad mořem), ani zvláštním nějakým tvarem nevyniká. Patříť ona k oněm horám Karpatským, jež daleko na západ jsouce pošinuty na obzoru mohutněji vystupují než sousední, byť i vyšší vrcholy pohoří tohoto. Nerovné témě Šumarníka má svah k jihu, menší měrou také k západu. Na nejvyšším místě vystaven jest hrabětem Magnisem, majitelem panství strážnického, k němuž Šumarník patří, otevřený pavillon, z něhož lze navštěvovateli dalekou vyhlídkou na pořící Moravy se pokochati. Kdežto úbočí jižní příkře k potůčku na úpatí se vinoucímu spadá, sklání se západní i severní stráň pozvolněji; na východě souvisí Šumarník nehlubokým sedlem se sousedními výšinami, zejmena Hájem a Viskůnem. Jak již praveno, jest témě hory z větší části lesem pokryto, úbočí jsou lesu prosta a rozkládají se tu buď vinice nebo pole, na severním svahu jsou též pastviny a kamenné lomy.

O hoře této vypravuje si okolní lid rozličné báje. Stával prý na temeni zámek a podnes prý tam prodlévá zakletá princezna, jež v podobě žáby někdy se lidem objevuje. Též Wolný ve svém místopisu Moravy[1]) zmiňuje se o Šumarníku podotýkaje, že prý jsou na temeni zbytky jakýchsi valů. Dějepisných zpráv o nějakém hradě v této krajině nemáme, podání lidu zakládá se však na pravdě, neboť skutečně zachovaly se až do dnešního dne mohutné náspy a příkopy, jimiž témě hory kolkolem jest obehnáno a jež dlužno za zbytky opevnění pradávného hradu, zajisté pouze ze dřeva zbudovaného pokládati. Ač mi nebylo lze témě a náspy zevrubně prozkoumati, mám přece na základě zběžného vyšetření za to, že jest nám tu činiti s hradiskem, ze šerého pravěku pocházejícím.

Hradisko toto má tvar okrouhle podlouhlý, elliptický; velká osa ellipsy směřuje od severu k jihu. Vnitřní prostranství nejeví žádných umělých vyvýšenin, ani uprostřed ani na okraji; několik kroků jižně od pavillonu ukazoval mi dělník, jehož jsem v Kněždubě ke kopání najal, jámu kamením zaházenou; byla prý tam studně. Vnitřní plochu hradiska obmykal, jak se zdá, se všech stran dvojnásobný příkop a tolikeré též náspy; na straně východní, kde hradisko jest nejpřístupnějším, jelikož tu svah jest mírný a hora s pozadím souvisí, spatřiti lze kromě toho ještě třetí příkop s předsunutým zevním náspem. Vnitřní příkop i násep zachovány jsou kolem celého temene, druhého zevnějšího náspu nelze na západním a jižním příkrém svahu, kde vinice panské se rozkládají, sledovati, zdá se, že tu byl při zakládaní vinic rozkopán, ač není také možnosť vyloučena, že ho tu pro příkrosť úbočí nebylo za-

[1]) Wolný: Die Markgrafschaft Mähren. IV. sv., str. 380.

potřebí a tudíž ani nebývalo. Tvar a rozměry náspův i příkopů nejlépe pozorovati lze na severním oblouku; na východní straně, kde pole až do hradiska se prostírají, jsou sice náspy taktéž přeorány a příkopy částečně vyplněny, přes to však jest umělé ohražení také na této straně všude zřejmo. Rozměry hradiska mohl jsem jen částečně určiti. Objem vnitřního náspu obnáší 670 kroků, délka zevnějšího byla by asi 900 kroků. Hloubka vnitřního příkopu na severní straně jest asi 3 m., šířka dna 10 kroků, právě tolik čeřene náspu. Na východní straně změřil jsem šířku náspův i s příkopy od středu jednoho příkopu ke středu sousedního a obdržel jsem pro vnitřní násep 40, pro prostřední 26 a pro zevní 20 kroků.

Bych se přesvědčil o složení náspův a uložení vrstev uvnitř hradiska, dal jsem na několika příhodných místech kopati a seznal jsem tímto způsobem, že náspy sestávají z hlíny a drobného kamení. Na vnitřním prostranství uhodili jsme v nepatrné hloubce na neporušené vrstvy přirozené a nalezli jsme povrchně pouze několik střepin nádob, jež zdály se býti robeny na kruhu hrnčírském. Za to však leželo v příkopech na východní straně hojně střepin z nádob volnou rukou hnětených, patrně pravěkých. Tamtéž jest ornice popelem a uhlím tmavo zbarvena. Podotýkám ještě výslovně, že nikde nebylo lze spatřiti ani nejmenší známky nějakého zdiva.

Jakkoliv tedy nálezy na samém hradisku byly velmi chatrny a nedostatečny, abych úsudek o stáří a účelu tohoto opevnění mohl pronésti, dostačovaly přece úplně ku zjištění pravěkého původu. Kdo více pátrati bude, nalezne více. Důležitým dokladem velkého stáří hradiska jest také stříbrná mince římského císaře Marca Aurelia Antonina (161—180 po Kr.), která před několika lety na Šumarníku nalezena byla a nyní ve sbírce zámecké ve Strážnici uložena jest.

2. Kněždub.

Ves tato leží na severním úpatí Šumarníka, odtud jest nejpohodlnější přístup na hradisko. Obyvatelstvo tamější vypravuje o rozličných nahodilých nálezech starožitných, jež dílem na Šumarníku, dílem na okolních polích byly učiněny. Při lámaní kamene na Šumarníku vykopány na několika místech lidské kostry, také prý s rezovatými mosaznými (?) přídavky; na polích pod Šumarníkem a ke Hroznové Lhotě nalezeny „hromové kameny“, jichž obyvatelstvo posud několik přechovává. Já tu získal zachovalou sekeru a krásný provrtaný mlat, nalezený pod starou lipou „na drážkách“. Také bronzové věci se tu opětně naskytly. Sám chovám odsud ve sbírce své bronzový náramek bez okras, jejž mi tamější kovář odevzdal; jakási sekera z téže látky nebo z mědi, o níž mi vypravoval, byla někde pohozena. Prof. Komers ve Znojmě, jenž častěji prázdniny ve svém domově, Strážnici, trávil, má z Kněždubu bronzový hrot oštěpu, 136 mm. dlouhý. (Obr. 1. na str. 17.) Z této asi krajiny pochází též bronzová jehlice a úlomek meče (?), jež rovněž prof. Komers od žida Müllera ve Strážnici, jemuž oba předměty se starým železem byly přinešeny, zakoupil. Jehlice, jíž dolejší konec schází, byla zdělí asi 20 cm. (Obr. 2. na str. 17.) „U Křížanů“ na dolejším konci vsi odváželi před několika lety z jakéhosi pahrbku v humních, jež leží pod Šumarníkem, hlínu a tu narazili ve hloubce asi jednoho

metru na kostru lidskou, při níž ležely různé korálky, některé z nich byly prý též žluté barvy; kromě toho ležely u kostry řetízky a kroužky zelené. Nevědouce si rady s nálezem, zakopali kostru se všemi prý věcmi opět na staré místo. Dal jsem tam dle návodu majitelova kopati, nedopátrali jsme se však ničeho. Zprávy očitých svědků tohoto nálezu neshodovaly se úplně ani co do místa ani co do předmětů při kostře uložených.

3. Jiříkovec.

Na opačné straně Šumarníka, totiž na jižním úpatí, ústí přímo pod hradiskem do Radějovského potoka od severovýchodu tekoucího malý potůček jmenem Járkovec. Asi tři sta kroků od ústí leží v údolí Járkovce osamělá hájenka, nazvaná Jiříkovec. Když roku 1878. jižně od této hájenky strouha na příč údolí se vyhazovala, nalezl tam lesník Jelínek neporušenou 18 cm. dlouhou jehlici bronzovou, jež nyní v zámecké knihovně ve Strážnici uložena jest. (Obr. 3. na str. 17.) Nález tento jest důležitým proto, že dle všeho souvisí buď s osídlením Šumarníka nebo s jinou posud neznámou osadou pravěkou nedaleko naleziště. V této příčině dovoluji si upozorniti na okolí východně od údolí Járkovce. Severně položená část těchto strání zove se Črtoryje, jižnější pak Vojšice (na mapě jenerálního štábu mylně Volšice). Vyptával jsem se na tato místa a bylo mi řečeno, že tam stávaly druhdy vesnice, jež nepřátelskými vpády z blízkých Uher byly spáleny. Podání toto jest nanejvýš pravděpodobno, neboť názvy Črtoryje a Vojšice mohou se toliko k osadám vztahovati, a nemohou býti původním pojmenováním luk a polí. Poněvadž pak nikde ve psaných zprávách dějepisných o osadách toho jmena zmínky se nečiní, soudím z toho, že zanikly dříve, než dějepis nějaké zprávy o nich zaznamenati mohl.[2]) Stáří jejich zjistiti by se dalo jenom bedlivým zkoumáním na místě samém. Bohužel nebyl jsem s to, abych za krátkou dobu svého pobytu na Strážnicku ohledání toto provedl.

Podotýkám ještě, že sotva jest bez významu ta okolnost, že posud vede cesta vozná z Kněždubu sedlem mezi Šumarníkem a Hájem, Črtoryjemi a Vojšicemi do Uher. K prastarým názvům Črtoryje a Vojšice druží se tu na hranicích uherských jmena „bílá studňa“ a „Žalostín“.

4. Radějov.

Na západ od Jiříkovce a nikoliv bezprostředně pod Šumarníkem rozložena je ves tato po obou březích stejnojmenného potoka v údolí horami obklíčeném. Na východě vsi zvedá se vedle Šumarníka kopec Traviska[3]), na západě pak zdvihá znenáhla Žerotín své témě, pokryt jsa krásnými vinicemi.

Obyvatelstvo Radějova chová četné „hromové kaménky“, jež pokud jsem se naleziště dopídil, směrem na polích ke Tvarožné Lhotě nalezeny byly. Zmínky zasluhuje ještě nález z novější doby. V letech šedesátých nalezeno v malém džbánku na poli v Kučovankách přes 500

[2]) K r. 1241. čte se Henricus (de) Woysich (Woisitz, Woysiz). Emler, Regesta II. 482. Emler to vztahuje k Vojesicům v Čechách, sám však připojil otazník. Snad tu jsou míněny naše zaniklé Vojšice? — Red.

[3]) Na mapě jenerálního štábu stojí omylem Travičná.

stříbrných penízků jednostranně ražených; většinou jsou to moravské mince ze 14. století. Valná čásť tohoto nálezu jest posud v zámecké sbírce ve Strážnici.[4])

Mezi lidem v Radějově i ve Strážnici jest rozšířena pověsť o bývalém hradě na blízkém vrchu Žerotíně. Taktéž Wolný[5]) na dvou místech tvrdí, že se na Žerotíně nalézají zbytky bývalého hradu, o němž však dějepis mlčí. Navštívil jsem témě této hory hledaje řečené zbytky, nenalezl jsem však ani sebe nepatrnější stopy ani náspů nebo zdí, ani jakéhokoliv předmětu, jenž by ze starých dob pocházel. Na temeni shledal jsem pouze hromady kamení z polí a vinic vyházeného, buď starší travou a křovím porostlé nebo z nejnovějších časův pocházející.

Středověký zděný hrad tedy na Žerotíně nikdy nestával, avšak možno by bylo, že pověsti lidu týkají se hradiska pravěkého, jehož stopy při zakládaní vinohradů částečně neb docela byly zhlazeny. Tak-li tomu, pak musí se nalézti v těch místech ještě dosti předmětů, zejmena střepin. Žádoucno tedy ještě bedlivěji celou horu i jednotlivé výběžky ohledati.

5. Tvarožná Lhota.

Asi uprostřed mezi Kněždubem a Radějovem na severozápadním úpatí Šumarníka leží nepatrná jinak ves tato, jež pro nás dnes jest nalezištěm z celé té krajinky nejdůležitějším. Ve starých listinách čte prý se název Lhota Dvůrožná.[6]) Prosté, avšak namnoze úhledné domky stěsnány jsou v jižní, výše položené části vesnice mezi stěnami málo prostranné rokle, která však k severozápadu se náhle širší i mělčí stává, poskytujíc domům více prostory. Severní čásť vesnice leží úplně na rovině, jež směrem k vysušenému nyní rybníku se prostírá a tu na západě s polnostmi strážnickými souvisí.

Seznav na polích kolem Strážnice celou řadu nalezišť pravěkých a zejmena na trati „Patery hory“ ke Lhotě pošinuté stopy pravěké osady, sledoval jsem tyto stopy dále na východ až k samé Lhotě. Povrchně nelze jich leda zkušenému praktikovi poznati, neboť záležejí toliko ve tmavějším zbarvení ornice, v níž sem tam nějaký střípek se vyskytne. Však i tu třeba se míti na pozoru, neboť zdánlivě uhelnatá a popelovitá ornice též jiného původu býti může. Ve Tvarožné Lhotě jest černá ornice vyznačena téměř kolem celé nynější osady, zvláště pak na straně západní. Jen stěží a po dlouhém hledání na povrchu polí podařilo se mi na jihozápadní straně vesnice nalézti několik malých střípků z nádob pravěkých a některé kostky zvířecí pochybného stáří. Trať, kde jsem tyto předměty nalezl, nazývá se „Umrlčí skládek“ a leží po obou stranách vozné cesty ze Lhoty do Radějova mezi Potůčkem a Růsovcem. Na těchto místech i později po mém odchodu opětně byly střepiny pravěkých nádob vyorány. Také na sousední trati „na úzkých“ jsem nalezl četné střepiny a kromě toho úlomek kamenné sekyrky. Od obyvatelstva jsem se dověděl, že podobné věci, totiž střepiny, kosti a hlazené kameny,

[4]) Viz Archiv für österreichische Geschichte XXXVIII. Str. 251.

[5]) Wolný: Topographie, IV. sv., str. 380. a 390.

[6]) Formy této nemohli jsme v listinách najíti. Za to čte se pro ves Tvaroznou u Brna k r. 1297. forma Twaroznic (Eml. Reg. II. 748.). Dle toho nepochází asi jméno Tvarožná ode „dvou rohů.“ — Red.

leckde se vyorávají, pro svou nepatrnosť však nepovšimnuty zůstávají. Toliko hlazené kameny nápadným svým tvarem dovedly pozornosť venkovanů na se upoutati, ze kterézto příčiny značný jich počet ve Lhotě přechováván byl, jež jsem také obdržel. Pokud se majetníci pamatovali, nalezeny všecky v bezprostředním okolí vsi a sice hlavně na polích západně ode vsi.

Poněvadž jsem ve Lhotě největší počet kamenných nástrojů získal a právě v této vsi od lidu všeliké podrobnosti o nich vyzvěděl, zmíním se v následující stati blíže o těchto nástrojích, načež pojednám o nejvzácnějším nálezu lhotském, sekyrce jadeitové. (Dokončení.)

Ornithologické poznámky z okolí Kroměřížského.

Podává **Jos. Zahradník,** professor v Kroměříži.

Okolí naše poskytuje ptactvu nad míru výhodné podmínky životní a proto setkáváme se zde dosti zhusta s druhy, které nad obyčejné zjevy daleko vynikají. Několik vod sbíhá se zde a protéká úrodnou rovinu mnohými oklikami, poskytující svými křovinami na březích četnému ptactvu ochrany i výživy. Tekoucí voda Moravy vábí na zimu mnohé hostě severské, kteří buďto zimní svá obydlí u nás volí nebo alespoň na své pouti, ze severní své vlasti údolím Odry a Moravy k jihu táhnouce, zde vítaného odpočinku nacházejí. V rovině samé vyniká veliká, na $3^1/_2$ km. dlouhá a $1^1/_2$—2 km. široká doubrava „Zámeček," která v nižších a bažinatých polohách i svojí tekoucí vodou i svými rozsáhlými lučinami na jedné, souvislými zahradami na druhé straně rozmanitému, vodnímu, bahennímu a zpěvnému ptactvu pravým rájem jest. Neméně dlužno vytknouti v tomto ohledu i rozsáhlý park zámecký při městě samém a velký rybník chropínský, zajímavý svými koloniemi racků chechtavých.

Ze SV. a V. přistupují k rovině výběžky karpatské (Hostýn 736 m.), z J. a JZ. pak sklánějí se Hřiby mírným svahem až ku samé Moravě (Obora „Hvězda" 324 m., Kroměříž 220 m.), tvoříce s výběžky karpatskými u Napajedel malou soutěsku. Průsmyky karpatské a údolí řek naznačují nám cesty, kudy četní hosté z Uher a z dalekého Sev. Východu do krajin našich přicházejí.

Všecky tyto okolnosti, jakož jsou: údolí větší řeky poskytující pohodlnou cestu ze severní Evropy na jih, blízké Karpaty a souvisící s nimi Uhry a Polsko, lesy, zahrady, množství vod, luka i bažiny — vše to přispívá k tomu, že prozkoumání okolí Kroměřížského i po stránce ornithologické slibuje skvělý výsledek.

Následující řádky podávají zprávu o některých pozoruhodnějších zjevech z posledních tří let a mají za podklad jednak ornithol. sbírku českého gymnázia — pokud původ dotyčných exemplářů mohl v čas býti zjištěn — jednak zprávy četných přátel naší vlastivědy a konečně i vlastní zápisky. Poněvadž pozorování naše nedospěla ještě ku konci, volil jsem pro tuto stať formu pouhého seznamu.

1. *Orel skalní* (Aquila chrysaëtus Pallas) objevuje se v našich končinách hojněji, než bychom očekávali. Bývá každoročně pozorován a někdy podaří se i ukořistiti jej. Náš exemplář pochází z Kvasic, kde byl střelen r. 1878. V Zámečku byl pozorován dne 19. dubna 1886 a 22. února 1887 a v srpnu 1887; dle zpráv novinářských střelen byl u Brna dne 10. října 1886 a v březnu 1887.

2. *Orel říční* (Pandion haliaëtus Cuv.) přichází k nám počátkem dubna a loví ve vodách chropínských, kolem Zámečku, Tlumačova a Kvasic. Sbírky naše chovají dva exempláře střelené blíže Kvasic.

3. *Káně rousňák* (Archibuteo lagopus Brehm) táhne každoročně z jara i na podzim krajinou a mnohý z nich zůstává u nás po celou zimu. Taktéž i

4. *včelojed* (Pernis apirorus) se každoročně objevuje. Ve sbírce chováme 3 exempl. —

5. *Sokol obecný* čili *stěhovavý* (Falco communis Br. & Gm.) stěhuje se naší krajinou a loví v rozsáhlém hájemství „Zámečku," kdež na bažantech škodu činí. Sbírka naše má 1 exempl. mladý. —

6. *Dřemlík* (Falco aesalon Gm.). Zajímavý tento dravec, — nejmenší, avšak i rychlostí i odvážností vynikající to sokolík, který i velké ptáky přepadá, — hnízdí v severních končinách a jen někdy u nás se objevuje. Přece však zdá se, že vyskytuje se u nás hojněji, než se obecně za to má, alespoň nám byl během posledních 3 let již dvakráte přinesen a to jednou z Kvasic, podruhé z nejbližšího okolí.

7. *Pochop* (Circus aeruginosus L.) obývá bažinaté krajiny celé Evropy a plení i u nás kolem horních zahrad, Postoupek, Miňůvek, jakož i kolem Chropínského rybníku hnízda racků a slípek vodních.

8. *Pustovka* (Brachyotus vulgaris Bp.) vyhledává podobná místa jako pochop. Byla mně donešena v prosinci 1885, v lednu 1886 a počátkem března 1886 z Hradiska, v Zámečku pak pozorováno 20. ledna 1886 na vrbě 7 kusů, z nichž 3 střeleny. Jest to tím pozoruhodnější, ana pustovka lesu se štítí a jen zřídka na stromy sedá.

9. *Datel černý* (Dryocopus martius Boie), byl v „Zámečku" pozorován, jak se mnou laskavě sdělil p. A. Stolička, dne 25. března 1886 a zdržoval se zde až do konce prosince téhož roku, kdy byl střelen co vzácný host naší krajiny, neboť vyhledává s oblibou horské jehličnaté lesy. Exemplář naší sbírky pochází z Pištného u Zlína.

10. Ze *strakapudů* pozorován u nás *str. velký* a *malý:* oba přilétají na podzim až do městských sadův, odkud jsem je několikráte již obdržel. Totéž platí i o *žluně zelené* (Gecinus viridis Boie.)

11. *Žluna šedá* (Gecinus canus Boie.). Ačkoliv se mi dosud nepodařilo, nezvratně přítomnosť tohoto ne příliš obecného ptáka u nás zjistiti, neváhám přece zařaditi jej do seznamu našich ptáků, ano se nám dostalo již dvou vycpaných exemplárů, které zajisté z daleka nepocházejí. K vycpání obdrželi jsme jeden exempl. z Malenovic na Dřevnici.

12. *Krutihlav* (Yunx torquilla L.) hnízdí se u nás. Přilétá k nám v dubnu ($^{11}/_{4}$ 85, $^{5}/_{4}$ 86), v září odlétá. Zjištěn z horních zahrad, z parku a ze Zámečku.

13. *Ledňáček* (Aludo ispida L.) hnízdí se u nás, přilétá v březnu ($^{14}/_{3}$ 86, $^{15}/_{3}$ 85) a odlétá koncem září a v říjnu.

14. *Mandelík* (Coracias garrula L.) hnízdí se v dutinách starých stromů v Zámečku, přilétá v druhé polovici dubna ($^{18}_{4}$ 85, $^{28}_{4}$ 86), odlétá v září. Měl jsem příležitosť pozorovati jej blíže Zámečku, ve Hvězdě a na polích mezi Kotojedy a Zámečkem, kde se stromu na strom poletoval v nesčetných houfcích.

15. *Břehule* (Hirundo riparia L.) přichází s naší vlaštovkou a jiřičkou (6. dubna 1886, 12. dubna 1885) a volí si k hnízdění hlinitá místa na březích Rusavy, Moravy i Dřevnice.

16. *Ořešník* (ořechál, Nucifraga caryocatactes L.) objevuje se dle vypravování obyvatelů v předhoří Karpat během 15 let jednou a to pak hromadně. Byli jsme svědky takové invase v r. 1885. U nás objevil se na Hvězdě 18. října, v Zámečku $^{14}_{10}$, v Bystřici p. Host. dne 17., v Rackové u Holešova dne 18., na Boru u Šelešovic $^{15}_{10}$; z Bystřice došel nás jeden exempl. ještě dne 2. listopadu téhož roku, — od té doby zmizel podivný tento pták na dobro. — Ostatně viz článek prof. Tálského v tomto časop. jakož i v Mittheilungen des ornithol. Vereines in Wien z r. 1886.

17. Ze *sýkor* pozorovány mimo *koňadru* (Parus maior L.) a *modřinky* (P. coeruleus L.), též *uhelníček* (P. ater L.), *babka* (Poecile palustris Kaup.) a *mlynářík* (Acredula caudata Koch.), jehož umělé hnízdo lze každoročně pozorovati v Zámečku i v chropínském lese. —

18. *Modráček* (Cyanecula suecica L.). Exemplář našich sbírek pochází z Dolních zahrad, odkud mi byl r. 1884. přinešen.

19. Vedle *skřivana polního* (Alauda arvensis L.), *skřivana lesního* (Lullula arborea Kaup.) a *chocholouše* čili *trpělky* (Galerida cristata Boie) zasluhuje obzvláštní zmínky *skřivan podhorský* (Phileremas alpestris Chr. L. Br; Alpenlerche), kterýžto vzácný host je domovem ve východní Evropě a v Sibiři, odkud v zimě pravidelně do Uher zalétá. Dne 16. ledna 1885, když několik dní před tím hojně sněhu bylo napadlo, byl chycen ve zdejším předměstí Oskolí ve společnosti s *jikavci* (Fringilla montifringilla L.). Chyceno bylo 8 exempl., z nichž jednoho se dostalo nám, kdežto ostatní prý náhodou ulétly. Několik dní na to pozorovali dva moji žáci ze zdejší hospodárské školy téhož ptáka na Hulínské silnici a v Hulíně samém v ulicích s jinými ještě ptáky a to v počtu velikém. (Žáci — oba již dospělí — udávají jejich počet na 80, což jest patrně přehnáno.) Ostatně viz Vesmír z r. 1886.

20. *Vrabec polní* (Passer montanus Pall.), obecný v předhoří Karpatském, dolétá v zimě ke stavením. Naši hoši jej rozeznávají dobře, sedá prý u stavení vždy po párech a ne v hromadách, jako demokratický jeho strýc, vrabec domácí.

21. *Jikavec* (Fringilla montifringilla L.), obecný zjev u nás v každé tužší zimě, kdy s hor k nám slétá a s jinými podobnými ptáky poletuje. Nám byl každou až dosud zimu donesen a to několikráte.

22. *Čečatka* (Linaria alnorum Chr. L. Br.) byla mi jednou donesena z Dolních zahrad.

23. *Míšenec bažanta obecného s tetřívkem.* Až do nedávna bylo známo, že tetřívek vchází v manželství s tetřevem nebo s kurem rousňákem (Lagopus albus) a míšenci z těchto nerovných svazků byli pečlivě registrováni a pod názvem Tetras medius Meyer, a T. lagopides Naum. i po-

psáni. Tetřev, tetřívek a kur rousňák jsou členy téže čeledě — kurů tetřevovitých — a proto dal se úkaz, ač podivný, přece srovnati se zkušenostmi u jiných zvířat nabytými; tím větší pozornosť vzbudila zpráva o míšenci tetřívka s bažantem obecným, uveřejněná prof. drem. A. Fričem v „Mittheilungen des ornitholog. Vereines in Wien (částečně reprodukovaná ve Vesmíru z r. 1885.), kterou podán důkaz, že i vyšší obratlovci i do různých čeledí počítaní hybridy plodití mohou.

Nedlouho po uveřejnění oné zprávy dostalo se nám laskavostí osvědčeného příznivce ústavu našeho, p. Ant. Navrátila, správce velkostatku ve Kvasicích, podobného míšence, který v kvasické bažantnici (na Kostelansku) hajným Parobkem chycen a jakožto neobyčejný zjev pro náš ústav vycpán byl. Jest to statný kohout vzezření bažantího, avšak s krátkým ocasem a bez ostruh, s opeřenými chřípěmi a běháky, s bradavkovitým výrostkem nad okem a zcela abnormním zbarvením těla, takže na něm znaky bažantů a tetraonidů podivným způsobem jsou spojeny. Podrobnější popis viz ve Vesmíru z r. 1887, 8. a ve vídeňském ornitholog. časopisu. Jakým způsobem se hybrid tento na Kostelansku vyskytnouti mohl, nelze s určitostí říci, ani tetřívci v krajině se neobjevují, a což věc ještě záhadnější činí, dle hodnověrného tvrzení náš exemplář i v bažantnici vyrostl! Dá se na jisto očekávati, že to nebyl jediný exemplář z hnízda a že jmenovitě mezi slepicemi tamnější bažantnice by se některé hybridní daly najíti.

24. *Drop velký* (Otis tarda L.) v Kurovicích a Záhlenicích. Zprávu podal již velezasloužilý přírodozpytec moravský, veledůst. p. P. Rud. Kašpar v tomto časopise.

25. *Drop malý* (Otis tetrax L.) střelen na podzim r. 1886. na Bochoři. Před 12 lety měl jsem příležitosť viděti pěkný exempl. téhož druhu v Příboře na Mor., kdež taktéž na podzim panem stavitelem Karlsedrem zastřelen byl.

26. *Čáp černý* (Ciconia nigra) byl střelen dne 6. července 1885 u Tlumačova, jiný dle laskavého sdělení p. Ant. Stoličky dne 28. dubna 1886 v Zámečku. Táhne každoročně krajinou.

27. *Volavka nachová* (Ardea purpurea L.). Pěkný tento pták prolétá často našimi končinami. R. 1885., 18. října byly pozorovány dva exempl. blíže Osyčan, z nichž jeden ukořistěn a našim sbírkám darován. Jiný exempl. obdrželi jsme na podzim r. 1886. z Chropíně.

28. *Bukač malý* (Ardetta minuta Gr.) hnízdí se v Zámečku. Náš exempl. byl střelen v červenci 1885 místodrž. koncipistou p. Ludvíkem Uhlířem při honbě na kačeny, druhý při téže příležitosti a v týchže místech c. k. okr. hejtmanem, p. A. Veselským počátkem července 1887.

29. *Bukač obecný* (Botaurus stellaris Briss.) hnízdí se na Chropínsku a v Zámečku, jakož i u Tlumačova, odkud nám krásný exempl. laskavostí p. Pídy dne 11. března 1886 dodán byl.

30. Ze *sluk* objevuje se u nás *sl. lesní* (Scolopax rusticola) koncem března ($^{26}/_{3}$ 86), *sl. otavní* (Gallinago scolopacina Bp.) počátkem dubna ($^{6}/_{4}$ 86), *kozlík* (G. gallinula Leach.; Moosschnepfe) koncem března ($^{21}/_{3}$ 85).

31. Z *kachen* hnízdí se u nás *k. divoká* (Anas boschas L.), *čírka modrá* (A. querquedula L., Knäckente), *čírka obecná* (A. creica L.,

Krickente). Dále chovají naše sbírky *kachnu lžičáka* (Spatula clypeata Boie, Löffelente), která každoročně, jak se zdá, na zdejších vodách se objevuje (v zimě 1884 v Zámečku, v zimě 1885 v Kvasicích), *kachnu hohola* (Clangula glaucion Boie — Schellente) na Chropínsku střelenou, dále pěknou *kachnu hvizdáka* (Anas penelope L., Pfeifente). Mimo tyto byla co vzácnosť v Zámečku r. 1884. zastřelena *kachna chocholatá* (Fuligula cristata Steph., Reiherente). Případ zcela mimořádný je nález

32. *kachny virginské* (Aix sponsa Boie, Brautente). kterou Brehm ne nadarmo za nejkrásnější všech kachen pokládá. Pták tento pochází ze sev. Ameriky a objevuje se dle některých udání ve Skotsku a Hollandsku. U nás postižen byl dne 9. prosince 1885 v Zámečku na cestě od myslivny k oboře s černou zvěří a střelen revírníkem p. Stoličkou, jemuž dáta tato děkuji. Žlutočervený horní zobák zbarvil se $^1/_4$ hodiny po smrti zvířete, dospělého to samečka, do fialova. Nešťastnou náhodou dostala se vzácná tato kořisť do Místku, kde zdobí sbírku tamější školy národní. Přiznávám se, že jsem poněkud s nedůvěrou přijal zprávu, že by střelená kachna byla skutečně k. virginská a neodvážil jsem se podati o zajímavém tomto nálezu zprávu na veřejnosť. Tím mileji byl jsem překvapen, když jiný exemplář téhož druhu, polodospělý kačer, zaslán byl do sbírky naší laskavostí pana A. Navrátila, správce v Kvasicích, kde v červenci r. 1885. blíže Moravy střelen byl. O původu obou kachen nelze než vysloviti domněnku, že oba exempl. unikly asi z nějakého parku a sice pohromadě; Zámeček a kvasická bažantnice nejsou příliš daleko od sebe a tvoří souvislými křovinami na břehu jeden celek. Okolnosť pak, že jednomu z obou uprchlíků podařilo se asi 5 měsíců udržeti se na svobodě, opravňuje nás alespoň poněkud, počítati vzácného hostě mezi naše ptactvo moravské. —

33. *Roháč* (Podiceps cristatus L.) a *potápka* (P. minor, Zwergsteissfuss) patří k obyčejným zjevům našich vod.

34. *Potáplice* (Colymbus septrentionalis — Scetaucher) přilétá k nám na zimu každoročně a byla mi přinesena z Kvasic, z Postoupek, z Bezměrova i z Chropíně.

35. *Racek chechtavý* (Xema ridibundum Boie) zajímavý svými koloniemi na rybníce chropínském, kde na tisíce těchto užitečných ptáků v jarních měsících se hnízdí. Přilétá k nám v únoru ($^{19}/_2$ 85) nebo v březnu ($^{20}/_3$ 86) a odlétá počátkem července ($^5/_7$ 87) — alespoň hlavní voj, neduživí a nedospělí ještě později se ukazují. Za doby svého pobytu rozlétá se po celé krajině, aby na polích sbíral ponravy a podobnou havěť.

36. *Racek morský* (Larus marinus L. Mantelmöve) obývá severní krajiny evropské a stěhuje se na podzim do jižnějších krajin, hlavně do severní Francie a Hollandska, ačkoliv i na březích moře středozemního na zimu se objevuje. Z jara táhne zpět, a při této příležitosti ukořistěn dle udání p. lesního příručího Matzenaura jeden exempl. v Zámečku a to dne 16. května 1885.

37. *Kormorán* střelen koncem srpna 1887 u Postoupek, odkud jsme jej prostřednictvím p. ředitele Vejborného pro sbírku získali. —

O provrtaných nástrojech kamenných na Znojemsku nalezených.[1])

Napsal **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě

Doba předhistorická, za které ve krajinách našich obecně užíváno bylo hlazených nástrojů kamenných, zastoupena jest na Znojemsku četnými nálezy hlazených klínovitých dlátek a sekyrek kamenných, jakož i četnými provrtanými nástroji kamennými, kterézto se značnějším počtem na místech, kde za dob předhistorických osady stávaly, a porůznu též roztroušeny na polích, lukách, pastviskách, půdě lesní a jinde vyskytují.[2])

Ve článku tomto hodlám pozornosť svoji věnovati zajímavé skupině provrtaných nástrojů kamenných, z nichž mnohý na Znojemsku nalezený kus ušlechtilou formou svoií a dokonalým spracováním nejen ostatní toho druhu nálezy moravské předčí, nýbrž i překrásným výrobkům z krajin nordických ve všem se vyrovná.

Nejobyčejnějším tvarem našich provrtaných nástrojů kamenných jest tvar srdcovitý a trojhranný, někdy též válcovitý, při němž ostří souběžně s děrou, buď uprostřed, buď blíže hlavice umístěnou, běží. Velikosť nástrojů těchto jest rozmanita a známe kusy pouze 6 cm. dlouhé a jiné opět, jichž délka přes 28 cm. obnáší. Dle toho, zda-li díra ku nastrčení násady ustanovená buď uprostřed anebo blíže čepce umístěna jest, roztřiďují se tyto provrtané nástroje kamenné na kladiva čili mlaty a na sekyry, při kterýchžto posléze jmenovaných celkem též štíhlejší a táhlejší tělo pozorovati lze.

Ačkoli o sekyrách těchto nesnadno je říci, zda-li na způsob našich sekyr nebo snad pouze jakožto klíny štípací upotřebovány byly, ve kterémžto vzhledě zvláště obtížným jest výklad oněch sekyrám podobných větších i menších nástrojů, jejichž tělo jen nepatrnou výšku má, a kratičké ostří tvoří (obr. 1. a 2. na str. 29.), můžeme dle zkušeností nabytých přece tvrditi, že většina dotčených srdcovitých, trojhranných a válcovitých, klínům podobných nástrojů kamenných, a sice jak „mlatů“ tak „sekyr“ člověku předhistorickému ku praktické potřebě sloužila, a od něho ku rozmanitým pracím každodenním upotřebována byla.

Z nálezů na Znojemsku učiněných podávají nám svědectví o praktickém upotřebení tomto četné na různých místech nalezené, v díře na dýl nebo na příč rozpůlené mlaty a sekyry, jakož i jedna tak zvaná sekyra, jejíž tělo neustálým upotřebováním a opětným přibrušováním ostří téměř až po samu díru stráveno jest. (Obr. 3.) Zajímavý předmět tento nalezen byl v jedné domovní zahradě v obci Střelicích u Jevišovic na blízku předhistorického hradiska „Starý zámek“ zvaného.

[1]) Výkresy článku tomuto připojené zhotovil pan Jan Stránský, řídící učitel matičné školy ve Znojmě.

[2]) Jakožto naleziště hlazených nástrojů kamenných z okolí znojemského, kteráž ve sbírce mé zastoupena jsou, jmenuji následující místa: Biskupice, Bihařovice, Bojanovice, Boskovštýn, Černín, Citonice, Domčice, Dunajovice horní, Freinersdorf, Hradisko sv. Hyppolita, Jevišovice, Kravsko, Křepice, Křepické hradisko, Kuchařovice, Mannsberg, Mašůvky hluboké, Mašovice velké, Mikulovice, Mramotice, Němčičky, Olbramkostel, Pavlice, Plaveč, Plenkovice, Přímětice, Rozkoš, Rudlice, Strelice, Stupěšice, Tavikovice, Těšetice, Tvořibraz, Únanov, Vevčice, Višňovou, Výrovice, Veskov, Zerotice a Znojmo.

Rozdílny od nástrojů nahoře vzpomenutých jsou jednotlivé zřídka se vyskytující nástroje kamenné, při nichž ostří na příč k díře položeno jest. Ve spisu „Doba kamene čili praobyvatelé skandinavského severu“ popisuje a na tab. VIII. pod čís. 180. vyobrazuje Nilson podobný nástroj kamenný, a pokládá jej za motyku k obdělávaní půdy upotřebovanou. Zachovalý, z černého nazelenalého hadce zhotovený exemplář podobné motyky (obraz 4.) byl nalezen v Přiměticích u Znojma, a nachází se ve sbírce pisatelově spolu s krátkou, hrubě spracovanou motykou z Jaroměřic pocházející a jiným, v díře na příč přeraženým kusem, kterýž nalezen byl u Mikulovic, a dobře zachovalým ostřím se honosí.

Vedle těchto ku obecné každodenní práci určených provrtaných nástrojů kamenných, z nichž mnohý pouze z hruba přitesán jest a hlavici přirozeně nerovnou má, vyskytují se na Znojemsku také jiné provrtané nástroje kamenné, které formou svojí od popsaných mlatů, sekyr a motyk se liší, a velmi pečlivým spracováním, tvarem obzvláště úhledným a obyčejně též vzácnější látkou nad ostatní vynikají. Ve sbírce pisatelově nalezá se zejména šest takových předmětů, které bližšího povšimnutí zasluhují, pročež je tuto popíšu:

1. Malé kladívko z tvrdého hnědého pískovce, které v díře přeraženo a v bocích okolo díry rozšířeno jest, a na nivě u Němčiček při polní práci nalezeno bylo (obraz 5.). Zlomek tento srovnává se s některými nálezy českými, které v XI. dílu „Památek archaeologických“ na tab. XXIV. pod č. 39., 40. a 41. vyobrazeny jsou, pak s kladívkem u Loštic na Moravě nalezeným, a v čís. 5. tohoto časopisu vyobrazeným a s některými nálezy z nákolí švýcarských

2. Přední polovice nízkého kladívka ze šedého pískovce zhotoveného a v díře přeraženého. Tělo jeho jest v bocích okolo díry rozšířeno a po obou stranách pobočních táhne se vysedlé žebro dosahující až po krček, kterýž pozvolna v hlavici mírně vypouklou přechází. (Obraz 6.) Kladívko toto pochází z hradiska křepického, a shoduje se s předmětem podobným, kterýž v nákolí jezera Luního v Hor. Rakousích nalezen byl.

3, 4. Polovice menšího kladívka z tmavozeleného, na stranách průsvitavého hadce, v díře přeražená; její tupé ostří vyčnívá nahoře i dole nad ostatní tělo. Na obou stranách pobočních vystupují uprostřed vysedlá žebra. — Pěkně leštěný zlomek tento pochází rovněž z hradiska křepického, při jehož prokopávaní zároveň s jinými starožitnostmi předhistorickými nalezen byl. Poněvadž látka nástroje toho průsvitavostí a jinými vlastnostmi pozornosť budila, a poněvadž též u hradiska křepického jadeitová sekyrka nalezena byla,[3]) byly úlomky z nástroje dotyčného p. prof. K. J. Maškou a později též drem. Arzrunim v Cáchách prozkoumány, a shledáno, že nerost, z něhož nástroj ten zhotoven jest, za hadec křemenem znečištěný považovati sluší. Jiný podobný rovněž v díře rozpůlený předmět byl roku loňského na témže nalezišti ze země dobyt, a liší se od zlomku prve popsaného štíhlejším tvarem, jakož i tím, že ostří jeho pouze nepatrně nad ostatní tělo vyčnívá.

5. Část s ostřím z úhledné štíhlé sekyrky neb sekeromlatu ze šedého, černými vrostlicemi turmalínu (?) prokvetlého pískovce, jejíž okrouhlé ostří nahoře i dole značně nad ostatní tělo vystupuje. Po

[3]) Viz článek o nálezu tom uveřejněný v čís. 9. tohoto časopisu.

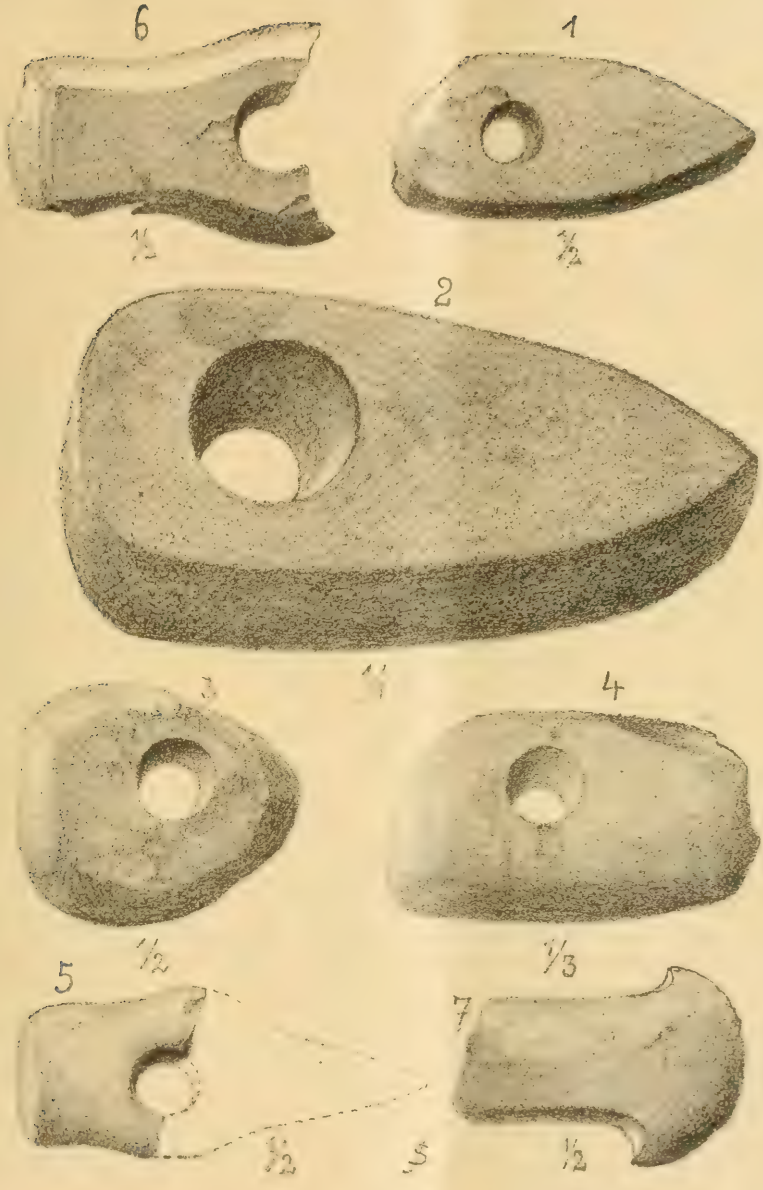

Kamenné nástroje nalezené na Znojemsku.

Č. 1. a 2. kamenné sekyry; č. 3 obroušená sekyra ze Střelic u Jevišovic; č. 4. „motyka“ z Přímětic; č. 5. zlomek kladívka z Němčiček; č. 6. zlomek kladívka z hradiska křepického; č. 7. zlomek sekyry z Mikulovic.

obou pobočních stranách táhne se uprostřed slabě vypouklé žebro. (Obr. 7.) Zlomek tento byl nalezen v trati „Jazero“ u Mikulovic, kdež častěji již jiné kamenné nástroje objeveny byly.

6. Nejvzácnější ze všech provrtaných nástrojů kamenných, které dosud na Znojemsku nalezeny byly, jest zcela zachovalé kladívko a sekera zároveň (obr. 8. na str. 32), kteréž na poli v trati „Široký“ u Hlubokých Mašůvek na pravo od silnice do Jevišovic vedoucí nalezeno bylo. Předmět tento jest 17·4 cm. dlouhý, v bocích 5·3 cm. široký a v díře 4·3 cm. vysoký. Kónická díra ku nasazení na toporo určená jest od konce hlavice 5·2 cm. a od brady 9·8 cm. vzdálena, má nahoře v průměru 2·4 cm. a vespod 2·6 cm. a jest velmi hladce vyvrtaná. Tělo jest souměrně dolů prohnuto, a končí na straně jedné v kuželovitou, nad krčkem rozšířenou hlavici a na straně protější v trojhranné, téměř tupé ostří, jež nahoře i dole nad ostatní tělo značně vyčnívá. Na obou pobočních stranách vystupuje uprostřed hrana, jež se od krčku až ku konci ostří táhne, následkem čehož celý nástroj tvar šestihranný jeví.

Sekeromlat tento zhotoven je z ušlechtilého zeleného, tmavějšími skvrnami prokvetlého, na hranách průsvitavého hadce, jehož tvrdosť třetí stupeň vykazuje a jehož lepá barva toliko na hranách vystupuje, kdežto celý ostatní povrch špinavým bělavým povlakem vápenatým zahalen jest. Vápenatý povlak tento povstal následkem dlouholetého ležení v zemi vyloučením uhličitanu vápenatého, a jest pokryt četnými rezavými skvrnami, kteréžto v železitých součástkách hadce původ svůj mají. Vzácný kamenný sekeromlat ten, kterýž dojem předmětu kovového činí, jest s neobyčejnou pečlivostí a dovedností spracován, a podává o tom svědectví, jak uměle člověk předhistorický nástroje z kamene robiti a ušlechtilého tvaru jim dodávati uměl.

Jelikož by tento předmět, pracně ze vzácného kamene zhotovený každodenním upotřebováním při pracích domácích a řemeslných neustále v nebezpečí poškození vydáván byl, což pro vzácnosť jeho asi sotva se dělo, a také pro nedostatek potřebné pádnosti za zbraň loveckou nebo válečnou se nehodil, jest domněnka na snadě, že k účelu jinému sloužil, a že snad za odznak hodnosti nějaké nebo prostě na okrasu nošen byl.

Častěji vyskytují se podobné sekeromlaty pouze v krajinách nordických, odkudž větší počet předmětů podobných známe, z nichž mnohý našemu sekeromlatu hluboko-mašůvskému nápadně podoben jest. Za příklad uvádíme sekeromlat hadcový, jenž ve průplavu gótském nalezen byl a v muzeu štokholmském uložen jest.[4])

Jiné ze Šlesviku a Holštýna pocházející sekeromlaty toho druhu vyobrazeny jsou ve spise „Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein“ od J. Mestorfovy na tab. XIV. pod č. 89. a 91., z nichž prvnější muzeu kodaňskému a druhý muzeu v Kýlu přináleží. Také Nilson podává ve spise „Das Steinalter oder die Ureinwohner des skandinavischen Nordens“ na tab. VIII. pod čís. 169. vyobrazení podobného sekeromlatu.

Z nálezů středoevropských, mezi nimiž podobné sekeromlaty jen velmi zřídka se vyskytují, srovnává se co do formy se sekeromlatem hluboko-mašůvským téměř úplně sekeromlat z rohovce zhotovený,

[4]) Viz vyobrazení ve spisu „Führer durch das Museum vaterländischer Alterthümer in Stockholm“ von Osc. Montellius, pag. 7.

kterýž u Kaufbayernu v Bavorsku nalezen byl a od Lindenschmidta vyobrazen jest.[5]) Také nákolí curyšské, robenhausenské a limanské ve Švýcarsku patří k nalezištím podobných sekeromlatů.[6])

V zemích rakouských známe takové předměty z Čech a z nákolí hornorakouských. V království českém nalezen dle prof. Jos. Smolíka u Třebenic podobný sekeromlat s tělem šestihranným a se sploštělou, nad krkem rozšířenou hlavicí.[7])

V Horních Rakousích pak vyskytly se podobné nástroje kamenné v nákolích u Wayeregu a v jezeře Luním. Sekeromlat ve stanici Wayeregu nalezený, v díře napříč rozpůlený, má kulovitou, nad krčkem rozšířenou hlavici, a po obou stranách válcovitého těla jeho táhnou se podélná vysedlá žebra. Pro posouzení našeho sekeromlatu z Hlubokých Mašůvek jest důležit rozpůlený sekeromlat, kterýž na světlo vynesen byl z nákolí v jezeře Luním. Zlomek tento zhotoven jest z pestrého hadce a podobá se velmi sekeromlatu hluboko-mašůvskému, s nímž má netoliko šestihranný tvar těla společný, nýbrž i kuželovitou, nad krčkem rozšířenou hlavici. Nález z jezera Luního jest pro nás obzvláště z té příčiny pozoruhoden, poněvadž přináleží k nálezu *celému*, v němžto zastoupeny jsou četné neprovrtané, klínovité sekyry kamenné, provrtaná kladiva kamenná, z rohovce štípané nožíky, střely, škrabadla a pilky, z kostí zvířecích uměle vyrobená šídla, střely a hladidla, z parohů zhotovené násady na nástroje kamenné, kladiva parohová s vyvrtanými otvory, celé i rozbité nádoby hliněné z volné ruky bez kruhu hrnčírského zhotovené a ozdobené velmi vkusně vlysovanými důlky, vrytými kruhy, trojúhelníky a jinými rovněž vrytými okrasami, kteréž vápenatou bílou látkou vylněny jsou. Kromě toho naskytly se v nákolí tomto, jakož i v soudobém nákolí jezera Atterského stopy po prvopočátcích umění kovoliteckého. Sem náleží kelímky s povrchem částečně seškvařeným a jednotlivá zrna mědi obsahujícím, pak některé nástroje bronzové, kteréž práci začátečnickou prozrazují.

Z nálezů těchto vysvítá, že nákolí dotyčná přináleží době kultury prvotní, nedostatkem kovového náčiní se vyznačující. Počínalať kultura kovová v krajinách středoevropských tehdy teprve vznikati tím způsobem, že počato předměty kovové, zprvu z ciziny přivážené, napodobovati.

Že podobné poměry také ve vlasti naší panovaly, o tom podávají nám svědectví obzvláště nálezy na některých starších hradiskách našich učiněné, které se ve mnohém vzhledě s oněmi nálezy shodují, jež v uvedených jezerních stavbách hornorakouských učiněny byly. Poněvadž pak období kolových staveb v jezerech Luním, Atterském a j. zajisté aspoň o několik století předcházelo období pozdějšímu, t. zv. období hrobů hallštatských kteréž bohato jest na četné a dokonale spracované výrobky kovové a počátkem svým do první polovice tisíciletí před Kristem se klade, a poněvadž též, jak již uvedeno bylo, z nálezů na některých starších hradiskách našich učiněných na jevo jde, že podobné poměry kulturní jako v Horních Rakousích také v Čechách a na Moravě panovaly, lze důvodně za to pokládati, že také sekeromlat hluboko-mašůvský ze staršího tohoto období kulturního pochází.

[5]) Lindenschmidt: Alterthümer unserer heidnischen Vorfahren.

[6]) Ferd. Keller: Pfahlbautenbericht VIII. t. II fig. 9. t. III fig. 25. a 26.

[7]) Viz památky archæologické a místopisné, díl XI. tab. XXIV. čís. 37.

Náhledu našemu, že totiž sekeromlat hluboko-mašůvský přináleží době, kdy ještě v krajinách našich kov vzácným byl, a pro tuto vzácnosť jeho hrubší nástroje obyčejně z kamene hotoveny byly a nezřídka též dle vzoru předmětů kovových napodobovány bývaly, nasvědčuje též forma sekeromlatu samého, kterýžto na pohled ráz předmětu kovového má, a dle takového snad také zhotoven byl.[8])

Kromě mlatů seker, motyk a sekeromlatů známe z nalezišť okolí znojemského též větší i menší kulovité a hruškovité předměty kamenné, kteréžto týmže způsobem jako ostatní popsané nástroje kamenné, veskrze provrtány jsou. Za příklad uvádíme zachovalou, poněkud hruškovitou kouli od Přímětic, urobenou z hnědého hadce a opatřenou otvorem pečlivě vyvrtaným, nahoře 1·7 cm. a ve spod 1·9 cm. širokým a tudíž kónickým. (Obr. 9. na str. 33.)

Rovněž na hradisku křepickém a u Velkých Mašovic vyskytly se rozpůlené koule podobné, z nichž zejména posléze uvedenou, od Velkých Mašovic pocházející proto uvésti sluší, poněvadž velmi pracně ze tvrdé drobnozrné červené žuly urobena jest. Zda-li provrtané koule tyto, jaké též v Čechách často se vyskytují, za zbraň sloužily, aneb jak někteří

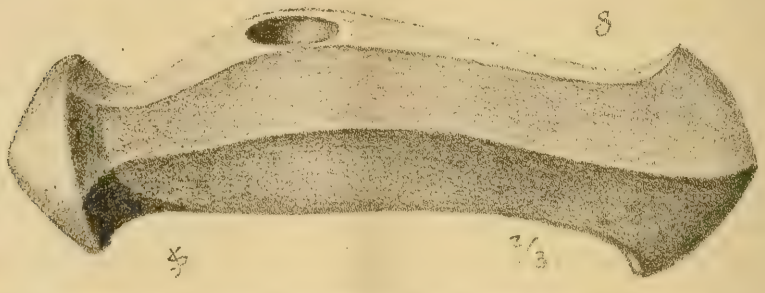

Sekeromlat hadcový, nalezený v Hlub. Mašůvkách u Znojma.

míní, jako závaží ku stavu tkalcovskému, nebo ku obtěžování a stahování sítí rybářských upotřebovány byly, nelze s jistotou udati.

Podavše stručný popis nejdůležitějších provrtaných nástrojů kamenných, které se na Znojemsku vyskytly, obrátíme nyní zřetel svůj ke způsobu, jakým se dotyčné nástroje kamenné vyráběly.

Co se nejprvé materiálu dotýče, kterýž ku hotovení nástrojů kamenných upotřebován byl, shledáváme, že předhistoričtí obyvatelé kraje našeho pilně se snažili, aby z blízka i z daleka opatřili si materiál takový, který buď tvrdostí buď tuhostí svojí vynikal, a ku nástrojům pro obyčejnou potřebu určeným dobře se hodil, a je pokud možno

[8]) Na místě tomto připomínám, že ve spise: Otto Corvin „Illustrirte Weltgeschichte für das Volk Bd. I. Geschichte des Alterthums I.“ na straně 19. pod č. 37. vyobrazen jest sekeromlat z Dánska pocházející, kterýž se našemu sekeromlatu zcela podobá a dle udání spisovatele z bronzu zhotoven jest. Sdělení toto bylo by pro náhled nahoře vyslovený zajisté důležito, kdybychom na ně úplně spoléhati mohli; jelikož však spisovatel pramen udání svého neuvádí, dlužno přijati zprávu dotyčnou s reservou, poněvadž spisovatelé nezřídka směsují pojmy „Bronzeaxt“ (sekyra z bronzu zhotovená) s „Axt aus der Bronzezeit“ (sekyrka z t. zv. doby bronzové). Pevnější opory poskytuje nám nález měděného sekeromlatu od Hodonína pocházejícího, kterýž v č. 15. tohoto časopisu p. Spöttlem popsán a vyobrazen byl.

výdatným prostředkem ku práci klopotné činil. Vhodný materiál takový shledáván na př. v žule, hadci, chloritových i amfibolových břidlicích, dioritu a některých tvrdších odrůdách pískovce, a byly to zejména nánosy vod, které člověku předhistorickému výdatnou kořisť poskytovaly. Že pak skutečně velmi zhusta sebraných valounů ku hotovení nástrojů kamenných upotřebováno bylo, o tom poučuje nás netoliko ohledání povrchu mnohých nástrojů, které přese vše pečlivé spracování četné stopy původní nerovnosti přirozeného povrchu zachovaly, nýbrž i četné nálezy rozmanitých, patrně snešených, nespracovaných valounů, jaké zhusta na předhistorických hradiskách našich nalézáme a které bezpochyby ku výrobě nástrojů kamenných určeny byly.

Způsob, jakým při výrobě nástrojů kamenných postupováno bylo, znázorňují nám mnohé nedohotovené nástroje kamenné. Z těchto nálezů jest obzvláště poučným veliký, 28 cm. dlouhý, trojhranný kus žuly u Jevišovic nalezený, který pouze po stranách zhruba jest přibrou-

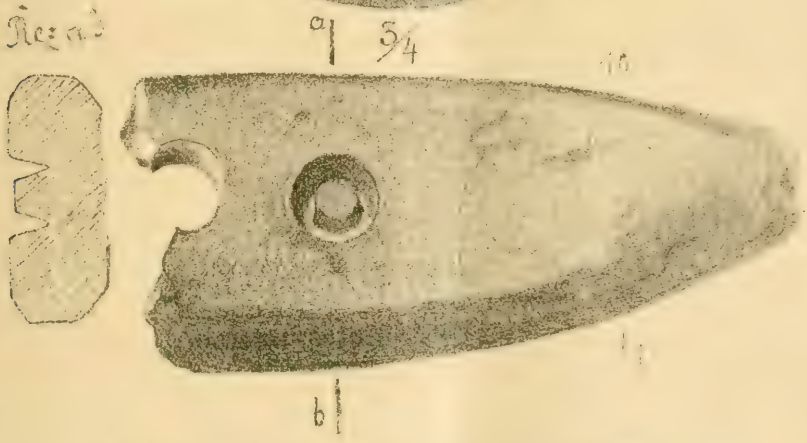

Kamenné nástroje nalezené na Znojemsku.
Čís. 9. Provrtaná koule z hadce, nalez. u Přímětic; čís. 10. Nedovrtek z hadce, nalez. u Němčiček.

šen a nedaleko širšího konce díru do polovice vyvrtanou má. Z předmětu toho seznáváme, že nejprve vybrán a zhruba přitesán byl vhodný kus surového kamene, načež s nejobtížnějším úkonem, totiž s vrtáním díry započato bylo. Teprve po vyvrtání otvoru dostalo se předmětu pečlivým přibrušováním na kamenných plochách náležité formy a uhlazeného povrchu.[9])

Kromě popsané nedovrtané sekyry kamenné učiněny na Znojemsku ještě následující nálezy nedovrtaných nástrojů kamenných. *V Hostimi* vyskytl se při stavbě domu malý, zhruba připravený kámen s načatým

[9]) Podobné brusy z břidličnatého kamene s patrnými stopami upotřebení nalezl jsem též na hradisku křepickém.

vrtáním, ve kterém homolovitý čípek trčí. — *U Mikulovic* nalezen úzký nástroj z hadce, v díře rozpůlený, který do polovice znovu navrtán jest. Čípek v navrtaném otvoru byl při předmětu tom podobným způsobem jako u popsané sekyry jevišovské uražen a od práce bylo zde upuštěno bezpochyby z důvodu toho, že vrták na nepravém místě nasazen byl, pročež i navrtaná díra není uprostřed těla, nýbrž sedí poněkud stranou, což při nástroji nehrubě širokém, jehož tvar již před započetím vrtání upraven byl, vadou nenapravitelnou bylo, kteráž dodatečným přibrušováním odstraněna býti nemohla.

Na hradisku křepickém byly dosud tři nálezy podobné učiněny a sice: kámen s vrtáním započatým, jevícím se jako mělká, 5 mm. široká, kruhovitá, do kamene vyhlodaná rýha; dále kámen od přírody klínovitý, po stranách přibroušený s načatým, poněkud stranou umístěným vrtáním, v němž vyhlodaný čípek ulomen jest; a konečně polovice přitesané, ale neuhlazené motyčky kamenné; nedokončený kónický otvor zasahuje zde do tří čtvrtin těla, čípek jest uražen, a motyčka jest právě v díře rozpůlena, z čehož domnívati se lze, že předmět tento při provrtávaní zkažen byl.

U Kuchařovic nalezen znovu spracovaný, válcovitý a na konci zakulacený nástroj z tmavohnědého hadce, na němž vrtání asi do třetiny provedeno jest. V nedovrtané díře vyčnívá dosud kuželovitý čípek.

Nejkrásnější nedovrtek z tmavozeleného hadce, při němž započaté vrtání neobyčejně přesně provedeno jest, vyobrazujeme pod číslem 10. (Na str. 33.) Předmět ten byl nalezen ve žlebě *u Němčiček*, a z nákresu připojeného vidíme, že tu rovněž znovu upraven býti měl tento nízký, v díře přeražený nástroj kamenný. —

Pozorujeme-li poněkud blíže popsané nedovrtky, shledáváme:

1. že otvor vyvrtaný jest *na hoře širší a dole užší*,

2. že při vrtání ve vyvrtané části otvoru trčeti zůstával čípek tvaru zkomoleného kužele *na hoře užší a vespod širší* (tedy oproti díře opačně kuželovitý),

3. že čípek ten při dalším postupu práce obyčejně ulamován byl, bezpochyby z příčiny té, aby při práci nepřekážel,

4. že stěny nedovrtaného otvoru jakož i čípek vykroužený uhlazeny jsou, z čehož následuje, že se jim již samým vrtáním hladkého povrchu dostávalo, a že nebyla tudíž díra teprve po vyvrtání zúmyslně hlazena; konečně

5. že na stěnách otvoru, jakož i na vykrouženém, v otvoru trčícím čípku zřetelny jsou souběžné okružné rýhy, které zřejmě nasvědčují tomu, že nástroj, pomocí jehož vrtáno bylo, při práci otáčen býval.

Z okolnosti té, že otvor nedovrtaný dole užší a nahoře širší jest, což ostatně též u většiny kdekoli nalezených, hotových provrtaných nástrojů kamenných shledáno bylo, pak z důvodu toho, že čípek vykroužený vždy dole širší a na hoře užší jest, lze souditi, že upotřebeno bylo vrtáku dutého, do jehož dutiny právě čípek vyhlodaný pozvolna vnikal, dále, že nástroj vrtací byl buďto slabě kuželovitý nebo válcovitý, a že vnitřní strana jeho častým otáčením opotřebována byla, a tudíž pozvolna se rozšiřovala, tak že vyvrtaný čípek, čím hlouběji do dutiny nástroje vrtacího vnikal, tím širším stávati se musil, kdežto opětně

zevnější strana vrtáku opotřebováním se ztenčovala, a tudíž čím dále nástroj do kamene vnikal, tím užší otvor do něho vyvrtávati musil.

Ostatně spatřujeme též na některých nalezených nástrojech kamenných, že stěny vyvrtaného otvoru v jistých od tavcích stupňovány jsou. Úkaz ten vysvětluje se tím, že při silném opotřebování vrtáku nový nástroj vrtací nasazován byl, pomocí jehož v započaté práci se pokračovalo.

Dlouho bylo záhadou, jakými nástroji předměty kamenné provrtávány byly, a rozluštění záhady té bylo zejména proto obtížným, poněvadž ani v bohatých nálezech několi švýcarských, jež veliké množství vrtaných nástrojů kamenných vykazují aniž kde jinde ani jediný předmět se nevyskytl, který by důvodně za nástroj vrtací považován býti mohl.

Zásluhou švýcarského badatele Ferdinanda Kellera jest, že záhadnou otázku vrtání nástrojů kamenných pravděpodobným způsobem objasnil. Badatel ten slovutný sestavil jednoduchý nástroj, jímžto se podařilo pomocí seříznutého rohu hovězího, jenž se tětivou rychle otáčel, a pomocí suchého prášku křemenitého, kterýž se neu tále přisýpal, provrtati do rozmanitých kamenů právě takové otvory, jakéž na nástrojech kamenných z doby předhistorické spatřujeme.[8]) —

Od onoho způsobu vrtání, při němž ve vyvrtaném otvoru čípek vykroužený trčeti zůstával, a kterýž jsme na předmětech svrchu jmenovaných pozorovali, liší se jiný, zajisté méně praktický postup, který se na jednom kameni z hradiska křepického a na jiném v říčce Jevišovce u obce Tvořihrazi nalezeném předmětu kamenném zachoval, a také na jiných nalezištích v zemích koruny české a sice zejména v předhistorické osadě na Řivnáči u Prahy, na Zámkách u Bohnic a jinde pozorován byl. Onen v říčce Jevišovce u Tvořihrazi nalezený předmět jest zlomek nástroje urobeného ze šedohnědého hadce, v díře přeražený a v lomu opět pečlivě obroušený a zarovnaný. Znovu načaté vrtání jeví se na hořejší ploše předmětu v podobě malého jako krejcar velikého čočkovitého dolíku, a bylo k němu použito patrně vrtáku plného (nikoli dutého), kterým s použitím křemenitého písku pozvolna díra do kamene vrtána byla.

Na předmětě podobným způsobem navrtaném, kterýž na Zámkách u Bohnic nalezen byl, shledáváme, že do kamene ze dvou protilehlých stran vyhloubeny jsou nálevkovité prohlubiny, kteréž se tím více sužují, čím hloub do kamene zasahují. Z tohoto tvaru vymletých otvorů lze souditi, že při vrtání použito bylo nástroje plného, buď válcovitého, buď slabě kuželovitého, který se třením při práci opotřeboval a tím tvaru kuželovitého nabýval, následkem čehož též kuželovité otvory, jaké zvláště zřetelně na nálezu bohnickém spatřujeme, do kamene vyvrtávány byly. —

Jednotlivé kuželovité, z vyvrtané díry vylomené čípky, o kterých již shora řeč byla, vyskytly se na Znojemsku také na předhistorické osadě na hradním návrší znojemském a na Starém Zámku u Jevišovic. Nezřídka též byly předměty porouchané znovu spracovány, a vyskytují se zejména často nástroje v díře na příč přeražené, při nichž lom napřed

[8]) Nástroj vrtací, od Kellerova poněkud odchylný sestavil pak také rakouský archaeolog hrabě Gundaker Wurmbrand, kdo by se o vrtacích nástrojech tohoto druhu poučiti chtěl, toho poukazujeme na popis a vyobrazení v dílu XI. Památek archaeologických, v VIII. zprávě Ferdinanda Kellera o jezerních stavbách švýcarských a ve zprávách anthropol. spol. vídeňské 1875., uveřejněné. —

zarovnán byl, načež pak ku vyvrtání nového otvoru přikročeno bylo. Zajímavým dokladem opětného spracovaní porouchaných nástrojů kamenných jest nález klínovité, ku zasazení do násady určené neprovrtané sekyry z tmavozeleného hadce, která u Boskovštýna nalezena byla. Sekyra tato je zhotovena z podélného kusu rozpůlené provrtané sekyry kamenné, jejížto úlomek pečlivým přibroušením na klínovitou neprovrtanou sekyru předělán byl. Zbytek původně vyvrtané díry ku nastrčení na toporo určené jeví se jakožto široká na příč jdoucí rýha, která blízko tupého konce znatelna jest, a pro hloubku svoji zarovnána býti nemohla.

Jiný podobný příklad poskytuje nám stejným způsobem znovu zpracovaný nástroj ze světlého pestrého hadce, kterýž na Starém Zámku u Jevišovic vykopán byl.

Dopisy.

Z Bošácké doliny pod Lopeníkem na Slovensku. „Provolání“ obsažené ve 13. č. „Časopisu vlast. muzejn spolku olomuckého“ pohnulo mne k tomu, abych v tomto časopise podal aspoň stručnou zprávu o starožitnostech nalezených v Bošácké dolině, sousedící bezprostředně s Moravou. Promluvil jsem o nich i ve „Slovenských Pohl'adech“ (1887 č. 10.) a poslal jsem i tyto dni do téhož časopisu další zprávu o místnostech, ve starožitenském ohledu památnějších. Nyní se obmezím jen na udání h o n ů (tratí), jichž jména jakoby prstem ukazují do pradávné doby, a kde se dosud bronzové, železné a hliněné předměty našly. Nejzajímavějším místem jsou H r a d i s k a, západně od Zemansk. Podhradí; počínají téměř na samém hřebeni vrchu, Bošáckou dolinu od Moravsko-Lieskovské dělícího, a prostírají se na svahu k Bošácké dolině spadajícím. Rozeznávám t ř i taká hradiska, násypy od sebe oddělená; dle pověsti stálo tam m ě s t o o b r y o b ý v a n é, za těch dávných časů, když ještě celá Bošácká dolina až po Bohuslavice (kde ústí do Považí) hlubokým jezerem byla. Hradiska i s okolím, kde se mnoho pálené hlíny, střepův a uhlí nachází, pokrývají plochu asi na 100 jiter velikou. Zde se dosud jen bronzové předměty našly. Pod Hradisky je malý kopec „B a š t a“ zvaný, se strany Hradisk trojnásobným valem obehnaný. Na „Baště“ vykopal jsem veliký železný klíč, dva železné nože sekáčům podobné, na konci do hora ohnuté a široké, které si vzal professor Könyöki (druhdy Ellbogen) do Prešpurka, pak více kusů železných šípův a celou hromadu železných klínců, též množství střepů, patrně novějších, než jsou ty, které se nacházejí na Hradiskách. Hned níže Bašty jest kopec „M a r ť á k o v a S k a l a“, se strany Bašty též trojnásobným násypem obehnaná. V rozkopaném vrchním násypě našli jsme asi 30 železných, hrubě pracovaných šípů, úlomek železné píky, 5 srpů, dvě ostruhy, všecko ze železa, i jiných železných nožův, obručí, klínců — mnoho; veliký jelení paroh, mnoho rozličných kostí, koňské zuby třenovní, a velmi tlusté střepy obrovských hliněných nádob. Tamtéž vykopal jsem mosazný preš (šroub), jehož matice vychází v prolamovanou gothickou ozdobu. Pod Marťákovou Skalou běhává, dle pověsti lidu, vždy ještě o pravém poledni zlatá kačice, kterou jen ten chytiti bude moci, kdo lapaje ji ani slova nepromluví, což se dosud nikomu nepodařilo. Na louce u samé

Marťákové Skaly jest prohlubina, jak se mi zdá, zasypaná cisterna, o které se praví, že jsou v ní zakopané zvony, jichž zvonění v poledne slyšeti možno. Též se praví, že se na té louce povaloval do nedávna kamenný beran, v jehož dutině bylo plno zlata. Ani na Baště, ani na Marťákové Skale bronzových předmětů jsme nenašli z čehož soudím, že tato místa hodně později byla obývána nežli Hradiska. Na Hradiskách

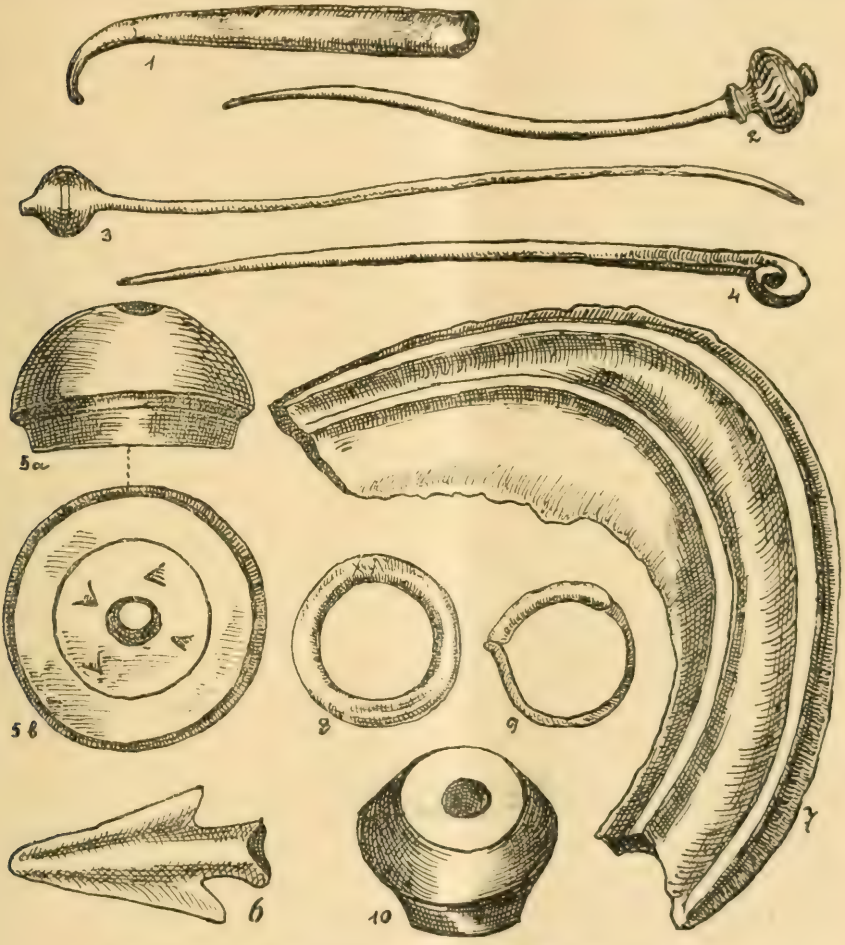

Starožitnosti nalezené u Zemanského Podhradí na Trenčansku.

1. bronzové šídlo přiroz. velikosti; 2., 3. bronzové jehlice, velikosti $^3/_4$; 4. kovaná bronzová jehlice vel. $^3/_4$, vyoraná s popelnici na „Kopcích“ u Bošáce; 5. a) hliněný přeslen s boku, 5. b) týž ze spodu; 6. bronzový šíp; 7. bronzový srp; 8., 9. bronzové prsteny; 10. hliněný „koral.“ Čís. 5 až 10. v přirozené velikosti. Všechny předměty kromě č. 4. nalezeny na „Hradiskách“ u Zemanského Podhradí.

nejvyšších, tvořících nepravidelný čtverhran, znáti v násypech čtyry průlomy, tot. od západu jeden, od jihu dva a od východu také jeden lidjim říká „vráta“. U východních vrat je příkop, jehož dno se považuje

za „hradskou“ t. j. cestu, kudy se vycházelo na Hradiska. Mám z Hradisk pěkný maličký bronzový šíp, zlomený srp, jehly, kroužky a jeden kruhový peníz, hodnou skřídlu s ouškem na prostředku a více menších předmětů — všecko z bronzu. Přesleny a hliněné, někdy na šňůrách nošené větší i menší kroužky nalezeny také na Hradiskách. Přikládám zde výkresy některých tam nalezených předmětů (obr. na str. 37.). Severozápadně od Hradisk je vrch Hlohová a za tím „Babí Hora“, nedaleko této pak, avšak už v poli Lieskovském je místo „Hámry“ zvané. Na jižním svahu Hradisk jest dubový lesík „Starý háj“, a naproti tomuto nízký vršek „Tatry“. Ještě dnes jsou prameny a studánky na Hradiskách; za starodávna tedy, když celé okolí hustým lesem bylo pokryto, bylo i tam zajisté vody na dostatek. Severně od Hradisk, Bašty a Martákové Skaly jest hora Rešetárovec a za tou „Rudiny“ a „Rudinský Háj“, kde ještě několik starých dubů stojí. Se strany od Považí kryty jsou Hradiska vrchem „Lysica“ zvaným, křovinami porostlým, na jehož jižním svahu jest hon „na Hájoch“ jmenovaný, nyní jen jalovcem a jiným křovím řídce pokrytý; níže těch Hájů je hon „Pohančeništia“, kde bývalo asi pohanské pohřebiště, neboť tam vyorávají střepy, popel a uhlí. Že jsou však zde od nepaměti role, drobí se oráním ty střepy vždy více a ještě nepoštěstilo se nám naleznouti celé popelnice. Kráčíme-li od Pohančenišť přes role dále k jihu, přijdeme na vršek „Srňanský háj“, jehož k severu čnějící výběžek je valem a s jedné strany dost hlubokým příkopem obehnán. Je to Vojnové nebo Hradisko.

To by byla místa památnější na západní straně Bošácké doliny. Na východní straně jsou v Bošáckých horách „Try Baby“, kde se dle pověsti peníze suší. Pěkný homolovitý vrch v dolince Lovichovci „Pohonitva“ řečený, měl prý za starodávna u své paty hradskou cestu od Hradisk tudy k východu vedoucí. Nemožná věc to není, že vedla kdysi tudy cesta od Hradisk, neboť v tu stranu leží zase Chocholanské Podhradí které mohlo býti spojeno tou cestou s našimi Hradisky. Na jižním boku doliny Lovichovec, jsou prý spľže, t. j. podzemní jeskyně, nyní zasypané, do kterýchž se dle pověsti v Tatarských vojnách zdejší obyvatelstvo ukrývalo. I Lopeník sám má prý zasypané doly a stojí na zlatých sloupech. V Podhradském poli na zemanské straně je hon „Kňažice“ zvaný; poněvadž tam žádný kněz ani vinic ani rolí za paměti lidské neměl, sluší jméno to zajisté uvésti ve spojení se slovem „kníže“. Východně od fary Podhradské je svah, celé zoraný jmenem „Háje“ a jeho pokračování k Bošáci nazývá se „Kopce“. Není tam však kopců, t. j hor žádných, než jen role. Ale jiné „kopce“, t. j. mohyly tam zajisté byly, neboť se tam vyorávají střepy, pálená hlína, uhlí a popel a mám odtud bronzovou kovanou jehlu (viz obr. na str. 37. čís. 4.). Jedna stará babička mi pravila, že tam její muž kdysi vyoral mnoho pokroucených bronzových kousků a střepy. Asi ze středu Bošáce k východu jsou hluboké výmoly „Kujanovice“, objímající se dvou stran vršek „Baba“ zvaný a hned níže Baby je hon „Stráža“. Zde byly vinice a nyní jsou role, a není tam znáti žádných násypů více. I v Bošáci a v Bošáckých kopanicích, i v osadě Štvrtku, kde se též jeden vršek „Stráža“ jmenuje, s kterého je daleký výhled na Považí — mnoho se mluví o podzemních dírách. I v Novém Městě nad Váhem jsou prý podzemní chodby, vedoucí až pod hrad Čachtický. Zdali za

těmito pověstmi o „splžech“ a podzemních děrách netrčí snad Vaše moravské „lochy“, ukáže další zkoumání.

O Bošáci se praví, že ji založili mniši bosáci. Kdy? o tom ani pověst ničeho neví. Jistá věc jest, že v Bošáci stál klášter i s dřevěným kostelíkem ještě r. 1611. Nyní ani jen místo se nezná, kde ten klášter stál. Myslím však, že asi tam, kde je na konci vsi hon Zárybnické, ač tam dnes rybníka žádného není, ale dle povahy místa mohl býti v ten čas, když ten klášter stál. Nynější katol. chrám bošácký stojí málo déle než 100 let. Pověst dí, že když se ten chrám měl stavěti, vozili naň stavební kamení za hon Zárybnické, tam, kde stojí kříž u cesty do Lieskového vedoucí; ale co ve dne kamení navozili, to prý odtud v noci panna Maria odnosila na to místo, kde chrám nynější stojí.

Zemanské Podhradí jmenuje se tak po některých zemanských, zde přebývajících, nyní ale schudlých rodinách, na rozdíl od jiných Podhradí, jichž je v Trenčanské stolici asi deset. Jsou zde zemanské rodiny: Dým, Zamec a Kozic. Nezemani spískali o nich pověst, že pán Beckovského hradu měl mezi služebnictvem jednoho, který mu kamna topíval, druhého, který hrad zametával a třetího, který kozy pásával a dav každému po kousku pole Podhradského, nazval prvního Dýmem, druhého Zamcem a třetího Kozicem. Zemanské Podhradí daroval Stibor Nasilovi ku konci XIV. století. Asi uprostřed vsi, na straně zemanské je veliká zahrada s kuriálským — nyní ovšem židovi patřícím — domem, které se říká „na novém světě“. Proč? nemohl jsem se dověděti. Na horním konci vsi je nyní veliký sad „Lehota“ zvaný, kde také rybník býval za starodávna. Ostatně ve vsi samé žádných památností není, nechceme-li tomu dáti za pravdu, že nynější „kaštýl“ byl za starodávna klášterem. Velmi starou osadou je asi též blízká ves Haluzice, kam okolité obce až do předešlého století byly přifařeny. Ve vizitační zápisnici evanj. superintendenta Eliáše Laniho r. 1611. udává se mezi církevními rolemi, k haluzické faře patřícími niva Popovec zvaná v poli Bošáckém, avšak blíž ku Haluzicím ležící. Toto jméno je dnes už neznámé, ale poukazuje na popy, kněze totiž řecké, cyrillo-methodějské církve I v blízkosti zřícenin Haluzického chrámu nacházejí se střepy tuhové (grafitové), pálená hlína a vršek nedaleký jmenuje se Hájnica.

Joz. L. Holuby, senior v Zemansk. Podhradí.

Poznámka redakce. Vítajíce srdečně prvního přispěvatele našeho časopisu z Uherského Slovenska, doufáme, že příklad tento najde mezi bratry Slováky hojné následovatelů. Jeť Uherské Slovensko přebohatou pokladnicí archeologickou, a — což zvláště důležito, půdou namnoze ještě netknutou. Co tam hradisk prachistorických, co pohřebišť, co jiných archaeologicky památných míst, o kterých jen přeskrovné zprávy do literatur cizích vnikly, kdežto naše vlastní literatura archaeologická doposud o Slovensku takořka nic vykládati neumí! A přece bylo Uh. Slovensko ještě na úsvitě dob historických integrující součástí velestátu moravského, ano — jak o tom svědčí neobyčejná hojnosť a krása starožitností uh.-slovenských — snad právě v údolí Karpat slusí nám hledati středisko a vlastní sídlo kultury staromoravské! Tak hned tato první zpráva o starožitnostech uh.-slovenských je v jisté příčině zvláště zajímava a pozoruhodna. Obě jehlice totiž č. 2. a 3. na obr., mají tvar nejenom pěkný, ale i zvláště charakteristický, odpovídající zřetelně na otázku: odkud brali jich vyrabitelé motivy pro utváření hlavic těchto jehel? Kdož by nepoznal v hlavici č. 2 palku divokého máku? Jehlice č 3. pak zase má hlavičku úplně podobnou paličce lnu, zavírající lněná semínka. Oba motivy vzaty jsou tedy z přírody, a to specielně z plodů rostlinných. Nepoukazuje-liž ta věc k tomu, že původcem těchto ozdobných předmětů kultury bronzové byl národ rolnický, národ vnímavý pro obklňující

jej přírodu? Snad se přiblížíme kýženému rozřešení otázky po původcích bronzových starožitností našich zemí tou methodou, které s úspěchem tak překvapujícím užila pí. Vl. Havelková; tato znalkyně vyšívání našeho objevuje stále nové i nové doklady pro shodu motivů ornamentiky na starých bronzech s jedné a v našem vyšívání se strany druhé. Jedním snad zmíněné budí v nás myšlénku, že bronzy a naše vyšívání mají společnými nejenom jednotlivé porůzné ornamenty, ale i základní motivy, prvky ornamentu. Jedním pak ornamentiky ve vyšívání národním je totiž jablíčko, stereotypně v různých variacích se opakující; tedy opětně plod rostlinný jako při oněch jehlicích. Ovšem provedena je tato oběma výtvarným uměním společná základní myšlénka v každém umění různě, povaze každého umění přiměřeně: v kovolitectví plasticky, kdežto vyšívání podává motiv v rovině rozložený; proto vidíme na bronzových jehlicích celistvé paličky makové a lněné, — ve vyšívání pak jablíčko rozpůlené. Motiv plodu bylinného, zejména paličky makové a lněné byl zajisté vyrábitelům jehlic na snadě, jezto vlastní tělo jehlice zastupuje lodyhu či stopku makovou nebo lněnou, takže se celá jehlice i s hlavičkou jeví býti napodobením celé rostlinky makové resp. lněné. Uvážíme-li pak ohebnosť a pevnosť lodyhy lnu a vůbec vlákna lněného, namane se sama sebou myšlénka, že pravěké krásky svazovaly si vlasy prvotně lodyhou lněnou, na které pro ozdobu ponechán plod; jehlice bronzové pak že nejsou než surogátem (arci daleko trvanlivějším než original) této původní jehlice, od samé přírody vytvořené.

Ze Súchova. (Některé skomoleniny a nedostatky topických názvů našeho okolí, vyskytující se na mapě vojenského ústavu. Zone 10. col. XVII. Uh. Ostroh — N. Město.) Prohlížeje podrobnou mapu okolí svého působiště, vydanou od vojensk. ústavu zeměpisného, četné shledal jsem na ní skomoleniny a nedostatky. Jal jsem se hned sbírati a doplňovati materiál, který podávám tímto veřejnosti. Podotýkám hned z předu, že jsem nebyl dlouho na rozpacích uváděti-li jména tak, jak jsem je slyšel z úst lidu, čili narážeti je na kopyto českého pravopisu; tím — jest to můj náhled — ztratila by na své plastičnosti a barvitosti. Přidržel jsem se tudíž co nejpřísněji fonologie lidové, jsa toho mínění, že lid, jenž názvy tyto tvořil, má jako autor a soudce nejkompetentnější býti za nedotknutelného považován a respektován.

A) *Skomoleniny osad, samot atd.* 1. Suchov; lid zcela slyšitelně vyslovuje *Súchov* (anal: Súlov, Púchov, Prúchov). 2. Malá Blatnice; lid říká zpravidla Blatnička, ač zhusta slýchati též Malá Blatnice. 3. Žerovin: správně Žeraviny. 4. Louka; správně Łúka (slyšitelné Úka.) 5. Hluk; správně Hłuk (slyšitelné Huk.) 6. Zarakitz; správně Zarasice. 7. Znorow; správně Znorovy. 8. Kuželová; správně Kuželové (zhusta říká se též špatně Kuželov). 9. Privradci; správně Přívratský (samota stojící při „Kamenných vratech"). 10. Podkozimilka; správně Kozímelka, ale nejlépe: Kozubky. Přihlížejíce ku správnému psaní shledáme, že není snad ani jednoho jména, v němž by kvantita slabiky byla správně označena. Mezi „y" a „i" nedělali měřičové též náležitých rozdílů. (Na př. Viskun, Žilkaty. Zbotky, Palički atd.) Podobných nedostatků dalo by se na kopy uvésti.

B) *Potoky a vody.* 1. Při jméně „Velička" bylo mi již dávno nápadno, že náš lid (Horňáci) nikdy ho neužívá. Horní tok této řeky sluje našemu lidu „Řika", na Vápenkách „Černý potok"; Veličané říkají prosté „na potoku" (v potokoch atd.). Zajímavé vysvětlení slyšel jsem kdysi: „Já, to (rozuměj: Velička) říkajú lem moravčíci (obyvatelé vesnic při řece Moravě) a my to sotva poznáme." Není tedy toto jméno odvozené patrně od městečka Velké) utvořeno zcela po chuti našeho

lidu. — Bohatství názvů jest u našeho lidu tak veliké, že mnohý pozemek zcela nepatrný má své zvláštní jméno a mnohý „jarek“ i dvě nebo tři. 2. Na př. Zvodnica — potok pramenící se nad Suchovem — má před Hrubou Blatnicí jméno Kruh, tvořic četné okliky. Jméno Kruh na mapě se nenachází. Jméno to jest mi tím nápadnější, že lid slov: kroužiti, okrouhlý a j. soukmenných ani nezná ani jich neužívá. Říká za to: kolo koleco, kulatý atd. 3. Kruh nazývá se též járek u Hrubé Vrbky (na mapě též schází). 4. Kasevič; správně Kasivec (nikoli Kasivec!). 5. Slovem Jamný potok jest na mapě označena Velička (správně v lidu Říka.) Potok Jamovský (správněji než Jamný) prýští na Podhradí (pole na mapě též opomenuté) — a vteká do Říky (Veličky). 6. Podújezdský potok (pod újezdy) stéká se s Kasivcem před Trnovou (na mapě opomenut). 7. Skúpý járek (opomenut) stéká s Háje a před Blatnicí Hrubou pojí se se Zvodnicí (v Kruhoch). Název „Skúpý járek“ také zvolna mizí v lidové řeči. Blízko jest pole Skopní (Zkopní — platívalo se „z kopy“). (Dokončení.)

Drobné zprávy.

O starých chorálech. Mám po ruce zpěvník více než dvě stě let starý, v lidu kdysi „Slavíček“ zvaný, později i „výročky“ i kancionál. Kniha jest stářím sežloutlá, má dva tisíce stran s kraji otrhanými, a pohlížíme-li na listy potištěné starými písněmi, notami čtverhrannými, bez rozdělení a bez poznamenání, tu nenapadne nám okamžitě, že na tom vetchém papíře jsou skvělé „perly z dávnověkosti,“ jak Sušil vyjádřil se o písních národních. Pravil jsem, že bez rozdělení, bez poznamenání jsou ty staré chorály, rozličnými klíči opatřené, a pohlednu-li na ně, jest mi teprve přemýšleti, a vícekráte píseň přehráti, než-li vniknu v ducha chorálu a poznám velebnosť a krásu tvorby té staré, mající skoro výhradně toninu mollovou za základ. Jak neopatrně, řekl bych nesvědomitě s poklady našimi bývá nakládáno, na doklad toho stůj zde píseň z kancionálu, vydaného dědictvím Svatojanským r. 1864., přeměněná novověkým hudebníkem.

V kancionálu Svatovácslavském stojí chorál ten takto:

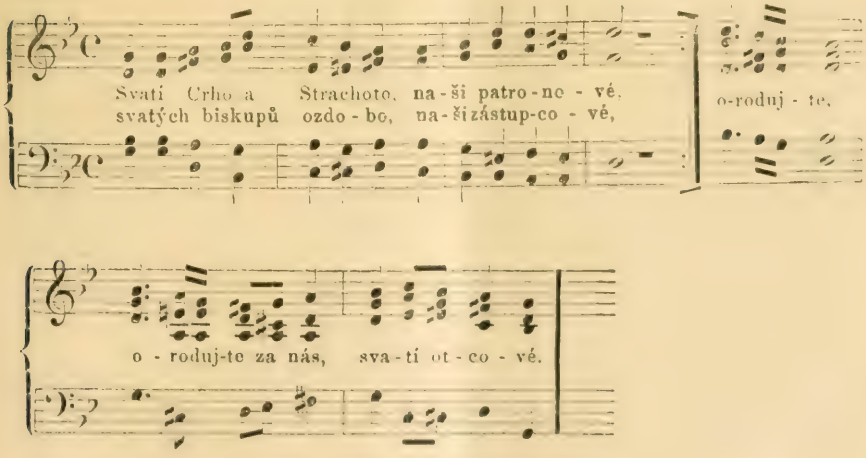
Svatí Crho a Strachoto, na-ši patro-no-vé,
svatých biskupů ozdo-bo, na-ši zástup-co-vé,
o-roduj-te,
o-roduj-te za nás, sva-tí ot-co-vé.

Ve svatojánském kancionálu z roku 1864 však takto:

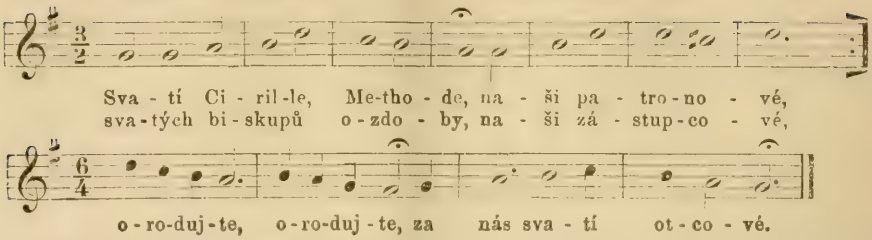

V předmluvě Svatojanského kancionálu stojí: „Dle úsudku všech hudebních umělců jsou staré nápěvy mistrné a jsou velebnosti chrámové nejvýše důstojny.“ Slovo „mistrné“ vylučuje každou opravu, a přece novodobý hudebník některý libuje si měniti nápěv a jak se říkává – opraviti „mistrné“ ty zpěvy. Připadá mi na mysl onen hudebník, který kdysi vydal Haydenovu mši „zkrácenou a zlepšenou“ „Má-li býti pokrok, musí býti změna.“ Tak čteme v předmluvě jmenovaného kancionálu; tato věta platí snad všeobecně, nehodí se však na „mistrné“ původní písně lidu, ve kterých spočívá dávnověká kultura od nás opuštěná a cizím mravem, cizím způsobem nahražená. Zanecháme-li to krásné, lepší, přidržujíce se špatnějšího, pak to není pokrok, nýbrž úpadek. Důstojný pan V. Bradáč porovnává staré písně s relikviemi, jimž dává se obal lesklý, zlatý, krásný, by uctěny byly náležitě drahocenné památky původní. Chorály naše jsou tak jako relikvie čili ostatky, jež nedají se ani obnoviti, ani opraviti, jinak pozbyly by ceny své. *B.*

Krčmanská pověst o sv. Cyrillu a Methoději. Ku pověstem, které zvěčnělý prof. Havelka jakožto památky cyrillomethodějské ve Sborníku velehradském uvedl, připojuju pověst jinou o sv. věrověstech slovanských, kterou mně staří lidé vykládali: „Když sv. Cyrill a Methoděj chodili po Moravě, přišli kdysi za horkého dne letního i do Krčmaně. Cestou jsouce unaveni, prosili hned v prvním statku za trochu vody. Ale nedali jim. Prosili v druhém, v třetím, ale ani tam jim nedali, až teprva v osmém statku jim dopřáli žádaného občerstvení. — Proto v oněch sedmi usedlostech nemají žádné vody, a proto není pamětníka, aby z Krčmaně až po naše dni byl kdo knězem býval.“ — Zda-li ten faktický nedostatek vody v oněch sedmi statcích má nějakou příčinu fyzickou, to zkoumati, nemůže býti mým úkolem; uvádímť pouze pověst, jak mezi lidem našich dnů se dochovala. Druhý pak následek nehostinného chování obyvatelů Krčmanských alespoň tak dalece skutečně nastoupil, že aspoň před tisícátou ročnicí pokřesťanění Moravy — po lidské paměti — nikdo z Krčmaně za kněze vysvěcen nebyl. Pověst tato sice neshoduje se se známou od pravěku pohostinností Slovanů; třeba však uvážiti, že sv. věrověstcové přinášeli novou víru, a že je tedy zcela přirozeno, když část lidu moravského apoštoly nové víry nedůvěřivě a nepřívětivě přijala, jsouc k tomu zajisté též pobádána kněžími víry staré, kteří ovšem pokřesťaněním Moravy všeho vlivu svého pozbyli. *Jan Šrámek.*

Nález minci v Březce u Vel. Byteše. Při stavbě nového domku na místě staré chalupy ve Březce u Velké Byteše našli zedníci v létě r. 1886. pod prahem velké množství (několik set) grošů českých a několik liber haléřů namnoze v kusy slepených a měděnkou porušených, vše z 2. polovice 14. a 1. polovice XV. století. Podepsaný nabízel jménem majitele, kupce p. A. M. ve Velké Byteši (tenť byl vše za 10 zl. od zedníků koupil) vše ku koupi muzeu Františkovu v Brně a českému muzeu v Praze. Když však kustos brněnského muzea odpověděl, že není peněz, a v Praze nabídli za groše cenu nepatrnou, prodal p. A. M. vše do Vídně. Podepsaný vybral z haléřů jednotlivé typy a zaslal p. prof. Smolíkovi do Prahy, který haléře určil; groše pocházejí z doby Václava IV. a jsou prý ceny velmi nízké. — Zvláštní úkaz, že v nalezených mincích jsou výhradně haléře cizozemské (bavorské, rakouské), k tomu pak že majitel původní české groše si uschoval, dal by se vysvětliti asi tím, že žoldák nějaký v letech po válkách husitských peníze ty na svých cestách sebrané zakopal, když se domů byl navrátil.

J. Tiray, cv. učitel při c. paed. v Brně.

Výstava národního vyšívání v Brně v lednu 1888. Po příkladě jiných spolků národním vyšíváním se obírajících, uspořádal i dámský spolek „Vesna“ v Brně přispěním p. nadučitele E. Zavadila z Uh. Ostrohu výstavu národního vyšívání a také kroje slovenského. Sbírku páně Zavadilovu věnoval ostrožský spolek veteránský J. C. V. arcikněžně Valerii a pan

sběratel vystavil ji tedy jaksi na rozloučenou, než-li ze země vyvezena byla. Kustodka sbírek vyšívání v našem vlasten. muzeu olomouckém, pí. Vlasta Havelková, vypravila se též k výstavě té do Brna a podala pak v brněnském čas. „Hlasu“ ze dne 17. února t r o této výstavě zprávu, z níž tyto věci vyjímáme: „Některé dámy, obávajíce se, by do sbírky té nevloudil se nějaký moderní, nevkusný nebo nenárodní vzorek a tak věhlasu, jemuž vyšívání naše lidové všude se těší, uškozeno nebylo, vyzvaly mne, bych vyšívání, jakkolvěk v národním směru pochybené naznačila, což jsem také se třemi, nebo čtyřmi předměty vyšívanými učinila. Pořadatelky výstavy dříve již mnoho předmětů za národní vyšívání vydávaných odstranily. Vyšívání vyložené celkem mne uspokojilo a zvláště některé pruhy ze starých kútních plachet (koutnic) neznámou již bohužel technikou vyšívané můj obdiv vzbudily. Žádoucno, aby vzory tak vzácné, které lid náš neblahým působením nové moderní kultury přestal vyrábět, pro Moravu zachovány byly a pro nás docela se neztratily. Každý vzor národní, zvláště starý, jejž lid již zapomněl vyšívati, jest-li do ciziny se odnese nebo snad doma zničí, jest pro všecek národ ztrátou nenahraditelnou. Proto nemohu dosti důrazně upozorniti naše sběratele a sběratelky na důležitosť s t a r é h o lidového vyšívání; proto také prosím snažně, aby vyšívaných starých kusův, a zvláště hanáckých, na obleky a prádlo upotřebováno a vůbec nošeno nebylo! — Doneslo se mně také, že jakýsi vlastenec v Praze hodlá naše vyšívané vzorky prováděti strojem vyšívacím. Zpráva ta polekala mne velmi. Vlastenec onen má snad úmysl povznésti průmysl a pomáhati obchodu; on ale nepováží, že — byť i prospěl jednotlivcům — zmaří poslední zbytky žijícího dosud zde onde průmyslu lidového! — Co do jednotlivých kusů vystavených jevilo se vyšívání z Nedakonic, na tak zvaný výřez pořízené, oku našemu jako práce ve zlaté emailová, vyšívání pak z okolí strážnického, hodoňského i ostrožského bylo vesměs netoliko krásné, nýbrž — co nejvíce váží — také zachovalé a původní. Ve vyšívání bílém od Břeclavi, ač co do provedení i co do vzorů velmi dokonalém, pohřešovala jsem úplně ony charakteristické tvary ornamentální, kterým se ve starém vyšívání břeclavském a lanžhotském tak upřímně podivujeme. Jest toho velmi litovati, že v okolí tom tato stránka umění lidového na stupeň pouhého materialismu klesá. — — *Vlasta Havelková.*“

Drobnosti zoologické. *Bronk mlynář (Polyphylla fullo)* nepatří, jak kdesi praveno, ku velkým vzácnostem na Moravě. Ovšem v sev. části Moravy a snad i v západní ho není viděti, za to v okolí Bzence a hlavně Dubňan u Hodonína jest všeobecně znám, lítaje prostřed i konec léta. Na horách uherskomoravských, v okolí Val. Klobúk, Slavičína a Hrozenkova Starého jest dosti znám *tesařík alpský (Rosalia alpina).* V okolí Příbora a na suchých stráních Lysé hory není vzácnou *ještěrka živorodá (Lacerta vivipara). J. K.*

Oprava. V čís. 16. na str. 168. ve druhém řádku notovém má býti čtvrtá osmina *c*, nikoli *d*, tedy takto:

koní-čkovi se-na.

Literatura.

Diluviální nálezy ve prachovských skalách u Jičína v Čechách. *(Diluvialfunde in den Prachover Felsen bei Jičín in Böhmen.)* Od dra. **J. N. Woldřicha.** Zvláštní otisk z Letopisu c kr. geolog. ústavu říšského ve Vídni (Jahrbuch der k. k. geolog. Reichsanstalt) XXXVII. 1887. – Pojednání toto líčí napřed polohu a geologické poměry Lochova u Jičína, a pak diluviální nálezy, které v tamějších lomech kamenných a v jeskyních, resp. v jílu tam uloženém učiněny byly; poněvadž tu bylo objeveno nové naleziště, je článek tento velmi zajímavým příspěvkem ku poznání diluviální zvěřeny vůbec a Čech zvláště; obeznamujeť nás s objevenou nově stanicí diluviálního člověka periody postglaciální. Mezi četnými nálezy ve článku tom vylíčenými je též důkladně popsán a na přiložené tabulce lithografické vyobrazen nalezený tam Atelodus antiquitatis Brandt. (Rhinoceros antiquitatis Blumb.), jakož i tur pižmový (Ovibos moschatus Linné) se dvěma vyobrazeními, při čemž též zmíněno oné lebky pižmoně, kterou p. dr. Wankel v Předmostí r. 1886. nalezl a ve vlasten. muzeu olomuckém uložil. Zmínka tato přiměla mě, o této posledně uvedené lebce šíře se rozepsati. Již p. prof. Klvaňa zmiňuje se v čís. 11. na str. 134. tohoto časopisu stručně o této lebce a upozorňuje na její důležitosť. Lebka tato sestává vlastně jenom ze zadní části hlavy, dosti dobře zachované, s vyvinutými úplně pahýly rohův, a pak z pravé polovice spodní

dásně (což s ostatní lebkou nesouvisí) se zuby dobře zachovanými. Je nápadno, že tato lebka, porovnáme-li ji se všemi dosud nalezenými (v Evropě celkem asi 12 kusů), je poměrně velmi malou. P. dr. Woldřich praví v uvedeném pojednání svém, že lebka tura pižmového ve prachovských skalách nalezená je v poměru ku lebce předmostecké zrovna obrovskou; všecky ostatní pak dosud nalezené lebky tohoto tura — pokud je znám z vyobrazení a z připojeného vypsání rozměrů jejich — lebce prachovské co do velikosti se buď rovnají buď ji aspoň bezmála dostihují. Srovnáme-li ostatně lebku předmosteckou s vyobrazením lebky prachovské a pak s lebkou pižmoně, vyobrazenou v Archivu pro anthropologii (Archiv für Anthropologie, sv. X., str. 399. Ecker: Beitrag zur quaternären Fauna des Donauthales), nalezenou u Langenbaumu, a dále i s připojenými tam obrázky tří recentních, ještě rohovým obalem opatřených lebek pižmoně, dosud v nejsevernějších končinách Ameriky žijícího, — tu nelze nám jinak nežli za to míti, že lebka předmostecká náleží novému, menšímu druhu neb aspoň odrůdě tura pižmového. Již celkový dojem, jaký tato lebka v pozorovateli vzbuzuje, je zcela jiný než dojem, jaký působí ostatní dosud známé lebky. Že lebka tato nepatří mladému, nedospělému zvířeti — teleti —, to dokazují úplně vyvinuté a velmi dobře zachované pahýly rohů, které zvířeti nejméně tří- až čtyrletému svědčí, jakož i zuby, které jsou všechny již úplně vyrostlé a do jisté míry kousáním omleté; také se zdá, že tato lebka patří kravici, ježto pahýly rohů býčích nutně by musily býti u kořene širšími než při této lebce. Toto všecko i jiné četné ještě známky, které lze jen vlastním názorem seznati, a jež popsati se dobře nedají, vnucují to přesvědčení, že lebka předmostecká zajisté druhu Ovibos, ale bezpochyby nové, dosud nikde nenalezené menší odrůdě patří, že je tedy unikum a velmi cenným kusem našeho vlasteneckého muzea. Pokud pak nebude důkladným prozkoumáním odborníků na slovo vzatých nade vši pochybnost dokázáno, že tato lebka patří známému dosud druhu i odrůdě Ovibos moschatus Linné, — dovoluju si pokládati ji za odrůdu novou; zvíře pak, jemuž náležela, až do zjištění této věci dovoluju si na počest našeho, o výzpyt moravské zvěřeny diluviální velezasloužilého badatele dra. J. Wankla, jehož přičiněním lebka tato v Předmostí, kde tato zvířata zároveň se sobem v periodě postglaciální nebo na sklonku jejím žila, objevena byla, nazvati Ovibos moschatus varietas Wankeli. *Děk. Rud. Kaspar.*

Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak Slezsku. Část dějepravnou a popisnou sestavil **Karel Eichler,** farář ve Vever. Bytyšce Dílu I. část první. V Brně. 1887 8° Str. 292. — Řádný kus moravské vlastivědy obsažen je v této knížce, která tvoří XXI. číslo bibliotéky spisů poučných, vydávané dědictvím sv Cyrilla a Methoděje. A jen po této stránce vlastivědné chceme ji soudu svému na tomto místě podrobiti. Řada míst poutnických zahájena je chloubou Moravy, posvátným každému Slovanu Velehradem, kolébkou křesťanství na Moravě. Velmi případně podal pan spisovatel stručné dějiny Moravy právě při náčrtku osudů velehradských. Za obzvláštní pak zásluhu přikládáme p. spisovateli, že vlastní době historické předeslal i stručný náčrtek p r a d ě j i n Moravy: jsme tomu proto tak povděčni, poněvadž málo asi knih bude tak rozšířeno v lidu moravském, jako právě kniha tato. Je tím podán zároveň důkaz, že i topografovi c í r k e v n í m u archaeologie praehistorická je nezbytnou vědou pomocnou; neboť čím dále tím více klestí si průchod a uznání ta pravda, že praehistorie nedá se odděliti od historie, a naopak, že nejstarším dějinám učiti třeba na základě praehistorické archaeologie. Stojí tedy pan spisovatel na stanovisku úplně správném, zmíniv se v poutnické topografii Moravy také o pradobě moravské. Vždyť tak mnohého poutnického místa základ i původ hledati sluší v pravěku; připomínáme jen Hostýn a Kotouč, pomíjejíce jiných méně známých. Když tedy takto pan spisovatel požadavku našemu v principu vyhověl, nechceme ku jednotlivostem klásti měřítka příliš rigorozního; jen za tím účelem, aby uvarováno bylo jednotlivých nedopatření, až dojde k vydání druhému (ku kterému že dojde, očekávati možno), po případě ve svazcích dalších, upozorňujeme na některé věci, opravy potřebující. Tak na str. 36. připisuje se již lidem, kteří před potopou v naší vlasti žili, známosť železa. To se nesrovnává s dosavadními výzkumy anthropologie; dělímeť zajisté celý pravěk na dobu p a l a e o l i t h i c k o u (starší dobu kamennou) čili předpotopní, za které lidé nijakých kovů neznali, nýbrž nástroje své jen z kamene štípali; pak na dobu n e o l i t h i c k o u, t. j. novější dobu kamennou, která po potopě následovala a za níž lidé taktéž ještě neznali kovů, nástroje kamenné však již uměle hladiti a brousiti dovedli, až konečně známostí kovů a upotřebením jich nová doba, tak zvaná k o v o v á, nastala; který kov lidé nejprvé poznali, o tom mínění se rozcházejí. — Za to s dostiučiněním

úplným jsme shledali, že pan spisovatel, zamítnuv učení o německých prý Markomanech, tyto bez obalu za slovanské Moravany pokládá, čímž nejstarší dějiny slovanského lidu na Moravě (po příkladě Šemberově a jeho následovníků) až do dob předkristových se posunují. Ale že pan spisovatel místa nedal výsledkům pozoruhodných studií Sasinkových o tak zvaném „pádu“ říše velkomoravské, schvalovati nemůžeme. Citováním dojemného epilogu, jejž Palacký ve svých „dějinách národu českého“ za Velkou Moravou poslal, se záhada tato neobjasní. Nesmí se zapomenouti, že nejstarší dějiny Moravy doposud vědecky zpracovány nejsou. — Na str. 57. je opakována překonaná věta, že prý „kolik bylo žup, tolik bylo hradů“. Počet hradů staroslovanských co chvíle novými objevy roste, i musil by tudíž i počet žup vzrůstati měrou nepřirozenou; tím více, ježto často leží několik hradů zrovna vedle sebe. O názoru v tomto časopise zastávaném, že větší staroslovanské hrady byly městy, není v té knize zmíněno. Odvážným jest zajisté tvrzení, že „hrady obehnány byly pouhými náspy“ a teprva když Frankové Moravu stále přepadali, že „k náspům přidány byly hradby dřevěné“. Praví-li se dále na téže stránce, že „i Velehrad byl hradem župním“ — tedy ničím více, nežli četné hrady jiné, zní to jakoby degradace tohoto slavného sídla moravských králův a hlavního města říše velkomoravské. O chrámu velehradském praví se, že původní chrám vystaven byl roku 1228. a úplně ignorují se výroky autorit v oboru stavitelství tak na slovo braných, jako jsou stavební radové Bergmann a Meretta, kteří — jak v tomto časopise svým časem zaznamenáno bylo — původ chrámu toho kladou do 10. století. A když už při Velehradě věnovány byly zvláštní odstavce okolí velehradskému, jako Buchlovu, neměla snad mlčením pominuta býti ani památná Hora sv. Klimenta u Osvětiman, totiž její nejstarší dějiny z doby Kyrillomethodějské; neboť poznámka na str. 225. týká se již jen obnovení svatyně té ve 14. stol. Také snad blízká tomuto místu „Zdravá voda“ mohla tu najíti povšimnutí; byla by tu naskytla se příležitosť, promluviti o významu těchto studánek, takové úcty u našeho lidu požívajících; tato příležitosť se při Žarošicích p. spisovateli v skutku naskytla, nebylo jí však použito. Kapitolu o Velehradě nemůžeme zakončiti, nepoukázavše k tomu, čehož ve knize té opomenuto bylo, že totiž nový rozkvět poutí velehradských, slavnosti tisícáté ročnice r. 1863., zřízení „matice velehradské“ atd. je z největší části zásluhou říšského a zemského poslance vd. p. Ign. Wurma, což pro paměť budoucích tuto po pravdě zaznamenáno budiž. — Další obsah tohoto svazku věnován je těmto poutním místům: kaple pod Cornštýnem, Milíron u Znojma, kaple u Zvonic ve Slezsku, Orlová v Těšínsku, kostel Božího těla a kaple Loretská u Slavonic; při popisu kostela na hoře Kalvarii u Jaroměřic pohřešujeme zmínku o tom, že zadní část kostela je napodobenou jeskyní krápníkovou, zvláštnosť to zajisté zmínky hodná. Při Jaroměřicích mohla věnována býti také zmínka kyrillskému kříži tam stojícímu, jehož kyrillomethodějskou tradici již Šembera r. 1874. v časopise českého muzea zaznamenal. Podobně není při popisu Kotouče zmíněno o tom, že v jeskyni, která nyní Čertovou děrou slove, jezuité v 17. století zřídili kapli božího hrobu. Ostatně nebyl Kotouč za pravěku jenom božištěm, jak se v knize této praví, ale ohraženou osadou, jak o tom svědčí valy a příkopy prof. Maškou tam objevené; vždyť samo jméno „Kotouč“ znamená okrouhlý násep; podobně je také v Čechách na hoře „Věnci“ praehistorické hradisko. Zajímavy jsou dále zprávy o třech křížích nad Chudčicemi u hradu Veveří. Chrám na Hrádku u Krnova stojí také v praehistorickém hradisku, což mlčením pominuto. Nebude-li při jednotlivých poutních místech poukazováno ku jejich spojitosti s pravěkem, pak čtenář nenahlédne, proč v úvodě ku spisu o poutních místech mluví se také o pradějinách země. Velmi obšírná a historickými dáty hojně opatřená je stať o obrazu Panny Marie v Augustinském kostele starobrněnském, obrazu to provedeném po způsobě východním. Rovněž zajímavy pro církevní dějiny na Moravě jsou osudy a popisy bývalého obrazu Panny Marie v Uh. Brodě, „Tuřanské Panny Marie v trní“, a „Staré Matky Boží v Žarošicích“. Tuto naskýtala se příležitosť promluviti o blízkém kostele uhřickém, o němž pověsť cyrillo-methodějskou zaznamenal nebožtík prof. Havelka ve Sborníku velehradském I. 219. — Doufáme, že při popisu i dějepravě ostatních míst poutních v dalších svazcích tohoto díla naše p. známky [illegible] a mezi prameny použitými že objeví se také časopis vlasten. muzejn. spolku olomuckého, obsahující tolik zpráv pro nejstarší topografii Moravy důležitých. *V. H.*

Památky archaeologické a místopisné. Orgán archaeologického sboru musea království českého a historického spolku v Praze. Redakcí dra. **Jos. Lad. Píče.** Dílu XIV. sešit 4. Obsah: Památky českého umění výtvarného. Gotický rám v městském museu v Praze. (Tab. III. a

IV.). Napsal Karel B. Mádl. — O potomcích Vršovců. Napsal Martin Kolář. — Z výstavy kostelního umění ve Vídni. Napsal Karel B. Mádl. — Příspěvky k vyšetření nejstarších kostelních staveb v Čechách. Podává Jos Braniš. — Z dějin města Chrudimi. Podává Ant. Rybička. — Zpráva o některých starobylostech a památkách středověkých. (S vyobrazením.) Podává M. Lüssner. — Kouzla a čáry starých Čechův. I. Amulety, karaktery. Příspěvek ke kulturním dějinám českým podává Čeněk Zíbrt. (Pokračování.) — Obyvatelstvo královského města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské. Podává Jos Strnad. (Pokračování.) — Nález Senický. Napsal Edv. Fiala. (Tisíc kusů českých denárů vévod Bořivoje II., Svatopluka a Vladislava I.). — Zprávy a drobnosti: Mohyly Osvračínské. — O nálezech u Milaveč a Velkých Luženic. (S vyobrazením.) — Další zpráva o mohylách u Domažlic. — Mohyly v lese Škanivě na Domažlicku. — Hadačky.

Časopis **„Náš kroj“** vydávaný redakcí pí. **Miloslavy Procházkové** v Olomouci a vyznamenaný medaillemi na hospodářsko-průmyslových výstavách v Táboře a Kutné Hoře r. 1886., po dvouletém trvání koncem r. 1887. — přestal vycházeti! Neutěšená to věru zpráva, svědčící o tom, že dosud nedovede si obecenstvo naše udržeti časopisů, veškeré podpory zasluhujících, a že dává raději přednosť cizím Bazarům, předpisujícím modu berlínskou, vídeňskou a pařížskou, a žijícím beztoho na útraty lidové ornamentiky slovanské. Poněvadž jest něco nákladu obou ročníků ještě na skladě, snížilo nakladatelství (nár. knihtiskárna Kramáře a Procházky v Olomouci) původní cenu jednoho ročníku z 1 zl. 10 kr. na 70 kr. Jest záhodno, aby příležitosti této hojnou měrou bylo použito. Každý ročník tohoto časopisu má 4 čísla foliového formátu s přílohami střihovými a obsahuje četné obrazy krojů národních jak původních (venkovských), tak zejmena na tvary městské — namnoze nadmíru vkusně — převedených, mimo hojné vzory národního vyšívání. — Náhradou za „Náš kroj“ vychází nyní týmže nákladem i redakcí časopis **„Včelka“**, který, ač také přináší vzorky nár. vyšívání, jest jinak přizpůsoben a věnován je jarému věku dívčímu. Doufáme, že si „Včelka“ zjedná více půdy v obecenstvu nežli předchůdce její.

M. H.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Nejdůležitější za posledního čtvrtletí událostí v osudech spolku našeho jest odstoupení dosavadního redaktora tohoto časopisu, slovutného pana dra. Jindřicha Wankla z úřadu redaktorského. Když před půl druhým rokem stižen byl spolek náš nejkrutší ranou, jaká jej postihnouti mohla, — úmrtím zakladatele vlasteneckého muzea olomuckého a prvního redaktora našeho časopisu, prof. Jana Havelky, — tu p. dr. Wankel po delším zdráhaní, vida nezbytí, odhodlal se konečně ujati se osiřelého časopisu našeho a převzíti práci s tím spojenou, namnoze — jakož o práci redaktorské známo — ne příliš příjemnou, přinášeje tím muzeu našemu oběť nemalou. Odhodlal se k tomu nahlížeje, že se tehdy jednalo o zachránění podniku ještě mladistvého, tak utěšeně sice rozkvetlého, ale náhle jakoby duše své pozbaveného; i sluší p. dru. Wanklovi za velikou zásluhu přičísti, že v té pro časopis muzejní, pro muzeum i pro spolek náš kritické době obětoval klidný, bezstarostný život zájmům společné naší věci; neboť takto měl časopis náš již slovútností jména nového redaktora další zdárné trvání zajištěno. Půldruhého léta nesl p. dr Wankel břímě redaktorské, až — vida, že duševnímu dítku jeho i Havelkovu budoucnosť je pojištěna, — nalehavě dožadoval se, aby úřadu, zbavujícího jej času i klidu potřebného ku vědeckým studiím, které neunavný učenec náš ještě dokončiti úkolem životním si byl vytknul, zproštěn byl. Jen nerad a po dlouhých odmluvách svolil k tomu výbor vlasten. muzejního spolku přijati rezignaci slovutného učence jakožto redaktora tohoto časopisu a svěřiti redakci dosavadnímu dopisujícímu členu muzejního spolku olomuckého, Vítězslavu Houdkovi, okr. komisaři t. č. ve Vídni vys. c. k ministerstvu přiděleném, který již jak prof. Havelku, neméně i p. dra. Wankla při obstarávaní prací redakčních některým směrem podporoval a tudíž s řízením časopisu tohoto do jisté míry obeznámen byl. —

Ještě za trvání redaktorské činnosti p. dra. Wankla měl spolek muzejní a celá vlasť naše příležitosť složiti p. dru. Wanklovi hold svůj významnou slavností: slaviť on dne 21. prosince 1887 své čtyři-

cetileté jubileum doktorské Nejen spolek náš, nejen všecky kruhy společnosti olomucké, ale i vzdálené společnosti vědecké a vysoce postavené osobnosti závodily toho dne skládaním úcty a blahopřání chloubě našeho muzejního spolku. Spolek náš ve spojení se zpěváckým spolkem „Žerotínem“ a „Českou besedou olomuckou“ uspořádal p. dru. Wanklovi toho dne slavnostní večer v místnostech „České besedy“, jehož průběh na tomto místě — dodatkem ku kronice spolkové předešlého čísla — stručně vypisujeme podle tehdejší zprávy časopisu „Našince“.

Jak veliké oblíbenosti těší se jubilant u obecenstva olomuckého, o tom svědčilo přehojné účastenství ze všech vrstev společnosti naší, která prostranné síně besední zalidnila dávno před příchodem p. dra. Wankla. K muzejnímu výboru přibyl v brzku jeho veledůstojný prezident kanovník hrabě d'Orsay; z poslanců dostavili se z Brna, ježto zemský sněm moravský právě zasedal, vdp. konsist. rada Ig. Wurm a dr. J. Žáček, dále mnozí advokáti olomučtí, doktoři theologie, práv, lékarství, kněžstvo a mnoho jiných vzácných hostí; zejména pak vybraná společnosť dámská. Když před devátou zavítal do kruhu toho oslavenec, provázen jsa olomuckými členy své rodiny, k níž později i zeť jeho velkostatkář p. Bakeš z Ořechoviček se spanilomyslnou chotí svou se přidružili, — přijat byl p. dr. Wankel bouřlivým, dlouhotrvajícím potleskem a nadšeným provolávaním slávy. Známým srdečným způsobem svým vital se on nejvlídněji s přítomnými, a každý pokládal si štěstím v den tak významný stisknouti tu pilnou pravici, která u nás — s týmže výsledkem aspoň — samojediná po čtyřicet let kříší vědu o slovanských starožitnostech z pravěkých hrobův a sbírá doklady k té pravdě, že Slované jsou od pravěku obyvately této země. Činnosť tato čtyřicetiletá, ve službě vlasti a národu vykonaná, zabezpečuje mu navždy první místo mezi archaeology moravskými jak doma tak před cizinou. Velmi dobře mohl tedy místopředseda muzejního spolku, p. dr. Hynek položiti důraz na tento moment, vynášeje ve slavnostní řeči své (kterou ovšem slovo p. dru. Wanklovi dané, že na oslavu jeho mluviti nebude, zrušil) jeho svrchovanou lásku k vlasti ve všem konání jeho, tak že posluchačstvo bouřlivě vpadlo v jeho pozdrav: „Dlouho buď zdráv dr. Wankel náš!“ Členové „Žerotína“, kteří hymnou „Láska k vlasti“ večer zahájili, zapěli nyní na pozdrav sbor „Dlouho buď zdráv!“ P. dr. Wankel poděkoval několika stručnými a skromnými slovy, vykládaje, jak to, co vykonal i jako lékař, jako spisovatel i jako kustos muzea, bylo jeho povinností jako člověka i vlastence. — Potom pozdravil jubilanta předseda „České besedy“ p MUDr. Mrázek a slavil ho jakožto lékaře, vynášeje jeho lidumilnosť, a jakožto českého učence, podivuje se jeho bystrosti duševní a výsledkům jeho vědecké práce v oboru anthropologie. — Redaktor Tvrdík potom jmenem „Selského spolku“ pronesl dru Wanklovi blahopřání, jakožto výraz úcty rolnictva k muži, kterýž otevřel tak mnohý hrob slávy — Slovanům k poučení a povznešení. — Konečně prof. dr. Vyšín pronesl ve formě lékarského dobrozdání velmi rozmarný přípitek a stanovil oslavenci prognozu nad míru příznivou. Za srdečné zábavy a zpěvů „Žerotína“ skončena tato slavnosť pro vlastenecký spolek muzejní tak významná.

Ale i společnosti a osobnosti vzdálené účastnily se slavnosti oslavence našeho adresami, blahopřejnými přípisy a telegramy. Na předním místě uvésti dlužno blahopřejné přípisy Jejich Excellencí p. ministra barona Pražáka, p. místodržitele moravského hraběte Schönborna a p. starohraběte Hugona Salma. Skvostné adresy zaslali: spolek lékařů moravských, slov dělnický spolek v Olomouci a pak z Charvát učitelstvo i zastupitelstvo obecní. Telegramy došly od spolku českých lékařů a redakce časopisu lékařů českých v Praze, od čestné obce Blanska, od hornictva z Rudic, od spolku „Rastislava“ v Blansku, od Literárního klubu v Brně; od pí. hraběnky Ter Fürstenbergovy ve Vídni, od odborn. rady dra. Kusého ve Vídni, primáře dra. Katholického z Brna, prof. Majxnera a prof. Kořenského z Prahy, prof. Woldřicha z Vídně, prof. Kopernického z Krakova, prof. Töröka z Pešti a m j. Přípisy blahopřejné zaslali: mor zemská zdravotní rada, anthropologická společnosť ve Vídni, archaeologický spolek v Hořicích, obč. beseda v Uh Brodě, theologové olomučtí, ctitelé holešovští; Fr V. Sasinek z Prahy, vdp. Al. Wolf, arcikněz ve Sloupě, vdp. J. Soukop, farář v Doubravici, dr. Fritz z Jihlavy, prof. Kar. Maška v Nov Jičíně, M. Trapp, konservator a kustos muzea v Brně, dr. M. Much z Vídně a přečetní jiní ctitelé p. dr. Wankla, jichž všech uvésti brání nám nedostatek místa. —

Nesnadno oceniti rozsáhlou činnosť vědeckou p. dra. Wankla několika stručnými slovy; přece však chceme se o to pokusiti, vytknouti význam vědeckých jeho prací. Dr. Wankel je především anthropolog; prozkoumáním moravských jeskyň a za posledních let prozkoumáním předůležitého naleziště předmosteckého

u Přerova nahromadil veliké množství dokladů pro tvrzení své, že člověk žil ve stejné době s mamutem, jeskynním medvědem a jinými dávno vyhynulými zvířaty předpotopními. Plným právem lze jej nazvati otcem moravské anthropologie; a přední místo v oboru tomto mezi učenci českými zaujímá podnes; co do kraniologie (lebkosloví) a osteologie (nauky o kostech fossilních) pak málo který učenec vůbec jemu se vyrovná. — Jinou, neméně velikou zásluhu o národ i vlasť naši získal si dr. Wankel svými studiemi z kulturní historie v užším smyslu; dovozujeť on neohroženě značný stupeň vzdělanosti pravěkých předků našich slovanských na základě praehistorických památek, jichž slovanský původ, pokud se v zemích nyní nebo druhdy slovanských vyskytují, statečně hájí, vynášeje na světlo stále nové důvody pro autochtonii či prvobydlení Slovanů v naší vlasti. — Dr. Wankel konal mnohé a daleké cesty nejen po Evropě (na Rusi byl třikráte), ale i do Egypta; účastnil se bezmála všech sjezdův archaeologických resp. anthropologických a všude vědu naši domácí důstojně reprezentoval, a trvá v písemném spojení se všemi předními zástupci vědy anthropologické v Evropě. Všechny spisy anthropologické cizích národův, mluvíce o pravěku Moravy, jmenují dra. Wankla jakožto nejpřednějšího zpytatele moravského v oboru tom; jméno dra. Wankla splynulo nerozlučně s probadáním moravského pravěku. Věru, kdyby lidé umlčeti chtěli jméno i zásluhy jeho, tož by kameny i pravěké kosti uložené v muzeích volaly jméno jeho jakožto svého sběratele a badatele. Uznání zásluh jeho dostalo se jemu tím, že jmenován dopisujícím členem král. české společnosti nauk v Praze a konservátorem c. k. ústřední komise pro zachování památek uměleckých a stavitelských ve Vídni, a že jemu udělen zlatý záslužný kříž s korunou. I cizina složila mu svůj hold: archaeologická společnosť ruská i anthropologická společnosť ve Washingtoně v Americe jmenovaly jej svým čestným členem. Spolek náš pak uznávaje převeliké zásluhy dra. Wankla o muzeum naše, o tento časopis i o veliké zájmy spolku muzejního, jmenoval jej — za příležitosti jeho 40tiletého jubilea doktorského — ve své valné hromadě dne 26. února t. r. svým čestným členem.—

Tato valná hromada spolku muzejního odbývala se řečeného dne v místnostech „Matice školské“ v Olomouci. Účastníků sešlo se hojně, zvláště také dám z města i okolí. Poněvadž pan předseda, veledůst. p. hrabě d'Orsay, bohoslužbou na dómě zaneprázdněn byl, zahájil o ½3 hodině odpoledne valnou hromadu tuto místopředseda p. dr. J. Hynek, a vyzval pana Joz. Kramáře, člena výboru, aby přednesl studii svou: O starobylosti Slovanů ve krajích našich. Řečník opíraje se o svědectví starých letopisců, jakož i sestaviv pilně nejnovější badání o Slovanech konaná, dospěl ku názoru, že Slované od časů pradávných vlasť naši obývají, že jsou zde prvobydliteli. Poukázal tu případně na rolnický způsob života jejich, na provozování řemesel, na staré názvy osad, měsíců, zvířat domácích, na bájesloví, na zvyky a obyčeje, na stavbu domův a zakládaní osad, na nálezy ve hrobech, jakož i na vyšívání lidu a samorostlou ornamentiku národní. Řečník odměněn byl za píli svou dlouhotrvajícím potleskem. — Po té předčítal za jednatele vel. p. Mořic Kráčmer, člen výboru, protokol poslední valné hromady, a když schválení se mu dostalo, zprávu jednatelskou za rok minulý. Poukázav na nové výzkumy pana kustoda dra. Wankla, jež v Tršicích, v Blatnici, v Kotojedech, v Charvátech, v okolí sokolnickém a na stavenisku Národního domu v Olomouci (odkud též celá sbírka ze staveb nákolních muzeu našemu přirostla) byl vykonal, dále na počet členů stále rostoucí (jestiť jen zakládajících členův 65), na četné a čestné návštěvy sbírek muzejních, zejména Jeho Excellence p. barona Jozefa Helferta, slovútného to předsedy c. k. komise pro zachování památek uměleckých, pak zástupce odboru pro nár. hospodárství v srbském ministerstvu, gosp. Štěpána Popoviče, dále znalce vyšívání, p. Felixe Laye z Vídně, jakož i vzmáhající se zájem učeného světa o nás, zjistil takto pokrok a rozvoj potěšitelný ve spolkovém životě našem. Zdáť se — tak pravil — jakoby požehnání Boží nad námi se vznášelo, a Havelkův nesmrtelný duch u Boha se za své dílo přimlouval. Zprávu svou skončil za všeobecného souhlasu srdečným pozdravem a povzbuzením profesora dra. Aurela šl. Töröka z Budapešti (v č. 15. čas. toh. uveřejn.). Též zpráva pokladníka p. Ed. Bufky se všeobecným uspokojením se potkala. Z číslic ve zprávě té uvedených vyjmeme jen, že roku minulého sešlo se od členů do konce prosince na příspěvcích 1363 zl., na darech pak od vys. c. k. ministerstva kultu a vyuč. 500 zl., od velesl. sněmu zem. 400 zl. Z výdajů povšimnutí zasluhují: vydávaní časopisu roku 1887. vyžadovalo 1020 zl. 48 kr., a koupě starožitností a výšivek a kopání 108 zl. 47 kr. — Celkový příjem obnášel 4992 zl. 36 kr., kdežto vydání 1516 zl. 57 kr., tak že pro letošek zbyla hotovosť 3475 zl. 79 kr., jež na větším

díle v ústřední záložně olomucké jest uložena — Po té podal ředitel Karel Sojka jmenem ostatních revizorů zprávu, v níž svědectví vydává, že při dvojím prohlížení účtův, jak u p. dra Frant. Pokorného, tak u p. Ed. Bufky, nejen jmění spolkové, nýbrž i knihy pokladní s přílohami v pořádku nejlepším shledány byly, načež valná hromada k jeho návrhu udělila výboru jednohlasně své absolutorium. — Co se týká praeliminář e na rok 1888., povoleny byly podle nabytých zkušeností tytéž položky jako léta dřívější, totiž: 1. na badání archaeologická, přírodopisná a zakupování památek 250 zl.; 2. na nábytek a adjustování sbírek 145 zl ; 3. na poštovné 63 zl. ; 4. na kancelářské potřeby, otop, čistění a malbu místností muzejních 97 zl.; 5. na jiná vydání 96 zl.; 6. při odstavci „na časopis“ přimlouval se důst. p. Jindřich Geisler, podporován jsa P. Vyvlečkou, aby vzhledem ku velkému nákladu, jehož vydávaní časopisu vyžaduje, jakož i vzhledem ku zkvétající oblibě jeho, na orgán ten povolena byla položka vyšší než dříve, totiž 1000 zl., což také bylo přijato. —

Dalším odstavcem na programu byly volby. Za tou příčinou sebrali pp. skrutatoři, valnou hromadou per acclamationem zvolení, lístky volební od členů přítomných, aby skrutinium provedli. Též členové venkovští čilé účastenství u volbě projevili, a lístky jejich, vyhovující §u. 19. stanov spolkových, v osudí volební taktéž uloženy byly. —

Nežli skrutinium ukončeno býti mohlo, podány byly valné hromadě v úvahu dva volné návrhy, jež živou vzbudily účast u členů přítomných. Prvý z nich pronesl pan dr. J. Hynek: vzpomenulť slovy stručnými, však dojemnými neskonalých zásluh, jichž získal si o spolek náš urozený pan praelát Anatole hrabě d'Orsay, jenž od založení spolku čtyry síně rezidence své propůjčuje na vyložení sbírek muzejních a snahám našim spanilomyslně přeje, jakož i neocenitelných zásluh, jichž o muzeum naše si zjednal p. MUDr. Jindřich Wankel, jenž spoluzakladatelem jeho jest, jenž sbírky starožitné pečlivě uspořádal a časopis spolkový redigoval; i vyzval valnou hromadu vysloviti se, souhlasí-li s podáním výboru, aby tito dva velezasloužilí spoluzakladatelé muzea našeho jmenováni byli čestnými členy vlasteneckéno spolku muzejního v Olomouci. Hlučná pochvala a bouřlivý potlesk zajisté nejlepším byly důkazem, jak k srdcím všech přítomných promluveno bylo podání ono. — Potom projevil zase zást. stát. návl. p. Otto Wondreys přání, po jehož uskutečnění asi všichni upřímní vlastenci na Moravě touží, aby bohatým sbírkám našim dostalo se co nejspíše přístřeší vlastního. Ku přání tomu radostně se přidává vel. p. Vyvlečka, poukazuje na dům Matice školské v Olomouci národem vystavený a nyní takměř osiřelý, i žádá, aby s výborem této jednati se počalo. Pan dr. Jul. Ambros dovozuje, že budovu Matice školské sice by nebylo snadno odňati účelům školským, poukazuje dále k tomu, že právo „předkupní“ k oné budově spolku muzejnímu beztoho již vyhraženo je, a vyzývá tudíž nový výbor spolkový jen k tomu, aby otázku tuto ve zralou úvahu vzal a úsilovně na provedení její pracoval. Valná hromada projevila s tím svůj souhlas

Zatím ukončeno též skrutinium volební a z osudí vyšli zvoleni tito pánové: JUDr. Julius Ambros, advokát, Eduard Bufka, účetní, JUDr J. Hynek, advokát, veled. p Rud. Kašpar, em. děkan, vel p. Mořic Kráčmer, kooperator, Josef Kramář, měšťan, Rudolf Kreutz, suppl. professor, JUDr. Matyáš, zást. stát. návl., uroz p hrabě Anatole d'Orsay, síd. kanovník, vesměs v Olomouci, Frant Slaměník, ředitel v Přerově, František Tomíček, em. lékárník, vel. p. Josef Vyvlečka, katecheta gymn., MUDr. J. Wankel, c. k. konservator, Otto Wondreys, zást. státn. návl., veled. p Ignát Wurm, říšský poslanec, vesměs v Olomouci. — Za revizory účtů zvoleni jsou: p. Miloslav Otáhal, úředník záložny, p. Karel Sojka, ředitel arcib. knihtiskárny a p. J. Ulehla, solicitator v Olomouci.

Ve schůzi výborové dne 6. března t. r. odbývané, konstituoval se pak nový výbor takto: za předsedu zvolen veledůst pan hrabě Anatole d'Orsay, za místopředsedu pan JUDr. J. Hynek, za pokladníka pan lékárník František Tomíček, za jednatele vel. p. katecheta Josef Vyvlečka, za kustoda sbírek archaeologických a palaeontologických pan MUDr. Jindřich Wankel, za kustoda sbírek přírodovědeckých veld. pan děkan Rudolf Kašpar a za knihovníka pan prof. Rudolf Kreutz. Kustodkou sbírky nár. výšivek zůstala paní Vlasta Havelková; redakce časopisu muzejního pak svěřena dosavadnímu dopisujícímu členu muz. p. okr. komisaři V. Houdkovi, t. č. ve Vídni.

Dne 21. března t. r. pak odbýval výbor schůzi, ve které se ustavilo zvláštní komité pro zakoupení a zřízení muzejního domu sestávající z pp. děk R. Kašpara, dra. Matyáše, Fr. Tomíčka, dra. J. Ambrose a J. Kramáře. Prvním činem komitétu jest provolání, které je tomuto číslu čas. muz. přiloženo.

Sbírky muzejního spolku.

Od vydání čís. 16. tohoto časopisu až do konce měsíce března 1888. došly následující dary pro muzejní sbírky:

Památky pravěké darovali: vel. p. Fr. Přikryl, kaplan v Soběchlebech u Lipníka, dar. mnohé zajímavé praehistorické předměty, o kterých svým časem v tomto časopise pojednáno bude; p. JUC. Fr. Soušek v Olomouci, dar. přeslen u Charvát nalezený; p. Filip Černý, rolník v Ivanovicích, dar. kosť předpotopního nosorožce nalezenou v Ivanovicích.

Přírodniny zaslali: P. prof. J. Klvaňa v Uh. Hradišti, sbírku nerostů, tot. basaltů, andesitův a lávy z okolí bánovsko-bojkovského a rozličné nerosty eruptivní z okolí novojického; pak houbu sladkovodní z řeky Moravy od Uh. Hradiště. P. J. Horlivý, horní správce v Rudicích, poslal sbírku nerostův a zkamenělin (zkamenělé houby) z okolí rudického.

Sbírka nár. výšivek rozmnožena byla těmito dary: p. Chýla, obchodník v Charvátech, dar. mnoho velmi pěkných límců z han. rukávcí; p. Stoček, bohosl. v v Olomouci, dar. několik kusů slov. vyšívání z Uh. Hradiště; p. Jos. Országh Vrančovský v Nov. Hrozenkově dar. dva vzorníky základních tvarů valašského nár. vyšívání z Nov. Hrozenkova na Vsacku se zajímavým pojmenováním stehův i forem; pí. Fr. Körschnerová něco starých kusů slov. vyšívání; dp. Krejčí, kooper. v Batelově, dar. pentlík svatební; stud. Jan Venus dar. šátek vyšívaný.

Mince darovali: vdp. Frant. Hanák, kanovník v Kroměříži, 77 kusů vzácných stříbrn. mincí, mezi nimi 11 kusův Aquilejských z let 1218. až 1439., pak 1 mor. denár Konrada Brněnského z r. 1066; p. dr. Mor. Heidenreich, c. k. koncip. v Olomouci, pět stříb. mincí českých z 16. stol., nalezených při kopání základů na nádraží olomuckém; p. Jan Tiray, cv. učitel při slov. ústavu ku vzdělání učit. v Brně; dar. pěknou sbírku mincí z nálezu učiněného u Vel. Byteše, tot. 2 české groše Václava IV.; 15 rak. mincí stříbrných Alberta III. (1364—1379) a Alberta V. († 1439.), 8 bavorských mincí stříbrných, tot. bratří Arnošta († 1438.) a Viléma († 1425) v Mnichově, pak Alberta († 1460) a haléř ingolštatský z XV. stol.; 2 mince stříbr. Jindřicha Bohatého pro Landshut (1393—1450); 1 haléř český a 1 míšenský z XV. věku, konečně 30 mincí stříb. typu různého; p. Bohdan Svoboda, přednosta stanice Popovic u Brodu Uh., 10 kusů různých mincí; p. Jan Husička z Rataj: polský peníz z doby Sigmunta I., jejž byl na poli vyoral; p. Jindřich Bašta z Olomouce: 1 minci z doby Rudolfa II.; stud. J. Venus: 2 mince měděné z roku 1816.; stud Boh. Matouš: starý půlkrejcar; stud. Fr. Stavinoha: papírovou dvojzlatku z r. 1813.

Obrazy a mapy darovali: Stud. J. Venus podobiznu muže ve starém kroji hanáckém a starý obrázek sv. Thekly, na žlutém hedbáví tištěný; stud. Aug. Zháněl: mapu okolí žateckého z r. 1796.

Knihy darovali: velesl. zemský výbor král. českého (přostřednictvím sl. c. k. okr. hejtmanství v Olomouci) VII. sv. „Archivu českého;“ veledůst. pan hr. Anat. d'Orsay předplatil pro knihovnu spolkovou Ottův Slovník naučný a daroval nákladné dílo „Naši ptáci“ (se 40 tabulkami barvotiskovými) od dra. Fr. Bayera, v Praze 1888. pak Völkerkunde od professora dra. Friedricha Patzelta Leipzig 1887; p. prof. J. M. Woldřich ve Vídni dar. své nové spisy: Diluviale europäisch-nordasiatische Säugethierfauna u. ihre Beziehungen zum Menschen. St. Petersburg 1887. a Diluviale Funde in den Prachover Felsen bei Jičín in Böhmen. Wien 1887.; p. dr. J. Wankel: Makovského Führer in das Höhlengebiet von Brünn; pan V. Prasek, gymn. řed. v Opavě dar. své dílo: Paměti Malenovic a Pohořelic, Vel. Meziříčí 1883. a Programm zum Volksfeste, welches zur Feier der Krönung Kaiser Ferdinand und Maria Anna von den böhm. Ständen veranstaltet wurde, Prag 1836; p. Spáčil, c. k. setník-auditor, dar. franc. Časopis illustr. „L'exposition universelle de Paris 1878“; Spanische Sprachlehre von P. Förster, Berlin 1880; das Buch Job, übersetzt u. erklärt von dr. H Zschokke. Wien 1875; p. Kl. Čermák, konservátor v Čáslavi, dar. své pojednání: „Eine neolithische Station in der südlichsten Ziegelei zu Čáslau. Berlin 1887“; p. J. Valášek, sous-chef stát. dráhy v Olomouci, dar. starou Postyllu nedělní i sváteční, vydanou od jednoty sv. Václava v Praze; p. Kliment, účetní; Handbuch des neuesten in Oesterreich geltenden Kirchenrechtes von Dr. J. A. Ginzel. Wien 1857; stud J. Venus: Řeči, epištoly a evangelia na všecky neděle a svátky. V Brně 1830; pak Květná kytka z vonného koření, tot. rozličné svatých a a Bohu milých lidí, vroucné a nábožné modlitby nejprvé v latinském jazyku sepsané, potom na českou řeč přeložené, nyní pak znovu s pobožným rozjímáním o Kristu pánu okrášlené a rozmnožené. Vytištěna v Holomouci u vdovy Joseffy Hernlovy, skrz Martina Karlecký faktora r. 1762; p. Čeněk Šandera, právník v Sobčicích (v Čechách): dr. Fričovy Geologické obrazy z pravěku země české; v

Praze 1874; a důst. p. Václav Ron. katecheta v Turnově: Diagram kruhový pro Moravu (mapa to roku církevního)

Všem ctěným dárcům vzdává výbor spolku muz. srdečné díky.

Členstvo vlast. muzejního spolku.

Výkaz XVI.

Pí. Vilemína z Beiersfeldu v Chrudimi, pí Anna Běhálkova, roz. šlech. Schürerova z Waldheimu v Chudenicích, p. Běhal Ant. v Něm. Brodě, sl. Beseda Moravská v Praze, sl. Beseda ve Znojmě, sl. Beseda Česká v Olomouci.

P. Červinka In. L., lesní příručí v Přerově, sl. Čten. pěv. spolek „Hanák“ ve Smržicích, sl. slov. čten. spolek ve Vyzovicích.

P. Doležel K., učitel ve Slatěnicích, p. Duška Josef, spisovatel v Josefově.

P. Eckert Adolf, řid. stř. hosp. školy v Chrudimi.

Sl. Fiedlerova Anna v Přerově, p. Franz Frant., správce v Chrlicích.

P. Gardavský Victor, c. k. oficiál voj. sboru zásob. v Praze, dp. Grmela Josef, farář v Krumsíně.

P. Henrich Jan, správce velkostatku ve Filipově u Čáslavi, p. Hulla Jan, ředitel cukrovaru v Litovli.

P. MUDr Indrák Jan, kn. arcib. lékař v Kroměříži.

P. Knapp Max ve Vyzovicích, p. Knies J., učitel v Blansku, dp. Kolísek Fr., vikář na dómě v Brně, p Kommers Aug., c. k. profesor ve Znojmě; p, Kotek Jos., nadučitel v Záhorovicích, sl. Křenkova Frant. ve Frenštátě, p. Křepinský J., c. k. professor v Něm. Brodě, sl. Kubíčkova Cecilie, učitelka v Klenovicích, p. Kučera Jan, učitel v Rudimově, dp. Kukla Jan, katecheta a prof. v Pelhřimově, p. Kvapil Jan, starosta v Lutíně.

Dp. Loníček Karel, kooperator v Sukdole.

Sl. uměl. průmysl. Museum obchodní a živnost. komory v Praze.

P. Nekuta Jan v Něm. Brodě, p. Novák J., c. k. účetní oficiál v Čáslavi, dp. Novák Filip, kooperator ve Velké u Strážnice.

P. Perka Pavel, učitel ve Frenštátě, p. JUDr. Pippich Karel, zem. advokát ve Chrudimi, dp. Pospíšil Filip, kooperator v Zubří.

P. Schier Jiří, učitel a redaktor časop. „Národ a škola“ ve Vel. Meziříčí, p. Stolta, učitel v Prostějově, p. Slovák Fr. E., řid. mor. akc. knihtiskárny v Brně, sl. Svobodova Anna, učitelka v Ořechově u Brna, p. Svoboda Jan, obchodník v Konici, p. MUDr. Svoboda Vinc., plukovní lékař v Hodoníně.

Dp. Škaruda Dominik, duchovní správce na Mírově, p. Škorpil Herman, gymn. prof. ve Srědci v Bulharsku, dp. Šochar J., katecheta ve Hlinsku, p. Štura Fr. v Blansku.

P. Tiray J., učitel při c. k. českém paedag. učit. v Brně.

Sl. učitelský spolek olomucký, sl. učitelský spolek šumbersko-zábřežský.

P. Fr. Wania, gymn. prof v Šumberku, p. Valouch Jan, správce v školy Kobericích, p. Vyhnánek Michal v Příboře

P. Zeman Martin, varhaník ve Velké u Strážnice.

Uroz. pí. Emma hraběnka ze Žerotínů

Dary peněžité.

Vys. c. k. ministerstvo vyučování uznávajíc zdárnou činnosť muzea našeho v oboru průmyslu uměleckého udělilo subvenci 300 zl. pro rok 1887., vys. zemský sněm moravský subvenci pro r. 1888. 200 zl, sl. občanská záložna v Přerově 20 zl., sl. roln. záložna v Dolanech 5 zl, sl. občanská záložna v Kyjově 5 zl, sl. občanská záložna v Plumlově 5 zl., sl. roln. občanská záložna v Konici 4 zl., pí. Běhálková Anna roz. šlech. Schürerova z Waldheimu 1 zl., p. Beníšek Josef, c. k. professor v Prostějově 1 zl., p. Bernau B., účetní cukrovaru v Plaňanech v Čechách 1 zl., vp. dr. Egon Brém, probošt na Sv. Kopečku u Olomouce 1 zl., p. Harna J., kn. arcib. dvorní lékárník v Kroměříži 1 zl., p. JUDr. Hodáč Fr., advokát v Brně 1 zl., pí Jiříčkova Amalie, choť redaktora „Našince“ v Olomouci 1 zl., dp. P. Kolář Leop., farář v Zábrdovicích 1 zl., dp. P. Lužný Josef, farář v Prusinovicích 1 zl., p. dr. Peter Jan, advokát v Místku 1 zl, p. Šandera Čeněk, právník v Sobčicích 1 zl., p Skopalík Frant, poslanec a starosta v Záhlinicích 1 zl., dp. Sláma Kajetán, děkan v Přerově 1 zl, dp. Sloboda Daniel, evang. farář v Rusavě 1 zl., p. Stejskal Fr. měšťan v Olomouci 1 zl., pí Stiche Augusta v Židlochovicích 1 zl, p. Wiedemann A. v Tovačově 1 zl, dp. P. Vodička Vojtěch, farář v Uh. Hradišti 1 zl., p. Zapletal Karel, zemský poslanec v Radyanicích 1 zl., sl. roln. záložna v Čechovicích 1 zl., dp. Michálek Alois, administrator ve Zvoli 50 kr., dp. Jeřmínek Frant, farář v Plesné 20 kr.

Všem ct. dárcům vzdává výbor muzejní srdečné díky.

Listárna. Tímto číslem počíná se V. ročník (1888.) časopisu vlasten. muz. spolku v Olomouci, jenž vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince, a zasýlá se jen členům vlasten. muz. spolku olom. jako potvrzení za zaslaný příspěvek členský obnášející ročně 1 zl. Kdo tedy pro r. 1888. příspěvku členského doposud nezaslal, prosíme, aby tak co nejdříve učinil, nemá-li v zasílání jemu časopisu nastati přestávka. Jestli by některé číslo některého člena spolkového nedošlo, nechť to laskavě oznámí a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časopisu vlasten. muz. spolku v Olomouci, Blažejské nám., čís. 5. — Přihlášky nových členův a tudíž i příspěvky, dary peněžité jakož i předplatné na nár. ornamenty slovanské (1 zl.) přijímá od nynějška pokladník spolkový, p. Fr. Tomíček, majitel domu a emer. lékarník v Olomouci, Dolní nám., č. 24. Pp. členové se snažně žádají, aby udali dopodrobna adresy své (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále aby laskavě vždy udali, za jakým účelem ten který obnos posílají, zdali jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar, či konečně jako předplatné na slov. ornamenty; jinak nebude lze uvarovati se četným nedorozuměním. — Veškeré dary pro muzejní sbírky archaeologické, též mince a knihy přijímá p. MUDr. Jindř. Wankel, c. k. konservátor v Olomouci, Blažejské náměstí, čís. 5.; dary pro sbírky přírodnické přijímá vdp. děkan Rud. Kašpar, tamtéž; dary pro sbírky výšivek a pro sbírky ethnografické přijímá pí. Vlasta Havelková, tamtéž. Veškeré dopisy, správy muzea se týkající, zasílány buďtež pod adressou: Vlasten. muzejní spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající, jakož i veškeré literární příspěvky pro tento časopis zasílány buďtež nyn. redaktorovi V. Houdkovi, c. k. okr. komisaři ve Vídni, I., Schillerplatz 4. — Kdo by nějakou nesprávnosť ve výkazích darův a členů pozoroval, nechť to taktéž redakci laskavě oznámí.

Stran slov. ornamentů, jež vlast. spolek muz. v Olomouci nákladem svým vydá, oznamujeme, že dílo toto nebude vycházeti v sešitech tomuto časopisu přiložených, jak to v 16. č. toh. časopisu oznámeno bylo, nýbrž že vydáno bude v jediném svazku ku konci r. 1888. a zašle se o sobě všem těm pp. členům, kteří obnos 1 zl. na dílo toto zaslali, resp. zašlou. Zároveň prosíme za příležitosti svátků velikonočních všechny příznivce spolku muzejního, aby neopomenuli zasílati do sbírek vlasten. muzea našeho malovaná vajíčka velikonoční (kraslice).

Tomuto číslu připojena je příloha obsahující provolání ku sbírkám na zakoupení vlastního domu muzejního. Poroučejíce provolání to účinné přízni ct. pp. členů, prosíme o jeho laskavé rozšiřování v kruzích co nejširších. Došlé dary na zakoupení a zařízení muzejního domu budou také v tomto časopise uveřejňovány.

Nově přistouplé pp. členy, kteří nemají ročníku IV. tohoto časopisu, upozorňujeme, že máme ještě zásobu zvláštních otisků „Provolání“ uveřejněného ve XIII. čísle tohoto časopisu, a že jsme ochotni, provolání to na požádání zdarma zaslati. Provolání to obsahuje otázky archaeologické, ethnografické a topografické. Upozorňujeme pak opětně, že netřeba snad odpovídati ku otázkám všem v provolání uvedeným. — P. J. M. v S. Že provolání v čís. 13. tohoto časopisu uveřejněné při dobré vůli je dobrým vodítkem pro badání vlastivědná, o tom podává důkaz dopis z „Bošácké doliny“ v tomto čísle uveřejněný.

Chyba tisku: Na str. 21. toh. čís., ř. 21. zdola čti hony místo hory.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: V. Houdek: Hradisko Hostýnské. (Se 2 obr.). — Vlasta Havelková: O starobylosti národního vyšívání moravského. (S obr. tab.). — Eduard Peck: Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského. — Karel Jaroslav Maška: Příspěvky ku poznání praměku moravského Slovenska. (S obr. tab.). — Jos. Zahradník: Ornithologické poznámky z okolí Kroměřížského. — Jaroslav Palliardi: O prorvtaných nástrojech kamenných na Znojemsku nalezených. (S 10 obr.). — Dopisy: Z Bošácké doliny pod Lopeníkem na Slovensku od sen. J. L. Holubyho. (S obr. tab.). — Ze Súchova od M. Bény. — Drobné zprávy: B.: O starých chorálech. — Jan Šrámek: Krčmanská pověst o sv. Cyrillu a Methoději — J. Tiray: Nález mincí v Březce u Vel. Byteše. — Vlasta Havelková: Výstava národního vyšívání v Brně. — J. K.: Drobnosti zoologické. — Oprava. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Provolání.

Motto: Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Plinius, epist. III. p. 7.
Poněvadž nám odepřeno jest dlouho žíti, zůstavme něco, čím bychom potomstvu dokázali, že jsme žili.

Jsa věrným a národu svého milovným synem nemohl nezapomenutelný a žalně oplakávaný professor Havelka zůstaviti národu svému milému odkazu krásnějšího, nežli vlastenecké muzeum, jež v Olomouci byl založil.

Podle vznešené ideje jeho však nemělo muzeum toto, jako přemnoho jiných, býti pouze sbírkou zajímavých předmětů, na nichž navštěvovatel oko své sice po nějakou chvíli se zálibou upoutá, ale je brzy s chladným srdcem, nebyv poučen, opouští: nikoli, muzeum toto státi se mělo školou, mělo býti ústavem, jenž by nás poučoval o rozvoji národa; a tím se skutečně též stalo. Všechny zajímavé nálezy a předměty, jež v něm nejvíce z naší milé Moravěnky sebrány jsou, ať do oboru anthropologického, archaeologického, ať do oboru ethnografického nebo přírodovědeckého spadají, a jež z větší části lid náš sám v něm byl nashromáždil, staly se zajisté v pravém slova smyslu vzdělavateli národa.

Co muzeum naše za krátkou dobu trvání svého ve příčině této vykonalo, každý pochopí a uzná, sledoval-li pozorně důkladná a přece všem srozumitelná pojednání, jež v našem časopise muzejním uveřejněna byla. Poučiť se z něho o pravdách, o nichž dříve ani tušení neměl: že ornamentika naše, jejíž ráz tak malebně jest vyjádřen na vajíčkách velikonočních, vyskytuje se tolikéž ve vyšívání národním, ba že ji sledovati lze až do časů praehistorických, ježto na popelnicích a starých bronzech se objevuje. A tato souvislosť jest důkazem že národ náš honositi se může takovou starobylostí své ornamentiky, měřítka to rozvoje kulturního, jako sotva který jiný; což svědectví vydává výmluvné, že národ náš už za té doby, kterouž světlo dějin ještě neozářilo, národem byl vysoce vzdělaným a slavným!

V nálezích palaeontologických a sbírkách přírodních objevuje se nám zase jasný obraz všech změn, převratův a katastrof, jež zažila naše milá Morava od prvého ztuhnutí kůry zemské po všechny doby útvarů geologických, ještě dlouho před tím, než člověk na zemi se objevil; dále co se událo za všeobecného utváření a přerodu planety naší; ostatní sbírky přírodovědecké ukazují nám konečně krásnou, požehnanou, obyvatele své oblažující částku zeměkoule, Moravu totiž, jakou byla a jakou nyní jest.

Není-liž tedy muzeum naše uskutečněním ideje vznešené? Není-li nejkrásnějším odkazem Havelkovým národu milenému? A může-li býti pravého přítele lidu a domoviny, jenž by neuznával a se stranil povinnosti a úlohy svaté, aby tento drahý odkaz, tento národní ústav vzdělávací zachoval, opatroval a dle sil podporoval?

Povinnost tato, úkol tento naléhá víc a více na nás. Síně, v nichž muzeum dosud umístěno jest, dnes již nepostačují, a nelze v nich uschovati, urovnati a rozestaviti předmětů, jež denně hojně docházejí, a nezbývá mnohdy, než aby pohromadě smíchány, ba i v bednách nedotknuty zůstaly. Nesnáze největší by nám však nastaly, kdybychom z těchto místností vystěhovati se musili a neměli – postrádajíce přístřeší vlastního – kam se uchýliti. Věru, pak velmi by bylo ohroženo bytí a trvání muzea našeho!

Proto nezbývá nám nic jiného, než o to pečovati, abychom co nejdříve vlastní dům měli, což není nikterak úkolem snadným, ano se nám potřebných prostředků hmotných nedostává: nicméně skutkem státi se může snaha naše, bije-li v nitru každého syna vlasti naší též vlastenecké, obětavé srdce.

Této lásky vlastenecké, této obětavosti dovoláváme se dnes na svých milých bratřích a přátelích, popředně na ctěných členech vlasteneckého muzea olomuckého, a prosíme o výdatnou podporu v podniku našem vlasteneckém. Kdo snadno tak učiniti může, uštědřiž podporu větší; kdo málo má, dejž málo, avšak rád; neboť i dárek nejmenší bude vděčně přijat; a kdo sám nemůžeš poskytnouti ničeho, snaž se aspoň, abys mezi známými získal přátel a dobrodinců pro vlastenecký podnik náš.

Viribus unitis, spojenými silami zdaří se dílo veliké!

Oběť tato bude přinesena nikoli pro blouznivý nějaký podnik, nýbrž pro ústav trvalý, jenž nyní již „chloubou národu našeho“ jest, chloubou ještě větší však státi se má.

Chutě se tudíž dejme do díla vznešeného, věrni jsouce heslu předeslanému:

„Poněvadž nám odepřeno jest, dlouho žíti, tož zůstavme něco, čím bychom potomstvu dokázali, že jsme žili!“

Příspěvky peněžní laskavě uštědřené račte zasílati pokladníku spolkovému, panu Františku Tomíčkovi, majiteli domu v Olomouci (roh kapucínské ulice).

Všeliké dary budeme uveřejňovati v časopisech, což zároveň za stvrzenku platiti bude; větší příspěvky na požádání zvláště potvrdíme.

V Olomouci, dne 31. března 1888.

Výbor vlasteneckého spolku muzejního:

Anatole hrabě d'Orsay,
sídelní kanovník, předseda.

J. U. Dr. J. Hynek,
advokát, místopředseda.

Frant. Tomíček,
majitel domu, pokladník.

Rudolf Kašpar,
děkan, kustos.

M. U. Dr. Jindřich Wankel,
c. k. konservátor, kustos.

J U. Dr. Julius Ambros,
advokát.

Eduard Bufka,
účetní

P. Mauric Kráčmer,
kooperator u sv. Michala.

Josef Kramář,
majitel knihtiskárny.

Rudolf Kreutz,
gymnasialní professor.

J. U. Dr. Frant. Matyáš,
c. k. náměstek státn. návladnictví.

František Slaměník,
ředitel měšťan. škol v Přerově.

P. Josef Vyvlečka,
katecheta gymnasialní.

Otto Wondreys,
c. k. náměstek státn. návladnictví.

P. Ignát Wurm,
konsist. rada, říšský a zemský poslanec.

Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Administrace na Blažejském nám č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 18. Vydáno v červnu r. 1888.

Předhistorické památky města Znojma.

Píše **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

Západní část návrší, na kterém se staroslavné královské město Znojmo rozkládá, vybíhá v ostroh, pod nímž na straně jihozápadní řeka Dyje, na straně západní pak říčka Hranice teče, tuto do Dyje se vlévající. Se tří stran, totiž severní, západní a jižní jest ostroh tento srázy skalnatými a nesnadno přístupnými od přírody opevněn, a souvisí toliko na straně východní s ostatní částí výšiny, kterou nynější město Znojmo zaujímá.

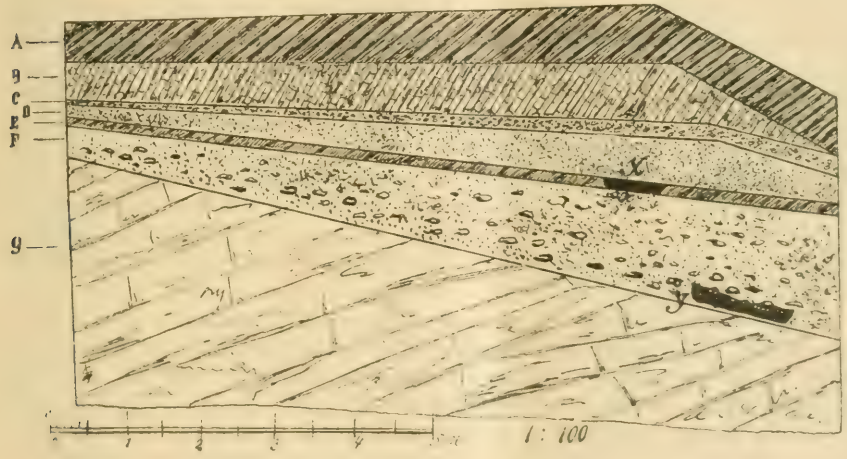

Průřez vrstev na hradisku Znojemském.*)

Nežli se obrátíme k vypsání oněch nálezů, které jsem na tomto ostrohu učinil, nebude od místa předeslati stručnou zprávu o nálezech z doby předhistorické, které byly při stavbě dráhy železné a při kopání základů ku přístavkům městského pivovaru na světlo vyneseny.

Již r. 1868. objeveny při zakládání dráhy ze Znojma k Jihlavě vedoucí a při současném upravování polní cesty k poli, rolnické škole ve Znojmě patřivšímu, dvě jámy naplněné uhlím, střepinami a několika korály z látky vápenaté, o kterémžto nálezu však nic bližšího není zaznamenáno. —

*) Výkresy k tomuto článku zhotovil p. Jan Stránský, řídící učitel mateřské školy ve Znojmě.

Později opět r. 1870. byly objeveny nedaleko nádraží znojemského, v místech, kde se nyní místnosť ku vytápění parostrojů nalézá, žárové hroby s popelnicemi a rozmanitými milodary, jichž obsah jest částečně ve Františkově muzeu v Brně uložen. Pokud ze zprávy, o nálezu tom v časopisu „Mittheilungen der k. k. mähr. schles. Gesellschaft für Ackerbau-, Natur- und Landeskunde“ r. 1872. uveřejněné vyrozuměti lze, náležely hroby tyto ku hrobům žárovým, to jest takovým, v nichž spálené ostatky lidské ukládány byly. Hroby tyto byly $5\frac{1}{2}'$ hluboké, uprostřed $4'$ a vespod $7'$ široké. Spálená těla byla v nich uložena v popelnicích, s nimiž různé drobnější, částečně též uchy opatřené hrnečky a mísky, vesměs neornamentované, a rozmanité jiné milodary byly zakopány. Z milodarů těchto, kteréž v muzeu Františkovu v Brně uloženy jsou, uvádím zejména následující význačné kusy a sice: dva bronzové závitkovité náramky, každý o čtyřech závitcích, dva náramky na způsob hadů stočené, dvě bronzová spínadla v podobě ptáčků asi $1''$ vysokých, šest článků nějaké stříbrné ozdoby, z nichž čtyry podobu obdélníků asi jeden palec dlouhých a dva jiné podobu vkusně ozdobených, na rozích kovovými perličkami opatřených čtyrhranných hrotů od kopí mají. Ze článků těchto jest jeden na celém povrchu, ostatní pak toliko na hranách pozlaceny. Dále byly zde nalezeny: drobná bronzová přaska, úplná síť bronzového obručí z nádoby dřevěné, druhdy bronzovými hřebíčky okrášlené, několik korálů ze skla, přesleny z kamene a z hlíny zhotovené a dílem též malované, zlomky ozdobného hřebene koštěného, koštěná jehlice, kus silného parohu jeleního, dvě eliptické přasky železné atd. Přihlédneme-li blíže k milodarům uvedeným, shledáme, že se předměty tyto mnohým vzhledem shodují s obsahem hrobů kosterních u Vinařic v Čechách objevených.*) Tyto hroby vinařické kladou se do tzv. doby Merovejců (r. 448.—752.), hroby znojemské dlužno však považovati za starší, a to netoliko proto, že jsou to hroby žárové, nýbrž i vzhledem na nádoby v nich nalezené, kteréžto jsou rázu staršího než nádoby hrobů vinařických. —

Další nález stal se ve Znojmě v letech sedmdesátých při kopání základů ku přístavkům vedle pivovarské pivnice stavěným. Nálezu tomu nebyla na škodu vědy pražádná pozornosť věnována, a všechny věci zde nalezené přišly na zmar. Od některých dělníků, kteří svého času při kopání dotčeném zaměstnáni byli, vyzvěděl jsem pouze, že vykopány hliněné nádoby, mnoho kostí a rozmanité jiné předměty podivuhodné, mezi nimi prý též zlatý drát. Místo, kde nález tento byl učiněn, je v pravém slova smyslu půdou historickou a velepamátnou, neboť celá prostora, kterou nynější pivovarská zahrada, pivovar, pivnice, ostatní vedlejší stavby pivovarské a nynější tzv. hradní kasárna zaujímají, bylo zastaveno druhdy knížecím hradem znojemským. Jakožto nejstarší pomník stavitelský ze slavných dob oněch zachovala se nám starožitná, z otesaných, neomítaných kvádrů v byzantském slohu vystavená okrouhlá kaple s apsidou, kteráž k nejstarším památkám umění stavitelského na Moravě náleží, vystavěna byvši asi na počátku století XII.

*) Ve hrobech vinařických vyskytla se rovněž stříbrná sponka v podobě ptáka, jiné ozdoby stříbrné a pozlacené, eliptická přaska železná, koštěný hřeben, skleněné korálky, modře obarvený korálek kamenný, a rozmanité přesleny hliněné. (Památky arch. a místop., díl XI., čís. 1.).

Památné okolí kaple této, jíž se nyní „Heidentempel“, t. j. „pohanský chrám“ přezdívá, stalo se důležito nálezem z doby předhistorické, který jsem zde r. 1882. učinil. Když totiž v únoru r. 1882. na ploše p. č. 84. jihovýchodně od uvedené kaple se rozkládající, majitel pivovaru p. R. Moural nové sklepy a nadsklepí upravovati počal, podařilo se mi zjistiti a dílem též prozkoumati různé kulturní vrstvy z doby předhistorické, kteréž mnoho předmětů starožitných obsahovaly. Tehdy přišli dělníci při práci zaměstnaní nejdříve na návozy s rozmanitými starožitnostmi z dob novějších, a později též na vrstvy popelnaté, z nichž mnoho kostí zvířecích, střepin z nádob a jiných předmětů z doby předhistorické na světlo vyneseno bylo.

Dle připojeného nákresu (na str. 53.) znázorňujícího průřez odkrytých vrstev rozeznáváme na našem nálezišti šestero vrstev, z nichž vrstvy *A* 50—80 cm. a *B* až přes 65 cm. mocná, z novověkých návozů utvořeny jsou a pouze polévané střepiny z nádob a rozmanité jiné předměty z dob historických chovaly, kdežto vrstva *C* až přes 30 cm. mocná, ač také k novověkým návozům patří, následkem částečného smísení s následující vrstvou *D* vedle předmětů z dob historických, také některé střepiny starší obsahovala.

Vrstva *D* byla 20—65 cm. vysoká, a skládala se z popele, ve kterém se mnoho kostí zvířecích, četné střepiny z nádob a jiné předměty z doby předhistorické nalézaly. Střepiny z vrstvy této dobyté náleží bezuchým hrncům, baňkám a miskám, ze hrubé, křemenitým pískem a někdy též slídou promíchané hlíny aneb z látky sestávající z tuhy, hlíny a písku na kruhu hrnčírském zhotoveným a většinou dobře vypáleným, tak že některé střepiny až barvu cihlovou mají. Při některých střepinách shledáváme, že jádro z tuhovité látky se skládá, kdežto povrch na straně vnější hnědým neb do ruda vypáleným tenkým nátěrem z jemné hlíny jest opatřen. Tloušťka střepin jest rozmanita, od 0·6 cm. do 2·1 cm.; okraje nádob jsou buď rovny neb více i méně ven vyvaleny, při jedné nádobě pak je okraj dokonce do vnitř zahnutý.

Poněkud celistvá nádoba nalezena zde toliko jedna (tab. I., č. 1. na str. 57.). Tato má tvar neforemně ulepeného sploštělého válce a jest z hlíny tuhou promíchané urobena. Pokud z ostatních střepů seznati lze, byly některé bezuché hrnce a baňky pod krajem staženy, načež šířila se nádoba v baňaté nebo souměrně sbíhající tělo, které se pozvolna súžovalo až ke dnu vždy poměrně velikému. Zmínky hodny jsou zvláště obrovské hrnce při okraji v průměru až přes 23 cm. měřící, které se za přenosné spižírny nebo za nádržky na vodu považují.

Většina střepů nalezených byla vkusně okrášlena ozdobami, zpravidla na vnější straně nádoby buď pod okrajem, buď uprostřed nebo na celém povrchu nádoby a výminečně též na vnitřní straně vyvaleného okraje umístěnými; ornamenty tyto shodují se s oněmi, které se obyčejně na hradištích mladšího rázu vyskytují. Mezi nimi převládají vlnité čáry (tab. I., č. 2., 6. a 11.), jednotlivě nebo v pásmech ze dvou až z osmi vln složených kolem nádoby vedené, při čemž připomenouti sluší, že jednotlivé vlny slabě nebo silně vydmuty, více neb méně zaokrouhleny a někdy též vlčím zubům podobny jsou, a nezřídka nedbalé provedení jeví. Některé nádoby byly ozdobeny několika z vlnitých čar složenými pasy, a sice nezřídka tím způsobem, že vlny dvou vedle sebe běžících pásů proti sobě jsou postaveny.

Jiný rovněž zhusta se vyskytující ornament, který buď o sobě nebo ve spojení s ornamentem vlnitým se vyskytuje, jest ornament kruhů pásmových (tab. I. č. 6.—8.), který v podobě mělkých nebo hlubších, úzkých neb širších jednotlivých i mnohonásobných rýh kolem nádoby se vinul, a v nejednom případě buď celou zevnější stranu nádoby, buď toliko hořejší část její pokrýval. Způsob ten, že nádoba byla na celém povrchu stejnými ozdobami pokryta, shledáváme též na některých střepinách, které řadami čtyrhranných bodů, nástrojem nějakým vytlačených na celém povrchu jsou posety. (Tab. I. č. 9.)

Kromě těchto ozdob vyskytují se na mnohých střepinách buď o sobě nebo v rozmanitých kombinacích s ostatními uvedenými ornamenty ozdoby po nádobách kolem do kola vedené, sestávající buď z jednoduchých šikmých vroubků, buď z tečkovaných aneb rýhovaných šikmých řádků, zubatými nástroji nějakými vyvedené. (Tab. I. č. 10. a 12.) Ozdoby tyto běží nezřídka ve dvou neb více řadách pod sebou, a bývají pak na způsob jehličnatých větviček sestaveny. (Tab. I. č. 12.)

Všechny tyto ještě před utuhnutím látky do nádoby vtlačené ozdoby bývají zpravidla umístěny na hladkých stěnách zevnějších a na okrajích nádob, sloužily však někdy též za okrasu nižších nebo širších vyvýšených pasů, na povrchu některých větších nádob vymodelovaných a na způsob obručí do kola vedených. (Tab. I. č. 12.) Kromě tohoto ornamentu vyvýšených pasů vyskytuje se zde plastická ornamentika pouze v podobě karakteristických polovypouklých znaků, na zevnější straně dna umístěných, kteréž jsou v nálezu našem zlomkem nějakého mřížoví, čtvercem, v jehož středu rovnoramenný kříž se nalézá (tab. I. č. 13.) a konečně známým, různými přídavky znetvořeným lomeným křížem, tak zvaným křížem sekáčovým (tab. I. č. 14.) zastoupeny. Konečně jest nám připomenouti, že na jedné střepině z baňaté nádoby, širokými a hustými okružnými rýhami ozdobené, pod vyvaleným okrajem jest vyvrtán otvor jako hrách veliký, kterým provlekána bezpochyby tkanice ku zavěšení nádoby. (Tab. I č. 8.)

Z ostatních ve vrstvě *D* nalezených předmětů jmenujeme řadu přeslenů rozmanitostí tvarů vynikajících. Některé z nich jsou ploché, z tuhovitých střepin vykroužené a uprostřed provrtané kotouče (tab. I. č. 15. a 16.), mezi nimiž jest jeden po jedné straně souběžně rýhován. (Tab. I. č. 16.) Rýhy tyto dlužno považovati za zbytky kruhů pásmových, jimiž nádoba, ze kteréž byl střep dotyčný ku zhotovení přeslenu upotřeben, na povrchu okrášlena byla. Okrouhlé přesleny tyto mají v průměru 2·—5·7 cm. a koncentrické otvory jejich jsou 0·7 —1·1 cm. široké. Ostatní přesleny zhotoveny jsou z hlíny buď čisté a dobře plavené, nebo hrubší a slídou stříknuté, všechny pak jsou dobře vypáleny. Z přeslenů těchto uvádíme: přeslen téměř kulovitý s otvorem 1·1 cm. širokým (tab. I. č. 17.), jiný mající tvar nízkého válce, na jehož základnách nahoře i dole nízké komolé kužely sedí. Otvor jeho má šířku 0·7 cm. (Tab. I. č. 18.)

Zvláště pozoruhodným jest hliněný nástroj ku vytahování nízkých vyvýšených pasů na nádobách upotřebovaný. (Tab. I. č. 19.) Neobyčejný předmět tento sestává z vejčité plochy, kteráž jest na hladké straně spodní žlábkem 0·7 cm. širokým a 0·3 cm. hlubokým opatřena, a nahoře v krátké, kolmé, hrubě z hlíny ulepené držadlo přechází, na němž otisky prstů dobře jsou znatelny.

Z kostěných předmětů patří do vrstvy popisované nástroj dlátu podobný, 10·8 cm. dlouhý a při ostří 2·3 cm. široký a na místě ostří klínovitě vykrojeným 3 mm. širokým žlábkem opatřený. Na hořejším

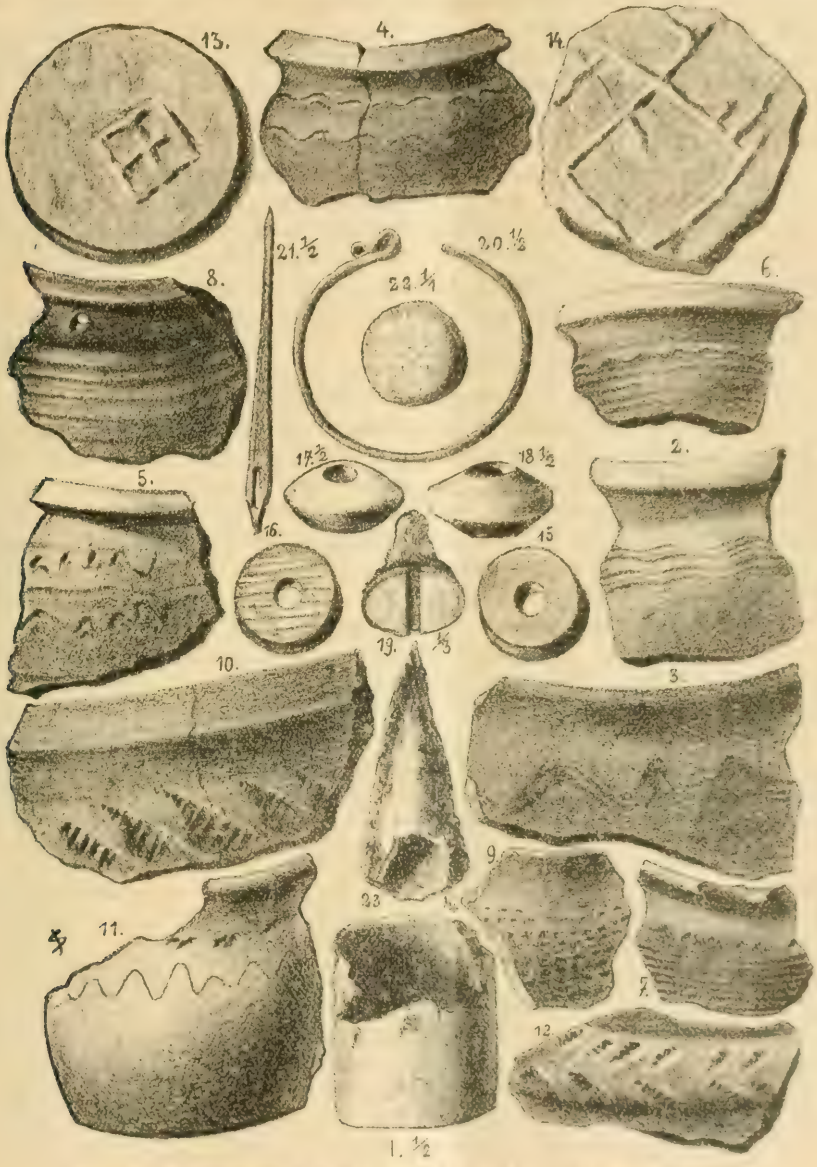

Tab. I. Vykopaniny v mladší vrstvě předhistorické u „pohanského chrámu“ ve Znojmě nalezené.

užším konci jeho umístěny jsou po obou stranách zářezy, bezpochyby za tím účelem, aby nástroj pohodlně do násady zasazen býti mohl. Účel

nástroje toho jest pochybným, domnívám se však, že jím snad vytlačovány byly rovnoběžné čáry do řemenů, jak to dosud zvykem bývá.

Dále tu nalezena koštěná krychlová kostka hrací, na jejíž šesti plochách oka od 1 do 6 v podobě drobných kruhů s ústředními body jsou vyznačena. Kostka tato podobá se krychlovým tvarem a počtem ok užívaným dosud kostkám hracím, shoduje se však s podlouhlými kostkami, na hradišti stradonickém nalezenými v tom vzhledě, že také na těchto kostkách byla oka pomocí drobných kroužků s ústředními body vyznačena.*)

Zvláště význačny jsou dva otevřené náramky bronzové, zhotovené ze silného 2·5 mm. až 3 mm. tlustého drátu, který jest na jednom konci hladký, na druhém pak na plocho rozklepán a do ∾ zatočen. Náramky tyto mají v průměru 6 cm., a na jednom z nich shledáváme patrné stopy postříbření. (Tab. I. č. 20.) Kromě toho nalezeny ještě plochá, pěkně patinovaná spěžová jehla 8·2 cm. dlouhá (tab. I. č. 21.) a kulatý dutý svršek knoflíku, linearním ornamentem vkusně ozdobený a na celém povrchu lesklou zelenou patinou potažený. (Tab. I. č. 22.) Jehla i svršek knoflíku jsou zhotoveny ze spěže zlatožluté.

Z četných předmětů železných, které se po většině pouze v nepatrných, rzí silně strávených úlomcích zachovaly, buďtež uvedeny četná želízka nožů kratších i delších, vesměs řapy opatřených, dláto obvyklé formy, tři menší kroužky, polovice široké ostruhy s jehlancovitým bodcem, trojhranný hrot od kopí 14·5 cm. dlouhý, dole 6 cm. široký a dutinou opatřený (tab. I. č. 23.), jehlancovitý hrot šípu bez tulejky s bodcem ku zapuštění do dřevce, čtyrhranná podlouhlá přaska 5 cm. dlouhá s jazýčkem dosti zachovalým, úlomky podkov atd.

Na popsanou vrstvu *D*, kteráž, jak uvedeno bylo, starožitnosti z mladší doby předhistorické obsahovala, následoval úzký, jen 7 cm. vysoký pruh hlíny *E*, kterýž rozpadlým uhlím na černo zbarven, v místech na průřezu (str. 53.) písmenem *x* označených šedožlutým proužkem spálené hlíny prostoupen, a od vrstvy *D*, jakož i od následující vrstvy *F* ostře ohraničen byl. V prokopané části pruhu tohoto nebylo učiněno žádných nálezů.

Následující vrstva *F* byla 1 m. až 1·65 m. vysoká, přiléhala na skalnatý podklad *G*, a sestávala z černé, popelem a uhlím zmrvené země, kteráž byla kostmi zvířecími, střepinami z nádob a rozmanitými, buď celými buď porouchanými předměty promíchána.

Na spodu vrstvy této nedaleko skalnatého podkladu nalézala se na mnohých místech ohniska hnízdům podobná, kteráž hromady uhlí, do ruda vypálenou hlínu, opálené střepiny z nádob, kosti zvířecí a ohořelé parohy jelení obsahovala. Jedno z ohnisek těchto vyznačeno jest na našem nákresu průřezu vrstev písmenem *y*, a bylo 1·25 m. dlouhé a 0·38 m. vysoké. (Pokračování.)

*) Původ popsaného, dlátu podobného nástroje koštěného, jakož i uvedené kostky jest pochybným, poněvadž jest nejisto, zdaliž byly předměty tyto ve vrstvě C nebo ve vrstvě D nalezeny.

Církev sv. Havla ve Skvrňově na Sázavsku.

(Několik slov na vysvětlenou.)

Napsal **H. Krch**, prof. v Přerově.

Velectěné redakci „Methoda“, časopisu to křesťanské akademie pražské, jsem ze srdce povděčen za soustavné sbírání látky k dějinám výtvarného umění v zemích Svatováclavské koruny jakož i za nejpřednější její zření k naší proslulé Sázavě, která byla skvělým ohniskem naší křesťansko-slovanské osvěty a našeho řecko-slovanského umění za jedenáctého století; avšak neméně jsem povděčen též p. prof. J. Branišovi za objevení vzácné památky stavitelské, jejížto popis a vyobrazení podal veřejnosti s názvem „Románský kostel ve Škvrňově u Uhlířských Janovic“ v 2. čísle letošího „Methoda“.

Ačkoliv jest tato česká svatyně nevelika, prostička, zovu ji přece nálezem vzácným jednak pro její starobylost patrně velikou, jednak proto, že nám ukazuje, jak důležito i nezbytno vyšetřovati prve též původní rituelní ráz svatyně, t. j. pro jaký církevní obřad byla vlastně vystavěna, než-li platně rozhodneme o slohu i času jejího založení. Zvláště pak toto prozkoumání jest požadavkem naléhavým při takových starých budovách církevních, na kterých jsou zřejmy neb jinak zjištěny proměny nebo přístavky pozdější, poněvadž víme, že v zemích Svatováclavských čili někdejší Veliké Moravy panovaly dva církevní obřady, napřed řecko-slovanský, potom latinský, a každý z nich má své zvláštnosti, které vyjadřoval nebo vyjadřuje i svým uměním, a že tam, kde se jeden usazoval ve svatyních ritu jiného odstraňoval z nich, co se mu příčilo, nebo měnil je podle zvláštních potřeb svých.

Takových adaptací či restaurací stalo se u nás zajisté velmi mnoho, když latinský obřad posléze u nás zvítězivší, zařizoval se ve starobylých církvích řeckoslovanských. Podobně událo se nepochybně i s církví (chrámem) sv. Havla ve Skvrňově. Ale přes některé takové pozdější změny, předsevzaté v ní jednak k vůli obřadu latinskému, jednak z příčin jiných, skvrňovská svatyňka zachovala si skoro úplné původní ráz, totiž sloh i zřejmé známky původního obřadu, jemužto byla zbudována. A sloh i obřad ten není jiný, nežli řecký či řeckoslovanský, což vysvítá z následujícího:

Svatyně skvrňovská byla založena, jak tvar půdorysu jejího (na str. 60.) dokazuje, pouze pro jediný oltář, který se v ní také až dosud nalézá: v tom se shoduje úplně s církví východní, která podnes pokládá jediný oltář ve svých svatyních za velmi podstatnou známku čistoty svého ritu. Proto také papež Pius IX. kázal odstraniti čtyry boční oltáře z chrámu sv. Athanasije v Římě jakožto neshodné s řeckým obřadem[1]). S tímto pravidlem církve východní snášela se též církev řeckoslovanská vůbec a řeckokatolická v Haliči od nejstarších dob až do Zikmunda III. švédského (1587 - 1632), za něhožto byly naoktrojovány řeckoslovanskému obřadu v Polsku i proti vůli papežů značné změny po způsobu latinském, zejména též stavění více oltářů.

Příčinou tohoto pravidla ve východní církvi není snad libůstka, nýbrž to, že všickni kněží, přisluhující na př. biskupovi, s ním současně též

[1]) Kaczala, Polityka Polaków względem Rusi. Lwów 1879, str. 225.

obětují a přijímají, konajíce s ním tudíž celou liturgiji právě tak, jako kdyby z nich každý sám jen byl u oltáře. Jediný oltář jí tedy dostačí. V západní církvi není ovšem tohoto pravidla, naopak jest tu potřebí více oltářů, poněvadž u jednoho oltáře nesmí se stejnou dobou sloužiti více mší svatých než jedna, a slouží-li se jich současně víc, musí se to díti u tolika oltářů, kolik kněží slouží; mimo to, je-li slavná mše s assistencí, smí jen sám celebrant obětovati a přijímati. Totě jedna shoda církve skvrňovské s obřadem východním nebo řeckoslovanským.

Na námitku, že i v některých našich kostelích latinských jest jen jeden oltář, nelze dáti, protože to jsou buď skrovné kapličky, kam by se více oltářův ani nehodilo pro nedostatečnost prostoru, nebo že i ony byly původně jen pro jediný oltář zakládány, stavěny, čehož i latinský obřad ponechal nebo musil, když se mu takové svatyně časem dostalo. [illegible] čel? či jsou jen hříčkou stavitelskou?

Takové tři výklenky v neprostranné apsidě za oltářem jsou nám příslušníkům latinského obřadu ovšem divny, nápadny, protože nemají v latinském kostele jistého účelu; ale tak není tomu v církvi (chrámu) řecké nebo řeckoslovanské: zde mají zvláštní účel! Pročež také setkáváme se s nimi v církevních stavbách byzanckých nebo řeckoslovanských. Na př. u sv. Marka v Benátkách má hlavní apsida tři výklenky, tedy apsidu podobnou skvrňovské. (Arci vedle hlavní apsidy jsou tam ještě dvě jiné, menší na jejích bocích.)

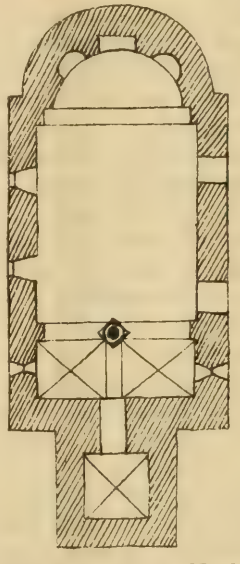

Půdorys církve sv. Havla ve Skvrňově na Sázavsku v Čechách.

Ale ještě nápadnějším, ano hlavním znakem původního řeckoslovanského ritu církve skvrňovské jsou ony tři výklenky prohloubené do polokruhové zdi oltářní apsidy, kteréžto zdi (patrně k vůli dotčeným výklenkům) naschvál dána jest hned při stavbě chrámu tloušťka mnohem značnější nežli zděm ostatním. Prostřední výklenek jest větší, pravoúhlý, kdežto oba poboční jsou téměř polokruhové. Že se jimi neveliká apsida poněkud prohloubila, netřeba ani podotýkati; rovněž je jisto, že naznačují s apsidou jaksi část byzancké stavby centrální: ale jaký mají účel? Jinde zase, jako v Poříčí (Parenzo) v Istrii, kathedrála a chrám sv. Nikodema v Athenách nebo chrám Bohorodičky (Theotokos) v Cařihradě, chrám v srbském Gradci a j. mají tři apsidy vedle sebe, prostřední arci větší obou pobočních, ale s nimi souvislou.[2]) Pročež dobře dí prof. Bautraxler o řeckých chrámech, že mají tři apsidy, které však ve Skvrňově vklenuty jsou do těla hlavní apsidy.

Účel pak těchto tří apsid čili výklenků jest tento: v levém výklenku za oltářem, který stojí uprostřed apsidy, maje nad sebou nebesa

[2]) Viz: Müllerův Názorný atlas k Riegrovu Slovníku naučnému 1865. — Programm des k. k. Ober-Gymnasiums der Benedictiner zu Seitenstetten, Linz 1878, s článkem: Beiträge zum Studium der christlichen Kunst von Prof. Gerard Bautraxler. — Prof. M. Waltrowits, Ὁ ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ. Mittheilungen über neue Forschungen auf d. Gebiete serb. Kirchenbaukunst, Wien 1878.

(nebo baldachyn), stojí stůl, někdy oltář přípravný (proskomidialní, prothesis), na kterém kněz koná přípravu (proskomidije) ku svaté oběti; v prostředním, obyčejně větším výklenku přímo za oltářem stojí skvostné křeslo pro biskupa nebo představeného chrámu a sedadla pro ostatní duchovenstvo, na která si sedají za čtení epištoly; ve výklenku na pravo od oltáře jest pak stůl sakristijní (mensa sacristiae), na kterém jsou uloženy posvátné nádoby, knihy a pod.

Lze-li potom neviděti tentýž účel oněch tří výklenků v apsidě svatyňky skvrňovské a nepřiřknouti jí rituelní ráz řeckoslovanský?

Dle tohoto rázu jakož i proto, že není ozdob ve svatyni, možno za to míti, že mezi apsidou a lodí byla původně obrazová stěna (ikonos'as).

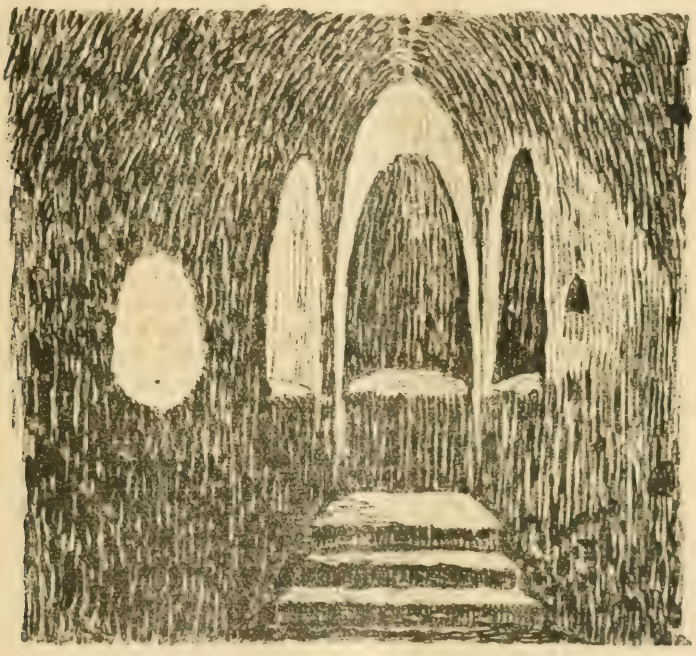

Pečera pod Bieberbachem v Dol. Rakousích.

na které byly soustředěny výtvary tehdejšího umění malířského po způsobu řeckoslovanském, zároveň jakožto významné okrasy chrámu Páně. Ikonostas s trojími vraty, totiž prostředními „carskými" pro kněze, menšími v pravo „ďakovskými" (diakonskými) a rovněž takovými v levo „palamarskými" pro kostelníky, odstraněna odtud nejspíše po odevzdání chrámu bohoslužbě latinské, která ikonostase nezná, a touže asi dobou byl odstraněn též epištolní výstupek (ambo, pulpit), samým p. zpravodajem v „Methodu" naznačený za případnější nežli později zřízená kazatelna.

V polatinění chrámu spadá zajisté neméně též přeložení vchodu, přístavba sakristie a sínce, s původní konstrukcí chrámu nesouhlasných. Vchod byl bezpochyby na straně západní proti oltáři a za ním pod západní emporou (kruchtou, kůrem) velmi vhodně umístěný sínec, určený jak známo pro katechumeny, snoubence, šestinedělky, kajícníky, pokládané

východní i řeckoslovanskou církví za nečisté, odkud je kněz po jistých obřadech uváděl do chrámu, od sínce zvláštními vraty odděleného. Vrata tato nalezala se v mezerách mezi hlavními zdmi a byzanckým sloupem nesoucím emporu západní.

Varhan ani východní ani řeckoslovanská církev nemá, protože se liturgie jenom zpívá a zpěváci mají vykázané místo v tak zvaném nižším sboru před oltářem. Z té příčiny sloužila západní empora jakož i obě pobočné empory v lodi nejspíše za shromaždiště pohlaví ženského, jako gynaikonitis v církvi řecké; dole v lodi pak shromažďovalo se mužské pohlaví; loď však byla bez stolic, poněvadž v církvi slovanské seděti před Hospodinem pokládalo se za neslušnost, zde se buď jen stálo neb klečelo.

Z řečeného, tuším, dosti jasně dále vysvítá, že skvrňovskou svatyni nestavěli latinští, nýbrž slovanští benediktini sázavští, a sice ze všech vůkolních svatyň této podobných zajisté nejdříve, takže je z nich nejstarší. Tomu nasvědčuje rozhodně ona apsida bez oken, jejímžto šerem chtělo se asi tajemství oltáře učiniti velebnějším; avšak tento pokus zdál se býti nejspíše samým mnichům přece jen nevhodným, pročež od něho na dále upustili a apsidy s okny stavěli. K pokusům, totiž tvořiti něco nového, poukazuje též neobyčejné nárožní postavení sloupu pod západní emporou neméně nežli jeho tvar, který jsa bez patky, bez okras, a maje pod hlavicí nástavek, připomíná dosti zřetelně byzancký sloup s nástavkem na hlavici.

Následkem všeho toho jest řečená svatyně dílem řeckoslovanského stavitelského umění 11. století, panovavšího u nás až do Lucemburků, v některých odborech i déle, ale nikoliv dílem „romanským“, kteréž ostatně v podstatě své není než slohem byzanckým, jak bylo již vysvětlováno v tomto časopise i jinde.[3])

Poněvadž řeckoslovanské chrámy nazývaly se u nás církvemi, menší chrámy církvicemi, čehož ještě Dalimil jest dobrým pamětníkem, — kdežto latinské svatyně sluly a slují kostely nebo kaple — nazval jsem též památnou svatyni skvrňovskou církví, opíraje se při tom kromě důvodů zde vytčených i o blízkou vesnici Církvici, která dojista není bez nějaké souvislosti se Skvrňovem nebo lavrou sázavskou.[4])

Titul této církve, totiž sv. Havla, nemůže nikoho mýliti, jelikož se neví, je-li původní a nebyl-li jí dán místo jiného starého teprv za proměny církevního obřadu, t. j. latinského místo slovanského; takové změny titulův u nás a vůbec na slovanském západě nejsou aspoň řídkostí. Ostatně, kdyby i byl původním, ani to nemůže mnoho vážiti, protože známe, že za tehdejší doby nebylo ještě skutečného rozkolu v církvi, že sám sv. Prokop zreformoval slovanské naše mnichy podle regule sv. Benedikta montekassinského, pročež nazýváni jsou napotom též benediktiny, ovšem slovanskými, a posléze známe prablízkého příbuzného Prokopova, totiž třetího slovanského archimandrita lavry sázavské Jimrama, t. j. Emerama (Emerana), který měl tedy též jméno západní.

Proč by byli naši slovanští benediktini ctili právě sv. Havla, není nám ovšem dosud známo, tak jako nevíme, proč sv. Vít byl u všech

[3]) Byl by již svrchovaný čas, aby se u nás upustilo od nesprávného „romanismu,“ jakož i od předsudku moderního, že k nám kultura křesťanská přišla ze západu; vždyť skutečně šla z východu na západ, jako křesťanství.

[4]) K důležitosti a významu míst nazvaných: Cerekev, Církvice, Popovice, Dakov atd. bylo poukázáno již v tomto časopise čís. 9, 10, 12.

Slovanů v úctě tak neobyčejné, a nevíme to proto, že není řádně prozkoumán a do světla postaven klášter sv. Havel (St. Gallen) ve Švýcařích; ale jisto jest, že sázavští Slované měli styky a spojení s dalekou cizinou, jinak bychom si ani nevysvětlili na př., proč za Spytihněva II. odešli do Uher, kde se tam vzali slovanští benediktini, jak se dostaly ostatky ruských světců Gleba a Borisa, jinak Romana a Davida (umuč. r. 1015.), na sázavské oltáře, kde slovanští mnichové ve sv. Majce v Pannonii poznali a rytým obrazem na spěžovém kříži ctili památku našeho sv. Prokopa.

Posléze, ač to k thematu našemu přísně netíhne, budiž mi dovoleno slovíčko o výklencích podobných oněm ve Skvrňově, totiž ve „starém dómu", vlastně bývalé kapli sv. Štěpána v Řezně a v předsíni chrámu sv. Jimrama tamtéž (z 11. stol.), o nichžto se pan prof. Braniš sice zmiňuje, ale zároveň pochybuje, že by měly něco společného se Skvrňovem.

I tato věc stojí za uvážení. Není neznámo, že staré vévodství bavorské mělo za obyvatele též Čechy, na př. ve Vitorazsku a Onosídelsku; pak známo, že lid bavorský a dle něho starší škola německých kulturních historiků nazývají středověké umělecké památky — byzanckými, rovněž i to víme, že nyní na západě tak zneuznávaní Byzantinci byli v 10. a 11. století voláni do Německa, by tam stavěli a jinak se umělecky činili. Ti arci stavěli tak, jak se v jejich vlasti stavělo, totiž slohem mladším byzanckým, kterýž ale též ve Veliké Moravě byl rozšířen. Pak víme z dra. Al. Hubera, že v Kremsmünsteru, ve sv. Florianu i jinde v Rakousích byly též slovanské poustky a samostany, i není tudíž věcí nemožnou, že též v Bavorsku byl nějaký slovanský samostan.

Ony výklenky a s nimi i celé budovy, ve kterých jsou, mohly tedy míti za původce buď přivolané Řeky nebo slovanské mnichy z některého slovanského samostanu na Dunaji, kteří stavěli podobně, jako naši slovanští mnichové. Ale ať tomu již jakkoliv, tolik je tedy jisto, že v samém Řezně jsou též církevní stavby rituelního rázu východního, tak jako v Donauwerthě bavorském ctí se dosud starý, vzácný, vyšívaný obraz Bohorodičky s modlitbou na okraji písmem kyrillským vyšitou, jehožto zmenšenou ale věrnou kopii přinesl tento časopis r. 1885. na str. 94.

Poznámka redakce. Analogii velmi zajímavou ku třem výklenkům skvrňovským, apsidy zastupujícím, poskytují moravské a zvláště dolnorakouské — lochy. Bohatá obrazárna podzemních těchto staveb, kterou si známý archaeolog-malíř Spöttl ve Vídni shotovil, vykazuje totiž, že v lochách pod Hrádkem (Erdberg) na Znojemsku, pak v Gösingu a Bieberbachu v Dol. Rakousích jsou komory klenuté jako kapličky, mající po třech velkých výklencích vedle sebe symetricky umístěných. Nejpěknější pohled poskytuje loch v Bieberbachu, na str. 61. vyobrazený, v němž k výklenkům oněm vedou tři schody, jakoby stupně oltářní. (Obrázek ten nakreslil pro časopis náš podle původní malby své p. Spöttl.) Nikdo zajisté neubrání se tu myšlénce, že podzemní tato stavba nemohla míti účelu jiného než bohoslužebný. Arci nejsou výklenky tyto vyhlouben y až k zemi, jako na př. v církvi skvrňovské; ale věc ta vysvětlí se nám touto úvahou: Na str. 77. čís. 6. tohoto časopisu vyobrazeny jsou dvě pečery inkermanské, osvětlující srovnávací studii pilné zkoumatelky lochů moravských, pí. L. Bakešové („Umělé jeskyně, lochy a pečery"); obě tam vyobrazené pečery, o kterých není pochybnosti, že k účelům bohoslužebným sloužily, mají v průčelní stěně taktéž po třech symetricky vyhloubených výklencích. Podle předcházejícího článku stály ve výklencích církví slovanských stoly. V pečerách však a také v našich lochách je nářadí (stoly, lavice) z téže látky, ve které jsou lochy vyhlouben y; jsou tam tedy i stoly buď hliněné nebo (kde pečery vytesany ve skále) kamenné. Byl-li vchod do lochů z pravidla tak těsný, že jakékoli trochu větší nářadí by jím ani nebylo možno bývalo provléci. Dle toho slušíž tedy výklenky v lochách našich i pečerách považovati za miniaturní apsidy, od zpodu do polovice hlinenými nebo kamennými stoly vyplněné.

Příspěvky ku poznání pravěku moravského Slovenska.

Podává prof. **Karel Jaroslav Maška** v Novém Jičíně.

Část I.

Hradisko Šumarník a okolí. Jadeitová sekyrka.

(Dokončení)

6. Hromové kaménky.

Nejen v Kněždubě, Radějově a Tvarožné Lhotě, jak na příslušných místech uvedeno, nýbrž také v Lideřovicích, Znorovech, Zarasicích, Starém městě Strážnici, Petrově a Sudoměřicích, slovem v každé osadě, kamkoli jsem zavítal, vypátral jsem mezi obyvatelstvem hlazené nástroje kamenné a získal jsem jich značný počet. Zajisté chovány byly druhdy ve větším ještě množství než nyní, během času však byvše pohozeny, částečně se ztratily nebo v zapomenutí upadly. Všude jsou pod týmže jmenem „hromových kaménků (kamenů)“ známy; ve mnohých rodinách chovají se jako vzácné dědictví od nepamětných dob, přecházejíce z jednoho pokolení na druhé, jinde leží nepovšimnuty ze starého zvyku za trámem nebo v truhlíku mezi starým železem v komoře. Mnohá babička nevydá svého hromového kamínka za žádné peníze, obyčejně lze ho však za malou náhradu neb i za dobré slovo obdržeti.

O původu těchto předmětů si lid povídá, že při bouřce jakožto hrom s nebe spadají a hluboko do země se vrývají, načež každého roku k povrchu stoupajíce po sedmi letech konečně na povrchu se objeví. Původního významu a upotřebení lid nezná, přisuzuje jim však namnoze zázračně léčivou sílu a používá jich při rozličných zevnějších nemocech u lidí i domácích zvířat, z těchto hlavně u skotu, zřídka kdy u koní. Nemocná část těla potírá se hromovým kaménkem, při čemž mnohdy jest zároveň zaříkání v obyčeji. Také mi bylo praveno, že prý do domu, ve kterém se hromový kámen chová, blesk neuhodí.

Známosť a rozšířenosť hromových kamenů není ve všech obcích stejna, a závisí jednak na tom, zdali na blízku nějaké vydatné naleziště pravěké jest jednak souvisí s polohou vesnice. Čím odlehlejší je ves a vzdálenější ruchu novověkého, tím snáze a četněji tam nalezneme hromové kameny. Ve Tvarožné Lhotě a Radějově není snad staršího člověka, jenž by hromového kaménku neznal, ze Lhoty samé mám 16, většinou úplně zachovalých exemplárů před sebou. V Petrově a Sudoměřicích, jež leží na hlavní silnici z Uher do Moravy, bylo hromových kamenů pořídku a taktéž i pouhá známosť jich byla značně obmezena. Za nejdůležitější osoby ve vsi seznal jsem v této příčině obecního pastýře, porodní bábu (je-li starší osobou) a staré ženy. U mladšího pokolení, jak se samo sebou rozumí, víra v zázračnou působivosť jakož i v nadpřirozený původ těch kamenů valně klesla, známosť o nich jest však i v těchto kruzích někdy dosti rozšířena.

Pokud se týče tvaru a látky kamenů na Slovensku získaných, podotýkám, že se tvarem nikterak neliší od ostatních nálezů ze střední a západní Moravy. Jsou to tytéž klínky nebo sekery, provrtané mlaty a kladiva, nástroje na způsob motyky, jichž ostří kolmo stojí ke směru vývrtu, totiž vodorovně, dále podlouhlé nástroje na jedné straně ploské,

na druhé však oblé a sice provrtané i neprovrtané, všeliké velikosti a rozličného tvaru zvláštního. Též ve příčině látky jeví se táž shoda, neboť také kamenné výrobky ze Slovenska zhotoveny jsou, jedinou sekyrku jadeitovou vyjímajíc, z nerostů, jež vesměs na Moravě se nacházejí. Arci v okolí strážnickém a vůbec jihovýchodní Moravě jich není, nýbrž naskytují se v západní a severní části země; a tu namane se nám otázka, odkud byly kamenné tyto výrobky za dob předhistorických nebo snad již historických na Slovensko přinešeny? Zdali ze západní Moravy či z blízkých Uher, či ze vzdálenějších ještě zemí, na př. z alpských krajin? Otázku tu pro kamenné výrobky nejenom z našeho Slovenska, nýbrž z celé Moravy důležitou, bude nám lze teprva tehdy zodpověděti, až seznáme drobnohledný ráz látky těchto výrobků i surovin z rozličných nalezišť moravských i cizozemských.

Dnes používám vítané mi příležitosti, abych uvedl v této příčině nikoli dobrozdání nějakého výtečného odborníka, nýbrž podání našeho prostého moravského lidu, podání, jež zajímavým příkladem jest neobyčejné setrvačnosti a neporušenosti obyčejův i názorů lidových, jež však zároveň vrhá byť i ne úplné světlo, tedy alespoň jediný přímý paprsek do temna předhistorických poměrů v naší vlasti.

Kamkoli na svých každoročních vycházkách o prázdninách zavítám, vyptávám se především na hromové kameny, a dověděv se o nějakém, hledím dopíditi se jeho původu. Obyčejná odpověď bývá, že kámen ten ode dávna chován je v rodině, nebo že byl někde na blízku nalezen. O minulých prázdninách však odvětila mi jistá 87letá stařenka ve Strážnici na Starém městě na otázku, odkud má hromový kamének, jejž mi právě odevzdala, že ho zdědila po své prababičce, kteráž opět ho přinesla z pouti buď z Mikulova nebo z Mariacely. Na další otázky mé sdělila pak se mnou, že takové hromové kaménky provrtané i neprovrtané o pouti v Mikulově i Mariacele veřejně se prodávaly. Podivná tato zpráva dobrosrdečné stařenky, jejíž důvěry jsem zcela získal, utkvěla mi sice v paměti, nepřikládal jsem jí však důležitosti maje za to, že stařenka snad chtěla, odevzdávajíc mi svůj drahocenný kamének, jeho cenu svým vypravováním o posvátném původu v mých očích ještě zvýšiti.

Za krátkou dobu po setkání tomto navštívil jsem Rešice, ves nedaleko Krumlova v západní Moravě ležící, a tu mi bylo praveno, že jistá rovněž stará selka taktéž má hromový kámen. Šel jsem se tam přeptat, bylo tomu tak. Na moje vyzvání, aby mi jej ukázala, odešla selka bez rozpaku do světnice a vyndala po krátkém hledání z truhly bílou šatku, v níž pečlivě bylo zaobaleno — několik kousků sprostého vápence, jež majitelka vlastnoručně byla v Mariacele urazila a jako zázračně působící hromové kaménky uchovala. Slyše tato slova vzpoměl jsem si ihned na vypravování strážnické stařenky a v témž okamžiku bylo mi jasno, že obě zprávy úzce souvisí, a majíce podklad věcný, nikterak nejsou pouhým bezpředmětným povídáním. Zachovala se nám tu tradice z dávných a dávných dob, že obyvatelé Moravy druhdy na jistá místa putovali, aby se tu zásobili potřebami, jichž se jim v rodném kraji nedostávalo, jedním slovem jest to přímý doklad předhistorického spojení obchodního a snad i náboženského, nejen mezi jednotlivými kmeny moravskými, nýbrž i se sousedními národy.

Není-li pochybnosti o ryzosti a starobylosti tohoto podání co do věci, že totiž dřevní obyvatelé Moravy měli své stálé středy obchodní i náboženské, což ostatně také odjinud jest doloženo, nelze totéž s určitostí říci co do místa. Jsouť sice obě jmenovaná místa posavád toužebným cílem četných poutníků moravských, a zajisté trvá obyčej těchto poutí již po mnohá staletí, nelze však bez dalších důkazů pošinouti jich původ až do časů předhistorických, ač mnohé okolnosti tomu nasvědčují.

Hodlaje o těchto poměrech jindy obšírněji pojednati, uvádím dnes toliko, že okolí Mikulova s pálavskými horami a hradiskem řečeným „Burgstadtl“ u Mušova k nejdůležitějším a nejbohatším pravěkým nalezištím na Moravě čítati lze, jež ale bohužel až posud není dostatečně prozkoumáno. Do této krajiny nejlépe položiti se dá také město Felicia, o němž Ptolomaios (70—147 po Kr.) se zmiňuje a jehož polohu 39. stupněm délky a 48. stupněm 30 minutami šířky určuje.

7. Jadeitová sekyrka.

Mezi všemi hromovými kaménky, jež jsem ve Tvarožné Lhotě obdržel, vyniká vzácností svou krásná a zajímavá sekyrka z jadeitu, jež ke dvěma posaváde známým sekyrkám moravským z téže látky se řadíc Moravě přední místo v příčině nefritoidových výrobků pravěkých mezi zeměmi rakouského mocnárství na ten čas zabezpečuje

Jelikož jest důležito, veškeré okolnosti nálezu toho zjistiti, uvádím, že dle výpovědi nálezce p. Jiřího Vaculky, rolníka ve Tvarožné Lhotě, sekyrka tato nalezena byla před nedávným časem na poli jemu patřícím v trati „Na růsovčí“ nazvané, jež na západní straně vsi se rozkládá. Nález tento souvisí tudíž s ostatními nálezy pravěkými na okolních polích, jak nahoře jsem naznačil.

Sekyrka lhotská (viz obr. na str. 68.) jest plochý, na zadním konci značně zúžený klínek, jehož povrch ze dvou širokých a dvou úzkých ploch pobočních vesměs tvaru slabě oblého sestává, jež ve dvou hranách na každé straně se sbíhají. Na okraji širších ploch pozorovati jest zvláštní ještě přibroušení k plochám úzkým, kteréžto nápotomní přibroušení jakousi nepravidelnosť v křivosti pobočních hran přivodilo. Rovněž na zadním zúženém konci jsou obě širší plochy směrem k sobě zvláště přibroušeny, za to přecházejí obě řečené plochy na předním konci znenáhla, řekl bych s mathematickou přesností souměrně v bradu tvaru elliptického, jež zajisté druhdy s úzkými plochami ostré růžky tvořila, nyní však celá otupena jest. Všecky čtyry uvedené plochy jsou velmi jemně brouseny, toliko úzká plocha zadního konce zůstala nebroušena a jeví malé nerovnosti původního povrchu. Na třech místech povrchu viděti jest nepatrné trhlinky taktéž z původního ještě povrchu, kterých ani hlazení nedovedlo odstraniti.

Délka sekyrky obnáší 85 mm., šířka nad ostřím 50 mm., na zadním konci 7 mm., největší tloušťka asi uprostřed 18 mm. Zvláště vytvořené úzké plochy jsou zdélí 74 mm., jich šířka dosahuje 9 mm. Sekyrka vážila před odříznutím třísky k drobnohlednému prozkoumání 126·027 g., poměrná váha látky jest 3·343. Látka sekyrky jest pro poměrně velkou tloušťku toliko na bradě slabě průsvitna a má tvrdosť 6·5

Povrch krásně a s velikou pečlivostí hlazený leskne se toliko slabě a je pruhovitě skvrnitý. Rovnoběžné pruhy, jež k postranním hranám

v úhlu asi 40° jsou nakloněny, zvláště na pobočních úzkých plochách jsou zřejmy. Jich barva tvoří na různých místech přechody od světlošedé a světlozelené až ku tmavozelené. Kromě toho viděti již na povrchu četné hnědožluté vrostlice podoby nepravidelně zakulacené nebo podélné; v průměru mají tato zrna mnohdy až 2 mm: jen zřídka spatřiti lze černé vrostlice kovové, jež dlužno připočísti buď titanovému železu nebo magnetitu.

Povrch sekyrky jest na některých místech, zvláště na zadní části, potažen slabým rezovitým povlakem, avšak v míře toliko velmi nepatrné, což pochází od částečného okysličení dotyčných (železitých) součástek povrchních vrstev; totéž zvětrání způsobilo dosti značnou různosť barevní při povrchních prouženích a skvrnách. Že tomu tak jest, velmi dobře lze pozorovati na čerstvé ploše, jež odříznutím tenkého plástku povrchního povstala. Jest tato barvy mnohem temnější, stejnoměrnější, ač ráz skvrnitý zůstal zachován; odstíny šedé téměř docela zmizely.

Chtěje své zprávě o důležitém nálezu třetí jadeitové sekyrky na Moravě také drobnohledné rozpoznání připojiti, zaslal jsem sekyrku (ježto prof. Arzruni v Cáchách, nejlepší to odborný znalec nefritoidů ve střední Evropě, který též obě dřívější sekyrky moravské drobnohledně ohledal, nemocen byl) dru. Berwerthovi, příručímu kustodu mineralogicko-petrografického oddělení při dvorním muzeu ve Vídni ku prozkoumání. Berwerth dal diamantovou pilkou tenký plástek 52 mm. zdélí a 13 mm. zšíří, jehož váha 2·276 g. obnášela, odříznouti, načež částic jeho použil k důkladnému drobnohlednému ohledání. Výsledek svého vyšetření sdělil se mnou, nejdůležitější část tuto podávám.

Dr. Berwerth předně potvrzuje úsudek můj, že látka sekyrky jemu zaslané jest skutečně pravý jadeit. Upozorňuje pak na vrstevnaté uložení látky, kteréž právě u této sekyrky neobyčejně zřetelně již na povrchu lze poznati a určuje přesně barvu povrchu sekyrky. „Barvu tmavozelených skvrn přirovnati lze nejlépe k pořadí barvy tmavozelené, druhému přechodu k modrozelené 15 *o* Raddovy mezinárodní stupnice barev, kdežto světlejší stejnoměrně zelené skvrny s 15 *f* Radde se přibližně shodují. Na ploše čerstvého řezu přibližuje se barva odstínu 15 *e*, při čemž ale v každém případě zeleň poněkud šedem jest zmírněna. V plameni dmuchavky roztaví se malá tříska dosti lehce barvíc plamen trvale na žluto a stává se na okrajích průsvitnou. Krystalicko-zrnité složení látky lze na povrchu toliko v nepatrné míře seznati. Při drobnohledném pozorování jeví se rozhodně zrnitá struktura. Zrna jsou rozličné velikosti. Mají zvláštní nepravidelné ohraničení a zejmena větší zrna jeví hluboké prohyby, jichžto zvětšením často tvar laločnatý povstává. Dokonalého tvaru třísloveho tu není a kdekoliv se jeví k němu nálada, bývá tu křivými plochami vždy zakulacen. Jakožto další vzácnosť zrn jadeitových jest nám uvésti velký nedostatek trhlin běžících směrem prismatické štípatelnosti, s čímž souvisí nedostatek trhlin v řezu příčním, tak že úhlu štípatelnosti téměř ani změřiti nelze. Úhel tento určen pouze jedenkrát na 86°. Trhlin podélných je velmi po skrovnu. Jakožto maximum sklonu zatemnění shledán úhel 40°. Téměř všechna zrna jsou vlnitě zatemněna.

Jakožto vrostlice zrn vytknouti dlužno zrnečka epidotu, která jsou často ve středu zrn nakupena. Usídlení epidotu jest rovnoběžné s hlavní osou. V takových případech okraj zrn nemá vrostlic žádných

a tvoří pak uzavřený, nezměněný kruh okolo zatemnělého na epidot bohatého středu. Kromě tohoto usídlení ve středu zrn naskytuje se epidot všude ve směsici ve tvaru zrnitém. Zrnečka usazují se ráda v řadách jedno vedle druhého anebo soustřeďují se ve skupinách. Obyčejně jsou zakulacena, někdy lze však i ony zvláštní tvary rozeznati, jež uvádí v. Foullon, an popisuje bohatou na epidot rulu z Arlbergu.

Jistých dokladův o přítomnosti zrn cirkonových, o nichž se Arzruni při mnohých jadeitech zmiňuje, nebylo lze se dopátrati. Naproti tomu je tu zastoupen zcela podřízeně rutil v několika málo sloupcích osamělých. Několik malých krystalických hromádek, často v podélných roztřásněných částicích, jichžto zrna žlutozelené světlo propouštějí, jest asi titanit. Celková povaha drobnohledného praeparátu prozrazuje ráz kamene zrnitovrstevnatého.“

Srovnávaje jadeit lhotský s oběma druhými jadeity moravskými, o nichž podal, jak shora už řečeno, úsudek Arzruni, uznává Berwerth pouze částečnou shodu látky, větší ještě s křepickým nežli s příborským. Podstatným rozdílem jest mu přítomnosť zrn cirkonových a scházející epidot, rutil a titanit v jadeitech příborském a křepickém, kdežto v jadeitu lhotském naopak poslednější tři nerosty se nacházejí, cirkon však zjištěn

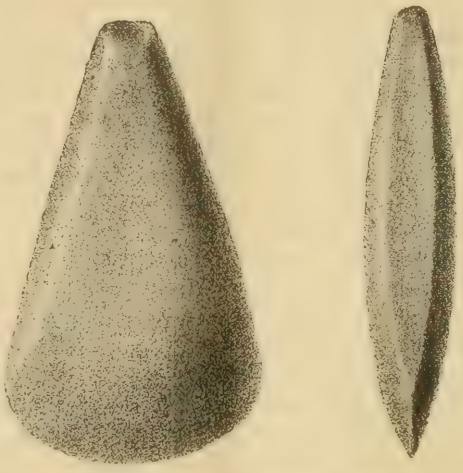

Jadeitová sekyrka z Tvarožné Lhoty.
(Ve skutečné velikosti. Pohled z předu a z boku. Kresbu tuto laskavě zapůjčila anthropol. společnosť vídeňská, v jejíž zprávách [Sitzungsberichte čís. 1. z r. 1888. na str. 2] otištěna byla.)

býti nemohl. Shodu zrn jadeitových ve všech třech sekyrkách uznává výslovně.

„Kdybychom přítomnosť zrn cirkonových v jadeitu za důležitý příznak rozeznávací pokládali, musili bychom sekyrku lhotskou téměř od veškerých ostatních klínků jadeitových, jež v Evropě byly nalezeny, odděliti a za zvláštní typus prohlásiti. Jelikož ale všecky vlastnosti zrn jadeitových v sekyrce lhotské v podstatě namnoze se shodují s vlastnostmi zrn jadeitových v jiných evropských sekyrkách, jak je byl Arzruni pozoroval, jest nám sekyrku lhotskou taktéž vřaditi ku typu I. dle Arzruniho, k němuž přináležejí (kromě rakouských) sekyrky ze Švýcar, Německa a částečně též z Francie.“

Jakkoli by uvedený rozdíl ve složení látky v jadeitu lhotském a v obou ostatních jadeitech moravských důležitosť onoho ještě zvýšil, mám přece za to, že netřeba na scházející cirkon, jenž tu epidotem a rutilem jest nahražen, takové váhy klásti. Mohl bych několik příkladů uvésti, kde v předhistorických sekyrkách jadeitových taktéž nebylo lze cirkonu poznati. Dlužno také uvážiti, že výsledek drobnohledného ohledání od různých okolností vnějších závisí, na př. od množství prozkoumané látky, od pozorovatele samého a j. v. Píše mi Arzruni, jemuž jsem

diagnozu Berwerthovu zaslal, v této příčině z Neapole: „Dr. Berwerth nenalezl tedy v sekyrce lhotské cirkonu, za to ale rutil. Není nemožno, že jest to týž mineral, jejž já a Berwerth za různé pokládáme."

Podotýkám ještě, že Arzruni k mikroskopickému ohledání prvých dvou jadeitů moravských toliko malounkých úštipků použil. Berwerth však ze sekyrky lhotské, jak shora udáno, více než dostatečné látky měl a tudíž se vší zevrubností zkoumání své provésti mohl. Hlavně této okolnosti připisuji částečnou neshodu drobnohledných ohledání.

Z uvedených příčin nelze mi podstatného rozdílu mezi látkami všech 3 moravských jadeitů naznati.

Seznavše ráz drobnohledný sekyrky lhotské, srovnáme ji ještě s oběma druhými moravskými sekyrkami z téže látky, pokud se týče zevnějšku. O obou uveřejněny obšírné úvahy v tomto časopise, a mohu se tudíž ohledně podrobností na ně odvolati. Podotýkám tu zkrátka, že první sekyrka jadeitová na Moravě byla mnou roku 1885. objevena; původ její není znám, jelikož ale z jisté sbírky v Příboře pocházela, zovu ji zkrátka sekyrkou příborskou. Zprávu o nálezu tomto uveřejnil jsem v č. 7. na str. 143. tohoto časopisu. Druhý exemplář objeven brzy po uveřejnění mé zprávy a pochází z okolí vesnice Křepic na Znojemsku, zove se tudíž sekyrkou křepickou. Majitel p. Palliardi uveřejnil zprávu o ní v čís. 9. tohoto časopisu. Sestavil jsem především tabulku, jež podává přehled rozměrů a váhy všech tří moravských jadeitů.

	Naleziště	Délka	Šířka	Tloušťka	Váha prostá	Váha poměrná
1	Příbor	56 mm.	28 mm.	9·5 mm.	25·113 g.	3·35 (3·335)
2	Křepice	71 „	38 „	15·5 „	69·112 „	3·342(3·347)
3	Tvarožná Lhota	85 „	50 „	18 „	126·027 „	3·343

Seznáváme z toho, že sekyrka lhotská velikostí svou obě druhé značně převyšuje, obsah její jest větší než součet obsahův obou ostatních. Váha poměrná shoduje se, vezmeme-li u první a druhé sekyrky prostřední hodnotu obou určení, téměř až ku třetí číslici desetinné. Pokud se týče zevnějšku, je shoda pouze částečná, menší co do tvaru než ve příčině barvy. Všecky tři sekyrky jsou ploské klínky na zadním konci zúžené, avšak zúžení to jeví se měrou nestejnou: kdežto příborská sekyrka téměř v tupou hranu vybíhá, jest tentýž konec u lhotského exempláře 7 mm., u křepického docela 10 mm. široký. Také ve příčině širších ploch je rozdíl: u příborské sekyrky jest jedna strana ploská, druhá oblá, u křepické jsou obě plochy, avšak nestejně, oblé, u lhotské souměrné. Užší plochy postranní nejvíce jsou vyvinuty u sekyrky lhotské, mající 74 mm. zdélí, u příborské přechází oblá plocha širší znenáhla v obě užší, pouze 20 mm. dlouhé, u křepické zvláštních ploch užších rozeznati nelze, jelikož jest na stranách zaokrouhlena, tak že vlastně všecky čtyry poboční strany jedinou plochu křivou tvoří, jež na předku v bradu vybíhá.

Barva všech tří sekyrek jest trávozelená s nepatrnými přechody do šeda a tmavozelena; v této příčině jeví se větší shoda, ač, položíme-li všecky tři předměty vedle sebe, ihned nestejnosť přechodů základních barev seznáváme: mát každá sekyrka i co do barvy svůj zvláštní ráz. Rozdíl spočívá v nestejné zrnitosti látky, hlavně však v nestejném stupni okysličení povrchu. Okysličení dostoupilo poměrně nejvyššího stupně u sekyrky křepické, nejnižšího u příborské; povrchní pruhy a skvrny vystupují nejrozhodněji na lhotské sekyrce. Vrstevnaté uložení nestejně zbarvených proužků látky je všem společno a tvoří zároveň význačnou vlastnosť jadeitu, již často lze již prostým okem poznati.

Z tohoto srovnání vysvítá, že naskytují se shody i rozdíly; tyto jsou nepatrnější, ony podstatnější. Zvláště pokud se týče různosti zevnějšku, dovoluji si podotknouti, že velikosť i tvar výrobků kamenných velmi závisí na velikosti a tvaru nahodilé suroviny, v tomto případě obyčejně valounů říčních, čehož poučné doklady nalézti lze v každé větší sbírce nástrojů kamenných. Mezi 143 hlazenými výrobky z Moravy, jež ve své sbírce chovám, není dvou kusů, jež by se úplně shodovaly.

Přehledneme-li nyní veškerá udání o posavádních třech moravských jadeitech, seznáme, že sice ve mnohé příčině se objevily rozdíly, jež ale jsouce toliko významu vedlejšího, celkovou shodu podstatně neruší. Avšak výsledek drobnohledného ohledání nedovoluje prozatím, abychom pro lhotskou sekyrku stejný původ jako pro obě prvé předpokládali. Veledůležitá otázka vlastního původu suroviny moravských výrobků jadeitových zůstává na dále nerozluštěnou. Domněnka moje, že snad také na Moravě jadeit v přirozeném uložení se nalézá, a že tudíž pravěcí předkové naši domácí surovinu jadeitovou zpracovali, novým nálezem žádoucího stvrzení nedošla. Nejsem také s to, odjinud novými doklady domněnku tu stvrditi, nenaskytla se však posud ani jediná okolnosť, jež by jí odporovala.

Konče zprávu svou o nálezu třetí jadeitové sekyrky na Moravě, podotýkám, že kromě této ještě druhý exemplář se ve Tvarožné Lhotě nalezl, jenž jak se podobá, rovněž z jadeitu zhotoven byl. Druhou tuto sekyrku nalezla r. 1881. Anna Bačíkova na trati „Mezi růsovčí“ v bezprostředním sousedství naleziště prvé sekyrky, a odevzdala ji sestře své Anežce, jež jsouc učitelkou v klášteře milosrdných sester v Napajedlích sekyrku s sebou do tohoto místa vzala, zde však za krátký čas zemřela. Kam se sekyrka po její smrti poděla, či zdali ji před smrtí někomu odevzdala, nebylo mi lze se dopátrati. Dotazoval jsem se na mnoha místech po ní, v klášteře v Napajedlích, v tamní škole obecní, ba i v mateřském klášteře v Choryni u Val. Meziříčí, vše nadarmo, po sekyrce není stopy. Snad povzbudí tyto řádky některé z oněch osob, jež se s Anežkou Bačíkovou — klášterním jmenem nazývala se „sestra Bonaventura“ — stýkali, aby po oné sekyrce v okolí lhotském a napajedelském pátrali.

Dle shodujících se výpovědí nadučitele ve Tvarožné Lhotě, p. Vinc. Vašíčka, jenž laskavou ochotou svou badání mé v této vsi usnadňoval, nálezkyně a rodičů její, jimž všem jsem svou sekyrku jadeitovou ukázal, byla ztracená sekyrka rovněž krásně modravě zelená a lesklá, na okraji průsvitná a na zadním konci silně přihrocena. Právě na základě obou posledněji ších vlastností jest pravděpodobno, že to byla sekyrka jadeitová. Velikosti byla prý poněkud menší majíc asi 50 cm. délky.

Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského.

Napsal **Eduard Peck**, učitel v Holešově.

(Pokračování.)

Krchačka. Rolníci bedlivě pozorují krchačku, kterak kvete, zdali s vrchu, v prostředku, nebo od spodu a soudí dle toho, které setí je šťastnější, skoré či pozdní. Kvete-li krchačka s vrchu, je první setí dobré; kvete-li k. v prostředku, je druhé setí dobré; kvete-li k. od spodu, je poslední setí dobré.

Kropáček (primula).

Krušina. Krušinovým lýčím lze jako chebzovým vyčistiti si žaludek spodem nebo vrchem dle toho, škrabeme-li je shora dolů, nebo zdola nahoru.

Krvotník, od krvotoku.

Kuřička, tu kanárci rádi zobají.

Kvadrátka, *panáčkova koruna*, *kněžovy čepičky* (brslen).

Laskavec nosí dívky při sobě, aby měly lásku od chlapců.

Lekavec (impatiens).

Lopún. Lopúnu užívá se v různých nemocech člověka a při čarování dobytku. Lopún jest nejjistější prostředek od padoucí nemoci a od vřediska. Na sv. „Jána čtvrtročního“, v první čtvrti dvanácté hodiny polední vykopeme veliký lopún. Pod kořenem najdeme jistě černý kamének, uhlíček, jak dvakrát fazola veliký. Ten utřeme na prášek a dáme nemocnému, jak ho vředisko napadne, užít na lžíci vody. Odvarem z kořene hořkého lopúnu vyčistiti si lze žaludek buď vrchem nebo spodem dle toho, vytrhl-li se také kořen vrchem anebo byv podkopán spodem. Odvar z lopúnu pije se také od kolery. Má-li kdo štípání v údech anebo polekal-li se, ať se nakouří vlky z lopúnu.

Madragóna (mandragora), čarovná zelina. Kdyby přes ni střelil, tak ta rána musí dojíti krve.

Maří list, voňavá rostlina.

Mateří dúška je mnohonásobným lékem v různých nemocech, a proto, jakož i pro její vůni má ji lid v takové uctivosti. Koho popadne na poli bolení, jde na mezu, vyhledá mateří dúšku, klekne k ní a utrhnuv rtoma tři hlávečky, je zpožitkuje. Kdo má bolení v krku, pije odvar z mateří dúšky a přikládá si vyvařené listí na krk. Kdo má dření v údech, napařuje si je nad vřelým odvarem z mateří dúšky. Komu zapáchá z úst, ať spálí mateří dúšku a sní s chlebem její popel. Potřeme-li vlasy vytlačenou šťavou z mateří dúšky, rostou velmi čerstvo. Škodí-li čarodejnice našemu dobytku, potrestáme a vypudíme ji mateří dúškú. „Před východ sluncem“ natrháme na devíti mezách mateří dúšky, do nového hrnce nabereme vody třikrát dolů proudem, v tom mateří dúšku vyvaříme, vyvařenou do ohně zakutáme a ji proti sobě dvěma ožehama dobře pečáti budeme. Anebo jiným způsobem. Natrháme na třech mezách po třech „kýstkách“ mateří dúšky, divokého chmele a šípu, to vše uvaříme a pomalu na horký plech líti budeme. Tím popálíme čarodejnici střeva, a ona, nemohouc snésti tak krutých bolestí, přijde se odprosit aneb aspoň našeho stavení dotknout. Mateří dúška koná i včelařům dobré služby. Kde chtějí, aby roj sedl, potírají to místo mateří dúškú a rojovníkem. Klát, než do něho „usadija roja“, vytírají

a česno zacpávají mateří dúšků. Dokud mateří dúška nekvete, mají včeličky med „nezabŕcený“, teprv sebraným pelem z pálek mateří dúškových zalepí medem naplněné buňky.

Medronica. Masť připravená z medronicového kořene hojí a zavírá rány na těle a má prý takovou sílu, kdyby jí potřel dva prsty a obvázal, do třetího dne srostou.

Modrenica (plicník). Kdo přidává k zelenině do polévky „modronicu“, tomu z ní narostou takové plíce, až nebudou míti v něm místa.

Milek (jilek).

Mléčnica, po té krávy dobře dojí.

Mŕtvá kopřiva (hluchá kopřiva).

Mušec, plevel, roste v prosu. Z prvu se od prosa ani nerozezná.

Myší ocásek (řebříček) dává se v máji do polévky, hrubý pak se vaří a přikládá teplý od krvotoku. Děti mají s mladým myším ocáskem zvláštní zábavu. Dávají si jej do nosové dírky, „pošúlajú“ nos prstem, a krev se jim hned spustí. Obzvláště v křížové dny při společném průvodě krátí si myším ocáskem dlouhou chvíli.

Naháček, květ ocúnu. První naháček na louce se objevivší káže už pracovati večer při nočním světle. Podzemním hlízám naháčků říkají „prasátka“.

Nátková zelina.

Ocetník, keř.

Odrobinková zelina, *vincétlová zelina*, *vincétla*, *fefrminc*, pěstuje se v zahrádkách. Voní jak „vincétle“; děti ji „žvášú.“

Oduvačka, dobytku od odutí.

Olše. Listí olšové dávají do botů; „ono vytahuje bol z nohú a zháňá opuchlinu.“

Oman, od vředové nemoci.

Ořech. V odvaru ořechového listí koupají se děti, které jsou nevládné na nohy. Kůra z kořene ořechového, přiloží-li se na žíly za pěstí, zahání bol zubů. Ale ono prý je to tak. Na ruce nasedne pliskýř, ten bolí, a pro tu bolesť zapomeneme i na zuby.

Ořeší (lathyrus tuberosus). Hlízy, „podzemské ořechy“, jsou venkovským dětem výbornou lahůdkou. Chodí na vesno za oráčem a sbírají je.

Osét (gen. ostu), plevel.

Ostruha, *ostružina*, *malíní.* Když se někdo uškrábne na ostruze a při tom zahřeší, tak se ta na pohled nepatrná rána dříve nezahojí, až se ten jistý ostruhy odprosí a k pěti ranám Krista pomodlí. Jedna stařenka mi vykládala: „Buďa tak malú cérkú, trhala sem maliny v horách. Ostruha sa mi otočila kole nohy a sem sa na ňu ustrúhla velice. Každý zúbek z té ostruhy byl na noze vyznačený. Noha zpuchla, zčerveňala; nemohla sem na ňu ani postúpit. S pola na zádoch ňa moseli donést dóm. Noha bolela dlúho, až přišla jedna baba a ptala sa naších: „Co je téj cérce?“ Maměnka říkali: „Ja, bolí ju noha, ostrúhla sa na ostruze!“ „A ufám jí zahřešila?“ „Jistě! Řekla jí zatr.... á pot... o!“ Babička sa se mňú vyvadili a kázali mi ostruhy sa odprosit. Naši ňa tam zas donésli a já mosela kleknút, ostruhu obtúlit a řéct: „Ostruho, prosím ta, odpusť mi to, že sem ti zahřešila!“ a noha byla do rána zdravá.“[11])

[11]) Zajisté krásný to doklad, že předkové naši „jsouce přírodě bližší a mysli živější, přičítali stromům i všem rostlinám nejen skutečné živobytí, ale i lidský cit a rozum — slovem, považovali je za osobnosti sobě rovné.“ (Sobotka.)

Ovčí vaček. Kořének má podobu ovčího vyménka. Děti to „íja (jedí) olúpaja z kůrečky."

Pahnůztek, zahrádková květina. Kdo má „húsera", ať se dá tříti pahnůztkem.

Pakostník, ovcím od choroby jakési.

Pámbíčkova korunka je dobrá na rány. Kdo má „vlčí mhlu", má si ji přikládati na oči.

Panenka Maria v trní, *Panenky Marie slze*, *Panenky Marie noha*, *ruka*, *pančoška*, *onučka*, *plénečka* jsou názvy bylin, svědčící o zbožné mysli našeho lidu.

Paprádka, *paprádí* (filix). Pověst o zázračné moci paprádkového květu rozšířena jest v různých variantech mezi všemi slovanskými národy. U nás paprádí nasadí pupenec, rozkvete, odkvete, uzraje a oprší ve 12. půlnoční hodinu před sv. Janem Křtitelem. Kdo dostane to zrnko, vidí všecky poklady zemské. Jednou pásli vyzovští chlapci voly „v Ostrém výše nad Pařenicú". Bylo to té noci před sv. Janem Křtitelem. Z večera složili si oheň a posnuli. O půlnoci obudí se jeden, ohlédá se po druhých, ale těch nikde. Vstane, chodí po lesi, hledá voly, ale volů také nikde. Najednou se mu hora osvítila, a on viděl na chrástech samé stříbrné střechýle. Obešla ho taková hrůza, že víc letěl jak běžel domů, neohlídaje se ani v pravo, ani v levo. V běhu zachytil nevědomky jeden ten střechýl a přinesl jej až domů. Po čase dal si z něho v Holešově ulét „bombíky" a nosil je potom u „kabaně". Jak chodil po lesi, hledaje voly, vtrcusilo se mu jistě seménko z paprádí do krpce, a hora se mu následkem toho otevřela. — Zase jiný člověk, který chtěl náhle zbohatnouti, opatřil si seménko z paprádí tím způsobem, že prostřel v předsvatojánskou noc pod paprádku bílou šatu. Aby neztratil seménka, dal si je do botů a utěkal až mu hlava hořela. Však zlí duchové, strážcové podzemských pokladů za ním. Z botů ho vyzuli a seménko mu vytřásli.

Patáčí, *syráčí* je od tlukotu srdce. Vykope se i s kořenem, pořeže na drobno, vaří a pije se.

Peřačina dává se do lůžka, aby se v něm nedržel „hyd".

Pětiprstka, *třúprstka* a *dvúprstka* jsou čarovné zeliny. Svobodná děvčata přitahují si jimi galány.

Petrova hůl.

Pléška, *rypačka* (pampeliška).

Ploščica, zahrádková květina. Na dědinách ji nosívali chasníci za klobouky.

Podléščka. Za starých časů pomáhali si „slobodní chlapci" od vojny „podléščkou, řměním a žarůžkem". Před odvodem uškrábli se trochu na noze a obložili nohu jmenovanými zelinami. Noha zpuchla, a udělala se taková rána, že ji žádný lékař nezahojil. Oni si pak zase pomohli jinou zelinou.

Podstřelec. Tu zelinu čarodejnice podstřelila, aby lidé nemohli si jí pomáhati. Nemá kořene, „enem také pápení".

Polajka nosí se až „z Rakús": tady neroste. Odvar se pije, když bolí v břiše.

Polýnek je dvojí: bílý a černý. Lidé pijí odvar z černého polýnku, když mají žírku v břiše, a nemohou vrhnouti. Uvařený polýnek přikládá

se na odbíračky. Kdo má hlísty, ať vypije teplý polýnek „od razu, ony sa ním otrávija.“ Bílý polýnek se dává kravám, když mají „stavené větry“.

Poraz, kouzelná zelina, kterou lze každého zamraziti, co by se z místa nehnul.

Posed. „Chceš-i, aby dójila kráva tvoja, daj posedu do nápoja.“ Čarodejnice z daleka „vymíňajú“ posedu.

Prodajka. Kdo má při sobě prodajku, velice dobře všecko prodá a ukoupí.

Prýšč. Ničím nevyčistíme žaludek tak jistě jako prýščovým kořenem. Jeden hospodář najedl se uzeného masa, a ostalo mu v žaludku. Měl ho tam tři čtvrti roku. Doktoři nevěděli si rady. Přišel žebrák a pravil: „Hospodářu, já vám pomožu!“ A také pomohl. Utřel prýščový kořen na prášek a dal hospodářovi s vodou vypit. Uzené maso hned vyšlo. — Kdo má pěhy, ať se umyje prýščovým mlékem, hned mu slezou a naroste pěkná mladá kůže.

Přetržník. Odvar se pije od kašle a souchotin.

Psí trn, od „žltéj“, ale to je už poslední lék.

Psí vínko. Tím se nakuřuje, koho bolí hlava.

Pušvorec roste „v rajoch a pekloch“ [12]) u Pozdichova; dává se do omáčky. (Dokončení.)

Dopisy.

Ze Znojma. (Starožitný nález z Mor. Budějovic.) Zajímavý nález archaeologický učiněn byl na podzim minulého roku v městě Moravských Budějovicích, kdež při kopání základů k nové měšťanské škole silné tuhovité střepy spolu s jinými starožitnostmi nalezeny byly. Střepiny nalezené pocházejí většinou z nádob v pravém slova smyslu obrovských, a jsou zhotoveny z tuhy hlinou poněkud promíchané. Některé z nich mají na povrchu nátěr hlinitý, kterýž vypalováním na světlohnědo nebo na červeno se zbarvil, ostatní pak jsou bez jakéhokoli nátěru, a mají barvu tmavošedou.

Ze střepin sebraných podařilo se mi z větší části sestaviti okraje dvou nádob, z nichž větší při okraji v průměru 50 cm. a menší 36 cm. měřila. Spolunalezené dno, kteréž bezpochyby ku větší z obou nádob uvedených náleží, má v průměru 31 cm. — Větší tato nádoba zhotovena je z tuhy přísadou hlíny znečištěné, a má zmíněný již světlohnědý nátěr hlinitý. Okraj její je vzpřímený, jen nepatrně ven nakloněný a při obrubě mnohem silnější nežli vespod. Největší tloušťka jeho obnáší 6 cm., nejmenší pak, totiž tam, kde v tělo přechází, pouze 1·50 cm. Také tělo nádoby jest oproti mohutnému okraji nepoměrně slabé, jsouc pouze 2·25—3 cm. tlusté. Ozdoby umístěny jsou na hrdle nádoby, a záležejí ze dvou protilehlých, vypuklých, jako vlaský ořech velikých polokoulí.

Menší nádoba s okrajem v průměru 36 cm. měřícím jest taktéž z tuhy hlinou znečištěné zhotovena, postrádá nátěru hlinitého, a jest barvy šedočerné. Největší tloušťka okraje obnáší při obrubě 4·25 cm., kdežto tělo jen 1·8 cm. tlusté jest. Zajímavá ozdoba nádoby této sestává

[12]) Údolí od Bratřejova k Pozdichovu.

z mělké, pod hrdlem kolem nádoby vedené široké rýhy a ze znamení kříže (+), kteréž na jednom místě hned pod okrajem umístěn jest.

Na jednom tuhovitém, špinavé bělavým nátěrem hlinitým opatřeném střepě z nádoby s tlustými stěnami spatřujeme mírně vlnité čáry, které pod vzpřímeným okrajem na zevnější straně umístěny jsou a ve dvou pásmech, každé o třech souběžných vlnách, kolem nádoby se vinou. Dle jiného nalezeného střepu byl okraj jeden, který taktéž ze silné, z tuhovité látky zhotovené nádoby pochází, na vnitřní straně nahoře ozdoben jednotlivou čarou, ležatému ∧ podobnou a třemi čočkovitými okrouhlými dolíčky. (Obr. na str. této.) Strana zevnější jest pod okrajem řadou šikmých hluboce vtlačených čárek okrášlena.

Kromě silných střepů těchto vyskytly se též jiné mnohem slabší. K nim náleží zejména střep z hrnce prostřední velikosti, 1·1 cm. tlustý, kterýž na celém povrchu pokryt jest hustými rýhami okružnými, kteréž tělo nádoby obklíčovaly. Jiný zlomek opět pochází z velké nádoby se stěnami jen 1·3—1·5 cm. tlustými. Baňatá nádoba tato má úzké hrdlo, a měřila při okraji, jenž pouze z nízké hranaté obruby sestává, v průměru 12·5 cm. Nádoba ta byla urobena z vypálené hlíny, měla barvu cihlovou, a byla na celém povrchu ozdobena širokými mělkými rýhami okružnými. Veškeré uvedené střepiny pocházejí z nádob na kruhu hrnčířském zhotovených. Připomenouti sluší, že ona největší nádoba na prvním místě popisovaná dle udání dělníků při práci zaměstnaných celistvou nalezena, a teprve následkem nepozorného kopání rozbita byla, a že prý v ní kosti uloženy byly. Když jsem se na místo nálezu dostavil, byly již kosti ty pohozeny, a nebylo mi více možno na jisto postaviti, zda-li to byly kosti lidské či jinaké. Nádoba tato stála v okrouhlé dutině, asi 1·50 m. hluboké, která popelem a černou zemí zasypána byla. —

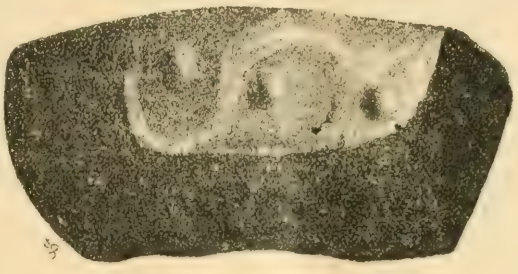

Střepina (okraj) nádoby nalezené v Mor. Budějovicích.

Kromě uvedených již střepin z nádob tuhových a hliněných vyskytlo se na témže nalezišti také mnoho kusů hliněné omítky, do ruda vypálené a plevami promíchané, která četné otisky proutí a pálachu jeví. Jeden kus mazanice této má tvar rozkrojeného bochníku chleba, a po straně zasahuje do něho kuželovitá díra, která však veskrz nejde.

Nejdůležitější z celého nálezu popisovaného jest **kostěná brusle**. (Obr. na str. 76.) Brusle tato zhotovena je z koňské kosti záprstní (metacarpus), kteráž na jednom konci skrojena jest. Plocha dorsální jest hladce obroušena, tak že se až lesknе, a jest četnými mělkými, nepravidelně rozházenými rýhami poškrabána a na obou koncích poněkud ořezána. Strana palmární jest přirozeně hrbolatá, jsouc pozbavena toliko oněch nerovností, kteréž pevnému přiložení nohy na závadu byly. Kloub, kterýžto přední část brusle tvořil, jest na straně dorsální ozdoben třemi nepatrnými klínovitými zářezy. Po obou stranách umístěny jsou ve vzdá-

lenosti 5·6 cm. od předního a 4·7 cm. od zadního konce dva klínovité nerovné zářezy, které až do dutiny hnátu vnikají a kterými se provlékal provázek nebo řemínky, jimiž se brusle na nohu upevňovala. Postavíme-li brusli tuto na rovnou desku, shledáme, že broušená strana dorsální, na kteréž klouzáno bylo, pouze uprostřed k desce přilehá, kdežto části přední i zadní poněkud odstávají. Délka celé brusle obnáší 21·2 cm., šířka její jest uprostřed 3·1 cm. a na konci, na nějž se pata kladla, 5 cm.

Nálezy skutečných bruslí kostěných jsou u nás dosti vzácny, v krajinách severních ale vyskytují se nezřídka. Z nalezišť rakouských uvádíme Mor. Krumlov, odkudž prof. Makovský ve sbírce techniky brněnské chová brusli z vřetenní kosti koňské zhotovenou. Prof. Maška v Novém Jičíně má ve sbírce své zachovalou brusli z Přerova, kteráž na předním konci ve vzdálenosti 1 cm. od kraje na příč provrtána jest.*) V Čechách nalezeny na předhistorickém hradisku na Řivnáči u Prahy brusle z hnátů vepřových zhotovené, kterážto se však od nálezu našeho co do formy odchylují, mající jeden otvor příčný v kloubu, druhý pak kolmý umístěn je na předním konci. Také u Pulkavy v Dolních Rakousích nalezl prof. dr. J. Woldřich brusli z kravské vřetenní kosti zhotovenou, kterážto se na nohu připevňovala pomocí příčného, pod patou umístěného širokého otvoru a pomocí podélného, kterýžto na předním konci směrem podélným do kosti zasahuje, a nedaleko předního konce náhle nahoru jest veden.**) Nedohotovená, totiž jen přitesaná, ale ještě neprovrtaná brusle byla nalezena drem. Muchem na předhistorické osadě na Štilfridu v Dolních Rakousích. — V čís. 5. na str. 4. tohoto časopisu, v roč. VI. zpráv anthropologické společnosti vídeňské, v III. ročníku Památek archaeologických, u Lindenschmidta (T. I., seš. I., č. 2., 3., 4.) a j. uvedeny jsou ještě jiné nálezy hnátů zvířecích na jedné straně hladce obroušených, kterážto tím způsobem nedaleko konců provrtány jsou, že položíme-li nástroj na uhlazenou plochu jeho, vyvrtaná díra kolmo stojí.

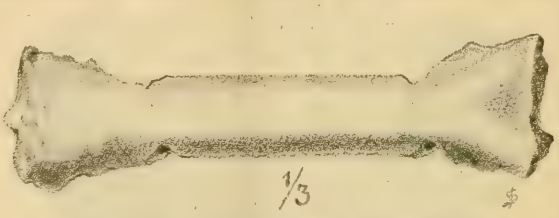

Kostěná brusle nalezená v Mor. Budějovicích.

Poněvadž si vysvětliti nelze, kterak domnělé brusle tyto vhodným způsobem na nohu připevňovány byly, přidáváme se k náhledu oněch, kteří záhadné předměty tyto za jakési „kování“ saněk považují, kterýžto náhled také tím je odůvodněn, že v Solnohradsku a také prý kolem Olomúce dosud upotřebuje se saněk pobitých vespod kostmi podobným způsobem upravenými. Za taková „kování“ považujeme též domnělou brusli, kterou prof. Jeitteles v Olomúci nalezl a v I. roč. zpráv víd. společnosti anthropologické popsal i vyobrazil, a rovněž provrtané hnáty koňské, které v Hradci Králové a při stavbě budovy krajského soudu v Chrudimi (viz Památky arch. III., 189. a 234.) nalezeny byly společně s nádobami tuhovitými, jejichž dna vypouklými kresbami křížů v kolech atd. opatřena jsou.

*) Jiná moravská naleziště rozmanitých bruslí kostěných vyjmenována jsou v čís. 4. na str. 144. a 145. tohoto časopisu. —

**) Zprávy vídeňské společ. anthropologické, roč. III.

Co se dotýče stáří nálezu Mor. Budějovského, jest nám hlavně zřetel míti ku střepinám z nádob, které v čele zprávy této popsány byly, nepopíratelně dobám již pozdějším přináleží a snad do století XI. našeho letopočtu položiti se dají. Jak dlouho u nás kostěných bruslí upotřebováno bylo, o tom nemáme ovšem vědomosti, lec nebude nemístno poukázati zde k tomu, že kostěné brusle v Anglii ještě ve století třináctém za panování Jindřicha II. od rytířstva při dostizích na ledě upotřebovány byly, a že sedmihradská mládež dosud neprovrtané ohlazené hnáty zvířecí ku klouzání na ledě bere, kladouc je prosté pod opatek obuvi. (Viz o tom roč. VI., str. 145. zpráv víd. společnosti anthropologické.) *Jaroslav Palliardi.*

Ze St. Města u Hradiště. (Lochy Syrovínské.) Dopis z Kyjova v 16. čísle tohoto časopisu ponukl mne, abych sdělil milým čtenářům, co jsem sám spatřil a slyšel o lochách Syrovínských. Když jsem před půldruhým rokem poučoval dělníky rigolující panskou chmelnici ve Bzenci, aby hleděli popelnice, jež vykopou zachovati, vyprávěli mi tito lidé o Syrovíně a jeho podivných chodbách podzemních, jež lid lochy jmenuje, neznaje ani původu ani účelu jejich. Nemohl jsem se však vydati na prozkoumání těchto chodeb až minulého teprv podzimku. Syrovín jest prastará osada asi 6 km. severně od Bzence, rozložená na rozervaném jižním úbočí jednoho hřbetu hor Hřiběcích.

Se hřbetu řečeného, na němž stojí kostelíček se hřbitovem, sklání se malý výstupek do osady, na kterémž výstupku stojí jedna strana stavení a pod těmi skrývají se zbytky oněch lochů, z nichž v jednom prý nalezl hospodář sedm zlatých kačen. Pravím, že jsou to jenom zbytky lochů, pod grunty rolníků: Fialy, Sluky, Šimíka a Habáně; neboť ani začátku ani konce jim není, ježto všechny náhodou byly nalezeny, a to již většinou zasypané. Tak na př. u Fialů probořila se na násypě jalůvka. Když jí z jámy pomohli, shledali, že jest to chodba jen 8—9 dm. široká a 10—12 dm. vysoká, dlouhá pak asi 5 m., oddělená úzkým otvorem od druhé 19 dm. níže ležící klikaté chodby, v jejíž bocích jsou střídavě v pravo a v levo malé začmoudělé výklenečky pro světlo, po dvou metrech od sebe vzdálené. Průduchy pro vzduch ucpány jsou prachnivým dřevem; i tato druhá chodba jest při šestém metru zasypána. Klenuty jsou tyto lochy ostrým obloukem, stěny, málo otřené, zachovaly stopy motyky tak, jako by byly teprva včera vykrouženy. Ostatní lochy nejsou přístupny, ježto jsou úplně zasypány až na onen u Habáňů, kterého jsem nespatřil, proto, že nebylo nikoho doma. U Šimíků zase sedala se zeď od komory: když ji rozbourali, nalezli úzkou chodbu, ve které, čím dále tím širší, prý byla pec úplně z kamene ustavěná. Hospodář ji rozbořil a zdivo upotřebil. U Sluků jest loch ve sklepě, ale úplně zasypaný. Všechny tyto lochy jdou stejným směrem od jihu k severu, jakoby vedly k jedinému středu na výšině kostelní. Jsou-li to všechny lochy již, či jest-li jich více v dědině, nemohl jsem se dopátrati pro nepřekonatelnou nedůvěřivost jich majetníků. Nikdo se mi nechtěl přiznati, že má ve stavení loch, a když jsem ho přece k tomu přiměl, tázala se mne hospodyně, nebudou-li museti z toho platiti? Tak jsem vylákal jenom líčenou naivností od hospodyně Šimíkovy, co se povídalo o lochu, jenž býval pod jejím stavením: Jedenkrát se probořila v komoře díra do jakéhosi uzounkého sklepa, o němž nikdo dříve nevěděl, nikdo také do něho se nechtěl odvážiti.

Kdysi byla hospodyně přes hrubou sama doma a ta se odvážila ze zvědavosti do toho sklípka, který po několika krocích se rozšířil v prostranný sklep. Bylo tam několik stolečků a na nich stříbrné peníze. Žena radostně po penězích sáhla, ale sotva že peníze shrábla, rozsypal se jí stoleček v hromádku prachu. Ulekaná vyběhla ven a nepřiznala se nikomu. Po čase dohnala ji opět touha po penězích sestoupiti do lochu, a když tam nalezla několik stolíků penězi pokrytých, chodila si pro stříbro to, kdykoliv ho potřebovala. Stoleček se pak vždy rozpadl, jakmile se ho byla dotekla. Jednou pak, když nebylo více těch peněz, odvážila se hospodyně dále ještě tím sklepem a spatřila ku svému ustrnutí několik osob, any sedí tiše při stěně, buď na zemi neb na sedátkách, jakoby dřímaly. Chtějíc je probuditi popošla blíže, aby se jich dotekla. Sotva však ruky na ně vztáhla, rozpadly se ve hromádku prachu a kostí. Strachem více do sklepa nevkročila. Ale když od té chvíle nebylo v tom domě pokoje, přiznala se ztrápená strachem hospodyně ze své odvážlivosti i byly kosti oněch osob vynešeny a pohřbeny, a v domě byl zase pokoj jako před tím býval.

O původu těchto lochů vypráví sobě lid všelijak. Jedni praví, že jsou to skrýše z válek tatarských, jiní z tureckých, opět jiní, že ze švédských válek; také vypravují, že jsou to skrýše pronásledovaných moravských bratří (lid praví též, že novokřestěnců), kteří měli středisté v blízkých Žeravicích.

Ve žlebě při cestě ze Syrovína do Ořechova, byly prý též podobné lochy; kde, nemohl jsem dosud vypátrati. V Syrovíně mi bylo řečeno, že i ve Stříbrnicích, nedaleko Buchlova, jsou lochy. Laskavostí p. učitele Obrtela bylo mi sděleno, že lidé tam vědí pouze o jednom lochu, který jest nyní zazděn. Tolik jsem mohl vypátrati doposud. Dodělám-li se budoucně příznivějších výsledků, neopomenu jich oznámiti.

Fr. Myklík, učitel.

Ze Súchova. (Některé skomoleniny a nedostatky topických názvů našeho okolí, vyskytující se na mapě vojenského ústavu Zone 10. col. XVII. Uh. Ostroh — N. Město.) (Dokončení.) C) *Hory a kopce.* 1. Čertový vrch, správně Čertový mlýn, hromadná to nakupenina balvanů. 2. Lesná; správně Trsná (Trsné). 3. Šumárnik; správně Šum*a*rník*y* (též jednočetně Šumarník, ale vždy krátké *a* (v Šum*a*rníkoch.) 4. Kobylí hlava (na mapě opomenuto) při Hrabině s. v. Trsné (špatně: Lesná). Srv. Kob*e*la (spr. Kob*e*la) nad Hr. Vrbkou a Kobili (?!) hlava mezi Blatničkou a Hlukem. 5. „Nad hrádkem“ — u Velké; správně nad Řádkem (Řádek — ulice jednořadá ve Velké). Ostatně není ani tento název lidovým; lid tam říká molvy (výmoly.) 6. Naopak zase důležité místo jižně Velké u louky Machová, tot. „Hrádek“ jest úplně pominuto. A přece zachovalé dosud zdi kamenné poukazují jasně k tomu, že stávala tam menší tvrze, druhdy průsmyk „Velká — Myjava“ střežící. Místo to snad ve strategii nemá dnes důležitosti, ale za to tím pečlivěji musí býti zaznačeno v budoucí vlastivědě Moravy. 7. Osupné hory; správně Osypné hory. (Dával se z nich osyp.) Leží na hranici v chotáře Radějovském. 8. Bezděkovo, stráně hory jhz. od Paliček, poskytuje zajímavý příklad lenního poplatku. Z hory této platíval lid strážnickým pánům po 2 kohoutech z jednoho padělku louky. Tento poplatek přestal tuším r. 1848. Bezděkovo na mapě schází.

9. Kunčí hora; správně Kuní hora u Kněždubu blízko Šumarníka. 10. Iví (Jívové hory) nad Baladovým a Horákovým mlýnem; na mapě nemá místa. 11. Viskun; správně Vyskúm (vyzkúmati??!).

D) *Louky a pole.* 1. Čertorije; správně Čertoryje, louky na Súchovsku, Kněždubsku a Lipovsku. Též na mapě okolí Hradiště jsou Čertoryje u Havřic. (Louky Čertoryje na Lipovsku scházejí na mapě.) 2. Krafti; správně Grefty. Název „pod Krefty" našel jsem také u Prakšic blíže Uh. Brodu. 3. Motvy; správně Mólvy (kořen ml —). Výmoly způsobené vodou: u Blatničky a jinde často. 4. Leše; správně Léščí (také Léšč), pahorek posázený lískovým křovím. 5. Volšice; správně Vojšice na Súchovsku, Kněždubsku a Vrbecku. Rozsáhlé louky, kdež dříve stávala dle pověsti lidu soujmenná osada. 6. Retinka; správně Rejtinka. 7. Návdanky; správně Prídanky.

Mimo tyto opravené tuto názvy sluší podotknouti, kterak mapy geogr. institutu jsou ještě neúplny. Několik příkladů jsem již podal. V ohledu vojenském není snad vadou, že scházejí na př. v našem chotáru: Šibénky, Zášibéničí, Podhradí, Klíny, Kútíky, Skopní atd; v Boršickém scházejí Porážky (uvádím pro zvláštnosť názvu pouze tyto jediné), ve Veličském: Honce, Zelničky, Nívky, Frýdky, Ležhory, Lokaja a j. Myslím ale, že jména tato nesmí, ať již pro pouhou zvláštnosť jména (Frýdky, Lokaje, Grefty a j.), či pro důležitý význam v historii okolí a vlasti (Hrádek, Podhradí, Šibénky, Porážky atd.) v budoucí vlastivědě Moravy scházeti.

Nemohu též nezmíniti se o hynutí a mizení starých a dobrých lidových názvů. Berou zvolna za své, jako kroj a mrav našeho lidu. V tomto směru podal jsem již názvy Říka - Velička, Skúpý járek, Kozubky a dodávám: Frýdky, malý to klínec pole ve veličském chotáru nad Dolní horou na pahorku Volavec (tento na mapě též schází). Název ten se již dnes docela vytratil. Taktéž na Veličsku slulo pole pod Dřínovou „Slabikovec"; i tento název vzal po jakési tragi-komické aféře, která se tam sběhla s čísi sviní, za své — a dnes říká se tam všeobecně „Svíňský mostek". Ale nejpádnější doklad v tomto směru tvoří krásné údolí dnes i lidem zvané „Filipov". Domácí lidový název Rybničky sotva kde slyšeti. Hrabě Filip Magnis rozkošné to údolíčko velmi si oblíbil a rád tam prodléval. Tak ustoupilo lidové jméno Rybničky (na Rybničkách) cizímu Filipov (na mapě Philippsthal).

Nemile také dotýká se, že na mapě kraje ryze slovenského mnohá jména čtou se ve formě pouze německé. Jméno Blumenbach (sklárna u Strání) vžilo se dnes ovšem již dávno do lidu. Dříve nazývali to snad Drahy (na drahách). Ale čteme tam také Vd. Antheile u Trsné (Dílky), Mühlbach, Hatier M. u Tasova, Niwnitzer Hof atd.

Resumujíce tento material poznáme, že mapa geogr. institutu ve Vídni co do označení strategických bodů a terrainu vyhovuje snad úplna potřebám vojenským. Není ale tomu tak v ohledu jazykovém. Špatně by posloužil příští podrobné české mapě Moravy, kdoby jména polí, hor, luk atd. chtěl prostě s této mapy přenášeti. — Podrobnou českou mapu Moravy představuju si co do části názvoslovné mnohem dokonalejší. V tomto vzhledě jest nám podniknouti ještě práci obrovskou sice a nesnadnou, ale nad jiné záslužnou. — A práci tu abychom vykonali co nejdříve; neboť jako kroj a vše, co svérázného a starého lid

má, jest na ústupku před přívalem cizáctví, — tak ustupují i topické lidové názvy názvům cizím, bezvýrazným a bezcenným.*)

M. Béňa, učitel.

Z Lipt. Sv Mikuláše. Koncem minulého roku cestoval jsem po horním kraji stolice hontianské, abych seznal tamější slovenský umělecký průmysl domácí, jmenovitě vyšívání a krajky. A tu všude doptával jsem se i na předhistorické nálezy, na hradiska, nákolí, pohřebiska atd. Lidé vzpoměli rozličných případův a označili mnoho takových míst, však pro nepříznivé počasí nebo pro vzdálenosť místa nemohl jsem se tam ihned vypraviti. Když pak dlel jsem na Prenčově u horlivého slovenského národovce p. And. Kmeťa, kat. kněze, odvětil mi tento na mou otázku, že ve vsi Domaniku vyorávají rolníci staré střepy a že na to místo byla kdysi i nějaká komise vyslána z Pešti, která prohlásila, že jest to římské pohřebiště. Tomuto výroku pešťské komise jsem žádné víry dáti nechtěl, věda, že u nás vůbec se nedopouští, by něco pod slovenským jménem světu se uvádělo, pročež se utají každá stopa slovenské kultury a připíše komukoli jinému, jen ne národu našemu. Kdež pak by se vzalo v horním Hontě pohřebiště římské? Či jsou snad pohřbeni v těch nádobách vojínové některé legie římské, která táhnouc krajem tímto za výbojem, utrpěla snad zde porážku? Kde napohřebiště leží asi 10 minut níže vsi na jednom poli. Pešťská komise byla prý zde již před 12 lety, dala kopati, nenašla prý však leda několik střepů, které tam stále se objevují. Vesnický kovář vypravoval nám, že když nedávno lovil ryby v potoce, který podmílá onu roli, nalezl ve vodě velký prázdný džbán; rozbil jej, bohužel. Když nám dal majitel pozemku své povolení, vydali jsme se s několika sedláky na místo.

Nádoba z pohřebiště u Domaniku ve stolici hontianské v Uhrách.

brali však popelnic? Vezli je snad až z Říma s sebou? Či zhotovili je pozůstalí bojovníci, aby popel svých padlých soudruhů v nich uschovati mohli? —

Protože půda ještě nezmrzla, umínil jsem si ono pohřebiště ihned seznati a na druhý den ráno vyjeli jsme s mým hostitelem do Domaniku. Zde dověděli jsme se, že

Ze severu na jih teče potok *Štiavnička*, známá na Slovensku pode jménem *Zlatá voda*, jelikož vzniká v horách zlato skrývajících, sama pak nosí ve svých vlnách zrna zlatá. Na pravé straně rozkládá se skalnatý vrch *Suchánky*, po jehož úpatí vede silnice; podél silnice leží asi 10 metrů široké pole, *Konopiská*, které podmílá Štiavnička a toto jest ono starobylé pohřebiště. Za potokem jest nízká roveň, kterou uzavírá řetěz vrchů. Rovina zove se *Podsádky*. Lid vypravuje si pověsť, že poniže

*) Kéž najde záslužná tato činnosť horlivého dopisovatele našeho následovníků všude po vlasti naší! Red.

Konopisk stála kdysi velká vesnice, což může býti věryhodno, neboť Domanik jest příliš vzdálen od Konopisk, než aby mu toto místo za pradoby za hřbitov bylo sloužiti mohlo. Dali jsme se ihned do práce prohledati pravý břeh potoka. Půda jest vesměs černá, čistá prst, a tak tedy nános prost všeho štěrku. Nádob, jmenovitě střepů, nachází se zde veliké množství. Téměř za každým krokem objevila se jedna, někdy i více vedle sebe uložených nádob, ku potoku nakloněných, z čehož souditi lze, že se svah tento později posunul, při čemž většina nádob byla porouchána a rozdrcena. Popelnice spočívaly ve hloubce 50—70 cm., střepy objevovaly se zhusta v rozličné hloubce i na povrchu země, a to jednotlivě i hromadně. Mnohé nádoby obloženy byly ze stran kulatým kamením, shora a vezpod plochým; všechny obsahovaly popel, kosti, uhlí a prst. V jedné popelnici uložena byla měděná, však již úplně v rez změněná náprsní spona, která se s prstí ihned sama rozpadla, tak že jí nebylo již možno sestaviti; v jiné opět nalezl se ulomený konec kostěného nožíka ve tři hladké plochy broušeného, jenž však asi náhodou s ostatními kostmi do popelnice se dostal, neboť jest popraskaný od žáru. Prokopáváním prsti vynořila se spodní půlka hlazené sekýrky z břidlice a kus pálené hlíny cihlové, úlomek to nějakého nástroje podivného tvaru.

Nádoba z pohřebiště u Domaniku ve stolici honťanské v Uhrách.

Nádoby vesměs jsou jen volnou rukou z hlíny, promíchané více méně pískem: páleny jsou buďto úplně na červeno nebo na černo z obou stran, jiné jsou uvnitř na černo a zevnitř na červeno nebo hnědo páleny nebo naopak. Na mnohém střepu třpytí se i slídové šupinky. Nádoby tyto jsou hrubě, drsně pracovány, beze vší ozdoby, a jsou jednoduchých forem. Vyskytují se také střepy z hlíny téměř nepálené, jakoby sušené, však důkladně propracované, pak též pálené střepy ze slínu hustě promíchaného drsným pískem. Nejhezčích tvarův a ornamentův jsou popelnice tuhované a obyčejně na jedné neb obou stranách leštěné: někdy grafitová vrstva jest i více millimetrů tlustá. Některé pálené nádoby hlazeny a leštěny jsou tučkem (Spekstein). Střepy některé jsou i 35 mm. tlusté, ale nacházejí se i velmi jemné, sotva 2 mm. tlusté. Velké, tlusté a slabě ohýbané střepy poukazují na nádoby větších rozměrův. Celistvé popelnice, jakož i ty, jež se mi podařilo ze střepů sestaviti, jsou rozličné velikosti a rozdílného tvaru a podobají se nápadně hliněným popelnicím moravským. Nejlépe zachovalé jsou malé nádoby, 70—100 mm. vysoké; tyto obsahovaly outlé dětské kosti.

Popelnice čís. 1. (obr. na str. 80.) je z jemné, ale špatně, nestejně pálené hlíny, vnitřek její jest grafitován, zevní povrch tučkem vyleštěn, výška 88 mm., otvor má v průměru 76 mm., tloušťka stěny 3—6 mm. Dno jest zakulacené, na jeho spodu pak je umělé vyvrtána dírka v průměru 5 mm. (Na jiné velké popelnici ze slídovité hlíny jest otvor takýto

vytlučen, neboť jest nepravidelný a příliš velký. Otvory na dně vrtané i proražené pozorovati lze na více střepích; udělány jsou patrně za tím účelem, aby voda vniklá do popelnice mohla se spíše vytratiti a do země vsáti.) Hrdelní okraj jest něco málo na venek ohnutý. Hrdlo zaujímá skoro polovici celé výšky nádoby a přechází náhle v břišní vypuklinu. Na tomto záhybu vyryty jsou tři jemné kolkolem běžící čáry, které hned se sbližují, hned oddalují a jen málokde rovnoběžně se rozkládají. Čáry vyryty jsou tenkým ostrým nástrojem. Břicho jest u spodu samého hrdla nejvypuklejší a tu na třech místech vystupují tři masivní pupíky (tzv. lužický typus, poněvadž se takové nádoby hlavně v Lužici nacházejí). Naproti prostřednímu z nich viděti stopu ulomeného ucha, jehož hořejší část upevněna byla na okraji hrdelním, patrně bylo to tedy velké ucho. Pupíky obkrouženy jsou ze zpodu třemi rýhami pocházejícími od tupého nástroje. Na čtyřech stranách uprostřed mezi pupíky vyryty jsou shora dolů dvě a dvě čáry tenčí, které zase uzavírají tři čáry širší.

Druhá popelnice (obr. na str. 81.) je z drsnější hlíny, pálené na snědo, je uvnitř grafitována, z venku však jenom hořejší část; leštěna není. Je téže výšky co první, ale mnohem štíhlejší. Hrdlo přechází pozvolna v břišní báň, otvor její má jen 41 mm., za to jsou stěny tlustší. I tato popelnice je na dně do kulata kroužena a jen dodatečně vmáčknuta je na spodu malá plocha 30 mm. průměru. Ornamentika tatáž co na předešlé, jen s větším počtem čárek. Pupíky jsou jen dva, ale za to jsou na této nádobě dvě malá ouška.

Ostatní zachované nádoby nejsou ornamentovány. Na střepinách viděti hojnosť ornamentův. Některé tuhované střepy, ovšem z plytkých nádob, zdobeny jsou také uvnitř: několik čárových půlkruhů — jeden ve druhém — spojuje se na břišní prohlubině v řetěz tupých zubů. Kruhy tyto jsou někde nepravidelné, jinde však docela přesné a parallelní, tedy příhodným nástrojem provedeny. Jeden střep, patrně z mísy, okružen jest u samého okraje šesti tenkými rýhami; mezi hořejšími čtyřmi a spodnějšíma dvěma čárama táhne se dosti ostrá hrana, která jest drobnými (asi 4 mm.) rýhami zdobena. Něco doleji na témže střepu vine se řada jemných čárek, z leva na pravo kosmo se ukládajících, nehtem vtlačených. Hezkým ornamentem jsou široké neb ouzké žlábky, které se těsně vedle sebe po báni nebo po hrdle kosmo nebo kolmo, na uchu nebo nad i pod uchem vodorovně a kolmo řadí. Nejčastějším ornamentem jsou vodorovné rýhy otáčející nádobu. Na tuhovaném střepu z velké nádoby napočetl jsem 18 rovnoběžných čar, provedených tupou vidlicí. Také pozorovati lze dolíky prstem do hlíny vtlačené.

A tak tedy jak forma tak ornamentace těchto domanických nádob poukazují k tomu, že zde přebýval v pradobě týž národ, který zůstavil po sobě podobné památky na sousední Moravě, že jsou to naši slovanští předkové a žádní Římané. Až dalším pátráním objeví se na Konopiskách hojnější kořisť, bude mi spíše možno určitější a důkladnější zprávy podati. Předměty uloženy jsou v mé sbírce. *Pav. B. Socháň.*

Drobné zprávy.

Nově objevené rudy olověné a stříbrné v Jesenicích moravských. Již r. 1215. daroval markrabě Vladislav premonstrátskému klášteru na Hradisku u Olomouce les u Lašťan a Domasova při Šternberce s vrchy, železo a mlýnské kameny, a s potoky zlato dávajícími. Od této první listinné zmínky o dolech v Jesenících, v nichž ale zajisté již mnohem dříve za dob předhistorických dolováno bylo, můžeme tu až do doby nové a nejnovější sledovati celou řadu nejen nálezů rudních ale i skutečných, časem i velkolepých dolů na železo, zlato i stříbro, kterým však jednak rozmanité válečné nehody (Tataři, války husitské, třicetiletá, ano i sedmiletá), jednak pak drahota pracovních sil a nedostatek potřebného množství dřeva, konečně i nová cizozemská, hlavně americká i australská konkurence, jako mnohým jiným i slavným dolům (jihlavským, Něm. brodským, kutnohorským atd.) konec učinily. Tak známe v Jesenících již za doby Otakara II. slavné stříbrné doly v okolí Benešova, později vznikly doly Pohořské u Fulneku, ve 14. stol. železné doly Berounské, v 15. stol doly Úsovské, Medlovské a Oskavské a j. v. Benešovské doly obsahovaly také rudy měděné, železné a zlato. Zlato samo ostatně zajisté bylo druhdy z písku ryžováno ve všech těch místech, v jichžto jmenech slovo „seifen“ t. j. ryžovny obsaženo: Goldseifen, Dürrseifen, Rabenseifen, Lauterseifen, Kaltseifen, Schreiberseifen, Seifersdorf atd., a ovšem také v těch, v nichž slovo zlato (gold) obsaženo (Goldenstein, Goldenmühle, Goldseifen, Goldwäsch a p.). Bohatý kraj na rudy byl též Cukmantelský a celý Frývaldovský, zejména na rudy zlaté, a biskupové Vratislavští, jimž doly zdejší patřily, na velikou výši je povznesli. Také okolí Starého Města, které až do konce 14. stol. „Goldeckem“ slulo, bylo plno zlatých žil a ložisk rud stříbrných. O četných místech, na nichž později na železné rudy čile dolováno a dosud se doluje, tuto ani zmiňovati se nechci *). Po válce třicetileté vznikl ovšem ve všech krajích těch, zejména na Bystřicku p. sv. Kop, na Benešovsku, Šternbersku, Frývaldovsku, v okolí Cukmantlu a j. v. čilý ruch hornický, který měl hlavně do spustlých aneb dávno zaniklých dolů vdechnouti nový život; však marně. Jedny doly po druhých zacházely, tak že za dob nynějších jen několik míst v Jesenících jest (Petříkov u St. Města, Cukmantel, Obergrund), kde kyz železný (na skalici a kyselinu sírovou) se dobývá. Na rudy olověné doluje se u Karlova při Rymařově, u Staré Vody u Bruntálu, a jen jediná šachta Antonie u Horního Města při Rymařově dává zlato a rudy vydatněji stříbronosné. Ovšem že přibyly tu v prahorní části Jeseníků ve století tomto četné doly na tuhu (grafit), která se od nepamětných dob, ba již v dobách předhistorických (na popelnice) dolovala u Svinova při Mohelnici, ale to vše není ani stínem staré slávy hornické krajin zdejších. Proto že zaniknutí dolů v Jesenících vzalo příčinu přirozenou z okolností, v nichž se nacházely a dosud nacházejí, hlavně však proto, že nalézti by se musila ložiska a žíly neobyčejného množství a mocnosti, aby za nynějších dob se doly nové vznesly nad význam místní, nemůžeme předpovídati přílišnou budoucnosť oněm jinak slibným nálezům leštěnce olověného, stříbronosného, jež učiněny v květnu 1886 v okolí Líbavé U Staré Vsi při Budišově již před několika lety naraženo v dopravné štole břidličné, která poblíž Starovesského mlýna se nalézá, na značně veliké hlízy leštěncové. Hlízy měly průměr 3—15 cm., byly prostoupeny slabými žilkami křemennými a ležely v jílovité žilovině. Při stopování žiloviny do hloubky objevena žíla sama, mocnosti 0·5—0·7 m, tedy zajisté velmi značné, je-li mocnosť jen leštěnci příslušná. Směr žíly tíhne k J.V. (hod. 8.), úklon jest velmi velký (75°—85°). Hodnota žíly jest velmi dobrá a proto dva výhradní kutéři (notář Libavský dr. Kupido a tamější majitel lomů břidlicových pan Vilibald Posselt) získali na ni 4 horní výměry (úděly) a daly tyto pod ochranným jménem „Vilibald“ v hornické knize olomucké zanésti. Ruda zdejší jest krystalická, hrubolistnatá však, až skoro celistvá, ba přechází místy až v olověný nádech (Bleischweif). Obsahuje 8·7% olova 12·57% síry a 0·025% stříbra. Nepříjemný, však obyčejný příměsek kyzu železného a měděného schází. Sledná chodba dosáhla již před rokem délky nejméně 15 m. Šťastný nález ten povzbudil podnikatele přihlížeti ještě k ostatním nálezům okolním, především k onomu, jenž asi 3·5 km. od předešlého učiněn byl před několika lety při kopání studně v tak zvaném „Schmelzgraben“

*) Obšírnější článek o hornických poměrech moravsko-slezských přinese časopis tento co nejdříve.

na hranici Rudoltovické (Rudelzau) u Libavé, při čemž objevena stará štola. Odtud také ještě na konci roku 1886. po vyhloubení otvoru do štoly té, již snad v dobách předhusitských započaté, ruda skutečně dobyta a to ze čtyř žil (8, 7, 5 a 2 cm. mocných) jdoucích podle trhliny k S.Z. (hod. 20 + 5°) směřující a 85—90° ukloněné, tedy skoro kolmo do země jdoucí a v pískovci se vyskytující. Rozbor rudy (leštěnce olověného) udává 83 51% olova, 12 72% síry a 0 0075% stříbra. Stříbra tedy velmi málo obsahuje. Nedaleko odtud nalezena také ještě jiná žíla směru k h. 22 + 10° (S.Z.) s úklonem 70 — 75°, kteráž se patrně někde s oněmi čtyřmi křižuje c. sráží. Tyto druhé nálezy zanešeny ve 4 výměrách hornických pod jménem „Franz“ v hor. knize olomucké. *Jos. Klvaňa.*

Lupenonožka štítková (Apus productus Schaefer) v okolí kroměřížském. Jako přede dvěma léty objevil se i po letošní povodni zajímavý tento korýš u značném množství ve všech příkopech oblasti inundační a jest tudíž u veliké míře pravděpodobno, že objevení jeho jest na zaplavení hlubších míst vázáno. První exempláry nalezl jsem v neveliké strouze blíže vojenského cvičiště kroměřížského kolem 20. dubna t. r. Všecky byly pod normální měrou. V následujících dnech podařilo se mi zjistiti je na podobných místech kolem Skaštic, Bilan i Kotojed a není pochybnosti, že i jinde týmže časem se objevily. Jak známo, vyskytuje se sameček rodu tohoto jen velice zřídka — i mezi mými exempláři nebylo ani jediného. Zajímavo jest, že druhý z obou středoevropských druhů, t. lupenonožka obecná (A. cancriformis Sch.) v okolí pozorována nebyla, ač ji prof Spitzner přede dvěma roky v okolí Prostějovském nalezl (viz Časopis muz. sp. ol. z r. 1886.). Oba druhy lze ehce rozeznati dle toho, že lupenonožka štítková nese na konci těla mezi oběma dlouhýma štětinama malou podlouhlou blánku, které l. obecná postrádá.

Prof. J. Zahradník.

Osudí z Kralic. Všude na hradištích slovanských mimo nádobí kuchyňské nalézáme i hrubé, ohromné hrnce, často jen z hlíny řezankou nebo plevami promíchané, na způsob hliněných sudů vytvořené na kruhu hrnčírském. Když jsem před léty prohlížel si s posvátnou úctou památné místo, kde v Kralicích „na sadě“ stávala impresí čili knihtiskárna světoznámá pro písmo sv., které v ní vytištěno prací Bratří českých, ukazoval mi tehdy na sadě majitel oné usedlosti hluboké dolíky popelem vyplněné a dal mi hrubý střep z hlíny tuhou promíchané, kterýž tam s jinými našel. Dal jsem před léty střep do sbírek „Včely Čáslavské“. Střep ten má okraj široký a vodorovně zakončený a pod hrdlem jen jako rýhou vyhloubeným táhnou se známé vlnovky široce tažené. Úplně takové střepy znám též z Hrádku v Čáslavi, a došel jsem přirovnávaním jich k jiným nádobám kuchyňským k vývodu, že v osudích těchto ukládány a uschovávány byly šaty, obilí a suté plody a že bývaly ve staré domácnosti zhusta upotřebovány. Vždyť Arab Al-Bekri dle zpráv izraelity Ibrahima — Ibn — Jakuba zapsal, že v Čechách v druhé polovici X. věku „šátečky obchody vedou a mají jich (celé) nádoby“ (Čas. Musea král. Čes. 1878, str. 511.). Pokládati tudíž sluší ona veliká osudí za část nábytku v dávných domácnostech.

Klim, Čermák, konservátor.

Chodba na způsob lochu v Čáslavi. Přede dvěma léty kopali na staveništi vedle muzea v Čáslavi studni. Jaké bylo překvapení dělníků, když přišli pod žlutkou na pískovec, a propadli se dolů do chodby vytesané. Chodba náhodou právě končila, kde zarážena studně, rovnou stěnou. Na zemi ležela dvě čtvrnalá tlustá prkna. Strop u výši 1·5—1·6 m. vytesán špičatým nástrojem a lomeným obloukem zakončen. Na něm znamenati bylo stopy ohně, a na zemi kousky ohořelých loučí ležely různě. Asi tři metry od studny byla chodba přepažena silným a 70 cm. širokým prknem borovým, nahoře podle stropu dvojmo přitesaným. Prkno zataraseno na druhé straně břevny, a za ním chodba zanešena částečně pískem, tak že dále než na 10 m. jíti se nemohlo. K jakému účelu asi byla? Snad východ tajný z města; neboť ku městu směřuje. Podobnosť chodby této s chodbami lochů jest nápadná. Podivno, že není u konce rozšířena, ani má zde východu. Již dle mohutné tloušťky prkna (70 cm.) a dle čtvrnalosti jeho souditi lze, že přečkala mnoho věků. — V téže části města pod bývalými valy odkryta studně se 150 kostrami lidskými a kostrou psí nejdoleji. Slov. p. prof. dr. J. N. Woldřich soudí, že pes ten nehodil se k lovu ani k pastýrství, ale snad k požívání. Dole též nalezeny tři nádoby se staženým hrdlem k ovinutí provazu při spouštění a hubatka mající vrch na příč rozdělený držadlem, na které ze zavěšoval hák aneb uvazoval provaz. Nádoby ty ukazují asi k X. věku a zdobeny jsou souběžnými rýhami i vlnovkou. Znamení na dnech nemají. Zajímavo je, že do studny té pochováni lidé, než nasypány valy městské, pod nimiž byla studna. Lebky byly střední a krátké. Dle jedněch zpráv nádenníci našli tam též

penízky křížkem zdobené, snad denáry. Nádoby i lebka psí jsou v muzeu „Včely Čáslavské“. *Klim. Čermák, konservátor.*

Římská mince nalezená u Vážan na Kroměřížsku. Častěji již byly na různých místech na Moravě nalezeny mince římské, a sbírání a uveřejňování jejich jest pro předhistorickou archaeologii obzvláště z té příčiny důležito, že mince tyto svědectví podávají o stycích naší vlasti za dob předhistorických s národem římským. — Před deseti léty, když jsem na gymnaziu kroměřížském studia svá konal, byla na poli při cestě z Kroměříže do Vážan vedoucí, při polní práci nalezena měděná mince římská, kteráž nyní ve sbírce mé uložena jest. Mince tato jest asi jako čtyrkrejcar veliká, však ne zcela pravidelně zaokrouhlena a jeví na kraji mnohé zářezy a trhliny. Celý povrch její jest krásnou, lesklou zelenou patinou pokryt. Na líci viděti v profilu provedenou polovypuklou hlavu mužskou rysův ušlechtilých s plnovousem, a kolem jejích skrání vine se vavřínový věnec v týle stuhou svázaný. Okolo hlavy jest na obvodu následující částečně nečitelný nápis: IMP. AVR. ANTONI—NVS AVG. ..... Rub jest valně poškozen, nese vzpřímenou, řásnatým až po paty dosahujícím rouchem oděnou, tváří ku straně levé obrácenou postavu ženskou (personifikaci spravedlnosti či štěsteny?), jež pravicí v lokti ohnutou drží váhu, kdežto levice k tělu přitažená roh hojnosti, z něhož kvítí vyrůstá, třímá. (Jest to táž postava, která je na zlaté minci cís. Severa, vyobrazené v díle „Imperatorum romanorum numismata aurea“ od de Bie (v Antverpách 1615.) na tab. 35., druhá řada, na kraji v pravo. — Red.). Z nápisu poznáváme dobře písmena S. C. (Senatus consulto), z nichž S na levé a C na pravé straně vedle popsané postavy ženské umístěno jest. Nápis na obvodu reversu je z větší části již otřelý, a spatřujeme z něho pouze jednotlivá písmena . . . I CO . . . Mince tato byla ražena nepochybně za panování císaře římského Marka Aurelia Antonina, který od r. 161.—180. po Kr. panoval, velké tažení proti Markomanům a Kvádům podnikl a na tažení tom r. 180. ve Vídni zemřel. *Jar. Palliardi.*

Nálezy mincí na mor. Slovensku. V té části městečka Kunovic u Hradiště Uh., která se zove „Staré město“, při kopání na zahradě Jana Habarty zavadili o hliněnou „kubaňu“, malou to nádobku, která naplněna byla českými groši a denáry počtem daleko přes 300. Mimo to v okolní hlíně nalezeny byly dvě zlaté mince nesoucí na jedné straně podobu a nápis S. Ladislaus rex, na druhé pak straně Sigismund, rex Hungariae. Pozoruhodný tento nález dostal se nám k vědomí bohužel teprva tehdy, až byl již prodán a jen koupí bylo nám lze aspoň po kousku zachovati. — Nález mincí na Velehradě. Loni, když věkovité duby tuto káceny byly, nalezen byl v jednom z nich kožený váček, který obsahoval více než 100 mincí Leopoldových. I tento nález byl prodán, že nebylo lze ničeho více se dopátrati. — V poslední době učiněny byly nálezy mincí na Slovensku v těchto místech: ve Hrozenkově (Leopoldovy), v Boršicích, v Bojkovicích (řecké a římské), ve Spytinově a v Uh. Brodě (Břetislavovy). Bohužel, že nelze nám o nálezích těch podati zprávu bližší, neboť lid zdejší nálezy ty tají a po straně překupníkům a židům poprodá ku veliké škodě vědy. Podaří-li se mi vypátrati něco bližšího, neopomenu sděliti. *Frant. Kretz, učitel v Kunovicích.*

Vzácný pták. U Vejšovic blíže Prostějova zastřelen byl 1. března t. r. drop velký, krásně vybarvený samec, ale velmi zhubenělý, který bezpochyby za jarního tahu na Ukrajinu daleko od směru své cesty byl zahnán. Bohužel nebylo možno získati vzácného ptáka pro sbírky některého ústavu středních škol, kdež by dobře byl uschován. Všechny pokusy byly marny. Zůstal v národní škole ve Vejšovicích, kdež v místnosti vlhké uschován klidně očekává osud svůj, kterýž mu kožojedi a jiní kazisvěti připravují. Dříve než byl vycpán, vytrhali mu někteří občané vejšovští největší péra z letek, aby se mohli pochlubiti, že u nich tak vzácný pták byl zastřelen. Péra nosí nyní za kloboukem. Takový vandalismus věru zasluhuje pokárání. *V. S.*

O původu písma u Slovanů dle Petruševiče. Jak již na str. 176. čísla 16. tohoto časop. oznámeno bylo, vyšel ve Lvově r. 1887. spis obsahující lingvisticko-historické úvahy A. S. Petruševiče (Lingvističnо-istoričeskij razsuždenije A. S. Petruševiča) obsahující čtyry články, z nichž první jedná o původu písma u Slovanů. Podáváme tuto stručně obsah článku toho obsahující tolik myšlének pozoruhodných, opakujíce k vůli přehledu začátek jeho z čísla 16. — Sv. Cyrill když sestavoval slovanskou azbuku, mohl použíti nejenom „črt a řezů“ pohansko-slovanských, nýbrž i písma vynalezeného gotským biskupem Ulfilou ve 4. stol. Praví se v životopise sv. Cyrilla, psaném od žáka jeho sv. Klimenta: „Přišed na Cherson naučil se tu židovské řeči i knihám a naleznuv tu evangelia i žalmy ruskými písmeny psané i člověka naleznuv, mluvícího tou řečí, mluvil s ním a daru ja-

zyka dostav, své řeči přikládal rozličná písmena, samohlásky i souhlásky. I k Bohu učiniv modlitbu, brzo začal čísti i vykládati i divili se mu Boha chválíce.“ Petruševič má za to, že slovo „ruskými“ v tomto citátě označuje písmo gotské vynalezené Ulfilou, poněvadž Strabo, historik 9. stol., praví, že náboženské obřady u Tomitanů (při Černém moři) konají se v jazyku gotském. Poněvadž pak Rusové na víru křesťanskou obráceni byli teprva v 10. stol., sv. Cyrill pak již v 9. stol. nalezl na Chersonesu psaná evangelia i žalmy, nemůže toto slovo (ruskými) vztahovati se na ruské písmo nějaké, nýbrž — dle Petruševiče — na gotské. Na to praví Petruševič: „Hle toť vše, čeho nám věrohodné nejdávnější památky o začátku písma u Gothů, Skandinávců a Slovanů poskytují. Naproti tomu z etymologického významu slova pisati, a takového též slova užitého od Ulfily gemeljan v témže významu, jde na jevo, že od počátku jak u Slovanů, tak i u Gothů slovo pisati v původním smyslu značilo totéž co malovati nebo rýsovati“ Pak vykládaje citát z mnicha Chrabra: „črtami i rězami čtěchą i gataachą“ přichází k zajímavému závěrku. Slovo čьtati čьsti litev. skajtiti značí: sčítati, numerare, legere, honorare, a slovo gatati či gadati vaticinare, conjicere, cogitare, loqui; srv. sanskr. kořen gâ, z toho gâthâ = píseň, litev. godyti, conjicere; u Litvínů není slova pěti, kteréž zastává gêdoti, což je snad totožno s gądą, gąsti, gąsty. Podobně výraz „čitati v sluch“ označil Ulfila slovem siggvan t. j. pěti, zpívati ve shromáždění, z čehož následuje, že u pohanských Gothů bylo známo toliko pění run, a ne čtení jich, a že takovým způsobem u Gothů i Slovanů čtení v nynějším smyslu toho slova vešlo v upotřebení s vynálezem písmen Ulfilou a sv. Cyrillem. Na to ukazuje dále Petruševič, že užívání črt a řezů bylo prvotně zavedeno jen při posvátných obřadech. Slovo črtati pochází od kořene kar, odtud řecké κείρειν, incidere, κεράια linea, črta, srv. χαράττειν, incidere, scribere, χαρακτήρ, litev. kirti, kereti, secare, totéž značí incantare, verzaubern, odtud ruské čarovati, čarovanie, čary, artes (lineae) magicae, čarovnik, čaroděj (magus, incantator), původně lineas ducens, scribens, které také na jižní Rusi nazývali čornoknižnikami, charaktérnikami. Podle toho u Slovanů zprvopočátku znalosť i výklad písma (črt) přináležel pohanským žrecům, čili lidem naděleným od bohů k tomu zvláštní znalostí, jež nazývali věštci, čaroději (rus. volšebnik, kaldun), ženy takové pak na jižní Rusi věďmami, bajljemi, kteréžto názvy se zavedením křesťanství pozbyly svého prvopočátečně čestného významu. — Když bylo vynalezeno slovanské písmo, začali je Slované nazývati bukvami (Buchstaben) na místě řezy a črtami. Původ tohoto názvu může býti dvojí: buď je příbuzný s gothským böka, f. a bök, n. a znamená písmo; anebo jej sluší odváděti od staroslovanského buka (боука), turba, tumultus, bukarije (боукарія), seditio, polsky zgiełk, starorus. golka (голка): bě golka v Novgorodě, t. j. zbouření. Sem náleží slovo pčela (пьчела místo боучела), polsky bąk; následkem toho třeba psáti bąkati, bąčati, bąkarije, t. j. nosovou střídníci, z níž se později vyvinulo *u*. Odvádíme-li odtud slovo buky (боукы gen. боукъве), litera, jest bukvica i glagolica co do etymologického původu totéž. Od slova боукы, mn. č. боуквы, písmena, počali nazývati slovanské písmo bukvica, z počátku pouze glagolici a později i řeckoslovanské písmo (kyrillici). Nazvání slovanského písma glagolicí podle P. Šafaříka nejde dále než až k 16. století; podle domnění Grigoroviče, ač neznámo na čem založeného, glagolice nazývala se tím jménem ještě v 18. věku. Název glagolice, zdá se, pošel od třetího písmene ve slovanské abecedě, tot. глаголъ, jako od názvu druhého боукы nazvána táž abeceda bukvicí. Ostatně možno, že slovanská abeceda nazývá se glagolicí proto, že každé písmeno v ní označuje se zvláštním hlaholem, t. j. slovem začínajícím tím písmenem (az, buky atd.). Na to ukazuje Petruševič, jak si pomáhali Slované dříve, než měli své uspořádané písmo. Ačkoli nazývá se kyrillice podle sv. Cyrilla, není posud jisto, sestavil-li sv. Cyrill nynější řecko-slovanské písmo čili t. zv. glagolici. Slovanské písmo nazývá se cyrillským již ve 13. stol. ve „Slově světavo Kyrilla filosofa, učitěla slovenskomu jazyku“ podle spisku vytištěného Vukem Štěpánem Karadžičem. Podobně v doslovu k utracenému spisku „Proroků s výklady“ (толковыхъ пророковъ) Upira Lichého, r. 1047. přepsaném v pozdější spisky čte se: „Slava tobě gospodi carju něbiosnyj, jako spodobi mja napisati knigi iskurilovicě.“ Pod tímto posledním slovem shledává P. Šafařík glagolici, poněvadž by prý bylo zbytečno to poznamenávati, kdyby rukopis psán byl kyrillicí. Opačného náhledu, že totiž to slovo znamená kyrillici a ne glagolici, je Miklosič, jenž ve svém staroslovenském a řecko-latinském slov-

níku se na toto místo odvolává, překládaje scriptura cyrillica, ačkoliv zde slovo kurillovica nemusí pocházeti od jména sv. Cyrilla, nýbrž taktéž od slov ve zpomenutém slovníku uvedených: kuril, kurélok, kurelok — označení, typus, forma praescripta, originale, primitivum, z čeho by následovalo, že Upir Lichý sdělal svůj spisek z původního staroslovenského překladu, t. j. originálu „Proroků s výklady“ a takovým způsobem kurilica vztahovalo by se k původnímu rukopisu, a ne k formě písmen jeho. — Počátkem 16. stol. v jihoslovanských spisech ustaluje se již pro řecko-slovanské písmo název Kyrillice. Na př. vyznavači Luterova učení ve svém slovanském katechizmu vydaném v Urachě r. 1561. a tištěném řecko-slovanským písmem, nazývají je „curilska slova“ a tím uznávají sv. Cyrilla za sestavitele vzpomenutého písma. Podobně Šeb. Krel, korutanský kazatel ve předmluvě ke své slovinské postile, tištěné r. 1567. nazývá řecko-slovanské písmo: staroslovensko, hérvatsko, a také „kyrilsko pismo“. A. Bogorič: Arcticae horulae Witebergae 1584. také píše: „litterae cyrillicae, glagoliticae.“ Naproti tomu Poličané a dalmatští Chorvaté dle svědectví Kukuleviče nazývají řecko-slovanské písmo glagolicí.

J. Čapek.

Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1885. (Vyňato z V. zprávy meteorologické komise přírodozpytného spolku v Brně (Srov. č. 13. str. 43 tohoto časopisu.) Roku 1885. bylo na Moravě a Slezsku 212 pozorovacích stanic meteorologických, tedy značně více než r. 1884. Extrémy poloh, pokud se týkají šířky a délky zeměpisné a výšky nadmorské stanic pozorovacích zůstaly jako roku minulého. Nejvyšší tlak vzduchu byl pozorován 20. prosince v Hrušovanech (761.3 m.), nejnižší 11. října a 6. prosince na Sněžce (639 7 mm.), kdež vůbec nejvyšší tlak byl 20. pros (667 3 mm.) Kromě Sněžky byl nejnižší tlak 6. března u Janovic při Rymařově (688 6). Největší teplotu průměrnou za celý rok mělo Brno a Uh. Brod (9·3°), nejnižší Gabel u Vrbna (4·4°), Ramzová (4·7°) a Sněžka (2·7°). Největší teplo vůbec Mackovice u Znojma 30. června (36·5°) a 29. června Březové při Litovli (36·8°). Na Sněžce bylo největší teplo také téhož dne (24·7°). Poslední dva dni červnové byly po vší Moravě nejteplejší z celého roku. Nejtužší zima byla dne 19. ledna v Dřemovicích u Libavé (—26·6°) a 14. prosince v Liptále u Vsetína (—25·1°). 20tý leden a 14tý prosinec byly vůbec nejstudenější dny v roce. Průměrnou teplotu zimy nad bodem mrazu měly Vidnava (0·2), Uh. Brod (0·3). Bernatice u Javorníka na Slezsku (0·3) a Červ Voda (0·1). Průměrná teplota období zimního*) na Sněžce (1215 m nad mořem) —4·2°, jara 1·6, léta 10·8, podzimku 3·5. Celkem shodovaly se u každého místa průměrné teploty jara (j), léta (l), podzimu (p), a zimy (z) s výsledky následujících zkusných formulek: j. = 10·35° — 0·0073° × V; l. = 19·37° — 0·0069° × V; p. = 10·28° — 0·0062° × V; z. = 0·28° — 0·0031 × V; kde V znamená výšku nadmorskou v metrech. Prušek padlo průměrně v roce tom 648 mm., nejvíce v Podolankách u Frydlantu (1456 mm.) a u Dřemovic (1507 mm.), nejméně u dvoru Prechova nedaleko Podivína (318 mm.) a u Fryšavy při Nov. Městě (312 mm.). Největší srážka ve 24 hodinách spadla dne 15. května u Frývaldova (127 mm.), Gablu při Vrbně (110 mm.) a u Mikulovic při Frývaldově (125 mm.). Tento den byl vůbec i tím památný, že skoro všude mnoho sněhu napadlo, tak že se od něho až stromy lámaly. Nejprudší déšť vůbec byl v Rohli 30. června, kde za 10 minut padlo 21·8 mm. (za 100 sekund tedy 3 633 mm.) a v Bystřičce nad Vsetínem, kde dne 21. srpna za 8 min. ho padlo 18 mm. (za 100 sek. 3·75 mm.). Nejvíce deštivých a sněžných dnů do roka měla Sněžka (209) a Moravice Hor. (177), nejméně Hodonín (52) a Prušánky (54). Nejvíce bouří v roce pozorováno ve Visle na Slezsku (31). První sníh padal 15. srpna na Sněžce a 10. září u Tří Kamenů na kotárech za Hostýnem. V Brumově padl první sníh až 17. prosince. Poslední sníh padal 2. června na Sněžce a v horách u Gablu. Z 15. na 16. května napadlo, jak již uvedeno, na mnohých místech Moravy a Slezska velmi mnoho sněhu. Dní úplně jasných měl do roka nejvíce Uh. Brod (131) a Brúmov (145), kde úplně zachmuřených bylo jen 32, nejméně Police u Valaš. Meziříčí (7) a Vilímov u Bystřice n. P. Dní úplně pochmůrných měl nejvíce Rymařov (133), a blízké Janovice (130), nejméně Čejkovice (16) a Mackovice (27). Zima byla asi o 1·7° tužší než r. 1884., za to jaro o 0·8°, léta o 0·5 a podzim o 1·4° teplejší. Zejména duben měl asi o 3° nad obyčejnou svoji teplotu, za to květen asi o 2° pod ni. Větrů obzvláště prudkých nebylo. — Z fänologických poznámek uvedeno budiž: Hruška kvetla u Jaloviska při Zidlochovicích a u Němčic při Kelči

*) Člověk v Korutanech má průměrnou lednovou teplotu — 6·2°, tedy o 1° studenější než město Hammerfest na 70° 42′ severní šířky!

23. dubna; u Heřmanic na Sl. až 28. května; šeřík (vonný bez) v Kroměříži 28. dubna, v Dětřichově u Šternberka až 7. června. Žně režné počaly v Hrotovicích 7. června, v Dětřichově 14. srpna, ječmenné v Pustoměři 8. srpna, v Heřmanicích koncem srpna, ovesné v Hrotovicích 25 července, v Heřmanicích 6. září První skřivánek pozorován na Ferdinandsku u Vyškova (11. ledna), u Dolní Lhoty při Blansku (2. února), u Rohle (7. března); první kukačka (10. dubna) v Židlochovicích, 24. dubna v Černé u Šternberka, první vlaštovka u Hostími při Mor. Budějovicích a v Hošťálkově (7 dubna), v Podivicích u Vyškova (27. dubna). V Černé pozorován 4. srpna velký tah tisíců bělásků zelných, kterýž trval i 5. a 6. srpna a směřoval od severu k jihu. První žlutásek pozorován v Chybech na Sl. (18. února) a v Rohli (26. února), první chroust (16. února) u Hrušovan, u Pustoměře (18. dubna). *Prof. Jos. Klvaňa.*

Oprava. Pan učitel Fr. Myklík upozornil nás, že mezi místními jmeny sing. femin. v č. 15. a 16. (str. 123.—125. a 172.) seznamenanými není uvedeno jméno Mošténice; naproti tomu uvedené tam jméno Chylice je mnohočetné. Což tímto opraveno budiž.

O koštěných výrobcích diluvialních z jeskyň štramberských. (Oprava a doplněk.) Ve svém pojednání o výzkumech v Čertové díře u Štramberka podotkl jsem v č. 12. na str. 172. tohoto Časopisu mluvě o koštěných výrobcích diluvialních, že mi nelze připojiti se k úsudku dra. Woldřicha ve Vídni, jenž s určitostí prohlásil velké množství třísek koštěných z této jeskyně za umělé nástroje a zbraně člověka diluvialního a často ve svých spisech na tyto domnělé výrobky se odvolává" P. Woldřich uveřejnil v č. 14. na str. 92. „opravu", v níž z části se pokouší o vyvrácení nebo seslabení mého výroku, z části pak své mínění odůvodňuje. Ježto však obsah její dle soudu mého ve mnohé příčině se nesrovnává se skutečností, dovoluji si „opravu" páně Woldřichovu tímto věcně opraviti.

P. W. předně podotýká, „že mu není známo, že by v některém spisu svém byl prohlásil velké množství nahodilých odpadků a třísek za umělé nástroje a zbraně." Na to odpovídám, že udání p. W. se nikterak neshoduje s tvrzením mým shora doslovně podaným. V mém tvrzení rozeznati lze výrok dvojí, rozdílný: 1. že p. W. velké množství třísek s určitostí prohlásil za umělé nástroje a zbraně a 2. že se často ve svých spisech na tyto domnělé výrobky odvolává. První část p. W. neopravuje, uznává ji tedy správnou, v druhé části však není řeči ani o velkém množství ani o nahodilých odpadcích. Kdyby ale p. W. poslední větu mého tvrzení i chtěl spojiti s předcházející, jsem s to provésti důkaz pravdy. Dokladem toho buďtež uvedeny následující ukázky ze spisů p. W..ých.

1. Ve zprávách anthropologické společnosti ve Vídni, 1882. sv. XI. na str. 15. praví p. W.: „P. prof Maška dokázal existenci člověka v Čert. díře za doby diluvialní a mně se podařilo existenci tuto četnými (zahlreiche) mnou určenými výrobky umělými blíže dovoditi a stupeň vzdělanosti tohoto člověka zevrubněji vyšetřiti." — 2 Ve svém pojednání o nálezech sudslavických v Čechách (Sitzungsberichte d. k. Akad. d. Wiss. I. Abt. 1883 sv 88. str. 1043) praví p. W. ve stati nadepsané „Koštěné výrobky umělé", že nalezl mezi zaslanými jemu úlomky koštěnými z jeskyň štramberských docela podobné nástroje, zbraně a předměty okrasní a upozornil nálezce na význam jejich. — 3. Totéž praví p. W. ve zprávách anthropol. spol. ve Vídni, 1884. sv. XIV. str. 203. mluvě o týchže nálezech sudslavických opět ve stati „Koštěné výrobky umělé", že totiž nalezl mezi štramberskými kostmi docela stejné tvary zbraní, nástrojů a předmětů okrasných. — 4. Ve své přednášce o nejstarších stopách vzdělanosti ve střední Evropě (tiskem vyšla 1886) praví p. W. na str. 12, mluvě o bohatosti přitloukaných nástrojů ze Sudlavic: „Docela tytéž řady takových nástrojů a zbraní nalezl jsem také mezi zaslanými mně kostmi z jeskyň štramberských."

Mám za to, že tyto ukázky postačí, aby soudný čtenář poznal, na čí straně jest pravda; mně však nelze jinak, než setrvati při původním svém mínění, že totiž určení páně Woldřichova většinou byla buď úplně bez podkladu neb alespoň velmi pochybna a toliko výminkou v několika málo případech částečně pravděpodobna. Půjčuji milerád, že člověk diluvialní v jeskyních štramberských úmyslným roztříštěním nebo pouhým přitloukáním rozličných kostí potřebné nástroje si zhotovoval; půjčuji dále, že dokonce i příhodných úlomků koštěných používal dle potřeby a náhody za nástroj, zbraň i primitivní okrasu, aniž je značně byl upravil, kterýžto úsudek jsem pronesl dříve (r. 1879.) než p. W. nálezy štramberské vůbec seznal; avšak dokládám opětně, „že jest při posuzování těchto nálezův koštěných obezřetnosti nanejvýš zapotřebí, nechceme-li se vydati v nebezpečí, že vykouzlíme pouhé výtvory bujné fantazie, jichž skutečných dokladů nikdy nestávalo." (Čas. č. 4. str. 157.) A právě v této příčině jest mi do-

znati, že dle soudu mého p. W. při posuzování nálezů diluvialních zabíhá do krajností, uznávaje mnohdy umělými výrobky neb upotřebenými nástroji „nahodilé odpadky s rozličnými stopami roztříštění, ohryzení neb omletí.“ Nejsem s úsudkem tak přísným, avšak odpovídajícím skutečnosti a střízlivé rozvaze osamělý; leží přede mnou podobné úsudky znalců taktéž na slovo vzatých o mnoha předmětech štramberských, jež právě p. W. za nástroje, zbraně, nebo předměty okrasní byl prohlásil; uvádím tu pouze zemřelého intendanta dvorního muzea F. z Hochstettru, dále pak dra. Kříže, dra. Schaaffhausena a dra. Wankla. —

Poukazuje-li p. W. ku konci své „opravy“ k vyobrazením, jež jsem v č. 9. na str. 59 ke článku o nálezech v „Čert. díře“ připojil, jakožto k dokladům správnosti náhledu svého o koštěných výrobcích člověka diluvialního, dokládaje, „že jsem nejen takové třísky a odštěpky, nýbrž pod č. 4. dokonce výkres třísky takové s „umělým připevněním“ vyobrazil, a sice tak, „jak mi je on sám byl nakreslil“, tu věru jest se mi diviti, že p. W. takový výrok učinil: vždyť vyobrazení ta vztahují se vesměs, jak na str. 121. v č. 10. výslovně jest udáno, k výrobkům nikoli diluvialním, nýbrž předhistorickým v užším smyslu t. j. postdiluvialním, jež vesměs krásně jsou přibroušeny, což ostatně znalci tak důkladnému, jakým jest p. W., zajisté při prvním pohledu na obrazec neušlo. Pěkná vyobrazení ta zhotovil zvěčnělý prof Havelka podle předležících předmětů, a jemu dlužno tudíž „umělé připevnění“ při obr. 4. připočísti, nikoli ale p. Woldřichovi, jenž předmětu vyobrazeného nikdy neviděl. — Čtím mínění druhého, žádám však totéž pro sebe.

Prof. Muška.

FRANTIŠKA STRÁNECKÁ †.

Smutnou konáme povinnosť, zaznamenávajíce náhlé úmrtí vzácné příznivkyně vlasteneckého muzea olomuckého a ctěné přispěvatelky do časopisu našeho, paní Fr. Stránecké, která dne 28. května t. r. v Brně po krátké nemoci zemřela. Františka Stránecká, roz. Všetečkova, narodila se r. 1839. ve Vel. Meziříčí na Moravě a provdala se r. 1855. za soudního úředníka, nyní radu c. k. vrchního soudu v Brně, p. Kerschnera. Pseudonym „Stránecká“ přijala po Zhoři Stránecké, kde byl otec její od r. 1848 hospodářským správcem. Všeobecně známa je činnosť její novellistická; povídkami svými, ve kterých tak krásně vylíčila povahu moravského lidu, zasloužila si právem čestného názvu moravské Boženy Němcové. Dobou poslední vzbudil pozornosť všeobecnou její článek o národním vyšívání ve pražských „Květech“ uveřejněný. Obdivuhodno bylo její vědění v oboru slovanských starožitností, jak o tom svědčí články v časopisu našem z jejího péra pocházející. Příští čísla časopisu našeho přinesou od zvěčnělé paní ještě dvě pojednání, jež krátce před smrtí svou redakci naší zaslala — poslední to, tak říkajíc, práci literární. — Jako za života jejího doprovázely ji sympathie i úcta všech čtenářů jejích, tak i čestná paměť její potrvá v národě navždy!

Úmrtí. P. Karel Sicha, rodák moravský, horlivý zastance prvobydlení Slovanů v našich vlastech, zemřel dne 16. dubna t. r. v Eggenberku u Štýr. Hradce. P. Sicha narodil se v Úsobrně u Jevíčka r. 1815; vysvěcen byv na kněžství stal se kaplanem v Tršicích, pak od r. 1841. do 1848. v Prostějově, potom ve Vranovicích u Prostějova a v Hošťálkově, r. 1858. farářem v Hodslavicích, později na Horní Bečvě a konečně děkanem na Vsetíně, kdež mu udělen titul č. konsist rady. Vzdav se fary této žil poslední léta na odpočinku ve štýrském zátiší, vydávaje tam svoje studie o nejstarších dějinách Slovanů západních, o nichž také časopis náš posudky přinesl. Čestná budiž jemu paměť! —

Frant. Xav. Jos. Beneš, slovutný archaeolog český zemřel dne 20. května t. r. v Praze. Narodil se r. 1819. v Č. Dubě, byl pilným přispěvatelem do Památek archaeol. a místop., horlivým sběratelem starožitností českých, znalcem památek stavitelských na slovo braným a zastával čestný úřad c. k. konservátora. — Čest budiž památce jeho!

Literatura.

Národní písně moravské, v nově nasbírané. Ve sbírku spořádal a vydal **Fr. Bartoš.** Sešit 1. V Brně, 1888 Nákladem matice moravské (členský podíl pro rok 1887.) Velká 8°. Str. 320. — Když náš Sušil pořídil nové rozmnožené vydání své slavné sbírky moravských národních písní (r. 1872.), mělo se dlouho za to, že je sbírkou tou lidová poezie moravská vyčerpána, tak že nezbývá nyní než sesbírati některé pozapomenuté paběrky, varianty a pod. Sbírka ta obsahovala asi 900 čísel, mezi nimiž některé ovšem celou řadu písní zahrnovalo. Zatím již r. 1882.

vydal prof. Bartoš své „Nové nár. písně moravské“ se 417 čísly a překvapil nás nyní — tedy sotva po dalších 6 letech — sbírkou novou, která, jak z 1. sešitu souditi možno, sbírce Sušilově objemem a počtem písní se vyrovná. Obsahujeť sešit tento, asi polovici celého díla reprezentující, 540 čísel, z nichž v některém několik variantů zahrnuto je. Dá se tedy právem očekávati, že celá sbírka plný 1000 nových písní obsahovati bude. V sešitě 1. je 82 ballad, 272 písní milostných, 76 svatebních, 24 manželských, 68 hospodních, tanečných a hodových; oddíl „Ze života“ není v sešitě tomto ještě ukončen. A nejsou snad písně sbírky Bartošovy pouhými varianty písní již ze starších sbírek známých; jsou to převelikou většinou písně úplně nové; nejedna mezi nimi pak je pravým skvostem poezie, a Moravěnka naše má opět novou příčinu ku hrdosti národní. Přestávajíce dnes na pouhém oznámení této zajisté senzační publikace, jejíž hudební stránku po vyjití 2. sešitu — ne-li dříve — v časop. našem oceníme, nepotřebujeme zajisté knihu tuto teprva zvláště odporučovati. Matice moravská dodala si její vydáním nového lesku, prof. Bartoš pak zasloužil si jí jméno druhého Sušila a vděčnosti Moravy i všeho národu slovanského. *V. H.*

Národní kroje. Tak nadepsán je jeden z feuilletonů **Jana Liera**, jichžto řada II. právě vydána byla v „kabinetní knihovně“ v Praze. Feuilleton ten otištěný napřed v č. 24. letošího „Světozora“ rozpadá se ve dvě části: jen v první mluví se o národním kroji, ve druhé však o našem národním vyšívání. S vývody v části první celkem souhlasíme uznávajíce, že znovuzavedení nějakého národního kroje v celé národní společnosti naší se nepodaří; přece však nemůžeme nedati výrazu tomu přesvědčení, že upotřebení vzorů národního vyšívání na různé části šatstva moderního, ovšem upotřebení vhodné a rozumné, jistě velmi dobře se osvědčí. I pokud se týče druhé stati p. Lierovy uznáváme leccos za pravé, zvláště pak to, že má-li býti použito výšivkových našich pokladů, nutno jich užíti rozumně a přiměřeně věci, na níž umístěny býti mají. Nejsme ale tak příliš úzkoprsí, abychom ve zlé vykládali, že bylo nadšenců pro vyšívání a jeho ornamenty poněkud více než zdálo se býti potřeba. Ta okolnosť měla jistě dobrou svou stránku a upozornila na krásu našich ornamentů mnohem více, než působení těch, kteří cenu našeho ornamentu národního v plné míře pochopují a oceniti dovedou, neb alespoň pochopiti a oceniti měli. Ba to, abych řekl, „módní“ nadšení pro výšivky upozornilo i mnohé umělce na ně, umělce, kteří by si jinak ornamentu národního nebyli vůbec všimli a nyní se zlobí, že je neumělci, diletanti, předběhli. Ostatně zbylo umělcům dosti práce, neboť přese všechno opačné tvrzení páně Lierovo jsou ornamenty na vyšívání našem českém, moravském i slovenském veliký, nevyvažitelný fond pro umění naše drobné a možno jich tu všude užíti, ovšem ve příslušném výběru a ve příslušném přispůsobení beze setření původního rázu. Rozumí se samo sebou, že musí míti člověk ku památkám těm národním lásku větší než naši moderní světoobčané. Ku použití širšímu máme pro direktivu také jinorodé práce národního rázu a ornamentu, máme své kování, malování na dřevě, dřevořezby své vlastní, o čemž ovšem mnozí ještě ani zdání nemají. A tak nemusíme sice vyšívati stropy, pluhy, kandelábry, talíře, hodiny, vazby a vše to ostatní, co p. Lier vypočítává, ale můžeme ledacos národním ornamentem příslušně ozdobiti, můžeme nábytek ve slohu domácím a duchu národním si pořídit a tak přece tu nepochopitelnou p. feuilletonistovi revoluci v naší domácnosti provésti. Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli tuto vyvraceti všechna tvrzení onoho feuilletonu: budoucnosť nedaleká ukáže, že konečně nejen drobné umění naše může míti ráz národní, nýbrž i umění výtvarné. Nechtěl-li by tomu kdo věřiti, ať si prohlédne práce Mánesovy, náčrtky Alešovy, ať prostuduje sochy Myslbekovy. A bude-li pociťovati potřebu našeho rázu v architektuře, tu ujišťujeme, že sgraffita na renaisančních domech Wiehlových, jež (cum grano salis) pokládati možno za typ renaissance české, dají se také pořídit národním slohem. Máme svou poezii národního rázu, máme hudbu národního slohu, dovedeme vštípit alespoň kus svého života i v umění výtvarné. Jen ať umělci, — kteří zlobí se na diletanty, že tu a tam v přepjaté lásce ku národnímu směru nesprávně s národními poklady si počínali a že je, umělce povolané „překřičeli“ — věci pořádně a upřímně se chopí! Nebudeť jim to na příhanu ani na újmu. *J. Klvaňa.*

Naše děti. Jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poezii, zábavy a hry i práce společné popisuje **Fr. Bartoš.** V Brně, 1888. 8°. Str. 312. Cena: 1 zl 30 kr. — „Radostnou událostí“ literární v rodince moravské nazvati bychom mohli spisek tento. Poslední dobou počíná se i tento ethnografický materiál sbírati, jakož o tom svědčí nedávno vydaný obšírný spis ruský

„Dětskije igry“ od dra. E. A. Pokrovského, jenž došel povšimnutí i u anthropologů německých. Spis Bartošův zahrnuje v sebe arci látku mnohem širší; rozpadá se ve 3 části, z nichž prvá (děti v rodině) vypisuje zvyky lidu našeho při narození a za nejútlejšího věku dítěte, pak kolébavky a hry s nemluvnětem, konečně dětskou řeč, modlitbičky atd. Část druhá (děti mezi sebou) jest nejobjemnější a zahrnuje mimo jiné zejmena ptačí řeč, první to sebrání toho druhu a zároveň první pokus označiti ji notami, vděčna to látka pro hudební theoretiky, jak o tom svědčí feuilleton „Hlasu Národa“ ze dne 25. dubna t. r., pak všelijaká říkadla, počitadla, hádanky a hry. Velmi pěkně vylíčen tu konečně poetický život malých pastevců moravských. Část III. konečná (děti v obci) vypisuje zvyky a obřadní písně k jednotlivým dobám a svátkům roku církevního. Je to dosud nejúplnější soubor dětské lidové poezie moravské, ač tu i tam ještě zajisté vyskytnou se časem doplňky, v této knize nepodané. Ale spis ten není pouhou sbírkou dětské poezie: celý duševní život našich moravských dětí i jejich přirozených vychovatelů, zejmena matek, je tu mistrným perem spisovatelovým stručně a při tom přece poeticky vypsán. Obzvláštní váhu pak klademe na sentence, jimiž slovutný ethnograf náš knihu uvádí, klada důraz na moment kulturní, jaký se v dětské poezii naší, v těch dětských hrách atd. zrací — přes to, že za těch dob, ze kterých většina těchto plodů duševního života lidu našeho pochází, školní vyučování daleko nebylo u nás rozšířeno tou měrou jako nyní. „Nebyl náš lid tehdy nevzdělaným“, praví vším právem p. auktor, „ne to surovým; ba maje posud jasný obraz tehdejší doby v čerstvé paměti, smím tvrditi, že byl ve svém způsobě vzdělanějším nežli pokolení jeho nynější.“ (Str. 1.) A proto „neberme našim dětem, co se u nich po staletí osvědčovalo, co tolika jich pokolením nové a nové radosti a ušlechtilé zábavy poskytovalo, jejich síly tělesné i duševní osvěžovalo a rozvíjelo; zvláště když to, co jim naše paedagogická literatura za to v náhradu skýtá, druhdy nade vše pomyšlení chatrné a nejapné bývá. Methoda naší samorostlé „školy mateřské“, kterou něžná láska našich matek svým miláčkům vybásnila, sotva kdy bude překonána kterou methodou suchého rozumu a chladného srdce, jež se vnucuje nyní našim dětem leckterými plody té naší „zahrádkové“ literatury.“ (Str. IV.) To jsou zajisté slova, k nimž nezbývá nám nic doložiti, než aby u dnešních vychovatelů našich děti padla na půdu úrodnou. Majíce nyní i tuto stránku duševního života našeho lidu prozkoumánu a v krásný, umělecký obraz sestavenu, můžeme s hrdostí poukázati vedle jiných stránek samorostlé a svérázné kultury lidu našeho i k tomu, že lid náš byl od věků sobě sám též výtečným paedagogem. Způsobem tak dokonalým o vychování budoucího pokolení svého postarati se dovede jenom národ kulturní; a tak podává kniha Bartošova, jejíž rozšíření co největší z plna srdce si přejeme, zároveň nový důkaz o vlastní odvěké vzdělanosti národa slovanského.

V. H.

Sebrané básně a vlastní životopis Jana Havelky. Vydání posmrtné. V Olomouci, 1888. 8°. Str. 164. Cena 1 zl. — Oznamujeme-li v časopise našem také jednou knihu obsahu i rázu jiného než vědeckého, činíme tak z piety ku zesnulému zakladateli muzea olomuckého i časopisu muzejního. Pomíjejíce tuto mluviti o významu poetických prací Havelkových, chceme jen upozorniti na jeho autobiografii, ve knize té poprvé uveřejněnou, vydávající svědectví o ryzosti a opravdovém, vroucném vlastenectví toho zlatého srdce, o neúmorné píli a práci jeho, národu i vlasti své po čas života celého věnované. — Nakladatel Ed. Holzel v Olomouci postaral se o pěknou úpravu a opatřil knihu podařenou podobiznou zvěčnělého. Nebude zajisté mezi přečetnými ctiteli památky Havelkovy nikoho, kdož by si jeho literární odkaz upomínkou na tichého genia moravského nezjednal.

V. H.

Výzkumy na Hrádku v Čáslavi. (*Archaeologické příspěvky z Čáslavska. Seš. I.*) Sepsal **Klim. Čermák.** V Čáslavi, 1888. 8°. Str. 26 a 3 tab. — Výsledky pětiletého zkoumání svého na starém Hradě Čáslavi podal p. spisovatel ve spisku tomto a jsou to výsledky namnoze pozoruhodné, jednak tím, že Hrádek vykazuje tři neporušené kulturní vrstvy nad sebou, jednak konkluzí, kterou p. spisovatel potvrzuje názor o staroslovanských hradiskách v časopise tomto zastávaný, an praví, kterak dobytým tu materiálem doloženo učení, že „staroslovanské hrady byly vlastně města a ne pouze sídla úřadů neb tvrze“ (str. 25.), a že „na slovanských hradech čili městech usazen byl mimo úřad též lid rolnický“. (Str. 14.) Ze připojených tří tabulek zvláštní zmínky zasluhuje tabulka znázorňující znamení vytištěná na neméně nežli 74 dnech nádob z čáslavského Hrádku, znamenitý to příspěvek pro studium slovanské ornamentiky. Kéž by se každému hradisku praehistorickému dostalo tak povolaného zkoumatele!

V. H.

O českých penězích do roku 1526. Napsal **Klim. Čermák.** V Čáslavi. 1888. 8°. Str. 26. Cena 30 kr., poštou 35 kr. — Všem ochotníkům v české numismatice, všem sběratelům českých mincí bude knížka tato zajisté velevítána, ježto odpomáhá opravdové citelné potřebě. Neměli jsme dosud spisu, podávajícího poučení o základních vědomostech české numismatiky; i sluší vzdáti uznání pilnému archaeologu p. Kl. Čermákovi za pěknou tu práci, v úzkém rámci podávající to nejdůležitější, co dosud o mincích českých do r. 1526. známo je. Tabulka zobrazující 15 charakteristických mincí českých (denáry, groše, plecháče či brakteaty, zlaté, haliře a tolary Slikovy) je pěkným přídavkem knížky. Kdokoli numismatiku českou si oblíbil, zjedná si zajisté toto, všeho odporučení hodné dílko, jež dostati lze u p. auktora v Čáslavi. *V. H.*

Ukázky ženských ručních prací moravského průmyslu lidového. *(Proben weiblicher Handarbeiten mährisch-ländlicher Hausindustrie.* — 26 tabul, jež vydalo mor. průmyslové muzeum v Brně r. 1885.). Mor. muzeum průmyslové podalo nám tu 26 tabul velmi pěkně podle fotografií světlotiskem provedených, zobrazujících hlavně ukázky výšivek slovenských a hanáckých. Uvedeme tu alespoň zobrazené předměty s kratičkými poznámkami: Tab. 1. Zástěra z Jamného (od Jihlavy). Bílé, málo typické vyšívání stehem plochým. — Tab. 2. Bordura a vložka z koutnice (od Jihlavy). Práce síťkovaná (quippir) se ženskými figurami a stylizovanými orly dvojhlavými nad dvojnásobným křížem. Úplně stejnou vložku má p. uč. Kretz z okolí Rohatce. — Tab. 3. Zástěra z Rohatce. Vyšívaná jako v okolí Kyjova. — Tab. 4. Zástěra z mor. chorvatské vsi Frleščorfu u Mikulova. Podobná kyjovským a zajímavá hlavně tím, že ukazuje zřejmě vliv, jaký měly výšivky chorvatské na výšivkové útvary podlužácké a kyjovské. — Tab. 5. Bílá zástěra z téhož místa. Zcela zvláštní (klasové) ornamenty bordurové a rozházené drobné dvojkvěty po celé ploše. — Tab. 6. a 7. Satka z Lanžhota. Překrásný pestrobarevný kus z r. 1825. s pestrými fialami. Mylný jest přídavek, že šatka ta jest také úvodnicí. — Tab. 8. Obojek ženský (a nikoliv, jak udáno, límec z mužské košile) z Frlešdorfu. Velmi zajímavý pestrý kus ukazující motivy podlužácké (karafiatové květy) a kyjovské (jablíčka typicky kyjovského rázu). Frlešdorf jest jak známo jedna z těch tří vesnic uprostřed německých obyvatel u Mikulova, kde se dosud chorvátsky mluví od založení osad těch před 300 lety. Kraj tedy obzvláště zachovalý. — Tab. 9. Křestní hanácká pokrývka obyč. rázu. — Tab. 10., 11. a 12. Bílé a černé límečky hanáckých rukávcí od Tlumačova. — Tab. 13. Hanácká úvodnice z Tlumačova. Přes sto let stará, nepříliš pěkně pracovaná, za to dosti zajímavá. Nápisy na ní připomínají nápisy staroslovanské: IIHCIIIM — MRNIHN. Bylo by záhodno důkladně všechny tyto záhadné nápisy okresliti a srovnati, aby se konečně mohlo o významu jich rozhodnouti. Mnohé arciť velmi připomínají nápisy kyrillikou, jiné zase připadají jako znetvořené letopočty MDCCCX a pod. a sice znetvořené švadlenami neznalými písma. Tab. 14. Hanácká úvodnice (mylně jako u předešlé napsáno: Brautschleier) z Tlumačova; novější práce pěkného provedení. Tab. 15. Hanácká úvodnice z Kroměřížska. Nečitelné nápisy, v nichž M převládá. Pod černými věnci v rozích jsou pěkně stylizované obrazy dvouhlavých orlů i s jablkem říšským i mečem. V ústech drží větvičky s květy; pod nimi ještě po dvou kohoutcích. Prostřední pruh jest velmi bohatý, obsahuje také orly a celkem velmi názorně spojuje elementy národní s barokním rázem první polovice 18. století. Úvodnice sama pochází však asi z konce minulého století. Majetkem jest Františkova muzea v Brně. — Tab. 16, 17., 18, 23., 24. a 25. podávají pěkné ukázky „stehových kvítků“ z Velké, Lípové a Javorníka. Mylně ovšem pokládány předměty vyobrazené za mužské límce (tab. 16.), zástěry nevěstinské, úvodnice (17, 18.). Jsou to mimo tab. 16., kteráž jest ženský obojek, vesměs šatky, vyšité na známé odjinud formičky typické. — Tab. 19. Kraj koutnice od Rohatce; 150 let (prý) starý. Vyšívání vrkůčkovým stehem na režném plátně. — Tab. 20. Velmi pěkná vložka koutnice z Rohatce 200 let stará. Stáří to jistě jest přehnáno. Práce není ani století; síťkovaná (quippir). V pokrajním plátně jsou bordurky z pěkných „šlápkových“ hrachovinek. — Tab. 21. Kraj koutnice ze Lhotky u Javorníka. Práce vrkůčkovým stehem na hrubém režném plátně provedená patrně červenou a modrou přízí. Připomíná velice vzorky uherskoslovenské. — Tab. 22. Okraj koutnice z Louky u Velké. Velmi pěkný kus s vyšíváním známého rázu se stehovými kvítky, prolamováním atd., na plátně režném. — Tab. 26. Cíp plátěné pleny z okolí brněnského. Velmi pěkně stylizovaná a pracovaná kytice i okraj šátku tak asi jako bývaly bílé hanácké šátky na hlavu.

Vzorek tento není vyšit hedvábím, nýbrž nitěmi a jest velmi jemný, připomínající tím opět valašské výšivky. — Všech 26 listů velkého formátu stojí tuším 10 zl. Neškodilo by, aby k nim byl text průvodní. Přijde-li taková sbírka do Němec, jistě řeknou, že to vše staroněmecké. Pokračování bylo by záslužné. Kéž již náš muzejní spolek může přikročiti ku vydání podobných ukázek ze svých sbírek, které by zajisté skvěleji a všestrannéji dopadly.

Prof. Jos. Klvana.

Záhady dějepisné. Rozlušťuje **Fr. V. Sasinek.** Sešit III. *Tacitus o mravech Slovanů v Germanii.* Sešit IV. *Gothové a Vandalové* V Praze, 1888. 8°. Str. 35. a 38. Cena každého sešitu 20 kr. — Pan spisovatel staví v seš. III. svých „Záhad dějepisných“ na základě zbudovaném v seš. II.‘ v němž dovozoval, že Jornandes vykazuje Slovanům (Vendům) nesmírné prostory klassické Germanie; poukazuje ku kladům, jaký se provozuje stotožňováním příjmů Germanie a Německa, Germanův a Němcův, a podává pak překlad Tacitovy „Germanie“, opatřený přehojnými poznámkami a vysvětlivkami, jimiž dovozuje, že mravy a zvyky Tacitových Germanův úplně se hodí na staré Slovany, a že tudíž Tacitova „Germanie“ jedná o národech slovanských v klassické Germanii tehdy usedlých. Důvody Sasinkovy jsou namnoze nové, překvapují často trefností svou a dokazují poznovu známou podivuhodnou sečtelosť p. spisovatelovu ve starých dějepiscích. — V seš. IV. (Gothové a Vandalové) podrobuje p. spisovatel kritickému rozboru zprávu Jornandovu o Gothech, vytýkaje mu, že spletl švédské Gothy s Gety, neboť tito dle učení Sasinkova byli Slovany. Za to však pan spisovatel za správnou pokládá zprávu Jornandovu o sídlech Vandalů v Čechách, Moravě a Uhrách severně od Dunaje, a dovozuje — oproti Šafaříkovi a do jisté míry i Šemberovi — že Vandalové, a sice jak polabští tak uherští, nejsou nic jiného nežli slovanští Vendové. — Oba uvedené spisky dojdou zajisté u všech přátel slovanského pravěku zasloužené pozornosti.

V. H.

Nejzápadnější kraje Slávů v Evropě za věku Julia Caesara dle starých spisovatelů. Prokazuje P. **Kar. Sicha.** V Praze, 1887, 16°. Str. 40. Cena 25 kr. — Knížečka tato je doplňkem brožury „Namen und Schwinden der Slaven“ (vydané r. 1886. a posouzené v č. 9. tohoto časopisu na str. 46.), která měla pouze střední Evropu na zřeteli; zároveň však má býti tato nová a zároveň poslední práce nedávno zesnulého spisovatele rozšířením, resp. opravením Šemberových „Západních Slovanů v pravěku“. Kdo totiž pohlédne na mapu, tomuto spisu Šemberovu připojenou, shledá tam, že Šembera vedl západní hranici Slovanů podél dolního Pádu a hranic benátskolombardských, pak podél jižní a západní hranice Švýcarska, podél Vogés až k Mohuči, pak podél pohoří, jež Caesar nazývá Bakenis (což Šembera vyložil na Bukovinu) směrem severovýchodním až k řece Sále a odtud čarou severní, jen poněkud k západu se uchylující, až ku dnešnímu Kielu; národy osedlé ve II. stol. po Kr. severozápadně od této čáry až k moři severnímu (tedy v dnešním Hanoversku, pruském Porýnsku, Nizozemí a Belgii) pokládá Šembera za Němce. Tuto západní hranici Slovanů posunuje P. Sicha za dob Caesarových značně k západu a částečně i k jihu: v Italii tvoří dle něho tuto hranici řeka Pád celým tokem svým až k Alpám na hranici francouzské; v Gallii pokládá četné národy od římských spisovatelů připomínané za Slovany, zejmena Armoriky (= Pomořany); v severozápadní Germanii pak Frizy a Batavy, jež s původními Franky má za jednostejné. Vedle důvodů historických opírá se auktor také o četná jmena místní v uvedených krajích podnes zachovaná a slovanský původ prozrazující. Jest žádoucno, aby také tento spisek objektivního posouzení u zkoumatelů starožitností slovanských došel. Co do formy však byli bychom si přáli přesnějšího jazyka a průzračnější argumentace. V této příčině zůstal Šembera škole své vzorem dosud nedostiženým.

V. H.

Fauna foraminiferová z neogénu mor.-ostravského *(Die Foraminiferenfauna der Neogenformation der Umgebung von Mähr. Ostrau)* od prof. **Ant. Rzeháka** (ve zprávách přírodozpyt. spolku brněnského. Sv. XXIV., 1 seš., str. 77.—125.). S 1 tab. Zbytky mladšího moře třetihorního u nás na Moravě hlavně ve formě známých šedých jílů (téglu) často mnoho set metrů mocné, neobsahují pouze zbytky velkých morských zvířat, nýbrž i skořápky zvířátek nejnižšího řádu, kořenonožců, tak malinké, že je pouhým okem zřídka kdy prohlížeti můžeme. A právě k těmto malým formám zvířecím začíná se poslední dobou pilně přihlížeti. Nemyslím sice, že by z forem těch nízko v řadě tvorů stojících a proto i průběhem dob geologických celkem jen malé proměně podrobených (vždyť mnohé třetihorní ano i křídové tvary jejich podobají se úplně nynějším) nějaké závěry na stáří vrstev v mezích jedné geologické doby, zejména v mezích mladších třetihor. spolehlivě

činiti se mohly, však poznání tvarů těch zůstane vždy zajímavým. Ku zaopatření materiálu nutno ovšem jíl, v němž tvary ony hledati míníme, tak dlouho ve vodě propírati, až veškery jílovité části vodou odplaveny jsou a drobná, těžší zrnéčka, mezi nimi i skořápky kořenonožců, podobné často přemalým plžům, zbudou. — Jílu třetihorního je nad uhlím ostravsko-karvínským vrstva mnohdy stometrová i tlustší, a spisovatel prohlížel ukázky z Pjetvoldu, Poremby, Dombrové, Pol. Ostravy (šachta Josefova) a šachty Jakubské. Také t. z. tufy čedičové, v nichž rovněž často skořápky kořenonožců těch bývají, byly prohlíženy a sice od Muglinova. Spisovatel připojuje na konec taky zprávy o nálezích, jež v témže směru učinil Fel. Karrer v Orlové, Ostravě (šachta Trojičná), na Jaklovci a v Dombrové. Celkem popsáno a poznamenáno 127 druhů, z nichž asi 28 dosud ve vídeňské pánvi pozorováno nebylo, z čehož však na různosť stáří spolehlivě, jak jsem řekl, souditi se nemůže, k čemuž i spisovatel poukazuje. Na tabuli přiložené vyobrazeno 15 zdejších druhů. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Prozkoumávání potravin, prováděné v luč. laboratoři bratří Skéneů v Přerově Lud. Jehlem. (Zprávy přírodozpyt. spolku brněnského. Sv. XXIV., 1. seš., str. 155.) Všude tam, kde nějaká školská nebo tovární laboratoř lučebná se nachází, věnují zaměstnaní odborníci zejména v době novější vedle povinného svého zaměstnání zhusta pozornosť svoji a svůj volný čas řešení praktických úkolů, kteréžto řešení i pro širší obecenstvo má zajímavosť, ano druhdy i důležitosť. Tak vznikla na př. vzorná práce prof. E. Raimanna v programu reálky kroměřížské z r. 1883. o studničních vodách kroměřížských, prof. dra. J. Habermanna prozkoumání pitných vod brněnských (Zprávy přírodozpyt. spolku brněnského z r. 1876.) a uvedená práce p. Jehlea, z níž ovšem nejvíce nás zajímati budou zase zprávy o vodě pitné, hlavně města Přerova se týkající. Dobrá voda pitná nemá, jak zajisté některým čtenářům známo, obsahovati látek ústrojných, čpavku a dusanů, nemá v litru míti více než 5—10 mg. kyseliny dusičné (bezvodé), 20—30 mg. chlóru, 80—100 mg. kys sirkové (bezvodé) a 500 mg. pevných látek. Tvrdosť vody nemá býti větší než 18—20 stupňů německých. Voda mající více než tolik, jest příliš tvrdá. Nemůžeme se tuto do podrobností výpočtů p. Jehleových pouštěti, uvedeme pouze studně prozkoumané, připojíc v závorkách vypočtený stupeň tvrdostní. (Porovnání a zvláštnosti k vůli podotýkáme, že některé studně kroměřížské mají na 100° tvrdosti, — studně vedle voj. nemocnice pak 104·2°.) Studně dra. Kantora (27), Markovo náměstí (21·6), Chválek (49 5), dr. Roháček (32 3), Günther (23·3), Šířava, č. 291. (31·6), Komenského ulice, č. 752. (25·7), Šířava, č 297. (37·1), tamže, čís 335. (44 0), Trávník, č 273. (32 5), Kozlovická ul., čís. 186. (30·9), Horní nám., č. 22. (59 8), Mostní ul., č. 46. (32·8), Malá Dlážka, č. 590/1. (29 9), tamže, č. 588. (27·6), tamže, č 602. (9 2, patrně blízko strouhy, kde měkká voda říční prosakuje!?), Velká Dlážka, č. 488. (37·7), tamže, č. 565. (12 6, taktéž asi blízko strouhy?), tamže, č. 556. (32·0), tamže, č. 920. (40·9), mlýn (27 7), Dolní náměstí, č 70. (39 0), Žerotínovo nám., č 168. (39 0), Kroměřížská ulice (26·4, Šířava (18·3). Jak viděti jsou vody přerovské vesměs tvrdé, což nikoho tamější půdy znalého nepřekvapí, a dle ostatního jsou málo pitelné. Vedle studní přerovských uvedeny ještě uh. hradišťská, nádražní pavlovická, některé brněnské a vody z výtoku potoka křtinského a býčískalského u Jozefova při Adamově. Studny přerovské prozkoumávány na pokyn c. k. okr. hejtmanství tamějšího a působením zdravotní komise městské. Je to již řada druhá vod studničních, autorem prohlédnutá. První pojednána v týchže zprávách spolku přírodozpyt. ve sv. XVI. Přáli bychom si jen od autora správnějšího psaní českých jmen. V Přerově není žádné Sirawy ani malé Dlačky, o jiných věcech nemluvě.

Prof. Jos. Klvaňa.

Památky archaeologické a místopisné. Redakcí dra. Píče vyšel dílu XIV. sešit 5. La Tène. Píše Josef Smolík. — O potomcích Vršovců. Napsal Martin Kolář. — Památky českého umění výtvarného: Relief v kostele zlíchovském. S vyobrazením. Napsal Karel B. Mádl. — Příspěvky k vyšetření nejstarších kostelních staveb v Čechách. Podává Jos. Braniš. — Ještě slovo o kultu Svato-Klimentském v zemích našich. Napsal dr. H. Jireček. — Zprávy a drobnosti: Z archivu Jindřichohradeckého. — Mohyly husínské. — Nález pálstavů pod „Tamachovem“. — Pohanské pohřebiště u Řepova. — Předhistorické sídliště. — Sadské nalezy. — Nález staré monstrance na Mělníku. — Pražské františkánské kancionály. — Kromě toho pokračování článků starších.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Nejdůležitějším činem výboru spolkového ve čtvrtletí právě uplynulém, činem to, jehož výsledky vlastně pojistiti mají budoucnosť spolku našeho, jest usnesení výboru vyzvati veřejným provoláním členstvo a příznivce spolku našeho ku zasílání darů na zjednání vlastní budovy muzejní. Můžeme sice upřímně i s uspokojením tvrditi, že spolku našemu posud dobře se vedlo; členstva stále potěšitelně přibývalo, sbírky očividně rostly, pracovníků nových pořád dosti se přihlašuje: nicméně zkušenosť, zvláště za dob posledních nás poučila, že nelze dele spolku našemu se obejíti bez přístřeší vlastního, sbírkám rostoucím přiměřeného Sbírky muzejní vzrostly totiž za těch pět let, co spolek trvá, tou měrou, že čtyry pokoje, jež veledušt pan předseda, hrabě d'Orsay, nám bezplatně propůjčuje, nejsou již s to, aby jich pojaly, tím méně pak je lze jich systematicky rozděliti a uspořádati. Z toho tedy vychází nezbytnosť, o definitivní místnosti muzejní ve vlastní budově spolkové se postarati. Za tím účelem ustanoveno, aby tak dlouho sbírky se dály mezi příznivci našimi, až by vhodná budova buď zakoupena buď vystavěna býti mohla. I vydáno bylo výborem dne 1. dubna 1888. provolání, jež téměř všecky časopisy moravské i mnohé české svého času uveřejnily (začež jim tuto vysloveny buďtež srdečné díky), a jež rozesláno bylo s čís. 17 tohoto časop. všem členům našim i též jiným podporovatelům zájmů našich. Zníť pak takto:

Provolání.

Motto: Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Plinius, epist. III. p. 7.
Poněvadž nám odepřeno jest dlouho žíti, zůstavme něco, čím bychom potomstvu dokázali, že jsme žili.

Jsa věrným a národu svého milovným synem nemohl nezapomenutelný a žalně oplakávaný professor Havelka zůstaviti národu svému milému odkazu krásnějšího, nežli vlastenecké muzeum, jež v Olomouci byl založil.

Podle vznešené ideje jeho však nemělo muzeum toto, jako přemnoho jiných, býti pouze sbírkou zajímavých předmětů, na nichž navštěvovatel oko své sice po nějakou chvíli se zálibou upoutá, ale je brzy s chladným srdcem, nebyv poučen, opouští; nikoli, muzeum toto mělo se státi školou, mělo býti ústavem, jenž by nás poučoval o rozvoji národa; a tím se skutečně též stalo. Všechny zajímavé nálezy a předměty, jež v něm nejvíce z naší milé Moravěnky sebrány jsou, ať do oboru anthropologického, archaeologického, ať do oboru ethnografického nebo přírodovědeckého spadají, a jež z větší části lid náš sám v něm byl nashromáždil, staly se zajisté v pravém slova smyslu vzdělavateli národa.

Co muzeum naše za krátkou dobu trvání svého ve příčině této vykonalo, každý pochopí a uzná, sledoval-li pozorně důkladná a přece všem srozumitelná pojednání, jež v našem časopise muzejním uveřejněna byla. Poučiť se z něho o pravdách, o nichž dříve ani tušení neměl: že ornamentika naše, jejíž ráz tak malebně jest vyjádřen na vajíčkách velikonočních, vyskytuje se tolikéž ve vyšívání národním, ba že ji sledovati lze až do časů praehistorických, ježto na nopelnicích a starých bronzech se objevuje. A tato souvislosť jest důkazem, že národ náš honositi se může takovou starobylostí své ornamentiky, měřítka to rozvoje kulturního, jako sotva který jiný; což svědectví vydává výmluvné, že národ náš už za té doby, kterouž světlo dějin ještě neozářilo, národem byl vysoce vzdělaným a slavným!

V nálezích palaeontologických a sbírkách přírodních objevuje se nám zase jasný obraz všech změn, převratův a katastrof, jež zažila naše milá Morava od prvého ztuhnutí kůry zemské po všechny doby útvarů geologických, ještě dlouho před tím, než člověk na zemi se objevil: dále co se událo za všeobecného utváření a přerodu planety naší; ostatní sbírky přírodovědecké ukazují nám konečně krásnou, požehnanou, obyvatele své oblažující částku zeměkoule, Moravu totiž, jakou byla a jakou nyní jest.

Není-liž tedy muzeum naše uskutečněním ideje vznešené? Není-li nejkrásnějším odkazem Havelkovým národu milenému? A může-li býti pravého přítele lidu a domoviny, jenž by neuznával a se stranil povinnosti a úlohy svaté, aby tento drahý odkaz, tento národní ústav vzdělávací zachoval, opatroval a dle sil podporoval?

Povinnosť tato, úkol tento naléhá víc a více na nás. Síně, v nichž muzeum dosud umístěno jest, dnes již nepostačují a nelze v nich uschovati, urovnati a rozestaviti předmětů, jež denně hojně docházejí a nezbývá mnohdy, než aby pohromadě smíchány, ba i v bednách nedotknuty zůstaly. Nesnáze největší by nám však nastaly, kdybychom z těchto místností vystěhovati se musili a neměli — postrádajíce přístřeší vlastního, kam se uchýliti. Věru, pak velmi by bylo obroženo býti a trvání muzea našeho.

Proto nezbývá nám nic jiného, než o to pečovati, abychom co nejdříve vlastní dům měli, což není nikterak úkolem snadným, ano se nám potřebných prostředků hmotných nedostává: nicméně skutkem státi se může snaha naše, bije-li v nitru každého syna vlasti naší též vlastenecké, obětavé srdce.

Této lásky vlastenecké, této obětavosti dovoláváme se dnes na svých milých bratřích a přátelích, popředně na ctěných členech vlasteneckého muzea olomuckého, a prosíme o výdatnou podporu v podniku našem vlasteneckém. — Kdo snadno tak učiniti může, uštědřiž podporu větší; kdo málo má, dejž málo, avšak rád; neboť i dárek nejmenší bude vděčně přijat; a kdo sám nemůžeš poskytnouti ničeho, snaž se aspoň, abys mezi známými získal přátel a dobrodinců pro vlastenecký podnik náš.

Viribus unitis, spojenými silami zdaří se dílo veliké!

Oběť tato bude přinesena nikoli pro blouznivý nějaký podnik, nýbrž pro ústav trvalý, jenž nyní již „chloubou národu našeho“ jest, chloubou ještě větší však státi se má.

Chutě se tudíž dejme do díla vznešeného, věrni jsouce heslu předeslanému:

„Poněvadž nám odepřeno jest, dlouho žíti, toť zůstavme něco, čím bychom potomstvu dokázali, že jsme žili!“

Příspěvky peněžní laskavě uštědřené račte zasílati pokladníku spolkovému p. Františku Tomíčkovi, majiteli domu v Olomouci (roh kapucínské ulice).

Všeliké dary budeme uveřejňovati v časopisech, což zároveň za stvrzenku platiti bude; větší příspěvky na požádání zvláště potvrdíme.

V Olomouci, dne 31. března 1888.

Výbor vlasten. spolku muzejního.

Za doby, kdy tolik nároků na hmotnou podporu národa se činí, kdy na tolikeré účely národní se sbírá, jest to zajisté významné, že provolání naše došlo ihned pěkného výsledku. Za neúplné čtvrtletí, které od uveřejnění jeho uplynulo, sešlo se na darech v hotovosti i zaručených slibech 2200 zl. Suma tato je důkazem výmluvným, že se tato sbírka na budovu muzejní od příznivců našich uznává za oprávněnou, jakožto sbírka na nutnou potřebu vlasteneckou.

Nemůžeme tuto zamlčeti jména aspoň oněch spanilomyslných dárců, kteří větší obnosy darovali. Na předním místě oznamujeme, že základ ku sbírkám položil jedním tisícem zlatých na hotovosti veliký dobrodinec muzea našeho, který však nejmenovaným zůstati si přeje. Stejnou sumu (1000 zl.) zaručila spanilomyslná dobroditelka všech podniků vlasteneckých, pí. Josefina Černochová osvědčujíc tím, že právě dámy českomoravské mají příčinu projeviti vděčnosť svou ústavu, který první upozornil na starobylé, samorostlé, do té doby takořka neznámé umění žen slovanských. Volkomyslný příznivec muzea našeho p. hrabě d'Orsay daroval 50 zl. a slíbil, že i později podniku toho předůležitého pamětliv bude; stejný dar (50 zl.) s podobným slibem učinil též veledůst. pan rada a poslanec Wurm; taktéž sl. „Obč. záložna v Olo-Olomouci darovala 50 zl.; známý obětavostí svou vlastenec vídeňský, p. prof. B. Ševčík jakož i p. J. Beneš, lékárník v Littaji v Kraňsku darovali po 10 zl. (Ostatní dary uvedeny jsou doleji.)

Ovšem daleko ještě nestačí obnos dosud darovaný na důstojný stánek pro vlastenecké muzeum moravské, pevně však důvěřujeme, že každý, kdož věrným synem vlasti své slouti chce, následovati bude příkladu obětavých dárcův uvedených a přispěje dle možnosti co nejdříve dárkem svým.

Počet členstva za poslední období zase utěšeně vzrostl; přibyloť členů řádných 72. Žádoucno by, jen bylo, aby též dřívější pp. členové všichni spolku věrni zůstali. Nelítostná Morana ze středu našeho vyrvala dva členy, kteří s láskou nevšední snahám našim přáli: jest to slovutná spisovatelka moravská pí. Frant. Stránecká a vdp. K. Sicha, em. děkan v Eggenberku. (Podrobnější zprávu o úmrtí tom přinášíme vě drobných zprávách toh. čísla.) Budiž jim vděčná paměť! —

Sotva jarní slunéčko se ukázalo, ujali se jednotliví členové s novou chutí badatelské práce, jíž zima byla přítrž učinila. Tak vypravil se jednatel spolkový P. J. Vyvlečka na vlastní útraty o svátcích velkonočních, vyzván byv dp. farářem Aug. Jeřábkem, do Nezdenic u Brodu Uher., kdež konstatoval pravěké hradisko. Dne 23. dubna vypravila se rodina p. kustoda dra. Wankla s jednatelem do blízkých Přáslavic, kdež podporování jsouce p. Doleželem, přišli na hroby popelnicové, tršickým podobné. Několik popelnic, bronzová jehlice a různé ornamentované střepy byly odměnou za výpravu tu. Zvláště zajímavou kořisť učinil však neunavný kustos pan Dr. Wankel v Příkazích, kdež laskavým přičiněním slč. Fišarovy a nadučitele tamního p. Čočka prozkoumal veliký hliník. Tam nalezeny jsou pravěké kostry se mnohými ozdobami koralovými, pravěký žernov a jiné památky. Tolikéž pí. L. Bakešová a vdp. poslanec Ig. Wurm objevili v Ořechovičkách pravěký hrob s kostrou mužskou v poloze rovné. Podle střepů a nádob pouhou rukou uhněteným a dle přilože-

ných pazourků lze souditi, že kostra ta pochází z mladší doby kamenné Zvláště pozoruhodna pro studium kraneologické je lebka, jsouc makrocephalní (dlouhá), což je na Moravě vzácno. — Neméně činným v prohledávaní hrobů pravěkých a památných míst na Moravě byl dp. Fr. Přikryl, kaplan soběchlebský, jenž zvláště okolí osvětimanské s pílí nevšední probádal a o výsledcích studií svých zvláštní pojednání chystá. Nejnověji ohledáno bylo též okolí čejčské, jež vykazuje zajímavý druh malých hrádků pravěkých, tak zv. „Kruhy."

Ze snahy spolku našeho opravdivého ocenění po širém kraji moravském docházejí, to dosvědčují častá vyzvání, jichž jak spolku vůbec, tak zvláště p. kustodovi dru. Wanklovi se dostává, aby místa zvláště památná pod dozorem a přispěním spolku našeho prozkoumána byla. Uvádíme jen čestné pozvání vdp. děkana J. Vykydala na Velehradě, aby spolek náš badáním na místě samém zjistil konečně polohu starého Velehradu a ukrytou posud zrakům lidským hrobku sv. Methoděje. Výbor spolku muzejního ochotně se ujme vděčné i důležité práce té, jakmile poměry finanční nákladnou práci tu umožní. Žádoucno tudíž, aby všichni ctitelé cyrillomethodějští, popředně velebné duchovenstvo a vlastenecké učitelstvo spolek náš ve příčině této jak peněžně tak mravně podporovali.

Jak již ve výkazu darů peněžitých v č. 17. tohoto časop. zaznamenáno bylo, dostalo se spolku našemu opětně značné podpory od vys. vlády (300 zl.) i velesl. sněmu zemského (200 zl.). Důkaz to zřejmý, že důležitosť spolku našeho s těchto vysokých míst stále plnou měrou se uznává.

Dne 11. června rozloučil se s výborem dobrodinec veliký muzejního spolku a kustos přírodnin, veledůst. p. děkan R. Kašpar, odebrav se z příčin zdravotních a rodinných do nového bydliště svého Bludova, svého to rodiště. Výbor spolku srdečně s ním se rozloučil a žal jeho zmírněn jenom slibem p. děkanovým, že nejen v duchu s námi povždy bude, nýbrž i častěji muzeum naše navštěvovati a jeho všelikým způsobem pamětliv bude.

Z hostí muzeum naše hojně navštěvujících, jmenujeme tuto jen mistra K. Dvořáka (21. dubna) a dra. K. Linda, c. k. odb. radu v minist. vyuč. a redaktora zpráv c. k. ústř. komise pro zachování pam. uměl. ve Vídni. Přístupno bývá muzeum naše členstvu i hostím každou neděli a svátek od 10. do 12. hodiny předpolední.

S opravdovým potěšením můžeme tentokrát zaznamenati, že na provolání naše z čísla 13. tohoto časop. dostalo se nám za poslední čtvrtletí hojně materiálu pro badání vlastivědné. Osvědčený v oboru tomto přispěvatel náš a dopisující člen muzejní, p. učitel M. Béňa na Súchově zaslal obšírné a důkladné odpovědi na všechny otázky provolání našeho stran Boršic u Brodu Uh., z čehož některé zajímavé podrobnosti příště vybereme; a p. Fr. Čechmánek, mladší učitel v Boršicích, nakreslil k tomu velmi pečlivě a dovedně podrobnou mapu chotáru boršického. — Již dříve pak zaslali topografická pojednání o městě Místku dp. Dom. Škaruda, duchovní správce na Mírově, a o Brodě Uh. p. Jan Kučera, učitel v Rudimově, který o obšírných dějinách Uh. Brodu již delší dobu pracuje. Místopisné zprávy z okolí Hradčan u Prostějova poslal dp. Jan Vychodil, koop. v Dobromělicích. — Přehojná látka zvláště co do jmen tratí sebrána a redakci naší zaslána byla prostřednictvím spolupracovníka našeho p. gym. prof. J Klvaně v Uh. Hradišti, ku jehož povzbuzení žáci tamějšího českého gymnazia jmena tratí domovských obcí svých, někteří pak i odpovědi na jiné otázky našeho provolání sestavili; a sice podali seznam tratí: bílovických (s mapkou) stud. R. Sobek, žeravských stud. A. Němec a Al. Bystřický, píseckých stud. Boh. Janča, novo-poddvorovských stud. Mazurek, velko-ořechovských stud. Hegr, drslavských stud. M. František a J. Černůšek, šanovských stud. K Chmelík, alenkovských (s náčrtkem půdorysu) stud. Fr. Benedikt, boršických (u Brodu Uh.) stud. Kohoutek, znorovských stud Karas, buslavských stud. R. Nejezchleba, slavkovských (u Brodu Uh.) stud. Adamec, ratiškovských stud. P. Mlejnek, kudlovických stud. P. Weiss, napajedelských stud. Holáník, vlčnovských stud. J. Pavelčík, boršických (u Buchlovic) stud. Dostál, kvačických stud. J. Hanus, mařatických stud J. Daníček, kunovských stud. Št. Kolúch, strážnických stud. R. Perbec, bzeneckých stud K. Jelínek, vracovských stud. Barabáš, ostrožských stud. J. Černý, uh.-brodských stud. J. Reska, buchlovských stud. Spáčil, kostelanských stud. Fr. Ott, zlínských stud. Fr. Kohoutek, polešovských stud. Mléčka, huštěnovských stud. Varmuža, kuželovských stud. L. Mandel, brumovských stud. Fr. Gajdušek, nedachlebských stud. Fr. Píža a Fr. Dovrtěl, chylických stud. J. Píštěk, šardických stud. K. Prokeš, skoronických stud. Jakubík, hluckých stud. Kessler; jména tratí obce Hr. Blatnice podali stud Bogar a Jind. Šťastný, obce Hrušek stud. Střebačka, obce Podolí stud. Hybler, obce Snovídek stud. J. Hofr, obce Předměstí u Ostrohu stud. V. Prachař, obce Dolněmčí stud. J. Cmol a A. Polášek; jména

tratí a odpovědi na jiné otázky provolání našeho podali: stud. Zlámal o Šardicích, stud. V. Zaorálek o Veselí, stud. Berka o Vlkoši, Skoronicích a Kelčanech; stud. Kožík daroval 14 vzorků hluckých obrovnávek, které maloval bratr jeho Jan Kožík, 14letý synek rolnický z Hluku; vzorky tyto o neobyčejné dovednosti samoukově svědčící, kresleny jsou prý z ruky. Stud. Janča zaslal rovněž sešit vzorků z obrovnávek píseckých, které však již jsou dělány patronami; stud. Střebačka pak dal několik výkresů švadlenských vyšívání na obojcích z Hrušek. Vyslovujíce díky srdečné panu sběrateli za zjednání tolika mladistvých sil v oboru vlastivědném, i radosť svou upřímnou z této činnosti nejmladšího dorostu naší intelligence mor.-slovenské, nemůžeme potlačiti toho přání, aby příklad tento povzbudil i na jiných ústavech našich ku hojnému následování

Vůbec pak žádáme studenstvo naše, aby o nastávajících prázdninách horlivě pátralo po všelikých památkách předků našich a zachraňovalo je od záhuby tím, že uloženy budou v muzeu našem. I všem ostatním stavům společnosti naší národní nastává doba oddechu a odpočinku — vítaná to příležitosť zabývati se tou tajuplnou vědou archaeologickou, poskytující duchu i tělu příjemné zaměstnání, odměňující badatele radostným vzrušením a zpružením mysli i těla. Vzhůru tedy na naše hradiska a mohyly, do stinných hájů i chladných jeskyň! vzhůru na cesty mezi náš moravský lid, studovat jeho individualitu národní, jeho staré zvyky jadrnou řeč i umění! vzhůru z dusných komnat pracovních do Boží přírody, poznat všestranně krásnou drahou vlasť naši!

Sbírky vlasten. muzejního spolku v Olomouci.

Od 1. dubna do 15. června 1888 rozmnoženy byly sbírky muzejní následujícími dary:

Památky pravěké darovali: p. V. Fierlinger, emer. lékárník, dar. bronzovou sekyrku a takový též kruh, nalezené v Čechách; p. Čoček, nadučitel v Příkazích a sl. Fr. Fišarova tamtéž dar. koraly a bronzové předměty nalezené v pravěkém hrobě ve Příkazích.

Předměty středověké a novější: pí. Fr. Maretková z Bludova dar. stříbrný starožitný prsten a obraz hedvábím na papíře vyšívaný, vzácnou a velmi jemnou práci; stud. R. Sobek v Uh. Hradišti dar. starožitný zámek s ornamentovaným kováním; p. R. Kmentt dar. dřevěnou nádobu ze Šamboru v Chorvátsku.

Hojně rozmnožena byla sbírka kraslic (malovaných vajíček); zejmena darovali celé sbírky vajíček moravských: dp. Ig. Zavřel, koop v Přerově, p Jar. Pospěch, bohosl. v Olomouci, dp J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci, p. J. Lužný, bohosl. v Olomouci, vdp. J. Odstrčil, farář v Zašové, p. Ondř. Došlík, koop. v N. Hrozenkově, p. M. Vaněk, bohosl. v Olomouci, dp Fr. Přikryl, koop. v Soběchlebech, stud. Mil. Smolka v Olomouci, slč. M. Ondrýskova z Lanžhotu, slč. Vysloužilova z Újezda u Vyzovic, slč. Halamova v Olomouci, slč. M. Vyšínova v Olomouci, sl. Lojkova z Tovačova, slč. Beiglova z N. Vsi, p. Stavěl v Olomouci P. M. Kmentt dar. několik kraslic z Chorvátska a p. E. Kmentt značnou sbírku kraslic rusínských z Ustrzyk v Haliči.

Ku sbírce národních výšivek přispěli: Pí. Fr. Studentová v Radkově u Dřevohostic darovala prostřednictvím slč. K. Růžičkovy, učitelky ve Chvalkovicích, velmi krásnou vyšívanou úvodnici hanáckou; slč. M Ondrýskova z Lanžhotu, dopis. člen. muz. a horlivá podporovatelka snah našich, darovala pěkně vyšívanou boudnici z Lanžhotu; p. E Kubíček, nadučitel v Rabenově u Šumberka, dar. starý pěkně vyšívaný šátek; p. M. Vaněk, bohosl. v Olomouci, dar. hanácké oplíčko a límce od rukávcí z Určic; dp. Fil. Novák, koop. ve Velké, dar. vzorník nár. vzorků z Velké; p. Chýla, poštmistr v Charvátech, dar. několik límců hanáckých; dp. J. Skalka, kaplan u sv. Mořice v Olomouci, dar. několik vyšív. límců od Strážnice. — Mimo to získal spolek koupí velmi krásné vyšívání valašské a slovenské.

Mince darovali: vdp. Th. Káčer, farář v Ostružné, 7 mincí stříbr. a 4 měd.; p. J. Nečesaný, starosta v Mor. Huzové, zlatou minci Ladislavovu z r 1546; stud. Jarosl. Maťcha v Olomouci, 4 min. měď.; stud. H. Kubišta v Olomouci, 4 mince měď Sl. výbor krajinské výstavy v Příboře věnoval spolku velkou zlatou výstavní medaili.

Sbírka přírodnin: p. V. David, nadučitel v Olšanech, dar. prostřednictvím p prof. Polívky velmi krásný kus ryzího stříbra z Příbrami, pak kus vápence klencového a vzácný křemen s krystaly na obou koncích vyvinutými; p. V. Fierlinger, emer lékárník, dar. trilobity a jiné zkaměněliny ze silurského vápence z okolí Prahy.

Knihovna muzejní obohacena byla hlavně velkým darem vdp. děkana R. Kašpara, sestávajícím z těchto knih: Brockhaus, Conversationslexicon (12 sv. a 30 ses. s doplňky); Bu on, Naturgeschichte, 47 sv.; Verhandlungen des naturforschenden Vereins in Brünn, 16 roč.; Verhandlungen der zool. botan. Gesellschaft in Wien, 16 roč.; Friedr. Mohs Mineralogie, 2 sv.; K. J. Tham, deutsch-böhm. Wörterbuch, 2 sv.; J Dobrovský, deutsch-böhm. Wörterbuch, 2 sv; Dr J. R. Linke, Flora v. Oesterreich (v sešitech; Raff, Naturgeschichte, 2 sv.; Blumenbach, Naturgeschichte, 2 sv.; Jahresberichte des Olmützer u. Troppauer Seidenbauvereines; Schwoy: Topographie von Mähren, 3 sv; Dr. F. Ackermann, Archaeologia biblica; Dr. Fr. Richter, Geschichte der Olmützer Universität, a Episcoporum Olomucensium series, 2 sv.; Qüirin, Geschichte der Päpste, 4 sv.; P. Abraham a S Clara, Predigten; Rom, ein Wegweiser durch die ewige Stadt m. Umgebung; Cervantes: Der sinnreiche Junker Don Quijote de la Mancha (illustr.) 2 sv.; A. Hlavinka, Bludy a lži v dějinách; A L. Moneczka, Stunden der Musse. (Ostatní dárce knih uvedeme pro přílišný nával látky až v čísle příštím a prosíme za lask. shovění.) — Dp. Ant. Bezděk, koop v Kostelci u Holešova, dar. pergamenovou listinu z r. 1650.

Všem spanilomyslným dárcům vzdává výbor srdečné díky.

Členstvo vlastiv. muzej spolku.

Výkaz XVII.

Od 1. dubna do 15. června 1888 přistoupili za členy:

P. Bašta Jindřich, obchodník v Olomouci, p. Beňa Ant., bohoslovec v Olomouci, p. Bělohlávek Ignát ve Vídni;

Dp. Daněk Karel, kaplan v Medli u Unčova, vdp. Msg. dr. David Jos., prof. při teolog. fakultě v Olomouci, p. J. V. Diviš ze Šerlinka, ředitel v Přelouči, p. Doležal Jos., c. k. gymn. profesor v Olomouci, p. Doležal Hubert, materialista v České Třebové, p. Dušek Vavřinec, suppl. profesor na reálce v Karlíně;

P. Frant. Bohumil, stud. na technice v Brně, p. Fila Jar., učitel v Malomeřicích, p. Foustka Vladimír, kněhvedoucí při lesním úřadě v Rosicích;

Sl. Halamova Marie v Olomouci, p. Hamada Frant., bohoslovec v Olomouci, p. Horák Karel, bohoslovec v Olomouci, p. Hueek Josef bohoslovec v Olomouci;

P. Chudoba Matouš, rolník v Topolanech;

P. Jančík Jan, bohoslovec v Olomouci; dp. Jandásek Jan, koop. v Dertli, p. Jarušek Frant., nadučitel v Boskovicích, sl. první Česká politická Jednota ve Vídni, pí. Jettmarova, choť chemika v Kolíně, p. Jurek Jan, učitel v Boskovicích;

P. Kalvoda Frant., bohoslovec v Olomouci, p Králíček Ant., c. k. profesor v Kroměříži, dp. Kovář Frant., kaplan v Boskovicích, p Kudrnáč Jul., profesor na reálce v Karlíně, p. Kvasnička Pavel, bohoslovec v Olomouci, p. Kyněra Frant., bohoslovec v Olomouci;

P. Lepš Frant., assistent na reálce v Karlíně;

P. JUDr. Malát Karel, advokát v Jihlavě, p. Mašek Jindřich, inženýr na Hlubině u M. Ostravy, p. Maštalíř Jan, bohoslovec v Olomouci, p. Matuška Jan, c. k. prof. v Olomouci, pí. Mládkova Olga v Mor Ostravě, p Musil Ant., bohoslovec v Olomouci;

P. Navrátil Viktor, odb. učitel při městské škole v Prostějově, p. Nečesaný Rudolf, bohosl. v Olomouci, p. Neťuka Jaroslav, učitel v Sudoměřicích, p Nevrata Rudolf, bohoslovec v Olomouci, p. Němec Jos., c. k. profesor v Olomouci;

Dp. Odstrčil Jos., farář v Zašové;

P. Palyza Karel, bohoslovec v Olomouci, vdp. Msg. Dr. Pánek, prof. při bohosl. fakultě v Olomouci, p. Prausa Jan, inženýr v Orlové, p. Posedla Ant., bohoslovec v Olomouci, p. Prchal Ferd., učitel v Boskovicích;

P. Riegel Alfons, učitel měšť. školy na Smíchově, sl. jednota „Říp“ v Roudnici nad Labem;

P. Sedláček Jan, nadučitel v Němčicích, p. Slavík Frant., bohoslovec v Olomouci, p. Slavíček Albert, bohoslovec v Olomouci, p. Solanský Frant., bohoslovec v Olomouci, sl. Spolek čtenářský v Tršicích, sl. spolek vzdělávací „Svatopluk“ v Bojkovicích, p Spáčil Frant., bohoslovec v Olomouci, p. Spurný Ignát, bohoslovec v Olomouci; p. Spurný Ignát, pens nadlesní v Přerově, p. Štefan Albert, bohoslovec v Olomouci, p. Suchánek Ant., bohoslovec v Olomouci, p Šandera Josef v Sobčicích u Ostroměře, p Schön Fr., bohoslovec v Olomouci, p. Šohaj František, strojník ve Vídni;

Vd. p. Dr. Tittel, professor při bohoslovecké fakultě v Olomouci.

P. Frant. Vahalík, stud. filosofie v Praze, p. Valenta Frant., bohoslovec v Olomouci, uroz. pan ryt. Worzikovský z Kundratic, c. k. okr. hejtman v Zábřehu, p. Večera August, bohoslovec v Olomouci.

sl. Wurmova Božena v Brně, vdp. Vykydal Josef, farář a děkan na Velehradě; P. Zámerský František, bohoslovec v Olomouci.

I. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy.

	zl.
Nejdůst. p. hr. Anatole d'Orsay, prelát kníž. arcibiskupské kapituly v Olomouci	50·—
Vd. p. Ig. Wurm, konsist. rada a říšský posl. v Olomouci . . .	50·—
Sl. Občanská záložna v Olomouci	50·—
P. B Ševčík, c. k. prof. na technice ve Vídni	10·—
P. Josef Beneš, lékárník v Littaji v Kraňsku	10·—
Vdp. P. Tomíček Frant, farář ve Velk. Úřimě v Čechách . . .	5·—
Vdp. Jos. Bilčík, farář v Brumově	5·—
Sl. hosp. spolek pro okolí Hradce Králové na Kuklenách v Čechách	5·—
Vdp. P. Ed. Knoll, farář v Nivnici	3·—
JUDr. Lenoch, advokát ve Vídni .	3·—
P. Pouchlý Jan, c. k. major ve Zdounkách	2·—
Vdp. Msg. Dr. Xav. Škorpík, děkan v Kučerově	1·—
P. Sedláček Jan, nadučitel v Němčicích	1·—
P. Doležal Hubert, materialista v Č. Třebové	1·—
a velkodušný příznivec muzejního spolku, který jmenován býti nechce	1000·—

Dohromady zl. 1196·—

Šlechetným dárcům vzdávají se tímto nejvřelejší díky, a zároveň se prosí o další laskavé příspěvky. Dary přijímá p. Fr. Tomíček, t. č. pokladník vlasten. muzejního spolku v Olomouci, dolní náměstí č. 24.

Listárna. Časopis vlasten. muz. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince, a zasílá se jen členům vlasten. muz. spolku olom. jako potvrzení za zaslaný příspěvek obnášející ročně 1 zl. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí expedici časop. vlasten. muz. spolku v Olomouci, Blažejské náměstí čís. 5. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité jakož i předplatné na nár. ornamenty slov. (1 zl. pro členy) přijímá pokladník spolkový, p. Fr. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí, č. 24. Pp. členové se snažně žádají, aby udali dopodrobna adresy své (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají, zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejmena zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně jako předplatné na slovanské ornamenty. Dary pro sbírky archaeologické přijímá pan MUDr. Jindřich Wankel, c. k. konservátor v Olomouci, Blažejské nám. čís. 5; dary pro sbírku výšivek a pro sbírky ethnografické přijímá pí. Vlasta Havelková tamtéž; dary pro sbírky přírodnické, mince a knihy, jakož i všeliké dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muzejní spolek v Olomouci. — Dopisy redakce toho časopisu se týkající, jakož i všeliké literární příspěvky pro tento časopis zasílány buďtež nyn. redaktorovi V. Houdkovi, c. k. okr. komisaři ve Vídni, I. Schillerplatz 4. — Kdo by nějakou nesprávnosť ve výkazech darův a členů pozoroval, nechť to taktéž redakci laskavě oznámí.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: Jaroslav Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. (S 1 obr. a 1 tab. obr.) — H. Krch: Církev sv. Havla ve Skvrňově na Sázavsku. (Se 2 obr.) — Karel Jar. Maška: Příspěvky ku poznání pravěku moravského Slovenska. (Dokončení.) (S 1 obr.) — Eduard Peck: Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského (Pokračování.) — Dopisy: Ze Znojma od Jarosl. Palliardiho. (Se 2 obr.) — Ze St. Města u Hradiště od Fr. Myklíka. — Ze Suchova od M. Béně. — Z Lipt. Sv. Mikuláše od Pav. B. Socháně. (Se 2 obr.) — Drobné zprávy: Josef Klvaňa: Nově objevené rudy olověné a stříbrné v Jeseníckých moravských. — J. Zahradník: Lupenonožka štítková. — Klim. Čermák: Osudí z Kralic. - Klim. Čermák: Chodba na způsob lochu v Čáslavi. — J. Palliardi: Římská mince nalezená u Vážan na Kroměřížsku. — Fr. Kretz: Nálezy mincí na moravském Slovensku. — V. S.: Vzácný pták. — J. Čapek: O původu písma u Slovanů dle Petruševiče — J. Klvaňa: Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1885. — Oprava. — Maška: O koštěných výrobcích diluvialních z jeskyň štramberských. — Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Administrace na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 19. Vydáno v září r. 1888.

O mohylných památnicích západního Kavkazu.

Napsal **Jaroslav Heyduk**, professor v Oděsse.

Jako v jiných vědách, tak i v archeologii počíná platnosti i váhy nabývati methoda srovnávací. Kdo nechce stavěti úsudky své na půdě vratké, nespolehlivé, ten zajisté nesmí zkoumání své obmezovati na jeden neveliký kraj, nýbrž musí všímati si praehistorických památek i v zemích jiných; čím širší pak bude takový základ, tím pevněji bude lze vědeckou budovu vystavěti, tím spolehlivější budou konkluze vyvozované z nalezených památek. Proto obracím pozornosť badatelů českomoravských na památníky daleko za hranicemi vlasti jejich ležící, ale i pro domácí archeologii zajisté poučné.

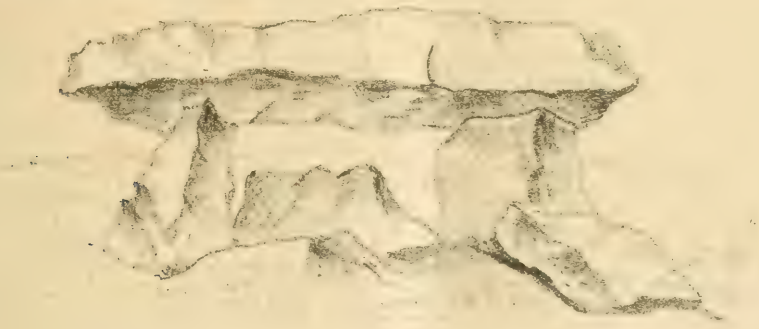

Obr. 1. Kamenná chata čili dolmen.

Málo asi je krajin památkami praehistorickými tak bohatých jako břehy moře Černého i Azovského. A není také divu.

Plodonosný Krym a přírodně bohatý Kavkaz při hlubokém moři s četnými zálivy ode dávna vábily a lákaly národy, zvláště ty, kteří již dospěli jistých forem civilizace a kultury, a kteří tu mínili rozvinouti pravidelný čilý život. Avšak bývalo, že končin těchto se dostávalo i národům výbojným a méně kulturným. Než tehdy se stávalo, že surový příchozí ne tak krajinu si pokořili jako od krajiny samé podmaněni bývali. Zeměpisná poloha zajisté i bohatá příroda byly tak mocnými, že za nedlouhý čas měnily a rozvíjely kulturu příchozích barbarův. Málokterý zajisté národ obýval na březích černomorských, který by nebyl zůstavil po sobě nějakých charakteristických sledův, — nějakých věcných pamětníkův svého pobytu. Než přece byly dosud zde onde na pobřeží kavkazském, málo obydleném a neschůdném krajiny, o kterých se málo vědělo

a kde se značnějších nálezův neočekávalo. Veškeré archeologické znamenitosti na př. mezi Anapou a Suchumem se vyvažovaly zprávami o dolmenech č. „bohatýrských chatách“ okolo kozácké stanice Beregovoj a o starém křesťanském chrámě u Picundy.

Před pěti lety, když jsem vstoupil do oděsské Novoruské university, byl jsem výklady svých professorův — zejména F. J. Uspěnského a N. P. Kondakova unesen tou měrou, že jsem si umínil, seč síly mé tehdy byly, domácí krajinu svou, totiž okolí města Novorossijska, prozkoumati. Tehdy se právě chystal VI. archeologický sjezd v Oděsse, a naši páni professoři nás vybízeli, abychom ku zdaru vědy nějakými dostupnými pracemi přispěli.

Vyrostl jsem na Kavkaze v Cemesské dolině v okolí města Novorossijska; jsa ještě chlapcem, po okolních horách jsem s pastevci se toulával. Již dávno pozornosť mou poutaly divné jakési mohyly, jedny jako vlnící se moře kurhanův, jiné jako divné, příšerné zříceniny jakýchsi památníkův a náhrobkův z ohromných balvanův a plátův kamene, jakého v celé dolině, v celém okolí nebylo. Lid zval ty mohyly „čerkesskými“. Mně to ovšem nevyhovovalo. Vrátiv se na letní prázdniny domů do své milé horské doliny obešel jsem známá mně místa, známé mi mohyly, abych o nich mohl — ne-li sám svůj samostatný soud pronésti, tedy aspoň je popsati a učenému světu zprávu podati. Vše co jsem shledal, vyložil jsem v nevelikém referátu podaném VI. archeologickému sjezdu oděsskému.

Podávám tuto výsledek svého tehdejšího zkoumání, totiž popis objevených mnou několika typů mohyl různých epoch i dob, počínaje památníky věku kamenného a bronzového a konče mohylami Čerkesův (Adigejcův) doby nedávné.

Nejprve promluvíme o krajině, kde mohyly ty jsou nasypány. Jest to hlavně cemesská dolina, jakož i okolní hory a doliny. Cemesská dolina je dlouhý důl táhnoucí se směrem jihovýchodním k moři, uzavřený s jedné strany horským převalem „vlčími vraty“ a na druhé straně přecházející v dlouhý, veliký záliv Novorossijský. Severovýchodní úbočí doliny tvoří značně vysoký nepřetržitý hřeben horský — Marchotch, — kdežto jihozápadní úbočí tvoří kupovité hory prostoupené četnými dolinami a roklemi. Za tímto pásmem jest úzká, dlouhá dolina říčky Ozerejky, s dolinou Cemesskou téměř rovnoběžná, za nížto opět vystupuje podobné kupovité pásmo hor. Z těchto dvou kupovitých pásem hor vynikají hlavně tři vrchy, jež i z dálky svou zvláštní podobou se vyznačují. Jest to zejména Hudzeva Hora, pod níž se vyvažuje Ozerejka, dále pak u jejího vtoku do moře — ostrý Čerkes a ploská Glebovská Hora. Ačkoliv moje tehdejší pozorování jen na tato místa, jen na tyto dvě doliny — Cemesskou a Ozerejskou — se omezila, mám ne za nevhodné připomenouti, že dále k západu za dolinou ozerejskou opět jiná podobná dolina Djurso (zakončující se horským jezerem Abrau) a za touto opět jiné doliny mezi horami se ukrývají, až k samé Anapě, kdež hory náhle přestávají a směrem severním nepravidelnými výšinami do stepí se ztrácejí. Máme tedy v krajině mezi Novorossijskem a Anapou jednati s kulturou horskou, dolinnou, kdež každá dolina měla své více méně zvláštní obyvatelstvo, zvláštní kmen nebo rod neb i své nevelké plémě. Co se kultury a způsobu života dotýče, tuť byl život většiny nejspíše životem pastevcův, jak o tom svědčí drsná, kamenitá půda dolin a porostlé travou hory. Hory skládají se hlavně z opuky a z tvrdého zrnitého vrstevnatého kamene.

Seznavše kraj popíšeme nyní mohyly samy. Dle zevnějších příznakův lze je rozděliti na pět skupin asi takto: a) „kamenné chaty“ čili dolmeny, b) „kameny“ čili kulaté, násypčité mohyly, k nimž upotřebeno kamene, c) kurgany nebo šachany, d) kurgančíky, e) mohyly horalův doby novější.

I. Kamenné chaty čili dolmeny.

Jak známo, myslilo se dříve, že dolmeny jsou zvláštností kultury jenom některých zemí a krajin. Kulturu megalithických památníkův stavěli proti kultuře stepní, kurganné. Tak rozdělil na př. Bertrand, francouzský učenec, ve své Archéologie celtique et gauloise — celou Francii a Evropu naznačiv čáru od Marseilli přes Dižon do Brusselu vedenou za hranici kultury západní — megalithické a východní — kurganné. Samo sebou se rozumí, že odkrytí takových megalithických památníkův východně od této čáry, na př. v Indii, na Krymu, na Kavkaze rozrušilo podobné theorie.

Doposud dokázáno pouze tolik, že dolmeny — nejzajímavější to z megalithických památníkův, majíce společnou konstrukci, přece mají v různých krajinách své charakteristické zvláštnosti Tak na př. vzhledem k poloze těla: v jedněch kostlivec sedí, v jiných leží; vzhledem ku zbraním: v jedněch se nacházejí křemenné zbraně, v jiných zbraně z broušeného a hlazeného kamene atd.

Vzácný druh těchto megalithických památníkův se vyskytuje na mnohých místech doliny Cemesské, zvláště na konci doliny na stráni mezi osadou Borisovkou a Vladimirovkou. Avšak nejkrásnější a nejzachovalejší památníky tohoto druhu se vyskytují na táhlém jihozápadním úbočí příkré jinak Hudzevé Hory. Co do zachovalosti a velikosti mohou se rovnati se známými „bohatýrskými chatami“, jež se nalézají u Beregovoj, kozácké to stanice ležící u moře mezi Novorossijskem a Tuapsé. „Kamenné chaty“ jsou aneb aspoň byly kdysi složeny z velkých ploten kamenných. Při tom vždy dva podélné kameny byly položeny na žebro rovnoběžně v neveliké vzdálenosti jeden od druhého. Třetí kámen byl navalen svrchu, takže v nynějším stavu ty památníky podobají se velikému téměř čtvercovému stolu. Jsou však některé sledy, že tu byly i příční kameny, které také strany zakrývaly, tak že pak celá stavba se podobala truhlici nebo domku složenému z karet. Ovšem většina těchto památníkův jest jen málo zachovalá; avšak zříceniny ty jasně svědčí a ukazují celou strukturu, tak že nemůže býti nejmenší pochybnosti o tom, že rozvaliny ty povstaly zřícením se chat na způsob stolu složených. (Obr. 1. na str. 101.) Podle všeho, co jsme tu řekli, jsou tyto „bohatýrské chaty“ toho druhu megalithické památníky, jež jsou známy ve vědeckých spisech pode jménem dolmenův.

Všimněme si kamene, z něhož jsou složeny „chaty.“ Jest to drobnozrnný, tvrdý pískovec barvy plavé. On náleží úplně jinému útvaru než útvar Cemesské a sousedních dolin. Útvar krajiny pobřežní od Anapy až k Beregovoj (tedy i okolí Novorossijska) jest totiž eocénový. Formace tato jeví se v okolí Novorossijska ve třech odrůdách opuky (z nichž dva druhy jsou hotovým materiálem pro cement portlandský a románský, jenž se tam také pouhým pražením a rozemletím připravuje). Jakožto čtvrtý druh kamene třeba uvésti tak zvaný „dikar“, totiž divoký kámen,

který vrstvy opuk střídá. Jest to onen modrošedý, zrnitý kámen, o němž jsme se již výše zmínili. Dá se ve dvou směrech kolmých štípati a soustavnou jeho částí jest hlína, vápno, železo a magnezie. Jest to dobrý stavební kámen té krajiny. Místy se lámou krásné, rovné, ne široké ale dlouhé desky tohoto kamene, které — jsouce na krajích kolmě a rovně seříznuty — tlustým širokým fošnám se podobají. O nich ještě promluvíme níže, až bude řeč o mohylách „kurgančikách“. Rozepsal jsem se poněkud šíře o odrůdách kamene v okolí Novorossijska, abych ukázal, že dolmeny tamní nejsou složeny z materialu místního, nýbrž ze přivezeného. Podobný pískovec jsem toho roku našel teprve v Kubanské oblasti nedaleko kozácké stanice Natuchajevské — což jest asi 40 verst (kilometrů) od Cemesské doliny. Když pohledneme na ty mohutné, několik metrů dlouhé a široké kameny, nemůžeme se vynadiviti a si vysvětliti, jakým způsobem takové hmoty z takové dálky a po neschůdných stezkách horských dopravovány byly.

R. 1887. prokopal jsem jeden dolmen. Nebyl sice co do zevnějška dosti zachovalý, avšak nebylo na něm viděti zhoubného působení ruk

Obr. 2. Mohyla kamennými pláty obložená.

člověka, který v takovýchto památkách rád po hmotných pokladech pátrá. Vrchní plát se prolomil, zavalil svými zlomky vnitřní prostoru a otloukl vrch příčných kamenů v „záhlaví“ a v nohách, kterézto kameny byly z měkké horniny. Aby mohla určena býti poloha kamenův, bylo třeba celý památník vysvoboditi z bujných lián kavkazských, divokých ostružin a divoké révy, které ho hustou sítí úplně obestřely.

Když oblomky vrchního kamene byly odvaleny, jenom tehdy možno bylo určiti, že dolmen byl složen z kamenů na způsob truhlíčku, totiž že mezi rovnoběžnými, podélnými kameny zakopanými žebrem hluboko do země byly zapuštěny příční pláty z jakéhosi bělavého měkkého pískovce. Vnitřní prostora byla zavalena těžkou štěrkovitou hlinou, kterýžto štěrk pocházel z místní opukové horniny, kdežto pískovec je v dolině látkou cizí, přívoznou. Země tato tak byla slehlá, že se musila rozkopávati motykou, ježto štěrk nepouštěl lopaty ani za stéblo do hloubky. Proto bylo málo naděje obdržeti věci celými přese všecku opatrnosť. Při samém počátku kopání ukázaly se ve štěrkovité půdě zpuchřelé ostatky člověka, leževšího — soudě po poloze kostí nohou, žeber atd. — obličejem k východu. Čím hlouběji, tím kostí přibývalo, tak že ku konci se zdálo,

jakobys kopal ve hromadě spuchřelých tříštěk. Jen dásně a zuby lépe byly zachovány. Z kostí zvířat nalezena tu čelisť vlka (?), šakala (psa?), koně. Z okras nalezeny dvě závitkovité bronzové náušnice z bronzového drátu, velmi hrubé práce, pak přasky a ozdoby vyřezávané z kostí; z kamenných nástrojů nalezeny velmi zajímavé: zbytek nože — střenková jeho část s provrtaným ouškem — z černého hlazeného kamene, pak kamenný mlat, který byl přivazován k násadce nebo topůrku. Tento poslední kus byl zhotoven z místního divokého kamene. Z nádobí tu bylo veliké množství střepů různé tloušťky z červené jemné a černé hrubé zrnité hlíny. Jedna nádobka z černé hlíny se dala slepiti. Po železu nebylo ni stopy. Dokopav se hloubky as 1 metru pod povrchem okolní země, narazil jsem patrně náhle na kamennou plotnu, která tam byla podlahou. Takovým způsobem před námi se odkryla veškerá stavba dolmena. Rozměry jeho byly: délka vnitřní prostory 6 stop, šířka as 1 metr a rovněž taková hloubka.

Mezi dolmeny bych vřadil také následující druh mohylných památníkův. V severozápadním cípu Cemesské doliny se táhne široká povlovná stráň. Tu viděti celým pořadem značné množství kamenných ploten pískovcových, buď úplně plosko v zemi ležících, buď s jedné strany kamenem podepřených — tak že pak kosmo jedním žebrem do země zaryté tu leží. Takovéto podepřené pláty ovšem upomínají na dolmeny. Může to však býti i zvláštní druh megalithických památníkův, jež přece nelze všecky vtěsnati do stereotypných tří kategorií dolmenův, mengirův a kromlechův.

II. Kameny.

Na stráních před městem Novorossijskem, na konci doliny u dědiny Vladimirovky, v „branách“ čili vchodech do roklí i jinde v dolině se nachází značné množství chlumců nevysokých (as metr, půl druha metru) a 40—60 kroků v obvodě majících. Boky čili stráně bývají obloženy kameny plosko ležícími a soustředně položenými. Na mnohých chlumcích kromě těchto plátův nic jiného nebývá. (Obr. č. 2. na str. 104.)

Na některých však (ač není-li to opět zvláštní druh) kromě těchto ploských plátův leží spousta kamenův, velikých to nepravidelných balvanův. Pořádek nebo soustavu uložení těchto kamenů je velmi těžko určiti. Větší hmoty leží uprostřed. Ačkoli lze s jistotou říci, že část navaleného tu kamení zvětráním se odvalila od větších balvanův uprostřed uložených, přece dle rozměrův lze souditi, že ne všecko kamení takového původu jest, a že větší kameny ty naloženy soustředně okolo největšího. Podle toho by to byly kromlechovité stavby.

Druh kamene u těchto památníků je týž jako u dolmenův čili „chat“ našeho okolí. Jenom že kameny tyto jsou velmi hrubé, hrbolaté: ano i plotny, které takové mohylní chlumce kryjí, jsou méně úhledné a okraj mají křivolaký, kdežto u dolmenův jest pozorovati více méně pravidelně, pravoúhlé hrany i okraje kamenův a ploten. Z toho bych soudil, že mohyly druhu právě popsaného jsou asi starší (náleží-li totiž témuž obyvatelstvu), jelikož kameny jejich nejeví známek spracování, a co do kladení jeví celkem málo řadu. U dolmenů však naopak patrna jest nejen jistá soustava konstruktivní ale i jasné sledy spracování kamene.

III. Kurhany neb šachány.

V některých místech Cemesské doliny jsou veliké, kulaté násypy as 30—35 stop vysoké a 150—160 kroků v obvodu mající. Svými rozměry, zevnějškem a nejspíše i svou vnitřní povahou se liší ode všech jiných druhů památníků doliny té i všeho okolí. Vyskytují se — pokud nám známo — jen v dolině. U paty kurganův bývá značné množství kamení pískovcovitého. Jeden velmi význačný kurgan blíže dědiny Vladimirovky má jakousi podezdívku okolo své paty. Prozkoumání nebylo mi možným. Většina kurganův jest porostlá hustým listnatým lesem, z čehož souditi lze na násypčitou jejich povahu. (Dokončení.)

O starobylosti řemesla kovárského u Slovanů.

Napsala **Vlasta Havelková** v Olomouci.

V minulém již století pronesl německý historik Galetti ve své „Geschichte von Deutschland“ větu, že Slované dříve než sousedé jejich pěstovali kovárství a slévarnictví. Tuto větu dosvědčuje též archeologie svými nálezy učiněnými ve krajinách slovanských. Známo jest, že pohoří českomoravské a Sudety bohaty jsou na rudu železnou, na kterou se tam do dneška doluje. Na mnohých místech v těchto krajinách nalezeno hromady prastarých trusek a v báních železných objevili havíři často staré chodby, což nasvědčuje tomu, že u nás již za pradávna hornictví kvetlo.

V jedné takové staré chodbě ve Květíně na Mohelnicku nalezli havíři hornické nástroje železné podivných tvarů, v jiné zase polámané kladivo kamenné, z čehož souditi možno, že tam již za doby, když u nás ještě kamenných nástrojů upotřebováno bylo, na železo dolováno bylo. Dr. Wankel objevil prastaré tavírny u Rudic a Habrůvky blíže Blanska. Samo jméno Rudice poukazuje k tomu, že kopáno zde bylo na rudu dříve ještě, než osada Rudice založena byla. Jedna stará listina v archivu kníž. Salma v Rájci uložená, zmiňuje se o tradici, dle nížto prý v Rudicích již v 10. stol. železo taveno a ve způsobě prutů do světa rozváženo bylo.[1])

Zbytky těchto praehistorických pecí stopovati možno, řídíc se dle hromad trusek, od Rudic lesem až k Habrůvce; leží ony po většině blízko těch míst, kde žíly železné rudy až na povrch zemský se derou, kde tedy ruda snadno nalezena a dobývána býti mohla. Takových tavíren na železo prozkoumal Dr. Wankel několik. Obyčejně postaven byl uprostřed dolíku větší kotlík hliněný, jenž obklopen byl uhlím a popelem, v němž na spodku nalezlo se někde slité železo, pak trubice čili roury hliněné za tím účelem, buď aby železo roztavené jimi z kotla odtékati mohlo, neb aby jimi vzduch přiváděn byl, čímž většího žáru docíleno.

Mimo to vykopáno v takových tavírnách množství střepů z nádob buď pouhou rukou buď na kruhu hrnčírském urobených. Tyto poslednější střepy okrášleny jsou ornamenty vlnitými a tečkovými, jež sám německý učenec Virchov Slovanům připisuje a které také v ornamentice národní skutečně zhusta se vyskytují. Také nalezeno tam mezi jiným dno hliněné

[1]) Dr. J. Wankel: Praehistorische Eisenschmelz- und Schmiedestätten in Mähren, pag. 29.

nádoby, ozdobené tak zvaným křížem sekáčovým (Hackenkreutz), jejž naše slovutná spisovatelka moravská Fr. Stránecká velmi vhodně nazvala „svazem a souvazem“. Svaz a souvaz tento taktéž jest v ornamentice slovanské obyčejným.

Nedaleko Rudic v údolí Josefovském jest známá jeskyně „Býčí skála“, v níž objevil Dr. Wankel pohřebiště jakéhosi pohlavára, který na dřevěném, bronzovým a železným kováním nádherně ozdobeném voze napolo spálen ležel uprostřed četných koster a celé hromady bronzových i zlatých šperků, skleněných perel, rozličných zbraní, přepěkných nádob hliněných i bronzových kotlíků. Ornamenty na těchto předmětech vesměs podobají se ornamentům našim národním i lze na základě shody této souditi, že národ, který v jeskyni této krále svého pochoval, byl slovanským. Mimo to však objevil dr. Wankel též místo pokryté popelem,

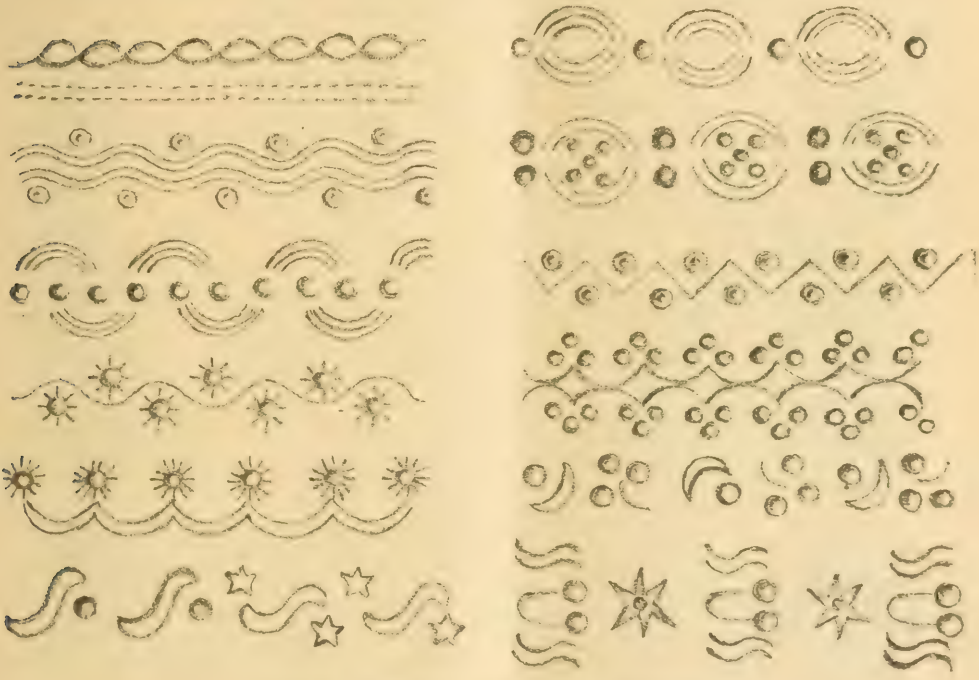

Ornamenty vozového kování z okolí olomuckého.

uhlím a rozličnými nástroji železnými a bronzovými. Ležely tam plechy bronzové na sebe naházené, mnohokráte rozřezané a zohybané, pak velké bronzové desky hřebíčky spojené, kusy držadel násilně od bronzových kotlů odtržených, dále pruty bronzové, i formy kamenné ku slévání jakýchsi okras. Pak vykopáno na témže místě množství nepravidelně kutého železa, velikánská i menší železná kladiva či palice, rozličné náčiní jako dláta, kleště, kovadlina, pak srpy, nože, háky, hřebíky a jiné železné předměty. Z toho souditi možno, že v pozadí jeskyně té byla za pravěku kovárna.

Že kováři asi dlouho před pohřbem krále v Býčí skále usazeni byli, o tom svědčí ta okolnost, že podlaha kovárské dílny jakož i ostatní plocha jeskyně pokryta byla vrstvou ohromných balvanů vápencových, které po pohřbu krále do jeskyně přivaleny byly, by místo posvátné svou tíhou chránily. Železná kladiva, palice i ostatní nalezené nástroje byly velmi opotřebovány, bylo jimi tedy dlouhý čas pracováno. Dr. Wankel soudí, že kováři ti byli zároveň oněmi tavírníky železa, jejichž pece objevil nad Býčí skalou v lese u Habrůvky a Rudic.

Také v Nákle u Olomouce při kopání rybníku nalezli dělníci tavírnu na železo, totiž roztlučený tlustý kotlík, pak roury hliněné, rudu železnou, kus čistého litého železa a trusky. Tyto věci odevzdány byly našemu muzeu.

Slévarnictví a kovárský průmysl zachoval se u nás částečně až podnes. V každé takořka osadě moravské stojí na konci o samotě kovárna. Kovář u našeho lidu byl váženou osobností, k němuž se lid i o radu lékarskou uchyloval. Do dneška pomáhají kováři při léčení dobytka.

O dovednosti našich domácích kovářů svědčí mnohé umělecké předměty kovárské ze středověku, vykazující ornamenty svými, že jsou prací domácí a nikoli cizí; neboť často pozorovala jsem na mřížích u studní a bran hradních naše národní vzory. Tak v Postřelmově jest u hrobky pánů z Bukůvky železná brána okrášlená ornamenty národními, jako jsou zákroutky, jablíčka, zvonky, hřebíčky a jiné.

Zbytky tohoto národního uměleckého průmyslu kovárského možno ještě podnes stopovati tu a tam na kování vozovém našich venkovanů. Vstoupila jsem kdysi do dílny venkovského kováře, který právě všelikými dlátky vtloukal bez jakékoli předlohy pěkný ornament na kování vozovém. Od té doby prohlížím ornamenty na venkovských vozech, jež rolníci naši o týdenních trzích na olomuckých náměstích v řádkách mívají postaveny. Ornamenty ty jsou vesměs rázu ryze národního, forem starobylých a hodí se velmi dobře za okrasu kovovou. Tím větší pak cenu mají pro nás vzory ty proto, že se podobají ornamentům na prastarých špercích, zbraních a nádobách typu halštatského.

Na str. 107. vyobrazeno je několik jednoduchých ornamentů vozových okreslených z vozů z okolí olomuckého, a takových ještě složitějších vzorů možno by bylo podati do nekonečna. Tyto vzory, které by se snad leckomu zdály býti bez ceny, podávají přece důležitý důkaz o kontinuitě slovanské ornamentiky a starobylosti řemesla kovárského u nás. Neboť tytéž vzorky, které dosud mnohý venkovský kovář do železa vtlouká pracovali naši předkové ve zlatě, bronzu a hlíně.[2])

Jest tedy kování na vozích našeho lidu novým důkazem pro slovanský původ mnohých kovaných starožitností v našich vlastech nalezených; i jde z toho potřeba, i k tomuto odvětví domácího průmyslu pozornosť obrátiti, aby z něho pro vědu archeologickou a pro dějiny umění slovanského těženo býti mohlo.

[2]) O shodě této pojednám příště.

Moosburg v Korutanech.

Napsala Fr. Stránecká.

Otázka, kde asi stával pověstný, ve starých zprávách často jmenovaný hrad „Moosburg“ v Pannonii, či nebylo-li ho tam vůbec, přivádí na mysl zříceniny prastarého hradu „Moosburgu“ při rybníkách stejného jména nedaleko Celovce, a všechny ty trudné pro národ slovanský změny, jež se udály ve krajích těch od oněch časů, kdy Římané podmanivše si obyvatele tamější nazvali ty země „Noricum mediterraneum“ a „Pannonia superior“. Nesčetné množství vzácných starožitnin v okolí Celovce, zejmena pak na celejském poli vykopaných, seřaděné v muzeu celoveckém, dosvědčuje, že Římané ve prospěch svůj dobře pochodili podrobivše sobě zámožný kraj a vzdělané obyvatele, kteří dovednosť a pilnosť svou vynakládati pak musili pro zisk i oslavu pokořovatelů zpupných. Dlouhé řady kamenů náhrobních, umístěných v nádvoří zemského domu v Celovci, věstí osobivou pýchu římských podmanitelů; šperky nádherné, zbraně, různé nádoby i malby nástěnné, roury otopní i hračky steré podávají v muzeu navštěvovatelům příležitosť seznati jich život pohodlný, v blahobytu a v bohatství trávený za času, když ještě rozsáhlé a mocné Virunum, jež prý založili (?) na celejském poli, okázale skvělo se na těch nivách prý keltických; neboť Keltové prý to byli, jimž půdu tuto Římané byli odňali. Proto také vidíme tam v těsném sousedství těch římských starožitnin tolik vzácných šperků spěžových, korálů skleněných, okras měděných, odlitků olověných, jiniž i nádoby krášleny, zbraní podivuhodných, pálstavů, sekyrek, ba i „hromových kaménků“, závaží tkalcovských, přeslenův umělých, z nichž některé i písmem či runami opatřeny jsou — ano i takových, které ze starých střepů pouze obroušeny jsou, právě jako by je byl někdo na obřanském nebo znojemském hradisku nasbíral, každý skoro kousek starý známý, právě jako ty popelnice veliké i malé, ty koštěné nástroje a kladiva z parohů. A což nejdivnější, že místa, kde přemnohá věc ta keltická nalezena, slují: Gradišnig, Grazerkogel, Prevali, Bělák, Gurina, Globasnica atd. Než to jen tak mimochodem: je tam těch „Grades-ů, Gradisch-ů, Pregrad-ů, Graden-eggů“ atd. v okolí dosti.

Němcům sluje celejské pole „Zollfeld, nebo Saaler Moos“ a v hradě „Moosburgu“ při nadzmíněných rybníkách stávala prý kolébka německého císaře Arnulfa, vojvody někdy korutanského. Kde rozvaliny nejstaršího hradu „Moosburgu“ těsně při rybníkách se spatřují, tam po podrobení celé krajiny německým živlem, kterýž rozdrobujícímu se Římu kráčel v patách, zřízena tak zvaná „Pfalz“, sídlo totiž nového panovníka německého a zvána „Karantaner-Pfalz“, kdežto jinde slulo sídlo takové „Pfalz bei Rhein“, „Grosse Pfalz“ atd.

Staré sídlo domorodých ještě panovníků prý bývalo tam, kde při celejském poli zříceniny hradu „Karnburgu“ strmí. Na tomto hradě přijímal pak každý vévoda korutanský hold svých poddaných, když dříve na celejském poli nastolen byl „dle starodávného způsobu“ jako zvolenec lidu a — za šerých aspoň dob jistě i jako člen lidu samého, což dosvědčuje oděv zvoleného vévody, sestávající ze sprostého selského šatu a z takých též škorní, jakož i obyčej, že na kamenný stolec až posud zachovaný na celejském poli usedl dříve rolník obyčejný a postoupiv

místo vévodovi tím naznačil, že lid s volbou souhlasí. Stejným způsobem nastolována bývala i knížata česká na hradě pražském, z čehož usouditi možno, že obyčej takový ryze slovanským byl. Po upevnění vlády německé arciť mnohé staré zvyky právní Slovanův buď na Němce, buď na poněmčilé osadníky přešly, neboť — jak Amthor a Jabornegg-Gamsenegg udávají — tak zvaný „Herzogbauer“, kterýž před vévodou stolec zaujímal, býval z Blasendorfu (Blažejova?) a jmenoval se „Edlinger“. Že za starších dob bránívali se obyvatelé krajiny té proti nastolení jinokmenovců, můžeme znamenati z listinných zpráv roku 1359., kdy měšťané běláčtí nesoučastnili se nastolení Rudolfa z Habsburgu na poli celejském, začež vojevůdce Rudolfův, Bedřich z Kolnice, Bělák celý vypálil.

V dobách, kdy již křesťanství dle římského způsobu přičiněním Němců v okolí rozšířeno bylo, odebírával se zvolený vojvoda, v selský již oděn jsa šat, do poutnického nyní chrámu Maria-Saal, kdež biskup slavnou mši sloužíval. Odtud odebral se vojvoda k nádherným hodům, a pak na celejské pole pod širou oblohu ku stolci kamennému, z něhož mu bylo spory rozsuzovati.

Chrám nadzmíněný jest značného stáří, stavby gotické však na základech románských; jest též v listinách vzpomínán. Roku 750. biskup (Chorbischof) Modest nějaký chrám Páně Marianský tam vysvěcoval; r. 861. vzpomínána „ecclesia sanctae Mariae ad Carantanam“ (civitatem, Carantanerpfalz, Carnburg). Synoda odbývána r. 927. in ecclesia sanctae Mariae ad Carantanam.

Sídelním městem korutanských vojvodů byla až do roku 1292. osada sv. Vít. Náměstí její zdobí nádržka na vodu z bílého mramoru zhotovená, 9 metrů široká; nádržka ta vykopána taktéž na celejském poli. Až po rok 1519. bylo město sv. Vít též hlavním městem Korutan, od kterýchžto časů zvelebován Celovec a povýšen na přední místo. Proto také marně ohlíží se cestovatel po městě tom, kde by nějakých památných míst, vynikajících staveb, uměleckých výtvorů spatřil, jak obyčejně na starosídelních místech, alespoň ve slovanských zemích bývá; všude jen bezvýznamná prázdnota nebo hrozná zkomolenosť minulých století člověka pátravého zarazí, tak jako ve všech hlavnějších městech nynějšího Německa, kde základ vendický, totižto umělecký, odstraněn byl. Farní chrám sv. Jiljí, někdy filiální chrám k sv. Vítu náležející, prostou alespoň stavbou vyniká nad všednosť ostatních. Ještě že těm vzácným starožitninám v úhledné budově novodobého muzea důstojné místo vykázali. S každého skoro vrchu v okolí svítí bílý kostelíček, pyšní se hrad nebo zdraví omšená věž nějaká starých hradů, a každý kámen vypravovati by mohl zkazky podivuhodné, při jichž poslechnutí srdce slovanské bolestí by se zachvělo — přepamátná to věru půda kolkolem; a přenechána až podnes skoro výhradně zpytu Němcův; ale jak mohou ti k pravdě proniknouti, když jazyka slovanského mocni nejsou, aby významům, kterými jazyk slovanský rozličná místa nazval, tu ku podivu něžným, onde zase tak význačným porozuměli?

Korutanské staré listiny, zvláště ony ze starých klášterů snešené zřejmě svědčí o tom, jak plnýma rukama němečtí císařové, zejmena Karolingové, majetek slovanský rozdávali svým zřízencům. Na železných hutích korutanských i arcibiskupství Solnohradské podíl brávalo; a kdyby zpráva Fuldenského annalisty, že r. 865. solnohradský arcibiskup

Adalvin navštíviv knížete Kocela v Moosburgu, jenž v Pannonii leží, služby Boží tam konal ve chrámu Páně sv. Michala. — kdyby se zpráva tato vztahovati mohla ku hradu Moosburgu při tzv. Saaler Moos v Panonii superior, tož by se i onen chrám sv. Michala tam našel; neboť v muzeu celoveckém spatřila jsem dvé nevysokých staroromanských svícnů spěžových pod čísl. 3336.—37. a při nich poznámku německou: „Sie wurden auf dem Grazerkogel (tedy na Hradci) bei St. Michael*) am Zollfelde ausgegraben, und sollen aus einer alten Kirche kommen, welche der Sage nach dort gestanden hat". Domněnka ta stává se pravděpodobností, uvážíme-li ohromnou rozsáhlosť říše kdysi Velkomoravské, kteráž okolo roku 873. následující území obsahovala, totiž: Červenou Rus, Malopolsku, Slezsko, Lužici, Míšensko až po Děvín, Čechy, Moravu, Slovensko, Uhry až po Dunaj, kde Nižní či Staromorava s Bulhary hraničila, pod Dunajem panonskou Moravu, panonské Horvátsko i podsávské. Za těch okolností jest zajisté ku pravdě podobnější ta domněnka, že sídlo Kocelovo v tomto území, od Římanů Pannonia superior jmenovaném stávalo, nežli na př. tvrzení německých dějezpytců, že slovanský Bělák (i to německé Villach jest jen obyčejná záměna litery *b* ve *v* a *k* v *ch*) od římského „Villa ad aquas" pochází, anebo konečně německé Klagenfurt (Glanfurt, Celovec) od římského „Claudii forum", poněvadž prý Římané tuto horní či vrchní Pannonii vybojovali si pod náčelníkem Claudiem Drusem.

Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského.

Napsal **Eduard Peck**, učitel v Holešově.

(Dokončení.)

Rajská zelina roste „na kútoch" u Pozdichova. Kdo ji nosí při sobě, může rozhazovati peníze, jak chce, vrátí se k němu všecky.

Randlíček.

Rojová matka (rojovník).

Rozchod (sedum acre). Je-li v domě nemocný člověk, ovine se rozchod kolem obrázku na stěně. Má-li ten člověk umříti, rozchod uvadne; má-li okříti, rozchod roste i rozkvete. „Po celéj izbě by sa to *rozešlo*, jak honem to roste." Na Zadversku udělají z rozchodu tolik „kýstek", kolik má rodina členů, a zavěsí na tlo. Cí „kýstka uvjadne," ten do roka umře.

Rúpník (orsej). V hladovém roku 1847. a v jiných drahých letech, kdy chleb ze žaludů a pagáček z pohaněných, na žrnách setřených šupek byl už zvláštní pochoutkou, jedl náš ubohý lid valašský trávu. Stromové pupence, kopřivy, lebeda, rypačka a rúpník opařený omáčkou chutnal znamenitě. V Ublé, nejchudší to obci okresu vyzovského, jí se dosud z jara rúpník.

Rúta. Velice nemocnému dá se píti odvar z rúty. Má-li okříti, okřeje hned; má-li umříti, umře hned. Aby čarodejnice mléka neodjaly, dávej kravám rútu o chlebě a oman. Abys „kulků" všecko trefil, zaprav

*) Osada.

do ní, když leješ, hromového kamene a rúty. A ještě něco: „Navař rúty, vykrop v domu, vyženeš blechy — věř tomu!“

Rybí očko (pomněnka).

Řepík, řepíček, pije se od kašle. Sušený řepíček přidávají kuřáci po troše do tabáku; je prý silnější.

Rimbabka.

Satoryka. Odvar se pije, když bolí v krku.

Sladký list přikládá se na čelo, když bolí hlava.

Slez. Aby měly krávy mléko, navař vysokého slezu a dej do nápoje.

Sluneční rosa roste na Radhošti a také po ní krávy dobře dojí.

Smradlačka, od „černéj“ (nemoci hovězího dobytka).

Smetaník. Dáváme-li kravám hodně smetaníku, dají ony hodně smetanky.

Stříbrník, stříbrníček (mochna stříbrná).

Šáší, šašina (rákosí, sítí) roste na močáře. Děti pletou ze šáší čepice, košíky. „korbáče“, a dospělí umějí „strženém“ (duší) „šášovat“ vajíčka. Šášovaná vajíčka hodí se výborně za dárek dětem. Šáší je od jakživa sídlem zlých duchů. „Samo šáší, hamrazí, kde se ďábel prochází.“[13]) Ze šáší vycházejí „světlonoše“ a zas se tam schovávají.

Štěrbák (štěrbák).

Šedivý Janek, šedivál, „to je taká tráva pchavlivá.“ Když ji uvaříme a odvarem pomáčíme vlasy, tak hned sešediví. To prý dělají vandrovní, aby víc vyptali.

Šešétko[14]) je dvojí: hrubé (chrysánthemum) a malé (bellis perénnis). Mladá chasa, otrhávajíc bílé lístky z květu hrubého šešétka, dovídá se, koho dostane za muže nebo za ženu. Děvčeti dostane se za muže „sedlák, žebrák, hofer, pán“, šohajovi „panna, žena, vdova, ...“ Slovo, které padne na poslední lístek, rozhodne.

Šíp, šípek (planá růže). Aby kráva dobře dojila, má hospodyň cediti mléko přes dva křížem položené šípy. Nemůže-li hospodyň stlouci máslo, ať uřeže šíp a dobře jím másnici vydere. Tím ošlahá čarodejnici. Má-li matka podvržené dítě, ať bije „podvrženě“ šípem do roka vyrostlým dotud, až si pro ně „divižena“ přijde a to pravé vrátí. Hospodáři sejí nejraději pohanku, jak šíp rozkvetá. Je-li moc „šípěnek“, bude moc žita. Šípěnky čistí žaludek a mladí plíce. „Vlky“ na šípě vyrostlé dávají se dětem pod hlavu, aby dobře spaly, ale nesmí se nésti přes vodu.

Štěstík. Mnoho lidí, kteří tuto zelinu nosili, přišlo ke štěstí.

Tanečnica. Když šly svobodné dívky k muzice, dávaly si tuto zelinu do střív, nebo za kordulku, aby se hodně vytančily.

Traňk přikládá se na rány; vytahuje nezdravotu a hojí.

Tučný muž je dobrý na „zmohnuté“ ruce.

Turánek. Nejvydatnější prostředek od všelikých čarů je turánek. V Pozdichově měla jedna lakomá selka velice hodnou dceru. Žádnému ji nechtěla dáti. Zdáli se jí všeci chudobní. Pravila si, už kdyby čert přišel a dal hodně, že mu ji dá. Čert v té přišel. Vhodil selce s měch peněz, vzal dívku na záda a ten tam. Utíkaje přes hory doly, volal v jednom místě: „Zdvihni milá rubánku, ať se netkneš turánku!“ Dívka

[13]) Sušil, Písně 22.

[14]) *Šešétko* je kvítko, *čečétka* pták.

zdvihla rubánku, ale pálečka z turánku zadřela se jí za ucho u stříví, a čert ji hned pustil. Řval jak vztekly, že mu ušla. Od té chvíle mají v Pozdichově turánek ve veliké uctivosti. Trhají jej a dávají nade dvéře, aby zlý duch neměl „příkroku" a nechytilo se žádné kouzelstvo. Kdo má turánek při sobě, nevěda o tom, toho žádný nezaslepí. Jednou byla ve Vyzovicích komedia. Komediant dával představení, jak nese kohout v zobáku pauz.[15]) Lidé se tomu velice divili. Ale šla dívka z lesa a nesla „baťoh" trávy — v trávě turánek — a ta milého komedianta prozradila. Vyjádřila, že kohout nese v zobáku slámku a ne pauz. Komediant to zaslechl, ale „dělál sa, že to nic." Dívka odnesla trávu a šla na město, také na komediu. Sukně majíc zdvihnuté, „čmáše se, čmáše" a křičí: „To je vody, to je vody!" Lidé se jí smáli, protože šla po suchu. Tak ji potrestal komediant.

Úložníček. Bezdětné ženy popíjejí odvar z úložníčka, aby jejich přání brzo se vyplnilo. Také kravičkám se dává úložníček do nápoje, „aby sa nevracaly."

Úročka, *úročnica*, zelina od uřknutí. Jedna hospodyň měla s hrnec kozího mléka. Přišla k ní souseda stará a řekla: „Ó lele, to budeš mět másla!" Po chvíli odešla a hospodyň začala stloukati. Nešlo to. I vypili to tak s chlebem a onemocněli všeci. Až se nakouřili úročkou a pili odvar z ní, bylo jim dobře. Jiné dvě hospodyně, které bývaly spolem, zadělaly jednou ze stejné mouky, měly stejné kvasnice, stejné teplé mléko, a také kvásek oběma stejně zkynul. Jedna postavila mísu na pec a druhá ji měla ještě na stole. Přišla dcerka a řekla: „Ó lele, jak vám to zkynúlo!" Potom mísily obě, ale té už se nechtělo těsto hýbati. Už věděla, proč, i sháněla hned úročku. Uvařila, dala se dvě lžíce do těsta, nakouřila, zamísila poznovu, a teprv jí zkyslo. Druhé kvasnice už by nebyly pomohly. — Zvláštní druh úročky je „zpáteční úročka". Ta je od „zpátečních úroků"[16]), a ty jsou nejhorší.

Uspivřed je dvojí: pchavlavý a hladký. Pchavlavým uspivředem nakuřuje se osoba mužská, hladkým osoba ženská od leku a vřediska.

Vaz (druh jilmy). Vazové dřevo má náš lid u veliké vážnosti a přikládá mu zvláštní moc. Komu škodí čarodejnice, a chce vypátrat, kdo by to byl, ať jde na veliký pátek „do východ slnce" uřezat vazovou hůl a kolek z ní ať zarazí „na třikrát pod chvílečku" do práhu chlévového. Čarodejnice přijde se odprosit, nebo ji to velice hrdlí a dech zatahuje. Kdo se chce už napřed pojistiti, aby čarodejnice kravám mléka neodjala, ať jim zapraví do rohů kadidla z kostela a dírečku zacpe vazovým kolečkem. Chce-li hospodyň, aby se jí dobře stloukalo, obváže masničku vazovým proutkem. Když pluh škaredě oře, zastrčí hospodář do něho vazový koleček. Když včely z jara začnou vyletovat, hospodář chytne jednu, zavrtá a zatluče ji vazovým kolečkem do stromu ve včelíně, aby roj neuletěl. „Bestrmana" žádnou hůlkou nebolí, jenom vazovou, ale

[15]) Paveza, břevno, kterým se náklad sena pohromadě drží.

[16]) Kterak dostane někdo zpáteční uroky? Chce-li A uřknouti B, může B, zbadá-li to a rozumí-li něčemu, vrátiti A uroky zpět, a takové slují zpáteční. Příklad: A zavdává B ze svojí „píščelky", ze které už se jednou napil. Maje v těch věcech zkušenosť, pozdvihne B sklenici a při slovech „daj nám Pámbů zdraví" podhlédne pode dnem na A, a tak A, měl-li umysl uřknouti B, jest nyní sám dvojnásob uřknut.

musí se „švácat od ruky.“ Kdo má „spiritusa“ a chce se ho zbýti, ať „uvŕce“ v nějakém dřevě díru a řekne „který tam spíš budem?“ Spiritus, chtěje býti čerstvějším, skočí tam. Zatluče-li se vazovým kolkem, víckrát nevyleze. Vazovým lykem dá se i zlý duch svázati. Jeden hospodář z Ubla byl na poli a viděl „raraška“, jak letěl, tak oheň z něho jiskřil. Svázal ho vazovým lykem a ptal se kam pospíchá. „Nedobrý“ řekl, že do Lužného. Jedna dívka prý tam chce zahubiť svůj plod, tak že jí letí na pomoc. Ale hospodář mlel čerta, až se mu zapřisáhal, že nechá dívky za pokojem a vrátí se, odkud přišel.

Verunka pije se od zlátenice.

Větřica. Touto zelinou lze vítr, bouřku a krupobití udělati i zažehnati.

Vlčí hrach, vlčí jabko, vlčí oko, vlčí ocas.

Volí ucho (jitrocel). Chtějí-li nádenníci na poli věděti, kolik je hodin anebo kolik bude hrnců k obědu, jablek na svačinu a p., roztrhnou jenom volí ucho „na příky“ a z těch nitek nepřetrhnutých uhodnou.

Vŕba plačící (v. smuteční).

Vŕbica, vŕběnka.

Vředový kořeň, vředová zelina, od vředu.

Zelé. Dítě dlouho nemocné skoupe se v odvaru zelového hloubu. Má-li umříť, umře hned; má-li okříť, okřeje hned.

Zelé zajačí (oxalis), *z. kočičí, z. královo, zimozelé.*

Zezulena (kokotice).

Zlý muž roste jenom „na Trubiskách“ u Pozdichova na památku po zlém mužovi, který tam zabil ženu a dvé dětí. Všichni jsou na té rostlině vyznačeni.

Zrostl, polámané údy srůstají po něm.

Žabina, žabí užica, roste při potoku a má listy jak „užica“.

Žarůžek je trojí: žlutý, drobný a plný. Žlutý ž. dávají kravám, aby bylo máslo žluté, po drobném žarůžku udělá se rána, která se už nezahojí, a plný žarůžek je „zahrádková vonička“. —

Mnoho mluví se mezi lidem o zelině, která otvírá zámky i zavírá. Jména jejího žádný nezná, ba ani na podobu její se už nikdo nepamatuje.[17]) Je tak čarovná, že už horší není. Vaří-li se, bouří, jako když hrom tluče. Nožem, v jejím odvaru namočeným, přetneme všecko, i železo. Roste na lukách. Kosa hned vypadne z kosiska, jak o ni zavadí. Hodíme-li pokos na vodu, plyne všecka tráva „dolu prúdem“, toliko ona sama bere se „hore prúdem“. Takto jí lze nabyti. Také „žlna“ nám k ní dopomůže. Vyhledejme její hnízdo, když má mladé, a zarazme dřevem. Stará, nemohouc se dostati k mladým, odletí, vyhledá tuto zelinu, přinese v zobáku a přiloží na klín. Klín vyletí a bouchne. Žluna se lekne a zelinu upustí. — Před lety žil ve Vyzovicích člověk, jménem *Dovrtěl*. Měl prý tu zelinu zarostlou v palci. Každý zámek, když naň palec položil, odpadl. Dovrtěl nic nepracoval a měl vždy peněz dosti. Býval často zavřen, ale vycházíval ze vězení, kdy se mu zachtělo, obyčejně v noci. — A z Pozdichova zaznamenávám tuto pověst:

Byl jeden voják a sloužil už druhé kapitulací. Žil velice dobře; jedl, pil a všelijak peníze utrácel. Jeho kamarádům bylo divné, kde na

[17]) V Sobotkově „Rostlinstvu“ uvádí se pode jménem „otvírací bylina či skočec“. Má prý listí na způsob křížků a květ podobný ohni.

to pořád bere, ale nemohli na něm nic vykusiť. „Narukoval“ nový „regrút“ z Pozdichova, a ten byl velice „objezný“. Strava vojenská mu nedostačovala. Ustrnul se nad ním starý voják a pojal ho jedné noci s sebou nabrat si z peněz židových. Ten se zhrozil, vida jich toliké stohy. Chtěl vzíť moc, ale starý voják mu nedal a pravil: „E, bratře, ty bys byl brzo na šibenici! Jenom tolik si vezmi, co za den spotřebuješ, a když žádnému nepovíš, můžeš si nabrať zejtra zase.“ Ten ale ráno pověděl to kamarádům, a kamarádi požalovali panu císařovi. Pan císař oblékl se za nováčka a skamarádil se se starým vojákem, dělaje se k němu velice věrný. Také ho zavedl starý voják do pokladnice a kázal mu nabrať si z peněz židových, co za den spotřebuje. Ale nováček chtěl si vzíti něco i z peněz císařových. Starý voják mu nedal a pravil: „Nevíš, že pan císař musí živiti tolik vojáků? Měli bychom mu raději přidať!“ Odešli. Varta byla, a žádný jich neviděl. Nazejtří dal pan císař předvolati k sobě starého vojáka. Ten, bác na kolena, prosil za odpuštěnou. Přiznal se, že má takovou zelinu, co otvírá zámky, a že už 16 let bere ze židových peněz. Pan císař mu to odpustil a dal takovou živnosť, že mu už nebylo třeba ani — *čarovné otvírací zeliny.* —

Předhistorické památky města Znojma.

Píše **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

(Pokračování.)

Střepiny z vrstvy *F* dobyté jsou vesměs rázu staršího, pocházejí z nádob z volné ruky t. j. bez kruhu hrnčírského urobených, a lze je roztříditi na čtyry skupiny.

Do první skupiny náleží střepy z nádob 0·8—1·4 cm. silné, z hrubé hlíny, jež křemennými zrny a pískem promíchána jest, zhotovené. Povrch jejich jest buď drsný, barvy šedé neb nahnědlé, buď hladký, lesklou černou nebo tmavohnědou barvu jevící. Okrasy sestávají z hrubých čárek (tab. II. č. 24. a 25. na str. 117.) nehtem, ušťipkem pazourkovým nebo jiným podobným způsobem vytlačených, pak z důlků, které byly buď přímo do těla nádoby nebo do vyvýšeného pásku kolem nádoby vedeného prstem vtlačovány. (Tab. II. č. 26.—30.) Na jedné střepině pojí se k okrase posléze uvedené plastické, z povrchu nádoby vymodelované pupíky, na místě oušek umístěné. (Tab. II. č. 26.) Všechny okrasy tyto jsou nejčastěji nedaleko pod okrajem nádoby, kteryžto jest obyčejně hladký a vzpřímený neb toliko zcela nepatrně vyvalený. Na jednom krajovém střepu jest rovný okraj na straně vnější nehtem do měkké massy vtlačovaný kolem do kola zoubkován. (Tab. II. č. 27.)

Druhou skupinu tvoří střepy 0·4—1·0 cm. silné, z čisté a dobře plavené hlíny sestávající, které jen zřídka přísadu hrubozrnného písku vykazují. Střepiny tyto mají barvu černou, tmavohnědou nebo jako cihla červenou, jsou na celém povrchu lesklé uhlazeny, a pocházejí z nádob baňatých s hrdlem táhlým a s okrajem vyvaleným (tab. II. č. 11.), pak z menších okřínků s okraji vzpřímenými. Z pravidla neměly nádoby tyto žádných okras a jenom dva střepy vykazují ornamenty. Jeden z nich barvy jako cihla červené má ozdobu sestávající ze dvou souběžných vy-

výšených pruhů, které z drobných, rovněž vyvýšených kroužků vybíhají (tab. II. č. 32.), druhý pak pochází z jemné, tmavohnědé, baňaté nádobky s okrajem vzpřímeným, jejížto břicho bylo kolmým směrem vroubkováno. (Tab. II. č. 33.)

Do třetí skupiny patří střepy z nádob baňatých aneb mísám podobných, zhotovených z čisté nebo pískem promíchané hlíny, zevně i uvnitř lesklým nátěrem tuhovým natřených a často též vkusně okrášlených. Za příklad uvádíme následující význačné kusy a sice:

1. facetované vyvalené okraje z nádob; 2. úlomek z větší mísy, na straně zevnější kruhem pásmovým ze šikmých čárek složeným a na straně vnitřní skupinami mělce vrytých soustředných kroužků, nad nimiž se do kola plastický ornament na způsob perlové šňůry táhne, vkusně ozdobený (tab. II. č. 34.); 3. střep z větší nádoby baňaté, jejížto ozdoba sestávala ze tří rýh okružných pod hrdlem nádoby těsně pod sebou tažených, pod nimiž dva kruhy pásmové ze šikmých čárek složené souběžně byly vedeny. Uprostřed okrasy této spatřujeme na střepině dotýčné podlouhlý pupík, z něhož se dolů rozbíhají tři do sebe vložené krokve, jejichžto ramena taktéž ze šikmých čárek jsou složena (Tab. II. č. 35.); 4. střep ze břicha baňaté nádobky, kolmými rýhami na několik pruhův, až 9 mm. širokých rozdělené, kteréžto jsou opětně kolmým směrem jemně čárkovány. (Tab. II. č. 36.)

Do čtvrté skupiny řadíme ostatní nalezené střepiny, které do žádné z předcházejících skupin nenáleží, a uvádíme z nich zejména následující kusy:

1. Hrubý střep do žluta vypálený a na straně vnější hrubými, v úhlu k sobě se klonícími rýhami ozdobený (Tab. II. č. 37.); 2. nehlazený střep ze šálku pocházející, s povrchem barvy bělavé, na straně zevnější kolmým směrem klikatými čarami hustě pokrytý (Tab. II. č. 38.); 3. střep ze větší baňaté nádobky barvy černé, sestávající z hlíny hrubším pískem křemenitým znečistěné; ozdoba jeho skládá se ze dvou hrubě vrytých, dole se sbíhajících rýh, které s hranou, jež břicho od hrdla dělila, trojhranný, nepravidelnými, hluboce vtlačenými důlky posetý prostor omezují (Tab. II. č. 39.) a 4. střep z jemnější hlíny, na jehožto straně zevnější plastický hliněný obloučeк na ozdobu jest přilepen. (Tab. II. č. 40.) Konečně vzpomenouti sluší četných uch, která byla buď na boku nádoby, buď pod vzpřímeným okrajem umístěna nebo z okraje vytažena. Mezi nimi jest pozoruhodno větší ucho z grafitované nádoby, které pod vzpřímeným okrajem sedí, a dvěma shora dolů vedenými mělkými járky, mezi nimiž uprostřed vysedlé žebro se táhne, vkusně jest okrášleno. (Tab. II. č. 41.) Téměř všechna ucha jsou prostřední velikosti, vyjímaje toliko jediné velmi malé, kteréž se patrně toliko ku provlečení provázku hodilo. (Tab. II. č. 42.) Dna nalezená jsou buď kulovitá, buď plochá a velikosť jejich je z pravidla poměrná ku velikosti příslušné nádoby. Výminkou vyskytla se však také dna malá, jejichž nepatrná velikosť nestojí ku rozměrům nádoby v nižádném poměru.

Ostatní v popisované vrstvě nalezené předměty jsou následující:

A) Výrobky hliněné. Mezi těmito zajímá nás především čtrnácte přesleнů, kteréžto rozmanitostí tvarů vynikají. Jeden z nich jest okrouhlý, z hrubého nahnědlého střepu vykroužený a uprostřed děrou

6 mm. širokou provrtaný. Průměr jeho obnáší 4·4 cm. Jiný přeslen má podobu prstenu s vnitřním průměrem 1·3 cm. obnášejícím (Tab. III. č. 13. na str. 119.), jiný ze hrubé křemenitým pískem znečistěné hlíny zhotovený

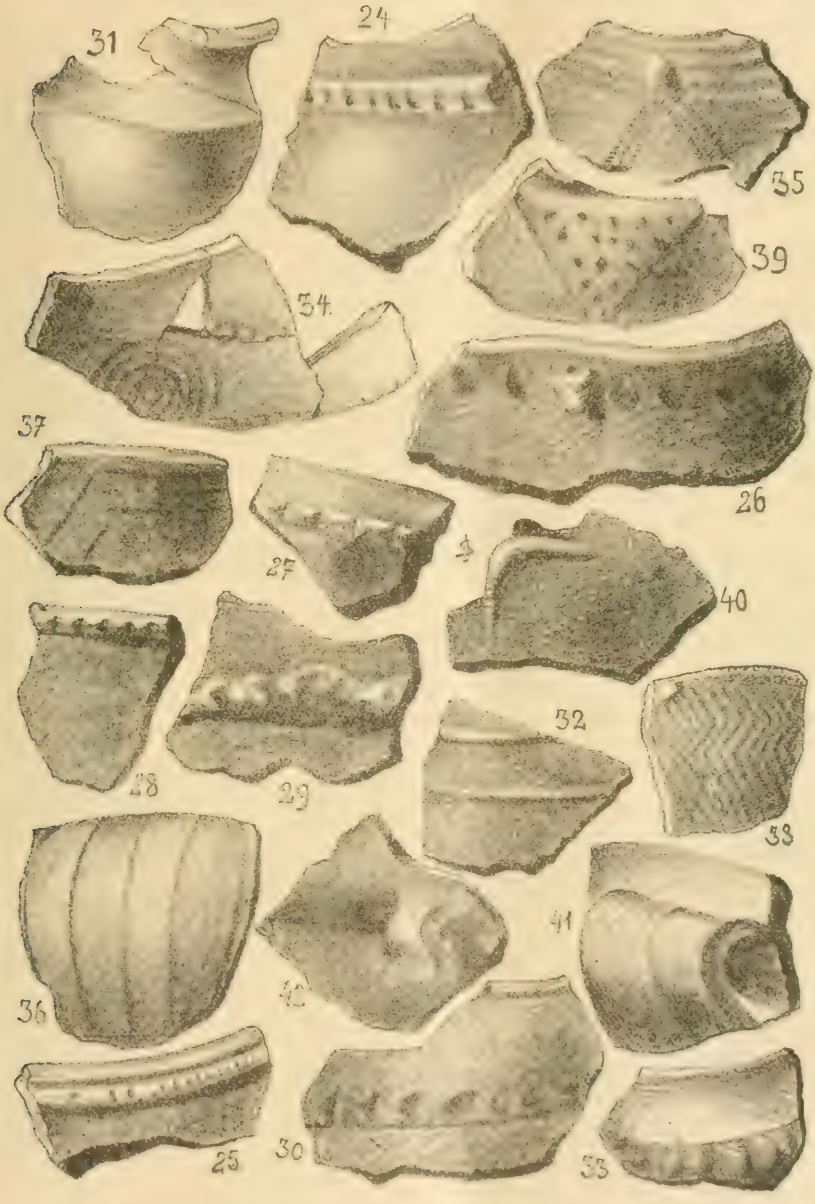

Tab. II. Vykopaniny ze starší vrstvy hradiska Znojemského.

přeslen je čočkovitý, měří v průměru 4 cm. a jest uprostřed opatřen děrou 8 mm. širokou. Hřbet jeho jest prolamován, takže přeslen tvar

neforemného kolečka zubatého jeví. (Tab. III. č. 44.) Ostatní přesleny vykazují otvory 3·5 mm. až 4 mm. široké, a mají tvar buď jednoduchých, buď dvojatých, půdicemi k sobě přiléhajících kuželů. (Tab. III. č. 45.—47.) — Jednoduše kuželovité přesleny mají základnu rovnou nebo tím způsobem vyhloubenou, že neprohloubená část půdice kolem nálevkovité prohlubiny kruhovitou obrubu tvoří. Ornamentovaných přeslenů bylo nalezeno celkem pět a tyto popisuji následovně:

1. Přeslen dvojatě kuželovitý s otvorem válcovitým, 8 mm. širokým. Spodní, nízkému skomolenému kuželu podobná polovice okrášlena jest linearní složitou okrasou, kterážto byla na světlou půdu přeslenu tuhou nakreslena, a jen na některých místech slabě do látky vtlačena (tab. III. č. 45.); 2. přeslen kuželovitý, okrášlený vespod čtyrmi v kříži rozestavenými skupinami potrojných, do sebe vložených, vrytých krokví, jehožto veskrze stejný otvor v průměru 8 mm. měří (tab. III. č. 47.); 3. přeslen kuželovitý s půdicí nálevkovitě vyhloubenou. Obruba kolem vyhloubené části běžící jest vlysovanými, na obvodu kolmo stojícími rýhami na způsob paprsků okrášlena. Šířka otvoru obnáší veskrz 7 mm. (tab. III. č. 48.); 4. Podobný větší přeslen s obrubou vroubkovanou a s otvorem nahoře 5·5 mm a dole 6 mm. širokým (tab. III. č. 49.); 5. Malý přeslének s otvorem nahoře jen 3·5 mm. a dole 4·5 mm. širokým. Přeslen tento jest na celém povrchu tuhou natřen, a obruba kolem vyhloubené části půdice jeho běžící jest do kola sedmi obloučky ze vlysovaných čárek sestávajícími vkusně okrášlena. (Tab. III. č. 50.) —

Ku přeslenům druží se tři kuželovité předměty hliněné. 5·7 cm., 4·3 cm. a 4·2 cm. vysoké a děrou kolmo od vrcholu až k patě dosahující, 4 až 5 mm. širokou protknuté. Největší z kuželovitých předmětů těchto jest velmi neforemně z hlíny ulepen, nejmenší pak jest na ploše postranní okrášlen kolmými, tuhou nakreslenými čarami. (Tab. III. č. 51.) Pak sem náleží šest závaží z hlíny vypálené, z nichž jedno vejčité, jedno po stranách sploštělé a ostatní čtyry kuželovitá a v hořejší polovici příčným otvorem 0·4 cm., 1 cm. širokým opatřena jsou. Výška jejich obnáší 13—16·3 cm. (Tab. III. č. 52.) Kromě toho nalezeny ještě úlomky kruhů hliněných, jakéž se za podstavce ku nádobám s kulovitým nebo nepoměrně malým dnem považují, zlomek většího neprovrtaného kotouče hliněného, čtyry kuličky z vypálené hlíny, stupňovitě vyhlodané a na některých místech zakulacené kusy tuhy (tab. III. č. 53.), jimiž se nádoby natíraly, dva na způsob nízkých cihel utvořené kusy znečištěné tuhy a neobyčejný předmět hliněný, kterým bezpochyby barevné vzorky na látky tištěny byly. Předmět tento jest zhotoven z hlíny černě zbarvené a má tvar otevřenému vějíři se podobající. Plocha typární jest 8·8 cm. dlouhá a skládá se ze 6 skupin, z nichž každá ze čtyr ve čtverci rozestavených až 1·4 cm. hlubokých a 3—4 mm. širokých důlků záleží. Na obou stranách plochy typární, na této samé jakož i v dutinách některých bodů spatřujeme stopy světlé červené barvy, z čehož souditi lze, že byly pomocí předmětu toho červenou barvou vzorky tisknuty. Úzká rukojeť předmětu tohoto jest ulomena. (Tab. III. č. 54.)

B) Z nástrojů kamenných budtež uvedeny:

1. Malá plochá sekyrka podoby sférického trojúhelníku, z černého velmi tvrdého kamene zhotovená. Sekyrka tato jest na povrchu drsná, má délku 5·5 cm. a jest nad ostřím 3·5 cm. široká. Obloučnaté ostří

její je z obou stran souměrně přibroušeno a značně vyštěrbáno (tab. III. č. 55.); 2. podélný kus mlatu v díře přeraženého, který byl z tmavozelené, velmi tvrdé horniny vyroben, a na povrchu dokonale vyleštěn. Otvor jeho jest pečlivě vykroužen, a podobá se, že byl z obou stran

Tab. III. Vykopaniny ze starší výstavy hradiska Znojemského.

vyvrtáván: 3. konický vývrtek ze sedivého kamene, 3·2 cm. dlouhý, jenž byl bezpochyby při provrtavání nástroje kamenného z vyvrtané části otvoru z důvodu toho vylomen, aby při dalším provrtavání

nepřekážel; 4. drtidlo sestávající z koule křemenné, asi jako pěst veliké a vespod následkem častého upotřebování obroušené; 5. hladidlo, 7·6 cm. dlouhé, s hranami zakulacenými; 6. podlouhlý brousek z namodralého pískovce 20 cm. dlouhý, na jednom boku vybroušenými rýhami opatřený; 7. čtyrhranný podlouhlý brousek z černého kamene; 8. polovice brousku ze hnědého kamene, na jehož zúženém konci jest malá dírka ku zavěšení navrtána; 9. kus šedého nespracovaného pazourku; a konečně 10. různé větší i menší oblázky říční, patrně zúmyslně snešené. —

C) Z kostí zvířecích, zubů, parohů a rohů byly nalezeny následující artefakty:

1. Jehla koštěná 8·6 cm. dlouhá, na hořejším, do špičata přiříznutém širším konci vejčitým, 0·7 cm. dlouhým úškem opatřená (Tab. III. č. 55.); 2. velký tesák kančí na špici přiostřený a na dolním širším konci hladce obroušený; 3. jiný delší tesák kančí, který jest na širším konci děrou 0·4 cm. širokou opatřen, a buďto na okrasu nebo za amulet sloužil (Tab. III. č. 56.); 4. dva násadce rohů hovězích s vrcholky upilovanými, pak hořejší část takového též násadce, na obou koncích upilovaná; 5. přeslen z parohu zhotovený s děrou 1 cm. širokou, sestávající ze dvou kuželů komolých, které ze společné půdice opačným směrem vyrůstají (Tab. III. č. 57.); 6. z parohu vyřezaná ozdůbka podoby malé podkůvky, na zevnějším kraji kolem dokola zoubkovaná a na otevřeném konci příčkou spojená. Na straně líční jest ozdůbka tato mělce vrytými tečkami vkusně ozdobena, a dvěma lalůčky, které ku připevnění sloužily, opatřena (Tab. III. č. 58.); 7. dvě přelomená šídla pracně z parohů vybroušená, z nichž delší 9 cm. a kratší 6 cm. měří (Tab. III. č. 59.); 8. rukojeť k holi 12·7 cm. dlouhé, sestávající ze špičáku parohu jeleního se špicí uřezanou. U špičky jest paroh z obou stran šikmo přiříznut a nezcela uprostřed děrou, jejíž větší průměr 1·6 cm. obnáší, opatřen (Tab. III. č. 60.); 9. nedohotovené kladivo parohové sestávající ze spodní části parohu jeleního, která s kusem lebky je spojena. Paroh je tam, kde na lebce sedí, aby snadněji ulomen býti mohl, kolem do kola nařezán. Hořejší část kmene a dolní špičák byly, nařezány byvše, ulomeny, a těsně nad špičákem spatřujeme kuželovitý otvor, 1·6 cm. hluboký, naproti němuž jest na místě protilehlém těsně nad růžicí navrtán otvor rovněž kuželovitý, který zde jen do hloubky 0·5 cm. zasahuje (Tab. III. č. 61.); 10. Dlouhý zahnutý špičák z parohu jeleního, který byl nejprve dokola stupňovitě ořezán a pak od kmene ulomen; 11. jiný rovný a hladký špičák ze silného parohu jeleního, taktéž napřed naříznutý a pak ulomený; 12. špičák z parohu jeleního, 21·5 cm. dlouhý, dole ulomený a na špici přiřezaný; 13. prostřední část silného parohu jeleního, při níž část hořejší i dolní jakož i postranní špičák hladce jsou upilovány; 14. růžice ze silného parohu jeleního, na kteréž byly kmen i špičák spodní dokola hladce napilovány a pak ulomeny; 15. jiná růžice parohu jeleního se špičákem uhořelým. Hořejší část byla dokola šikmo napilována a pak ulomena. Kromě toho vyskytly se ještě mnohé jiné ulomené špičáky a spálené kusy parohů jeleních. —

D) Ze skla objevena toliko necelá růžice barvy zelené, na celém povrchu silně okysličená, která původně z pěti lalůčků, z nichž se však toliko tři zachovaly, sestávala. Kolem dírky uprostřed umístěné jsou na způsob paprsků šikmé rýhy rozestaveny. (Tab. III. č. 62.)

E) Jantar je zastoupen pouze jedinou, plochou, okrouhlou perličkou s průměrem 1·1 cm. měřícím, jejížto výška 0·6 cm. obnáší, a která uprostřed otvorem 0·2 cm. širokým jest opatřena. (Tab. III. č. 63.)

F) Z bronzu nalezen toliko neuzavřený prstének, jehožto oba konce přihrocený a přes sebe položeny jsou. Vnitřní průměr jeho obnáší 1·3 cm., patina je drsna a na některých místech oprýskána. (Tab. III. č. 64.)

Sem náleží též dvě škváry sklovité, z nichž jedna hnědou a druhá červenou barvu jeví. Na oné červeně zbarvené škváře patrny jsou otisky uhlí a kousky mědě zelenou patinou potažené.

Jak již vzpomenuto, vyskytlo se ve starší i mladší vrstvě kulturní mnoho kostí zvířecích, kteréžto však byly většinou rozštípány a namnoze i spáleny. Pokud ze zlomků těchto souditi lze, byla na nálezišti našem zastoupena zejména následující zvířata: skot krátkorohý (bos brachyceros) spracovanými násadci rohů, koza velkým násadcem rohu, ovce četnými drobnějšími kůstkami, vepř spracovanými i nespracovanými tesáky, porouchanými čelistmi a jinými součástkami kostry, kůň mnohými malými kopyty, zuby a jinými kostmi, pes, jelen velmi četnými buď spracovanými, buď nespracovanými kusy parohův a srnec znetvořeným parůžkem. Kromě toho vyskytly se též jednotlivé kůstky ptačí a rybí, které se ale pro nepatrnost svoji žádnému určitému druhu s jistotou přiřknouti nedají.

(Dokončení.)

Nové výzkumy v jeskyních štramberských.

Podává **Karel Jaroslav Maška**, professor v Novém Jičíně.

Jakkoli obě čelnější sluje v Kotouči, Šipka i Čertova díra, pokud jen okolnosti dovolovaly, téměř venkoncem byly mnou v letech 1879.—83. prozkoumány a nános vyvezen (srovnej o tom zprávy v tomto Časopise č. 1., 2., 4., 5., 10., 11., 12.), zůstaly tam přece některé zbytky, jichž soustavné prohledání jsem na pozdější dobu odročil. Jeden takový zbytek nánosu a sice v Čertově díře prozkoumal jsem minulého roku a jelikož výsledek je ve mnohé příčině pozoruhodný a neočekávaný, podávám tu stručný přehled výzkumů těch doplňkem ku dřívějším zprávám svým o pravěkých nálezech v jeskyních štramberských, přičiňuje zároveň některé věcné opravy mylných udání dřívějších.

Vchod do Čertovy díry byl druhdy z větší části zatarasen a zanešen, zvětralý vápenec a štěrk vyplňovaly přední část jeskyně a taktéž poboční rameno hned ode vchodu na levé straně k severu se táhnoucí. Odstraniv dřívějším kopáním v řečeném rameně pouze hořejší vrstvy alluvialní, nechal jsem nános diluviální zúmyslně nedotknut, bych příležitostně mohl ukázati odborníkům způsob uložení vrstev v neporušeném stavu. Ač jsem kolmou přední stěnu, k vyprázdněné hlavní chodbě obrácenou, pokud možno hlinou byl zaházel, seznal jsem přece brzy, že nepovolaní navštěvovatelé na místě tom rýpali, jednotlivé kůstky vytahujíce a celý průřez rozrývajíce. Prokopal jsem tedy i poslední zbytek tohoto nánosu s hlavním zřetelem k uložení kostí zvířecích.

Pravidelných vrstev jsem také v tomto nánose jako vůbec nikde v Čert. díře nepozoroval, přes to však mi bylo lze 5 různých, zcela neporušených pásem v původním uložení nad sebou rozeznati, jež, lišíce

se podstatně svým obsahem, v témže asi pořadí, jak jsem je shledal uloženy, za různých dob a okolností povstaly. Nános diluvialní, mohutnosti asi 3 metrů, obsahoval téměř všude zbytky zvířecí a kromě toho na dvou místech v rozličné hloubce nezvratné doklady přítomnosti člověka čtvrtihorního. Každé z obou těchto pásem kulturních, jež vrstva hlinitá, asi 1 metr mohutná dělila, má svoje zvláštní jak zbytky zvířecí tak i výrobky lidské. Z hořejšího pásma kulturního mám několik nožíků pazourkových a kromě toho taktéž nečetné výrobky kostěné, jež však nejsou nikterak na způsob pozdějších (na př. z Kostelíku, Kůlny) na kameni broušeny, výbrz jako nálezy předmostecké pouze pazourkem oskrabány. Uvádím tu zejmena krásný hrot nepravidelného povrchu, jehož zadní konec jest ulomen. V téže vrstvě nalezeny také kosti soba, zajíce-běláka, lišky polární a medvěda.

Dolejší pásmo kulturní poskytlo tentokrát kromě stop ohniska pouze některé rozštípané kosti, hlavně přeživavců a medvěda jeskynního; mimo to vykopány tam velmi vzácné zbytky dřevního psa (Cyon europaeus Bourg.), vlka, hyény jeskynní, antilopy a nosorožce. Pod spodní vrstvou kulturní uložena byla vrstva s omletým obsahem, zejmena se zbytky medvěda jeskynního.

Již nálezy tyto, ač počtem nevelké, doplňují podstatně dosavadní výzkumy v Čertově díře, obsahujíce některé předměty docela nové. Důležitější však jsou tentokrát přehojně se opět naskytnuvší zbytky zvěřeny drobné, hlavně uložením svým. Nános diluvialní choval totiž na těchto místech nad každým pásmem kulturním po ložisku zbytků četných malých zvířat, sestávajících z miliónův a miliónů drobňounkých kůstek, okončin, zoubků, čelistí a vůbec částic lebek. Náležely pak tyto zbytky rozličným malým hlodavcům a dravcům, ptákům, žabám a rybám, jaké již dříve přehojným počtem tu nalezeny. Mezi těmito nesčíslnými zbytky, jež nanmoze bez veškerého obalu hlinitého v hromadách ležely, zaujímají co do množství i důležitosti přední místo kůstky hrabošů. Vyhledal jsem z veškerého ohromného materiálu, jejž jsem ve čtyřech pytlech ze Štramberka do Nového Jičína dopravil, přes 10 000 půlek spodních čelistí rozličných hrabošů, mezi těmito více než 2500 čelistí lumíků. Kromě toho přečetně naskytují se zbytky rýska, lasičky a hranostaje, křečka, píšťuchy, zajíce běláka, sněhulo bělavé i horské a rosničky, v menším množství nalezeny zbytky jiných zvířat.

Uvedená zvířata nebyla však ve stejném poměrně množství v obou ložiskách zastoupena. Tak převládá v hořejším ložisku lumík obojkovitý (Myodes torquatus Pallas), kdežto ani jediné kůstky tam nebylo, jež by náležela lumíku nordickému (Myodes lemnus Pallas); spodní ložisko vyznačeno jest naopak tvarem tímto, kdežto opět lumík obojkovitý tu naprosto scházel. Soudím z toho, že obě ložiska za různých dob diluvialních, jež daleko od sebe leží, se utvořila, kdežto v mezidobí povstaly vrstvy a ložiska mikrofauny ve hlavní chodbě, vyznačující se oběma tvary lumíků zároveň.

K těmto třem různým ložiskám drobné zvěřeny v Čertově díře s lumíky připočísti dlužno ještě dvě podobná ložiska v nedaleké sluji Šipce, složení však jiného a stáří rozhodně mladšího, jelikož tam lumíků není.

Máme tedy ve Štramberku pět různých ložisk diluvialní zvěřeny drobné, jež vesměs obsahem svým podstatně se liší. Nálezům těmto, jež teprv nejnovějšími výzkumy v Čertově díře náležitě doplněny jsou, přikládám důležitost nemalou, maje za to, že jednotlivým ložiskám odpovídají různé phase velmi obsáhlého období diluvialního, že tudíž na základě nálezů štramberských ve spojení s ostatními nálezy moravskými a polskými umožněno bude konečné třídění časové, jehož při posuzování jednotlivých nálezů nanejvýš jest zapotřebí.

Známo sice, že po době třetihorní nastalo v celé střední Evropě neobyčejné ochlazení a tvoření se ledovců, jež dostoupivši jistého největšího rozsahu, pak opět ochabovalo, načež tehdejší klimatické poměry znenáhla v nynější přecházely; známo také četné, hromadné i jednotlivé nálezy z dob těch, jež ve složení svém nikterak spolu se neshodují, avšak pod souborným názvem „nálezů diluvialních“ jakožto stejnodobé se uvádějí: co však starší, co mladší, co z doby předledové, co z doby poledové pochodí a v jakém pořadí po sobě květena i zvěřena se rozvíjela a nerozlučný s nimi člověk a výrobky jeho se zdokonalovaly, o tom nahledy se valně rozcházejí. Nad jiné země evropské vyniká tu právě Morava bohatostí a rozmanitostí nálezův a právě odtud lze ve mnohé příčině objasnění záhad dosavadních očekávati. Že však nálezů štramberských k částečnému alespoň roztřídění období diluvialního s výhodou lze použíti, to umožňuje jednak přesné úplné a jednotné prozkoumání obou jeskyní Šipky a Čertovy díry, jednak neporušené původní uložení veškerých vrstev, také však neobyčejné množství látky, jakéž bychom jinde marně hledali. Zaujímají jeskyně štramberské, zejmena pokud se týče drobné zvěřeny, nejen na Moravě, nýbrž v celé střední Evropě místo nepopíratelně přední. Na doklad toho pouze uvádím, že následkem posledních výzkumů v Čertově díře počet vybraných půlek spodních čelistí hrabošů přes 20.000 obnáší a sice: lumíka nordického 1500, lumíka obojkovitého 2000, ostatních hrabošů 17.000, miliony rozličných úlomků, zubův a kůstek ostatních v to nepočítaje, aniž nálezy podobné ze Šipky tu shrnujíc. Takovým množstvím srovnávací látky nehonosí se žádné jiné naleziště středoevropské! —

Naznačiv zběžně doplňky nálezů starších několika slovy zmíním se o původu těchto drobných kůstek. Po celou dobu svého zkoumání ve slujích štramberských zabýval jsem se otázkou, jakým způsobem asi takové nesmírné množství zbytků malých zvířátek do oněch slují se dostalo. Dospěl jsem k úsudku, že snad hlavně dravými ptáky tam byly zanešeny, kteří pohlcujíce celá zvířata po strávení masitých částek pevné kůstky vyvrhují. Mínění toto jest posud o podobných nálezích jeskynních všeobecně platné a nalézáme je téměř ve všech odborných zprávách. Ohledávaje letošního roku jednotlivé kůstky ze slují štramberských a srovnávaje je bedlivě mezi sebou a s jinými diluvialními i novějšími kůstkami, jež skutečně rozličnými dravými ptáky, zejmena orlem, výrem a sovami vyvrženy jsou, nenalezl jsem žádoucí shody, nýbrž podstatné rozdíly.

Jsem tudíž nucen, mínění své dřívější jakožto nesprávné zavrhnouti a doložiti, že zbytky drobné zvěřeny v jeskyních štramberských v prvé řadě nikoli dravými ptáky, nýbrž rozličnými ssavci kunovitými a psovitými do jeskyň byly zanešeny. Jen nemnohé kůstky mají na sobě

stopy působení šťávy žaludeční dravých ptáků. Také uvážiti dlužno, že průběhem několika tisíciletí zajisté leckdy mnohé zvíře zcela náhodou do jeskyně se dostalo a tam zahynulo. S tím arci nesouvisí hromadné uložení zbytků mikrofauny. Že by však původně rozptýlené kůstky vodou byly smeteny na hromadu, že by tudíž ložiska nalezena nebyla v původním, nýbrž ve změněném uložení, toho dokladů jsem nenašel. Rovněž za nedokázané a skutečnosti odporující pokládám mínění, že člověk hraboše a ostatní drobnou zvěřenu požíval, kteryžto náhled někteří učenci, hlavně pokud se týče nálezů belgických, zastávají.*)

Dopisy.

Z „Horné země“. Že na Moravě není lidu národopisně zachovalejšího a svéráznějšího nad obyvatele pohraničného pruhu jihovýchodního, nazývané moravskými kopaničáry, lépe však „horňáky“, to je — díky známé studii řed. Bartoše „Mor. kopaničáři“**) — s dostatek známo. Ale i po stránce archeologické není kraj ten bez zajímavosti, třebas dosud nevykazoval nálezů velkolepých; o té části jeho, která poblíže Strážnice leží, podal některé archeologické zprávy p. prof. Maška v tomto časopise (v č. 17. a 18.); já pak chci podati některé poznámky o nejzazším koutě horné země mor. slovenské, severovýchodně od Strážnice a jižně od Uh. Brodu: o krajince to, odkud dosud ani nejmenší zpráva archeologická do světa se nedostala, ponévadž až do nejposlednější doby krajinka ta pro nepřístupnosť a oddělenosť svou od světa ostatního zůstávala od našich starožitníků nepovšimnutou.

Kdokoli se blíží od severu nebo západu k městečku Velké, utkví zajisté pohledem na velkolepém kopci „Hradisku“, vznášejícím téměř své formy bezúhonně kuželovité, do výšky 639 m. nad mořem, a vystupujícím bezprostředně za starou „bratrskou“ vesnicí Javorníkem, nejzachovalejší asi dědinou horňáckou. „Hradisko“ vyniká z pohraničného pásma horského značně na sever do doliny velické; stráně jeho jsou pokryty nejnížeji rolemi (před časy vinohrady), výše překrásnými lukami horskými, na nichž kvete opěvaná ve slovenských písních lidových tolyta (hořec, gentian); nad lukami je pásmo mocné bučiny, a pouze téměř pokryto je mlázím jedlovým, bukovým a různým křovím. Celé téměř hory této je v obvodu bezmála jedné hodiny obklíčeno mohutným náspem kruhovitým, nebo aspoň oblým, z hlíny nasypaným a téměř v celé délce dosud zachovaným. Výška valu je nestejná, místy i přes 5 metrů. Před náspem je místy dosud patrný příkop, a před tímto násep zevnější,

*) Opravy dřívějších udání mých článků v tomto časopise:

Č. 4. str. 156., řádek 10. od spodu. Mezi zvířaty, jichžto zbytky v Šipce nalezeny, uvádí se též „hroch“, arci s otazníkem. Nabyl jsem přesvědčení, že ony zbytky tomuto zvířeti nenáležely, dlužno tedy hrocha ze zvěřeny stramberské naprosto vylouciti.

Č. 5. str. 35. Konec odstavce zní, že čelisť šipecká jest nejstarší zůstatek lidský, který vůbec dosud ve hlíně cihlářské byl nalezen. V rukopise stálo místo „ve hlíně cihlářské“ v nánosech čtvrtohorních.

Č. 12. str. 169. řádek 11. shora, 24. a 3. se spodu místo „medvěd sivý“ má státi medvěd (spec.?).

**) Lid a národ, díl II. v Mor. bibliotéce.

vzniklý vyházením příkopu: neboť násep vnitřní objeví se po bližším ohledání s veliké části jednoduše příkrou strání temene hory, pouze urovnanou či seškarpovanou. Navštívil jsem „Hradisko“ již několikráte, posledně pak za prázdnin právě minulých ve společnosti p. prof. Klvaně a redaktora časopisu vlasten. muz. sp. olom. p. Houdka, a teprve za této poslední návštěvy podařilo se nám zjistiti praehistorický původ tohoto hradiska nálezem střepin rázu zřejmě praehistorického. Ostatně není „Hradisko“ ještě dokladněji prozkoumáno a vyžadovalo by to také nemalé práce, ježto zdá se býti hradisko toto co do rozměru největším na Moravě. Nemohu zde mlčením pominouti pověsti, kterou si lid horňácký o „Hradisku“ vykládá, že prý tot. na tomto kopci stálo před časy nynější město Hradiště Uherské, ale že zlí duchové, nechtějíce je míti v těch místech, vždy za noci je přenesli na místo nynější. Přes zdánlivou absurdnost této pověsti skrývá se v ní přece pozoruhodné jádro: lid tot. vidí v tomto pustém hradisku, o němž ani nejmenší dějepisné zprávy není, bývalé město; a tak podává pověst ta doklad pro theorii ve Vašem časopise zastávanou, že praehistorická hradiska byla městy, a ukazuje směr kolonizace země naší: s vrcholů hor stěhoval se národ do dolin. — Na severním svahu „Hradiska“, a sice na horním kraji luk a pod samou bučinou, tedy ve značné výšce, sotva 2 kilometry pod valy, vyvaluje se ze země dvojitý pramen vody, zvaný od horňáků „svatou studnou“. Mohutný pramen ten prýští se takovou silou, že ve studánce stále vyhazuje chumáč písku ode dna ku hladině vodní. Voda tato je velmi dobrá: pověsti nějaké však, jméno studánky té vysvětlující, dosud dopátrati jsem se nemohl. Ostatně má „Hradisko“ ještě výše na severozápadním svahu druhý pramen, ale s vodou méně dobrou.

Velkolepý je pohled s „Hradiska“ k severu: jako mapa leží před námi jižní Morava: nejblíže doliny a vrchy „horné země“, dále nížina jihomoravská obklíčená naproti — jakoby mohutnou modrou zdí — horami hříběcími, z nichž obrysy hradu Buchlova ostře vystupují: v nejdalším pozadí pak dohlédnouti možno i posvátný Hostýn. Zdánlivě zcela na blízku, skoro na dostřel, viděti — jako poslední výběžek „horné země“ — hradisko u kaple sv. Antonína nad Blatnicí, oblíbené to poutnické místo Slováků nejen moravských, ale i uherských; jest ono jedním z těch četných míst poutnických, jichž původ, — jak v časopi e tomto svého času podotknuto bylo — hledati sluší v pravěku slovanském. Slujeť kopec, nesoucí kapli sv. Antonína, podnes Hradiskem, a jest jedním z oněch exponovaných, význačných a tudíž daleko široko viditelných míst na obvodu roviny pomoravské, která předkové naši již za pravěku obsazena měli: z míst těch na jižní polovici Moravy nejvýznačnější jsou: Hostýn a Hradisko u sv. Antonína na levém a Starý Hrad bzenecký na pravém břehu Moravy.

Třeba však již odtrhnouti oči svých od velkolepého rozhledu s „Hradiska“ se otvírajícího a pustiti se horskými cestami i stezkami, ano cestou necestou na další pouť mezi horňáky. Asi míli na sever od Hradiska, v chotáru boršickém (v nejvýchodnějším cípu okresu ostrožského) je kopec stejnojmenný: „Hradíšťko“. Je to výběžek hřbetu horského, jehož nejvyšší vrchol sluje Lipinka. Také na tomto Hradíšťku jsou podnes, aspoň z části, zachovány valy podoby oblounkovité, ač daleko menší nežli na Hradisku nad Javorníkem, ježto obvod celého Hradíšťka

obnášeti mohl nanejvýše 500 kroků; valy znatelny jsou zřejmě jenom na straně východní a jižní, tam kde Hradíšťko s ostatním hřbetem horským souvisí, kdež jsou 3—4 metry vysoké a patrným dosud příkopem obehnány. Je dosti možno, že na stranách ostatních náspu nikdy nebylo, neboť strmé stráně považovány tu asi za dostatečnou ochranu. Násep na Hradíšťku zbudován z kamení, hlinou promíšeného. Na tomto Hradíšťku nepodařilo se mi dosud nijaké památky nalézti; hledání je zde obtížno pro půdu kamenitou a pro husté, místy až neproniknutelné houští. Přes to neváhám — v souhlase s míněním pánů shora jmenovaných, v jejichž společnosti jsem i toto jako jiná doleji uvedená místa letos opětně navštívil — položiti původ Hradíšťka do pravěku, soudě dle podoby a spustlosti náspu. Také se tomu zdá nasvědčovati pověst, že prý Boršice stály před věky zrovna pod Hradíšťkem, mnohem výše v horách než nyní. Opětný to doklad k theorii svrchu zmíněné o stěhování osad s vrcholů do dolin; a sotva asi se zmýlíme, budeme-li prvotní místo Boršic hledati v Hradíšťku samém.

Třebas pak nebylo odtud doposud památek hmotných, toť je místo ono tím zajímavějším následující pověstí, kterou mi několik starých Boršičanů souhlasně vykládalo: Uprostřed Hradíšťka stály ještě před nedávným časem zbytky prastaré lípy, zvané od našich horňáků podivným jmenem „Ohaň lípa“. Za krutých jakýchsi válek utekl prý se lid okolní pod tuto lípu, ano i kněz prý pod ní sloužíval bohoslužby. „A odtud“, doložil jeden starý Boršičan, „říká sa „Ohaň lípa“, jakoby sa reklo „Ochraň lípa“. — Pokud má tato lidová etymologie oprávněnosť, netroufám si rozhodovati. Či sluší snad jméno to vykládati tak, že byla lípa ona hradbami „ohájená“? Anebo snad by v tom mělo se hledati slovo „oheň“ a uvésti název ten ve spojení s mythologickou písní „Horela lípa, horela . . .?“ — Každým způsobem bylo Hradíšťko boršické předkům našim místem nábožensky důležitým, kde pod posvátnou lipou staroslovanskou konány oběti a obřady náboženské a kam utíkal se lid před návaly nepřátelskými. — Obecní hájník boršický Humpula, stařec 71letý, vypravoval nám, že sám ještě jsa malým chlapcem po kmeni té Ohaňlípy „lozil“. — Na blízku této lípy pak stál dle pověsti lidu také „Malovaný dub“, který prý rostl „sám od sebe krásně vyřezávaný a malovaný“. Ostatně o něm vypravuje pověsť totéž co o Ohaň-lípě. Je to zajisté pěkný doklad k tomu, že starým Slovanům byl vedle lípy i dub stromem posvátným.

I s Hradíšťka je pěkný výhled k severu a západu; zejmena viděti také odtud zcela blízko kapli sv. Antonína nad Blatnicí; však zvláště zajímavým je pohled s Hradíšťka s jara nebo na podzim přes hlubokou rokli ku nejbližšímu kopci zvanému „Kolo“. Kopec tento porostlý je neproniknutelným houštím listnatého křoví; ale když listí na podzim opadá, a dokud se s jara křoví listím neoděje, tu viděti s Hradíšťka na Kole zcela zřetelně kruhovitý násep otáčející celý vrchol jeho. (Dal tedy i zde násyp, vrchol hory věnčící, jméno celému kopci, podobně jako hory Kotouč u Štramberka a Věnec v Čechách jméno své dostaly od valů na nich nasypaných.) Vyšetřiti rozměry náspu na Kole nebude potud lze, pokud mlází nynější nebude tam vysekáno. Pak teprva naskytne se také příležitosť, po starožitnostech tam se ohlédnouti. Lidé mi vypravovali, že prý na Kole našli kdysi pálené cihly. Nejzajímavější,

čeho jsem se o Kole dopátral, je však tato pověst, kterou nám vypravoval jmenovaný již hajník boršický, když jsem Kolo letos navštívil ve společnosti shora zmíněné a s boršickým nadučitelem p. Kohoutkem. Dle pověsti té stál prý na Hradištku před dávnými časy hrad a na Kole klášter a z toho kláštera vedl do onoho hradu kožený most. — Pověst o „koženém mostě“ spojujícím dva sousední hrady vyskytuje se na několika místech na Moravě i Slovensku, a sotva se asi zmýlím, řeknu-li, že pověst tuto najdeme všude tam, kde jsou dvě hradiska nápadně blízko sebe. Tak u Bohuslavic poblíž Kyjova je nedaleko vrchu Hradiska, kdež jsou dosud valy, role zvaná „Tvrz“; dle pověsti stávala na roli té vskutku tvrz, ze které prý vedl ku blízkému Hradisku „kožený most“.*) Vypravuje též pověst, že v Přerově z kostela sv. Marka vedl „kožený most“ přes Bečvu do stavení, které bylo kdysi školou Komenského. Ve stolici gemerské v Uhrách zase strmí vedle sebe hory „Múrik“ a Stráňa; na obou zachovaly se dosud zbytky hradu a lid vypravuje si o nich tuto pověst, kterou zaznamenal již dr. G. Reiss, podle něhož ji vypravuje zvěčnělý S. Tomášik**) následovně: „Na Múriku prebýval statočný pán, a mal tiež statočného syna, ale na Stráni bývala bezbožná žena, ktorá ale mala pobožnú dcéru. Tí mladí ľudia sa náramne ľúbili, čo sa pani na Stráne protivilo, a keď ona to nemohla zabrániť, vymyslela hroznú pomstu, ktorú ale v sebe tajila. Dala totiž svojim sluhom obrom, vystaviť remenný most medzi ostrým vrchom a Múrikom. Pred samou svatbou, keď mladoženíci mali preísť prez ten most, ona na svojej Stráni popustila upevnený remeň, aby mladoženíci do propasti spadli.“ — Tak se potkáváme na čtyřech místech dosti daleko od sebe vzdálených, s pověstí o koženém nebo řemeném mostě, a myslím, že pověst tato i jinde by se dala konstatovati. Co to by', ten kožený most? Slováci i Hanáci nazývají kožením mostem trasoviska, louky močálovité, bezedné: má se tím tedy snad naznačiti most houpavý, visací? Či skrývá se v tom záhada mythologická? To nechť rozhodnou povolanější. — Ostatně mně vypravoval starý žebrák boršický Janoška jiný variant té pověsti, že prý tot. ten kláštěr stával na Hradištku a ne na Kole: na Hradištku prý se také „propadla kaple.“

Pověsti o klášteru a propadlé kapli na Hradištku přivádějí mně na mysl jinou pověst, kterou Boršičané vykládají o místě zvaném „Buchtiny“. Je to část údolí mezi Kolem i Hradištkem směrem k Boršicím, již protéká potok Kasivec. Na těchto Buchtinách prý byl sklep a v tom bývával černokněžník. Mnozí dosud žijící lidé v Boršicích dušují se, že ho viděli. Chodil prý do jedné chaloupky na Jamách v Boršicích každou neděli za služeb božích „pýtat vajco od černej slépky a od černé krávy mléka“. Kterási žena v Boršicích vypravovala prý řečenému již hajnému, že viděla jednou toho černokněžníka, jak tam na Buchtinách „odstavil chrást zlatolíšča“ (zlatoliste vrby) a ztratil se pod zemí; a jak ten chrást za sebou zase přitáhl, byla tam zase rovná zem a po nějakém sklepě ani památky. Týž hajný vypravoval nám, že prý černokněžník chodíval zpravidla z Buchtin na Hradištko. — „Jak býval oblečen?“ otázali jsme se hajného, který bez rozmýšlení, s plnou jistotou

*) Viz časop. muz. spol. olom. č. IX. str. 32.

**) Letopis Matice Slovenskej, roč. IX., sv. 1., str. 36.

odpověděl: „Jako kněz, po černu“. — Není prý tomu dávno tuze, co měl tento černokněžník zajatého chlapce Gazdikového. Stalo se to následovně: Pásli chlapci na Buchtinách statky (dobytek) a skládali si oheň. Tu pravili ostatní tomu Jurkovi Gazdikovému: „Jdi a obrať statky, ať nevejdú do lesa.“ Jurko šel, ale více se nevrátil. Chlapci hledali, křičeli — nic. Dohnali domů, — „Kde máte našeho Jurku?“ ptali se rodiče. Děti pravili, co se stalo. Matka i otec se sebrali a šli ho hledat. „Juríčku, Juríčku, hdě si? Čuješ nás? Vrať sa k nám!“ On prý to všecko čul dobre, ale nemohl se dostati ze sklepu pod zemí, kde byl. Ale bylo prý mu velmi dobře; nic nedělal, jen opatroval černého psa a černou kočku a pán byl k němu též laskav. Sklepení bylo zastaveno sudy plnými zlata i klenotů. Rodičové nevědouce si rady, zašli k „bílým mnichům“ (dominikánům) do Uher. Brodu (v podobných případech, jedná li se o krádež nebo čarodějství, dosud se k nim utíkají) a dali na mšu svatú. Mniši jim řekli, že do osmi dní chlapec sám od sebe se navrátí. Když se blížil osmý den, pravil černokněžník chlapci: „Ej, byli sme tak rádi, že tě máme, že nás vysvobodíš, a včilék tě musíme zase pustiti; a co sme se po tobě nashánali! Teda běž, ale nikomu neříkej, kde's byl, lebo by bylo s nama zle. A až se budeš míti k ženění, přijdi sem, dostaneš zlata.“. Chlapec přiběhl domů. Bylo veliké vyptávaní, kde byl: pořád na něho hurtili, ale on statně odolával. Až konečně babička přec na něm vše vynutili a tak se paměť o tom zachovala.

Jak vidno z těchto pověstí, jest jakýsi tajemný vztah mezi černokněžníky s jedné a hradisky a podzemními chodbami (lochy?) na druhé straně.

Co se těchto posledních týče, byl v č. 76. v Boršicích naproti kostelu sklep, který vedl až pod kostel, ale asi před 5 lety byl povětšině zbourán. Sklep ten — povídá lid — byl prý starší než kostel i celé okolí. Také zaznamenávám, že sklep v č. 89. v Boršicích prý vedl ke studni. Dovnitř však nechtěli mě lidé nikde pustiti vymlouvajíce se roztodivně; i nemohu s určitostí říci, jsou-li to lochy. (Dokončení.)

Drobné zprávy.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1887. I letos můžeme s potěšením konstatovati, že společnou prací botaniků moravských botanický výzkum našeho území postupuje krokem rychlým a s výsledkem překvapujícím. Nejen nové rostlinné druhy odjinud známé u nás nalezeny, nýbrž i docela nové, dosud neznámé, objeveny v našem, poměrně malém, ale botanicky bohatém území. Bohatosti a rozmanitosti květeny naší hlavní příčinou je styk naší květeny baltické s pontickou v jižní části území. Stanovisko morav. botaniků jest ovšem moderní, a o tuto také ten veliký počet nových rostlin. – Chvalně známý botanik J. Bubela nalezl u Místku vzácnou kostřavu Festuca pseudomyurus Soy. W. známou dosud ze dvou míst na Moravě, novou odrůdu jitrocele velkého Plantago major L. var. crispa Bubela na temen Radhoště, jitrocele kopinatého P. lanceolata L. odr. sphaerostachya M. K na témže stanovisku, Rosa Boreykiana Bess. dosud jen na Znojemsku známou, u Vsetína, tamtéž R. rubiginosa L. β) apricorum Rip, a již r. 1882. Herniaria incana Lam. u Nikolčic blíže Hustopeče. Dr. Formánek, jemuž přední zásluha o objevení mnohých nových rostlin náleží, nalezl na Javorníku v Beskydách novou chrpu, kterouž Centaurea Javorniciensis Form. nazval. Nové pro území jsou četné druhy a odrůdy rodu mateřídouška Thymus: Th. Reineggeri Opiz, Th. ovatus Miller, Th. parvifolius Opiz, též pravý Th. chamaedrys Fr. z krajiny brněnské, vzácná máta Mentha Pauliana Schultz od Štramberka a V. Losína, 15 druhů mnohotvár-

ného rodu mochna Potentilla po většině ze střední Moravy: P. decumbens Jord. P. crassa Tausch. P. Uechtrizii Zim., P. polyodonta Borb., P. leiotricha Borb, P. subrubens Borb, P. rubens Crantz. P. aestiva Hall, P. explanata Zim., P. subarenaria Borb., P. sertina Vill, P. opaca arenaria Borkh., P. subopaca Zim., P. turicensis Siegfr., P. autumnalis Opiz. V monografii „Rosen des Hochgesenkes“ uvádí Dr. Formánek nové druhy a formy růží: Rosa pendulina L. f. longilagenaria Keller a Form. a f. subcalva K. a F., R. balsamea Kit., R. sphaerica Gren. f. Bautschensis K. a F., R. dumetorum Thuill. f. Hutbergensis K. a F. R cuspidatioides Crep. var. elatior a minor Scheutz, z jižních svahů Pradědu, hlavně z okolí V. Losína. Mimo tyto nalezl R. Weeberi K. a F. u Krumlova a R pygmaeopsis K. a H. u M. Budějovic. Slovutný slovenský botanik J. L. Holuby nalezl pro území novou ostružinu Rubus moestus Hol. u Březové pod Lopeníkem. O výzkum květeny jestřábníků ve smyslu moderním přední zásluhu má prof. A. Oborny. Z krajiny znojemské, z Jeseníku a z Beskyd uvádí se v klassickém díle: „Monographie der Hieracien Mitteleuropas von Naegeli und Peter, neméně než 125 Pilosellid, z těch připadá na obecné Hieracium Pilosella 36 subspecií a variet. Má-li celý rod Hieracium v tomto moderním smyslu býti revidován, potřeba poznovu jestřábníky, zejmena Pilosellidy pilně sbírati; každý nízký jednouborný jestřábník se šlahouny a listy na rubu více méně plstnatými nemůže více prostě H. Pilosella býti nazván. Číslo uvedené značně vzroste, až vydán bude II. díl jmenované monografie o Archihieraciích. Referent nalezl pravou Crepis foetida L. u Lulče, Rubus gracilescens Progel u Hartmanic, R. Calfischii Focke u Lulče, R. gracilis Holuby u Protivanova a setou Vicia narbonensis L. u Bedihoště. Mimo to zjištěna četná nová stanoviska známých již rostlin jmenovanými botaniky v různých krajinách našeho území. Ref. *V. Spitzner.*

Kamenné uhlí od Určic na Prostějovsku. — Lom kulmového pískovce otevřený při silnici Určicko-Alojzovské chová, jak již pan prof. V. Spitzner v tomto časopise se zmínil, zkameněliny rostlinné. Těchto dnů (ke konci července) donesl mi skalař odtamtud kameny, které mimo zkamenělé větévky obsahují kousky kamenného uhlí. Jsou to ovšem drobky nepatrné (největší asi jako ořech); avšak uhlí objevené je úplně černé, jakoby vrstvovitě uložené a na lomu lesklé. Bylo by snad záhodno, aby odborníci místo ono prozkoumali. *F. Heidenreich.*

Kostel sv. Víta na Velehradě? Ve svých „Dějinách Moravy“ píše dr. Beda Dudík následovně: „Potom když bratr sv. Kyrilla, jménem Methudius, po jeho skončení místo něho moravským biskupem byl učiněn, tehdá české slovutné kníže, jménem Bořivoj, a jeho bohabojná kněžna. sv. Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ježto moravského arcibiskupství stolec a sláva biéše, v kostele sv. Víta od blaženého arcibiskupa Methudia, oba svatý křest jsta přijala.“ (I. díl, str. 30.) K tomuto místu pak poznamenává p. spisovatel: „Pokládá-li se v této legendě (o životě a umučení sv. Václava), že kathedrální chrám ve Velehradě, v kterémž vykonán jest křesť knížete Bořivoje, byl založení sv. Víta, jakkoli známo jest, že synodální chrám tamtéž nosil jméno nejsvětější Bohorodičky: znamená se tím toliko, že zakladatel její, maje biskupský chrám pražský na mysli, byl toho domnění, jako by každý kostel kathedrální toliko onomu svatému zasvěcen býti musil.“ — K poznámce této podotýkám: Na dnešním Starém Městě, které dle archiváře Brandla stojí na místě starého Velehradu, což již v minulém století pronesl učený komentator Baroniových Annal, Antonius Pagius (sv. XV., str. 369.), stál asi až do konce 17. století chrám sv. Víta, a po dnes nazývá se po něm jedna ulice na Starém Městě svatovítskou. — Chrám tento stál v ulici naproti hřbitovu; nárožní dům této ulice, č. 74. má na příční části kamenných veřejí domovních vyrýsovaný letopočet 17 C + P 14; o části této vypráví lid, že pochází z onoho chrámu sv. Víta; mimo to prý je domek tento, o němž lid říká, že to byla kdysi fara, podzemní chodbou spojen s kostelem sv. Michala na hřbitově stojícím. — Kostel tento je, jak se při lonském opravování seznalo, již značně stár; byla totiž v něm nalezena již trojí dlažba ve značné hloubce. — *J. D. St.*

O původu a významu staroslovanských slov „župa, župan“. Na otázku tuto odpovídá slovutný učenec rusínský Petruševič ve druhém článku svých „linguisticko-historických úvah“ (Lvov 1887.), nadepsaném: „O původu a významu staroslovanských slov „župa, župišče, župan, župaň i ostatních slov vztahujících se ke spalování mrtvol i pohřbívání zemřelých u Slovanů“. Nadpis tento již sám ukazuje, jakého asi mínění Petruševič jest. Všichni filologové, nevědouce co počíti se slovem „župa“, snášejí citáty ze všech krajů světa, ač dle mínění Petruševičova slovo to vy-

tvořeno bylo Slovany v Evropě, pravděpodobně již v historické době. Petruševič uvádí všechna mínění, mezi nimi též celý sloupec z etym. slovníku Miklosičova. K záhadám výkladu o slově „župa“ náleží nápis na zlaté číši objevený v uherském banátě ve Sv. Mikuláši Torontalského komitátu, jejíž facsimile se nachází ve spise: Die Sammlungen des k. k. Münz- u. Antiken-Kabinetes. Beschrieben von Dr. Ed. Freih. v. Sacken u. Dr. Fried. Kenner, k. k. Custoden. Wien, 1866 Str. 344. a tab. Nápis onen je neznámého jazyka v řeckých písmenech: *ΒΟΥΗΛΑ. ΖΟΑΠΑΝ. ΤΕΣΗ. ΙΥΓΕΤΟΙΓΗ. ΒΟΥΤΑΟΥΑ. ΖΩΑΠΑΝ. ΤΑΓΡΟΓΗ. ΗΤΖΙΓΗ. ΤΑΙΣΗ.* Petruševič dokazuje proti Miklosičovi, že číše ta nebyla zhotovena později než do r. 375. a slovo zoapan (*Ζοαπαν*) že je slovanského původu. Při etymologickém výkladě slova „župa“ byla Petruševičovi vodítkem představa o vlivu ohně a slunce na předměty nazvané slovy odtud odvedenými, k čemuž ho pobádal rozličný význam slova toho: župišče znamenalo u starých Slovanů tolik, co nyní u Rusů grobišče, v přikarpatské Rusi slovem župa nazývají nyní solivarnu a v charvato-srbském jazyce župa značí místo v horách tak položené, že ohříváno jest jižním sluncem. Ve všech těchto slovech skrývá se slovo žegu žbgu, (lat. uro) naznačující vlastnosť ohně i slunce, neboť sžíháním za dávnověku vyráběla se sůl na ohništích — župách, na jakých se též u pohanských Slovanů spalovaly mrtvoly, a místa vystavená svou polohou k jihu na žhoucí paprsky slunce obdržela název župa nebo župaň. Slovo župa ve své zkrácené formě vzniklo z žegupa, žьgupa vypuštěním souhlásky *g*. Rusové i Poláci přikarpatští nazývají posud solivarnu slovem župa, ačkoliv se dobývá sůl nyní vývarem a nikoliv pálením. Zajímavé svědectví o dobývání soli u Keltův i Germánů podávají Tacitus a Plinius, že totiž polévali hořící dubové nebo lískové dříví roztokem solným, a že pak na uhlech po vypaření vody zbývala zhuštěná sůl. (Plin. Nat. hist. 40, 39—51, 40. — Tacit annal. 13, 57.) Týmže spůsobem dobývali sůl obyvatelé Skandinavie (Karl Weinhold: Altnordisches Leben. Berlin 1856. S. 90) Není pochyby, že podobně jako u těchto národů tak i současně od Slovanů sousedních sůl vyráběla se ze solného roztoku sžeháním a později teprv že vyráběna v kotlech (cřeny), avšak původní název župa pro solivarnu byl podržen. V ruských památkách není zmínky o slově župa, které je také v ruských nářečích neznámo, zachovalo se toliko u jižních a z části u západních Slovanů; z toho následuje, že se utvořilo na slovanském jihu, odkud dostalo se v zakarpatský kraj, i počalo se ho upotřebovati o místě sžehání a potom vaření soli, ve kterémž významu zase je vůbec neznámo v jihoslovanských nářečích. Podav důkazy o zvyku spalování mrtvol, potom o pohřbívání mrtvol po nynějším spůsobu, vyslovuje Petruševič své mínění, že osnovou veřejného života u Slovanů pohanů, kterýžto život kotvil v jejich náboženském přesvědčení, byl spůsob pohřbívání zemřelých. „Takovým spůsobem župa t. j. místo obecného spalování mrtvol bylo tím středištěm, okolo něhož usazovali se všichni členové, tvořící první pohanskou obec s náčelníkem svým županem, jenž byl netoliko duchovní ale i světskou hlavou obce (župy) podobně jako u severozápadních Slovanů kněz za pohanství vykonával týž dvojí úřad, soudě podle nynějšího významu českého slova kníže (Fürst) i kněz (Priester) a téhož významu polských slov książe a ksiądz“. — Slovanské slovo župan, jak na severozápadě tak na severovýchodě Slovanstva bylo, jak se zdá, vytlačeno od času zavedení křesťanství germánsko-slovanským slovem kněz (kuninga) následkem dlouhé vlády Gothův i Skandinávců ve vzpomenutých oblastech, ačkoliv jsou historické sledy, že slova župa i župan byla dříve známa, zvláště v Čechách a Polsku. (Dokonč.)

Bronzové náramky ze Šardic u Kyjova. Na východní straně Šardic je návrší zvané prostě „Kopcem“, na jehož svahu zmolou rozrytém je obecní pastvisko; ve zmole této pak našel v létě r. 1886 šardický pastýř, rýpaje tam z dlouhé chvíle kapesním nožem v zemi, ve hloubce pouze 1 dm. jeden celý bronzový náramek a polovici druhého, jež prý obepínaly zkřížené kosti ramenní. (Zprávy tyto děkujeme p. prof. J. Klvaňovi v Uh. Hradišti.) Náramky tyto (obr. na str. 131.) mají vprůměru 12·5 cm. a každý se skládá ze dvou stejných částí, z nichž každá opět sestává ze tří dutých, na vejčitou podobu smáčknutých polokoulí, vlastně asi dvou třetin koulí, 5 cm. vysokých, tvaru velmi dokonalého a bezvadné práce slévárnické. Jednotlivé polokoule spojeny jsou massivními krčky, obě polovice náramku pak připevňovány byly k sobě zvláštními zámyčkami; na obou koncích jedné polovice náramku jsou tot. tenké čípky, kdežto polovice druhá má na obou svých koncích krčky, ale duté, tak že se do nich dají čípky zastrčiti. Skrz tyto konečné krčky i čípky proražena dírka, kterou pak prostrčen

nýtek, jenž se však nezachoval. Bronzy tyto pokryty jsou jen na některých místech skrovnou patinou; většinou pokrývá je rez špinavě hnědá, místy červenohnědá. Dle toho i dle tvaru lze bronzy tyto zařaditi do nejmladší doby bronzové, ve které bronz blíží se již mosazu. V našem vlasteneckém muzeu jsou podobné náramky mezi bronzy slatenickými, jen že jsou tyto mnohem menší šardických, jsou tmavě zelenou patinou pokryty, nesestávají ze dvou dílu a jednotlivé polokoule nejsou smáčknuty. České muzeum v Praze má náramky podobné, ač ne docela totožné. (Srov. č. 2. na tab. XXII. a č. 1—6. na tab. XXIII. dílu XII. Památek archaeol. a místop., jakož i články Smolíkovy: „Z hrobů u Horních Ksel" a „Bronzové kruhy s dutými polokoulemi" ve XII. díle Památek str. 503. a 545.) V českém muzeu v Praze je pouze jediný náramek, skládající se ze dvou stejných dílů, kdežto všechny ostatní v pražském muzeu chované náramky mají díly o nestejném počtu polokoulí. Onen jediný náramek pak v Českém muzeu, který se skládá ze dvou stejných dílů, liší se od náramků šardických jednak počtem polokoulí (šardický jich má 6, onen pražský 8) jednak tím, že při šardických náramcích má jedna polovice na obou svých koncích čípky, druhá pak na obou svých koncích duté krčky; kdežto při zmíněném náramku pražského muzea má každá jeho polovice na jednom konci čípek, na druhém dutý krček. — Náramky s dutými polokoulemi vyskytly se dosud vždy jen ve hrobech s celými kostrami. — Náramky šardické jsou pro naše vlastenecké muzeum zajištěny. *V. H.*

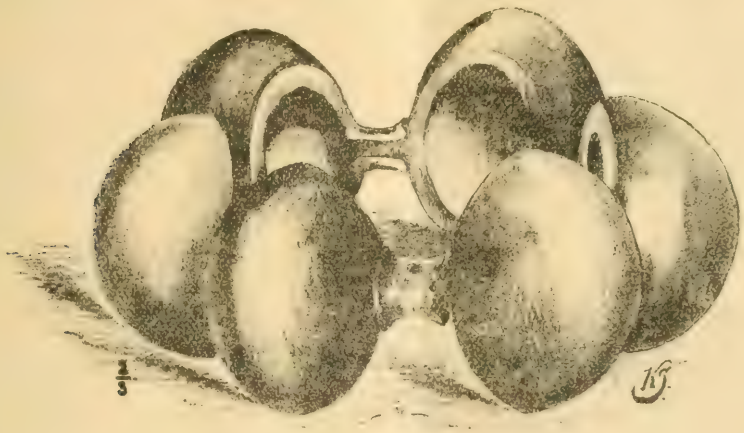

Bronzový náramek ze Šardic.

Starožitnosti ve sbírkách učebných prostředku nár. škol. Vys. c. k. ministerstvo osvěty vydalo dne 17. května t. r. pod č. 2364. všem zemským školním radám pozoruhodný výnos, týkající se uschovávání a přechovávání starožitností ve sbírkách škol národních, následujícího obsahu: Poněvadž se opětovně přihodilo, že nálezy kulturně-historické trvale připojeny byly sbírkám učebných prostředků při nár. školách, upozornila c. k. ústř. komise pro zachování památek stavit a uměl. ve Vídni na škodné následky, které z takového počínání vědě archeologické vznikají. Zmíněná komise vzdává plné uznání zálibě, kterou učitelé nár. škol jeví pro nálezy archeologické; nemůže však schvalovati, aby nálezy takové sbírkám škol nár. trvale přivtělovány byly již proto, že se tím způsobuje rozptylování nálezů starožitných. Poněvadž pak po každém nár. učiteli nelze úředně žádati pravého porozumění pro vědu archeologickou, vzniká z toho oprávněná obava, že jakmile nastane při dotyčné škole změna učitelských sil, předměty tyto snad nebudou tak chovány a rozestaveny, jak toho současný stav vědy archeologické vyžaduje. Obzvláště však vytknouti nutno, že tyto předměty jsouce pramenem pro pravěké dějiny celých národů a zemí mají pro nejužší lokální vlastivědu význam jenom podřízený, pročež již z této příčiny nehodí se naprosto k tomu, aby chovány byly ve sbírkách nár. škol. — Na základě tohoto dobrozdání řečené komise nařídilo vys. c. k. ministerstvo osvěty zemským školním radám k tomu působiti, aby o nálezech archeologických, které ve sbírkách

školních ovšem prozatimně uschovány býti mohou (aby takto hned po objevení svém od záhuby zachráněny byly), vždy bez odkladu uvědoměn byl příslušný orgán c. k. ústř. komise pro zachování památek (pro celou severní a východní Moravu je konservátorem této komise kustos vlasten. muzea olom. p. dr. Wankel), aby tento definitivní přivtělení nálezu ku příslušnému muzeu zařídíti mohl. Dále připomíná zmíněný výnos ministerský, že jakékoli vykopávaní za účely archeologickými bez uvědomění dotyčného konservátora díti se nemá, nýbrž že při tom vždy šetřeno má býti vlivu i dozoru, konservátoru příslušícího.

Dodatky a opravy. K výkladu slova „garažija.“ Také v Určicích a Seloutkách na Prostějovsku vyskytuje se slovo garažija (dialektem: garaženja). Znají je však jen lidé staří. Tak tot. u nás nazývali před 50 lety dlouhé mužské kabáty, z tmavošedého sukna sahající až do půl lýtek. V garažijích chodil jen lid obecný; páni nosili prý fraky. Podstatný rozdíl mezi frakem a „garažií“ byl, že fraky měly v zadu šosy, kdežto garažije byly pouze rozestřiženy. Tam kde byla garažie rozstřižena, byl vyšitý pásek se dvěma knoflíky. Kapsy u fraků nalezaly se v šosích, u garažií po stranách, a měly příklopky, které se zapínaly třemi knoflíky. Za kapsami po každém boku od pasu dolů táhl se záhyb. V něm neznatelně skryt byl otvor, jímž bylo lze prostrčiti ruku pod kabát. V předu zapínala se garažija od krku jen po pás, a to osmi mosaznými knoflíky střední velikosti. Říkali jim „paciňáky“. Krk obepínal stojatý, na prst vysoký límeček („lemuvka“). Stačila-li látka, splýval od límce stojatého širší límec ležatý, t. zv. „obloučkový“ (protože byl na okraji do několika obloučků vystřihaný) až skoro na ramena; nedostávalo-li se látky, byly ty obloučky aspoň přišitou šňůrou na kabátě naznačeny. — Napřed prý těm kabátům říkali „halina“ pozdě i „garaženja“. Chodili v nich velcí, malí a to nejen v Určicích a Seloutkách, ale prý v celém okolí. — Garažije jako vše ostatní byly prý tehdá velice laciny: „na chlapa stála za pět šajnů.“ —

F. Heidenreich.

V seznamu místních jmen jednočetných s příponou ice (čís. 15. str. 125. toh. časop.) uvedeno též jméno Pornice (u Pačlavic), které však náleží mezi jména mnohočetná; říkáť lid: v Pornicích, do Pornic atd.

F. Heidenreich.

Literatura.

Pravěká hradiska východního Německa. *(Die vorgeschichtlichen Rundwälle im östlichen Deutschland.)* Od dra. **Rob. Behly.** V Berlíně, 1888. 8°. Str. 210 a mapa. Cena: mark 6·50. — K oněm záhadám, ano kardinálním otázkám, ku kterým praehistorická archaeologie dosud všestranně uspokojivé odpovědi nepodala, náležejí praehistorická hradiska. Ačkoli takořka co den některé dosud neznámé se objeví, a leckteré již důkladně a způsobem vědeckým probadáno bylo, přece nesjednotila se dosud anthropologie na odpovědi k otázkám: Který národ vystavěl tato hradiska? kdy? a za jakým účelem? Domněnky a theorie po léta obecně nesprávnými uznávané vystupují náhle znova na světlo, domáhajíce se obecného uznání. Takovou starou, opuštěnou theorii zastává také auktor uvedeného spisu. Dříve však, než ku theorii té stanovisko svoje zaujmeme, podáme stručně obsah knihy, jež se dělí na část všeobecnou a část specielní. 20 let bezmála uplynulo od té doby, co vyšlo poslední dílo, o praehistorických hradištích německých povšechně a souborně pojednávající, tot. Schustrovy „Alte Heidenschanzen“ z r. 1869. (Novější spis Jelínkův „Schutz- u. Wehrbauten“ pojednává o všech pravěkých hradiskách vůbec, nejenom německých.) Za těchto 20 let učiněn ve mnohé příčině veliký krok ku předu v této otázce. Jeví se to především v počtu známých hradisk: kdežto Schuster jich ve vých. Německu uvádí 350, vykazuje jich dílo Behlovo na témže území kolem *1100!* Ale i část všeobecná tohoto spisu mnohý pokrok jeví, probírajíc látku tu tak všestranně jako žádné dosud dílo literatury německé. Zvláštní kapitoly věnovány jsou tu jmenům hradišť, jejich podobě a velikosti, zeměpisnému rozšíření a hustotě, poloze a podkladu, způsobu stavby, resp. materiálu, nálezům učiněným jak ve hradiskách, tak ve valech samých i konečně v blízkém okolí hradiska, pověstem o hradištích, historickým pramenům, pozdějšímu upotřebení, konečně pak nejobšírnější kapitoly věnovány vlastnímu jádru otázky o hradištích, tot. jejich původcům, době vzniku a účelu jejich. Část všeobecná ukončena je kapitolou o methodě zkoumání hradisk. Díl specielní

podává pak těsný popis jednotlivých hradisk, srovnaných dle zemí a krajů dnešních, zároveň s udáním literárních pramenů, o tom kterém hradisku obšírněji jednajících. — Z přehledu toho vidno, že je dílo toto jedním z nejdůležitějších, které o hradiskách pravěkých vůbec pojednávají. Patřičná pozornosť věnována tu také literatuře o hradiskách českých, zejména důležitý spis Bř. Jelínkův „Schutz- u. Wehrbauten“ na mnohých místech citován, arci s nejroztodivnějšími zkomoleninami českých jmen (Kousin m. Kouřim, Plecivec m. Plešivec, Ursovce m. Vršovci, hradištím prý se říká po česku hradzisze atd.). Nuže, jak odpovídá Behla ku položeným svrchu základním otázkám po původcích, času a účelu hradisk? Původce jich hledá Behla na základě theorie Virchowa podle nálezův, učiněných ve hradiskách, hlavně dle způsobu výroby střepin a jejich ornamentů. Slovanům připisuje podle Virchowa nádoby na kruhu robené s ornamentem vlnitým, s důlky nehtem vtlačenými a dna s křížem sekáčovým. Střepiny z nádob pouhou rukou urobených jsou jemu předslovanskými, resp. germanskými, t. j. německými: nebot Slované prý v ty kraje — do celého východního Německa! — přišli teprva za stěhování národů. Dle toho rozeznává auktor hradiska 1. slovanská, 2. předslovanská, resp. germánská (rozuměj: německá) a 3. německoslovanská, t. j takováto, která od Němců byla původně založena, od přistěhovalých Slovanů pak jenom použita, ačkoli sám doznává (str. 37.), že historicky není ani jediné „germánské“ hradisko pravěké dokázáno! Kdežto však v této otázce auktor jenom mistra Virchowa následuje, vystoupil stran otázky po účelu hradišť s theorií svou vlastní; popírá, že hradiska měla účel obranný a rovněž, že by to byly praehistorické osady; připisuje jim účel pouze náboženský, vydávaje je za pouhá božiště a obětiště. Mezi důvody pro tuto theorii uvádí také, že prý ve hradiskách nelze najíti značnějších památek kulturních, jaké zanechává trvalé osídlení; což nebylo auktorovi známo, jaké množství kulturních památek nalezeno bylo na mnohých hradiskách v Čechách i na Moravě? Ostatně věta, že trvalé osídlení četné památky kulturní nezbytně zanechati musí, není povýšena nad všelikou pochybnosť. Kde pak jsou na př. hmotné kulturní památky po přečetných osadách moravských, o kterých máme zaručené historické zprávy, že po dlouhé věky trvaly a teprva za pozdních dob historických opustly a zanikly? Ani nejmenší stopy po nich na těch místech, kde stávaly, není Pouhé jméno buď v listinách nebo v názvu trati dotyčné je jediným svědectvím jejich někdejší existence. Je to tedy zajisté odvážno tvrditi, že pravěká hradiska nikdy trvale osazena nebyla (str. 75.). Takového něco tvrditi může jenom ten, kdo nic neví o staroslovanských městech Velehradě, Olomouci, Nitře, Vyšehradě, Praze, Libici, Štětíně, Kyjevě, Novgorodě atd. Rozumí se samo sebou, že středy státní či politické a obchodní byly také náboženskými středisky starých Slovanů; a je také možno, že mnohý malý hrádek, jakých se dosti nalézá v krajích někdejších Slovanů polabských, nebyl vskutku ničím jiným než místem posvátným; ale tvrditi totéž o všech hradiskách, i velikých rozměrů s hojnými památkami kulturními, ano samými zprávami historickými jako města označených, — toť přece jednostrannosť zřejmá. Nemůžeme úvahu o argumentaci auktorově skončiti, nezmíniv se ještě o jednom důvodě jeho: O náboženském účelu hradišť prý také svědčí jména Ostro, Ostrov, Ostrava a pod., jež prý poukazují ku ctění německé bohyně Ostary! „Harkenwall“ zase (patrně povstalo z Hardken Hrádek) prý upomíná na „Frau Harke“! Dlouho-li ještě němečtí učenci psáti budou vědecké spisy o slovanských starožitnostech, jazyka slovanského ani trochu neznajíce? — Cenu trvalejší než vývody auktorovy o účelu hradisk má díl specielní, pilně sestavený. Velmi zajímavou přílohou spisu pak je veliká mapa, na které jsou všechna dosud známá hradiska východního Německa zaznamenána. Na mapě té teprva viděti, jak některé kraje (na př. obě Lužice) jsou jimi zrovna posety, kdežto v jiných zemích opět jich velmi pořídku (na př. v některých částech záp. Pruska). Uplyne ještě mnoho vody a bude potřebí ještě mnoho a svědomité bádati, nežli otázka o hradiskách pravěkých rozluštěna bude všestranně uspokojivě. *V. H.*

Prachistorické hradiskou Lengyelu, jeho původci a obyvatelé. (*Das prähistorische Schanzwerk von Lengyel, seine Erbauer und Bewohner.*) Od **Maur. Wosinského** I. seš. 1888. Lex. 8°. Str. 69. Cena 3 zl. — Ačkoli hradisko v této knize popsané je od vlasti naší dosti vzdáleno, má přece jak pro srovnalosť nálezů tamějších s památkami našimi, tak opět se strany druhé zvláštnostmi toho naleziště — tolik zajímavého do sebe, že publikace ta zasluhuje pozornosti i u nás. Dílo to je autorizovaný překlad z maďarčiny a sestávati bude celkem ze tří sešitů, z nichž dosud první vyšel. Osada Lengyel (čti Lenděl) leží ve stolici Tol-

nanské mezi jezerem blatenským, Dunajem a Drávou. Ve stolici této je dosud zjištěno 20 praehistorických hradišť. Lengyelské hradisko, zvané dnes od lidu tureckými šancemi, má 25 jiter výsevu, prostírá se na horském ostrohu a je obklíčeno valem a příkopem, místy dvoj- i trojnásobným. Cesta vedoucí průlomem náspu do vnitř, sluje podnes železnou branou, a byla kdysi chráněna baštami, doposud na náspu zřetelnými. (Upozorňujeme tu na obdobu, jakou v této příčině jeví hradisko lengyelské s naším proslaveným hradiskem hostýnským, kde jeden vchod taktéž podnes sluje „železná brána," kdežto hlavní brána chráněna jest taktéž baštami, podnes zřejmými.) Uprostřed hradiska na nejvyšším místě je rozsáhlé pohřebiště, které závodský farář Wosinský podporou majitele tamějšího panství, známého hraběte Apponyiho probádal. Asi 80 koster bylo tu vykopáno, ležících vesměs ve skrčené poloze (dřepu) na pravém boku, hlavu na pravé ruce položenu (čímž nápodobena poloha spícího člověka) s tváří vesměs k východu obrácenou. Důmyslným a originelním způsobem vyzvedl P. Wosinský několik koster neporušených a nepohnutých i s obalem hlíny. Jakmile totiž kopaje přišel na kostru, obklíčil to místo dřevěným vysokým rámcem a kolem tohoto dal odhrabávati hlínu, takže rámec stále hloub do země zapadal, až byl celý onen kus hlíny, v němž kostra ležela, rámcem obklíčen; pak podřezali ten balvan hlíny pod rámcem pilou, částečně spodní hlínu odhrabali, všoupli pod rámec dřevěné dno, upevnili je železnými skobami k rámci a vyzvedli pak v takovéto bedně celý hrob s kostrou bez pohnutí jediné kosti. Takové v celosti vyzdvižené hroby zaslal pak nálezce do muzejí v Pešti a Berlíně. (Ve vlasteneckém muzeu olomuckém je sice také podobný hrob v dřevěné bedně s kostrou v dřepu ležící, ale tuto kostru sestavil kustos muzejní pán dr. Wankel nápotomně, když byl kosti porůznu ze země vybral.) Lebky mrtvol lengyelských jsou vesměs dolichocephalní (dlouholebci). Mrtvoly nebyly pohřbeny ve hrobech, nýbrž položeny prostě na rovnou zem a nad nimi nasypána mohyla. Přídavky hrobní (nože pazourkové a jiné kamenné a koštěné nástroje a ozdoby) poukazují k periodě neolithické (mladší kamenné); bronzu ve hrobech těchto nenalezeno. Nádoby jsou velmi primitivné a namnoze jen důlky nehtem vtlačenými ozdobené. Zvláštností, jinde v Evropě nikde se nevyskytující, je plytký talíř hliněný na vysoké, duté noze hliněné, který v každém hrobě u lebky — u dospělých větší, u dětí menší — nalezen byl, a jejž nálezce pokládá za jakýsi svícen, na kterém o pohřbu zapálena louč — jakoby světlo, svítící mrtvému na jeho věčnou pouť. Pouze jediný z těchto svícnů, široké ploché houbě nenepodobných, mohl býti zachován celý, u ostatních byl talíř vesměs tlakem hlíny rozdrcen. (Dutých, rourovitých podstavců z takových svícnů našel Schliemann ve městech Trojských hojnost, úplný svícen však ani jediný.) Nedaleko pohřebiště objevil Wosinský podzemní obydlí těchto troglodytů, jakési to lochy na 3 až 4 m. hloubky, s otvorem nahoře dosti širokým, aby člověk jím mohl po kmeni stromovém dolů sešplhati; nad otvorem nepochybně zřízena byla stříška, aby bránila dešti. Od takovéto „světnice" úplně odděleny byly kuchyně, znatelné po ohnisku a odpadcích kuchyňských, a rovněž i komory, ve kterých nalezeny byly zásoby obilné v nádobách. — Kromě toho však objeveno bylo ve hradišti lengyelském ještě asi 5 hrobů národu jiného, soudě podle bronzových přídavků hrobních, pozdějšího; také nádoby z těchto hrobů jsou ozdobeny umělečtěji, na př. ornamentem spirálním. Charakteristický je křídový nátěr mnohých nádob tamějších. — Mezi prameny, jichž spisovatel použil na několika místech, citovány jsou též spisy našeho slovutného dra. Wankla. Kniha je opatřena úvodem známého archaeologa uherského Pulszkého; neméně než 24 tabul s přečetnými obrázky předmětů vykopaných, pohledů na hradisko (tyto jsou ovšem málo instruktivní), půdorysův atd. je nemalou ozdobou 1. sešitu tohoto pozoruhodného, jen trochu příliš v podrobnostech se ztrácejícího díla. *V. H.*

Popsání Max. Donebauerovy sbírky českých mincí a medajlí. *(Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max. Donebauer.)* 1. seš. V Praze, 1888. 4°. — Pražský měšťan Max. Donebauer založil si mnoholetou pílí velikou sbírku mincí, největší to soukromou sbírku českých mincí vůbec. Přípraviv popsání sbírky té již téměř úplně pro tisk, zastižen byl začátkem t. r. náhlou smrtí. I sluší dědicům jeho opravdivý dík, že se odhodlali, nákladné dílo toto přece vydati. Dostane se tím numismatické literatuře spisu zrovna epochálního. Uplynuloť plných sto let od vydání velkého čtyrsvazkového díla Voigtova „Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen"; doplňkem k tomuto dnes nadmíru vzácnému spisu pak sloužil dosud spis Miltnerův a Neumannův z let 1852. —1870.: „Beschreibung der bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen" ve 3 odděleních. Následkem stálého postupu numismatiky zastarala do dneška

díla tato. Ostatní pak spisy, o českých mincích jednající obsahují pouze jednotlivé partie; mimo to vykazuje literatura česká hlavně jenom numismatické články Hankovy a Smolíkovy v „Památkách archaeologických a místopisných“. Jest tedy zajisté na čase dílo shora oznámené, ve kterém bude popsáno více než 7000 českých mincí, medajlí a peněz papírových. Celé dílo vyjde asi v 18 sešitech o 2 arších tiskových a 4 tabulích mincí ve lhůtách 3 až 4 nedělních; sešit stojí 1 zl. 80 kr. pro toho, kdo se předplatí u p. Vil. Trinkse, numismatika v Praze, v Zitné ulici. Po skončení subskripce bude krámská cena zvýšena. Dílo počíná popisem mincí panovnických, jichžto starší část do r. 1300. popsal dle úmluvy s Donebauerem učiněné Ed. Fiala. Seš. 1. popisuje celkem 336 mincí, z nichž 107 je na 5 tabulích velmi pěkně vyobrazeno; napřed jsou mince z doby předhistorické (počtem 25), pak následují mince Přemyslovců, počínaje Boleslavem I. až po Vratislava II.; konečně 31 mincí dle soudu auktorova — Slovanů pobaltských (Bodriců, Luticů, Srbů), jež Hanka a jiní dosud českým vévodům připisovali. Obšírnější posudek přineseme po vydání celého díla

V. H.

Podzemní žaláře na brněnském Spilberku a osudy nejzajímavějších vězňů. Napsal **Fr. Bauer.** V Praze 1858. 8°. Str. 173. Cena 60 kr. — Obšírnému vypsání věci titulem naznačené, předeslal p. spisovatel též stručný přehled osudů Špilberku od dob nejstarších, čímž se tato knížka stala příspěvkem ku mor. topografii. Pěkné knize této, opatřené několika obrázky znázorňujícími části Špilperka a některé zvláště zajímavé věžně, dostane se zajisté již pro poutavý obsah a populární tón její hojně čtenářů.

A. Z.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Spokojeně může spolek náš pohlížeti na činnosť svou za čtvrtletí právě uplynulé. Měsíce letní jsou zajisté dobou pro badání vlastivědná v každémkoli oboru nejpříhodnější; a doby této spolek náš také letos užil svědomitě.

Událostí nejdůležitější, jíž spolek muzejní činnosť svou zevně projevil, byla kočující schůze spojená s „výstavní slavností“ ve Vel. Ořechově u Brna, odbývaná dne 15. července. Jest zajisté neposlední zásluhou našeho vlasten. muz. spolku, že zahájil zvláštní, originelní způsob slavností, které by měly býti vzorem neb aspoň ukázkou, jak by slavnosti v pravdě „národní“ pořádány býti měly. První pokus takové slavnosti učiněn spolkem muzejním loni v Němčicích. Kdokoli se slavnosti tehdejší súčastnil, zachoval si na ni zajisté příjemnou upomínku. Slavnosť podobnou provedl náš spolek též letos po přípravách ještě mnohem rozsáhlejších a důkladnějších než loni a — jak zjištěno — s výsledkem i účinkem trvalejším a hlubším. Průběh i význam slavnosti té, vylíčený pérem k tomu zajisté nejpovolanějším, podáváme v následujícím:

„Za příležitosti kočující schůze vlast. muz. spolku olomuckého dne 15. července t. r. ve Vel. Ořechově uspořádána národní slavnosť, při které měli pořadatelé na zřeteli, předvésti účastníkům před oči původnosť, svéráznosť a ušlechtilosť starobylých zvyků, písní, her i tanců moravského lidu. Není zajisté pouhé badání archeologické konečným a posledním cílem muzejního spolku olom.; chceť on pomocí a prostředkem archeologie vniknouti v život starých předků našich, oživiti ušlechtilý jejich mrav, kroj i píseň a navrátiti lidu našemu dle možnosti drahocenný onen poklad, o který ho připravil vliv vniknuvší k nám cizoty. Dnes můžeme říci, že slavnosť ořechovská hluboko zasáhla ve společenský a národní život obyvatelů kraje toho.

Selskou, slovanskou svadbu dle starého způsobu s průpověďmi, říkadly, písněmi starými namnoze v okolí sesbíranými předvedl lid ořechovský hostem svým před oči. Tanec „královniček“ čili „Králky“ neb „Královničky“ zatančily mladé dívčinky ořechovské a zapěly při tom staré „královské“ písně; chasa opět zazpívala staré písně žňové, táhlé, namnoze ze Sušila vybrané, tímto za staropobanské chorály uznané.

Byl to pouhý pokus — avšak i ten vyžadoval mnoho práce i námahy. Prostudovány nejen sbírky Sušilova, Kuldova, Bartošova, nýbrž i sesbíráno z paměti nejstarších obyvatelů, co ještě v ní uschováno měli o zvycích svých dědův a prababiček. Tance královské jednak dle Sušila sestaveny a stařenkou 75letou Annou Párovou doplněny, vysvětleny a elegantně zatančeny byly při zpěvu ladném. Nebyla to však pouze výstava zvyků, tanců a písní starých; bylať uspořádána i výstava vyšívání nového, jež provedla venkovská

děvčata dle starých. původních vzorů, z muzea olomuckého okreslených. A tak slavilo se v kraji ořechovském obrození vyšívání národního: nejen, že několik set kusů šatstva dívek ořechovských zdobí překrásné původní vzory, nejen, že šaty tyto nošeny bývají ode dne výstavy, o slavnostních dnech, ale dívky počínají si práce své vážiti, se zálibou vyšívajíce a na výšivkách svých si zakládajíce. Jsouť si toho vědomy, že toto vyšívání je jejich duševním vlastnictvím národním, na které mohou býti pyšny. Za nic by nepůjčila dívka ořechovská pracně vyšitou sukni, zástěru nebo kordulu. Dívky, jejichž oko doposud odnárodněno bylo, poznávají nyní vzory moravské, ony dovedou je juž rozeznati od cizích a oko jejich juž se neodnárodní více. Pokus, obroditi zapomenuté umění národní — podařil se!

A jak s vyšíváním, tak bylo i se zpěvem. Mládež, která sluch svůj měla odnárodněný, nyní byvši přiučována starým chorálům a písním, přivykla časem stupnici molové a stane se zajisté šiřitelkou pravého zpěvu chrámového i čistě národního, rozepěje celé okolí a lid za nedlouho bude zpívati, jako zpíval před dávnými časy. I zde ideál uskutečněn a práce namahavá odplacena. Lid náš jest velmi konservativní, proto zachoval drahocenné ty památky po otcích zděděné aspoň do té doby, kdy osvícení synové národa je před úplným zmizením sebrati a takto aspoň v literatuře zachovati mohli; proto se lid náš také snadno vrací k těmto památkám, jen když se jemu znova ukážou, připomenou a ocení.

A tuto úlohu sobě vytkl, tímto úmyslem nesen byl vlasten. muz. spolek olom. pořádaje slavnosť ořechovskou, kterou nyní vylíčiti chceme.

Byla neděle a v dědině čilo a hlučno. Se všech stran sjížděli se švarní hoši na bystrých koních, by uvítat jeli vzácné hosti jak z Olomouce, tak i z Brna, Rejhradu, Sokolnic a odjinud. Sešli se starostové a celé výbory z Hajan, Ořechova i Ořechoviček, by uvítali své hosti dle staroslovanského zvyku, podávajíce jim na starobylé míse chléb a sůl, zbožně je pozdravujíce. Předseda spolku muzejního pan hrabě d'Orsay, patrně jsa potěšen, po krátkém oslovení občanů vyslechl řeč člena výboru muzejního p. poslance Wurma, jenž vysvětloval účel výstavy, načež důst. p. P. M. Halabala děkoval rolníkům jménem všech hostí srdečně. Pan hrabě d'Orsay zvoliv pak místního pana faráře Párala za předsedu schůze, odebral se do chrámu Páně, provázen jsa celým zástupem, kde dle zvyku Slovanů započala se slavnosť bohoslužbou, již obětoval sám pan praelát za assistence četných kněží. Ve chrámě i kolem něho shromáždilo se lidstvo, by ve zvucích velebných chorálů staroslovanských modlilo se k Bohu, oněch chorálů, které lid náš před dávnými věky skládal a jež zatím zapoměl, jsa zaplaven moderní, lehkou písní cizí.

Po pobožnosti odebrali se všichni ku škole, kde je uvítal pan statkář Bakeš a vysvětlil pěknými slovy význam výstavy jak výšivkové, tak i archeologické, kteráž podávala obraz předhistorické doby krajiny ořechovské. Sbírka ta nyní v olom. muzeu uložená popsána bude v tomto časopise.

Po zajímavé a poučné přednášce pana Bakeše vstoupili všickni shromáždění do budovy školní. Zde skýtala prostranná světnice svou skvostnou zdobou překvapující obraz a nikdo, kdo sem vstoupil, neubránil se podivu. Shora až dolů zavěšeny byly zdi vyšívanými předměty, jednak z plátna, jemné příze, jednak z hedbávu atd. Bylo jich několik set. Staré babičky plakaly, ano i mnozí mužové za slzu se nestyděli. Zvláště staří dojati byli spatřivše kroj svůj zdobený tak nádherně národním vyšíváním, které jim už jenom jakoby z pohádek bylo známo: mládež pak s obdivem i zálibou hleděla na toto domácí a přece již zcizené umění. Dívky však, ty hodné vyšívačky, radovaly se srdečně z práce své, z úspěchu svého, ze chvály vlastenců i vlastenek z blízka i z dálí sem přišlých.

Odpoledne provedena výstava starých zvyků, písní a tanců. Tisíce lidí stálo kolem školy. Tu pojednou zavzněl zpěv ze vzdálí. Přicházely královničky s králem (jímž je též děvče pěkně věnci zdobené) nesoucím májku (stromek okrášlený pomalovanými výdumy, obrázky, pozlátkem a j.), za ním šlo několik králek, pak nešen byl vyšívaný praporec jako baldachyn čtyřmi králenkami nad královnou, provázenou četným komonstvem pějícím píseň: „Neseme, neseme, májíček.“

Když došly před školu, odevzdán práporec i májíček malým králenkám v kruhu stojícím, král popošel pro královnu a tanče s ní při písni „Vyletěl sokol“ napřed krokem řadovým, pak loudavým, celou družinu vyzval k tanci, jenž nyní přeměněn ve skočný při písni:

Hajsa, hajsa, má králenko, hajsa!
Nechodívej do hospody bosa; atd.*)

*) Úplné texty i s notami všech písní tuto uvedených viz v brožurce: „Staré zpěvy národní při výstavní slavnosti ve V. Ořechově dne 15. července 1888“, již koupiti lze v Olomouci na Blažejském náměstí č. 5. za 20 kr., poštou 22 kr.

Po písni té podají si králenky ruce pravé, různo obličejem jsouce obráceny i počnou cibulovati čili čapati k zemi zpívajíce:

Cib, cib, cibulenka, mak, mak, makulenka,
když jsem malá bývala, v panenky jsem hrávala:
a věil když su veliká, nazulouvám si ženicha.

Po písni této rozestavují se králenky v kolo, dají si ruce v bok, každá proti své druzce malé kolo opisujíc, počne malým skočným krokem tancovati i zpívati:

Šuhajova mladá žena
šla do lesa hrabat sena atd.

Když tato píseň dozpívána, tancuje každý pár proti sobě, tvořice kříž, a uklánějíce se, ruce v bok, zpívají:

Poslechněte horní, dolní i přespolní,
co se stalo kdesi ve Střelickým lesi
na louce zelené atd.

Po této písni podají si všechny králky ruce, a velké kolo kolem práporce tvoříce točí se a zpívají píseň:

Pěkná, pěkná králka stojí,
v zlatinké sukničce chodí atd.

Zatím králka klečíc pod práporcem, přijímá hold krále kolem ní chodícího, jí se uklánějícího a šátkem mávajícího. Když dozpívá se píseň, zdvihne král královnu i počne s ní loudavým a otáčivým krokem tancovati, následován jsa družinou za zvuků písně:

Naša královna bosa chodí,
sedmákem, grošem pomožte jí.
Pomožte, prosíme, naší chudé královně atd.

Za této písně jedna králenka s košíkem, druhá s pokladničkou pro chudobnou králku dárky sbírají.

Potom seřadí se královničky tím pořádkem, jakým byly přišly a všechny majíce v rukou vrbové pruty mávají jimi vzduchem zpívajíce:

Vrby se nám zelenají,
na dvě strany prokvétají atd.

Králenky obejdou kolo, třikráte píseň opakují, načež odcházejíce zpívají opět:

Vyletěl sokol na zelený bor
a sobě zazpíval,
až se háj rozléhal,
královnu volal atd.

Toto seřadění písní i tanců v jakýsi domácí ballet není snad nově vymyšleno. Ještě před 50 lety prováděna byla celá tato složitá hra dívkami každé vesnice na Brněnsku o letnicích každého roku v témže pořádku, jak jsme to viděli letos v Ořechově. Dnes bohužel zůstalo z celé hry pouze ono chodění dívek se smrtholkou čili smrtolkou, nebo s májkou okrášlenou výdumy, obrazy atd. bez tance a pouze monotonním zpěvem doprovázené. Jindy utápěly dívky nebo vůbec chasa Moranu čili Smrtolku (ze slámy upletenou pannu) zpívajíce rozličné písně, nyní však obmezila se celá slavnosť na chodění s pannou z hader sestrojenou a pentlemi, čepečkem, šatem pěkným ozdobenou. Že zvyk ten význam pro národ náš má a v hluboké dávnověkosti koření, jest nepochybno; doufejme, že neunavné badání snad objasní nám alespoň částečně původ a význam jeho. Má snad „chudobná královna“ představovati zimu, pro kterou družina sbírá dary, aby se z ní vyvinula pak královna majetná — léto? Ve všech „písních královských“ máte o „chudobném králi“, o „chromé králce“, o „bosé královně“, o „žebrající královně“ atd. Či vztahuje se snad zvyk ten k nějaké události na Moravě za doby předhistorické? Či jest slavnosť tato památkou na pohanskou jakousi bohoslužbu?....

Po této odchýlce vraťme se zase do Ořechova před školu. Tu spatříme dvě stařenky seděti, jedna na kolovrátku předouc len, druhá na vřetýnku, zpívajíce a vykládajíce prostonárodní pohádky.

Ještě nebyly u konce, když v dálí zahrčely vozy a zavzněla píseň svatebčanů:

Hruško má, stůj, nehýbej se!
Má panenko, rozmýšlej se! —
Já již jsem se rozmyslila,
matičku jsem opustila atd.

Na čtyřech vozích přijeli: ženich, mládenci a družbové, rodiče ženichovi a hosté i hudebníci i tlampač čili řečník před příbytek nevěstin, sestoupili s vozů i počali zpívati:

Povězte nám o ní,
chcete-li ju dáti,
poslala nás pro ni
ženichova máti.

Děvčata, družičky a hosté uvnitř odpovídali:

My vám rádi dáme naši Anduličku,
až jí objednáme plátno na sukničku atd.

Po písni dozpívané zatloukl tlampač velmi hlučně holí, která byla kytkou zdobena, na vrata, z nichž vyšel otec, matka, nevěsta s družinou a hostmi; tu jal se tlampač mluviti takto:

„Doufám, pane otče a panímámo, že za zlé mi míti nebudete, že jsme tak opovážlivě před vás předstoupili; ve jménu ženicha prosím vás o nevěstu, vaši dceru Anduličku, aby se s ní mohl v chrámě Páně

od pana faráře sezdat dáti. Žádám vás proto, milí rodičové, abyste nám vaši dceru vydali.“

Nyní přistoupil ženich se smeknutým kloboučkem v ruce před rodiče a prosil o nevěstu řka: „Ctěná panímámo, ctěný otče, přicházím k vám nesměle, s prosbou velkou; prosit míním o dceru Vašu Anduličku roztomilou, byste za ženu mi ju dali, o ni pak se nestarali; budeť mi nad klenot dražší.“ — Otec odpověděl: „Bohabojný, ctnostný byls a dobrý, proto uradiv se s matkou Anduliččinou, ženou svou, odevzdávám ti ji za nevěstu. I miluj ženu svou!“

Tu tlampač bera ruku nevěsty vložil ji do ruky ženichovy řka: „Tato panna bohabojná do vašich se dává rukou, milý ženichu; nemá hlavou vaší býti, neníť z hlavy učiněna; ať vám není za podnoží, neníť z nohy utvořena; po boku vám státi musí, jak křesťanům vždycky sluší.“ Nyní políbil ženich a nevěsta rodičům ruku, družičky rozdávaly družbům pěkně vyšívané ručníky a „svatební roucho“ a celá družina svatební sedajíc na vůz zapěla píseň:

Přejeme ti, kamarádko, přejeme ti štěstí,
budem rádi, bude-li ti pravé blaho kvésti atd.

Za této písně odjely vozy ke kostelu, jako by oddavky opravdu měly býti provedeny, a již za nedlouho vracelo se celé svatební veselí nazpět do domu nevěsty za zpěvu písně:

Husičky divoké, vysoko letíte,
s oblohy daleké každého vidíte.

Točte se k východu nad malou dědinu,
milému u brodu vyřiďte novinu.

Už se nám vypíná rozmarýn zelený,
blížiť se počíná svatební veselí atd.

Pěkný byl pohled na slavnostně vyšívané svatebníky, na skvostný strom, plný jelenů, srdcí, řetězů z pečiva, na nádherný ohromný koláč na nosítkách čtyřmi družičkami nesený, na tetky a kmotřenky s peřinami a nábytkem nevěstiným. Ani „pátého kola“ nescházelo, jak lid říká. Sprýmařka jakási urobivši z řičice a tlučnice koně, jako by na něm jela, šprýmy své prováděla, což rozesmálo nemálo všecko obecenstvo. Celá svatba slezla s vozů a hnala se vesele ku předu. Avšak co to? Nedaleko příbytku ženichova „zalíkly“ ženy z dědiny nevěstu! Tlampač však rozhořčen mávaje okrášlenou svou holí, široký klobouk na hlavě, předstoupil řka rozhorleně: „Co to? Babky, tetky, kmotřenky a vážené panímámy, povězte nám příčinu, proč jste v tuto hodinu průvod náš zastavily?“ Tak i jinak horlil řečník, jemuž zalikovačky jedna po druhé obratně odpovídaly. Až každý zaplatil, teprv rozevřely bránu šátky a fábory ověnčenou a za hlučného zpěvu:

Zastavte, muziky, před tím naším domem,
až já se rozloučím s milým Pánem Bohem.

Zastavte, muziky, před naší zahrádkou,
až já se rozloučím s tatínkem i s matkou atd.

procházejí skrz bránu svatebníci. Když blížila se nevěsta k domu ženichovu, hodila jí tchyně pometlo pod nohy, kterým tato pak kolem sebe pozametala ukázati chtějíc, že v čistotě míní udržeti hospodárství svoje. Nyní ještě tchyně chtějíc se přesvědčiti o jiné dobré vlastnosti nastávající „nevěsty“, podala jí bochník chleba a dřevěný nůž. Nevěsta tento odhodíc z kapsy vytáhla křivák a ukrojila velký krajíc, v němž zablýskl se se stříbrný renšťák, podobně i v druhém krajíci; oba pak darovány dvěma chudobným sirotkům. Nyní přikročila nevěsta ku tchyni své a líbajíc jí ruku řekla: „Panímámo roztomilá, prosím vás o lásku vaši.“ A již zde stál tlampač a opět vřelými slovy doporučoval nevěstu rodičům ženichovým. Všeobecné vítání a líbání následovalo, až zavznělo pozvání ku stolu: „Vzácní hosté, mládenci a spanilé družičky! Všichni jste vy v lásce zvaní hospodářem ku snídaní. Než však za stůl zasednem, jak u Slovanů jest zvykem, nábožně si zapějem, prosíce za požehnání Boha otce bez přestání.“ Velmi pěkný byl nyní zjev, jak kolem velkých dvou stolů do podkovy postavených usedlo přes 80 osob ve vyšívaných šatech a zvláště družičky s pestrými pentlíky na hlavách i s vrkoči spuštěnými skýtaly líbezný obraz. Stojíce zazpívali svadebčané velebnou modlitbu:

Otče náš, jenž v nebesích
svatým skýtáš slastí svých,
požehnej nás u stolu
všecky tuto pospolu atd.

Po modlitbě všechno usedlo. Na tabuli skvěly se kytice, červené víno ve džbáneckách národních kolovalo řadem a chutné trdelníky, makovníky, trnčáky, jabčáky, buchty, koláče a j. pečivo od žen ořechovských pečené, vyzývalo svatebčany ku pojídání. Uprostřed stál velký koláč, jenž nepochybně jakýsi symbolický význam má. Jest okrášlen pečivem v podobě jelenů, srdcí, kohoutů, sluncí a j. Přítomný pan dr. Wankel znamenal, že pečivo toto je sestaveno dle jistého pravidla, na př. vedle jelena vždy je připevněn kohout. Proč se tak děje, nikdo již neví, ale — musí tak býti. — Však vraťme se k hostině. Právě připil tlampač nevěstě i ženichovi vhodnou řečí. Pak zazpívána píseň:

Pán Bůh vám zaplať, můj milý tatíčku,
Pán Bůh vám zaplať nastokrát.
Vy jste mne z útla laskavě vychoval;
ach, již se musím od vás brát.

Zcela obdobná je i sloka druhá:

Pán Bůh vám zaplať, má milá matičko atd.

Již také přichází pěkný junák s koláčem ohromným a volá:

„Hejsa chaso hejsa,
hezký strom měj sa“ atd.

Koláč postaven na stůl a zazpívána píseň:

Mé pentličky červené, kolované, bílé,
komu já jich zanechám po maličké chvíle?

A při každém pečivu a jídle jiné a jiné průpovědi a říkadla povídána a šprýmy prováděny. Tak z kuchyně utíká družba, hlava až se mu třepe spěchem, ručník vyšívaný lítá a on volá rozpustile:

Různo, chaso, rozstupte se,
družba krytou mísu nese.
Lavky k stěnám,
muži k ženám,
nádvorníci ku stodolám.

Ale než ke stolu došel, klopejtl a mísa krytá rozbita leží na zemi. Odměnou mu bylo hlasité vtipkování a smích všech. Když se utišili, zapěna píseň:

Staral se chudý s chudou,
jak spolu živi budou.
Pán Bůh jim povídal,
že víc má nežli dal,
že jim dá pytel mouky,
aby si pekli vdolky.

Tu zavzní kokrhání a jiný družba vysoko mávaje kohoutem pestrým vykládá, kterak za dob pohanských krvavá oběť přinášena bývala bohům, z čehož do naší doby se památka stínání kohouta nebo berana zachovala. Sotva pětuch propuštěn, zavzněla píseň:

Tatíčku můj nejmilejší,
už vás musím opustit;
matičko má roztomilá,
už já musím od vás jít atd.

Ještě však nebylo konec hostině; po písni přikročil rychle jeden družba a z daleka volal, drže pokrytou mísu v ruce, takto:

Nesu, nesu dárek vzácný, pro nevěstu darovaný, od kmotřenky panímámy Příhody.

Přiskočiv k družičce, nejbližší nevěstě, rychle mluvil:

Honem, družko, podívej se,
a ty, nevěsto, nelekej se.

Družička pozdvihla příklop a ulekána vykřikla i s nevěstou, jíž dva vrabčíci vlétli z mísy do obličeje. Smíchu bylo opět plno.

K posledu připíjeli družbové svým družičkám, které vtipně odpovídaly. Po písni:

S Pánem Bohem, kamarádky,
Už já musím z té zahrádky atd.

povstali hoši s ženichem, hudebníci a hosté a posedali na vozy zpívajíce:

Sedej na vůz, nevěsto moje,
nepomůže plakání tvoje.
Pohleď, tamto na ouvoze
koníčky už v novém voze
zapřaženi jsou.

Dívky s nevěstou u stolu odpovídaly:

A jak bych já na vůz sedala? atd.

Když poslední sloka doznívá, nevěsta i družeňky na vozy se hrnou a tryskem uhánějí pryč zpívajíce píseň:

Už jsme vyjednali, oč jsme pracovali.
Už to vezem domů, budměž rádi tomu atd.

Dozvučela píseň, dohrčely vozy a my zadumali se nad přepěkným zjevem svatby staroslovanské, když pojednou v dáli zavzněla překrásná píseň:

Kdo snídaní zaspal, proč pak hore nevstal?
Já jsem nezaspala, já jsem skoro vstala atd.

Hle! vidíme množství lidí s kosami, srpy, hrabicemi, hraběmi a vždy blíž a blíže přijíždí mandelnák s veselými ženci, kteří svému hospodáři přinášejí věnec ze kvítí a klasů polních na důkaz vděčnosti. Junák předstoupiv před hospodáře mluvil asi takto:

„Hospodáři, hospodyně zlatá, otvírejte „vrata, nesem vám věneček ze samého „zlata. Co jest ve věnečku klásečků, by„ste nám darovali másečků, a co jest „v tomto klásečku zrníček, aby vám Bůh „naspořil měříček, jak ve stodůlce, tak „na komůrce, tak na kolébce nejvíce!“

Hospodář poděkoval asi takto:

„Děkuju vám, milí ženci, za ten krásný „věneček, raduju se i má ženka i náš „malý synáček. V práci jste vždy pilni „byli, za to jsme vám přistrojili veselý „dožineček. Pijte, jezte, odpočiňte po „klopotné práci své, zapějte nám písně „nové, jak jsou zvyklí Slované!“

Ženci zasedli k hostině a opět zněla píseň za písní:

Slunečko zachází za keř malinový,
zkažte tam dobrou noc mému potěšení atd

Pak:

Daleko široko to ptáče letělo,
Co v neděli večer podle mě sedělo atd.

A dále:

Žni, můj srpečku zlatičký,
nažni koníčkům travičky atd.

Konečně:

Večere, večere, lebo tě nebývá,
lebo tě hospodyň vě vínku vypíjá atd.

Pak slavnostní výstava ukončena přiměřeným doslovem vdp. poslance Ig. Wurma.“

Luc. B....ová.

Kdož by nebyl rozjařen, čta jen pouhé líčení těchto krásných zvyků a her národních, v nichž vidíme právem samorostlé umění dramatické lidu našeho, tedy jakýsi způsob divadla? Nebude zajisté nikoho, kdo by si nepovzdychl: Jaká to škoda, že těchto pěkných starých obyčejů, těchto ušlechtilých her a svérázných zábav svých společenských náš lid se místy buď již vzdal, buď na ně již jenom s úsměškem a opovržením — jako na cosi, co duchem času překonáno — pohlížeti počíná! Vždyť tyto staré zvyky jsou právě tak vzácným, drahocenným odkazem našich předků jako jazyk náš. Právem zajisté podotkl veled. p. poslanec Wurm při závěrečné řeči své o slavnosti ořechovské, že kdo chce plniti božího přikázaní: Cti otce svého i matku svou, — ten že v úctě i vážnosti míti musí všecko to krásné, co otcové naši nám zanechali, a co pojmem „národnosti“ zahrnujeme, a mezi těmi věcmi neposlední místo zaujímají právě národní zvyky, hry a slavnosti lidové. — Nuž doufejme, že popud spolkem naším daný nezůstane bez účinku blahodárného. Co podařilo se tak skvěle úsilovné vytrvalosti býv. nadučitele ořechovského, velkostatkáře p. Bakeše a jeho spanilomyslné choti pí. Lucie Bakešové, proč by se to nepodařilo učitelstvu i vlastenecké intelligenci v jiných dědinách moravských? Nechť vychovatelé lidu, napřed sami oceníce ethický význam starých těch obyčejů, mluví o nich lidu s úctou, nechť povzbudí slovem i skutkem k jich obrození — a potkají se zajisté s pěkným výsledkem. Hle — zač zaměnila mládež naše ty staré, pěkné zábavy? Jsou snad dnešní zábavy její ušlechtilejší, snad duchaplnější, či mají jen zrnko národní svéráznosti? Horlitelům proti mravnímu klesání lidu našeho pak voláme: Snaha vaše nic nebude platna, nedáte-li lidu svému za ty dnešní duchaprázdné, namnoze nízké zábavy náhradou něco lepšího — t. j. nepřiložíte-li rukou svých k tomu, aby se obrodily vymizelé, povrhované zvyky staré. Konečně ani těm, kdož touží na cizí vkus našich ředitelstev divadelních, nezbude, než skomponovati na základě těchto zvyků, písní, her a tanců lidových národní hru dramatickou, která by byla způsobilou, cizí, vypůjčené ballety s jeviště našeho vytlačiti. — Zůstane zajisté zásluhou vlasten. muzejn. spolku olomuckého, že první dal podnět ku praktickému provádění svého volání: „Vraťme se k sobě samým! obroďme národnosť svou všestranně!“ —

Doby prázdnin, ač počasí nevalně přálo, použito bylo přece pilně k dalšímu prozkoumání vlasti naší po stránce archeologické. Tak bádal v červenci neunavný kustos muzea našeho, p dr. J. Wankel, jsa Její Excellencí pí. hraběnkou Thun-Hohensteinovou velkomyslně podporován, v okolí kvasickém, kdež se mu podařilo otevříti více mohyl a hrobů, jichž kořisť v muzeu našem uložená jest. Platné služby mu prokazoval při práci té horlivý člen spolku, vel. p. Fr. Přikryl, kaplan soběchlebský. — Dne 30. července vypravil se p. kustos zase do Osvětiman obádat památnou kapli svatoklementskou a okolí její. Namahavé kopání na zříceninách těch nevedlo sice k cíli žádoucímu; však další kopání na rumech zapomenutého samostanu, jehož se podjal p. bohoslovec Konst. Černoch a vel. p. Fr. Přikryl, slibuje výsledek zdárnější. Poštěstilo se tot. odhaliti již aspoň částečně zdi kláštera toho starobylého; mimo to nalezeny tam uměle přitesané kameny z portálu a střepiny nádob s krásnou ornamentikou. Vděčně se nám tuto zmíniti jest o příkladné obětovnosti, již na jevo dali důst. pp. duchovní okolní i pp. učitelé, značnou sumu peněz mezi sebou nastrádavše, aby důležitá místa zmíněná vědecky prozkoumána býti mohla.

Začátkem září vypravil se p. kustos opětně do Přáslavic u Olomouce, kdež objevil zajímavý druh hrobek popelnicových, překlenutých. — Rovněž rodina p. kustodova, tot. ppí. Wanklová, Bakešová i Havelková i sleč. M. Wanklova na různých místech. zvláště na Ořechovsku u Brna po starožitnostech pátraly s pěkným výsledkem.

Též redaktor časopisu tohoto, okr. kom. V. Houdek použil volného času svého ku některým vycházkám archeologickým. Tak obádal velehradský „Hrádek“ i „Háj“ za laskavého průvodu velehradského kaplana důst. p. J. Vychodila a zjistil na základě památek tam nalezených (střepin i strusek a valů v „Háji“), že v místech dnešního Velehradu byla praehistorická osada. Načež vypravil se z Uh. Hradiště s dopis. členem muz. spolku, p. prof. Klvaňou do „horné země“ mor. Slovenska, kdež za ochotného průvodu dopis. člena muz. sp., p. učit. Béně na Súchově a nadučitele boršického (u Hluku) p Kohoutka prohlédli zajímavý ten kraj. Výsledky výpravy té po stránce archeologické podány jsou v dopise „Z horné země“ v tomto

čísle muz. časop. započatém. — Začátkem srpna ohledal redaktor zároveň s dopis. členy muz. p. prof. Maškou a p. J. Palliardim hradisko sv. Hippolyta u Znojma, jakož i tzv. pohanský chrám, tot. byzantskou hradní kapli ve Znojmě, nejstarší asi stavbu moravskou, zdobenou vzácnými freskami z 12. nebo 13. stol. Žel, že město Znojmo, jehož majetkem kaple ta nyní je, vzácnou tuto památku uměleckou zůstavuje úplné zkáze. Kdokoli stavbu tu navštíví, užasne nad spoustou, jaké tato prastará památka propadá, a s podivem tázati se bude, nelze-li na zachránění těch vzácných maleb ničeho dělati ani c. kr. ústř. komisi pro zachování památek ve Vídni, ani orgánu jejímu, konservátoru ve Znojmě sídlícímu? O reprodukci maleb těch ve zprávách řečené komise také prý již dávno se jedná — však k vydání jich dosud nedošlo. — Koncem srpna podnikl redaktor s členem muz. spolku p. JUC. M. Heidenreichem vycházku na „Obrovu nohu“ nad Otaslavicemi, kdež konstatováno za ochotné pomoci pp. Fr. a J. Pešky z Otaslavic velmi zajímavé a rozsáhlé hradisko prachistorické, o kterém svým časem obšírnější zpráva v tomto časopise podána bude. Obehuzkou po archeologicky důležitých místech kolem Určic za laskavého vedení p. Frant. Heidenreicha zakončena vycházka tato. — Konečně i na různých místech v okolí náměšťském pokračoval redaktor v badání archeologickém, při čemž horlivě podporován byl pp. učitely i studujícími. Kollekce asi 10 kusů kamenných sekyrek a mlatů, dvou pěkných bronzových jehlic, což vesměs uloženo v našem muzeu, pak množství nožíků pazourkových, několik přeslenů, a velká síla střepin, namnoze pěkně ornamentovaných, bylo výsledkem těchto vycházek; jakož vůbec výsledek všech těchto prací archeologických jeví se již dnes utěšeným vzrůstem sbírek starožitnin muzea našeho.

Tolikéž národopisu věnována pozornosť a práce. Začátkem září vypravila se tot. kustodka sbírek vyšívání, pí. Vlasta Havelková se sestrou svou, sl. M. Wanklovou na mor. Slovensko, hlavně do okolí Blatnice, Velké, Veselí a Strážnice, aby studovaly ráz a techniku vyšívání moravského a vůbec ornamentiku v umění lidovém se naskytující, při čemž jak vel. duchovenstvem tak i ct. učitelstvem tamější krajiny ochotně podporovány byly.

Tento odbor činnosti muzejní pěstovati se jal též horlivý člen spolku p. inženýr Viktor Švarc z Prahy, jenž po delší již dobu sbírá a kreslí ornamenty, objevující se ve stavitelství národním popředně na Hané; zajímavé rezultáty těchto studií slíbeny jsou našemu časopisu.

Muzeum naše obeslalo o prázdninách vybranými ukázkami ze sbírky výšivek výstavy krajinské v Telči a Hradci Králové.

Kterak muzeum naše zjednalo si chvalné pověsti i v dalekých od vlasti naší zemích, o tom podávají důkaz mimo jiné styky vzájemné též četné a vzácné návštěvy sbírek našich. Uvádíme tu nejprve slovutného učence, státního radu Japeta Steenstrupa, professora z Kodaně, jenž odhodlav se začátkem července ku studijnímu výletu na Moravu navštívil též vlastenecké muzeum naše i přítele svého p. dra. Wankla. V muzeu prohlédl si zvláště bedlivě diluviální nálezy moravské a vypravil se pak s p. kustodem do Předmostí, aby osobně si ohlédl bohaté ono naleziště mamutí. Uznání, jehož se muzeu našemu i kustodu jeho dostalo učencem tak věhlasným (odevzdávaje p. dru. Wanklovi jeden spis svůj, napsal naň věnování slovy: „Zakladateli vědy anthropologické na Moravě“), naplňuje nás hrdostí i radostí nemalou. Taktéž uroz. pí. Ianthraběnka Ter. z Fürstenbergu, paní učenosti svou slynoucí, opětně poctila muzeum naše návštěvou a se zálibou studovala sbírku starožitností, načež v průvodě p. kustodově odebrala se do Předmostí, a tam na kopání ve hliníku účasť brala. — Koncem srpna navštívil konečně muzeum naše zakladatel krajinského muzea ve Starých Hradech v Uhrách, kr. prof. Ed. Ivánfi, na nějž zvláště vyšívání naše hluboký dojem učinilo.

Na konec upozorňujeme na důležité usnesení výboru spolkového, že nikdo oprávněn není jmenem spolku našeho kopati nebo jakékoli předměty archeologické neb ethnografické sbírati, leda ten, kdo se vykáže legitimací, správou spolku našeho vystavenou.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 15. června do konce srpna t. r. rozmnoženy byly sbírky muzejn. spolku následujícími dary:

Památky pravěké darovali: pí. L. Bakešová, choť velkostatk. v Ořechově, darovala velkou sbírku kamenných nástrojů nalezených (za přispění občanův ořechovských) na obou předhistor. hradiskách u Ořechova (o sbírce té pojednáno bude svým časem obšírněji v tomto časopise); p. Wunder, lesní ve Kvasicích, daroval železné předměty (z 8. stol.) z mohyl kvasických, pak kopí a staré ostruhy nalezené v lesích kvasických; p. A. Smička, roln. v Ustíně, darovat prostřednictvím p. L. Černého, inspektora banky „Slavie“ v Olo-

mouci, popelnici nalezenou „na kouskách“ u Ústína v pravěkém hrobě kosterním; sl. Madl. Wanklova v Olomouci, darovala popelničku vykopanou v Přáslavicích; Kar. Absolón, studující v Olomouci, daroval pravěké střepiny nalezené na dómě v Olomouci; p. Zavřel, učitel v Třebíči, daroval kamennou sekyrku, nalezenou v Třebíči; p. Izidor Lhotský, prof. při hosp. škole na Kl. Hradisku u Olomouce, daroval kamennou sekyrku z hadce, nalezenou na Slezsku; p. J. Kaňák, starosta v Seloutkách, daroval ostří kamenné sekyrky nalezené v Seloutkách, okraje obrovské nádoby pravěké a zpracovaný paroh jelení nalezený tamtéž; Fr. Peška, stud. z Otaslavic, daroval 4 kamenné sekyrky nalezené u Otaslavic; p. J. Dostál, roln. v Otaslavicích daroval kamennou sekyrku nalezenou tamže; p. Mendlík, starosta ve Slatěnicích, daroval pěknou bronzovou jehlici nalezenou u Slatěnic, pravěký žernov a jiné předměty pravěké, nalezené tamže; p. M. Béňa, učitel na Súchově, daroval 2 sekyrky kamenné; p. Janča, nadučitel v Písku u Bzence, daroval prostřednictvím p. prof. Klvaně v Uher. Hradišti 2 kusy z velikého provrtaného mlatu kamenného, jejž jistý rolník v Písku při stavbě nalezl a rozbil; p. J. Klvaňa, gym. prof. v Hradišti, daroval zlomenou, velmi krásně pracovanou jehlici bronzovou, nalezenou v Boršicích u Velehradu; p. Jos. Kohoutek, nadučitel v Boršicích u Brodu Uh., daroval část bronzové ozdoby v podobě okrouhlé desky, nalezené v Boršicích; p. Kar. Wedel, obchodník v Náměšti u Olomouce, daroval spracovaný paroh jelení, vykopaný na Biskupství u Náměště; p. Raf. Riml, bohoslovec v Olomouci, daroval kost mamutí; p. V. Houdek, c. k. okr. kom. ve Vídni, daroval kamennou sekyrku z Javorníka; studující Jar. Kočí daroval střepy ornamentované z popelnic, nalezené na Spáleniskách u Vranové.

Přírodniny darovali: Pí. Macenaurová z Pravčic 2 kusy zlaté rudy z Kremnice v Uhrách. antimon a rumělku taktéž z Kremnice; p. Stejskal Frt., měšťan v Olomouci, kus zlaté rudy z Ameriky a kus mramoru; p. Beneš, cestmistr v Želetavě, krásný broušený karneol s nápisem; p. Procházka, ml. učitel v Loučanech, zkamenělý amonit z Pustiměře; p. Poppe, správce cihelny v Samotiškách, kouli z chlupů nalezených v žaludku tříletého telete; stud. Jak. Možný daroval otisky lastur z Ondratic.

Do sbírky výšivek darovali: dp. J. Vyhlídal, koop. v Dobromělicích, dvé vyšívaných okras na koně; sl. M. Letáková z Hrozn. Lhoty darovala 4 kusy vyšívání; pí. Zlámalová ze Simry u Lipníka, dar. opleči a několik kusů vyšívání. Sbírku malovaných vajíček velikonočních daroval p. Raf. Riml, bohoslovec v Olomouci.

Z předmětů novějších daroval stud. Alois Bouda malé dvojsoší junáka a děvy v kroji národním z hlíny vytvořené.

Sbírka mincí rozmnožena byla následovně: Slavné c. k. dvorní muzeum ve Vídni přenechalo muzeu našemu 4 mince stříbrné, nalezené vloni na nádraží olomuckém, totiž: groš Ferdinandův, denár téhož, pak Maximiliana I. a Leopolda I.; p. Jos. Květoň, učitel při ústavě hluchoněmých v Praze, daroval 9 vzácných mincí, totiž: 1 Vratislavovu a 1 Svatoplukа olomuckého (z nálezu rakvického), 1 Bořivoje II. (1100–7), 2 Vladislava I. (1109–25), 4 Přemysla Otakara (z nálezu mitkovského); p. Fr. Stejskal, měšťan v Olomouci, daroval 5 mincí římských, 3 stř. a 2 měď.; vdp. děkan R. Kašpar v Bludově daroval 3 velké medaille pamětní v pouzdrech; dp. Prokop Procházka, koop. na Sv. Kopečku, daroval 33 mincí stř. ze stol. XVI. až XVIII. a 1 papírový desetník z r. 1850.; p. J. Kaňák, star. v Seloutkách, daroval 1 stříbrnou minci římskou Philippovu nalezenou v poli u Seloutek, pak 3 rak. mince stř. a 6 mincí měděných ze stol. XVII. a XVIII.; p. M. Béňa, učitel na Súchově, 4 mince stř. a 1 měď.; p. Jan Peška, obuvník v Otaslavicích, 5. stř. mincí; sl. Fr. Sedláčkova na Sv. Kopečku 2 mince stř. a 4 měď.; p. Josef Izák, rolník v Křelově, 2 mince polské ze 17. stol.; p. Mart. Dosoudil, rolník v Kožušanech, polský peníz Sigmunda I.; p. Arnošt Merta daroval stř. minci římskou; sl. A. Staigrova darovala 6 papírových 10krejcarů z r. 1860; p. Jan Veselý, stud. práv, 8 mincí měděných, hlavně francouzských z doby revoluce; p. K. Starý, stavitel, 1 groš pruský z r. 1797.; pan Ludvík Nedoma, 3 měď. mince Františka I.; stud. Fr. Kubíček 5 mincí stř. a 3 měď.; stud. H. Kubišta 2 stř. mince; p. Frodl, továrník stol. v Olomouci, 1 minci stř. (Leopoldovu); p. Beneš, cestmistr v Želetavě, 3 mince stř.; dp. J. Vyhlídal, koop. v Dobromělicích, 1 minci; p. Jos. Horáček, rolník v Tážalech, 1 minci měď.; stud. J. Možný, 8 mincí měď.; stud. Ignát Němec, měď. peníz Marie Terézie; stud. Tom. Kubiš, stř. peníz Ferdinanda II.; Anselm Mačák, půlkrejcar z r. 1851. a peníz anglický; stud. Boh. Matouš, jeton; Kar. Zvátora, stř. minci tureckou; p. Julian Reich, pruský peníz

novější; stud. Fr. Staněk, pamětní peníz olom. arcibisk. Maximiliana Josefa z r. 1817.; stud. Fr. Čep, stř. minci Ferdinanda II.; stud. Lad. Novák, jeton; stud. Fr. Hrbáček, minci měď., stud. Leop. Dvořáček, 3 mince měd. — Koupí získána velká pamětní mince zlatá kardinála Dietrichšteina a dukát Ferdinanda I. z r. 1563.

Knihovna muzejní rozmnožena těmito dary: Uroz. pí. Terézie lanthraběnka z Fürstenbergův dar.: Kohn u. Dr. Mehlis, Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östlichen Europa; vdp. Ed. Iványi, kr. prof. v Budapešti, dar. svůj maďarsky psaný spis „A régészet hasze"; slavný Zarząd towarzystwa przyjaciół nauk w Poznaniu daroval celou řadu vědeckých spisů, nákladem jeho vydaných; pan Jos. Kohoutek, naduč. v Boršicích u Brodu Uh. dar. pašije s notami, tištěné r. 1692. v Praze; dp. Fr. Havlas, kaplan ve Frýdku, daroval spisky jim sepsané: Skalice u Frýdku; Děje- a životopisné památky farnosti Domaslovické; Svatomartinská pobožnosť; Sv. Jakub větší, apoštol Páně; stud. V. Kozel v Letovicích, dar. Vídeňské noviny z r. 1816. č. 49—52., starobylý kalendář z r. 1523. a sbírku spisův a snímkův pergamenových; stud. Fr. Kubíček starou psanou knihu modlitební; stud. Jar. Kočí modlitby psané z roku 1781.; stud. Kar. Molnár z Javorníka, dar. opsané staré chorály českobratrské. — Nejmenovaný dar. akciový lístek Fortuny; p. J. Kaňák, starosta v Seloutkách dar. otisk pečeti dědiny Seloutek z r. 1618.

Všem ctěným dárcům vzdávají se srdečné díky.

Členstvo vlasten. muzejního spolku.

Výkaz XVIII.

Od 15. července do 8. září t. r. přistoupili:

Za člena zakládajícího: C. kr. vyšší české gymnázium v Rychnově nad Kněžnou v Čechách.

Za členy řádné:

P. Bartl Flor., c. k. rada při zemsk. soudě v Praze, vdp. Dr. Beránek Karel, dvorní kaplan, děkan a farář v Újezdě u Brna.

Dp. P. Daněk Ant., koop. v Přerově, p. Donát, naduč. v Tršicích, dp. Důchodský Bohusl., koop. na Sv. Kopečku.

Dp. Frejka Vojt., koop. na Sv. Kopečku.

Dp. Gottwald Jan, koop. v Dol. Kounicích u Ivančic, p. Gregar Ferd., c. kr. prof. v M. Třebové.

P. Haisl Ed., ředitel v Močovicích u Čáslavi, p. Haunold Jos., okr. lékař v M. Třebové, dp. Habrich Jan, novosvěcenec v Nosce u Vyškova.

P. Klem Karel na Velehradě, p. Kuchař Čeněk, odb. učitel v M. Třebové.

Dp. Langkramer Fr., katecheta v Pardubicích, p. Lhotský Izidor, prof. na hosp. škole v Klášteru Hradišti.

P. Malachta Narcis, bohosl. v Olomouci, p. Musil, knihkupec v Jihlavě.

P. Nedoma Jan, c. k. prof. při vyšší realce v Karlíně, p. Odehnal Ant., knihtiskař v M. Třebové.

Vdp. Pták Bern., farář v Ochozi, p. Plotěný Vojt., stud. v Rychnově n. Kn., dp. Procházka Prok., koop. na Sv. Kopečku.

Vdp. Roháček Jan, vikář v Brně na Petrově.

P. Škoda Jos., c. k. prof. při vyšší realce v Karlíně, pan Škorpil Hermen., gymn. prof. ve Středci v Bulharsku, pan Švarc Vilém. inženýr v Praze.

Uroz. p. Tigl Roman rytíř z Lindenkronu, inženýr v Olomouci.

Dp. Vondrášek Pav. J., koop. na Sv. Kopečku.

P. Základník Tomáš, c. k. prof. v Jičíně v Čechách.

Dary peněžité.

Pí. Kusá Julie, vdova po advokátu v Brně, dar. 4 zl.

II. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní

muzejní budovy.

	zl.
Vdp. Barták Jos., farář a děkan v Kostelci	5·—
Vdp. Baďura J., farář v Kurovicích	2·—
Pí. Černochová Josefina v Olomouci	100·—
Vdp. Deutsch, farář v Kokorách	5·—
Dp. Doležel Šimon, kooperator v Holešově	1·—
Uroz. pí. lanthraběnka Terézie z Fürstenbergu	5·—
Vdp. Halabala Method, kněz řádu benediktinského v Rajhradě	5·—
P. Hikl Jan, kaplan v Holešově	1·—
Vdp. Janek Petr, farář v Myslošovicích	5·—
Pan Jodas Jos., c. k. okr. hejtman v Poličce	2·—
Vdp. Kremel Fr., farář v Bystřici	5·—
Pí. Kusá Julie, vdova po advokátu v Brně	5·—
Vdp. Lužný J., farář v Prusinovicích	2·—

Dp. Masař Ig., kaplan ve Vyzovicích	2·—
Vdp. Petráš Fr., farář v Bilavsku	3 —
P. Rychlý Vilém, velkostatkář na Mirošově u Jihlavy	10·—
Vdp. Šuba Jos., farář v Rymnicích	1·—
Dp. Vepřek, kaplan v Kokorách .	2 —
Vdp. Věrný Fabián, farář v Dřevohosticích	5·—
Dp. Wolff Eduard, administrator v Holešově	5 —
Dp. Vyhlídal Jan, kooperator v Dobromělicích	1·—
P. Zahradník Čeněk, lesník na Vrbce u Kvasic	3·—
Vdp. Zaoral Šimon, farář v Lesnici a zástupce děkanství Zábřežského	2·—
Dp. Zavřel Ig., koop. v Přerově .	1·—
Dp. Žváček Jan, farář v Domaželicích	5·—
Výsledek sbírky zavedené p. učit. Frt. Zámrským při zábavě studujících v Dřevohosticích . . .	5·42
Úhrnem . . zl.	188·42
k tomu obnos v I. seznamu vykázaný	1196·—
Činí dohromady zl.	1384·42

Šlechetným dárcům vzdávají se tímto nejvřelejší díky, a zároveň se prosí o další laskavé příspěvky, jež přijímá p. Frant. Tomíček, t. č. pokladník vlasten. muz. spolku v Olomouci, Dolní náměstí, č. 24.

Listárna. Časopis vlasten. muz. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince, a zasílá se jen členům vlasten. muz. spolku olom. jako potvrzení za zaslaný příspěvek obnášející ročně 1 zl. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí expedici časop. vlasten. muz spolku v Olomouci, Blažejské náměstí čís. 5. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité jakož i předplatné na nár. ornamenty slov. přijímá pokladník spolkový, p. Fr. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají, zdali jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejmena zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně jako předplatné na slovanské ornamenty. Rovněž tak prosíme aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Dary pro sbírky archeologické přijímá p. MUDr. Jindřich Wankel, c. k. konservátor v Olomouci, Blažejské nám. č. 5; dary pro sbírku výšivek a pro sbírky ethnografické přijímá pí. Vlasta Havelková tamtéž; dary pro sbírky přírodnické, mince a knihy, jakož i veškeré dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muzejní spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající, jakož i veškeré literární příspěvky pro tento časopis zasílány buďtež nyn. redaktorovi V. Houdkovi, c. k. okr. komisaři ve Vídni, I. Schillerplatz 4. — Kdo by nějakou nesprávnosť ve výkazech darův a členů pozoroval, nechť to taktéž redakci laskavě oznámí.

Chyba tisku. V č. 18. na str. 93., I. sloupec, v posudku o „Záhadách dějepisných“ staly se řádky 11.—13. tohoto posudku porušením sazby nesrozumitelnými; správně zníti má dotyčné místo takto: „poukazuje ku klamu, jaký se provozuje stotožňováním pojmů Germanie a Německa, Germanův a Němcův“ atd.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: Jaroslav Heyduk: O mohylných památnících západního Kavkazu. (Se 2 obr.) — Vlasta Havelková: O starobylosti řemesla kovářského u Slovanů. (S 1 tab. obr.) — Fr. Stránecká: Moosbau v Korutanech. — Eduard Peck: Jména a význam některých rostlin v národním podání lidu valašského. (Dokončení.) — Jaroslav Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. (Se 2 tab. obr.) (Pokračování.) — Karel Jar. Maška: Nové výzkumy v jeskyních štramberských. — Dopisy: Z „Horné zeme“ od M. B. — Drobné zprávy: V. Spitzner: Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za r. 1887. — F. Heidenreich: Kamenné uhlí od Určic na Prostějovsku. — J. D. Št.: Kostel sv. Víta na Velehradě? — J. Čapek: O původu a významu staroslovanských slov „župa, župan“. — V. H.: Bronzové náramky ze Šardic u Kyjova. (S 1 obr.) — Starožitnosti ve sbírkách učebných prostředků národních škol. — Dodatky a opravy. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Administrace na Blažejském nám č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 20. Vydáno v prosinci r. 1888.

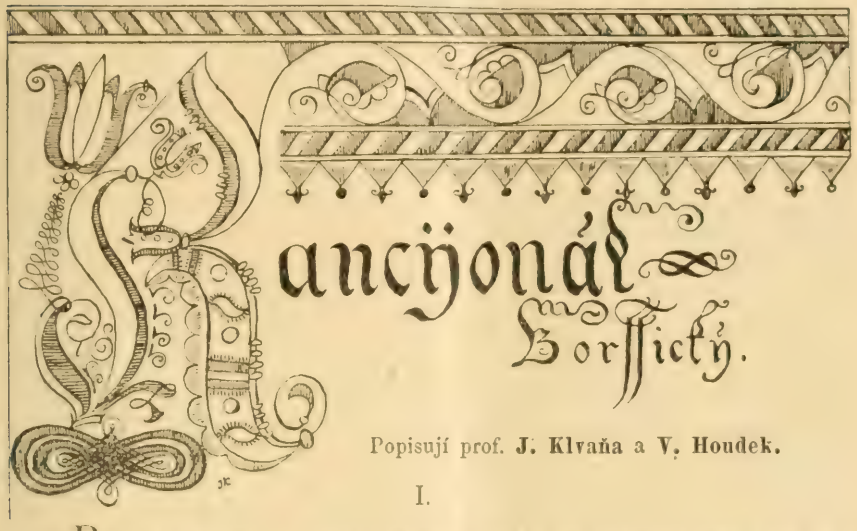

Popisují prof. **J. Klvaňa** a **V. Houdek.**

I.

Před vynalezením knihtiskarství mohlo se rozmnožování knih díti jenom opisováním. Byly pak zvláště kláštery takovými dílnami pro přepisování knih, a mnohá krásně a pečlivě psaná i nádherně miniaturami čili drobnomalbami vyzdobená (či jak technicky se praví „illuminovaná“) kniha, podnes v knihovnách a muzejích chovaná, svědčí o píli obdivuhodné a vytrvalosti neúmorné klášterních těch přepisovačů, z nichž mnohý celý takořka život svůj věnoval jediné práci — přepisu bible nebo jiné velké knihy a výzdobě její miniaturami.

Ale tak bývalo jen za šerých dob středověkých a jest přirozeno, že čím později po slavném vynálezu Gutenberkovu, tím vzácnějšími stávají se knihy p s a n é. Kdežto však na Moravě již v XVI. stol. kvetla v Kralicích u Brna slavná tiskárna českobratrská, z níž mimo jiné hlavně proslulá bible kralická tzv. šestidílná vyšla — potkáváme se náhle o půl druhé století později, t. j. ještě v první polovici minulého (XVIII.) stol. v zapomenutém, ode všeho světa odděleném zákoutí horné země moravsko-slovenské s písařem a illuminátorem*), — jenž třebas ne celý svůj život,

*) S drobnějšími pracemi písarskými, jako psanými a „illuminovanými“ modlitbami a pod setkáváme se po moravském venkově často arci i z dob pozdějších, zejmena ještě z prvních desítiletí našeho věku.

— tož přece nejméně šest let života svého věnoval vytrvalé práci: opsati velký kancionál a vyzdobiti jej ornamenty a iniciálkami provedenými vesměs v barvách. Kancionál ten, jenž dosud byl naprosto neznámým, psán a malován byl v letech 1727. až 1733. od tehdejšího „rektora“ boršického (u Hluku) ***Martina Pomykala.*** Nazvali jsme jej proto ***kancionálem boršickým.*** O boršickém rektoru Martinu Pomykalovi nikde jsme se ani nejmenší zmínky dočísti nemohli. A přece zanechal muž ten po sobě památku nemalé ceny a zasluhuje, aby jméno tohoto pozdního mor. slovenského illuminátora zůstalo v kulturních dějinách Moravy zaznamenáno — ne tak pro vytrvalou pilnosť jeho, jako pro to, že veškery téměř ornamenty kancionálu toho — nevyčerpatelná to takořka studnice motivův ornamentálních — provedeny jsou duchem ryze národním, čímž stala se tato přes půldruhého století stará kniha znamenitým příspěvkem ku dějinám národní ornamentiky slovanské vůbec a moravské zvlášť. —

Kancionál boršický je kniha formátu foliového o listech 31 cm. vysokých a 20 cm. širokých a má dnes 268 listů, resp. 536 stran. Kniha zachovala se — až na 3 ztracené listy — úplná. Hlavní tytul knihy té zní takto: „*Kancyonal založený ke cti a chwále Pánu Bohu Wssemohúcýmu, w kterémžto Písnie katolické a w chrámie Božím k spěwu potřebné gsau: a takowý ode mnie Martina Pomykala, toho czasu Rektora Borssického zaczatý gest dne 7ho Julij Anno Dii 1727.*“ — Kancionál tento rozdělen je na deset oddílů, z nichž každý — vyjma první — opět svůj zvláštní tytulní list má. V prvním oddílu od str. 2. do 25. jsou písně

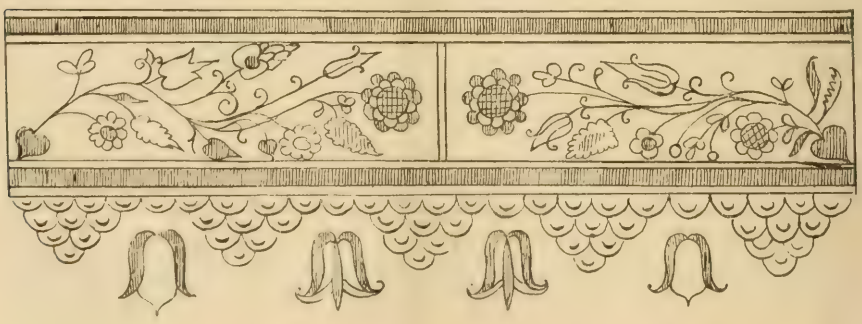

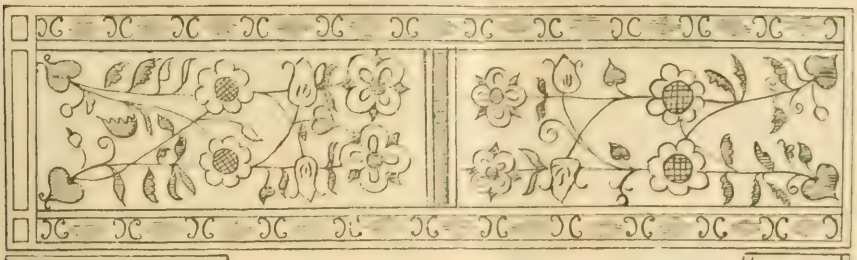

ranní. (Str. 26. je prázdna.) — Str. 27. nese tento tytul: „*Poczynagj se pjsně Adwentní: O wtělení Pána a Spasytele nasseho Ježisse Krysta w žiwot Maryge Panny.*“ Oddíl tento končí stránkou 64. — Pak od str. 65. do 150. následují písně vánoční; od str. 151. do 224. písně postní; od str. 225. do 289. písně velikonoční. (Strana 290. je prázdna.) — Od str. 291. „*následugj pjsně na den na nebe wstúpení Pána a Spasytele nasseho Ježisse Krysta*“ až do str. 303. (Str. 304. je prázdna.) Od str. 305. do 337. umístěny jsou písně svatodušní. (Strana 338. je opět prázdna.) Pak „*následugj Pjsně obeczní, které se možú spiwati ke cti a chwále Pánu Bohu wssemohaucýmu od seslání Ducha Swatého až do Adwentu*“ od str. 339. do 437. (Str. 438. je opět prázdna.) Od str. 439. „*poczjnagj se Pisně pobožné o nejswětěgssí Rodiczce boží Marygi Panně*“ až ku str. 496. (Str. 465. a 466. scházejí). Na konci tohoto oddílu stojí — patrně jinou rukou — psáno: „Konec písní Martina Pomikala.“ Ale od str. 497. počíná ještě jeden oddíl (X.) kancionálu, totiž „*Pussyge prwní na neděli květnú podle zapsání Evangelisty Pánie Swatého Jana*“, psané zřejmě touže rukou jako ostatní kancionál. Tyto pašije končí stránkou 522., načež následuje 8 listů pašijí jiných, od nichž tytulní a poslední list je ztracen. Dva z těchto 8 listů jsou hrozně defektní. Konečně je tu ještě neméně defektní list s jakýmsi náboženským rozjímáním.

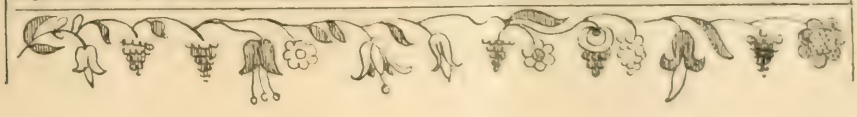

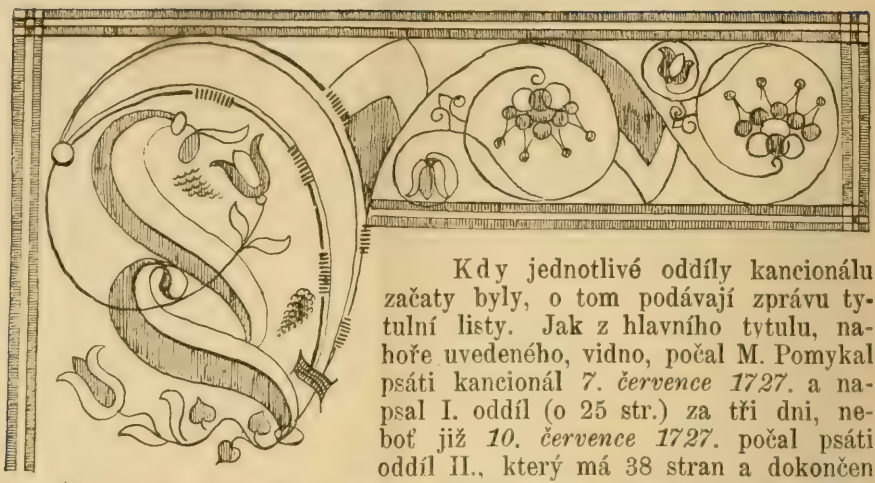

Kdy jednotlivé oddíly kancionálu začaty byly, o tom podávají zprávu tytulní listy. Jak z hlavního tytulu, nahoře uvedeného, vidno, počal M. Pomykal psáti kancionál *7. července 1727.* a napsal I. oddíl (o 25 str.) za tři dni, neboť již *10. července 1727.* počal psáti oddíl II., který má 38 stran a dokončen byl za 11 dní, ježto *21. července 1727.* započat oddíl III.; tento má 86 stran a trvalo to půltřetího roku, než započat oddíl IV., totiž až do *3. února 1730.* Oddíl IV. o 73 str. napsán byl taktéž teprva za 3 leta, neboť oddíl V. počat byl teprve *25. února 1733.* Ku podivu brzy napsán byl tento V. oddíl o 54 str., tot. za 6 dní — do *3. března 1733.* Na oddíl následující (VI.) o 13 str. potřeboval 14 dní, neboť oddíl VII. počal psáti *17. března 1733.* Tytulní list oddílu následujícího (VIII.) nemá dátum vyplněno; za to počat byl oddíl IX. již desátého dne po začátku oddílu VII., tot. dne *27. března 1733.* Toto je poslední dátum, které ve knize té nalezáme. Dopsán-li konec knihy od str. 439. (totiž od tytulního listu oddílu IX.) do 7. července 1733., pak bylo potřebí k napsání a illuminování celého kancionálu plných šest let.

První vědomosti o této dosud naprosto neznámé moravské památce rukopisné dostalo se redaktoru tohoto časopisu prostřednictvím horlivého dopisujícího člena muzejního spolku olom. p. učitele M. Béně na Súchově, jenž letos z jara redakci naší několik listů kancionálu toho na prohlédnutí zaslal. Ale teprva v létě právě uplynulém, když oba pisatelé tohoto článku podnikli společnou vycházku na „hornou zem“ mor. Slovenska, bylo jim možno ochotným přispěním nadučitele boršického p. J. Kohoutka seznati celou knihu; a řečený p. nadučitel získal si zajisté vděčné uznání všeho členstva muz. spolku tím, že vymohl na majiteli zapůjčení knihy té pisatelům tohoto článku na delší dobu k vůli důkladnější studii.

Kniha tato je vlastnictvím rodiny Pomykalovy dosud v Boršicích žijící a chována je od majitele jako památka rodinná. Žalostný stav, v jakém kniha od pisatelů shledána byla, dokazuje však, že není v dosavádním uschování úplně jista od dalších pohrom. Několik prvních i posledních listů zachovalo se již jen v podobě roztrhaných, smačkaných

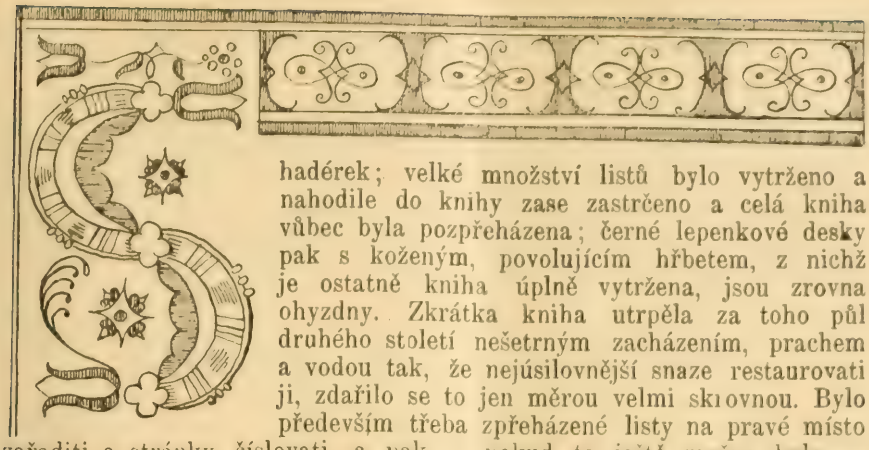

hadérek; velké množství listů bylo vytrženo a nahodile do knihy zase zastrčeno a celá kniha vůbec byla pozpřeházena; černé lepenkové desky pak s koženým, povolujícím hřbetem, z nichž je ostatně kniha úplně vytržena, jsou zrovna ohyzdny. Zkrátka kniha utrpěla za toho půl druhého století nešetrným zacházením, prachem a vodou tak, že nejúsilovnější snaze restaurovati ji, zdařilo se to jen měrou velmi skrovnou. Bylo především třeba zpřeházené listy na pravé místo zařaditi a stránky číslovati, a pak — pokud to ještě možno bylo — hřbety listů v celek slepiti, aby tím novému zpřeházení a ztrátě listů se předešlo. Okraje listů namnoze velmi defektní nemohly však již namnoze slepeny býti, poněvadž by se tím jak text tak malby byly zalepily. Bylo by svrchovaně žádoucno — a doufáme, že se to podaří — aby kniha tato v našem vlasteneckém muzeu uschována byla, kdež by od dalších pohrom zůstala uchráněna.

Při popisu a ocenění této vzácné rukopisné památky třeba dbáti několikeré stránky, tot.: 1. grafické (písma), 2. ornamentální, 3. hudební a konečně 4. i slovesné.

Nežli promluvíme podrobněji o písmě i ornamentech, předeslati nutno zmínku o uspořádaní jednotlivých stran. Písař považoval vždy obě strany rozevřené knihy za jediný celek — vyjma tytulní stránky jednotlivých oddílů. Nejen že vždy na obou vedlejších stránkách provedeny tytéž ornamenty a že pruhy ornamentové táhnou se celou šířkou obou stran, nejen že nápisy každé písně napsány vždy přes obě stránky — ale dokonce i celý text písně napsán vždy jedním tahem přes celou šířku obou stran, takže, dočetše řádek na stránce levé, čísti musíme dále ve stejné výšce na stránce pravé. Následek tohoto uspořádaní písma je ten, že iniciálky nalezáme vesměs (až na přeskrovné výjimky, zejmena tytulní listy) na stránkách levých (sudých); od těchto iniciálek pak táhne se vždy přes obě stránky ornamentový pruh. Na některých stránkách je umístěno více kratších písní a pak počíná každá zvlášť iniciálkou, takže některé stránky mají 3 až i 4 iniciálky, od nichž od každé vybíhají rovněž pásy ornamentové, ale užší nežli pás horní. Zpravidla pak bývá i spodní kraj textu ohraničen pruhem ornamentovým, s něhož visí zvonky, hrozny, nejčastěji krajky a jiné motivy, čímž je stránka velmi trefně a úhledně zakončena. Abychom vyzdobení celé

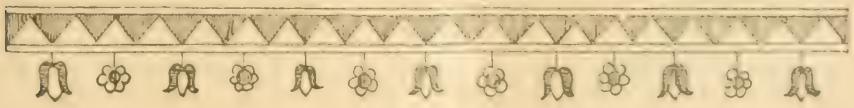

stránky v celosti poněkud znázornili, opatřili jsme též jednotlivé stránky tohoto pojednání zcela obdobně snímky ornamentů těch, přiměřeně zmenšenými.

Jinak ovšem vypadají listy tytulní; tu tvoří pravá (lichá) stránka ornamentální celek pro sebe a bývá pokryta ornamenty mnohem bohatěji nežli stránky jiné. Jsouť tytulní stránky obroubeny jako obraz rámcem ornamentů na všech čtyřech stranách. Obruby z dvou těchto tytulních stran kancionálu boršického podáme v kopiích později. —

Znajíce nyní celkové uspořádaní stran, popíšeme kancionál ten podrobněji ve článku příštím.

Předhistorické památky města Znojma.

Píše **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

(Dokončení.)

Učiniv nález tak pozoruhodný, měl jsem na dále pilný zřetel k tomu, abych vědomosti své o předhistorické osadě znojemské pokud možno doplnil, při čemž jsem se ovšem obmezovati musil na stopování nahodilých prací za účelem jiným podnikaných a na ohledání povrchu svahů hradního návrší znojemského, jelikož jsem vzhledem na poměry místní na soustavné kopání nikterak pomýšleti nemohl.

Nejbližší příležitosť ku dalším výzkumům naskytla se mi, když nedaleko od popsaného naleziště rezervoár na uhlí upravován byl, při čemž se do hloubky několika metrů do země vniknouti musilo. Při kopání tomto byly opětně známé nám již vrstvy kulturní odkryty. V hořejší z vrstev těchto nalézaly se zase kosti zvířecí se střepinami rázu mladšího, pocházejícími z hrnců bezuchých a na kruhu urobených, kdežto starší vrstva spodní kostmi a střepinami reprezentujícími keramiku starší promíchána byla.

Ve spodní vrstvě nalezen zde také hrnec bezuchý, z volné ruky urobený, 11·3 cm. vysoký, s okrajem slabě vyvaleným a třemi z okraje vytaženými a souměrně na obvodu rozestavenými lalůčky okrášleným. V něm nalézalo se mnoho nedopálených kůstek bezpochyby z těla lidského pocházejících, a hlinou hojně promíchaných. Ačkoli nádoba tato od dělníků rozbita a obsah její rozmeten, podařilo se mi přece s nevelkým namahaním větší část jeho opětně sestaviti, a také několik kůstek z obsahu jeho pocházejících sebrati.

Přikročiv na to ku ohledání svahů návrší hradního, shledal jsem, že také zde roztroušeny se nalézaly jednak střepiny rázu mladšího, pocházející z nádob bezuchých na kruhu hrnčírském urobených, a zhusta vlnitými čarami i kruhy pásmovými na povrchu ozdobených, jednak též střepiny rázu staršího z nádob z volné ruky urobených, ozdobených často důlky prstem vytlačenými. Kromě střepin sebral jsem na svahu návrší hradního ještě dva kuželovité přesleny s otvory 0·7 cm. a 0·8 cm. širokými*), sekyrku čtyrhrannou, ze šedohnědého hadce zhotovenou a na

*) Pozoruhodno jest, že při jednom z přeslenů těchto asi uprostřed díry vyčnívají kaménky ku hlíně přimíchané, z čehož následuje, že předmět tento na vřeteno nastrčen býti nemohl.

celém povrchu pěkně hlazenou (Tab. IV. na str. 153. č. 79.) a konečně kus tmavohnědého otlučeného rohovce.

Vítanou příležitosť ku dalším výzkumům poskytlo mi zakládání stok r. 1887. Za příležitosti té stopoval jsem předhistorickou vrstvu kulturní od domu čís. 10. ve velké františkánské ulici, kdež právě s kopáním nové stoky započato, až do středu prostranství, na němž druhdy kostel minoritský stál, a kdež nyní je tělocvična vojenská, a zde opět na příč od vchodu, vedoucího z tělocvičny do kasárny, až do nádvoří krajské trestnice, kdež kopání bylo ukončeno. Kulturní vrstva, která při kopání tomto byla odkryta, počínala vubec asi 1 m. pod nynějším povrchem, zasahovala až do hloubky 4—5 m., kdež na skalnatý podklad přiléhala, a sestávala z černé země, ve které se mnoho střepin z nádob, jiných starožitností a kostí zvířecích vyskytovalo.

V hořejší části vrstvy této nalezeny pouze střepiny mladšího rázu, jakéž jsme seznali z hořejší vrstvy u pohanského chrámu; některé z nich pocházely z nádob obrovských, z tuhy hlinou znečistěné zhotovených, a byly šikmými, na způsob jehličnatých větviček rozestavenými rýhami a vlnitými čarami vkusně okrášleny. — Do této hořejší části vrstvy kulturní patří také celistvý hrnek bezuchý (Tab. IV. č. 67.), který byl pod zděnými základy bývalého chrámu minoritského vykopán. Hrnek tento je na kruhu hrnčířském zhotoven, 10·3 cm. vysoký, při okraji 9·5 cm. široký, má okraj vyvalený, jest pod krajem stažen, v hořejší části na straně zevnější rýhami okružnými ozdoben a náleží patrně již dobám pozdějším.

Ve spodní části popisované vrstvy předhistorické, která střepiny staršího rázu, pocházející z nádob z volné ruky urobených obsahovala, byly učiněny zejména následující nálezy:

V hlíně z průkopu, z velké františkánské ulice do vojenské tělocvičny vedoucího vyházené nalezen kus mísy se stěnami tenkými zevně i uvnitř bez upotřebení tuhy leskle uhlazené; dále porouchaný cezák hliněný po obou stranách leskle černý, podoby širokého šálku s krajem vyvaleným a se dnem rovným, hustě dírkovaným (Tab. IV. č. 68.) a v průměru 8 cm. měřícím; dále spodní část větší nádoby uvnitř barvy černé a bez upotřebení tuhy uhlazené a na straně zevnější žlutavou hlinou hrubě omazané; kusy vypálené hlíny s otisky proutí a palachu a konečně závaží hliněné podoby válce 12·8 cm. dlouhého, které jest na dýl otvorem 1·1 cm. širokým prostoupeno. Na obou koncích otvoru jsou patrny zářezy, pocházející od šňůry, na níž závaží toto bylo zavěšeno. (Tab. IV. č. 76.)

Nejbohatším na nálezy staršího rázu byl průkop na příč přes vojenskou tělocvičnu od vchodu do kasárny až do nádvoří trestnice vedený. V průkopu tomto vykopáno mnoho střepin, pak zcela zachovalý šálek hliněný z volné ruky urobený se dnem kulovitým. Okraj jeho jest rovný a z něho jest vytaženo úhledné úško. Šálek tento má barvu černou, jest zevně i uvnitř bez upotřebení tuhy vyleštěn, na straně zevnější po celém těle klikatými čarami s hora dolů vedenými okrášlen a měří při okraji v průměru 7·7 cm. (Tab. IV. č 66.)

Nejdůležitějším nálezem, který zde učiněn byl, je ploché dno z nádoby z volné ruky urobené, které na straně zevnější dva řádky čárt vykazuje. Čárty tyto jsou do nádoby po utuhnutí jejím pevnou rukou ostrým nástrojem vřezány a zasluhují zvláště proto pozornosti, poněvadž je za první nepochybný nález toho druhu v zemích koruny české považovati sluší.

Jak z nákresu čís. 65. na str. této připojeného seznati lze, spatřujeme na vzácné střepině oné dvě řady črt.

Hořejší řádek sestává ze tří větších črt, z nichž první ᚴ v mladším a nejmladším písmě runském vyznačuje runu *kaun* = *k*, kteráž na místě původní starší runy ᚲ v období pozdějším v užívání vešla. V nápisech staroitalských vyskytuje se znaménko toto jakožto písmena *t* v abecedě Falisků, a jakožto *y* v nápisech etruských a ve starořeckém písmě. — Druhá črta ↑ srovnává se s runou *tyr* = *t*, a vyskytuje se ve staré, mladší i nejmladší řadě futharku. V nápisech staroitalských čteme črtu tuto jakožto *f* a sice toliko v nápisech etruského kmene Faliskův. — Třetí značka podobá se runě ᛋ *sol* = *s*, kteréž se v době pozdější, když totiž runy do kamene a kovu byly ryty, tvaru více zakulaceného dostávalo. Také v nápisech staroitalských a sice etruských i severoetruských shledáváme podobné, hlásku *s* vyznačující znaménko ve formě spíše hadovité než klikaté.

65 (⅓)

Dno nádoby s runami, nalezené ve Znojmě.

Na druhém řádku spatřujeme několik drobnějších črt. První z nich není dobře čitelna, a nelze přesně rozeznati, zda-li ji za ᚠ či za ᚴ čísti máme. Jest-li forma první správnou, a není-li malá na pravé straně umístěná čárka poboční nahodilou, měli bychom v případě tomto specificky anglosaskou runu *jara*, kterou se samohláska *a* vyznačuje. Je-li však správnou forma druhá, což se více podobá pravdě, shodovala by se črta tato s nejstarší formou runy *p* aneb s etruským a severoetruským písmenem *n*. — Druhá črta znamená vůbec ve všech řadách futharku a rovněž i v písmech staroitalských samohlásku *i*. — Třetí znaménko ᛇ jest ve futharku vůbec neznámo, a nelze je tudíž považovati za runu ve smyslu písma, jímžto jsou nápisy staronordické napsány. První část črty této, totiž) znamená v písmě etruském (vyjímaje však nápisy severoetruské, v nichž črta tato vůbec se nenalézá) hlásku *g* nebo *k*, a na tabuli I. Kollárovy „Staroitalie slavjanské“ spatřujeme mezi písmeny umbrickými hlásku tuto ve formě ᛇ jakožto písmeno *k*. Druhá část téže črty, totiž ᛇ, znamená v písmě etruském (zejména též v písmě Falisků) a v písmě severoetruském hlásku *l*. Črtu z obou částí složenou a spojenou tak, jak na nápisu našem vidno, nepodařilo se mi dosud v žádném seznamu starých písem vypátrati. Poslední črta druhého řádku shoduje se s onou na

druhém místě téhož řádku položenou, jest ale poněkud kratší a znamená opětně samohlásku *i*. —

Z uvedeného jde na jevo, že záhadný nápis náš skutečně psán jest písmem starožitným, nikoli ale čistě runským. Že to skutečně nápis

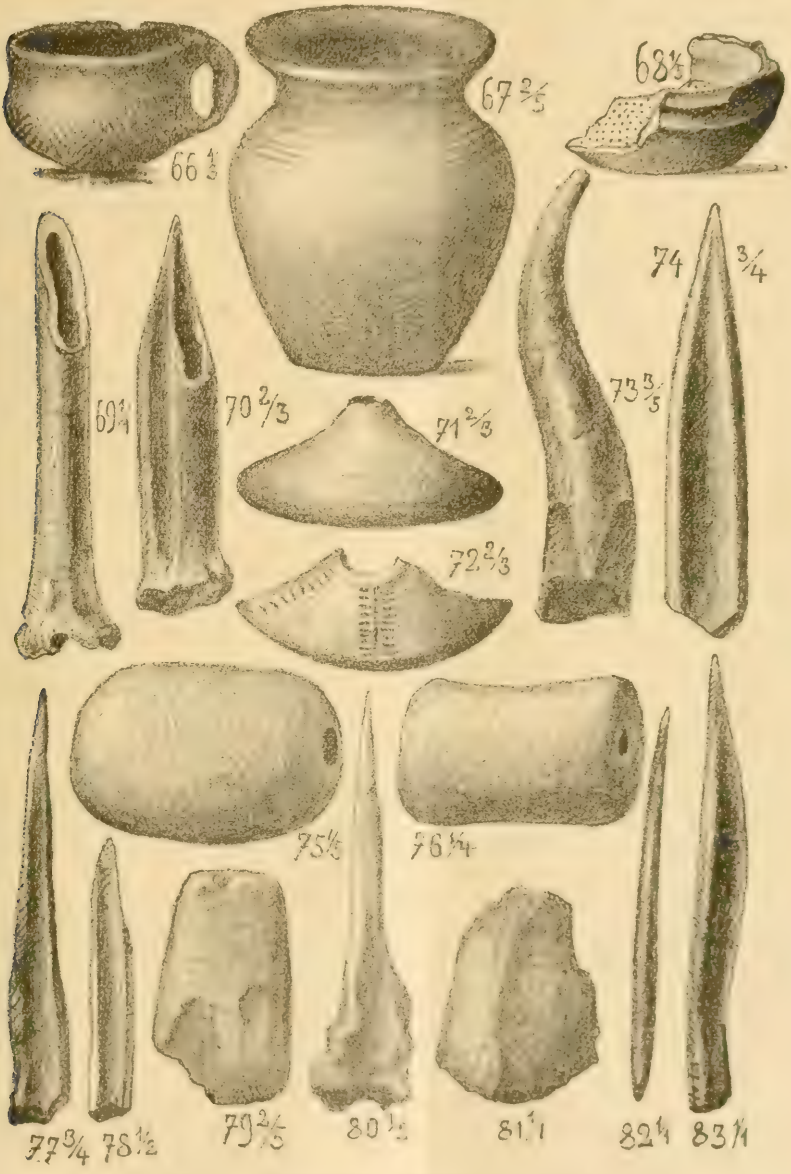

Tab. IV. Starožitnosti nalezené ve Znojmě.

starý, v tom smyslu vyslovil se i prof. Jagić na vysokém učení vídeňském, jemuž vzácná střepina ona prostřednictvím vdp. poslance Ig. Wurma a p. V. Houdka, redaktora tohoto časopisu, ukázána byla. Jelikož se nám

rozluštění nápisu tohoto dosud nepodařilo, jest nám prozatím přestati na tom, že to jediný skutečný nápis z doby předhistorické, kterýž v zemích koruny české nalezen a zachován byl.*)

Kromě předmětů popsaných byly zde nalezeny ještě následující artefakty: závaží hliněné do červena vypálené, tvaru vejčitého, 15 cm. dlouhé a na dýl děrou 0·9—1·1 širokou prostoupené (Tab. IV. č. 75.), čtyry zachovalé přesleny hliněné, tvaru kuželovitého, z nichž opatřeny jsou dva půdicí nálevkovitě vyhloubenou, dva pak rovnou. Jeden z přeslenů těchto jest největší ze všech ve Znojmě nalezených. (Tab. IV. č. 71.) Půdice jeho jest rovna a měří v průměru 5·8 cm., šířka otvoru jeho pak 1 cm. Kromě celistvých přeslenů byla zde nalezena také polovice nízkého, toliko na jedné straně poněkud kuželovitě zdviženého přeslenu ze světložluté hlíny, který na straně kuželovitě zdvižené čarami vrytými, na způsob paprsků od díry vybíhajícími velmi vkusně ozdoben je. (Tab. IV. č. 72.)

Z kostí vyskytlo se 20 dílem celých, dílem porouchaných přihrocených nástrojů (Tab. IV. č. 69., 70., 74., 77., 78., 80., 82. a 83.) a jedno porouchané hladidlo. Z porouchaných nástrojů koštěných uvádíme zachovalé šídlo 9·2 cm. dlouhé, z rourovité kosti ovčí nebo kozí zhotovené (Tab. IV. č. 70.), jiné šídlo 11 cm. dlouhé z loketní kosti menšího čtvernožce dovedně vybroušené (Tab. IV. č. 80.), pak 5·8 cm. dlouhý a 4 mm. tlustý nástroj na obou koncích zahrocený (Tab. IV. 82.), ulomený hrot barvy černé, pocházející z nástroje ze spálené kosti zhotoveného a na povrchu krásně uhlazeného. — Dále nalezen zde zub zvířecí na korunce šikmo přibroušený, ohlazený špičák z parůžku srnčího, ulomený hladký špičák z parohu jeleního, jiný špičák jelení, na širším konci i po stranách šikmo seříznutý (Tab. IV. 73.), po předchozím nařezání ulomený kmen parohu jeleního a střezaný i olámaný prostřední kus parohu ze silného jelena.

Kamenné předměty zastoupeny jsou několika otlučenými úlomky křemennými, dvěma přihrocenými nástroji a drobným, jen 3·2 cm. dlouhým škrabadlem hruškovitým (Tab. IV. č. 81.), kteréžto jsou vesměs ze křemene štípány.

Na hromadě hlíny, která z příčního průkopu v tělocvičně vojenské vyházena byla, nalezena též polovice kelímku válcovitého, 8·5 cm. vysokého ze hmoty tuhovité a se stěnami až 1·7 cm. tlustými, pak střep z nádoby zhotovené z tuhy přísadou hlíny znečistěné, na straně vnitřní i zevnější černavou sklovitou škvárou potažený; na jeho straně vnitřní jsou ve sklovitém povlaku uzavřena okysličená zrna mědě nebo bronzoviny. Oba předměty posléze uvedené, totiž kelímek a seškvařený střep, o nichž pohříchu pověděti nemohu, zda-li ze starší či hořejší mladší části vrstvy kulturní pocházejí, podávají nám patrný důkaz o domácí výrobě předmětů kovových.

Kosti zvířecí tuto nalezené určil laskavě pan prof. K. J. Maška v Novém Jičíně, a dle zprávy jeho zde zastoupena následující zvěřena: *pes velikosti střední* (canis familiaris intermedius Woldřich), jejž nejlépe se psem ovčáckým srovnati lze, pravou půlkou spodní čelisti; *pes* shodující se nejlépe se *psem bahenním* (*canis palustris Rüttim.*) taktéž pravou půlkou dolní čelisti, jejížto trhák ale velikostí svojí onen canis palustris přesahuje a trháku can. fam. interm. Woldřich se přibližuje; *prase* spodní

*) Ostatní nálezy podobné byly již ve Vocelově „Pravěku země české“ přiměřeným způsobem posouzeny a pochybnými uznány.

čelistí mláděte; *kůň* hořejšími stoličkami, *skot* spodními čelistmi, kteréž jsou zhusta význačným způsobem dole násilně za účelem tím odraženy, aby z nich morek vybrán býti mohl, hořejšími skráněmi, několika vnitřními, na krátkorohý druh poukazujícími rohy a jinými buď celými, buď roztlučenými kostmi; *koza a ovce* pulkami spodních čelistí, zadní částí lebky s oběma rohy a jinými součástkami kostry, *jelen a srnec* mnohými zpracovanými i nezpracovanými kusy parohů a konečně *husa* (nejisto, zda-li domácí či divoká) jediným úlomkem ulny. —

K vůli úplnosti zbývá nám ještě připomenouti, že byly ve Znojmě také na jiných místech jednotlivé předměty z doby předhistorické na světlo vyneseny. Tak nalezeny při kopání základů k domu čís. 1. na Divišově náměstí, při kopání stok na silnici okružné, při kladení podzemního drátu telegrafního na horním náměstí znojemském a letos opět při kopání základů ku stavbě školy v zahradě zdejších klášterních sester školských nedaleko kostela jezovitského a při kopání v ulici obrokové mnohé silné střepiny tuhovité pocházející z nádob obrovských, kteréžto zhusta na těle neb na okraji vlnitými čarami, kruhy pásmovými, rýhami na způsob jehličnatých větviček sestavenými a vyvýšenými pasy ozdobeny a často pod hrdlem neb na boku otvory až 1 cm. širokými opatřeny byly. Střepiny tyto jsou většinou na povrchu žlutavým, hnědým neb do ruda vypáleným povlakem hlinitým potaženy, a pocházejí vesměs z nádob na kruhu hrnčírském urobených.

Z nálezů v pojednání tomto vylíčených vychází na jevo, že půda, na které nynější město Znojmo stojí, již za dávných dob předhistorických byla obydlena, a že se předhistorická osada hlavně na temeni hradního návrší („Burgberg“ zvaného) rozkládala. Stopy po staré osadě této sledovali jsme na onom prostranství, které nyní vel. františkánskou ulicí, ulicí hradní, tělocvičnou vojenskou, trestnicí, městským pivovarem i s přístavky a zahradou pivovarskou jest zaujato. Na všech místech těchto, kdekoli kopáno bylo, vyskytly se hlavně vrstvy dvě, z nichž hořejší mladší zbožím hrnčeným i ostatním obsahem svým s oněmi nálezy starožitnými shodu jeví, kteréž na mladších hradiskách našich a ve mnohých hrobech řadových s těly spálenými nebo s kostrami celými obyčejně se vyskytují.

Pro posouzení nálezů našich z mladší této vrstvy pocházejících poskytují nám důležitý materiál srovnávací zejména čtyry česká pohřebiště*) a sice: pohřebiště sušické a otomické ze století XI., obsahující hroby řadové s kostrami celými, při nichž se záušnice na jednom konci do ∽ zatočené a ve dvou případech též vévodské denáry Vratislava II. (r. 1061—1092) vyskytly; pak pohřebiště zakolanské ze stol. X. s kostrami celými, při nichž nádoby bezuché, pod hrdlem stažené, ornamenty vlnitými a rýhami okružnými ozdobené a na dnech vypouklými znaky opatřeny, pak kroužky a náramky do ∽ zakončené byly nalezeny; a konečně pohřebiště netolické z VIII. nebo IX. stol. s hroby žárovými, ve kterých se popel lidský na pouhé zemi uložený nacházel. Na pohřebišti posléze jmenovaném objeveny též ploché, kulaté a jednoduše

*) Pam. arch., díl XII., str. 14. „Dvě česká pohřebiště z XI. století“ a tamtéž str. 145. „Slovanské pohřebiště u Netolic“.

nebo dvojatě kuželovité přesleny, stříbrná, na jednom konci do ∽ svinutá záušnice, některé předměty železné, jakož i střepiny z nádob vlnitými čarami, listnatou ozdobou a tečkovanými, zubatým nástrojem vtlačenými řádky ozdobené. —

Srovnáme-li nálezy z mladších vrstev znojemských s oněmi z pohřebišť uvedených, seznáváme, že se shodují s těmito mnohým vzhledem a sice netoliko co do formy a ornamentiky nádob, nýbrž i vzhledem na ony do ∽ zakončené náramky, kteréž stopy původního postříbření jeví, jakož i co do složení některých bronzů, které zinek obsahují.*) Ze srovnání tohoto plyne, že také starožitnosti naše, z hořejších mladších vrstev na světlo vynesené původem svým do století VIII. až XI. náleží.

Spodní vrstvy obsahovaly toliko předměty staršího rázu, leč kromě střepin z nádob nebylo zde nalezeno žádného jiného předmětu rázovitého, z něhož by se na relativní stáří spodních vrstev souditi dalo. Střepiny ve vrstvách těchto nalezené pocházejí z nádob bez kruhu hrnčírského urobených, a některé z nich, důlky prstem vtlačenými ozdobené, shodují se nápadně se střepinami, jaké se často na starších hradiskách zároveň se štípanými a hlazenými nástroji kamennými a předměty koštěnými vyskytují.**)

Jiné střepiny jeví shodu s nálezy z Býčí skály a z rozsáhlého bohatostí umělých výrobků bronzových a železných proslulého pohřebiště halštatského známými a opět jiné, leskle nátěrem tuhovým opatřené a vrytými nebo vtlačenými okrasami na stěnách vnitřních i vnějších ozdobené souhlasí úplně se zbožím hrnčeným, které se na pohřebištích s plochými hroby popelnicovými u nás i jinde přečasto vyskytuje.***)

Ačkoli určitě pověděti neumíme, zdali mladší vrstvy hořejší bezprostředně se staršími vrstvami spodními souvisí, a ačkoli na základě složení vrstev patrného z nákresu, jenž byl v čísle 18. na str. 53. toh. časop. uveřejněn, spíše dlužno připustiti, že vrstvy dotyčné bezprostředně jedna po druhé se nevyvinuly, nýbrž že nynějšího složení nabyly teprve následkem prací za účelem urovnání terénu za různých dob předsevzatých, pokládáme přece za prospěšno, poukázati zde na okolnosť tu, že keramika starší i mladší na některých nálezištích v takovém spojení se vyskytuje, že o tom nikterak pochybovati nelze, že obě keramiky v jisté době přechodní byly soudobými. Takový poměr obou druhů keramik shledán zejména též na předhistorických osadách na Řivnáči, na Zámkách u Bohnic, v Šárce a na hradišti butovickém. —

Pokud se dotýče způsobu, jakým se zejména ony u příležitosti kopání při t. zv. „chrámě pohanském“ odkryté vrstvy utvořily, jest nám ještě dodati, že spodní část starší vrstvy *F*, ve které se celá řada ohnisk v původní rozloze nalézala, během času způsobem přirozeným vzrostla, načež v dobách pozdějších, na každý způsob ale před uložením mladší vrstvy *D* hořejší část starší vrstvy *F* za účelem vyrovnání terénu

*) Stříbrem platované záušnice nalezeny též na pohřebišti sušickém, bronzy přísadu zinku vykazující pak byly nalezeny na pohřebišti netolickém.

**) Za příklady stůjtež zde hradisko křepické a Starý zámek u Jevišovic na Znojemsku, hradisko obřanské u Brna, osady předhistorické na Řivnáči, na Zámkách u Bohnic a v Šárce u Prahy, hradisko na Slánské hoře u Slaného atd.

***) Na Moravě nalezena taková pohřebiště na př. u Trsic, u hradiska obřanského u Brna a j. Z českých nálezišť jmenujeme na př. pohřebiště u Rosic, u Libochovan a j. objevená.

směrem ku Dyji se sklánějícího byla tak nasypána, jak se nám na nákresu příslušném uloženou býti jeví. Hořejší pak vrstvu *D* sestávající z popele, kostmi zvířecími, střepinami z nádob a jinými porouchanými artefakty promíchaného sluší považovati za smetiště, kteréž bylo na způsob hořejších návozů novověkých naházeno a to proto, poněvadž tak mohutná vrstva popele pouhým, byť i dlouholetým spalováním na místě samém po náhledu našem zajisté způsobem přirozeným utvořiti se nemohla.*)

Něco o nejstarších dějinách Velehradu.

Napsal **J. D. Štoček.**

„Zprávy církevního dějepisu o našich vlastech“, praví P. Fr. Sasinek, „jsou podobny palimpsestu, kdež na starém textu napsán nový. Všude proráží starý text, protivící se novému, tak že konečné při kritických domyslech a kombinacích počínáme ze starého utlumeného textu sestavovati nový dějepis minulosti slovanské.“[1]) Nemalou zajisté částku palimpsestu toho zaujímají dějiny Velehradu po tak zvaném pádu říše velkomoravské až do uvedení Cisterciáků na Moravu. O době této pronáší slovutný Brandl následovnou domněnku: „Krajina, kde nyní klášter Velehradský stojí, byla na závěrku dvanáctého století pouští, a ukazovala stopy strašného poplenění maďarskými vojíny. Ač Velehrad slavný již skoro 300 let v sutinách ležel, žila přece v lidu vděčná památka blahověstců Soluňských a markrabí Jindřich Vladislav, chtěje oslaviti paměť apoštolův slovanských, usnesl se na tom, v této krajině založiti klášter, jehož jméno na věky zachovati mělo jméno památného sídla Svatoplukova a Metodějova.“[2]) Podání hlavního chrámu olomuckého podotýká, jakoby markrabí Vladislav a biskup olomucký Robert klášter r. 1202. byli dali vystavěti (opere mirifico decorantes construxerunt[3]). Po mnohá století mělo se tedy za to, že klášter a kostel na Velehradě vystaven byl kolem r. 1202. od Cisterciáků nákladem a pomocí markhraběte Vladislava; až za posledních teprv let na slovo vzatí znalci stavitelští upozornili na nesprávnost náhledu toho. Nejprvé kníž.-arcib. architekt p. G. Meretta proslovil, že dle jeho přesvědčení pochází chrám ten z X. století a že Cisterciáci ho jen přestavěli. Výrok ten stvrdil důst. p. P. J. Lehner, vydavatel časopisu „Methoda“ v Praze,

*) Oprava: Na základě původní zprávy v časopise „Mittheilungen der k. k. Gesellschaft für Ackerbau-, Natur- u. Landeskunde“ r. 1872. uveřejněné, pojednal jsem na počátku tohoto článku o nálezech r. 1870, při stavbě železnice ve Znojmě učiněných. — Prohlédnuv s velectěným přítelem svým p. prof. K. J. Maškou za přispění váženého p. kustoda M. Trappa opětně nálezy dotyčné ve Františkově muzeu v Brně uložené, opravuji předešlou zprávu svoji v ten smysl, že předměty ony třem nebo čtyřem nálezům různého stáří náleží. Staršími jsou rozhodně nálezy z hrobů žárových, ku kterým patří: spodní část popelnice s nedopalenými kůstkami, nádoby s lesklým, tmavě zbarveným povrchem, náramky hadovité stočené i armilly závitkovité, z nichž poslední opět za starší pokládati sluší. — Ostatní předměty na příslušném místě mnou vyjmenované, vyjma jehlici kostěnou a paroh jelení, o kterých nic určitého tvrditi nelze, shodují se dobře s nálezy z hrobů vinařických, a pocházejí tudíž bezpochyby z hrobů kosterných z tzv. období merovejského. —

[1]) Velehradský Sborník, r. IV., str. 55.

[2]) Památky arch. a místop., r. V., str. 300.

[3]) Richter, Series episc., str. 59.

když r. 1885. Velehrad navštívil. Konečně pak vyslovil se odborník p. M. Bergmann, vrchní stavební rada v ministerstvu vnitra, jehož jméno se vždy uvádí, kdykoliv se mluví o koryfejích církevního stavitelství, v ten smysl, že klade stavbu chrámu velehradského se vší určitostí asi do r. 1000. po Kristu.[4])

Nutká nás tudíž mimovolně otázati se: 1. Byli-li by Cisterciáci chrám svůj tak vystavěli, jak jest vystaven chrám velehradský? 2. Pakliže chrám velehradský není vystaven r. 1202. od Cisterciáků, jakého pak asi původu jest?

Odpověď na otázku prvou zní: Nikoliv; neboť způsob stavby kostela velehradského příčí se naprosto stavbám cisterckým. Řád cisterský, jemuž klášter velehradský od roku asi 1201. náležel, tvořil zvláštní školu stavitelskou, vyšlou z Francie[5]); působilať řehole sv. Bernarda tak na celý způsob života mnichů těchto, že kláštery jejich vzaly na sebe ráz určitý, lišící je ode všech staveb oné doby. Není zde k tomu místa, rozebírati důkladně celý způsob stavitelství cisterckého[6]), pročež chci pouze věci nejhlavnější, pro náš úkol právě potřebné vytknouti.

Brzo po svém vzniku ku konci 11. století zavedli Cisterciáci po způsobu francouzských staveb klenutí, tak že v celém Německu, kamž dostali se záhy po svém založení, nelze nám udati ani jedné původní stavby cistercké, kterážby byla stavěna po způsobu rovně krytých basilik se stropem dřevěným. — V prvé polovici 12. stol. pak užívali slohu přechodního a již během polovice druhé a na začátku století třináctého stavěli své budovy slohem čistě gotickým; kdežto v ostatním Německu, k němuž historikové, pokud se týká stavitelství, čítají také Rakousko nynější, panoval ještě sloh přechodní. Za toto tak časné rozšiřování gotiky dostalo se Cisterciákům též názvu „missionářů gotiky", jehož si také skutečně plnou měrou zasloužili, jak chrámy jejich v Maulbronu, v Olivě, ve Sv. Kříži, ve Vyšším Brodě, Světlé a j. dokazují.

Kostel velehradský byl však basilikou neklenutou, která buď byla pouhým trámovím kryta, tak že ze spodu viděti bylo celý krov, buď měla rovný strop vypažovaný. Důkazem toho jsou jednak zachované posud stopy trámů, které jak z výzkumů p. stavitele Meretty patrno je, požárem za své vzaly, jednak ohromný oblouk, který se na evangelní straně kostela zvenčí kaple královské vypíná. — Při basilikách neklenutých tot. byly čtyry sloupce křížení spojeny čtyřmi oblouky půlkruhovitými, na nichž pak spočívaly krovnice, pročež nebylo třeba, aby sloupy tyto byly právě příliš mohutnými. Když pak Cisterciáci chrám dle svého způsobu přestavovali, chtěli vystavěti nad křížením kopuli a mohutnou onu věž, dnes již taktéž strženou, jejíž velikosti se právem divíme, — soudíce dle vyobrazení kláštera velehradského, které shotovil Cisterciák Hirschmentzel. Zdálo pak se stavitelům tehdejším, že k tomuto účelu jsou sloupy křížení kostelního příliš slabými, — neboť ony mohutné pilíře, které dnes kopuli nesou, připsati lze teprva oné

[4]) Časop. muz. sp. olom., r. II., str. 46.

[5]) Lübke, Geschichte d. Architektur, Bd. I.

[6]) Viz o tom dílo: Dr. Dohme, Die Kirchen des Cisterzienserordens in Deutschland, Leipzig 1869. — Heider und Eitelberger, Denkmale des österreich. Kaiserstaates, I. Bd.

době, kdy chrám velehradský na se vzal formy renessance — pročež vystavěli onen zmíněný obrovský oblouk, podobně jako to z téže příčiny udělali mniši korvejští. (Viz Schnaase: Geschichte der bildenden Künste im Mittelalter. Bd. IV. Abth. 2).

Druhou známkou charakteristickou staveb cisterckých jest, že kostely řádu toho nemají žádných krypt ve pravém slova toho smyslu. Kryptou ve pravém slova smyslu zoveme totiž nízkou, na sloupech překlenutou místnosť pod presbyteriem, k níž se z kostela po schodcích sestupuje. V takových kryptách přechovávány hlavně svaté ostatky a konány jisté obřady církevní, hlavně smuteční, pročež v každé kryptě byl oltář, u něhož se v jisté doby mše sv. sloužila. Mimo to byly krypty též pohřebištěm biskupův, opatův a vynikajících dobrodinců kláštera. Nejvýznamnějším však u krypty takové je to, že zvýšila presbyterium a někdy ještě také křížení kostela o několik stupňů, čímž hlavně liší se od tak zvané „konfessí" basiliky starokřesťanské a chrámu byzantského, a od krypt pozdějších, které prostor nadkryptových buď vůbec nezvýšily neb o jeden pouze stupeň pozvedaly. Bez krypty není žádný kostel stavěný slohem čistě románským; krypty jsou tedy známkou charakteristickou kostelů čistě románských, mizí však na dobro teprva za doby přechodní, k čemuž — jak se zdá — daly podnět stavby Cisterciáků, kteří ze zásady hned od svého založení krypt nestavěli.[7])

Později když přestalo upotřebování krypt ve pravém slova smyslu, byl význam krypty přenešen na každou podzemní místnosť pod kostelem, ve které pohřbívány mrtvoly. Takové krypty vyskytují se až podnes v každém skoro kostele.

Na Velehradě nalézá se dle udání p. G. Meretty obojí druh krypt; pod dlažbou kostela jsou hrobky klášterníků, a sice, jak seznáváme z Hirschmentzelových „Cineres Velehradenses", pod oltářem hlavním, pod oběma sakristiemi a pod každou kaplicí.[8]) Pod hrobkami presbyterními je pak krypta ve pravém slova smyslu, nyní však zasypaná. Příčina toho byla asi voda ve kryptě se vyskytující, jak můžeme souditi ze slov Cisterciáka velehradského E. Hermanna: „Nonne consultius fuisset, ecclesiam sua tunc situatione valde profundam, lutosam et aquosam, utpote prae plano externo multo demissiorem, potius per subiectos arcus et fornices in altum erigi, quam sarmentis impleri?" (Archivium Velehradense[9]). Byla-li voda v kostele samém, tím spíše zajisté vnikala do krypty pod kostelem. A tak byla krypta, kterouž Cisterciáci beztoho za zbytečnou považovali, zasypána i zapomenuta.

Mimo to svědčí rozvrh a zachovalé posud části románské kostela proti původu cisterckému: byť totiž, jak nám z toho všeho, co posud řečeno bylo, a z výzkumů stavitele p. Meretty souditi lze, kostel velehradský nádhernou pětilodní basilikou románskou, což příčí se duchu řádu cisterckého: velikosť a nádhera chrámu, jevící se hlavně na prostřední apsidě nesrovnávala se s jednoduchostí staveb předepsanou od řehole cisterské, která tehdá ještě, kdy se dostal řád tento na Velehrad, přesně byla zachovávána.

[7]) Dr. Dohme, Cisterzienserkirchen, str. 45.

[8]) Sborník velehr., r. III., str. 9.

[9]) T. j.: Zda by nebylo radnéji bývalo, kostel tehdá beztoho v nížině stojící, blativý a mokrý — bylať podlaha položena mnohem níže než povrch okolní půdy — vystavením obloukův a klenutím zvýšiti, než otýpkami proutí vyplniti? — Pam. arch. V., 305.

Oněch pět původních lodí chrámových ponechali Cisterciáci pouze v části presbyteria, jelikož se to tam shodovalo s předpisy stavby cisterské; od presbyteria však ku vchodu loď na straně evangelní strhli, na straně epištolní pak od kostela zdí přehradili a za chodbu křížovou upotřebili.

Z toho všeho tedy vysvítá, že Cisterciáci chrám ten stavěti nemohli, nýbrž že on musí pocházeti z doby mnohem starší, nežli ze století třináctého. Nastává tedy otázka: Jakého asi původu je kostel, jejž kolem r. 1201. zaujali a dle své potřeby upravili Cisterciáci?

Řehoř Wolný píše ve své topografii o založení kláštera Velehradského: „Der Überrest jener Hauptstadt des grossen mährischen Reiches, Velehrad oder Dewina, welcher sich nach der um 907. erfolgten Zerstörung desselben durch die Ungarn noch erhalten, wurde im J. 1028. zum Theil durch den Herzog Břetislav der eben damals gegründeten Propstei zu Spitinow geschenkt, gedieh aber nachher ganz an dieselbe, wie er denn 1131 wirklich zu ihr gehörte. Ebenda erhielt um dieselbe Zeit das Leitomischler Stift vom Hzg. Břetislav einen Hof mit 200 Joch Aecker und einer Kirche zu St. Johann, welchen Mkgf. Wladislaw von demselben erkauft, und dabei entweder im J. 1190. od. 1202. die Cisterzienser-Abtei Velehrad gestiftet hatte.“[10]) O darování kostela sv. Jana Benediktinům litomyšlským mluví též dr. H. Jireček v článku „Nejstarší stavby kostelní v Čechách a na Moravě“. Praví: „Kostelík sv. Jana v sousedství Velehradu (prædium adiacens claustro, in quo erat sita ecclesia sti. Joannis, sed tunc temporis vacua et deserta. Erb. 466.) kostelík ten dostal se za Břetislava II. (1092—1100) řeholníkům Benediktinům litomyšlským.“[11]) Udání Wolného, že darování to stalo se Břetislavem I. (1037—1055), což dosvědčuje též prof. Ant. Boček[12]), zdá se mi býti pravděpodobnějším, jelikož náhled dra. Jirečka odporuje listině z r. 1043., kteráž nám podává důkaz, že klášter zřízený u kostela sv. Jana té doby již stál a skutečně obydlen byl. Listinou touto daruje bilinský prefekt Eppo svému příbuznému Matoušovi, v klášteře tom bydlícímu, dědinu Kostelany: „Contuli fratri Matheo, consanguineo meo, de cella sancti Johannis in Moravia ad tempora uite; his vero expletis et Matheo uiam eternam ingresso, remaneat fratribus in eadem cella sancti Johannis degentibus.“[13])

Klášter tento byl proboštstvím tak zvaných Benediktinů litomyšlských. Poznáváme to ze stížnosti, kterouž vede děkan olomucký r. 1071. u papeže Alexandra II. proti Gebhardu (Jaromíru) biskupovi pražskému: Decanus ecclesie Olomucensis nomine universi cleri, nec non prepositi de Raygrad, de s. Johanne et de Zpitignou....[14]) O tom, že klášter ten byl poddán dotčeným Benediktinům litomyšlským, od nichž pak se r. 1145. dostal úsilím biskupa Jindřicha Zdika řádu svat. Norberta[15]),

[10]) Wolný, Markgr. Mähren, IV. 441.

[11]) Pam. arch. V., 326.

[12]) Cod. diplom. Mor. I., 12.

[13]) T. j.: (Kostelany) ves daroval jsem bratru Matoušovi, příbuznému svému z kláštera svat. Jana na Moravě na čas života; — když tento uplyne a Matouš na věčnou cestu se odebéře, ať zůstane bratřím v témže klášteře žijícím. — Cod. dipl. I. 117.

[14]) T. j.: Děkan chrámu olomuckého jménem veškerého duchovenstva jakož i proboštů v Rajhradě, u sv. Jana a ve Spytinově. — Cod. dipl. I. 142.

[15]) Zeibert: hist. eccl., str. 396.

svědčí událost, že markrabí Vladislav chtěje založiti klášter velehradský, od kláštera litomyšlského koupiti musil onen kostel sv. Jana a 200 jiter pole k němu příslušících: Item in remedium anime pie memorie Brecizlai ducis Moraviensis de prouincia Breczlaue confirmo auctoritate regia capellam sancti Johannis in Moravia cum suis pertinentiis eisdem fratribus in Lutomizle, licet per prefatum ducem sine iuris modo et priuilegii formata ipsis collata esse dinoscitur, (mluví zde Přemysl Otakar I. o svrchu zmíněném darování z r. 1028.) concedens ipsis ad petitionem fratris nostri Wladizlai nomine, marchionis Morauie, facultatem prefatam capellam cum suis pertinentiis propter uiarum distamen inanibus prefato fratri nostro vendendi.[16])

Dostal se tedy klášter svat. Jana do rukou markrabí moravského Vladislava, jenž ho daroval Cisterciákům. Až do markrabí tohoto nebylo na Moravě kláštera cisterckého. Teprv on uvedl tento řád na Velehrad. O roku založení až posud žádná shoda nedocílena; jisto jen, že založení učiněno mezi r. 1190.—1200. První mniši zároveň s prvním opatem Ticellinem přišli z českého kláštera Plasského (zal. 1146), jenž byl dcerou kláštera v Langheimu (1132), tento zase dcerou kláštera v Ebrachu (1126), kterýž zase klášter Morimondský (1115) za matku ctil.[17]) Dle podání hlavního chrámu olomuckého nestál klášter Vladislavem založený původně na místě nynějším. Bylo totiž zvykem Cisterciáků, že se neusadili hned definitivně na jistém místě, nýbrž že klášter svůj i několikráte překládali, zdálo-li se jim místo jiné vhodnějším.[18]) Tak stalo se též na Velehradě. Stojíť v Granum Catalogi Præsulum Olomucensium: 1201. Denique idem Marchio (t. j. Vladislav) una cum providentia Roberti Epi. Monasterium Welegrad de loco primo funditus submoventes, in alio loco opere mirifico decorantes construxerunt, ipsumque reditibus honestissimis perpetuaque libertate exaltaverunt.[19])

Jisto jest, že r. 1202. klášter alespoň potud vystaven byl, že několik mnichů v něm bydleti mohlo, jelikož listina později sice sepsaná, ale k tomu roku se vztahující praví: Acta sunt hec anno incarnacionis dominice milesimo ducentesimo secundo Ticelino primo abbate regente ecclesiam Wellegradensem.[20]) A proto vším právem dokládá Engelbert Hermann v Archivium Velehradense (pag. 545): Probatur ex anno et dato huius instrumenti, quod monasterium hoc anno 1202 iam in

[16]) T. j.: Taktéž pro blaho duše blahé paměti Břetislava vojvody Moravského, z kraje břeclavského, potvrzuji právomocí královskou kapli sv. Jana na Moravě se vším příslušenstvím týmž bratřím v Litomyšli, ačkoliv známo, že zmíněným vojvodou bez šetření způsobu právoplatného a bez listiny privilejní jim odevzdána byla, (dary markrabětem moravským učiněné musily totiž, měly-li nabýti právoplatnosti, stvrzeny býti knížetem, resp. králem českým) a dáváme jim k žádosti našeho bratra, Vladislava jmenem, markrabí Moravského, právo zmíněnou kapli i s příslušenstvím, které pro vzdálenosť cest je pro ně neužitečné, řečenému bratrovi našemu prodati. — Cod. dipl. II. 4.

[17]) Pam. arch. V., str. 300.

[18]) Dr. Dohme: Cisterzienserkirchen, str. 20.

[19]) T. j.: Konečně týž markrabí a pečlivý biskup Robert odstraniv se dočela klášter velehradský z původního místa, na místě jiném dílem podivuhodným okrášlivše vystavěli a jej důchody hojnými a svobodami stálými zvelebili. — Richter Series episc., str. 59.

[20]) T. j.: Stalo se to roku tisícího dvoustého druhého od vtělení Páně za Ticelina prvního opata řídícího kostel velehradský. — Cod. dipl. II. 13.

statu perfecto exstiterat, dicente litera: Ticelino regente ecclesiam Velegradensem, ex quo subinfertur, quod anno 1202 ecclesia iam exstiterat, quomodo enim regeret, quod non exstiterat? Consequenter quod primæva fundatio, quæ et lapidis fundamentalis datio seu collocatio necessario saltem de quatuor annis citius nempe anno 1198 facta esse debuerit.[21]) — Porovnáme li zprávu tuto s podáním hlavního chrámu olomuckého, seznáme, že klášter Cisterciáků od markrabí Vladislava znova vystaven býti nemohl; neboť i Hermann uznává, že by k tomu bylo nejméně čtyr let zapotřebí; a přece uběhla pouze doba roku jednoho od přenešení kláštera cisterckého z místa původního na místo nynější až po rok, k němuž zpráva Hermannova se vztahuje. Zdá se tedy pravděpodobnějším mnohem, že Cisterciáci starší chrám a klášter pouze poopravili a tak zřídili, jak dle předpisů řeholních býti měl, což se zcela dobře za dobu jednoho roku (1201—1202) státi mohlo.

A skutečně nalézáme v listině z r. 1202., kterouž král Přemysl Otakar stvrzuje založení kláštera velehradského, zprávu, že kostel sv. Jana, jejž markrabí Vladislav pro Cisterciáky zakoupil, byl pouze prázden a opuštěn, nikoli však v ssutinách: Emit quidem ab abbate et fratribus de Lutomusle quoddam prædium adiacens claustro, in quo erat sita ecclesia sancti Johannis, sed tunc temporis vacua et deserta.[22]) Dle toho jest domněnka, že Cisterciáci kostel sv. Jana a proboštství Benediktinů litomyšlských obsadili a dle své potřeby upravili, více než pravděpodobnou. Neboť že Cisterciáci kostel velehradský nestavěli, je jisto; kdyby však kostel, jehož za svůj upotřebili, nebyl ona v listině zakládací zmíněná ecclesia sti. Johannis, pak by musel na pozemku, jejž markrabí Vladislav Cisterciákům daroval, ještě jiný kostel státi, což však je velmi pravdě nepodobno, ježto v žádné listině, která statky kláštera velehradského uvádí, o nějakém jiném kostele zprávy nenalézáme.

Shrneme-li vše to, co jsme posud o prvním usazení se Cisterciáků na Moravu a z osudů kláštera velehradského zvěděli, v jedno, zní náš úsudek o věci té takto: Cisterciáci byvše markrabím Vladislavem z kláštera plasského na Moravu povoláni, hodlali se původně na neznámém nám místě poblíže starého Velehradu usaditi, jelikož však místo, které si zvolili, zdálo se jim býti nepříhodným, *upravili jim markrabí Vladislav a biskup olomucký Robert prázdný klášter a kostel sv. Jana, kterýž, původně byv majetkem Benediktinů litomyšlských, od těchto přešel na Premonstráty, kteří jej prodali markraběti moravskému. — Je tedy dnešní klášter velehradský totožný s proboštstvím benediktinským, s oním claustrum, in quo erat sita ecclesia sti. Johannis.*

---

[21]) T. j.: Rok a datum této listiny dokazuje, že kostel již r. 1202. stál hotov, neboť listina praví: „za opata Ticelina řídícího kostel velehradský“, z čehož vyplývá, že r. 1202. chrám již stál; neboť jak by mohl říditi to, čeho nebylo? Následovně i původní založení, čili položení neb umístnění základního kamene, nejméně o 4 léta spíše, totiž r. 1198. udáti se musilo. — Pam. arch. V. 301.

[22]) T. j.: Koupil totiž od opata a bratří litomyšlských jakousi trať při klášteře, v němž byl kostel sv. Jana, ale té doby prázden a opuštěn (tak překládám slova vacua et deserta, poukazuje k tomu, že mniši černí, jak níže seznáme, opustivší klášter, vše, čím se jen pohnouti dalo, buď zničili neb odnesli. Srovnej o tom Časop. olom. muz. r. IV. 145.) Cod. dipl. II. 13.

Zdánlivě však tomu, že dnešní kostel velehradský je ona ecclesia sti. Johannis, odporují následující dvě věci: a) V listině ze dne 27. listopadu 1228, kterouž král Přemysl Otakar opětně potvrzuje statky velehradské, mezi jinými statky uvedena jest jakožto samostatný statek: ecclesia sancti Johannis iuxta Weligrade (t. j. starý Velehrad) cum agris suis.[23]) Proč by však uváděl král Přemysl kostel sv. Jana za samostatný, ostatním rovný statek, kdyby to byl kostel klášterní? b) V obvodu nynějšího kláštera velehradského stávala severovýchodně za kostelní apsidou kaple zasvěcená původně sv. Janu Evangelistovi (?), kteráž pak za pozdějších dob klášterních upotřebena byla za knihovnu. Nemohla-li tato kaple býti ona ecclesia sti. Johannis?

Odpor obojí je však pouze zdánlivý; onen dá se takto vysvětliti: Slovy „ecclesia sancti Johannis iuxta Weligrade cum agris suis", které písař listiny z r. 1228. z některé starší listiny, asi z oné z r. 1202. vypsal, není nic jiného míněno, nežli ona CC iugera (200 jiter pole), která kdysi náležela ku proboštství sv. Jana (praedium adiacens claustro, in quo erat sita ecclesia sti. Johannis, uix CC iugerum, quod et claustro contulit[24]), tak že by smysl slov oněch byl: „pole příslušná ku kostelu sv. Jana, jenž stojí poblíž městečka (villa forensis) Velehradu", což úplně shoduje se s polohou starého Velehradu v poměru k Velehradu nynějšímu. Že vysvětlení to správným je, dokazuje ta okolnost, že v listině, kterouž olomucký biskup Robert přijímá klášter velehradský do své ochrany, vypočítávaje veškeré statky, které měl klášter roku 1202., kostela sv. Jana neuvádí[25]); mimo to svědčí náhledu našemu též okolnost ona, že v listině z r. 1228. stojí pouze ecclesia sancti Johannis, nikoli však již vacua et deserta, jako v listině z r. 1202.

Co se pak týče námitky druhé, ta se vyvracuje tím, že by pak, jak již svrchu řečeno bylo, nynější kostel musil býti v některé listině zaznamenán, čehož však nikde nenalezáme. Zdá se mi náhled, že kaplici tuto Cisterciáci vystavěli, býti tím pravděpodobnější, poněvadž v klášteře cisterckém v Bronnbachu na témže místě v obvodu kláštera t. j. za apsidou kostelní stála také kaple sv. Janu zasvěcená.[26])—

Nastává nám konečně ještě otázka: Jací mniši bydleli v onom klášteře sv. Jana?

Jak již svrchu řečeno bylo, tvořil klášter sv. Jana proboštství kláštera litomyšlského. Klášter tento byl v době oné obsazen mnichy Benediktiny[27]), kteří pak r. 1145. musili dle vůle biskupa olomuckého Jindřicha Zdika (1126—1150) klášter svůj postoupiti Premonstrátům, jako vůbec v tu dobu několik klášterů benediktinských musilo ustoupiti klášterům premonstrátským a cisterckým; tak Strahov (1138), Želiva (1148), Hradisko u Olomouce (1151) a j. Původní obyvatelé klášterů těchto byli, jak poznáváme ze zpráv o nich nás došlých, tak zvaní zá-

[23]) T. j.: Kostel sv. Jana, poblíž Velehradu s polnostmi příslušnými. — Cod. dipl. II. 196.

[24]) T. j.: Trať při klášteře, v němž stál kostel sv. Jana, asi 200 jiter, což také klášteru odevzdal. — Cod. dipl. II. 13.

[25]) Cod. dipl. II., str. 115.

[26]) P. Štěpán Beissel S. J., Die Cisterzienserabtei Bronnbach. Stimmen aus Maria Laach, 1880, str. 180.

[27]) Zeibert, hist. eccl., str. 396. — Vlasť, IV. str. 478.

padoslovanští mniši, t. j. mniši žijící dle řehole sv. Benedikta, užívající však liturgie slovanské. Rozeznáváme totiž dle professora P. Fr. Sasinka v obvodu nynějšího Rakouska v době po pádu říše velkomoravské trojí druh mnichů: latinské, s řeholí sv. Benedikta, s liturgií latinskou, poddané Římu; západo-slovanské, s řeholí sv. Benedikta, s liturgií slovanskou, poddané taktéž Římu; konečně východo-slovanské (řecké) s řeholí sv. Basilia, s liturgií slovanskou, poddané Cařihradu.[28]) Mniši druhu druhého bývají obyčejně jmenováni „monachi nigri sti. Benedicti, t. j. černí mniši sv. Benedikta", jak vysvítá hlavně z bully papeže Clementa VII., kterouž tento dovoluje, aby se v Emauzském klášteře usadili mniši slovanští: .... quod in Slavonie nonnullis partibus de Slavonica lingua existentibus misse et alie hore canonice ad laudem Christi in eorum vulgari licentia .... leguntur .... et quod multa monasteria et loca Monachorum nigrorum sancti Benedicti .... in illis partibus huiusmodi ritum ex antiqua consuetudine usque in hodiernum diem tenentium ....[29]) Taktéž praví prastará olomucká kronika o vyzdvižení kláštera hradišťského u Olomouce: Bogumulus Abbas de Gradisch obiit et monachi sti. Benedicti nigri amoti sunt.[30]) Uvážíme-li tedy, že klášter Benediktinů v Litomyšli přešel do rukou Premonstrátů v tutéž dobu, jako kláštery hradišťských, želivských a j. Benediktinů, o nichž se ví, že to byli Benediktini západoslovanští, pak můžeme se vší jistotou tvrditi, že Benediktini litomyšlští a následkem toho i obyvatelé kláštera sv. Jana na Velehradě byli tak zvaní černí mniši sv. Benedikta.

Proboštství sv. Jana bylo tedy asi také za biskupa Jindřicha Zdika nebo brzo po něm zrušeno, a mniši tam ponecháni až do vymření; sem se snad také vystěhovali do vymření mniši, jimž bylo opustiti Litomyšl a Želivu, taktéž proboštství Benediktinů litomyšlských. Soudím to z toho, že klášter sv. Jana zůstal po dlouhou dobu neobsazen, až ho markrabí Vladislav od Premonstrátů litomyšlských zakoupil, by ho odevzdal brati cisterské. Nesmíme se nad tím pozastavovati, že dle uvedeného svrchu podání hlavního chrámu olomuckého markrabí Vladislav a biskup Robert založili a vystavěli klášter velehradský. Vždyť čteme o biskupu Jindřichu Zdikovi, že vystavěl neb založil kláštery v Litomyšli a na Strahově[31]), které též, jak dokázáno, byly pouze Benediktinům odňaty a Premonstrátům odevzdány.

Tak tedy by asi byla rozluštěna otázka, kterou klade Wolný ve své topografii politické: „Wo aber diese cella s. Joannis gestanden? ist nicht zu enträthseln"[32]), a současně vyvrácena domněnka jeho, že stálo proboštství ono v nynějším Starém Městě poblíže kostela sv. Michala.[33])

---

[28]) Sborník velehr., IV. str. 66.

[29]) T. j.: .... že na Slovensku v některých krajích slovanského jazyka mši sv. a jiné hodinky církevní ku chvále Kristově jazykem, kteryž je národnosti této povolen, ... pějí .... a že mnohé kláštery a osady mnichů černých sv. Benedikta v oněch krajích se starodávného zvyku až podnes přidržují .... — Pelzel, Kaiser Karl IV., sv. I., str. 90.

[30]) T. j.: Bohumil opat hradišťský zemřel a mniši sv. Benedikta černí byli odstraněni. — Wolný, kirchl. Top., Olm. Diocc., I. str. 331.

[31]) Richter, Series episc., pag. 32.

[32]) Wolný, Markgr. Mähren, IV. str. 458.

[33]) Wolný, kirchl. Top. Olm. Dioec., II. str. 211.

O mohylných památnících západního Kavkazu.

Napsal **Jaroslav Heyduk**, professor v Oděsse.

(Dokončení.)

IV. Kurgančíky.

Přecházím nyní k popisu velice zajímavých mohylných staveb. V konci Cemesské doliny po pravém i levém břehu říčky Cemesa, u vchodu do některých roklí, pak v dolině ř. Ozerejky (zvláště blíže ústí) je mnoho míst se sty nevelikých chlumců. Chlumec je tam vedle chlumce

Obr. 3. Kurgančík s věncem kamenů kolmo zaražených.

tak, že to často vypadá jako nějaké rozvlněné a ustydlé v pohybu moře. Část takových hřbitovů bývá porostlá buď houštím neb i lesem, část pak bývá úplně prosta většího porostu, zejména menší — což již ukazuje, že pod násypem — dle velikosti kurgančíka tlustším neb tenším — jakési

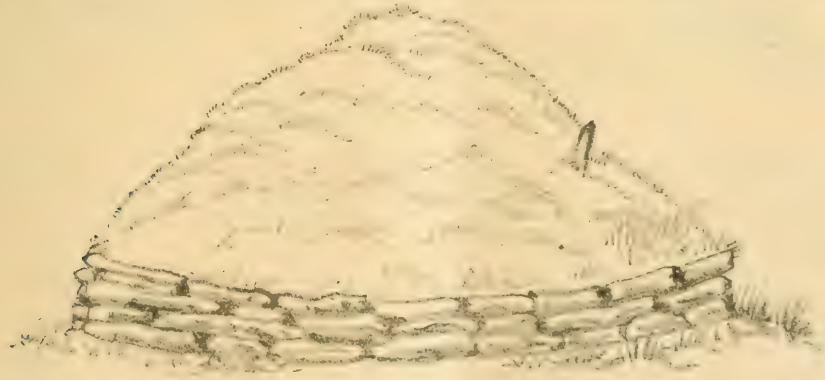

Obr. 4. Kurgančík s kamennou podezdívkou.

tvrdé, kořeny špatně propouštějící jádro je ukryto. Velikosť jednotlivých mohyl je rozlična: od 1 metru výšky a 15 kroků v obvodu do 3 m. výše a 30—80 kroků obvodu. Půdorys bývá spíše obdélný, vejčitý než kulatý. Mnohé z nich jsou u paty obloženy řadou nebo dvěma řadami ploských kamenů, ven z kurgančíku šikmo trčících. Také se mi událo najíti dva krásné kurgančíky skryté v hustém lese, jejichž paty byly obloženy značně vysokou podezdívkou, nad kterouž teprv trčel sám násyp chlumu. (Obr. 3. a 4. na str. této.)

Co se dotčených právě dvou mohyl týče, byly to buď dvě velmi zachovalé mohyly, buď mohyly knížat nebo pohlavárů, neboť i co do rozměrův náležely k největším. Do rozkopávaní jich jsem se nedal, šetře jich pro osvědčené archeology. Pro ukojení své zvědavosti a bych také mohl podrobnější zprávu o mohylách těchto podati, rozkopal jsem dva jiné kurgančíky od jiných se ničím nelišící.

Z boků kurgančíkův čnějí tu i tam kolmé plotny. Tuto třeba počati rozkopávati, neboť to jest záhlaví jednotlivých hrobů či rakví. Takovýchto z ploten složených hrobů je v každém kurgančíku značné množství. Jsou umístěny ve všech směrech a v několika patrech nad sebou. (Obr. č. 5. na str této a č. 6. na str. 167.) Hroby čili rakve jsou složeny z dlouhých tenkých ploten místního křemene, o kterých již výše řeč byla — a to způsobem takovým: Dvě dlouhé plotny jsou položeny rovnoběžně a mezi ně v hlavách i v nohách jsou zapuštěny dvě kratší plotny kolmo. Svrchu se hrob přikrýval příčnými plotnami, někdy — arci zřídka — jedinou širokou podélnou plotnou. (Obr. č. 7. *a*, *b* na str. 167.) Upotřebil jsem tu výrazu „v hlavách“ a „v nohách“ na označení obou konců takové

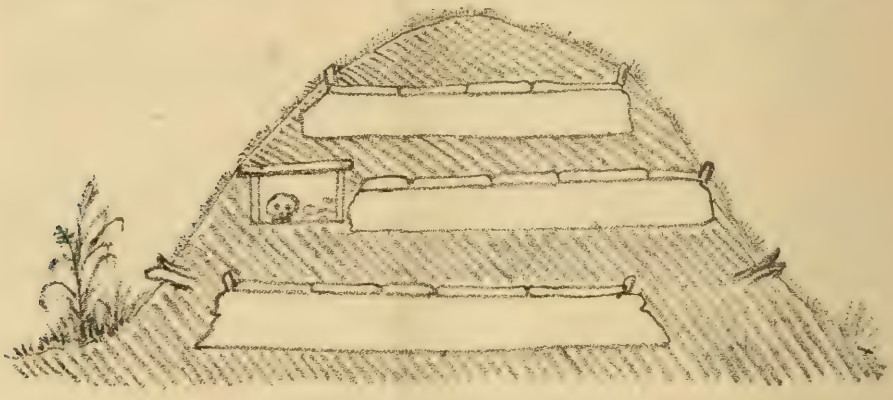

Obr. 5. Kolmý průřez kurgančíku.

z ploten složené rakve; ve skutečnosti však podle polohy kostí a lebek nelze říci, kde jest záhlaví, kde „nohy.“ Dnem hrobu čili rakve slouží obyčejně země nebo vrch spodního hrobu, je-li jich několik pater. Vnitřní prostor z pravidla zasypán nebyl.

Sdělím krátkými slovy, co jsem ve dvou mohylách, rozkopav je, nalezl. V prvním kurgančíku, který jsem počal svrchu odrývati, přišel jsem ve hloubi as půldruhé stopy pod temenem na kamenné pláty vrchního hrobu. Když jsem tyto vrchní plotny sňal, odkryl se vnitřní prostor, v němž vloženo bylo 6 lebek a přiměřeně kostí. Uprostřed hrobu ležela zcela zřetelně jedna kostra: veškery kosti — ramenní, klíční, žeberní páteřní, pánve a hnáty — vše na svém místě. Lebka ležela bokem nad články šijními. Zachovala se velmi dobře: nyní se chová ve vlasten. muzeu v Olomouci. Má dosti ostrý úhel a širokou kost nosní, tak že důlky oční poměrně značně jeden od druhého vzdáleny jsou. Jiné lebky ležely v různých místech hrobu; jedna byla u nohou kostry ležící uprostřed, dvě bezmála uprostřed hrobu a dvě po obou stranách lebky prostřední kostry. Blíže každé hlavy byly i zbytky žeberních a páteřních kostí, hnátův atd.

Avšak samu polohu ostatních trupův přese všecku snahu jsem nikterak nemohl určiti. Lebky ležely buď bokem neb obličejem do země.

Co do rozměrů hrobu samého byl vnitřní prostor asi 6 stop dlouhý, asi 2 stopy široký a 1 stopu hluboký. Prostora to tedy neveliká. Kterak si pak vysvětliti a si představiti, že do tohoto prostranství mohlo se uložiti 6 a někdy i více mrtvol? Co máme si mysliti o trupu ležícím uprostřed? Je to snad pán — a okolo něho pobití sluhové jeho? Či jsou to jeho ženy, či snad zajatí nepřátelé? Toť veliká záhada. Professor Novorusské university N. P. Kondakov velmi krásně rozřešil tuto obtíž. Ukázal totiž, že trup pravidelně uprostřed ležící jest nejposlednější tu pohřben. K vůli ušetření místa i práce, aby nová mohyla se nemusila dělati, pochovávalo se ve starou mohylu, při čemž kosti předchůdcův odhrnuty. Dělávali to prý začasté barbarští podmanitelé. Ve mnohých výstavných mohylách uprostřed leží vetřelec, a kosti pánův mohyly jsou někde v koutku odhrnuty.

Obr. 6. Vodorovný průřez kurgančíku.

Jiná otázka jest také, zda kurgančík se utvořoval pozvolna za jistý čas nakupením se hrobův, či zdali jedním rázem tu tolik mrtvol pochováno? V kurgančíkách bývá 15–20 hrobův (dle výpovědi svědkův); v každém hrobě jest několik mrtvol. Takovým způsobem počet pochovaných v jednom kurgančíku dostupuje i do sta. Při velikém množství kurgančíkův (na sta) lze si představiti, jaké ohromné množství mrtvol tu leží v takovém pohřebišti.

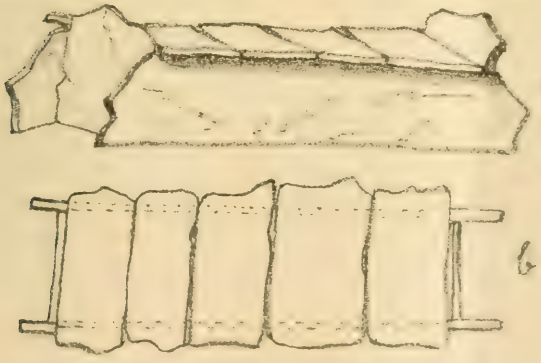

Obr. 7. Kamenná komora uvnitř kurgančíku. *a* pohled se strany. *b* pohled s vrchu.

Z předmětů nalezených v tomto prvním hrobě jsou zajímavy hlavně tyto: paroh jelení seříznutý (spráchnivělý); kančí zub neobyčejných rozměrů: nástroj nebo zbraň na způsob srpu. Možno jest, že vložen jako symbol nějaký, snad luny nebo smrti: dva koštěné korálky a jeden kamenný, průhledný (skleněný?), jako holubí vejce veliký, hrubě broušený; železné zpuchřelé přasky a jehlice se zahnutým uchem; koštěná rukojeť a zlomek malého nožíka v koštěné trubce místo pochvy; zlomek jest hezky vyleštěn a sloužil nejspíše za zrcadlo. Dle zelenavé jakési patiny na tomto kousku lze souditi, že jest to zvláštní slitina, zvláštní druh spěže.

Rozkopání druhého kurgančíku, kdež odkryt jen jeden postranní hrob, nebylo příliš šťastným. Bylať jedna z vrchních ploten se prolomila a vnitřní prostor hrobu byl vyplněn prosypavší se dovnitř zemí, která byla tak slehlá, že se musila rozkopávati motykou. Při tom se ovšem některé věci porouchaly. Kromě čtyř lebek nalezeno tu: několik nožů, z nichž při jednom bylo kování pochvy; ploské podkovité železko — nepochybně křesadlo; 14 střel srdčitého i jehlancovitého tvaru (železných); dva korálky hliněné; koštěná přaska nejspíše od pasu; značný počet železných přasek; náprstek ze žlutého plíšku, velmi primitivné práce; hliněná nádobka — popelnička s uchem a pyskem. Zbáneček tento stál v rohu u hlavy hlavní mrtvoly. Při násilném zkypřování slehlé země byl rozbit motykou, avšak dal se svázati tak, že se mohl obnoviti jeho původní tvar. (Všecky tuto popsané předměty jsou nyní uloženy ve vlast. muzeu olomuckém.)

Majitel pozemku, na němž jsem kopal — p. Kuzmin — sám rozryl na 200 kurgančíkův — ovšem ne za účelem vědeckým, — ale pro ony pěkné kamenné pláty, z nichž hroby jsou složeny. Mezi jiným podkopal jeden větší kurgančík, hodlaje si pod ním zříditi sklep. Postupem práce — jak do hloubi kopal — narazil na čtvero vrstev hrobů. Nejspodněji pod rovinou půdy byl hrob přikrytý velikým ploským kamenem, v němž byly kosti jakéhosi velikána. Jeho kosť holenní byla asi 24 palcův dlouhá. Tutéž ležely kosti koně, zbytky sedla, přasky a ohromná střemena a kromě toho tenký, dlouhý meč (velmi úzký jako kord).

V. Mohyly Čerkesův.

Mohyly Čerkesův jsou ploské, nevysoké náspy obestavené kol dokola stojatými kameny; tvaru jsou obdélného a vypadají jako květinové záhony. Ve hlavách trčí kámen jako sloupec nebo mezník. U některých novějších se vyskytá i turecký náhrobní kámen, ploský to sloupec s tureckým nápisem a turbanem nahoře. Sloupec ten někdy i dřevěný bývá. Pod tímto náspem jsou ukryty buď kamenné plotny neb i dřevěné trámce, které vnitřní prostor zavírají. V jámě, začasté i ve skále vytesané na způsob sluje — jest mrtvola obyčejně sedíc umístěna. Obyčejné nálezy jsou zbytky kynžalu čili dýky, šašky čili šavle, pasu, sedla, někdy i krunýře, štítu, přilbic atp. Připojil jsem tu těchto několik slov o mohylách čerkesských — podotýkaje, že jenom mohyly novější jsou najisto čerkesské. Stávalo se totiž, že z „kurgančíkův“, jež lid tamní nedávno tam přistěhovalý „čerkesskými hroby“ nazval, vyvážely se lebky pro sbírky a muzea jak ruská tak i zahraničná. Z toho ovšem mohla vzejíti mnohá mylná dáta o Čerkesech. Podotkli jsme výše o široké kosti nosové lebek z kurgančíkův; u Čerkesův nynějších jest ona kosť až nápadně úzká, čímž oči velmi blízko sebe leží. —

Ze všeho pak tu vyloženého osměluji se vyvésti pro megalithické památníky západního Kavkazu tyto věty:

1. Západokavkazské dolmeny byly hroby; náleží tudíž k památníkům mohylním.

2. Každý jednotlivý dolmen západokavkazský byl pohřebištěm hromadným.

3. Kavkazské dolmeny mají velikou podobu s dolmeny indickými.

4. Otvor v jedné straně dolmenův u západokavkazských památníkův nesloužil tak pro posmrtné krmení, jako pro vkládaní pozdějších mrtvol do vnitřní prostory dolmena (čímž právě se tento mohl státi pohřebištěm hromadným).

5. Západokavkazské dolmeny chovají v sobě bronzy a nástroje ze hlazeného kamene, jak místní výroby (z místního kamene), tak i přívozné.

6. Západokavkazské dolmeny se táhnou (vždy?) dlouhými pásmy od západu k východu.

7. Kámen dolmenův při stavbě byl spracován — přitesán. (Zachovalejší podzemní části jeví velikou přesnosť stavby.)

Dopisy.

Z Bošácké doliny na Slovensku. (Jurské ohně. Bohyně. Starobylá soška Panny Marie.) Ohně svatojurské jsou prý na Moravě neznámy. Protož chci tento obyčej slovenského lidu stručně popsati. Na Květnou neděli večer počne mládež zpívati rozličné, tak řečené „jurské“ písně, jaro vítající a to se opakuje každodenně až do předvečera sv. Jiří, tedy do 23. dubna. V žádnou dobu roku neslýchati u nás tolik hlučných zpěvů jako v předvečer sv. Jiří, kdy se mládež obojího pohlaví houfně ubírá na kopce zapalovat „jurské“ ohně, jimiž jaro vítá. I letos vyšel jsem se podívat s jedné výšiny na četné po obou stranách Bošácké doliny plápolající ohně, jichž jsem napočítal 25. Nejčastěji bylo slyšeti zpívat následující píseň:

Svatý Jur ide,
Leto nám nese,
Leto, leto nám,
Poctivým pannám.

Svatá Jurina!
Zem sa otvára:
Aby tráva rostla,
Tráva zelená. Atd.

Praví se, že tyto ohně před tím na Jana se pálívaly, a teprva před málo roky že upuštěno od janských ohňův a zábava ta přeložena na večer před Jiřím. Já však již 28 let bydlím v tomto kraji a vídávám každoročně jen „jurské“ ohně, kdežto na Jana jen málo kdy se ohně zapalují. V minulém století byly takovéto zábavy přísně zapověděny. A přece pálení jurských nebo janských ohňů nebylo ani v minulém století ničím jiným než národní zábavou, tak jako i za našich časů. I náš slavný superintendent Daniel Krman, když roku 1707. vizitoval církve diecése své, církvím Frývaldské a Konšťanské v horním Trenčansku vydal jistá pravidla a zákazy a vnesl je do vizitační zápisnice. Zapovídát tam rozličné čary a mezi jiným i toto nařizuje: „*Kdobykoli na S^o. Yana Wajana pálil, pruty kárán bude.*“ Čarodějstvo ale dal trestati buď peněžitě buď trlicí. Bylať to toho času velmi mírná pokuta, nebo právě v prvé polovici XVIII. století v Trenčanské stolici upáleno nejvíc čarodějův a čarodějnic. Všecky zákazy, korbáče a trlice však nedovedly zameziti pálení jarních a letních ohňů.

Zatím co ohně hoří, kotoulejí se děvčata po oziminách, aby prý se hospodářům dobře vydařily; a kdyby některá ozimina třeba cele doválenou byla, hospodář se proto nehorší, ale se tomu právě těší, že mu

ji děvčata tak řádně „pogúlaly.“ Čím vyššího vzrůstu děvčata „sa gúlajú“ po ozimině, tím vyšší naroste na poli stéblo, s tím delším klasem. — Prve pak, než se chasa rozejde domů, natrhají si děvčata „júrskeho trnia“, t. j. větvičky z „egrešu“ (Ribes Grossularia) a „psieho trnia“ (Prunus spinosa), aby si to doma za okna postavila jako jistou ochranu proti všelikému ublížení a čarům; a když větvičky tyto mezi okny zcela uschly, bedlivě je uschovávají, aby jich příležitostně k odčarování začarovaného mléka upotřebily. Dojí-li totiž kráva krvavým nebo jinak chybným mlékem, všeobecně se má za to, že krávě „bosorka“ (čarodějnice) přeškodila. „Júrske“ trní se pak přeloží na kříž přes mísu a vydojené chybné mléko se přes to trní procedí: aby „sa čary odčarovaly.“ Nijak nemohu se dověděti, co se při tom cezení mléka říká. Nakolik znám pověry lidu našeho, pozoruji, že se při každém čarodějném činu jisté zaříkací formule říkají, a ne činu samému, ale slovu při tom slavnostně odříkanému přivlastňuje se čarodějná moc.

Umění toto provozují u nás tzv. „bohyně“, ku kterým z blízka z daleka chodívají lidé bez rozdílu vyznání o radu a pomoc. Tyto bohyně zanášejí se věštbami, hadačstvím, čarováním a odčarováním, léčením, připravováním všelijakých nápojů atd. Slévání vosku i olova do vody a pak hadání a věštění z podoby odlitku je nejobyčejnějším orákulem. Takéto „bohyně,“ jedna nebo dvě, od nepaměti bývají v Bošácké dolině a bývaly i za minulého století, když ještě r. 1747. v Trenčíně „bosorky“ soudili a pálili. Menšího významu i vážnosti čarodějnice má lid i po jiných obcích; o těch se praví, že se dovedou v ropuchy proměnit, kravám mléko odníti, nalíti před někoho začarované vody, aby překroče ten politý kruh na zdraví utrpěl: ale tyto nepožívají žádné zvláštní pověsti, a jsou jakoby deae minorum gentium, a ani ze sousedních dědin nechodí k nim, tím méně z Bošácké doliny. Nespomůže-li čarování Bošácké „bohyně“, ubírají se lidé k bohyni Žítkovské na Moravě nebo k Borčické níže Púchova na Považí. Pokazí-li však něco Žítkovská „bohyňa“, zajdou si Vaši Moravané, jako k vyšší instanci, k bohyni Bošácké.

Tak se mi zdá, že tyto bohyně doliny Bošácké jsou pozůstatky pohanského kultu, který měl sídlo své na Hradiskách Zemansko-Podhradských, o kterých jsem ve svém prvním dopise (v č. 17. tohoto časopisu) zprávu podal. Z rozsáhlosti Hradisk těch soudím, že tam bylo druhdy hojně obyvatelstva, ano že tam bylo centrum celého okolí; názvy nedalekých kopců: Baba, Babia Hora, Try Baby a v nedalekých Haluzicích na blízku zřícenin starobylého chrámu zase místo Babušinec zvané, podporují zajisté domněnku, že tu ctěny modly. Není to tedy nic nemožného, že se lid pohanský i z okolí scházel sem na Hradiska k modloslužbě, a že i věštice čili, jak je lid náš dosavád nazývá, „vedomkyně“, za nějaký ten dáreček zavěštily, zahádaly a začarovaly, co se komu chtělo. —

Zmínil jsem se o zříceninách starého chrámu v blízkých Haluzicích. Chrám ten vystavěn byl slohem románským ve století prý XII. V Haluzicích nikdy nebýval žádný velmož ani bohatý zeman; že však právě zde zbudován byl zděný chrám, kdežto v Bošáci byl klášter s dřevěnou jen kapličkou, ač Bošáca mnohem četnější mívala obyvatelstvo než Haluzice kdy míti mohly: domnívám se, že na místě Haluzického chrámu, na tak řečeném Babušinci nějaká modla stála, k níž lid okolní chodíval.

Když pak obyvatelstvo přijalo učení křesťanské, buď v Bošácké klášterní kapli, buď v Haluzickém chrámě postavena byla socha Panny Marie, ku které lid putovával až do roku asi 1545., tot. do té doby, kdy i Haluzický chrám i Bošácký klášter s kaplí zanjali evangelíci, a jich užívali až do roku 1673. Byla li socha této Panny Marie za ten čas v Haluzicích či v Bošáci, s jistotou se říci nemůže. Roku 1691. byla kaple Bošácká již rozbořena, socha Panny Marie toho času nacházela se ve chrámě Haluzickém. Zápisky katol. matriky Bošácké z roku 1691. praví o té soše: „Statua Beatissimae Virginis Jesulum gestans, haec olim erat in Ecclesia Claustri Bossacensis ubi (ut traditio est) fertur claruisse miraculis, verum illinc propter impietatem militum ejecta, per unum eorundem, sine dubio Catholicum, huc delata, pia fidelium veneratione colitur.“ (T. j.: „Tato socha blahoslavené Panny, Jezulátko chovající, bývala druhdy v kostele kláštera Bošáckého, kdež (jak o tom ústní podání je) prý se proslavila zázraky, ale odtamtud bezbožnými vojáky vyhozena a jedním z nich, beze vší pochyby katolíkem, sem (t. j. do Haluzic) odnešena byvši, zbožně od věřících je uctívána“.) Později dostala se tato socha do Beckovského farního chrámu. Byl jsem se nedávno na ni podívat. Je to pěkná řezbářská práce, Maria i Jezulátko mají na hlavách korunky byzantinské, což patrně na velikou starobylosť ukazuje. Jen škoda, že socha nedávno byla znovu namalována a tak zdá se býti úplně novou. Škoda, že nemáme starších zápisek o této soše z doby předreformační, abychom se dověděli, dávno li před reformací v Bošácké kapli dřevěné cténa byla a konávaly-li se jaké poutě k ní? Nemožnou věcí to naskrze není, že po pokřesťanění zdejšího obyvatelstva cyrillomethodějskými kněžími, asi počátkem desátého století, když modly pohanské zničeny byly, postavena byla ku vzývání socha Panny Marie, a dávné poutě pohanské že proměnily se v poutě křesťanské. *J. L. Holuby*, senior.

Z Kožušan. (Pravěké hradisko a lochy.) Jako již na mnohých místech naší milé vlasti objevena byla předhistorická hradiska i umělé jeskyně čili lochy, tak i u naší vesnice jest jedno pravěké hradisko a ve vesnici samé jest mnoho umělých jeskyň či jak naši staří je jmenovali — skrýší. Co se týká hradiska onoho, poukazují k němu již staré mapy, na kterých jest ono pole pojmenováno „na hradčici“; druhá trať polí pak, která od onoho místa na západ leží, slove „za hradčicí“. Toto místo, řečené „hradčica“ leží na nejvyšším kopci nad vesnicí k západu. Z ohrady bývalého hradu však zbyla dnes jen menší část; byla tot. v těch místech r. 1866. vystavena pevnůstka (čís. 10. olomuckých pevnůstek), tak že jen asi třetinu pravěké ohrady ještě pozorovati jest. Hradisko toto má jediný val nasypaný z prsti. Na severní straně od onoho hradiska, kdež nyní c. k. pevnůstka čís. 10. stojí, bylo někdy pohanské pohřebiště, neboť když r. 1866. tuto pevnůstku stavěli, nalezeno tam bylo přemnoho popelnic, ze kterých za tehdejších nepokojných časů málá jen část uchována byla, ta pak, jak se pravilo, do Vídně se dostala. Tyto popelnice byly různé velikosti, některé byly zrovna obrovské, až 20 litrů měřící. U paty řečeného kopce na straně jihových. jsou velká žároviště, která ve žluté zemi dle popele i uhlí snadno pozorována býti mohou. Na jižní straně onoho kopce nalezeny byly také poruznu popelnice. Tak asi 1500 kroků k jihu, na tzv. „vinohrádkách“ našel jsem minulého roku dvě popelnice, které byly pouhou rukou bez kruhu

urobeny; byl v nich popel a kosti, v jedné pak byly dva železné nože asi 16 cm. dlouhé a jeden tříhranný železný hrot. Věci tyto byly odevzdány do vlasteneckého muzea olomuckého.

O zmíněných shora skrýších se i za naší doby mnoho a zmateně mluví, tak že není možno z pověstí těch mnoho spolehlivého si vybrati. Hlavní vchod do nich vedl před časy na tom místě, kde nyní kaple kožušanská stojí. Základy této kaple jsou prý 2 sáhy hluboké, t. j. až na dno lochů; zedníci musili prý po žebři 2 sáhy dlouhém dolů stoupati. Kaple stojí uprostřed vesnice. Od ní na východ jsou chodby podzemní ve hloubce 2°, jsou asi 100 kroků dlouhé a 10 kroků široké, místy ještě širší; táhnou se pod okresní silnicí. Z bočních pak výklenků, které s hlavní chodbou spojeny byly, udělali sobě sousedé sklepy. Někteří staří občané za to měli, že to byly skrýše před nájezdy válečnými; jiní je připisují Uršulinkám; ale to jsou pouhé domněnky. Stálo by za to, aby byly někdy důkladně prozkoumány. *Josef Ženčák*, familiant.

Z Horné země. (Dokončení.) V chotáru súchovském pozoruhodna je ještě trať P o d h r a d í, východní to stráň hory H á j e, vrcholem svým již do chotáru velického patřící. Na „Podhradí“ nenašel jsem nijakých stop hradiska; také je ono příliš vzdáleno jak od Hradiska nad Javorníkem, tak od Hradíšťka boršického, takže asi nelze název tento uváděti ve spojení s některým z těchto hradisk. Myslím tedy, že příslušný k tomuto „Podhradí“ hrad hledati sluší na hoře „Háji“. Zda-li tam jsou nějaké stopy hradu, dnes arci ještě říci nemohu; ale jméno k tomu poukazuje, neboť „háj“ značí místo „zahájené“, ohražené, a na Uh. Slovensku na všech místech řečených „Háj“ nalezají se buď hradiska nebo hroby praehistorické*).

V chotáru boršickém blízko hranic súchovských poutá k sobě pozornosť archeologovu ještě topický název „S t r á ž“; nazývá se tak pahorek jižně od Boršic směrem k Súchovu ze dna doliny vystupující. Díváme-li se na „Stráž“ s okolních vyšších vrchů, zdá se, jako by vrchol Stráže obklíčen byl zcela zřejmým valem umělým. Po bližším ohledání však přesvědčil jsem se, že val tento je pouhou hříčkou přírody, nikoli pak dílem rukou lidských. Vskutku nebývaly Stráže z pravidla ohraženy; bylať to pouze místa příhodná pro dávání signálů okolnímu kraji, blížilo-li se nebezpečí. Zda-li název „Stráž“ pochází již z pravěku, neodvažuju se rozhodovati.

Slušíť zajisté v krajině naší rozeznávati s t r a t e g i c k á m í s t a d v o j í h o p ů v o d u: p r a v ě k é h o a n o v o v ě k é h o. Že Hradisko nad Javorníkem, Hradíšťko boršické a Kolo za praehistorická pokládám, již jsem dovodil. Z týchže příčin počítám mezi hradiska praehistorická i miniaturní valovisko „N a h r á d k u“ na hranici moravsko-uherské jižně od Velké v průsmyku „Velká-Myjava“; Hrádek tento má podobu kruhovitou a v průměru pouze 60 kroků.

Ale zcela jinak má se věc s několika hradbami, které zřízeny jsou na několika místech na hranici moravsko-uherské a jak podobou svou tak zachovalostí podstatně od zmíněných dosud hradisk se liší. Tak hned u samého Hrádku posledně zmíněného přepažují průsmyk Velko-myjavský

*) Viz na př. o „Hájích“ stolice gemerské: Letopis Matice Slovenskej, roč. IX., sv. 1., str. 34. a násl.

napříč hradby v délce asi 700 kroků; sestávají z klikatého ponekud náspu, před kterým na straně uherské je vyházen příkop. Násep, jehož hlavní směr je od východu k západu, je opatřen rohy a výběžky, jaké předpisuje válečnictví novější. Asi uprostřed valu je pevnůstka se všech stran valem a příkopem obklíčená. Lid říká pevnůstce této — stůl. Uprostřed tohoto stolu pak je jiný menší „stolík“, nižším valem obklíčený; ve čtyřech rozích „stolu“ pak jsou podnes patrny jakési jámy. Jaký účel měl tento „stůl“, to rozhodnouti ponechávám dějepiscům válečnictví.

K vůli porovnání a úplnosti připomínám jenom ještě, že pod horou „Kobelou“, jižně od od Vrbky, taktéž na mor.-uherské hranici, na lukách zvaných „Vojšice“, a sice na nejnižším jich místě, na břehu potoka je zkomolený nízký hranol z hlíny nasypaný, se čtvercovou základnou, 16 kroků délky a 1 m. výšky, obklopený dokola příkopem asi 1 sáh širokým; tuto miniaturní pevnůstku nazývá lid „Žižkovým stolem“ a vypravuje o ní pověst takovou, že tamtudy Žižka táhl i chtěl si tu odpočinouti; každý z jeho vojska nabral do své helmice hlíny a tak nasypali onen kopeček, na němž prý pooběd vavše, odtáhli dále k Hodonínu. (Pověst podstatně identickou zaznamenal J. K. Hraše o podobném útvaru v kraji kralohradeckém v Čechách, zvaném taktéž „Žižkův stůl“*), jejž popisuje takto: „Na mírném návrší, zvaném „Homole“ je čtyrhranné povýšené a drnem obložené místo, v jehož každém úhlu zasazena je lípa.“ Také pověst kralohradecká vypravuje, že Žižka popřál tam vojsku svému odpočinku a že tam pojedl.

Jiné pohraničné hradby původu novějšího jsou na Javorince jižně od N. Lhoty; dosud nazývá se místo ono „Na šancích“; podoba hradeb těchto, jakož i zachovalosť jejich svědčí o jejich novějším původu. I zde je pevnůstka zmíněným „stolům“ podobná, podoby obdélníkové, 24 kroků délky a 18 šířky; se strany severovýchodní vede do pevnůstky brána. Ze dvou protilehlých rohů pevnůstky vybíhají krátké náspy 2 m. vysoké. Daleko rozsáhlejší prý jsou hradby chránící průsmyk vedoucí ze Strání do Mor. Lieskového k Novému městu v Uhřích; o těchto, jakož i o jiných ještě místech Horné země strategicky nebo archeologicky důležitých podám zprávu, jakmile je ohledám. Tyto novější pohraničné hradby vznikly asi v 17. stol. následkem stálých vpádů Turků i Uhrů do Moravy. Tak bylo na př. r. 1663. nařízeno obyvatelům kraje našeho, aby se ozbrojili, nadělali zásek a příkopů na hranicích a obsadili průsmyky a přechody do Uher.

Měl jsem za potřebno, poukázati ku těmto dvěma rozdílným druhům hradeb Horné země slovenské, praehistorickým a novověkým, poněvadž všichni téměř, kdož o hradiskách našich se zmínili, pokládají je vesměs za novější, za vpádů tureckých a uherských zbudované, ignorujíce praehistorický původ četných hradisk Horné země. *M. B.*

*) Komenský, X. 588.

Drobné zprávy.

Vzácná houba. Není mi známo, byla-li vzácná houba Phallus caninus Huds. na moravské straně Karpat nalezena. Mně donesl můj sběratel několik exemplárů smrdutého, daleko rozšířeného druhu Phallus impudicus L. a mezi těmi byl i jeden úplně vyvinutý, výborně zachovaný exemplár Phallus caninus Huds. (Cynophallus caninus Corda; Mutinus caninus Fr.), nalezený pod Lopeníkem u samé hranice moravské blízko Vyškovce. Roste tam velmi zřídka ve stinné, vlhké bučině, spolu se smrdutým druhem. Nepochybuji, že se najde i na moravské straně Lopeníka. *J. L. Holuby.*

Houbový trh v Prostějově. Prostějovský houbový trh není tak bohatý na různé druhy jedlých hub jako uherskohradišťský, kdež neméně než 63 druhů se prodává. Lanýže a smrže vůbec se nedonášejí, ač v okolí roste smrž odstálá a špičatá. Také chřapáče na trhu scházejí. Z kuřátek, jež prostě Kozí brady se zovou, přicházejí dosti hojně na trh: kuřátka žlutá (Clavaria flava), K. jarmuzová (Cl. botrytis), k. zlatožlutá (Cl. aurea) a velmi zřídka zaječí ouško (Craterellus clavatus) pod jménem srnčí rožek. Z lošákovitých nepozoroval jsem žádnou. Z hřibovitých: klouzek obecný — podborůvky — (Boletus luteus), k. ovčí (B. granulatus), kozí pysk (B. tomentosus), hřib obecný (B. edulis, hřebek), k. královský (B. regius), borovík (B. aeneus, panský hřebek), kozák (B. scaber), zaječí hřibek (B. variegatus). Z podezřelých hřibů zřídka na trhu objevují se červenka (B. calopus — modrák habrový), kříšť (B. pachypus — židák), velmi hojně ale kovář (B. luridus — modrák jedlový). Skupina bedlovitých zastoupena nemnohými druhy, jsou to: pečárka polní (Agaricus campestris — žampion), václavky (Ag. melleus), špička polní (Marasmius oreades), šp. česneková (M. scorodonius), liška obecná (Cantharellus cibarius — kuřátka), syrovinka (Lactarius volemus), holubinka bílá (Russula lactea), h. osmahlá (R. adusta) Nejvíce nápadno jest, že ryzec pravý (Lactarius deliciosus — rezek) skoro úplně na trhu schází, ač jinde hojně se na trh donáší a v okolních lesích velmi hojně roste. *V. Spitzner.*

O původu a významu staroslovanských slov „župa, župan“. (Dokončení.) Za to u ruských Slovanů není zmínky o slovech „župa“ i „župan,“ neboť slovo „župan“ uvedené v ruském spise „Kormčej knigi“ z 13. nebo z poč. 14. stol. dostalo se do ruského spisku ze srbského originálu. Během času slovo župa nabylo přeneseného významu, jak viděti z etymol. slovníku F. Miklosiče. V chorvatosrbském jazyce značí slovo župa: familia, domácí čeleď, jako žijící okolo jednoho ohniště (župy). V takovém významu užívají také Horác a Tibul slova focus, metonymicky rodina, u Virgila (Aeneis 11, 212) focus hranice (Scheiterhaufen); proto se říkalo u Římanů: pro aris focisque dimicare. Značí-li slovo župa: ohniště, lze snadno vyložiti korutanské slovo župnik (vánoční koláč). Týmže způsobem pošlo od slova focus ital. focaccia, korutan. pogača = koláč. Korutanské slovo župica ve významu: pratum silvae adjacens znamená ohněm vymýcenou plochu k obdělávaní. V litevském jazyce se vůbec nevyskytá slovo župa, vyjímaje ziupone (Dame) a staroprusk. šupuni (Frau). Slovo pan, panoše v čes. a pol. jazyce pokládá Petruševič za zkráceninu ze župan, jež se zkazilo po zavedení křesťanství. Ostatně v českém jazyce má to slovo dvojí význam: pán světský a panáček — kněz. Na to pěkně vyložena možnosť této zkratky. Od kterého času poprvé se objevilo slovo pán u Čechův a Poláků, nelze snadno určiti. Ve 13. stol. nevěděli již o původu tohoto slova, jak možno souditi z letopisu Bogufala, Poznaňského biskupa, zemř. r. 1252, který uvádí výklad zcela nahodilý. V 11. stol. však nebylo ještě toto jméno všeobecně známo, jak lze souditi z polského Kronikáře Martina Galla (okolo r. 1120). V Polsku ještě ve 13. věku odváděla se do větších měst daň, zvaná župa nebo paň, pán pak bylo významem tolik jako kastellán. Ostatně sluší připomenouti, že slovem pán titulovány jen osoby vládnoucí větším souborem pozemků, jak v Polsku tak v Čechách. — Z dřívějších úvah uvádí Petruševič jako výsledek: Předně: Slované opustivše za šerého dávnověku po Keltech i Germanech svou azijskou pravlasť, přišli přes Malou Azii do Evropy. Jedna část táhla za Germány a usadila se v přibaltické oblasti, známé nyní pode jménem Litva, kdežto jiná větší část Slovanů zůstala na balkánském poloostrově a v přidunajských krajích, odkud před i po narození Krista byla nucena znova se stěhovati do zakarpatských oblastí k dalnému severu. — Za druhé: Slované do těch krajů přišedší znova sešli se na severozápadě se svými praslovanskými litevskými bratry, kteří se zde vyvíjeli pod vlivem jiným, a proto není v litevském plemeni evropsko-slovanských žup, které

vznikly na základě náboženského obyčeje spalování mrtvol u jižních Slovanů za dob pohanských a byly příčinou prvního svazku čistě slovanské obce, sjednocením pak jistého čísla žup povstal první vládní útvar pod náčelnictvím županů, zatím co na dalném severozápadě litevské plémě v ranné době stojíc pod vládou Gothův a Skandinávců přijalo od nich podobně jako rusko-slovanská plemena později sem přibyvší, titul germanských konungův (knéží) pro název svých národních náčelníků.

J. Čapek.

Jméno „Berlín“ co znamená? Jmena zemí, velehor, veletoků a velkých měst působí etymologii největší obtíže. Proč? Předně jsou zpravidla starší, starší aspoň nežli jmena menších vod a též menších osad; jako každá věc delším užíváním více se opotřebuje, tak i jména zeměpisná: čím staršími jsou, tím více se původní tvar jejich mění; to se jeví znamenitou měrou na př. u jmen původu německého; jest málo jmen německých, která by průběhem doby nebyla původní formu svou změnila — často k nepoznání. Naopak zase pozorovati zvláště často při jmenech slovanských a v krajinách výhradně a nepřetržitě od pravěku již Slovany obydlených, že jméno houževnatě podržuje původní zvuk, nepodléhajíc těm změnám, kterým všecek ostatní jazyk je podroben; taková jmena jsou jakoby zkameněliny filologické, na nichž dějiny jazyka studovati možno. A nejen formálně liší se pak jmena taková od dnešního jazyka, ale i materielně: mnoho kmenů slovních, dnes ze živoucího jazyka vymizelých, zachovalo se ve jmenech zeměpisných (na př. staroslovanské slovo brznije = bláto udrželo se podnes jen v několika jmenech místních, zejmena také ve jméně hlavního města moravského, Brna). Vedle starobylosti jmen velkých předmětů zeměpisných ještě jiná okolnosť stěžuje výklad jejich. Názvy znamenitých věcí jsou známějšími nežli jména předmětů skromnějších; jmena zemí, velkých hor, vod a měst pronikla i k národům cizím; zvláště jména velkých měst, hostících cizince, doznávají v ústech jejich porušení namnoze dosti značného, které pak vzájemným stykem domácího obyvatelstva s cizím často účinkuje zpětně na jméno to i v ústech lidu domácího. Tak jsme slyšeli i Čechy mluviti o Prosnicích na místě o Prostějovu a pod. Tím větší pak bývá proměna jména, jestliže národ, který je původcem jména toho, z míst těch vymizel úplně. Národ přistěhovalý převezme od prabydlitelů zeměpisná jmena, neznaje však významu slova jemu cizího, připodobuje je duchu svého jazyka, podkládá mu následkem nahodilé podoby se zvukem vlastního jazyka význam nepravý a takto vznikají četné zkomoleniny jmen, v čemž se snad žádný jazyk na světě nevyrovná němčině. Co tu pak potřebí práce vědecké, kolik lichých domnének tu vzniká, nežli se na pravý výklad uhodí, kolik tu rumu odstraňovati třeba, nežli badatel pravý základ odhalí! Příklad zvláště charakteristický podává jméno hlavního města německé říše — Berlín, které podle spisu Egliova (Geschichte der geograph. Namenkunde) neméně než 19 různých výkladů doznalo — ze slovanštiny, němčiny, keltičtiny, ano dokonce i z řečtiny! Škoda, že Egli výkladů z této posledně uvedené řeči neuvádí; byly zajisté „klassické“. Keltologové podali paterý výklad: 1. Jeden odvozoval je z keltického ber = zátočima a lin = řeka; 2. druhý z biorlinn, birlinn = přívoz; 3. jiný z bairlinn násyp; 4. opět jiný viděl v tom keltické berle = úhor; 5. ano jeden dokonce v tom shledával keltické paûr, peûr, por = pastvisko a llûyn = háj, chrastí, tedy prý chrastí za pastvu sloužící — Neméně povedené jsou výklady tohoto jména z němčiny: 6 Bärlein, zdrobnělina od Bär = medvěd, což se uvádí ve spojení s domnělým zakladatelem Berlína Albrechtem Medvědem, jakož prý o tom i městský znak berlínský svědčí Zatím však jsou pověsti erbovní vesměs bájkami za pozdějších dob smyšlenými. 7. Slavný Jak. Grimm klonil se k náhledu, že Berlín znělo původně taktéž Bärlein, ale od kmene bär, což prý značí místo rybářské! 8. Našel se i učenec, který vykládal Berlín za Bärlein proto, že prý Berlín leží pod souhvězdím zvaným „malý medvěd“! 9. Jiný měl je za zdrobnělinu od Perle = perla. 10 Konečně je kdosi odvozoval od dolnoněmeckého Werl, Werder = říční ostrov, poloostrov. 11. Přechod mezi těmito výklady z němčiny a následujícími z jazyka slovanského tvoří výklad Casselův, dle něhož je Berlín poslovaněné staroněm. brühl, brol, breil, brel, což značí asi oboru. — Ale i mezi výklady ze slovanštiny dosti bylo náhledů naivních. Tak viděli v tom někteří (11.) jednoduše imperativ od bráti: ber a lín (druh ryb) a berlín byl jim „loviště ryb“; 12. jiní četli dokonce: ber (imperativ od bráti) a hlínu! 13. Třetí podali výklad nadmíru umělý: jméno to prý složeno z bor a role! A (14.) nešťastný etymolog, ač jinak uctyhodný Němec V. Jacobi viděl v tom jméně předložku při, což mu stačilo vydati jméno Berlín za — „malý kopec“! — Odbyvše takto výklady zřejmě nemožné, uvedeme nyní výklady, o kterých se dá zavésti

rozhovor. Egli sám — prohlásiv zároveň s jinými novějšími etymology německými, že tohoto jména odjinud nežli ze slovanštiny odvoditi nelze, — kloní se k výkladu Němce Killische (15), jenž se domnívá, že jméno to znělo původně perlín, od péro a línati = vypadávati, tedy prý místo, kde se drůbež zdržuje. Nám se ten výklad nepodobá, byť se i proň uváděla ta okolnosť, že ještě před 200 lety ostrov Friedrichswerder u Berlína byl skutečně husím pastviskem; pak by se musila bezmála každá vesnice nazývati Berlínem, poněvadž jest asi jen nemnoho osad, u kterých by husího pastviska nebylo. Jako tedy tato faktická okolnosť nic nedokazuje, tak je tento výklad filologickou nemožností: dejme i tomu, že dnešní *b* v násloví stojí tu místo původního *p*, ano připusťme i složeninu dnes aspoň nemožnou (per- lín), tedy lze namítati, že slovo lín, které dle Killische má znamenati místo, kde drůbeži „peří líná“, není nijak doloženo ani z některého živoucího jazyka slovanského, ani ze starých pramenů; spíše bychom očekávali liniště, linisko nebo linovisko nebo podobně Mnohem více oprávněnosti mají zajisté následující výklady jména toho ze slovanštiny, které to jméno nepokládají za složeninu dvou kmenů, nýbrž za kmen jediný. 16. Němec Beyersdorf odvozuje je od polského bryła = hruda. 17. Mnoho má do sebe výklad z původního brlení = místo ohrazené, tedy = hrad. Němec Hey poukazuje k lužickému barleń = jez, splav. 18. Vilovski je chce odvoditi od bar, bara, brlja, brljina, což prý značí — louži. 19. Odvozovati je od berla = žezlo, tedy jakoby město panovničí, hlavní, — není radno, protože je kromě velikého Berlína ještě neméně než 12 Berlínů, osad to namnoze velmi nepatrných 20. Konečně zbývá ještě výklad filologicky nejjednodušší, že totiž jméno Berlín, původně Berlin je adjectivem přisvojovacím; arci — od kterého osobního jména? Možno tu mysliti na jméno Vrla (sr. Nevrla = nevrlý); záměna *b* — *v* je velmi obyčejná; a vsuté *e* před samohláskovým *r* není v němčině rovněž nic neobyčejného. Dle toho by jméno Berlín bylo znělo původně Vrlin, t. j. hrad nazvaný dle osoby jmenem Vrla. — Třebas onomatologie tu ještě nedospěla k výsledku úplně uspokojivému, jest to přece zjevem potěšitelným, že i němečtí učenci a sice právě ti, jejichžto jméno v onomatologii má největší váhu, obzvláště Egli, vzdali se nemožných výkladů toho jména z němčiny a keltičtiny, uznávajíce, že jméno hlavního města německé říše odvoditi lze jenom ze slovanštiny. *V. H.*

Zaniklé osady bývalého panství světlovského na mor. Slovensku. Válkami, zejména za dlouholetých bojů českého krále Jiřího s uherským králem Matyášem zaniklo na moravském Slovensku valně osad, z nichž na bývalém panství světlovském stály následující: 1. Blištice u Hrádku. Jméno této vesnice uchovaly tratě „Blištisko a Podbliští“, jimiž protéká „Blištický potok“. Roku 1516. uvádí se osada Blištice již jako pustá. — 2. Doubravy u Rudimova. Dle ústního podání stávala osada tato na rozsáhlém návrší jižně od Rudimova, kteréž nyní jest lesem porostlé Nedaleko odtud je praehistorické pohřebiště o 5 hrobech okrouhlých a jednom podlouhlém. — 3. Lhoty u Pitína. Tohoto jména byly dle ústního podání osady dvě, a stávaly na trati, která posud týmže jménem označena jest. Viděti tu malé návrší, jemuž se podnes říká „Na kostele“; stával tu prý kostel, z něhož kamení ovápněné posud se vyorává. „Podlhotsko“ a „Nadlhotsko“ jsou vedlejší tratě na bojkovském kotáru. — 4 Městkov u Bojkovic, nyní trať „Městkovsko“. — 5. Miřím u Pitína. „Miřimky“ a „Podmiřimky“ jsou jména tratí, která poukazují, kde vesnice tato stávala. R. 1516. uvádí se vesnice tato již jako pustá. — 6. Povojné u Bojkovic. Dle ústního podání byla osada tato úplně zničena Tatary. Jménem této osady označuje se jedna část úpatí vršku dosti příkrého, na jehož temeni se rozprostírá rozsáhlé pastvisko „Hradská niva.“ Stávalo prý tu veliké město. Bezmála uprostřed „Hradské nivy“ znamenati praehistorické pohřebiště o 15 mohylách ve třech řadách. Mohyly jsou vesměs skoro stejně veliké. Mají $^3/_4$—1 m. výšky a 40—45 m. v obvodu Okolní lid pokládá je za sklepy. Také prý tu bývala studně. Zadní část „Hradské nivy“ porostlá je prastarými, neobyčejně mohutnými duby, k nimž obyvatelé blízkých Bojkovic se zvláštní pohlížejí úctou. V blízkých, asi $^1/_2$ hod. odtud vzdálených Bojkovicích nalezeny byly řecké a římské peníze. — 7. Skálí u Pitína — nyní trať „Skalisko“. — 8. Sodnovy u Petrůvky — nyní trať téhož jména. (P. archivář Brandl nazývá osadu tuto Sobnovem. Viz: Rozpravy o jménech topických v Obzoru 1885. str. 164.) Vedlejší tratě jsou „Sudinky“, „Kněžpole“, „Soudnice“, „Stanoviska“; nedaleko odtud hora „Obětová“ u Pozlovic a „Baba“ u Slavičína. R. 1516. uvádí se vesnice tato již jako pustá. — 9. Ústí u Bojkovic, nyní dvůr „Ústsko“. — 10. Vasilsko u Bojkovic – nyní dvůr téhož jména; roku 1449. uvádí se vesnice tato se dvěma mlýny a r. 1516. již jako pustá. — Z osad tuto uvedených nebylo dosud

o Doubravách, Lhotách, Povojném a Skálí v literatuře žádné zmínky. O Blistiecích, Mířímě, Městkově a Sodnovách pak vědělo se dosud jen, že stály kdesi na panství svetlovském, a určují se zde tedy poprvé jejich stanoviska podrobněji.

J. Kučera, učit. v Rudimově.

Pustiny. Důležito jest vyhledávati a seznamenávati t. zv. pustiny, na nichž se druhdy osady rozkládaly. Pomíjeje četných tratí, o nichž lid vypravuje, že na nich za starodávna osady stávaly, upozorňuji na tomto místě toliko na celou řadu pustin, nalézajících se v neveliké od sebe vzdálenosti v soudních okresích znojemském a jaroslavickém. A sice jsou v soudním okresu znojemském tyto pustiny: 1. Popovice (katastr. obec Tasovice) a 2. Neslovice (dříve Nesulovice), nyní mlýn k Strachotínu náležitý. V soud. okr. jaroslavickém pak leží tyto pustiny: 3. Gnast (katastr. obec Čule), pusto od r. 1517. 4. Rochovice (katastr. obec České Křídlovice) náležely v polovici XIII. stol. zároveň s Nesulovicemi proboštství křížovnickému na Hradišti nad Znojmem; 5. Němčice (katastr. obec Micmanice); 6 Moskovice (původně Mostkovice, katastr obec Valtrubice); 7. Petrovice (katastr obec Malé Křídlovice); 8. Křížovice (katastr. obec Božice); 9 Rohostice — Ruchtice (katastr. obec Moskovice). — Pátraje minulého roku na březích Dyje po stopách osad předhistorických, objevil jsem v levém břehu Dyje na pustině Moskovicích rozsáhlou a silnou vrstvu kulturní, ze které jsem dobyl veliké homolovité, z hlíny neforemně urobené závaží, které v hořejší třetině na příč provrtáno a na vrcholku vtlačeným křížem okrášleno jest. Letošího pak roku nalezl jsem v téže vrstvě střepiny z nádob z volné ruky urobených, hrubě vrytými krokvemi a tečkami ozdobené a rozmanité zlomky kostí zvířecích. *Jaroslav Palliardi.*

Vozové kování. Pí. Vlasta Havelková upozornila ve článku „O starobylosti řemesla kovárského u Slovanů“ v 19. čísle toh. časopisu, jak důležito je všímati si vozového kování moravských rolníků. Doufáme, že na základě upozornění tohoto čtenáři naši obrátí zřetel svůj také k těmto výrobkům řemeslného umění našeho lidu a zašlou nám k tomu četné doklady. Pisateli těchto řádků odevzdán byl od stud. O. Otruby z Biskupství nákres starého kování na ojeti, které bylo majetkem již jeho dědečka, a jež dosud chová otec jeho p. J. Otruba, rolník na Biskupství. Vyobrazujeme toto přes 50 let staré kování

Kování vozové z Biskupství. (Přes 50 let staré.)

vedle, upozorňujíce na shodu celého rázu starého ornamentu toho s rázem národního ornamentu moravského vůbec. Pisatel okreslil sobě sice ještě několik ornamentů vozového kování, vesměs novějšího, z nichž však žádné již není tak charakteristické jako kování tuto okreslené. *V. H.*

Boží muka. Na str. 90. roč. III. tohoto časopisu vyslovila zesnulá pí. Fr. Stránecká myšlénku, že „Boží muka“ stojí ve spojení s liturgií slovanskou.*) Že do-

*) Pí. Stránecká napsala na str. 90. roč. III. toh. časop. doslova takto: „Každým řádem jsou „Boží muka“ památky velmi staré a oprávněnou je domněnka, že počato jich stavěti hned tenkráte, když užívání křížů cyrillomethodějských na Moravě utuchalo.“ — Ku domněnce té přivedena byla zesnulá přispěvatelka naše

mněnka tato je velmi pravděpodobnou, toho doklad máme na Rusi, kde se liturgie slovanská až po dnes udržela. Kdežto na Rusi dědiny zvané „seło“ mají kostel a popa, stojí v dědinách zvaných „derevňa“ sloupy úplné podobné našim Božím mukám. Rusové je jmenují „česovny“, jelikož u nich kněz, navštíví-li takovou derevňu, smí se s lidem modliti „česy“ čili „hodinky církevní“ a sloužiti u nich na oltáři přenášecím mši svatou. — Zdá se, že i za dob, kdy ještě na Moravě panovala liturgie slovanská, stavěly se v dědinách nemajících kostelů Boží muka za účelem stejným, jak až podnes na Rusi. Lid pak později, uvyknuv sobě odbývati u těchto své pobožnosti, stavěl je také mimo dědiny, buď na místa, kde se za dob moru pochovávalo, by se tam modlil za zemřelé, buď na místa, o nichž pro svou pověrčivosť se domníval, že tam straší, jako na křižovatkách, nebo kde spáchána byla nějaká vražda a p., by tím zažehnal moci zlé. — Můžeme tedy asi Boží muka všude tam hledati, kde byla církev staroslovanská a opakem můžeme souditi, že kde jsou nebo byla Boží muka, tam také panovala liturgie sv. apoštolů slovanských. Také v Čechách nalézají se na některých místech Boží muka, tak na př. nalezl jsem je v kraji dnes úplně poněmčeném, v Karlových Varech pod jménem Lamenzi-Kapelle. Kdyby se pátralo v Čechách, jistě že by se jich ještě více nalezlo*), neb zřejmě tou okolností, že přemnohé kříže kyrillské stojí vedle Božích muk, tak na př. kříž slatěnský, příkazský, krakovecký a j. Kříž ohnický a slavonínský pak dokonce Božím mukám musily ustoupiti. (Sborník velehradský II. 304. a III. 241.) — Velmi zajímavou je zpráva, kterou zaznamenal moravský dějepisec Středovský (na začátku předešlého století) ve svých „Apographa Moravica“, rukopise to uloženém v olomucké kapitolní knihovně, totiž: „Leta 986: Křesťané noví v Čechách na šatech nosili kříže, nebo Boží muky při branách městských, ano v každé vsi vyzdvihovali.“ *Red.*

*) Že by se v Čechách na různých místech Boží muky nalezly, o tom svědčí zpráva prof. dra. Woldřicha, podaná v Mitth. der anthropolog. Gesell. in Wien (svazek XIV. str. 219.), že při cestě z Čichtic do Blanic (v býv. kraji Prachenském) stojí Boží muka, u níž v zemi nalezeny byly dvě kostry, ale žádné památky kulturní. Prof. Woldřich vyslovuje na citovaném místě na základě toho nálezu jakož i jména „Boží muka“ domněnku, že tam za prvních dob křesťanských snad umučeni a zahrabáni byli tvrdošíjní pohané (?). *Red.*

alespoň by se zjistila zpráva mezi lidem, že tam takové Boží muky stávaly. *J. D. Št.*

Úmrtí. Dne 10. listopadu t. r. zemřel na Rusavě pod Hostýnem zasloužilý spisovatel český Daniel Sloboda v 79. roce věku svého. Narodil se 20. prosince 1809. v Uh. Skalici, byl r. 1833. vysvěcen na kněžství a ustanoven kooperatorem evang. faráře v Myjavě. R. 1837. stal se pak duchovním správcem evang. církve rusavské pod Hostýnem, ve kterémžto úřadě setrval až do své smrti. Ačkoli byl i jinak literárně činným, přece proslul hlavně jako botanik, vydav nákladem Matice České r. 1852. své „Rostlinnictví č. návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rak. mocnářství domácích“. Tento botanický klíč má podnes praktickou i vědeckou cenu. Zesnulý byl též horlivým členem našeho spolku muzejního. Budiž mu čestná paměť!

Doplňky a opravy. „Kožený most“. V čís. 19. toh. časop. na str. 127. činí se zmínka o pověsti lidové na několika místech Moravy i Slovenska se vyskytující, dle níž vždy dvě blízko vedle sebe položená hradiska spojena prý byla „koženým mostem“. Pisatel vyslovuje domněnku, že pověsť ta i na jiných než uvedených tam místech by se dala konstatovati. Zpráva ta připomněla mně, že jsem se s pověstí tou skutečně setkal již před lety na západní Moravě na více místech a kterak mně již tehdy bylo nápadno, že se táž pověsť o více místech vypravuje. Prohledav zápisky své našel jsem v nich poznámku ze dne 21. ledna r. 1881. následující: „Na levém břehu Svitavy, kde se romantické návrší „Hády“ vypíná, tedy naproti obřanskému hradisku, vtéká do Svitavy malý potůček. Výběžek pak kopce „Hády“, tzv. skála „Šumbera“, v níž malá jeskyně stejného jména je vyhloubena, souvisí s jiným úzkým hřbetem, v podobě ostrohu mezi uvedeným potůčkem a Svitavou končícím, jejž lid „Hrádkem“ zove. O tomto „hrádku“ vypravuje si lid mimo jiné pověsti též tu, že býval ten hrádek za dávných dob s protějším obřanským hradiskem spojen velkým koženým mostem, jenž nad šumící Svitavou se houpal. Divná to shoda! Neboť právě táž pověsť vypravuje se též o líšenských „Starých zámcích“, sídle to pravěkých našich předků. Také o nich vypravuje lid, že byly spojeny mohutným „koženým mostem“ s protějším návrším, taktéž Hrádkem zvaným.“ — Podle pozdějšího zápisu mého ze dne 2. října 1882. opakoval mně pověsť tu o hradisku obřanském jeden stařeček z Obřan, jenž mně vypravoval, že na temeni hradiska

obřanského stával za pradávna „ohromný hrad dřevěný“, na protějším „hrádku“ pak taktéž hrad, a vysoko nad údolím ze spojoval kožený most hradisko obřanské s Hrádkem. — Tutéž pověst našel a zaznamenal v zápiskách svých již dne 19. července 1864. p. Dr. Martin Kříž, c. k. notář ve Zdánicích, zapsav si tehdy následující: „Pod vrchem „Hády“ lámal člověk jeden z Obřan kamení a ten mně vypravoval, že na hradisku pod jeskyní Šumberou měl Šumbera hrad; a jiný hrad že měl Šumbera u vinohradů obřanských, i jezdíval prý z jednoho hradu do druhého po kožené m mostě, načež prý ten most za ním se stáčel a při zpáteční cestě opět se roztáčel.“ *Fl. Koudelka,*

c. k. okr. zvěrolékař ve Vyškově

Literatura.

Stanice lovců mamutích v Předmostí v rakouské korunní zemi Moravě. Na základě vlastní návštěvy v červnu a červenci roku 1888. pojednává **Japetus Steenstrup.** *(Mamuthjaeger Stationen ved Předmost, i det Osterrigske Kronland Mähren, efter et Besög der i Juni-Juli 1888 af Japetus Steenstrup.)* Slavný tento učenec dánský, jenž, jak čtenářům tohoto Časop. z č. 19. známo, navštívil letos Moravu, aby tu z vlastního názoru seznal nejdůležitější nálezy diluviální, zejména pak velezajímavé naleziště v Předmostí, přednášel dne 19. října v král. dánské akademii věd v Kodani o výsledku svých dotyčných výzkumů na Moravě. Zevrubné a důkladné toto pojednání vyjde ve dnech nejbližších nejen v dánském originále, nýbrž i v německém překladě tiskem. Ze zaslaných mi spisovatelem dánských výtěsků seznal jsem velikou důležitosť díla tohoto pro Moravu. Ponechávaje si podrobnou úvahu, po případě i doslovný překlad některých míst pro příští číslo, podotýkám tentokráte jen a sice z té příčiny, aby náš časopis první o tom zprávu přinesl, že výklady Steenstrupovy o nálezech diluviálních jsou pravým opakem obecného mínění u nás. Spisovatel totiž na základě všeevropských svých studií dovozuje, že člověk diluviální v Předmostí nežil zároveň s mamutem, nýbrž že teprv o drahný čas později, po úplném totiž vymření tohoto i jiných diluviálních zvířat, táhna se sobem ze západní Evropy na Moravě se objevil. Okolí předmostecké pak se zvláštní zálibou opětně vyhledával, jelikož ho lákala tam zejména bohatá kořisť vzácné slonoviny, nalezající se v nahromaděných zbytcích mamutích, jež s kožÍ i masem v ledu, krajinu celou toho času pokrývajícím byly zamrzly. Podobaly se asi tehdejší poměry ve vlasti naší k nynějším sibirským, kde rovněž celá těla i části dávno vyhynulých býložravců v ledu zamrzlé se naskytují, lovce tamější k časté návštěvě dotyčných nalezišť vábíce.

Maška.

Žlutnice brněnská a učiněné v ní nálezy diluviálních zvířat a lidí. Od **Alex. Makovského.** *(Der Löss von Brünn und seine Einschlüsse an diluvialen Thieren und Menschen. Verhandlungen des naturforsch. Vereines in Brünn. B. XXVI.)* 1887. pag 206—243. Též samostatně. Cena 1 zl. 50 kr. — S nemalou dychtivostí bral jsem pojednání toto do rukou, věda, že je zpracováno na základě několikaleté zkušenosti předního, ať tak dím officielního na Moravě zástupce věd přírodních, zvláště pak geologie, a sice s použitím vzácné paleontologické sbírky brněnské techniky. Skutečně zamlouvá se pojednání Mak. nejen bohatým obsahem a mluvou přese vši vědeckosť jasnou, nýbrž i krásnými, fototypicky provedenými obrazci. Pak-li přes veškeré uznání zásluh spisovatelových přece některé nedostatky dílu jeho vytýkám, činím tak předně v zájmu pravdy i vědy, a dále, abych zprávy o rozličných nálezech doplnil a v souhlas uvedl výzkumy jeho s ostatními posud známými výzkumy z Moravy i okolních zemí. Nelzeť mi ve mnohé příčině se spisovatelem úplně souhlasiti. Odporujíť dle soudu mého některé vývody jeho, zejmena pokud se týče dokladů o člověku diluviálním, veškerým dosavadním výzkumům u nás i v cizině, neshodujíce se kromě toho někdy ani se skutečností. Uznávaje velikou důležitosť výzkumů v knize obsažených, vyhledal jsem o minulých prázdninách všecka udaná naleziště a prohlížel jsem také téměř všecky ostatní hliníky v okolí brněnském, hledě se vlastníma očima přesvědčiti o tom, jak naskytující se tam předměty uloženy jsou. Na některých místech bylo mi lze i samostatně pátrati, při kterežto příležitosti jsem také získal značný počet důležitých zbytků zvířat diluviálních, jež mi při tomto posuzování velmi prospěly. Rozumí se samo sebou, že jsem se také přičinil poznati nálezy spisovatele samého a zejmena ony předměty, na něž jako doklady přítomnosti nebo činnosti lidské nálezce největší váhu klade.

Pojednání Makovského, jež dle slov spisovatelových má býti doplňkem k jeho a Řehákově výkladům o geologických poměrech okolí brněnského (vydány taktéž ve spisech přírodovědeckého spolku v Brně. Sv. XXII. r. 1884.), sestává kromě úvodu z osmi odstavců. V prvních třech odstavcích pojednává spis. o diluviálních útvarech u Brna, totiž o diluviálním štěrku a písku, dále pak o žlutnici (Löss) čili diluviální hlíně, o jejím uložení a rozsahu a konečně o tvoření se jejím. Povstání žlutnice přisuzuje mocným proudům vzdušným, jež snad uschlý kal levantských severoněmeckých za mladšího období diluviálního ve způsobě jemného prášku až k nám zanášely a tu jako mohutné závěje v roklinách a na chráněných před větry stráních ukládaly. Proti upotřebení známé této theorie Richthofenovy na poměry moravské dalo by se leccos namítati, prozatím podotýkám, že stěží lze tímto způsobem veškeré úkazy nestejného uložení žlutnice brněnské náležitě vysvětliti. Mnohé části, na př. jistá pásma štěrků uprostřed žlutnice přímo dosvědčují, že zajisté i tekoucí voda nemalou měrou ke tvoření a uložení žlutnice přispívala a že tuto za pouhý výtvor vzdušný pokládati nelze. V odstavci IV. podán přehled nejdůležitějších nalezišť organických zbytků ve žlutnici u Brna a sice naznačeny tu: 1. Červený kopec; 2. chobot Svratky; 3. cihelna Svatotomská; 4. Vranův mlýn; 5. chobot Svitavy a 6. příční dráha. Spis. by se byl však podrobnějším popisem jednotlivých nalezišť a snad i přesným udáním hliníků a určitých depozit v nich, jakož i zevrubným vypočítáním nalezených předmětů velmi zavděčil. Na Červeném kopci na př. je několik různých hliníků, nálezy spisovatelovy pocházejí však, pokud mi známo, hlavně z cihelny Kohnovy a tu opět valnou většinou z jisté toliko části. Z podaného výkladu vyrozumívám, že spis. užívá pojmenování „cihelna Svatotomská“ pro hliníky na celém úbočí při Údolní a Sirotčinské ulici, což by nebylo zcela případno. Jestiť ona cihelna toliko částí rozsáhlých těch hliníků, jichž další, rovněž veliká část na západě ležící dle majitele „cihelnou Červinkovou“ sluje. Nálezy pod udaným názvem ve spisu uvedené pocházejí však z obou cihelen. — V odstavci V. probírá spis. diluviální zvěřenu ve žlutnici u Brna. Vypočítává 15 rozličných druhů zvířecích, jichžto zbytky tam se nalezly a sice: mamuta, nosorožce, jelena, koně, zubra, losa, soba, jelena obrovského, srna, medvěda jeskynního, hyénu (Hyæna prisca, Lösshyäne), vlka, lišku polární (?), jezevce a bobra. K seznamu tomuto sluší poznamenati, že sice veškerá tato zvířata za dob diluviálních na Moravě žila, že však nelze z pouhého uložení kostí nebo parohů mnohých zvířat o diluviálním stáří těchto zbytků úsudek pronésti, jak spis. někdy činí. Mám tudíž na základě nálezů samých, o nichž spis. bližších podrobností neudává nebo sám se přiznává, že jich nezná, za to, že vřadění některých druhů do hořejšího seznamu zvířat diluviálních jest neodůvodněno a tudíž pochybno. Za takové pokládám: jelena, srna, jezevce a bobra. O posledním zvířeti dovoluji si podotknouti, že jest sice již v diluviu na Moravě zastoupeno, tot. v jeskyních Šipce, Kostelíku, Býčí skále a Mladečské jeskyni u Litovle, že však tak rychle nevymřelo, nýbrž ještě za mladších dob pravěkých dosti hojně se vyskytuje, čehož dokladem jsou nálezy čelistí a kostí na Kotouči, v Krumlově, Hoděnicích, na hradisku Křepickém a Náporkách u Oslavan učiněné. Také ve příčině zbytků medvěda jeskynního z cihelny Svatotomské jest mi námitky činiti. Pokud jsem nálezy v technické sbírce seznal a zároveň četné zbytky z téhož místa (z cihelny Červinkovy) ve sbírce své určil, nepřináležejí ony medvědu jeskynnímu, nýbrž tvaru nějakému menšímu, bezpochyby ursus arctoides neb ursus arctos. Medvědu jeskynnímu nepopíratelně přináležejí však zbytky ve štěrku u Židenic nalezené. — Zbytky hyenní z cihelny Kohnovy a od mlýna Vranova nepřisuzuje spis. obyčejné u nás hyeně jeskynní, již s hyénou skvrnitou (Hyaena crocuta) dosud žijící lze stotožňovati, nýbrž různému tvaru Hyena prisca M. de Serres, jež více s hyénou pruhovitou (Hyaena striata) se shoduje. Název „Lösshyäne“ nezdá se mi býti správným, jelikož tvar tento není pro žlutnici významným; vždyť původce vědeckého pojmenování nalezl zbytky tohoto tvaru v jeskyních. Bylo by snad také na uváženou, není-li Wanklova Hyaena intermedia ze sloupských jeskyň totožná s Mak. Hyaena prisca. Pokud se týče nálezův mých vlastních, mohu sice řady zvířat z některých nalezišť doplniti, celkem se však ráz zvěřeny brněnské nemění. Uvádím toliko, že jsem kromě parohů sobích také rozličné jiné částice kostry, zejména okončin téhož zvířete našel (Čermákova cihelna na Červeném kopci, Červinkova a Schmardova cihelna na Kravské hůře) a že vlk jest úplně zjištěn (Červinkova cihelna). Novým a důležitým nálezem pro Moravu jsou četné zbytky sviště (Arctomis bobac) ze západního koutu Červinkovy cihelny. Mám před sebou 5 spodních a 3 hořejší čelisti vedle rozličných částic okončin. Až posud zastoupen byl

svišť (Arctomys bezpochyby marmota) na Moravě toliko několika nepatrnými úlomky ze štramberských slují.

V odstavci VI. podán přehled dosavadních nalezišť diluviálních zvířat (!) na Moravě a sice: 1. ve žlutnici, 2. v jeskyních, k čemuž připojen seznam diluviálních ssavců z okolí brněnského. Spis. nečině nároků na úplnosť přestává na místech jemu osobně známých a nálezech většinou jím samým učiněných. Ze žlutnice uvádí kromě Brna 11 míst. Dovoluji si tento seznam doplniti dalšími 45 místy na Moravě, na kterých dle mých záznamů nebo vlastních výzkumů kosti diluviální nalezeny. Druh zvířecí uveden jest v závorce: Bořitov (nosorožec), Brno, Hluboký úvoz (nos., kůň, tur), Břeclav (mam., nos.), Bučovice (mam., kůň), Bzenec (mamut), Černotín (mam.), Čule (nos., kůň), Dědice (tur), Dobřínsko (kůň), Hoděnice (nos., kůň), Hradečná (nos.), Hustopeč (mam.), Ivanovice (nos.), Jaroslavice (sob a zubr jest mnou zjištěn), Jevišovice (nos., kůň), Jičín Nový (kůň), Jičín Starý (mam.), Klentnice (mam.), Kobylí (mam.), Krhovice (kůň, prase), Krumlov (nos.), Kunvald u Nov. Jičína (mam.), Kyjov (mam.), Líšeň (nos.), Mikulov (mam., nos., kůň), Mikulovice (kůň), Mohelnice (mam.), Náměšť u Olom. (mam.), Němčice u Kojetína (nos., kůň), Olkovice Malé (nos., kůň, zubr, sob), Petrov (nos., kůň), Plaveč (nos., kůň), Podivín (mam.), Senička (nos.), Skalice (nos.), Strážnice (kromě mam. a nos. ještě sob a kůň), Suchohrdlí (nos.), Tichá (mam.), Tvarožná (mam., nos.), Vistonice Horní (mam., nos., sob, kůň, liška), Znojmo a sice Ungrova cihelna (mam., kůň, jelen, zubr a sob), Zdánice (mam., nos., tur), Žeravice (nos.), Žešov (mam.), Židlochovice (mam., sob).

Přecházeje k nálezům v jeskyních, dovozuje spis., že toliko na ony jeskyně lze zřetel bráti, kde hlinitý nános pevnými korami krápníkovými v rozličné nesouvisící vrstvy jest rozdělen a vylučuje následkem toho z jeskyň v devonském vápenci mezi Brnem a Boskovicemi všecky vyjma jeskyně Sloupské a Výpustek, předstíraje u ostatních porušení vrstev a tudíž promíchání fossilních kostí s novověkými. Takové stanovisko pokládám za pohodlné sice, avšak za příliš úzkoprsé, jelikož soudný znatel nálezů jeskynních toliko výminkou jest na rozpacích maje rozhodnouti, zdali nějaká kosť jest fossilní či recentní. Ostatně máme příklady, že i bez povlaků krápníkových zůstaly vrstvy ve mnohých jeskyních neporušeny a naopak jinde kůry krápníkové opětně byly prolámány. Tu závisí jistota výzkumů v prvé adě na soudnosti a obezřetnosti zpytatelově při zkoumání dotyčných jeskyň. Také uvážiti dlužno, že pochybnosť vztahovati se může jenom na ty druhy zvířecí, jež posud u nás žijí, celá řada však vymřelých aneb vystěhovalých druhů jest na každém nalezišti zcela nepochybna.

Zbývá mi tu ještě některá udání o nálezech štramberských opraviti. Na str. 231. praví spisovatel, že v slujích štramberských následkem nedostatku chránicích vrstev travertinových a úsilného pohrabávání nánosu nálezy diluviální se zbytky zvěřeny novější silně (innig) jsou promíchány a z této příčiny rozdělení nálezů podle stáří sotva prý jest možno. Jest mi s podivením, že spis. neznaje ani jeskyň štramberských ani nálezů tamnějších z vlastního názoru, mínění takové, jež odporuje skutečnosti i pravdě, mohl pronésti. Ptám se, kdo a kdy prohrabal ony vrstvy diluviální? Se vším důrazem popírám tudíž oprávněnost výroku Mak.-ého, konstatuje opětně a určitě, že nálezy recentní z hořejších vrstev jeskyň štramberských a nálezy diluviální ze spodnějších vrstev na žádném místě nebyly promíchány. Ve zprávách svých jako svědomitý zpravodaj uvádím toliko, že v zadní části Čertové díry hořejší postdiluviální vrstva byla z rozličných příčin prohrabána. Veškeré vrstvy diluviální nalezl jsem v původním uložení neporušeny. Před mým příchodem do jeskyň těch nebyl ani jediný nález pravěký, nehledě-li diluviální odsud znám, jeskyně Šipka pak byla docela zabořena a sice, jak jsem průběhem zkoumání poznal, do konce doby diluviální.

Také přehled zvířat z diluvia v okolí brněnském nutno poopraviti a doplniti. Tak na př. není levhart (Felis pardus) v jeskyních devonských pochybný, nebot jest zastoupen ve Výpustku; liška polární v jeskyních neschází, nýbrž je dosti četně zastoupena (v Kostelíku, Výpustku, Býčí skále, Kůlně), také bobr byl v Kostelíku a Býčí skále nalezen. V seznamu schází naprosto lumík obojkovitý a píšťucha, jejichž zbytky v Kostelíku byly objeveny (viz můj spis: Der diluv. Mensch in Mähren, pag. 43). O diluviálních ptácích nečiní se zmínky, ač několik druhů jest známo; sněhuli a krkavce určil jsem na př. sám z Kostelíka. —

Nejzajímavější a nejdůležitější částí celého pojednání jest bez odporu odstavec VII., pojednávající o zbytcích člověčích a stopách lidských ve žlutnici brněnské. Spis. uvádí čtyři rozličná naleziště a sice na Červeném kopci, u Husovic, Šlapanic a v cihelně Svatotomské. Podám napřed stručný obsah všech 4 statí a potom teprv připojím svůj úsudek. Na podzim r. 1885. objevena v Kohnově hlínku na

Červeném kopci uprostřed žlutnice ve hloubce asi 8 m. tmavohnědá až černá vrstva spálené hlíny, mohutnosti 5—20 cm., v níž slabý proužek uhlíčků dřevěných se táhl. Stopy žáru sledovati bylo lze na prostoře 25 až 30 čtverc. metrů. Výrobků umělých v celém okolí žároviště a vůbec nikde nebylo. Za to se vyskytly kosti částečně opálené i spálené, dále pak rozštípané hnáty koňské, zbytky nosorožce, hyény, ohryzené holeně koňské a koprolithy hyenní. Jelikož již dříve v témže hliníku množství uměle rozpoltěných kostí, zejmena mladých ssavců, jako mamuta, nosorožce, zubra a koně se nalezlo, soudí spis. z toho, že se tu rozkládalo dočasné tábořiště člověka diluviálního. S tímto nálezem v souvislosť pak uvádí nález člověčích kostí v témže hliníku. Dělníci vyprávěli totiž, že v létě téhož roku stržen nedaleko spáleniště kus břehu a že tu se objevily uprostřed hlíny — asi prý 2—3 m. hluboko — rozbité částice člověčí kostry. Lebku a některé kosti vzal na podzim Mak. s sebou a odeslal je r. 1886. k mému vyzvání Schaaffhausenovi do Bonnu, aby je ohledal. Tento podal podrobný popis, o stáří kostry však ve svém dobrozdání se nevyslovil. Mak. poukázav na velikou důležitosť nálezu tohoto uvádí, že na Červeném kopci není stopy po pravěkých hrobech, že však na blízku naleziště člověčí kostry vykopány ze žlutnice střepiny hliněné nádoby pravěké, z volné ruky robené. — Druhý nález člověčí kostry učiněn u Husovic v hliníku, kde posud toliko stoličky divokého koně se vyskytly. Roku 1883. našli tam dělníci ve hloubce asi 2 m. lidskou kostru. Spis. soudí, že lebka náleží k velmi starým, že však nerozhodnuto, zdali dotyčný člověk ještě viděl mamuta. — Třetí zbytek člověčí ve žlutnici nalezen u Šlapanic při stavbě moravské příční dráhy. U stanice železniční vykopána ve hloubce prý asi 2—3 m. kostra člověčí a nalezeny kromě toho kosti diluviálních zvířat. Z odkrytých částic kostry zachován pouze úlomek spodní čelisti se 13 zuby. O stáří nálezu se zmínka nečiní. — Čtvrté naleziště dokladů člověka diluviálního jest cihelna Svatotomská. Roku 1886. odkryta ve východní části 10—12 m. hluboko tmavohnědá vrstva a v ní kly mamutí, kosti nosorožčí, koňské a zubří a parohy sobí. Téměř všecky kosti byly spáleny a měly pevný povlak popelovitý s kousky dřevěného uhlí. Některé kosti, hlavně zubří a nosorožčí, jevily po odstranění povlaku zřejmé známky nárazu (Schlagmarken). Na jednom místě 12 m. hluboko uhodilo se na vrstvu dřevěného uhlí, v níž ležely očazené kameny jako pěsť veliké, jimiž snad rozbíjeny hnáty. Není pochybnosti, soudí spis., že na tom místě bylo tábořiště člověka diluviálního.

Dříve než tyto zprávy soudné kritice podrobím, dovoluji si poznámku, že jest mi velmi s podivením, proč spis. neuvádí páté naleziště u Vranova mlýnu, o němž v odst. IV. na str. 217. tvrdí, že tam nalezeno při stavbě dráhy tišnovské r. 1884. množství rozpoltěných a spálených kostí mladých zvířat diluviálních, kteréžto nálezy prý nepopíratelně přítomnosť, potažmo současnosť člověka diluviálního dokazují. Či snad jal se sám, konče svou práci, pochybovati o správnosti dřívějších vývodů? — V příčině nalezených zbytků člověčích vysvítá z uvedených okolností, že ani jeden nález není přesně zjištěn. Spisovateli, jenž nebyl při žádném nálezu přítomen, jest se odvolávati a spoléhati na výpovědi jiných osob, zejmena dělníků a i tyto jsou neurčity. Proto jest zajisté chvalno, že spis. zůstávaje při podrobných popisech jak nalezišť tak i nálezů samých povždy věcným, nepouští uzdu fantazii a nikde netvrdí, že by uvedené tři kostry člověčí byly fossilní. Tím více překvapí čtenáře poznámka na str. 250. znějící: „Kromě těchto diluviálních zbytků člověčích jsou na Moravě toliko následující stopy známy.“ Což se to snad rozumí samo sebou, že člověčí ty zbytky, protože ležely ve žlutnici, již proto jedině jsou diluviálními? Kde pak jsou důkazy, že skutečně ony zbytky současně s kostmi diluviálních zvířat tam byly uloženy? Spis. tohoto důkazu neprovedl, já však tvrdím zcela určitě s úplným přesvědčením: „z uvedených třech nálezův člověčích nelze na základě podaných zpráv žádný za diluviální uznati, všecky jsou mladší, recentní!“ Důvody jsou následující: Co se týče nálezu na Červeném kopci, nestojí člověčí kostra v pražádném spojení s nálezy diluviálními. Místo, kde se původně nalezala, jest, pokud z paměti vím, asi sto kroků od žároviště vzdáleno a nelze tam spatřiti ani stopy po nějakém žáru nebo kulturní vrstvě. Že na Červeném kopci posud pravěké hroby nebyly nalezeny, to ještě nedokazuje, že jich tam není. Vždyť již nález střepů hliněných sám je podezřelý, neboť pokud z dosavadních výzkumů na Moravě a v okolních zemích víme, člověk diluviální hliněných nádob robiti neznal, alespoň není výroba ta doposud zjištěna. Také zevnějšek lebky nedosvědčuje diluviálního původu. Znám ji z vlastního názoru, ježto jsem ji měl několikráte v rukou, a nikdy mně nenapadlo za diluviální ji pokládati. Liší se zevnějškem svým tak podstatně od veške-

rých kostí diluviálních z téhož naleziště, že na první pohled již rozdíl ten poznáme. Téhož mínění jest také Schaaffhausen, jenž mi výslovně psal, že nelze lebce oné přisouditi stáří diluviálního, což jsem již r. 1886. ve svém spise o diluv. člověku na str. 8. uvedl. O diluviálním stáří lebky husovické spis sám pochybuje. Pozoruhodno také, že v témž okolí r. 1882. učinil Koudelka pravěké nálezy. (Mitth. d. anthr. Ges. Wien, XI. sv. str. 99). Také nález šlapanický lze mi několika slovy odbýti. Místo a poměry, za jakých kostra u stanice se nalezla, nejsou dle výpovědi spisovatelovy známy. Není tedy dokázáno, že by zbytky člověčí a diluviálních zvířat stejného byly stáří. Pokud mi známo, neliší se dotyčná čelisť ničím od jiných pravěkých, avšak postdiluviálních kostí. Okolí naleziště jest bohato pravěkými nálezy; při stavbě dráhy odkryty tam rozsáhlé kulturní vrstvy, jichž pokračování v průřezu dosud lze poznati, a nalezeny tam pravěké hroby kosterné dvojího rázu. Inženýři státní dráhy odeslali také mně některé z nálezů těchto, mezi nimi čelisť člověčí, metatarsus hovězí a humerus nosorožce s povrchem — jak se podobá — kořínky rostlinnými vyžlábkovaným, nikdy mně však nenapadlo považovati tyto předměty za stejnodobé. Zevnějškem svým shoduje se tato čelisť člověčí s onou Mak.-ému zaslanou.

Vyloučiv takto spisovatelem uvedené zbytky člověčí bohda pro vždy z nálezů diluviálních, promluvím o ostatních stopách lidských ve žlutnici brněnské. V této příčině jsou udání spisovatelova o nálezech samých úplně správna. Přesvědčil jsem se o tom. Není pochybnosti: na udaných místech skutečně se nalezají vrstvy jakoby žárem spálené, proužky dřevěných uhlíčků a kosti zvířecí popelovitou korou pokryté. Jedná se toliko o výklad. Spis. má za to, že nálezy tyto nezvratným jsou dokladem přímé působnosti lidské. Pokusím se o výklad jiný, jenž dle soudu mého jest přirozenější a veškerým okolnostem lépe odpovídá. Tu však nutno, abych především doplnil podané zprávy vlastními výzkumy. Spis. uvádí pouze dvě zcela omezená naleziště. Já jsem seznal, že nálezy ty neobmezují se na dvě místa, nýbrž že podobné poměry jsou téměř ve všech výše položených hliníkách brněnských. Konstatoval jsem to na Červeném kopci v Kohnově cihelně, naproti prvému nalezišti v levo od cesty do hořejšího hliníku, v Čermákově a také v Illkově cihelně na několika místech; na Žlutém kopci ve hliníku Fischerově v Úvozní ulici, v Červenkově hliníku i ve Schmardově cihelně. Také ve Svatotomské cihelně jest několik takových míst vedle sebe. Nemohl jsem však posud zjistiti takových vrstev v cihelnách níže položených na př. Misslsteigerově na Červ. kopci nebo v cihelnách k Nové ulici a vojenskému cvičišti přiléhajících. Širokým pásmem táhne se v oněch hliníkách ve hloubce 2 - 8 metrů pod nynějším povrchem uprostřed žlutnice vrstva tmavohnědá až černá, mohutnosti obyčejně 40—60 cm., mnohdy však i 2—4 m., sestávající zpravidla z jemné hlíny popelovité a obsahující zhusta buď jednotlivé kousky nebo celé proužky dřevěných uhlíčků. Zrovna impozantně vystupuje tato vrstva v hliníku v Úvozní ulici, tvoříc velikánský oblouk zdělí několika set kroků. Silný pruh uhelný pozorovati také v zadní části cihelny Schmardovy a na jihozápadním konci cihelny Čermákovy. Někdy rozeznati lze dvě i tři taková pásma nad sebou, jež rozdělena jsou slabými pruhy světlejší žlutnice. Obyčejně uložena jest ona tmavá vrstva buď souběžně nebo jen málo se rozcházejíc s nynějším povrchem; někdy však tvoří v průřezu hluboké záhyby, vyplňujíc takto ve skutečnosti kotliny a jiné nerovnosti svého podkladu. V takových pak jamách často se vyskytují silnější proužky uhlí. Jednotlivé i hromadné uhlíčky nenalezají se však toliko ve tmavé vrstvě, nýbrž často také ve žlutnici pod ní a sice mnohdy ve značné hloubce 1—2 m. Kosti zvířecí uloženy jsou buď ve tmavé vrstvě nebo ještě hloub, zřídka nad ní. Povlak popelový mají kosti z tmavé vrstvy, avšak také kosti z jiných vrstev jsou často spečenou korou vápenohlinitou, byť i ne popelovitou potaženy. Obojí povlak zhusta opadá, jakmile kosť náležitě vyschne. Mnohdy však spečen je s drsným povrchem tou měrou, že naprosto nemožno bez porušení povrchních částí kosti jej odstraniti. Kosti jsou dle mých zkušeností většinou celé, však také — zvláště ve tmavé vrstvě — naskytují se rozbité části, u mnohých scházejí konce; našel jsem i takové, jež patrně jsou dravci obryzeny. Také omleté kousky se vyskytly. —

Těmito zjištěnými okolnostmi nabývají dosavádní výzkumy ve žlutnici brněnské docela jiné tváře nosti. Nejsou totiž ony popelovité vrstvy s uhlím obmezeny toliko na dvě od sebe vzdálená a prostorně malá místa, nýbrž rozprostírají se v nepřetržitém téměř pásmu na všech třech uvedených ulicích, je žlutnici jsou pokryty, totiž na Červeném a na Žlutém kopci a na Kravské hůře (Laubergu). Následkem velké rozsáhlosti i mohutnosti těchto vrstev nezdá se mi býti pravděpodobným, že by byly mohly přímým působením člověka povstati, že bychom je

totiž za pozůstatky tábořišť člověka diluviálního mohli pokládati. Tedy již povaha a rozsah nalezišť samých činí správnosť výkladu Makovského u velké míře pochybným.

Přihlédneme však nyní k nálezům. Doklady spis.-ovy jsou trojí: 1. dřevěné uhlíčky a popel, 2. kosti opálené a 3. kosti člověkem uměle rozštípané. V příčině prvého druhu dokladů jest mi vytknouti, že uhlí a popel toliko přímým dokladem jsou bývalého ohně, čímž není ještě řečeno, že by člověk musil býti nutně jeho původcem. Byl-li jím však přece, tu opět není jeho přítomnosti na místě nalezených stop žáru nevyhnutelně zapotřebí, neboť místo vzniku a místo působnosti žáru mohla býti také za dob diluviálních rozdílna a od sebe valně vzdálena. Nejedná se tu však o důkaz tehdejší existence člověka vůbec, o niž nikdo nepochybuje, nýbrž o důkaz přítomnosti na určitých místech. — Přecházím k opáleným a spáleným kostem a tu jest mi především konstatovati, že nestává shody mezi nálezy brněnskými a jinými na Moravě zabezpečenými. Mám na mysli v prvé řadě nálezy z jeskyň štramberských a ze žlutnice u Předmostí, na kterýchžto místech jsem nalezl velké množství zbytků zvířecích, jež patrně jeví stopy přímého působení žáru, jsouce na dotyčných místech do černa, mnohdy až do běla vypáleny. Takových známek neseznal jsem ani na jediném exempláru z Brněnska, neboť každá tamější kosť je stejnoměrně zbarvena a sice dle složení obalné hlíny v rozličných odstínech žluto-, červeno- až tmavohnědě. Shledal jsem však shodu s mnohými kostmi ze Šipky, jež nedaleko rozsáhlého ohniště v popelišti se nalezaly Z důvodů těchto soudím, že kosti v brněnské žlutnici nebyly přímo žáru vystaveny, připouštím však, že mnohé z nich v horkém snad popeli byly uloženy. Nebude tu snad od místa, vytknu-li ještě výslovně, že spálené kosti vůbec nepřináležejí k nutným dokladům přítomnosti lidské. — Zbývá ještě poslední a nejzávažnější doklad, totiž kosti člověkem úmyslně rozštípané. Ač jsem měl jak málo kdo na tisíce rozličných buď nepochybně člověkem nebo pouhou náhodou rozbitých, buď dravci rozkousaných kostí ze mnohých nalezišť v rukou, netroufám si přece o každém takovém nálezu s určitostí říci, jakým způsobem roztříštění povstalo. Na mnohých kostech z brněnské žlutnice, jež Mak. za uměle rozpoltěné vydává, neviděl jsem ni nejmenší známky nárazu anebo vůbec úmyslného rozbití člověkem; mnohé jiné kosti však skutečně se zamlouvají, jakoby byly člověkem násilně rozštípeny, avšak mám při ruce opět nálezy z jeskyň moravských, o nichž dokázáno, že tam noha lidská po celou dobu diluviální nevkročila, a předměty tyto nápadně se shodují s brněnskými! Vůči takovým poměrům nemohu na ten čas podati konečný, jistý úsudek o rozbitých kostech brněnských. Žádným způsobem nelze tyto kosti za nezvratný důkaz přítomnosti člověka diluviálního vydávati.

Přehledneme-li nyní veškeré, zdánlivě jisté doklady člověka diluviálního ve žlutnici brněnské, shledáme, že žádný z nich není dostatečným a přesvědčujícím. Důkaznosť jejich se nezvýší ani tehdy, spojíme-li je. Naproti tomu uvésti možno celou řadu protidokladů. Velmi závažnou jest na př. okolnosť, že na žádném místě není ani stopy po nějakém výrobku lidském, zejmena že nenalezen posud ani jediný zpracovaný křemínek. Vyptával jsem se všude dělníků, ukazuje jim nožíky pazourkové, prohlížel jsem po celé hodiny se vší pozorností vrstvy neporušené, spousty hlíny právě shozené a hromady křemel i jiného kamení vyházeného, vůbec celé hliníky; nikde nebylo lze ani jediného úštipku pazourkového se dopídíti. Kdyby na některém místě skutečně diluviální lovci byli tábořili, nedalo by se téměř mysliti, aby se tam ani jediný pazourek nenalezl. Vždyť známo, jaké množství rozličných odpadků a hotových výrobků z této látky na všech skutečných stanicích diluviálních se naskytuje! Uvážiti také dlužno, že posud na žádné kosti nenalezeny nějaké zářezy nebo rýhy, jaké z jiných míst jsou známy. Tuto očividnou neshodu s veškerými dosud zjištěnými stanicemi ve žlutnici i v jeskyních možno ještě rozšíriti na rozměry kulturní vrstvy, na složení její, na zvěřenu a j. v.

Avšak, namítne mnohý, jakým způsobem vysvětliti lze vrstvy popelovité a uhlíčky tak často se naskytující? Mám za to, že povstaly mohutným a snad opětným žárem, jenž povstav způsobem jakýmkoli výšiny travinami a křovisky pokryté zasáhl, jak o podobných zjevech v amerických prériích se dočítáme. Mnohá zvířata tam zahynula a poskytla pak žravým hyénám a jiným dravcům hojné kořisti. Takového něco arci sotva událo se jen v okolí brněnském; mámť toho doklady, že na př. v okolí znojemském nálezy učiněny, jež ve mnohé příčině s brněnskými se shodují.

Shrneme-li nyní veškeré důvody a protidůvody o přítomnosti člověka diluviálního ve žlutnici brněnské, seznáme chatrnosť posavádních dokladů Makovského. Konečný můj úsudek o nálezech těch nemůže zníti leč celkem záporně: nenabyl

jsem ani z vývodů spisovatelových ani z nálezů samých přesvědčení o skutečném trvání člověka diluviálního na onech místech, jež spis. za dočasné tábořiště vydává aneb kde zbytky člověčí se nalezly. Podané doklady připouštějí v některých případech nanejvýše možnost přítomnosti člověka, přesným a nezvratným důkazem však jich zváti nelze. Velkou zásluhou spisovatelovou jest, že zachoval tak mnohé vzácné nálezy, že upozornil odborné kruhy na ně, jakož i na zajímavé ve mnohé příčině a veledůležité naleziště. Přál bych mu, aby novými nálezy docílil toho, po čem toužil: podati skutečně nezvratné doklady člověka diluviálního ve žlutnici brněnské. *Maška.*

Album Velehradské. (15 obrazů v mapě.) Jedno z nejskvostnějších děl, jež na Moravě za posledních 30 let vydána byla, jest bez odporu toto album, vydané na Velehradě v roce jubilejním 1885. Předmětem obrazů, provedených výtečnou heliogravurou Angererovou ve Vídni, velikosti 45 × 55 cm. jest ovšem Velehrad a jeho památnosti: 1. Na cestě k Velehradu. Pěkný obrázek z poutnického roku. Poutníci, většinou malební venkované konají první pobožnosť u kříže před Velehradem. Heliogravura tato pořízena tak jako obr. č. 6. dle nákresu, kdežto ostatní dle fotografií. — 2. Velehrad od východu. Obraz kostela, jak jeví se přicházejícímu ode dráby. Viděti tu též starobylou apsidu kostelní, avšak ne tak zřetelně, jak toho památný tento pozůstatek prvotní románské basiliky velehradské zasluhoval. Že této a oběma pobočním apsidám nevěnován byl zvláštní list v albu, to je jediná výtka, kterou albu tomu činíme. — 3. Vel. od západu. Rovněž pěkný pohled na chrám, zejména na vrchní jeho průčelí, s konventem bývalým v popředí. — 4. Cyrillka na Vel. Pěkný obrázek této nyní gotické kaple se stafáží venkovanů. — 5. Vnitřek Cyrillky na Vel. Jeden z nejpěknějších obrazů sbírky pro zvláštní kouzelný přísvit, rozkládající se po vnitřku této interessantní budovy. — 6. Průvod vstupující do kostela Velehr. Obraz nádvoří před chrámem, naplněného množstvím poutníků, většinou v kroji národním. Kdo byl někdy na Velehradě o sv. Cyrillu a Methoději, pozná, jak trefně podáno tu ono zajímavé dostaveníčko národních krojů, v den ten diváka překvapující. — 7. Vnitřek kostela Vel. (od prostředka chrámu k oltáři) a 8. Vnitřek kostela Vel. (od prostředka ke dveřím). Oba obrazy znázorňují velmi dobře ony dva impozantní pohledy na budovu ze středu chrámového, prvý s kurními lavicemi a hl. oltářem, druhý s kůrem a pěkným malovaným oknem v pozadí. — Jednotlivé památnosti kostela zobrazují nám: 9. Hlavní oltář v kostele Vel. Velký obraz románsko-byzantinské mramorové této ozdoby celého chrámu. Nejen práce socharská nýbrž i mozaiky barevné na sloupcích i oltáři samém jsou zřetelny. 10. Skupeniny na hl. oltáři Vel. Představují tři výjevy ze života našich věrověstců, jež sochař starobylému slohu hl. oltáře zcela přiměřeně pojednal. — 11. Sochy sv. Cyrilla a Methodia. Vyobrazení modelu, provedeného, jak známo, českým umělcem E. Maxem, jenž sochy pro J. V. cís. Ferdinanda v Římě z mramoru kararského provedl. Sochy mramorové nalézají se nyní v kostele Matky Boží před Týnem v Praze, model sám umístěn na Velehradě. — 12. Kůrní lavice v kostele Vel. Taktéž nadmíru zajímavý obraz představující onen skvost chrámu Vel., totiž kůrní jednu lavici, bohatě řezbami ozdobenou a ukazující přepych barokního slohu ku konci 17. století v celé jeho nádheře. — 13. Kazatelna v kostele Vel. a 14. Východ do kostela Vel. doplňují vhodně celkovou představu velehr. svatyně. — 15. Ostatky svat. Cyrilla na Vel. Obraz tento představuje relikviář, pěkně v románském slohu provedený s kostičkou věrověstce našeho sv. Cyrilla, kteráž dosud jest jedinou památkou z oněch tajuplných dob velkomoravských. — Tím vyznačili jsme obsah skvostného tohoto díla, k němuž dodatkem přáli bychom si po případě ještě alespoň obraz pěkné křtitelnice velehradské. Dodáno budiž ještě, že k albu přiložen jest průvodní text v řeči české, ruské, polské, chorvátské, slovinské, německé, srbské, bulharské a francouzské a že mapa alba ozdobena na přední desce vkusně v renesančních tvarech sestavenými ozdobami: medalionem papeže Lva XIII., znakem papežským, arcibiskupství Olomuckého a moravským a nápisy svatých i blahoslavenců slovanských. Celému albu nutno přiznati ve všem všudy dokonalosť nevšední i krásu provedení velikou a protože cena díla v poměru k cizozemským a jinojazyčným dílům stejného rázu velmi levna jest (stojíť album 8 zlat. 50 kr.), můžeme album co nejvřeleji všem doporučiti, kdož si památku tu na posvátný Velehrad zjednati mohou. Hodí se také výborně za vánoční i novoroční dárek. Objednávky dějí se tuším v kaplánce Velehradské u dp. P. J. Vychodila. *J. Kl.*

Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku. Díl I., část II. Část dějepisnou a popisnou sestavil **K.**

Eichler, far. ve Vev. Bytyšce. V Brně 1888. Str. 471. — Touto druhou částí je první (dějepisný a popisný) díl spisu řečeného ukončen. Svazek tento je pro nás velkým dostiučiněním; neboť všechna téměř přání, která jsme, posuzujíce v č. 17. toh. časopisu první část spisu toho, vysloviti nuceni byli — shledáváme v této II. části vyplněna. Kdežto v prvé části výsledky vlastivědné práce spolku našeho byly ignorovány, potkáváme se v II. části téměř co krok s výzkumy a theoriemi v našem časopise zastávanými. Na četných místech citován mezi prameny náš časopis a také jiné spisy přispěvatelů našich, zejmena prof. Havelky, dra. Wankla, prof. Krcha a j. Shledáváme se tu s našimi náhledy o křížích kyrillských; patřičná pozornosť věnována málo dosud všímané otázce o slovanských mniších; (při Rajhradě mělo uvedeno býti, čeho ani Wolný neopomenul, že tam tot. před uvedením Benediktinů byly taktéž celly, t. j. pouštky — jaké?); přihlédáno též ku tzv. „svatým, zdravým dobrým studánkám a vodám“, jakož i poustevníkům. Bylo by záhodno, jedny i druhé na Moravě úplně seznamenati. Za takových okolností nemůže býti posudek této II. části ničím jiným než pochvalným doporučením knihy té a poukázaním ku nejdůležitějším kapitolám obsahu jejího. Popsána tu zbývající ještě poutní místa mariánská, jichžto řada zahájena nejslavnějším z nich — sv. Hostýnem, po němž následují mezi jinými Vranov, Křtiny, sv. Kopeček u Olom., Sloup. Co do původu sošky Křtinské pohřešujeme tu zmínku o tradici lidu uhersko-slovenského, dle níž socha ta do Křtin resp. napřed do Bukovinky přinešena byla z Uh. Slovenska. — O sv. Kopečku (adjektivum zní „svatokopecký“ nikoli „—kopečský“) bylo by snad čtenáře zajímalo, že pouštka, ve které poustevník Matěj Ligar kol. r. 1630 se usadil, aby na stavbu kostela dohlížel — dosud stojí, arci trochu přestavěná. Ve sklípku pod ní je ve skále tesaná studánka. — Poutní místa sv. Anně a pak jiným svatým a světicím zasvěcená zakončují celý spis. V tomto oddíle dostalo se zvláštní kapitoly také památné kapli sv. Klementa u Osvětiman. Nemáme sice nic proti tomu, že popřáno tu místa též pověsti, dle které vzniklo jméno Osvětimany od domnělého výroku sv. Methoděje: „Bog osvěti many“; nebylo by však škodilo poznamenati ihned lichosť pověsti této; vždyť za dob sv. Methoděje nebylo u nás nijakých „manů“; tímto dobrodiním obdařeni jsme byli teprva po zavedení německého práva u nás. Mimo to je tato etymologie jména Osvětiman naprosto nevědecka; Osvětimany, původně Osvětimané, jsou lidé pocházející z Osvětími (sr. Oswięczym v Haliči). — Celkem podán v obou svazcích popis a dějiny 111 poutních míst moravsko-slezských. Bylo by zajisté záhodno — a p. autor zdá se nám k tomu býti nad jiné povolaným — rozšířiti studium toto také na všecka poutní místa v zemích okolních Moravanům od pradávna milá, jako Mariacell, Vambeřice, Čenstochov, Šaštín na uherské straně atd. Dědictví Cyrillo-Methodějské i p. spisovatel zasloužili si dílem tímto vděk všeho lidu moravského. (Spoluúdem dědictví tohoto stane se, kdo jednou pro vždy 10 zl. pokladně spolkové zaplatí.) *V. H.*

Moravsko-slezské máty. *(Mährisch-schlesische Menthen)* Od dra. **Ed. Formánka.** Zvláštní otisk ze zpráv přírodozkumného spolku v Brně svz. XXVI. Neunavně činný spisovatel podal v tomto delším pojednání na základě svých po Moravě a Slezsku nasbíraných exemplárů kritický přehled různých forem mnohotvárného rodu máta. Soustavný rozbor podán na základě prací francouzského menthologa Perarda a vídeňského botanika J. Brauna. Odklizen tu zmatek, kterýž způsobil Smith, majitel Linnéových typů, vydav druh Mentha verticilata L. za M. sativa L. V práci zastoupeny jsou názory různých menthologů, zejména Hosta, Wildenova, Schultze, Wirtgena, Déséglise, Weisa, Lejeuna, J. Brauna a našeho Opize, jehož druhy degradovány na plemena a odrůdy. Velmi cenné jsou údaje o literatuře a exicatech tohoto rodu. Stanovisek udáno mnoho. Již nyní konstatovati možno, že Formánkova Květena v II. dílu přinese velmi mnoho novinek, zejména pokud se týče rodů mateří douška, máta a jestřábník.

V. S.

O církevním dějepise Slovanů. Jedná **Fr. V. Sasinek.** V Praze 1887. 16°. Str. 58. Cena 30 kr. — Pojednání toto je sice jen kritickým rozborem 2. svazku „Všeobecných dějin církve katolické“ od Dra. Kryštůfka; je to však kritika cennější a poučnější než mnohý spisek samostatný. Výzkumy p. spisovatelovy v celém oboru nejstaršího dějepisu všech větví slovanských shrnuty jsou tu v jeden celek.

A. Z.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Na prvním místě mezi událostmi posledního čtvrtletí o činnosti spolku našeho svědčícími, zaznamenati sluší vydání „Moravských ornamentů“ na kraslicích či velikonočních vajíčkách moravských, zejména slovenských a valašských. Dílo toto — první svého druhu u západních Slovanův — obsahuje devět tabul (každá o 6 kraslicích), z nichž je osm malováno a jedna pouze kreslena, aby kontury kresby vynikly; tabule ty doprovázeny jsou textem asi o 2 tisk. arších formátu tohoto časopisu. Nemůže býti účelem těchto řádkův a na tomto místě časopisu našeho, posuzovati práci tuto uměleckou a literární; jsmeť přesvědčeni, že v krátce z povolaných pér objeví se o ní v jiných časopisech úsudky, a klidně mohou původcové její hleděti posudkům, byť i tyto měřítko sebe přísnější k ní přikládaly, vstříc, majíce to vědomí, že veliké dílo je tím vykonáno a že provedeno způsobem důležitosti jeho důstojným.

Do té chvíle snad mnohému nebylo jasno, jaký vlastně účel sledovati může spolek náš, an sbírá kraslice po Moravě. Vydáním díla toho náhle otevřen nový svět: objevila se hotová velikolepá budova slovanské ornamentiky moravské, jejíž základy položeny byly v časopise našem. A jako tabule ty, malované dovednou a pilnou rukou slečny Madlénky Wanklovy, umění našeho lidu v celé obdivuhodné kráse jeho oku divákovu předvádějí, tak opět průvodní text z pér nejpovolanějších pochodící otevře čtenáři netušený výhled do dějin ornamentiky, vyloží jemu význam a původ tajemných značek a prvkův ornamentálních a podá estetický komentář k těmto ukázkám drobného umění našeho moravského lidu. Obsahujeť text ten kromě úvodu z péra paní Vlasty Havelkové, velké pojednání o ornamentice vzhledem archeologii od Nestora moravských starožitníků p. Dra. Wankla, a konečně článek o symbolice v ornamentice z ruky vzácné, která sotva dopsavši řádky ony — bohužel upustila navždy péro, z něhož tolik krásných, nekonečnou láskou k lidu moravskému dýšících myšlének na papír bylo se vyřinulo, — z ruky to nedávno zesnulé přední spisovatelky moravské pí. Frant. Stránecké, jejíž poslední prací literární toto pojednání jest. A věru nevděkem bylo by při tomto oznámení dokonaného díla nevzpomenouti onoho ducha, který k dílu tomu první základ položil, jemuž ale bohužel nebylo přáno, radovati se z díla dovršeného: každý ví, že míníme odňatého nám předčasně prof. J. Havelku; duch jeho zajisté v blahém uspokojení pohlíží na vykonanou práci pozůstalých po něm, kteří důstojně vyplnili drahý odkaz jeho. Ale i všichni ti, kdož sbíráním kraslic po moravském venkově a zasíláním jich do muzea našeho, a jakýmkoli jiným způsobem na uskutečnění díla toho podíl brali, všichni ti získali si zásluhy o dílo ceny nemalé; mnoho jich jest, však jediného jen jména mlčením pominouti nemůžeme, muže to, jenž radou i účinnou pomocí podstatně přispěl ku provedení dlouho připravovaného záměru: je to vdp. kons. rada a poslanec Ig. Wurm. Avšak krásné dílo to nebylo by mohlo vzniknouti, kdyby nebyly ty prostinké ženy a dívky moravského lidu pěstovaly a zachovaly tradičně to umění po pramatkách svých zděděné, až po naše časy. Těmto neznámým umělkyním z našeho lidu patří tedy popředně vděčný náš obdiv, jaký tyto reprodukce kraslic v nás budí. A zdaž nebudí se v těch umělkyních lidu našeho samých pocit hrdosti, když vidí originály svého drobného umění, jemuž snad samy velké váhy nepřikládaly, nyní reprodukovány v nádherném díle umělecko-literárním? Porůzné malované vajíčko zůstane nepovšimnuto od širší veřejnosti, a snadno se ztratí, s ním pak zmizí i doklad umění našeho lidu; ale dílo literární vykoná cestu po všem vzdělaném světě, zachová navždy doklady umění lidového a vzbudí k němu úctu domácích i cizích.

Jest nyní na členstvu našem i všem vlasteneckém obecenstvu národa našeho, aby ocenivši veliký dosah i umělecké provedení a vědecké zpracování tohoto díla hojně přihlašovalo se za odběratele jeho, aby takto uhradilo spolku našemu veliké výlohy, jichž dílo toto vyžadovalo. Pro toho, kdo není členem spolku našeho, stanovena cena 2 zl., kdežto členům spolku našeho snížena cena na polovici, tedy na 1 zl., — cena to — jak nám všichni, kdož podobná díla polychromovaná kdy kupovali, zajisté dosvědčí — nade vše pomyšlení mírná.

Ještě jeden podnik literární muzejním spolkem za tohoto období proveden byl, tot. vydání zvláštního „Návodu pro sbírání a uchraňování starožitností“, prostonárodního to stručného pojmem o základních vědomostech archeologie s pokyny, jak se zachovati při nálezech starožitností. Výbor spolkový usnesl se návod tento vydati, protože se mnohých stran od členstva poukazováno ku potřebě takového vodítka pro laiky. Aby se stal co nejvíce názorným, opatřen byl návod ten, obsahující 20 stran formátu tohoto

časop., přečetnými obrázky vzatými vesměs z našeho časopisu, mezi nimiž zvláště obrázky z prvních dvou již rozebraných ročníků, kreslené dovednou rukou nezapomenutelného prof. J. Havelky, zajisté vítanými budou zvláště těm, kdož prvních ročníků časopisu našeho nemají. Návod ten prodává se po 10 kr.

V polovici měsíce září konán ve staroslavném Krakově sjezd konservátorů c. k. ústř. komise pro zachování památek. Účastnil se ho také kustos muzea našeho a konservátor p. Dr. J. Wankel i s rodinou svou, která za příležitosti té navštívila též tamější technicko-průmyslové muzeum, o němž zajímavou i poučnou zprávu podala kustodka sbírek ethnografických v našem muzeu, pí. Vlasta Havelková, následovně:

„Za svého krátkého pobytu v Krakově navštívila jsem mezi jiným také technicko-průmyslové muzeum, jež založil nynější ředitel toho ústavu, obětavý patriota professor Baranický. Viděla jsem již mnohá nádherná i bohatší muzea; avšak dojem, jaký učinil na mne ústav tento, nevymizí z mysli mé nikdy.

Z celého sestavení a uspořádaní viděti, že Baranický hlavně zřetel bral k domácím pracím haličským za tím účelem, aby je s domácími pracemi ostatních Slovanů porovnával a na základě tomto veškerý průmysl v Haliči povznesl a zvelebil. Mezi mnohými výrobky původu a rázu slovanského, kterých pro krátký čas svého pobytu v muzeu nemohla jsem důkladně prohlédnouti, zastoupena jest ornamentika slovanská ve vyšívání lidovém a v bohaté sbírce kraslic z východní Haliče pocházejících. Nesčíslné množství vzorů, jež Baranický z východních končin Haliče, z Ruska i ze zemí jihoslovanských nasbíral, svědčí o neunavné píli a vroucím národním citu muže toho. — Vzory vyšívané tu vyložené, jak rostlinné tak geometrické, podobají se svou technikou i ornamentem úplně národním vzorům moravským a českým a na první pohled poznati lze, že jsou vesměs výtvorem lidu slovanského. Neboť vidíme tu tytéž hlavní prvky a motivy, kteréž i v našem vyšívání obsaženy jsou, totiž: jablíčka, zvonky a hřebíčky vycházející ze srdečka nebo úhledné nádoby, tu zase vidíme sekáče, hvězdice osmicípé, beraní rohy, krokvičky a na sta vzorů, které — jak praveno — doposud lid na Moravě vyšívá. Porovnání těchto pokladů, professorem Baranickým snešených, se vzorky moravskými utvrzuje v nás přesvědčení, že původně měli Rusové, Srbové, Moravané, Čechové a jižní Slované jedinou kulturu společnou. Město Krakov hlavně působením professora Baranického založilo (v Sukenicích) obchodní závod, kde se výhradně jen domácí národní výrobky prodávají. Jsou to zejména pěkné ozdobné nádoby v ryze národním slohu provedené, které lid selský v Kolomyji a okolí Lvova vyrábí, pak železné kované předměty, tkané koberce i vyšívání národní.“ *V. H. . . ová.*

Muzeum naše obeslalo též výstavu archeologickou a ethnografickou, dne 2. prosince t. r. v Mor. Ostravě uspořádanou, kollekcí nár. vyšívání a bronzovými starožitnostmi nalezenými ve Slatěnicích a v Nákle.

Z pozoruhodných návštěv muzea našeho uvádíme z tohoto období návštěvu německého archeologa, tajného rady Dra. Gremplera, kustoda zemského muzea ve Vratislavi v Pruském Slezsku.

Zprávy o nových nálezech starožitností pilně podávali redakci tohoto časop.: vdp. senior J. L. Holuby v Zemansk. Podhradí na Slovensku, p. Fr. Nešpor, nadučitel v Náměšti, p. M. Béňa, učitel v Blatničce, p. J. Kučera, učitel v Rudimově, p. K. Wedel, obchodník v Náměšti. Jiné zprávy vlastivědné, jako jména tratí a půdorysy osad zaslali pp.: Al. Grunt, učitel v Blatci, Ondř. Procházka, učitel ve Vrbátkách, a Fr. Pecha, učitel v Kožušanech. Zajímavých těch půdorysů použito bude příště.

S potěšením dlužno též zaznamenati, kterak obživené muz. spolkem národní hry a tance, zejmena „královničky,“ v Ořechově letos v červenci provedené, došly takové záliby, že mají o příštích šibřinkách v Národním domě v Olomouci opět předvedeny býti. Dodatkem pak ku naší zprávě o slavnosti ořechovské v 19. čísle časop. toh. uveřejněné, dodati sluší, že vedle jmenovaných tam osobností také tamější učitelce, sleč. Svobodové přední zásluha o skvělý zdar slavnosti té přísluší.

Ve výboru spolkovém nastala ta změna, že opustil Olomouc p. prof. Kreutz, jenž dříve jako jednatel a zvláště za poslední doby jako knihovník spolku našemu velmi platné služby prokázal, založiv důkladný katalog knihovny spolkové. Nerad ztrácí výbor tohoto činného člena svého, jenž si zasloužil navždy vděčnou paměť ve spolku našem. Nástupcem jeho v knihovnictví určen byl p. prof. Jos Doležal. Zástupcem vdp. děkana Kašpara jako kustoda sbírek přírodních pak vyvolen byl pan profesor Fr. Polívka.

Z darů peněžných spolku našemu věnovaných zaznamenáváme vděčně, že obětavý člen spolku p. J. Kramář, knihtiskař v Olomouci, daroval na zjednání muzejní budovy 50 zl.; sl. sněm markrabství moravského pak za posledního zasedání svého povolil spolku našemu opětně 200 zl. —

Číslem tímto dokončil časopis náš svou první pětiletou pouť a též spolek náš slaví tiše jubileum svého prvního pětiletého trvání. Na konci tohoto prvního období nutká nás to poohlédnouti se zpět na vykonanou cestu, položiti si účty ze svého konání a odpověditi několika slovy na otázku: co jsme za těch prvních pět let vykonali?

Činnosť naše namířena byla především ku sbírání předmětů pro sbírky muzejní, výsledky pak studií na sbírkách těchto konané podávány členstvu našemu jednak přednáškami ve schůzích spolkových, jednak pojednáními v časopise tomto uveřejněnými. Sbírky muzejní vzácností mnohých předmětův i poměrnou bohatostí svou vzbudily již obdiv mnohých autorit, které nelitovaly ani dalekých cest, aby muzeum naše shlédli; jmenujeme jen slavného dánského anthropologa Steenstrupa, a pešťského univ. prof. archeologie Töröka. Že pak i ve vznešených kruzích muzeum naše vážnosti požívá, o tom svědčí četné návštěvy vysokých hodnostářův, z nichž jmenujeme pouze: J. Emin. nejdůst. p. kardinála, kníže-arcib. olom. lanthrabete Fürstenberka, J. Em. kardinála Vanutelliho, tehdy apošt. nuncia ve Vídni, J. Exc. p. hrab Schönborna, druhdy místodržitele moravského, J. Exc. p bar. Helferta, prezidenta c. k. ústř. komise pro zachování památek uměl., J. Exc. p. zemsk. hejtmana mor. hrab. Vetra.

Mimo valné hromady každoroční i řádné schůze spolkové v Olomouci odbývané, pořádal spolek též každoročně jednu i více schůzí kočovních na mor. venkově; tak r. 1884. v Tovačově a Mor. Ostravě, r. 1885. v Přerově, r. 1887. v Němčicích na Hané, letos pak v Ořechově u Brna. S přednáškami o schůzích jak řádných tak kočovních konanými spojeny byly vždy výstavy jak sbírek archeologických a ethnografických, hlavně výšivek, tak i za posledních dvou let výstavy národních her, tanců a písní. Velikou výstavu mor. nár. vyšívání uspořádal spolek náš začátkem r. 1885. v Olomouci, jež byla událostí pro dějiny mor. umění lidového zrovna epochální. Výsledkem výstavy té a činnosti muzejní směřující k obrození národní ornamentiky na šatstvu byla pak výstava moderních, dle starých lidových vzorů pořízených výšivek, uspořádaná r. 1887. Učení naše ujalo se jak v domácnosti tak ve školách industriálních.

Vědecké výsledky veškeré činnosti spolkové pak ukládany v časopise tomto, jenž mezi spolupracovníky svými tak mnohým jménem nejchvalnější pověsti požívajícím se honosí a ve mnohém ohledě novým myšlénkám dráhu razil. Byť to náš časopis, v němž účinně tlumočeno bylo to poznání, že pojem „národnosti“ i v jiném ještě záleží, nežli v pouhém jazyku, a že chce-li národ náš žíti důstojně a zaujímati čestné místo mezi národy kulturními, třeba mu svéráznosti ve všem bytí a žití. Časopis náš to byl, jenž důrazně poukazoval k tomu, že národ náš má k tomuto svéráznému kulturnímu životu všechny podmínky a že třeba nám jen poznati nejdávnější minulosť svou, pokud neutrpěla vlivem cizím, a také život lidu našeho, pokud se ve své rázovitosti zachoval, abychom opět obrodili národnosť svou v plném slova smyslu. Proto nesla se tendence časopisu našeho k tomu, dokázati dávnou samostatnou vysokou kulturu předků našich — jak z památek pravěkých, z dávného sociálního řádu slovanského, z nejstarších staveb dosud zachovaných, tak i z písní lidových a z drobného umění výtvarného v našem lidu namnoze podnes kvetoucího. Z našeho časopisu vyšel též výzev ku sbírání materiálu pro velikou vlastivědu moravskou, a četné příspěvky z oboru tohoto svědčí o píli, k jaké dal časopis náš podnět po veškeré vlasti. Za tím účelem podnikány též četné výzkumné cesty členů výboru i spolku našeho. I v poznání přírodních poměrů moravských učiněn časopisem naším mnohý krok ku předu.

Žel Bohu, že se do tohoto pocitu uspokojení, jaké v nás budí tento pohled zpět na uplynulé první pětiletí, mísí i pocit bolesti ze ztráty nejsilnějšího sloupu muzejního spolku našeho, prof. J. Havelky. († 20. října 1886.)

Z dobrodinců spolkových jmenoval spolek náš čtyry nejzasloužilejší svými čestnými členy, totiž ve valné hromadě dne 30. listopadu 1884. vdp. prof. Fr. Koželuhu v Prostějově a vdp. R. Kašpara, tehdy děkana v Holešově; a ve valné hromadě dne 26. února 1888. vdp. preláta a kanovníka hrab. Anat. d'Orsaye a p. dra. J. Wankla. — Všech členů od založení spolku přihlásilo se podnes daleko přes 2000, ač mnozí ze členů řádných opomenuli členství svoje v následujících letech obnoviti. Nemohouce na ten čas uveřejniti jména všech členů řádných, uvádíme zde seznam pouze členů zakládajících, jichž je dosud **67**, a sice:

Bartoš Fr., řid. gymnazia v Brně.
Bavlnka Fr., prof gymn. v Oděse.
Brtníček J., učitel v Rozvadovicích.
Čáp, Dr. Em., advokát v Olomouci.
Černochová Josefina v Olomouci.
Dořek T., rolník v Topolanech.
Fritz, MUDr. Leop., lékař v Jihlavě.
J. Emin. Bedř. lanthrabě z Fürstenberků, kardinál, kníže arcibisk. olomucký.

J. Osv. pí. Ter. lanthr. z Fürstenberků.
Groh, Dr. Fr., řiditel zemsk. ústavů v Olomouci.
Harna Ferd., farář ve Chvalkovicích.
Hladiš K., stavitel v M. Ostravě.
Hlávka J., vrchní stav. rada a poslanec ve Vídni.
Hynek, Dr. J., advokát v Olomouci.
Jičínský V., horní rada a ředitel dolů v Mor. Ostravě.
Jiříček Alex., majitel a redaktor „Našince“ v Olomouci.
Kadlčík, Dr. F. B., advokát v Napajedlích.
Kašpar Rud., emer. děkan v Bludově.
Katholický Kar., primář zemské nemocnice v Brně.
Kozánek, Dr. Jan, advokát a poslanec v Kroměříži.
Kramář J., knihtiskař v Olomouci.
Kramářova Růžena v Olomouci.
Kusý, Dr. Eman., c. k. minist. rada ve Vídni.
Loudon, baron Arnošt, velkostatkář v Bystřici pod Hostýnem.
Mládek E., inženýr v M. Ostravě.
Mráček Rostislav, architekt v Oděse.
Ocásek Fr., kaplan ve Fulneku.
d'Orsay, Anatole hrabě, kanovník a prelát v Olomouci.
Pokorný Ferd., lékárník v Příboře.
Potěhník Al., farář v Častolovicích.
J. Exc. Dr. Al. baron Pražák, c. k. ministr ve Vídni.
Procházka Mil., knihtiskař v Olomouci.
Procházková Miloslava, redaktorka v Olomouci.
Promberger R., knihkupec v Olomouci.
Psota J., lékárník v Přerově.
Rychlý J., velkostatkář a poslanec v Mirošově.
Sasinek Fr., emer. prof. bohosl. v Praze.
J. Exc. Dr. Bedřich hrabě Schönborn, c. k. ministr spravedlnosti ve Vídni.
Snopek Fr., kooperator v Tovačově.
Starý K., stavitel v Olomouci.
Sytko J., c. k. okr. inspektor v Olomouci.
Ševčík Fr. B., profesor ve Vídni.
Thöndl Fr., řid. velkostatku v Holešově.
Tomíček Fr., em. lékárník v Olomouci.
Wankel Dr. J., c. k. konserv. v Olomouci.
Vodička Kar., minorita v Krnově.
Vondráček J., maj. dolů v M. Ostravě. (†)
Vondráček V., řed. dolů v M. Ostravě.
Vychodil Jos., farář v Loukově.
Vysloužil J., rolník v Příkazích.
Vyvlečka J., katech. gymn. v Olomouci.
Wurm Ig., kons. rada a posl. v Olomouci.
Wurm Jos. Svatopl., řiditel banky „Slavie“ v Brně.
Žáček, Dr. Jan, adv. a posl. v Olomouci.
C. k. vyšší gymnázium v Rychnově n. Kn. v Čechách.
Stálý komitét měst. muzea v Praze.
Umělecká beseda v Praze.
Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě.
Čten. spolek slovanský v Olomouci.
Národní škola v Troubelicích.
Ústř. záložna rolnická v Olomouci.
Obč. záložna v Olomouci.
Rolnická záložna v Kralicích.
„ „ v Litovli.
„ „ v Nákle.
„ „ v Příkazích.
Občanská záložna ve Vyzovicích.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 1. září do konce listopadu r. 1888. rozmnoženy byly sbírky muzejn. spolku následovně:

Památky pravěké darovali: Pan Vinc. Vašíček, nadučitel ve Tvarožné Lhotě, dvě kamenné sekerky, nalezené tamtéž; p. Ant. Knotek, bohoslovec v Olomouci, kamennou sekerku nalezenou ve Znorově; p. Frant. Pavlů, nadučitel v Loučanech, kosti koně předpotopního, spracovaný paroh jelení, pak mnoho ornamentovaných střepin z popelnic, jež vykopány byly v Loučanech; dp. Josef Vyvlečka, katecheta v Olomouci, kamenné kladívko a více ornamentovaných střepů nalezených na starém hradě olomuckém; p. Ant. Pecha, učitel v Kožušanech, více starožitných předmětů v okolí Charvatském nalezených. Konečně slíbil muzeu našemu celou svou sbírku archeologickou p. Jos. Zikmund, učitel ve Vrchoslavicích.

Z předmětů historických darovali: Stud. Jarosl. Maťcha v Olomouci šíp z dob husitských nalezený na hradě Lichnickém u Čáslavi; sl. obec Hunčovská pečeť ze XVII. století; dp. Jan Daněk, farář na Hovězí, dřevěnou formu na tištění obrazů, domácí to výrobek valašský.

Novější předměty: vdp. kons. rada Ig. Wurm daroval uměle vyřezávaný obrázek Spasitelův, pracovaný samoukem Josefem ze Svratky.

Do sbírky výšivek darovali: Velp. Jos. Zídek, kaplan v Nové Vsi u Veselí, valašský vyšívaný kabát; p. Pav. Sochaň, akad. malíř v Lipt. Sv. Mikuláši, 3 kusy vyšívání slovenského; p. Ant. Knotek, bohoslovec v Olomouci, staré čípky slovácké.

Sbírku kraslic rozmnožil velp. Alois Ličman, kaplan v Tikovicích, velkým počtem malovaných vajíček z Tikovic, Prštic a okolí.

Mince darovali: Urozený p. Eduard baron Henniger z Eberku, c. k. major na odpočinku ve Vídni, daroval 15 vzácných mincí, z nichž zvlástní zmínky zasluhují: 1 římská mince Constantina ml., syna Constantina Vel., ražená 317 - 337 po Kr., 1 stříbrný groš pražský, 1 arciv. Ferdinanda Karla (1653), 1 Leopolda (1685), 1 arcibisk. Hieronyma (1780), 1 Rudberta bisk. Solnohradského (1780), 1 papeže Pia VII. — P. prof. Tom. Pěček v Olomouci 1 minci stříb., 8 měd.; vdp. August Žádník, farář na Vsetíně, 1 stříb. minci kníž. Karla Lichtensteina; p. Jos. Chýla z Charvát (prostřednictvím pana učitele A. Pechy z Kožušan) 3 mince stříb.; stud. Vlad. Beránek v Olomouci, 1 minci stříbr.; stud. Ignát Němec, 1 minci měd.; stud. Kar. Žaluda, 5 měd. mincí; stud. Jindř. Zemský 3 stříb. mince nalezené v Tovačově; stud. Leop Hrbek 7 měd., 2 stříb. mince; stud. Vojt. Přemyslovský 2 stříbrné mince (Soběslava I. 1125—1140 a Břetislava 1092—1100); vdp. Ignát Vrba, farář ve Skrbeni, 1 groš český; pí. Anna Piterková v Kyničkách 1 stříb. minci; p. Alois Pecha v Horním Újezdě u Bystřice p. H. 2 stříb. mince; stud. Hub. Doležil 4 mince památné; Ant. Knotek, bohoslovec v Olomouci 3 stříbrné a 21 měděných mincí. Mimo to zakoupilo muzeum celou sbírku stříbrných mincí nalezených v Polejci u Zábřehu.

Do sbírky přírodnin darovali: stud. Jar. Maťcha sbírečku broukův a motýlův; p. Ant. Pecha, učitel v Kožušanech, kachnu se čtyrmi nohami.

Do knihovny darovala pí. Josefina Černochová v Olomouci všechny ročníky „Našince“, její nákladem vydané; dp. Ed. Ivánfi, kr. prof. ve Starých Hradech v Uhrách daroval 5 spisů maďarských vydaných muz. spolkem starohradským.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XIX.

Od 8. září do 30. listopadu 1888. přistoupili za členy řádné:

P. JUDr. Bělař Fr., kandidát notářství ve Vídni; p. Cibulka Jan na Sv. Hostýně; p. Krumpholc Jos., čekatel učitelství v Bystřici p. H.; p. Pavlů Fr., nadučitel v Loučanech; veled. p. Dr. Procházka Mart., kanovník v Kroměříži; pí. Příhodová Matilda, choť továrníka v Česk. Budějovicích; dp. Ptáček Josef, kooperator ve Veselí; dp. Stejskal Vác., kaplan u Sv. Mikuláše v Praze; p. Stránský Jan, řídící učitel na matičné škole ve Znojmě; pan Schmied Frant., účetní prakt. u berního inspektorátu ve Znojmě; p. Šrámek Jan, bohoslovec v Olomouci; dp. Vidlák Fr., gymn. katecheta ve Znojmě; p. Vlk Bohdan, Med. Cand. v Praze; p. Vyšpálek, c. k. profesor v Rychnově n. Kn. v Čechách.

III. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy.

	zl
Pan Šandera, právník v Soběšicích v Čechách	1·—
Část výtěžku jubilejní zábavy v Němčicích odevzdaná vdp. Jos. Kubánkem, farářem v Němčicích	10·—
Vdp. Jos. Kubánek, farář v Němčicích	1·—
Sl. Neťukova Emilie, učitelka v Němčicích	1·—
P. Cigna Lud., kapitulní úředník v Olomouci	1·—
Dp. Kráčmer Mořic, kaplan u Sv. Michala v Olomouci	—·50
Vdp. Hradil Jan, farář v Kašavě	1·—
Slč. Vinklerova Mína na Mělníku v Čechách	1·—
Vdp. Bušínský Alois, kanovník v Kroměřízi	3·—
Vdp. Jos. J. Kubíček, kníž. arcib. ceremoniář a konsist. rada v Kroměřízi	2·—
P. V. Gardavský, c. k. voj. official ve Vel Varaždinu v Uhrách	5·—
P. Schürer Jos., c. k. voj. vrchní účetní rada v Medlíku v Dol. Rakousích	4·—
P. Kramář Jos., spolumajitel knihtiskárny v Olomouci	50·—
P. Tomíček Fr. v Olomouci	10·—
Úhrnem	90·50
k tomu obnos v II. seznamu vykázaný	1384·42
činí dohromady	1474·92

Šlechetným dárcům vzdávají se tímto nejvřelejší díky, a zároveň se prosí o další laskavé příspěvky, jež přijímá pan Frant. Tomíček, t. č. pokladník vlast. muz. spolku v Olomouci, Dolní náměstí, č. 24.

Listárna. Číslem tímto **ukončuje se pátý ročník (1888.)** našeho časopisu. Žádáme tedy uctivě pány členy muzejn. spolku, aby **neopomenuli členský příspěvek na r. 1889. zavčas zaslati** obnášející 1 zl., aby v zaslání časopisu nemusila nastati žádna přestávka, jelikož se nás časopis posílá jen těm členům, kteří příspěvek svůj za dotyčný rok zapravili. Časopis vlasten. muz spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března,

června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí expedici časop. vlasten. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i předplatné na nár. ornamenty slov. přijímá pokladník spolkový p. Fr. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají; zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně jako předplatné na moravské ornamenty. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Veškeré dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal právě nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty na moravských kraslicích. 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Malovala na kámen Madlenka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlasten. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 str. s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. Spisy tyto objednati lze u pokladníka vlasten. muz. spolku olom. p. Fr. Tomíčka v Olomouci, Dolní náměstí čís. 24.

Řádná výroční valná hromada

vlasten. muzejního spolku Olomuckého konati se bude dne 27. ledna 1889. o 2. hodině odpoledne v malém sále besedním v Národním domě v Olomouci.

Program:

1. Zpráva jednatele.
2. Zpráva pokladníka.
3. Zpráva revizorův účtův.
4. Rozpočet na r. 1889.
5. Volby.
6. Volná podání.

Výbor odstupující navrhuje následující kandidátní listinu pro volbu příštího 15členného výboru:

vdp. Anatole d'Orsay, kanovník,
p. dr. Julius Ambros, advokát,
p. Ed. Bufka, účetní,
p. Jos. Doležal, c. k. profesor,
p. Dr J. Hynek, adv., všichni v Olomouci,
vdp. Rudolf Kašpar, em. děkan v Bludově,
vp. Mořic Kráčmer, kaplan,
p. Jos. Kramář, majitel tiskárny,
p. Dr. Fr. Matyáš, c. k. stát. návl. zást.
p. Frant. Polívka, c. k. profesor, vesměs v Olomouci,
p. Fr. Slaměník, řed. škol měšť. v Přerově,
p. Fr. Tomíček, majitel domu,
p. Otto Wondreys, nám. c. k. státn. návl.
p. Dr. Jindř. Wankel, c. k. konservátor,
vdp. Ig. Wurm, zemský a říšský poslanec
všichni v Olomouci.

Za revizory účtův:

p. Otáhal Miloslav, úředník,
p. Sojka Karel, knihtiskař,
p. Ulehla Frant., sollicitátor, vesměs v Olomouci.

Venkovské pány členy, chtějící súčastniti se voleb, upozorňujeme na § 19. stanov, který zní: „Venkovským členům volno jest i písemně účastniti se při volbách, avšak lístky hlasovací, výborem jim zaslané, musí vlastnoručně od nich býti podepsány a výboru podány nejpozději v den před tím, kdy valná hromada se koná.“

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: *J. Kvapil a V. Houdek: Kanzyonál Borškický (S 5 iniciálkami a četnými pruhy ornamentovými.) — Jaroslav Palliardi: Předhistorické památky města Znojma (Dokončení.) (S 1 obr. a 1 tab. obr.) — J. D. Stoček: Něco o nejstarších dějinách Velehradu. — Jaroslav Heyduk: O mohylných památnících západního Karkazu. (Dokončení.) (S 5 obr.) — Dopisy: Z Bošácké doliny na Slovensku od J. L. Holubyho. — Z Kožušan od Jos. Ženčáka. — Z Horné země od M. B. (Dokonč.) — Drobné zprávy: J. L. Holuby: Vzácná houba. — V. Spitzner: Houbový trh v Prostějově. — J. Čapek: O významu staroslov. slov „župa, župan“. (Dokonč.) — V. H.: Jméno „Berlín“ co znamená? — J. Kučera: Zaniklé osady bývalého panství svitlovského na mor. Slovensku. — Jaroslav Palliardi: Pustiny. — V. H.: Vozové kování. (S 1 obr.) — J. D. Št.: Boží muka. — Úmrtí. — Doplňky a opravy. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.*

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU

OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

VÍTĚZSLAV HOUDEK,

MISTODRŽITELSKÝ SEKRETÁŘ A KORR. SPONDENT
C. K. ÚSTŘ. KOMISE PRO ZACHOV. PAM. UMĚL. A HIST.

ROČNÍK VI.

OBSAHUJÍCÍ ČÍSLA VI.–XVII.

V OLOMOUCI 1889.

Nákladem vlast. muz. spolku olomuckého.

Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

J. Klvaňa a V. Houdek: Kancionál boršický. Str. 1., 64. a 154.
Jar. Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. Článek II. Str. 8., 69. a 142.
Vlasta Havelková: Královničky. Str. 12.
V. Houdek: O způsobu stavby dědin moravských. Str. 14. a 74.
R. Kašpar: Ptactvo moravské. Str. 20., 59., 106. a 148.
Mil. Procházková: O svérázu našich ornamentů národních. Str. 27.
Dr. J. Wankel: Náklo a Příkazy na Moravě. Str. 49. a 97.
Antropologický sjezd ve Vídni r. 1889. Str. 111. a 159.
Kliment Čermák: O rázech dob praehistorických v naší vlasti. Str. 133.
Dr. Fr. Dvorský: K životopisu J. A. Komenského. Str. 137.

Drobné zprávy:

V. Houdek: Srbský peníz ze století XIII., nalezený na Velehradě. Str. 36.
Jan Vychodil: O národním kroji na Hané r. 1720. Str. 37.
Kar. Jar. Maska: Řezháková archeol.-topografická mapa Moravy. Str. 38.
J. Kl.: Moldavit moravský. Str. 39.
Týž: Rys na Moravě. Str. 39.
Jan Vychodil: Klášter u Jalubí. Str. 83
J. Kučera: Zaniklé osady na býv. panství uh.-brodském. Str. 84.
V. Spitzner: Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1888. Str. 85.
J. Kl.: Devonské vrstvy. Str. 85.
Týž: Sádrovec. Str. 85.
Týž: Vrstvy orbitoidové. Str. 85.
Jos. Klvaňa: Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1886. Str. 85.
Jaroslav Palliardi: Zažehnávání hromovým kamenem Str. 87.
J. Klvaňa: Ložisko kostí mamutích v Předmostí u Přerova. Str. 121.
Řezba na dveřích z Příkaz u Olomouce. Str 122
C. k. dvorní muzeum ve Vídni. Str. 123 a 170.
Jos. Klvaňa: Kamenouhelné zkaměněliny od Soběchleb u Lipníka. Str. 125.
V. H.: Nálezy náměšťské. (I. na Vrších.) Str. 167.
Jar. Palliardi: Dva nové předměty z jadeitu a chloromelanitu na Znojemsku nalezené. Str. 169.
V. Augustin: Starožitná nádoba upotřebená za studánku. Str. 169.
J. Vychodil: Studánka „Zlacká" u Velehradu. Str. 170.

Úmrtí: K. Deschmann. Str. 39 — J. Bubela. Str. 87. — M. Procházka. Str. 170.

Dopisy:

Z Rudimova. (Okolí Slavičína za pravěku J. Kučera). Str. 31. a 118.
Z Předměstí uh.-ostrožského. (K otázce o rodišti Komenského Jan Boruvka.) Str. 34.
Ze Znojma. (Domnělá škrabadla. J. Palliardi). Str. 78.
Z Vyškova. (Starožitnosti u Rousinova Fl. Koudelka). Str. 81.
Z Klášterа nad Jizerou. (Boží muka. M. Brejcha.) Str. 82.
Z Uher. Hradiště. (Vyvřelé horniny na Bojkovsku. J. Klvaňa.) Str. 117.
Z kraje. (Jak si představujeme budoucí vlastivědu moravskou. A. Z.) Str. 163.

Literatura:

J. L. Holuby: Flora trenčanské stolice. Něm. (Posoudil J. Klvaňa.) Str. 40.
Čeněk Zíbrt: Staročeské výroční obyčeje atd. (Pos. V. H.) Str. 40.
Vlastivěda slezská, Díl I. (Pos. V. H.) Str. 42.
Martin Kříž: Kůlna a Kostelík. díl I. Str. 42.
Památky archaeologické a místopisné. Str. 42. a 87.
Kalendář paní a dívek českých na rok 1889. Str. 43.
Fr. Bartoš: Národní písně moravské, sešit II. Str. 87.
K. J. Maska: Nálezy z náplav u Brna a člověk diluviální. Něm. Str. 87.
J. N. Woldřich: Diluviální ssavectvo evropsko-severoazijské a vztahy jeho ku člověku. Něm. (Pos. J. Klvaňa.) Str. 87.
Kl. Čermák: Z časů dávných. Str. 88.
Zapiski archeologiczne poznańskie. Str. 88.
M. Mlčoch: Starověda biblická. (Pos. —a—.) Str. 89.
A. Valtrová a H. Tichá: Národní vyšívání lidu moravského. (Pos. J. K.) Str. 89.
B. Popelka: Obrazy z pravěku evropského lidstva. (Pos. V. H.) Str. 125.
K. Szulc: O prabydlitelích mezi Vislou a Labem. Něm. (Pos. V. H.) Str. 126.
V. Prasek: Nápisy ve Slezsku. Str. 126.
Atlas ku dějinám umění. Oddělení I. Praehistorické. Něm. (Pos. V. H.) Str. 171.
J. Rzehák: Pleistocenní fauna konchyliová na Moravě. Něm. (Pos. Jos. Klvaňa.) Str. 171.
Zprávy antropologické společnosti vídeňské. Svazek XVIII. (1888) a svazku XIX. (1889) seš. 1. a 2. Něm. str. 172.
Klim. Čermák: Povídky o starožitnostech I. Str. 173.
J. Klvaňa: Petrografický příspěvek ku poznání vyvřelých hornin na Moravě a Slezsku. Str. 173.

Kronika, sbírky a členstvo vlasteneckého muzejního spolku v každém čísle.

Illustrace do tohoto ročníku kreslili pp. prof. Čermák, prof. J. Klvaňa, inž. V. Schwarz, akad. malíř J. Spöttl, uč. J. Stránský, slč. M. Wanklova a redaktor tohoto časopisu.

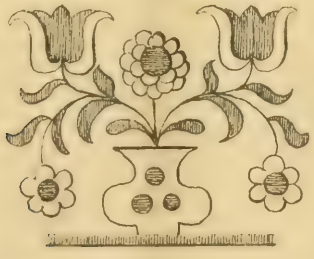

Vydává se jenom členům spol. muz a sice zdarma

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 14. n. v Olomouci

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 21. Vydáno v březnu r. 1889.

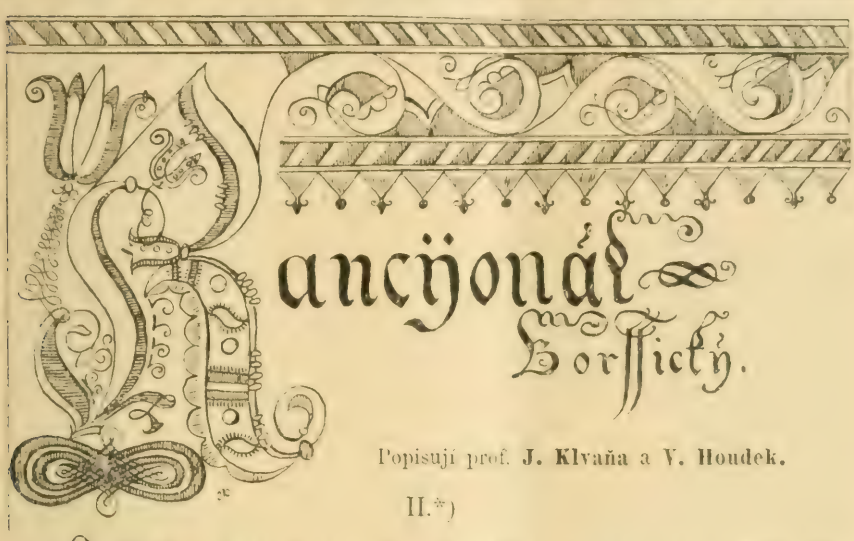

Popisují prof. **J. Klvaňa** a **V. Houdek.**

II.*)

O povaze a zvláštnostech *písma* vzácné památky naší celkem málo se dá pověděti. Jak již z ukázky v nadpisu tohoto článku viděti, je to fraktura, poněkud šikmá, ne zcela přesná a také ne všude stejná.

Celkem činí drobné písmo, jímž text hlavně je psán, dojem dosti příjemný, obzvláště tam, kde větší plochy souvisle pokrývá. Na str. 61. kancionálu je kus, napsaný snad jindy nebo jinou rukou, jakž bychom dle některých písmenek soudili, zpříma vzorně úhledný. Nejpěknější jsou z pravidla první řádky stránek resp. písní, jichž písmo vykazuje celou řadu zvláštností, jež patrně jsou výmyslem písařovým. Počínaje řádky tyto asi 2 centim. pod pruhy ornamentálními, nebo pod řádky notovými, měl písař dosti místa, aby písmenům dlouhým, z řádky vynikajícím dal nahoru rozmanité zakončení. Nejcharakterističtějším je zakončování písmeny *s* (dlouhého) v podobě osmiček k vrchu stále se sužujících. (V Lanžhotě tvoří děvčata při polívání podlahy vodou obrazce podobné a říkají jim „na křivú pannu“.) Také zakončení písmen, jak je vidíme při *l* a *B* a vedle *l* v nadpise článku tohoto, není neobyčejné. Fantastičtěji končí nahoru velká písmena na str. 112. a 113. kancionálu.

*) Viz číslo 20. str. 145. tohoto časopisu.

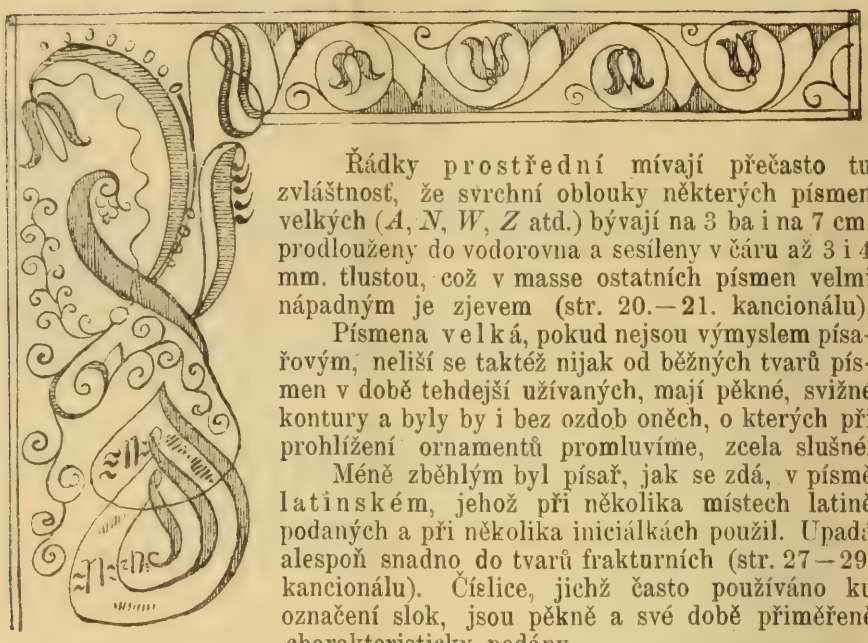

Řádky prostřední mívají přečasto tu zvláštnosť, že svrchní oblouky některých písmen velkých (*A*, *N*, *W*, *Z* atd.) bývají na 3 ba i na 7 cm. prodlouženy do vodorovna a sesíleny v čáru až 3 i 4 mm. tlustou, což v masse ostatních písmen velmi nápadným je zjevem (str. 20.—21. kancionálu).

Písmena velká, pokud nejsou výmyslem písařovým, neliší se taktéž nijak od běžných tvarů písmen v době tehdejší užívaných, mají pěkné, svižné kontury a byly by i bez ozdob oněch, o kterých při prohlížení ornamentů promluvíme, zcela slušné.

Méně zběhlým byl písař, jak se zdá, v písmě latinském, jehož při několika místech latině podaných a při několika iniciálkách použil. Upadá alespoň snadno do tvarů frakturních (str. 27—29. kancionálu). Číslice, jichž často používáno ku označení slok, jsou pěkně a své době přiměřeně charakteristicky podány.

Kniha psána je po většině inkoustem duběnkovým, téměř všude do žlutohněda vybledlým. Jen někde zachoval inkoust do dneška úplně skorem svou původní černi. První řádek slok, někdy i dva, psán však skorem všude rumělkou, některé nápisy pak a jednotlivá začáteční písmena psána barvou fialovou ano i zelenou, kteréž hojně při iniciálách užíváno a kteráž lučebnou zkouškou objevila se býti zelení měděnkovou (Grünspann).

III.

Mnohem zajímavější než grafická, je však *ornamentální* stránka kancionálu našeho, o níž nyní promluvíme, majíce při tom na zřeteli nejen ornamentové pruhy a výplňky různé, nýbrž i výzdobu iniciálek, která ku kostře jich způsobem velezajímavým se připojuje.

K popisu stránky ornamentální přistupujeme s obzvláštní pietou a radostí. Ráz její je čistě a nepopíratelně národní a kancionál Boršický posunuje tím najednou pozitivní naše vědomosti o lidovém umění národa našeho, které nám doposud hlavně z výšivek známo bylo a to z výšivek většinou z tohoto století*), hned o celé

*) Za té příležitosti nutno upozorniti, že nelze vždy našim venkovanům doslova věřiti, řeknou-li o nějaké výšivce, že jest na př. 200 let stará. O mnohých takových udáních podařilo se vypočtením rodičů, stařečků a pradědečků zjistiti, že věci ty nejvýš století byly. Dalším pak srovnáním s výšivkami, letopočtem opatřenými, poznáme, že malá jen část kusů ve sbírkách našich uložených ze století minulého pochází. Šatka, kterou muzeum olomucké [z r. 1696.] chová, je proto přepamátné unikum, jsouc skutečně na 200 let stará.

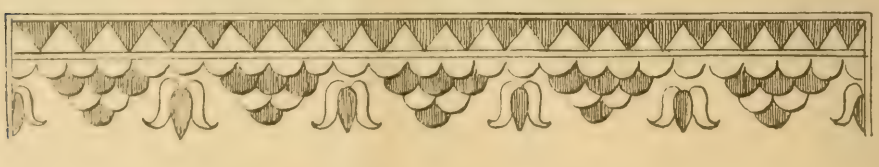

století nazpět a při tom na zcela jinou půdu tvorby umělecké. Těchto dvou momentů pro okamžik ani dosti doceniti nemůžeme.

Pokud se týká momentu prvého, je jisto, že mezi nynějším uměním národním a uměním, abych tak řekl, praehistorickým národním je příliš velká mezera, kterou chceme-li přehlédnouti, vždy domněnkami vypomáhati si musíme. Tyto domněnky pro nás, kteří souvislosť obou dob více méně cítíme, ovšem velikou opodstatněnosť mají; národům jiným však, jimž uměním svým chlubiti se chceme a můžeme, méně jsou zřejmy. A proto musíme býti vděčni za každou stopu, která kontinuitě národního našeho umění a vkusu nasvědčuje.

Druhý moment zase mluví proti těm skeptickým hlasům, kteří se domnívali, jakoby umění národní mimo vyšívání naše jinde, na jiném poli nebylo bývalo, ba kteří si v různých feuilletonech posměšky tropili ze chvalitebné,

místy ovšem nepříliš šťastně a umělecky pochopené snahy, znovu vzbuditi umění národní, způsobiti renessanci národního umění našeho.

Těm poskytne národně ornamentální ráz kancionálu Boršického jiný důkaz o všestrannosti umění národního a můžeme hned na místě tomto ujistiti, že nebude to důkaz poslední. Brzy bude zajisté možno odborníkům podati zprávy i o národním rázu ve stavitelství, a když uvážíme, že v malírství figurálním i ve plastice, ne-li dříve, tedy alespoň ve století našem jadrnými umělci národními Mánesem, Alešem a Myslbekem založen je směr čistě národní, můžeme rozhodně opříti se tomu, aby se alespoň u nás, kteří věc můžeme a proto i máme znáti, s takovou nevážností mluvilo o české renessanci neb alespoň o jistém národním směru v umění našem česko-moravském.

Představme si, abychom jen malý příklad významu lidového našeho umění podali, jaký účinek by byl měl kancionál Boršický na Mánesa samého, kdyby jej byl uviděl před illustrováním Rukopisu Kralodvorského! Pochybujeme, že by byl pak ku ornamentální výzdobě díla toho a k jeho iniciálkám užil oněch nordicko-románských ozdob starých illuminovaných kodexů českých (jako na př. Mater verborum), k nimž, nemaje tenkráte nikde sourodého podkladu národního, se uchýlil; ano jsme přesvědčeni, že by v tom případě nebyl se rozpakoval sáhnouti ku ornamentům našeho kancionálu.

Hned tuto rádi doznáváme, že alespoň jediný z našich umělců v praxi dovedl v ornamentální práce své a v iniciály vdechnouti ráz národní, ovšem zase jen a jen na základě lidového nynějšího a praehistorického ornamentu. Je to M. Aleš, tento geniální talent v invenci, působící na nás vždy elementární silou národního rázu ve pracích svých.

I přejeme si ze srdce, by na pevném podkladě kancionálu Boršického on i hlouček těch umělců našich, kteří neprohlašují za ideál své tvorby kosmopolitismus umělecký — a těch bohudíky je dosud několik a vkusu velmi vytříbeného — do ornamentálních prací svých co nejvíce z onoho našeho moravského individuelního a jistě již proto interessantního rázu vnášeli.

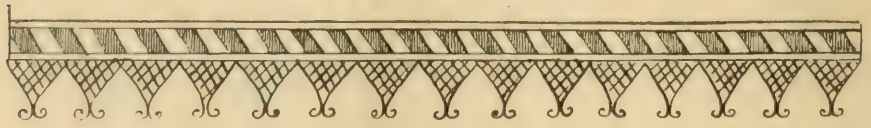

A poněvadž z pokladů v kancionále uložených do jisté míry i umělecký průmysl, zvláště pak typografie těžiti může, bylo by věru záhodno, aby ornamenty i iniciály kancionálu z velké většiny uveřejněny byly. Věc příslušně vypravená by také národu našemu, který podobných památek beztoho poskrovnu má, k necti nebyla*).

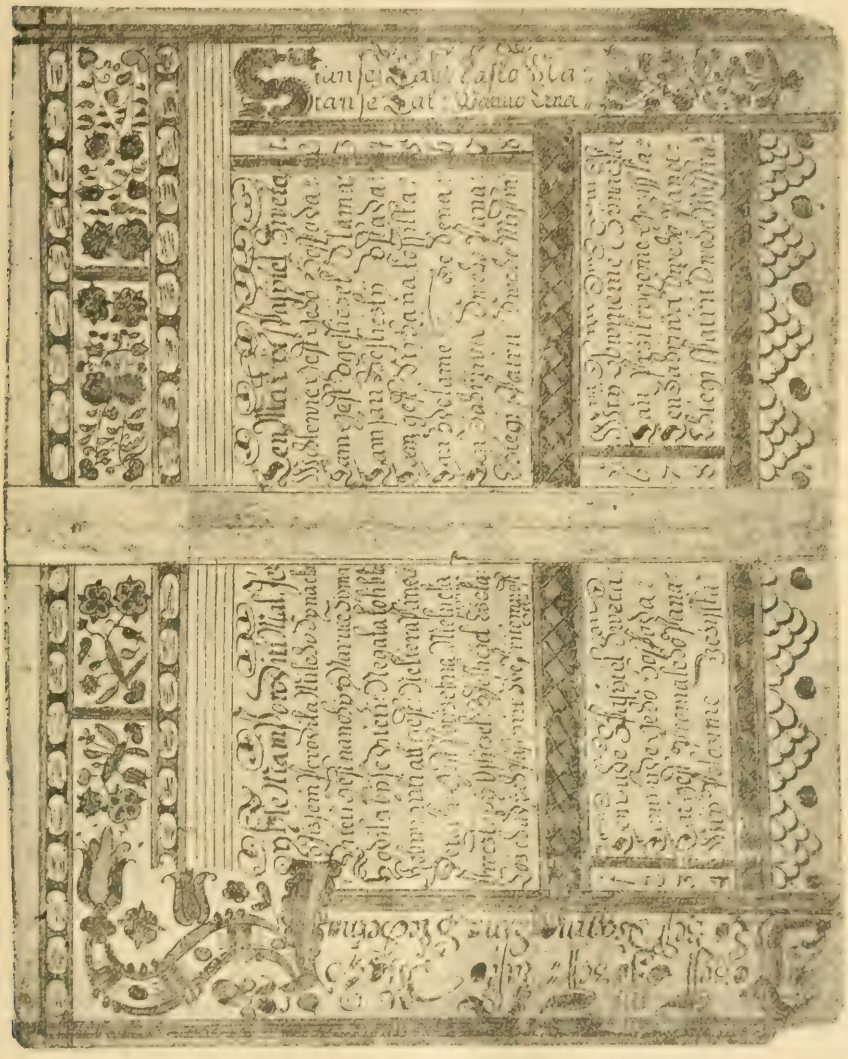

Prohlédneme-li povšechně kancionál náš, bude prvým, co nás překvapí, onen soulad celkový a ona vzácná urovnalosť a jednotnosť, celou knihu pronikající. A při tom zase ta naprostá rozmanitosť výzdoby!

*) Prozatím můžeme již nyní oznámiti, že vlasten. muz. spolek olomucký svým časem vydá výbor ornamentův a iniciálek kancionálu Borského, jenž zatím v majetek muzea našeho přešel, barvotiskem ve zvláštním sešitě „Moravských ornamentů“.

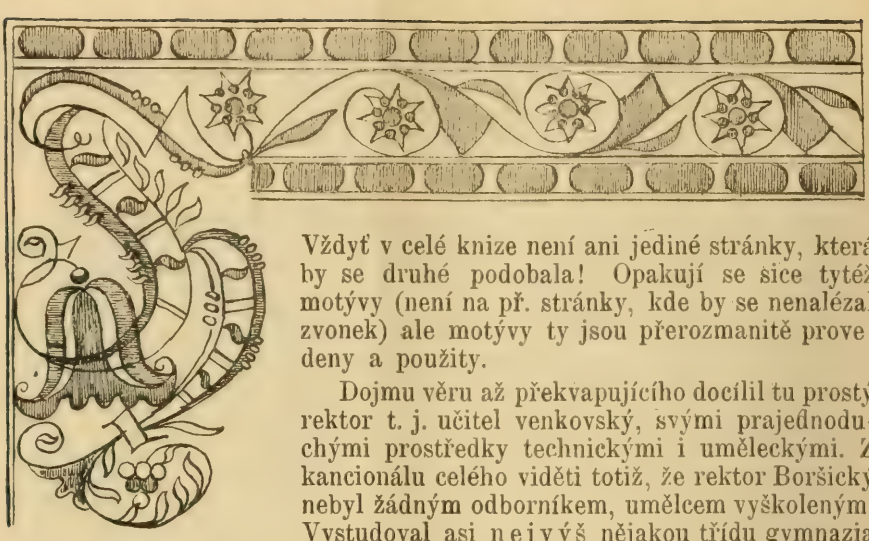

Vždyť v celé knize není ani jediné stránky, která by se druhé podobala! Opakují se sice tytéž motývy (není na př. stránky, kde by se nenalézal zvonek) ale motývy ty jsou přerozmanitě provedeny a použity.

Dojmu věru až překvapujícího docílil tu prostý rektor t. j. učitel venkovský, svými prajednoduchými prostředky technickými i uměleckými. Z kancionálu celého viděti totiž, že rektor Boršický nebyl žádným odborníkem, umělcem vyškoleným. Vystudoval asi nejvýš nějakou třídu gymnazia Strážnického, aniž na přirozený jeho kreslírský a malírský talent všemocný za té doby sloh barokní nějak byl působil. Toť věru při celé té knize nejpodivnější a pro národní umění naše zároveň nejdůležitější! Po baroku ornamentálním nenalezneme v celé knize ani nejmenší stopy! A tak vytvořil nám Pomykal, který jako většina Slováků z kraje toho rozeným byl malířem, pouze na základě styku svého s lidem a přidržením se národních, v okolí obvyklých ornamentů dílo, které jemu v dějinách umění národního slušné jméno zajistí. —

Úměrné rozvržení ploch listových v kancionále, kteréž ovšem někde docíleno i přirozeně příslušnými slokami písní, uvede v obdiv i estetika nejpřísnějšího. Žádný teoretik by neprovedl lépe pomocí příslušných pruhův ornamentálních rozdělení těch dvojitých stránek, na něž, jak uvedeno, celý kancionál se rozpadá a které již samo sebou nejen prakticky, nýbrž i esteticky je zajímavo; žádný teoretik by nemohl ničeho vytýkati zakončování stránek na spodu, rozložení iniciál a výplní přerozmanitých uvnitř plochy. (Na ukázku podáváme na str. 5. zmenšenou reprodukci jedné z nejpěknějších dvojstránek kancionálu Boršického.)

Toť ovšem jen výsledkem úplného proniknutí a splynutí písaře s uměním národním, od staletí zajisté pěstovaným, uprostřed něhož písař žil.

Barev používal písař při ornamentech venkoncem veselých a u národa našeho vůbec oblíbených: červené, zelené, hnědavé, žluté, později přidal ještě fialovou a zlatou, jež všechny srovnávala černá barva inkoustu, nyní ovšem více méně rezavá. Zajímavým zdá se nám býti nedostatek barvy čistě modré, kterouž ovšem fialová, u lidu našeho celkem méně oblíbená barva nahraditi nemůže. Možno však též, že to nahodilým nedostatkem barvy této zaviněno.

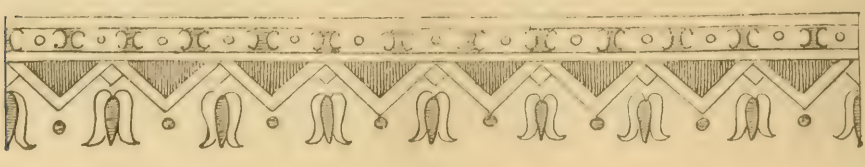

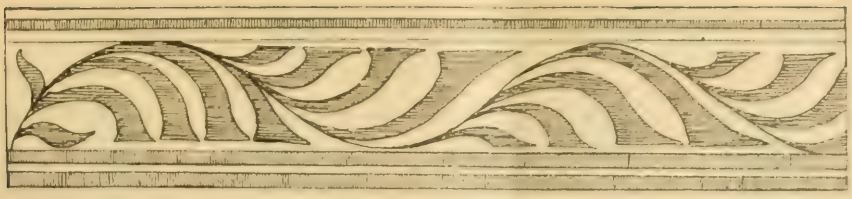

Štětičkou malíř příliš dobře zacházeti nedovedl, ba zdá se skoro, měl-li vůbec jakou, že si ji asi sám hotovil a že nebyla příliš dokonalou, neboť zbarvení jeví četné nedostatky v ostrosti kontur i ve stejnoměrnosti barev. —

Největší souvislosť ukazují ornamentálné ozdoby kancionálu s malbami na obrovnávkách některých krajů slovenských, jimž místy nápadně se podobají, a s malbami na zboží hliněném. Dosti malá je příbuznosť jejich s výšivkovými ornamenty Boršického okrsku krojového. V tom troufáme si pozorovati zvláštní instinktivní cit, že ornamenty tamějšího vyšívání, vesměs přímočárné, ku výzdobě plochy papírové ne tak vděčny jsou jako vegetabilní výzdoby obrovnávkové, džbánkové a talířové.

Přece však i tu vidíme, že na př. oboustranné obroubení pruhu ornamentálního při nadpisu našem vzato nejspíše z výšivek Boršických a široké pruhy ozdobné na str. 146. a 147. v čís. 20. tohoto časopisu jsou takměř přímo vzaty ze spodních pruhů vyšívaných koutních plachet, jak je dosud „na pomalování“ v Nitranské a Přešpurské stolici uherské a snad i jinde na Slovensku nalézti možno. Nemůžeme arci tvrditi, že by za dob těch v kraji Boršickém koutnice takového rázu bylo bývalo užíváno.

Duch ale všech ozdob je vždy čistě národní. Motývů starobylých, resp. takových, jež by se za praehistorické dokázati daly, snad v celém kancionále nenajdeme, za to však setkáme se na každé stránce knihy s oním nevyrovnatelným smyslem pro přírodu, s jednoduchým a přirozeným stylizováním, které je našim umělcům lidovým vlastní, a celý kancionál jeví se nám, načež opět důraz klademe, dílem jedině umění národního, žádným slohem jinozemským nebo jinonárodním nezkaleného a pro to právě dílem, jež působí na nás dojmem harmonickým a ve svém způsobu úplným.

(Pokračování.)

Předhistorické památky města Znojma.

Článek druhý.

Píše **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

Severovýchodní část návrší znojemského sklání se mírným svahem do údolí Lesky, jímžto nepatrný potůček stejnojmenný protéká. Ačkoli tato část návrší ze všech stran velmi snadno je přístupna, rozkládala se zde přece již za dávných dob předhistorických osada, jejížto zbytky r. 1888. při stavbě zemské robotárny a městského chudobince byly objeveny. Na blízkém poli nalezen již přede dvěma roky náhodou malý, pečlivě uhlazený nástroj z břidlice amfibolové zhotovený, a dostal se laskavostí nálezce do mé sbírky. Okolností touto byv povzbuzen, navštěvoval jsem častěji staveniště robotárny a působil jsem poučováním některých dělníků k tomu, aby na starobylé památky dobrý pozor měli. — Následkem toho obdržel jsem v květnu r. 1888. zprávu, že při kopání základů ku robotárně bylo objeveno popeliště hojně střepin obsahující. Chtěje místo toto důkladnému vědeckému prozkoumání podrobiti, podal jsem na slavný

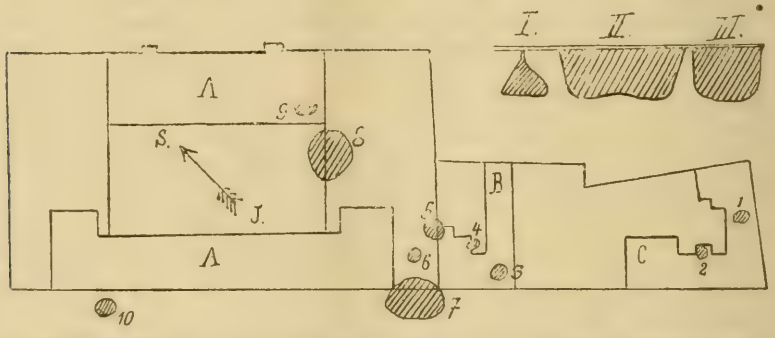

Půdorys a průřez jam se starožitnostmi u zemské robotárny ve Znojmě.
(Měřítko: 1 mm. 28 m. čili 1 cm. 280 m.)

A Zemská robotárna. *B* Městský chudobinec. *C* Městský ústav zaopatřovací. *Čís. 1.—10.* Jámy s vrstvou kulturní. *Čís. 1., 3* a *9.* zůstaly zcela neprozkoumány. *Čís. 2.* (viz průřez I.) *Čís 4.* (viz průřez III.) délka a šířka 2·00 m., hloubka 1·40 m. *Čís. 5.* (viz průřez II.) dl. 3·50 m., šíř. 3·00 m., hl. 1·80 a 2·00 m. *Čís. 6.* popelnatá jáma hl. 2 m. *Čís. 7.* dl. 14·00 m., šíř. 10·50 m., hl. 1·80 m. obsahovala též něco popele a byla jen z malé části prokopána. *Čís. 8.* dl. 12·00 m., šíř. 9·00 m., hl. místy až 2·30 m.

zemský výbor markrabství moravského žádost, aby mi bylo dovoleno prokopati zajímavé naleziště ono. Jelikož ale později též zastupitelstvo města Znojma žádost za dovolení ku kopání podalo, byla žádost moje od sl. zemského výboru zamítnuta, a povolení dáno zastupitelstvu města Znojma, které však výhody této bohužel způsobem náležitým nepoužilo, přestavši na povrchním pouze zakopnutí na místech nemnohých. Tak se stalo, že celá řada důležitých jam odpadkových neprozkoumanou zůstala. —

Za okolností takových nezbylo mně než obmeziti se na pouhý pokus na blízkém poli sousedním, jehožto majitel mi s ochotou uznání hodnou kopati tam dovolil. Šťastnou náhodou nezůstal pokus můj bezvýsledným, neboť po nedlouhém kopání podařilo se mi naraziti na ložisko hlíny

patrně před dávným časem vyvezené, kterážto obsahovala značné množství starožitností shodujících se s těmi, které na staveništi robotárny byly vykopány.[1])

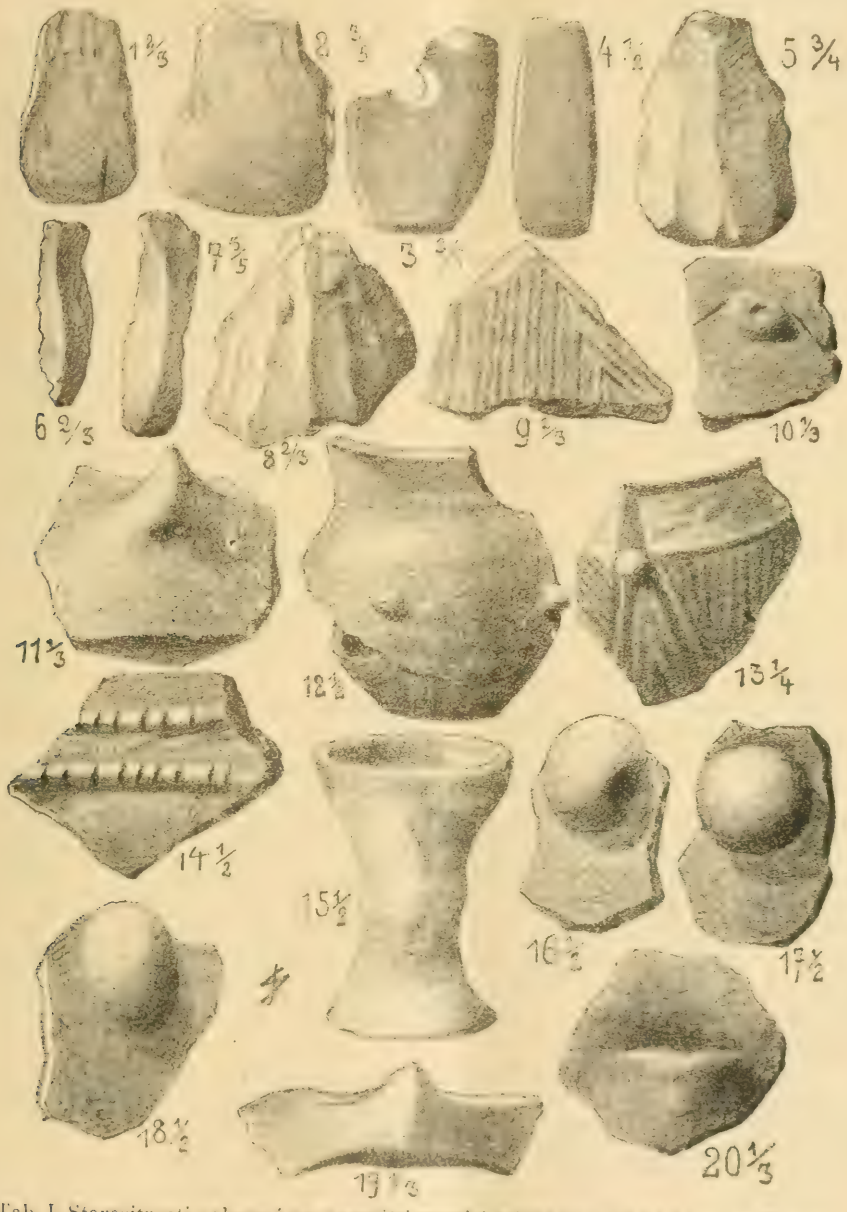

Tab. I. Starozitnosti nalezené na staveništi zemské robotárny a chudobince ve Znojmě.

Na připojeném nákresu polohopisném znázorňujícím staveniště ro-

[1]) Předměty na staveništi robotárny nalezené uloženy jsou v městském muzeu znojemském, své vlastní vykopaniny pak vřadil jsem do své sbírky předmětů předhistorických.

botárny a chudobince (str. 8) jsou četná místa, na nichž vrstva kulturní byla objevena. Tato vrstva sestávala ze země černé, dílem popelnaté, obsahovala rozmanité kosti zvířecí, střepiny z nádob a jiné artefakty většinou porouchané, a vyplňovala jámy více nebo méně hluboké a z pravidla značně široké. Jámy tyto byly dílem nepravidelně trojhranné, dílem kotlinovité a nalézaly se vždy pod vrstvou ornice několik centimetrů vysokou, která se od hlíny ostatního pole ani barvou ani složením nelišila.

Abych podal pokud možno jasný obraz důležitého naleziště toho, popisuji některé zvláště význačné jámy následovně: 1. Jáma na půdorysu číslicí 5. označená nalézala se na rozhraní staveniště městského chudobince a staveniště zemské robotárny. Do značné hloubky 70 cm. pod povrchem zasahovala prostá ornice, načež následovala 1·80—2·00 m. silná vrstva hlíny popelnaté kostmi zvířecími a různými artefakty promíchaná. Jáma ta byla tvaru kotlinovitého (viz vyobrazení průřezu čís. II. na str. 8.), vykazovala vespod značnou šířku 2·50 m. a obsahovala mnoho střepin z nádob hrubších i jemnějších ozdobených pouze vysedlými pupíky a oušky rohatými, které byly kolmými děrami opatřeny, pak některé střepiny hlinitými barvami, totiž červenou, bílou a žlutavou pomalované, kousky hrudek červených a bělavých, jimiž nádoby natírány, kusy lžic hliněných, některá kulovitá závaží hliněná, kusy vypálené hlíny, jednotlivé nožíky a škrabadla z pazourku a rohovce štípané, nožík z jaspisu, některé přihrocené nástroje koštěné a rozmanité roztříštěné kosti zvířecí. Zvířena byla zde zastoupena kostmi skota, kozy neb ovce, vepře, úplným párem rohů tuřích, porouchanou lebkou psí (canis familiaris intermedius Woldřich) a jednotlivými zlomky parohů jeleních.

Jiná jáma (čís. 2.) na staveništi městského chudobince objevená měla dle udání dělníků průřez nepravidelně trojhranný (viz obr. I na str. 8.) a vycházel prý z ní úzký komínek na povrch. Také tato jáma obsahovala rozmanité střepiny z nádob pupíky okrášlené, úlomky ze lžic hliněných a některé nástroje z rohovce štípané.

Obě uvedené jakož i všechny ostatní na půdorysu naznačené jámy a místa vrstvu kulturní vykazující byly náhodou při kopání základů objeveny. Obec znojemská dala pouze místa číslicemi 2., 5. a 7. označená jen povrchně a zcela nedostatečně ohledati, i lze proto o jamách ostatních pouze tolik s jistotou tvrditi, že také ony naplněny byly hlinou černou a částečně popelnatou, a že také z nich již při nahodilém povrchním zakopnutí dobyty byly střepiny pupíky okrášlené, rohatá ouška, mnohé střepiny pomalované, lžice hliněné, několik nožíků a škrabadel z rohovce zhotovených, jednotlivá šídla a hladidla koštěná, pak po různu též rozbité kosti zvířecí.

Poněvadž mi pro nedostatek kopání soustavného nelze podrobně vypsati obsah jam jednotlivých, dovolím si v následující části své rozpravy pojednati o předmětech, které jsem z největší části vlastním nákladem na poli nahoře uvedeném vykopati dal.

A) Výrobky kamenné.

Mezi výrobky kamennými byly poměrně četně zastoupeny rozmanité nástroje z pazourku, rohovce, křemene a v jednom případě i z jaspisu štípané a sice: škrabadla podlouhlá, nožíky prismatické 34—52

dlouhé[2]) a 4—16 široké a četné ostré úštipky křemenné, kteréžto z větší části velmi dovedně jsou zpracovány. Nalezený nucleus rohovcový (Tab. I. na str. 9. obr. 8.), z něhož patrně nožíky odštěpovány byly, jakož i kousky rohovce nespracovaného svědčí neklamně o tom, že tyto štípané nástroje kamenné na místě samém byly robeny. Jakožto příklady dobře spracovaných výrobků toho druhu uvádíme zde zejména následující kusy: Nožík křemenný tvaru prismatického na jedné straně plochý a na straně druhé vyvýšeným žebrem opatřený, 52 dlouhý, 14 široký na konci zakulacený a na obou ostrých hranách jakož i na zakulaceném konci pečlivě přitloukaný (Tab. I. obr. 7.); pak nožíček pazourkový pouze 4 široký (Tab. I. obr. 6.) a konečné hruškovité škrabadlo z rohovce 40 dlouhé a na zakulaceném konci 25 široké (Tab. I. obr. 5.) —

Hlazené nástroje kamenné nalezeny toliko následující: 1. Úzká sekyrka z břidlice amfibolové na celém povrchu pečlivě vyleštěná, 60 dlouhá, uprostřed 18, nad ostřím 15 široká a uprostřed těla 15 tlustá. Ostří její jest obloučnaté, poněkud šikmé a z obou stran stejnoměrně přibroušeno. (Tab. I. obr. 4.) Drobná sekyrka tato nalezena již r. 1886. v odkopaném břehu pole, které se naproti městskému chudobinci rozkládá. 2. Sekyrka z břidlice chloritové nedbale zhotovená, na povrchu na mnohých místech hrbolatá, 50 dlouhá, nad ostřím 37 široká a uprostřed 14 tlustá. Sekyrka tato je čtyrhranná, na jedné straně více plochá nežli na druhé a má ostří obloučnaté, poněkud šikmé a s obou stran přibroušené. (Tab. I. obr. 2.) 3. Malá sekyrka z tvrdého černozeleného kamene, na celém povrchu hrbolatá a pouze při ostří po obou stranách hladce přibroušená. Délka její obnáší 42, šířka nad ostřím 20 a tloušťka těla vykazuje téměř veskrze jenom 5. (Tab. I. obr. 1.) 4. Drobný úlomek úzkého hlazeného nástroje kamenného, na straně jedné zcela plochého, na straně druhé pak silně vypouklého. 5. Větší část malého kladívka ze šedivého, velmi tvrdého kamene zhotoveného, na celém povrchu pečlivě ohlazeného a kuželovitou pracně vyvrtanou děrou opatřeného. (Tab. I. obr. 3.) 6. Úlomek týlce hlazeného nástroje kamenného s děrou pečlivě vyvrtanou a jako vyleštěnou. 7. Oblázek za brousek upotřebovaný. 8. Tři zlomky brousků silně opotřebovaných, z nichž dva z pískovce a jeden z lepidolithu byly zhotoveny a 9. několik kusých a jedna celá čtyrhranná plocha žulová, na jedné straně vyhloubená a znatelně ohlazená. Délka její obnáší 320, šířka pak uprostřed 155. Takové kameny považují se za spodní části ručních mlýnů, na nichž se pomocí taktéž kamenných drtidel obyčejně kulovitých rozemílalo obilí, a vyskytují se často na hradištích, v nákolních a jiných osadách předhistorických.

B) Výrobky hliněné.

Nejčetněji jsou zastoupeny výrobky hliněné, mezi nimi pak obzvláště mnoho střepin z rozmanitých nádob. Neporušená nádoba nebyla vykopána žádná, poněkud celistvými shledány pak pouze: 1. Mělká miska z hlíny černé pískem promíchané hrubě ulepená s okrajem do vnitř zahnutým a v průměru 80 měřícím. 2. Větší část drobné, jemně vyvedené nádobky baňaté, na povrchu červenou barvou natřené, kteráž při popisu střepin pomalovaných podrobněji bude popsána (Tab. I. obr. 12.) a 3.

[2]) Rozměry předmětů v celém tomto pojednání jsou uvedeny v millimetrech.

koflíček svícnu podobný z hrubé křemenitým pískem promíchané černé hlíny neforemně ulepený, 60 vysoký a nahoře i dole drobnými okrouhlými miskami opatřený. Horejší miska je více vyhloubena a měří při okraji v průměru 45, kdežto spodní za podstavec určená miska toliko průměr 35 vykazuje. (Tab. I. obr. 15.) Všechny ostatní střepiny pocházejí z větších nebo menších hrnců, z nádob baňatých, válcovitých, misám podobných, z menších okřínků a z jedné kuželovité poklíčky, kteráž na vrcholku knoflíkem na místě ucha byla opatřena, sestávají z hlíny hrubší pískem promíchané nebo z hlíny jemné dobře plavené, jsou vesměs dobře vypáleny, a vykazují lom černý, šedivý, tmavohnědý, světlohnědý, uprostřed černý a po obou stranách jako cihla červený nebo ku straně zevnější černý a do vnitř žlutý. Tloušťka jejich velmi různá: 2 až 15. —

Upotřebení skutečného kola hrnčířského nedá se na žádné střepině dokázati, ba ani při oněch jemných střepinách, které dokonalým provedením zrovna obdiv vzbuzují. Okraje nádob byly dílem vzpřímené, dílem vyvalené a jenom zřídka dovnitř nakloněné. Dna jsou nepoměrně malá nebo velikosti přiměřené, rovná nebo poddutá, což ale uvnitř znatelno není; některá z nich pak jsou mnohem tlustší nežli ostatní stěny nádoby.

Velmi mnoho střepin je ozdobeno okrouhlými a vejčitými pupíky (Tab. I. obr. 13., 17. a 18.) různé velikosti, které buď na okraji nebo na boku nádoby sedí. Často vyskytují se na boku nádob umístěné pupíky laločnaté (Tab I. obr. 20.) nebo trojhranné do rohu nahoru vytažené (Tab. I. obr 19.), kterážto nejčastěji kolmými, dosti širokými děrami prostoupeny bývají, a takto význačná ouška rohatá tvoří. (Tab. I. obr. 11.) Jedna střepina byla opatřena pupíkem kulovitým, úzkou ku provlečení řemínku nebo provázku způsobilou vodorovnou děrou protknutým (Tab. I. obr. 16.); pouze v jediném případu jest nám zaznamenati ouško pravidelné, z okraje hlazené nádoby vystupující.

Vrytými ornamenty okrášlené střepiny nalezeny toliko následující: 1. Střepina z menší nádobky s okrajem zoubkovaným, 2. střep krajový s obrubou vzpřímenou, pod níž se souběžně dvě vypouklá zoubkovaná žebra táhnou (Tab. I. obr. 14.), 3. hrubá střepina okrášlená vejčitým sploštělým pupíkem s dolíčkem uprostřed a po obou stranách pupíku se dvěma šikmými hrubými rýhami (Tab. I. obr. 10.), 4. několik střepin šikmými a skříženými rýhami pokrytých, 5. střepina barvy světlehnědé, ozdobená na celém povrchu vrytými, z dolíčkovaných přímek sestávajícími a do sebe vloženými krokvemi (Tab. I. obr. 9.) a 6. několik střepin drsného povrchu, eliptickými vrytými křivkami ozdobených. Jedna střepina byla malou, 5 širokou dírkou prostoupena a na jiné střepině je dírka podobná teprve z obou stran započata. (Pokračování.)

Královničky.

Pojednává **Vlasta Havelková** v Olomouci.

Slované uctívali za dob pohanských sílu přírodní, a odtud mnoho ještě obyčejů, jež nová víra křesťanská převzala, přispůsobivši je snad jen svým intencím, zachovalo se. Kdo takové obřady dnes uvidí, nepřemýšleje o nich důkladněji, sotva významu jich porozumí. Teprvé pilným zkoumáním obřadův, obyčejův a zvyků těch objasní se význam hluboký

v nich obsažený a mnohé se objeví jasným, o čemž jsme neměli ještě tušení.

Mezi těmito obyčeji, jimiž předkové naši přírodu uctívali, zvláštní pozornosť vzbuzuje obřad „Královničky“ zvaný, jejž manželé Bakešovi v Ořechově u Brna ze hrobu zapomenutí k novému životu vzkřísili; jak odjinud s dostatek známo, jsou nyní obrozené královničky uvedeny do městské společnosti, čímž dostalo se zapomenutému již bezmála obřadu lidu našeho uznání a rehabilitace.

Hra na Králku čili Královničky nebyly jen hrou pro zábavu, nýbrž byl to o b ř a d prastarý, jímž pramatky naše oslavovaly jarní obrodu přírody. Jen mladinké a zachovalé dívky směly se obřadu královniček súčastniti. Ověnčené královničky chodívaly v každé vesnici od domu k domu v dobu od velikonoc až do letnic[1]), nesouce máječek, jehličnatý to stromeček pěkně zdobený „klebetami“, pečivem a „výdumkami“ (vajíčko znamenalo u Slovanů symbol života[2]), při čemž zpívaly: „Neseme, neseme máječek pěkně zdobený“ a ohlašovaly tím radostně, že jaro se již blíží.

„Králku“, kterou si dívky ostatní zvolily (zosobněné to jaro), měly uschovanou pod práporcem, jejž čtyry dívky na tyčích nesou; vedla ji uprostřed průvodu dívka jiná „králem“ zvaná, který bezpochyby představovati má moc a sílu, jaro k životu probouzející. Královničky počínají pak na návsi tance, zpívajíce, že vyletěl sokol (snad král) a volá královnu, aby přišla. Ona však nepřichází a vysílá jen posla — asi první jarní vánek, který však se nevrací. Posílají se noví poslové, ba i vozy zapřaženy, aby pro královnu jely.

Tu rozmyslí se konečně otálející královna — jaro, a pomalounku se blíží; ale běda! je všecka polámaná, velice kulhá[3]). Není však na tom dosti, ona jest i chudá, nemá střevíců, nemá šátka, ubohé královničky musí na ni žebrati, by jí koupiti mohly obuv i oděv. Vším tím naznačuje se skoré jaro, jež přichází pomaloučku, a nemá ani zeleného háv u ani květů pestrých. Konečně pak přece zvítězí síla vše oživující; král ovívá šátkem kolem hlavy králky, která náhle v zlaté sukynce stojí, a jen do ní sáhne, již dary rozdává. Tím naznačuje se, že jaro jest již oděno v překrásný svůj háv zlaté úrody a rozdává první dary své. Tu zajásají královničky, že jaro se již dostavilo, že se vrby zelenají i prokvétají, a vybízejí, by se vše radovalo.

Dle mého skromného náhledu nejsou tedy ty písně tak nepatrny a bezvýznamny, jak se nám zdálo, nýbrž obsaženo je v nich důmyslně jádro, které lid prostince v písně své vložil.

Co se m e l o d i í písní královniček týče, neupře jim nikdo půvabnosti; dle výroku nezapomenutelného Sušila pocházejí melodie ty z doby, kdy ještě lid náš posvátné své chorály staropohanské zpíval. Nápěvy ty přizpůsobeny jsou sice tancům, ale tancům o b ř a d n í m, nikoli milostným, pročež neztrácejí své velebnosti ni mohutnosti, a proto také hudba, písně ty provázející, musí býti v duchu staroslovanském, dle zákonů slovanské

[1]) Zde onde toliko o letnicích aneb také o neděli družebné. Viz Staročeské obyčeje, pověsti atd. od dra. Zibrta

[2]) Viz: Fr. Stránecká: O symbolice mor. kraslic v „Moravských ornamentech“. Vydává vlasten. muz. spolek v Olomouci 1888.

[3]) Ještě dosud říká se, když jaro dlouho se nechce dostaviti, že kulhá, že je chromé.

hudby psána, totiž vážná a velebná. Hudba moderní lehkého rázu pro písně národní naprosto se nehodí.

Tance Královniček mají estetickou cenu: jsouť uspořádány dle zákona, který nedovoluje nelad pohybů a obrazců; majíť ony význam mystický, vztahující se k oslavě bohů.

Tancující Královničky popisují všeliké ty vzory, které i v ornamentice naší národní nalezáme a také v archeologii jako mystická znaménka známy jsou. Tak tančí se zoubek neboli trojhran, který byl u Slovanů symbolickým a posvátným znamením.[4])

Dále popisuje se v tancích královniček jednoduchý kříž v kole; ramena napříč a délku naznačují poklony.

Tato značka představující slunce, zhusta vyskytuje se na bronzech a popelnicích, podobně jako ornament jednoduchého kruhu, který při jiném tanci královniček velmi rychlým pohybem se naznačuje.

Kříž sekáčový, „svaz a souvaz“ zvaný, tančí královničky při písni: „Cib, cib, cibulenka“. Znaménko to také zhusta se vyskytuje na předmětech modloslužebných, na popelnicích a bronzech zároveň s trojhranem a kolotajícím sluncem. U Slovanů značí malá značka tato oštěp a blesk Perunův a jest, jakožto mystické znaménko namnoze považována podnes za ochranu od zlých duchů a čár.

Dále objevuje se v obřadě královniček osmicípá hvězdice, která ve vyšívání našem velmi zhusta se vyskytuje a má zajisté význam symbolický, jelikož zdobívá ve vyšívání kohouta, který na kútních plachtách velmi krásně ornamenty vyšit bývá. Jeť známo, že kohout u Slovanů byl uctíván jako pták Perunův, který měl zvláštní moc ochraňující.

O způsobu stavby dědin moravských.

Úryvek větší studie **V. Houdka.**

Mezi národopisné zvláštnosti, které u různých národů vlivem okolností přírodních i kulturních různě se vytvořily, ano také u téhož národu následkem změněných okolností kulturních průběhem dob se přetvořily, patří též způsob, jakým který národ za různých dob své osady stavěl, resp. půdorys, plán ku svým osadám pořizoval. Věc tato — na pohled málo důležitou se zdající a následkem toho také dosud málo všímaná — souvisí těsně s veškerým ostatním kulturním životem národa; ona jest jakoby zevnějším výrazem řádu socialního i povahy národní, a vrhá jasné světlo na dějiny kolonizace té které země; pročež zevnější tvářnost osad je důležitým pramenem pro poznání jak stáří tak i národnostního původu jejich. Což v příčině osad moravských prokázati, účelem této studie jest.

Rozumí se, že při tom obmeziti se nám bude na pozorování osad venkovských, tedy vesnic či dědin a menších městeček. Podlehajíť

[4]) Viz o tom podrobněji: dr. Wankel: Ornamenty na kraslicích moravských vzhledem k archeologii v „Moravských ornamentech“, jež vydává vlasten. muz. spolek v Olomouci.

města následkem rychlejšího vzrůstu svého a nivellizujícího účinku pokroku civilizace co do půdorysu svého přílišným změnám.

Lze vůbec rozeznávati celkem dvojí hlavní způsob stavby dědin či půdorysu jejich, totiž dědiny roztroušené a dědiny souvislé; v oněch stojí každý dům s budovami hospodárskými, dvorem a zahradou o samotě uprostřed polností k němu patřících; v těchto (dědinách souvislých) jsou domy v jednu hromadu seskupeny, takže vesnice tvoří celek více méně jednolitý. Mezi těmito souvislými dědinami rozeznávati lze opět několik způsobů: Buď stojí domy v jedné (a obyčejně také v jediné) více méně přímé ulici, tvořené buď průčelími buď štíty domů neb aspoň ploty dvorskými nebo zahradními; někdy stojí domy v jediné řadě, takže vlastně ani ulice netvoří. Náš lid říká takovým částem dědin zhusta „Řádek, Na řádku“. Anebo rozšiřuje se ulice v náves (moderně řečeno „náměstí“), která může býti buď hranatá, buď oblá, buď zcela nepravidelná. Konečně mohou býti domy v dědinách souvislých stavěny beze všeho ladu a skladu, bez jakéhokoli pravidla stran vzájemné polohy; bývají obklíčeny zahradami a dvorem a jenom ploty tvoří více méně souvislé čáry klikatých, nepravidelných ulic. Mohli bychom tento poslední druh nazvati dědinami hromadními (haufenförmig).

Dědiny roztroušené zahrnují se obyčejně názvem „systému dvorcového“; jich protivou je „systém vesský“, čímž rozumí se dědiny tvořící ulici nebo náves; přechod mezi oběma systémy pak tvoří „systém hromadní“.

Dříve než se počneme obírati otázkou, které ze systémů těchto a v jaké míře zastoupeny jsou na Moravě, kdež jsou dědiny dvojího národnostního původu, třeba ještě zodpovídati otázku, zda měli a mají Slované s jedné a Němci s druhé strany různé, charakteristické způsoby stavby svých dědin.

O dědinách staroslovanských napsal Prokopios (v V. stol. po Kr.), že Slované bydlí „v chalupách nepatrných a od sebe vzdálených“. Lze však právem pochybovati o tom, že by výrok tento týkal se celého národa slovanského, již tehdy na různé menší národní celky rozděleného a v různých krajinách obývajícího. Pochybnosť tato musí v nás nezbytně vzniknouti, prohlédneme-li si podobu dnešních dědin v různých krajinách Slovany obydlených. Způsob stavby dědin nemění se zajisté tak snadno. Události, které by tvářnosť osady ze základu přeměnily, jsou jen výminečné. Ano, všechny velké události, jako požár celé vesnice, zpustošení válečné, povodeň atd. mívají za následek jenom co nejrychlejší znovuzřízení příbytku, aby přerušení hospodárského koloběhu bylo co nejkratším. Proto v takových případnostech nebývá ani času ani chuti, mysliti na něco jiného než-li na znovuzřízení starého příbytku na starém místě a ve starých rozměrech. Patří to také v obor nemožnosti, docíliti nějaké základní změny tvářnosti dědiny shodou všech neb aspoň mnohých obyvatelů jejích; nebývá pro takové změny důvodů nutných, i kdyby takové regulování poskytovalo jakési výhody.[1]) Proto můžeme za to míti, že základní tvářnosť každé téměř dědiny zůstala si od samého založení stejnou; dá se tudíž — aspoň z pravidla — z podoby dědin nynější souditi na podobu jejich původní.

[1]) Meitzen: Ueber die Bildung von Dörfern und deren nationale Bedeutung (Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie etc. 1872.).

Nuže jakou podobu mají dnešní dědiny národů slovanských? Shledáváme tu tři typické způsoby stavby dědin. Ruské vesnice obyčejně sestávají ze dvou rovnoběžných řad dřevěných domů. Silnice jde prostředkem. Všechny domy jsou štíty obráceny k cestě a podél domů

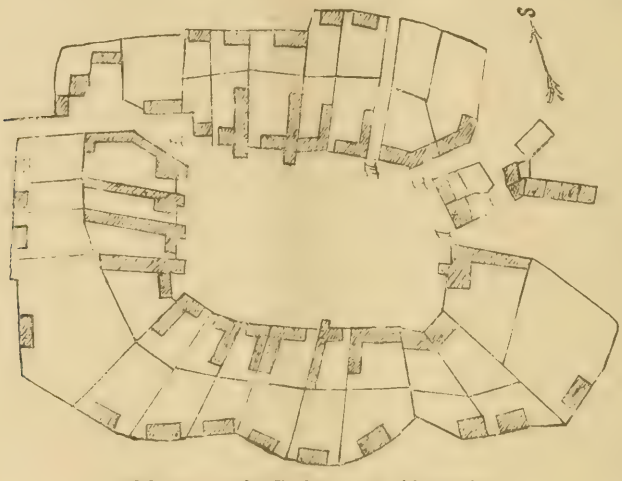

Půdorys osady Dubčan na Olomucku.

táhnou se vysoké prkenné ohrady, jež dělí dvůr od silnice.[2]) Nejinak je tomu v Kašubech a v Polsce vůbec, a po celém dnešním severový-

Půdorys osad Náměstě a Biskupství na Olomucku.

chodním Německu, druhdy slovanském. — Jinak je na západě slovanském a po celém západním Německu, pokud bylo druhdy slovanským.

[2]) M. Wallace: Rusové doma. Přel. Váňa I. str. 7. (Matice lidu roč. XV. č. 1.)

Tu je pravidlem forma *návesní*: domy rozestaveny jsou často ve formě kruhu (odkudž slují takové vsi *okrouhlice*) neb aspoň podkovy a tvoří náves či náměstí. — Od obou těchto způsobů liší se z pravidla vesnice *jihoslovanské*, zejména srbské, jichž domy jsou roztroušeny po hájích a lesích[3]). Ale roztroušený tento způsob vesnic srbských dá se snadno přivésti do blízkého vztahu k okrouhlicím západoslovanským, přihlédneme-li blíže ku zařízení domů srbských, z nichž každý chová — nikoli jedinou rodinu v našem moderním smyslu — nýbrž celou zádruhu. Vlastní bydliště tot., které se jmenuje „ognjište“ (ohniště), obývá hospodář se svou rodinou sám, kdežto ostatní členové zádruhy zdržují se v tomto „ohništi“ jenom přes den, pokud nejsou zaměstnáni mimo dům; příbytky těchto ostatních členů zádruhy však jsou v *podobě podkovy* přistaveny kolem „ohniště“.[4]) A nejinak je tomu při domech *bulharských*: jednotlivé budovy každého obydlí nebo dvorce tvoří uzavřený celek pro sebe, zde i onde v *podobě podkovy* rozestavený; a totéž možno ve větších rozměrech říci o *celé vesnici* (selo).[5]) Z tohoto popisu jde, že podkovité, osamělé dvorce zádruh jihoslovanských jsou zárodkem a prototypem okrouhlic západoslovanských.

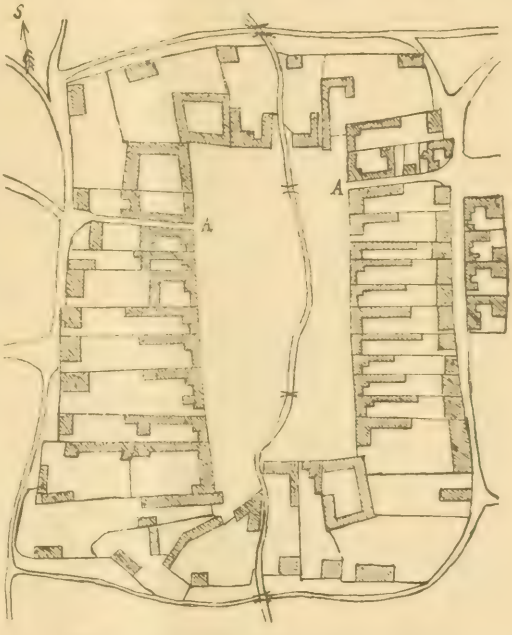

Půdorys osady Blatce na Olomucku.

Třebas tedy o jakési *obecně* slovanské stavbě a zařízení osad sotva mluviti možno[6]), nedá se s druhé strany upříti, že podkovitá forma osad čili tzv. okrouhlice jsou způsobem ryze a výhradně slovanským, ano *staroslovanským*. Způsob na slovanském východě obvyklý, stavěti chalupy ve dvou rovnoběžných řadách, obrácené štíty svými k ulici, nemá již ráz tak výhradně slovanský, tak charakteristický jako okrouhlice.

Uznáváme za potřebno, o starobylém tomto slovanském způsobu stavby dědin trochu obšírněji promluviti a ukázati, že právě tento způsob veškerému zřízení staroslovanskému odpovídal, že byl *nutným výsledkem sociálního řádu* našich předků, nikoli pak formou snad jen nahodilou.

Staroslovanská náves je buď více méně okrouhlá (vlastní okrouhlice), jako zvláště charakteristický příklad toho podává půdorys dědiny Dubčan

[3]) K. J. Jireček: Srbsko, země i lid. (Osvěta 1875, str. 420.)

[4]) Dr. F. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven. (Výtah z díla toho od prof. Vlacha viz ve Slovansk. sborníku 1885, str. 74.)

[5]) Voráček: Bulharské obydlí a dědiny (Slovanský sborník 1884, str. 40.)

[6]) Perwolf: Staroslovanské řády a obyčeje. (Slovanský sborník 1884, str. 345.)

na Litovelsku (obr. na str. 16.), ale obyčejně jen nepravidelně oblá, poněkud klikatá, jako viděti na půdorysu Náměště (na str. 16.); výjimkou najdeme i pravidelný obdélník, jako při půdorysu Blatce[7]) (na str. 17.); velmi často však značí se jen tím, že se ulice buď uprostřed, buď na konci svém rozšiřuje v podobě náměstí: v případě posledním má podobu trojúhelníka. Charakteristickým příkladem návsi trojúhelníkové jsou Vrbátky (půdorys[8]) na str. této). Typickou je při staroslovanských osadách návesních uzavřenost dědiny. Ovšem podlehly staroslovanské vesnice během věků také změnám, zejmena té, že jsou dnes z několika stran přístupny — následkem toho, že prolomeno do dědiny více vchodů; jinak ale bylo za pravěku, ano při mnohých dědinách ještě do nedávných dob: do dědiny vedl totiž namnoze jen jediný vchod, anebo sice dva vchody, ale

Půdorys osady Vrbátek na Prostějovsku.

tím způsobem, že cesta jedním koutem návsi vedla do dědiny a nejbližším koutem zase z dědiny ven. Příkladmo poukazujeme opět k půdorysu Blatce, do něhož podnes vedou jen dva vchody (A—A) po blízku dvou sousedních koutů náves protínající. Nazývají se podnes „branou“ a cesta k nim z polí vedoucí sluje „průhonem.“ Podobně vedly i do Dubčan jenom vchody I. a II. (na půdorysu na str. 16.), kdežto vchod III. v dobách pozdějších, vchod IV. ale teprva v nejnovější době je prolomen. Také do Vrbátek vedl za dávna jediný hlavní vchod I. (viz půdorys na str. této); druhý, vedlejší východ z dědiny (II.), jen pro pěší určený a proto podnes „chodníkem“ jmenovaný, vede z „koutu“ k vodě. Vchod

[7]) Půdorys a popis dědiny Blatce ochotně zaslal nám učitel blatecký p. Al. Grunt.
[8]) Půdorys i popis Vrbátek zaslal ochotně učitel vrbátecký p. Ond. Procházka.

třetí (III.) prolomen byl asi teprva tehdy, když dvůr panský tam stávavší rozparcellován byl na stavební místa chaloupek čís. 41.—58. Přiblížíme-li se k takové staroslovanské dědině, jest nám často i dnes ještě dlouho obcházeti kolem stodol a vysokých nepřetržitých zídek zahradních, nežli konečně se dostaneme ku vchodu do dědiny.

Rozumí se, že staroslovanské dědiny leží neb aspoň ležely vesměs u vod tekoucích: jenom následkem postupujícího vysýchání půdy nebo změněného toku vody jsou dnes některé osady bez tekoucí vody, jako na př. Dubčany na Litovelsku. Zpravidla byla položena celá dědina na jediném břehu potoka, nikoli na obou, a to za účelem obranným, strategickým; nezřídka leží v zátočině, tak že potok dědinu s velké části obtéká, jako na př. Vrbátky; dosti často však vyplňuje dědina staroslovanská ostroh mezi dvěma stékajícími se potoky, jako na př. Náměšť; do takových dědin vedly za stara jen dva vchody, oba přes vodu. Jen skrovny jsou výjimky, ve kterých potok protékal návsí: takovou výjimkou je na př. Blatec. Mnohá staroslovanská dědina rozkládá se dnes ovšem na obou březích potoka, ale přihlédneme-li blíže k půdorysu mnohých takových dědin, shledáme, že celá náves je na jednom břehu potoka, na druhém břehu pak že jsou jenom ulice celkem úzké a přímé, novější to přístavky ku starému jádru dědiny, k návsi, na druhém břehu rozložené. Že za pravěku skládala se celá dědina pouze z návsi, toho důkaz podávají četné dědiny, které podnes nemají jiných částí nežli právě náves (na př. Dubčany, Hněvotín a mn. j.). Ulice později přistavené slují ve starých osadách „zábraní", což poukazuje k tomu, že náves uzavírána byla branou: podnes se říká vchodům do některých starých dědin „brána", jako na př. v Blatci a v Seničce na Litovelsku. Stodoly a zídky souvislé buď kolem dokola, buď aspoň na straně vodou nechráněné tvořily a tvoří dosud zevnější ohradu dědiny. Jenom na těch stranách, na kterých obtékal osadu potok, nestojí stodoly až na konci zahrady, nýbrž uprostřed ní (viz na př. půdorys Vrbátek); jednak byl potok za pravěku dostatečnou ochranou dědině, jednak byla by voda, za těch dob asi často z břehů svých vystupující, stodolu na samém břehu stojící podmílala; konečně má takové umístění stodoly i účel praktický, hospodářský: aby tot. povoz skrze mlat na obě strany projížděti mohl.

Co jsme tuto uvedli, dokazuje zajisté jasně uzavřenost staroslovanských okrouhlic. Proto výrok často čtený a opakovaný, že „staří Slované bydleli v uzavřených hradech a otevřených vesnicích", platí jenom o Slovanech východních, nikoli však západních. U těchto každá vesnice byla svého druhu hradem — pevností; zdánlivou primitivnost hradeb a prostředků opevňovacích ve staroslovanských dědinách pak nesluší nikterak podceňovati: vždyť zejmena naše dnes téměř vyschlé potoky měly za slovanského pravěku hojnost vody, která činila přístup k dědině zajisté dosti obtížným; jest pak známo, že souvislé zídky zahradní i dnes ještě dají se dobře hájiti. I z pozdních dob historických máme na to pádný doklad: jest známo všeobecně, že hanácká Senice ubránila se za třicetileté války oblehajícím ji Švédům. Celá koncentrovaná rozloha starých slovanských dědin, málo vchodů, k tomu branou uzavřených — to vše svědčí o neobyčejném důmyslu strategickém našich předků.

(Dokončení.)

Ptactvo moravské.

Píše děkan **Rudolf Kašpar** v Bludově.

Pojednání toto o ptačí zvířeně moravské není nikterak přísně vědeckým, obmezuje se při popisech druhů, které by celé strany zaujímati mohly a jichž se v každém ornithologickém spise dočísti možno, na pouhé udání několika kritických známek, které však úplně stačí, každý tvar od jiného příbuzného dostatečně rozeznati a určiti.

Také jsem úmyslně opomenul ony dlouhé řady jmen pro týž tvar uváděti, čímž mnozí spisovatelé bezdůvodně z pouhé sháňky po novotách vědu ve zmatek uvedli (v čemž obzvláště Brehm nad jiné vynikl); podržel jsem raději z úcty k Linnéovi, tomuto velmistru věd přírodních, kde se to se stanoviskem dnešní vědy srovnati dalo, po většině jména od něho volená, a připojil jsem k nim jenom ta jména novější, která se mně zdála býti nepřípadnějšími.

Co do pořádku popisů přidržel jsem se hlavně díla Albina Heinricha „Die Reptilien, Fische und Vögel Mährens und österr. Schlesiens“ (Plazy, ryby a ptáci Moravy a rak. Slezska), které je z literatury ornithologické u nás asi nejznámějším, ačkoli mně nezcela vyhovuje; však tu rozhoduje subjektivní názor, a snad i to, co zde podám, ne každému vyhoví.

Také se mi zdá potřebí, to co jsem v časopise vlasten. muz. spol. olom. v č. 9. na str. 12. a násl. o některých druzích ptáků, jižto na Moravě pořídku se vyskytují, napsal, zde stručně opakovati, ježto mnozí z našich nynějších ct. členů onoho čísla tohoto časopisu asi nemají, a poněvadž by jinak v tomto pojednání nemilá mezera vznikla.

Ptáci, kteří jsou ve vlasten. muzeu olomuckém, poznamenáni jsou hvězdičkou.

Rapaces — ptactvo dravé — Raubvögel.

Vulturinae — supovité — Geierartige.

Hlava a krk nahý, nebo jen málo opeřený, prostřední prst dlouhý, drápy tupé, zobák silný, u kořene rovný, na konci hákovitě ohnutý. Živí se hlavně mrchami.

Vultur cinereus, *Linné V. monachus*, *Gmelin. Sup hnědý. Grauer — grauhalsiger Geier.* Délka 1·33 m., šířka křídel 3·5. Hlava i krk pokryty jsou krátkým šedým peřím, pod krkem je okruží (obojek), záda i prsa jsou tmavě šedohnědá, břicho a zadek světlejší, péra ocasní a křídla černá. Tento sup patří u nás ku největším vzácnostem; pokud známo, střelen byl jeden r. 1837. u Klobouk (brn. kraj), jeden r. 1839. u Znojma, pak r. 1873. u Frenštátu na Radhošti a u Hukvald; tito dva posledně uvedení přiletěli prý ve společnosti pěti jiných soudruhů; podává o nich obšírnější zprávu náš vážený ornitholog prof. J. Talský v Nov. Jičíně ve svém pojednání „Die Raubvögel Mährens“ (draví ptáci moravští). Všichni tito ptáci přiletěvše bezpochyby z jihovýchodu evropského podle horského hřebenu Karpat, dostali se k nám a pozorováni byli v měsíci květnu, ve kterážto době, když sníh roztaje a zvěř za zimy zhynulá nepokryta leží, vítanou stravu nacházejí.

Vultur fulvus, Brehm. Gyps fulvus Gm. V. leucocephalus, Wolf. Sup bělohlavý Brauner — weissköpfiger Geier. — Velikosť a postava jako u předešlého, pýří na hlavě a krku nikoliv šedé, nýbrž bílé, záda a prsa více do rezava hnědá. Zabloudí na Moravu častěji nežli sup hnědý a ve větších ornithologických sbírkách moravských nalézáme ho zastoupena exempláry, které tu i tam na Moravě střeleny byly; tak ve Františkovu muzeu je párek těchto ptáků, kteří r. 1839. v kosteleckém revíru u Holešova uloveni byli.

Oba tyto druhy supů nazývají mnozí, ano i většina myslivců obecně supem bradatým, což však není správno, neboť pravý sup bradatý (Gypaëtos barbatus Cuv.) ještě nikdy ze svých nejvyšších alpských oblastí jižní Evropy, které obývá, na Moravu nezabloudil.

Falcones, Accipitrinae — sokolovité — Falkenartige.

Hlava a krk jsou opeřeny, zobák zahnut bývá již od kořene.

Falco albicilla et ossifragus, Linné. Haliaëtos albicilla, Naum. Orel mořský. Weissschwänziger Seeadler Beinbrecher. — Délka 1 m., šířka křídel 2·75 m., hlava a krk u starých ptáků žluto-hnědavě bílý, u mladých hnědý. Ostatní opeření hnědé, břicho u mladých běloskvrnité, klínovitý ocas u starých čistě bílý, u mladých běloskvrnitý, zobák u starých žlutý, u mladých černavý. Živí se mrchami i živými zvířaty, zvláště rybami. — libuje si v krajinách vodami hojně prostoupených a zalétá z jihovýchodu Evropy, kde v nižinách dunajských zhusta hnízdí, jakož i od morských břehů severního Německa, nyní v zimě již jen jako vzácný host k nám; tak střelen byl r. 1830. orel mořský u Břeclavi, r. 1852. u Místku, r. 1882. a 1883. pozorováno bylo několik těchto ptáků za sebou nedaleko Nového Jičína v údolí oderském a byly z nich též dva kusy uloveny. Za starších dob, kdy na Moravě bylo ještě mnoho rybníků, byl tento orel dle svědectev starších ornithologů u nás ne právě vzácným.

* *Falco haliaëtos, Linné. Pandion alticeps, Brehm. Aquila haliaëtos Auct. Orel říční, fišar. Flussadler. Fischaar.* — Délka 70 cm., svrchní část těla hnědá, temě hlavy, týl a krk pokryty jsou žlutavě-bílým peřím, které má tmavé čárky osténcové a na hlavě v chochol se prodlužuje. Spodní část těla je bílá, s několika hnědými šípovitými skvrnami na prsou. Neopeřená dolní část běháku a spáry jsou šedomodry. Orel říční, dříve dosti častý, stal se u nás nyní vzácnějším, přilétá jako tažný pták na Moravu v dubnu a zůstává zde až do října; často táhne ve společnosti čápů; jednou pozoroval jsem u Velkého Týnce hejno čápů, s nimiž letěli tři říční orlové kroužíce nad nimi: bylo je snadno poznati po jejich velikosti a jejich bílém břichu. Tento odvážný dravý pták živí se hlavně rybami; se znamenité výšky vrhá se kolmo na rybu dolů, vyzdvihne ji z vody a sežírá ji obyčejně na stromě. Uchopí-li omylem rybu větší, se kterou není, stáhne ho tato někdy také pod vodu, kdež ovšem musí zahynouti: často nalezeni byli chřadnoucí kapři živí nebo jejich kostry, v nichž uhnilé spáry říčních orlů trčely.

Za dob mých studií šel jsem jednou v prázdninách z Bludova do Dlouhomilova na návštěvu příbuzných. Za Sudkovem stál na kraji lesa veliký dub; když jsem se k němu přiblížil, spadl s něho jakýsi větší předmět a současně zdvihl se s něho veliký pták, v němž jsem poznal

orla říčního, pod dubem leželi však dva rozpáraní kapři, 1 —1½ kilogr. těžcí, z nichž vnitřnosti vytaženy byly; spěchal jsem do Dlouhomilova, vypůjčil si brokovnici a za čtvrť hodiny stál jsem již pod dubem na číhané. Brzy spatřil jsem říčního orla, jak s novou kořistí, kterou si v bludovském novém rybníku byl ulovil, ku stromu zase letí. Jakmile si sedl na strom, sestřelil jsem ho i s kaprem, který ještě nebyl rozpárán; tak jsem ukořistil za kratičkou chvilku říčního orla a tři kapry. Rok potom zastal a střelil jsem jiného říčního orla pod bludovským mlýnem v řečišti Moravy na jedné písčině. Exemplár v muzeu uschovaný ulovil isem v červenci r. 1860. v lese „na Zámečku“ u Kroměříže za příležitosti honby na kachny.

* *Falco fulvus, Linné. Aquila chrysaëtos, Brehm. Orel skalní. Steinadler. Goldadler* (starý). — Délka 1 m. od zobáku až na konec ocasu, šířka křídel 2·5 m. Orel skalní je za stara na hlavě a na zadní straně krku rezavě-hnědožlutý; záda a spodní část těla je černohnědá, ocas bělo- a hnědo-pruhovaný, u mladých u kořene bílý, na konci černohnědý. Přilétá k nám z Karpat. snad i z Alp, což se však méně pravdě podobá, a spatřujeme ho na Moravě bezmála každý rok porůznu; je odvážným dravcem, unáší jehňata, kůzlata atd.; ony loupeže dětí, které v krajinách alpských na vrub supa bradatého se připisují, má asi orel skalní na svědomí.

R. 1860. pozván jsem byl do Vežek na hon zajíců. Za první léče stál jsem na kraji lesa: hned z počátku v zatahování znamenal jsem nad sebou mocný stín, ve kterém jsem poznal orla ve vzdálenosti asi 50 kroků mimo mne letícího; nerozmýšleje se namířil a střelil jsem; pták spadl jako kus dřeva, a když jsem k němu přistoupil, byl mrtev na dobro; byl to překrásný orel skalní, který je nyní pravou ozdobou našeho muzea. Když jsem ho preparoval, shledal jsem horní kost ramenní porušenou a jeden brok č. 4. proletěl zrovna srdcem; odtud jeho okamžitá smrť. — Po dvou letech ulovil v lese u Zámečku při Kroměříži tamější polesný v bažantnici dvojitou ranou dva skalní orly, jednoho u zásypu bažantího samého, druhého, když odlétal; takovým štěstím loveckým sotva kdo může se honositi.

Aquila imperialis, Bechstein. Orel královský. Königsadler. — Orel tento je předchozímu tak podobný, že ornithologové po dlouhou dobu stran jeho samostatnosti ve sporu byli, až konečně na základě Neumannova pozorování pro ni se rozhodli. Je tak veliký jako orel skalní, jenom zavalitější, barvy světlorezavě rudé, aspoň u mladých, kteří k nám zalétají. Na ramenách má více nebo méně bílé peří, za stara trojhrannou bílou skvrnu. Zobák je až za oko rozpoltěn, u skalního orla jenom k oku.

Orel královský přilétá k nám asi velmi zřídka. Zdali ti dva orlové, o nichž se Albin Heinrich ve svém svrchu psaném díle zmiňuje, skutečně orly královskými byli, není na jisto dokázáno. Jak pan prof. Talský ujišťuje, byl první na Moravě nedaleko Příbora dne 13. května r. 1879. ulovený orel královský od něho s plnou jistotou jako takový určen a preparován ve sbírce učebných pomůcek příborského gymnazia.

* *Aquila naevia, Briss. Falco maculatus naevius, Linné. Orel křikavý. Schreiadler — Gefleckter Adler.* — Jest menší než oba předchozí, barvy je tmavohnědé; za mladosti na krycích perech křídel má

četné veliké světlerezavé skvrny v podobě kapek. Je u nás vzácnější než orel skalní. Müller a Adolf Schwab však tvrdí, že se dříve na Moravě také líhl. Exemplár v naší sbírce muzejní chovaný zastřelil jsem r. 1851. v srpnu ve velkotýneckém lese Chlumu. Za svých entomologických vycházek pozoroval jsem po dva dni za sebou, pokaždé k páté hodině odpolední orla nad údolím letícího; následujícího dne šel jsem na číhanou, ale pták letěl tentokráte mimo dostřel nade mnou, teprve příštího dne dostalo se mně štěstí, sraziti jej ranou z brokovnice. Jiného orla křikavého střelil jsem r. 1858. u Zámečku při Kroměříži, preparát je ve sbírce kníž. arcib. chlapeckého semináře v Kroměříži. Též později ještě byl jeden tamtéž střelen, šťastný střelec však uřezal jemu stáry jakožto znak zastřelené „škodné“ a ptáka snědl. Že by, jak Albin Heinrich poznamenává, tohoto ptáka podle udání pana lékárníka Spaziera „převeliké vši hrozně trápily“, toho jsem — budiž to na obranu cti orla křikavého řečeno — na žádném ze ptáků mnou ulovených a preparovaných neshledal; snad to byl nějaký marodér, který touto nemocí trpěl. Že také ryby loví, tomu odporují spisovatelé, avšak můj přítel nadlesný z Tršic, ujišťoval mě, že prý jednou viděl černého orla, který z rybníka u myslivny velikou rybu unesl; on by nebyl mohl říci, že to byl černý orel, kdyby to byl orel říční býval, poněvadž by se byl tento v letu k němu svým bílým břichem obrátil podle čehož by ho bylo možno poznati.

* *Aquila clanga, Pall. Orel černý. Schelladler.* — Orel černý jest orlům křikavým tak podoben, že byli dříve oba za jeden tvar pokládáni. On je za stara na celém těle stejnoměrně černošedý, za mlada černohnědý s rezavě hnědými skvrnami podoby kapkovité na krycích perech křídel, kteréžto skvrny však jsou mnohem menší než u mladého orla křikavého. Je vzácnější nežli orel křikavý. Exemplár, který je v našem muzeu, obdržel jsem z často jmenovaného Zámečku, kdež se chytil v jestřábí lapačce; jiný exemplár odevzdán mně k preparování střelený tamtéž od J. Exc. lanthraběte Josefa Fürstenberga při honbě na jeleny; jsa však tehdy churav nemohl jsem se v to uvázati a není mně známo, kam se pak dostal.

Falco brachydactylus, Naum. Circaëtus gallicus, Gm. Orel krátkoprstý. Schlangenadler — Kurzzehiger Adler. — Délka 65 cm., šířka křídel 2 m. Orel krátkoprstý má jako orel říční nohy šedomodré, čímž snadno rozezná se od našich ostatních žlutonohých orlův, od orla říčního rozeznává se postavou i barvou. Živí se hady, ještěrkami, žabami, dešťovkami a hmyzem; patří tedy k užitečným dravým ptákům. Je u nás velmi vzácný, byl však již tu a tam uloven, tak u Místku, Nov. Jičína a jinde.

Aquila pennata, Gm. Orel nejmenší. Zwergadler. — Má velikost i vzezření káně rousňáka, od níž se tím rozeznává, že jeho nohy u kotníků dokola opeřeny jsou, u káně rousňáka je tomu tak jenom zdanlivě, ježto běhák její jenom na předu a po stranách je opeřen. Zadní holeň však je holá, ale postranním peřím krytá.

Pokud známo, byl orel nejmenší jednou na Lysé hoře střelen. Poněvadž ale, upadne-li do rukou neznalcům, za káni rousňáka pokládán a pak nepovšimnut bývá, zdá se býti pravděpodobno, že se u nás vyskytuje snad častěji, než jak se dosud za to má. Bylo by tedy v zájmu

vždy žádoucno, kdyby myslivci a přátelé myslivosti každou domnělou káni rousňáka pečlivě prohlédli, nežli ji, ceny jí nepřikládajíce, stranou odloží.

Falco buteo communis, Linné. Buteo vulgaris, Bechst. Káně lesní, Gem. Mäusebusard. Stösser. — Jest asi 60 cm. dlouhá, barvy černohnědé, vespod bíle skvrnité; zbarvení její je náramně nestejné. Nohy mají běhák žlutý, neopeřený; jest jedním z nejznámějších dravých ptáků našich a setkáváme se s ní v létě, v zimě; požíráním nesčetných myší stává se velmi užitečnou a bývá neprávem pronásledována.

V kníž. arcib. chlapeckém semináři v Kroměříži chován jest t. zv. albín, t. j. čistě bílá káně lesní, která na panství hukvaldském ulovena a již preparovaná mně poslána byla. — R. 1850. byl jsem spolunájemcem blatecké obecní honitby; bylo pozdě na podzim, když jsem tam se svým přítelem, polesným z Grygova po tamějších polích se potuloval. Tu viděli jsme podél vysoké polní meze, která řídkými vrbami porostlá byla, kterak současně tři káně od sebe asi 60—80 kroků vzdálené za sebou letěly, obloukem se vracely a opětně týmže směrem se braly; dvě z nich byly obyčejného zbarvení, třetí však, největší, byla na celém těle světle modravě šedá. Když jsme se, abychom se k ráně dostali, pod vrby postavili, dostaly vítr a nepřišly víc. Jednou chytil jsem káni do želez; když jsem ji domů přinesl, chovala se náramně divoce. Z bujnosti vlil jí někdo do chřtánu kořalky a strčil ji, když se byl její opilostí s dostatek pobavil, pod postel, kdež po dva dni křídla majíc poroztažena, jako mrtva ležela; když se byla ze své opilosti vyspala, vylezla sama, byla zcela krotká, žrala z ruky a nechala s sebou vyváděti všeliké žerty, ani svými spáry nevyhrožujíc.

Archibuteo lagopus, Brm. Káně rousňák. Rauhfussbusard, Schneegeier. — Káně rousňák, 63 cm. dl., je káni lesní velmi podobna, pouze barva její je světlejší, běháky — vyjma zadní část — jsou opeřeny. Za let 1850—1864. hnízdila káně rousňák, jak najisto prokázáno je, v moravských Beskydech kolem Lysé hory každoročně. Není tak dobrácká jako káně lesní, ježto kromě myší také koroptve, křepelky a jiné užitečné ptáky pronásleduje.

* *Falco apivorus, Linné. Pernis apivorus, Brm. Včelojed. Wespenbusard.* — Délka 48 cm. Má opeřenou uzdu, čímž se ode všech ostatních dravých ptáků rozeznává. Barva bývá rezavě hnědá, na břiše s úzkými černými čárkami osténcovými, za stara je hlava samcova šedá. Starý sameček, který je v našem muzeu, má — vyjímaje tmavošedou hlavu — na celém těle stejnoměrně takořka černou barvu a odráží se nápadně od samičky vedle něho postavené, normálně zbarvené. Oba střelil jsem u Kroměříže v zacharském revíru. Včelojed přilétá k nám v dubnu a opouští nás po odchování mláďat v říjnu, živí se čmeláky a vosami, žabami, hmyzem ano i ovocem i obilním zrním.

Falco milvus, Linné. Milvus regalis, Briss. Luňák červený. Rother Milan — Tento krásný dravý pták má velikosť káně, je však štíhlejší, z pravidla pěkně rezavě rudý, za stara na hlavě a krku šedý nebo bělavý, za mlada hnědý a bíle skvrnitý, ocas je hluboce vidličnatý; živí se malými ssavci, ptáky a plazy. Dle Reichenbacha objevuje prý se v Německu často v hejnech až do 100 kusů, u nás stal se však velmi vzácným; za těch více než 50 let, co jsem horlivým pozorovatelem

našich domácích ptáků. viděl jsem ho jen jedenkrát u Velk. Týnce, kdež velmi nízko nad žitným polem a sotva 20 krokův ode mne letěl — bohužel neměl jsem tehdy pušky při sobě, a hůl, kterou jsem naň namířil, nechtěla spustiti a tak jsem musil ne sice uslzeným, ale přece smutným zrakem patřiti, jak odlétá.

Falco ater, Linné. Milvus niger, Briss. Luňák menší. Schwarzer kleiner Milan. — Jest o něco menší než předešlý, barvy zemité, ocas mělčeji rozpoltěn; je u nás snad ještě vzácnější než luňák červený, mně aspoň dosud se nepoštěstilo i jediného dostati; živí se hlavně rybami.

* *Falco peregrinus, Linné. F. abietinus, Bechst. Sokol obecný. Wander — Tannenfalke.* — Délka 40—45 cm. Svrchní část těla popelavě šedá, spodní žlutavě bílá, od prsou dolů černě skvrnitá, u mladých je bělavý spodek těla mnohými černohnědými podélnými skvrnami posázen, černý charakteristický pruh líční je velmi zřetelný. Patří k oněm dravým ptákům, kteří Moravu za svého podzimního tahu navštěvují. Že by u nás hnízdil, není prokázáno, a přese všechna opačná udání v často citovaném spise Alb. Heinrichově velmi pochybno. Tento sokol je srdnatý dravec, který koroptve, vrány, holuby, kachny a j. pronásleduje.

Zdali Falco cornicum Brehm, a F. abietinus Bechst skutečné odrůdy sokola obecného jsou, nechci popírati, tím méně však tvrditi.

* *Falco subbutes, Linné. Hypotriorchis subbutes, Boje. Ostříž. Baum — Lerchenfalke.* — Délka obnáší jen 30—32 cm. Spodek těla je rezavě hnědý s černými podélnými skvrnami, ostatně je zbarvením předchozímu tak podoben, že by mohl nazván býti malým sokolem obecným. Dostavuje se k nám v květnu, hnízdí zde a odlétá opět v říjnu se skřivany, které vedle jiných ptáků nejraději loví; není příliš vzácným.

* *Falco aesalon, Linné. F. lithofalco, Gmel. Dřemlík. Stein — Merlinfalke.* — Délka 30 cm. Dospělý sameček je nahoře popelavě šedý, vespod na krku bílý s hnědým pruhem, prsa do polou a břicho světle rezavé s černými podélnými skvrnami. Samička i mládě podobají se barvou káni a liší se v letu již od stejně velikého krahujce tmavější barvou a kratším ocasem. Dřemlík přilétá k nám za svého tahu na podzim, povětšině však jenom mládata, a je vzácný; onoho pěkného dospělého samečka, který je v muzeu našem, obdržel jsem z Hlubočka, a právě nyní pronásleduji v zámeckém parku bludovském již po 14 dní samičku nebo mládě, nemoha se ho dosud zmocniti.

Falco tinnunculus, Linné. Cerchneis tinnuncula, Boje. Poštolka obecná. Thurm — Rüttelfalke. — Délka 30—32 cm. Tento velmi známý pták dravý dolétá k nám začátkem dubna, hnízdí na vysokých stromech, zříceninách, kostelních věžích, loví hlavně myši; často viděti po žních na mandelích seděti celou rodinu roztroušenou, odkudž každý svůj revír bystře pozoruje, pak vzlétne častěji do mírné výšky, třepetá se na jednom místě ve vzduchu a vrhá se kolmo na kořist svou dolů. Je pro rolníka užitečným ptákem. V říjnu opouští zase naši krajinu.

Falco vespertinus, L. ad. F. rufipes, Boje. Erythropus obscurus, Brehm. Poštolka rudonohá. Rothfuss — Abendfalke. — Délka 28—32 cm. Sameček je břidličnatě šedomodrý, břicho, zadek a kalhotky rezavě rudé, nohy červené; u samičky a mladat, světleji zbarvených, je hlava rezavě červená. — Pták tento, na březích černomorských tak hustý, že

často se nachází v hejnech i 100 kusů čítajících, dolétá k nám v dubnu nebo květnu jakožto vzácný host, kdežto v jižních Uhrách je častějším a hnízdívá tam ve hnízdech stračích nebo vraních, ano i pod střechami domů. Živí se většinou hmyzem, zejmena kobylkami a stává se tak užitečným; jeho maso se jí.

* *Falco palumbarius. Linné. Astur palumbarius, Bechst. Jestřáb, veliký krahulec. Taubenfalk, Hühnerhabicht.* — Délka 46 cm., samička až 60 cm. Dospělý je shora tmavopopelavý, vespod bílý, černohnědě čeřený; mládě má na hnědé vrchní části těla rezavé žluté skvrny a okraje, na rezavě červenavém spodku hnědočerné podélné skvrny. — Je u nás stálým ptákem a srdnatým dravcem, lovícím holuby, slepice a koroptve. Zastřelil jsem několik jestřábů a pozoroval jsem při tom, že — třebas starší ptáci sebe opatrnějšími a plaššími byli — mladí často klidně nechají střelce dojíti na dostřel. Střílejí se u boudy výrové (vraní) a chytávají se často v lapačce jestřábí, železům se vyhybají.

* *Falco nisus, Boje. Astur nisus. Deg. Krahujec, kraholec, Sperber, Finkensperber.* — Dospělá samička krahující liší se od dospělého jestřába jenom tím, že je menší. Mláďata jsou na hřbetě šedá, břicho je bílé, rezavě červeně kropenaté. Velikosti jsou velmi nestejné; kdežto mnohé samičky dorůstají velikosti řivnáče, jsou jiné mnohem menší, některé dokonce jenom jako hrdličky. Je u nás ptákem stálým, velmi rozšířen a loupí v lesích, polích, ano i zahradách.

Falco rufus, aeruginosus, Linné. Circus rufus. Priss. F. arundinaceus. Bechst. Pochop. Rostige Sumpf — Rohrweihe. — Délka 55 cm. Hlava i hrdlo bělavé nebo rezavě hnědé s černými čárkami osténcovými, kalhotky rezavé; druhé pořadí perutí popelavé, ocas obého pohlaví a každého stáří bělavý *bez pásek*, čímž se tento pták od obou následujících druhů liší. Mláďata mají kromě rezavě červené hlavy tělo téměř černé se sporými malými bílými skvrnami. — Pochop zdržuje se u rybníků a močálů moravských, rákosem porostlých, hnízdí zde na zemi v rákose, loví mladé divoké kachny, malé ssavce, plazy a ryby a je škodlivý dravec. Dva takové ptáky zastřelil jsem u Kroměříže v Zacharském revíru, kdež v remizu vedle myslivny mladé bažanty lovili.

Falco cyaneus et pygarpus, Linné. Circus cyaneus. Bechst. Pilich. Kornweihe (starý sameček: *blaue Weihe*). — Délka 55 cm. Dospělý sameček je na hřbetě, prsou i ocase světle-modravě-popelavý, břicho a kalhotky bílé, dlouhé perutě jsou černé, samička a mláďata jsou na hřbetě tmavá, na břiše světle hnědá, zde s černými nebo tmavohnědými podélnými skvrnami, křídla beze vší tmavé pásky, čímž se od mladých motáků, jinak velmi podobných, liší. Způsob života jako u předchozích.

* *Circus cinerascens a Strigiceps cineraceus, Montagn. Moták. Wiesenweihe, aschgraue Weihe.* — Délka 54 cm. Dospělí sameční jsou na hřbetě popelaví, na prsou, břiše a kalhotkách bílí s úzkými, rezavě hnědými skvrnami osténcovými. Samičky a mláďata jako u předchozího, od něhož se liší tmavou páskou přes křídla. — Žijí v létě na Moravě v mokrých, lučinatých, močálovitých a polnatých krajinách, hnízdí na zemi; způsob života jako předchozí. (Pokračování.)

O svérázu našich ornamentů národních.

Úryvek z přednášky **Miloslavy Procházkové** při výroční valné hromadě Vlast. muz. spolku v Olomouci dne 27. ledna 1889.

Pokládajíc svéráznosť našich ornamentů národních za vlastnosť jejich nejdůležitější a nejvýznamnější, jež daleko převáží skutečnou cenu jejich estetickou, dovolím si zde několika slovy k tomu poukázati, kterak jest nutno, abychom ji úzkostlivě střehli, a to tím více, čím méně důmyslu a samostatné tvořivosti přisuzují národové západní nám Čechoslovanům a národům slovanským vůbec. Vímeť, že i v objemných dílech o ornamentice pojednávajících, v nichž všímají si též výkonů některých divokých ostrovanů, o Slovanech ani zmínky nečiní, a zmiňují-li se o nich, tedy jen mimochodem přisuzujíce výsledky jejich píle a důmyslu vlivu cizímu. „Jest to ornamentika byzantská“, tak čteme v takových spisech, „jež v Rusku, Srbsku a Bulharsku svým zvláštním způsobem se vyvinula, nejeviť mnoho samostatnosti ve tvorbě ani dostatečného smyslu pro skutečný sloh. Bulharská jmenovitě béře se cestou byzantskou, srbská jeví vedle byzantinismu mnoho římsko-antických ba i arabských motývů, kdežto valašská prodchnuta jest duchem Orientu“. A přece je všeobecně známo, že ruský sloh architektonický naprosto je samorostlý, na nějž ani byzantský sloh ani renessance tak podstatného vlivu neměly, aby svéráznosť jeho byly setřely; a je snad možno mysliti si architekturu původní, svéráznou bez ornamentiky vlastní?

Zajisté ne tak snadno. Jest to však obyčejem upírati Slovanům vše, cokoli na umělosť a vůbec vyšší kulturu poukazuje, obyčejem, jenž velí nepříznivcům jejich nepřiměřeným názorům holdovati, třeba okolnosti někdy dosti zřejmě pravý opak dokazovaly. Tak na př. přivlastňují si Britové ornamentiku keltickou, poněvadž více podobnosti jeví s ornamenty jejich starých rukopisův, evangelií i anglosaských výsadních listin, nežli se známými ornamenty jiných slohův a národův, a honosí se samostatným její vznikem na půdě britské přese všechny neshody, jež v keltických ornamentech s jedné a v jejich ornamentovaných památkách s druhé strany se naskytají, aniž by jim připadlo vzpomenouti si Slovanů, na jejichž účasť u vzniku těchto ornamentů dosti zřejmě zdá se poukazovati písmeno *ſ*, jež velmi často v nich se objevuje. V rukopisech zmíněných, evangeliích i anglosaských výsadních listinách mají spirálkové tvary vesměs podobu písmene *C*, kdežto četné ornamenty keltické vykazují se jasným tvarem *ſ*, jenž přese všechno tvrzení, že písmeno *ſ* dostalo se do keltických ornamentů nedopatřením, naskytá se jmenovitě v Irsku na nesčetných kulatých nádobách bronzových. Slyšme, kterak se vyjadřuje v té příčině Angličan Westwood pojednávaje ve velikém skvostném díle ornamentickém Jones-a Owen-a o zajímavém troubovém ornamentě keltickém, tak zvaném, poněvadž obsahuje napodobení staroirského nástroje hudebního: „V rukopisech našich, také na nejkrásnějších pracích kovových a kamenných mají spirálky podobu písmene *C*, ale nikdy *ſ*, proto je střední část ornamentu (představující, jak vyobrazení na straně 29. naznačuje, několik pěkně do sebe spletených *ſ*) naprosto pochybená. Umělec, její tvůrce, prozrazuje zde patrnou neznalosť podstaty ornamentu keltického, nebo snad podléhal vlivu cizímu“. Vliv

cizí připouští tedy Westwood, ale rozhodně se vyhýbá pátrati po významu písmene *ſ*, jež snad nejsnáze vliv ten by vysvětlilo.

Dosti jasný to důkaz, jak málo spravedlivosti můžeme očekávati od národů druhých, nezjednáme-li si ji sami, nebudeme-li sami pátrati po stopách kultury staroslovanské, zkoumajíce a pozorujíce vše, i nálezy zdánlivě nepatrné, jelikož i ty mohou nás vésti k objasnění záhad všelikých. Malé příčiny mají někdy veliké účinky. Tak jediná ukázka národního vyšívání vedla k objevení nesčetného množství prací cenných, a zjištěna takto ornamentika národní, ve kteréž shledaly se opět mnohé tvary, na starých bronzech se naskytající, z čehož na její starý původ dá se souditi, i mnoho jiného, co na vyšší stupeň kultury našich předků poukazuje a ryze slovanskému původu naší národní ornamentiky nasvědčuje; k němu arci dostatečným dokladem jest její svérázná samorostlosť, jevící se i v jednotlivých motývech i ve skladbě celkových kompozic, jimž do jisté míry odpovídají opět toliko motývy a skladba ornamentů jiných národů slovanských.

Svéráznosť našich ornamentů má pro nás proto hluboký význam, jejž nikterak nesmíme podceňovati. Jeť ona hotovým základem k mocné budově, na níž můžeme kdysi vztyčiti prapor slovanské uměny; ona jest jakoby vyšlapaný chodníček, naznačující nám směr, jakým jest nám se bráti, chceme-li ve svém vlastním, samorostlém umění dojíti cíle, jakého došli jiní národové, jejichž výkonům v té příčině všechen svět se obdivuje.

Jakých úspěchů domůže se národ, který pracuje vlastním materiálem uměleckým, jehož domohl se znenáhla s civilizací zároveň na základě svých vlastních názorů a potřeb, jsou nám nejlepším příkladem Indové, jejichž vyšívané, tkané a malované ornamenty již roku 1855. na světové výstavě v Paříži svrchovanou pozornosť vzbudily, ačkoliv bylo tu nakupeno množství skvělých výrobků uměleckých všech možných slohův i národů. Úsudek všech odborných znalců shodoval se v tom, že mimo národy mohamedánské všichni ostatní národové upotřebili slohův uměleckých na předmětech průmyslových beze všeho ladu a skladu, že marně bledáno tu principu, poněvadž způsob kresby spočíval na jistém systému napodobovacím, na nepřiměřeném upotřebení všech možných starých slohův uměleckých, v nichž nikde nejevila se snaha, přizpůsobiti je našim nynějším potřebám a prostředkům, nýbrž že bylo v nich spíše znamenati neporozumění věci cizí, národům těm nevlastní; jen indická, namnoze i egyptská a turecká ornamentika vykazovaly se již v předmětech průmyslových jistou jasnou určitostí a líbezným souladem s předmětem samým i jeho účelem.

A toho všeho můžeme i my svou ornamentikou docíliti, budeme-li pokračovati na základě tak šťastně položeném našimi předkyněmi, v jejichž líbezných pracích vyšívaných tentýž milý soulad se jeví, jenž na výrobcích indických tak se velebí; avšak poněvadž nehonosíme se stejnými výhodami jako Indové, kteří srostli téměř s duchem své ornamentiky, živíce jím své smysly od dětství svého, kdežto my nedávno s ornamentikou svou se seznamujeme, v podstatu její teprve musíme vnikati a ji studovati, abychom duchu její porozuměli, jest nám tím více o to pečovati, aby se rázovitosť její neporušovala, abychom smyslům svým předváděli pouze tvary a skladby ryzí, neporušené, jelikož tak jedině podstatu své ornamentiky rychleji a snáze si osvojíme, což nutnou jest podmínkou, máme-li rázovitosť její vtisknouti i tvorbám novým, časovým potřebám vyhovujícím.

Ornamenty, s nimiž setkáváme se na starších pracích vyšívaných, pestrých i bílých v Čechách, na Moravě i Uh. Slovensku, naznačují nám vlastně tři různé proudy, jimiž ornamentika zde se brala. Jeden z nich je rozhodně svérázný a starý, zajisté mnohem dále do minulosti zasahující než do počátku patnáctého století, kde renessance znenáhla vyvíjeti se počala, jako tomu i totožnost ornamentů na starých bronzech i hliněných nádobách a ornamentů vyšívaných patrně nasvědčuje; druhý pak jeví jakýsi přechod z této do renessance a třetí jest již rozhodně renessanční hlavně z doby barokní a rokokové. Proto také soudilo se původně, dle všelikých prací vyšívaných, že česká ornamentika naprosto je výplodem pozdější renessance; zatím však vyskytly se také práce jiné, jež vykazují se ornamenty co do podstaty své původním moravským odpovídajícími, ano ještě větší množství takových, na nichž žádný ze jmenovaných slohů jasně není vyznačen. Třeba je tedy od sebe rozeznávati.

Pohlédneme-li na kterýkoli náš ornament vyšívaný původní, neporušený, vidíme na první pohled, že liší se od ornamentů jiných slohův i národů nejen co do jednotlivých svých motývů základních, nýbrž i co do jich upotřebení a seřaďování. Svéráznost našich ornamentů jeví se tedy jednak motývem, jednak skladbou svérázných motývů čili prvků.

Střed keltického ornamentu troubového.

Motývy jsou mimo geometrické trojhrany, čtverce, kříže, hvězdy, kruhy, mythický trojzub, mystickou svastiku, trikvetrum a j. v., jichž arci namnoze i jinde se užívalo, vzaty ze přírody. Jsou to organismy rostlinné: nejvíce zvoneček, karafiát, slunečko, růže, srdéčko, jablíčko, list a j., ze živočišných charakteristický jest kohoutek, ačkoliv i jiní ptáčci a zvířata, na př. jelen, nejsou vyloučeni. Nejrozsáhlejší pojem z nich jest růže, pod kterýmžto názvem zahrnují se květy všemožných druhů, pravidelného i méně pravidelného útvaru. Nejsou to motývy neobyčejné, užívá se jich i jinde, samy o sobě neměly by tedy nic zvláštního do sebe, kdyby teprve způsob, jakým se jich užilo, nečinil je svéráznými.

Způsob ten liší se znamenitě od způsobu, který se snaží květiny přírodě napodobiti, způsobu to, jímž zvláště minulé století se vyznačovalo, kdy místo líbezných, slohem prodchnutých ornamentů dekoratývních k ozdobě plochy velmi mnoho květin dle přírody malovaných se upotřebovalo, a v čemž zvláště vynikli Číňané, kteří květiny a ovoce zbarvením tak plastizují, jakoby se přírodou chtěli závoditi. Způsob, jakým upotřebeno předmětů těch v našich ornamentech, shoduje se úplně s požadavky zákonů estetických, které připouštějí upotřebení předmětů ze přírody vzatých, pokud ornamentizují se bez ohledu na přírodu. Tvar jejich má býti pouze naznačen, aby smysly naše skutečný předmět v nich tušily, ale neviděly, a by jednota celku jím nebyla rušena, což vztahuje se zvláště také na zbarvení ornamentu. Předmět v celek ornamentický přijatý nesmí býti zbarven jako takový, nýbrž jako část ornamentu, k jehož celkovému, harmonickému dojmu má spolupůsobiti.

Chceme-li tedy rychleji a snáze ducha ornamentiky své národní proniknouti, jest nám potřebí pozorovati nejprvé její jednotlivé motývy, abychom charakteristický ráz jejich si osvojili a chybným napodobováním jich tvarů rázovitosť s nich nestírali; pak teprve můžeme pozorovati a studovati ornamentické celky; neboť není nikterak lhostejno, udělíme-li na př. vejčitému tvaru podobu kruhu, prodloužíme-li čtverec v obdélník nebo naopak, rovněž jako je důležito, aby tyto svérázné motývy k sobě se řadily způsobem správným, jelikož se jeví i v tomto seřaďování čili skládání celku v našich ornamentech velmi mnoho svérázné samorostlosti. Je to především neobyčejná plnosť, těsnosť, jakou řaděn je motýv k motývu zvláště na některých našich ornamentech· těsnosť ta je také na první pohled oku našemu patrna, obdivem nás naplňujíc, poněvadž ornamenty ty přese všechnu neobyčejnou plnosť a bohatosť nečiní nikterak dojem neladné přeplněnosti, nýbrž spíše jisté bohatýrské mohutnosti, která vysvětluje se tím, že v ornamentech našich vůbec převládají motývy charakteristické, že to není nikdy list, nýbrž květ, jenž v nich četněji se naskýtá, jako vůbec bezvýznamných, pouze výpomocných jednotlivostí v nich málo lze pozorovati a kde se s nimi setkáváme, jsou vždy tak přiměřeně umístěny, že nikdy celkovému charakteristickému dojmu nejsou na újmu, nýbrž že celek přiměřeně doplňují. Kde užito jest více listů, bývají těsně seřaděny v jistý mohutnější útvar. Větší kompozice skládají se také z jednotlivých menších celků, jež tak podivuhodně a dovedně jsou složeny v celek jednotný, že nikde nejeví žádné přerušenosti. Jinak vycházejí ohraničené celky z jistého určitého středu, ze srdéčka i jiných základních motývů odnášejíce se k němu i ve svém dalším rozvětvení, kteréž děje se obyčejně do výšky a na dvě strany protilehlé.

Tak zvané úponkové tvary, které opakují se svým způsobem v ornamentice každého národa, nejsou vyloučeny ani z naší ornamentiky, ale vyznačují se i zde rozhodnou svérázností. Zřídka je to ze přírody vzatá úponka s lístky a semotamo posázenými kvítky nebo hrozny, nýbrž úponková vlnitá čára je zde pouze pojidlem jednotlivých motývů k jednotnému celku, jež ponejvíce střídavě nahoru a dolů kladeny jsouce se přírodou málo mají společného. Někdy dokonce vine se vlnitá čára prostředkem ornamentu, nejsouc nijak orgánicky spojena se květy a lístky, jež opodál s obou stran jsou položeny.

V ornamentech, jež tvoří jakýsi přechod z ornamentiky naší do renessanční, objevují se ještě některé naše motývy, ale ve způsobu jich upotřebení a seřaďování jeví se již patrná odchylka odpovídající více duchu pozdější renessance. Jsou to většinou ornamenty na některých českých bílých šátkách, kostelních pokrývkách a t. d. se naskytající, na Hané též na oplečích, na šátkách na hlavu, na Valašsku na rukávcích a šátkách, ačkoliv se zde v bílém vyšívání objevuje mnoho ornamentů naprosto renessančních, s nimiž setkáváme se jinak v Čechách, na Moravě a Uh. Slovensku též v pestrém vyšívání; v Čechách na bohatě vyšívaných sukních hedvábných, na zástěrkách i j. Obdivujeme se jim, jsou také krásny, ale ornamenty na nich vyšité nejsou již naše původní, proto nemohou nám býti vzorem, vodítkem v budoucnosti, my musíme dbáti pouze ornamentů ryzích, neporušených, abychom je vnesli znenáhla přiměřeným způsobem do všech odvětví uměleckého průmyslu v původním

jejich samorostlém rázu, kterého ornamentika naše nikdy nesmí pozbyti, má-li býti uznána jako ornamentika samostatná, na jiných slozích nezávislá. Heslem naším budiž proto: dbáti úzkostlivě svérázu našich ornamentů národních, jelikož na něm jediné závisí všechna budoucnost samostatné naší ornamentiky.

Za tím účelem bylo by velmi záhodno, kdyby již dítky ve škole do ducha naší ornamentiky vnikaly, aby se jim předváděly nejprvé jednotlivé motývy a znenáhla menší i větší ornamentické celky a sice nejen při vyšívání, ale též v kreslení, jelikož by tak ornamentika naše nejsnazším způsobem vnikla do všech vrstev našeho národa a také snáze došla nejrůznějšího upotřebení, jež jediné zjednati jí může důstojné místo vedle ornamentik jiných národů, oč zasaditi se vší silou jest naší čestnou povinností.

Dopisy.

Z Rudimova. (Okolí Slavičína[1]) za pravěku. Píše *Jan Kučera*, učitel.) Okolí slavické bylo za stara zvláštním krajištěm.[2]) V listině z r. 1256.[3]), kterou olomucký biskup Bruno Helembertovi de Turri (ze Věže) krajinu tu postupuje, mluví se opětovně o „districtus Zlawizin“ (okres Slavičín), ano dokonce i o „provincia Zlawizin“ (kraj Slavičín). Jakého bylo krajiště to rozsahu, dnes ovšem určiti se nedá; dle zmíněné listiny patřily k němu též Bilovice a Biskupice (okr. Uh. Brodský; exceptis duabus uillis Belawiz et Biscopiz). Že krajiště toto již za dob prvního usazování slovanského zalidněno bylo, toho důkazem jsou rodová jména osad zdejších jako: Mladotice, Divnice, Bohuslavice, Vrbětice a Vlachovice. Také se to dá souditi z řečené listiny, ve které Bruno ukládá zmíněnému Helembertovi, znova osaditi tento kraj, který dlouhou již dobu úplně opuštěn byl a nikým neobydlen (provinciam Zlawizin, quae jam longo tempore totaliter deserta fuit, nulloque inhabitata cultore).

Pásmo horské, jež na straně východní, jižní a západní okolí slavické v podobě půlkruhu obkličuje a místy do značné výšky vyčnívá výšky, podobá se ohromnému valu, kterýž neproniknutelnými hvozdy jsa porostlý krajišti mocnou byl ochranou. Na severu chráněno krajiště směsicí horských výběžků.

Krajištěm vedlo několik stezek, po nichž nejen mírumilovní kupci se ubírali, ale i loupeživí národové sem vpadali. Z té příčiny vyhlídnuta byla četná příhodná místa ku hájení krajiny té, o čemž podnes svědčí jména „Brána, Branka, Podbrančí a Nadbrančí“ a lze je stopovati na celé oné horské ohradě. Tak nalezáme „Bránu“ u Bohuslavic a „Podbrančí“ u Roketnice; „Branka“, „Podbrančí“ a „Nadbrančí“

[1]) Adjectivum od jména „Slavičín“ zní: slavický, nikoli snad: slavičínský. Podobně tvoří též jinde mor. lid adj. hulský od Hulína, Novojický od N. Jičína atd.

[2]) Volný uvádí (Markgrafschaft Mähren IV. 217.), že krajiště to r. 1131. pod jménem „Slavonín“ patřilo ku proboštství sv. Václava v Olomouci. Ve známé listině bisk. Jindřicha Zdíka uvádí se arci „Slauonin“, ale není tím patrně míněna jiná ves jako Slavonín u Olomouce. Omyl tento opravil ostatně již Volný sám ve své církevní topografii.

[3]) Emler, Regesta II. 38. a 39.

jsou tratě u Nevšové, kde jedna stezka krajiště opouštěla, a také v okolí zaniklé osady Blištice, kde druhá do krajiště vstupovala; tak i severně od Rudimova sluje jedno místo „Branka řepnická“. Nedaleká místní jména „Stanoviska“ a „Bašta“, odkudž znamenitá vyhlídka po celém krajišti a okolí dalekém se otvírá, označují nepochybně místa, kde hlídky stávaly. Místo, kde říčka „Bojatinka“, jež vyvírá z návrší „Bojatín“ nazvaného, do Vlachovic vtéká, nazývá se „Zábraní“. V sousedství zaniklé osady „Kolelek“ zvané, jež se rozkládala na přítoku potoku Smolenky, mezi vrchy Skalicou a Vincouchem rozprostírá se v úvale vesnice „Křekov“, jejíž horní konec „Brána horní“, dolní pak konec „Brána dolní“ se nazývá. Totéž pojmenování nalezáme ve vesnici Vrbětících.

Že pak i později za historických dob ještě celý kraj kolem Slavičína hustě, hustěji snad nežli dnes zalidněn byl, toho dokladem je množství osad, které tu zanikly. Tak v údolí potoku „Kladenky“, jímž od Nezdenic do krajiště slavického se přicházelo, zanikly osady Ústí, Městkov, Přečkovice (byly opět osazeny), Stará Kladna a Sodnovy. V údolí potoku vasilského a jeho přítoku, potoku blištického, zanikly osady Povojné, Vasilsko a Blištice. Na Bojatince zanikly Bojatín, Rybník a Milenov a na Smolence osada Kolelek. Stezka, jež z Uher údolím řeky Vláry provincií brumovskou a podél „Říky“ krajištěm slavickým vedla a nedaleko Nevšové toto opouštěla, byla jedna z nejdůležitějších moravských stezek zemských za dob pradávných. Stezka tato vcházela do krajiště našeho u Bohuslavic, kde potud trať „Stupné“ a místní název „Brána“ se zachovaly. Nad „Stupným“ na vysokém návrší „Vyšehrad“ zvaném jsou zbytky starého slovanského hradu, chrániviho stezku i okolní obyvatelstvo; o něm později ještě šíře se zmíníme. O stezce této zachovalo upomínku ústní podání, dle něhož sv. Vojtěch ze své missionárské cesty z Uher tudy zpět do Čech se navracel. „Přišed do krajiště slavického, zastal prý tu obyvatelstvo ještě pohanské. I umínil si, přivésti je do lůna církve Kristovy. Rozložil se s čeledí svou v místech, kde nyní kostel ve Slavičíně stojí, aby tu přenocoval. Družina jeho rozdělala oheň. Kdesi na protějším vrchu byl hrad, jenž prý patřil slepé hraběnce. Nemohouc té noci spáti, přistoupila k oknu a obrátivši se tváří v tu stranu, kde sv. Vojtěch nocoval a kde ještě oheň plápolal, spatřila jakousi zář. Všecka zděšena, vzbudila své služky, aby jí zjev tento vysvětlily. Přistoupivši se služkami znova k oknu, viděla zář jasněji, a čím více do záře se zadívala, tím více slepota ji opouštěla, až konečně úplného nabyla zraku. Druhého dne časně z rána odebrala se hradní paní v průvodu svých domácích na zázračné místo. Naleznuvši tu sv. Vojtěcha, pozvala jej do hradu, aby ho tu uctila a dala se jím pokřtiti. Sv. Vojtěch potom ještě nějaký čas se tu pozdržel, hlásaje na místě zázračném slovo Boží. Podařilo se mu s přispěním hradní paní v krátkém čase všechen okolní lid na novou víru obrátiti a pokřtiti. Od slavného tohoto činu vzala prý osada jméno Slavný čin, neboli Slavičín.[4]) Na místě, kde sv. Vojtěch

[4]) Tak ovšem etymologizuje zbožná pověst. Vskutku však je jméno Slavičín, původně Slavičín přídavné přisvojovací od osob. jména kmene slav: buď od Slavič nebo Slavic, t. j. syn Slavův. Adj. přisvojovací zde utvořeno příponou -in po staru. V listinách nečteme jméno toto nikdy jinak než „Slavičín“. *Red.*

kázal, dala hradní paní vystaviti kostelík a syna svého obětovala Bohu davši jej na kněžství vyučiti a vysvětiti.“ — O kostele slavickém, který je zasvěcen svat. Vojtěchovi a sv. Cecilii, jde pověst, že je nejstarším v celém okolí. Okolo kostela je hřbitov jehož jedna část, kde nyní dítky k věčnému spánku se ukládají, „polem hradišťským“ se nazývá, jeżto prý tam „hradišťané“ pochováváni byli.

Středištěm krajiště slavického bylo prý — jak ústní podání vypravuje — veliké město, které po návrších za nynějším Slavičínem až ku Vasilsku se rozprostíralo. Nalezáme skutečně na rozlehlém návrší nad Rudimovem, jež na straně jižní s Vasilskem hraničí, asi ½ hod. cesty od Slavičína k západu zbytky pravéké osady. Kopec tento nazývá se „Gradca“[5]) a obklopen je se dvou stran podnes náspy naházenými z hlíny, valně kamením pískovcovým promíchané. Je to ostroh (půdorys na str. této), který na straně jižní a východní hlubokým úvalem, na severovýchodní pak ještě močálem (trať ta posud „Močály“ se nazývá) jest obklíčen. Na straně západní kloní se návrší mírně k vesnici Rudimovu. Na straně jižní, kudy z hradiska vytéká potok vasilský, zvedají se trojnásobné valy, z nichž první asi 150 kroků dlouhý nejzachovalejší jest. Základní jeho plocha je bezmála 20 metrů široká, výška pak obnáší asi 5 m. Asi 30 kroků od tohoto náspu k jihu zvedá se násyp druhý a od tohoto 100 kroků opět dále k jihu násyp třetí; oba tyto zevnější náspy obdělávaním půdy na mohutnosti své značně pozbyly, jsouce dnes sotva 1 m. vysoky; pozorovati jich rovný směr asi 600 kroků od západu k východu. Na straně severní, kde ostroh úzkou převlakou souvisí s ostatní částí horského hřebenu, zdvihají se dva náspy, místy až několik metrů vysoké, vzdáleny jsouce od sebe 100 kroků. Násyp vnitřní protržen jest u *a*, kdež pozorovati tři okrouhlé z hlíny nasypané kopečky. Západní část náspů je namnoze již rozorána a s polemi srovnána; nicméně z nich zbytky i tu se spatřují.

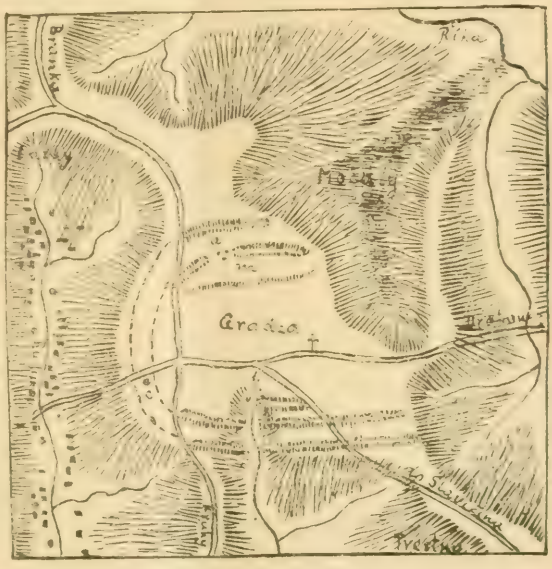

Hradisko „Gradca“ u Rudimova.

Na straně severovýchodní chráněno bylo hradisko močálem a hlubokými roklinami, a zdá se, že i schválně zdělanými příkopy. Prostora hradiska, která k severnímu vnitřnímu náspu přiléhá (*m* na půdorysu), jest asi 56 kroků našíř podél celého tohoto náspu nad ostatní prostoru na ½ m. vyvýšena. Místo toto, poněvadž ostatní prostora k jihu se

[5]) Na mapě voj. ústavu geograf. stojí chybně „Kraza W.“

sváží, vyniká výškou svou nad okolní vyvýšeniny a otvírá se z něho rozkošná vyhlídka daleko na západ a na východ. Tu nepochybně stály příbytky pohlavárovy a jeho družiny. Vnitřní valy jsou od sebe asi 400 kroků vzdáleny. Ze zmíněných tří kopečků, jež něco přes 1 m. jsou vysoky, dal pisatel těchto řádků jen z části dva prokopati. Nalezeny v každém skoro na témže místě dvě při sobě ležící velmi jednoduché a poměrně malé ostruhy, jedna železná sekyra, střepiny slídou, pískem a tuhou valně promíchané, kusy na černo opáleného mazu, promíchaného slaměnými odpadky, malými zrnky rži a kusy hlíny na červeno vypálené. Jinde opět namanula se tu střepina s krásným, dvojitým vlnitým ornamentem a kus tuhy. Na náspech a v jejich okolí vyskytuje se množství drobnozrného a také hrubozrného pískovce. Místy zdá se býti drobnozrný pískovec do červena vypálen. V západní části hradiska pozorovati lze okrouhlou prohlubinu naplněnou i v čas největšího sucha vodou (*c* na půdorysu); u vnitřního jižního náspu pak je studánka (*b* na půdorysu), ze které vyvírá potok z hradiska vytékající. Prostorou hradiska, již ještě před 50 lety obdělávalo rádlo a která nyní sporým lesem je porostlá, vede od Rudimova ku Slavičínu cesta, jejíž části mimo hradisko jak s jedné tak s druhé strany „Drahanec“ se zovou. Kromě cesty této vede hradiskem cesta druhá, jež od severu do něho vchází, dále pak k jihu horským hřbetem, lesem „Kruhy“ zvaným a „Hradskou nivou“, kdež pozorovati hromadné pohřebiště předhistorické, k Bojkovicím vede. U posledně jmenovaného místa nazývá se část této cesty „slavická“ a jí nejbližší pole „Za Slavickou“. Stezka tato, jak se zdá, je nejstarší ze zemských stezek, po níž se z Moravy do Uher přecházelo.

V hradisku samém jakož i v jeho nejbližším okolí vyskytuje se množství mohyl, což jest výmluvným důkazem toho, že hradisko dosti husto bylo obydleno. Ne sice v hradisku, ale na blízku vyoraná bronzová sekyrka svědčí o tom, že hradisko již za doby bronzové obydleno bylo, a že národem slovanským, toho důkazem jest vlnitý ornament na střepinách, jež se tu vyskytují. Zbytky onoho rozsáhlého města zjevují se nám ještě v místním pojmenování „Staré město“, jímž lid označuje trať polní na návrší za Slavičínem. Je to další doklad k tomu, že staří Slované měli města[6]), jakož i k theorii o stěhování se osad s hor do údolí. Jiným takovým dokladem tohoto stěhování je vesnice „Lipina“, o níž známo, že stávala kdysi na návrší, kde dotud „Stará Lipina“ se říká. Totéž platí o vesnici Kladné, která po zaniknutí Staré Kladné v údolí potoka Kladenky poblíž vesnice Žilína založena byla a časem s touto v jednu osadu Kladna-Žilín srostla. Podobně asi přestěhovalo se i středisko župy slavické s kopce do údolí, když — jak pověst vypravuje — dávno před válkou tatarskou od Uhrů úplně zničeno bylo.

(Dokončení.)

Z Předměstí uh. ostrožského. (K otázce o rodišti Komenského.) Je známo, že otázka tato dosud definitivně rozhodnuta není. Dle Středovského (Sacra Moraviae historia), Schwoye (Topographie von Mähren) a prof. Koželuhy (časop. muz. sp. olom. I. 12.) narodil se Komenský v Komně; dle Palackého (časop. česk. mus. 1829), Zoubka

[6]) Viz tento časopis, roč. IV.: O staroslovanských hradech od V. Houdka.

(Život J. A. Komenského, 1871, časop. „Komenský“ 1874. str. 542., časop. muz. sp. olom. II. 141.) a Jirečka (Rukověť k děj. lit. č. I. 369.) v Nivnici; dle Gindelyho konečně (Časop. česk. mus. 1860. str. 510.) v Uh. Brodě. — Laskavostí p. Josefa Berndta, správce velkostatku Uh. Ostrožského, bylo mi lze nahlédnouti do knihy „Registra Správnj Panstwj Ostrowského“ z roku *1592*. V registrech těch zaznamenány jsou veškeré důchody statku a povinnosti každého usedlého zvlášť jmenovaného ze 27 vesnic a městeček ku statku Ostrožskému tehdy náleževších. Mezi nimi je též městečko Nivnice. Jelikož registra tato sestavena byla právě v roce narození J. A. Komenského, doufal jsem, že naleznu v nich při Nivnici bližší zprávy o jeho rodičích; městečko toto mělo tehdy 169 usedlých, jsouc po Kunovicích se 176 usedlými osadou dle počtu usedlých nejčelnější. Než r. 1592. neděje se o rodičích J. A. Komenského v Nivnici žádná zmínka! Poněvadž otec slavného rodáka našeho byl mlynářem, uvádím majitele mlýnů nivnických z r. 1592. dle zmíněných register jmenem. Byly pak roku toho v Nivnici mlýny tři. Majitelem prvního jmenuje se Pavel Orzlon, jenž odváděl „ze mleyna a půl lánu rolj“ o sv. Jiří a sv. Václavě po 1 rýnském a 2 groších, slepice 2 a vajec 12. Majitelem druhého byl Mikuláš Zmiga, který odváděl mimo týž počet slepic a vajec po 1 r. 18 gr. Třetí byl „Pana Meynharta mlýn a půl lánu rolj“, z něhož odváděn týž počet slepic a vajec a v týž čas po 24 gr. Patrno tedy, že otec J. A. Komenského nebyl r. 1592. usedlým v Nivnici, tím méně majitelem mlýna tamže — Registra ona poučují nás též o tom, že jméno „Komenský“ nenáleželo v době té výhradně rodině J. A. Komenského. Jmenujeť se tam ve „Vsi Blatnici Veliké“ majitelem půllánu „Štěpán Komnianský“ a opět jiný majitel půllánu „Eliáš Komnienský“, kterážto jména opakují se při vsi „Blatničce Malé“. Jednotliví usedlí ze vsi Blatnice Veliké drželi totiž louky nad Blatničkou Malou, zvláštní plat z nich zapravujíce; mezi těmito jmenuje se opět „Eliáš Komnienský“ i „Štěpán Komenský“. Z toho jde, že jméno „Komenský“ čili „Komňanský“ utvořené od jména osady „Komňa“*) bylo tehdy na mor. Slovensku dosti hustým, což odpovídá tehdejšímu zvyku jmenovati osoby dle osady, z níž pocházeli. Mezi jmény usedlých na panství ostrožském, ve zmíněných registrách zaznamenanými čteme neméně než 51 jmen rodinných utvořených ode jmen osadních, mezi těmi pak opět je 24 takových, která utvořena jsou ode jmen osad k bývalému panství ostrožskému náleževších, jako: Šumický, Hračovský, Šanovský, Havřický, Krhovský, Suchołozký, Nevšovský a t. d. — Celkem tedy je výsledek pátrání v registrech panství ostrožského jenom negativní, mluvící proti tomu tvrzení, že by Nivnice rodištěm J. A. Komenského byla. Bylo by záhodno, stejnému prohlédnutí podrobiti také archivy v Uh. Brodě a bývalého panství světlovského, k němuž Komňa náležela.

Jan Borůvka,
říd. učitel v Předměstí uh. ostr.

---

*) Jak jsme se přesvědčili, říká lid osadě té Komňa (nikoli Komna, ani Komná); adjektivum od tohoto jména pak zní „Komňanský“ i „Komenský“, tak jako na př. od jména osadního „Horněmčí“ tvoří lid adjektiva „horněmčanský“ i „horněmecký.“

Red.

Drobné zprávy.

Srbský peníz ze stol. XIII. nalezený na Velehradě. Ku konci listopadu r. 1888 při stavbě nové lednice při domě řezníka p. Al. Horáka č. 17. na Velehradě nalezli dělníci ve slinovité půdě, čtyry metry hluboko minci, která objevila se býti z ryzího stříbra, ačkoli nemá zvuku. Dělníci prodali minci tu tehdejšímu sládkovi velehradskému p. Jilkovi za 20 kr, od něhož ji získal p. Klem, který ji muzeu našemu daroval. Zprávy tyto děkujeme laskavosti důst. p. J. Vychodila, kaplana velehradského. Mince ta popisuje se následovně (viz obr. na str. této): Na líci Kristus na trůně po způsobu byzantském, hledící z příma; ruce drží knihu na klíně postavenou; po obou stranách hlavy monogram řecký IC — XC (Ἰησοῦς Χριστός); na rubu dvě postavy stojící, taktéž z příma hledící, jakoby

Groš srbského krále Štěpána Uroše I., nalezený na Velehradě.

v kněžském šatě, z nichž levá (od pozorovatele pravá) má kolem hlavy svatozář, kdežto druhá zdá se nésti na hlavě korunu; mezi oběma stojí tyč praporce v pravo obráceného, jejž obě postavy pravicemi svými drží. V levici pak drží postava se svatozáří na prsou knihu, postava druhá pak jakýsi svitek. Ježto opis na rubu je velmi porušen, vznikla bezmála v každém, kdokoli peníz ten uviděl, obzvláště, ježto nalezen byl na Velehradě, domněnka, není-li to snad nějaká odjinud neznámá mince cyrillomethodějská. Domněnka tato arci se neosvědčila pravdivou. Je to groš srbského krále Štěpána Uroše I. či Velikého, který vládl od r. 1241. do 1272., jakož se přesvědčiti lze porovnáním připojeného vyobrazení té mince s mincemi Urošovými vyobrazenými v nádherném díle Šime Ljubića „Opis jugoslavenskih novaca“ (Popsání jihoslovanských mincí, v Záhřebě, 1875.). Grošův Urošových velehradskému podobných je v tom spise vyobrazeno velké množství a ještě více jich pouze popsáno. Celá tabule IV. se 24 mincemi a 18 mincí tab. V. mají na líci Krista trůnícího, na rubu pak tytéž dvě postavy v ornátech. Ze všech nejvíce podobá se minci velehradské groš č. 8. tab. IV. Ale ani tento, tím méně ostatní nejsou s naší mincí zcela totožny. Opis na rubu zní na všech těchto mincích, a také na velehradské, takto: v pravo (od pozorovatele v levo) u postavy korunované: VROSIVS, pak mezi hlavou a tyčí praporce shora dolů: REX, t. j. Uroš král; v levo (od pozorovatele v pravo) u postavy se svatozáří: S. STEFAN, t. j. Sv. Štěpán, prvomučenník, patron Srbska. Od groše č. 8. tab IV. díla Ljubićova liší se mince velehradská hlavně tím, že král Uroš je na onom groši holohlav, kdežto na minci velehradské — jak se pravdě podobá — má korunu, tak jako mnohé mince Urošovy v díle Ljubićově vyobrazené Tak jako přečetné mince jihoslovanské, má i peníz velehradský tu zvláštnost, že postavy na rubu obráceny jsou — u porovnání se stranou licní — hlavami dolů Pro ráz mincí jihoslovanských charakteristické jsou skupiny vypouklých teček či knoflíčků; na obou stranách vedle hlavy Kristovy nad opěradlem trůnu, jakož i po obou stranách sedadla je po třech takových tečkách v trojhran sestavených; knihy pak, jež drží jak Kristus na líci tak sv. Štěpán na rubu, mají po 5 tečkách (v každém rohu jednu a pátou uprostřed). Řady takových teček viděti mimo to jak na trůně Kristově, tak na hávu Urošově. Naznačují se jimi asi drahokamy. — Jak se dostal tento srbský peníz XIII. věku na moravský Velehrad a tak hluboko pod zemi, — je ovšem záhadou tím větší, ježto — jak nám přední český numismatik p. prof. J. Smolík v Praze laskavě sdělil — jemu ani jediný nález mincí jak v Čechách tak na Moravě, tím méně v Německu není známý, který by nějaký peníz srbský byl obsahoval. Ljubič pak bohužel neuvádí, kde byl který peníz jím popsaný nalezen. Je to tedy první peníz srbský v našich vlastech nalezený, věrohodnými svědky zjištěný. Svědčíť on zřejmě o tom, že ve XIII. století ještě neutuchly úplně styky Moravy — a sice právě bývalého sídla králů velkomoravských a svatých apoštolů slovanských — se slovanským jihem. Ostatně byly mince Urošovy spůsobilejšími obíhati též mimo říši srbskou, zvláště na západě, nežli mince jeho předchůdců, neboť Uroš právě za tím účelem, aby obchodu srbskému otevřel bránu na západ, razil první mince s opisem latinským, kdežto peníze předchůdců jeho mají legendy srbské, kyr-

rillicí psané Snad mělo také t. zv. „Latinské císařství“ v Cařihradě r. 1204. zřízené a do r. 1261. se udrževší, vliv na takovou novotu srbského mincovnictví. Vliv ten byl zajisté tím silnější, poněvadž manželkou Štěpána Uroše I. byla Helena, dcera Balduina Courtenajského, posledního latinského císaře v Cařihradě. — Zbývá ještě vysvětliti tu věc, proč mince velehradská, ač je z čistého stříbra ražena, žádného zvuku nemá. Věc tato vysvětluje se dle p. prof. Smolíka tím, že mince ta ležela asi v půdě hlinité, která snadno vodu propouští, v dolejší vrstvě však ji zase zachycuje, čímž mince stříbrné učebné proměně podléha i a zvuku pozbývají.

V. Houdek.

O národním kroji na Hané r. 1720. Sbíráme-li pilně národní vyšívání na Slovácku, kdež dosud se zachovalo mezi lidem, a saháme-li dychtivě po zbytcích bývalého kroje hanáckého, kterýž bohužel úpině již zahynul na Olomoucku a Prostějovsku: nebudou nám nemily zajisté ani ony staré zprávy, jež o národním kroji hanáckém zaznamenali staří z vlastního živého názoru. Ani nenadál by se člověk takových zpráv! a jak milo čísti je! Letos o prázdninách jsa několik dní v Třebčíně u rodičův a hostem ve Slatěnicích u Olomouce, vypůjčil jsem sobě z císařské knihovny olomucké knihu „Cantator Cygnus“, kterouž vydal tiskem bývalý farář ve Slatěnicích, Bohumír Josef Bílovský, léta 1720. v Olomouci a věnoval památce bl. Jana Sarkandra. Výborný tento muž narodil se r. 1659. v Hlučíně, byl Jezuitou, ale vystoupiv z řádu stal se děkanem v Písku v Čechách, pak odešel na Moravu a byl farářem ve Vrahovicích, Letovicích a konečně ve Slatěnicích, kdež umřel 7. prosince 1725. Byl i protonotářem apoštolským. Slynul učeností a velikou sečtelostí. Zvláště vynikal svou výmluvností kazatelskou. Jestiť o něm zaznamenáno: „Bílovský byl plodný kazatel a za svého času tak oblíbený, že se lid davem k němu do kostela hrnul, až kostel nestačoval a k oknům lavice a řebříky přistavovány býti musily.“ Vydal 13 spisů českých, mezi nimiž také: „Putování nábožné k sv. Cyrillovi a Strachotě.“*) Bílovský vydal také sbírku kázaní, jež měl ve Slatěnicích před r. 1720., tedy ve věku již valně pokročilém a nazval je: „Cantator Cygnus“, také „Cygnea cantatio“, česky: „Hlas duchovní labutě“, kteroužto duchovní labutí mínil samého sebe, starce stříbrovlasého. V kázaní na 19. neděli po sv. Duchu zvolil sobě Bílovský za text z evangelia sv Matouše: „Příteli, kterak jsi sem vešel nemaje roucha svatebního?“ a dovodil z něho: „Král všech králů drží v kostele svatbu, běda hostu bez roucha svatebního.“ Pominuvše ostatní všecko, uvedeme zde doslovně jenom ten oddíl jeho řeči, ze kterého pro dějiny národního kroje na Hané něco čerpati lze: „Tomáš Morus, horlivý katolík a moudrý Englican, království toho nejvyšší kanclíř, pro víru katolickou nevinně do žaláře daný, nevinně trápený, nevinně usmrcený, každou neděli a svátek čistotnější oděv a šaty dražší v tom zavřeném a tmavém vězení na sebe brával. Tázaný proč? poněvadž by jej v té pokoutní šatlavě žádný neviděl? pěkně odpověděl: „Dělal jsem to prve ke cti a slávě Boží v sváteční dny, a do kostela čistotnějším rouchem jsem se obyčejně přišlechtíval, proč bych to v žaláři opustil? kdežto, ačkoli nemám pod způsobou chleba přítomného Krista, mám přítomného Boha, kterého ve svátek i šatstvem ozdobnějším ctíti sluší.“ Tak ten veliký muž mluvil, tak dělal; a tak dělali předkové naši, a dělají až posavad nejenom vyšší a prostřední stavové, ale i sprostí sedláčkové i chudí žebráčkové, kteří aspoň o bílou vnitřní oblečku ve svátek se starají. Z té příčiny jestliže co mně se na obecném lidu může líbiti, tehdy se mně náramně líbí to, když jak malé tak velké, jak mladé tak staré, jak ženy tak muže, jak pacholky tak děvečky, obzvláště pak zde v Moravě, ženské pohlaví do bílých šatův, vyšívaných loktušek, do čistotných kordulek přistrojené a okrášlené v kostele vidím. — — — A to, pravím, tak se mi líbí, že srdce ve mně plesá, když je před Bohem tak ozdobené spatřuji a zdá se mně, an okolo oltáře vidím vaše dítky a vás v ony andělíčky proměněné, které okolo trůnu Božího viděl Daniel prorok a s. Jan: Decies centena millia, an těch přes desetkráte sto tisíc bylo. Na andělíčky, pravím, zdá se mně, že hlídám in stola candida, všechny bílým rouchem oděné a do kostela Božího přistrojené. A věřte mně, že jestli to pro Boha a čest Boží činíte a proto se strojíte, že do kostela půjdete, proto samé vás Bůh, jak milé hosti své na tu svatbu duchovní přivítá a ne jenom zde k stolu Božímu, ale i tam k věčnému panketu pro ty šaty připustí. Však ale znamenejte dobře, jestliže přitom zevnitřní čistota šatův (o čem nepochybuji) vnitřní

*) Více o něm Slovník naučný; — Opavský Týdeník, 1875. č. 10. a 1883, č. 33.; — Rodáci z Opavska a Frýdecka. 1885. str. 17. a Pamětní kniha na faře ve Slatěnicích.

čistotu duše ukazuje. Než je-li při vás tomuto tak, ó hospodářové? jsou-li vaše bílé šaty znamení bílého svědomí, poctivé Marty hospodyně? Milé děti, bílá vaše košilka přikrývá-li bílé srdce a od nečistoty vyčištěné? Máte v den svatý, vy panenky a mládenci, roucho svatební na těle vašem, než máte-li také roucha taková na svědomí vašem? Vlasy vaše máte vyčesané, kučery obtažené, hlavy vrkočema a pentlami ozdobené, ramena drahými loktuškami okrášlené: však ale jaké vlasy máte v kostele, to jest smýšlení? jsou-li takové, aby se o nich mohlo říci: Ascensiones in corde suo disposuit, ibunt de virtute in virtutem, ten hospodář, ta hospodyně, ta děvečka, ten mládenec v kostele cesty v srdci svém způsobil a tak spořádal myšlení, že půjdou z ctnosti do ctnosti? Vrkoče zelené na památku nám uvádí zelenou zahradu, ve které se pro naše spasení krví potil Kristus, červené znamenají onou šarlatovou krev, kterou při svém umučení pro nás na kříži vycedil Kristus: myslíme-li pak na to při mši sv., která nám umučení Krista Pána našeho vyobrazuje? myslíme-li na to, kdy se na kříž v kostele díváme? Ramena máte přikryté vyšívanýma plachetkami, ty znamenati mohou kříž přetěžký Krista, také-li na ten v kostele pamatujete? Vy mládenci, klobouky máte na tři kuráže podepřené na hlavách vašich, — Kristus na své nejsvětější hlavě pro vás trnovou korunu nosil, takéli za to jemu děkujete? — —“ (Str. 307.—310.) — Zdaliž tedy Bílovský velmi krásně neprojevil oblibu svou v národním kroji hanáckém? — Z dalšího kázaní tohoto jde na jevo, že v tu dobu počaly Hanačky nositi dlouhé sukně; chválíť Bílovský, že „sukně již dlouhé mají.“ Podle toho tedy byl ženský kroj hanácký před tím asi podobný kroji slovenskému, s nímž původně arci byl totožný.**) Ale i později, když se již různil od kroje slovenského, byl kroj hanácký krásný a malebný. Představme si v mysli ten malebný obraz, jaký nám o kostelním shromáždění na Hané vymaloval Bílovský — srovnejme jej pak s obrazem, jaký poskytuje dnes lid hanácký v kostele v neděli shromážděný — a bude nám smutno! Škoda toho kroje, že zanikl! Ale zdaž bychom neměli uvažovati, zda by se nedal opět vzkřísiti?

Jan Vychodil, kaplan na Velehradě.

**) Původní stejnosť a pozdější alespoň podobnosť ženského kroje hanáckého se slovenským dosvědčuje též obraz asi 100 let starý, představující hanáckou svatbu na návsi v Náměšti u Olomouce. Doufáme, že bude nám možno, reprodukci zajímavého obrazu toho, který je majetkem rodiny Houdkovy v Náměšti, v časopise našem svým časem podati. Na obraze tom jsou ženské oblečeny vesměs v šaty bílé, o jakých Bílovský mluví; sukně pak sice jsou delší než na Slovensku, ale mají zcela týž tvar jako slovenský rubáč. *Redakce.*

Rzehákova archeol. - topografická mapa Moravy. Na jubilejní výstavě mor. průmyslového muzea v Brně uspořádané koncem r. 1888 vystavena byla též německá mapa pod názvem: Archaeologisch-topografische Karte von Mähren, sestavená od prof. A. Rzeháka r. 1888. Na mapce této byla naznačena kroužky různobarevně vyplněnými a jinými znaménky jednotlivá naleziště starožitností zejmena předhistorických a sice: hroby kosterné, hroby žárové, mohyly, hradiska, nálezy diluviální, nálezy římské, nákolí a kromě toho načrtnuty staré dráhy obchodní a udány i lochy. Celkem napočítal jsem asi 150 míst. Nákolí udáno v Jedovnicích, Nákle a Olomouci. Římské nálezy viděl jsem zaznamenány u Boskovic, Jedovnic, Líšně, Měnína, Mušova, Strážnice, Val. Meziříčí a Znojma. Jakkoli malé měřítko na újmu bylo přesnému udání veškerých různých nálezův na jednotlivých místech, přece bylo lze opět seznati, že nálezy všech druhů se hromadí v pořící Moravy, Svitavy a spojené s ní Svratky, a Dyje, kdežto nejen hornaté krajiny severní a východní části naší vlasti, nýbrž také téměř celý západ jakož i prostora mezi hořejší Svitavou a Moravou skvěly se neporušenou bělostí scházejících nalezišť archeologických. Že v příčině krajů těchto hlavně nedostatek dosavádního badání onu prázdnotu zavinil, leží na bíledni; bylo by tudíž pochybeno, chtěl-li by kdo z nedostatku nálezů souditi, že ony krajiny za dob předhistorických naprosto nebyly obydleny, kteryžto úsudek arci celkem správným jest pro hornaté kraje severní a východní Moravy. — Při sestavování mapky řídil se autor svědomitě literárními doklady, jež za účelem tím byl z rozličných spisů a časopisů snesl. S uspokojením jsem shledal, že také výzkumy, o nichž v tomto časopise podávány zprávy, až do poslední doby byly sledovány a zaznamenány. Není tím arci látka, odborníkům moravským nyní již známá, nikterak vyčerpána, neboť mohu směle říci, že bychom spojenými silami počet na mapce udaných nalezišť již dnes mohli několikrát znásobit. Jednotlivci nelze však úplnosti dosíci a proto milerád uznávám péči páně Rzehákovu.

Toliko ve příčině pravopisu jednotlivých míst bylo by si nejen v tomto případě nýbrž vůbec přáti, aby české názvy nebyly zbytečně komoleny (na př. Kobily a j.), zvláště je-li spisovatel české řeči úplně mocen. Bude-li ve příštích letech někdo kartografickým sestavováním archeologické látky moravské se zabývati, pak bych mu na základě dosavádních zkušeností v ostatních zemích evropských radil, aby roztřídil veškerá naleziště do skupin dle poměrného stáří ná ezů a sestavil různé mapky podávající přehled toliko jednotlivých skupin, na př. nálezů diluviálních, nálezů z mladší doby kamenné (neolithické), z doby bronzové, hallštatské, laténské atd. Za vzor uvésti dlužno klassické dílo Lissauera o předhistorických památkách provincie Západních Prus a okolních zemí. Že však k tomu nevyhnutelné potřebí jest úplné a podrobné znalosti veškerých nálezů, rozumí se samo sebou. *Maška.*

Moldavit moravský. Přinesli jsme již v dřívějších ročnících toh. časopisu zprávu o zajímavých nálezích tohoto přirozeného skla, barvy zelenohnědé, jež slove Moldavitem proto, že hlavně v okolí Týna n. Vltavou v Čechách dříve bylo nalezáno. Na Moravě učiněny nálezy ty záslužným mineralogem moravským prof. Dvorským, jenž s prof. Makovským diskussi vedl, je-li nerost tento skutečným nerostem, či zbytkem prastarého sklářského průmyslu na vysočině českomoravské. Spor ten dosud rozhodnut není. Prof. Makovský obdržel poslední dobou kusy tohoto nerostu od Skrej při Rouchovanech u Hrotovic, tvaru kulatého, na nichž prý ještě zřejmo bylo nasazení píšťaly (roury) foukací, tak že bychom v tom měli přímý důkaz, že moldavit ten není nerostem, nýbrž skutečným výrobkem průmyslovým. Nemajíce ani vyobrazení kouliček těch po ruce, ani kousků samých vlastníma očima neviděvše, nemůžeme se ovšem při otázce o původu jejich, celkem velmi zajímavé, pro náhled prof. Makovského tak beze všeho rozhodnouti. Tolik jest ovšem jisto, že pozbude-li mineralogie této odrůdy obsidianu, přijmou ji archeologové do práce a začnou pátrati po oněch pradávných sklárnách, z nichž zbytky ty ve štěrku potoků a řek nám zůstaly. Každým způsobem je záslužno otázku moldavitovou dále zkoumati. *J. K.*

Rys na Moravě. Úhledný dravec tento kočkovitý, žijící nyní hlavně v Polsku, Rusku, Pyrenejích a Švédsku, dávno již nebyl pozorován v zemích našich, zejmena ne na Moravě. V Čechách střelen poslední v kraji táborském asi r. 1835., na Slezsku horním r. 1803. Za poslední doby bylo zase více rysů pozorováno na Slovensku Uherském. Tak střelen 23. srpna 1884. velký exemplár u Šťávnice a několik mladých pozorováno od té doby i v Trenčanské stolici v okolí Jinovce. Dne 21. listopadu roku minulého (1888) konečně střelen rys i na Moravě. Uspořádal dne toho p. F. Koželuha, obchodník a nájemce honitby v obvodu obce Pitínské (okr. Uh. Brodský), honbu a při té zastřelil jeden z lovců, p. Jos. Bartoník samičku rysí, pěkně vybarvenou, mající 1 m. délky a vážící více než 12 kg. Samička ta vycpána a má ji nyní p. Koželuha v Pitíně. Pozorováno prý ostatně ještě několik dravců těchto v hornaté krajině tamější, což je dosti podivno, neboť zvířata buď musela přes Váh anebo se vylíhla na pravém břehu jeho. V kraji tom za posledních let pozorováni vlci, ano prý (?) i stopy medvědí! *J. K.*

Úmrtí. Dne 11. března t. r. zemřel v Lublani kustos kraňského zemsk. muzea, proslulý archeolog **Karl. Deschmann**, stár jsa 68 let (nar. 3. ledna 1821.) O prozkoumání Kraňska po stránce archeologické má Deschmann přední zásluhu. On první objevil zbytky nákolí v močále lublaňském a podrobil je důkladnému zkoumání; o výsledcích tohoto badání svého uveřejnil zprávu r. 1878 (Über die vorjährigen Funde im Laibacher Pfahlbau.) Pak obrátil pozornosť svou ku četným kraňským hradiskám praehistorickým jakož i pohřebištím („roviše“) a podal o nich zprávu společně se zesnulým intendantem dvorských muzeí vídeňských ryt. Hochstettrem, ve spisech cís. akademie věd ve Vídni, r. 1879 (Praehistorische Ansiedlungen und Begräbnisstätten in Krain). Za posledních let života svého jal se Deschmann zkoumati kraňské památky doby římské. Deschmann nevydal tiskem mnoho; mimo to, že Kraňsko prozkoumal, získal si veliké zásluhy o vědu tím, že povznesl lublaňské muzeum na ten vysoký stupeň, na kterém nyní stojí, jak co do bohatosti tak uspořádání sbírek. Poslední prací jeho (r. 1888) byl objemný a důkladný průvodce po tomto muzeu, jehož kustodem byl od r. 1852. Deschmann dočkal se ještě otevření nové velkolepé budovy muzejní v Lublani („Rudolfina“) dne 2. pros. 1888.

Literatura.

Flora trenčanské stolice (*Flora des Trencsiner Comitates*). Sestavil **Jos. L. Holuby**, farář a senior v Zemanském Podhradí na Slovensku. Vydala přírodopisná společnosť Trenčanská r. 1888. — Práce tato, čítající plných 142 str. povstala z jednotlivých botanických monografií, jež daleko známý učenec vůbec a botanik zvláště, p. J. L. Holuby, senior stolice trenčanské, postupně napsal do spisů spolku přírodopisného v Trenčíně, (Cryptogamy roč. IV., Gramineae et Cyperaceae roč. VIII.; Monocotyledonae ostatní IX. roč.; Dicotyledonae X. roč.) a před celkovým uveřejněním značně rozšířil pozorováními novějšími. Naše botaniky zajímati může práce ta nejen proto, že poskytuje nám obraz flory okrsku s Moravou pohraničného a tedy poněkud příbuzného, nýbrž i proto, že velezajímavý ten okrslek dráhou Vlárskou nyní nám snáze bude přístupen. Jest přirozeno, že kraj, který vyznamenává se takovou hojností útvarů geologických, jako Trenčansko a který mohutným, junáckým Váhem spojen je s kraji Dunajskými, bude vyznamenávati se velikou rozmanitostí své flory. Spisovatel uvádí také ne méně než 1628 druhů rostlinných, z nichž jest, dle starších udání, asi 79 pochybných. S bystrostí nevšední pojednány zvláště choulostivé druhy vrb, hieracií, mát, růží a maliníku a různí smíšenci. Že z kraje toho uvedeno mnoho zajímavých druhů, je přirozeno (Avena capillaris, vstavače vápnomilné, Himantoglossum hircinum a Limodorum abortivum, Cuscuta solani, Tozzia alpina, Corthusa Mathioli, Orlaya grandiflora, Atra gene alpina, Kernera taxatilis a j. v.). Nejzajímavější ovšem jest nález ruje (Rhus cotinus) divokého v lesích u Timorázu a na Matře. Autor připojoval k některým rostlinám i různé domácí o nich pověry a tím učinil práci svoji ještě zajímavější. Pomadaření míst slovenských, jak od p. spisovatele samého jsme se dověděli, o své vlastní újmě provedl spolek, jenž práci tu záslužnou vydal.

Jos. Kfraňa.

Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní, pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk. Příspěvek ke kulturním dějinám českým sepsal Dr. **Čeněk Zíbrt.** V Praze. Nákladem J. K. Vilímka. 1889. Lex. 8°, str. 294. Cena 1 zl. 80 kr. — Poslední dobou pozorovati na staveništi kulturní historie národa našeho utěšený ruch. Zejména v oboru t. zv. folkloru buduje se na základě položeném neunavnými sběrateli Kollárem, Sušilem a Erbenem statně dále. Kdežto na Moravě náš slovutný Bartoš duchovní život lidu dle přítomnosti popisuje, nuceni jsou badatelé čeští v království obraceti zraky své do minulosti a hledati ve starých památkách písemných onen v Čechách dnes vybledlý obraz národně duchovního života lidu; považují tudiž lidové obyčeje za — starožitnosť, kdežto u nás na Moravě — a ovšem ještě mnohem více na Slovensku — tvoří lidové obyčeje podstatnou část života lidu podnes. Bohužel — nelze říci, že by výsledky pracného hledání dokladů pro lidové obyčeje ve starých památkách písemných, byly příliš skvělé. Vždyť dokud celý národ žije svým národně-individuelním životem, sotva komu napadne studie národopisné konati; teprva když obraz života národního vlivem cizoty a kosmopolitismu blednouti počíná, dostaví se prohlédaví sběratelé, aby aspoň v knihách zachovali budoucnosti to, čeho budoucí pokolení ze života skutečného znáti nebude. Také bylo třeba, aby velmocná idea národnostní věku našeho se dříve dostavila, nežli věda národopisná v důkladnější studia prohloubiti se mohla. Před rozkvětem této ideje nejen že věda zůstávala ku národní individualitě lidu lhostejnou, nýbrž dokonce ti činitelé, kterým společnosť vykázala vliv na duchovní život národa, právě naopak ze špatně pochopené horlivosti pro čistotu mravů všemi prostředky snažili se lidové obyčeje z gruntu vykořeniti. S kazatelen hřímáno proti takovým prý nešestem, nemravnostem a pohanským bezbožnostem; a dějepisná pravda žádá konstatovati to, že byli to právě asketičtí mravokárci husitští a čeští bratří, kteří byli nejurputnějšími bojovníky proti lidovým obyčejům; s druhé strany arci doznati dlužno, že horlení mravokárců zvyků těch vykořeniti nedovedlo; ano musíme jim ještě býti povděčni, poněvadž jinak by se nám bylo ze starších dob zachovalo ještě méně písemných dokladů o tehdejším duchovním životě lidu našeho. S pýchou však může Morava poukázati k tomu, že ona zplodila prvního ethnografa lidu českomoravského: míníme kněze Ullmanna, který první jal se sbírati lidové obyčeje, ne aby proti nim horlil, ale k vůli studiu ethnografickému, a který vydal již roku 1762. zapomenutou dnes a přece v ohledu národopisném tak cennou knihu „Altmähren". I nejnovější proud studií těchto nesoucí se ku dějinám kulturním vznikl u nás na Moravě, jak již vážený kritik

„Opavského týdenníka“ (1889 č. 15.) v posudku o spise Zibrtově poznamenal. — Dr. Zíbrt podal knihou svou cenný příspěvek ku dějinám kulturním národa našeho — arci jenom pouhý příspěvek, učiniv pouze jedinou stránku duchovního života lidu českomoravského předmětem svých studií a obmeziv úlohu svou mnohostranně, jak vidno již z pouhého tytulu knihy jeho. Dělba práce je tím provedena až do krajnosti a skoro se nám zdá, že až na újmu věci. Nejdůležitější obmezení látky, kterou p. spis. spracovati chtěl, obsahují slova: „pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk“ Nemůžeme zamlčeti, že slova tato zdají se nám trochu nejasnými. Má se „písemnými památkami až po náš věk“ rozuměti i n e j n o v ě j š í literatura odborná? Pan spisovatel ji vskutku cituje, arci pod čarou. Pak ale neměl se žádný takový spis ignorovati, především ne slavné dílo Šušilovo, jež jsme, — ač můžeme říci, že jsme spis Zibrtův důkladně prohledali — ani jednou uvedené nenašli, ačkoli má sbírka Šušilova také velkou kapitolu výročním zvykům věnovanou (X. Písně obřadné a pořadné: hody, hry, králky atd). Namítne se nám snad, že Šušilova sbírka má jen takové zvyky, pro něž se p. spis. dokladů ve starších památkách nedobral. Námitka tato však neplatí z těchto důvodů: předně zmiňují se i staré památky o „králkách“, o nichž tudíž p. spis. také mluví, Šušila však necituje. P. spis. uvádí však také leckteré obyčeje, o kterých staré památky se nezmiňují; proč tedy ignorovány jiné zvyky pouze v novější literatuře zaznamenané, zejména hojné zvyky velikonoční od Šušila sestavené? Tu tedy zdá se nám, že meze knihy Zíbrtovy nejsou dosti určitě vytknuty.
Jiné obmezení obsahuje slovo „výroční“ obyčeje. Slovo toto je s dostatek určité; nenamítáme také ničeho proti tomu, pojal-li je p. spis. ve smyslu co nejširším, zahrnuv jím na př. také různá zažehnávání, prostředky na odvrácení bouřky atd.; ač máme za to, že bude lépe, takovéto obyčeje s určitou dobou roční nesouvisící z obyčejů výročních při novém spracování této knihy vyloučiti v samostatný spis; tím odpadne též veliká obtíž při pořadání látky, neboť pak budou se moci zbylé, skutečně v ý r o č n í obyčeje bez jakýchkoli obtíží seřaditi dle církevního roku — Třetí konečně obmezení látky obsahuje slovo „s t a r o č e s k é“. Slovu tomu rozuměl p. spis. národopisně, nikoli zeměpisně. Arci Morava je tu zastoupena poměrně (ku hojnosti zvyků dosud zachovaných) dosti chudě. O zvycích lidu českého na Slezsku, jako takových, je v knize jedina zmínka, abstrahujeme-li od toho, že často citován je kazatel Bílovský, rodem Slezák. Zda-li p. spis. také obyčeje lidu s l o v e n s k é h o mezi „staročeské“ počítá, nesnadno je nám z obsahu knihy usouditi; na nejednom místě shledáváme se tam se starými zprávami slovenskými — ale novější literatury slovenské sem spadající bylo použito tak skrovně, že to vypadá, jakoby byl p. spis. Slováky z mezí sobě vytknutých vyloučil, což ovšem schvalovati nemůžeme; neboť vyloučíme-li Slováky, nelze nám pak zajisté o staročeských zvycích podati obrazu ani ú p l n é h o ani j a s n é h o. Skutečně podotknouti dlužno v prvé příčině, že tak mnohého výročního zvyku lidu našeho nenacházíme v knize Zibrtově vůbec (na př. den Dimitrův, na nějž slovenští pastýři se svými stády s letních pastev domů se vracejí), jiných pak dnů, které lid náš jako důležité výroční dny slaví, vzpomenuto jenom nepatrnými poznámkami (den sv. Jiří, hromnice a t. d.). Za druhé lze mnohou záhadu v oboru tomto vysvětliti jen pomocí Slovenska, národně mnohem zachovalejšího než-li západnější větve národa našeho, jakož vůbec kulturním dějinám národa našeho porozumíme jen tehdy, budeme-li je uvažovati se stálým zřetelem k východu a jihu slovanskému. Proto s uspokojením zaznamenati sluší, že p. spis. často poukazoval k identickým nebo podobným zvykům jiných větví slovanských, ač dotyčnou literaturu slovanskou ještě zdaleka nevyčerpal. — Mnoho bylo by ještě podotknouti k důležitému spisu p. Zibrtovu; nesnášíme se na př. s výkladem moravského slova „mrskut“ a forem jemu podobných z německého slova „Schmeckostern“. Jeli toto cizí slovo původním, pak musí míti jakýsi smysl; p. spisovatel však nám ho nevysvětlil. – Než poznámkami takovými vzrostl by posudek tento, již bez tak obsírný, přes míru. Vítáme knihu tu s potěšením nemalým; obdivujeme se píli, vytrvalosti, ano houževnatosti p. spisovatelově, s jakou pozorně pročetl takové haldy knih a rukopisů obsahem namnoze málo lákavých, aby ze spousty plev vybral skrovná ta zrnečka, jichž pro studii tuto upotřebiti mohl; přejeme knize té všeho zdaru; ale nevoláme tak po brzkém druhém vydání jejím jako po jejím dalším spracování: a to po spracování na podkladě dnešního duchovního života všeho lidu československého: to co je v knize Zibrtově textem, to bychom dali — vyloučivše arci ještě mnohý citát — pod čáru, jakožto pouhé, jakkoli velmi cenné písemné doklady o starobylosti živoucích zvyků; kdežto vypsání těchto zvyků podle jejich dnešní svárnosti, pokud se zvlaště na Moravě a

Slovensku udržely, přáli bychom si povýšiti za vlastní text knihy nad čáru. Doufáme, že se splnění přání toho, jakožto dalšího kroku na základě záslužné práce Zíbrtovy brzy dočkáme. *V. H.*

Vlastivěda Slezská. Díl. I. Podání lidu. (Na oslavu 40letého jubilea J. V. Císaře Pána počato.) V Opavě 188·-89. Str. 240. Cena 85 kr., poštou 95 kr. — K čemu jak u nás na Moravě tak v království dosud jenom přípravy se konají, k tomu učiněn mnohoslibný začátek mezi našimi bratry na Slezsku; budouť míti v krátce vlastivědu slezskou, česky sepsanou. Je to předně zásluhou jediného muže, jehož píle a vytrvalosť vynucuje náš obdiv a zasluhuje vděk všeho lidu československého. Vlastivěda slezská je ovocem 15leté pilné práce řed. opavského gymnazia matičného, p. **V. Praska.** Jemu k ruce pak byli přečetní přispěvatelé slezští, zasílající potřebný materiál. Vydání vlastivědy umožněno tím, že založen na oslavu 40letého panovn. jubilea císařova jubilejní fond na vydávání této vlastivědy. S potěšením tentokráte lze zaznamenati, že z nákladu I. dílu právě dokončeného již jen malá část na skladě zbyla, což samo sebou svědčí o zajímavosti a důležitosti knihy té. — Dle úmyslu p. řed. Praska má vlastivěda tato míti tři díly, tot. 1. Podání lidu, 2. Dějiny dědin slezských a 3. Dějiny země slezské. Arci pojem „vlastivěda“ zahrnuje ještě jiné obory, — doufejme, že se i pro ty najdou na Slezsku brzy tak pilní pěstitelé jako našla historie a podání lidové slezských Moravců v p. řed. Praskovi; míníme jednak archeologii, jednak ostatní v tomto díle nezpracované stránky národopisu, zeměpis, statistiku i stránku přírodopisnou. Pojmu „podání lidu“ vytkl p. sběratel meze co nejširší, jak vidno z obsahu tohoto dílu, tot: Báje a legendy; pověsti; báchorky; bajky pravé; pohádky a anekdoty; zvířecí svatby; přípitky, tance a popěvky; hlasy zvonů, cepů a zvířat; hádanky; dětské zábavy a říkadla; kalendář zvyklův, obřadův i pověr; různé zvyky a obyčeje; pověry obecné, čarodějství, čáry a kouzla; zaklínadla, zařikadla i zažehnadla; pranostiky i pravidla hospodářská; přísloví; pořekadla. — Písně lidové opomenuty jsou tu úmyslně, jak poznámka na str. 240. vysvětluje: „poněvadž bohda svým časem bude možná vydati písně slezské i s nápěvy jakožto zvláštní díl Vlastivědy“. Ale i některé kapitoly v knihu tuto pojaté nejsou zajisté vyčerpány, jak o tom svědčí oznámení na obálce posledního sešitu, že doplňků k I dílu již nyní je na dobré dva sešity 40 stránkové; zejména nemůže býti zásoba p o h á d e k lidu slezského těmi několika zde uvedenými vyčerpána. — Blahopřejeme srdečně bratřím našim na Slezsku k této knize, k níž s hrdostí poukazovati mohou; jsme přesvědčeni, že i mimo Slezsko najde se hojně odběratelů této slezské vlastivědy, o níž celkový úsudek ponecháváme si na dobu, až bude úplná. Vlastivěda slezská vychází po sešitech 40stránkových ve formátě malé osmerky; seš. je po 12 kr., poštou 15 kr. a možno se předplatiti (na 5 seš. 60 kr., poštou 75 kr., na 10 seš. 1·20, poštou 1·50 kr.) u p. K. Kašpárka, učitele české ob. školy v Opavě a také v redakci „Opavsk. Týdeníku“. *V. H.*

Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém člověku. Na základě vlastního zkoumání sepsal Dr. **Martin Kříž.** Brno 1888. Nákladem Musejního spolku brněnského. Lex. 8°. Str. 130. — Poněvadž díla tohoto vyšla dosud jen první část, přestáváme zatím na jeho oznámení a uvedení obsahu této první části, který je následující: I. část topograficko-geologická. II. část palaeontologická. a) Oddíl archaeologický. A. Doba pravěká. B. Doba předvěká. C. Doba novověká. b) Oddíl ethnografický. — V druhé části tohoto díla, která má vyjíti roku příštího, bude: Člověk předvěký. Část zoogeografická. Diluvium mimo jeskyně. — Část prvá ozdobena je dvěma obrázky jeskyně Kůlny a 6 tabulkami.

Památky archaeologické a místopisné. Orgán Archaeologického Sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze. Redaktor: Dr. **Jos. Lad. Píč.** Dílu XIV. seš. 7. a 8. Rok 1888. — Dvojitý sešit tento vyniká zajímavým a hojným obsahem. Dr. Píč napsal obsáhlou hojně illustrovanou studii „Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém“, z níž nejvíce pozornosti zasluhují t. zv. „světničky“ ve skalách hory „Mužského“ vytesané v počtu přesahujícím 30. — Slovutný archeolog a numismatik Jos. Smolík podává články: „Z hrobů u Libčevsi“ s 1 tab. a „Nález mincí v Starém Postřekově“. — M. Lüssner podal dva zajímavé články o Památkách architektonických nalezených při opravě kostela sv. Jiří na hradě Pražském“; J. F. Mockr popisuje „Starý portál kaple sv.-Václavské“ (s vyobrazením). — Em. Leminger podal „Příspěvky k dějinám česk. mincovnictví“; A. Rybička studii děje- a místopisnou „Městec Heřmanův“; J. Strnad: Rodiny šlechtické v XV. a XVI. století v Plzni usedlé; J. Pekař: M. Jiřík Kezelius Bydžovský; J. Šimek: Zprávy o starodávných malbách na domech kutnohorských; P. Fr. Lang, farář v Milavčích: Mohyly v okolí Mila-

večském a Chrástavském u Domažlic; Č. Zíbrt pokračuje ve své studii: Kouzla a čáry starých Čechův. — Četné zprávy a drobnosti.

Kalendář paní a dívek českých na rok 1889. Nákl. F. B. Batovce v Praze. Cena 1 zl. 20 kr. Druhý ročník pěkného a paním i dívkám našim příhodného kalendáře tohoto vyniká nejen úpravou, nýbrž i obsahem svým tak nad ostatní kalendáře, že jej s dobrým svědomím co nejlépe můžeme doporučiti. Třebas posudek tento se trochu opozdil, přece jsme přesvědčeni, že kalendář tento i jindy — nejenom kolem nového roku — kupován bude, poněvadž obsah jeho má cenu trvalou. Za vnitřní cenu ručí nám již jména přispěvatelek. Jsou to především K. Světlá, El. Krásnohorská, S. Podlipská, Vl. Havelková, Ter. Nováková, V. Sokolová, Ir. Geisslová atd. Pak K. V. Rais, Mrštík a j. v. Velmi zajímavý je zejména článek „Pod českou střechou“, plný pěkných myšlének, (z nichž bychom neschvalovali jen ono „průpovědování“, které jest více německým než slovanským způsobem, podobně jako ty vyšité průpovědi na ručníkách a vůbec na prádle; neboť lid slovanský, pokud je národně zachovalý, má tradičné mudrosloví své zapsáno v srdci a paměti své) a plný pěkných obrázků Jana Prouska. Ve článku tom poprvé účinně a prakticky podány návrhy na zařízení skutečné domácnosti české jak co do slohu staveb tak co do forem nábytku. Za stejným cílem nese se také článeček „O českém šperku granátovém“. „Vyšívání lidu moravského“ od pí. Vl. Havelkové obsahuje myšlénky, jež horlivá kustodka muz. spolku olom. již po většině v časopise našem uložila a jež v kalendáři vniknou i tam, kam časopis náš nevniknul. Z illustrací kalendářových nejvíce líbí se nám Sámo, podaný genialním naším M. Alešem Jadrným svým způsobem představil nám tu Aleš slavného vládce záp. Slovanů, sedícího na trůně a ozdobeného rouchem slovanským i slovanskými odznaky moci, jak je nalezl slovutný náš Dr. Wankl v Býčí skále. Obrazy pí. Sklenářové-Malé, B. Mühlsteinovy a Fr. Stránecké, doprovozeny jsou příslušným textem. Na konec připojen je přehled činnosti paní a dívek českých a zápisník bedlivé hospodyně.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Když rozletla se koncem ledna t. r. zpráva, pro nejjasnější rod náš panovnický tak osudná, o náhlém úmrtí Jeho cís. a král. Výsosti korunního prince Rudolfa a pronikla všechny vrstvy obyvatelstva naší říše nejhlubší bolestí, tu výbor spolku našeho veden jsa opravdově loyálním citem dynastickým neomeškal hluboký žal svůj příslušným způsobem a na patřičném místě jménem vlast. muz. spolku našeho projeviti.

Mezi nejpamátnější dny spolkového života našeho čítati se bude zajisté den 17. února r. 1889. Byloť toho dne poctěno muzeum naše návštěvou obzvláště vzácnou, návštěvou Jejich cís. a král. Výsosti p. arcivévody Františka Ferdinanda, budoucího následníka trůnu a p. arcivévody Eugena. Vznešení hosté, kteří uvítáni byli v místnostech muzejních vdp. předsedou muzejn. spolku Anatolem hrab. d'Orsayem, panem drem. J. Hynkem a p. drem. J. Wanklem, prohlédli sobě velmi pozorně všechny sbírky a jevili k výkladům a vysvětlivkám pana dra. Wankla velký zájem. Pobyvše v muzeu našem téměř hodinu zapsali Jejich c. a k. Výsosti jména Svá v pamětní knihu muzejní a vyslovivše své nejvyšší uznání nad krásnými a cennými sbírkami v muzeu našem nashromážděnými, ráčili blahosklonně slíbiti, že příležitostně opět a to na delší dobu muzeum naše navštíví. Vznešenou návštěvou touto dostalo se snahám spolku našeho uznání tak vzácného, že vším právem může býti naň hrdým v míře nejvyšší.

I jinak může spolek náš za čtvrtletí právě uplynulé zaznamenati nemalé úspěchy svých snah. Když loni v létě přičiněním muzejn. spolku olom. obživen byl v Ořechově starobylý národní obřad „královniček“, málokdo tušil, že stanou se ony heslem letošího masopustu. Krása obřadních tanců těch se zpěvy spojených zjednala jim přístup do skvělých síní městské společnosti naší. I může spolek náš s uspokojením poukázati také k té zásluze své, že dodal společenským zábavám našim národní rázovitosti. Nejpřednější města moravská předstihovala se v pořádání této národní zábavy: byltť provedeny královničky během letošího masopustu v Olomouci dvakrát, v Brně dvakrát, ve Znojmě a ve Vyškově, v Čechách pak v Novém Bydžově a v Libochovicích. Ku lepotě tanců a lahodnosti zpěvů přidružil se pak náš krásný národní kroj, v Olomouci hanácký, v Brně slovenský (hrozénkovský), nádherným vyšíváním lidovým přiozdobený. Což tu divu,

že královničky naše všude triumfy slavily. Vrcholem triumfů pak zajisté bylo, že královničky olomucké ve velké dvoraně národního domu provedené poctěny byly přítomností Jeho cís. a král. Výsosti p. arcivévody Eugéna, kteryžto, byv zjevem královniček mile překvapen ráčil se vysloviti, kterak toho litovati jest, že krásný obřad ten bezmála vyhynul a že by nebylo nemístno, kdyby byly uvedeny tance ty na jeviště dvorn divadla. Dostiučiněním též naplniti může spolek náš ta okolnosť, že ku královničkám do Olomouce vyslán byl od ředitelstva národního divadla v Praze baletní mistr tamější p. Berger, aby se o příhodnosti jich pro balet národního divadla přesvědčil. V Brně provedeny byly královničky dámským polkem „Vesnou“ zároveň s originelními valašskými tanci, které nedávno p. Lev Janáček na mor. Valašsku seznal a hudebním průvodem na základě pravidel národní hudby valašské opatřil. Připomenouti sluší, že královničky ve všech moravských městech ochotně nacvičila obroditelka jejich paní Lucie Bakešová. Tak z iniciativy spolku našeho opět učiněn významný pro společenský život náš krok na dráze za heslem: „Buďme svými ve všem životě našem.“ —

Dne 27. ledna 1889. konal vlasten. spolek muzejní svou výroční valnou hromadu v místnostech České besedy v Olomouci. Když se byl předepsaný počet členů sešel, jenž četnou společností vlasteneckých dam rozmnožen byl, zahájil o 3. hod. odpol valnou hromadu místopředseda spolku p. Dr. J. Hynek, a uvítal přítomné pozdravem srdečným. Na to přednášela, požádána byvši, paní Miloslava Procházková zajímavou studii svou: „O svérázu našich ornamentů národních“, jež souhlasu všeobecného došla. (Podáváme hlavní tresť přednášky té mezi úvodními články tohoto čísla).

Zatím poctil valnou hromadu přítomností svou veledůst. p. Anatole hrabě d'Orsay a převzal též další řízení její.

Vel. p. P. Vyvlečka přečetl protokol minulé valné hromady, a když schválen byl, přednesl zprávu jednatelskou, v níž vylíčil záslužné působení spolku muzejního za roku minulého.

Ze zprávy pokladníkovy vysvítalo, že spolek přijal celkem 5394 zl. 33 kr. na hotovosti a 100 zl. ve státním papíru, a vydal 1589 zl. 88 kr., tak že mu zbylo hotových 3804 zl. 45 kr. a 100 zl. v papírech. A sice přijato bylo od členův 1132 zl. 5 kr. a na darech a úrocích 839 zl. 46 kr. Vydáno pak na časopis 1212 zl., na tiskopisy 87 zl. 40 kr., na jiné potřeby 290 zl. 48 kr. Sbírkami na zbudování vlastního přístřeší pro sbírky muzejní získáno na darech 481 zl. 91 kr. Slíbeno pak 1000 zl.

Žádoucno, aby zvláště v této příčině ct. členstvo spolek všemožně podporovalo; neboť jen tehda, až spolku našemu samostatného přístřeší se dostane, lze bude sbírky náležitě rozložiti a uspořádati, a vůbec bude pak teprve budoucnosť spolku pojištěna. —

Když p. ředitel K. Sojka jmenem ostatních pp. revizorů zprávu podal, že účty i knihy, jakož i doklady k nim a hotovosť pokladní v nejlepším pořádku při revizi byla nalezena, udělila valná hromada výboru absolutorium.

Rozpočet na rok 1889. stanoven byl takto: a) na časopis, tisk a papír 1000 zl., b) na badání a zakupování památek 250 zl., c) na nábytek a adjustování sbírek 200 zl., d) na poštovné 100 zl., e) na potřeby kancelárské a čistění muzejních místností 100 zl., f) na vydání mimořádná 100 zl.

Konečně přistoupeno bylo ku volbám, na nichž účasť značnou brali též venkovští pp. členové, a z odevzdaných 135 lístků (platných) prohlášeni od pp. skrutatorů za zvolené členy výboru tito pánové: vys. důst. p. Anat. hrabě d'Orsay, sídelní kanovník v Olomouci; veledůst. p. děkan Rudolf Kašpar v Bludově; p. Dr. Jindřich Wankel, c. k. konservator v Olomouci; p. Josef Kramář, majitel knihtiskárny v Olomouci; p. Fr. Tomíček, majitel domu v Olomouci; vp. Maur. Kráčmar, kooperator u sv. Michala v Olomouci; p. Dr. Fr. Matyáš, nám. c. k. stát. návladn. v Olomouci; p. Otto Wondreys, nám. c. k. stát. návladn. v Olomouci; vdp. rada Ign. Wurm, zemský a říšský poslanec v Olomouci; p. Dr. J. Hynek, advokát v Olomouci; p. Fr. Polívka, professor v Olomouci; p. Jos. Doležal, professor v Olomouci; p. Ed. Bufka, účetní v Olomouci; p. Ant. Pecha, učitel v Kožušanech; p. Dr. Jul. Ambros, advokát v Olomouci. — Za revizory účtů byli zvoleni: p. Mil. Otáhal, účetní, p. Karel Sojka, ředitel arcib. tiskárny, p. Fr. Úlehla sollicitator, vesměs v Olomouci. —

Ve schůzi výborové, dne 6. února konané, konstituoval se nový výbor takto: Předsedou zvolen opětně vys. důst. p. Anat. hrabě d'Orsay; místopředsedou p. Dr. J. Hynek; pokladníkem p. Frant. Tomíček; jednatelství svěřeno vlp. Vyvlečkovi a p. Dr. Maur. Hrubanovi, adv. koncipientu v Olomouci. Kustodem sbírek starožitných jmenován opětně pan Dr. J. Wankel; kustodem sbírek přírodních pak vdp. děkan Rud. Kašpar, a jeho zástupcem prof. Fr. Polívka; opatrova-

telkou sbírky výšivek pí. Vlasta Havelková; kustodem archivu a sbírky numismatické vel. p. Jos. Vyvlečka; knihovníkem pan prof. Jos. Doležal; redakce časopisu muz. ponechána p. V. Houdkovi, c. k. komisaři ve Vídni. —

Počet členů spolku našeho stále utěšeně vzrůstá; přihlásiloť se za čtvrtletí právě uplynulé 81 nových členů.

Zprávy podávali spolku našemu: p. M. Brejcha, ředitel pivovaru na Klášteře v Čechách; p. V. Zahradník, lesní na Vrbce; dp. J. Vychodil, kaplan na Velehradě; p. Mart. Hrubý, správce školy v Brníčku; p. Ant. Pecha, učitel v Kožušanech.

První sešit „Moravských ornamentů“, jež muzejní spolek olom koncem m. r. vydávati počal, dochází všestranné obliby a spolku našemu dostává se z mnohých kompetentních stran vřelého uznání za záslužnou publikaci tu. Abychom jen jeden hlas citovali, vyslovil se kritik „Moravské Slovače“ ze dne 12. ledna 1889., že vajíčka velkonoční v publikaci té „došla ocenění takového, jakého pro veškeré vynikající zvláštnosti své, pro svůj význam bájeslovný, pro starobylý svůj ráz malířský (ornamentální) i pro často nedostižitelnou téměř přesnosť a dokonalosť kresby své, jakož i úhlednou barevnosť svoji vším právem zasluhují .. Celkem můžeme“ — praví p. kritik — „sleč. Wanklové i sl. spolku muzejnímu býti povděčni, ano velmi povděčni, že podali veřejnosti tento výbor zcela originálních výtvorů umělecky národních a máme-li vůbec nějaké přání povšechné, jež vzniklo v nás po publikaci té, jest to ono, aby sl. spolek muzejní při dalším vydávání ornamentů nešetřil nijak nákladu na výpravu jejich. Je tím povinován jednak slč. Wanklové, která s velkou pečlivostí práce malířské se podjala, jednak také kráse našich vzorků, která při menším nákladu méně vynikne a tím onen dojem, jejž vším právem vzory naše ornamentálné i v cizině učiniti mají, se menší.“ — Čestnému výzvu tomuto spolek náš zajisté rád dostojí, očekává však, že obecenstvo naše poskytne jemu hojným odebíráním prvního sešitu „Moravských ornamentů“ těch prostředků, kterých ku dalšímu vydávání díla tak velice nákladného nezbytně potřebuje.

Ku přání ze mnohých stran projevenému pořídil spolek nové vydání Kvanovy „Geologické mapy Moravy.“

Stran podrobností obou těchto publikací odkazujeme čtenáře své ku listárně tohoto čísla.

Z darův, které za toto čtvrtletí spolku našemu k účelům jeho poskytnuty byly, zaznamenáváme vděčně 200 zl., které sl. sněm markrabství moravského pro rok 1888. spolku našemu byl povolil. Za účelem zjednání vlastní budovy muzejní věnoval veledůst p. děkan R. Kašpar 25 zl. a slč. Růžena Kramářova v Olomouci 50 zl. Kéž příklad tento najde hojných obětavých následovníkův!

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 1. prosince 1888. do konce února 1889. rozmnoženy byly sbírky vlasten. muzejn. spolku následovně:

Památky praveké darovali: pan Jan Kaňák, starosta v Seloutkách, kamenné kladívko a jiné starožitnosti v Seloutkách nalezené; p. A. Knotek, bohoslovec v Olomouci, kamenné kladívko; p. V. Zahradník, lesní na Vrbce u Kvasic, 2 bedny pravékých nádob a střepin z hrobů vel. p Fr. Přikrylem za „Starou ohradou“ u Kvasic otevřených; dále 1 hrot šípu, 1 železnou podkovu a jednu ozdobu (serpentinovou).

Přírodniny: p. A. Fierlinger, em. lékárník, daroval zkamenělé dřevo, zvláštním způsobem obroušené; stud. Kar. Absolon, kus kyzu; vel. p. Frant. Gogela, kaplan v Místku, herbář velmi pečlivě sestavený.

Vyšívání: p. Pavel Socháň, akad. malíř v Praze, daroval opětně více kusů výšivek slovenských; p. A. Knotek, bohoslovec v Olomouci, vyšívání slovenské; p. Jan Drápal, tajemník řemesl. společ. v Holici, vyšívanou plachetku z Holice.

Sbírka mincí byla opět značně rozmnožena. Na předním místě uvésti sluší unikum mezi mincemi na Moravě a ve všech severnějších a západnějších zemích nalezenými, tot groš srbsk. krále Štěpána Uroše I. (1241—1272) nalezený na Velehradě a darovaný panem Klemem na Velehradě. O důležitém nálezu tom pojednává zvláštní článek mezi drobnými zprávami tohoto čísla. P. L. Bouchal ve Vídni dar. prostřednictvím p. dv. sekr. dr. Zavadila, 10 zl. bankocetli Košutovu z r. 1848. (má také text slovenský), uherský papírový peníz 30kr.-ový z r. 1849 a 5 zl.-ovou bankocetli města Vídně z r. 1806; p. Ant. Procházka, starosta v Horní Lhotě, (prostřednictvím dp. far. Karla Lyského) dukat Sigmundův; p. Jul. Beran, c. k. nadporučík v Olomouci, 5 stříbr. minci; p. Emil Kinský, mag. farm. v Olomouci, 1 pražský groš (stříb.); p. Tom. Babiánek, výtažník v Drahlově, 1 minci stříbr., 5 měď.; p. Hynek Tesař, učitel v Charvátech, 2 mince měď.; p. Josef Chýla, poštmistr v Charvátech, 1 minci stříbr., 10

měď.; stud. Aug. Kupka 2 měď.; stud. Boh. Matouš 1 stříbr.; stud. Jan Juráš 3 měď., 6 stříbr.; stud Al. Menšík, 3 měď.; stud. Al. Zatloukal 9 stříbr.; stud. Jan Jurák 1 stříb.; stud. Frt. Střída 13 měď.; stud. Al. Šust 1 měď.; stud. Jan Sova 5 měď.; stud. Jos. Mendlík 1 stříbr.; stud. Leop. Hrbek 1 stříbr., 1 měď.; stud. Ant. Eder 1 měď.; stud Ed. Kaván 1 stř.; stud. Rich. Fišer 1 stříbr., 1 měď.; stud. Jan Dokoupil 2 stříbr., 4 měď. — Z nálezu mincí na olomuckém nádraží v loni učiněného zakoupeny byly tyto mince: 15 českých Vladislavských, 1 polská Alexandrova, 1 města Svidnice, 5 solnohradsk. a cibisk. Michala a vév. Arnošta, 1 polská Albertova, 1 saská Jana Jiřího, 5 solnohradk. arcibis. Jana Jakuba, 1 česká Ferdinanda I., 12 solnobr. arcib. Matouše, 4 Ferdinandovy, 4 české Ludvíka I. a Vratislava II., 19 českých: Vratislava, Ferdinanda I a Maximiliana II., 36 Ferdinanda I., Max. II. a Alberta V., 15 českých Ferdinanda I. a 77 Vladislava II.

Knihovna nabyla výměnou: Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn, I. ročn., a publikaci brněnského spolku musejního za r. 1888: Kůlna a Kostelík od Dr. M. Kříže. — Sl. zemský výbor král. česk. daroval: VIII. díl Archivu českého; p. J. Drápal, tajemník řemesl. spol. v Holici, spisek: Sätze, welche an der Franzens-Universität in Olmütz Alois Praschak am 18. Mai 1844 zu vertheidigen bereit ist; vel. p. Jos. Vyvlečka, katecheta v Olomouci, dar: Festschrift zur Begrüssung des XVIII. Kongresses der deutschen anthr. Gesellschaft in Nürnberg, 1887. (s 12 tab.) a Katalog der im germanischen Museum befindlichen vorgeschichtlichen Denkmäler; Nürnberg, 1887; p. V. Houdek, okr. kom. ve Vídni: Sborník slovensk. nár. piesní, povestí, príslovĺ, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier. Vyd. Matica Slovenská. Sv. I. 1870. — Nejvzácnějšího přírostku nabyla knihovna spolková získáním proslulého kancionálu Boršického, o jehož epochální důležitosti pro moravské národní umění pojednává časopis náš zvláštním článkem. Kancionál ten koupil, za ochotného zprostředkování dopisujícího člena spolku našeho p. uč. M. Béně v Blatničce, od dosavadního majitele p. Pomykala v Boršicích (potomka původce té vzácné památky) vdp. rada a poslanec Ign. Wurm a daroval jej muzeu našemu, vyžádav si výměnou pouze několik výtisků prvého sešitu „Mor. ornamentův."

Všem ctěným dárcům vzdávají se srdečné díky!

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XX.

Od 1. prosince 1888. do 28. února 1889. přistoupili za členy řádné:

P. Bouchal Leonard, bankéř ve Vídni; vdp. msg. Dr. Bulič, gymn. řid. a říšský poslanec ve Splitu v Dalmacii; sl. Beseda v Čechách u Olomouce.

P. Cimbálník, bohosl. v Olomouci; p. Čižmář Jos., kand. pharm. v Praze; sl. Čten. spolek v Seloutkách; sl. Čten. spolek na Velehradě; sl. Čten.-pěv. spolek ve Vyškově.

P. Dočkal J., bohosl. v Olomouci; p. Dostál Flor., bohosl. v Olomouci; p. Dvořák Narcis, bohosl. v Olomouci.

P. Fišara J., bohosl. v Olomouci; p. Fric Martin, okr. komisař při c. k. místodržitelství v Brně

Dp. Gardavský Anton., kněz řádu piar. v Praze; p. Glogar Fr., bohosl. v Olomouci; dp. Dr. Gregorec, farář a říšský poslanec v Neunkirchenu ve Štyrsku.

P. Hájek Fr, bohosl. v Olomouci; dp. Herold Frant., kooperator v Litovli; dp. Heske Aem., kněz řádu piar. v Praze; p. Horák Frant., bohosl. v Olomouci; p. Hrbáček Ferd., bohosl. v Olomouci; p. Humplík, bohosl. v Olomouci.

P. Janáček J., nadučitel v Brušperku. Vd. Kabrhel B., kněz řádu piar. v Praze; p. Kašpárek Jar., bohosl. v Olomouci; p. Knaibl Josef, bohosl. v Olomouci; p. Med. Dr. Kobliha Frant., štábní nadlékař na odp. v Bystřici p/H.; p. Kratochvíl Karel, učitel v Bohuslavicích; p. Kryšpín Jos., c. k. gymn. prof. v Jičíně v Čechách; p. Kubeš Otakar, továrník v Třebíči; p. Kubíček Karel, bohosl. v Olomouci; p. Küttel J., bohosl. v Olomouci.

P. Lang Alois, bohosl. v Olomouci; dp. Lysický Alois, kooperator v Horní Moštěnici.

P. Macháček, bohosl. v Olomouci; p. Minář Jan, učitel v Bohdikově; p. Dr. Minich Jaroslav, advokát v Baziu v Uhrách; p. MDr. Mudrých Karel, assist. v zemské nemocnici v Olomouci.

Sl. Nečesaná Anna, učitelka v Hnojicích; p. Neudecker Al., bohosl. v Olomouci.

P. Oščádal Fr., c. k. gymn. prof. v Přerově; p. Otáhal Ant., bohosl. v Olomouci.

Sl. Páralova Marie v Ořechově; p. Páris Franěk, úředník a funkcionář při spolku přátel starožitností českých v Praze; p. Dr. Pasternek, priv. docent na universitě ve Vídni; p. Pavelčík Ant., bohosl. v Olomouci; p. Pavelka Jan, učitel v Komňátkách; p. Pavlík Karel, c. k. malíř v Praze; pí. Petzoldová, choť sbormistra v Olomouci; p. Pištěcký Jar., bohosl. v Olomouci; p. Pokorný, bohosl. v Olo-

mouci; p. Pospíšil Ant., bohosl. v Olomouci; p. Požarecký Václav, řid. cukrovaru v Libici v Čechách; p. Přečan J., bohosl. v Olomouci.

P. Raška, bohosl. v Olomouci; p. Reythar Method, stavitel v Rosicích; sl. Rokosova Marie, učitelka v Plzni; p. Rygal Hynek, bohosl. v Olomouci; p. Rýzner Čeněk, lékař a starosta společnosti přátel starožitn. českých v Praze.

P. Sasánek, techn. úředník cukrovaru v Libici v Čechách; p. Sitta Ignác, bohosl. v Olomouci; p. Slatinský J., bohosl. v Olomouci; p. Směták Meth., bohosl. v Olomouci; p. Stejskal Bartol., bohosl. v Olomouci;

P. Šebík Štěpán, bohosl. v Olomouci; p. Ševčík Václav, officiál sev. dráhy v Hulíně; p. Štětina Karel, c. k. gymn. prof. v Jičíně v Čechách; p. Štíhel J., bohosl. v Olomouci;

P. Tebich Jar., řid. zimní hosp. školy ve Vyškově; dp. Tesař Vincenc, farář ve Zvoli; p. Trojan Jan, prof. stř. hosp. školy v Chrudimi; p. Tomíček Frant., mag. phar. v Praze; p. Tymel Fr., bohosl. v Olomouci.

Sl. Učit. okr. knihovna ve Val. Meziříčí

P. Werner Fr., c. kr. professor v Přerově; p. Vicenc Frant., c. k. škol. dozorce v Bludově; p. Vláčilík Jos., bohosl. v Olomouci; p. Vlček Jos., c. k. gymn. prof. v Jičíně v Čechách; dp. P. Vysoký B., kněz ř. piar. v Praze.

P. Zapletal Josef, učitel v Určicích; p. JUDr. Zavadil Jos., dvorní sekretář při c. a k. spol. nejv. účetním dvoře ve Vídni.

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzejn. spolku v Olomouci:

Vysoký zemský sněm Moravský podporu pro rok 1889. 200 zl.; p. Pavlík Karel, akad. malíř v Praze (na vyšívání) 5 zl.; p. Král, rolník v Loděnicích 1 zl.

IV. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

P. Boháč Ant., admin pošty v Mor. Třebové	zl.	2·—
p. Vodička Vojtěch, farář v Uh. Hradišti	„	1·—
p. Čáp Alb., hutní správce v Příbrami v Čechách	„	1·—
sl. I. kontribučenská záložna ve Vyškově	„	10·—
sleč. Kramářova Růžena v Olomouci	„	50·—
Dobrovolné dárky do pokladničky v muzejních místnostech	„	26·60
dp. Grmela Josef, farář v Krumsíně	„	1·—
sl. Učitelský spolek Šumbersko-Zábřežský	„	1·—
dp. Weinlich Ant., farář na Vranově u Brna	„	2·—
dp. Žáček Alois, kooperator v Čechách u Olom.	„	—·50
dp. Bebar Jan, kooperator v Rýmařově	„	1·—
dp. Čáčka Ant., farář v Pivíně	„	2·—
dp. Bilčík Karel, farář v Roketnici	„	1·—
dp. Kobliha Jan, duchovní správce ve Všemině	„	3·—
p. Peck Eduard, učitel v Holešově	„	2·—
p. Mohelský, c. kr. notář v Olomouci	„	2·—
p. Stejskal Frant., měšťan v Olomouci	„	4·—
p. Zahradník Čeněk, lesník ve Vrbce	„	1·—
dp. Kašpar Rud., em. děkan v Bludově	„	26·—
dp. Michalík Alois, kooperator ve Zvoli	„	—·50
p. Psota Hynek, lékárník	„	5·—
dp. Krejčí Alois, kooperator v Batelově	„	1·—
p. J. P., c. kr. úředník v Olomouci	„	1·50
Dar od žáků III. a V. tř. Českého gymn. v Uh. Hradišti	„	4·65
p. Langer Emil, c. k. horní rada v Březové Hoře v Čechách	„	3·—
p. Jokel Frant., c. k. professor v Jičíně v Čechách	„	1·—
Rodina p. profes. Appelta V., v Jičíně v Čechách	„	3·20
vdp. Dr. Brém Egon K., probošt na Sv. Kopečku	„	1·—
p. Skopalík Fr., říšský poslanec v Záhlinicích	„	1·—
dp. Dr. Kachník Jos., vikář na dómě v Olomouci	„	1·—
p. Vaněk Jos., inženýr v Praze	„	3·—
p. Chlup Frant., nadučitel ve Vranovicích	„	1·—
slav. Občanská záložna v Kyjově	„	5·—
Úhrnem	zl.	167·95
K tomu obnos v seznamu III. vykázaný	„	1474·92
Činí dohromady	zl.	1642·87

Šlechetným dárcům vzdávají se tímto nejvřelejší díky, a zároveň se prosí za další laskavé příspěvky, jež přijímá pan Frant. Tomíček, t. č. pokladník vlast. muz. spolku v Olomouci, Dolní náměstí č. 24.

Listárna. Číslem tímto **začíná se šestý ročník (1889)** našeho časopisu. Žádáme tedy uctivě pány členy muzejn. spolku, aby **neopomenuli členský příspěvek na r. 1889. zavčas zaslati** (obnášející 1 zl.), aby v zasílání časopisu nemusila nastati žádná přestávka, ježto se náš časopis posílá jen těm členům, kteří příspěvek svůj za dotyčný rok zapravili. Časopis vlasten. muz. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrťletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrťletí, expedici časop. vlasten. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za národní ornamenty mor přijímá pokladník spolkový p. Fr. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně jako předplatné na moravské ornamenty. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi, c. k. okr. komisaři ve Vídni, I. Schillerplatz, 4.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty na moravských kraslicích. 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Malovala na kámen Madlenka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlasten. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl. Objednati lze u pokladníka vlasten. muz. spolku olom. p. Fr. Tomíčka v Olomouci, Dolní náměstí č. 24.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 str. s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. — **Geologická mapka Moravy a Slezska.** Nakreslil prof. J. Klvaňa. Cena 6 kr. franko.

Návod i mapku objednati lze v expedici tohoto časopisu v Olomouci na Bělidlech č. 19.

Za příležitosti svátků velikonočních prosíme ct. příznivce spolku našeho a všechny přátele lidového umění moravského, aby sbírali a spolku našemu zasílali **malovaná vajíčka velikonoční.** Kdokoli by o důležitosti jich pro dějiny kulturní národa našeho poučiti se chtěl, toho odkazujeme ku „Mor. ornamentům“ shora oznámeným, vyzývajíce opětně členy spolku našeho, aby použili velikého snížení ceny za toto dílo, které bude ozdobou každé knihovny.

Listárna redakce. P. K. U. v Kostelci. O původu našich příjmení bádati je ovšem velmi vděčno. Třeba však znáti dotyčnou literaturu. Upozorňujeme zejmena, že o osobních jmenech slovanských vůbec napsal Miklosič učenou práci v Denkschriften der Akademie der Wissenschaften in Wien, tot. Die Bildung der slavischen Personennamen. Studie ta, dnes rozebraná, podrobena byla důkladné kritice bratří Jirečků ve vídeňském Světozoru, 1860., str. 132—5. Jenom o českých jmenech rodinných napsal článek V. Prasek do časop. „Komenského“ roč. II. (1874), díl I., str. 148. atd.

Chyba tisku. V čísle 20., str. 163., ř. 23. svrchu místo 1200. státi má 1202.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: J. Klvaňa a V. Houdek: Kancyonál Boršický (S 5 iniciálkami a četnými pruhy ornamentovými.) — Jaroslav Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. (Článek druhý.) (S 1 obr. a 1 tab. obr.) — Vlasta Havelková: Královničky. — V. Houdek: O způsobu stavby dědin moravských. (Se 4 obr.) — Rudolf Kašpar: Ptactvo moravské. — Milosl. Procházková: O svérázu našich ornamentů národních. (S 1 obr.) — Dopisy: Z Rudimova od Jana Kučery. (S 1 obr.) — Z Předměstí uh. ostrozského od Jana Borůvky. — Drobné zprávy: V. Houdek: Srbský peníz ze století XIII. nalezený na Velehradě. (Se 2 obr.) — J. Vychodil: O národním kroji na Hané r. 1720. — Maška: Rzehákova archeol. topografická mapa Moravy. — J. K.: Moldavit moravský. Rys na Moravě. — Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 22. Vydáno v červnu r. 1889.

Náklo a Příkazy na Moravě.

Napsal dr. **Jindřich Wankel.**

Pohlížíme-li na ony v modré mlze zahalené, druhdy jmenem Svévského pohoří a Sarmatských hor známé hory naší otčiny, dnešní to Sudety a Karpaty, na ony němé svědky tisíciletého kulturního rozvoje našeho národa, které přetrvaly události od prvního objevení se člověka v naší zemi, — tu bezděky pojme nás nekonečná touha zvěděti od nich něco z minulosti; než němy a nepohnuty jako před tisíci let stojí ony

Ideální pohled na nákolní stavby.

před námi, žádný hlas z časů dávno minulých nezalehne v uši naše; a ony přece mluví, ačkoliv jen málo slovy a jazykem, který jen tomu srozumitelný jest, kdo v ducha jejich vnikl; jsou to slova napsaná na zbylých, časem ještě ne docela zničených pomnících, nebo slova, která čísti možno na památkách hluboko v zemi zahrabaných.

Z takovýchto listin dočítá se badatel, že již za nejdávnějších dob, ze kterých pražádný ohlas tradice k nám neproniká, člověk onu zemi, která se na úpatí těchto hor rozprostírá, obýval, že pahorky na březích

řek naplavené v držení ujal a zde první osady založil, kdež kostí obrovských tlustokožců, zbytků to bydlivší zde za těch dob zvěřeny arktického pásma, upotřebil, kdež tisíce seker, nožů, škrabadel a hrotů šípových z pazourku z daleka přivezeného štípaných po sobě zůstavil a kde mocné vrstvy popelu a hromady uhlí o delší přítomnosti jeho svědčí.

Avšak zdali člověk ony obrovské býložravce vskutku také za živa zastal a je lovil, kořisť loveckou pak na kusy rozsekanou na tábořiště své odvlékal, či zdali je snad jako mrtvoly před tisíci lety zahynulé a v ledě zamrzlé nacházel, tak že je teprva z ledu vysekávati musil, jako to podnes ještě Eskymáci a Jakutové činí, — to rozhodnouti bude úlohou podrobného zkoumání. Theorii posléze uvedenou vyslovil Japetus Steenstrup z Kodaně, otec praehistoriky, když byl tábořiště člověka mamutího v Předmostí osobně ohledal a s výsledky svého badání za svého delšího pobytu v ledovém pásmě konaného srovnal. V Předmostí u Přerova nalezli jsme listy z knihy nejstarších pradějin, které teprva sebrati a rozluštiti třeba.

Zřetelněji již vystupují stopy člověka z doby pozdější; lze z nich souditi, že zakládal již osady pevnější, stálé, že žil ve společnosti stejnorodé, že pole obdělával, rudy horské vykořisťoval a životem kulturním žíti počal, který se čím dále tím více zdokonaloval, že s jinými národy se stýkal a proti nepřátelům chrániti se snažil.

To všechno dosvědčují nejenom zůstavené artefakty, nýbrž také četné jámy popelité v naplavenině zbylé, zbytky obydlí, rozsáhlá pohřebiště, četné haldy opuštěných bání a velké množství ohražených míst a výšin, tak zvaných hradisk.

Ačkoliv postupem času zajisté většina takovýchto stop smazána byla, tož zachovaly se přece ještě mnohé, ze kterých dokázati se dá chronologicky stálé osazení téhož národa až k našim časům, a ze kterých poznati lze doby jeho kulturního rozvoje. —

Takovým místem je Náklo na úpatí Sudet ležící a lidem samým za prastaré uznávané. Již jméno samo poukazuje dle prof. Havelky zřejmě k tomu, že v těch místech nákolní osada stávala. Odvozovalť on to jméno od kmene kol, kůl, tedy jakoby „osada na kolích“. Že Jungmann odvozoval jméno toto od kmene kel, klu (špičák), anebo od kel, kle (srov. klíčiti), to lze si vysvětliti asi tím, že za doby Jungmannovy o stavbách nákolních v Evropě tak říkaje nic známo nebylo; že však domněnka Havelkova pravdě nejpodobnější, ano nejspolehlivější jest, to dokazuje pozdější objevení rozsáhlé stavby nákolní pod nynější osadou Náklem; dle toho nazývala se tedy osada ona slovanským jmenem Náklo již za trvání tamějších staveb nákolních. Jiným důvodem pro správnost tohoto výkladu jména onoho je ta skutečnosť, že bezmála všechna místa s takovým jménem u močálů nebo řek leží, při některých pak také stopy kolů nalezeny byly. Na Moravě samé rozkládá se u Tovačova rozsáhlý močál kotlinovitě prohloubený, ve stranu k dolině moravské otevřený, lesem a chrastím porostlý, zvaný Náklo. Povaha i poloha tohoto místa, břeh příkře k Moravě spadající, četné stopy předhistorické osady v naplavenině nad tímto močálem nalézané, — to všecko poukazuje k tomu, že i v tomto zálivu řeky Moravy za pravěku jezerní či nákolní osada stála, nade kterou na pevné zemi — tak jako při Nákle — jiná osada

byla, již tento záliv snad za přístav sloužil. Zdali pověst, kterou si lid o místě tom vypravuje, že se tam několik domů, ano dokonce i zámek propadl, na pravdivém podkladě nějakém spočívá, nelze mi rozhodnouti.

Dědina Náklo leží půl druhé hodiny severozápadně od Olomouce na pravé straně císarské silnice do Litovle vedoucí, na vyvýšené, naplavené rovině, která se na západním okraji doliny, jejíž celou šířkou druhdy řeka Morava proudila, severo-jižním směrem podél Moravy prostírá, u Nákla a Příkaz pak jakési zálivy tvoří, omezené stráněmi v podobě valů. Tato dolina řeky Moravy, na níž se dnes úrodná pole, zelená luka, sporé lesy a tu i tam močály prostírají, a na které sem tam i osady roztroušeny jsou, vystavena je dosud záplavám řeky Moravy, která podnes při větších povodních rozsáhlá jezera tvoří: za dob předhistorických rozlévala se jezera tato na sever k Uničovu a Litovli, na jih pak přes Olomouc až za Tovačov; z vod těchto vystupoval skalnatý ostrov, na němž byla osada z jižní strany jezerními stavbami obklíčená. Římané nazývali ji Eburum, pozdější to Olomouc. Nepřekvapí nás to tedy, nalezneme-li u Olomouce, jakož i u Nákla stopy osad jezerních z doby bronzové.

Náklo připomíná se v listinách poprvé roku 1160, ano dle topografie Volného (V. str. 415.) již r. 1091. Tamější kostel sv. Jiří zasvěcený vystaven byl sice teprva r. 1598.; jeho kusá věž stála však prý již v 15. století a pochází bezpochyby z té doby, kdy počato bylo valy hradisk z pouhé země nasypané kamennými zdmi nahražovati. Jsou na ní dnes dva zvony, jeden z r. 1512, druhý z r. 1514. Kostel stojí na návrší asi 23—30 stop z doliny moravské se vypínajícím, na východním konci dědiny; návrší toto ohraženo je na straně od řeky Moravy zdí, takže kostel jako nějaký hrad vypadá, což zavdalo podnět ku domněnce, že tento chrám patří ku kostelům za prvních dob křesťanských vystavěným a opevněným; tomu však asi tak nebude, spíše lze za to míti, že kostel ten stojí v bývalém velmi rozsáhlém hradisku. Poukazují k tomu stopy valů, které se jak okolo kostela, tak i směrem severním a jižním podél břehů někdejších rozsáhlých jezer Moraviných táhnou. V tomto hradisku stála nedaleko kostela později vystaveného značná mohyla, kterou obyvatelé sami „mohylou“ nazývali a jejíž okolí ještě podnes „okoliskem“ sluje. Tato mohyla později, když byl tamější farář na ní malou zahrádku zřídil, „farářovou zahradou“ přezvaná, byla asi před 30 lety odklizena: i shledáno tehdy, že to byla skutečná mohyla, veliký předhistorický náhrobek. Nalezeno v ní několik koster, velký a krásný bronzový meč, několik palstávů, bronzový šperk a kromě mnohých hliněných nádob, střepin a kostí, také jakási soška, která dle výpovědi jedněch z kamene vytesána, dle jiných pak z bronzu ulita byla, a která prý v král. českém muzeu v Praze bez udání naleziště uložena jest. Odpory ve výpovědích žijících dosud svědků dají se vysvětliti asi tím, že nalezeny byly snad sošky dvě; neboť, kdežto někteří tvrdí, že ta soška představovala osobu sedící, že byla 50 cm. vysoká, z kamene tesaná, a že po dlouhou dobu na tom místě, kde vykopána, ležela a mládež že po ní kamením házívala, — dosvědčují zase jiní, že byla ulita ze zeleného kovu a jenom 12 cm. vysoká.

Všechny tyto předměty ztratily se, vyjma jediný bronzový kelt, uložený nyní v c. k. slovanském gymnaziu olomuckém.

Kopajíce základy pro několik domů poblízku kostela, narazili dělníci na několik chodeb a komůrek v hlíně vyhrabaných, do kterých vkročiti nikdo se neodvážil. Taktéž nalezeny tam velké hromady popelu s četnými kostmi zvířecími, střepy nádob na kruhu hrnčírském urobených a vlnitými čarami ozdobených, zároveň se střepinami nádob z volné ruky zhotovených a přerozmanitě ornamentovaných. Na jiném místě ležely pod střepinami dvě koule ze zeleného skla $2^1/_2$ cm. v průměru mající; jedna byla celistvá, druhá dutá; v této byla troška jakési tekutiny, bezpochyby prosáklá dešťová voda. Některé střepiny byly z nádob kulovitých, byly ozdobeny dolíčky a rýhami, jako nádoby z Výpustku, z Náměště, Charvát, Určic a jiných míst okolí olomuckého, z Polešovic atd.

Opodál nalezena ve hromadě popelu třetí koule $1^1/_2$ cm. v průměru mající z vápence obroušená s červeným povlakem, a dlátko ze světle-žlutého pazourku přepěkně broušené. Pazourek jest týž, jako rujanský. V jiné jámě popelité nalezeno druhé dlátko z tmavohnědého pazourku 6 cm. dlouhé a neobyčejně tlusté, pak brousek 10 až 11 cm. dlouhý, na jednom konci provrtaný.

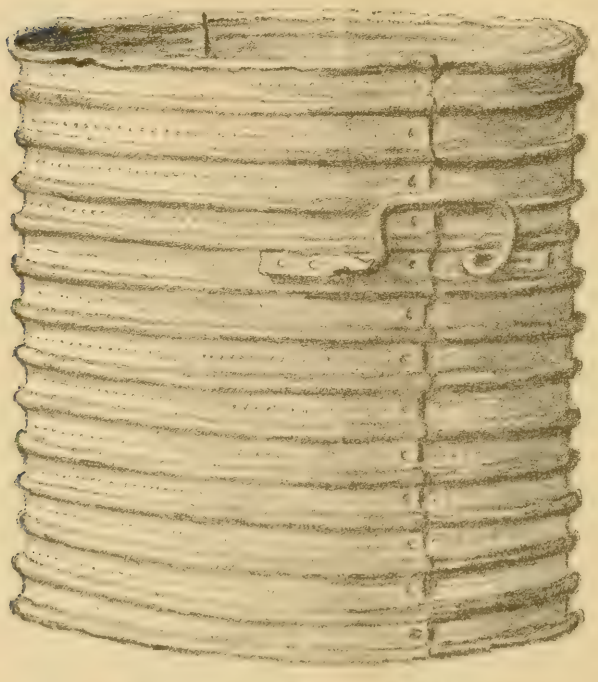

Vědro bronzové nalezené v Nákle.

Z celých nádob připomenouti dlužno: nádobku na plocho stlačenou, morskému ježku se podobající, bez krku s otvorem prostředně velikým, ozdobenou kočem do kola velkými lárkovanými trojhrany (obr. č. 2., str. 57.); pak hrneček velmi tlustý, na způsob šálku hrubě urobený, mající po jednom pupíku na každé ze čtyr stran, mezi nimi pak dvě velké závitkovité ozdoby (obr. č. 1. na str. 57.).

Všechny zde uvedené jámy popelité, kromě četných jiných ještě neodkrytých, leží v dědině samé a postupují směrem k Příkazům, kdež znáti jich v hliníku tamější cihelny jakožto ustriny, a sousedí s rozsáhlým pohřebištěm, záležejícím z hrobů kosterních jakož i popelnicových.

Ale také na severozápadní straně vesnice Nákla učiněny byly velezajímavé nálezy; když kladeny byly základy ku kryptám nového hřbitova, objevena byla 2—3 m. hluboko kostra s nádobou velmi pěknou a velikou podoby kulovité se čtyrmi malými oušky na velmi krátkém krku; pak pěkné provrtané kladivo hadcové a velmi pěkný, 8 cm. dlouhý

průsvitný nůž z pazourku uštípnutý; lebka byla bohužel roztlučena, oba ostatní předměty pak uloženy jsou ve sbírce císarského dvorního muzea ve Vídni.

Ustriny ležící v zákoutí mezi Náklem a Příkazy náspem obklíčeném poskytují po svém úplném prozkoumání ještě více zajímavého; též ony obsahovaly popel, střepiny, celé nádoby a různé věci; v jedné ležel

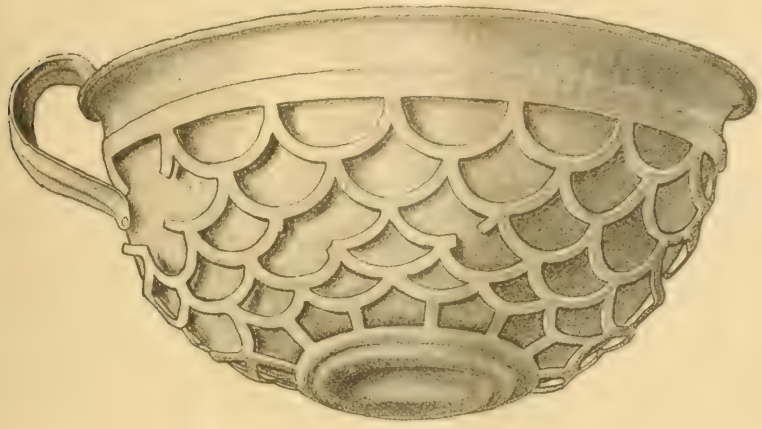

Miska bronzová se sítí, nalezená v Nákle.

železný krátký klín a železná tyč 20 cm. dlouhá s velmi těžkým, stranou sploštělým knoflíkem na jednom konci; v jiné nalezeny mlýnské kameny s velkou eliptickou děrou uprostřed. Z nádob připomenouti sluší misku velmi plochou, asi 12 cm. v průměru mající, s vodorovně ohrnutým krajem a dvojitým pyskem, pak hrnec 19 — 20 cm. vysoký,

Bronzová miska rýhovaná, nalezená v Nákle.

dosti primitivně urobený s tělem poněkud břichatým a velkým otvorem: na břichu tohoto hrnce připevněno jest v 5 kolmých řadách po 4 až 5 knoflíkách. (Obr. č. 3. na str. 57.)

Velezajímavý byl obsah popelové jámy asi 3 m. hluboké, na jihozápadní straně hliníku nedaleko osady objevené. Obsahovalať kostru

v poloskrčené poloze pohřbenou, na které ležela zlatá, emailem ozdobená fibule a stříbrný náramek. Fibule byla prý podobna spínadlu vyobrazenému na str. 277. pod obrazem 12. spisu „Der vorgeschichtliche Mensch“ od Baera a Hellwalda, kdežto náramek zase prý podobal se náramku vyobrazenému na str. 637. téhož díla. Oba tyto předměty pod rukou prodány byly jakémusi židovi, jenom lebka, kterou tehdejší kaplan Nákelský velp. M. Růžička od roztřískání zachránil, byla mně odevzdána a uložena jest nyní v cís. dvorním muzeu ve Vídni. Lebka tato dopodrobna popsána, vyobrazena a po významu svém oceněna byla v tomto časopise (roč. II. str. 159) v mém článku: Lebka lidská za pravěku. *)

* * *

Většina popelišť na povrchu objevených označuje jámy popelnaté čili ustríny, které viděti lze v hliníku v celé jejich rozsáhlosti. Jejich podoba je přerozmanitá, jsouť brzy dlouhé a nízké, brzy čtyrhranné nebo studňovité, brzy obráceně nálevkovité atd.; jindy spojeny jsou dvě z nich chodbou vycházející z jejich dna. Nezřídka jsou stěny takových jam popelnatých do červena vypáleny, což svědčí o déle trvavším ohni, snad za tím účelem, aby stěny jam staly se pevnějšími a suššími. Jsou nepravidelně roztroušeny a prostupují naplaveninu velkým množstvím; patrně jsou to jámy odpadkové, nad nimiž stály dřevěné domky a do nichž házeny všeliké odpadky, popel. uhlí, kosti a různé jiné věci; často bylo jich použito též za sklepy a nezřídka vedly z nich chodby ku podzemním obydlím t. zv. lochům. Analogii jich nalézáme ještě podnes v některých chalupách u Čechů, Moravanů a Slováků; bývá v nich jáma pro popel vyhrabána v kuchyni a možno do ní po žebříku sestoupiti; bývá jí používáno za sklep, tu i tam házívají do ní odpadky, popel atd. a vyprazdňují ji teprva, když je naplněna.

* * *

Než promluvíme podrobněji o pohřebišti, které se mezi Náklem a Příkazy prostírá a také na levou stranu silnice táhne, budiž nám dovoleno zmíniti se o osadě jiného způsobu, která umístěna byla na jezeře, jež se za pradávných dob pod vesnicí Náklem až k úpatí Sudet rozlévalo, a která objevena byla, když zakládán byl rybník nedaleko pod kostelem roku 1884. Je to veliká osada nákolní, která se také do shora zmíněných, valy ohraničených zálivů táhne.

Rybník, který nyní plochu asi 600 čtver. metrů pokrývá, rozlévá se ve vzdálenosti asi 80—100 kroků od kostela v dolině řeky Moravy a má podobu půlměsícovou. Když vyrýván byl tam drn, vystoupila hned pod trávníkem voda, ze které odstraněno bylo bahno do hloubky půl druhého metru: v tomto bahně uloženo bylo velké množství kostí zvířecích, lastur zvaných unio a střepin: to vše leželo mezi koly kolmými, tu i tam v řadách nebo skupinách stojícími, půl druhého až dva metry dlouhými, buď čtverhrannými, buď kulatými, 20—25 cm. tlustými, od kyseliny prstové zčernalými a často též na dolním konci zašpičatělými.

*) Viz také: Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien. XII. Band p. 123. Wankel, Über einen prachistorischen Schaedel mit einer Resection des Hinterhauptes. (Mit 1 Tafel).

Z velkého množství kostí obdržel jsem náhodou tři záprstní kosti (metatarsus) z koně, které spracovány byly na brusle; ostatní poslány byly neprozkoumány do blízké továrny na spodium. Na severozápadním konci rybníka narazili dělníci ve hloubce jednoho metru na kovový předmět; když ho z vody vytáhli, ukázalo se, že je to veliký kotel ze zlatožlutého kovu zhotovený, ve kterém leželo 8 z téhož kovu urobených mísek. (Obr. na str. 52.) Nález odevzdán byl našemu muzeu olomuckému, kdež poznána v tomto kotle tak zvaná rýhovaná cista čili válcovité vědro, náležící zároveň s miskami co do tvaru k typu halštatskému.

Cista tato je neobyčejně veliká, v průměru 36 cm. široká a 33 cm. vysoká, jest obepjata 12 na zevnější stranu vyklepanými žebry, 2 cm. od sebe navzájem vzdálenými. Mezi jednotlivými žebry uprostřed běží řady prohloubených teček. Podle Sackena měla tato žebra ten účel, aby plech kotlu učinila pevnějším proti zevnějšímu tlaku, aby jakožto drobné klenby nárazům na stěnu kotelní vzdorovala. Stěna postranní sestává ze dvou kolmých plechů, které dvěma řadama nýtků, z nichž každá 13 plochých hřebíků má, spojeny jsou na podobu válce: horní okraj těchto plechů přehnut je přes železnou obruč, která okysličením téměř úplně je ztrávena; spodní kraj plechů rozklepán je přes okraj dna, které tímto spůsobem k válci je připevněno. V mezeře mezi čtvrtým a pátým žebrem připevněna jsou dvě vzhůru ohnutá držadla, připevněná nýtky ku stěně kotlu. Terčovité dno ozdobeno je dvěma rovnými, 2 cm. širokými, z vnitřku na venek vytepanými kruhy, ve středobodu pak malým, do vnitř vystupujícím pupíkem, třemi úzkými vytepanými kroužky obklopeným, z něhož vybíhá 8 přímočárných paprsků k zevnějšímu širokému kruhu. Ve vnitřku nádoby vyryt je široký kříž, jehožto středobod onen pupík tvoří.

Kotel podobá se co do formy jakož i svými držadly velkému kotlu halštatskému, jejž baron Sacken pod č. 2. tab. 25. svého spisu „Das Grabfeld von Hallstatt“ vyobrazil a liší se od něho pouze tím, že není tak nádherně ornamentován. V Halštatě nalezeno bylo 6 takových rýhovaných cist čili věder, z nichž většina nemá držadel, nýbrž věšadla obloukovitá: do nádob těchto ukládány byly milodary a nalezeny v nich též celé nebo rozlomené mísky hliněné, spálené kosti a uhlí. Vědra s takovými obručemi na pověšení známa jsou také z Býčí skály. Nalezl jsem tam na žárovišti jedno zcela zachovalé, dvě pak ohněm poškozená; ono stálo bezprostředně u pravé postranní stěny jeskyně a naplněno bylo zuhelnatělým obilím, žitem a pšenicí, v němž ležely střípky malé mísky hliněné; vědro druhé bylo téměř na plocho smáčknuto a chovalo lidskou lebku, kterou kysličník měďnatý zcela na zeleno obarvil, spodní čelist byla zevnějším tlakem rozlomena a kusá; vědro třetí, které bylo působením ohně s polovice ztráveno, obsahovalo spálené proso a úlomky hliněné mísky. Tyto tři cisty uloženy jsou v cís. muzeu ve Vídni.

Rýhovaná vědra považována byla dříve všeobecně za etruský výrobek. Hrabě Conestabile a Gozzadini připisují je lokalnímu průmyslu, který prý byl zvláštností circumpadánské Etrurie, a bylo věřeno, že z jeho rozšíření souditi lze na rozsáhlost etruského obchodu. Bertrand vidí v nich výrobky hyperborejského keltického průmyslu uměleckého, jejž Gallové do circumpadánské Etrurie zavedli. Takové cisty nalezeny prý

byly jakožto nádoby, do nichž ukládány šperky, ve staré Etrurii. Tak v nekropoli u Marsobotto, u Certosy, v Bolonĕ a t. d., kdež upotřebeno jich za popelnice a vedlejší nádoby. Bertrand uvádí, že nalezeny byly ve Francii u Monceau-Laurentu, u Gommevillu (Côte d'Or), potom u Grauholzu blíže Bernu, u Eygenhilsenu nedaleko Tongern, a připisuje je době kolem r. 350. př. Kr.

Cisty takové nalezeny byly také u Bordesholmu, v Poznaňsku u Primentu a Zaborova; jedna pak u Panstorfu na blízku Lubeku, čtyry takové kotly prý nalezeny byly při Luttum v okresu Verden a u Volpu, jeden pak u Strakonic v Čechách. Při mnohých z těchto cist byla obruč, přes kterou horní okraj plechu přehnut byl a která měla cistu činiti pevnější, z olova; takové nalezeny byly v Halštatě, a zdá se, že jsou novější nežli ony s obručí železnou. Často pokryty byly také terčovitou železnou křidýlkou a obsahovaly nezřídka šperky, jako cista Primentská, ve které mimo jiné byl šperk v podobě diadému, náramky, jehlice a sekery.

Takovouto cistou na šperk bylo asi též bronzové vědro v Nákle nalezené, ježto uloženy v něm byly velmi pěkné mísky bronzové. Mají mísky tyto velmi elegantní tvar a opatřeny jsou všecky širokým, plochým, z bronzového plechu vykrojeným ouškem, připevněným k nádobě hře-

Železná sekyrka, nalezená v Nákle.

bíčky; jsou zlatolesklé, beze vší patiny; kyselinou prsťovou jsou stěny jejich značně ztenčeny, ano na některých místech silně korodovány. Z jedné mísky je dokonce valná část úplně ztrávena. Dvě úplně zachovalé elegantně vytvořené mísky obklopeny jsou velmi pěknou bronzovou sítí (obr. na str. 53.) a sice tak, že miska v této síti zavěšena jest. Suky sítě zastoupeny jsou mřížkou, obloukovitými proužky bronzu spojenou a celá síť připevněna je na horním okraji misky tím, že okraj její je přes misku přehnut. Směrem ke dnu je mřížka zakončena kulatou, sploštělým pupíkem opatřenou plochou, kterou dva vytepané kruhy obkličují.

Jiná míska (obr. na str. 53.) formy rovněž elegantní rýhována jest velmi pěkně žebry příslušně širokými, která přes celé tělo její dolů se táhnou a na dně pupíkem opatřeném končí; miska tato podobá se oné, která vyobrazena je v Sackenově spise „Das Grabfeld von Hallstatt" pod č. 3. tab. XXV. Dvě jiné misky rýhovány jsou krátkými, úzkými, těsně při sobě ležícími, horní část těla obepínajícími žebry.

Nad míru zajímavy jsou četné správky, které téměř na všech miskách nalézáme; většina jich opatřena byla novými oušky a to nezřídka tak, že přes ponechaný zbytek starého ouška přibito bylo nové; jedna miska následkem koroze velice defektní, má na zevnější ploše svého dna

stranou od pupíku trojhranný 2 cm. široký, mnohými hřebíčky připevněný bronzový plíšek, jemuž na vnitřní straně misky přiměřeně úzký, taktéž přibitý proužek plechový k vůli větší pevnosti odpovídá.

Podobné misky známy jsou z nákolních staveb švýcarských. Nějaká analogie ku miskám s bronzovou sítkou se mně dosud nenaskytla: ony upomínají na římské nádoby skleněné, které podobným způsobem skleněnou sítí obklíčeny jsou, jakož i na nádoby skleněné, které vsazeny jsou do prolamovaného košíka bronzového.

* * *

Na jiném místě močálu nalezena byla neobyčejně utvořená, 24 cm. dlouhá, vkusně spracovaná sekyra z bělošedého zrnitého železa, se čtyr-

Popelnice nalezené v Nákle.

hranným knoflíkem na jednom a dlouhou, zobákovitě ohnutou špicí na druhém konci, uprostřed pak s velkou čtyrhrannou dírou pro toporo. Rzi na ní nevidět, za to dá se z modrošedého zbarvení povrchu souditi na slabý povlak vivianitový (obr. na str. 56.).

Tento předmět nemohl sloužiti za zbraň anebo nástroj; jeho elegantní forma a něžný tvar podporují spíše ten náhled, že nastrčen jsa na hůl, byl jakéhosi druhu žezlem nebo segestou. Předmět takový viděti často na starých obrazech v rukách slovanských knížat nebo vysokých

hodnostářů; a v Uhrách, zejmena také na Slovensku podnes se zálibou nosí se tak zvané „valašky“ čili obuch, obušek a čakan, po maďarsku „fokoše“, sekyrky to na hůlce připevněné a nezřídka za odznak jakéhosi důstojenství považované.

* * *

Na břehu jezera, které druhdy řeka Morava zde tvořila, objevena byla bezprostředně pod kostelem na vyvýšeném místě bývalá slévárna, na níž mimo velké hromady železných trusek, a mimo větší i menší úlomky tlustých, z grafitu urobených tyglíků a kromě mnoha liber suroviny, jako paprskovité rudy železné, haematitu, ležely ještě celé a rozbité trubice slévačské z hlíny urobené, jimiž slévači foukali do tyglíků, ano i kusy litiny železné a bronzové. Není tudíž pochybnosti, že tehdejší obyvatelé nákelští ze železa i bronzu předměty vyráběli.

* * *

Jak již zmíněno bylo, prostírá se mezi Náklem a Příkazy v tamější naplavenině pohřebiště, které — jak se zdá — pod domy příkazské se táhne, ježto za dřívějších dob, kdykoli v těch místech kopáno bylo, vždy nalezány byly kostry. Tyto hroby mají tolik a tak zajímavých zvláštností, že zasluhují obzvláštní pozornosti. Zdá se však, že k jihozápadu tato nekropole přechází v pohřebiště žárové, neboť, když před několika lety jeden příkazský sedlák na levé straně císarské silnice, z Olomouce do Litovle vedoucí, hliník otevřel, našlo se tam několik hrobů popelnicových, jednak po různu, jednak v malých skupinách. Jedna taková skupina odkryta byla v hloubce $^3/_4$ metru a obsahovala dvě malé jednoduché misky s povlakem grafitovým a s ouškama, a pak břichatou, nízkou rýhovanou nádobu s dvěma malýma na těle a krku připevněnýma ouškama. Nádoba má rozhodně lužický typus a obsahovala skrovné zbytky zvápenatělých kostí. Jiná popelnice 22 cm. vysoká, silně vydutá, čtyrmi malými kónickými pupíky a nadmíru vysokým krkem opatřená, neobyčejně ornamentovaná a nadmíru primitivně urobená, upomínající postavou poněkud na pomorské popelnice líční, stála stranou o samotě a obsahovala několik zvápenatělých kostí. (Obr. č. 4. na str. 57.). Ozdoba její zdá se býti provedena zubatým kolečkem a sestává ze čtyr kolem do kola se vinoucích, 1—3 cm. širokých pruhů, z nichž jeden, a to nejširší, kolem spodního kraje krku, druhý bezmála stejně široký kolem horní části těla a třetí úzký kolem nejširší části břicha nádoby se vine. Horní dva pruhy ozdobeny jsou čtyrhrannými políčky, částečně pruhovanými, částečně tečkovanými, pruh spodní pak skupinami po třech kolmých čárkách. Nádoba je tmavohnědě zbarvena a nemá povlaku grafitového; její výroba odpovídá době velice skoré.

Dle výpovědi majitele pozemku toho nalezeny prý byly na tomto místě ještě dvě malé, 25—30 cm. vysoké, z kamene hrubě přitesané sošky, jež vesničané za pohanské bůžky pokládali. Jedna z těchto sošek s převelikou prý hlavou byla hned na místě roztlučena, kdežto druhá po delší dobu v tom dole ležeti zůstala a později zase zasypána byla. Že se pohřebiště popelnicové asi daleko směrem jihozápadním do polí táhne, o tom svědčí četné střepiny tam vyorávané. (Dokončení).

Ptactvo moravské.

Píše děkan Rudolf Kašpar v Bludově.

(Pokračování.)

Aves rapaces nocturnae.

Strigidae — sovy — Eulenartige.

Hlava nad míru veliká, oči ku předu obráceny, závoj zřetelný, boltec ušní velmi vyvinutý, vole žádné; ač mnohé také ve dne létají, toť lovívají přece hlavně jenom večer.

Strix hudsonia, Linné. Surnia nisoria, Brm. Sova krahujní, Sperbereule. — Je 37 cm. dlouhá nahoře tmavošedá, vespod hnědě čeřená. Tato sova jest u nás vzácnou, přilétá k nám na podzim a v zimě ze severovýchodu, nejvíce do výběžku karpatských, kdež častěji již ulovena byla, zabloudí též tu i tam více k západu. Tak střelena byla též u Nového Jičína, Holešova, ano i nedaleko Brna.

Strix nyctea, Linné. Nyctea nivea, Steph. Sova sněžní, Schneeeule. — Délka 55—60 cm., staří samečkové jsou čistě bílí, samičky a mláďata mají černohnědé příční pásky. Tato sova obývající krajiny polární byla pokud známo teprva dvakráte na Moravě střelena a sice v únoru 1830. u Jihlavy a v lednu 1862. nedaleko moravskoslezských hranic, kdež za bílého dne s jabloně sestřelena byla.

* *Strix (Athene) passerina, Linné. St. pygmaea, Bechst. Glaucidium pygmaeum, Brm. Sejček nejmenší. Kleiner Zwergkauz.* — Délka 16 cm., hlava malá, tvář úzká, závoj nezřetelný, prsty hustě opeřené. Barva jako u sejčka obecného. Je vzácný, vyskytuje se na vyšších horách Sudet a Beskyd, kdež v dutých stromech bydlí a též hnízdí. Kus v našem muzeu chovaný, obdržel jsem z panství hukvaldského.

* *Athene noctua Bp. Glaucidium passerinum, Boje. Sejček obecný, kulíšek, kalousek (kuhýk, čujik* po moravsku). *Grosser Zwergkauz. Todtenvogel.* — Délka 22 cm. Je tedy značně větší a nemotorněji rostlý než předešlý. Je všeobecně známý pták, který se po celý rok u nás na blízku domů zdržuje, hnízdí a myši, malé ptáky, kobylky a brouky loví. Že ho lid, když v noci na blízku domů křičívá, ohlašovatelem smrti nazývá, je známo.

Jistý polesný mně vypravoval, že k němu jednou několik lidí přišlo a ho prosilo, aby kalouska na blízké stodole sedícího zastřelil. Učinil jim po vůli a když ubohý nevinný pták na zemi ležel, řekl jim vážným hlasem: „Lidé, nyní již u vás jak živ žádný neumře“. Načež jedna stará žena odpověděla: „No pantáto, mockrát Vám za to děkujeme“.

Strix dasypus, Bechst. Nyctale Tengmalmi, Gm. Sýc rousnatý. Rauhfüssiger Nachtkauz. — Délka 24 cm., vrchní polovice těla šedohnědá, spodní strana žlutavě bílá, nahoře bílá, dole hnědě skvrnitá. Nohy jsou hustě opeřeny, čímž se od předešlého dostatečně rozeznává. Sýc je v Beskydách a dle prof. Kolenatého také v horstvu pradědském ptákem stálým, ale velmi vzácným.

Surnium uralense, Pall. Sova bělavá, Uraleulenschwalz. — Délka 60—65 cm., z čehož 25 cm. na dlouhý ocas odpadá. Záda a křídla rudohnědá, spodní strana žlutavě bílá s černohnědými podélnými skvrnami s krajem pilovitým. Žije hlavně v pohoří uralském a přiletá velmi zřídka na Moravu do výběžků karpatských. Jest odvážná, připomíná svým

chováním velice na jestřába, létá také za dne a loví myši, mladé zajíce a malé ptáky. Dva kusy této vzácné sovy chovají se ve sbírce prof. Talského v Novém Jičíně, z nichž jeden r. 1876. poblíž tohoto města, druhý r. 1877. u Brodu Uh. střelen byl.

Strix aluco, Linné. Syrnium aluco, Cuv. Sova obecná. Baumkauz. — Náš nejobecnější druh sovy, rozšířený jakožto stálý pták po celé zemi. Oko má tmavou, bezmála černou duhovku, samička je mnohem větší nežli sameček.

* *Strix flammea, Linné. Sova pálená. Schleier-, Perl-, Kircheneule.* — Jest všeobecně známá, zdržuje se na věžích, na půdách kostelních, ve stodolách atd.; na Slezsku vykládá o ní lid, že krade olej, vypájejíc prý ho z kostelních lamp. Myši a netopýři jsou hlavním pokrmem jejím. — Sova pálená, která v našem muzeu se chová a již jsem ve Velkém Týnci střelil, má bílý závoj a bílé břicho, možno ji tudíž pokládati za odrůdu co do zbarvení. — Strix guttata, Brm. a Strix adspera Brm., které Alb. Heinrich jakožto různotvary uvádí, sluší asi také jen za barevné odrůdy pokládati.

Striges auriculatae — Sovy ušaté — Ohreneulen.

* *Strix bubo, Linné. Výr, kuba. Der Uhu.* — Délka 58—65 cm., samička značně větší nežli sameček; tento bývá zbarven tmavěji, onano světleji, chvostíky na uších jsou 7 cm. dlouhé; ostatek je o něm vše známo. Za dřívějších dob nalézán byl jakožto stálý pták v Sudetách, zejmena v rozsáhlých lesích vizenberských a losínských, také u Goldštýna, jakož i na Kotouči u Štramberka, kdež všude hnízdil; do krajiny kolem Kotouče zabloudí dosud někdy jako přeletavý pták z Uher. Ještě podnes hnízdívá prý v okolí Macochy ve strmých vápencových skalách jeskyněmi skrz na skrz prorvaných, jakož i dle zprávy prof. Talského každoročně na panství pernštýnském. Také již uloven byl na rovině, jednou, jak mně jištěno bylo, u Holešova, jednou u Litenčic při svém přeletování. Také v lesích mirovských slyšeti prý v noci často jeho křik. Ubývá však výrů jakož i jeho míst kde hnízdí, na Moravě rok od roku.

Výr jest odvážný noční dravec, loví zajíce, koroptve a tetřívky i jeřábky a p. ano i mladé srnčí přepadává. Známo jest, že se ho používá u boudy vraní. Samičku výrovou v našem muzeu chovanou odřel jsem z kroměřížského Zámečku, kdež v zajetí pošla, od tamějšího hajného, zároveň také vajíčko v zajetí snesené a uložené nyní ve sbírce ptačích vajec našeho muzea.

* *Strix otus, Linné. Otus sylvestris, Brm. Kalous. Mittlere Ohreneule.* — Délka 34—38 cm., ušní chvostíky jsou 4 cm. dlouhé. Tato známá sova je u nás stálým ptákem, žije v lesnatých a na stromy bohatých krajinách a objevuje se na podzim často v četných hejnech. Tak viděl jsem jednou u Velkého Týnce stoje na čekání za soumraku asi 25—30 kalousů, kterak zcela při zemi lovili myši, které jejich hlavním pokrmem jsou.

* *Strix brachyotus, Linné. Brachyotus palustris, Forster. Pustovka. Sumpfohreule.* — Velikostí rovná se předešlé, chvostíky ušní vyčnívají jenom na 1 cm. z ostatního peří hlavy, u mláďat scházejí docela. Barva je rezavě žlutá, vespod světlejší, všude s černohnědými skvrnami podélnými. Tato sova přilétá k nám na podzim ze svého severního domova a zůstává u nás přes zimu, jen zřídka prý zde také přes léto vytrvá

a hnízdí. Rády zdržují se v močálovitých lukách, v rákosí a v jabčiskách, kdež za dne myši honívají. V zimě jsou přes den raději schovány v lesích a ve křoví.

Scops carniolica, Brm. Scops Aldrovandi, Raj. Výreček, Krainische Zwergeule. Gehörntes Käuzchen. — Sova tato, zdělí jen 18—21 cm., rozeznává se od podobných jí dvou sov, kulíška neboli sejčka a sejce nejmenšího, nápadnými svými chvostky ušními, dlouhými 2 cm.; barvy jeho peří, šedá, hnědá a černá, tak jemně jsou rozděleny, že na pernatý šat vrtihlava upomínají. V Krajsku výreček častěji se naskýtá, avšak také na Moravě v Beskydech a na vyšších odnožích karpatských objevuje se, arci zřídka jen. Dle Alb. Heinricha zastřelen byl jeden výreček r. 1844. u Krautenwaldu na Slezsku a přírodozpytec ten domnívá se, že to vzácnosť neobyčejná.

Když jsem, ztráviv doma prázdniny školní, dne 30. září r. 1840. zase jel z Bludova do Olomouce, na císařské silnici nedaleko Litovle mezi Bílou Lhotou a Mladčí uzřel jsem výrečka. Seděl na hranolovité hromadě kamení vápencového, a bylo to za jasného dne, což tím jest nápadnější, poněvadž dle všech známých zpráv tato sova prý za dne skrýše své neopouští. Výreček byl tak krotkým, že teprva tehdy odletěl, když vozka s kozlíku dvakrát po něm byl bičem mrskl. Pravil potom: „Sova ta vypadala jako čertíček“. Z pozorování toho vysvítá, že výreček nejen na vysokých horách se vyskytuje, nýbrž i v pahorkatinách lesnatých.

Chelidones. Vlaštovice. Schwalben.

Zobák krátký, u kořene velmi široký, hluboce rozpoltěný na tlamu, nohy krátké čtyrprsté, zadní vratiprst. Živí se hmyzem.

* *Caprimulgus europaeus, Linné. Lelek kozodoj. Ziegenmelker. Nachtschwalbe.* — Je to jediný druh v Evropě zastoupený. Délka 27 cm., peří měkké jako u sov, černé, hnědé a bílé mramorované. Přiletá k nám koncem dubna a odlétá koncem září. Zdržuje se v rubiskách a mýtinách lesních, vyskytuje se také po blízku lidských obydlí a chlévů, aby tam za ranního šera a večerního soumraku hmyz chytal, ne ale jak bájeno bylo, aby kozy dojil. Lelek velmi stučí a poskytuje jemnou pečeni.

Přes den leží roztažen jako by mrtev na nízké tlusté haluzi nebo na mýtinách lesních na zemi na výsluní s křídly polo svislými a se tlamou široko rozevřenou; mouchy, které ho snad za sciplinu pokládají a zvláštním zápachem jeho vždy vlhké tlamy vábeny jsou, sedají si do ní, tu — chňap! spolkl pták svou pečeni a již je past na muchy zase otevřena a připravena na novou kořist. Měl jsem dvakráte příležitosť pozorovati kozodoje při tomto zvláštním lovu, jednou u Bludova, kde na tlusté haluzi seděl, po druhé v zámeckém parku v Kroměříži, kdež jsem ho po tři dni vždy na témže slunném místečku nalezl a na jeho zábavu dlouho se díval; když pak jsem se ho dosti napozoroval, zastřelil jsem ho a vycpal pro svou sbírku.

* *Hirundo apus, Linné. Cypselus murarius, Temmink. Rorýs — rohlík — Mauerschwalbe, Segelschwalbe.* —

Hirundo rustica, Linné. Cercopis rustica, Boje. Vlaštovice obecná, Rauchschwalbe, Spiessschwalbe: hnízdo pánvicovité. —

Hirundo urbica, Linné. Chelidon urbica, Boje. Jiřík, jiříček. Mehl-, Hausschwalbe; hnízdo polokoulovité. —

Všechny tři druhy jsou obecně známy. Ve chlévě Velkotýnecké školy nalezeno bylo v jednom hnízdě vlaštovice obecné kromě čtyr mláďat obyčejné barvy také jedno mládě sněhobílé, které tehdejší grygovský p. polesný pro svou sbírku vycpal. U Bludova viděl jsem jednou vlaštovku obecnou barvy špinavě bílé.

Hirundo riparia, Linné. Cotyle riparia, Boje. Břehule. Uferschwalbe. — Velikosť a postava jako u jiřičky, svrchní část těla hnědošedá jako u myši, prsní pás něco tmavší, břicho bílé; hnízdí v březích řek a v příkrých stěnách hlinníků v děrách, které si většinou sama vyhrabala a jen zřídka v takových, které od krys vodních opuštěny byly.

Merops.

Mají krátké nohy a dlouhá křídla vlaštovek, zobák však je dlouhý, tvrdý a poněkud zahnutý.

* *Merops apiaster, Linné. Vlha. Der ungarische Bienenfresser, Imenwolf.* — Je 26–26 cm. zdělí, na zádech rezavě žlutý ze spod modrozelený; bledožlutý krk jeho je dole tmavým páskem lemován, křídla a ocas mají barvu olivově zelenou, prostřední dvě péra rýdovací skoro o 3 cm. vyčnívají přes ostatní. Krásný opeřenec ten velmi po řídku z Uher zabloudí na jižní Moravu. Alb. Heinrich udává, že r. 1846. párek vlh chycen byl na panství moravsko-krumlovském, kdež v jakési kolmé stěně prý v zemní díře hnízdil.

Alcedo.

* *Alcedo ispida, Linné. Lednáček. Eisvogel.* — Tento krásný pták, který svou postavou datlům není nepodoben, je 18 cm. dlouhý. Je u nás ptákem stálým, hnízdí v děrách břehů říčních a živí se malými rybami; možno ho naleznouti u všech větších i menších řek i potoků a to i v zimě, ne však příliš často.

R. 1840. o prázdninách šel jsem podél Moravy u Bludova s tím úmyslem, kdybych nic jiného nenašel, střílet ryby; tu pozoroval jsem lednáčka, an s rybkou do díry v břehu letí i domníval jsem se, že tam má hnízdo. Když jsem položiv se pod břeh se naklonil, abych té díry rukou dosáhnouti mohl, odloupl se kus stěny břežní asi na 3 m. délky a já jsem spadl i s ním do řeky, na štěstí však na suchou písčinu. Vedle mne pak leželo pět mladých lednáčků, kteří ačkoli již tak velcí byli jako staří, přece ještě létati neuměli. Šel jsem domů, přinesl vějičky a chytil jsem také šťastně starou samičku, kterou jsem i s mláďaty domů přinesl; umístil jsem je na prázdné tehdy sýpce, dal jsem tam velký škopek s vodou a vpustil jsem do ní příhodné malé rybky, které starý pták snadno chytiti a mláďata tím nakrmiti mohl. Ale všecko bylo marno. Mláďata zamítala tvrdošijně i rybky rukou jim podávané — a po dvou dnech byla celá ta rodina mrtva. Pět vajíček, které jsem později u Kroměříže z hlinitého břehu z hnízda vybral, když jsem byl otvor k němu rozšířil, uložena jsou v muzeu; jsou zcela kulatá a leskle bílá.

Cuculus.

* *Cuculus canorus, Linné. Kukačka obecná, zezulka. Der gemeine Kukuk.* — Délka 32 cm., staří samečkové jsou nahoře a na přední straně krku popelavě šedivy, samičky a mláďata hnědá, na břiše bílá, shora

černě skvrnitá, ze spod černohnědě čeřená. Jsou též mláďata, která na hnědých zádech jsou běloskvrnitá. Kukačka podobá se obzvláště v letu velmi krahujci, přečež bývá s tímto často zaměňována. Vejce klade po různu do hnízd jiných ptáků a nechává je od těchto vyseděti a vychovati. Časopis „Gartenlaube“ uveřejnil r. 1888. na str. 413. zajímavý článek nadepsaný „Der Kukuk brütet“, ve kterém nadlesný Adolf Müller v Krofdorfu podával zprávu o tom, jak pozoroval kukačku, která tři vejce v malé mělké brázdě na pouhé zemi snešená sama vyseděla a jedno vylíhlé mládě (2 vajíčka byla zkažená) odchovala. Zprávu tuto podává na dotvrzenou dvou jiných podobných případů, dle kterých r. 1868. a 1873. taktéž pozorovány byly kukačky, které samy na vejcích seděly. Zpravodaj jest odborníkem a zdá se, že vypravování jeho je pravdivé, i zasluhuje zajisté pozornosti ornithologů; jest nám tedy říci, že kukačka, i když svá vajíčka z pravidla jiným ptákům vyseděti nechává, přece výminečně je také sama vysedí a mláďata odchová.

Oriclus.

* *Oriolus galbula*, *Linné*. *Žluva*. *Pirol*, *Goldamsel*. — Má velikost kosa, starý sameček je zlatožlutý s černou uzdou, křídly a péry rýdovacími, samičky a mláďata jsou svrchu světle zeleně žlutá, na přední straně krku a na břiše bělošedá s černými skvrnami podélnými. Jest u nás od května do konce srpna v listnatých lesích neřídkou. Mnozí tvrdí, že se žluva naučí pískati melodie jí předpískávané. Měl jsem vícekráte žluvy staré i mladé, ale ať jsem jim pískal co pískal, ony zůstaly přece při svém divokém zpěvu, kteroužto zkušenost potvrdili mně také jiní milovníci ptáků.

Coracias.

* *Coracias garrula*, *Linné*. *Mandelík*. *Mandelkrähe*, *Racke*. — Jest jako kavka veliký, hlava a spodní část těla jsou krásně modrozelené, hřbet skořicově hnědý, vrchní strana křídel modrá a černá, spodní krásně ultramarinová. Samička i mláďata jsou stejně zbarvena, jen že jsou u těchto barvy méně pestré.

Tento krásný pták přilétá každoročně ze Švédska v květnu k nám a zůstává tu až do září. Zdržuje se rád v listnatých lesích v rovinách a pahorkovitých krajinách a hnízdívá v děrách stromů. Po žních vidati ho lze často, jak sedí na mandelech, pozoruje strmiska a číhá na kořist, jako na kobylky, brouky a j.

R. 1848., když jsem ještě ve Velk. Týnci kooperatorem byl, vybral jsem v tamějším lese Chlumu, kde mandelíci často hnízdili, jedno takové hnízdo z dutiny velikého dubu: napřed chytil jsem oba staré ptáky na vějičky položené před otvor hnízda a pak jsem vybral pět mláďat — mimochodem podotýkám, že hnízdo penetrantně zapáchalo; doma umístil jsem svůj lov v kůlně ve velké posadě a krmil jsem ptáky rozsekaným telecím a hovězím okružím; ochočili se brzy a zobali statečně předložené žrádlo a navykli si také brzy na obyčejné žrádlo kačen, na brambory s otrubami a ječmenným šrotem. Jednou musil jsem z domu odejíti a odevzdal jsem péči o své zajatce služce; když jsem se po třech dnech vrátil, shledal jsem dvířka posady otevřená a má modrá menažerie byla tatam.

(Pokračování).

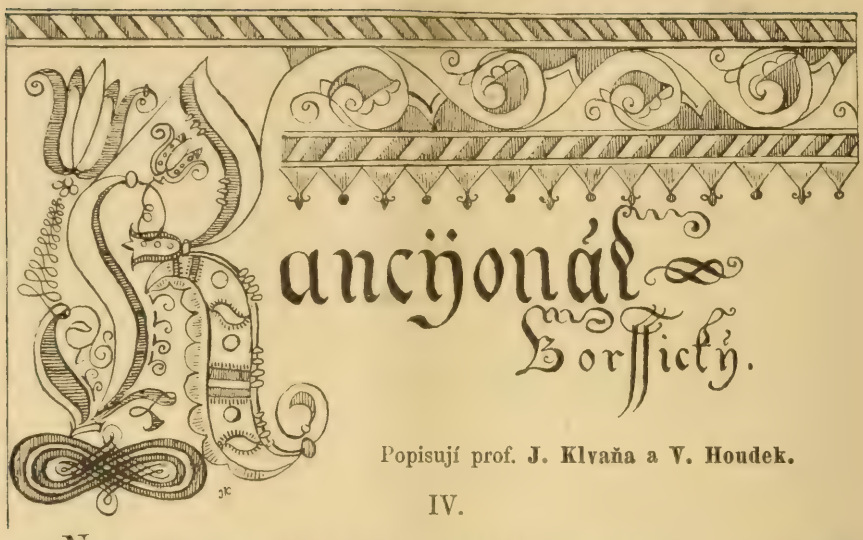

Popisují prof. **J. Klvaňa a V. Houdek.**

IV.

Než přistupme již k podrobnějšímu probírání ornamentálné stránky kancionálu Boršického!

Motývy, jichž v kancionálu použito na výzdobu, dlužno jak obyčejně rozlišovati na přímočarné a křivočarné a ovšem i na takové, které i z přímých i z křivých čar jsou složeny.

Nejjednodušší výzdobou přímočarnou jsou přirozeně vzory pásmové, kteréž v kancionále z pravidla přímými pruhy svými, různě pomalovanými, oddělují jednotlivé sloky písní a někdy i stránky lemují a na každé stránce se nalézají. Že vzorům jiným bývají lemem zcela nutným, samozřejmo. Dosti častým prvkem přímočarným je v kancionále trojúhelník (zoubek), kterého i samostatně i ve spojení s jinými prvky ornamentálními — a to častěji — použito bývá. (Srov. obrazy na str. 149. čís. 20. tohoto časopisu a str. 1., 2., 5. a 6. čís. 21.) Místy ozdoben je na špičkách svých srdečky, kuličkami, ano i zákrutkami (str. 145. č. 20.), jindy zase obsahuje ve své ploše hromádky koleček nebo teček, někde i jakýchsi polovičních růžic. Také kosočtverec, kosodélník a čtverec, různě vyzdobený a pobarvený skládají zajímavé ale jednoduché pruhy svými rovnočarnými obrysy (str. 145. č. 20., str. 5., 6. čís. 21. a j.).

Prvky geometrické křivočarné nejlépe zastupují různě složené oblouky kruhové a pruhy obloukové. Prvnější bývají často skupeny jako rybí šupiny a tvoří pak krajkovinu, jež plochu na spod (zřídka uprostřed stránky na horu) nebo na všechny kraje pěkně a přirozeně zakončuje (str. 146. č. 20., str. 2., 3., 5., č. 21.). Větší ozdoby z kruhových oblouků sestavené ve pruhy, bývají provedeny kružidlem, rovněž jako výzdoba mnohých kruhovitých O, do nichž pravidelně bývá buď tvář lidská

(z předu) nebo růžice šestilistá, a to kružidlem vkreslena. Kruhovitých tupek bývá také často na výzdobu používáno, ať ojedinčle, ať ve skupinách, jak je vidíme dole na str. 1. čís. 21. Vedle kruhovitých prvků objevují se v pruzích dosti zhusta podlouhlé elliptické tvary (str. 3., 5 a 6. č. 20.), tvary na psané x připomínající a rovněž elliptické plochy uzavírající (str. 146., 147., 148., 149. č. 20., str. 6. č. 21), preclíkovité a vodorovnými čárkami vyplněné atd.

Mnohem zajímavější jsou ony ornamentální prvky a předměty negeometrické, jež, pokud z říše rostlinné jsou vzaty, z pravidla bývají stylizovány a jen zřídka naturalisticky jsou pojednány a podány. Věci z říše živé bývají ovšem také „stylizovány“. Tu však ta „stylizace“ musí se vyložiti za nevovednosť kresličovu, pro niž místo zvířat, jež podati chtěl, podal jakési báječné znetvořeniny. Pouze u písmene S, které někde jako had bývá zobrazeno, dá se zjistiti zúmyslná stylizace viz str. 67. čís. tohoto. —

Většina motivů negeometrických vzata je z říše rostlinné.

Nejobyčejnějším prvkem je zvonek. Není stránky, aby ho na ní nebylo upotřebeno, a přemnoho stránek je zvonky tak říkajíc pokryto. Na pásech ornamentálných vyrůstají na zákrutkách z vlnic. Ve výplních kontur a zbytků ploch, na text nepoužitých, vyrůstají z rozmanitých květináčů rostliny s květy zvonkovými a z konců točinek iniciálkových visí taktéž zvonky. Na některých dolních pruzích tvoří konečně, jeden vedle druhého pověšen, velmi přirozené zakončování stránek na stranu spodní, tak přirozené, že se ani přirozenější mysliti nedá (str. 146., 147., 148., 149. čís. 20., str. 2., 6. čís. 21.). Již dle vzorků jejich k pojednání tomuto zobrazených seznáme, že i zvonky mají přerozmanitou úpravu.

Po zvonku nejčastějším květinovým prvkem je tvar růžicovitý, čtyr- až mnoholistý, jednoduše i složitě provedený, často s vnitřním kruhovitým a pak z pravidla mřížkovaným středem (str. 146., 147. č. 20.). Asi dvakrát setkáme se v kancionále se květem slunečnici připomínajícím. Místy složen je květ

růžicovitý ze 4 srdcí, špičkou do středu míříc ích a lístky oddělených.

Se srdečkem, tvarem to z listu srdčitého, v přírodě zhusta se naskytajícího, odvozeným, se v kancionále často setkáme. Tu připojeno jest na zoubky trojúhelníkové, tu vyrůstají z něho různé květiny (str. 146., 147. č. 20.), jinde zase samo zastupuje květy (str. 147. pod „*Ježíši*"). Někde skládají srdečka, jak řečeno, květ růžicovitý. Že i listy skutečně srdcovité se naskytají, vidíme na str. 4. čís. 21.

Z plodů dlužno poznamenati hrozny vinné, které dílem jako pravidelné skupiny kroužků oddělených bývají podány, dílem ze stěsnaných zrnek se skládají. Vedle nich objevují se tu a tam jakési větvičky rybízové, barušky, jež nejvíce chmelovým šištičkám se podobají a jakési malinovité tvary (viz str. tuto).

Zvláštností Pomykalovou jest, a to velice zajímavou, že nepoužil prvku, s nímž nejčastěji se v rázovitých ornamentálních pracích lidových setkáváme, totiž jabličkového. Je sice tu i tam něco, co (jako na str. 4. čís. 21. nad A) na jablíčko připomíná a také při iniciále Z na str. 98. v kancionále je tvar jablíčkovitý, ale více nic. Za to sestrojil si Pomykal jakýsi jablkovitě korunovitý ornament, jak jej vidíme na př. v pruhu vedle písmeny D na str. 148. v čís. 20., a vedle W na str. 69. čís 22., kterýž, vždy jsa pestře zbarven, velmi zajímavě vypadá.

Lístky obyčejné, při ornamentech rostlinných vždy potřebné, jsou v kancionále rozmanitě kresleny, často i naturalisticky, jak vidíme dobře na str. 146. a 147. čís. 20.

Motývů živočišných shledáváme — až na jedinou výjimku — jenom při iniciálkách. Výminkou onou jest na str. 466. kancionálu pták, sedící na vrcholi kytice a hledící do kalíšku květového. Nejčastějším motývem živočišným na iniciálkách je had, k němuž dala podnět hlavně podoba písmene S. Had tento mívá z pravidla na hlavě chochol květů na zad vlajících, uši (!) a někdy i jakousi korunku (viz str. 67. čís. tohoto) jako báječný „hospodářiček" našich pohádek. Bývá pak obyčejně dvakrát propleten po způsobu nordických (gallských) pletenin a písmen z počátku středověku; ovšem že ta zvláštnosť jest jen nahodilá.

Jednou (na str. 268. kancionálu) namalován též lev dvouocasý, arciť velice naivně. U mnoha písmen kolmými břevny nahoru končících

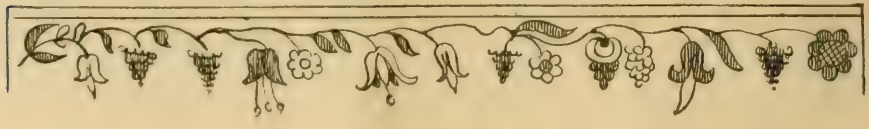

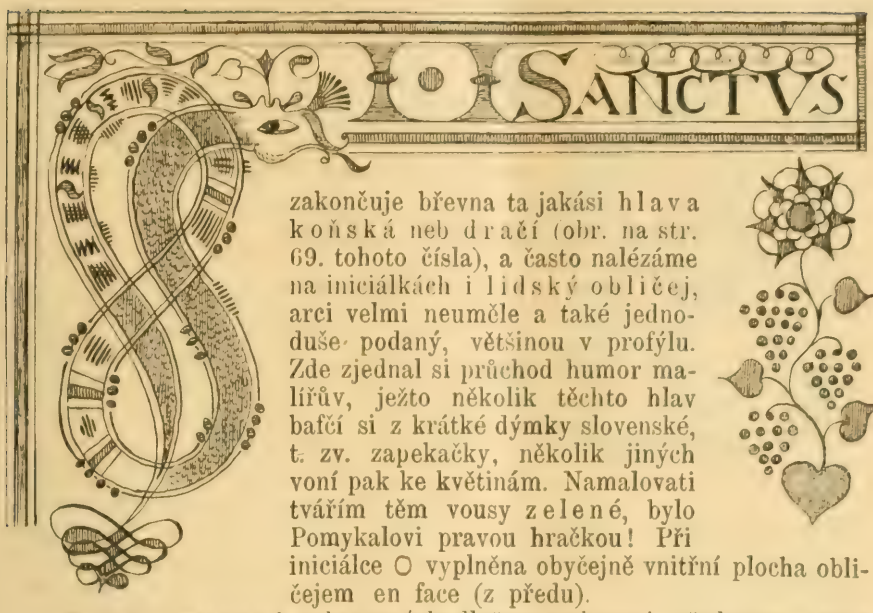

zakončuje břevna ta jakási hlava koňská neb dračí (obr. na str. 69. tohoto čísla), a často nalézáme na iniciálkách i lidský obličej, arci velmi neumělé a také jednoduše podaný, většinou v profylu. Zde zjednal si průchod humor malířův, ježto několik těchto hlav bafčí si z krátké dýmky slovenské, t. zv. zapekačky, několik jiných voní pak ke květinám. Namalovati tvářím těm vousy zelené, bylo Pomykalovi pravou hračkou! Při iniciálce O vyplněna obyčejně vnitřní plocha obličejem en face (z předu).

Z jiných předmětů zobrazených dlužno vytknouti především různé ty nádobky, z nichž (při výplních obyčejně) květiny vyrůstají (na př. str. 7. č. 21.), pak jednoduchou monstranci na str. 394., a konečně kalichy zobrazené na str. 384. a 412. v kancionále. —

Všechny tyto uvedené přerozmanité prvky dovedl Pomykal se vrozeným vkusem a namnoze i dovedností dosti značnou sestaviti v ladný onen celek, jenž při kancionálu tak se nám zamlouvá. Srovnal prvky ty jednak na různé pruhy vodorovné (zřídka kolmé), použil jich k výplním, a nejzajímavěji a také nejrozmanitěji na výzdobu iniciálek.

O každém tomto oddílu ornamentálně svérázném promluvíme v řádcích následujících zvláště.

V.

Pruhy ornamentální tvořil Pomykal dvojího rázu: jedny, jež zakončují plochu stránky na spodní stranu, a jiné, jež jdou buď středem plochy nebo ji nahoře, z pravidla vedle iniciálky začínají.

Pruhy končivé jsou po většině užší, buď poubá pásma různobarevná, nebo zoubkové, nejčastěji krajkové. Mezi zoubky umístěny jsou někdy různé jiné prvky ozdobné (zvonce, barušky, čupky atd.) a rovněž i mezi krajkové tvary, jichžto šupiny bývají i různě, zelené a červeně zbarveny (str. 2. čís. 21.). Zakončení stránek, v němž vůbec u Pomykala jest poměrně největší jednotvárnost, jež ale vždy děje se, jak uvedeno, velice rozumně i přirozeně, skládajíc se ze samých tvarů rostlinných,

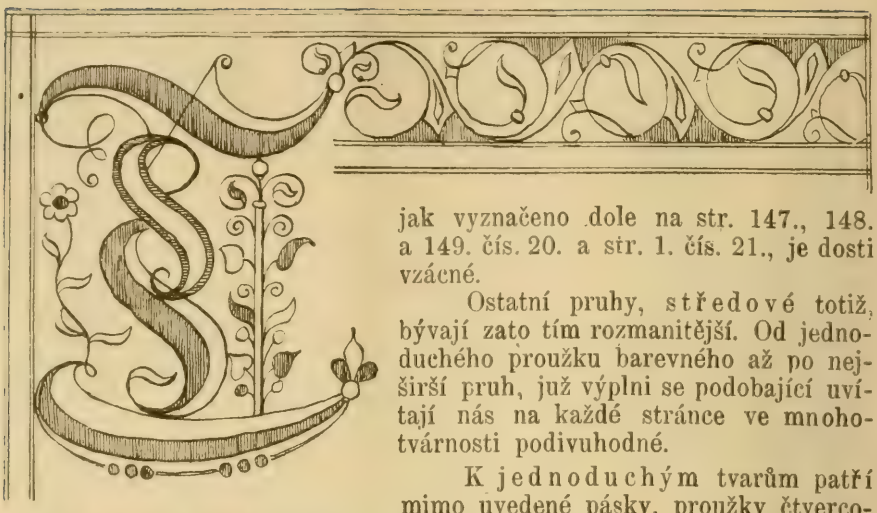

jak vyznačeno dole na str. 147., 148. a 149. čís. 20. a str. 1. čís. 21., je dosti vzácné.

Ostatní pruhy, středové totiž, bývají zato tím rozmanitější. Od jednoduchého proužku barevného až po nejširší pruh, již výplni se podobající uvítají nás na každé stránce ve mnohotvárnosti podivuhodné.

K jednoduchým tvarům patří mimo uvedené pásky, proužky čtvercované a podvojně zoubkované*), jež obojí na str. 5. čís. 21. viděti lze, a mimo pruhy klikatě pásmované a tu v trojúhelnících ťupkované, proužky s prvky ellipsovitými a xovitými, jež ostatně zhusta i jiné širší pruhy lemují, proužky, jež v ellipsovitých prostorách, nebo i čtvercových obsahují výzdobu se opětující (str. 149. č. 20., str. 4. čís. 21. a str. 69. čís. 22.) a j. v.

Největší část pruhů středových i svrchních obsahuje běhutý ornament lodyhový, na němž z křivky vlnité nahoru i dolů vybíhají zákrutky, zakončené prvky nejrozmanitějšími v pestrosti nevyrovnané: zvonky, růžicemi, korunovitými tvary, baruškami, hrozny, nebo i pouhými lístky. Asi na dvou místech najdeme vlnici, z níž v pravo i v levo vybíhají pouhé listy pěkně urovnaně (str. 7. čís. 21.), s kteroužto výzdobou setkáme se přečasto na hřbetě ucha našich slovenských džbánků. Zajímavý jest pruh vyzdobený šikmými S neb §, jehož ukázku v čísle příštím podáme. Velmi zřídka vyskytují se pruhy ty široké, jež na str. 146. a 147. čís. 20. jsme vyobrazili a které již za výplně pokládat můžeme. Ty, jak uvedeno, velice připomínají spodní, vyšívané části uhersko-slovenských koutních plachet.

Jsou-li kde tvořeny kolmé, postranní pruhy — mimo nevyhnutelné ovšem postranní jednoduché proužky omezovací — bývají podány někdy — obyčejně u rámců — jako pruhy končivé (str. 3. č. 21.). Namnoze nabývají však podstaty výplní pobočních, jako na str. 147. č. 20. vidíme.

Výplně vůbec jsou v kancionále dosti zajímavy. Pode jménem tím zahrnuto vyplňování skutečné zbylých prázdných ploch, jež podle

*) Zoubky ze strany jedné bývají tu zelené, ze druhé červené.

Příloha ku čís. 22. „Časopisu vlastiv. muzejní. spolku“ v Olomouci.

Střepiny malovaných nádob nalezených ve Znojmě.

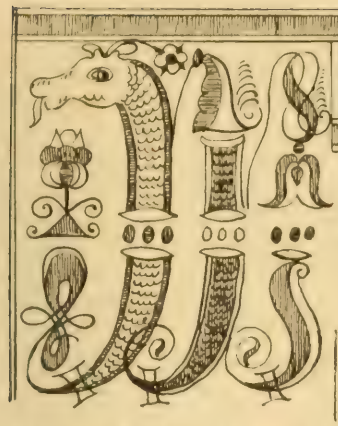

všeho Pomykalovi byly opravdu protivny. Všimněme si na př. obrazu na str. 5. čís. 21. Na postranním pravém okraji zbylo jemu vedle textu:

Staň se tak, lásko má!
Staň se tak, Panno ctná!

místo prázdné. Bez rozpaku vyplnil Pomykal prázdnotu, a jak vidíme, velice pěkně — květinou z nádobky vyrůstající. Jinde zase vyrůstá květina ze srdce (viz str. 67. čís. 22.). Výplní tak velikých jako na str. 147. kancionálu v rohu se naskytá, jest vůbec málo. Menší plochy prázdné, hlavně vodorovné, vyplňoval Pomykal raději tvary se opakujícími, preclíkovitými, měsíčkovými (s tupkou), vlnicemi s květy atd. Patrně jen z chvatu vyplnil prázdné místo na str. 277. v kancionále — tak jako i někde při iniciálách půdu — obdélníky střídavě kolmo a vodorovně, ovšem ale různobarevnými čárkami vyčárkovanými. Pouze ke konci kancionálu najdeme stránky patrně ornamentálně neprovedené, na nichž ani výplní prázdných míst, ani pruhů zakončujících neviděti. —

Ve stati příští prohlídneme si ještě, jak Pomykal psal a vyzdoboval své iniciálky.

Předhistorické památky města Znojma.

Článek druhý.

Píše **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

(Pokračování.)

Mnohem důležitějšími jsou četné střepiny pestře pomalované, které na mnohých místech naleziště našeho byly vykopány a celému nálezu zvláštního rázu dodávají. Také tyto zajímavé střepiny jsou zhotoveny z hlíny dílem písčité, dílem jemné a dobře plavené, a pocházejí z nádob velkých i malých, válcovitých, misám podobných, baňatých a bez upotřebení pravého kola hrnčírského často velmi dovedně vytvořených. Na mnohých z nich spatřujeme na boku nebo na okrajích sedící pupíky kulaté nebo podlouhlé shodující se úplně s těmi, které jsme na střepinách nepomalovaných pozorovali. Jenom pupíky a ouška

rohatá scházejí zde úplně. Nádoby malovány jsou buď toliko na jedné nebo i na obou stranách (vnitř i vně); malování to sestává z proužků vodorovných i kolmých, ze zátočnic a z teček hrudkou červenou, žlutavou nebo bílou provedených. — Barvy tyto nejsou nikterak do těla nádoby vpáleny a dají se velmi snadno setříti.

Ze střepin pomalovaných zachovaly se nejlépe následující kusy: 1. Část větší nádoby tvaru válcovitého, urobené z hlíny písčité a na černo vypálené. Vnitřek její je drsný, stěna vnější pak byla nejprve ohlazena, pak mdlou barvou červenou natřena a potom opět jemným žlutavým nátěrem hlinitým potažena. V určitých vzdálenostech od sebe táhnou se na zevnější straně nádoby podvojné kolmé pruhy jasnou červení provedené, ostatní pak žlutavou hlinkou natřená část povrchu je porýsována šikmými meandry, kterýmiž načervenalá půda z pod žlutavého povlaku prozírá. (Tab. II. obr. 4.) 2. Malý střep podobným způsobem okrášlený, avšak s tím rozdílem, že mezi oběma živě červenými proužky táhne se pásmo tří propletených vlnic žlutavou hlinkou nakreslených. (Tab. II. obr. 2.) — 3. Střep z větší mísy s hrdlem a okrajem vzpřímeným. Hrdlo tvoří zde s ostatním tělem hranu, na kteréž podlouhlý pupík sedí. Vnitřek byl světlou barvou červenou pokryt. Od pupíku na zevnější straně směrem ke dnu vybíhají široké červené pásky na způsob krokví, uzavírající stejně širokou krokvici, pak trojhranné červené pole. Vnější okraj, pak hrana mezi hrdlem a břichem jsou ovroubeny pásky červenými, kdežto část hrdla mezi oběma těmito červenými pásky ležící jeví patrné stopy nátěru žlutohnědého, pupík a část hrdla nad ním umístěná mají nátěr červený. Ostatní tělo jest okrášleno úzkými žlutohnědými a červenými kolmými pásky. (Tab. I. obr. 13.) 4. Překrásný střep z mísy, urobený z hlíny dobře plavené, na tvrdo vypálený, uvnitř bělavý a na straně vnější leskle černý. Vnější strana vzpřímeného hrdla je potažena hlinkou žlutou, do které až po samu lesklou černou plochu základní vyryta krokvice vrcholkem k okraji obrácená. Hrana, břicho od hrdla dělící je pokryta úzkým proužkem červeným, pod ním běží okolo nádoby širší proužek žlutavý, a z tohoto vybíhá směrem ke dnu nádoby skupina pěti kolmých dole klínovitě vykrojených žlutých pásků. Naproti této skupině vystupuje ode dna podobná skupina ze čtyr žlutých zoubkovaných pásků sestávající. Po obou stranách hořejší skupiny umístěno je po třech do trojhranu rozestavených červených teček. Na pravé straně pod těmito tečkami vine se žlutavá zátočnice, pod níž opětně dva souběžné červené proužky jsou namalovány. (Tab. II. obr. 9.) 5. Střepina z nádoby miskovité se stěnami tenkými z jemné hlíny vyvedená a dobře vypálená. Vnitřek její má nátěr žlutavý, uprostřed dna pak malý bod červený, od něhož směrem protilehlým rozbíhají se podvojné, do sebe vložené krokve červenou barvou nakreslené. Na straně zevnější zachovaly se jen zbytky někdejšího žlutavého povlaku. (Tab. II. obr. 3.) 6. Tenká střepina jevící uvnitř červený pruh ve žlutém poli, na straně zevnější pak červený bod v nepomalovaném, žlutým nátěrem ostatního těla vroubeném poli vykazující. (Tab. II. obr. 1.) 7. Střepina krajová na rovném okraji červeným páskem ovroubená, a pod tímto souběžnými, těsně vedle sebe umístěnými bílými proužky okrášlená. (Tab. II. obr. 6.) 8. Silnější krajová střepina s okrajem vzpřímeným, na straně zevnější širokým červeným pruhem a skupinou těsně k sobě přiléhajících

kolmých, žlutavou barvou provedených proužků okrášlená. Vnitřek její je leskle černý, a jeví pouze na některých místech zbytky nátěru žlutého. (Tab. II. obr. 8.) 9. Veliký střep z hrubší nádoby barvy nahnědlé, z hlíny plavené urobený a dobře vypálený. Zevnější strana jeho je pomalována širokými pruhy střídavě červenými a žlutavými. (Tab. II. obr. 5.) 10. Pupík z hrubší nádoby červené natřený a červenou obrubou od ostatního, žlutou linkou natřeného těla nádoby ohraničený. (Tab. II. obr. 7.) 11. Tenká střepina krajová z hlíny dobře plavené na okraji zevně i uvnitř červeným páskem ovroubená, a pod tímto na straně vnitřní kolmými a skříženými čárkami hnědými ozdobená. Na straně vnější jsou pod červeným okrajem znatelny stopy barvy červené a četné hnědé skvrny. 12. Necelá velmi úhledná baňka se stěnami tenkými a s okrajem vzpřímeným. Kolem břicha jsou rozestaveny drobné pupíky, celá pak nádobka jeví na straně zevnější jakož i na vnitřním okraji stopy slabého nátěru jasně červeného. Výška nádobky této obnáší 62, ústí její měřilo při okraji v průměru 47, drobné ploché dno vykazuje pak průměr 20. (Tab. I. obr. 12.)

Kromě těchto právě popsaných střepin pomalovaných nalezeny ještě mnohé jiné s malováním z větší části setřeným a málo znatelným. Řada střepin podobných uložena je též ve městském muzeu znojemském, kdež však střepiny tyto nedostatečně praeparovány byly a z části ještě přischlým povlakem zemitým jsou potaženy. —

S nádobami a střepinami pomalovanými potkáváme se již mezi starými nálezy asyrskými a egyptskými. Obzvláště u Egyptanů byly v období pozdějším užívány nádoby lineárními nevpalovanými okrasami barevnými ozdobené, a také na ostrově Cypru a na jiných, druhdy foenickými osadníky obydlených místech byly nalezeny nádoby okrášlené barevnými vzorky geometrickými nebo motivy rostlinnými a zvířecími zcela po stylisticku provedenými. Věhlasný badatel Schliemann vykopal ve zříceninách tzv. měst Trojských, v Mykénách, v Tyrrhintě a na jiných místech mnoho předhistorických střepin, nevpálenými barevnými ornamenty geometrickými okrášlených, z nichž zvláště pozoruhodny jsou četné střepiny Mykénské jevící na žluté půdě růžice, zátočnice, přímky, čáry klikaté a jiné vzorky geometrické, nevpálenou jasně červenou barvou narýsované. Takové předhistorické výrobky keramické zjištěny také na půdě italské, ano i v krajinách severních, a nazývají se vůbec nádobami a střepinami arijskými čili indoevropejskými.

Podobné hrubé střepiny červené a černé, nevpálenými, červenou barvou provedenými zátočnicemi, meandry a proužky pomalované pak nádoby na celém povrchu červeně natřené vykopal Wosinsky a zároveň s nimi rohatá ouška, štípané nástroje křemenné, provrtané i neprovrtané hlazené výrobky kamenné, rozmanitá šídla a jiné předměty z kostí a z parohů zhotovené, celt bronzový, neforemné dlátko bronzové, zátočnici z bronzového drátu svinutou atd. na předhistorickém hradisku Lengyelském v Uhrách.

Na Moravě nalezl p. Slovák ml. z Brna u Horákova na Brněnsku dvě menší střepiny, na stranách zevnějších stopy podobného, barvu pouštějícího pomalování jevící. Jedna z nich je ozdobena souběžnými vrytými klikatými čarami, mezi nimiž se stopy červeného nátěru zachovaly, druhá pak vykazuje červené pásky, taktéž vrytými čarami

obroubené, kdežto ostatní část povrchu patrné stopy žlutavého nátěru zachovala. Na témže poli, z něhož střepiny uvedené pocházejí, byly současně vyorány dva duté krčky lžic hliněných a konický výrobek z nástroje kamenného.

Dále objevil p. J. Knies, učitel z Blanska, v cihelně u Holubic nedaleko Slavkova několik střepin z nádob se stěnami tenkými, ze šedavé hlíny plavené urobených a na tvrdo vypálených, kteréžto na stranách vnějších a také na vnitřních stranách hrdel zachovaly stopy nátěru tmavočerveného a pomalování hnědožlutou hrudkou provedeného. Obě barvy tyto jsou hlinité, a dají se snadno smýti.

Velmi zajímavými jsou dvě střepiny nevpálenými okrasami barevnými ozdobené, které panem Drem. Jindřichem Wanklem v žárových jamách u nádraží Rajhradského byly vykopány; z nich obzvláště vyniká zlomek z větší mísy na straně zevnější vejčitým pupíkem opatřený. Mísa tato byla po obou stranách napřed červeně natřena, pak žlutavou hlinkou pomalována. Celý okraj její byl uvnitř i zevně natřen barvou bělavou, do které rovnoběžné šikmice vryty, tak že v těchto čarách spodní barvu červenou viděti lze. Pod bílým okrajem ponechán uvnitř kolem nádoby červený pruh způsobený tím, že na červené půdě nakresleny dva rovnoběžné vodorovné bílé pruhy. Od spodního vodorovného bílého pruhu byly vedeny bílé pruhy kolmé, vzdálené od sebe tak jak jsou samy široky, a na příč rovněž tak od sebe vzdálené bílé pruhy poněkud obloukovité, čímž vznikl pěkný ornament tabulkový, který zase pomocí nějakého špičatého nástroje šikmými rýhami překřížen byl; a v rýhách těchto opětně z pod bílých tabulek prozírá spodní barva červená. — (Střepina tato jakož i ostatní doleji zmíněné nálezy p. Dra. Wankla z Rajhradu, Tršic a Branovic uloženy jsou nyní v c. k. dvorním muzeu ve Vídni.) Kromě uvedených střepin pomalovaných nalezl Dr. Wankel v žárových jamách rajhradských střepiny rozmanité jiné střepiny hrubými rýhami a dolíčky prstem vtlačenými okrášlené, význačné ouško do rohu vytažené, všeliké nádoby někdy též tuhovitým nátěrem opatřené, děrou a stružkami opatřený kámen obětní, přeraženou hlazenou sekyru kamennou, brousek kamenný, kusy parohů jeleních s řezy stupňovitými, kostry lidské a různé kosti zvířecí.[1]) — Jednobarevné červeně natřené střepiny nalezeny na Moravě v zahradě p. Houdka v Náměšti u Olomouce, v Ořechově a na Hradisku křepickém na Znojemsku. —

Ze severních nálezišť jsou pro porovnání s našimi střepinami pomalovanými zvláště důležity nálezy učiněné na některých pohřebištích v pruském Slezsku a v Poznaňsku objevených. Tak vyskytly se zejména na poznaňských pohřebištích u Zaborova, Kazmierze a Nadziejeva vedle typických předmětů období halštatského (na př. železných celtů, palstávů a mečů) také rozmanité bronzy staršího rázu (tak celty, staroitalská udidla koňská, měsíčkovité nože a t. zv. fibule uherské), ano i některá kladiva kamenná, sekeromlaty kamenné a kamenná hladidla. Pomalované nádoby z těchto pohřebišť pocházející upomínají tvarem i malbou na

[1]) Dr. H. Wankel: Eine Opferstaette bei Raigern in Mähren. Mitth. d. anthrop. Gesellschaft in Wien III. p. 75. — Za poskytnutí podrobných zpráv o malovaných střepinách rajhradských jakož i o barevných střepinách Náměšťských, Ořechovských a o nádobách Branovických jsem díky zavázán p. V. Houdkovi, redaktoru Časopisu vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci.

ony shora uvedené t. zv. nádoby arijské, bývají často jemným žlutým nátěrem hlinitým opatřeny, a na tomto nátěru přímými a klikatými čarami, kruhy, často s paprsky na obvodu a triquetry, černé, červené nebo hnědě pomalovány. Barevné okrasy jejich nejsou do nádoby vpáleny a dají se velmi snadno setříti. —

Jiného rázu jsou střepiny a nádoby pomalované, na pohřebišti halštatském[2]), na mnohých pohřebištích středoevropejských[3]) a také na některých nálezištích moravských objevené. Nádoby do této skupiny patřící jsou na povrchu hladké, jeví barvu černou, hnědou nebo nátěr tuhovitý a bývají někdy toliko na rozdíl od ostatního těla nádoby tuhou natřeny. Okrasy lineární bývají na nich provedeny nejčastěji tuhou a někdy i barvou červenou nebo hnědou, sestávají obyčejně z pásků souběžných, skřížených nebo na způsob krokví sestavených, lesknou se tak jako ostatní povrch nádoby a nelze jich snadno setříti. Sem náleží též mísy na straně vnitřní rozmanitými hvězdicemi, tuhou nakreslenými ozdobené, které se na mnohých pohřebištích středoevropejských nezřídka vyskytují.

Na Moravě nalezeny takové tuhou porýsované nádoby a střepiny rázu halštatského na pohřebištích obřanském[4]) a tršickém, u Židenic, v Mokrém Žlebě u Krumlova, na Hradisku křepickém, v žárových jamách v cihelně u Hodonic na Znojemsku a jinde.

Do období halštatského náleží též střepiny pomalované, u cukrovaru v Mor. Krumlově nalezené, a nyní ve sbírce prof. Makovského v Brně uložené. Ze střepin těchto mají dvě na straně zevnější lesklý nátěr červený, kterýž se smýti nedá, kdežto tři jiné vykazují zevně a uvnitř tmavější nebo světlejší nátěr červený, obzvláště po navlhčení barvu pouštějící. Na obou druzích střepin jsou tuhou provedeny ozdoby, sestávající na střepinách lesklým nátěrem červeným opatřených jednou z trojhranné plochy několika šikmými, na způsob krokví sestavenými proužky obklopené a podruhé z několikanásobných krokvic do sebe vložených; na ostatních pak střepinách, nátěrem barvu pouštějícím opatřených sestávají tyto ozdoby ze širokých pásů, šikmic a čar klikatých. Na jedné střepině takové z baňaté nádobky pocházející je nízké hrdlo na rozdíl od červeného klikatými čarami okrášleného břicha potaženo lesklým nátěrem tuhovým.

Kromě uvedených pochází z téhož naleziště střepina s hladkým povrchem světlohnědým, na straně zevnější širokou krokvicí, tuhou nakreslenou ozdobená, dále střepina tuhou natřená a okrášlená šedým, tuhového nátěru prostým, kolmým proužkem, pak dvěma rovněž takovými trojúhelníky, vrcholem ke dnu čelícími a konečně mnoho nepomalovaných střepin a nádob rázu halštatského.

K nejdokonalejším výrobkům hrnčířství předhistorického náleží bez odporu pomalované střepiny z nádob na proslulém hradisku Stradonickém

[2]) Dr. E. Freih. v. Sacken: Das Grabfeld von Hallstatt.

[3]) Mnoho podobných nádob pomalovaných je vyobrazeno v díle: Die Hügelgraeber zwischen Ammer- und Starnbergersee od Dra. Jul. Naue.

[4]) Na hradisku obřanském nalezl jsem za jedné návštěvy své střepinu z hrnce s okrajem poněkud vyvaleným, z hlíny pískem promíchané z volné ruky urobenou a dosti dobře vypálenou. Střepina tato nemá na povrchu vyleštěna, a jeví na straně zevnější kolmé rudohnědé proužky, které žádného lesku nemají, barvou lakovou provedeny nejsou, avšak do nádoby vpáleny byly a smýti se nedají. —

v Čechách vykopané[5]). Nádoby, ze kterých podivuhodné tyto střepiny pocházejí, byly zhotoveny rukou vycvičenou na skutečném kole hrnčírském, a byly vesměs dobře vypáleny. Celý povrch jejich je pečlivě uhlazený, a na straně zevnější střídavě bílými a červenými nebo šedými a černými vodorovnými proužky pomalován. Někdy táhne se též pod okrajem nad pruhovanou ozdobou spodní části jednotlivá, taktéž namalovaná a kolem nádoby vedená vlnice. — Barevné okrasy byly na nádobách těchto provedeny lesklou barvou lakovou, a nedají se setříti aniž umýváním zahladiti.

Z moravských nálezů patří do této skupiny nádoby na celém povrchu rudohnědou barvou lakovou natřené, Drem. J. Wanklem na pohřebišti Branovickém vykopané. — Podobné výrobky hrnčené vyskytují se častěji v krajinách porýnských, byly objeveny také v Haliči, a považují se vůbec za dílo v prvních stoletích našeho letopočtu pod vlivem římským vyrobené. — (Dokončení.)

O způsobu stavby dědin moravských.

Úryvek větší studie **V. Houdka.**

(Dokončení.)

Vzniká nyní důležitá pro určení stáří osad otázka, kdy předkové naši přestali stavěti dědiny tvaru podkovitého a jaké byly příčiny této změny?

Pravili jsme, že zárodkem a prototypem našich okrouhlic jsou dvorce srbských zádruh. V zádruze staroslovanské tedy sluší hledati původ i důvod k tomuto způsobu stavby dědin, především pak k jejich jednotnosti a pospolitosti. Dokud tot. osady slovanské zakládány byly zádruhami, dokud každá dědina obývána byla jediným rodem, jedinou zádruhou, potud vznikaly osady ty jedním rázem, dle jednotného, napřed promyšleného plánu stavebního. Jednota rodu jevila se i na venek jednotným vzezřením jeho sídla. Buď byla zádruha uvazující se v půdu dosud ladem ležící, již při svém přistěhování tak četna, že se ihned mohl vypracovati plán pro dědinu a rozměřiti stavební místa, v kruhu nebo podkově rozložená; takového původu jsou všechny skutečné okrouhlice, nazvřený celek tvořící.[1]) Další rozmnožování usedlostí v takových dědinách bylo možno jenom dělením jednotlivých usedlostí na více dílů, čímž se vysvětluje, že některé usedlosti v našich dědinách zaujímají jen polovici šířky domů jiných (srov. připojené půdorysy dědin). Vzrůstání zádruhy bylo možno arci jen tehdy, stačila-li půda, od dotyčné zádruhy zabraná a vzdělávaná, k vyživení i většího počtu obyvatelstva, než z jakého zádruha v čas svého přistěhování sestávala. Bylo-li půdy tolik v zásobě, že se mohlo i velikému rozmnožení zádruhy klidně hleděti vstříc, vypracován nový plán pro rozšíření dědiny tím způsobem, že vedle staré návsi založena nová, obyčejně tím způsobem, že obě návsi pak měly dohromady podobu písmene *S* (jako v Loučanech na Olomucku).

[5]) W. Osborne: Der Hradischt bei Stradonic in Böhmen.

[1]) Nemůžeme proto uznati všeobecnou platnost náhledu pronešeného od Dudíka v Dějinách Moravy (I. 254), že dědiny staroslovanské (tedy i okrouhlice s uzavřenou návsí) vznikaly „povlovným přistavováním druhých stavení v podobě řady nebo volného kruhu.“

Jest ovšem také ten případ možný (ano zdá se, že byl četnější nežli právě vypsaný), že zádruha uvazujíc se v půdu ladem ležící, byla jen nečetná, takže na vystavení pravidelného uzavřeného kruhu hned s počátku nestačila; v takových dědinách pohřešujeme ovšem oné úplné uzavřenosti a jednotnosti, jakou vidíme v pravých okrouhlicích. Osady takové mívají podobu ulice, buď uprostřed, buď na konci značně se rozšiřující. I tu bylo vzrůstání osady možno jenom v tom případě, stačila-li okolní, dosud od sousedních zádruh nezabraná půda, k vyživení většího nežli původního počtu členů dotyčné zádruhy. V případě opačném nezbylo, než aby se nejmladší rodiny od materské zádruhy odloučily a ve vzdálenosti větší menší, na půdě dosud neosazené osadu dceřinskou založily, při čemž obyčejně jméno materské zádruhy podržely — ale ve formě zdrobnělé.

Teprva když následkem vnikání řádů feudálních, prohlášením veškeré půdy dosud neosazené za majetek zeměpanský, jejž panovníci šlechtě v léno dávali, odňato bylo zádruhám, t. j. národu, právo zakládati nové osady, kteréžto právo přešlo nyní na p á n y, držitele velkých statků l e n n í c h, — od té teprva doby počaly vznikati takové osady, které nebyly více jednotou pokrevní, a odpadl tedy též důvod pro jednotné vzezření těchto osad. Od té doby nebyla již, abychom se moderně vyjádřili — stavebním úřadem zádruha, nýbrž osazovatel, pán vykazoval osadníkům svým místa pro vystavění příbytků. A konečně byl při formě nových osad, od pánů zakládaných, i moment p o l i t i c k ý rozhodujícím; páni, strhující panství nad statkem i svobodou lidu na sebe samy, nechtěli zajisté trpěti, aby jejich „poddaní„ stavěli si osady pevné, nepřístupné, kterých by páni musili v případě vzpoury teprva brannou rukou dobývati. Proto mají všechny, po úpadku zádruhy založené osady buď formu přímé otevřené u l i c e nebo formu systému h r o m a d n é h o; s jistotou naprostou tedy říci lze, že v š e c k y o k r o u h l i c e a t v a r y j i m p o d o b n é v z n i k l y j e š t ě z a t r v á n í z á d r u h y, t. j. j e š t ě v p r v n í m t i s í c i l e t í p o K r i s t u.

Pro náhled právě vyslovený máme tyto specielní doklady. Vesnice B i s k u p s t v í, která je territoriálně spojena s městečkem Náměstí na Olomoucku, nemohla — soudě podle jména jejího — vzniknouti před zavedením křesťanství u nás, a připomíná se tímto jménem svým ovšem teprva r. 1535. Není však pochybnosti, že jest tato ves Biskupství onou „polovicí dědiny v Náměsti“, která dle listiny bisk. Jindřicha Zdika z r. 1131. biskupskému chrámu olomuckému patřila[2]); existovala tedy již začátkem XII. stol., tehdy ovšem jako část Náměště. Kdežto pak Náměšť má širokou staroslovanskou náves, — tvoří naproti tomu vesnici Biskupství jediná přímá, ovšem ještě dosti široká u l i c e. Takovým dokladem našeho tvrzení jsou také jiné vesnice, jichžto jméno je původu křesťanského, které tedy před koncem IX. stol. vzniknouti nemohly, na př. P o p o v i c e. Slovo „pop“ nebylo před zavedením křesťanství u nás známo, a vyšlo z užívání ve smyslu dnešního „kněz“ ve stol. XIII.[3]). Nemohly tedy osady se jménem Popovice vzniknouti než v době od stol. X. do XIII.

[2]) Obšírněji viz o tom: Původ dědiny Biskupství u Náměště (v Časop. vlast. muz. sp. olom. č. XII. str. 181.)

[3]) Kottův Slovník českoněmecký.

Ačkoli nevíme okamžitě, jaký půdorys mají ostatní dědiny tohoto jména, stačí zajisté prozatím, že Popovice u Přerova sestávají z přímé ulice. Že žádná z vesnic, které dle písemných zpráv vznikly teprva ve XIII. a následujících stoletích, nemají široké oblé návsi, nýbrž jen přímou ulici, o tom poučí nás mapy katastrální dotyčných vesnic. —

Zcela jinak než-li staří Slované stavěli Němci vesnice své: jejich charakteristické formy jsou předně systém dvorcový (tedy vesnice roztroušené), zejména ve Westfálsku; zpravidla však jsou osady německé vesnicemi hromadními, v nichž domy sice pohromadě stojí, ale beze všeho pořádku a pravidla, jakoby na hromadu naházeny byly. Jeť právě forma vesnic zevnějším výrazem i důsledkem celé národní povahy jednak německé, jednak zcela různé slovanské: u Slovanů vůle jednotlivcova podřizuje se společné vůli celého rodu: osobnosť jednotlivce tu mizí v osobnosti pospolité; následek a zevnější výraz této národní povahy slovanské a tohoto veřejného práva i řádu socialního jeví se pak i ve tvářnosti a stavbě dědin slovanských: Celá dědina je vystavena dle plánu společně napřed uraděného, každý staví svůj dům na místě, jemu usnešením zádruhy vykázaném; svoboda jednotlivcova tu tedy ustupuje zájmům společným. Naproti tomu Němci od pravěku neznali nějaké vůle pospolité; svoboda jednotlivce u nich nepodlehala předpisům nějakého společenstva, jako na př. zádruhy. A tato individuelní svoboda jednotlivé osobnosti jeví se na venek právě v oné volnosti a nepravidelnosti německých dědin: jsouť stavěny bez jakéhokoli plánu; každý si vystavěl dům, kde a jak se jemu líbilo.

Teprve po utužení lenního práva asi od stol. X. vytvořila se u Němcův t. zv. franská míra či hóba (fränkische Hube), jejíž vesnice tvoří ulici více méně souvislou, běžící po obou stranách potoka. Tyto německé osady liší se od východoslovanských, taktéž ve dvou řadách postavených, předně tím, že domy vesnic německých obráceny jsou k ulici průčelím, (kdežto východoslovanské štítem) a pak — a to hlavně — rozdělením pozemků; o čemž jindy pojednáme. —

Nuže jaké systémy osadní nalezáme na Moravě?

Podle úředního výkazu správy archivu map katastrálních na Moravě jsou v naší vlasti jen *104* vesnice systému dvorcového; převeliká většina všech osad moravských, tot. *2607*, patří k systému vesskému (forma ulice a návsi); přechod mezi oběma tvoří dědiny hromadní, jichž je na Moravě *388*.

Nastává další otázka: Jak jsou jednotlivé systémy po Moravě rozmístěny? Jsou-li vespolek promíchány, či jsou určité systémy určitým krajům vlastní? a tak-li tomu, jaké jsou zjevu toho příčiny: přírodní či národopisné?

Jednotlivé systémy jsou jednotlivým krajinám Moravy alespoň tak dalece vlastní, že v jistých částech země tvoří ten, v jiných opět jiný systém pravidlo; po případě že určitý systém v některém kraji vyskytuje se častěji, jinde buď vůbec ne, nebo jen výjimkou.

Systém vesský pokrývá výhradně celý jih a střed Moravy po celé šířce země, na severu pak vniká užším pruhem až na Zábřežsko. Okresy, v nichž většina dědin je stavěna dle systému vesského, jsou tyto: Dačice, Znojmo, Krumlov, Jihlava, Vel. Meziříčí, Nové Město, Boskovice, Brno, Hustopeč, Mikulov, Hodonín, Kyjov, Hradiště, Brod

Uh., Val. Meziříčí, Holešov, Hranice, Přerov, Kroměříž, Vyškov, Prostějov, Olomouc, Litovel, Třebová, Zábřeh.

Systém přechodní či hromadní převládá na severu a severovýchodě Moravy, tot. v okr. šumberském (69 obcí katastrálních mezi 91), rymařovském (34 mezi 39), šternberském (50 mezi 81), novojickém (48 mezi 67) a místeckém (37 mezi 50). Značné procento takových dědin je též v okresích sousedních, zejmena v třebovském (celkem 43 vesnic), zábřežském (59), litovelském a hranickém (po 18), holešovském a val.-meziříckém (po 13); v okresích ostatních buď není systému hromadního naprosto, buď tvoří jen výminky nad míru sporé.

Systém dvorcový konečně jen ve dvou okresích naskytuje se v počtu hojnějším — a to na dvou protilehlých koncích Moravy, tot. v okr. val.-meziříckém a novoměstském (v každém po 21). Osady takové obývány jsou od tzv. pasekářův a dvorce jejich slují paseky — odtud, že vystavěny jsou poříznu na pasekách, t. j. na posekaných, vymýcených plochách lesa. Výjimkou naskýtá se systém tento ještě na Dačicku a Šumbersku (po 7 vesnicích) a pak na Místecku (6); v některých jiných okresích nepřesahuje počet takových dědin čísla 3, ve velké většině okresů však vesnic systému toho není vůbec.

Z tohoto přehledu jde, že

1) systém dvorcový vyskytuje se jenom v okresích pohraničných a v takových částech země, které osazeny byly teprva v pozdní době historické. Obývají v nich na mor. západě čeští horáci, na východě pak moravští Valaši.[4])

2) systém hromadní zastoupen je v pohraničném kraji severovýchodním, osazeném s veliké části Němci teprva od XIII. stol.; kdežto

3) systém vesský pokrývá jádro Moravy, obydlené od pravěku lidem slovanským. —

Měli bychom nyní ještě zjistiti počet a rozmístění (dle okresů) onoho druhu systému vesského, který nás jakožto charakteristicky staroslovanský zajímá, tot. vesnic podoby podkovité čili okrouhlic. Nemajíce však na tu chvíli po ruce dostatečného materiálu, odkládáme výčet takový k lepší budoucnosti. Vyloživše však důležitost půdorysů dědin pro studium kulturních dějin vlasti naší, zejmena dějin kolonizace Moravy, oddáváme se té naději, že nezůstane nepovšimnuta prosba naše, aby přátelé vlastivědy moravské, jakými zajisté všichni členové muzejních spolků moravských jsou, zaslali redakci tohoto časopisu půdorys bydliště svého, okreslený dle katastrální mapy, která u starostův obecních uložena jest. Připomínáme slovo slovutného učence německého Virchowa, pronešené při archeologickém sjezdě ve Štětíně r. 1886., aby „společnosti anthropologické založily si archivy plánu, půdorysů dědin, jakožto nutný pramen pro studium ethnografické."

Klademe při tom váhu na půdorysy starší, věrně dle katastrálních map z let třicátých pořízené, neboť za posledních desítiletí utrpěly půdorysy našich dědin namnoze značných změn. Upozorňujeme též výslovně

[4]) Název „kopanice" rovná se významem svým výrazu „paseka", avšak vesnice tzv. moravských „kopaničárů" v jihovýchodním koutě Moravy nepatří k systému dvorcovému, nýbrž zpravidla k vesskému, z čehož jde, že název „moravští kopaničaři" pro obyvatele Horné země mor. Slovenska není přiměřeným. Oni sebe takto též nenazývají.

na ony výstupky před staveními, na katastrálních mapách zřetelně vyznačené, ve skutečnosti však dnes již namnoze zmizelé, — tzv. žudry či žebračky, o nichž pojednáme příště.

Není věru nijaké zvláštní zručnosti kreslírské potřebí k tomu, okresliti takové půdorysy v té asi podobě a velikosti, jako jsou plány, k této studii připojené. Stačí náčrtek olůvkem na čtvrtce archu shotovený. Nejlépe arci okopírovati plán z katastrální mapy na průhledný papír. Arci kde dědina vystavěna je v jediné přímé ulici, nebo kde domy porůznu a bez jednotného plánu jsou roztroušeny, tam není potřebí půdorysu. Takové plány i zprávy redakci tohoto časopisu zaslané, budou pečlivě ukládány a jmena zasílatelů budou v časopise tomto uvedena.

Tak kamének ku kaménku sbírati a skládati třeba, než vystavěna bude budova důkladné vlastivědy moravské, jež je konečným cílem společné práce naší. Čím více přihlásí se dělníků, tím spíše vyvedena bude budova ta k rovni; pročež voláme snažně ku všem vlastimilům: „Všichni ruce k dílu!“

Dopisy.

Ze Znojma. (Domnělá škrabadla) V čís. 1. letošího ročníku zpráv o schůzích anthropologické společnosti vídeňské je popsáno a vyobrazeno šest předmětů dílem podlouhlých, dílem roztaženému vějíři podobných a na jednom konci dvěma až šesti zoubky opatřených. Z nich pochází jeden železný a dva bronzové, kroužkem ku zavěšení opatřené, pak jeden podlouhlý koštěný z proslulého Hradiště Stradonického u Berouna, jeden bronzový na fibuli zavěšený z Este a jeden podlouhlý, bronzový z Vítovy hory u Günsu v Uhrách. Pan Dr. Mor. Hoernes, kterýž o předmětech těchto společnosti anthropologické zprávu podal, vyložil je za přístroje, jimiž se předhistoričtí obyvatelé na hlavě škrabali (Kopfkratzer) a odůvodnil výrok svůj následovně:

1. Předhistoričtí obyvatelé Hradiště Stradonického nehonosili prý se valnou čistotou, pročež prý jim pouhé nehty dostatečné ochrany proti neřesti neposkytovaly.

2. Vychází prý z epigramu Martialova (XIV. 83.), že také Římané upotřebovali škrabadla ruce podobného, kteréžto nazývali „scalptorium“.

3. Nalezena v Este spona, na níž zavěšeny jsou tři drobné předměty „toaletní“ totiž: lopatka ušní, kleštičky a dvojzubá vidlice, kterouž p. zpravodaj taktéž za škrabadlo (Kopfkratzer) považuje.

Přes tyto důvody nemůžeme souhlasiti s výkladem p. zpravodajovým a to z příčin následujících:

1. Jest pouhou neodůvodněnou domněnkou, že by si byli předhistoričtí obyvatelé Hradiště Stradonického hověli v také nečistotě a hrozné neřesti, jakouž jim p. Hoernes přisuzuje, neboť z kořisti z Hradiště Stradonického dobyté lze souditi, že předhistoričtí obyvatelé jeho na dosti vysokém stupni vzdělanosti stáli, na zevnější lesk a nádheru dbali, a že upotřebovali také již hřebenů.[1])

[1]) W. Osborne: Der Hradischt bei Stradonic in Böhmen, str. 5. — F. Hochstetter: Die Alterthümer von Hradischt, str. 4.

Proti možné námitce, že by „škrabadla“ a hřebeny ze stejné doby nepocházely, uvádím, že jsem v odpadkových jamách na rovinné předhistorické osadě u Domčic na Znojemsku minulého roku nalezl dva hřebeny, pak koštěný nástroj o dvou zubech (obr. na str. této) do skupiny domnělých „škrabadel“ patřící, o jehožto stejném stáří s ostatními tamějšími nálezy a zejména i se hřebeny nikterak pochybovati nelze. —

2. P. Hoernesem citovaný epigram Martialův zní:

„Scalptorium“.
„Defendet manus haec scapulas mordente molesto
Pulice vel si quid pulice sordidius.“

To jest:

„Škrabadlo“.
„Chrániti bude tato ruka záda, když bude kousati protivná blecha anebo něco, co blechy ošklivějším.“

Ku vysvětlení tohoto epigramu dlužno podotknouti, že slovo „scalptorium“ vysvětleno ve velikém slovníku Aegidii Forcellini jakožto nástroj, kterýž sloužil ku poškrabání se na zádech, a že při slově tom citován jakožto pramen pouze uvedený epigram Martialův, z čehož souditi lze, že slovo to u jiných autorů římských obvyklým nebylo. Ze slov „haec manus“ t. j. „tato ruka“ vychází, že škrabadlo, na něž Martial svůj epigram napsal, mělo podobu lidské ruky. Vůbec podobá se pravdě, že Martialovi ku sepsání žertovného epigramu onoho zavdal příčinu některý podivín římský, kterýž si pro přílišné pohodlí opatřil ku poškrabání zád škrabadlo lidské ruce se podobající. Ostatně jest také škrabadlo ku poškrabání na zádech, kam člověk rukou nedosáhne, mnohem odůvodněnějším nežli škrabadlo ku poškrabání na hlavě, a Martial též výslovně praví „scapulas“, t. j. záda, nikoli „caput“ (hlava).

Koštěná vidlice nalezená u Domčic na Znojemsku.

3. Pokud se týče předmětů na fibuli z Este zavěšených, jimžto zcela podobné také v jednom hrobě halštatském byly pohromadě nalezeny[2]), dlužno přiznati, že správný výklad předmětů oněch je nesnadným a nejisto, zda-li je za pouhé přívěsky[3]), či za skutečné nástroje sluší považovati. Že však věci tyto účelům toaletním sloužily, není nikterak dokázáno, a kdybychom i toto připustili, nebyl by tím přece podán důkaz, že ona na sponě zavěšená dvojzubá vidlice je škrabadlem ve smyslu p. zpravodaje, neboť bychom si pak vysvětliti nemohli neshodu, kterak lidé takou měrou na svůj zevnějšek dbalí, že upotřebovali lopatek ušních a kleštiček snad ku trhání ohyzdících vousů, byli zároveň tak nečisti a neřestí nad míru zaplaveni, že jim ani nehty ku náležitému poškrabání na hlavě vydatné pomoci neposkytovaly. Uvádí-li tudíž p. zpravodaj onu sponu z Este za přímý důkaz tvrzení svého, nečiní tak právem opíraje domněnku svoji o hypothézu jinou, což zajisté za důkaz přímý nikterak považovati nelze.

[2]) Dr. E. v. Sacken: Das Grabfeld von Hallstatt. Tab. XIX. č. 15—17.

[3]) Srovnej na př. drobnou nálevku zavěšenou na zlomku bronzovém nalezeném v Bozsoko v Uhrách (J. Hampel: Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn. Tab. C. čís. 11.)

Výklad některých předmětů z doby předhistorické jest někdy velmi nesnadným, pročež nám často jest spokojiti se s výkladem pouze pravdě podobným. To platí též o uvedených předmětech, kteréž p. Hoernes za „škrabadla“ vyložil. Za účelem lepšího posouzení zajímavých ná-

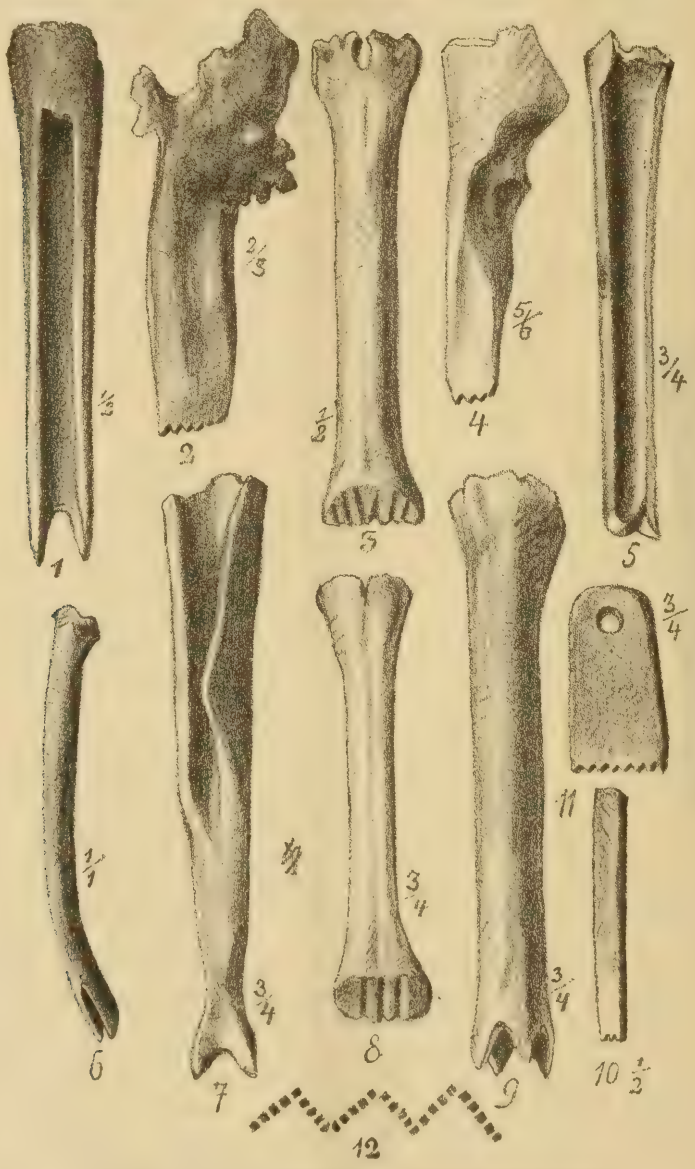

Koštěné nástroje nalezené na hradisku křepickém.

strojů oněch dal jsem na připojené tabulce vyobraziti 11 nástrojů koštěných, na předhistorickém hradisku Křepickém na Znojemsku vykopaných, z nichž na př. čís. 1., 7. a 10. patrně se shodují s domnělými

„škrabadly“ ve zprávách o schůzích vídeňské společnosti anthropologické pod čís. 2., 3., 4. a 6. na str. 9. a 10. seš. 1. r. 1889. vyobrazenými. Podobnému účelu jako vyobrazená zde čís. 1., 7. a 10. sloužily patrně též nástroje čís. 2., 4. a 11. — zcela drobnými zoubky opatřené, kteréž zajisté a to již pro nepatrnost drobounkých zoubků nikterak za škrabadla považovati nelze. —

Četné pokusy, které jsem nástroji zde vyobrazenými na měkkých kusech uhnětené hlíny hrnčírské provedl, poučily mne o tom, že těmito nástroji dobře a dle zásady „pojednou mnohé“ také rychle vyrobiti lze okrasy ze souběžných přímek, vlnic, teček, zoubků a pod. sestávající, jimiž nezřídka ozdobeny bývají nádoby z předhistorických sídel a hrobů dobyté. Za příklad uvádím bohaté okrasy na nádobě od Šlapanic na Moravě v roč. 1887. str. CLXIX. zpráv c. k. ústřední komisse pro zachování památek starožitných vyobrazené, jejížto ozdoby jsem nástrojem čís. 2. napodobiti dovedl (viz obr. č. 12.). Dále upozorňuji též na to, že jsem na hradisku Křepickém nalezl dvě plochy z měkkého pískovce (bezpochyby části kadlubů), pak kus válce z vypálené hlíny, na nichž shledáváme velmi pravidelně vryté kroužky s ústředním bodem. Kroužky tyto jsou velmi pravidelné a nemohly býti vykrouženy prostou rukou. Poněvadž se z celé bohaté kořisti z hradiska Křepického, obnášející přes 1400 předmětů, žádný jiný k účelu tomu nehodil, pokusil jsem se o to vidlicemi obr. čís. 1. a 7., kterýmiž jsem skutečně zcela podobné a téměř stejně veliké kroužky s ústředními body do měkké i do ztuhlé hlíny snadno vykroužil.

Na doklad, že předvěcí hrnčíři také jiných předmětů koštěných ku vytlačování okras do výrobků hliněných upotřebovali, připojuji pod čís. 3., 5., 6., 8. a 9. vyobrazení rozmanitých jiných předmětů takových, které nás o důmyslu předvěkého hrnčíře velmi zajímavým způsobem poučují. —

Jaroslav Palliardi.

Z Vyškova. (Starožitnosti u Rousinova. Popisuje *Florián Koudelka*, c. k. okr. zvěrolékař ve Vyškově.) Mezi Starým a Novým Rousinovem, u strojního mlýna staro-rousinovského směrem ku trati železniční vyhloubena je na roli p. D. Špatinky zaokrouhlená kotlinka. Jest to bývalý, nyní rozoraný hliník, kdež druhdy cihly vyráběny byly. Dolina může míti asi 80 kroků délky, tolikéž šířky a uprostřed na místě nejhlubším asi 3—4 metry hloubky. Plocha celého bývalého hliníku má v rozměru asi 2 ary. V této dolině nalezl už z jara r. 1884. přítel můj, bývalý učitel novo-rousinovský, pan Pankrác Krkoška větší množství předhistorických starožitností. Nálezy jeho, jež nyní v mých sbírkách uloženy jsou, dosvědčují, že u Rousinova stávala za pohanských dob osada, nedaleko níž pochovány též mrtvoly na popel spálené v popelnicích. Střepy z popelnic a jiných nádob hliněných, jichž nejvíce v dolině se nalezlo, ačkoliv též okolní pole mezi Starým a Novým Rousinovem hojně jich v lůně svém chovají, podobají se namnoze tvarem, látkou a okrasami svými nálezům z obřanského hradiska u Brna, jiné opět upomínají více na Staré Zámky (Alikletnu) u Líšně a na Rénu u Ivančic. Střepiny ty dají se takto roztříditi:

1. Mnoho střepů bez ozdob; v některých tlustších je hlína tuhou promíchána, ostatní jsou z pouhé hlíny buď jemnější nebo zrnité, písковité.

Některé jsou pouze na povrchu tuhou hladce leštěny, některé do žlutočervena páleny.

2. Veliký počet střepů je rozmanitě ozdobených a sice: a) Na tlustých do hnědožluta nebo červena vypálených střepech z hrubé hlíny jsou známé dolíčky, prsty a nehty vyďubané. Umístěny jsou jak na okraji tak na břiše nádob, buď jedinou, buď dvojitou kruhovitou čarou. Mnohdy je vyrýpnutá část hlíny přilepena vedle dolíčka. — b) Na podobných, jen že tlustších (2—3 mm.) střepech bylo na povrchu jezděno prsty, na mnoze dosti nešikovně a křivě; mezi jednotlivými prsty vznikla vypouklá žebra. — c) Velikou pestrost lze stopovati při ornamentech přímočárných. Veškeré tyto ozdoby vryty byly špičatým dřívkem nebo několikazubou vidlicí (hřebenem). K těmto ozdobám patří nepravidelné, řídké škrkání dřevkem na střepech tmavé barvy, poněkud tenších (0·6 — 1 ctm.) a jemnějších. Na jiných střepech jsou tyto nepravidelné přímé čáry hustší. Dále vyskytují se přímé čáry rovnoběžné; tyto ozdoby jsou poněkud pravidelnější, čáry protínají se šikmým úhlem a tvoří kosočtverce. Zcela případně přirovnávaly děti — dle dopisu učitele p. L. Fialy — tuto ozdobu k čárám, jež naše hospodyně na režných vdolcích (ochlebáčích) dělají nožem. Též přímočárné klikatice jednotlivé a souběžné nejsou vzácností. — d) Leč i křivočárně jsou některé střepy ozdobeny a sice obloukovitými souběžnými čárami, různě spojenými, též vlnicemi.

Dle nalezených okrajů lze souditi na nádoby rozličného tvaru (popelnicovité, hrníčky, džbánečky, krajáče, mísky-okřínky). Kraje jsou buď přímé, buď ven nebo do vnitř ohrnuté, buď přiostřené nebo tlustě naběhlé. Některé mají ozdoby a to buď dolíčky nebo jednoduché vryté krátké příčné a šikmé čáry, vlnice nebo křížky. Uch bylo taktéž dosti hojně nalezeno a to na př. jednoduchý kulatý pupíček, vypouklé ucho bez dírky, pak podobné s malou dírkou na provlečení provázku a s ostrým hřbetem ucha, obyčejná ucha zakulacená s větším otvorem, pak ucha lomená v ostrém kolínku a konečně ucha s dvěma dírkama.

Mimo střepy nádob z části na kruhu, z části pouhou rukou urobených nalezena zde též spálená omítka s korytovitými otisky prutů, což je dokladem, že tehdy obyvatelé zdejší obývali proutěné chalupy blatem vymazané. Do blata dávali jako podnes plevy. Z ostatních předmětů uvádím mnoho přitlučených pazourků, jáder pazourkových, a též některé kamenné nožíčky. Zmínky zasluhuje též kamenná přibroušená a částečně hlazená sekyrka z chloritové břidlice, 60 mm. dlouhá a v ostří 32 mm. široká, úplně plochá. Z kovu nalezen pouze úlomek bronzové čtyrhranné jehlice patinou úplně pokryté. Vzácným nálezem je však jantarová perla 5 mm. tlustá a 14 mm. v průměru mající s dírkou uprostřed, která nedaleko od toho místa nalezena byla. Podotýkám ještě, že naleziště oplývá hojností kostí dobytčat domácích, jako skotu, koně, vepře, kozy, psa, leč na rozoraném poli nelze rozeznati novější od starších.

Z Kláštera nad Jizerou. (Boží muka.) V časopise vlasten. muz. spolku olomuckého (r. III. str. 90 a V. 177.) vysloveny byly různé domněnky o původu „božích muk“. Nežli svou myšlénku o té věci pronesu, podotýkám, že i v Čechách je „božích muk“ dostatek, jak správně již na str. 178. roč. V. tob. časop. poznamenáno je. „Boží muka“ mají buď podobu sloupů, buď malých kapliček, a mnohé nesou zřejmě ráz velmi starobylý. (Rozumí se, že „boží muky“, o nichž známo, že teprva

nedávno vystavěny byly, nebo které tvarem svým ku pozdnímu původu poukazují, neberu zde v úvahu; při čemž ovšem opět toho dbáti třeba, že mnohá nedávno postavená „boží muka“ stojí na místě zbořené staré, snad prastaré.) Srovnáme-li společné, charakteristické vlastnosti božích muk starého rázu, shledáme předně, že všechny stojí na *nasypaném kopečku*, který mnohdy až na 2 m. je vysoký, dále pak, že takořka všechny stojí při rozcestích a křižovatkách. Uvážíme-li s druhé strany, že pradědové naši zemřelé své pochovávali na křižovatkách, namane se sama sebou domněnka, že ony kopečky, na kterých staré boží muky podnes stojí, nic jiného nejsou než *pravěké mohyly*. Jako pak podnes na mnohých mohylách ruských stojí kameny na lidskou podobu hrubě přitesané, zvané tam podnes „kamennyja baby“, tak dá se předpokládati, že i na mohylách předků v našich vlastech stavěny byly za dob pohanských takové „kamenné baby“, představující bůžky. Již v I. roč. na str. 73. časopisu muz. sp. olom. podotkl zvěčnělý prof. Havelka, že některé tzv. kyrilské kříže mají podobu takových „bab“ a vyslovil domněnku zajisté pravděpodobnou, že nejedna modla taková na kříž byla přitesána. Tuto souvislost pohanských model s kříži tzv. kyrilskými dosvědčuje prastarý kříž u Třebíče, zvaný podnes „Babou“ (Časop. vl. muz. sp. olom. r. III. 37.). Poněvadž pak další záměna tzv. křížů kyrilských „božími mukami“ pravděpodobně dovozena byla (týž časopis r. V. 178.), možno pokládati za oprávněnou domněnku, že staré „boží muky“ označují *pravěká pohřebiště*. Nové náboženství zajisté zcela rozumně hledělo přemoci starou víru tím, že místa, úcty pohanského lidu požívající, křesťanskými odznaky opatřilo. Tak mnohý starý chrám stojí na místě, které druhdy modloslužbě věnováno bylo a poblízku mnohého křesťanského hřbitova nalezáme pravěké popelnice. Podobně tedy snad i pohanské modly „Baby“ na mohylách postavené přitesány byly na ony kříže kyrilskými zvané, jejichž místo pak později zaujaly, nebo vedle nichž postaveny „boží muky“. Jsem přesvědčen, že najde se hojně dokladů k tomu výroku, že boží muky stojí na pravěkých pohřebištích; zatím uvádím tyto: Když v letech sedmdesátých část staré silnice v okresu roudnickém k Dolankům vedoucí jinam překládána byla, odstraněna byla též boží muka u té cesty stojící; byl to jednoduchý portálek s obloučkem. V kopečku pod boží mukou nalezeny tři popelnice, jež však bohužel rozbity. Soudě dle střepů jejich, byly nádoby ty prosty ornamentů, tvaru hruškovitého a pouhou rukou vyrobeny. Před několika lety hr. Arn. Waldštein ml. zase našel také při přenášení „boží muky“ na Šťáhlavsku popelnice. — Příležitost konati archeologické badání pod „božími mukami“ nenaskytne se arci příliš často, však právě proto třeba nenechati si žádné takové příležitosti ujíti a výsledky badání dotyčného veřejnosti oznámiti. *M. Brejcha.*

Drobné zprávy.

Klaster u Jalubi. (Výnatek z delší stati nadepsané „Z okolí Velehradského“). Od Velehradu na sever asi hodinu cesty je farní obec Jalubi, ku které obec Susice přifařena jest. V susickém kotáře na hranicích, kde sbíhají se také hranice Jalubské a Ilustenovské, nazývá se jedno místo „Kocovy“ v Kocovech). Je tam nyní louce. Dle pověsti tu stával *klaster jeptišek ze stareho Velehradu*

Ty měly své lesy, kde dnes jsou ještě vinohrady zvané „Paní háje“ v Kudlovském kotáře při horách Napajedelských u Košíkův. Ta luže je na kopečku a celý rok bývá v ní voda; bývala prý tam kašna. Asi v letech padesátých dělal při té luži pastýř cihly a vykopal dlážku kamennou jako v kostele. Dlážka ta prý dána do kostela Jalubského, jak jsou toho ještě pamětníci. — Tak mi vypravoval 21. prosince 1884. rodák sušický p. K. Klem, usedlý nyní na Velehradě. K této zprávě záhodno přidati, co moravský historik Středovský ve svém spise „Sacra Moraviae historia“ na str. 615. podle zprávy P. Václava Majetínského, cisteriáka velehradského a faráře spytinovského († 7. září 1707.) zaznamenal, totiž: „Stálá je v lidu pověst, že kdysi v sousedství Velehradu na jistém místě mezi dědinou Jalubím a Sušicemi byl klášter panen zasvěcených (jeptišek). Toto místo jsem několikráte prohlížel, zda-li by zde byly jaké zbytky, nic však nad zemí jsem neshledal. Kopeček přepěkný na větším díle porostlý již křovím a břízovým dává na rozum příhodnou pro klášter polohu. Jesti zde při sušickém kotáru rybník, který nyní již suchý jest, ořе se i osívá a tento nazývá se „Mniška,“ poněvadž kdysi patřil oněm jeptiškám; podobně louka velká nedaleko odtud směrem k Babicům týmže nazývá se jmenem.“ — Spytinovská farnosť sousedí s farností Jalubskou, snadno tedy P. Václ. Majetínský mohl docházeti na místo lidovou pověstí označené. A hle, ta pověst dosud v lidu žije a potvrzuje se, ačkoliv téměř 200 let vzdáleni jsme časů P. Majetínského. Stálo by tuším za to, aby zkušený znalec obledal důkladně ono místo, kde stával klášter jeptišek ze starého Velehradu. *)

Jan Vychodil, kaplan Velehradský.

Zaniklé osady na bývalém panství uh. brodském. 1. Náklady u Brodu Uh.; o bývalosti osady této svědčí listina z druhé polovice 17. stol., v níž se praví, „že hrabě Lev Kounic přinutil r. 1654. měšťany uh. brodské postoupiti jemu rozsáhlý pozemek, kdysi k osadě „Náklady“ zvané patřící, jakož i vesnici Havřice s mlýnem a vinohrady za 10.000 zl. dlouhé mince. Kromě toho, že jménem osady této označuje se podnes rozsáhlý les, jenž severně od Uh. Brodu se prostírá, nelze o této osadě nic více pověděti. — 2. Lhota. Osady této nevzpomíná se dříve až teprvé r. 1512., kdy již jakožto spoustka s osadami Bystřicí a Bánovem od Čeňka Kužele z Žeravic postoupena byla Vilémovi z Víckova a Prusenovic (Volný: Top.). Není pochybnosti, že osada tato stávala někde na blízku osad Bánova a Bystřice s ní spojených a to snad na trati „Lhotky“, ježto se u posledně jmenované osady vyskytují, a že zanikla za dlouholetých válek Matyášových. — 3. Lovčice. Osada tato stávala severozápadně od Velk. Ořechova na místě, kde nyní se prostírá rozsáhlý les „Lovčisko“ zvaný. Vyskytuje se již r. 1500. jako spoustka, a lze se tudiž domnívati, že vzala za své za válek Matyášových. — 4. Stará Březová stávala někde v nejbližším okolí Brodu, snad na místě nynější Březové, kteráž po zaniknutí oné osady měšťany uh. brodskými kolem r. 1600. založena byla a nějakou dobu po svém založení „Novou Březovou“ slula. O Staré Březové víme, že byla s vesnicemi Korytnou a Volenovem jakožto „království“ r. 1351. nepochybně markrabětem moravským Janem měšťanům uh. brodským darována, kteryžto dar byl r. 1376. v Brně na den sv. Lucie markrabím Joštem potvrzen. Za jakých okolností a kdy tato osada zanikla, není známo. — 5. Uhřice stávaly na blízku Újezda u Brodu. Kr. 1530. vzpomíná se této osady již jako spoustky, kteráž tehdá se zbožím újezdským s Václava z Vlachovic přešla na Petra z Vlachovic. Lze za to míti, že osada tato zanikla taktéž za válek Matyášových; jména tratí „Zadní a Přední Uhřicka“ potud hlásají, kde stávala. — 6. Volenov u Nivnice. Osada tato rozkládala se v místech, kde nyní dvůr téhož jména nalezáme. Místo to bylo za dávných dob velice důležito; vedlať tudy vojenská a obchodní silnice, již r. 1038. zpomínaná, jejíž památka posud v místních názvech „Podvojenská a Nadvojenská“ u nedaleké Bystřice se zachovala. Dle povahy místa byla tu nepochybně brána zemská. Býval tu také hrad opevněný valy, z nichž zbytky posud lze spatřiti; o něm v okolí zachovala se pověst, že někdejší jeho majitelka, bezdětná hraběnka, na poděkování Pánu Bohu, že ji potomkem obdařil, na místě nynějšího kláštera v Uh. Brodě kapli Rodičce Boží vystavěla a tím základ tomuto městu položila. Volenov byl až do r. 1351. „královstvím“, kteréhož roku v držení měšťanů uh. brodských s Korytnou a Starou Březovou přešel. R. 1641. přešla osada tato již jako spoustka v držení pánů z Kounic, a není známo, kdy a za jakých okolností zanikla. — 7. Zákřov poblíž Újezda u Brodu.

*) Pověsti o ženských klášteřích vyskytují se i jinde na Moravě, tak na př. v Penčicích u Olomouce. Bylo by záhodno, všecky podobné pověsti seznamenati, dokud z lidu úplně nevymizí, aby taková místa archeologicky probádána býti mohla. *Red.*

Zákřov vyskytuje se na listinách již před r. 1370. jako spoustka, která toho roku prodejem Zbyňka z Vrahovic přešla na Stacha ze Sárova. Dle všeho byla osada tato pak opět zalidněna a při ní tvrz vystavěna; neboť již r. 1414. nikoli více jako spoustka, nýbrž jako dědina s tvrzí a patronátem prodána byla od Filipa z Újezda Janu z Dlouhé Vsi a Opatovic. Na to pak již r. 1437. byl Zákřov opět pust, byv toho roku jako takový Filipu z Újezda intabulován. Podle toho zanikla vesnice tato po druhé za válek husitských. Z názvu tratí „Zákřovy zadní a přední", dalo by se souditi, že když po r. 1370. Zákřov na novo zbudován byl, že se to nestalo na místě, kde druhdy osada stávala, nýbrž na místě jiném. — Kromě uvedených osad zmizely v okolí uh. brodském s povrchu zemského, na kolik známo, ještě osady Humna a Nová Ves, o nichž se ve Volného topografii dočítáme. Jména obou vesnic vymizela však úplně z paměti lidské; neboť nelze nikde najíti jména nějaké trati, jež by na tuto nebo onu osadu upomínalo. Nicméně lze za to míti, že osada Humna někde v okolí Újezda a Sumic stála, s nimiž r. 1447. s Bernharda z Cimburka na Jana Peče z Kosova přešla. Za válek Matyášových zaniklo na býv. panství uh brodském ještě několik osad, které však na novo osazeny byly; tak uvádí se k r. 1488 a ještě 1502. vesnice Políchno a k r. 1492. vesnice Březůvka jako spoustky.

J. Kučera, učitel v Rudimově.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1888. Rada rostlin pro květenu tohoto území nových není letos tak obsáhlou, jako jindy. Jisto jest, že zejména ve vých. Moravě mnohý vzácný druh ještě se nalezne; bohužel ale není u nás pro tuto práci nadšených pracovníků ani poměrně tolik jako v Čechách. Úmrtím Bůbely utrpěla Morava citelnou ztrátu. — V letech padesátých uvedl C. Schlosser ve své květeně Moravy dvě rostliny, o nichž se později pochybovalo. Jsou to lilkovitá Solanum villosum Lamk. a vstavačovitá Limodorum abortivum Sw. Obě nyní nalezeny na stanovištích jiných. První pozoroval Dr. L. Čelakovský u Lipníka, druhou Schirel v lese Hloučku u Klobouk blíže Hustopeče. Obě snadno lze poznati. První jest celá vlnatohuňatá a má plody žluté, druhá roste jen na vápně, je celá ocelově modravá, listy má pouze pošvaté a květy fialové. Všude, kde roste, totiž v již. a záp. Evropě, je velmi vzácná. Při revizi českých violek nalezl Dr. L. Čelakovský mezi exemplary violky srstnaté dva jedince violky pochybné. Viola ambigua W. et K., jež snad v jižní Moravě v poměr Dyje neb Mikulova sbíral před lety J. Bayer. Upozorňujíce na tuto vzácnou violku připojujeme, že vyznačena jest mezi bezlodyžnými violkami listy podlouhle vejčitými, skoro masitými, květy temně fialovými, jež ukryty jsou mezi dlouze řapíkatými listy. Dr. Formánek nalezl dvě nové odrudy střízelu: Galium scabrum Jacq. odr. subglabratum a G. palustre L. odr. asperum H. Br. Referent objevil dvě nové ostružiny, jež rak. batolog J. Sabranský pojmenoval: Rubus moravicus Sabr. a R. Spitzneri Sabr. Obě jsou ex Radulis z příbuzenstva druhu R. thyssiflorus W. et N. První roste hojně ve žbánovském žlebě u Plumlova, druhá na Skalici u Určic. Mimo to zjistil ref. nová stanoviska různých jestřábníků Pilosellid, stanovených ve smyslu monografie Naegeliho a Petera. *V. Spitzner.*

Devonské vrstvy, jež dříve již prof. Makovským mezi Ivančicemi a Tečicemi na záp. straně brněnského okrsku syenitového dokázány byly, nalezeny jím ještě dále na jih a sice jako pruh vápencový 500 m. dlouhý a 30 m. široký nedaleko revírny sev. od krumlovského nádraží uprostřed lesa a souvisí patrně s oněmi. *J. Kl.*

Sádrovec čirý, t. z. mariánské sklo, nalezen při vrtání studně u Zborovic při Zdounkách a sice dobyt ze hloubky 26 m. Krystaly jeho ukazovaly prý tvar pro moravské sádrovce nový. *J. Kl.*

Vrstvy orbitoidové, patřící nejvyššímu eocénu, objevil prof. Řehák nedaleko *Kobeřic* v lomech poblíž povětrňáků tamějších. Jsou to zelené a hnědavé vápenité vrstvy slínu, v nichž celá řada (30 dr.) drobnohledných i větších kořenonožců objevena byla. Jsou to především orbitoidy (Orbitoides aspera, stellata, stella, f. dispansa) a malý Nummulites Boucheri, dále Truncatulina grosserugosa a Rotalia lithothamica, jež nejvyšší eocén (francouzský stupeň Bartonský) vyznačují, a kterýž takto, pilným a důkladným znalcem moravských třetihor prof. Řehákem, poprvé na Moravě palaeontologicky jest konstatován. *J. Kl.*

Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1886. (Vyňato ze VI. zprávy meteorologické komise přírodozpytného spolku v Brně. Srov. čís. 13. str. 43. a čís. 18. str. 87. tohoto časop.) Roku 1886. bylo na Moravě a Slezsku 219 stanic pozorovacích, tedy o 7 více než roku předešlého. Do počtu toho nejsou zahrnuty stanice dvojité. Některé stanice byly zrušeny, některé pak přeloženy. Extremy polohy stanic mají co do šířky a délky zeměpisné, jakož i co do

výšky nadmorské zůstaly ale tytéž jako v čís. 13. uvedeno. Nejvyšší tlak vzduchu byl pozorován 9. února v Hrušovanech u Hustopeč (767·9 mm.), nejnižší 3. března v Podolankách u Frydlantu (690·0 mm.). Na Sněžce byl vůbec nejvyšší tlak také 9. února (675·8 mm.) a nejnižší též 3. března (636·2 mm.) Největší teplotu průměrnou za celý rok mělo město Uh. Brod (10·0°) a Hodonín i Dubňany (9·6°); nejnižší Gabel u Vrbna (4·5°), Rabenstein u Rymařova (4·7), Ramzová (5·0°) a Sněžka (2·9°). Největší teplo vůbec zaznamenáno ve Zlíně 5. září (36·6°) a ve Velké (36·0°). Na Sněžce byla největší teplota 20. července (24·4°). 20. a 21. červenec byly vůbec, mimo několik dní na počátku září, nejteplejší dny toho roku. Nejtužší zimu měl Gabel dne 1. března (—24·8°) a Hřídelov u Telče dne 2. března (—24·8°). Prvý a druhý březen byly v roce nejstudenější dny, kde nejmenší mráz v zemi byl as —14°. Sněžka měla 1. března —22°8. Průměrné teploty zimní nad bodem mrazu ten rok nikde nebylo; nejvyšší však byla ve Vidnavě, Unčově a Uh. Brodě (—1·5°). Sněžka měla zimní teplotu průměrnou —5·8°, jarní + 1·9°, letní + 10·4° a podzimní + 4·9° — Ubytek teploty pro každých 100 m. obnášel v zimě 0·39°, na jaře 0·70°, v létě 0·77° a na podzim 0·56°, takže podzim ve vyšších polohách byl poměrně teplejším než v dolinách. — První sníh padal 22. září na Sněžce a na hřebenech kolem Gablu a Vršavy (při Nov. Městě). V Uh. Brodě napadl až 3. prosince prvý. Poslední padl 16. května na Sněžce a 17. května u Vršavy. Nejprve přestal padati u Krumvíře, totiž 17. března a rovněž u Jaloviska při Zidlochovicích. — Nejintenzivnější srážku vykazuje Staré Město (7. června), kde za 5minutového deště padlo 9·6 mm vody, takže na 100 sek. připadne 3·200 mm. Nejvíce srážek v r. 1886. mají (ovšem hlavně zimními sněhy) Dřemovice (1501 mm), Breitenau na Slezsku (1324 mm), Sněžka (1334 mm); nejméně jich bylo v Modré u Velehr. (474 mm), Ratiškovicích (472 mm), Frýsavě u Znojma (463 mm) a Popicích u Znojma (473 mm). Největší srážku ve 24 hodinách vykazují: Popovice (20. června 103 mm), Vranov (týž den 109 mm) a Lukov (týž den 110 mm). 20. červen byl se dny následujícími vůbec nejdeštivější doba po celé Moravě a po celém Slezsku. Nejvíce dnů se srážkami (deštěm, sněhem nebo krupobitím) měla Sněžka (220), Hynčina u St. Města (182), Prostř. Bečva (174), Hutisko (179) a Třešť (175). Nejméně dní srážkových vykazují Říka u Bystřice p. H. (53), Valdek u Javorníka (62) a Vokarec u Náměště na Brněnsku (73). Nejvíce bouřek v roku tom bylo v Březinkách u Jevíčka (38) a Dětřichově u Sternberku (29). Kroupy padly nejčastěji u Horky při Třebíči (6). Dnů úplně jasných nejvíce do roka bylo ve Visle (135) a v Lesonicích u Budějovic (136); nejméně úplně jasných bylo v Polici u Val. Meziříčí (6) a Červené Vodě u Frývaldova (18). Nejvíce pochmurných bylo v Lázi u Rožnova (148), v Buchlovicích (135) a Ramsově (135), nejméně u Světlé při Zdounkách (26) a na Říce u Hostýna (29). — Teplota vzduchu byla roku 1886. asi o 0·2° nižší než r. 1885., jmenovitě byly jak: zima o 1·3° a jaro o 0·8° studenější, léto o 0·1 a podzim o 1·0 teplejší než r. 1885. Nejteplejší měsíce byly duben a květen, pak září až prosinec. Zvláště studeny byly únor a březen. Větrů zvláště prudkých nebylo. V lednu převládaly JZJ., v únoru SSV., v březnu S., v dubnu JJV., v květnu J., v červnu SZ, v červenci SZ, v srpnu SZS, v září JZ, v říjnu JJV., v listopadu J. a v prosinci JV., z čehož ovšem teplota těch kterých měsíců se vysvětluje. — Z faenologických poznámek jestě uvedeno budiž: Hruška kvetla u Rybníčku při Unčově 23/4, u Mikulova 27/4, v Dětřichově u Sternberka 26/2; jabloň u Rybníčka 30/4, u Mikulova 9/5, u Dětřichova 26/5; šeřík v Suchdole 12/5, v Dětřichově 26/5. — Žně režné počaly u Hostími při Mor. Budějovicích 13/7, u Dětřichova 9/8, u Heřmanic při Cukmantlu 12/8; ječmenné u Podivic při Vyškovu 29/7, u Dětřichova 21/8—27/8; ovesné u Podivic a Dol. Lhoty při Bystřici p. H. 10/8, u Dětřichova 30/8—3/9. — První skřivánek pozorován u Podivic 13/2, u Heřmanic až 26/3; kukačka na Ferdinandsku u Podivic 3/4, v Dětřichově 28/4, v Dřevnovicích při Libavé až 8/5; vlaštovka v Pol. Ostravě 2/4, v Dětřichově trvale až od 11/5. Odchod vlaštovek pozorován na Ferdinandsku 9/9, v Dětřichově od 31/8—12/10. Paví oko denní (motýl) chycen u Pol. Ostravy 30/1, což ovšem není žádného významu, neboť samičky různých denních motýlů, leckdes v úkrytu přes zimu meškající, vyletí z něho, jakmile je zastihne nějaký jasný a teplejší paprsek sluneční, což se může státi a také stává i počátkem ledna. Rovněž malého významu jest, vykopáme-li ze země živého chrousta uprostřed zimy. Ten již v zemi od podzimu je hotov a připraven vyletěti, až země přiměřeně se prohřeje. V zemi jej tudíž již asi od listopadu můžeme nalézti. *Jos. Kvaňa.*

Zažehnávání hromovým kamenem. V Rudlicích v okresu znojemském zažehnávají otekliny a t. zv. nadní kosti následujícím způsobem: Otoklina neb nadní kost, která se zažehnati má, potírá se před západem slunce „hromovým kamenem“, při čemž se říká: „Nerostl, nerostl znamení, jak nerostlo kamení od Krista Pána narození. K tomuž mně dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch Svatý.“ Na konci říkání udělají se hromovým kamenem na nemocném místě tři kříže. Toto říkání se opakuje po tři dni, načež prý zlo pomine. *Jaroslav Pallíardi.*

Úmrtí. Dne 17. dubna t. r. zemřel na Vsetíně proslulý botanik moravský Jan Bubela v mladistvém věku 34 let. Narodil se na Vsetíně r. 1855. Známějším stal se teprve za posledních let, obzvláště velkolepým darem evropského herbáře, jejž učinil Klubu přírodovědeckému v Praze, začež jej tento jmenoval svým čestným členem. Bubela byl ve styku s námi nejen 140 předními botaniky celé Evropy. Výsledky svého bádání o tloře moravské ukládal ve vídeňské „Oesterr. botanische Zeitschrift“, roč. 1880—1888. Ve vídeňských „Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft“ r. 1882. uveřejnil „Květenu okolí Bzence“ a dodatky k ní r. 1883. O rostlinách na Valašsku zavlečených a zdivočelých napsal článek ve Sborníku musejní společnosti ve Valaš. Meziříčí. — Čest budiž jeho památce!

Literatura.

Národní písně moravské, v nově nasbírané. Ve sbírku spořádal a vydal **Fr. Bartoš**. Sešit II. V Brně 1889. Nákladem „Matice moravské“. Vel. 8°. Str. 256. (str. 321 do 576). — Dychtivě očekávaný druhý sešit této monumentální publikace „Matice moravské“ vyšel koncem března a připravil všem přátelům národní poezie moravské netušené překvapení. Sešloť se totiž — jak ct. p. vydavatel na obálce tohoto sešitu oznamuje — mimo jeho vlastní nadání příspěvků tolik, že několik tiskových archů zbude ještě na sešit třetí, k němuž také přidán bude slíbený úvod, všeobecně očekávaný s oprávněným napjetím. Poněvadž tedy ani tímto sešitem dílo toto ukončeno není, obmezujeme se i tentokrát prozatím na pouhé oznámení a uvedení obsahu. Obsahuje pak sešit tento 403 čísla, tedy s 540 čísly seš. I. dohromady 943. Dokončen jest v tomto sešité VI. oddíl písní „Ze života“, načež následují oddíly: VII. „Z přírody“ (19 písní), VIII. „Elegické“ (17), IX. „Vojenské“ (51), X. „Žertovné a satyrické“ (26), XI. „Popěvky milostné“ (56), XII. „Popěvky rozmanité“ (56), XIII. „Písně hudecké“ (87), XIV. „Zavádky“ (9), XV. „Muzikantská večeřa“ (9); oddíl XVI. „Písně náboženské“ není v tomto sešitě ukončen; zahrnuje dosud písní ranních 10, večerní 4, adventní 4, vánočních a koled 31 mimo vánoční hru „Betlém“ a postních 8. — Roční příspěvek členů „Matice moravské“ obnáší 2 zl.

Památky archaeologické a místopisné. Orgán Archaeologického Sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze. Redaktor: Dr **J. L. Píč**. Dílu XIV. seš. 9. obsahuje tyto články: Okrouhlé kostelíky v Čechách od K. B. Mádla. Pohřebiště u Hospozína (s tab.) od K. Vondráčka. Ještě o Beneši z Loun, od K. B. Mádla. Dodatek k čl.: „Hromadný nález bronzových artefaktů na Stráži u Raďětic“ od V. Pokorného. Bracteaty nálezu Heřmanického (s tab.) od Ed. Fialy. Mimo to pokračování článků starších. Ze zpráv a drobností uvádíme: Nález mincí v Staré Říši na Moravě od J. Smolíka, pak zprávy archeologické z Doudlebska od Dra. Píče. V literatuře posouzen mimo jiné též V. ročník našeho časopisu muzejního a Moravské ornamenty naším spolkem muzejním vydané. — Předplatné na ročník Památek archaeologických a místopisných (4 seš.) sníženo bylo slavným archaeologickým sborem musea království Českého pro členy vlast. muzejního spolku olomuckého se 3 zl. na **2 zl.** Jsme přesvědčeni, že čtení členové spolku našeho této výhody značnou měrou použijou.

Nálezy z naplav u Brna a člověk diluvialní. (*Lösstunde bei Brünn und der diluviale Mensch*). Kritická studie **Karla J. Mašky**. Zvláštní otisk ze zpráv antropologické společnosti ve Vídni 1889. 4°. 30 stran. Studie tato obsahuje pragmatickou část kritiky, kterou p. spisovatel o knize Makowského „Der Löss von Brünn“ v čísle 10. našeho časopisu byl uveřejnil. V přítomné brožuře je kritika tato ovšem ještě obsáhnuji a se znamenitou důkladností p. spisovatele rozvedena. Část geologická kritiky té určena je pro Zprávy říšského ústavu geologického ve Vídni.

Diluvialní ssavectvo evropsko-severoazijské a vztahy jeho ke člověku; s použitím rukopisných [illegible] *Dra.*

J. B. Brandta spracoval a *dodatky* opatřil **J. N. Woldřich** (*Mémoires de l' académie imperiale des sciences de St. Pétersbourg. VII. ser., tom XXV. Nro. 10. St. Pétersbourg. 1881. 162 str. 4°. —*) Výborný znalec diluvialní fauny evropské vůbec a rakouské zvláště. prof. **J. Woldřich**, ujal se pozůstatků rukopisných po nestoru ruských zoogeografů *Brandtovi*, a doplniv je bohatými zkušenostmi svými podal nám v díle uvedeném tak dokonalý obraz ssavectva evropsko-azijského, jako dosud nikdo před tím. Spojiv ve spise tom zkušenosti Brandtovy, hlavně Ruska a Sev. Azie se týkající, se svými, vyličuje v úvodu charakteristiku povšechnou ssavectva diluvialného a vztahy ssavců diluvialních ku fauně nynější. Na základě rozšíření jednotlivých druhů podává pak v úvodu i obraz klimatický i vegetativní diluvia celého, jež, hl. pro střední Evropu, rozděluje samostatně (W.) na dobu *ledovou*, *stepní*, *pastvinnou* a *lesní*, kteréžto periody v postupu, jak uvedeny, za sebou následovaly. Úvod ten je tak zajímavý, že by skorem bylo potřeba jej čtenářům *celý* podati. Po něm následuje výpočet ssavců diluvialních, dosud nám z Evropy a Sev. Azie známých. Prof. Woldřich připojil tu dobrou polovici ze svého a nás především může zajímati, co vypráví o ssavcích v *Čechách* (hlavně od Sudslavic) a na *Moravě* (Býčí skála, Kostelík, Předmostí a Štramberk) objevených. Jsou tu netopýři (4 druhy v Čechách, 1 na Mor.), hmyzožravci (4 Č., 3 Mor.), dravci kočkovití (2 Č., 4 Mor.), mezi nimi i lev, hyeny (1 Č., 1 M.), psi (3 Č., 3 M.), odrůdy vlků (5 M.), lišek (4 M.), liška polární (1 M.), medvědi (2 Č., 2 M.), šelmy kurovité (5 Č., 7 M.), tvary a druhy hlodavců (19 Č., 17 M.), chobotnatci (1 Č., 2 M.), prasata (1 Č.), přežvýkavci parohatí (3 Č., 4 M.), dutorozí (8 Č., 5 M.), kůň (2 Č., 2 M.) a nosorožci (2 Č., 1 M.). Na základě pozorování svých přichází prof. Woldřich k úsudku, že na př. ráz zbytků ssavčích z „Čertovy díry“ na Štramberku je převážně severoazijský a charakteristický pro zvířenu *ledovou* i *stepní*, kdežto v „Šipce“ hlavně severo- a východoevropský, patřící čisté *stepní* době. Druhý díl prace celé obsahuje statě o vztahu soba ke člověku vůbec, o vztazích soba ke prastavu pokolení lidského, o člověku třetihorním ve Francii, o ponebí za doby třetihorní a diluviální, o starých národech evropských a o vzniku dějin. Jak vidno již z nápisů statí, podává tu prof. Woldřich ve spojení s Brandtem mnoho zajímavého, ovšem více méně jen v náčrtcích. Co nás z této části zajímá, bylo by rozdělení *čtvrtihor* a umístění našich zvířat moravských v jejich oddílech. Rozdělení pak čtvrtihor v díle uvedené jest následující: A. *Doba diluvialní:* a) *předledový* oddíl; b) *ledový* oddíl (starší zbytky štramberských jeskyň a Býčí skály); c) *poledový* oddíl t. j. *stepní*, *pastvinná* a *lesní* doba střední Evropy (mladší zbytky ze Štramberku a Býčí skály, Předmostí, Kostelík, Kůlna). — B. *Přechod z diluvia do alluvia*. C. *Doba alluvialní*. — Věda zoogeograficko-palaeontologická může býti prof. Woldřichovi za celou práci velice vděčna. Práce sama druží se důstojně k četným jeho pracím předešlým, z nichž několik pojednává o ssavectvu českém i moravském. *Jos Klvaňa.*

Z časů dávných. Povídky o starožitnostech od **Klimenta Čermáka.** Illustroval Jan Dobeš. (Obrázková knihovna pro mládež. Ročník VII. Seš. 2. a 3.). Nové Město nad Metují. 1889. 8° Str. 93. Cena 32 kr. — Činíme tentokrát výjimku z mezí, jež jsme si pro rubriku „Literatura“ v tomto časopise vytkli. Výjimka ta však jest jen zdánlivou, neboť co pan konservator Čermák v knížce této v rouše povídek podává, jsou vlastně přednášky ze všech oborů archeologie, pro mladý věk přizpůsobené. Můžeme býti p. spisovateli z celého srdce povděčni, že připravuje archeologii půdu již v útlých myslích dětských, a že to dovedl učiniti formou tak případnou a tónem pro mladé srdce tak účinným. Sešit tento obsahuje 10 „povídek“, tot.: Zaniklá osada jezerní. Co si starožitnosti vypravovaly. Ve smaragdové říši podzemní. V dílně hrnčířské tři sta let staré. Kostelíček v kostele. V rozvalinách klášterních. Na Prachni. List dobré královny. Mohyla dávného bohatýra Tajná chodba i studeň hrobka. K tomu přidán od redakce knihovny životopis Klim. Čermáka. Osm pěkných illustrací znázorňuje výklad. Několik dalších sešitků má následovati a jsme přesvědčeni, že mladé pokolení přečtouc sbírku první nedočkavě těšiti se bude na další.

Zapiski archeologiczne poznańskie. Red. *W. Jażdziewski* a *Dr B. Erzepki*. Seš. III. a IV. R. 1888. — Obsah těchto dvou sešitů je následující: Bronzy předhistorické nalezené ve Slupách na Kujavách v království Polském. Popsal Dr. B. Erzepki. S 2 tab. představujícími 7 kruhů bronz., misku, závitky a kelt. — Ostrov na Lednici, okr. gnězdenský. Napsal Wł. Jażdziewski. Na připojené tabuli vyobrazeno 8 fibul, dřevěný bůžek s kozlí hlavou a sekyrka bronzová s písmenami podobajícími se latinskému *M* a *K*. — Sponky se dvěma i třemi závitky z pod Kališe. Podává Wł. Jażdziewski. — Zbytky fibul italských, nalezených v Gorševicích v okr. šamotulském. Podává Wł. Jażdziewski.—

Sekerka železná z Bězdrova, okr. šumotulský. — Vykopaliště v Řešínku. Napsal Dr. Wł. Łebiński. — Kurhan v Grunovku pod Lesnem. Popsal K. Erzepki. Se 4 tabulemi, na nichž jsou vyobrazeny tyto předměty: 2 bronz. kopí s podivnými značkami, nádoba se zvláštním meandrovitým ornamentem, nůžky, železné nože, ostruhy, fibule a j.

Starověda biblická. Vzdělal Dr. **Melichar Mlčoch**, ver. ř. professor bibl. studií St. Z. a jazyků semitských na c. k. bohoslovecké fakultě v Olomouci. V Praze. Nákladem dědictví sv. Prokopa č. 28. za rok 1888. Str. 254 se 173 vyobrazeními. Cena 2 zl. 50 kr. — Důkladná znalost archeologie jest nejen dějepisci, ale i umělci velice potřebna. Kdo na př. události a výjevy ze života některého národa buď štětcem nebo dlátem zobraziti chce, musí především znáti zvyky, obyčeje, kroj, rodinné a společenské poměry národa, z jež ož dějin látku ke svému tvoření si vybral. Výjevy z dějin biblických byly dosud nejvděčnější látkou tvoření uměleckého. V oboru tom podána díla, jež i budoucím věkům hlásati budou o slovutných tvůrcích svých. Kdožby neznal na př. Rafaelovy Madonny, Maxova Krista na kříži, Leonarda da Vinci Večeři Páně atd.? Ale nejen kdo tvořiti hodlá, nýbrž i kdo posouditi chce díla umělecká, bez vědomostí archeologických se neobejde. Neboť dílo umělecké ztrácí na ceně umělecké, není-li archeologicky správno. Literatura česká knihy jednající o archeologii biblické dosud neměla. Proto podjal se práce té učený prof. dr. Mel. Mlčoch a napsal knihu svrchu uvedenou, již s radostí upřímnou vítáme. Pan spisovatel pojednává tam jasně a důkladně o náboženských, domácích a politických starožitnostech národa židovského. Rozepisuje se však příležitostně i o jiných národech východních dovolávaje se všude pramenů nejlepších a veskrze spolehlivých. Některé oddíly, jako na př. o sektách židovských, o ukřižování římském, o válečnictví atd. každého přítele starožitností velice poučí a pobaví. 173 obrazův usnadňuje porozumění látky archeologické a dodává nemalé ceny dílu tomu zasluženému. —a —

Národní výstavní lidu moravského, sebráno a vydáno od **Antonie Valtrové** a **Herminy Tiché**, učitelek při c. k. čes. ús. ku vzděl. učitelek v Brně. Ses. I. *Vzory moravsko-slovácké*. Sešit II. *Vzory hanácké*. Sešit III. *Vzory valašské*. Sešit za 30 kr., poštou za 35 kr. — Sémě ono požehnané, jež hozeno před několika lety pod heslem „*Sbírejme si a uložme starožitných vzorů domácího umění*“ v národ československý, vyrostlo rychle a zdárně. Všeobecný zájem, jímž pohlížíme dnes k těmto zbytkům účtyhodným staré naší svéráznosti, nejen se stanoviska čistě krásovědeckého, ornamentálního, nýbrž i se stanoviska praktického — jak totiž lze ty vzory zase v život uváděti — měl za následek, že jednak celá řada umělců o reprodukci pokladů našich se zasadila jen k vůli ornamentální hodnotě jejich, jednak zase mnoho dám pro praktickou potřebu vydání vzorů těch obstaralo. Do prvého oddílu počítáme vzory, jež na př. Brněnské prům. muzeum vydalo, a o nichž již v čís. 18. str. 92. zprávu jsme přinesli, dále sbírku fotografií z výstavy Sv. Martinské, jež vydal prof. české polytechniky J. Koula, o níž se ještě zmíníme, fototypie českých vzorů, jež z Náprstkova muzea snad brzy už vydány budou atd. Druhé řadě patří vzory, jež vydala paní Berta Sojková, jež přinášíval „Náš kroj“ a „Včelka“ a publikace nahoře uvedená, o níž tuto něco sděliti chceme. (Podotýkáme hned napřed, že mohl by býti vydáván i třetí způsob vzorů, který by oběma uvedeným stránkám, i ornamentálné i praktické vyhovoval a ten by nám byl nejmilejším. Snad bude nám někdy popřáno, šíře o tom promluviti, jak si tento třetí druh představujeme.) Vzory slečen Valtrové a Tiché vycházejí v sešitech o třech tabulích a jsou, jak nám známo, určeny hlavně pro dívčí školy. Slečny rozdělily si patrně celý úkol vytčený na tři části: *moravsko-slovácku*, *hanácku* a *valašsku*. Ale milé naše Slovensko má *několik*, tak přesně ohraničených, ornamentálně i technicky různých okrsků, že bychom každému, kdo vzory slovenské vydávati nebo pojednávati chce, upřímně radili, aby okrsky ty vždy oddělával, sice se mu snadno přihodí, že někteří Slováci se mu k těmto také „slováckým“ výšivkám nebudou znáti a hlásiti. Alespoň ať se pod každý slovenský vzorek napíše, z kterého okrsku (na př. Podluží, Kyjovsko, Javornicko, Ostrožsko, Hradištsko atd.) pochází a zdali je to vzor starší či novější, neboť vzor starší na př. Lanžhotských lišení liší se podstatně od novějších. U vzorků hanáckých toho sice není tak potřebí, protože, jak ze II. sešitu již viděti, ráz jejich jest jednolitější; ale nikdy to není na škodu. U valašských je to zase důležitější pro různotvárnost prací těch. Z uvedeného důvodu nás sešit I. vzorů těchto méně uspokojil. Nereprezentuje naši Slovač. ač má některé pěkné vzorky. Kyjovsko na př. není vůbec zastoupeno, ani Ostrožsko, ani Hradištsko. Stehování podvojné, nejdokonalejší na Javornicko-Velecku (šatky!) zastoupeno také jen kombinovanými vzorky z hrubších prací (koutnic a

pokrývek) slovenských. A přece by každý z vynechaných okrsků byl poskytl vzorů na celý sešit.*) — Za to vzory hanácké docela uspokojují. Jsou pěkně voleny a velmi instruktivně a přece pěkně podány. Snad bylo by dobře, vydati sešitky čtyřtabulové a pak mohlo býti vzorům hanáckým ještě několik pěkných rohů ve slohu tab. II. a III. přidáno. Nacházejí se velmi pěkné na bílých šátcích hanáckých na hlavu. Pro praktickou potřebu mohl by také podán býti některý z límečků (černých i bílých) od rukávců hanáckých, a mohlo se přiměřeně ukázati, jak takový hustě šitý vzor lze do plochy rozšířiti. Celkem ale sešit druhý je volmi pěkný a jsme jisti, že ještě snáze než sešit I. dočká se vydání druhého. III. seš. obsahuje pěkné ukázky prací valašských, řekněme starovalašských, neboť bílé, jinak obdivuhodné jemné výšivky, jak do nedávna byly v užívání na sever. Valašsku, mají ornamen-

*) Jak se dovídáme, napraví slečny nedostatek výběru v I. sešitě vydáním dalších sešitů slovenských.

tem ráz značně moderní, a proto neškodí, že prozatím od reprodukce jich upuštěno, jakkoli se stránky technické velice by se zamlouvaly. Vzory výšivek, jichž původní místo v sešitě tom již uvedeno, což zejména z ornamentálního hlediště má důležitosť, pocházejí od Vyzovic, Vsetína, Rožnova. Nov. Jičína, Dolní Bečvy a Hrozenkova. (Kterého? — Dle vzoru soudíme, že z Hrozenkova Starého; pak by však vzor byl slovenský, nikoli valašský.) Lhota u Vyzovic jest Dolní a nikoli Dlouhá; tato jest u Černé Hory. Provedení sešitu toho je jako u předchozích pečlivé, ač k vůli zřetelnosti trochu schematizované. Nemůžeme však zamlčeti, kterak nás při prvních sešitech zarazilo, že obálka jejich nese vzory úplně cizí, nenárodní. Jak doslýcháme, bude to již při seš. IV., který bude obsahovati práce sítkované, opraveno a obálka bude ozdobena vzory národními. Doufáme, že dílko slečen, laciné a přece instruktivní, dojde zaslouženého rozšíření na školách a tak již ve škole bude krásný směr národní upevňovati. *J. K.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Činnosť spolková záležela v tomto období hlavně v tiché práci domácí, totiž v pořádaní sbírek muzejních, zvláště sbírky archeologické, numismatické a knihovny. Jestliže však spolek náš za tohoto čtvrtletí sám a bezprostředně na veřejnosť nevystoupil, tož tím utěšeněji jeví se výsledky jeho snah v celém národě. K jeho ponuknutí obnovena byla o letošních velkonocích na Moravě na mnohých místech pomlázka; se všech stran docházely nás zprávy, že zanikající již umění lidové, malovati totiž velikonoční vajíčka, opět oživeno bylo. Však nejen tímto praktickým výsledkem své činnosti vykázati se může spolek náš; on za posledních tří měsíců sklidil ovoce své práce i ve světě učeném. Přední autority v oboru estetiky a praehistorie vyslovily se o publikaci „Moravských ornamentů“ muzejním spolkem naším vydaných nad míru lichotivě; a co obzvláště na váhu padá, jsou to učenci němečtí, jejichž upřímnou úctu naše národní ornamentika na kraslicích, v tomto díle po prvé k platnosti přivedená, vynutila. Nemůžeme si odepříti, čtenářům našim několik ukázek z těchto posudků podati. Tak napsal professor na technice brněnské August Prokop ve zprávách průmyslového muzea brněnského obšírný posudek, ze kterého vyjímáme: „Velmi zajímava po stránce kulturně-historické a národopisné jsou malovaná vajíčka velkonoční z Mor. Slovenska a Valašska. Vítáme proto tuto publikaci olomuckého spolku muzejního jakožto příspěvek ku poznání ornamentiky na moravských kraslicích. Na 48 publikovaných zde vajíčkách shledáváme hojnosť ozdob a přerozmanité skupiny barevné. Zajímavo jest, na základě těchto obrázků pozorovati a porovnávati, jak důmyslným způsobem a s jak opravdovým krasocitem prostá moravská venkovanka dovede povrch vajíčka využitkovati, zejména vyvoliti příhodné ornamenty a tyto tak rozděliti a navzájem seskupiti, aby dohromady působily libý dojem“ —

Ještě lichotivěji vyslovil se o publikaci naší přední estetik rakouský v oboru uměleckého průmyslu, ředitel rakouského průmyslového muzea ve Vídni, dvorní rada J. v. Falke, napsav do úředního listu „Wiener Abendpost“ ze dne 28. května 1889 obšírný posudek, jejž uvádíme v překladě téměř úplném:

„Tento tytul („Moravské ornamenty“) neoznačuje dostatečnou měrou, co tato malá, ale zajímavá knížečka obsahuje; pojednáváť ona o malovaných vajíčkách velkonočních; nepatrný to na pohled předmět, který však je přece tak vnadný a

originelní, že muzea i přátelé umění pořídili si celé sbírky takovýchto vajíček, lákajících rozmanitostí motývu, svérázností ornamentův a krásou effektu. Jest to asi první dílko, které o kraslicích literárně pojednává a uměleckým je znázorňuje. Text i obrazy dokazují, že se tak stalo právem a důvodně, neboť autoři dovedli vzbuditi k nim neobyčejný interes, a usudky, které oni z těchto kraslic o dávném a neobyčejně vysokém stavu vzdělanosti slovanských národností v Evropě vyvozují, zajisté takovýto náhled podporují.

Co na kraslicích těch se stanoviska uměleckého zajímá, to jest nejenom živé, skvostně harmonické seskupení sytých barev, nýbrž ono obzvláště dovedné uspořádaní ornamentů na nepodajném tvaru vejčitém. Jak ornamentace hned od obou konců směrem k širokému pásu vychází, jenž obepíná střed, jak tyto tři části svými poměry k sobě navzájem se mají, jsouce střídavě širší neb užší; jak ozdobná páska vajíčko po jeho délce obepíná a dvě terčovité plochy pro hvězdovité neb růžicovité ozdoby zůstavuje; jak se rozdělují plochy na políčka nebo jak se ornament svobodně rozvinuje, — to jest mnohdy způsobem překvapujícím zdařile podáno a dá se toho upotřebiti dokonce jako vzoru pro vejčité nádoby nebo částky nádob. Jest patrno, že tyto ornamenty vznikly — nikoli náhodou, ani že malujícím ženám samy sebou nenapadly, nýbrž že zde tvoří a formy vyvozuje stará tradice po nesčetná století pěstovaná.

„Jestiť při těchto kraslicích dále obzvláště zajímavo, že velká část jejich motývů ozdobních z prastarých dob pochází. Možno je stopovati až do nejstarších počátků umění a nalezáme je na předmětech vykopaných, jako na bronzech, na nádobách pouhou rukou i na kruhu hrnčířském urobených, nalezáme je na nejstarších pomnících nejrůznějších národů, zejmena také na těch, které jsou slovanského původu. Na pohled jednoduché formy ty byly přece za starých dob symbolickými značkami a měly mystický význam, jehož ovšem dnes na kraslicích již dávno pozbyly. Přes to není pochybnosti, že jsou na malovaných vajíčkách tak staré, jako tento zvyk sám; a zvyk tento pochází až z té doby, kdy slovanský nebo pohanský rok ještě jarem počínal, a kdy velkonoční vajíčko probuzení k novému životu představovati mělo. Jiný důvod pro vysoké stáří ornamentů na malovaných vajíčkách podávají též výšivky slovanských žen, ku jichž vyzdobě stejné prvky slouží vedle jistých rostlinných motývů, které se stejnou věrností tradice stále se opakují. Tyto výšivky vykazují způsobem nad míru překvapujícím tytéž ornamenty, které na bronzech v hrobech nalezených shledáváme, ano tyto bronzové předměty samy — jako fibule, sperky diademové a náramky — věrně okreslené zdobí výšivky. Aby se čtenář o tom úplně přesvědčil, sestaveny jsou na stránce 28. a 30. vyobrazené bronzy a výšivky vedle sebe.

„Nelze upříti, že moravské kraslice s tohoto stanoviska obzvláštní zajímavosti nabývají, i sluší původcům toho dílka jen děkovati za to, že obrátili pozornosť na tyto výtvory slovanských žen. Jest to zásluhou rodiny Wanklovy v Olomouci. Slečna Madlénka Wanklova, dcera archeologa dra. Wankla shotovila zcela věrné kresby pro litografický barvotisk a přenesla je na kámen, kdežto druhá dcera dra. Wankla, pí. Vlasta Havelková, kustodka sbírky výšivek v muzeu olomuckém, jednu část textu napsala. Jiný oddíl textu pochází od dra. Wankla.“

Ale i za hranicemi Rakouska vzbudily naše moravské kraslice v učeném světě obdiv a úctu. Slovutný archeolog německý dr. J. Ranke oznámil tuto naši publikaci v časopise jím redigovaném „Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte“, č. 4. 1889. těmito slovy:

„Jest to originelní dílo, které nam společná práce otce i dcer poskytla. Vkusné a ku podivu rozmanité lidové ornamenty těchto kraslic vynutí zajisté na každém pozorovateli živý obdiv. Je to nový obor, který se tím antropologickému zkoumání otvírá a tento tak velezdařilý pokus povzbudí zajisté mnohého ku badání dalšímu. Ornamenty na moravských kraslicích provedeny a sestaveny jsou s vybroušeným uměleckým vkusem. Souhlasíme úplně s paní Havelkovou co do ocenění těchto ornamentů, neboť „každé to vajíčko, které nám stařenky dle starého způsobu kráslí, jest ovoce sta- i staletého tříbení a broušení vkusu i krasocitu lidu slovanského.“ Prvních 31 stran textu podává z péra našeho velezasloužilého dra. Jindřicha Wankla dějiny rozvoje ornamentů na Moravě od nejstarších praehistorických dob až do dneška. Přejeme dílu tomu, aby došlo všeobecně toho uznání, které my jemu plnou měrou vstříc přinášíme. Kéž nás otec i dcery ještě často tak krásnými a cennými dárky obmyslí!“

Když tedy tomuto dílku našemu dostalo se od cizích učenců tak na slovo vzatých, o jichžto nestrannosti nejmenší pochybnosti býti nemůže, uznání tak vysoce čestného, tím větším podivením naplnuti nás musilo, že naše vlastní literatura česka tuto publikaci buď umělá,

buď — se skrovnými čestnými výjimkami — se zjevnou nepřízní přijala. Úsudek pochvalný přinesly „Památky archaeologické a místopisné“ v seš. IX. dílu XIV. (1889) z péra redaktora dra J. L. Píče: úsudku toho necitujeme z toho důvodu, poněvadž jsme přesvědčeni, že členstvo spolku našeho hojně použije výhody snížení předplatného na „Památky“, o němž doleji ještě se zmíníme.

Zcela jiným tónem však psán jest anonymní posudek o „Moravských ornamentech“ v literární hlídce „Národních listů.“ Pan anonymus, který se později za pseudonym schoval, vyslovil se nepříznivě o průvodním textu k „Moravským ornamentům“ od p. dra. Wankla a pí. Vlasty Havelkové napsaném. Neupíráme mu k tomu práva vysloviti svůj náhled, třebas se tím dostal do sporu s autoritami výše citovanými. On však o tabulkách, které přece vlastní jádro publikace té tvoří a které úctyplný obdiv proslulých estetiků německých vzbudily, v „kritice“ své ani slova pochvalného nenašel a ignoroval je tak, jakoby jich v té publikaci ani nebylo; taková věc nejlépe ukazuje, co o takové „kritice“ souditi lze. Ostatně nemůže tento nepřízní diktovaný posudek člověka nám a veřejnosti české vůbec neznámého podniku našemu škoditi, třebas jemu byl veliký žurnál pražský ve svých sloupcích místa popřál. Mluvíť „Moravské ornamenty“ samy za sebe a cenu jejich uznávají jak velké autority v estetice, tak i naše obecenstvo na Moravě, ano i školní úřadové. Slíbilať veleslavná zemská školní rada moravská svým výnosem ze dne 29. března 1889 č. 1976, že upozorní ve vládním věstníku svém učitelstvo na „Moravské ornamenty“, ježto obsahují dostatek motývů, které se dají upotřebiti v průmyslu uměleckém. Našli se též dobrodinci a účinní podporovatelé rozvoje národního umění moravského, kteří zakoupili větší počet „Moravských ornamentů“, aby jimi podělili národní školy. Jsou to zejména: vys. důst. p. prelát hrabě d'Orsay, který koupil 10 exemplárů a věnoval je školám na Kojetsku a p. R. Kubelka, sládek v Dolanech, který zakoupil 46 výtisků českých a 17 výtisků německých, aby jimi podělil všecky školy okresu olomuckého. Příklady to zajisté následování hodné! Také spolek náš sám rozdal chudým školám na 30 výtisků. —

„Královničky“ uvedeny byly začátkem tohoto čtvrtletí na jevišti Národního divadla v Praze, vsunuty byvše do baletu „Pohádka o nalezeném štěstí.“ Dle zpráv pražských listů byly nadšeně přijaty, litováno však všeobecně, že se právě do toho baletu málo hodí. Provedeny byly též ještě v některých venkovských městech, a p. Bakeš vydal je pěkně upravené pro piano na dvě ruce s textem (cena 80 kr.)

Jako v dřívějších letech i letos dostalo se spolku našemu vydatné podpory hmotné a tím i nemalého povzbuzení mravního od vys. c. k. ministerstva osvěty, které k účelům spolkovým pro rok 1889. opětně *400 zl.* povolilo. Z darů ostatních uvádíme na tomto místě pouze, že slavná ústřední rolnická záložna v Olomouci darovala na zjednání vlastní muzejní budovy *100 zl.* Spolek náš zajisté přičiní se, seč síly jeho budou, aby se těchto podpor a uznání jimi vyjádřeného povždy ukázal hodným.

Že muzeum naše stále širší a intenzivnější interes budí, toho důkazem jsou hromadné návštěvy žactva c. k. slovanského gymnazia olomuckého v muzeu. Navštěvujíť je za poslední doby jednotlivé třídy gymnazialní za vedení svých pp. profesorů. Jsme přesvědčeni, že návštěvy tyto budou studenstvu našemu mocnou pobídkou, o nastávajících prázdninách ve prospěch muzea našeho pracovati jak co do uchraňování starožitností, tak co do sbírání předmětů národopisných.

Z vynikajících osobností, které naše muzeum za toto čtvrtletí navštívily, jmenujeme p dra. Fr. L. Riegra, který o svátcích svatodušních meškaje v Olomouci, se zálibou sbírky naše si prohlédl; pak dvorn. radu a professora slavistiky na universitě vídeňské, Vatroslava Jagiče; dále učence vratislavského A. Langenhahna, který již dvakráte do Olomouce přijel, aby konal v muzeu našem studia svá na místě samém. Můžeme konstatovati, že i on byl nadšen půvabem lidového umění našeho, a že — jakkoliv rodem Němec — přidal se k náhledům, muzejním spolkem naším zastávaným o staré kultuře slovanské. O přízni jeho ku spolku našemu svědčí jeho dar muzeu našemu učiněný, který dole ve zprávě o sbírkách uvádíme. Také numismatická sbírka v našem muzeu s velkým interesem prohlédnuta byla od znamenitého numismata moravského dra. F. R. Kupido, c. k. notáře v Libavě. Návštěvy pražského pěveckého spolku „Hlaholu“ v Olomouci o svátcích svatodušních použilo též velké množství pražských hostí ku prohlédnutí sbírek našich. Důkazu obzvláštní přízně dostalo se nám též se vznešené strany, totiž od Jeho Jasnosti panujícího knížete Liechtensteina, jenž uznávaje blahodárné působení muzejního spolku našeho v oboru ornamentálním, nabídnul a zapůjčil muzeu našemu svou bohatou sbírku vyšívání moravského ku vědeckému upotřebení a publikování.

Tak může spolek s radostí a uspokojením poukazati ku stále rostoucímu kruhu svých přátel a příznivců ve všech vrstvách, i nejvznešenějších. Jako sbírky muzejní hojnými dary stále vzrůstají, tak přihlašují se též stále četně noví členové. Kromě 37 členů řádných přistoupili za poslední čtvrtletí ke spolku našemu také tři členové zakládající (s příspěvkem po 25 zl.) Jsouť to vdp. L. Hofman, farář v Petřvalde, p. Jos. Nebeský, obchodník v Nymburce a sl. Kroměřížsko-Přerovský učitelský spolek „Komenský.“

Spolek náš stal se navzájem členem přispívajícím „Spolku přátel starožitností českých v Praze“ a vstoupil do vzájemného přátelského styku se Stálým komitétem Pražského městského muzea, zvláště přičiněním kustoda p. Břetislava Jelínka. Sl. sbor archaeologický musea království českého v Praze pak poskytl členům spolku našeho tu výhodu, že snížil roční předplatné na „Památky archaeologické a místopisné“ pro členy našeho spolku ze 3 zl na 2 zl. Kdo by výhody této použíti chtěl, nechť pošle tento snížený obnos, jakož i 5 kr. na poštovné, pokladníkovi našeho muzejního spolku p. Fr. Tomíčkovi (v Olomouci, Dolní náměstí č. 24.), který jej na patřičné místo s potvrzením o členství zašle.

Ženskému vzdělavacímu a výrobnímu spolku „Vesna“ v Brně daroval spolek náš hojnou sbírku původních výšivek lidových.

Kustos sbírek archeologických muzea našeho, p. Dr. Wankel navštívil letos starý zámek šternberský a zjistil, že se rozkládá na hradišti předhistorickém. Jednatel spolkový, dp. J. Vyvlečka pak vypravil se do Slatěnic, kdež za podpory zasloužilého o spolek náš p. starosty tamějšího J. Mendlíka kopal v místech tamější předhistorické osady.

Od 5. do 10. srpna t. r. odbývati se bude ve Vídni společný antropologický i archeologický sjezd německo-rakouský a spolek náš byl pozván sjezdu se účastniti. O jednáních sjezdu přineseme zprávu v čísle příštím.

Také v Paříži odbývá se mezinárodní sjezd archeologický; za dopisující členy zařizujícího výboru jmenováni byli z Moravy p. Dr. Jindř. Wankel a p. prof. K. J. Maška; z Vídně pak p. prof. Dr. J. N. Woldřich.

Sbírky muzea našeho přístupny jsou — až do odvolání — každou neděli a svátek od 10—12 hodin.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 1. března do konce května 1889. rozmnoženy byly sbírky vlasten. muzejn. spolku takto:

Památky pravěké darovali: p. A. Langenhahn ve Vratislavi daroval 12 popelnic a mísek z prusk. Slezska, vesměs ornamentovaných, a sice z Wangern, Striese, Tschebsdorfu a Kronsdorfu; pan Jos. Mendlík, starosta ve Slatěnicích, zajímavou sbírku starožitností, nalezených „nad skalou“ ve Slatěnicích a obsahující tyto předměty: bronzovou jehlici, popelničku pouhou rukou uhněcenou a úlomek popelnice, kosť mamutí, kostěný přeslen, 7 střepin z popelnic důlkovaných a rýhovaných, též s ouška charakteristickými, 2 úlomky koulí kamenných, zkamenělou kosť, trusky a krásný bronzový šíp. — Dále uvádíme obsah veliké a cenné sbírky, již daroval p. Jos. Zikmund, učitel ve Vrchoslavicích: 1 kamenná sekerka, bronzový celt, bronzová jehlice, bronzové spínadlo, měděné dlátko, železná sekyrka (franciska), kamenná hlazená sekyrka, kostěný šíp, 2 vřetena, kostěný amulet, zub medvěda jeskynního, 4 pazourky, 2 spracované kosti, 5 kostí mamutích, starožitná mísa, pět zachovalých popelnic, a velká kollekce střepů z nádob pouhou rukou dělaných i na kruhu hrnčírském urobených, z nichž mnohé ozdobeny jednoduchým vtlačením prstu, jiné rýhováním, jedny ornamenty přímočárnými, jiné vlnitými atd. — Dp. Jos. Vyvlečka, gymn. katecheta, 2 spracované parohy a 3 ornamentované střepiny nalezené při kopání stoky v kanovnické ulici v Olomouci; pak 2 střepy vlnitým ornamentem opatřené a kosti nalezené v Čelechovicích. — P. Jakub Slezák, pedel bohosl. fakulty v Olomouci, starožitnou podkovu nalezenou v základech staré university olomucké.

Přírodniny: p. Dr. Rudolf Kubíček, c. k. okres. soudí v Mor. Ostravě, daroval sbírku nerostův z Frývaldova a okolí, pak krápník ze Saubsdorfských slují při Frývaldově; p. Ludv. Šnajdr, mlynář v Bělkovicích, neobyčejně velké vosí hnízdo a morského pavouka; p. Fr. Skácel z Újezda, daroval prostřednictvím p. prof. V. Navrátila několik vzácných zkamenělin nalezených na tak zv. „Zlaté Hoře“ u Slavkova, zejména: Rod Conus (2 kusy); rod Pecten (1); Oliva (2); Turritella (3); Ostrea (2); Echinospatangus (1); Paludina (1); Natica (2); Helix (3); pak zuby rozličných žraloků, jmenovité též zub rodu Caarcharodon. — Dp. Fr. Gogela, kooperator v Mistku, daroval herbář flory okolí misteckého.

obsahující tamější Cryptogamy, Coniferae a Monocotyledoneae.

Sbírka mincí opět velmi značně byla rozmnožena. Vys. důst. pan Anat. hrabě d' Orsay, kanovník v Olomouci, daroval sbírku mincí nalezenou při kopání stoky v jeho rezidenci, v níž zastoupeny: Sigmund hr. Tyrol; Leopold 1694; 2 vlašské, 1 turecká a 5 jiných minci; p. Josef Zikmund, učitel ve Vrchoslavicích, vzácnou bronzovou minci památní císaře Josefa II. a 1 stříbrnou minci římskou. Zvláště cenný jest dar vdp. Frant. Hanáka, kanovníka v Kroměříži, sestávající ze 77 mincí stříbrných i měděných, z nichž uvésti dlužno aspoň tyto: 11 Akvilejských a sice: Bertoldus 1218 až 1251; Raimundus 1273—1298; Poganus de Torre 1319—1334; Nicolaus 1351—1358; Marquard 1365—1381; Joannes 1388 až 1394; Ant Panciera 1402-1412; dále 1 moravská: Konráda, vojvody brněnského 1066; dvě knížete Břetislava 1037—1055; 1 římská stříbr.: Gordianus 238—244; 2 pražské groše; 1 groš polský Sigmunda III. 1595. — 1 stř. Štěpána krále 997 až 1038; 1 stř. papeže Clementa XI. 1707; 1 stř. Karla, biskupa olomuckého 1694. Prostřednictvím vp. Fr. Přikryla kaplana soběchlebského, darovali: dp. Frant. Hynek, farář v Soběchlebech 18 měď. a 15 stříbrných minci tuzemských i cizozemských a záslužný kříž válečný cís. Františka z roku 1813; pí. Josefína Petřvalská v Lipníku: 2 dvoukrejcary z r. 1848, z nichž jeden jsa dutý, skrývá starý dvacetník stříbrný; dále dvouzlatník Marie Terézie, stříbrnou památní minci Ferdinanda Julia kardinála de Troyer, biskupa olomuckého (1745—1758), 2 památní peníze a 15 měděných; slečna Josefína Procházkova v Lipníku 40 šestáků cís. Františka II. z r. 1800; stud. Alf. Ambrozek, 3 měd., 1 památní minci; stud. Vlad. Beránek, 1 m.; stud. Jan Dokoupil, 3 měd; stud. Ant. Doležel, 1 stříbr. (Leop.); stud. Fil. Dostál, 8 měd.; stud. Raim. Houštava, 2 měď; stud. Jarosl. Hubáček, 3 měď.; stud. Frant. Jutrovič, 3 stř. (Ferd. II.); stud. Emil Jiřík, 1 stříbr. (Ferd. 1641), 2 měď.; stud. Vít. Kašlík, 1 stříbr. (Ferd. II.); stud. Jos. Kolářík, 3 stříb. (Leop. a Ferd. II.), 3 měď; stud. Frant. Konečný, 3 měd.; stud. Fr. Krystof, 2 měď.; stud. Karel Lusar, 1 stříbr. (Karla VI.); stud. Anselm Mačák, 1 stříb.; stud. Ludv. Nedoma, 1 měď.; stud. Ign. Němec, 2 stříbr.; stud. Vlad. Očenášek, 1 stříbr., 2 měď; stud Luk. Pec, 3 stříbr, 1 měď.; stud. Josef Rozsypal, 1 stříb, 2 měď.; stud. Fr. Sušil, 1 měd.; stud. Boh. Stošek, 2 měd.; stud. Štěpán Vogl, 6 měď.; stud. Karel Žaluda, 2 měď.; — p. Ant. Svozil, obchodník v Charvátech, stříbrný peníz z roku 1694.

Vyšívání: Vdp. Ign. Wurm, konsrada a poslanec v Olomouci, daroval několik kusů slovensk. vyšívání; p. Josef Ulehla, učitel v Oslavici, daroval dvě vyšívané pokrývky na oltář, jež mu věnovali p. Pospíšil ze Skaštic a dp. Jak. Přivřel z Kroměříže; p. Ed. Vašica, starosta v Chropíni, odevzdal muzeu starý hanácký přístroj na tři koně, jako dar rodiny Sochářovy; p. A. Knotek, bohosl. v Olomouci, vyšívání slovenské.

Sbírku kraslic romnožili vajíčky starými, jakož i nově malovanými: pan Adolf Parma, obchodník v Uh. Hradišti, darovav 14 velmi pěkných kraslic z Uh. Hradiště; dp. Maur. Růžička, farář ve Blatnici, p. Jos. Hartmann a Boh. Janča, bohoslovci v Olomouci, 15 charakteristických vajíček slovenských; pan Ludvík Cigna, officiál kapitulní v Olomouci, 2 vajíčka hanácká; stud. Jarosl. Maťcha, 8 pěkných vajíček z Uher. Ostrohu; stud. Eduard a Boh. Malý, 2 obkládaná vajíčka z Konice; stud. Boh. Krampol, 1 vajíčko; mimo to darovali sbírky kraslic, které podrobněji uvedeme příště, následující pp.: dp. Tom. Kubíček, kaplan v Kostelci u Kyjova; p. Fr. Myklík, učitel na Starém Městě u Hradiště Uh.; p. Jan Borůvka, říd. učitel v Uh. Ostrohu a p. Baštinec, učitel tamže; vdp. Vinc. Sedlák, farář v Nové Vsi u Uher. Ostrohu; p. Ant. Knotek a p. S. Vaněk, bohoslovci v Olomouci; dp. Al. Ličman, kooper. v Tikovicích; p. Dr. K. Mudrych v Olomouci; pak slč. M. Vyšínova v Olomouci a slč. Ludmila Stavělova v Bělkovicích. — Nejzajímavějšího daru dostalo se sbírce kraslic od zemsk. hejtmana bukovinského J. Exc. p. Alex. barona Wasilka-Sereckého, jenž zároveň s říšským poslancem p. J. Lupulem z Černovic zaslal 40 kusů kraslic bukovinských, hlavně huculských. Rovněž zajímavo pro porovnání s našimi moravskými kraslicemi je 7 malovaných vajíček chorvátských, které darovány byly muzeu našemu z kláštera đakovského.

Novější předměty: P. E. Domluvil daroval bosenský džbánek (krčak) a sypací hodinky; vdp. Ign. Wurm, kons. rada a poslanec v Olomouci, řezbu, představující Spasitele, od samouka Josefa ze Svratky.

Knihovna: Vdp. Ign. Wurm, kons. rada a poslanec v Olomouci, daroval

tyto knihy: Anton Martin Slomšek. Od Kosara. Životopis biskupa Mariborského velezasloužilého o Slovince; Franz Winter: Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands. 3 díly. Důležitý spis tento táhne se k dějinám baltských Slovanův a dotýká se historie polské i uherské. Gotha, 1868; Poutní místa na Moravě a ve Slezsku od Dra. Eichlera. Vydáno Dědictvím ssv. Cyrilla a Methoda ve 2 dílech; Historie města Litomyšle od Fr. Jelínka. 3 díly; Das Recht der Nationalität und Sprache in Oesterreich und Ungarn von Dr. Gumplowitz. Insbruck, 1879; Svodnaja galicko-ruskaja létopis. (Letopis haličsko-ruský) od r. 1700 1772. od Dra Petruševiče. Lvov. 1887; Výbor z literatury české. 4 svazky. Od Karla Jar. Erbena: Natur- und Offenbarung. Organ zur Vermittlung zwischen Naturforschung und Glauben. Münster, 1855; Pohledy na přírodu s vědeckým výkladem. Sepsal Alexandr Humbold, přeložil Vojtěch Šafařík. 3 svazky. Ve Vídni, 1862; Cizí Slova ve slovanských řečech. Sepsal Ant. Matzenauer. 2 svazky; Sanitätsbericht des kk. Landessanitätsrathes für Mähren pro 1887.; pí. Vlasta Havelková darovala 2. sešit Vzorů vyšívání lidu slovanského na Moravě, jež vydala Berta Sojková v Olomouci 1889. Cena 1 zl. — a fotografii studny ku venci darovanému allianci francouzskou Sáře Bernhardové; studna ta opatřena jest uměleckým vyšíváním dle vzoru národních: p. A. Horčica, zapisovatel živnost. společenstev ve Vyškově, daroval 9 knih různého obsahu, z nichž uvádíme: Čechořečnosť seu Grammatika linguae bohemicae, od V. J. Rosy v Praze; Institutiones linguae sacrae, v Hradci 1758; K. J. Thamovu Böhmische Grammatik, v Praze 1804; stud. Lad. Novák v Olomouci, starou modlitební knihu psanou; slč. M. Vyšínova obrázek představující slovenskou svatbu, malovaný od jedné slovenské děvčice; stud. Luk. Pec 3 obrázky. — Sl. Národní jednota pro východní Moravu Občanské noviny z r. 1848.

Všem ctěným dárcům vzdává výbor srdečné díky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXI.

Od 1. března do 31. května 1889 přistoupili

za členy zakládající:

Vdp. Hofman Ludvík, farář v Petřvaldě, p. Nebeský Josef, obchodník v Nymburce, sl. Kroměřížsko-Přerovský učitelský spolek „Komenský“,

Za členy řádné:

P. Bíhal Rob., učitel v Pol. Ostravě; p. Braun Gustav, c. k. professor na realné škole v Opavě.

P. JUDr. Čech, adv. koncipient v Holešově; p. Čermák Frant., bohosl. v Olomouci; p. Cernoch Konst., bohosl. v Olomouci.

P. Fádrus Karel, bohosl. v Olomouci; p. Friedl Josef, bohosl. v Olomouci; p. Fryčaj Rudolf, bohosl. v Olomouci.

P. Houdek Jul., obchodník v Náměšti,

P. Janča Ladislav, bohosl. v Olomouci.

P. Král Václav, bohosl. v Olomouci; p. Kratochvíl Ant., učitel ve Štípě; p. Kubík Ant., c. k. poštmistr v Citolibech.

Vdp. Mura Frant., farář v Ostré Lhotě.

P. Pavlík Jarolím, bohosl. v Olomouci; p. Pěský Josef, nadsladovní v Rajhradě; p. F. A. Petertill, velkoobchodník ve Znojmě; p. Pícek Ant., lékař v Luhačovicích; pí. Pícková Marie, choť lékaře v Luhačovicích; p. Podgorník Frant. v Gorici; p. Pospěch Adolf, bohosl v Olomouci

P. Rosenberg Jos., inženýr ve Vinohradech; p. Rutta Václav, bohosl. v Olomouci; p. Ryčan Karel, obvodní lékař v Chropíni.

P. Sedláček Frant., bohosl v Olomouci; p. Sedláček Jan, architekt kn. Schwarzenberka v Č. Krumlově; vdp. Skypala Jan, farář v Záhlenicích; p Svoboda Miloslav v Plzni; p. Spurný Frant., bohosl. v Olomouci; sl. spolek přátel starožitností českých v Praze; sl. dělnická jednota „Bratrství“ v Blansku.

P. Škubica Ant., bohosl. v Olomouci; vdp. Šmýd Tomáš, farář ve Zborovicích.

P. Unger Jan, stavitel ve Znojmě.

P. Weinlich Jul., bohosl. v Olomouci; p. Winkler Ant., lékař v Postřelmově.

P. dr. Zíbrt Čeněk v Praze.

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzejn. spolku v Olomouci:

Vysoké c. k. ministerstvo osvěty podporu pro rok 1888 . . . . 400 zl.

V. Výkaz darů

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Sl. Ústř. roln. záložna v Olomouci	zl	100·—
Sl. Úvěrní spolek záložna Přerovská	„	20·—
Sl. rolnická záložna v Tišnově	„	10·—
Sl. občanská záložna v Kojetíně	„	5·—
Sl. záložna v Uh. Ostrohu . .	„	5·—
Sl. rolnická záložna ve V. Újezdě	„	5·—

Sl. rolnická záložna v Brodku	zl.	5·—
Sl. rolnická záložna ve Chvalkovicích	„	5·—
Sl. rolnická záložna v Dolanech	„	5·—
Sl. občanská záložna v Tršicích	„	4·—
Sl. rolnická záložna v Žiravicích	„	2·—
Pí. Kusá Julie, vdova po advokátu v Brně	„	2·—
P. Bekárek Arnošt, horní pokladník v M. Ostravě . . .	„	2·—
Vdp Msgr. dr. Xav. Škorpík, děkan v Kučerově	„	1·—
Vdp. Káčer Theodor, farář v Ostružné	„	1·—
Vdp. Barrot Alois, kooperator v Sierningu	„	1·—
P. Šandera Čeněk, právník na Král. Vinohradech	„	1.—
Sl. občanská záložna v Plumlově	„	1·—
Úhrnem . . .	„	175·—
K tomu ve IV. seznamu vykázaný obnos	zl.	1642·87
Činí dohromady . .	zl.	1817·87

Šlechetným dárcům vzdávají se tímto nejvřelejší díky, a zároveň se prosí za další laskavé příspěvky, jež přijímá p. Fr. Tomíček, t. č. pokladník vlast. muz. spolku v Olomouci, Dolní náměstí 24.

Listárna. Časopis vlasten. muz. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časop. vlasten. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za „Moravské ornamenty“ přijímá pokladník spolkový p. Fr. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali **zřetelně**, a by je udali **dopodrobna**. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Veškeré dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi, c. k. okr. komisaři ve Vídni, I. Schillerplatz, 4.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty na moravských kraslicích. 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Kreslila na kámen Madlenka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlasten. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl. Objednati lze u pokladníka vlasten. muz. spolku olom. p. Fr. Tomíčka v Olomouci, Dolní náměstí č. 24.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 str. s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. — **Geologická mapka Moravy a Slezska.** Nakreslil prof. J. Klvaňa. Cena 6 kr. franko.

Návod i mapku objednati lze v expedici tohoto časopisu v Olomouci na Bělidlech č. 19.

Chyba tisku. Na str. 20. tohoto ročníku řádek 14. shora místo: nepřípadnějším státi má: nejpřípadnějším.

K číslu tomuto přidána zvláštní barvotisková příloha, totiž tabulka se střepinami malovaných nádob nalezených ve Znojmě, jakožto II. tabulka ku článku Jar. Palliardiho: Předhistorické památky města Znojma. Článek II.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: Dr. Jindřich Wankel: Náklo a Příkazy na Moravě. (Se 6 obr.) — Rudolf Kašpar: Ptactvo moravské. (Pokrač.) — J. Klvaňa a V. Houdek: Kanzyonál Borščický. (Se 6 iniciálkami a četnými pruhy ornamentorými.) — Jaroslav Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. (Článek druhý. Pokrač. S barvotiskovou tabulkou.) — V. Houdek: O způsobu stavby dědin moravských. (Dokonč.) — Dopisy: Z Znojma od J. Palliardiho. (S tab. obr.) — Z Vyskova od Flor. Koudelky. — Z Klášterа nad Jizerou od M. Brejchy. — Drobné zprávy: Jan Vychodil: Klášter u Jalubí. — J. Kučera: Zaniklé osady na býv. panství uh.-brodském. — V. Spitzner: Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1888. — J. Kl.: Devonské vrstvy — Sádrovec. — Vrstvy orbitoidové. — Jos. Klvaňa: Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z roku 1856. — Jaroslav Palliardi: Zažehnávání hromovým kamenem. — Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlasten. muz. spolku v Olomouci.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a srdce zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 12. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 23. Vydáno v říjnu r. 1889.

Náklo a Příkazy na Moravě.

Napsal Dr. Jindřich Wankel.

(Dokončení.)

Kosterní hroby, které se od okraje hliníku polemi ku Příkazům, ano až pod domy této dědiny směrem jihovýchodním táhnou, jsou nepravidelně roztroušeny a leží průměrně 1—1½ m. hluboko v naplavenině. Že pohřebiště vskutku až pod dědinou se rozprostírá, to dokazují kostry

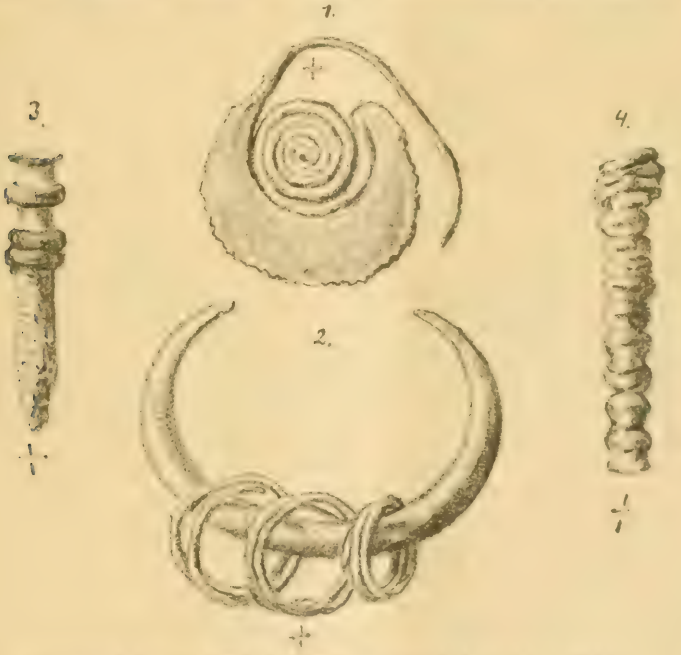

Bronzový šperk, kostěná jehlice a skleněné perly z Nákla.

nalézané často při kopání základů a při obdělávaní zahrad; tak se vypravuje, že když stavěna byla kaple příkazská uprostřed návsi, vykopána byla kostra, které hlava scházela.

Nám bylo možno pouze několik hrobů otevříti, které mimo obvod vesnice ležely, a to na místech, kde náhodou kopany byly základy ku novým domům. Tyto hroby kosterní však poskytovaly tolik zajímavosti, že snad nebude zbytečno, o některých se zmíniti. Kostry uloženy byly

ve všech směrech, hlavou hned k jihu, hned k severu, hned k západu, hned k východu obráceny jsouce, některé nataženy, jiné skrčeny, často jen s velmi skrovnými milodary, záležejícími z jednoho nebo dvou pouhýma rukama uhnětených hrníčků s ouškama, nebo plytkých misek rozmanitě velikých; při některých ležely skrovné zbytky bronzových šperků a předměty koštěné, a jenom z nemnohých rezovitých skvrn hádati lze také na železo. Často byly kosti úplně strouchnivělé, tak že jich jenom v úlomcích zachovati možno bylo; jiné kostry zase byly za stejných okolností místních úplně zachovalé, čehož příčinou bezpochyby větší nebo menší stáří hrobu jest. Kosti mnohých koster byly tu i tam, obzvláště lebky intenzivně zeleně zbarveny kysličníkem měďnatým, předmětů bronzových však přes sebe pečlivější hledání nalezeno nebylo; nelze tedy jinak, nežli že kysličníkem úplně stráveny byly. Jenom v jediném z těchto hrobů, jehožto kostra na boku ležela, konstatována byla malá náušnice stočená z tenkého bronzového drátu, jejíž konce v zamotaný uzel skrouceny byly. Vyobrazena je na stránce 99. nad šperkem koštěným.

Jiný hrob skrýval kostru, jejížto lebka, obzvláště pak obličej a levá strana sytou zelení zbarvena je; v těch místech ležela náušnice podivného tvaru záležející z terčovité, zoubkované plochy 3 cm. široké, která vznikla asi rozklepáním na plocho prostřední části bronzového drátu, jehožto jeden konec závitkovitě je stočen a terčovitou plochu doplňuje, kdežto druhý, 4 cm. dlouhý konec hákovitě ku terči ohnut jest. Podobného druhu náušnice, které snad nošeny byly asi tak jako velké kruhy opatřené háčky, nalezeny byly v hrobech Merinů a v kurhanech u Minska na Rusi; na kongresu archeologickém v Oděse vystaveny byly podobné náušnice bronzové a také olověné. (Obr. č. 1. na str. 97.)

S tímto právě popsaným šperkem zároveň nalezen byl také jistý počet perel z bledozeleného skla, jenom 5 mm. velikých a po 3—6, ano i více již původně spolu slitých, které střídavě s malými závitky z bronzového drátu za šperk sloužily (obr. č. 4. na str. 97.); také hlavička koštěné jehlice dvěma bronzovými kroužky omotaná ležela při kostře (obr. č. 3. na str. 97.). V jiném hrobě ležely v těch místech, kde byla prsa kostry, dva poněkud eliptické 5—6 mm. tlusté bronzové kruhy, ve větším průměru 5—6 cm. mající a na 2—3 cm. otevřené, s tupými, proti sobě stojícími konci (obr. č. 2. na str. 97.); na nich pak zavěšeny byly bronzové kroužky závitkovité různé velikosti; kroužky takové známy jsou jmenem peněz kroužkových. Snad byly tyto kruhy upevněny na koženém opasku nebo na šatě takovým způsobem, že mohly kdykoli býti sňaty, chtěl-li majitel jich platiti. Podnes ještě shledáváme podobné kruhy, na kterých zavěšeno je mnoho menších kroužků, na kroji Slováků, což dokazuje, že upomínka na takové upotřebení jich ještě úplně nevymizela.

Na severozápadním konci dědiny Příkaz otevřen byl, když kopány k jednomu domu základy, hrob s kostrou, jejíž lebka od trupu oddělena, po boku pohřbeného ležela. Lebka vyzdvižena byla z hrobu i s hlínou a teprvé doma pečlivě byla očistěna. Celická kostra byla tak říkajíc pokryta velikým množstvím různě velikých terčovitých nebo válcovitých, často 6 mm. vysokých světlehnědých perel, s dírkou 3—4 mm. širokou uprostřed, z nichž mnohé po délce k sobě seřaděny a vápencovým tufem

slepeny byly, což takový dojem působilo, jakoby mrtvola byla dlouhými provázky těchto perel omotána bývala (obr. č. 1. na straně této.). Pod drobnohledem ukázalo se, že tyto perly urobeny jsou z kosti; na præparátu viděti zřetelně t. zv. tělíska kostní s jejich paprskovitým rozvětvením jakož i kostní průlinky, tkanivo prostupující.

Dr. Olshausen, jenž tyto perly chemicky zkoumal, zjistil taktéž, že jsou z kosti, a uvádí na porovnanou perly nalezené v Börsenu nad Sálou u Merseburku a sice ze hrobů neolithické doby, jež Nagel u Doggendorfu otevřel. Tyto perly, ačkoli jsou zcela podobny příkazským,

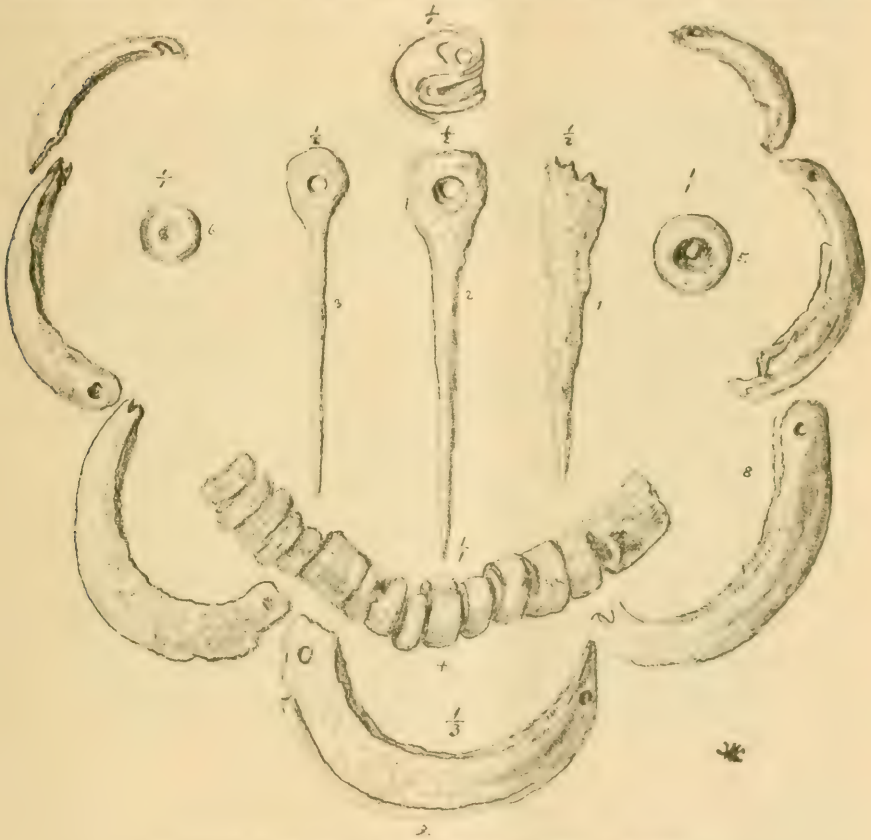

Bronzová náušnice, kostěný sperk a jehlice z Nákla.

nejsou však z kosti, nýbrž z mramoru nebo z vápencového tufu zhotoveny. Perlu moravským velmi podobnou vyobrazil Madsen ve svém spise: Steenalderu (Kjöbenhaven 1868.) na tab. 16. č. 8., kdežto onyno na tab. 17. č. 10. svým tvarem více Börsenským vápencovým perlám se podobají. Z jakých kostí toto množství perel vyřezáno bylo, sotva s jistotou dá se určiti. Mnohé okolnosti poukazují k tomu, že to snad byly kosti lidské a sice upravené k tomu kosti prstní nebo předloketní nebo konečně holenní, jež zakulaceny, pak na tyto perly rozřezány a sloužíce za mystickou ozdobu mrtvolám do hrobu dány byly.

Kromě těchto koštěných perel nalezena byla na horní části kostry ještě řada kančích klů, které na obou koncích svých provrtány jsouce vespolek na způsob náhrdelníku spojeny byly, který přes prsa splýval a ku mystickému vystrojení pohřbené zde osoby asi přispíval (obr. č. 7. na str. 99.).

Provrtané kly kančí nalezají se často ve hrobech pravěkých, jak z doby neolithické, tak z doby bronzové a železné; bývají často pouze na jednom konci provrtány, ve kterémžto případě visívají kolmo dolů, nebo bývají provrtány na obou koncích, aby svázány jsouce upotřebeny býti mohly jako náhrdelník a náprsník. Kly provrtané na spodním konci známy jsou z nákolní stavby vizmarské a byly podle Lische spojeny na způsob diadému, představujíce prý půlměsíc. Kančí kly byly často na tenké třísky rozštípány, které rovněž na rozmanitý způsob rozřezány jsouce na ozdoby upotřebovány byly. Nalezeny byly také kančí zuby, jejichžto spodní okraj řadou dírek provrtán byl, ve kterých visely malé bronzové kroužky. Zub prasečí na obou koncích provrtaný, o němž domnívati se lze, že byl prostřední částí náhrdelníku, nalezen byl ve výtoku jezera Luního [2]). Provrtané plátky slouživší za ozdobu známy jsou z jezerních staveb západního Švýcarska, z jezera Nevšatelského, od Sv. Blažeje (S. Blaise), z Vinelsu, z jezera Bělského, z hrobů s kamennými komorami u Verney (kanton Waadt), z jezera Staremberského a t. d. Schliemann nalezl na akropoli mykénské velké množství jak celých klů kančích, tak též plátků často se dvěma dírkama a domnívá se, že sloužily na výzdobu koňských výstrojů; také cestovatel Finsch tvrdí, že je nalezl u národu Papua na Nové Guinei, kdež prý jsou oblíbeným šperkem. Kančích klů upotřebováno bylo též jako jehel, udic, háků, nožů, dlátek, lžic a malých sekyrek.

Jakožto další milodar nalezeny byly v tomto hrobě ještě dvě koštěné jehlice s terčovitými, plochými, provrtanými hlavičkami (obr. č. 2. a 3. na str. 99.) a tlusté hrubé koštěné šídlo s ulomenou hlavičkou (obr. č. 1. na str. 99.).

Při čistění lebky objevilo se, že první tři obratle zároveň s lebkou od trupu odděleny byly, při nichž levá strana oblouků obratlových bodnutím neb říznutím, ostrým nástrojem způsobeným, odříznuta byla, čemuž posmrtná resekce na spodku lebky provedená odpovídá.

První, kdo na tuto posmrtní resekci upozornil, byl Kopernicki; on nalezl mezi 8 lebkami ainosskými, které byl Dybowski na blízku přístavu Korsakova na Sachalině v císařství japanském vykopal, pět lebek s rozsáhlou resekcí kolem foramen magnum a vyslovil domněnku, že tyto lebky patří mezi praehistorické, po smrti trepanované lebky; on předpokládal, že tato resekce předsevzata byla za účelem zjednání amuletů, poněvadž je na nich zřejmo, že jednotlivé kusy kostí násilně z nich vybrány byly [3]). Později prozkoumal týž ještě 12 lebek ainosských a napsal o nich velmi důkladnou práci [4]). Takovou resekci vyobrazil také Aurel z Töröku [5]) ve své výtečné práci o lebkách ainosských a slíbil v další části své práce tuto otázku ještě objasniti. Podobnou resekci

[2]) Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft, Wien VI., 185.

[3]) Kopernicki: O kościach i czaszkach Ainosów. Krakov 1881.

[4]) Kopernicki: Czaszki Ainów według nowych materialow atd. Krakov 1886.

[5]) Dr. Aurel v. Török: Über die Jesoer und die Sachaliner Ainosschaedel zu Dresden. Archiv für Anthropol. 18. B. p. 15. fig. 5. Taf. I.

prokázal Virchov na jedné lebce goldské, plemene to, které u jezera bo lonského nedaleko od Sachalinu a řeky Amuru bydlí, našel však také v Evropě analogie, které k objasnění této otázky o původu a příčinách této resekce podstatně přispěly, tak nalezl dvě lebky na pohřebišti v Platiku u Müncheberku, pocházející dle jeho úsudku z doby kroužků spánkových, mající zřetelnou resekci v týle; lebky tyto připomínají mu sice jisté číše lbové, více však podporují tu domněnku, že tato resekce souvisí s pověrou o vlkodlacích, a snad z toho vznikla, že zemřelý, o němž bylo podezření, že byl vlkodlakem, po smrti bodnut byl nožem do týla, aby se na svět již vrátiti nemohl; a vskutku udržel se tento zvyk podnes v některých zemích, obzvláště v Haliči, kdež mnohé rodiny dosud pečlivě přechovávají špičatý, dvojostrý nůž k tomuto účelu.

Lebka nalezená v Přikazich. Pohled s boku.

Soudní jednání pro takové znectění mrtvol nejsou tam právě přílišnou vzácností, ještě nedávno psaly noviny o takovém procesu. Virchov pojednává dále o podobném poranění na lebce, kterou Fellenberg v jezerní osadě laténské našel, o němž praví, že způsobeno bylo ostrým nástrojem od zadu, a sice buď krátce před smrtí nebo brzy po ní, poněvadž jednak neviděti na sousední kosti žádné reaktivní změny, která by nastati musila, kdyby rána byla za živa zasazena bývala, za to však v okolí jejím znamenati je více lehkých řezů a bodnutí. On se domnívá, že velký průlom basaltních částí na této lebce způsoben býti mohl pádem na hlavu s velké výšky, načež pak lebka od trupu lidskou rukou oddělena byla. Mně se však zdá, že tato resekce taktéž bodnutím do týla vznikla, a že ten, kdo resekci prováděl, nebyl dosti obratným, tak že

po marných pokusech do mozku proniknouti, konečně s velkou silou lebku prolomil a tak že vznikl ten veliký otvor.

Z lebek Davakův a Timorézů, od Virchova prozkoumaných, podobné rány na spodní části nesoucích, dá se souditi, že rány ty vznikly uřezáním šavlí (Koppensnellen); podobně dají se vysvětliti rány na třech lebkách, které osamoceny nalezeny byly v hradišti retzinském na řece Hlavole.

Literatura o posmrtné resekci na týlném otvoru dá se obohatiti uvedeným posléze nálezem příkazským a lebkou taktéž osamoceně nalezenou ve Štilfrýdu v Dol. Rakousích. Kostra hrobu příkazského náležela ženě velmi staré, která jistě bezmála 80 let měla, což dokazuje silně atrofovaná bezzubá spodní čelist, úplně obliterované alveoly a též

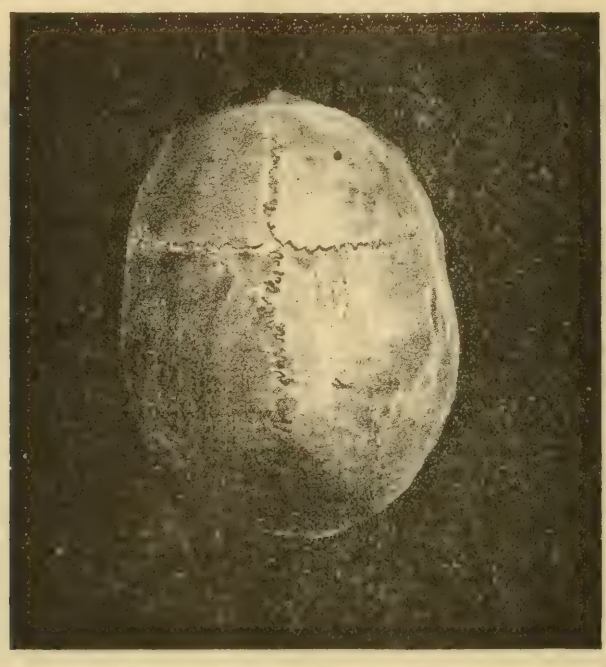

Lebka příkazská. Pohled s vrchu.

nedostatek zubů vyjma tři rudimenty praemolarů v horní čelisti. O pohlaví souditi lze z ženského rázu lebky, jakož i ze tvaru zachovaných ještě fragmentů pánve.

Lebka ta je mesocephalní (79), chamaecephalní (69), chamaeprosopní (66), hypsikonchní (84), mesorrhinní (51), orthognathní s mírnou stenokrotaphií. Švy jsou otevřeny, poměrně velmi málo zoubkované, na čele je polozarostlý šev čelní, čelo pak je mírně vysoké, trochu nazpět uhybající a přechází ve sploštělý poněkud oblouk temenní, týlo dosti vystupuje, hrbolek týlní mizí, horní lineae semicircular. extern. jsou silně vyznačeny a poněkud laločnaté.

Resekce prostírá se od levého process. mastoid. přes levou stranu spodní části šupiny kosti týlní a přes apophysu a levý condylus tak,

že celý levý okraj otvoru týlního schází, kterémužto nedostatku odpovídá též ulomená část oblouků obratlových při prvních třech obratlech.

Druhá lebka s rozšířenější ještě resekcí nalezena byla o jednom výletu anthropologické společnosti vídeňské do Štilfrýdu taktéž za zvláštních okolností: ležela osamocena ve čtyrhranné malé komoře kamenné, sestávající ze čtyr po stranách sestavených ploských kamenů, kamennou plotnou přikrytých; čelisti spodní ani jiných částí kostry tam nebylo. Po bedlivějším prohlédnutí shledáme na ní ještě rozsáhlejší resekci, která se prostírá přes celou spodní část kosti týlní od jednoho process. mastoid. kosti spánkové až ku druhému přes apophysu a vyznačuje se směrem do zadu dvěma zřetelnými trojhrannými výkrojky, na nichž

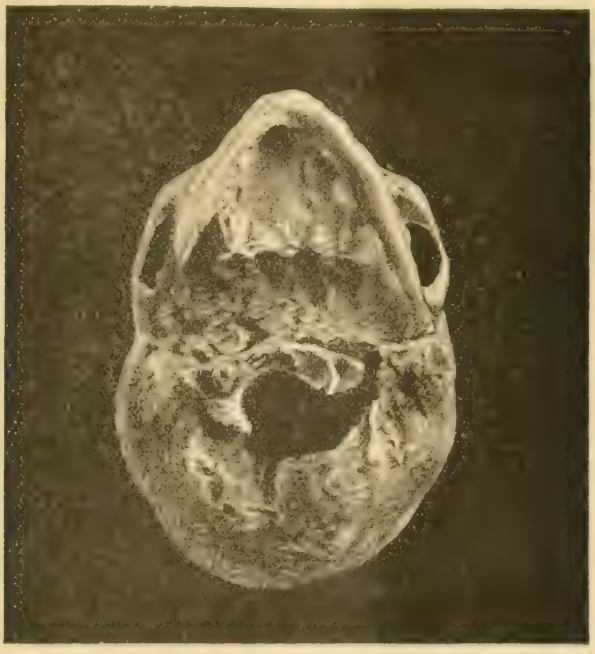

Lebka příkazská. Pohled ze spodu.

podle stop vřezů poznati možno dvojí bodnutí do prostory lebeční, což musilo se státi nedlouho po smrti. Také tato lebka patřila velmi staré ženě, a podobá se mnohým vzhledem lebce příkazské.

Je prostředně veliká, mesocephalní (79), chamaecephalní (67), chamaeprosopní (69), mesokonchní (80), platyrrhinní (56) a orthognathní. Čelo je mírně vysoké, poněkud do zadu uhybající, přechází v plochý oblouk týlní, týlo poněkud vystupuje. Švy jsou velmi silně rozvětveny a otevřeny; nad přední části šupiny spánkové je lebka značně stažena, následkem čehož zřetelněji poznati možno, jak kost týlní vystupuje: spina occipital. mizí, lineae semicirculares jsou zřetelny.

Domněnka prof. Virchova, že příčinou tohoto způsobu pohřební resekce bylo bodnutí do týla, prováděné na základě pověry o vlkodlacích,

potvrzuje se také u těchto dvou lebek, arci s malou odchýlkou, záležející dle mého zdání v tom, že v tomto případě za pověru o vlkodlacích podložiti třeba pověru o čarodějnicích, která je dle vší pravděpodobnosti starší než ona o vlkodlacích; podporuje tuto domněnku nejenom pohlaví obou koster, nýbrž i všeliké okolnosti příkazské lebky, a sice kromě známek resekce též velké stáří osoby, pak ta věc, že lebka byla po resekci od trupu oddělena a do hrobu vedle kostry položena, a konečně i onen korálový šperk, přidaný bezpochyby jako mystický znak. Také možno za to míti, že oddělením hlavy od těla chtělo se zabrániti, aby zemřelý ještě jednou na svět se navrátil. Je též více než pravděpodobno, že víra v čarodějnice již před zavedením křesťanství existovala a jako nevykořenitelný předsudek do pozdějšího kultu převzata byla, ježto se až do pozdního středověku, ano až do konce předešlého století udržela, způsobivši mnoho bědy a bolesti lidu a mnoho tisíc justičních vražd. Pověra tato z lidu ještě ani podnes úplně nevymizela a ve mnohých osadách venkovských čarodějnice dosud hraje velkou úlohu.

Na konec budiž vzpomenuto ještě jednoho hrobu, který byl nedaleko hrobu právě popsaného nalezen. Skrýval kostru skrčeně položenou, jejíž lebka nese stopy násilného rozbití. Levá kost spánková je intenzivně zeleně zbarvena, z čehož souditi lze, že na tomto místě ležel nějaký bronzový předmět, snad kroužek náušní. Tíhou hlíny je lebka na pravé straně dovnitř značně vmáčknuta, což usnadněno bylo četnými trhlinami kostí; dolní čelist a obličej schází a spodek lebky je stranou pošinut, tak že otvor týlní je se stran smáčknutý a následkem toho eliptický.

Lebka ta patřila velmi starému muži, ježto šev temenní a šípový úplně zarostly jsou, kdežto šev týlní (sutura lambdoidea) ještě je otevřen a velmi značně rozvětvený.

Násilný skutek za života jeho na něm spáchaný zanechal na lebce tři rány, které asi zasazeny byly tupým, zpředu zakulaceným nástrojem. Jedna rána zasazena byla uprostřed horní části čelní kosti; tam je zevnější sklenný povlak v podobě díry 3 cm. veliké vyražen a vězí ještě jako konkavní plocha v příslušné hloubce. Od této rány rozcházejí se dvě dlouhé, otevřené trhliny dolů k pravému důlku očnímu a v levo ku kosti spánkové; této díře na čele odpovídá na vnitřní straně lebky díra poněkud větší; vnitřní povlak sklenný (Lamina vitrea) odloupnut je v průměru 4 cm., takže je diploe viditelna.

Druhé poranění je trochu za a pod pravým hrbolkem temenním a záleží z okrouhlé trhliny mající 3 cm. v průměru zevnější lamelly, která v těchto místech trošku je konkávní; odtud rozcházejí se taktéž dvě otevřené fissury, a sice ku předu a do zadu a též v poměru k tomu je vnitřní lamella v průměru 4 cm. odloupnuta a diploe viditelna.

Třetí rána nalézá se na spojení švu šípového (sutura sagittalis) se švem týlním (sutura lambdoidea), také tu je zevnější lamella v podobě polokulatého, hranatého kusu v průměru 3 cm. majícího do vnitř vtlučena, a od rány té vycházejí čtyry otevřené fissury, a sice jedna přes týlo dolů, druhá přes plochu pravé a třetí přes plochu levé kosti týlní, kdežto čtvrtá ve pravém švu týlním proráží. Také tomuto poranění na zevnější straně lebky odpovídá ztráta sklenného povlaku 4—5 cm. veliká, uvnitř lebky. Není pochybnosti, že tento člověk nástrojem na způsob kladiva, silnými ranami zabit byl.

* * *

Když jsme byli o výsledcích nálezů v Nákle a Příkazích poněkud promluvili, zbývá nám ještě zmíniti se stručně o době, ze které nalezené věci pocházejí, i o národě, který tam žil.

Dle mého soudu možno tu prokázati souvislý, pokračující rozvoj kulturní skrze všechny fáse doby kamenné i kovové až do přítomnosti. Nalezáme tu zbytky keramiky z nejstarší doby i nádob s ornamentem vlnitým, uměle na kruhu urobeným, shledáváme tu pohřbívání mrtvol z nejstarší doby, pak spalování mrtvol a pochovávání v popelnicích, za nimiž opět pohřbívání celých mrtvol následovalo. Také osada nákolní dopouští na základě předmětů tam nalezených domněnku, že z doby halštatské potrvala až do doby laténské, ano i dlouho ještě do doby železné, vznik její pak položiti sluší asi daleko před počátek letopočtu křesťanského: možno tak souditi z obdobných poměrů nákolí olomuckého. Také národ, který tuto starou osadu založil, byl v této krajině nepřetržitě usedlý a srovnává se mnohým vzhledem s lidem zde dosud bydlícím: tak souhlasí na př. lebky z prehistorických hrobů nápadně s lebkami z tamější umrlčí komory: také mnohé pověsti, zvyky, jména i tradice upomínají na lid starých dob pohanských.

Podle dějepisu, který nám staré národy evropské z mlhavé dálky v nejasných obrysech předvádí, bydlel prý zde za časů Kristových četný a mocný národ Kvádů, kmen to domněle germánský; zalidnili prý hory svévské a sarmatské, severní Uhry a Moravu až k Dunaji, a proslavili se svými válkami s Římany a národy jižních Uher: měli mocné krále a zajisté se vyšinuli na vyšší stupeň vzdělanosti nežli všichni ostatní národové střední Evropy, protože seděli na velké cestě obchodní z Carnunta k baltskému moři, kdež byl vždy nad míru čilý ruch a mezinárodní styk. Náleželi ku Svévům, jež taktéž čítáni byli ke Germánům a kteří velký kus země Germánie obývali. Že však slovo „germánský“ má význam nikoli národní, nýbrž zeměpisný, to dnes již sotva který badatel popírati bude, a užívá-li ho kdo v tomto významu přece, tož lze to vysvětliti jenom buď zvykem nebo úplnou nevědomostí v tomto vzhledě. Germánii vyrozumívali za starých dob onu část střední Evropy, která se od západního břehu Evropy až ku zemi Sarmatii prostírala a národy rozličného jazyka i národnosti obydlena byla, kteří všichni obyvateli Germánie, tedy Germány nazýváni byli.

Možno tedy zajisté za to míti, že ne všichni tito Germáni byli Němci, a poněvadž toto nejméně o Kvádech dokázati se dá, tož je zajisté dovoleno, považovati Chvaty, Hrvaty za potomky Kvádů, kteří podnes jako Slováci a obyvatelé východní a severní Moravy známi jsou.

Že tento národ Slováků a východních Moravanů svou prastarou domácí vzdělanosť má, to dokazují ornamenty národních výšivek, podnes od národa neuvědoměle tvořené, které stopovati možno až do doby halštatské a které možno bylo vytvořiti jenom na základě obchodních styků s jižními a východními národy evropskými.

Také by s druhé strany nemělo smyslu, tvrditi, že takový kulturní národ jako byli Kvádové, kteří ještě r. 375. po Kristu byli mocní a postrachem Římanů, tak náhle byli zanikli, vyhubeni bývali nebo se vystěhovali a svou zemi a hory byli opustili, aby udělali místo národu jinému, — o tom ani nemluvíc, že národ kulturní zmizeti nemůže. To možno sice u psacího stolu vymysliti, ve skutečnosti však nemůže se to státi.

Ptactvo moravské.

Píše děkan **Rudolf Kašpar** v Bludově.

(Pokračování.)

Corax.

Corvus corax, Linné; Krkavec. Rabe, Kohlrabe. — Délka 60 cm. Je černý s leskem do zelena a purpurova měňavým. Tento pták, který se u nás stal velice vzácným, zdržuje se snad ještě po párech ve výše položených lesích Karpat a Sudet. Krkavec je škodlivý lupič, neboť kromě toho, že požírá mršiny, pronásleduje též větší i menší ptáky, loupí v jejich hnízdech, ano uchvacuje i mladé zajíce a třebas požíráním škodlivých zvířat je prospěšným, tož je přece škoda jím působená mnohem větší.

* *Corvus corone, Linné. Vrána černá, havran. Rabenkrähe.*

* *Corvus frugilegus, Linné. Havran polní, místy kavoň. Saat-, weisschnäbl. Krähe.*

* *Corvus cornix, Linné. Vrána popelavá. Nebelkrähe.*

Corvus monedula, Linné. Kavka. Dohle.

* *Corvus pica, Linné. Straka. Elster. Schalaster.*

Těchto pět druhů vraních je všeobecně známo.

V zimě r. 1850. vyskytla se na holických polích (u Olomouce) mezi jinými vranami také bílá odrůda, mající hlavu, perutě a ocasní péra hnědá; uspořádány na ni pravé hony, asi 100 ran bylo na ni vypáleno, často z neuvěřitelných vzdáleností, až konečně po 14 dnech zmizela; snad ji přece některý brok trefil, následkem čehož někde zahynula.

V Olomouci viděl jsem kolem r. 1838. v budově starého krajského úřadu ve veliké kleci, stojící na okně v přízemku, sněhobílou kavku beze všeho jiného zbarvení, která tam po dvě léta obdiv lidí kolemjdoucích budila.

Naše muzeum chová straku, která na všech těch místech, jež při strace normálně zbarvené jsou černá, má mdlou světle popelavě šedou barvu. Byla mně poslána z mlýnského lesa u Kroměříže, kdež ji lesní adjunkt chropiňský střelil. Také Františkovo muzeum v Brně chová odrůdu barvy špinavě bílé.

* *Corvus glandarius, Linné. Sojka. Eichelheher, Nusshacker, Nösser.* — Je známa.

* *Corvus nucifraga, cariocatactes, Linné Ořešník. Nuss-, Tannenheher.* — Je tak veliký jako sojka, černohnědý s četnými bílými kapkovitými skvrnami. Krycí péra řitní jsou bílá. Ořešník nezalétá k nám každoročně, dostavuje se v září často po různu, ale mnohdy také ve velkých hejnech jako roku 1887, a odlétá zase v říjnu. Střelil jsem vloni v zámeckém parku bludovském ořešníka ♂ a kromě toho jediného jsem žádného jiného neviděl.

Picus.

Datlové mají dlouhý, tvrdý, klínovitý zobák a dlouhý jazyk, který mohou vymrštiti, s osténci zpětnými, šplhavé nohy a šplhavý ocas, živí se larvami hmyzu a jsou užiteční ptáci.

* *Picus martius, Linné. Dendroscopus martius, Boje. Datel černý. Schwarzspecht.* — Jest jako holub veliký, mdle černý s červeným temenem. Jest u nás ptákem stálým, libuje si v lesích jehličnatých, hnízdí v děrách stromových, je velmi plachý a těžko ho lze střeliti; nejsnáze ještě dostane se naň lovec, láká-li ho a dobře jsa ukryt nožem na pažbu ručnice klepe; datel domnívaje se, že to nějaký soupeř, a chtěje ho ze svého revíru zahnati, přiletí, a jest-li že si střelec pospíší, může ho pak střeliti.

* *Picus leuconotus Brm. Strakapud bělohřbetý. Weissrückiger Buntspecht.* — Délka 26 cm. Peří na zádech má velké bílé skvrny, takže hřbet takměř bílý vypadá, čímž se tento strakapud od strakapuda velkého a postředního, kteří mají hřbet černý, rozeznává; peří na spodní části břicha jest růžové; témě u samce je červené, u samičky černé; je u nás vzácný, častěji vyskytuje se ještě v lesích karpatských.

* *Picus major. Strakapud veliký, der grosse Buntspecht.*

* *Picus medius, Linné. Strakapud prostřední, der mittlere Buntspecht.* — Oba tito strakapudové rovnají se sobě velikostí i zbarvením tak velice, že je snadno lze spolu zaměniti. Známky rozeznávací jsou tyto: krycí péra řitní jsou při strakapudu velikém karmínová, při prostředním růžová; při strakapudu velikém je témě hlavy mladých ptáků až ku prvnímu pelichání u obojího pohlaví červené, starý sameček má pouze týlní pásku takovou, samička však celou hlavu černou. Strakapud prostřední pak má, jak sameček tak samička a mladí i staří, témě červené. Naše muzeum má strakapuda prostředního čistě bílého s červeným temenem, s červenými krycími péry řitními, s červenýma očima, kdežto zobák a nohy jsou barvy masové. Střelil jsem jej u Zámečku při Kroměříži, kde obyčejní strakapudové prostřední při jednom hnízdění 4 albíny vyseděli; hajný p. Stolička zastřelil pak ještě dva jiné, z nichž jednoho vycpal pro svou sbírku, druhého pak pro piaristské gymnazium v Kroměříži.

Picus minor, Linné. Strakapud malý. Der kleine Buntspecht. — Jest jenom jako vrabec veliký, a tak zbarven jako strakapud bělohřbetý, jen že bez červených per řitních, témě je pak u samečka červené, u samičky bílé. Přilétá jako oba předešlí také častěji do našich zahrad.

* *Picus trydactylus, Linné. Datel tříprstý. Dreizehiger Specht.* — Velikosť jako u strakapuda prostředního, vrchní část těla je černá a běloskvrnitá; břicho špinavě bílé a černě čárkované, témě u samečka oranžově červené, u samičky bílé. Nohy mají po třech prstech. Žije ve vysokých lesích odnoží karpatských po různu a je dosti vzácný. Samička v našem muzeu chovaná byla prý střelena v lesích panství lukovského u Fryštáku.

* *Picus viridis, Linné. Gecinus viridis, Boje. Žluna zelená. Grünspecht.* — Žluna zelená je všeobecně známa: vzácnější a méně známou jest

Picus canus, Linné; Gecinus canus, Boje. Žluna šedavá. Grauspecht. — Jest žluně zelené velmi podobná, na svrchní části těla olivově zelená, šedá hlava je vzadu černě čárkovaná, témě sameckovo je červené, u samičky šedé; spodní část těla je šedá s přídechem do bledozelena. Obě žijí v našich listnatých lesích, přilétají také do zahrad a jsou v zimě včelníkům nebezpečny.

Jynx.

**Jynx torquilla*, *Linné*. *Krutihlav*. *Wendehals*. — Délka 17 cm. Nahoře je světle šedý s rezavými a jemnými černými vlnitými skvrnami. Týlo a horní část zád má hnědý černě plamatý pruh. Břicho je hnědě čeřené, ocas pak má pět tmavých pásek. Jazyk je jako u datlů dlouhý, v podobě červa beze zpětných háčků na špičce. Prsty jsou v párech. Dolétá k nám v polovici dubna z Afriky, zdržuje se na krajích lesa, v živých plotech a zahradách; hnízdí v děrách stromových, živí se hlavně černými mravenci a opouští nás koncem září; jeho volání často opakované *tý, tý, tý, tý* ohlašuje prý brzký déšť; protože ale na jaře takto každodenně volává, muselo by v tu dobu ovšem každodenně pršeti.

Sitta.

Sitta europaea, *Linné*. *Brhlík*, *brhel*. *Spechtmeise*. *Blauspecht*. — Známý pták, žijící v lesích, který ve společnosti sýkor naše zahrady navštěvuje a svoje *tlak – tlak* často provolávaje po stromech nahoru dolů leze hledaje hmyz a jeho larvy.

Tichodroma muraria, *Illig*. *Šoupálek zední*. *Der rotflüglige Mauerläufer*. *Mauerspecht*. — Šoupálek zední, zdělí jsa 16 cm., podobně jako datel a žluna šplhá, avšak nikoli po stromech, nýbrž po zdích a příkrých stěnách skalních. Nemá on nohou šplhavých, nýbrž tři prsty přední a jeden prst s dlouhým drápem na zad obrácený. Také zobák jeho není podoby klínovité, nýbrž šidlovitý, dlouhý a něco zahnutý. Ocasní péra nejsou ani tuhá ani pružná, nýbrž měkká a zaokrouhlená. Těmito vlastnostmi dostatečně rozeznává se od datlův a žlun. Peří má jako brhlík (Sitta europaea) hlavně modrošedé, hrdélko je černé, krycí péra na křídlech jakož i prostředek předních letek jsou krásně karmínové, tytéž letky mají konečky černé. Také ocas je černý, jenom obě krajní péra mají na konečku bílou skvrnu. Peří samiček má tytéž barvy, ale vesměs mdlejší. Nohy a zobák jsou černy.

Opeřenec ten domovem jest ve střední Evropě, zvláště ve Švýcarsku, v Solnohradsku a Tyrolích, jakož i ve vysokých Karpatech, odkud někdy až do nejzápadnějších odnoží hor těchto, tedy až na Moravu a do Slezska jako vzácný host zabloudí. Poletaje šplhává tu po úbočích skalních a po stěnách vysokých hradů, nikdy však na stromech. Hnízdo své mívá v puklinách skalních a ve skulinách zedních, a samička snáší do něho 4—5 vajíček čistě bílých. Jedinou potravou šoupálků zedních je hmyz, jejž oni v puklinách skalních vyhledávají.

Pokud mi známo, v srpnu roku 1882. blíže Rusavy tamní dp. farář J. Blažej zastřelil samečka šoupálka. Dal ho jednomu polesnému na vycpání, ten však nechal vzácného ptáka zkaziti se. Od té doby druh ten na Rusavě nebyl pozorován. Vel. p. J. Votke, koop. v Nezamyslicích, sdělil mi, že na zřícenině hradu Lukova u Fryštáku párek šoupálků zedních vídal, když za studijních let prázdniny trávíval na Lukově u příbuzných svých. Pozoroval ptáky ty takto v měsících srpnu a září po několik let. Ačkoli hnízda zde nenalezneme, přece sama sebou nabízí se domněnka, že ptáci tito asi mívali mláďata. Také pan prof. J. Talský v Novém Jičíně mne pravil, že chová ve své sbírce ornithologické tři zední šoupálky, které v Bezkydech a ve Štramberku ulovil. Tam tedy tento druh opeřenců asi hojněji se naskýtá.

Certhia.

* *Certhia familiaris, Linné. Šoupálek, šplhánek Baumläufer.* — Tento známý pták s tenkým, dlouhým, ohnutým zobákem, čtyrmi prsty nepodvojnými a slabým šplhavým ocasem rovná se způsobem života brhlíku, navštěvuje naše ovocné zahrady a sbírá po stromech hmyz a jeho larvy. — Na jižní Moravě vyskytuje prý se také:

Certhia brachydactyla, Brm.

Upupa.

* *Upupa epops, Linné. Dudek. Wiedehopf.* — Je 28 cm. dlouhý: má chocholku sestávající ze dvou řad dlouhých per, kterou může vztyčiti. Základní barva jeho je po celém těle rezavě červená se střídajícími se černými a bílými páskami na hřbetě, křídlech a konci ocasu. Dudek přilétá k nám v květnu z Egypta, hnízdí v červnu ve stromových děrách, živí se hmyzem, hlavně červy, které také z výkalů kravských svým dlouhým zobákem vybírá. Že by sám smrděl, je bezdůvodná, zlomyslná pomluva. Líbuje si na pastviskách posázených dokola vrbami. V září nás opouští.

V dudkovi chovaném ve Františkovu muzeu, od Alb. Heinricha jménem upupa brachyrhynchos přezvaném, s kratším zobákem, poznal jsem obyčejného mladého dudka, což mě tím snáze možno bylo, ježto jsem kolem roku 1840. u Bludova v září ze sedmičlenné rodiny dudčí střelil dva staré a tři mladé ptáky, kteřížto posledně uvedení, ačkoliv již úplně vyrostlí a zcela tak jako staří zbarveni byli, měli zobáky o více než čtvrtinu kratší nežli staří.

Bombycilla.

* *Bombycilla garrula, Priss. Amplis garrula, Linné. Zimostradka, brkoslav, chocholoušek. Seidenschwanz, Böhmer.* — Vzezření ptáka toho je dosti známo, pročež netřeba, abych ho tuto popisoval obšírněji: za doby letní žije na dalekém severu, kde též hnízdí; za krutých zim také k nám přilétá, avšak ne každoročně, nýbrž vždy po několika letech jednou, nejvíce v měsíci listopadu. Druhdy vyskytují se tu zimostradky ve velkých hejnech; koncem února nebo na začátku března stěhují se zase odtud.

Ačkoli tedy opeřenec tento na Moravě není právě vzácným, zmiňuji se o něm přece z té příčiny, poněvadž jsem měl jednou příležitost pozorovati jej, když si hnízdo stavěl a na vejcích seděl, což u nás dosud ještě nebylo konstatováno. V zámeckém parku kroměřížském, kamž jednoho roku v zimě veliké množství zimostradek doletělo, procházeje se (bylo to 3. května) s podivením uzřel jsem, kterak zimostradka suché stéblo v zobáku odnášela a vyletěla s ním na hustý, košatý smrk, jenž při samé cestě stojí. Když pták zase odletěl, přistoupil jsem blíže a vypátral brzo na vodorovné větvici sotva 4 metry vysoko hnízdo, jehož stavba valně již byla pokročila, a které hnízdu dlaska (Loxia coccothraustes, Linné) se podobalo. Denně na procházce své šel jsem podle stromu a na hnízdo pohlídal, až osmého dne uzřel jsem, kterak zimalka v něm již na vejcích sedí. Avšak dne dvanáctého k velikému zármutku mému nebylo hnízda více tuto; z cesty bylo totiž velmi snadno hnízdo spatřiti

a tak nepochybně nějaký svévolník je zničil. Zimostradek pak jsem téhož léta již nikde v parku řečeném nezočil. Zda-li zimostradky častěji u nás takto hnízdí, či zdali případ ten docela jest osamotnělým, ukáže se zajisté dalším pozorováním.

Muscicapa.

Muscicapa grisola, Linné. Butalis grisola, Boje. Lejsek šedohnědý, mucháček, také mucholapka. Grauer, gefleckter Fliegenschnapper. — Tento známý pták přilétá v květnu do našich lesů a zahrad, hnízdí v červnu a odlétá v září. Je včelníkům nebezpečný.

* *Muscicapa albicolis, Temm. Lejsek bělohrdlý. Weisshalsiger Fliegenschnapper.* — Svrchní část těla je u samečka jak uhel černá, čelo, krční páska, skvrna na křídlech a břicho jsou čistě bílé; samičky mají vždy, samečci pak jenom na podzim na místě černé tmavošedou barvu. — Tento pták přilétá z jihu v květnu do našich listnatých lesů a zahrad; v zahradách zdržuje se asi 8—10 dní, načež se uchyluje do lesů, kdež prý hnízdí, anebo se stěhuje k severu až ke Švédsku. Má plnozvuký hlas, podobný zvuku flétny a možno ho uživiti v zajetí krmivem slavičím.

Muscicapa atricapila, Linné. Lejsek černohlavý. Trauerfliegenschnapper. — Podobá se předešlému, nemá však bílé pásky krční.

Muscicapa muscipeta, Linné. Lejsek hnědohlavý. Graurückiger Fliegenschnapper. — Sameček je tmavošedý, s hnědou hlavou, a šedobílou skvrnou na čele. Je vzácný.

Lanius.

Zobák jako u ptáků dravých; ptáci tito živí se hmyzem a malými obratlovci.

Lanius excubitor, Linné. Ťuhýk větší. Der grosse graue Würger, Neuntödter. — Délka 26 cm. Svrchu světle popelavě šedý, čelo, skvrny na ramenách a páska na černých křídlech jsou bílé, oční pruh černý, břicho bílé. — Na vejcích sedává u nás a vyskytuje prý se u nás i v zimě; jest mi však doznati, že jsem za své více než padesátileté praxe na Moravě v zimě žádného ťuhýka většího nepozoroval; a protože on žije zcela po způsobu všech našich ťuhýků, kteří nás v zimě opouštějí a ježto požírá hmyz, ptačí vajíčka a nanejvýš polonahé ptáky, které byl z hnízd uloupil, tož by ťuhýk větší následkem nedostatku potravy byl u nás v zimě rytířem převelmi smutné postavy.

* *Lanius minor, Linné. Ťuhýk menší, strakoš. Der kleine, graue, spanische Würger.* — Délka 20 cm. Čelo černé, břicho má červenavý nádech; ostatně rovná se barvou i způsobem života ťuhýku většímu.

* *Lanius collurio, Linné. Ťuhýk obecný, sivý strakoš. Der rothrückige Würger, Dorndreher.* — Délka 17 cm. Svým hnědočerveným hřbetem rozeznává se od našich ostatních ťuhýků; ťuhýk tento jakož i druh následující hnízdí nejčastěji v našich zahradách.

Lanius rufus, Linné. Lanius ruficeps. Bechst. Ťuhýk rudohlavý Rothköpfiger Würger. — Délka 20 cm. Svrchní část těla černá, hlava a týlo hnědočervené, skvrny na křídlech a břicho bílé.

Všichni uvedení ťuhýci poskytují sice užitek hubením škodlivého hmyzu, ale poněvadž kazí nesčetná hnízda hmyzožravých ptáků, loupíce v nich vajíčka a mláďata většinou ještě holá, náležejí proto mezi nejškodlivější dravce a bývají vším právem pronásledováni.

Loxia.

* *Loxia curvirostra, Linné. Křivka obecná. Kiefernkreuzschnabel, Krinitz. — Loxia (curvirostra) pinetorum, Brm. Křivka čili křivonoska. Fichtenkreuzschnabel.* — Tato je poněkud menší než předešlá. Barva obou přechází v stáří ze špinavězelena do žluta až do červena. Oba druhy hnízdí u nás často již v lednu v jehličnatých lesích a živí se semeny šišek.

Loxia (curvirostra) bifasciata. Brm. Křivka pískovaná. Weissbindiger Kreuzschnabel. — Má dvě bílé pásky na křídlech; ostatek se rovná předešlým; je u nás vzácná.

Corythus.

Corythus enucleator, Cuv. Loxia enucleator. Linné. Hýl ořešník. Hackengimpel. — Zobák je zakřivený, starý sameček je červený jako rybíz, mládě a samička jsou žluté. Je tažným ptákem, který se v zimě jenom zřídka u nás objevuje.

Pyrrhula.

* *Pyrrhula vulgaris. Briss. Loxia pyrrhula, Linné. Hýl obecný. Gemeiner Gimpel.* — Tento známý pták je častějším v horách, kdež také na vejcích sedává. Na podzim a v zimě stěhuje se do rovin a živí se jeřabinami, ptačím zobem a jinými bobulemi. Naučí se pískati nápěvy a jeho jemný zpěv jako flétna znějící jest velmi příjemný, ano možno říci cituplný.

Serinus.

* *Serinus orientalis, Brm. Fringilla, pyrrhula serinus, Linné. Zvonohlík, kanárek divoký. Girlitz. Gartenzeisig.* — Podobá se velikostí a barvou čižkovi. Z jihovýchodní Evropy přilétaje navštěvuje naše zahrady, hnízdí tam a odletuje koncem září.

Coccothraustes.

* *Coccothraustes cerassorum, Brm. Loxia coccothraustes, Linné. Dlask. Kernbeisser, Dickschnabel.* — Je 17 cm. dlouhý a dosti známý. Svým tlustým zobákem louská hravě třešňové pecky. Hnízdí rád v našich ovocných zahradách a zdržuje se v zimě v listnatých lesích.

* *Chloris pinetorum, Brm. Loxia chloris, Linné. Grünhänfling.* — Je známý a možno ho u nás po celý rok nalézti. (Pokračování.)

Anthropologický sjezd ve Vídni r. 1889.

Od 5. do 10. srpna t. r. odbýván byl ve Vídni společný sjezd anthropologické společnosti německé a vídeňské. Dle prezenční listiny bylo účastníků celkem 175, mezi nimiž napočetli jsme 22 národnosti české, tedy zajisté procento velmi vysoké. Zejména pak přítomni byli z českých anthropologů: prof. dr. J. N. Woldřich, konservatoři Dr. Berger, Čermák a j. kustos Břetislav Jelínek, z Moravy pak specielně prof. Maška, dr. Kříž a j. Z výboru vlast. muz. spolku olomuckého dostavil se ku sjezdu vdp. rada a poslanec Wurm. Pan dr. Wankel nemohl se pro churavost sjezdu

súčastniti; jaké vážnosti otec anthropologie moravské mezi učenci z Německa požívá, o tom svědčilo ono účastenství, s jakým přední zástupcové anthropologické vědy z Německa po dru. Wanklovi se poptávali a nepřítomnosti jeho litovali.

Sjezd zahájen byl dne 5. srpna o 10. hod. slavnostní schůzí, ve které po uvítacích řečích předsedy vídeňské anthropologické společnosti bar. Andriana-Werburga, pak J. Exc. pana ministra vyučování, jakož i J. Exc. bar. Helferta, presidenta c. k. ústř. komise pro zachování památek, konečně pak též zástupce města Vídně a intendanta c. k. dvorních muzeí — měl předseda anthropologické společnosti německé, tajný rada prof. dr. Virchow zahajovací řeč. Nemohouce pro nedostatek místa důležitou i zajímavou řeč tuto obšírněji přinésti již v tomto čísle, uveřejníme ji u výtahu příště.

Odpoledne téhož dne prohlíželi si účastníci sjezdu výstavu předhistorických památek uspořádanou k vůli sjezdu od vídeňské anthropolog. společnosti v jednom sále II. poschodí c. k. dvorního muzea. Účelem pořadatelů výstavy bylo, podati přehled nejdůležitějších nálezů z celého Rakouska. Ačkoli pak výstava dosti zajímavých předmětů obsahovala, přece pozorovati bylo nápadnou neúplnosť její a mimo to bylo jí na závadu nedostatečné osvětlení, jakož i ta věc, že nebylo k ní vydáno katalogu. Vlast. muz. spolek olomucký obeslal výstavu vybranými předměty z nálezů nákelských, příkazských, olomuckých a slatěnských. I sluší podotknouti, že zvláště bronzové misky nákelské svými siťkami jakožto unikáty budily čilou pozornosť účastníků sjezdu přes to, že vykázáno jim místo co možná nejtmavější. Kromě toho zastoupena byla Morava vybranými předměty ze sbírky dra. Kříže nalezenými v Kůlně a Kostelíku, četnou kollekcí diluviálních kostí a nástrojů paleolitických z Předmostí a jeskyně Šipky, vystavenou od prof. Mašky, konečně pak několika zajímavými kousky ze sbírky J. Palliardiho. Téhož dne prohlíženo bylo od účastníků sjezdu anthropologicko-ethnografické oddělení c. k. dvorního muzea.

Dne 6. srpna zahájeny byly vědecké přednášky. Pro nás největší zajímavosť mají obě řeči prof. Mašky totiž o současnosti mamuta s člověkem na Moravě a o některých nových jadeitech moravských, jakož i přednáška dra. M. Kříže o jeho badání v jeskyních Kůlně a Kostelíku.

Podotýkajíce, že přednášky prof. Mašky přineseme obšírně v čísle příštím, uveřejňujeme dnes řeč dra. *M. Kříže*, jejíž překlad on sám laskavě obstaral a redakci časopisu našeho zaslal, začež mu budiž tuto vysloven srdečný dík. Mluvilť následovně:

„Velectěné shromáždění! Severovýchodně od hlavního města Moravy táhne se pruh devonského vápence, který prostoupen je samými propastmi a prohlubněmi, jeskyněmi a slujemi, a v němž údolí srázná a hluboká během nesmírných dob vymleta byla. Krajina tohoto devonského vápence byla předmětem zkoumání mého více než 25letého.

Za posledních let zkoumání moje směřovalo hlavně k tomu cíli, abych přesvědčení nabyl, jakým způsobem jeskyně a propasti tyto povstaly, jaká jest náplava v jeskyních, jak se tam dostala, co skrývá v lůně svém a možno-li souditi z nálezů v náplavě učiněných s vědeckou přesností o minulých dobách Moravy.

Za tou příčinou dal jsem na vlastní útraty v jeskyních nejdůležitějších kopati. Práce tyto provedené s největší pečlivostí a zkoumatelskou přesností, nabyly rozměrů nemalých. Bylyť vyhloubeny 104 šachty celkem 496 *m* hluboké; v 69 šachtách dostoupilo se až na skalnaté dno. Průkopů bylo uděláno 18, polí prokopáno deset. Celkem vynešeno a prohledáno bylo 3668 krychlových metrů náplavy.

K nejdůležitějším jeskyním tohoto území v ohledu anthropologickém patří Kůlna a Kostelík.

Jeskyně Kůlna nalezá se nedaleko poutnického místa Sloupu, jest 85 *m* dlouhá, 20—25 *m* široká a má dva vchody; ve stropě jsou komíny, kterými náplava na 16 *m* silná do jeskyně se dostala. Dosud za to se mělo, že do jeskyň náplava zanešena byla vodami, *které údolím proudí*. Tomu není tak. Téměř do všech moravských jeskyň náplava dostala se tak zvanými komíny, to jest otvory, které strop jeskyň prostupují až na denní světlo, a které dříve otevřeny byly. Voda splachovala se strání hlínu, písek a štěrk, a těmito komíny do jeskyň tuto náplavu zanášela.

V jeskyních žila zvířata, jako medvěd, vlk, lev atd.; tato zde zahynula a mrtvola celá nebo již rozsápaná zůstala tam leženi. Přihrnuvší se náplava zakryla zbytky těchto zvířat a uschovala nám je jako v nějaké muzejní sbírce po tisíciletí neporušená.

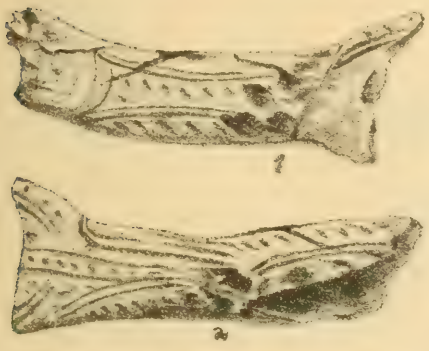

Ryba vyřezaná z levé dolní čelisti koňské nalezené v jeskyni Kostelíku.

Do jeskyně zavítal člověk na dobu tu delší, tam kratší a zůstavil tu rozličné známky pobytu svého, jako ohniště, nástroje kamenné, koštěné, z parohů urobené a pod.

V Kůlně dal jsem vyhloubiti napřed 18 šachet, z nichž 11 proniklo až na skalnaté dno; souhrnná hloubka jejich obnáší 86 *m*; tím jasného jsem nabyl obrazu o náplavě ve směru kolmém, t. j. od skalnatého dna (od spodu) nahoru na půdu jeskyně.

Na to rozdělena byla Kůlna pěti průkopy, jdoucími od jedné skalní stěny ke druhé a od sebe téměř stejně vzdálenými. Vyhloubením těchto průkopů seznal jsem, jak jest náplava uložena ve směru horizontálním čili ve směru svého spádu.

Těmito průkopy ohraničeny byly prostory, které *polemi* nazývám. Tato pole pak vyhloubena potud, pokud sahaly zbytky lidskou přítomnost prozrazující (do 2 *m*, místy i do 4 *m*). Celkem tu vykopáno a prozkoumáno bylo 1961 krychlových metrů náplavy.

Tato náplava přesně jest oddělena na tři vrstvy, jež nám tři rozličné doby jak v ohledu geologickém, tak i archeologickém vyznačují:

1. Horní vrstva (1·20 *m* silná) skládá se z černé hlíny a drobných vápencových balvánků. V ní nalezeno mnoho zbytků z domácích zvířat (tur domácí, ovce, koza, prase, pes), ale žádných zbytků ze zvířat diluviálních, t. j. takových, která již vyhynula (mamut, nosorožec), anebo která do jiných krajin se byla odstěhovala (na př. sob, lední liška, lev, hyéna atd.)

2. Prostřední vrstva (silná pod vchodem 14·80 *m*) skládá se ze žluté hlíny, z vápencového štěrku a z vápencových balvanů. V této bylo mnoho kostí, zubů, parohů ze zvířat diluviálních, ale žádné zbytky zvířat domácích.

3. Nejspodnější vrstva, která v Kůlně pod horním vchodem slabou vrstvou byla naznačena, skládá se z drobového žlutavého písku a drobových valounků. Tato náplava jest jalová, t. j nemá žádných zbytků zvířecích. (V jiných chodbách jeskyň sloupských tato drobová náplava jest až 20 *m* silná.)

Hlavní výsledky toho mého zkoumání náplavy jak v Kůlně tak i v Kostelíku jsou tyto:

1. Doba diluviální počíná u nás tehdy, kdy vody třetihorního moře opustily krajiny devonského vápence, ač v nižinách dlouho a dlouho ještě stály. Tenkráte nebylo u nás ani zvířat ani člověka. Z té doby pocházejí ony spousty náplavy drobové v jeskyních Sloupských, v Kostelíku, ve Výpustku atd., jež vesměs se strání pocházejí a místními vodami skrze komíny do jeskyň byly splaveny.

2. Jakmile během dlouhých dob vyvinulo se rostlinstvo v okolí našich jeskyň, a lesy pokryly stráně a údolí krajin řečených, dostavila se k nám *současně* zvířata travožravá i masožravá.

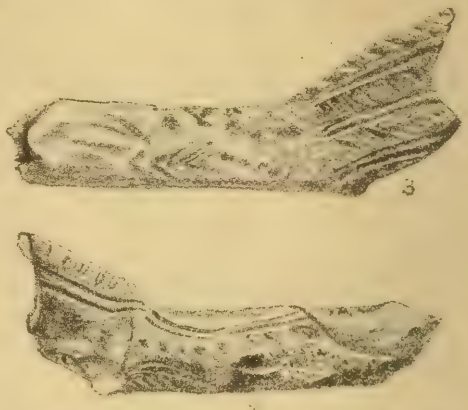

Ryba vyřezaná z levé dolní čelisti koňské nalezené v jeskyni Kostelíku.

Šachty ode mne v Kůlně vyhloubené, 14—16 *m* hluboké, z nichž každá kůstka co nejpečlivěji byla uschována a hned na místě značkou (naleziště a hloubka) opatřena, poskytly mi v tom ohledu mnoho a nezvratných důkazů, že k nám současně zavítali sob, mamut, nosorožec, medvěd, jeskynní lev, hyéna, vlk, liška lední, kůň, tur, los, a že menší zvířata později sem se dostala.

3. Dlouho, dlouho tato a jiná divoká zvířata tu hospodařila po svém způsobu sama, než za nimi první člověk přišel z krajin východních anebo severovýchodních. Byl to lovec, neznající domácích zvířat, neobdělávající pole a neznající ani hliněného zboží. Žil tu tak, jak žijí nyní lidé v krajinách severních na př. Eskymáci, Čukčové a jiní. Kovových nástrojů neměl; kamenné, koštěné a z parohů shotovené nástroje sloužily mu v domácnosti i v boji se šelmami. Člověk ten *plemene indocvropského nebyl*.

4. Pravěcí tito lidé po dlouhé doby u nás žili, tu v jeskyních, tu mimo ně.

Tu blížili se zástupové národů nových vedoucí s sebou zvířata domácí; lidé tito uměli již z hlíny robiti úhledné hrnce, obdělávati půdu a obilí pěstovati, uměli ze lnu dělati přízi a tkáti látky, užívali nástrojů kamenných a hlazených. K lidem těmto od jihu přišli konečně obchodníci a seznámili je napřed s nástroji, zbraněmi a šperky bronzovými, později i železnými. To byli lidé plemene *indocvropského*.

5. Jaké národnosti byl člověk pravěký, snažil jsem se dokázati v I. díle svého spisu „Kůlna a Kostelík“ str. 84—127; ku které čeledi plemene indoevropského počítati dlužno člověka předvěkého, uvedeno bude v II. části spisu onoho. —

Druhá jeskyně „Kostelík“ nalézá se v romantickém údolí potoku Hádeckého v lese, který patří kapitule biskupství brněnského, v území obce Mokré, 14 *km* severovýchodně od Brna a půl hodiny jihovýchodně od osad Ubec—Ochoz. Jeskyně je ve stráni 44 *m* nad řečištěm potoku Hádeckého, právě v rohu, u něhož skalní žlíbek Hoštěnický spojuje se s údolím Hádeckým. Je tu jenom jedna chodba 60 *m* dlouhá, průměrně 16 *m* široká a 2—3 *m* vysoká. Na konci je plno velkých vápencových balvanů, jimiž i komín zde se nalézající je zanešen. Komín tento přes 9 *m* vysoký vede až nahoru na denní světlo a je ze spodu na 3 *m* ode mne vyčištěn.

Za příčinou prozkoumání náplavy vyhloubeny zde byly 4 šachty, načež jeskyně rozdělena 7 průkopy na pole, z nichž ve třech náplava byla vykopána a prohlednuta. Celkem vykopáno a prohlédnuto zde na 1100 krychlových metrů náplavy. Skalnaté dno této jeskyně pokryto jest na 9 *m* silnou drobovou vrstvou úplně jalovou, v níž nenalezeno ani jediné kostečky. Na to objevují se jako v Kůlně napřed vrstva se zvířaty diluviálními beze zvířat domácích, pak ale vrstva obsahující zbytky domácích zvířat beze zvířat diluviálních.

Kost s rytbou představující dle dra. Kříže lidský obličej, nalezená v jeskyni Kosteliku.

Kůlna i Kostelík poskytly mimo jiné také řezby a rytby, jež pocházejí z dob diluviálních, neboť nalezeny předměty tyto ve vrstvách neporušených, pravěkých.“ —

Dr. Kříž předložil po této přednášce tyto nálezy svoje, a sice:

I. *Z Kůlny:* 1. Pět kusů žeber sobích; na čtyrech zcela určitě poznati lze, jak pravěký člověk cvičil se vyryti koňské nohy, — na pátém žebru toho není tak dobře rozeznati. 2. Šestý kus žebra sobího, na němž pravěký člověk pěkně a úhledně vyryl koňské zadní nohy i s ocasem. 3. Jedna kostka 18 *mm* široká, opatřena je souběžnými šikmo jdoucími rýhami. Kostka tato trčela v kosti vřetenní z divokého koně jako v nějakém pouzdře. 4. Hlazená kostka plochá, žluté barvy, 70 *mm* dlouhá a 25 *mm* široká, má 16 kolmých a souběžných rýh. 5. Kostka tmavozbarvená, 70 *mm* dlouhá, 30 *mm* široká se dvěma řadami rýh. 6. Kostka na plocho hlazená, 40 *mm* dlouhá, 21 *mm* široká, krásnými rýhami opatřená. 7. Kostka tlustší rýhovaná, není celá. Rytba měla představovati bezpochyby nějaké zvíře. 8. Šíp ze slonoviny, 1·25 *mm* dlouhý, po jedné straně hlubokou, 75 *mm* dlouhou, krevní rýhou opatřený. 9. Válec ze slonoviny, 90 *mm* vysoký s průměrem 45 *mm* na horním i dolním kraji řezaný, na horní ploše (plášti) tečkovaný.

II. *Ž Kostelíku:* 1. Dvě ryby dovedně vyřezané z dolních levých čelistí koňských (hřebce) a ozdobené symetrickými rýhami, vroubky a důlky. (Obr. na str. 113 a 114.) Převzácné to památky umělecké zručnosti pravěkého člověka. 2. Kus sobího parohu; kolem dolního konce 6 souběžných, téměř stejně od sebe vzdálených dosti hlubokých ryh. 3. Kus sobího parohu; na ploché straně zevnější souměrné podélné rýhy; kus nějaké kresby. 4. Kostka dutá, 90 *mm* dlouhá; nahoře po délce jsou vroubky, po bocích šikmé rýhy; snad část píšťalky. 5. Podobná kostka. 37 *cm* dlouhá; rýhy jdou kolem souběžně v 5 řadách. 6. Kus sobího parohu 63 *cm* dlouhý, nahoře objem 104 *mm*, uprostřed 113 *mm*, dole 102 *mm*); je na obou stranách po délce rýhou opatřen; na straně zevnější je rýha hluboká 10 *mm* a široká 11 *mm*. 7. Karton se 14 nástroji ze sobího parohu započatými ale nedokončenými. 8. Karton s 20 nástroji hotovými, ponejvíce rýhami a vroubky zdobenými (šípy, hroty) ze sobího parohu. 9. Kostka barvy tmavozelenavé, trojhranu podobná, hlazená, na níž pozorovati oči a nos, pak souměrné rýhy po obou stranách. (Obr. na str. 115.)

Dr. Kříž učinil pak návrh, aby zvolena byla komise na prozkoumání těchto předmětů, jsou-li pravé a zdali představují to, co v nich dr. Kříž shledává. Do komise této povoláni byli předsedou sjezdu drem. Rudolfem Virchovem tito pánové: prof. Jan Ranke, prof. dr. Heřman Schaaffhausen, prof. Dr. Jan Woldřich, dr. Albert Voss a kustos dvorního muzea vídeňského Jos. Szombathy. Komise uznala všechny nálezy za pravé a dáno za pravdu dru. Křížovi v tom, co by rytby a řezby mohly představovati. Jen při kůstce z Kostelíku pocházející, pod č. 9. uvedené, podotknul kustos J. Szombathy, že kostka tato je sice pravou, t. j. že pochází z vrstev diluviálních, ale že má za to, že rytba na ní později byla nástrojem ocelovým udělána, poněvadž prý jest nemožno, aby pravěký člověk ony rýhy, vroubky a důlky pazourkovým nástrojem byl vyryl. Naproti tomu dr. Woldřich háje diluviální stáří této rytby dotvrzoval, že dobře si sklem zvětšovacím kostku onu i s kresbami byl prohlédl, že ji uznává za pravou, a že zcela dobře pazourkovým nástrojem lze podobné rýhy, důlky a vroubky vyryti. Ostatní členové komise ani tak ani onak se nevyslovili, poněvadž k důkladnějšímu prozkoumání kostky času nebylo. Tak věc zůstala nerozhodnuta. Za tou příčinou sestavil dr. Kříž ve zvláštní brožurce*) důvody, jimiž dokazuje, že rytba z dob dilu- viálních pochází a zaslal je všem členům komise. Důvody tyto znějí stručně takto:

„1. Pravěký člověk nebyl nikterak naprosto surovým divochem. Přišed k nám stál asi na takovém stupni vzdělanosti, jako nynější Eskymáci a Čukčové, a tito podobné věci z kostí vyřezávají a je podobnými rytbami okrášlují. (Viz Nordenskiöldovu Plavbu Vegy II. 190.)

2. Vroubky a rýhy na kostkách vyryté samy dokazují stáří veliké. O tom, že kostky tyto, jak jsou seříznuty a hlazeny, z dob diluviálních pocházejí, není sporu. To výslovně kustos J. Szombathy uznává. Na těchto kostkách lpí však náplava spečená a povlaky černavé (mangan anebo železo). Právě taková náplava a právě takové povlaky jsou ale i v rýhách a vroubcích. Kdyby tyto rýhy a vroubky byl někdo později udělal, byl by seškrábnul jak náplavu tak černé povlaky.

*) Vortrag des Dr. M. Kříž in der am 7. August 1889. abgehaltenen Sitzung des anthropolog. Congresses in Wien.

3. Kostky jsou na některých místech tak křehky, že by je padělatel byl rozdrtil táhna rýhy nožem a dělaje do nich vroubky.

4. Rýhy a vroubky jsou takové, jak je nalezáme na hrotech a šípech mnou předložených a za pravé uznaných. Rýhy a vroubky tyto kamenným nástrojem lze vyryti na čerstvé kostce zcela dobře, jak jsem se o tom přesvědčil po sjezdě pokusy od bývanými.

5. Kostky vykopány byly v neporušené náplavě diluviální, v níž mnoho jiných výrobků lidských bylo nalezeno.

6. Kopání, prohledávaní náplavy a uschovávaní nálezů dělo se tak opatrně a takovým způsobem, že dělníci ani nevěděli, jakého druhu výrobky nalezány byly.

7. Žádný z dělníků nemá zručnosti takové, aby ony rýhy a vroubky bez chyb a bez porušení kostky byl mohl udělati.

8. Obrazotvornosť našeho lidu byla by ozdobu zcela jiného druhu provedla.

9. Kdyby byl někdo později na kostce chtěl vyryti oči a nos, nebyl by to učinil na spodě kostky tak, že mu pro ústa, pro bradu, ani pro druhé oko (není celé) nezbylo místa; ten by byl zajisté umístil obličej onen do prostředku kostky.

10. Že jsem já rytby nepadělal, to výslovně uznává J. Szombathy ve svém listu psaném dne 24. srpna 1889. Šalby takové bych se zajisté nikdy nedopustil. Obětovalť jsem velkou část svého života i jmění jenom na vyzkoumání pravdy.“ (Ostatek příště.)

Dopisy.

Z Uher. Hradiště. (Vyvřelé horniny na Bojkovsku). O prázdninách právě minulých meškal jsem po šest neděl v Bojkovicích hlavně za tím účelem, abych co nejdokonaleji zjistil a na mapu gener. štábu zanesl ovšem pokud možno veškerá místa, na nichž se tu v okolí naskytají horniny sopečné, jak známo k a n d e s i t ů m a č e d i č ů m patřící. Nezdálo se mně totiž, že by dosavadní práce, týkající se těchto zajímavých hornin, před dávnými lety z říšského g e o l o g. ú s t a v u v í d e ň s k é h o vykonané a před pěti lety mnou*) doplněné naprosto všechna místa eruptivní vypočítávaly. A vskutku podařilo se mně na četných vycházkách v okolí Bojkovic a Bánova konaných, mnoho nových míst objeviti a některá stará udání na říšské geologické mapě a i na mapce, kterou jsem k I. programu česk. gymnazia ve příčině těchto hornin podal, poopraviti. Na některých vycházkách těchto provázel mne ochotně Bojkovský pan učitel Cillich, kterému zajisté podaří se ještě několik nových míst vyvřelých objeviti a místa na hřbetě mezi Nezdenicemi a dvojvrcholím za Starým Světlovem určitěji vytknouti.

Vyvřelá místa zdejší mají obzvláště tu, pro malý ten okrslek, na němž vystupují, naprosto n e o b v y k l o u zvláštnosť, že na malém prostranství, rozkládajícím se mezi Pytínem, Krhovem, Komnou, Bystřicí, Ordějovem, Voleňovem, Bánovem, Nezdenicemi a Bojkovicemi, měrou jen

*) Srov. I. program česk. gymn. v Uh. Hradišti z r, 1884 5.

velmi nepatrnou a to jen v okolí starého hradiska známého pod jménem „Starý Světlov“ nebo „Valy“ vystupují v proudech a komplexích poněkud větších. Všude jinde vynikají z třetihorních vrstev (eocénových) jen jako malá a porůznu vystupující místa, často jen sto čtv. metrů plochy zaujímající. Pro tuto příčinu a pak i proto, že místy pokryty jsou svými zvětraninami úrodnou prsť tvořícími, jest dokonalé poznání všech jich nesnadné.

Nová místa na geol. mapě říšské nezaznamenaná jsou následující: Obora pod zámkem Světlovským, dva lomy v polích Bojkovských za Komenskou ulicí, žíla v polích mezi Pytínem a Skalkou hlavně v poli Šústkově č. 115 vynikající; žíla v polích nad bažantnicí (od Bojkovic ke Komně) a návrší další ke mlýnu Krhovskému; kupka pěkného černého, čediči podobného kamení na levé straně cesty z Krhova na horu „Krávu“; vyvýšenina naproti Starému Světlovu pod cestou z Bojkovic do Komně vedoucí, vyznačená planými hruškami poblíž kříže; „Hrádek“ a „holá stráž“ nad Komnou a místo, kde potoky dva pod „Hrádkem“ tím se sbíhají, místa některá, nejlépe hrázkami z kamení vyvřelého vyznačená, nad Bystřicí; malé hřbety západně od Bánova, nové lomy a nová místa poblíž Nezdenic, na konec pak některá místa ve žlebu na jihových. od Star. Světlova. Ze všech těchto míst a ještě z některých starších, však nového ohledání potřebných, sebrán materiál, který po drobnohledném prostudování uložen bude do sbírek olom. muzea.

Horninám těmto vyvřelým, jež také co do poměrů geotektonických i geologických bedlivě prohlédnuty byly, kyne na některých místech, kteráž (hl. v okolí Bojkovic) blízko při dráze leží, budoucnosť mnohoslibná, neboť hodí se i za pevný stavební materiál na hrubší stavby i na výborný štěrk silniční, jakého daleko široko není.

Za pobytu v Bojkovicích zkoumal jsem taktéž poměry všech okolních léčivých vod (Luhačovských, Nezdenské, Zahorovské, Sucholozských, Pytínské atd.) a znova jsem se přesvědčil, že s vyvřelými horninami nejsou v nijakém podstatném spojení. Že kyzu železného, s jehož přítomností a větráním já do spojitosti uvádím naše prameny léčivé, v okolí hojnosť, viděti lze i ze značně mocné vrstvy kyzové, jež letos poblíž dráhy u Hrádku v břidlicích byla naražena a nerost neobyčejně čistý obsahuje. Bude-li kyzová vrstva stálá, bude lze za kyz ten, hodící se výborně na výrobu skalice zelené a kyseliny sírové, značný peníz ztržiti.

Botaniky moravské zajímati bude nález hořce brvitého (Gentiana ciliata) z východní stráně hřbetu Světlovského asi nad stavem mlýnským a hvozdíku pyšného (Dianthus superbus) v lesíku kolem poustevny záp. od Bystřice. Oba nálezy jsou pro tuto krajinu nové. Hořec nalezen byl tu p. prof. Koulou z česk. techniky pražské.

Prof. *Jos. Klvaňa.*

Z Rudimova. (Okolí Slavičína za pravěku. Dokončení. Píše *Jan Kučera*, učitel). V okolí Slavičína bylo několik pravěkých osad. Západně od Slavičína u vesnice Rudimova jest návrší jménem „Sudinky“. Dle ústního podání stávalo tu město „Sudina“, které dle jedněch se propadlo, dle druhých ohněm úplně zničeno bylo. V části severní tohoto návrší, lesem porostlé, znamenati zbytky násypů a okopů, kterými nepochybně město na všech stranách bylo obklíčeno.

Pozoruhodna jsou jména tratí vůkol „Sudínek". Severovýchodně je zmíněná již „Branka řepnická", od této na jih „Lázky" a od těchto na východ „Čertoryje", „Spálice" a popsaná již „Gradca", na jihu pak „Hrdlo", kdež prý bývala studně, a „Doubravy". Západně je trať „Hanné" a „Rajské". Jsou to tratě rozsáhlosti nevelké; onano vyniká výškou nad své okolí, tato jest mírná náhorní prohlubeň, která, jak se zdá, na všech stranách byla násypy obklíčena, z nichž toliko část na straně východní úplně zachována jest. Násyp tento jest na 1 m. vysoký, asi 30 kroků dlouhý a sestává z drobného kamení a hlíny. Od Rajského k západu rozprostírá se trať „Zabitec", na severu pak „Věští" a „Kruhy". Na severozápadě k osadě Petrůvce rozprostírají se tratě „Soudná", „Prohlavky", „Branka", „Bůhlanice", „Stanoviska" a „Kněžpole". Na trati „Milušinec" zvané, mezi Slavičínem a Lipovou se rozkládající, nalezeny pravěké střepiny a několik kousků pazourku. Půda tu jest velmi popelnatá.

Pravili jsme, že údolím „Říky" šla stará stezka, po níž se z Moravy do Uher a naopak přecházelo. Dle ústního podání i sv. Cyrill a Method po stezce této z Uher do Moravy se ubírali. Přijdouce prý do krajiště slavického, jali se zdejším pohanům hlásati nové učení a mši svatou sloužiti. Když pak sv. požehnání uděliti chtěli, pohané se na ně obořili a ze svého kraje je vyhnali. Proto prý není v této části Slovenska božího požehnání a proto prý tu je tolik bídy a lidu zdejšímu v cizím světě výživu hledati jest, protože odtud sv. Cyrilla a Methoda, když chtěli požehnání dáti, vyhnali.*) Svaté požehnání udělili sv. Cyrill a Method na Moravě prý poprvé na Velehradě. Také se vypravuje, že krajina okolo Slavičína náležela do 12. stolice říše Svatoplukovy, ve které sv. Cyrill a Method na památku, že tu slovo Boží hlásali, jakož i v jiných stolicích učinili, kamenný kříž postaviti dali. Kříž tento stojí v Horní Lhotce v zahradě pana faráře. Jiná pověst o tomto kříži arci vypravuje, že byl postaven na místě, kde byl kněz, když nemocnému svátost posledního pomazání uděloval, šípem prostřelen, který naň z blízkého Sehradu byl vystřelen. Křížů „cyrillo-methodějských" jest prý celkem 12. U Lipiny blíže Val. Klobouk jest návrší „Crhov" zvané; sousední pak trať „Svatojany" se nazývá.

O bezpečnost pravěké této stezky pečovati bylo několika hradům, z nichž dnes toliko o „Vyšehradě" a „Věži" šíře promluvíme. Zbytky Vyšehradu spatřiti lze na vysokém návrší téhož jména malou půl hodiny od Bůhslavic na jih vzdáleném. Hradisko toto je velmi rozsáhlé. Rozkládáť se na širokém hřbetu návrší v podobě podkovy, jejíž délka 300 a šířka, t. j. vzdálenosť vnitřních násypů něco přes 100 kroků čítá. Ná-

*) Přes to však lze za to míti, že i v někdejším krajišti slavickém missie cyrillo methodějská s úspěchem se potkala. Souditi tak lze ze jména zaniklé osady „Vasilsko" a potoka Vasilského, připomenutých již na str. 32. v čís. 21. toh. časop. Jméno toto čte se v památné listině bisk. olom. Jindřicha Zdíka z r. 1131. ve formě Vazile (t. j. Vaziljé, Vazilé, což je substantivované adj. neutrum tak jako Kobylí, Hovězí atd.) Osada tato patřila r. 1131. kostelu Spytihněvskému (Erb. Reg. I.) Po zaniknutí jejím přibralo jméno trati té obyčejnou příponu „sko". Jméno toto — nehledě ani k byzantskému *v* v násloví — je vzácnou památkou po mnišich Basilánech, ku kterým naši sv. apoštolé slovanští náleželi. Z toho tedy lze souditi, že Slavicko již od sv. Cyrilla a Methoděje pokřesťaněno bylo, sv. Vojtěch pak že provedl v kraji tom pouze polatinění.

sypy, které od severovýchodu k jihozápadu směrem skoro rovným se táhnou a jichž na straně jižní tré, na straně severní pak dvé 30—40 kroků od sebe vzdálených znamenati jest, jsou zdělány z kamení. Na některých místech vyčnívají do výšky $^1/_2$—1 m., většinou však ukazuje směr jejich již jen ploché, ze země vyčnívající, při sobě urovnané kamení a násypy v těchto místech podobají se dobře vydlážděné 6—10 kroků široké silnici. Na jihovýchodě znamenati jest již jen nepatrné zbytky násypův a zdá se, že v těchto místech hrad i okopy chráněn byl, poněvadž úbočí tu jest položitější než jinde. Návrší, na němž hradisko se rozkládá, obklíčeno jest na všech skoro stranách hlubokými a příkrými úvaly, vyjma stranu jihovýchodní. Na straně jižní a severní souvisí s ostatním pohořím úzkými jen převlakami. Obzvláště strmá je stráň, která spadá do údolí Říky. V této stráni, v místech, kde násypy začínají, jest malý okrouhlý močál, pravěká to nepochybně nádržka vodní. Hradisko porostlé je vysokým lesem. Každoročním hrabáním steliva v těchto místech násypů stále ubývá.

O Vyšehradě vypravuje si okolní lid, že tu býval hrad a v něm bohatý pán. Vykopal prý se tu zvon naplněný rží, který zvonil: „Já jsem zvon z Bůhslavic.“ Zvon tento vyžádali si od Bůhslavických obyvatelé městečka Sv. Jiří v Uhrách, aby jeho zvukem, jakž jim věštěno bylo, ze své osady hady, kteří se tu u velikém množství zdržovali, zapudili. Na Vyšehrad bývaly prý také „běhy“, t. j. v dobách válečných lid sem utíkal se vším, cožkoli měl. Jedna 70tiletá stařenka z Bohuslavic mně vypravovala, kterak ona od starých lidí slýchala, že Bohuslavané ještě za válek kuruckých před Kuruci na Vyšehrad utíkali. Dobytku bylo jen třeba povědĕti: „k horám teličky, k horám“ a on již věděl, že jest mu na Vyšehrad pospíšiti. Severozápadně od Vyšehradu na levém břehu Říky na trati „Bůžkovy“ znamenati malou vyvýšeninu „Surý kopec“ pojmenovanou, na němž jest „Čertův kámen“. O kameni tomto a jeho slovenských soudruzích pojednám příště obšírněji.

Na rozsáhlé louce u Bůhslavic pod horou „Trojkovou“ jest vyvýšené místo skromného objemu pojmenované „Bašta“. Nedaleko Bašty vyoral r. 1885 rolník Jan Bařinka z Bůhslavic veliký stříbrný prsten, o němž se slovutný p. Dr. Wankl pronesl, že pochází z 8. nebo 9. století; — prsten tento nápadně se shoduje se stříbrnými šperky, podnes v Bosně vyráběnými. Asi $1^1/_2$ hod. na severozápad od Bůhslavic jest osada Haluzice, v jejím území na trati „Volavá“ je několik mohyl.

Hrad „Věže“ stával na levém břehu Říky u Divnic, a tímto jménem posud ta trať se označuje. Dle pověsti místní byl dřevěný a od severu násypy opevněn, ze kterýchž nepatrné zbytky tu dosud lze spatřiti. Na straně jižní spadá trať „Věže“ příkře k Říce, která prý v těchto místech velmi široká bývala. Na straně východní a západní znamenati hluboké rokliny sbíhavě k severu běžící. Býval tu i dřevěný kostel, jehož památka se v pojmenování „Na kostele“ zachovala. Na protějším rozlehlém návrší „Krátecko“ zvaném zanikla osada téhož jména, která teprve k r. 1649 již jako spoustka se připomíná.

Drobné zprávy.

Ložisko kostí mamutích v Předmostí u Přerova. O ložisku tom již několikrát učiněna v tomto časopise zpráva. Tak zejména obsírně o něm psal dr. Wankl v I. roč. na straně 90. a násl. Také prof. Maska podal o ložisku tom velice pozoruhodné zprávy a poslední i učenec dánský Steenstrup, který vloni až z Dánska přijel je navštívit a úsudek s dosavadními theoriemi naprosto se nesrovnávající pronesl. Dr. Wankl kdysi mínil, že tu bylo dlouhou dobu loviště člověka v době mamutí a že bahnem vod diluviálních bylo zalito; prof. Steenstrup tvrdí však, že na místě tom, tak jako dosud v sev. Sibiři, mamuti zamrzli do ledu doby diluviální a že je člověk doby poledové z ledu vysekával, tak jak to dosud Jakutové, když nějakou zamrzlou mrtvolu nosorožčí nebo mamutí naleznou, činí. — Dohlížeje o letoších prázdninách v Předmostí asi týden na kopání, jež v zahradě p. Chromečkově pro sbírky muzea našeho konáno bylo, přihlížel jsem, pokládaje celou otázku Předmosteckou ze svého stanoviska a dle svých zkušeností více za geologickou než archeologickou, více k tomu, jak zbytky mamutí i vrstvy okolní uloženy jsou. Na základě svého pozorování, kterého tuto arci obsírně rozkládati nelze, přišel jsem k následujícím výsledkům: Nynější ložisko mamutí bylo za doby, kdy mamuti tu žili, nebo naprosto ostrovem, tedy alespoň nad nízké okolí své za jarních vod místem tak vyvýšeným, že sloužilo v dobu jarních vod zvířatům za úchranné místo. Že tu v okolí mamuti nemohli býti po dlouhé věky zamrzlí, že tedy člověk nevysekával jich z ledů sta, ano tisíciletí přetrvavších, nýbrž že s nimi zároveň žil, tomu nasvědčují geologické poměry naší vlasti, která sice také ledovou dobu měla, ale nikoliv takovou, že by ledy i přes krátké leto doby té byly neroztály. V takovém případě bylo by zajisté na našich moravských horách viděti stopy ledovců, které by se za takové doby ledové nevyhnutelně byly vytvořiti musely. Prof. Steenstrup patrně tu nepřihlížel ke geologickým poměrům moravským. Mimo to by se pak na Moravě a v okolních krajinách muselo podobných míst jako u Předmostí nalézati mnoho, tak jako zbytků mamutích na sev. Sibiři je síla neobyčejná na mnoha místech. Vrstva mamutí povstala skorem najednou, ba abych tak řekl, v jednom roce, neboť by jinak musela se objevovati několikrát nad sebou. Vrstva ta zanesena pak byla prachem žlutnicovým, ale nebyla bahnem z vod zalita, neboť výlev vody byl by popeliště mnohem více rozplavil, byl by bahno přece poněkud zvrstvil a nebyl by nikdy v době poměrně krátké tak mohutné vrstvy žlutnice nanesl a také by byl obsahoval nějaké zbytky vodních zvířat, mlžů a pod. Buď by byl býval výlev vod obrovský a pak byl by popeliště tamní, skládající se přece jen z menších úlomků kostních, vodou snadno pošinutelných, roznesl, anebo mohl býti malý, a pak by zas nebyla povstala tak souvisle mocná vrstva žlutnice. Že pak k uložení mocné vrstvy žlutnice potřeba bylo jen krátké doby, vidíme na mnohých místech hliníku poblíž bývalé skály vápence devonského, která nad žlutnici druhdy se zvedala a jí vydatnou byla oporou. Tu totiž najdeme ve vrstvách asi $1^1/_2$ metru od sebe vzdálených úlomky (nikoliv valouny) vápence devonského, obrovské i malé, které se na místo dostaly jen odloupnutím od skály mateční a sice z jara, když voda v trhlinách její rozmrzala — tak jak to na skalách až dosud se děje. Vrstva žlutnice mezi jednotlivými položkami kamennými představuje nám roční nános hliny žluté. Tak mohutný nános může za rok způsobiti pouze vítr, zanášející prašnice na místa chráněná, jak to vidíme na př. v okolí Suché Lozy u Voleňova. Vítr mohl sice popel i uhlí žavovišť roznésti na vrstvu stejnoměrně rozšířenou, ale spálených kostí, jakožto předmětů těžších, nechal na pokoji, za to zasypal je prašnicí žlutou, která je nyní na žlutou, neobyčejně tvrdou hlínu cihlárskou proměněna. Kosti mamutí na těch místech, kde za mého dozoru bylo kopáno, byly velice pomíseny; vedle zubů, jichž velice mnoho vykopáno (mezi nimi i 2 zuby nevídané dosud velikosti – přes 35 cm. — v dolejší čelisti zarostlé) ležely kosti z nohy, úlomky obratle, kly, žebra a p. Obratle věru velice pořídku se vyskytují. Jeden ojedinělý kel byl nalezen nad vrstvou mamutí asi $^3/_4$ m. vysoko uprostřed čisté žlutnice a dobyt je skoro celý, ovšem po kusích, protože je křehký. Ten ovšem na ta místa mimořádným způsobem se dostal. Na jihozápad sklání se vrstva mamutí k cihelně Mandlově, je tu však jen slabě naznačena v úrovni silnice do Roketnice vedoucí. V cihelně Žákově jí není. Také na sever, a sice již na půdě zahrady p. Chromečkovy, se skorem ztrácí. Jediné kopání prohlubně za stodolou p. Chromečkovou by ukázalo, zda stopy kostí mamutích, jež jsem tam na poli nasel, mají původ ve vrstvě, s mamutí vrstvou v zahradě souvisící anebo zdali na místa ona jenom odvlečeny byly. Pravdě podobno jest, že

člověk mamuty, kteří povodní na návrší kolem dráhy zahnáni byli a zde bezpochyby ve vodách zahynuli, (neboť aby člověk sám byl udolal slabými svými prostředky obry takové, jest nemožno) že tedy člověk tyto mamuty za jednou využitkoval na pokrm, některé části s sebou odvažeje. Na zbytky od něho zanechané přišla pak některá dravá zvířata. Že nad vrstvou žlutnice, asi $^1/_4$ až $^1/_2$ m, pod povrchem nalezeny byly hroby žárové s popelnicemi, je známo. Sloužiloť místo nad Předmostím, jsouc vyvýšené a daleký i pěkný rozhled k Lipníku a Hranicím, ke Kroměříži a Tovačovu poskytující, za výhodné místo i osady i místa hraženého. Val velice rozsáhlý táhne se dosud částečně kolem návrší, a skaliska na sever od naleziště mamutího lomem vylámaná mají dosud název „hradisko.“ Skalisko zdejší bylo zajisté impozantním, neboť dosud vypravují lidé v Předmostí, že výška jeho rovnala se výšce předmostecké kostelní věže. Prof Maška odkryl počátkem prázdnin nové dva hroby zdejší a nasbíral též na polích za silnicí Roketnickou, již mimo val leží cích, hojně střepin pěkně ornamentovaných. *J. Klvaňa.*

Řezba na dveřích z Přikaz u Olomouce. Jak nepovšimnuty zůstaly dosud zbytky kvetšího druhdy drobného umění našeho lidu na Moravě, k tomu doklad podává obrázek na str. 123., znázorňující tři tabulky ze dveří domu čís. 34. p. Jana Fišary ml. v Přikazích u Olomouce. Věrné vyobrazení jich děkujeme p. inženýru Victoru Schwarzovi z Prahy, který loni v létě delší dobu meškal v Olomouci a po okolí olomuckém ornamentiku lidu hanáckého studoval. K výkresu svému zaslal nám p. Schwarz tento výklad: „Práce tato není příliš stará; dle udání majitelova zhotovena byla roku 1844. od stoláře Malíka z Vilímova. Dvéře jsou dvoukřídlové a ornamentální část vyplňuje 6 polí symetricky na obě strany rozložených. Tři z nich, z křídla levého, jsou zde znázorněny. Výplň prostřední má tvar obdélníka, výplň hořejší a spodní tvoří čtverce. Technické provedení řezby samé nevymyká se arci z mezí práce řemeslné: půda mezi ornamentem je jednoduše (do hloubky as 3 mm) vyhloubena. Vzorek vystupuje tedy z půdy plasticky sice, ale beze všeho odstínování. Za to jest ornamentální kompozice, zejména pokud středního pole se týká, velice půvabná a celkový dojem všech polí dohromady jest jednotný, klidný, do jisté míry umělecký. Všimněme si výplně hořejší: hvězda uprostřed a věnec srdéček kolem; pak dvě skupiny motývů rostlinných, tvořících nahoře i dole pruh, v němž tvary na způsob palmetty zvlášť vynikají. Oba pruhy připomínají svým seskupením a též jednotlivými detaily vyšívání. Zbylé místo po stranách vyplňují krátké ratolesti, z nichž jedna ne nevhodně ku dolejšímu pruhu se připojuje. Obdobné seskupení motývů rostlinných nacházíme v poli spodním, kde užito též motývu ovoce. Použití tohoto motývu není tak snadné, když odstínování plasticky už předem jest vyloučeno, jako právě zde, a je tudíž s podivením, jak řízně se podařilo tento motýv stylizovati. Pole prostřední zasluhuje rovněž zvláštního povšimnutí, neboť má uprostřed železné držadlo, vzhledem k němuž bylo nutno celou kompozici přizpůsobiti. Náš řemeslník-umělec to velmi dobře rozluštil následujícím způsobem: ve dvou protějších rozích pole vznikají široké pruhy motývů rostlinných; z vlnice tu vyrůstají květy a listy na obě strany a rozkládajíce se i rozvětvujíce do vnitř pole tíhnou. Totéž provedeno po pravé i levé straně, kde směrem kolmým nahoru sestaveny květy (hřebíčku) v pásmo, do vnitř pole obrácené. Vidíme z toho, že ornamentální motývy vycházejí a kupí se v rozích a na obrysu t. j. na karakteristických místech plochy. To jest jedna z přirozených estetických zásad, s kterou se v moravské ornamentice stále a stále potkáváme. Již v „Moravských ornamentech“ od vlasten. muz. spolku olom. vydaných bylo k tomu poukázáno, že na moravských kraslicích můžeme tuto zásadu stopovati, provedenou do všech odstínů. Plocha oválová a způsob zdobení kraslic připouští mnohem snáze její provedení než plocha rovinná. Ve vysívání máme typický příklad tohoto druhu na šatce vyobrazené ve IV. roč. čas. vlast. sp. muzejn. na str 101., kde vidíme, jak tato zásada — i když zcela prostě jest podána — krásně působí. Ve dřevě budou variace tohoto druhu zajisté řídké a proto má uvedený případ tím více zajímavosti. — K vůli úplnosti připomeňme si ještě, že v prostředním poli dbáno zároveň jiné estetické zásady, totiž rovnoměrného rozvržení ornamentu po ploše. Proto přikomponovány uprostřed výplně ještě ty dva rostlinné motývy z jakési nádoby vyrůstající, držadlo pak obdrželo lem z drobných různých prvků, aby přechod (z vystupujícího držadla na rovnou plochu) se zmírnil.“ — K tomu podotýkáme, že dvéře tyto nejsou dosud na západním Olomucku jediným dokladem umělecké dovednosti našich starých stolářů. V číslech příštích přineseme ukázky ještě několika podobných dřevořezeb. Ale, toť nové doklady, že národní ornamentika moravská od předků našich i v jiných oborech průmyslo-

vých pěstována byla s úspěchem nemenším nežli ve vyšívání a na kraslicích. Nebylo-li by záhodno, aby naše školy průmyslové, zejména řezbářské k těmto zbytkům řemeslného umění národního v oboru dřevořezby pozor svůj obrátily?

C. k. dvorní muzeum ve Vídni. Hned po skončeném anthropologickém sjezdu letošním dne 11. srpna otevřeno bylo slavnostním způsobem za přítomnosti Jeho Veličenstva císaře pána c. k. dvorní muzeum pro vědy přírodní, jeden to z oněch dvou úplně stejných kolosálních paláců, které stojí naproti císarskému hradu po druhé straně okružné třídy. (Viz obraz na str. 124, zapůjčený od sl. intendance c. k. dvorních muzejí ve Vídni.) Hlavní podélná průčelí jejich obrácena jsou proti sobě, tvoříce nové náměstí Marie Terézie, uprostřed něhož stojí velkolepý pomník císařovny této. Jedna z budov těch, dosud nedokončená, určena je pro sbírky historicko-umělecké (Ambrazská sbírka starožitností středověkých, sbírka starožitností egyptských, kabinet antik a mincí a obrazárna); druhá, nyní právě otevřená, obsahuje sbírky přírodní (zoologickou, botanickou, mineralogickou, paleontologickou), pak praehistorickou, anthropologickou a ethnografickou. Stavba muzejí provedena byla nákladem císaře pána; započato pak bylo se stavbou roku 1872. Zevně dokončena byla stavba r. 1881, vnitřní úprava muzea pro vědy přírodní pak dohotovena roku 1884. O ohromném rozsahu budov těchto svědčí tyto rozměry: každá z nich je 170 metrů dlouhá a 70 m. široká a pokrývá plochu bezmála 11.000□ m. Uvnitř každé jsou dva dvory, každý 50 m. dlouhý a 20 m. široký, takže na vlastní stavení připadá přes 8700□ m. Aby čtenářstvo naše poznalo, jak nádherně tyto muzejní budovy provedeny jsou, podáme tuto stručný popis jejich. Hlavní průčelí muzea pro vědy přírodní kryto je uprostřed kopulí vystu-

Řezba na dveřích z Přikaz u Olomouce.

pující do výšky 75 m., na níž postavena obrovská socha Hélia, boha slunce. Na balustrádě kolem celé budovy stojí 34 soch učenců staro- i novověkých; nad okny druhého poschodí pak je umístěno 64 hlav, podobizen to taktéž mužů učených ze všech oborů přírodních věd. Kromě toho ozdobena je budova četnými sochami mythologickými, historickými atd. Hlavní vchod je pod kopulí z náměstí císařovny Marie Terézie; tři velká vrata vedou do vnitř. Jimi vstoupíme do klenuté předsíně (vestibulu), jejíž klenutí je uprostřed okrouhlým otvorem prolomeno, takže možno již z přízemku viděti až vlastní klenutí kopule. Z této předsíně jde se v pravo a v levo do sálů přízemních. V pozadí předsíně otevírá se veliké a nádherné schodiště mramorové; strop jeho

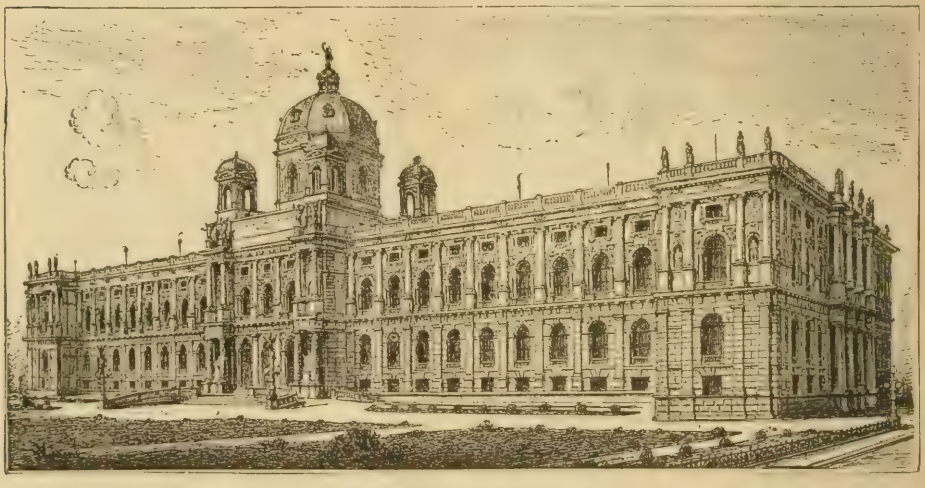

C. k. dvorní muzeum ve Vídni.

je pokryt velikým obrazem od krajana našeho Canona-Straširypky, představujícím koloběh života. Po stranách tohoto obrazu je 12 lunet, polokruhových to obrazů taktéž od Canona malovaných a představujících zosobnění různých oborů vědy přírodní; pod nimi pak opět je 8 mramorových soch hlavních představitelů věd přírodních (Aristoteles, Kepler, Newton, Linné, Werner, Cuvier, Berzelius, Humboldt). Schodiště vede do okrouhlé předsíně prvního patra, nad níž se klene kopule. I tato síň je malbami a sochami nádherně vyzdobena. — Sbírky umístěny jsou v přízemku, pak v I. a II. poschodí; v každém patře je 19 sálů (tedy celkem 57), z nichž každý 200□ m. zaujímá, kdežto sály nárožní dokonce po 260□ m. mají. Celková plocha na rozestavení sbírek určená obnáší 15.300□ m. Světlo vniká do sálů velkými postrannímí okny; stavitel prý po mnohých úvahách rozhodl se pro tento způsob osvětlení, zamítnuv světlo svrchní. V přízemí a v I. poschodí je osvětlení vskutku velmi dobré, tím tmavější však jsou sály II. patra, jsouce v poměru ku rozsáhlosti své příliš nízky. Vada tato objevila se obzvláště při výstavce uspořádané za příležitosti sjezdu anthropologického. Proč v tomto nejhořejším patře nebylo použito světla svrchního zřízením skleněné střechy, toho nám nelze nahlédnouti. — Sály číslovány jsou následovně: V přízemí v pravo od vchodu I.—XIX.; v sálech I.—V. jsou sbírky mineralogicko-petrografické, v sálech VI. až X. geologicko-paleontologické, XI. až XIII. praehistorické, XIV.—XIX. ethnografické. Přízemní síň má č. XX. V prvém poschodí jsou sály XXI.—XXXIX. a obsahují vesměs sbírky zoologické. V II. patře je pouze pět sálů obecenstvu přístupno, totiž L.—LIV. a obsahují: Sál L. sbírku anthropologickou, ostatní pak botanickou. Všecky ostatní místnosti druhého patra jsou rezervovány pro možné rozmnožení sbírek. Vypisovati sbírky ty podrobněji nám pro nedostatek místa naprosto nelze. Ostatně si zajisté každý navštěvovatel koupí „Vůdce po přírodovědeckém muzeu“, objemnou to knížku o 366 stranách, kterou od každého sluhy v muzeu dostati lze za 60 kr. Chceme se zde obmeziti jenom na sbírky, nás nejvíce zajímající, totiž praehistorickou a částečně paleontologickou, o nichž přineseme zprávu příště.

Kamenouhelné zkameněliny od Soběchleb u Lipníka a sice Lepidodendron a Calamites (plavuň a přeslička) dostaly se mně do rukou laskavostí nadučitele soběchlebského p. Dohnala. Zkameněliny ty, velice pěkné, nalezeny v lomě kamenném (v břidlicích špalkových útvaru kamenouhelného a sice kulmu patrně pobřežního) otevřeném sev. od Soběchleb. Zajímavy jsou především tím, že jsouce rostlinami pobřežními, které v moři nerostou a jsouce tu nalezeny ve vrstvách mořských, za jakéž kulm pokládáme, poukazují přece k tomu, že zde na blízku byl **mořský břeh**. A protože, jak od Ostravy známo, při okraji moře kulmového rozkládaly se na pobřeží rozsáhlá rašeliniska a močály, jež zavdaly původ vrstvám kamenného uhlí, můžeme snadno předpokládati, že tu někde **na blízku** pod okolními vrstvami třetihorními budou vrstvy **kamenného uhlí**. Ovšem otázka jest, zda vrstvy ty jsou mocné a jak hluboko pod vrstvou nadložných vrstev třetihorních jsou ukryty. Snad nahodí se příležitosť k řešení důležité této otázky přistoupiti způsobem jiným, než nákladným vrtáním. *Jos. Klvaňa*

Literatura.

Obrazy z pravěku evropského lidstva. Sepsal **B. Popelka.** (Moravské bibliotheky dílo 36.) Ve Velk. Meziříčí, 1889. Stran 164. Cena 36 kr. Je to celkem pěkná knížka, populárně psaná, která čtenáře archeologii se zabývajícího zajisté poučí i pobaví. Shledáváme však nesrovnalosť mezi tytulem a obsahem knihy; označuje ť již předmluva za účel spisku: „podati stručný obraz, jak žil a čím se zabýval předhistorický obyvatel *vlasti naší*.“ — tedy nikoli celé Evropy, jak tytul knihy hlásá. Ale ani této, předmluvou omezené látky p. spisovatel nevyčerpal. Toho, kdo ví, co o pravěku Moravy již je probádáno a zejména v našem časopise uloženo, toho zajisté zarazí neúplný výpočet nálezů moravských a jednostrannosť u výběru vyobrazených předmětů. Ať již o jiném pomlčíme, tož neměly zajisté starožitnosti pro Moravu tak důležité, jako jsou nálezy býčiskalské a nákelské, mezi vyobrazeními scházeti. Také se nám nezdá býti případno, že p. spisovatel knížku svou nadepsal „Obrazy“; očekávaliť jsme pod tímto tytulem něco jiného, než jsme čtouce knížku samu shledali. Knížka ta obsahuje tyto kapitoly: I Úvod. Rozdělení a pojmenování doby předhistorické. II. Výživa. III. Oděv. IV. Obydlí. V. Nástroje, nářadí a náčiní. VI. Národnosť. VII Život duševní a mravní. — Přirozeno, že z kapitol těchto asi nejvíce zajímati bude ona o národnosti pravěkého člověka moravského. Pan spisovatel na otázku tuto určitě neodpověděl, ač zřejmě kloní se k domněnkám, kterých náš časopis v úplnosti jejich nesdílí. V tom mu arci nikterak nebráníme, aniž mu to ve zlé vykládáme a nebylo dokonce potřebí obrniti náhled svůj po způsobu žurnalistickém bojovnými a vyzývavými slovy: „třeba bychom byli nařknuti, že nejsme vlastenci, jak u nás bývá obyčejem.“ Jsme zajisté úplně přesvědčeni o vlastenectví p. spisovatele a přáli bychom si, míti takové přesvědčení také o jeho vědecké přesnosti. Pro zamezení možného nedorozumění totiž, které by u čtenářů jeho knížky stran theorie o národnosti předhistorického člověka na Moravě, zastávané v našem časopise, vzniknouti mohlo, jsme nucen[i], podati následující objasnění: Na str. 123. praví p. spisovatel, že „dle názoru pěstěného hlavně olomouckým musejním spolkem jsou na Moravě *nepřetržitě od pravěku* Slované.“ Z té okolnosti pak, že p. spisovatel toto učení postavil naproti té domněnce Dra. Kříže, že za doby paleolitické žili na Moravě Baskové, musil by se čtenář domnívati, že v našem časopise hájí se slovanskosť i paleolitického obyvatelstva Moravy. Tomu však tak není. Názor v časopise našem o této otázce zastávaný, propověděn byl *jasně* nebožtíkem prof. Havelkou na str 2. roč. II. časop. tohoto a *dle toho názoru Havelkova, k němuž jsme se vždy přiznávali, byl člověk paleolitický na Moravě národnosti nám úplně cizí, nesloranské;* teprvé obyvatelstvu *neolitickému* přisuzoval prof. Havelka národnosť slovanskou. Také Dr. Wankel praví na str. 147. roč. I. toh. časop. o lidstvu paleolitickém: „Jakého plemene středoevropské lidstvo tehdejší bylo, *nevíme.*“ Dle toho tedy není mezi názory v našem časopise zastávanými a mezi domněnkou p. Dra. Kříže o baskické národnosti paleolitického obyvatelstva na Moravě žádného zásadního odporu a dotyčný výrok p. spisovatele je tedy zajisté nepřesný, ježto nesrovnalosť mezi našimi názory a názory školy keltsko-německé obmezuje se na lidstvo doby neolitické a kovové. — S podivením nám též bylo čísti na str. 72. o *„domněnkách“* nákolí

olomuckém, ježto přece po nálezech učiněných při stavbě národního domu v Olomouci, které p. Dr. J. Wankel ve článku „Kolové stavby v Olomouci," uveřejněném ve 14. čís. toh. časop. popsal, o někdejší existenci nákolních staveb v místech dnešní Olomouce pochybnosti býti nemůže. Leccjakou jinou nepřesnosť a neúplnosť bychom mohli knížce této vytknouti; tak na př. nalezeno bylo na Moravě mnohem více předhistorických sošek, než p. spisovatel na str. 146. uvádí; pomíjíme však tyto podrobnosti jakožto věci vedlejší, kterými cena knihy příliš netrpí. S uspokojením zaznamenáváme, že p. spisovatel na četných místech citoval obšírně práce zvěčnělého prof. Havelky; nemáme také praničeho proti chvále vzdávané ve spisku tom některým mladým pracovníkům na poli archeologie, kteří až dosud více svou činností sběratelskou než literární vynikli, ale domníváme se býti v právu, tvrdíme-li, že vedle toho čtenářům neměly zamlčeny býti zásluhy a význam otce antropologie moravské, jehož my čtenářům svým arci ani jmenovati nemusíme. *V. H.*

O prabydlitelích mezi Vislou a Labem. (Über die Ureinwohner zwischen Weichsel und Elbe.) Od Dra. Kazimíra Szulce z Poznaně. Vídeň, 1889. 68 str. 8°. — Za příležitosti sjezdu německé antropologické společnosti r. 1884. ve Vratislavi měl Dr. Kaz. Szulc, delegát tovaryšstva přátel nauk v Poznani, přednášku o prabydlitelích mezi Vislou a Labem, v níž důvody archeologickými, dějepisnými, linguistickými, mythologickými, antropologickými a kulturními dokazoval, že mezi Vislou a Labem Germáni (kterýmžto jménem on rozumí Němce) od pravěku nebydleli, nýbrž že tam teprva v posledních letech př. Kr. a částečně teprva ve druhé polovici prvního století po Kr. ze západního Německa a ze Skandinávie se vlomili, avšak již za sto až dvě stě let tyto země zase nadobro opustili a krajiny od Římanů dobyté zaplavili; — naproti tomu však, že obyvatelé krajů mezi Vislou a Labem, od Němců podmanění, zejména Varinové, Semnoni a Lygiové v těchto krajích prabydliteli byli a že to byli národové slovanští. — Vidno z toho, že názor Szulcův liší se značně od učení Šemberova a jiných zkoumatelů slovanského pravěku. Pokládáť Szulc Svévy a tudiž i Markomany a Kvády za Germány, recte za Němce. Přes toto velice umírněné stanovisko Szulcovo vznikl proti tomuto učení jeho mezi německými učenci odpor, jenž došel výrazu v odpovědi Karla Blinda uveřejněné ve svazku 108. časopisu „Magazin für Literatur des In- u. Auslandes" pod titulem „Die ostdeutschen Völker der Vorzeit" (východoněmečtí národové předvěcí), kdež slovanskosť jmenovaných tří národů popírána byla. Dr. Szulc zvěděv o této odpovědi požádal redakci řečeného časopisu za uveřejnění repliky, což mu však bylo odepřeno. Krátce potom zastihla Szulce smrť a replika jeho vyšla nyní ve Vídni jakožto posmrtné dílo. V replice této je sice málo nového, co by již v jeho přednášce z roku 1884. nebylo, jest však přece pozoruhodna tím, že důvody, v přednášce co nejtěsněji podané, jsou zde rozvedeny a prohloubeny. Všem, kdož se otázkou národnosti praobyvatelů střední Evropy zabývají, lze tento spisek k důkladnému prostudování odporučiti. *V. H.*

Nápisy ve Slezsku. Podal **Vinc. Prasek.** (V 6. programu česk. vyšš. gymnasia v Opavě r. 1889.) Slovutný topograf slezský p. gymn. ředitel Vinc. Prasek uložil již několik velmi cenných příspěvků ku slezské topografii v programech gymnazia jím řízeného. I tato práce svědčí jak o mravenčí píli jeho, tak i o rozsáhlých vědomostech genealogických. Obsahuje tato první sbírka nápisů 99 a opatřeny jsou všecky historickými vysvětlivkami.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Dne 11. srpna uspořádal náš muzejní spolek kočující schůzi na staroslavném Velehradě, která ač provázena byla počasím nad míru nepříznivým, přece v podstatě za zdařilou pokládána býti může.

Přední zásluhu o zdar schůze té má vp. Jan Vychodil, administrator fary velehradské, začež mu budtež tuto vysloveny upřímné díky. Průběh schůze byl následující: Ráno v 9 hodin shromáždili se účastníci z Olomouce a okolí, též z Kroměříže, Němčic, Uh. Hradiště a nejčetněji ovšem z okolí velehradského v nádherném chrámu Páně tamějším, kdež po kázaní prosloveném od vp. J. Vychodila, sloužil člen výboru muzej. spolku p. poslanec I. Wurm za veliké assistence slavnou mši sv. Po skončené bohoslužbě věnován dopolední čas prohlednutí velebné svatyně, v níž tolik znamenitostí je nashromážděno. Rovněž tak prohlédnuta kaple Cyrilka i okolí velechrámu.

Po společném obědě pak nastala vlastní slavnosť. Po silnici od Jalubí blížil se malebný průvod: nejprvé šli hoši od nejmenších až k dorostlým, pak v témže

pořádku děvčata, za těmito hudba veselý pochod hrající, pak na vyšňořených a vypentlených koních banderisté. Za banderisty následovaly tři ověnčené vozy plné děvčat, které držely obžinkový věnec, veliký koláč a kytice, vesele při tom prozpěvujíce a výskajíce. Za vozy pak následovali mužové i ženy z Jalubí a okolí a uzavírali krásný tento průvod, kterýž byl dílem kaplana jalubského vp. P. Prucka. Před hostincem Heroldovým průvod se zastavil a vystoupil ředitel velkostatku velehradského p. J. Trnka i uvítal zástupce muzejního spolku jmenem velkostatku. Na uvítání odpověděl vdp I Wurm, jemuž před tím dvě švarné Slověnky jalubské s přiměřeným oslovením podaly krásnou kytici, a provolal velehradským a jalubským „Sláva.“ Na to hnul se průvod v témže pořádku do Háje, kdež na prostorném prostranství se vše ma'ebně v polokruh rozestavilo. Zde pak uvítal starosta velehradský p Herold zástupce muzejního spolku po obyčeji staroslovanském podáním chleba i soli. Nyní pak započala vlastní schůze; za čestného předsedu zvolen aklamací p. ředitel Trnka, který udělil slovo vp. P. Vychodilovi Tento pak promluvil na základě svého dlouholetého badání o starém Velehradě následovně:

„Ctěné shromáždění! Náš výtečný, hlubokomyslný vykladatel téhož evangelia Kristova, kteréž otcům našim kázali apoštolé naši slovanští, sv. Cyrill a Methoděj, neúmorný sběratel národních písní, básník Fr. Sušil touženě přál si viděti Velehrad starý a z té duše volal:

„Kdož dá mně zírat Velehrad,
jak stával ondy v slávě,
když chodil valem odevšad
lid do bran jeho k správě?
O Velehrade, z hrobu vstaň
a vrahům svým se mocně braň!“

Aj, přátelé, kdyby dnes byl s námi výtečný Sušil náš a viděl zástup shromážděných, plesal by zajisté. A kdyby byl viděl jako my lid odevšad přicházeti k Velehradu a zvláště kdyby byl viděl překrásný průvod Jalubských v národním kroji, s národními zpěvy a po národním obyčeji vcházeti dnes do bran velehradských, oj, byl by plesal radostí, byl by jásal v duši své, že vidí dávné časy, že vidí slávu starého Velehradu královského,

„když chodil valem odevšad
lid do bran jeho k správě.“

Velehrad, přátelé, slavným byl a slavným bude! Upírali nám Velehrad, odčarovati ho chtěli z Moravy a tím i slávu ss. Cyrilla a Methoděje. Avšak marně!

Hlavním zastancem Velehradu byl náš archivář moravský V. Brandl a dr. Herm Jireček. Pádným důvodům jejich o poloze Velehradu starého nemohli odolati odpůrcové a poddali se. Velehrad obhájen a zachován Moravě. Vzácno jest upřímné vyznání historiografa moravského dra. B Dudíka, že od svého dřívějšího učení, jakoby na Moravě Velehradu nikdy nebylo bývalo, ustupuje a že důvody Jirečkovými a Brandlovými o poloze starého Velehradu na Moravě je nyní usvědčen.

Týž dr. B. Dudík nalezl v Petrohradě první officium divinum ss. apošt. slovanských. O tom officium (hodinky církevní) dokládá Dudík: Roku 1075. synodou je ustanoveno, by se jejich (ss. CM.) památka veřejně na Moravě slavila. Tenkráte bylo též dotyčné officium vypracováno, do něhož se nová, dosud neznámá legenda vložila. O Velehradě děje se v legendě této asi třikráte zmínka. Velehrad na Moravě stojí nevyvratně a pevně. (Sborník Velehrad. II. 40.)

V. Brandl tedy praví a dr. B. Dudík za ním: „Hrad stával nad řekou Moravou v sousedství Uher. Hradiště a město bylo při hradu.“ Sborník Velehradský II. (str. 39.) souhlasně sice, avšak objemněji praví: Všechna tato 3 místa: nynější Velehrad, Staré Město a Uher. Hradiště stojí na půdě starobylého Velehradu, jenom první však má jeho jméno. Již pouhé jmeno „Velehrad“ má svou velikou důležitosť. Novější výzkumy nasvědčují však, že nynější Velehrad má více nežli pouhé jmeno starobylého král. Velehradu. Považme, co dosud zde zachováno:

a) Hrádek horní, na kterém stojí jedna řada domů a hřbitov, u něhož studánka — „královská“ — hojné vody skytá. Zde vykopáno již mnoho kamenů velkých, tesaných a cihel i zbytky z hradeb pálených i peníze staré s nápisem „Moneta civitatis Velehradensis“ (peníz města Velehradu).

b) Hrádek dolní od zahradníkova domku až ku dolnímu mlýnu. Na dolním Hrádku pole máme a lesík „Háj.“ V tomto „Háji“ dosud patrny jsou valy a zvláštní pahrbky, jež † prof. Havelkovi bývaly vždy nápadny.

c) Třeba také všimnouti sobě návrší Rákoše dosud nevšímaného. Ve slovanských zemích Rákošů několiko. Známější z nich jest Rákoš v Uhrách u Pešt-Budína. Kollár o něm ve „Slávy dceři“ pěje. Tam bývaly sněmy, tam se rokovalo pod širým nebem. Od rokování slove „rokoš“ — „rákoš.“ Na Slovensku v Uhrách užívalo se slova „rákoš“ o sněmích velkých venku i malých v domech, jak Sasinkův „Slovenský letopis“ o tom dokladů má několik.

Od Slovanů převzali Maďaři mnohé zvyky, mnohá slova, národní vyšívání, převzali též veřejné rokování čili „rákoš.“ Takový rákoš popisuje Brábek Fr.: „Nežli jsme Pešť opustili, vyšli jsme si ještě na ctihodný, starožitný Rákoš, na tuto volnou sněmovnu starých Maďarů (lépe bylo říci: starých Slovanů), pokrytou svěžím vonným kobercem zeleného aksamitu a překlenutou jasněmodrým baldachynem nebes, na jehož půdě jest vyšito věčně krásné slunce s miliony svých zlatých vláken. Křesel nebylo zde potřebí sněmovníkům, vždyť seděl každý z nich pevně na hřbetě svého siváka, jehož řehotání provázelo sněmovní řeč pánovu. Hoj, bývalo zde druhdy hlučno když půda desíti tisíci kopyty tepána se otřásala a vlny otřesu jejího se nesly odtud přes Dunaj až k těm základům hradu budínského, které se chvilkami jako zemětřesením zachvívaly! Z komnat hradu budínského díval se asi v takovém okamžiku mnohý z Arpádovců na ten hrozivý Rákoš posetý lidstvem sněmujícím, kteréž jako černé hejno kobylek ze všech uhlů království se sem bylo sešlo. Rákoš vzdorná síla mocného národa! kde 10.000 pádných palašů bylo přívažkem ku každému paragrafu, na němž se shromážděné panstvo země usneslo“. (Světozor 1872. 261.)

Ku popisu Brábkovu možno doložiti: Také na velehradském Rákoši místa dosti pro více nežli 10.000 sněmovníků, ať by třeba každý seděl na vraníku statném. A také z komnat králova hradu na velehradském „Hrádku“ mohli Mojmírovci snadno pohlížeti na blízký „Rákoš“ posetý lidstvem sněmujícím.

d) A což „Králův stůl“ při silnici z Velehradu do Zdounek v horách nedaleko Jankovic, není-liž znám? A neodnáší-li se pověstí svou do pradávných časů král. Velehradu?

e) Na král. Velehradě stával sborový chrám metropolity sv. Methoděje, chrám zasvěcený Bohorodičce Marii Panně. Nyní stojí tu velebná basilika Marianská, podivem úžasným naplňujíc každého, kdož do ní vstoupí, avšak apsida za hlavním oltářem, ač nepovšimnuta mnohdy zůstává, ta hlásá, že jest nejstarší částí kostela, a že pochází z X. století dle soudu odborných znalcův. Totě nesmírně důležito pro nás a, díky Bohu, nabývá stále větší a větší jistoty novými důkazy. Nedaleko této apsidy v zemi asi 3 m. hluboko vykopán byl kámen, který prof. Havelka označil za důležitý a položil do nejstarší doby král Velehradu. V basilice nynější máme také dosud „kapli královskou.“ Kéž máme i mužů obeznalých i peněz vydatných s dostatek, abychom ohledati mohli důkladně a soustavně nynější chrám velehradský a nalezli, po čem toužíme všichni — hrob svat. Methoděje! I jiné známky poukazují k důležitosti nynějšího Velehradu, jako:

f) Kaple Cyrilka, nyní gotická, dříve románská. Ačkoli zasvěcena jest od roku 1863. zjevení Páně či sv. třem králům a dříve zasvěcena byla po staletí „Večeři Páně či Božímu Tělu“, přece jmenovali ji vždycky lidé a jmenují dosud „Cyrilka“ a jen „Cyrilka“. Také vypravují sobě, že v Cyrilce to bylo, kde Svatoplukův kůň klekl, když rozhněvaný král opozdiv se na honě hnal se po sv. Methoději, že nečekal na něho přes poledne, a již u oltáře mši sv. sloužil. Cyrilka jméno má od sv. Cyrilla, apoštola slovanského.

g) Nedaleko odsud při staroměstských vinohradech jest „Crhův důl“ — údolíčko se studánkou. Mezi lidem vypravuje se dosud: „Když bylo jednoho roku velice sucho, že byla o vodu bída, vyšel sv. Cyrill učit do toho údolí. A když začalo býti horko, počali lidé omdlévat. I poručil sv. Cyrill, aby vyryli studánku. Ryli, zkoušeli všelikde, ale vody nemohli nikde naléznouti. I vzal sv. Cyrill lopatu, zaryl jedenkráte a vyprýštila se voda. A tak tu studánku vydláždili kamenem a dali jí jméno Cyrilka. A ta studánka jest tam dosud, snad upravená tak, jak byla hned za prvních dob.“ Také vypravují dosud, že v tom údolí sv. Cyrill učil a že tam stával chrám, který sv. Cyrill posvětil.“

P. řečník uvedl pak ještě některé jiné památky z okolí velehradského a skončil svou přednášku těmito slovy:

„Nejvýtečnější mužové naši Velehradu si všímali nade všecko a pěstovali ideu Cyrillo-Methodějskou, ideu Velehradskou pílí, bedlivostí, nadšeností nejvyššího obdivu hodnou. Nestor spisovatelů našich, stařičký dr. Matěj Procházka, co ten již nabádal se, napsal o dějinách apoštolů slovanských ss. Cyrilla a Methoděje! Slovutný V. Brandl, dr. H. Jireček, Sasinek a jiní, co ti nazkoumali se, napřemýšleli, napsali o královském, staroslavném Velehradě! Vzpomenutý dr. Fr. Sušil, kterak ten o Velehradě touhy svoje i naše zapěl; kterak známý pěvec Cyrillo-Methodějský, Jan Soukop, upravil nám případně, na výsosť případně Velehradské poutní písně; a kterak výborně básník Vlad Šťastný písněmi svými vedl nás do minulosti slavné starodávného Velehradu a také nám ukazuje k budoucnosti Velehradu neméně slavné! Hle, staří pracovali, pracují dosud o Velehradě, pracujmež i my za příkladem jejich. Skládejme kamének ku kaménku, a poznenáhla zbudujeme budovu krásnou. Ss. Cyrill a Methoděj nedají zahynouti Velehradu. Velehrad byl slavným a bude

slavným! Ku práci společné, ku práci velenadějné heslem budiž nám vzácné slovo básníka Vladimíra Šťastného:

„Velehrade, chráme náš,
národ k sobě svoláváš,
Ty nás spojíš,
rány zhojíš,
láskou síle základ dáš!“ —

Přednáška tato vzbudila u všech posluchačů, jichž páčilo se na mnoho set, nejen značnou pozornost, nýbrž i hlučný souhlas. Jako druhý řečník vystoupil vdp. P. Ig. Wurm; tento promluvil s nadšením, které jen z lásky k tomu našemu lidu pocházeti může, o důležitosti a významu zvyků i obyčejů národních. Jeho vroucí slova odměněna dlouho trvající pochvalou. Po přednášce této započal zpěv dívek jalubských a měly pak následovati obřady obžinkové čili „*dožatá*“, kterou s nevšední pílí nacvičil a zaranžoval vp. J. Prucek, získav si tím rovněž nároky na naše díky; bohužel však náhlá bouře a prudký liják přerušil další slavnosť. Z téhož důvodu odpadla též archeologická přednáška p. učitele Myklíka ze Starého Města. Vše vrátilo se v dešti k Heroldům, kde, pokud místnosti to dovolovaly, rozproudila se veselá nenucená zábava, která za zpěvů národních a hudby dlouho ještě trvala. —

Dodatkem ku spolkové kronice za čtvrtletí předposlední zaznamenáváme, že za příležitosti výletu pražského pěveckého spolku „Hlaholu“ do Olomouce uspořádána byla od vlasteneckých dám olomuckých v národním domě v Olomouci velká výstava výšivek zbotovených dle vzorů národních, která poznovu dosvědčila, jak umění našeho lidu dobývá si u intelligence naší stále širšího uznání a obliby.

O účastenství muzejního spolku olomuckého při letošním antropologickém sjezdu ve Vídni podáváme zprávu ve zvláštním článku tohoto čísla.

Co do vnitřního života muzejn. spolku oznamujeme, že sbírka prehistorická během tohoto čtvrtletí byla znova systematicky uspořádána od kustoda muzea našeho p. Dra. Wankla, jejž v práci té výdatně podporoval p. Dr. Mudrych, sekundární lékař v nemocnici olomucké.

Z vědeckých prací členů spolkových uvésti sluší na prvém místě systematické prokopávaní pověstného naleziště předmosteckého, které dělo se jmenem a ve prospěch muzejního spolku pod dozorem p. prof. J. Klvaně z Uh. Hradiště od 2. do 7. září, a jehož výsledkem bylo velké množství různých kostí mamutích a z jiných zvířat diluviálních. Kromě majitele dotyčného pozemku p. Chromečka získal si o umožnění systematických výkopek tamějších zásluhy p. prof. Fr. Bílý a p. gymn. ředitel Veselý z Přerova. Nemenšího uznání zasluhuje pohostinná obětavosť dp. faráře J. Spíny v Předmostí, p. prof. Klvaňovi prokazovaná, bez které by tomuto snad ani nebylo možno bývalo výkopky ty po delší dobu říditi. Na předním místě ovšem patří upřímný dík náš p. prof. J. Klvaňovi, jenž s opravdovým sebezapřením práci tu ve prospěch muzejního spolku podnikl a v ní za poměrů dosti nepříznivých vytrval.

Hojnější snad ještě výsledek měly geologické, ethnografické i archeologické studie p. prof Klvaně v Bojkovicích a dalekém okolí jich, jak o tom již částečná zpráva jeho v čísle tomto svědčí.

Horlivý člen spolku našeho p. Jan Kučera, učitel v Rudimově, věnoval taktéž celé své letošní prázdniny archeologickým vycházkám do okolí Slavičína a seznamenal hojnosť zajímavých zpráv pro náš časopis. Jednatel spolkový vp. Jos. Vyvlečka všímal si bedlivě nálezů objevených při prokopávaní vodovodu v Olomouci a zvláště ve čtvrti dómské více zajímavých předmětů uchránil pro sbírky muzejní. Rovněž redaktor tohoto časopisu vynaložil svou dovolenou na časté vycházky archeologické i etnografické po západním Olomucku, při čemž ochotným společníkem jemu byl náměstský nadučitel p. F. Nešpor.

Po příkladě jiných větších měst moravských založen byl v uplynulém čtvrtletí také v Kroměříži vlastenecký spolek muzejní, jehožto muzeum podle stanov tvořiti má integrující část muzea vlast. muz. spolku v Olomouci a jehožto orgánem býti má časopis vydávaný vlasten. muz. spolkem v Olomouci. Přejeme novému spolku všeho zdaru a doufáme, že budeme moci brzy přinésti zprávu o činnosti jeho.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 1. června do konce srpna 1889. rozmnoženy byly sbírky vlasten. muzejn. spolku takto:

Památky pravěké darovali: vys. dust. p. Anatol hrabě d'Orsay, lebky a kly kančí vykopané při kladení rour na vodovod; p. Jos. Krejčí, učitel ve Slatinkách, pravěký paroh jelení zkamenělý; p. Jos. Mendlík, starosta v Slatěnicích, přeslen; p. Bartol. Křížek ze Slatinek pravěký žernov; sl. správa školy ve Slatěnicích, 4 přesleny, různě ornamentované; p. inženýr Vlk ze Slatinek, přeslen; p. Ludvík Cigna, úředník kapit. v Olomouci, krásnou brusli z nártní kosti koňské, zkamenělý paroh a jiné kosti na-

lezené při kopání vodovodu na dómě; pan J. Klem z Velehradu, bronzový náramek, úlomek dlátka kamenného a střepiny ze starobylých nádob Vdp. Ign. Wurm, kons. rada v Olomouci, popelničku nalezenou u domu olomuckého roku 1884; pan dr. Jindř. Wankl, c. k. konservator v Olomouci: 2 popelnice a jiné 2 nádoby z Kvasic, Přáslavic a Příkaz, 5 klův kančích a vřeteno z Příkaz, kus jeleního parohu z Určic a popelnici z kopečku šaratického.; p. Němčák v Olomouci: starobylou nádobku, kus parohu, 3 ornamentované střepy z nádob, vesměs vykopané v Olomouci při kladení vodovodu na dómě, na hradě a dolním náměstí; vp. Frant. Přikryl v Soběchlebech, 2 stříbrné náušnice a 1 zlatou, vykopané ve Kvasicích, pak železný kotlík z Kvasic; dp. Fr. Koželuha, prof náb. v Prostějově, popelničku z Polešovic; sleč. Klára Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích, nádobku s 12 úšky nalezenou ve sklepení v Dřevohosticích; dp. Josef Vyvlečka v Olomouci, nártní kost koňskou v brusli spracovanou, střepiny z různých nádob, sbírku kostí, vše nalezené v Olomouci; p. Bartoněk, rolník na Biskupství, bronzový šperk, 1 celou a úlomek druhé železné fibule z doby laténské, nalezené u Biskupství.

Nadto dostalo se muzeu znamenité kořisti z výzkumného kopání, jež p. prof. Josef Klvaňa z Uh. Hradiště ve prospěch muzejního spolku v Předmostí začátkem září podnikl; jmenovitě uvádíme: dolní čelisť a více stoliček mamutích, kel. kosti z nohy a obratle z mamuta, dále kosti koňské, vlčí, sobí atd., mimoto velkou sbírku nástrojů pazourkových. (Viz drobné zprávy tohoto čísla).

Sbírka přírodnin rozmnožena těmito dary: vdp. Rud. Kašpar, děkan v Bludově, daroval více vzácných nerostův; dp Jan Doležel, farář v Křepicích, sbírku břidlic menilitových s otisky ryb a j. zkameněliny nalezené v Křepicích; p. Čeněk Šandera, právník z Prahy, daroval druhy Bryozoa: Hippotoa labiata, Diastopora accupunctata, Membranipora elliptica, Entalopora fecunda Novák; dále Cyphosoma radiatum, Mesocrinus Fischeri Carp., Steaster quinqueloba, Doryderma ramosum, Serpula gordialis, Terebratulina gracilis; vesměs ze Sobčic a Oujezdu Podhorního; (určil vesměs laskavě p. prof. Dr. Novák); p. Dr. Jindřich Wankel v Olomouci: 2 kosti poloztrávené.

Sbírku mincí obohatili: vys. důst. p. Anatol hrabě d'Orsay, darovav památní minci Maximiliana Josefa, kníž arcibisk. olomuckého z r. 1837, pak památní peníz usazení Al. Jos. bar. Schrenka z Notzingu na arcibisk. stolici pražskou dne 4. listop. 1838; mimo to sbírku mincí stříbrných a měděných nalezených při kopání vodovodu v Olomouci. — Prostřednictvím p. učitele Ant Pechy, daroval p. Lukáš Rubáčík, pololáník čís. 32. v Kožušanech, zlatou duhovou mísečku, jež jsou na Moravě velmi vzácny. — Slav. ředitelství c. kr. privil. severní dráhy cís. Ferdinanda ve Vídni: 42 mincí z nálezu Hodolanského a sice: 1 říšsk. města Kempten, 1 Bedř Jana a Jiří Sask., 1 Augusta Sask., 1 Arnošta Bavor., 1 stříbr. sask. Augusta 1565, 1 Jakuba Khuen-Belasi, Solnohrad, 1 Mat. Lang, Solnohrad, více minci cís. Ferdin I, Maximiliana II, Alberta († 1508) Bavorského, Ludvíka Stolberga II († 1569), vévod solnohradských: Arnošta, Leonharda, Jana Jakuba. — Dále darovali: p. Dr. Frant. Kupido, c kr. notář v Líbavé, stříbrnou minci Konráda brněnského; dp Frant. Ermis, farář v Bludově, 1 stříbr. minci; p. Jan Ženčák, familiant v Kožušanech, pětník cís. Ferdinanda II z r. 1624; p. J. Klem na Velehradě, groš Václava II. a 2 jiné stříb. mince; p. J. Čapek, bohoslovec v Olomouci, 2 stříbrné (Leopold, 1670) a 1 měď. minci; Nejmenovaný 2 stříb a 19 měď. mincí, ponejvíce lombard, benátských a Frant I.; p. Jan Smolka z Tovačova, 1 stříbrnou Sigmunda III; p. Matěj Vaněk, abs. theolog v Olomouci, 1 stříbr. tureckou; p. A. Benda, konduktér dráhy, 1 měď; p. Jan Cach, výměnník v Kožušanech, 1 stříb. grošík; p Jos Hrubíček, rolník v Čertoryji, 1 měď.; p. Hynek Tesař, učitel v Charvátech. 1/2krejcar z r. 1816; žák Ferd. Piskovský v Kozušanech, 2 měď.; p. Jan Stejskal z Blatce, 2 stříb. Leopoldovy; p. J. Lakomý ze Štěpánova, záslužný kříž válečný cís. Františka z r. 1813—14; p. prof. Jan Němec v Olomouci, 1 měď. minci; důst. p August Žádník, farář na Vsetíně, 1 stříbrnou minci z r. 1625; p. Fr. Kupka, učitel v Rozstání, 4 stříb. mince; p. E. Neumaier, cestující, památní peníz řádu svat. Benedikta. — Mimo to zakoupil spolek z nálezu Močovického v Čechách, (prostřednictvím p. Kl. Čermáka, konservátora v Čáslavi) 1 vzácný 48ník Friedricha Falckého, 24tikrejcar ražený za vlády stavovské B Hübnerem, pak tři malé groše Matyášovy (1617—19), ražené Seb. Hölzlem ze Šternštejnu v Kutné Hoře. Z pozůstalosti vys. důst. p. kanovníka Jana barona Henningra koupeny: památná mince Karla III., knížete lotrynského biskupa olomuckého, z r. 1707; památná mince kardinála Wolfganga, hrab Schrattenbacha, biskupa

olomuckého, z r. 1735; památná mince Ferd. hrab. Chotka, arcibisk. olomuck., z r. 1832; památný peníz Maximiliána bar. Sommerau-Beckha, kardinála a arcib. olom., z r. 1837; pak památná mince nastolení nynějšího knížete-arcibiskupa olomuc.. Bedřicha kardinála lanthrabéte z Fürstenbergův, z r. 1853. Dále koupen dukát Františkův (města Kolína); též z nálezu Businského na Moravě zakoupeno více mincí. — Chvalné zmínky zasluhují též studenti slov. gymnazia v Olomouci, kteří opět mince muzeu darovali, a sice: Frant. Bříza, 1 měď.; Fr. Dvořáček, 1 stříbr., 2 měď.; Tom. Hudec, 1 měď.; Jan Kožušníček, 2 stříb., 1 měď.; Rich. Marek, 1 stříb., 3 měď., 1 památní; Vlad. Očenášek, 1 stříb.; Luk. Pec, 1 stříbr., 1 měď., 1 památní; Jan Soukup, 1 měď.; Jindř. Steinmann, 2 měď.; Jos. Stejskal, 1 stříb., 2 měď.; Štěp. Vogel, 1 měď.; Ad. Zváček, 3 měď.

Ku sbírce vyšívání přispěli opětně: vdp. Ignát Wurm, kons. rada a poslanec v Olomouci; ctp. Jindř. Stoček, kand. st. kněžsk. v Uh. Hradišti; dp. Vavřin. Schön, farář ve Studýnkách u Šumberku, daroval krásnou plachetku a pí Fetková z Čes. Bohdíkova starobylé krajky.

Nejštědřeji byla obdařena sbírka památek historických; vys. důst. p. Anatol hrabě d'Orsay, prelát v Olomouci, zakoupil totiž z pozůstalosti † kanovníka olomuckého, pana barona Henningra pro muzeum naše celou vzácnou sbírku starých zbraní a jiných uměleckých předmětů, jež celou síň naplňuje a jí ozdoby nemalé skýtá; vp. Josef Vyvlečka v Olomouci, daroval 2 staré klíče, jež vykopány byly ve vodovodu ulice Weitersheimské; p. J. Němčák v Olomouci, 2 podkovy staré, nalezené při kopání vodovodu na dolním náměstí.

Z novějších předmětů darovali: p. Dr. Frant. Kupido, c. kr. notář v Líbavé, čínskou skleničku; p J. Klem na Velehradě, měděnou rytinu milostivého obrázku Bl. P. Marie na Vysokém Poli u Brúmova, pak obrázek malovaný na kovové destici. Dp. Ed. Domluvil, professor náb. ve Val. Meziříčí, dar. pěknou tresku od čibuku z Hercegoviny; sl. Klára Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích, tři starožitné kachle z Dřevohostic.

Knihami muzeum obdařili: p. Jos. Kramář, majitel knihtiskárny v Olomouci, darovav 14 dílů sebraných spisů Schillerových, vyd. v Hradci, 1834; pan Dr. Jindr. Wankel pohrobní spis Dr. Kazimíra Schulze z Poznaně: „Die Ureinwohner zwischen Weichsel u. Elbe," ve Vídni 1858 a Kundmachung hr. Fr. Thuna z r. 1848; p. Josef Gottwald z Hradečné daroval Das grosse Leben Christi und seiner lieben Mutter Maria, autore P. Martino de Cochem; ve Frankfurtě, 1682; pak Vita Sanctorum P. Dionysii Lucemburgensis Capucini; ve Frankfurtě, 1684; — p. inženýr Vlk ze Slatinek: Les tablettes guerrieres — Amsterdam, 1709, a starou modlitební knihu, psanou Vojtěchem Eliášem r. 1799; vp. Josef Vyvlečka v Olomouci, daroval: Protokoly 4. sjezdu konservátorů, ve Vídni 1889., pak D'Elvert: Neu-Brünn, wie es entstanden ist und sich gebildet hat, Brünn, 1888; Fr. Ruby: Das Iglauer Handwerk in seinem Thun und Treiben von der Gründung bis zur Mitte des 18. Jahrh., Brünn, 1887; pan Frant. Vicenec, okres školdozorce v Bludově, 7 numismatických tabulí, vyobrazujících staré tolary; dp. Frant. Koželuha, prof. v Prostějově, své úvahy o školách Prostějovských od počátku až po bitvu bělohorskou. V Olomúci, 1889; sl. správa Matice školské v Olomouci (prostřednictvím p J. Bašty): Kräuterbuch O Jacobi Theod. Tabernæmontani. Basel, 1731; sl. c. k ústřední komise ku zachování uměl. a histor. památek ve Vídni: velkolepé obrázkové dílo Kunsthistorischer Atlas, Wien, 1889; p. Ond. Vymlátil, majitel domu v Olomouci: Instructiones theolog. et morales; p Dr. Karel Mudrych, sekundární lékař v Olomouci: Festschrift zur Begrüssung der Theilnehmer an der gemeinsamen Versammlung der Deutschen und Wiener Anthropol. Gesellschaft in Wien 1889.

Sbírka listin rozmnožena: výňatkem z knihy městské města Uničova, českým to rukopisem z r. 1608, jejž daroval p. Václ. David, nadučitel v Olšanech; kupní smluvou knížete Fr. Jos. Liechtenštejna z r. 1773, již daroval p. inženýr Vlk ze Slatinek; p. Ant. Schmid, kovářský mistr v Lipníku, daroval: Pergamenovou listinu cechmistrů města Lipníka z r. 1680; listinu Primatora kníž. města Lipníka z r. 1680, a generalní cechovní artykule z l. 1739 se 3 přílohami.

Všem ctěným dárcům vzdává výbor díky srdečné.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXII.

Od 1. června do konce srpna 1889 přistoupili za členy řadné:

P. Karel Bém v Tršicích; p. Leopold Čihák v Jilovém u Prahy; p. Vil. Kotrlý, správce školy v Chroměři; p. Václav Kubíček, rolník v Ořechovičkách; sl. Frant.

Matlova, učitelka v Drnovicích u Lysic; p. Jan V. Pavelka, hospodářský přiručí v Letovicích; p. MUDr. Jan Picek, hraběcí lázeňský lékař v Luhačovicích; pí. Juliana Picková, choť MUDra. a lékaře v Luhačovicích; dp. Jan Rynda, správce fary sv. Stanislava v St. Paul, Severní Amerika; p. MUDr. Jos. Sova v Tršicích; p. Frant. Straka, c. k. soudní vykonavatel ve Ždánicích; p. Frant. Štolba, professor techniky v Praze; sl. Jaga Zachova, vychovatelka v Radimi v Čechách.

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzejn. spolku v Olomouci:

Vys. důst. p. Anatol hrabě d'Orsay (na zakoupení minci) . . .	zl. 2·50
P. Dr. Julius Ambros, advokát v Olomouci	zl. 1·—
Sl. roln.-obč. záložna v Konici .	zl. 5·—
Celkem . . .	zl. 8·50

VI. Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Sl. obč. záložna v Olomouci	zl.	40·—
Vdp. P. Rudolf Kašpar, děkan v Bludově	„	25·—
Urozený pan hrabě Karel ze Zierotina	„	20·—
Uroz. Terezie lanthraběnka Fürstenbergová . . .	„	5·—
Paní M. Beringrová v Telči (jménem dámského odboru „Nár. Jednoty“) . . .	„	3·—
Dp. Drahotín Halda, farář v Dolním Újezdě . . .	„	2·—
Vp. Frant. Zapletalík, kaplan v Něm. Libinách . . .	„	3·—
Úhrnem . .	zl.	98·—
K tomu v V. seznamu uvedený obnos	zl.	1817·87
Dohromady . .	zl.	1915·87

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá p. František Tomíček, t. č. pokladník spolku v Olomouci, na Dolním náměstí č. 24.

Listárna. Časopis vlasten muz. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časop. vlast. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za „Moravské ornamenty“ přijímá pokladník spolkový p. Frant. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, a by je udali dopodrobna. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Veškeré dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány budtež pod adresou: Vlasten. muzejní spolek v Olomouci. – Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány budtež redaktoru: V. Houdkovi, c. k. místodrž. sekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz, 4.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty na moravských kraslicích. 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Kreslila na kámen Madlenka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlasten. muzejn. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl. Objednati lze u pokladníka vlasten. muz. spolku olom. p. Frant. Tomíčka v Olomouci, Dolní náměstí čís. 24.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 stran s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. — **Geologická mapka Moravy a Slezska.** Nakreslil prof. J. Klvaňa. Cena 6 kr. franko.

Návod i mapku objednati lze v expedici tohoto časopisu v Olomouci na Bělidlech č. 19.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: *Dr. Jindřich Wankel: Náklo a Příkazy na Moravě. (Dokoně. S 5 obr.) — Rudolf Kašpar: Ptactvo moravské. (Pokrač.) — Antropologický sjezd ve Vídni roku 1889. (S 3 obr.) — Dopisy: Z Uh. Hradiště od J. Klvaně. Z Rudimova od Jana Kučery. — Drobné zprávy: Jos. Klvaňa: Ložisko kostí mamutích v Předmostí u Přerova. — Řezba na dveřích z Příkaz u Olomouce. (S 1 obr.). — C. k. dvorní muzeum ve Vídni. (S 1 obr.). — Jos. Klvaňa: Kamenouhelné zkaměněliny od Soběchleb u Lipníka. — Literatura. — Kronika vlast. muz. spolku v Olomouci.*

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. kniktiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 24. Vydáno v prosinci r. 1889.

O rázech dob předhistorických v naší vlasti.

Uvažuje **Klim. Čermák,** konservátor v Čáslavi.

O dávné vzdělanosti národa soudíme dle pozůstatků v zemi zanechaných. Vzdělání však nešlo všude stejným krokem, nesouc se podél obchodních cest pomorských i pozemských; žili tudíž také stejnou dobou v Evropě lidé rozdílných stupňů vzdělanosti. Mluví-li se tedy všeobecně o dobách předhistorických, znamená se tím vlastně stejný stupeň vzdělanosti v jistém okruhu. Vzdělanost byla buď původní nebo přinešená, nezřídka vniká však okruh vzdělanosti přinešené čili cizí kultury v okruh domácích vymožeností, a vědě přísluší oba náležitě rozlišovati.*)

Nesnadno na ten čas hovořiti o dobách; vždyť dosud vlastně snášíme jen vzorné příklady na základě nálezů. Jestliže se přece odvažuji k tomuto návrhu na roztřídění dob, tož si upřímně přeju, aby návrhy tyto od soudruhů v práci badatelské doplňovány a zdokonalovány byly.

U nás trvala doba předhistorická skoro až k dobám křesťanským, náležejí tam tedy celý starý věk historie obecné a ještě část středověku.

Není účelem těchto řádků vymeziti doby věku kamenného, učinil jsem tak ve spisu „Pravěk lidstva evropského“ v Matici lidu r. 1887. č. 1. vydaném. Zbývají mi zde tudíž doby, kdy kovů upotřebováno bylo vedle kamene nebo samotných.

Uvedu rázovité příklady z některých dobře prozkoumaných nalezišť se starožitnostmi zvláště význačnými.

I. Tak zvaná *mladší doba kamenná*. Převládají tu v sídlech obroušené neprovrtané sekery, oštípané nástroje pazourkové, kostěné a parohové roubíky a šídla. Nádoby jsou hrubě hnětený s prostými otisky nehtů. Naleziště: v Čechách Skála ve Bzí u Štahlav a blíž Koudelova u Čáslavě; na Moravě Zábrdovice u Krumlova, Bohuslavice (u Tvrze), Předmostí, Komín, Nová Ves, Výpustek.

2. *Doba starších hradišť.* Nádoby hnětené, tečkami a čárkami zdobené, někdy s uchem měsíčkovým. Nástroje kamenné, kostěné i parohové provrtávané, vedle nich drobnější nástroje pazourkové, přesleny hruškovité. Vedle kostí zvěře též kosti skotu, koní, ovcí a koz. Chaty robeny z proutí a kmenů omazaných lepenicí. Příklady: v Čechách Řivnáč u Roztok, Slanská hora, Homole (Cimburk) u Kutné Hory; na Moravě hradisko Křepické, Leskoun.

*) Pomněmež jen kultury řecké při Černomoří nebo při ústí Rhona.

3. Jámy odpadkové a ohniska. Nádoby ozdobené řadami teček skupených do trojúhelníků, a nevyplněných vápnem. Mají pupíky k uchopení a jiné provrtané k zavěšení nad oheň. Hrubší nádobí okrášleno rýhami od hrdla ke dnu. Přesleny vzácny, šídel nebývá, za to brusy a drtidla hojny. Nástroje kamenné vrtané i broušené, hojné odštěpky pazourku. Bronzy vzácny, a to jen jehlice se zahnutou hlavicí. V jamách lastury škeblí a kosti skotu, koní a ovcí, zřídka zvěře. Kusy lepenice vypálené roztroušeny v jamách, vedle nich též tenké vrstvy kulturní velmi rozsáhlé. Naleziště: v Čechách Nový Bydžov, Čáslav v cihelně, v Chrudimi na Pumberkách, Krpy, Přemyšlení a Libeň na Vltavě, Ústí nad Labem, okolí Loun, Šťahlavice u Plzně; na Moravě: cihelny u Kroměříže, Hodonice, Znojmo a Hnanice.

4. Hroby žárové, vzácněji s kostrami. Misky vyleštěné, na dně vespod rýhované, hrubší nádoby jako při 2. a 3. uvedeno. Sekáčky bronzové. Kadluby na šípy a kroužky. Příklad: Vokovice v Čechách.

5. Hroby s kostrami skrčenými, obloženými lámaným kamenem. Dlouhé bronzové jehlice k zatknutí oděvu mívají hlavici s ouškem. Perly jantarové za ozdobu i rourky bronzové. Palstavy bez laloků a prsteny i náramky obtáčené. Nádoby o širokém dnu, v němž důlek jako od palce. Příklady: v Čechách Únětice u Roztok, Lovosice, Čečovice, u Modřan; na Moravě pak Oblaz na Znojemsku.

6. Mohyly jihočeské vyšší obyčejně s nádobkami pěkně krokvicovitě zdobenými na nožce. Milodary bronzové: meče, palstavy, náramky, puklice, dýky, nože, šipky s tulejkou, jehlice s hlavicí plochou a krčkem vroubkovým, sponky se závitci osmičkovitými.

7. Hřbitovy s popelnicovými hnízdy rázu Polabského. Nádoby ze dvou komolých kuželův utvořené, misky s okrasou načrtaných trojúhelníků při obvodu, stojící na komolém kuželu, baňaté nádoby s pupíky a polokruhovými rýhami, kotlíčky s uchem jedním a hrnce doleji baňaté s okrajem rovným a dvěma ouškama blíž hrdla. Chudičké milodary: bronzové jehlice zahýbané s hlavicí hřebíčkovitou, šipky s tulejkou, nožíky bronzové, vzácněji srpkovité s rukojetí železnou, neb železka takováž, hroty ke kopí. Naleziště: v Čechách Veselí při Ústí, Korunka-Jelení, Libochovany u Litoměřic, Rosice u Pardubic, Vrdy u Čáslavě, Třebešice u Hory Kutné; na Moravě Mohelnice, Tršice, Štramberk, Bohuslavice (Písky), Klentnice.

8. Nízké mohyly s miskami vyleštěnými tuhou a vnitř porýsovanými, sporé milodary bronzové i železné. Ejpovice u Plzně. —

9. *Ráz Hallštatský.* Hroby žárové i s kostrami. Meče bronzové jsou vzácnější, častěji však jsou jehlice bronzové a čepely železné. Puklicové náramky duté, kruhy turbanovité, porýsované duté, sekerky na způsob železných palstavů, ve zlatě vytlučené ozdůbky, vědérka i nádoby bronzové. Nádobí tuhou vyleštěné, a to baňky s dolíčky a rýhami pokličkou zvoncovitou kryté, misky vnitř porýsované. Sošky býčka, kachníček i labutí z bronzu. Naleziště: v Čechách Strakonice; na Moravě hradiště u Obřan, Býčí Skála, Leskoun; mohyly v Pillichsdorfu v Rakousích. Doba: 500 před Kr. P. až 200 po Kr. P.

10. *Ráz La-Tènský.* Meče napořád železné s pochvami s vysedlým vrchem, kopí listovitá, nože s řapíkem prodlouženým v hákovitou rukojeť.

Náramky řetázkovitě točené, též s konci paličkovitými, sem náleží též otevřené kruhy s drobnějšími polokoulemi, náramky skleněné i ze zkamenělého dřeva (lignitu) vyřezávané, pak kostky, ale především sponky čili fibule bronzové, zlaté, stříbrné i železné z drátu ovinuté tak, že patka obrácená k oblouku sponky zachycuje jehlici spouštějící se s vrchu od závitců. Nádoby mají tvar baňatých hrnců hmotných ale dobře vypálených, pak láhví jemně od hrdla ke dnu rýhovaných a vyleštěných, černě vyleštěné mísky a krajáče bezuché, nádoby bíle a červeně pomalované, tu i tam s vlnovkou, která někdy k ozdobě pod hrdlem tažena. Dna mívají souběžná kola, na znamení, že nádoby ty robeny na k r u h u. Ráz la-Tènský pokládati lze za pokračování doby Hallštatské. V obou dobách mince římské i gallské určují přesněji nálezy. Další zaručené slovanské nálezy mívají mnoho podobností s nálezy la-Tènskými, uhodilo se již i na stopy památek rázu la-Tènského v osadách slovanských. Hroby v řadách; kostry nohami k jihu. Naleziště: v Čechách hromadný nález ve vřídle Duchcovském, městiště průmyslového místa Hradiště u Stradonic, hroby s kostrami na Žižkově, u Nového Bydžova, v Bylanech u Chrudimi, v Neškaredicích u Kutné Hory; na Moravě Předměstí uh.-ostrožské. Doba: I.—V. století po Kr. P.

11. Tak zvaná *doba Merovejská*, již bychom my případně nazvati mohli v e l k o m o r a v s k o u. Ve hrobech řadových, deskami obložených též prsteny, ostruhy, topory a šípy železné, hřebeny dvoustranné, vykládané sponky, knoflíky hruškovité a růžicovité ze skla přimodralého, sponky zlaté i stříbrné s vějířovitou ozdobou, často i vykládané kaménky, udidla koňská ze dvou článků, s příčnými tyčinkami vně huby s přezkami. Naleziště: v Čechách Uherčice, Kolín nad Labem; na Moravě Znojmo, Strážnice (Golgota) a Rajhrad. Doba: V.—IX. stol. po Kristu. Tehdy nasypávány poslední mohyly ve vlasti naší. V nich baňaté hrnce s okrajem málo vyhrnutým, přikrášlené hustými pásmy vlnovek a řadami teček šikmo v pásmu vypíchaných. Poslední popelnice naše bývají toho rázu. Znamení na dně nebývá. Koštěné střenky ozdobovány kroužky jako za doby la-Tènské. Naleziště: v Čechách mohyly v Boru u Libějic, na Homolce u Jindřichova Hradce, mohyly v Chedrbi u Čáslavě a střední vrstva na Hrádku u Čáslavě; na Moravě: Olomouc, Strážnice, Holubice, Starý Šaldorf u Znojma, Hradisko sv. Hypolita u Znojma.

12. S t ř e d o v ě k ý r á z s l o v a n s k ý. Baňaté nádoby s vyhrnutým hrdlem a vrubem pro pokličku, hrubá osudí tlustých stěn zdobena jako hrnce řídkou vlnovkou, rovnými pásmy, šikmým tečkováním, rozmarinkou, na dně často z n a m e n í v t i š t ě n á, záušnice s esovitým zakončením z mosazi, též stříbrné nebo cínové, ba i stříbrnou mázdrou potažené. Hojné přesleny, brusle z hnátů vyrobené, roubíky koštěné. Hroby v řadách buď kamením ohrazené nebo prostě v zemi; kostry nohama k východu. Při nich zjištěny mince z XI. a XII. století. Naleziště: Všechna místa v historii vlastenecké památná, tedy v Čechách: Vyšehrad, Tetín, Libice u Poděbrad, Vlastislav, Vraclav u Vys. Mýta, Prachovské skály, Želivo, Sázava, Kouřim, Hradec Králové, Čáslav, Netolice atd.; na Moravě: Velehrad, Znojmo, Olomouc, Hrůdy u Strážnice. Doba: od IX. do XIV. věku, kdy župní zřízení zaniklo. —

Nejpoučnější jsou nálezy, kde několik vrstev nad sebou uloženo, jako v Hradci Králové, v Čáslavi na Hrádku, ve Znojmě.

Jsou i pohřebiska, kde lze sledovati přechod rázu jednoho pozvolna v druhý, a zase zaváté listy z jiných okruhů vzdělanosti.

Bedlivým zkoumáním mají se stanoviti tvary současné. Nejlepším vodítkem jsou zde nádoby a střepy z nich, pročež dlužno je i v bohatém jinak nálezu sebrati a nikoli přehlížeti. Jsoutě asi tolik jako zkameněliny zemězkumci.

K těmto výrobkům domácího lidu dlužno přiřaditi vtroušené památníky cizích kultur. Tak vyskytují se po řídku v Čechách, na Moravě, v Německu i v Anglii zvoncovité, rudé nádoby vyleštěné, s ozdobami v trojúhelníky, zubatá pásma i úhlopříčny sestavenými po celém povrchu. Při nich nalezen jantar. Odkud tyto nádoby vzácné dostaly se v naše končiny? Známe je z Kralup, ze Smíchova, z Polep, z Markovic u Žlebů v Čechách; ze Slapanic, Krumlova, Strážnice, Židenic a Kroměříže na Moravě.

Také porůzné hroby a památky římské zjistěny, jako u Lysce blíž Teplic, v Radovesnicích, v Obříství, v Dušníkách, v Holubicích a ve Zlivi u Jičína v Čechách; ony ukazují, že obchod šel z daleka od jihu z krajin římského panství, což také ojedinělými mincemi římskými při cestách zemských dosti hojně nalezenými se dokládá.

Nejsnáze povede k cíli srovnávací archeologie, kterou známé články v nálezu vyhledávají se a postaví v náležitý poměr k ostatním památkám v nálezu nebo v celém nálezišti.

Pravidla o dobách i rázu starožitností nelze vymýšleti prostě za stolkem psacím; starožitníku dlužno kopati a bádati, náležitě popisovati, tříditi nálezy z rozličných vrstev na jednom nálezišti, a posléze vyhledávati ony články spojující. Toť účel rozumného badání, kterým rozkřeše se světlo do pravěkých temností; a ony velebné svatyně, z nichž posléze lid se učí znáti památky otcův, a ze kterých učenci odvozují důvody, — to jsou naše muzea krajinská, ústavy tak potřebné a užitečné jako jiné školy. Zdař Bůh poctivou práci jejich vlasteneckou a vzdělavatelnou!

Příspěvky k životopisu J. Amosa Komenského.*)

Podává prof. dr. Fr. Dvorský v Brně.

Až do nejnovější doby byli všichni životopisci našeho slavného krajana Jana Amosa Komenského mylné domněnky, že učenec ten ve svém útlém mládí do školy nechodil a až do 16. roku věku svého bez veškerého vzdělání a vychování zůstával. Píšeť o tom Fr. Palacký (Čas. česk. musea 1829 str. 20.):

„Otec Komenského, byv mlynářem, ještě za dětinství syna svého, jakož i manželka jeho s světa sešli; učinili však sirotka svého dědicem jmění, jak se zdá, ovšem dostatečného k jeho dalšímu vychování. K tomu i příroda udělila jemu hojně darů svých nejušlechtilejších: mysl jemnou a jasnou, k učení chtivou, cit živý a hluboký, srdce vroucí

*) Článek tento ve znění poněkud jiném a bez monogramů vyšel v „Učitelských Listech“ 1889. č. 29. a 30.

důvěrou a láskou k Bohu i lidem a vůli jak snažnou a činnou, tak i stálou a neohroženou. Ale jakoby osudu líto bylo té štědroty jemu prokázané, tak již od dětinství svého všelikými nehodami stíhán a svírán byl, že celé životbytí jeho podobá se plavbě po moři bouřlivém, kterézto ztroskotajíc každý koráb, na který se mu bylo utéci, posléze teprv v západních světa končinách ve hrobě jemu pokoje dopřálo. Poručníci Komenského nižádné péče o vychování jeho nevedli. Sotva počátkům literního umění doma se vyučiv, zrůstalť co pachole sám sobě zůstavený, jistého povolání před sebou nemaje, ale maně chápaje se všelikého zaměstnání, od kteréhož vždy zase upustil. Teprv v šestnáctém roce věku jeho (l. 1608.) procitší v něm žádosť neodolatelná k naukám a vědomostem vyšším, pudila jej do škol latinských, ač nelze určiti, kde a v kterých školách tehdáž studovati počal."

Teprve roku 1875 uvedl Jos. Jireček ve své Rukověti k dějinám literatury české (díl I. str. 369.), že Komenský osiřev, půl druha roku pobyl na škole ve Strážnici, kdež měl tetu. Vzaltě Jireček zprávu tu z díla Komenského „Historia revelationum", o kterém se vyjadřuje, že jsou v něm složeny vzácné zprávy životopisné. Pověsť o tom, že Komenský ve Strážnici chodil do školy, zachovala se tam až do novější doby: slýchávalť jsem o tom ve svém rodišti ještě v létech padesátých. Ale Jireček nepřikládá této důležité okolnosti žádné váhy; vždyť hned na to tvrdí: „Leč teprv co mladík 16letý k tomu dospěl, aby se učiti mohl latině. Za dvě léta nesnáze pozdních studií tou měrou přemohl, že se v lednu 1610 mohl v průvodu mladého pána Jetřicha z Kunovic vypraviti do Herbornu."

A ti kdož o Komenském později psali, té věci vůbec ani si nepovšímli (viz na př. Lindnerův Život Komenského překl. Nejedlého z r. 1878), jakoby zcela lhostejnou byla. A při tom všichni nemálo se tomu podivují, jak mohl Komenský, který dle jejich udání pouze dvě léta latině se učil, v řeči té nabýti tak znamenité zběhlosti, že již roku 1614. pracovati počal na latinském spise: „O snažším spůsobu učiti se latině", kterýžto spis nadepsaný: „Grammaticae facilioris praecepta" r. 1616. vydán byl!

Záhadu tu mají řádky tyto poněkud objasniti, kterými dokázati hodlám, že Komenský ve svém mládí studoval; v dalším pak pojednání svém proberu otázku po rodném jméně Komenského.

I.

Rozhovor, který v novější době zvláště v Časopise vlasteneckého muzea olomuckého o rodišti Komenského se vedl, zajímal i širší kruhy. Chtěje též nějakým zrnečkem k objasnění sporu přispěti, sháněl jsem se, ač nejsem odborníkem, po starších zprávách o něm, zvláště pak po jeho spisech. Tu se mi dostala v brněnském Františkově muzeu do rukou vzácná kniha Komenského nadepsaná: „Lux e tenebris novis radiis aucta" (světlo z temnot novými paprsky sesílené) z roku 1665. Kniha tato poutala mou pozornosť, jelikož mi pouze známo bylo Komenského dílo z r. 1657 nadepsané: Lux in tenebris" (světlo v temnotách), kterézto, jak známo, Komenskému za živa mnoho trpkostí způsobilo, ba i po smrti jeho jméno poněkud pokalilo. Zoubek a Lindner sice poznamenali, že ve Štokholmě jiný exemplář knihy „lux in tenebris"

existuje s názvem „lux e tenebris“ z r. 1665, avšak níže bude dokázáno, že dílo toto mnohem rozsáhlejší jest onoho. S dychtivostí prohlížel jsem tedy knihu, na jejímžto prvním listě psáno stojí německým jazykem: „Koupeno v Amsterodámě u antikvárního knihkupce a knihovníka Mennonitů, Bedř. Müllera, dne 26. října 1847. Bedř. hrabě Sylva Tarouca.“ — Dole na titulním listě jest tato německá poznámka Alb. Heinricha (býv. kustoda): „Velmi vzácné dílo, ani v Ebertově seznamu neuvedeno. Comenius, který nikde se nejmenuje, je vlastním spisovatelem.“ Ostatně vyniká kniha svou zachovalostí, dobrou pergamenovou vazbou, krásným tiskem a uměleckými rytinami.

Podává nám na 1016 stranách zjevení a proroctví Kristofa Kottera. Kristiny Poňatovské a Mikuláše Drabíka, avšak mnohem obšírněji nežli v knize „Lux in tenebris.“ Drabíkových vidění je tu o 270 více než onde. S ní spolu svázána jsou ještě tato pojednání Komenského: „Voluminis prophetici, judicia ultimi seculi mundo nuntiantis, et e tenebris in lucem prodeuntis ad eminentissima Christiani orbis capita solemnis, jussu Dei, dimissio“ r. 1667. (Prorocké knížky, světu soudy posledního věku hlásající a z temnot na světlo vycházející k nejvznešenějším hlavám křesťanstva slavné poslání, z rozkazu Božího) a „Angelus pacis ad legatos pacis, Anglos et Belgas Bredam missus“ r. 1657. (Anděl míru poslaný k vyslancům míru Angličanům a Belgičanům do Bredy.) Obsah celé knihy, jak již z titulů souditi lze, jest mystický, ovšem velmi zajímavý. Mnohé proroctví se mimovolně během let vyplnilo, čeho se arciť ani proroci, ani Komenský nedočkali. Mne však zajímaly více životopisy osob viděními obdařených a jejich styky s Amosem Komenským.

A tu dočetl jsem se na stránce 7. dílu třetího, který jest nadepsán: „Revelationes Nicolao Drabicio Moravo factae“ (zjevení učiněná Moravanu Mikuláši Drabíkovi) tohoto:

„Notus mihi a puero erat Drabicius, quippe in schola illi patria, Strasnicii (ubi mihi a parentum meorum morte apud amitam sesquiennium anno 1604 et 1605 degendum erat) condiscipulus, me licet quinquennio fere major. Patrem illi fuisse civem illa in urbe conspicuum, dignitate que Consulari probe memini.

1. Exinde quid illo fieret, ignorabam, nec dicere habeo ad annum usque 1616: Ubi in synodo generali (a Moravis, Bohemis, Polonisque Zeravicii celebrata) me et illum una die (26. April.) sacro Ministerio (cum aliis 25) initiari, postea vero illum Drahotussensis, me Fulnecensis ecclesiae (Oppidis trium milliarium spatio dissitis) Pastorem constitui contigit: ut nos ignorare amplius non possemus, Pastores aliquot per istam viciniam animis conjunctissimi habitantes,“ to jest:

„Znám byl mi Drabík od mládí, byltě ve škole svého rodiště ve Strážnici (kdežto mi po smrti rodičů u tety po půl druha roku v létech 1604. a 1605. žíti bylo) mým spolužákem, ačkoliv byl skoro pěti let starším. Otec jeho, jak se dobře pamatuji, byl v městě onom měšťanem váženým, hodnosti radního.

2. Co se s ním potom dělo, nevím, aniž říci mohu až do r. 1616.: Když jsme při generální synodě (od Moravanů, Čechův a Poláků v Žeravicích slavené) já i on téhož dne (24. dubna) na kněžství (s 25 jinými posvěceni byli; později však přihodilo se, že on sboru Drahotušského, já pak sboru Fulneckého (měst to asi 3 míle od sebe vzdálených)

duchovními pastýři ustanoveni jsme byli: tak že jsme druh druha nevšímati si nemohli, bydlíce jakožto pastorové tak blízko, jsouce duševně velmi spřáteleni.“

Komenský tu vypravuje: že ve svém 12. a 13. roce (nar. 1592.) chodil do školy, dále že škola ta byla v městě Strážnici, a konečně, že spolužák jeho, Mikuláš Drabík, byl o pět let starším, tedy jinochem 17letým.

Poslední okolnosti přikládám největší váhy; vysvítá z ní, že škola, kterou Komenský ve Strážnici navštěvoval, byla školou vyšší, odpovídající nynějšímu gymnáziu. Neboť žeby Drabík, jsa synem zámožného a váženého měšťana a radního, byl teprve v 17. roce svém doma navštěvoval nižší školu, kde by se byl jen učil čísti a psáti, to přece předpokládati nemůžeme. Nižších škol měli bratří moravští na venkově dosti, v městech měli také školy vyšší a takovou byla škola Strážnická. Tato bratrská škola stála naproti Strážnickému mlýnu, tam kde nyní se rozprostírá kostel a dvůr kolleje piaristské; památkou po ní zůstala stará zeď nyní v dřevníku téhož kláštera, na níž dodnes nad oknem zazděným jest čísti nápis: Letha Pánie 1579.

Důležitost školy bratrské ve Strážnici dosvědčuje i základní listina kláštera piaristského, v níž se praví, že se staví klášter na místě: „ubi illa pestifera diaboli cathedra exstitit“ (kde ona zkázonosná ďáblova stolice učitelská stávala).

Že Komenský i po té studoval, o tom sotva kdo bude pochybovati, leč by tvrdil, že mladík tak nadaný, snaživý, mimo to dosti zámožný, byl studia svá přerušil a kdesi (neboť domova neměl) až do roku 1608. zahálel! Tomu též odporuje současné Komenského posvěcení na kněze se starším o 5 let Mikulášem Drabíkem.

Kam se Komenský ze Strážnice na další studia obrátil, toť posud záhadno, bezpochyby napřed do Čech, pak do Němec, což se srovnává i se slovy Balbínovými: „Moravus natione fuit, sed apud nos in Bohemia educatus“ (Moravan rodem byl, ale u nás v Čechách odchován), i se slovy Wengerského, přítele Comeniova: „tum domi, tum extra patriam in litteris institutus“ (dílem doma, dílem mimo vlasť ve vědách byl cvičen).

A tak jen lze vysvětliti neobyčejnou zběhlosť 22letého Komenského v latině; po dvouletém učení se latině, jak se dříve za to mělo, bylo by to při všem jeho nadání pravou nemožností!

II.

Přejdu nyní ke druhé, neméně důležité otázce po rodném jméně Komenského.

O tom máme dva náhledy: Jedni tvrdí, že učenec ten nazýval se Jan Komenský, a příjmení proroka „Amos“ buďto mu bylo přidáno při křtu aneb si je přibral později sám dle způsobu tehdáž obvyklého.

Dudík, Koželuha a jiní poukazují k lidovému podání pravíce, že Amos jest latinizované Milička, kteréžto jméno se podnes v Komně a okolí udrželo. Zvláště poutavě vypravuje o té věci P. Frant. Koželuha v Časopise muzejního spolku olomuckého z roku 1884. č. 1. Když totiž za příčinou bádání po rodišti Komenského do vesnice Komny zavítal, tedy tázajícímu se, kde by se tam byl Komenský narodil, dostalo se hned

odpovědi: „Tu naprotiv na Miličkovém gruntě!“ Dále se dověděl od jistého stařečka, že v rodině Miličkův až do doby nejnovější pověst se zachovala, že z nich pocházel slavný kněz Kománius. — Podobným způsobem píše také učitel F. A. Mikulec v „Moravské Slovaci“ č. 31. a 32. t. r.: „Že jméno Amos jest latinský překlad jména Milič nebo Milička, kteréhožto jména obyvatelé v Komně žili a dosud žijí, to čtenářstvu již, tuším, známo jest.“ Tvrzení toto potřebuje ještě usvědčujících dokladů, které na základě uvedené knihy další řádky podati mají.

1. Známoť, že si vizionář Drabík svými věštbami spolužáka Komenského úplně připoutal; připomíná ho ve svých zjeveních asi 110kráte, nazývaje jej svým příručím. Ba na jednom místě Komenského a sebe mezi proroky řadí, kteréž Bůh toho času si vyvolil, aby světu zkaženému nápravu mravů a Boží trest hlásali. Místo toto (Revelatio CCLXIX. 9. Octob. 1654. str. 235) zdá se mi pro otázku naši býti velmi důležitým, a proto je doslovně uvedu: „— — — — —. 15. Volo igitur, volo ego Dominator Orbis Terrarum, totiusque Creaturae coelestis et terrestris, ut ante Mundi finem introducantur ad Nuptias meas, ad accumbendum Mensae meae: 16. Auxilio vestrum etiam duorum testium meorum, quos antiquo more meo nunc in diebus aevi hujus adhibeo; 17. Qualiter me ab origine Mundi factitasse nostis, et nosti tu quoque ex lege mea. 18 Duo erant primo in Mundo primarii Paranymphi mei Enoch et Noë; duo post, Abraham et Jacob; duo in promulganda lege, Moses et Aron; duo post hos, Josua et Caleb. 19. Sequuti sunt Prophetae, Elias et Elisaeus: Isaias et Jeremias. 20 Post hos, aliosque spiritu

Monogram Komenského.
(Zapůjčil laskavě p. prof. Dr. Dvorský.)

eis junctos, ego JESUS, cum praecursore meo Joanne Baptista: post me Petrus et Paulus: post hos Augustinus et Ambrosius. 21. Majorum vestrorum aevo Hussus et Lutherus; his autem diebus A. et D. 22. — —“

To jest: Chci tedy, chci já Pán všehomíra, všeho tvorstva nebeského i zemského, aby před koncem světa uvedeni byli (národové) k svatbě mé, k hostině mé. 16. Pomocí Vás dvou, rovněž dvou svědků mých, jichžto dle starodávného obyčeje za dnů tohoto věku k tomu užívám. 17. Jakž víte, že jsem od počátku světa konával a jak i ty víš ze zákona mého. 18. Dva byli z počátku na světě přední věštcové moji, Enoch a Noë: dva potom, Abraham a Jakub; dva při prohlášení zákona, Mojžíš a Aron, dva po těch, Josua a Kaleb. 19. Následovali proroci, Eliáš a Elisaeus, Isaiáš a Jeremiáš. 20. Po těchto a jiných duchem jim spřízněných já Ježíš se svým předchůdcem Janem Křtitelem; po mně Petr a Pavel, po těch Augustin a Ambrož. 21. Za dob vašich předků Hus a Luther; v těchto pak dnech A. a D. 22. — — — — —

Kdož jsou ti dva A. et D.? Nikdo jiný, než Amos a Drabicius!

Přirovnajíce zde položená čtyry jména: Hus a Luther, Amos a Drabík, snadně poznáme, že jméno Amos odpovídá rodným jménům: Hus, Luther, Drabík. Kdyby náš učenec byl měl rodné jméno Comenius, byl by Drabík, kterýžto rodné jméno svého spolužáka dobře znal, jistě položil C(omenius) et D(rabicius), nikoli však A(mos) et D(rabicius). Ostatně nepsal po latinsku revelace Drabík, nýbrž Komenský sám, a tenť přece věděl, které ze svých jmen má proti rodnému jménu Drabíkovu postaviti. I postavil tam A(mos). Jmenoval se tedy svým rodným jménem Amos a nikoli Comenius!

2. A nyní namanou se nám mimovolně otázky: Co znamená Amos? aneb které bylo původní rodné jméno Komenského? Zachoval-li nám také Komenský ve svých spisech původní své rodné jméno?

Jak shora uvedeno, obsahuje uvedená kniha tři spisy Komenského, který na titulních listech sice nikde se nejmenuje, ale v textové části buď zhusta se připomíná, buď sám o sobě mluví. Také nacházíme v ní tři velmi zajímavé monogramy, ve kterých se jméno autorovo skrývá: dva z nich jsou totožné. Monogramy tyto jsou vetkány ozdobám z propletených arabesek sestaveným; nad monogramem viděti všudy knihu otevřenou. Dva totožné monogramy jsou v díle „lux e tenebris“ a to na stráce 48. „informatio ad lectorem“ a pak na konci celého díla na stránce 55. „index super Kotterum, Poniatoviam, Drabicium“. V otevřené knize je tištěno „Alpha et Omega“, v monogramu lehce čísti Amos; kromě tohoto slova je tam ještě více propletených písmen, ze kterých vyniká *P*; ostatní tvoří dle mínění mého slovo „Nivanus“, tak že by celek byl: P(ater)(astor) Amos Nivanus. Také písmeno *K* zdá se mezi ostatními prosvítati, tak že i jméno Komenský v monogramu tom obsaženo by bylo. (Obr. na str. 140.)

Monogram Komenského.
(Zapůjčil laskavě p. prof. Dr. Dvorský.)

Zcela jiný jest monogram třetí, který se nachází na titulním listě spisu: „Voluminis prophetici, judicia ultimi seculi nuntiantis et e tenebris in lucem prodeuntis, ad Eminentissima Christiani orbis Capita solemnis, jussu Dei, dimissio“ (r. 1667.). Kniha otevřená je prázdna, monogram obklíčen ellipsou, kdežto dva předešlé byly uzavřeny kruhem.

Můžeme si jej rozděliti v části spodní a vrchní: ve spodní jsou předně spojena písmena MIL (v M.). pak na M kolmé I, které jest přeseknuto dvěma C; jest tedy první část MILICC; vrchní část sestává ze složených písmen B a R, ze šikmě postaveného A, a převráceného T; tedy druhá část BRATR; a protož celek: Bratr Milič. (Obr. na straně této.)

Byloť tedy původní rodné jméno Komenského Milič, které během let u některé větve této rodiny se proměnilo v Milička; podobně stalo se z latinizovaného Mitis zdrobnělé Mityska, jako z Havel Havelka atd.

Tím podán opět důkaz, že rod Komenského z Komny pocházel, kde posud rodná jména Miličů a Miličků se zachovala.

Ovšem kde se Jan Milič Komenský narodil, tím ještě se nerozhoduje, neboť příjmí Nivanus, které si často přikládá, poukazuje k tomu, že i městečko Nivnice v životě Komenského důležitým bylo.

Při této příležitosti poukáži též ku zvláštnímu pseudonymu, kteréhož Komenský v polemickém spise „judicium de judicio Valeriani Magni super Catholicorum et Acatholicorum credendi regula“ použil, nazývaje se: Huldricus a Neufeld. Huldricus zdá se mi býti latinizované německé „Huldreich“ a toto překladem slova Milič,[2]) tak že by Huldricus a Neufeld po česku značilo Miliče z Nivnice.

Proč Komenský ani ve svých českých spisech Miličem se nezval, maje v Miliči Kroměřížském, známém kazateli a mravokárci, předchůdci Husově, soujmenovce slavného, kteréhož sám „virum nobili prosapia oriundum“ a „muže z rodu vzácného a ducha horlivého“ nazývá: to zůstává záhadno.

Předhistorické památky města Znojma.

Píše **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

(Dokončení.)

Z ostatních předmětů hliněných uvádíme veliké lžice hliněné, zřídka celé, velmi často ale v rozmanitých úlomcích, po celém nálezišti roztroušené. Lžice tyto mají misky vejčité neb kulovité, uprostřed 5·8—9 *cm* široké a jsou vesměs opatřeny násadkami rourovitými nebo kuželovitými s dutinami 1·1—1·9 *cm* širokými, až do misky zasahujícími. (Tab. III. na str. 13. obr. 7.)

Poněvadž lžice takové od některých starožitníků za kahánky bývají považovány, přidáváme k četným důvodům proti mínění tomuto uváděným také onen, že dutiny rourovitých násadek lžic z našeho naleziště pocházejících obyčejně vykazují tvar kuželovitý, sužujíce se pozvolna směrem ku miskám lžiček. Úprava tato hodila se velmi dobře ku zapuštění dřevěné rukojeti, byla by však bývala zajisté bezúčelnou a nevhodnou při kahánku.

Zcela podobné lžice s dutými násadkami vyskytují se často na starších hradištích předhistorických a byly na př. shledány na horách Manhartských a u Poštorny v Dol. Rakousích, na hradisku Lengyelském v Uhrách[1]) a na Moravě u Horákova na Brněnsku, v Mokrém Žlebě u Zábrdovic na Krumlovsku, pak na hradisku Křepickém, kdežto vedle lžic takových také jiné násadkami massivními opatřené byly vykopány.

Dále vyskytly se na nálezišti našem dvě střepiny kruhovitě obroušené a uprostřed provrtané (Tab. III., obr. 13.), pak několik závaží

[2]) Neufeld = Niva neb Nivnice.

[1]) Wosinsky: Das praehist. Schanzwerk von Lengyel, Tab. XII., obr. čís. 62 a 63.

hliněných sploštělým koulím podobných. (Tab. III., obr. 10.) Závaží tato měla v průměru 9·5 *cm*, byla uprostřed opatřena dírami 1·5 *cm* širokými, sestávala z hlíny hrubým pískem křemenitým promíchané a byla vesměs tak špatně vypálena, že se až drobila.

Zvláštností naleziště našeho jsou rozmanité výrobky plastické, kteréž pro zajímavosť jejich blíže popsati si dovoluji:

1. Trojhranná roučka hliněná z nádoby, 6·0 dlouhá, po obou stranách hrubými šikmými rýhami okrášlená a jakousi málo znatelnou hlavičkou zvířecí zakončená.[2]) (Tab. III., obr. 6.) — 2. Zadek hliněné sošky vypodobňující nějakého čtvernožce; nožky, ohon a předek jsou ulomeny (Tab. III., obr. 2.) — 3. Primitivní soška zvířete sedícího, z černé, pískem poněkud promíchané hlíny ulepená. Uši, tlama a spodní část jsou částečně otlučeny. Celá soška má délku 4·4, a jest dole dírkou ku zavěšení opatřena. (Tab. III., obr. 4.) — 4. Nožka lidská 2·8 dlouhá, z téže látky zhotovená, od trupu odlomená. (Tab. III., obr. 1.) — 5. Úlomek torsa lidského z hrubší černé hlíny. (Tab. III., obr. 5.) — 6. Úhledná hlavička lidská z černé, pískem promíchané hlíny dosti zručně vymodelovaná a na způsob střepin pomalovaných na celém povrchu jemným žlutavým nátěrem hlinitým potažená. Hlavička tato sedí na dlouhém krčku, je tvaru poněkud šišatého a na temeni sploštělá, má nos mírně klenutý a pěkně vymodelovaný, oči však a ústa jsou pouze naznačeny vtlačenými rýhami. (Tab. III., obr. 3.)

Neforemné hliněné sošky zvířecí nalezeny na př. též v jezerních stavbách švýcarských, v jezeře bělském (Nidau) a nevšatelském (Auvernier[3]) společně se štípanými a hlazenými nástroji kamennými, s rozmanitými výrobky koštěnými a parohovými, pak se stopami prvopočáteční domácí výroby předmětů bronzových v nákolí v jezeře Luním v Hor. Rakousích[4]) spolu s rozmanitými bronzy rázu antického, v hrobech u Pilinu v Uhrách, v uherských terramárách u Tószegu jakož i v některých terramárách italských[5]), pak na Moravě na hradisku Obřanském u Brna,[6]) z rovinné osady u Loděnic na Krumlovsku[7]) a na hradisku Křepickém na Znojemsku.[8])

Větší hliněná nožka lidská vykopána na starobylém hradisku Lengyelském v Uhrách.[9]) jiné pak hliněné sošky lidské známé na př. z nákolí Lublaňského.[10]) z hrobu v cihelně Holubické u Slavkova (velmi

[2]) Ve sbírce muzejního spolku brněnského nalézá se střepina z malé nádobky s okrajem vzpřímeným opatřená dutou rouckou, zakončenou v neforemnou hlavičku beraní, jejížto růžky drobná ouška ku provlečení tkanice tvoří. Střepina tato byla nalezena u Židenic na Brněnsku.

[3]) F. Keller, Pfahlbautenberichte Ber. V. Tab. XV. č. 3., pak Ber. VII Ta. b. XIX., čís. 1. a 2.

[4]) Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien, Bd. VI. p. 161.

[5]) Jos. Hampel: Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn. Tab. LXXI. čís. 2—12. Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft. Wien 1889.

[6]) Ve sbírce spolku muzejního v Brně, pak ve sbírce p. J. Kniese, učitele v Blansku.

[7]) Dle sdělení p. J. Kniese.

[8]) Ve sbírce pisatelově.

[9]) Wosinsky: Das prachist. Schanzwerk von Lengyel. Tab. XII. čís. 65.

[10]) Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien, roč. 1879.

primitivní torso z písčité hlíny [11]), od Lulče u Brna[12]), z hradiska Křepického (dvě torsa, z nichž jedno na celém povrchu souměrně rozestavenými čárkami a tečkami velmi pracně jest ozdobeno [13]), z rozlezlých mohyl na Káčírku u hradiska Křepického (torso [14]) a z Hradiště nad Znojmem (torso [15]).

K výrobkům keramickým druží se dva kousky omleté tuhy, pak několik kousků červené, žlutavé a bělavé hlinky, kteréžto bezpochyby ku natírání a malování výrobků hliněných byly upotřebovány. Hrudky tyto jsou vzácným dokladem pro domácí původ svrchu popsaných střepin a nádob pestře pomalovaných.

C) Nástroje z kostí a z parohů jeleních zhotovené.

Dosti četné výrobky tyto lze roztříditi hlavně na dva druhy: Jedny z nich (Tab. III., obr. 12.) jsou na způsob dlátek přibroušeny a sloužily bezpochyby jakožto hladidla při výrobě zboží hrnčeného a snad i ku jiným pracím, ostatní pak jsou na jednom konci kuželovitě přibroušeny a sloužily asi nejčastěji jakožto šídla. (Tab. III., obr. 8., 9. a 11.) Hrubší exempláry podobné hodí se též dobře za hroty ku kopím, a byly asi za účelem tímto na dlouhá dřevce přivazovány. (Tab. III., obr. 9. a 11.)

Z předmětů sem náležejících buďtež uvedeny obzvláště následující: 1. Hladidlo z rozštípnutého parohu jeleního zhotovené, 80 dlouhé a šikmým ostřím opatřené. 2. Hladidlo koštěné se šikmým ostřím, 65 dlouhé, 18 široké a na celém povrchu pečlivě ohlazené. 3. Hladidlo se šikmým ostřím, 100 dlouhé, ze žebra menšího čtvernožce urobené. (Tab. III., obr. 12.) 4. Zakulacené ostří od hladidla z parohu zhotoveného ulomené. 5. Šídlo koštěné 90dlouhé, velmi pěkně spracované. (Tab. III., obr. 8.) 6. Ulomený hrot z delšího šídla koštěného. 7. Dvě drobná šidélka z malých kostek zhotovená. 8. Kuželovitý hrot koštěný, 140 dlouhý a na celém povrchu velmi pečlivě ohlazený. (Tab. III., obr. 9.) 9. Koštěný hrot tvaru kuželovitého se špicí ulomenou, celý pečlivě ohlazený. Nynější délka jeho obnáší 155, původně byl však asi o 15 delší. Hrot tento je na tupém konci v délce 50 po straně poněkud na plocho obroušen, a dal se takto velmi dobře ku dřevci nějakému přivázati. (Tab. III., obr. 11.) Z okolnosti té, jakož ze značných rozměrů jeho soudím, že se hodil spíše za hrot nežli za šídlo. Totéž platí o hrotu pod čís. 8. jmenovaném.

Kromě toho nalezeny též některé jiné spracované kosti zvířecí, tak na př. žebro skotu na jednom konci opotřebované, nařezaná a ohlazená kůstka, špičák z parohu jeleního, na špici ohlazený a otupělý a několik méně důležitých šídel.

Kovový předmět nevyskytl se na nálezišti našem žádný.

---

[11]) Dle sdělení p. J. Kniese kterýž mi velkou část nálezů Holubických ku ohledání laskavě zapůjčil.

[12]) Ve Františkově muzeu v Brně.

[13]) [14]) [15]) Ve sbírce pisatele tohoto pojednání.

D) Zvířena.

V předvěkých vrstvách nenalezeno žádných lidských kostí; za to však vyskytlo se dosti kostí zvířecích z větší části polámaných, roztříštěných a také často popálených. Některé kosti byly obaleny stvrdlou korou popelnatou, kteráž se mnohdy ani nožem odstraniti nedala. Dle

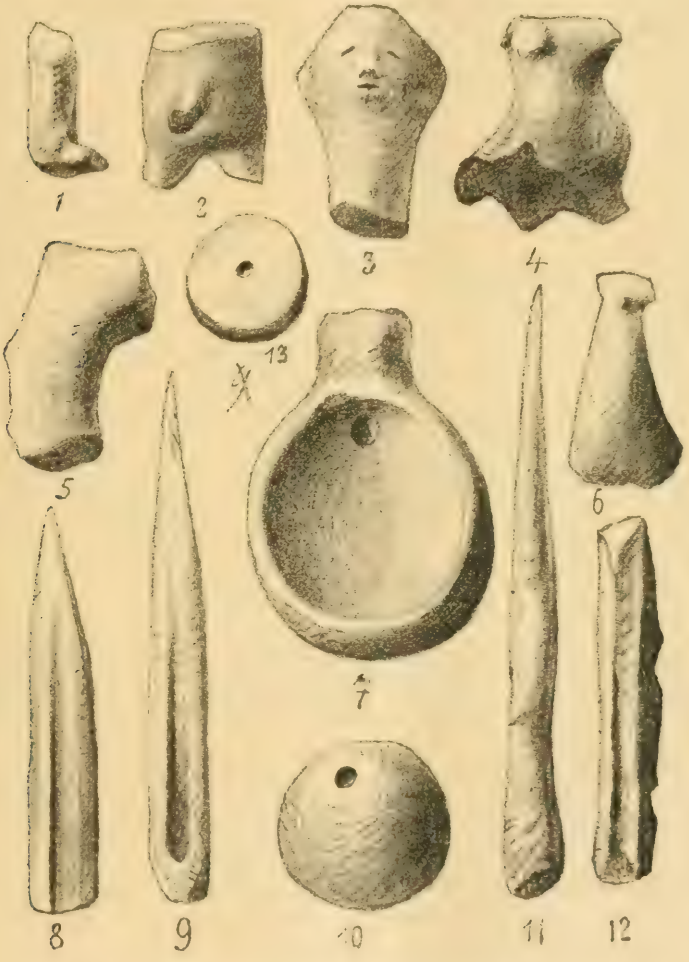

Tab. III. Starožitnosti nalezené na staveništi zemské robotárny a chudobince ve Znojmě.

kostí nalezených byla určena následující zvířata: 1. Jelen (cervus elaph.) kusy parohů a jinými kostmi, 2. skot (bos primigenius) úplným párem rohů na kusu lebky sedícím, kusy čelistí a rozmanitými jinými kostmi, 3. koza neb ovce, 4. kůň zuby a menšími kopýtky, 5. prase (nejisto, zda

sus scr. palustris) úlomky čelistí a mnohými jinými kostmi a 6. pes (canis familiaris intermedius Woldřich) porouchanou lebkou[16]).

Dle toho byla zde zastoupena kromě obvyklého na nálezištích předhistorických jelena výhradně toliko zvířata domácí. —

Úplný nedostatek předmětů kovových na nálezišti našem svědčí sice o velkém stáří jeho, neoprávňuje však přece nikterak k úsudku, že by nález dotyčný pocházel z doby, kdy dřevní obyvatelé naší vlasti kovových předmětů ještě neznali, neboť nedostatek kovových výrobků lze si vysvětliti také tím, že předměty kovové toho času mnohem vzácnějšími a drahocennějšími byly výrobků kamenných a koštěných, a že je proto člověk předhistorický před ztrátou a úrazem bedlivě opatroval, a také porouchané předměty kovové za účelem opětného spracování pečlivě uschovával.

Ku velkému stáří osady předhistorické na Novosadech znojemských poukazují též mnohé výrobky hliněné a sice zejména jednotlivé střepiny po způsobu neolithickém ozdobené (viz obr. 9., 10. a 14. na str. 9.), hrubé střepiny pupíky a rohatými oušky opatřené a četné lžice hliněné, kteréžto předměty se dobře shodují se starobylými nálezy na hradisku Lengyelském v Uhrách a na jiných hradištích vykopanými.

Zvláštního rázu dodávají nálezu našemu četné střepiny pestře pomalované, shodující se podle popisu Undsetova s oněmi na starých pohřebištích ve Slezsku, pak v Poznańsku u Zabrdova, Kazmierze a Nadziejeva objeveným.[17]) Jelikož na pohřebištích těchto vedle jednotlivých hlazených nástrojů kamenných a vedle mnohých bronzů rázu antického také nalezeny byly četné předměty bronzové a železné, kteréž jsou typickými pro nálezy z období halštatského, lze snad pohřebiště tato položiti do počátku období tohoto a tudíž asi do počátku druhé polovice tisíciletí před Kristem.

Uvážíme-li pak, že na našem nálezišti vedle oněch pomalovaných střepin nenalezeno žádných předmětů typických, kteréž by na období halštatské poukazovaly, nýbrž toliko množství předmětů, o nichž jsme na jiném místě ukázali, že se dobře shodují s nálezy mnohem staršími, jest nám s důvodem souditi, že naleziště naše patří každým způsobem do doby starší, a že asi položiti je sluší do první polovice tisíciletí před naším letopočtem.

Ku posouzení stavu vzdělanosti lidí v pradávných dobách oněch ve vlasti naší bydlivších poskytuje nám nález náš mnoho velmi cenného, a svědčí o národu usedlém a klidné práci oddaném, kterýž se chovem dobytka a zajisté i orbou zabýval, potřebné předměty z kamene, hlíny, kosti a parohu sám si robil, některé výrobky hrnčené pestrými barvami vkusně okrášloval a také ve výtvarném umění napodobováním tvarů lidských a zvířecích z hlíny se pokoušeti počínal.

Zbývá nám ještě odpověděti na otázku, zdali a kterak souvisí nález svrchu popsaný s ostatními předhistorickými nálezy znojemskými?[18])

[16]) Za určení kostí jsem díkem zavázán p. prof. K. J. Maškovi.

[17]) Dr. Ingvald Undset: Das erste Auftreten des Eisens in Nordeuropa, p. 67. 81, 83, 85, 94—96 etc.

[18]) Srovnej článek I. o předhistor. památkách znojemských v čís. 18.—20. v časopisu vlast. spolku muz. v Olomouci.

Pomíjejíce zajisté mladších nálezů z hrobů kosterných do období merovejského patřících, jakož i nálezů z hrobu žárových při stavbě železnice nalezených, o nichž se nám žádných bližších zpráv nezachovalo, jest nám zřetel obrátiti ku nálezům na hradním návrší znojemském učiněným. Hořejší mladší vrstvy naleziště u pohanského chrámu a na jiných místech hradního návrší znojemského jsou charakterizovány střepinami na kruhu hrnčířském urobenými a nejčastěji vlnicemi a okružnými rýhami ozdobenými, pak význačnými otevřenými náramky bronzovými, při nichž jeden konec do X zatočen. Mladší vrstvy tyto nelze v nižádném ohledu přirovnati k nálezu v článku tomto popsanému, kterýž je veskrz rázu nepoměrně staršího.

Spodní vrstvy u pohanského chrámu a na jiných místech hradního návrší znojemského odkryté vykazují sice tak jako nález Novosadský štípané i hlazené nástroje kamenné, rozmanité výrobky kostěné a přesleny ze střepin vykroužené, porovnáme-li však výrobky tyto podrobněji s onémi nahoře popsanými, shledáme, že se předměty z obou těchto nalezišť pocházející rázem svým v nejednom ohledu od sebe liší, a to netoliko co do druhu a tvaru některých předmětů, nýbrž i co do způsobu spracování. Rozdíl tento je zvlášť patrným při zboží hrnčeném, neboť kdežto na hradním návrší znojemském ve spodních vrstvách jsou namnoze zastoupeny střepiny rázu halštatského a tak zv. lužického, vykazujícího zde střepiny s lesklým nátěrem tuhovým, okrasami vrytými, vtlačenými soustřednými kruhy, ano i polovypuklými kruhy perlovými zevně i uvnitř ozdobené a někdy též facetovanými okraji opatřené, nebylo na nalezišti na Novosadech vykopáno nižádných střepin podobných. Za to byly však zde opětně hojně zastoupeny střepiny opatřené pupíky a oušky rohatými, zřídka hrubými rýhami, často však pestrými okrasami barevnými ozdobené, kteréžto opětně na hradním návrší znojemském naprosto scházejí. Také charakteristické pro předhistorickou osadu Novosadskou lžice hliněné nemají paru mezi vykopaninami z hradního návrší znojemského pocházejícími.

Následkem této patrné různosti obou nálezů jest nám souditi, že obě uvedené osady sousední, jejichžto obyvatelé při současném obydlení obou míst zajisté by vespolek stýkati se byli musili, zároveň obydleny nebyly.

Že pak předhistorickou osadu na Novosadech objevenou za mnohem starší nežli osadu na hradním návrší znojemském považovati sluší, to dokazuje nejlépe porovnání obou keramik, na jejichžto význačné rozdíly jsme již na jiném místě blíže poukázali.

Nápadnou zůstává okolnost, z jakého důvodu předhistoričtí obyvatelé dali přednost místu přírodou nikterak nechráněnému před pevným postavením na nepřístupném ostrohu hradního návrší znojemského? Na otázku tuto lze nejlépe odpověděti tím, že toho času, kdy osada nad údolím Leskou byla zalidněna, mírumilovnému obyvatelstvu jejímu nájezdů nepřátelských obávati se nebylo, z čehož pak opětně následuje, že také okolní obyvatelstvo bylo povahy mírumilovné, a na místě loupeže a výboje klidné práce si hledělo.

Ptactvo moravské.

Píše děkan Rudolf Kašpar v Bludově.

(Pokračování.)

Pyrgitta.

**Pyrgitta domestica*, *Brm. Fringilla domestica*, *Linne. Vrabec domácí. Haussperling.* — Všeobecně známý polní, domácí a zahradní zloděj, působí mnoho škody na nezralém žitě, ječmeni, prose, třešních, kadlátkách, hruškách, hroznech a t. d.; tato škoda není nikterak nahražena užitkem, jejž vrabec působí hubením chroustův a housenek, kterými sice svá mláďata krmí, jichž ale nikdy sám nežere.

Naše muzeum chová barevnou odrůdu tohoto ptáka, samičku to po celých zádech světle zsinale žlutou, na břiše špinavě bílou; obdržel jsem ji ze Skaštic u Kroměříže. — Jsa ještě malým studentíkem chytil jsem v Bludově vrabce celého sněhobílého s červenýma očima, který s jinými vrabci zobal žrádlo, sypané divokým kačenám v zámeckém rybníce; kdežto ostatní vrabci vějičkám se pečlivě vyhybali, sedl on na ně jako slepý, bezpochyby proto, že jeho červené oči, jako u všech albínů, denním světlem oslepeny byly, tak že vějiček nepozoroval. Pták tento odevzdán byl mladičkému tehdy hraběti Zdenku Žerotínovi, který jej pak po zvláštním poslu živého poslal svému tatínkovi do Brna, kamž došel bohužel mrtev a byl pak vycpán pro tamější muzeum, kdež jsem ho však za své poslední návštěvy již nenalezl.

Pyrgitta campestris, *Brm. Frigilla montana*, *Linné. Vrabec polní. Feldsperling.* — Je všeobecně známý.

Pyrgitta petronia, *Linné. Vrabec žlutokrký. Steinsperling.* — Délka činí 16—17 cm., hlava, týlo a hrdlo jsou černy; starší sameči mají na hrdle skvrnu žlutavou, mláďata pak bílou. Hřbet je podoben skřivanímu, ale tmavější, břicho a prsa jsou barvy bílé s několika temnými skvrnami. Vrabec žlutokrký žije v jižní Evropě i v některých končinách Německa (kolem Vizbád a Veteravy) a sice v hornatých krajinách na skalách a starých zdích. V říjnu 1860. obdržel jsem tohoto vrabce od Napajedel, kdež byl chycen.

Montifringilla.

Montifringilla nivalis, *Linné*, *Brm. Pěnkava podhorní. Schneefink.* — Tento alpský pták je u nás velmi vzácným hostem. Alb. Heinrich zmiňuje se pouze o jediném případě, že r. 1841. prý pěnkava podhorní v těšínských horách chycena byla.

Fringilla.

**Fringilla montifringilla*, *Linné. Jikavec. Bergfink. Quäker.* — Tento severní host přilétá k nám každoročně v září a zůstává tu až do března a v zimě prodávají ho často živého i mrtvého na ptačích trzích.

**Fringilla coelebs*, *Linné. Pěnkava. Edelfink. Gartenfink.* — Tato známá pěnkava je u nás v lesích, sadech a zahradách jako stálý a tažný pták obecně známa.

* *Fringilla sanguinea, Landbeck. Fr. canabina, Linné. Jiřice obecná. Roth.-. Bluthänfling.* — Svýma jako krev červenýma prsama rozeznává se sameček od

Fringilla flavirostris, Linné. Canabina montium. Brm. Jiřice horní. Gelbschnäbliger Hänfling, která má rezavě žlutošedá, hnědě pruhovaná prsa a k nám velmi zřídka jako zimní host přilétá. Toutéž známkou rozeznává se jiřice obecná od

Fringilla linaria, Linné. Linaria alnorum. Brm. Čečatka obecná. Flachshänfling, Tschetscherlein, která má karmínově červená prsa i kostřec a která nás v zimě ve velikých houfech navštěvuje. Samičky těchto tří druhů, nemajíce takořka ani stopy po červené barvě, sobě na vzájem velice se podobají. S poslední odrudou velmi spřízněna jest

Linaria borealis s. leucopsis. Brm. Čečatka severní. Der nordische Leinfink se žlutavě bílýma prsama a bílým kostřecem. Oba druhy dostavují se k nám za pozdního podzimku a odlétají v březnu zase k severu. Na trzích prodávají se buď živé, buď mrtvé pod jménem cibuláři (Zwiebelvögel).

* *Fringilla spinus. Linné. Spinus alnorum, Brm. Čížek. Zeisig.* — Sameček má černou hlavu i hrdlo; je u nás stálým ptákem, hnízdí dvakrát do roka a to na nejvyšších stromech.

Chrysomitris spinus. Boje. Spinus citrinellus Brm. Čížek žlutý. Zitronenzeisig. — Rovná se předešlému, jenom hlavu nemá černou. Obývá jižní kraje Evropy, přilétá v létě do Alp švýcarských a tyrolských, na Moravu velice zřídka.

* *Fringilla carduelis, Linné. Carduelis septemtrionalis, Brm. Stehlík, Stieglitz, Distelfink.* — Je známý.

Emberiza.

Mnohem užší horní čelist zobáku leží ve mnohem širší člunkovité spodní čelisti.

* *Emberiza miliaria, Linné. Pištek č. propáska. Grauammer.* — Délka 20 cm. Peří je zbarveno jako u skřivana. Tento strnad není u nás tak hojným jako strnad obecný. Zdržuje se rád na stromech u cest. Hnízdí v květnu, živí se zrním obilním a za kruté zimy stěhuje se do jižnějších krajin.

* *Emberiza citrinella, Linné. Strnad obecný. Goldammer.* — Tento známý strnad hnízdí dvakrát do roka. V zimě slétají se jich celá hejna v dědinách na cestě.

Pěknou odrudu barevní chová naše muzeum, totiž samečka po celém těle jako kanárek krásně žlutého s několika málo světle rezavě žlutými skvrnkami na ramenách; zastřelil jsem ho za jedné zimy na farském dvoře velkotýneckém, kdež s jinými strnady seděl na hnojišti.

Emberiza hortulana, Linné. Strnad zahradní.

Emberiza cirlus, Linné. Strnad cvrčivý.

Emberiza cia, Linné. Strnad cia.

Všichni tři objevují se na svých zimních tazích u nás velice zřídka.

* *Emberiza schæniclus, Linné. Cynchramis schæniclus. Strnad rákosní. Rohrammer. Sperlingsammer.* — Je tak veliký jako strnad obecný, jenom štíhlejší. Svrchní část těla je zbarvena jak u skřivánka, jen trochu tmavěji, hlava je jako u samečka vrabčího černě znamenaná. Zdržuje se v rákosných místech rybníků a řek, hnízdí v červnu v rákosí a živí se semeny rákosin a travin a také hmyzem. Není příliš častý.

Plectrophanes.

Zobák jako u strnada, nohy skřivaní s dlouhou ostruhou.

Plectrophanes nivalis, Meyer. Emberiza nivalis, Linné. Sněhule. Schneeammer. — Samičky a v zimě také sameční rovnají se samičkám strnada obecného, u samečka převládá více barva bílá, obému pohlaví schází veškerá žlutá barva. Tento severní pták objevuje se velice zřídka za tuhé zimy v našich horách.

Alauda.

* *Alauda cristata, Linné. Galerita cristata. Boje. Chocholouš, chocholka, trpělka. Feldhaubenlerche. Kothlerche.* — Má na hlavě dlouhou špičatou chocholku, kterou může vzpřímiti; barva jako u skřivana; žije a hnízdí v létě v poli, v zimě přilétá do měst a vesnic, kdež v kobylincích hledává nestrávená zrnka ovsa. Možno ji naučiti pískat i několik písní.

Alauda arborea, Linné. Galerita arborea, Brm. Skřivan lesní, linduška, Heidelerche. — Je menší než chocholouš a tmavěji zbarven, chocholka pak je zakulacenější. Zdržuje se v rubiskách jehličnatých lesů, kdež sedíc na vrcholku stromů líbezně zpívá; hnízdí na zemi.

* *Alauda arvensis, Linné. Skřivan polní. Feldlerche.* — Je známý.

Anthus.

Lindušky jsou ptáci skřivanovití a liší se od skřivanů delší ostruhou na zadním prstě, mezi sebou pak rozeznávají se barvou svého opeření, hned světlejší, hned tmavější. U nás vyskytují se:

Anthus (corydalla) arboreus, Bst. Linduška lesní, spica. Baumpieper.
Anthus campestris, Bechst. Linduška polní. Brachpieper.
Anthus Richardi. Linduška velká. Richardspieper.
Anthus aquaticus, Brm. Linduška vodní. Wasserpieper.
Anthus pratensis, L. Linduška luční. Wiesenpieper, Wiesenlerche.

Kromě lindušky lesní, která jenom pořídku v zimě nejvyšší hory moravské navštěvuje, přilétají k nám ostatní v dubnu, hnízdí v květnu a odlétají koncem září.

Sylvidae, Oscines.

Motacilla flava, Linné. Budytes flavus, Cuv. Konipas žlutý, pliska žlutá. Goldgelbe Wiesenbachstelze, Kuhbachstelze. — Délka 18 cm. Starý sameček má hlavu šedou, záda mdle olivově zelená, přes oko bílý pruh, vespod je krásně zlatožlutý, křídla a ocas je hnědavě černý, zevnější péra ocasní jsou bílá. Samička a mláďata mají břicho světložluté a prsa světlohnědá. Tato pliska přilétá k nám v březnu, zdržuje se na lukách i pastvinách i poblíž potoků a opouští nás koncem října; kde potok nezamrzne, tam zůstávají jednotlivé i v zimě.

Motacilla sulfurea, Bechst. M. montana, Brm. Konipas horní. Gebirgs-, schwarzkehlige Bachstelze. — Je 20 cm. dlouhý, předešlému podobný. Sameček má na jaře černé hrdlo. Viděti jej na všech horských potocích, po různu i v zimě na místech nezamrzlých.

Motacilla alba, Linné. Konipas bílý. Pliska bílá. Weisse Bachstelze. — Je známá a viděti ji všude na lukách, v polích a v potocích, přilétá k nám v březnu a zůstává až do konce října; žádná však nepřezimuje.

Cyanecula.

**Cyanecula succica, Brm. Motacilla succica, Linné. Modráček. Das schwedische Blaukehlchen.* — Je 14. cm. dlouhý, svrchní část těla je tmavohnědá, ocas je částečně rezavě žlutý, částečně tmavohnědý, hrdlo a přední strana krku je u samečka blankytně modrá, buď celá, buď s bílou nebo hnědou hvězdou; samičkám a mláďatům schází modrá barva téměř úplně. Přilétá k nám na svém tahu v dubnu, zdržuje se na březích potoku a řek, jakož i v našich zahradách, odkud po 14 dnech beze stopy zmizí. Zda-li u nás hnízdí, jak někteří tvrdí, či za tímto účelem dále k severu táhne, nemohu z vlastní zkušenosti říci; na podzimním tahu nikdy jsem ho u nás neviděl, zdá se, že volí k němu jinou cestu než z jara. Tento krásný pták dá se snadno chytiti do skřínky červem a v zajetí slavičím krmivem vyživiti; jeho zpěv není tuze příjemný, jakž jsem to při několika modráčcích v kleci chovaných pozoroval.

Luscinia.

**Luscinia major, Brm. Sylvia philomela, Bechst. Slavík uherský. Sprosser, ungarische Nachtigall.*

**Luscinia vera, Brm. Motacilla luscinia, Linné. Slavík obecný. Gemeine Nachtigall, Nachtschläger.*

Při prvém převládá barva šedá, při druhém hnědá; ostatní se sobě rovnají; naši milovníci ptáků rozeznávají ještě slavíka mušovského a dvojzpěvného. — Slavíci jsou naši nejoblíbenější pěvci, žijí v sadech a listnatých lesích na blízku vody; vyšším horským krajům se vyhýbají. — Když hrabě Mitrovský byl majitelem panství vizenberského, pustil v tamějším zámeckém parku víc než sto chycených slavíků na svobodu; tito blažili krajinu svým zpěvem sice přes celé leto, na podzim však odletěli a z jara se žádný z nich již nevrátil.

Rubecula.

**Rubecula pinctorum, Brm. Sylvia rubecula, Linné. Čermák, červenka, raška. Rothkehlchen.* — Známý pták, jejž venkované na podzim zhusta pokládají za živou „mucholapku“. Jestli-že u nás častěji viděti čermáka v zimě na svobodě, tož to bude asi takový, který již po nastalé zimě ze zajetí uklouzl, aby pak přes zimu trudný život vedl.

Ruticilla.

**Ruticilla hortensis, Brm. Motacilla phoenicurus, Linné. Rehk, chvístek sadový, rehek zahradní, fojtíček. Gartenrothschwanz.* — Je všude v našich zahradách, hnízdí v děrách zedních a pod střechami a snáší vejce barvy modré, lazurové.

**Ruticilla atrata*, *Brm. Sylvia tithys*, *Linné. Relík, rehek domácí, chvístek černý. Hausrothschwanz.* — Starý sameček je nahoře černošedý, hrdlo a prsa jsou černá, tmavohnědá křídla mají bílou pásku, sedá obyčejně na vysokých kalenicích, na kostelích atd., hnízdí jako předešlý, jenom že jeho vajíčka jsou čistě bílá. Přilétá již v květnu a je prvním věstcem jara. On to jest, o němž zmiňuje se bible slovy: passer solitarius in tecto.

Petrocossyphus.

**Petrocossyphus saxatilis*, *Boje. Turdus saxatilis*, *Linné. Skalní drozd, skalní vrabec, garažija. Steindrossel, Einsamer Spatz.* — Tento pták bývá pro svůj zpěv zhusta chován v kleci a je tudíž známý. Na Moravě vyskytuje se zřídka, tak na př. na Štramberku, na pobřežních skalách řeky Dyje u Bítova a Znojma a na Pulčínských skalách. Hlavně však bývají přiváženi z Trenčína v Uhrách.

Turdus.

Turdus cyanus, *Linné. Drozd modrý. Blaudrossel, italienische Amsel.* — Zmiňuji se o tomto drozdu jenom proto, že prý se dříve zároveň se skalním vrabcem na štramberských skalách nacházíval. Těch sedm světle měděnkově zelených vajíček v našem muzeu obdržel jsem v Kroměříži, kdež je jedna samička v zajetí snesla.

**Turdus merula*, *Linné. Kos obecný. Amsel, Schwarzamsel.* — Je celý černý, zobák a kroužek kolem oka u samečků je žlutý. Mláďata a samičky jsou černošedé, tyto jsou vespod světlohnědě kropenaté a nemají žlutého zobáku. Je u nás ptákem stálým a v našich lesích častým. Naučí se pískati písničky.

**Turdus torquatus*, *Linné. Kolohřivec, kos turecký. Ringamsel.* — Je tak veliký jako kos obecný, mdle černý s bělošedými okraji per a bílým polokruhem na voleti. Zdržuje se na vyšších horách (na hukvaldském panství), kdež také hnízdí. Není příliš četný.

**Turdus viscivorus*, *Linné. Brávník, prskavec. Misteldrossel, Schnarre.* — Je 25 cm. dlouhý, tudíž největší z našich drozdů, žije v létě v horských výše položených lesích, kdež také hnízdí, slétá však na podzim a v zimě, když bobule jmélí (viscum album) jsou zralé, do rovin.

**Turdus pilaris*, *Linné. Kvíčala. Wachholderdrossel, Krametsvogel.* — V zimní době bývá u nás v krajinách, kde je mnoho jalovce a jeřabin, na svém tahu ve velkém množství chytán.

**Turdus musicus*, *Linné. Drozd obecný. Singdrossel, Sonnendrossel, Zippe.* — Známý tažný pták, kterého viděti lze u nás od začátku dubna až do konce října ve všech listnatých i jehličnatých lesích, jež oživuje svým krásným zpěvem.

**Turdus iliacus*, *Linné. Drozd červený, čvrčala, Rothdrossel, Winterdrossel.* — Podobá se předešlému, jenom že jest menší, tmavěji zbarven a na spodní straně křídel jakož i po stranách rezočervený. Přilétá k nám na svém tahu koncem října, zůstává zde 20—30 dní, odlétá pak k jihu a zdržuje se na svém jarním zpátečním tahu v dubnu po krátkou dobu zase u nás.

Cinclus.

**Cinclus aquaticus*, *Bechst. Skorec vodní. Wasseramsel, Wasserstaar.* — Je 20 cm. dlouhý, má tělo hranaté s krátkým ocasem. Jako vodní ptáci vůbec, je velmi hustě opeřen, následkem čehož ani když se potopí, nepomokří se. Barvy je mdle černé, hrdlo je bílé, spodní část prsou hnědočervená, u samičky špinavě bílá, nohy jsou černé. Na našich horských potocích a řekách viděti ho nezřídka, kdež hnízdí v děrách břehových a pod splavy a snáší do hnízda, které se podobá chlebové peci, 4—5 bílých vajíček; za slunných dnů sedává i v zimě na ledě a příjemně zpívá. Požírá hmyz, rybky a jikry, jež z pod ledu vylovuje.

Sturnus.

* *Sturnus vulgaris, Linné. Špaček obecný. Gemeiner Staar.* — Tento známý pták přilétá k nám již začátkem března z jihu, hnízdí v dubnu v dutých stromech nebo klíckách zavěšovaných za tím účelem na stromy listnaté a ovocné. Požírá velmi mnoho housenek, kobylek a jiného škodlivého hmyzu a náleží přes to, že na zralých třešních nemalou škodu působí, ku ptákům užitečným. Po vylíhnutí mláďat a na podzim potloukají se špačci velkými hejny po lukách a polích, a kde najdou rákosí, tam přenocují.

Pastor.

* *Pastor roseus, Naum. Špaček růžový. Rosenstaar, rothe Staaramsel, Hirtenvogel.* — Hlava špačka růžového, jenž velikostí obecnému špačku se rovná, zdobena jsouc velikým chocholem, jest černá s modravým a poněkud kovovým leskem. Krk, křídla a ocas jsou černy, kdežto všecko ostatní peří pyšní se barvou krásně růžovou. Samičky mají chochol menší a všecko peří mdlejších barev. Mláďata co do barvy peří podobají se obyčejným špačkům.

Špaček růžový domovem je v jižní Azii a Africe, vyskytá se však také při Kaspickém jezeře a při Černém moři, odkudž buď ojediněle, buď v malých hejnech, ovšem jen velmi málo kdy, do našich krajin zabloudí. Způsob života jeho je týž jako našich špačků, v jejichžto společnosti on často na lukách, poblíž lesů rozložených, poletuje a rozličné kobylky a jiný hmyz sbírá.

V srpnu roku 1866. zastal jsem nedaleko zámeckého lesa neboli obory zámecké u Kroměříže na louce krátce před tím posečené, hejno asi 15 krásných opeřenců těchto; ale špačků obecných při nich nebylo. Podařilo se mi přiblížiti se k nim a zastřeliti pěkného starého samečka, který je nyní v našem muzeu. Po mém výstřelu zdvihlo se hejno ostatní a odletělo docela, tak že ho tu již více nebylo viděti. Též Františkovo muzeum v Brně chová párek těchto špačků, kteří ve Velkém Losíně zastřeleni byli.

(Pokračování.)

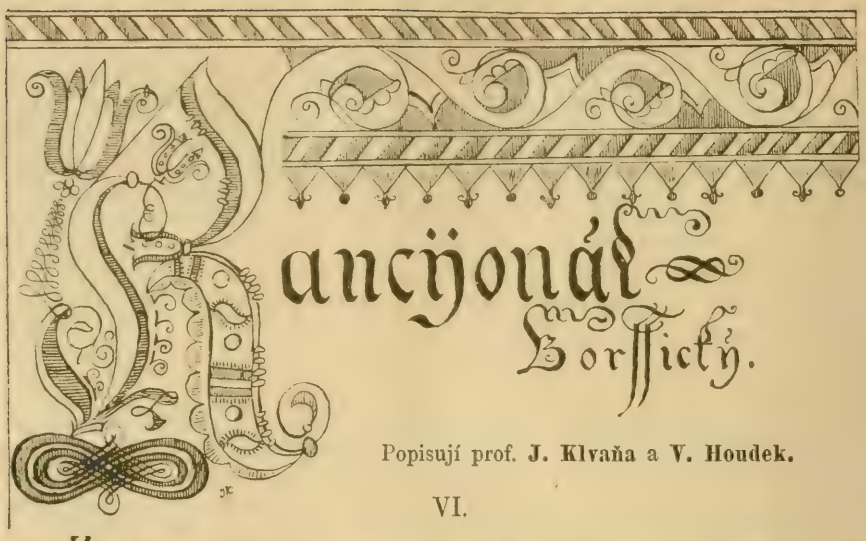

Popisují prof. **J. Klvaňa** a **V. Houdek.**

VI.

Zbývá, pokud se týče ornamentální části, promluviti ještě o iniciálkách naší zajímavé památky písarské; jakkoliv by tato část, pro naši typografii velezajímavá, zvláštního obsáhlejšího pojednání zasluhovala, můžeme pro omezenost místa učiniti tak jen stručně.

Při převážné většině iniciál vzata je kostra z běžného tehdy písma frakturního; asi osmině počtu jejich sloužila však za základ latinka. Jenom inicialy *B*, *C*, *D*, *J*, a *W* psány jsou vesměs frakturou. Za to však jsou všechny iniciály více nebo méně, ale všude zcela zvláštně v duchu národním ozdobeny. Již kostra písmene každého sama bývá, jak ze vzorků podávaných viděti, rozmanitě upravena, aby nebyla jednotvárnou. Někde skládají se pruty písmene z podélných různobarevných pásem, jinde zase jsou rozčleněny příčkami na políčka (čís. 20. str. 146. a j.) různě vyplňovaná. Okraje pruhů bývají pak ještě často obloženy kruhovitými lalůčky (č. 20. str. 149.) nebo perličkami po 2—4 v určitých mezerách vyzdobeny.

Kontury jednotlivých iniciál, často značně velkých (až 14 cm. dlouhých a 120□ cm. zaujímajících) kresleny jsou rukou velice pevnou, oblouky vedeny svižně a úhledně i jest viděti, že v tom Pomykal měl zběhlosť největší.

Hlavní a nejzajímavější věcí u iniciálek je však přídavná jejich výzdoba, skládající se naskrze z ornamentu národního neb alespoň národně myšleného, tak originellní, že nikde jinde v zemích slovanských, tím méně pak jinonárodních s podobnými iniciálami se nesetkáváme, tak že písmeny Boršického kancionálu můžeme nazvati zkrátka *moravskými* a — protože všechny památky podobné z jihových. Moravy nám známé opírají se o tento výtvor Pomykalův. — specielně *Pomykalovými*.

Byl-li Pomykal při tvoření svých pruhů na horním a dolním kraji stran a svých vyplní jednak daným prostorem, jednak pak tvarem motývu ve tvoření svém omezován a tím do jisté míry ku stejnotvárnosti nucen, popřáno mu při výzdobě iniciál pole naprosto volné a vkus jeho, jeho fantazie tvořily tu neobmezeně.

Rozmanitosť forem iniciálek v kancionále našem je přímo úžasna. Napočetli jsme v knize na *400* iniciálek, při čemž počítali jsme pouze veliké písmeny nejméně 8 cm. vysoké. Na některé stránce jsou i 4 malované písmeny začáteční.

Nejčastěji čteme iniciálku W, totiž *65krát*. A přece ani jedno W nepodobá se druhému úplně! a to ne snad, že by jen barvy se střídaly, ale i v kresbě liší se všechny písmeny od sebe. Svrchovaně jest se diviti této vynalézavosti forem a je to zároveň důkazem, jakého přerozmanitého přizpůsobení schopen jest ornament národní.

Jen stručně můžeme probrati v pojednání tomto formy iniciálek Pomykalových, odkazujíce laskavého čtenáře k některým jejich kopiím, které jsme z nevyvažitelného pramene toho vybrali a článku tomuto připojili.

Písmena A vyskytuje se 21krát. Většinou má případnou formu zvonce (čís. 21. str. 4.), okrouhlý to tvar latinského *A*; několikrát ponechána i tato

původní, hranatá forma; někde má originelnější, ač méně příhodný tvar na základě fraktury vytvořený, na první pohled harfě nebo písmeně *V* se podobající.

B podáno asi 28krát vesměs tvary frakturními s rozmanitými, vždy však pružně vedenými výzdobami. Zvláštnější je snad jen *B* na str. 244. kancionálu nahoře hlavou koňskou a zvoncem vyzdobené a *B* na str. 155. tohoto čísla.

Pěknou, ale méně případnou formu má všech 10 C v kancionále, jež by každý spíše za *L* považoval než za *C*.

Také D, 16krát namalované, má linie pružné. Vzor ukazuje nám ono, jež vyobrazeno v čís. 20. str. 148.

Pěkné, původní a duchem národním proniknuté je použití zvonců na písmeně E (str. 146. čís. 20.), která se vyskytuje asi 8 krát. Zvláště originelní jest *E* na str. 266. kancionálu, kde začátek písně: Ej ten silný lev udatný, zavdal malíři podnět, dáti jemu podobu vztýčeného dvojocasého lva, držícího v tlapě ohnutou šavli. Arci je jak kresba tak i pomalování její — lev tento je zelený — velmi naivní. Asi dvě *E* jsou latinkou podána.

Písmeny *F* a *G* se nevyskytují, za to H jest podáno 18krát. Tvaru je dvojího, buď frakturního, ovšem rozmanitého (str. 6. čís. 21.) nebo latinského. V tomto případě často jsou břevna kolmá jako sloupy vyvinuta, nad nebo pod břevnem vodorovným jsou dvéře pruhované namalovány a prázdno vyplněno kyticí z nádoby vyrůstající. Celé takové *H* má pak ráz architektury venkovské (str. 156. kanc.). Na str. 160. kancionálu podáno jest formou středověkých písmen.

Písmena I podána 18krát. Má zpravidla obvyklou formu frakturní. V jednom případě však namalována velmi originelně, vybíhajíc nahoře v podlouhlou kytici (čís. 20, str. 147.).

K, jež vyskytuje se 34krát, má většinou frakturní oblé tvary, rázu místy (jak nadpis pojednání tohoto ukazuje) velice ušlechtilého.

L čte se pouze jednou, na str. 262. kancionálu a je tvaru obyčejného.

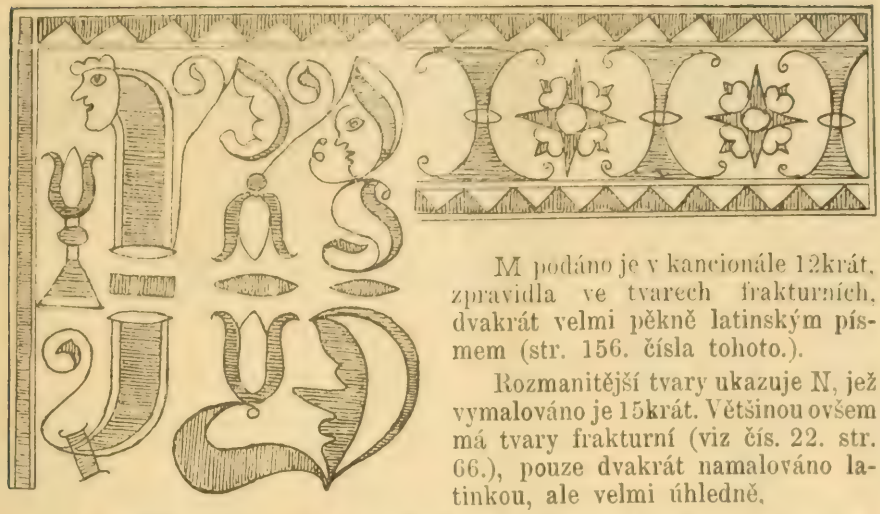

M podáno je v kancionále 12krát, zpravidla ve tvarech frakturních, dvakrát velmi pěkně latinským písmem (str. 156. čísla tohoto.).

Rozmanitější tvary ukazuje N, jež vymalováno je 15krát. Většinou ovšem má tvary frakturní (viz čís. 22. str. 66.), pouze dvakrát namalováno latinkou, ale velmi úhledně.

Nejrozmanitější však tvary ze všech písmen má písmena O podaná *24krát*. — Frakturní *O* bývá kresleno z ruky, zpravidla však provedeno jako kruh kružidlem, a vloženo do čtverce opsaného, tak že dělá dojem obrazu v rámci. Rožky zbývající vyplněny jsou různými ornamenty, kruh sám pak ozdoben ve vnitřní ploše buď lidskou tváří z předu hrubě nakreslenou (jen asi třikrát tvář z boku namalována, jak ku květině čichá), nebo vyplněn kružidlovým ornamentem geometrickým anebo jako hodinový ciferník upraven, jednou vepsána do něho známá značka IHS se srdcem. Frakturní *O* také často se vyskytuje; zvláště zajímavé je frakturní *O* na str. 398. (jež příště přineseme) a na str. 428. připomínající skorem, snad jenom nahodile, na řecké Ω.

Pěknou formu mají všechna P, jichž je 36, jenže většina jich, totiž ty, které jsou čistě frakturní, podobají se více písmeně *V*, majíce hlavní prut příliš krátký, na př. na str. 2. čís. 21. Čistého tvaru latinského nikdy nemá.

R napočítali jsme 14krát, po latinsku pouze jednou. Ostatní jsou frakturní, a často písmeni *K* se podobají.

Hadovitá forma písmeny S, která se čte asi 35krát, zavdala Pomykalovi podnět, dáti jí v četných případech úplnou podobu hada, zpravidla do osmičky stočeného (srov. čís. 22. str. 67.). Je to forma velmi charakteristická. Dvakrát viděti i dva hady na vzájem se proplétající, ač tím forma písmene k nepoznání se změnila (srov. str. 158. čísla tohoto) a písmeni *O* podobnou se stala. Základem formě této byl kurrentní tvar velkého *S*. Kde má *S* tvar obvyklý, i tu bývá velice ušlechtilé, jakož vidíme na str. 149. ve 20. čís. toh. časop. Tu byl jemu základem tvar latinský.

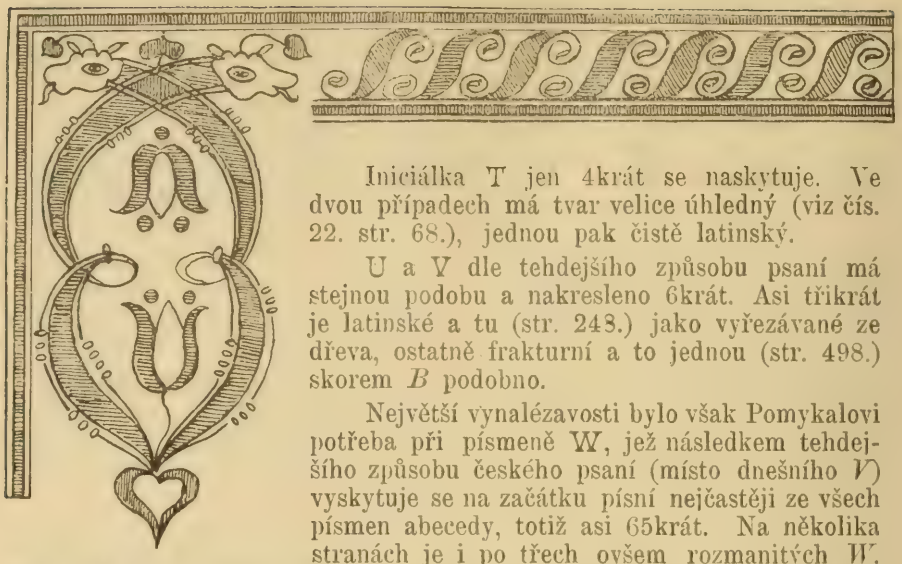

Iniciálka T jen 4krát se naskytuje. Ve dvou případech má tvar velice úhledný (viz čís. 22. str. 68.), jednou pak čistě latinský.

U a V dle tehdejšího způsobu psaní má stejnou podobu a nakresleno 6krát. Asi třikrát je latinské a tu (str. 248.) jako vyřezávané ze dřeva, ostatně frakturní a to jednou (str. 498.) skorem *B* podobno.

Největší vynalézavosti bylo však Pomykalovi potřeba při písmeně W, jež následkem tehdejšího způsobu českého psaní (místo dnešního *V*) vyskytuje se na začátku písní nejčastěji ze všech písmen abecedy, totiž asi 65krát. Na několika stranách je i po třech ovšem rozmanitých *W*. Bývá vždy frakturní. Jeden jeho typ podán na str. 69. čís. 22., jiný podáváme v tomto čísle na str. 157. Některé tvary jsou v liniích velice ušlechtilé.

Z konečně napočetli jsme 29krát. Dvakrát je tvaru latinského, obyčejně je zúplna frakturní nebo má hořejší polovici přímočárnou, dolejší frakturní.

Ostatních písmen abecedy (*F*, *G*, *Q*, *X*, *Y*) mezi iniciálkami kancionálu našeho není, což je přirozeno, neboť žádná česká píseň nezačíná slovem, které by mělo v následí některou z těchto cizích písmen.

Většina iniciálek kancionálových nemá pozadí žádného a je kreslena a malována na půdě bílé: prázdná prostora kolem vyplněna je národně myšleným ornamentem, zákrutkami, listnatými větévkami, na jejichž konci květ, nejčastěji zvonec, se houpá. Jen několik málo iniciálek má pozadí, však nikoliv jednoduše barevnou plochu, nýbrž půdu ve čtverečky rozdělenou a v těch střídavě vodorovně a kolmě vyčárkovanou inkoustem, rumělkou neb i barvou zelenou a fialovou. Místo čar vodorovných použito tu a tam závitnic, obojí však výzdoba zpravidla nedělá pěknější dojem a iniciálám téměř všude leda na újmu jest. —

Abychom také prakticky upotřebili nevyčerpatelného pramene forem Pomykalových, pořídili jsme štočky téměř úplné abecedy nejpěknějších iniciál Pomykalových a budeme jich v tomto časopise příštím číslem počínaje přikládati k záhlaví každého článku. Dnes také již můžeme s potěšením zaznamenati, že popud podaný publikací tohoto našeho

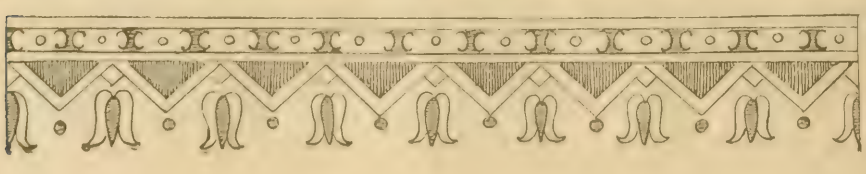

pojednání o kancionále boršickém nezustal v české typografii bez účinku. Pražský illustrovaný časopis „Zlatá Praha“ počíná právě k některým článkům svým přikládati iniciály kreslené známým malířem P. Sochaněm po způsobu iniciál našeho kancionálu: a ve vydaném právě almanachu dobročinného komitétu dám v Brně „O bídě lidské“ beze změny použito bylo k jedné povídce krásné iniciály *S* ze str. 149. čís. 20. našeho časopisu. My sami pak s praktickým použitím jiných ornamentů Pomykalových činíme začátek na tytulním listě tohoto ročníku.

Pojednání o kancionálu boršickém dokončíme příště zmínkou o stránce jeho hudební a slovesné, načež promluvíme v další stati o ostatních zatím objevených písemných památkách podobných.

Antropologický sjezd ve Vídni roku 1889.

(Část další.)

Nemenší pozornosť účastníků sjezdu vzbudila též přednáška prof. Mašky o současnosti mamuta s diluviálním člověkem na Moravě. Čtenářum časopisu našeho je známo, že dánský učenec Steenstrup tuto současnosť popírá, připouštěje jen, že diluviální člověk žil současně se sobem a jinými na sever se vystěhovavšími zvířaty, ne však s mamutem, nosorožcem huňatým, jeskynním lvem, jeskynním medvědem a vůbec se zvířaty vymřelými.

P. prof. Maška předeslal nejprve hlavní myšlénky Steenstrupova spisu o Předmostí (Mammuthjäger-Stationen ved Předmost), o kterém v našem časopise již také zmínka učiněna byla, těmito slovy:

„Steenstrup vychází od poměrů své vlasti. Na základě nálezů v tamějších močálech jest prý prokázáno, že následkem klimatických změn květena i zvířena dánská opětovným ponenáhlým změnám podrobena byla. Před vegetací stromů listnatých, hlavně dubův a buků, která dosud trvá, byly prý tam lesy jehličnaté, hlavně borové, jim předcházela vegetace buku a osyk, která zase nastala po předcházející čistě arktické floře se zakrslými vrbami a břízami. Tato nejstarší arktická flora počíná již koncem doby ledové a lze ji tudíž pokládati za prvopočátek vegetace vůbec od té doby, co Dánsko ledové pokrývky na dobro zproštěno bylo. Podobná, avšak opačná řada přeměn v říši rostlinstva prý také době ledové předcházela. Sousledně se změnami flory měnilo prý se také přiměřeně a opětovně živočišstvo. Sob žil tam za nejstarší arktické flory po době ledové, existenci mamuta v Dánsku však dlužno položiti rozhodně před dobu ledovou.

Přecházeje pak k ostatním středoevropským a zvláště rakouským nálezům v diluviu pochybuje Steenstrup nejprvé, že by nálezy jeskynní správně vykládány byly, dovozuje, že stejnodobosť různých v jeskyních uložených předmětů nebyla dosti kriticky zjištěna, a vůbec že nálezy jeskynní co do určování stáří naprosto nespolehlivy jsou. Ale také o stejnodobosti předmětu v neporušené žlutnici pohromadě ležících Steenstrup pochybuje a věnuje výklad velmi obšírný poměrům taboriště loveckého mamutích u Předmostí.“

P. přednašeč podal pak co nejstručněji zprávy o dosavadních vyzkumech na tomto slavném nálezišti moravském z doby diluviální, o čemž v našem časopise opětovně již psáno bylo, a pokračoval pak následovně:

„Na základě toho, jak předměty v nálezišti tomto uloženy byly, soudil jsem že naleziště předmostecké bylo dlouho obývaným tábořištěm loveckého národa diluviálního, který tehdy, když žlutnice se tvořila, současně se všemi zvířaty, jichžto zbytky ve vrstvách kulturních tam se vyskytují, žil a tato zvířata v okolí anebo snad též na místě samém ulovil, po případě jejich těla celá nebo po kusech na naleziště přivlekl.

Toto tedy Steenstrup popírá tvrdě, že obsah vrstev kulturních není stejnodobý, nýbrž že pochází ze dvou různých, od sebe daleko vzdálených dob. Před dobou ledovou prý na existujícím již podkladě žlutnice zahynula stáda mamutů následkem nějaké katastrofy a zůstala tam ležeti; tyto mrtvoly, nebo vlastně kostry tu více, tam méně masa zbavené, byly prý pak opětovně čerstvými vrstvami žlutnice pokryty a zase odkryty, a následkem toho vystaveny všelikému působení vzduchu a povětří, neméně pak opětovným útokům různých dravců, zejména četných vlků a lišek ledových.

Mnoho tisíc let po uložení těchto mrtvol mamutích, teprve za poledové sobí doby střední Evropy prý podobně, jako podnes Jakutové a jiní sibiřští národové činívají, moravské obyvatelstvo doby kamenné vyhledávalo občas toto časem úplně nebo částečně odkryté skladiště mamutích zbytků hlavně za tou příčinou, aby tu dobylo slonoviny a jiných úlomků mamutích kostí, příhodných ku shotovení různého nářadí, zbraní a ozdob, jakož i aby ulovilo dravce za noci se tam plížící a získalo tak drahocenných kožešin.

Dlužno doznati, že se tato teorie Steenstrupova zamlouvá svou učeností a duchaplností: možno jí však v nejednom směru odporovati. Zkoumejmež ji vzhledem ku některým poměrům v Předmostí samém. Již to zdá se mně býti nepřípustným a nesprávným, že provedena analogie mezi poměry nordickými a středoevropskými. Na základě nejnovějších výzkumů lze míti za jisto, že severní polovice našeho dílu světa až k jižním okrajům severoněmecké roviny za doby ledové pokryta byla ledovci, kdežto Morava celkem k onomu pásmu zemí náleží, které i za doby největšího rozšíření evropských ledovců ledu prosto zůstalo a území ledovců skandinavských od území ledovců alpských dělilo. I kdyby tedy mamut na severu výhradně předledovým dobám náležel, což v zemích bezledovcových a zvláště na Moravě jeho existenci za doby ledové a po ní, pokud nám známo, nic nepřekáží. Velmi dobře můžeme si mysliti, že mamut tehdy, když Dánsko ještě úplně ledovci pokryto bylo, po krajině kolem Předmostí se procházel.

Ale též se stanoviska čistě geologického možno proti správnosti této teorie námitky činiti. Steenstrup se domnívá, že žlutnice pod předmosteckou kulturní vrstvou i se zbytky mamutími je předledová; vyšší vrstvy žlutnice však, bezprostředně na oněch uložené, že jsou poledovými. Tato domněnka odporuje všem geologickým zkušenostem. Již sama o sobě nemůže žlutnice vyložena býti dobře jakožto útvar předledový, a kdybychom i toto připustili, kdeže by pak byly geologické útvary, které se uložily průběhem doby ledové, nade vši pochybnost po mnoho tisíc let trvavší? Či by se byla tato tisíciletí, jichž průběhem jinde tak velkolepé převraty

se dály, přes Předmostí, v bezprostřední blízkosti značnější řeky, beze stopy převalily? Pokládám to za nemožno.

Prof. Steenstrup předpokládá dále sám, že nosorožec huňatý, jeskynní lev a jeskynní medvěd s mamutem současně žili. Zdali některé z oněch nemnohých zbytků medvědích v Předmostí nalezených medvědu jeskynnímu bezpečně připsati lze, nemohu dnes rozhodnouti. Za to však zjištěny byly nepochybné doklady jak nosorožce huňatého tak i lva jeskynního na tomto nálezišti. Jestliže tedy člověk tato posledně uvedená zvířata lovil v Předmostí, proč by neměl býti také současníkem mamuta?

Plným právem klade dánský učenec velkou váhu na jakosť nalezených kostí všelikých zvířat. Na zbytcích soba, koně a tura pižmového shledává nepopíratelné stopy, že byly k vůli morku násilně roztříštěny, kdežto na kostech mamutích pražádné známky úmyslného rozpoltění lidskou rukou uznati nemůže; za to tvrdí o těchto, že všechny na nich pozorované změny vyložiti sluší jako štěrbiny, trhliny a pukliny, které výhradně působením povětří vznikly, a že kosti ty jenom přirozeným způsobem rozdrobeny byly.

Řekl jsem Steenstrupovi již tehdá, když v Novém Jičíně meškal, že nemohu s tímto jeho náhledem souhlasiti, protože dle mého přesvědčení i přemnohé kosti mamutí taktéž patrné známky lidského působení nesou a s oněmi nepochybně rozpoltěnými kostmi kopytníků shora uvedených mnohým vzhledem se srovnávají. Steenstrup nechtěl to připustiti. Vzhledem k této různosti mínění dovolil jsem si velmi značný výběr kostí mamutích z Předmostí vystaviti, které po mém soudu lidskou rukou roztříštěny byly.

Dvou věcí stran Předmostí jest mi se ještě dotknouti, které Steenstrup rovněž na podepření své teorie uvádí, jež však pozorovaným skutečnostem právě neodporují. Především je to uznaná převaha zbytků mamutích z jedinců každého stáří v poměru ku zbytkům zvířat ostatních — vyjímaje snad jen vlka — a pak ta věc, že větší souvislé části koster tohoto druhu zvířat (mamuta) poměrně zhusta se vyskytují. Domnívám se, že tyto dvě okolnosti vespolek úzce souvisí. Každým způsobem možno na základě toho souditi, že se člověk dovedl mamutů nejsnáze zmocniti, a že se těla mamutí dostala na naleziště zpravidla úplná. Toto pozorovati lze sice také stran jiných někdy rovněž dosti mohutných zvířat, ale vzhledem k převelikému množství zbytků mamutích na tomto nálezišti lze tuto okolnosť lépe vysvětliti domněnkou, že mamuti nikoli ve vzdálenosti větší nebo menší uloveni a buď v celosti nebo po kusech na naleziště teprva dovlečeni byli, nýbrž že alespoň někteří na místě samém byli zabiti. Poněvadž ale pevně za to mám, že kosti mamutí rukou lidskou úmyslně roztříštěny byly, což však rozkouskování těl mamutích za účelem získání příhodných kusů masa předpokládá, nemohu nikterak připustiti domněnku, že by tu byla současně celá stáda mamutů zahynula, tím méně, že by se tak bylo stalo mnoho tisíc let před příchodem člověka. Rád ale připouštím, že tyto okolnosti potřebují opětovného prozkoumání na základě dalších výzkumů na nálezišti, aby umožněno bylo konečné a úplně uspokojující vysvětlení. Každým způsobem jsou námitky Steenstrupovy v této příčině do jisté míry oprávněny.

Rovněž zdá se, že poměrně vysoký kulturní stav předmosteckého člověka diluviálního teorii Steenstrupovu podporuje. Pečlivé spracování

pazourku při výrobě tak rozmanitých nástrojův a zbraní, upotřebení cizího, alespoň v okolí Předmostí se nenaskytujícího materiálu (některé odrůdy pazourku a křesavce, červený a zelený jaspis, křišťál a obsidian), znalosť broušení mnohých druhů nerostných, namahavá výroba škrabaných artefaktů ze slonoviny a kostí, především ale vryté ornamenty na kostech, parozích a slonovině, které podle Steenstrupa zřejmě na okrasy hliněných nádob z neolitické doby Dánska upomínají, to všechno dokazuje nade vši pochybnosť značný pokrok prvotné vzdělanosti diluviálního člověka.

Toto všecko však ještě nedokazuje nemožnosť současnosti předmosteckého člověka diluviálního s mamutem, protože kulturní vývoj člověka již tehdá po tisíce let trvati mohl, a poněvadž moravský praobyvatel na svých každoročních výpravách častou příležitosť měl rozmanité země navštěvovati a všelijakých látek pro své výrobky upotřebovati.

Že pak člověk skutečně již za časů mnohem dávnějších, nežli do Předmostí přišel, na Moravě se zdržoval, toho doklady máme z jiných nálezišť. I kdybychom připustili — což však pravdě se nepodobá — že člověk v Předmostí živoucích mamutů již nezastihl, tož by tyto doklady současnosť diluviálního člověka s mamutem s dostatek prokazovaly.

Vystavil jsem také dvě skupeniny kamenných nástrojů z jeskyní Štramberských, zejmena ze Šipky. Jedna skupenina zahrnuje artefakty z nejspodnější vrstvy kulturní, z níž také proslulá lidská čelisť šipecká pochází; druhá pak obsahuje výrobky z diluviálních vrstev hořejších. Tyto poslední pokládám za poněkud mladší nežli kulturní vrstvy předmostecké. Není k tomu dokonce potřebí obsáhlých studií, aby se poznala analogie výrobků z hořejších vrstev jeskyní štramberských s kamennými artefakty předmosteckými. Za to však napadne každému ihned veliký rozdíl mezi těmito a nálezy štramberskými z nejspodnějších vrstev kulturních. Tyto obě kulturní vrstvy v Šipce byly však od sebe odděleny úplně neporušenou vrstvou střední, v níž nalezeny byly hromadně zbytky hlavně mamuta, nosorožce huňatého a koně, které tam velcí dravci, bezpochyby jeskynní hyény, byly zavlekly. Poněvadž se nedá předpokládati, že by jeskynní dravci výhradně mrtvoly nebo jenom kostry do svého pelechu byli zavlékali, z druhé strany pak úplně vyloučeno jest, že by ty kosti vodami tam připlaveny byly, nutno za to míti, že nejspodnější kulturní vrstva pochází z doby, na kterou ještě jedno období se živoucími mamuty následovalo. Poněvadž pak tato kulturní vrstva starší stupeň kulturní nežli naleziště předmostecké reprezentuje, tož by již tím samým na každý způsob současná existence člověka a mamuta na Moravě prokázána byla.

Ovšem mnohý pochybovač mohl by zároveň se Steenstrupem namítati, že nálezy jeskynní ani pro relativní určení času nedostačují. Já se však domnívám, že tento úsudek tak všeobecně proslovený není oprávněným, a že při posuzování nálezů jeskynních hlavně ta věc rozhoduje, zdali vrstvy nad sebou ležící po svém prvotním uložení skutečně neporušeny zůstaly, či zdali napotom přívalem vod smíseny byly. Jestliže zůstaly neporušeny — a tak tomu vskutku jest v příčině velké části nánosu v Šipce — pak mají nálezy jeskynní rovněž plnoprávní moc dokazovací“.

Přednášku svou skončil p. prof. Maška tímto závěrkem: „Upřímně pravím, že mně na ten čas nelze správnost teorie Steenstrupovy, a to ani v příčině Předmostí, uznati; nikterak ale nemohu souhlasiti s oněmi soudruhy v badání, kteří by chtěli tendenci Steenstrupovu za závržitelnou a bezdůvodnou pokládati a proto přes jeho teorii mlčky k dennímu pořádku přejíti; mám spíše to přesvědčení, že jeho vývody ve mnohé příčině vážné pozornosti a pečlivého zkoušení zasluhují. I kdyby ostatně tato svědomitá práce tohoto již na pokraji hrobu stojícího hrdina praehistorické vědy žádného jiného úspěchu neměla, nežli že zkoumatele diluvia a nejstarších památek lidské existence i kultury ve střední Evropě k obnovenému úsilí povzbudí a k důkladnému přezkoumání získané látky jakož i starších vývodu pohne, tož by již tím prokázána byla vědě nemalá služba.“

Přednáška tato vzbudila dosti čilou debatu; zejmena byl to hrabě Gundaker *Wurmbrand*, který se proti teorii Steenstrupově se vší rozhodností vyslovil těmito slovy:

„Nebyl bych myslil, že po tolika letech otázka o současnosti člověka s mamutem, o které již před 10—15 lety rokováno bylo, opět na přetřes vzata bude. A přec je ta věc tak jasná, že sotva možno o tom nějaké pochybnosti míti. Obzvláště chci se zmíniti o nálezech ve žlutnici, která, jak se mi zdá, pozdější uložení mamutích kostí a lidských nástrojů úplně nemožnými činí. Žlutnice jest rovnoměrně uložená vrstva hlinitého písku, nikoli naplavenina vod z ledovců, nýbrž stepní prach ponenáhle se hromadící, shora až dolu absolutně rovnoměrně zvrstvený. Kulturní vrstvy, v nichž uhlí, lidské artefakty, kly slonů atd. nalezeny byly, jsou porůzné čočky, ne pak vrstvy, uvnitř stěny žlutnice. Tyto čočky leží uvnitř a pod stěnou žlutnice absolutně rovnoměrnou, 20—30" vysokou. Jak je tu možno mysliti si, že by tu celá stáda mamutí byla zahynula a že teprva po uložení této obrovské vrstvy nánosu kosti ty zase vykopány byly!“ —

Příště podáme ještě výňatky z některých jiných pozoruhodných přednášek sjezdových.

Dopisy.

Z kraje. (Jak si představujeme budoucí vlastivědu moravskou.*) Nedávno četl jsem — nevím, po kolikáté již — v jednom moravském listě vysloveno přání, aby se konečně přistoupilo ku vydání nové, česky psané vlastivědy moravské. Nebude zajisté žádného vlasti svou milujícího Moravana, který by netoužil, aby přání toto co nejdříve stalo se skutkem, abychom nebyli stále odkázáni na spisy jednak německé, jednak zastaralé nebo příliš stručné. Světská topografie Volného (Die Markgrafschaft Mähren), dílo zajisté epochální, požadavkům naší

*) Milerádi dáváme dopisu tomuto v časopise našem místa, poněvadž je to první pokus rozebrati otázku tak důležitou a pro každého vlastimila moravského velezajímavou na podkladě reelném a pozitivním, s učitými návrhy. Dáváme jemu místa přes to, že ledaco v něm snad nedojde souhlasu všeobecného, jsouc výrazem názoru více méně subjektivního; podotýkáme však, že celkem sdílíme myšlénky v dopise tom vyslovené. Zároveň pozýváme všechny, kdož otázkou budoucí vlastivědy se zajímají (a který vzdělanec by se jí nezajímal?), aby se rozhovoru o té věci v našem časopise súčastnili. *Red.*

doby, dnešnímu rozvoji vědy a změněným poměrům sociálním již mnohým vzhledem nevyhovuje. Církevní topografie jeho arci podnes ceny své neztratila, je však přece jen monografií nevyčerpávající celého oboru vlastivědy a k tomu je tak jako topografie světská psána německy. Spis Kořistkův (Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien) nepadá pro nás rovněž na váhu, poněvadž je psán německy a od jeho vydání taktéž již 30 let uplynulo. Ze spisů českých svého času stačila lidu našemu výtečná, populárně psaná Brandlova „Kniha pro každého Moravana", ale i tato vyšla již před 30 lety a je dávno rozebrána. Za posledních let vyšly sice některé jiné vlastivědy moravské českým jazykem psané, ale jsouce určeny buď pro školy, buď pro mládež, jsou příliš stručny. — Za takového stavu věcí ovšem není divu, že se do srdce mnohého Moravana vloudil jakýsi pocit závisti, ano zahanbení při myšlénce, že malé Slezsko, jen ze čtvrtého dílu lidem českým obývané a všech vyšších škol českých do poslední doby postrádající, má již svou česky psanou „Vlastivědu", kdežto Morava, několika českými středními školami za posledních desítiletí nadělená, na nichž tolik osvícených mužů působí a které již tolik intelligence české odchovaly, na sepsání vlastivědy dosud vážně nepomyslila. Těmto pocitům dal také výraz již v č. 8. časopisu muz. spolku olom. důst. p. Fr. Koželuha dopisem „Čeho jsme se ještě nedomohli na Moravě"; — a tehdy nemohlo býti ještě ani poukázáno ku „Vlastivědě slezské", nýbrž jen ku spisům v Čechách vydávaným („Čechy" a „Hrady a zámky české")!

Ale uvažme jen blíže okolnosti moravské, a celá věc objeví se ve světle poněkud jiném. Odpovězme si především na otázku shora položenou: Jak si představujeme budoucí vlastivědu moravskou? Jakou by měla býti, aby dnešní potřebě a dnešním požadavkům vědy vyhověla? Jinými slovy: Který spis existující měl by pro vlastivědu tu zvolen býti za vzor?

Vezměme nejprve „Vlastivědu slezskou". Spis tento je teprva ve svých začátcích. Dosud je pouze svazek prvý úplný, obsahující „podání lidu", a nyní vychází po sešitech svazek druhý obsahující „historickou topografii země opavské." Po ukončení této má následovati historická topografie ostatních zemí slezských. Co bude následovati potom, mně známo není, neboť nikdy nebyl oznámen podrobný rozvrh a program celého tohoto díla, které má pro Slezsko arci důležitost a cenu převelikou. Ale těm, kdo stále poukazují k tomu, malé Slezsko že má již svou „topografii", kdežto Morava že jí doposud nemá, dovolil bych si připomenouti, žeť „historická topografie" není ještě „vlastivědou" v plném slova smyslu, která přece ještě četné jiné obory obsahuje. Historickou topografii Morava již dávno má, arci německy psanou a před půl stoletím vydanou, ale tak znamenitou, že podnes své ceny neztratila; míníme ovšem topografii Volného, která je skutečně o málo víc než topografií historickou. Vlastivěda, která by byla hlavně jen záznamem, jak které panství a která ves z majitele na majitele přecházela, byla by psána jen pro privilegovanou druhdy třídu velkostatkářů; taková vlastivěda byla přiměřena době před rokem 1848; dnes třeba však psáti vlastivědu pro celý národ, jehož kmenem a základem je náš venkovský rolnický lid. Proto nutno, aby vlastivěda dnešní podávala všestranný vývoj kulturní a historický našeho lidu,

ne pak pouhou posloupnosť genealogickou šlechtických rodů a majitelů panství. Poněvadž pak — jak jsem pravil — není mně znám program „Vlastivědy slezské“ a — pokud poměry a osoby znám — souditi musím, že zůstane na historickou topografii zemí slezských obmezena, nezdá se mi, že bude moci tento spis sloužiti za vzor pro celkové uspořádání a spracování budoucí vlastivědy moravské. Kde tedy vzíti takový vzor?

V Čechách vycházejí již po dlouhá leta dvě nádherná díla: „Čechy“ a „Hrady a zámky české“. Dílo první tytulem svým obsahuje arci celý obor vlastivědy; ve skutečnosti však je něčím jiným, než takovou vlastivědou, jaká mně tane na mysli. „Čechy“ jsou dílem více zábavným než vědeckým, je to více méně poetický text k obrazům krajin, měst a osad českých. „Hrady a zámky české“ pak již tytulem svým označují, že pouze jednou stránkou české vlastivědy se obírají. Mimo to nemohou tato díla již proto býti vzorem naší zamýšlené vlastivědy moravské, že by to byl za našich daleko skromnějších poměrů literárních na Moravě osudný luxus, pustiti se do vydávaní díla tak nádherného, s ohromným nákladem spojeného a ovšem i přiměřeně k nádherné výpravě drahého.

Poslední dobou však počalo v Čechách vycházeti ještě jiné, s jiným účelem spracované dílo vlastivědné, totiž „Zevrubný popis království českého.“ V tomto spise má království české býti popsáno po jednotlivých okresích politických, tím způsobem, že každý sešit jedno okresní hejtmanství popisuje a pro sebe zcela samostatný celek tvoří. Látka v díle tomto spracovaná rozdělena je takto: Část I. Zeměpis a statistika. I. Poloha zeměpisná, nejzazší osady, rozloha, hranice a velikosť. II. Popis přírodní. a) Povrch půdy. 1) Horopis. 2) Vodopis. b) Horniny. c) Podnebí. d) Rostlinstvo. e) Zvířena. III. Popis občanský. a) Počet obyvatelstva, lidnatosť a pohyb. b) Sídla a příslušnosť. c) Pohlaví, věk a stav. d) Národnosť. e) Náboženství. f) Stupeň vzdělání. g) Zaměstnání. h) Obyvatelstvo k práci závadné. IV. Živnosti. a) Přírodniny. 1) Hornictví. 2) Vody léčivé. 3) Rolnictví a lesnictví. b) Průmysl. c) Obchod. d) Doprava (dráhy vodní, silnice a cesty, železnice, pošty, telegraf). V. Osvěta. a) Náboženství a zřízení církevní. b) Školství. c) Veřejná činnosť (spolková). VI. Zřízení a) samosprávné, b) zeměpanské správní, c) soudní, d) vojenské. Část druhá obsahuje přehledný nástin historický okresu; část třetí místopis: ukazatel zakončuje každý sešit, opatřený generální mapou dotyčného okresu.

Toto dílo vyhovuje ještě nejvíce ze všech uvedených mé představě o budoucí vlastivědě moravské, jenže v něm vlastivěda rozkouskována je na samé geografické částečky, které ani zeměpisné, ani národopisné, nýbrž jenom dočasné administrativní celky tvoří. Vlastně to není vlastivěda, ale — sit venia verbo — okresověda. Mimo to je to četba málo zábavná; jsouť to jenom dáta, číslice a suché stručné zprávy, nejtěsnější soubor velkého množství údajů. Ani toto není onen obraz, jaký mně při myšlénce na budoucí vlastivědu moravskou na mysli tane. Z toho samo sebou jde, že dle mého skromného názoru ani ony stručné popisy okr. hejtmanství, jež naši pp. učitelé moravští s pilí chvályhodnou sestavují a hlavně pro účely školní vydávají, skutečnou „vlastivědu“ nahraditi nemohou, nýbrž jenom za práce přípravné pokládati se dají.

Laskavý čtenář vyhlásí mě snad na základě předchozích řádků za malkontenta s ničím nespokojeného. Slyším ho, jak mě vybízí: „Pověz nám tedy již sám, jak si tu budoucí vlastivědu moravskou představuješ, když žádný z existujících spisů podobných ti nevyhovuje.“ — Odpovídám na to, že je přece jeden spis, který by mohl aspoň povšechným vzorem pro moravskou vlastivědu býti; pro tento vzor však nutno jíti do země sousední, totiž do Dolních Rakous. Tam vydává spolek pro vlastivědu dolnorakouskou (Verein für Landeskunde von Niederösterreich) topografii Dolního Rakouska. Dílo to uspořádáno je následovně: Část všeobecná. I. Země. 1) Poloha, velikosť, obrysy, přirozené a politické rozdělení. 2) Povaha půdy. 3) Vodstvo. 4) Klimatické poměry. 5) Geologické popsání. 6) Vegetační poměry. 7) Fauna. 8) Krajinný ráz země. II. Lid a rolnictví. 1) Lidnatosť a způsoby sčítání lidu. 2) Hustota a pohyb obyvatelstva. 3) Tělesná povaha obyvatelů. 4) Charakter lidu, způsob života a mravy, nářečí. 5) Rolnictví a lesnictví. III. Průmysl, obchod a doprava. IV. Duševní vzdělanosť. 1) Poměry náboženské. 2) Školství a výchova. 3) Vědy. V. Přehled dějin země. VI. Ústava a správa země. VII. Umění a starožitnosti. Část podrobná obsahuje místopis a sice napřed Vídeň a pak ostatní osady v jediném alfabetě.

Jak obsahem, rozvrhem a uspořádáním, tak i spracováním látky zamlouvá se mi tato dolnorakouská vlastivěda nejvíce ze všech známých mně spisů toho druhu a proto neváhám vysloviti, že si i budoucí vlastivědu moravskou představuju podobně; zejména myslím, aby se celá vlastivěda rozpadala taktéž na dvě hlavní části: I. Všeobecnou (svaz. 1.) a II. podrobnou (vlastní topografie, ale ne pouze historická!), v níž by na prvém místě (ve svazku 2.) podány byly monografie obou hlavních měst Moravy, Brna a Olomouce, a pak (ve svazku 3., po případě ve svazcích dalších) topografie všech ostatních míst markrabství v jediném alfabetě. Nikterak arci nemyslím, aby se dolnorakouská topografie u nás otrocky napodobila. Mám zejmena za nutno, aby moravská vlastivěda byla illustrována, kdežto dolnorakouská není. Naše vlastivěda musí najíti cestu do poslední dědinky moravské a k srdci všeho lidu, a to se jí podaří jenom, bude-li illustrována. Z téhož důvodu by musila vlastivěda naše psána býti způsobem každému přístupným. Samo sebou se rozumí, že také mapy by musily býti k ní přidány, jako při dolnorakouské, a sice všeliké mapy speciální: horopisná, geologická, vodopisná, národopisná, politické rozdělení a t. d.

Ledaco by i v části podrobné (ve vlastním místopisu) mohlo přidáno býti, čeho v topografii dolnorakouské šetřeno nebylo, tak na př. zaznamenání půdorysů osad, které — jak v časopise vlast. muz. spolku olom. ukázáno bylo — jsou důležitým subsidiárním pramenem pro určování stáří a národnostního původu osady. Také zajímavé názvy tratí a co o nich pamětihodného, mělo by při každé osadě uvedeno býti.

Arci — veliký otazník staví se tu před kýžený podnik moravské vlastivědy: „Máme-li pak již k takové vlastivědě, jak si ji představujeme, potřebný materiál pohromadě? Časopis vlast. muz. spolku olomuckého vyzval již několikrát ku snešení jednotlivých oborů tohoto materiálu, — ale zdá se, že dosud nenalezl hlas ten cestu k uším a srdcím těch, kdož by byli k takové práci povoláni.

A přece — mnoho-li pak práce dalo by to, sestaviti potřebný pro vlastivědu materiál o jedné osadě? Kdyby se tato práce zorganizovala, — do jednoho roku měli bychom materiál ten pohromadě! Vhodný podklad k organizaci takové tvoří zajisté naše muzejní spolky moravské; při všestranné dobré vůli a — řekněme — při trošce nadšení pro velikou tuto věc dala by se zajisté organizace této práce společnou úradou muzejních spolků provésti.

O městech a větších, důležitějších osadách třeba arci sebrati materiál hojnější, než o jakém dosud jsme mluvili. Bylo by třeba míti dříve obšírnější monografie všech takových míst. Ledaco již v tomto směru je předpracováno, ale mnoho ještě schází. Doufejme, že — bude-li jednou otázka vydání moravské vlastivědy z mlhavé dálky pouhých tužeb pošinuta na reelní půdu zralých úmyslů — najde se i více takovýchto pracovníků. —

Sdílím zajisté vroucí přání obecné, abychom takovou vlastivědu dostali co nejdříve: ale dílo tak všestranné a obsáhlé, má-li býti důkladným, nedá se poříditi ani za rok ani za dva. Mnoho třeba ještě v jednotlivých oborech pracovati, aby se mohlo přistoupiti ku soubornému a vyčerpávajícímu spracování látky. Myslilo se do nedávna, že Moravu a lid náš známe již do podrobna, a zatím musil přijíti teprvé muzejní spolek olomucký, aby se počalo intenzivěji a extenzivěji pracovati o poznání pravěku Moravy. A všimnul si kdo před tím nádherného vyšívání moravského a roztomilých vajíček velikonočních, nežli muzejní spolek olomucký na pravou cenu těchto věcí upozornil? Věděl-li kdo až do minulého roku o našich vzácných moravských malovaných kancionálech? Jak kusou byla by moravská Vlastivěda, která přece obsahovati má všechno, co o vlasti věděti dlužno, již jen bez těchto stránek? Co po tu dobu neznámého materiálu národopisného sebral po Moravě teprva za posledních let jediný ředitel Bartoš! A co se ho ještě sebrati dá! Ba věru, větší čásť materiálu ku vlastivědě potřebného dosud není sebrána, dosud je tak jako neznáma. Dokud tato přípravná práce aspoň zhruba dokončena nebude, nelze ku vydávání vlastivědy přistoupiti. Proto by měli ti, kdož stále jen touží na nedostatek moravské vlastivědy, místo stesků sami přiložiti ruce k dílu a pod návodem v Časopise vlasten. muzej. spolku olomuckého daným, sbírati materiál pro budoucí vlastivědu moravskou, aby potomkům našim byla ona důstojným památníkem svorné píle a vlasteneckého zápalu dnešního pokolení!

A. Z

Drobné zprávy.

Nálezy náměštské. (I. Na Vrších). Severozápadně od Náměště v okresu olomuckém zdvihá se polní trať, k sousední obci Biskupství patřící, z roviny Hané do mírné výšky směrem k osadě Novým Dvorům. Trať tato sluje „na Vrších“. Letos rozoral tam na jednom poli p. Bartoněk, rolník z Biskupství, nevelikou nádobku, s kterou objevil se na povrchu bronzový šperk a železná jehlice. (Obr. na str. 168.) Zdá se, že šperk ten uložen byl v nádobě rozorané; však s úplnou jistotou tvrditi se to nedá. Bronzový šperk (obr. č. 1.) není úplný. Byl to bezpochyby náprsník, z něhož zachovala se pouze jedna část záponky, formy velmi elegantní se záhnutým vzhůru zobáčkem, kuličkou zakončeným; na záponce visí dva řetázky, které byly původně stejně dlouhé (asi 9 cm), na konci jednoho je posud kroužek v prů-

ěnru 2 cm. mající, z druhého je asi třetia i s konečným kroužkem utržena, avšak zachována, a z tohoto kroužku vycházejí opět dva jiné řetázky. Celá délka šperku od zobáčku sponky až po kroužek obnáší asi 14 cm. Zelená patina kryje celý šperk. Kromě toho nasbíral nálezce množství článečků, jednotlivých i po několika dosud souvislých, z bronzových řetázků, které patrně visely na řečených kroužkách. — S náprsníkem tímto zároveň nalezena byla úplně zachovaná železná fibule (spínadlo, obr. č. 3.), která určuje stáří celého nálezu. Pochází z doby t. zv. laténské (II. až IV. stol. po Kr.), ježto jako fibule rázu laténského vůbec sestává z jediného kusu

laténského, avšak podoby poněkud jiné; také není v popisu jejich, uveřejněném ve zprávách c. k. centrální komise pro zachování památek 1884. str. XCVI. udáno, jsou-li železné či bronzové). V našem muzeu olomuckém doposud železné fibule nebylo. — Zvěděv o nálezu tom, vypravil jsem se bez meškání s náměstským nadučitelem p. Fr. Nešporem na dotyčné pole a prokopali jsme místo, kde nález učiněn byl, v obvodu asi 1 čtver. metru a do hloubky asi 5 dm., t. j. až na celinu. Shledali jsme tam hlínu od žáru do červena vypálenou, promíchanou s popelem i uhlím. Avšak kromě několika článečků popsaného již bronzového řetázku nenalezl

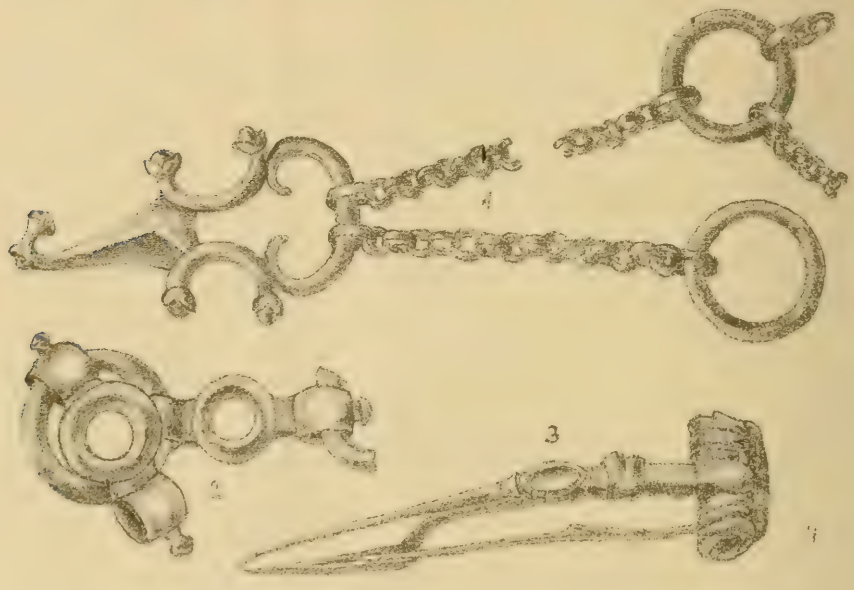

Bronzový šperk a železná jehlice nalezená u Náměště.

železného drátu. Fibule naše je 9 cm. dlouhá; železo je ku podivu málo rezem stráveno; jehlice pak, jejíž špice leží ve žlábku patky, je dosud pružná. Oblouk fibule ozdoben je mimo jiné kruhovou plotničkou nálevkovitě prohloubenou. Kromě této celé fibule nalezen tu byl ještě oblouk jiné železné a úplně stejné fibule. Pokud mně známo, nalezena byla na Moravě jediná podobná ač méně ozdobná fibule železná rázu laténského, totiž v Čertově díře na Kotouči u Štramberka od professora Mašky (vyobraz. na str. 57. ročník II. tohoto časopisu — Při stavbě dráhy olomucko-čelechovické roku 1882. nalezeny byly u Slatěnic, asi hodinu od naseho naleziště, taktez dvě fibule razu

jsme na místě nic více, než množství malinkých střepin pocházejících vesměs ze 4 nádob nevelikých. Od jedné nádoby šedé, špatně pálené zachovalo se celé dno, okraj její dal se téměř celý sestaviti. Z nádobek ostatních daly se slepiti pouze části okrajů. Všechny hrnky tyto byly na nejvýš 20 cm. vysoky a při otvoru 10 až 12 cm. široky, jejich stěny byly mírně vyduty. — Několik kroků od vlastního naleziště po svahu dolů však nalezli jsme na povrchu role, a sice v téže brázdě, kousek ozdobného bronzového řetězu (obr. č. 2.), vlastně jen dva články jeho spojené kroužkem téže velikosti jako jsou kroužky na konci řetázku při náprsníku. Z toho lze souditi, že ozdobný řetěz tento

tvořil část bronzového šperku výše popsaného; snad byl zahácen konečným kroužkem svým za zmíněný již zobáček záponky. Není pochybnosti, že byl vyorán zároveň s ostatními věcmi a že byl pluhem několik kroků níže zavlečen. Oba články řetězu toho, které jsou velmi ozdobně pracovány, jsou šikmo přes sebe přeloženy a patinou spolu slepeny. — Všechny předměty tyto jsou patrně milodary dané do hrobu osoby — jak z ozdobnosti jejich souditi lze — patrně zámožné, a ježto pouze šperk a žádné zbraně se tam nenalezly — bezpochyby osoby rodu ženského. Nález ten souvisí s pravěkou osadou, kterou jsem konstatoval na vedlejší trati polní, jí k Náměšti patřící, řečené „Obora“ (viz roč. II. str 133. t časop.), která se táhla t. zv. Psínkem od lesa „Zbánu“ až téměř ku dnešní obci Biskupství. Předměty na Vrších nalezené darovány byly našemu muzeu. *V. H.*

Dva nové předměty z jadeitu a chloromelanitu na Znojemsku nalezené. Na severní straně vesnice Hodonic u Znojma nalézá se několik souvislých cihelen, v nichž nad žlutými stěnami cihlárské hlíny silnou vrstvu kulturní spatřujeme. Tmavá vrstva tato pokrývá četné dílem kotlinovité dílem nálevkovité jámy, jejichž tmavé průřezy od žlutých stěn odkopané hlíny dobře rozeznati lze. Jámy tyto jsou naplněny černavou, popelem promíchanou zemí, kteráž na mnohých místech zejména vespod v sypký bělavý popel přechází a kusy vypálené hlíny, rozbité kosti zvířecí, střepiny z nádob, úlomky štípaných i hlazených nástrojů kamenných, pak rozmanité jiné výrobky lidské z doby předvěké obsahuje. — Ponechávaje si podrobný popis naleziště tohoto pro dobu pozdější, až důkladněji prozkoumáno bude, uvádím na tomto místě pouze důležitý předmět jadeitový, kterýž na tomto nálezišti v jedné jámě tvaru kotlinovitého byl nalezen. Nástroj tento, jehož vyobrazení vedle ve skutečných rozměrech připojeno, sestává z tupé části přeražené sekyrky, jejížto lom pečlivě na plocho obroušen a uhlazen jest. Látka nástroje tohoto byla proslulým odborníkem prof. Arzrunim na geologickém ústavu v Cáchách pod drobnohledem zkoumána a za pravý jadeit uznána. — Kromě tohoto nástroje nalezen letos na Hradisku Křepickém kuželovitý úlomek sekyrky kamenné, v jejížto látce prof. Arzruni shledal tmavou odrůdu jadeitu zvanou chloromelanitem. O obou předmětech těchto, které ve sbírce mé uschovány jsou, předložil jsem sepsané pojednání antropologickému kongressu letošího roku ve Vídni konanému.

Jar. Palliardi.

Starožitná nádoba upotřebená za studánku. V Konici na náměstí po straně východní při kopání základu a sklepů nalezen byl před delší dobou za okolností zvláštních objemný, starý, hliněný kotel. Na místě, kde nalezen byl, stála od nepaměti chalupa. Když byla zbourána, viděl se, že měla základy velmi mělké, ač půda, na níž chalupa stála, je sám násyp. Také vedlejší domy, po obou stranách zbudovány jsou na pouhém násypu. Protože za takových okolností základy jen tak ledajak položiti se nedaly, kopáno do značné hloubky, a tu se přišlo na zbytky prastarého prostranného sklepení, zídkami z dobré vápenné malty v příhrady rozděleného a zasypaného. Ve hloubce asi 5 m. od povrchu země bylo dno sklepu — pevné, slinovité — a zde pevně v zemi

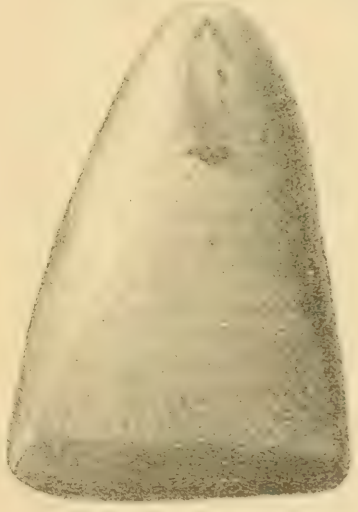

Jadeitová sekyrka z Hodonic.

zasazen vězel veliký, hliněný kotel, drobným pískem a temně šedou hlinou naplněný. Kotel sám je hliněný, vypálený, a je asi 1 m. hluboký, v průměru pak má 8 dm. Když z něho vybrána všechna hlína s pískem, shledáno, že uprostřed dna byl otvor, z čehož souzeno, že kotel řečený praobyvatelům a majitelům toho sklepení sloužíval snad za studánku, což je pravděpodobno, ana v těch místech sem tam voda ze země se prodírala. Bohužel byl kotel ten až na úlomek okraje, asi 2 dm. dlouhý, opět zahrabán. Okraj ten je náramně tlustý (6 cm) a lze dle něho souditi, že nádoba měla velmi tlusté, silné stěny. — Z případu tohoto souditi by se dalo, že takových velikých kotlů s tlustými stěnami, jež dosud považovány zpravidla za pravěké spižírny, upotřebovali

dávní předkové naši na místě zděných studánek, ku kterémuzto účelu takové obrovské nádoby, mající uprostřed dna otvor, kterým zřídlo do kotla se přístilo, zajisté velmi dobře se hodily.

V. Augustin, učitel v Senicce.

Studánka „Zlacká" u Velehradu. (Vyňato z delší stati nadepsané „Z okolí velehradského.") Na blízku Velehradu je studánka, kterou lid nazývá „zlackou" a která se vyznamenává neobyčejně dobrou vodou. O původu jména jejího vykládala nebožka stařenka Marjána Mikulíčka z Tupes, která již před 30 lety mající 98 let zemřela, svým vnukům následující pověst, kterou mně její vnučka Františka provdaná za Jana Jurčíka ze Salaše takto vypravovala: „Jednou dělal tam v těch místech jeden člověk z Jankovic necky. Když obědval, přišel k němu pán a řekl mu: Pojď se mnou! Popošli kousek a ten pán vytrhl „liskový cháb", který tam stál, a hned se ukázaly dveře. Ten pán — byl to černokněžník — vytáhl hromadu klíčů a dvéře otevřel. Jak otevřel, vešli a viděli hromady peněz (dukátů) moc džbánků nakladených na sebe — všecky byly prázdné a měly zlaté okraje — a zlatý sloup v prostředku, vedle něho pak kosíř. Ten pán začal hned kosířem zlatý sloup strouhat a pobízel toho člověka z Jankovic, aby sobě nabral, co chce peněz. Ale ten člověk se zdráhal a nechtěl, leda že si vybere jeden ten džbán. Vybral si džbán a šel domů. Cestou si povídal: Počkej, mám doma volky a vůz hodný, zítra zajedu si na peníze a naložím sobě víc, než bych byl dnes unesl! Na druhý den skutečně dojel na místo a hledal „léskový cháb". Hledal a hledal, ale chába nikde nebylo, ani dveří. Místo nich našel tam studánku s vodou čisťounkou jako křišťál a dobrou „jak by zlata ukrajoval." Ten džbán opatroval doma na památku a dosavad prý ten džbán ještě jest, a to v Jalubí. *P. J. Vychodil.*

C. k. dvorní muzeum ve Vídni. Popsavše v čísle předešlém zběžně budovu muzejní, obrátíme nyní zřetel ku sbírkám oddělení antropologicko-etnografického. Přechod od sbírky geologicko-paleontologické ku praehistorické tvoří sbírka koster zvířat diluviálních v sále X. Kromě impozantní kostry jelena obrovského poutá zde všeobecnou pozornost navštěvovatelů celá společnost praehistorických obyvatelů sloupských jeskyň. Jsou to dvě úplné kostry obrovských medvědů jeskynních a pak zvláště vzácná úplná kostra lva jeskynního (Felis spelaea). Kostry tyto ve sloupských jeskyních vykopal a sestavil Dr. Wankel. Kostra lva jeskynního jest nejlépe zachovaným exemplářem, který vůbec kdy nalezen byl. — Sály XI.—XIII. zaujímají sbírky praehistorické. Uspořádány jsou chronologicky, takže v sále XI. jsou nálezy z doby paleolitické (skříň 1—10), pak neolitické (skříň 11.—31.), načež následuje doba bronzová. V sále XII. počíná skříní 13. doba halštatská, částečně umístěná ještě v sále XIII., jenž ostatně naplněn je nálezy z doby latènské (skříň 35.—48.), nálezy římskými a nálezy z doby merovejské. V mezích těchto jednotlivých dob spořádány jsou nálezy podle nalezišť, takže nálezy z jednoho místa ponechány byly pohromadě. Uspořádání toto vědeckým požadavkům zajisté nejlépe vyhovuje. Doba paleolitická zastoupena je poměrně skrovně. Z Moravy jsou tu: ve skříni 7. nálezy jaroslavické, mezi nimi kus obrovského parohu daňčího se stopami spracování; ve skříni 8. až 10. nálezy z jeskyně mladečské u Litovle a z jeskyně Žitné u Křtin, z této zvláště zajímavé artefakty z čistého křišťálu, konečně z Býčí skály a jeskyní sloupských. Četnější jsou již nálezy z doby neolitické. Celá skříň 11. až 13. věnována je nálezům z jeskyň moravských, a sice z Pekárny čili Díravice, obzvláště však zajímavý nález Dra. Wankla z jeskyně Výpustku, obsahující vkusně ornamentované, kulovité nádoby a pak množství kusů vápenného tufu, uzavírajícího v sobě četné artefakty a kosti. Nálezům moravským z první doby bronzové věnovány jsou v sále XI. skříně 44. a 45. (nálezy náměšťské, ořechovské, rajhradské, loštické a nákelské) a pak skříně 64. a 65. (Mohelnice, Tršice, Příkazy, Branovice a Měník) — V sále XII. uloženy jsou ve skříni 7. přečetné velké bronzové kruhy z hromadného nálezu od Hodonína. Většinu sálu tohoto vyplňují předměty z nejslavnějšího naleziště rakouského, z Halštatu v Hor. Rakousích. K nim důstojně druží se velkolepý nález Dra. Wankla z Býčí skály umístěný ve skříních 55.—66. a 76. až 78. a čtenářům časopisu našeho s dostatek známý. V sále XIII. nálezů moravských není. — Sbírkám etnografickým vykázány jsou sály XIV.—XIX., jsou to však vesměs předměty z cizích dílů světa. Národopis rakouský je ve dvorním muzeu vídeňském dosud úplně zanedbáván.

Úmrtí. Dne 23. listopadu t. r. zemřel v Brně čestný kanovník msgr. Dr. Matěj Procházka, nestor moravského spisovatelstva, v 78. roce věku svého. Narodil se 4. února 1811. v Brtnici na Moravě, r. 1834. vysvěcen byl na kněžství a působil od r. 1850. až k počátku let osmdesátých jako professor náboženství na německém gymnaziu brněnském, kdež získal si, zvláště v prvních letech, dokud

nebylo na Moravě českých ústavů středních, velikých zásluh o českou mládež. Z jeho článků časopiseckých, které nevyšly samostatně, nejdůležitějším je jeho „Vznik a zánik metropole sv. Methoda“ ve Sborníku Velehradském. Samostatně vydal Životopis Fr. Sušila. Nejhlavnějším dílem jeho literárním je však Život Sv. Methoda, vydaný v jubilejním roce 1885. Kanovník Procházka byl do poslední chvíle života svého literárně činným. Zastižen byl náhlou smrtí, přejet byv vozem. Morava zachová tohoto velezasloužilého učitele mládeže, důkladného učence a muže vzácných vlastností duševních v trvalé, vděčné paměti.

Literatura.

Atlas ku dějinám umění. (*Kunsthistorischer Atlas.*) Vydala c. k. ústřední komise pro vyzkoumání a zachování památek uměleckých a historických pod správou J. Exc. prezidenta Dra. J. Alex. bar. Helferta. Oddělení I. Sbírka obrazů nálezů z doby předhistorické a první doby historické, učiněných v zemích rakousko-uherského mocnářství. Redigoval **Dr. M. Much.** 100 tabul s četnými obrazy v textu. Vídeň 1889. Stran 225, velké folio. — C. k. ústřední komise pro zachování památek ve Vídni vydala již v letech šedesátých podobné monumentální dílo, totiž atlas církevních stavitelských památek Rakousko-Uherska ze středověku. Nyní odhodlala se dílo toto znovu vydati, rozšířiti je však též na ostatní obory umělecké a také na starší doby. Bude to tedy obsáhlé velkolepé dílo, které tímto svazkem započato bylo, dílo, jakého jsme v Rakousku ještě neměli. Toto první oddělení podává v nádherné úpravě na 100 velikých tabulích obrazy tak říkajíc všech důležitějších předmětů z doby předhistorické v naší říši nalezených. Je to arci až na některé výjimky sbírka obrazů v odborných časopisech archeologických již publikovaných, a poměrně jen malá část předmětů je v atlase tomto vyobrazena poprvé. Velká cena atlasu toho spočívá však právě v tom, že podává soubor vyobrazených nálezů dosavádních, tak že může býti atlas tento starožitníkovi aspoň co do obrázkové části náhradou za všecky archeologické časopisy rakousko-uherské, z nichž některé starší již vůbec dostati nelze. Část textová obmezena je v atlase arci na údaje co nejstručnější a po našem náhledu byla by poněkud méně rigorózní stručnosť dílu tomu jenom na prospěch bývala. Užší vlasť naše Morava zastoupena je v atlase dosti čestně a členové našeho muz. spolku shledají se v atlase s četnými starými známými z časopisu našeho. Čestné místo zaujímají ovšem známé starožitnosti býčiskalské, jejichž štočky p. Dr. Wankel centrální komisi zapůjčil. Přece však nemůžeme zamlčeti, že mezi nálezy moravskými nalezáme v atlase některé mezery. Tak na př. z nálezů Tršických a Nákelských v atlase nic neuveřejněno, ač tyto posléze uvedené jsou pravá unika, a krásné věci Tršické, jsouce nyní ve dvorním muzeu vídeňském, zcela snadno byly centr. komisi přístupny. Rovněž tak byli bychom si přáli, nalézti v atlase krásnou měděnou sekyru, nalezenou u Hodonína, a hadcový sekeromlat z Hlubokých Mašůvek, pro krásnou formu svou v našich krajích zajisté neobyčejný. Také sbírka starožitností předmosteckých našeho muzea má některé v atlase opomenuté předměty, s nimiž co do důležitosti a zajímavosti přemnohé do atlasu pojaté nádoby a střepiny ani z dalека měřiti se nemohou. Co do textu, který je vlastně jenom seznamem vyobrazených předmětů, podotýkáme, že jméno Loštice je v atlase zkomoleno na Laschitz (Němci píší jméno to Loschitz) a naleziště „Starý Hrad na Moravě“ že není blíže označeno; Starých Hradů je totiž na Moravě několikero; míněn je asi Starý hrad Bzenecký. — Krámská cena tohoto svazku obnáší 12 zl., knihovnám učitelským však, které si jej přímo u centr. komise ve Vídni objednají, snížena je na 7 zl. 20 kr., a slušno podotknouti, že je tato cena vzhledem ku rozsahu a nádheře díla toho mírná. *V. H.*

Pleistocénní fauna konchyliová na Moravě. Od prof. **J. Rzeháka.** (Verhandl. d. naturforsch. Vereines in Brünn 1887). Zajímavá práce ta pojednává o diluviálních konchyliích (ulitách a skeblích), jež autor na několika místech průběhem několika let nasbíral, a srovnává je s mlži a plži nyní žijícími. Všechny pocházejí dílem ze žlutnic (žlutých hlín cihlářských), dílem z různých hlín diluviálních a z rozmanitých tufů vápenitých téhož útvaru. Ve žlutnicích dosud nalezeny: Helix tenuilabris, H. pulchella, H. terrena, H. hispida, H. striata; Bulinus tridens; Pupa muscorum a Succinea oblonga. — Ve hlinách [od Brna *(a)* Sobotovic *(b)*, Vyškova *(c)*, Bedihoště *(d)*, Divák *(e)* a Vel. Pavlovic *(f)*] nalezeny:

H. tenuilabris *(a, f)*, H. terrena *(e, f)*, H. hispida *(a, e, f)* var. concinna *(e, f)*, H. strigella *(d)*, H. striata *(a, c, e, f)*, var. Nilsoniana *(a, c, e, f)*, H. pomatia *(f)*; Cochlicopa lubrice *(d)*; Pupa muscorum *(a, b, c, d, e, f)*, P. edentula *(b)*; Succinea Pfeifferi *(b, f)*, S. elegans *(f?)*, S. oblonga *(a, b, c, d, e, f)*, var. elongata *(b)*; Limnaea ovata *(b, c, d, f)*, L. palustris var. septentrionalis *(h)*, var. diluviana *(c?, f)*, var. subfusca *(f)*, var. flavida *(c)* L. glabra *(b, f)*, L truncatula, var. oblonga *(a, d, e, f)*; Planorbis marginatus *(f)*, P. vortex *(f)*, P. rotundatus *(b, c, d)*, var. gracilis *(f)*, P. spirorbis *(b)*, P. contortus *(f)*, P. albus *(b, f)*; Valvata alpestris *(f)*, V. macrostoma *(f)*; Pisidium rivulare *(f)*, P. fossarina *(f)*, P. ovata *(f)*, P. pusilla *(b)*. — V tufech vápenných [od Rozhraní *(a)*, z Hukvaldu u Příbora *(b)* a z Velké *(c)*] objeveny jsou: Vitrina pellucida *(b)*, V. diaphana *(a, b)*, V. elongata *(b)*; Hyalina cellaria *(b)*, H. nitidula *(b)*, H. radiatula *(a)*, H. crystallina *(b, c)*, H. diaphana *(b, c)*; Zonitoides nitida *(a, b)*; Patula ruderata *(a)*, P. solaria *(b)*; Helix costata *(a)*, H. personata *(b)*, H. aff. sericea *(a)*, H. fruticum *(a)*, H. hortensis *(a)*, H. pomatia *(a, b)*; Cochlicopa lubrica *(a)*; Clausilia biplicata *(b)*, Cl. ventricosa *(a)*; Succinea Pfeifferi *(a, b)*, S. elegans *(b)*; Limnaea ovata *(a)*, var. septentrionalis *(b)*, L. truncotula, var. oblonga *(a)*; Physa fortinalis *(a)*, Planorbis rotundatus *(a)*, P. contortus *(a)*, P. albus *(a)*, var gothicus *(a)*; Ancylus fluviatilis *(a)*, A lacustris *(a)*; Valvata cristata *(a)*; Bythinella Clessini *(b)*, B. austriaca *(c)*; Pisidium fossarinum *(a)*, P. pusillum *(a)*, P. pulchellum *(a)*. — Již z pouhého toho výpočtu druhů vidět, jak blízky jsou druhy diluviální druhům nynějším. Porovnání to důkladně probráno v uvedeném dílku a výsledek pozorován jest ten, že čtvrtihorní fauna konchyliová na Moravě dosud pozorovaná, má ráz severní i alpský, kdežto nynější jest rázu jihovýchodoevropského. Severní formy fauny nynější na př. Hyalina nitidula, Helix striata, Planorbis spirorbis a j. jsou zbytky z doby diluviální. Co do stáří jednotlivých vrstev diluviálních seřadil autor probíraná naleziště následovně: Svrchní pleistocén (Velká, Hukvaldy), střední pleistocén (Rozhraní; Brno, Sobotovice, Vyškov; Bedihošť, Diváky; žlutnice) a spodní pleistocén (Vel. Pavlovice). Seřadění utvořeno dle větší nebo menší příbuznosti měkkýšů jednotlivých lokalit s nynějším měkkýši. Celá práce může býti dobrým vodítkem každému, kdo z jakékoliv příčiny zabývati se hodlá studiem diluvia našeho. *J. Klvaňa.*

Zprávy antropologické společnosti vídeňské. (*Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien*). Svazek XVIII. 1888. obsahuje mimo jiné tyto články: Radimsky a Szombathy, Předhistorická badání v okolí Wiesu ve středním Štyrsku, část třetí se 46 obrázky v textu a 2 tabulemi. — Kristian Bahnson, O etnografických muzeích. — Národopisné studie o starém Srbsku. — F. R. Heger, Národopis na krakovské výstavě zemské 1887. — Dr. M. Hoernes, Pohřebiště na Hradišti u sv. Michala u Postojny v Krajině (se 4 tab. a 6 obrázky v textu). Z drobných zpráv uvádíme jen: Dr. W. Gurlitt, Popelnicové hroby u Bořitova (u Černé hory) na Moravě. Mimo to četné posudky literární. — Jako příloha hlavního listu vycházejí zprávy o schůzích antropologické společnosti (8 čísel ročně), obsahující kromě jiných tyto kratší články a výtahy z přednášek: K. J Maška, Třetí jadeitová sekyrka moravská (z Tvarožné Lhoty) o které p. autor také v našem časopise pojednal. — J Spöttl, Dolnorakouské mohyly. — M. Trapp, Lochy na Moravě (hlavně Syrovínské, o nichž podal jemu zprávu spolupracovník náš p. učit. Fr. Myklík, který o témže předmětě také v našem časopise pojednal). — Fl. Koudelka, Předhistorické starožitnosti z Rény u Ivančic. — Dr. M Hoernes, Povšechná zpráva o vykopaninách na Gurině v Korutanech. — Týž, K otázce o nejstarších stycích střední a jižní Evropy. — M. Trapp, Seznam známých dosud lochů na Moravě. — Dr. F. S. Krauss, Jihoslovanské zvyky pohřební. — Svazku XIX. 1889 sešit 1. a 2. Ze zajímavého a bohatého obsahu vyjímáme: Dr. L. Stieda v Královci, Sedmý ruský sjezd archeologický v Jaroslavi 1887. — R. Kulda, Příspěvky ku pradějinám rak. Slezska (s 15 obrázky v textu). — Dr. Ciro Truhelka, kustos bosensko-hercegovského muzea v Sarajevu, Pohřebiště u Glasince v Bosně (s 82 obr v textu). — K. J. Maška, Nálezy ze žlutnic Brněnských a člověk diluviální, kritická studie, o které jsme se již v literatuře č. 23. zmínili. — Dr M. Hoernes, Nálezy z doby laténské v Doln. Rakousích (s 5 obr. v textu). — J. N. Woldřich, Příspěvky ku pradějinám Čech, část IV. (s 75 obr. v textu a 2 tabulemi). — Ve vyšlých dosud 5 číslech zpráv o schůzích antropologické společnosti jsou mimo jiné tyto články: Dr. M. Hoernes, Různé poznámky o starších nálezech, zejména o tak zv. škrabadlech, kteroužto domněnku posuzuje dopis ze Znojma v čísle 22. našeho časopisu. Týž: Keramika periody laténské v Čechách a na Moravě. — K. Deschmann, Praehistorické a římské vykopaniny Kraňského muzea

zemského v roce 1885. — M. Trapp. Stručné zprávy o různých prachistorických nálezích na Moravě v roce 1888. — Inama-Sternegg. Jak studovati způsob osazování. — K. J. Maška. Čtvrtá sekyrka jadeitová na Moravě (z Lísně). — Roční příspěvek skutečných členu antropol. společnosti obnáší 5 zl.

Povídky o starožitnostech I. Mládeži vypravuje **Kliment Čermák.** (*Urbánkova ústřední knihovna, svazek 21—23.*) V Praze 1889. 8°. Str. 94. Cena 30 kr. — P. spisovatel znám je jakožto obratný povídkář archeologický. I v tomto svazečku najde naše mládež, toužící zvěděti, jak to u nás před věky vypadalo, hojného poučení v zábavné formě. Je tu 8 krátkých povídek s těmito nápisy: I. Prastaré kuchyně. II. V pravěké slévárně. III. Návštěva v lochu moravském. IV. Tajemná jeskyně u sv. Prokopa. V. Na hradě Chlumu. VI. Opuštěná komůrka v radnici. VII. Vzácný rukopis. VIII. Opuštěné doly. — Doporučujeme pěknou knižku tuto, 13 obrázky ozdobenou jako vhodný dárek pro mládež.

Petrografický příspěvek ku poznání vyvřelých hornin na Moravě a na Slezsku. Podal prof. **Jos. Klvaňa.** *(Pátý program českého gymnasia v Ch. Hradišti 1888—89).* V úvodě ku článku tomuto praví p. spisovatel: „Sl muzejní spolek olomucký, zaopatřiv mně a k úplnému použití přenechav výborný brus na upravování mikroskopických praeparátů kamenných, umožnil mně, jak to také v intencích jeho bylo, mérou velikou petrografické pozorování domácích hornin vyvřelých. Dříve zajisté bylo mně horniny do ciziny posýlati, což mnohou nepříjemnosť mělo v zápětí, mimo jiné i tu, že spoléhati jsem se musil na opatrnosť cizí, aby praeparáty vyhotovené změtením nedostaly nápisy s nepravým naleziště, což by bylo nejosudnějším! Maje nyní brus vlastní a jak řečeno výborný, budu bezpečněji a rychleji moci upravovati výbrusy a velmi mně milo bude, když všichni, již o petrografii domácí se zajímají, dodávati mně budou čerstvý, nezvětralý materiál hornin moravských i slezských, hlavně vyvřelých, na prohlížení i prozkoumávání. Také malé úlomky předhistorických sekyrek kamenných a mlatů, od lidu místy hromovými kameny zvaných, s bedlivým udáním naleziště věcí těch, přijdou mně velice vhod, neboť co nejdříve hodlám podati předběžný petrografický náčrtek předmětů těchto archaeologických, pokud nalezeny byly na Moravě". — Článek tento, opětný to doklad neunavné píle našeho spolupracovníka, obsahuje předně doplňky ke článku „O třetihorních sopečných horninách na Moravě" podanému v I. programu česk. gym. hradišťského r. 1885. (11 nových nalezišť čediče a andesitu) a pak prozatimnou zprávu o vyvřelých horninách Kravařska.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Koncem měsíce září t. r. uspořádal spolek náš v muzejních místnostech výstavu lidového vyšívání, která po dvě neděle potrvavši, z města Olomouce i z jeho okolí do muzea přilákala hojně obecenstva, jemuž poskytla se takto příležitosť ústav náš ve skvostné úpravě spatřiti. Za nepřítomnosti kustodky sbírky výšivek, paní Vlasty Havelkové, vzaly na sebe práci uspořádání předmětů výstavy pí. Anna Žáčková a pí. Marie Pospíšilová, jimž za tuto ochotu a za vkusné provedení úlohy převzaté přísluší náš dík. Zvláštního lesku dodala výstavě této sbírka vybraných kusů slovenského vyšívání, kterou blahosklonně zapůjčil Jeho Jasnosť panující kníže Jan z Liechtensteinu — jednak ku řečené výstavě, jednak ku vědeckému porovnání a k reprodukci tiskem.

Odhodlalť se totiž náš muzejní spolek pokračovati ve vydávaní „Moravských ornamentů", jichžto první sešit obsahující ornamenty na moravských kraslicích před rokem vydaný s takovým úspěchem se potkal. V tomto druhém sešitě „Moravských ornamentů" vydána bude sbírka moravských výšivek v barvotiskové reprodukci. Práce tato pokročila již tak daleko, že začátkem jara příštího bude sešit tento vydán. Co do podrobností, zejmena o motývech, které byly pro vydavatele rozhodujícími, o významu této publikace a podmínkách koupě odkazujeme ku Oznámení na konci tohoto čísla umístěnému.

Jako v letech dřívějších, povolil sl. zemský sněm moravský muzejnímu spolku našemu i pro r. 1890 pro účely spolkové opětně podporu 200 zl. Štědrý mecenáš spolku našeho, vys. důst. p. hrabě Ant. d'Orsay daroval spolku opětně 15 zl. a velezasl. podporovatel našich snah p. posl. I. Wurm obdařil muzeum vkusnou skleněnou skříní, v níž uloženy vzácnější předměty. Za dary tyto budiž vysloveny uctivé díky.

Z osobností, které muzeum naše za uplynulého čtvrtletí návštěvou svou poctily, zaznamenáváme c. k. dvor. radu a říšsk. poslance Dra. Vil. Exnera, ředitele technolog. muzea ve Vídni a pak

prof. na c. k. škole pro uměl. průmysl ve Vídni, Oskara Beyera.

Co do vědecké činnosti členů muzejních zaznamenáváme, že vel. p. Fr. Přikrylovi, kooperatoru v Soběchlebech, zjednal výbor právo, pro naše muzeum pátrati po starožitnostech v obvodu pavlovského panství pana ze Skenův. — Půdorysy osad zaslali: p. M. Béňa, učitel v Blatničce, půdorys Blatničky a p. Fr. Hradilík, stud. gymn. v Mladé Boleslavi, půdorys Bezuchova s obšírným textem. P. J. Španiel, nadučitel v Rouštce, podal zajímavé zprávy místopisné o Rouštce. P. Ed. Peck, učitel v Holešově, zaslal úplný seznam geografických jmen býv. panství vyzovského s hojnými vysvětlivkami, jejž v příštím ročníku časopisu našeho uveřejníme — Na účet činnosti muzejního spolku našeho zaznamenati též sluší, že redaktor tohoto časopisu, místodrž. sekretář V. Houdek, jmenován byl od c. k. ústřední komise pro vyzkoumání a zachování památek uměleckých a historických ve Vídni korespondentem komise této.

Bolestnou ztrátu utrpěl spolek náš úmrtím váženého člena a přítele svého, kanovníka msgra. M. Procházky, jemuž na jiném místě vzpomínku věnujeme.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 1. září do konce listopadu 1889. rozmnoženy byly sbírky muzejní takto:

Památky pravěké darovali: pan Ludvík Cigna, kapit. úředník v Olomouci, brusli z nártní kosti koňské a starobylé dlátko.

Sbírku přírodnin rozmnožili: dp Frant. Gogela, kaplan v Místku, darovav druhý díl vzácného svého herbáře moravského; p. Dr. Svoboda, cís. a kr. plukovní lékař v Olomouci, daroval povětroň (meteor) spadlý dne 3 února 1882. u Mocsu v Sedmihradsku.

Ke sbírce mincí přispěli: p. prof. J. Mádr v Olom., 1 stříbr. (Leopold 1632) a 2 měď. mincemi; stud. Jos. Dlabal 2 měď., studující Frant. Sušil, 1 mincí; stud. Fr. Žváček, 2 měď.; stud. Ignát Kubista, 1 římskou mincí (Juliana); p. Karel Sojka, ředitel kn. a. knihtiskárny, 1 stříb. mincí Leopoldovou 1700; p. Dr. Svoboda, plukovní lékař v Olomouci, 1 mincí měď. na Kavkaze nalezenou a 1 římskou (Domitian); stud. Anselm Mačák, 1 stříb. a 7 měď.; stud. Jaroslav Stratil, 6 stříbrn. (mezi nimiž 2 groše Vladislavovy, 2 Ferdinandovy II., 1 Albert 1627.) a 2 měď.; stud. Jan Machač, 1 stříb., 10 měď.; stud. Fr. Kryštof, 1 stř. Leopold. uher. a 12 měď.; stud. Fr. Zapletal, 13 měď.

Sbírku vyšívání obdařili: vp. Tomáš Kubíček, kaplan v Mor. Ostravě, věnoval krásné, starobylé vyšívání chrámové; sl. Kamilla Svobodova, darovala vyšívaný pruh z Beckova na uh. Slovensku; p. Ignác Beránek, řezbář v Napajedlích, ukrajinskou košili od Poltavy; pan Dr. Svoboda, c. a k. plukovní lékař v Olomouci, 5 kusů vzácných slovanských výšivek; důstp. Fr. S. Bařina, člen kláštera Augustiniánského na St. Brně, dvě úvodnice hanácké a šáteček.

Knihovně přibylo těchto darů: Vys. důst. p. Anatol hrabě d'Orsay, praelát v Olomouci, daroval I. díl Ottova Slovníku Naučného (vázaný) a kalendář „Velehrad“ na rok 1889. Společnosť přátel starožitností v Praze darovala výroční zprávu svou za r. 1889. Vp. Cyrill Laichmann, kaplan v Napajedlech, daroval starož. bibli. PP. bohoslovci IV. roč. darovali starobylou českou modlitební knihu psanou; p. V. Houdek, c. k místodrž. sekretář ve Vídni, dar. několik starších knih.

Sbírku ornamentův a obrazův rozmnožili: Nejmenovaný z Ivanovic, daroval pět okreslených inicialek a ozdob z tytulního listu staré gruntovní knihy městečka Ejvanovic. Kniha ona, v níž jsou zaznamenány kupy gruntů, pochází z 2. polovice 18. století. Pouze tytulní list ozdoben vzorky národními. P. Dr. Rudolf Kubíček, c. k. okresní sudí v M. Ostravě, daroval obrázek nové velkolepé basiliky v Mor. Ostravě.

Pí. Alžb. Wanklová v Olomouci darovala tři hliněné hříčky z Chorvátska. Vdp. poslanec I. Wurm, daroval vkusnou skleněnou skříň, v níž uloženy vzácnější předměty muzejních sbírek našich.

Za dary ty vzdáváme uctivé díky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXIII.

Od 1. září do konce listopadu 1889 přistoupili za členy řádné:

P. Hradil Frant., obvod. lékař a c. k. poštmistr v Tršicích; p. Hradilík Frant. v Mladé Boleslavi v Čechách; sleč Kosinkova Stanislava, učitelka ve Vysokém; p. MDr. Matiegka Jindř., lékař v Lovosicích v Čechách; p. Mašek Ign. B., gymn. professor v Praze; p. Mudroch Em., c. k. okr. zvěrolékař v Olomouci; sl. Museum král. města Klatov; p. Dr. Píč J. L., professor a redaktor „Památek archeol.“ v Praze; sleč. Pischova Kamilla ve Spravčicích; p. Pospíšil J., knihkupec a náměstek purkmistra v Hradci Králové; dp. Přehnil Václav, katecheta v Kroměříži; p. Sedláček Fr., inženýr při c. k. okr.

hejtmanství ve Znojmě; Slav. Seminář pro slovanské jazyky na universitě ve Vídni; Slav. učitelská okr. knihovna ve Vyškově; p. Vávra Jan, ředitel úvěrního ústavu v Hradci Králové; p Vitonský Jan, učitel v Doloplazech; dp. Vévoda Jos, professor náboženství v Rymařově.

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzejn. spolku v Olomouci:

Vys. důst. p. hr. Anatole d'Orsay, kanovník a prelát v Olomouci . . 15 zl.

VII. Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Slavná První kontribučenská spořitelna ve Vyškově . . .	zl.	10·—
Slav. Dámský odbor „Ústřední matice“ v Hradci Králové	„	5·—
P. Viktor Gardavský, c. k. officiál vojenského zásobovacího sboru ve Vel. Varaždíně v Uhrách	„	1·—
P. A. Telička, učitel v Citově	„	1·—
Dobrovolné dárky z pokladničky v muzejních místnostech	„	12·—
		29·50
K tomu obnos v VI. seznamu uvedený	„	1915·87
Dohromady	zl.	1945.37

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá p. František Tomíček, t. č. pokladník spolku v Olomouci, na Dolním náměstí č. 24.

Oznámení.

Když před rokem vlastenecký muzejní spolek olomucký vydal Moravské ornamenty na kraslicích, bylo hned tehdy úmyslem jeho, nepřestati na jediném sešitě těchto ornamentů, nýbrž, bude-li publikace ta příznivě přijata, rozšířiti postupem času tuto sbírku moravských ornamentů i na jiné obory lidového umění.

Byl arci onen první sešit Moravských ornamentů dílo jak co do formátu tak i počtu tabul, ba i co do výpravy dosti skromné. A přece vzbudily ty malé tabulky obdiv a uznání i ve světě německém, na veliká díla barvotisková přebohatém. Jak vysvětliti tu záhadu?

Svěží, nový duch zavanul z oněch skromných listů západu evropskému vstříc. Kouzlo nových, neznámých na západě forem, nových skupenin barevných způsobilo tento účinek, že i přední autority německé uctivě sklonily hlavu před samorostlým, neznámým dosud a neuznávaným uměním moravského lidu. Čerstvý, samostatně tvořící a při tom přece v každičkém vzorku jednolitě rázovitý duch našeho umění lidového vynutil si toto uznání. Nový článek v řetězu ornamentiky všesvětové přihlásil se oním dílkem ku svému dobrému právu.

Když tedy potkal se první sešit Moravských ornamentů s takovou přízní, jak jsme to v Časopise vlast. muzea věrně zaznamenali, když učenci a estetikové tak vřelasní, jako ředitel c. k. rak. muzea průmyslového dvorní rada Falke, prof. Ranke, Schaaffhausen, Prokop a mn. j. vyslovili svůj nelíčený obdiv oné publikaci — považuje to vlast. muz. spolek olomucký za povzbuzení ku dalšímu kroku na dráze nastoupené.

Oznamujeme, že připravuje se další sešit Moravských ornamentů a to sbírka ornamentů vyšívaných. Šířiti se o důležitosti a významu moravského lidového vyšívání pro kulturní dějiny vůbec a pro dějiny umění slovanského zvláště, pokládáme za zbytečno. Jeť vyšívání hlavním oborem výtvarného umění slovanského lidu, oborem nejrozsáhleji pěstovaným; jsouc určeno, zdobiti šat, někdy i z pokolení na pokolení přecházející, má podklad trvalejší a též účel praktičtější než malby na kraslicích, které jenom krátkou dobu do roka, o velikonocích, se malují a umění nejdrobnější, tak říkajíc uměleckou hříčku reprezentují. Což divu, že v oboru výšivek přivedl to náš lid dle výroků nestranných a přísných autorit na výši „klasičnosti“?

Pravda sice, že za posledních let, od té doby totiž, co vlasten. muz. spolek náš na pravou cenu tohoto umění lidu našeho první upozornil, vyšlo několik sbírek vzorů moravského vyšívání jednak barvotiskem, jednak v pouhých konturách. Ale publikace ty měly buď jen účel praktický, buď zase jenom umělecký, ornamentální. Dílo, které oznamujeme, však — neopomíjejíc účelu praktického — má popředně účel umělecký a též vědecký. Stránce první vyhovuje přesným, co nejvěrnějším reprodukováním klasických kusů výšivek, takže obrazy ty budou takořka úplnou náhradou za skutečné výšivky. Stránce druhé, vědecké, pak snaží se sešit tento vyhověti jednak výběrem a sestavením vzorků dle etnografických celků a dle stáří forem, jednak srovnáním jich s ornamentikou praehistorických starožitností, konečně i textem, jenž tabule doprovázeti bude.

Přiměřeně k nepoměrně větší důležitosti tohoto oboru lidového umění bude sešit tento, o němž pracuje osvědčená již dovedná ruka autorky sešitu prvního, sl. Madlénky Wanklovy, vynikati nad onen první jak formátem (velké folio) tak i úpravou a provedením; vyjdeť dílo toto tiskem cís. dvorní a státní tiskárny ve Vídni, nejdokonalejšího to svého druhu závodu v celém Rakousku.

Cena toho sešitu, který bude obsahovati nejméně šest fol. tabul v barevné obálce s textem hojně illustrovaným, určena je toliko pro členy vlasten. muz. spolku olomuckého na 2 zl., jež přijímá pokladník téhož spolku*). Kdokoliv publikaci tu uvidí, dosvědčí nám, že je to cena v poměru k ceně podobných knih cizích neobyčejně mírná. Nadějeme se, že tento sešit Moravských ornamentů dojde zvýšeného ještě uznání obecenstva a zejména všichni, kdož si koupili sešit první, že zůstanou publikaci této věrni i při druhém sešitě; umožní tak pokračování v tomto díle, které teprva řadou sešitů stane se všestranným obrazem lidového umění moravského.

*) Do kněhkupeckého obchodu dílo toto dáno nebude.

Listárna. Číslem tímto **ukončuje se šestý ročník (1889.)** našeho časopisu. Žádáme tedy uctivě pány členy muzejn. spolku, aby **neopomenuli členský příspěvek na rok 1889.** (obnášející 1 zl.) **zavčas zaslati,** aby v zasílání časopisu nemusila nastati žádná přestávka, ježto se náš časopis posílá jen těm členům, kteří příspěvek svůj za dotyčný rok zapravili. Časopis vlasten. muzejn. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časop. vlast. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův, členské příspěvky a dary peněžité, přijímá pokladník spolkový p. Frant. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy či na Mor. ornamenty). Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány budtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány budtež redaktoru V. Houdkovi, c. k. místodrž. sekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty na moravských kraslicích. 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Na kámen kreslila Madlenka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 stran s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. Spisy tyto objednati lze u pokladníka vlast muz. spolku olom. p. Frant. Tomíčka v Olomouci, Dolní náměstí čís. 24.

Chyba tisku. Na str. 115. čísla 23. pod obrázkem místo „kosť s rybkou“ státi má: „kosť s rytbou“.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

OBSAH: Klim. Čermák: O rázech dob předhistorických v naší vlasti. — Fr. Dvorský: Příspěvky k životopisu J. Amosa Komenského. (Se 2 obrázky.) — Jaroslav Palliardi: Předhistorické památky města Znojma. (S 1 tabulkou.) — Rudolf Kašpar: Ptactvo moravské. (Pokrač.) — J. Kraňa a V. Houdek: Kancyonál Borščický. (S četnými iniciálkami a ornamenty. Pokrač.) — Antropologický sjezd ve Vídni roku 1889. (Část další.) — Dopis: Z kraje od A. Z. — Drobné zprávy: V. H.: Nálezy náměstské. (I. Na vrších.) — Jar. Palliardi: Dva nové předměty z jadeitu a chloromelanitu na Znojemsku nalezené. — V. Augustin: Starožitná nádoba upotřebená za studánku. — V. J. Vychodil: Studánka „Zlatká“ u Velehradu. — C. k. dvorní muzeum ve Vídni. Úmrtí. — Literatura. — Kronika vlast. muz. spolku v Olomouci. — Oznámení.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

GETTY CENTER LINRARY
3 3125 00673 5712